

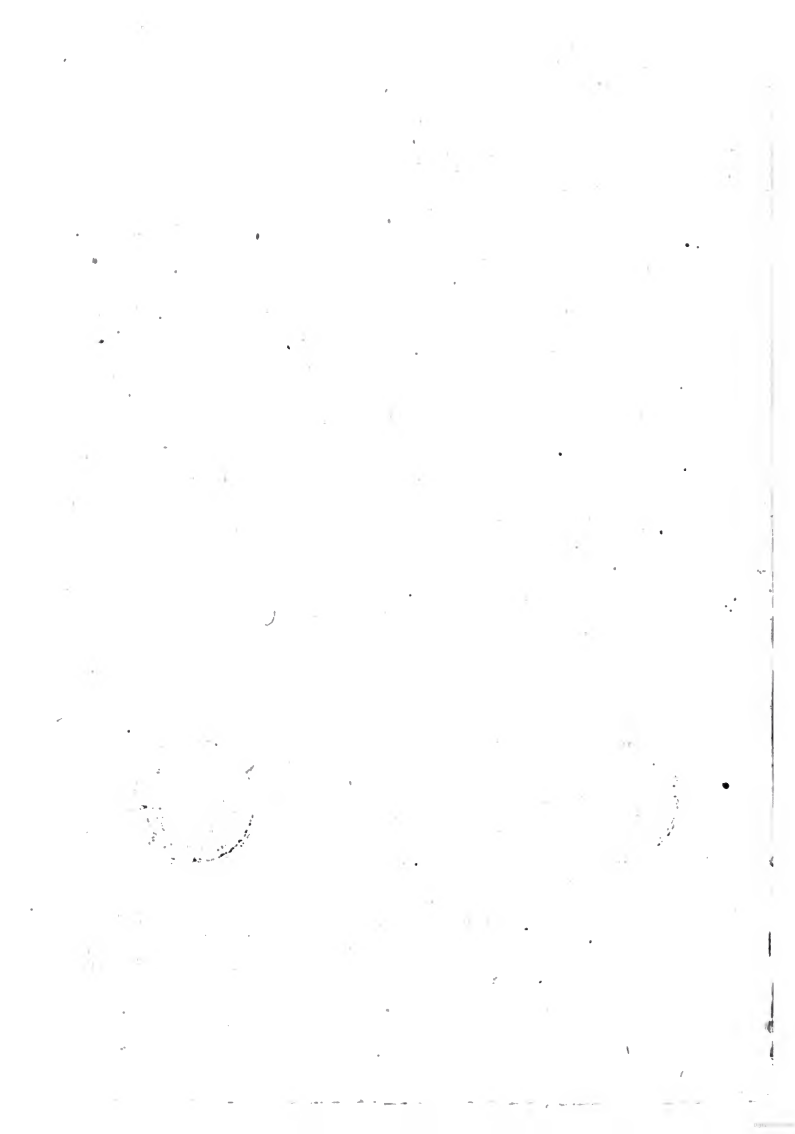
21. Pl. 6.

AG 1594

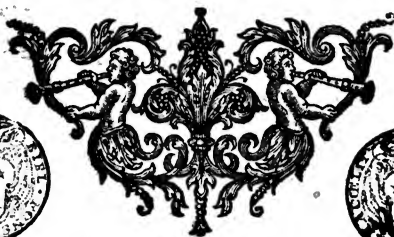
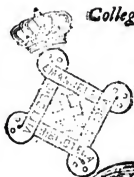

CONTINUATIO
PRÆLECTIONUM
THEOLOGICARUM
HONORATI
TOURNELY,
Sive Tractatus de Univerſa
THEOLOGIA MORALI,
TOMUS OCTAVUS.

Continens Tractatum DE MATRIMONIO,
cum variis Diſſertationibus, &c.

*Collegit & digeſſit PETRUS COLLET, Presbyter Congregationis
Miſſionis, Sacra Theologia Doct̃or & Profeſſor.*

VENETIIS,
Apud NICOLAUM PEZZANA.

MDCCLVIII.

ſUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

THE UNIVERSITY OF

CHICAGO
LIBRARY

LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF CHICAGO
1911

P R Æ F A T I O.

MIRUM sane pluribus vestrum accidit, DILECTISSIMI SACRÆ THEOLOGIAE CANDIDATI, quod necdum emissio de sacris Ordinibus Tractatu, istam de Matrimonio lucubrationem juris faciam publici. Verum, præterquam Bellarmini exemplo tueri me possim, qui aliquando Matrimonium præmisit Pœnitentiæ, & hujus Appendices Indulgências, alio vocantibus studiis, non una tantum, sed multiplici Operum intercapedine, sejunxit a Pœnitentia: Duo præsertim ad istud inversionis genus me commoverunt: alterum quod connubialis materia tanti pluribus, eorum etiam qui primas Ecclesiæ Sedes occupant, momenti visa fuerit, ut eam vel ipsi Pœnitentiæ præmittendam esse ducerent: alterum, quod oculis nutantibus jampridem, memoria occidente in dies, sensimque, si tantum sensim, dispereunte, qualemcumque a misericordit Deo fortitus eram, genit scintilla, veritum sum, ne post aliquod tempus labori tam arduo impar efficeret.

Nostis enim, Amantissimi, vel saltem proprio experimento facile compertis, Matrimonii Tractatum id habere præceteris, quod secundum universas sui partes difficultatibus turgat, quarum unaquæque, demptis paucis, ampl Voluminis materia esse possit, & plerumque fuerit. Id vero in primis grave, quod ex tantæ difficultates non modo Catholicos inter & Heterodoxos, ut moris est, sed in ipso Ecclesiæ sinu, quodque lugendum magis, Sacerdotium inter atque Imperium agitari videantur; quæ duo, si, quod avertat Deus, male cohæreant, quid non timendum Religionis; hac præsertim ætate qua sublimi capite graditur impietas, & assumpta verbosæ Philosophiæ larva, *adversus Dominum* & *adversus Christum ejus* proterve, utinam & inaniter, conspirat!

Malis tantis ille omnium unus occurrere potest, qui perdit sapientiam Sapientium, qui comotos maris fluctus uno compescit intuitu; qui ut Regum, ita & Populorum corda in manu sua habet sicut divisiones aquarum; quique, si suppositos pedibus nostris ignes statu oris sui leviori movet & succendit, Urbes amplissimas, ipsaque Regna breviori quam nos scribimus temporis spatio conturbat atque subvertit.

E re tamen est nostra, DILECTISSIMI CANDIDATI, ut juxta Scripturæ mandatum, pacis & veritatis adæque studiosi, illæsa utriusque jura parè confervemus affectu. Id nos pro viribus in præsentī Tractatu præstare conati sumus. Memores Evangelicæ Legis: Reddendum esse Deo quod Dei est, at simul reddendum Cæsari quod Cæsaris fuerit; utriusque jura lance, non arbitraria, sed a præstantioribus Magistris firmata appendimus. Sanctionibus Ecclesiasticis Sanctiones Regias admiscuimus. Si quid in his ambigui foret, hujus sensum a peritioribus Jurisconsultis deprompsimus; eosque, quod mirum, non raro in Ecclesiam propensiores esse agnovimus, quam crudos illos veterum Cartharum devoratores, quibus id ferme propositum credas, ut sese coadunatis in Tridentina Synodo Patribus oculatiore esse commonstrent.

Etsi vero nec labori, nec effusæ lectioni, nec disquisitionibus peperci, non is ego sum qui veritatem, unum germani Theologi scopum, semper attrigisse mihi gratuler. Equis hanc sibi laudem in tanta rerum absinthium caligine assumere præsumat? At me, propitio Deo, sic semper affectum esse gratulabor, ut quæ incaute exciderint, hæc vel ad incudem re-

vocare, vel sine mora ejurare paratus sim : quod & sub Tomi hujusce finem executus sum; ubi, ad pium & humile Augustini exemplum, nonnulla ex iis quæ extra proprium locum, & ideo non satis profunde discussa, obiter effudi, velut incerta quandoque & falsa, quin etiam cum aliis dictis aut dicendis male coherencia, revocavi.

Neoterici cujusdam vestigia secutus, qui calamo tam inertis scripsitavit, ut scripsisse minus, quam alios ad scribendum invitasse videatur, varias, quod & in præcedenti Tractatu factum erat, passim injeci Dissertationes, quæ & animum duris peneque invidis quæstionibus defatigatum recreent, & utilia Ecclesiasticæ Historiæ Capita utiliter evolant. Ne quis vero hujusmodi Dissertationes in aliis qui prodierunt de Re Sacramentaria Tractatibus, a nobis prætermittas doleat, earum potissimas ex ipsis fontibus, quos nusquam pigebit exhibuisse, sub hujus Operis calcem, prout ferebat Voluminis moles, quo majori licuit studio congestimus. His addere placuit brevem Chronologiam, tum Hæreticorum qui prioribus seculis Ecclesiam conturbarunt; tum & eorum qui primas, seu in Ecclesia, seu in Imperio, atque in ipsis etiam Litteris, partes obtinuerunt. Hujus assumenda provincie ratio nobis hæc unica fuit, quod de Ignatii Epistolis, aliisque pluribus Veterum Scriptis, certi nihil statui possit, nisi ante quadantenus constituta fuerit, vel Heterodoxorum quos illi profligarunt, vel celebrium virorum quos laudaverunt, epocha. Vix tamen, si quid augurari licet, dubitavero, quia ea laboris nostri pars, bene multis, velut extra locum posita, impendio displiceat. Dolendum sane mihi quod labore tam operoso fastidium Lectoris emerim. At at, si veniam meretur poenitentia, est unde veniam mihi pollicear. Paucis ergo ad connubialiam materiam regredi liceat.

Non deerunt sane qui Matrimonii impedimenta, potissimam nostri hujus argumenti partem, in præsens deficere conquerantur. At duo iis in animum revocanda, 1. hæc in Tomo Theologiæ nostræ secundo, quia a Tournelo minus practice data essent, a nobis fusiori stylo discussa esse; cum de edendis in Sacramenta Commentariis nequidem cogitavimus: 2. in hæc impedimentorum materie esse non pauca, quæ in Seminariis quidem, ubi de Sacerdotio proxime deliberatur, necessario tradi debeant; sed quæ juvenibus Academicum Studium decurrentibus, & e quibus plures vel Laici sunt, vel a Clericali statu postmodo ad seculum deflectunt, summo opere periculosa sint, vel ut minimum inutilia. Si cui tamen consideratio hæc, quam viro pio harumce Academiæ olim Præsidi, acceptam refero, nullius momenti videbitur, non erit magnæ alex opus brevem in hoc etiam Tractatu singuli cujusque impedimenti notitiam recoquere. Interim compendiarium quorundam Matrimonij impedimentorum historiam ex fusis ac confusis Giberti & aliorum lucubrationibus edere placuit, quæ, si forte nec otiosa nec injucunda videatur, in posterum adaugeri poterit.

Unum precor, ne jejuniis quæ ab ipso Tractatus limine se produnt, difficultatibus oppressi Adolescentes, statim deficiant animis. Dura Artis cujuscumque primordia: sed nihil non vincit labor improbus. Vincit & magis crebra Patris Spirituum invocatio: *Accedite ad eum, & illuminamini, & facies vestre non confundentur.*

I N D E X

CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

CAPUT I. D E essentia Matrimonii,	Pag. 1
CONCLUSIO I. Essentia Matrimonii non consistit in usu, seu copula carnali	4
OBJECTIONES,	6
An valeat Matrimonium sub ea conditione initum, ut ambo servent castitatem,	9
CONCLUSIO II. Matrimonium spectatum in fieri consistit in mutua pacificatione qua Partes sibi individuum vitam societatem spondent. Idem vero spectatum in facto esse consistit in nexu qui ex mutua illa vitam inter & mulierem pacificatione resultat,	12
OBJECTIONES,	ibid.
Disertatio Historico-Theologica de Matrimonio inter B. Virginem & S. Josephum,	14
CONCLUSIO I. Verum fuit Mariam inter & Joseph conjugium,	ibid.
OBJECTIONES,	16
CONCLUSIO II. Matrimonium Josephi cum B. Virgine, quoad essentiam & contractum, ante Incarnationem Verbi initum est,	18
Quo tempore perfectum fuit quoad accidentalia Matrimonium B. Virginis cum Josepho,	ibid.
CONCLUSIO III. Summopere conveniens fuit ut Christus ex conjugata nasceretur,	19
OBJECTIONES,	20
An de Fide sit B. V. verum cum Josepho Matrimonium contraxisse,	21
CAPUT II. De institutione Matrimonii,	ibid.
ARTICULUS I. De institutione Matrimonii ut est officium naturæ,	21
CONCLUSIO I. Matrimonium de se licitum est & honestum.	24
OBJECTIONES,	25
Ubi & quando celebratum est Ade Matrimonium,	32
ARTICULUS II. De institutione Matrimonii prout est Sacramentum,	33
SECTIO I. An Matrimonium in Lege naturæ, vel scripta, fuerit Sacramentum,	ibid.
CONCLUSIO. Matrimonium nec in Lege naturæ, nec in Lege scripta verum fuit Sacramentum, quale in Lege gratiæ a Christo institutum est,	34
OBJECTIONES,	35
SECTIO II. An Matrimonium in Lege nova sit veri nominis Sacramentum,	37
CONCLUSIO. Matrimonium verum est novæ Legis Sacramentum,	38
Prob. 1. ex Scriptura,	ibid.
Prob. 2. argumento præscriptionis,	41
Prob. 3. ex Patribus,	43
Præcipue autem ex Augustino,	45
OBJECTIONES,	47
Explicatur mens Lombardi & Durandi,	48
Quo tempore institutum sit Matrimonium,	56
SECTIO III. An Matrimonium omnino inter baptizatos sit Sacramentum,	ibid.
CONCLUSIO. Potest in baptizatis Matrimonium valere ut contractus, nec tamen esse Sacramentum,	57
OBJECTIONES,	58
An valeat Matrimonium Apostata ritu Ethnicorum contrahentis,	60
SECTIO IV. Matrimonium inter absentes contrahitur per Procuratorem, an sit Sacramentum,	61

vi INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

CONCLUSIO I. Valent in ratione contractus Matrimonia per Procuratorem inter absentes contracta, etiam post Tridentinum,	ibid.
CONCL. II. Valent eadem Matrimonia in ratione Sacramenti; hæc tamen mera est opinio,	62
OBJECTIONES,	ibid.
Quid si constitutus Procuratorem in amentiam versus sit,	64
Conditiones ad huiusmodi procuratorem requisitæ,	67
Quid si mandans, qui primum sile concepit, postea serio consentiat,	ibid.
An in Procuratoribus requiratur sexuum diversitas,	68
An Procurator sine Scriptura constitui possit,	ibid.
An necesse sit ut Parochus & Testes videant mandantis literas,	69
SECTIO V. An Matrimonia vel Infidelium inter se, vel Fidelium cum Infidelibus, Sacramenti rationem habeant,	ibid.
CONCLUSIO I. Verum esse potest Matrimonium inter Infideles: non est tamen illud tam firmum, quam quod contrahitur a Christianis: Neque etiam est Sacramentum, nisi latiori sensu,	70
An Infideles subiecti Christianis Principibus apud quos viget Lex Tridentina, coram Parocho & Testibus contrahere teneantur,	71
CONCLUSIO II. Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nunquam Evangelica Læge generatim & pro quocumque casu prohibita fuere. Hæc prioribus seculis toleraverunt Ecclesia plures, licet ea, moraliter loquendo, redarguerint ut multiplici periculo obnoxia,	ibid.
OBJECTIONES,	74
An Matrimonium baptizati cum non baptizata sit Sacramentum ex parte baptizati,	76
Matrimonium a duobus non baptizatis contractum, an ad Sacramenti rationem assurgat, vel in altero, cum unus; vel in utroque, cum uterque baptizetur,	79
CONCLUSIO III. Ecclesia nunc absolute reprobans conjugia Fidelium cum Infidelibus, An in omni propositu casu dubitari possit,	80
CONCLUSIO IV. Matrimonia Orthodoxorum cum A Catholicis sunt quidem de se valida, sed & simul iure omni graviter prohibita; non sic tamen ut nunquam ex Ecclesia dispensatione contrahi possint,	81
Solvuntur variae quæstiones,	87
OBJECTIONES,	83
Infidelium Matrimonia an semper valeant,	87
Quando liceat Fidelibus inire Matrimonia cum Hæreticis,	ibid.
An cum probabili seductionis periculo liceat gravibus de causis Catholico ducere Hæreticam,	88
CAPUT III. De causis ad Matrimonium disponensibus,	89
ARTICULUS I. De Sponsalibus,	90
SECTIO I. De natura & divisione Sponsalium,	ibid.
Varii casus,	90
Qui sibi spondet, an obligetur ad Matrimonium,	90
Quid si sponsonem iuramento confirmavit,	91
An promissio iurata obliget antequam acceptetur,	ibid.
Quid si promissio fiat parvi puella, qui pro ea acceptet,	92
Quid si fiat absenti, sed ad eum sine mandato deferatur,	ibid.
Quid si promissionem non sequatur re promissio,	ibid.
Promissarii taciturnitas an sit acceptatio,	92
Quid de Sponsalibus non omnino deliberatis,	93
Quid de Sponsalibus ebrii, mui, errantis circa personam, rapti iracundia, &c. ibid. & seq.	94
Quid de Sponsalibus ex metu gravi contractis,	96
An hæc ad minus valeant, si firmetur iuramento,	97
An deceptio & dolus Sponsalia irritent,	98
Ambigua Sponsalium formula,	99
Sponsalium divisio,	ibid.
SECTIO II. De circumstantiis Sponsalium,	ibid.
S. I. De circumstantiis persona, ubi de impuberibus, filiisfamilias, hæreticis, impedimen-	impedi-

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. vii

mentum habentibus; &c.	111
An impuberes Sponsalia contrahere possint,	ibid.
An peccent septennio minores Sponsalia contrahendo,	100
An parentes loco filiorum impuberum contrahere valeant: an idem possit socius, frater, vel soror,	103. 105
Quando veniri debeat qui licet Sponsalibus adhaerere nolet,	104
An post pubertatem resiliere valeat qui impubes Sponsalia contraxit,	105
An idem sine causa resiliere possit,	106
An Matrimonium ante pubertatem, prohibe invalide contractum, vim Sponsalium habeat,	ibid.
Filiifamilias an Sponsalia contrahere possint sine consensu parentum vel tutorum,	ibid.
Sponsalia an iniri possint cum persona indeterminata,	107
An possit cum Hæretica Catholicus inire Sponsalia,	ibid.
An valeant Sponsalia cum persona impedimentum dirimens vel prohibens habente,	108
Quid si Sponsalia contracta sint sub conditione: Si Papa vel Episcopus dispensaverint,	109
An dispensationem petere teneatur, qui sub ejus conditione nuptias spondit; & cujus expensis hac procuranda sit,	111
Quid de hac conditione, Ducam te, si virgo sis,	ibid.
S. II. De ceteris Sponsalium circumstantiis,	ibid.
Ubi Sponsalia celebrari debeant,	112
An hodie valeant Sponsalia clandestina,	115
An licita sint in locis ubi valent,	116
Quo fine instituta sint Sponsalia,	ibid.
Quo tempore iniri possint,	ibid.
An per Procuratorem, Internuncium, vel Literas fieri valeant,	ibid.
Procuratoris hujus conditiones,	ibid.
Sponsalia contrahuntur absolute vel conditionate,	ibid.
Quando valeant conditionate contracta,	117
Quid de conditione impossibili vel turpi,	ibid.
Quid de conditione servanda utrique castitatis,	119
Quid de Sponsalibus sub modo, seu causa, &c.	ibid.
Sponsalia & Matrimonium sub conditione inita, an statim post impletam conditionem valeant sine novo consensu,	121
An Sponsis liceat pacisci sub pœna ab eo qui resilierit solvenda; & an sub arbitrio,	124
Quid de pœna ab eo qui injuste resiliit luenda,	126
Quid si pœna firmata sit jurando,	127
An cui soluta est a resiliente pœna, ad ejus restitutionem teneatur,	129
Quid statuendum de pœnis negativis,	130
An arbitrio Sponsalibus licite apponantur, & quomodo, & quis eas perdit, &c.	131. & seq.
SECTIO III. De Ministro Sponsalium, ejusque quoad Sponsos obligationibus,	ibid.
Sponsalium Ecclesiasticorum Minister solus est Parochus,	ibid.
Gravia sunt Pastoris quoad Sponsos officia, & quæ,	ibid.
An arcere possit a Sponsalibus eos qui in Fide satis eruditi non sunt,	134
An eos qui hactenus in crimine vixerunt possit absolvere, eo quia Matrimonium suum dedit peccato,	135
Obligationes Sponsorum erga Pastorem recensentur,	ibid.
An & quos defectus sponsi sibi invicem deegere teneantur,	136
Quid si ante vel post Sponsalia cum alio peccaverint,	136
Pars impotentia temerari laborans an id aperire alteri teneatur,	139
SECTIO IV. De necessitate & effectibus Sponsalium,	140
An debeat Sponsalia Matrimonio premitti,	ibid.
An hac ex natura rei necessaria sint,	ibid.
An Sponsalia Ecclesiastica ubi vigent, non omittantur sine gravi peccato,	ibid.

viii INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

CONCLUSIO I. Sponsalia ad contrahendum Matrimonium graviter obligant; idque, si nihil obstat, tempore constituto, &c.	ibid.
OBJECTIONES.	
An vir nobilis & dives Plebejam, cui Matrimonium spondit, ducere teneatur,	141
143	
Quid de eo qui virginem seduxit sub spe coniugii,	ibid.
An ad nuptias cogendus qui datam de his fidem implere recusat,	ibid.
An possit quis pro pecunia fidem sibi datam remittere,	145
An in Sponsis fornicatio labem habeat adulterii,	ibid.
Delectationes sponsis vetita,	146
SECTIO V. De dissolutione Sponsalium,	147
S. I. An Sponsalia dissolvantur per fornicationem alterius Partis,	ibid.
An dirimantur per fornicationem antecedentem,	ibid.
An fornicatio Sponsalia consequens, Sponsa ut & Sponso sit causa a Sponsalibus rescindendi,	149
An Sponsa, ut resiliat, oculum sponsi crimen revelare possit,	ibid.
An liberiores amplexus, &c. sufficiant ad dissolutionem Sponsalium,	150
An Sponsus resiliare possit, quia sponsam invenerit erga se ipsum faciliorem,	ibid.
Quid si Sponsa, priusquam peccasset cum Sponso, cum alio deliquit,	151
Quid si per vim oppressa fuerit,	ibid.
An utroque peccante detur compensatio,	152
An propter apostasiam & hæresim solvantur Sponsalia,	ibid.
S. II. An & quomodo solvantur Sponsalia ex Partium dissensu vel reclamations,	
153	
An alterius vel utriusque Partis consensus sufficiat ad rescissionem Sponsalium,	ibid.
Quibus de causis Pars altera dissentire possit,	ibid.
Quid & quomodo mutatio notabilis,	154
Animadvertenda a Directore,	155
Quid iuris, si Sponsi alterius fortuna insigniter creverit,	156
An detur compensatio, si Sponsus uterque excidat a fortuna,	157
An Sponsus resiliare possit, quia Sponsa dorem non afferit,	ibid.
An Sponsalia ex errore causam dante contractus, per se sunt irrita,	ibid.
S. III. An Sponsalia per alterius Partis discessionem vel moram solvantur,	
158	
Quid de Sponsalibus cum vel sine temporis prefixione contractis,	159
Cum mora Sponsi vacat a culpa, an liceat resiliare,	160
S. IV. An Sponsalia per Religionis ingressum, susceptionem Ordinis, vel utriusque aut castitatis votum dissolvantur,	161
Sponsalia quadrantes per ingressum Religionis solvantur,	162
Quid de Sponsalibus iuramento confirmatis,	ibid.
An liceat nubere cum intentione Religionem ingrediendi,	163
An Sponsalia per receptionem Ordinis dissolvantur,	165
An peccet qui post Sponsalia recipit sacros Ordines sine alterius Partis consensu,	ibid.
An peccet qui sine eodem consensu vocet receptionem Ordinis, vel servandam castitatem,	ibid.
An irrita sint Sponsalia ex voto castitatis vel Religionis eadem precedente, quando ipsam Sponsalibus accessit sponsa defloratio,	168
S. V. An priora Sponsalia per posteriora, vel saltem Matrimonium cum alia initum, dissolvantur,	170
Si moriatur prior sponsa, non tenetur Sponsus posteriorem ducere,	ibid.
An qui posteriori sponsa labem stupri inussit, eam, relicta priori, ducere teneatur,	171
An dissolvantur Sponsalia simplicia per posteriora iuramento confirmata,	174
An Matrimonium cum posteriori sponsa dissolvat Sponsalia cum priori, ibidem.	
An si conjux moriatur, duci debeas sponsa prior,	175

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. 17

§. VI. De ceteris Sponsalia dissolvendi causis,	177
<i>An Sponsalia dissolvantur ob superveniens impedimentum juris,</i>	ibid.
<i>An qui culpa sua impedimentum contraxit, ejus dispensationem flagitare teneatur,</i>	ibidem.
<i>An diffamatio Partis alterius, seu ab ipso Sponso, seu a publica voce, aqua sit ratio a Sponsalibus resiliendi;</i>	178
<i>An scandali vel mali exitus timor sit ratio dissolvendi Sponsalia,</i>	ibid.
<i>An ad id sufficiat contr. dilio p.terna,</i>	179
<i>An Sponsalia ab impuberibus contracta per solum alterius pubertatem adepti dissolvantur,</i>	ibid.
<i>An per dispensationem Episcopi solvantur Sponsalia,</i>	ibid.
<i>An id omne quod Matrimonium facit illicitum, solvat Sponsalia;</i>	ibid.
SECTIO ULT. De auctoritate & probationibus ad dissolutionem Sponsalium requi-	
<i>sitis;</i>	180
<i>An Sponsalia valida nunquam auctoritate propria dissolvi possint,</i>	ibid.
CONCLUSIO I. Non est opus Judicis Sententia, cum nova Sponsalibus ac-	
<i>ciderit causa, vel detegatur precedens, qua ipso facto irritet Sponsalia,</i>	ibidem.
CONCLUSIO II. Cum Sponsalia clandestine inita sunt, & impedimentum sub-	
<i>oriens, non ipso quidem facto dissolvit Sponsalia, sed jus tribuit ad resiliendum,</i>	
<i>potest qui jus illud habet, resilire, cum resiliendi causa moraliter certa est,</i>	ibidem.
CONCLUSIO III. Cum Sponsalia publica sunt, licet ex natura rei sponsi pro-	
<i>pria auctoritate resilire, si publica sit resiliendi causa: id tamen alicui prohibium</i>	181
<i>est,</i>	ibid.
<i>Quid si causa sit quidem vera, sed, quia occulta, probari non possit,</i>	ibid.
<i>Quid rursus si Jux ex insontem condemnet,</i>	ibid.
CONCLUSIO IV. Si causa dubia sit, peccat lethaliter quò resilio ex proprio	
<i>motu,</i>	182
CONCLUSIO V. Jux ex cujus auctoritate solvi debent Sponsalia, is unus est quò	
<i>in exteriori foro jurisdictionem habet,</i>	ibid.
<i>An cum jurata Sponsalia dissolvuntur, necessaria sit juramenti dispensatio,</i>	ibidem.
<i>Qua requiratur causa certitudo ad Sponsalium dissolutionem propter impedimentum di-</i>	183
<i>rimens;</i>	ibid.
<i>Quid de foro exteriori,</i>	ibid.
<i>An Sponsalia jurata dissolvantur ad testimonium unius,</i>	184
<i>Qua certitudo requiratur ad dissolutionem Sponsalium ex impedimento quod nec diri-</i>	
<i>mens sit, nec impediens,</i>	185
<i>An iusta de causa resiliens teneatur de sumptibus ab altera Parte factis,</i>	ibidem.
ARTICULUS II. De Bannorum promulgatione,	186
<i>Quo seculo inceptis,</i>	187
<i>Quibus de causis instituta fuerit,</i>	ibid.
<i>Qua ejus necessitas,</i>	ibid.
<i>Quo tempore facienda,</i>	189
<i>Quo loco,</i>	191
<i>A quo,</i>	192
<i>Qua esse debeat forma Bannorum,</i>	193
<i>An Sponsalibus sine pramittenda,</i>	ibid.
<i>Ad quid ex denunciationibus teneantur Fideles, & alii a Fidelibus,</i>	ibid.
<i>Qui solus impedimenti notitiam habet, an teneatur revelare,</i>	195
<i>An ipsa Paries, si impedimentum sit infamans,</i>	ibid.
<i>Cui impedimentum detegi oportet,</i>	ibid.
<i>Quid Parocho faciendum cum quis obfistit Matrimonio,</i>	196
<i>Quis sit Jux ex oppositorum Matrimonii,</i>	198
<i>Quis a Bannorum promulgatione dispensari potest, quousque, & quicumque,</i>	199. & qua
<i>causa,</i>	200
<i>An ut inearat Matrimonium in extremis,</i>	202
<i>An quia infus tempus valium,</i>	203

Quid

x INDEX CAPUT, ET QUÆSTIONUM.

<i>Quid de vagis,</i>	ibid.
<i>Quæ sint pœna eorum qui denunciationes citra dispensationem emittunt,</i>	ibid.
<i>Digressio contra eos qui ferme absque causa a Bannis dispensat,</i>	205
<i>Quid sint Matrimonia conscientia, & an sint licita,</i>	ibid.
<i>An peccent qui sic contra futurum conjugium impedimenta proponunt,</i>	ibid.
ARTICULUS III. <i>An consensus parentum sit conditio necessaria ad Matrimonia filiorum familiæ,</i>	206
<i>Sententia Calvini, Erasmi, Lutheri, &c.</i>	ibid.
SECTIO I. <i>An Matrimonia filiorum sine consensu paterno irrita sint Jure naturali vel divino,</i>	207
CONCLUSIO. <i>Neutro Jure sunt irrita: utroque tamen graviter prohibita sunt, nisi ratio legitima excuset,</i>	ibid.
OBJECTIONES,	209
SECTIO II. <i>An eadem Matrimonia olim Jure Civili & Canonico fuerint irrita,</i>	211
CONCLUSIO. <i>Probabile est Matrimonia filiorum familiæ sine consensu paterno fuisse olim utroque Jure irrita, &c.</i>	212
SECTIO III. <i>Quid Jure novo de prædictis Matrimoniis constitutum sit,</i>	219
§. I. <i>De Jure Tridentino,</i>	ibid.
CONCLUSIO. <i>Probabilius est in Decreto Tridentino uicè definiti dogma adversus Novatores, non vero induci legem quæ privatas, in quibus viget Tridentinum, Ecclesias obliget ad ratihabenda filiorum, inuitis parentibus nubentium, conjugia,</i>	220
§. II. <i>De Jure Gallico,</i>	225
CONCLUSIO. <i>Nullis Regum nostrorum Legibus irrita quoad vinculum declarantur Matrimonia, præcise quia a filiis sine patrum aut tutorum assensu contracta,</i>	226
OBJECTIONES,	229
<i>An Regum Filii, vel alii Sanguinis Regii Principes, si præsertim qui ad Solium proxime vocantur, absque Regum consensu valide nubant,</i>	231
<i>An pœnis per Edict. constitutis subjaceant quæcumque ætate filii familiæ sine paterno consensu nubentes,</i>	232
<i>Quid quod Matrimonia a majoribus viginti quinque annis pluries irritata sunt,</i>	ibidem.
<i>An ut parentum, dum vivunt, sic & cum ii obierunt, tutorum consensu indigeant minores,</i>	233
CAPUT IV. <i>De causa efficiente Matrimonii,</i>	234
ARTICULUS I. <i>De consensu ad Matrimonium requisito,</i>	ibid.
SECTIO I. <i>An ad Matrimonium requiratur Partium consensus,</i>	ibid.
CONCLUSIO I. <i>Ad Matrimonii valorem ita requiritur Partium consensus, ut is per nullam auctoritatem suppleri possit,</i>	ibid.
OBJECTIONES,	235
CONCLUSIO II. <i>Ad Matrimonium non sufficit consensus exterior,</i>	236
<i>Per divinam potentiam an suppleri possit Partium consensus,</i>	ibid.
<i>An ad conjugialem consensum requiratur ut Pars utraque simul consentiat,</i>	239
<i>Quandiu virtualiter perseverat consensus ab una Parte datus,</i>	ibid.
<i>An sufficiat ut qui sic consentit, ex animo deinceps consentiat, seu in Matrimonio, seu in Religione,</i>	ibid.
<i>Quid si conjux alter solum ex errore perseveret in consensu suo,</i>	240
<i>Quid si conjux uterque ex metu, vel cum alio impedimento dirimente, consentit,</i>	241
<i>An satis consentiat qui se impedimento dirimente ligatum credit, puta qui primam sibi conjugem existimat superesse in vivis,</i>	ibid.
<i>An quid teneatur qui sic consentit,</i>	242
<i>An Pars altera alteri se sic consentisse dicenti credere teneatur,</i>	243
DISSERTATIO Theologica de Matrimonio Osee cum muliere fornicaria,	ibid.
<i>Varia Doctorem opiniones,</i>	ibid.
CONCLUSIO I. <i>Matrimonium Osee non in visione, sed vere & de facto perfectum est,</i>	244

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. xi

CONCLUSIO II. Gomer qua Osee nupsit, non fuit idololatra, sed meretrix,	245
CONCLUSIO III. Osee accessus ad fornicariam nullo sensu fuit fornicatio,	ibid.
CONCLUSIO IV. Matrimonium Osee non fuit quoad vinculum opus Dei per extraordinariam potentiam suppletis consensum Ezechia,	246
CONCLUSIO V. Commercium Osee cum fornicaria fuit verum Matrimonium, a Deo quidem preceptum, sed iuxta solitas Matrimonii leges contractum,	ibid.
OBJECTIONES,	ibid.
SECTIO II. An & quatenus nubentium consensus debeat esse exterior,	248
CONCLUSIO I. Ad Matrimonium necesse est ut consensus verbis aut signis manifestetur,	ibid.
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO II. Non est ad Sacramenti validitatem necessarium ut consensus verbis aperiat; sufficit ut signis & nudus. Curandum tamen ut, præter mutos, cæteris verbis usitatis consensum prodant,	250
OBJECTIONES,	ibid.
Quibus verbis aut signis consensus nubentium satis aperiat,	251
An puella taciturnitas sit sufficiens consensus signum,	252
SECTIO III. Consensus matrimonialis an debeat esse liber,	ibid.
S. I. De consensu ex errore præfinito,	ibid.
CONCLUSIO I. Matrimonium, Jure etiam naturali, per quemcumque personæ errorem dirimitur,	253
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO II. Error circa personæ qualitatem, quacumque ea sit, etiam si de causâ contractus, non vitiat Matrimonium, nisi transcat in errorem personæ, vel consensum limitet contrahentis,	254
OBJECTIONES,	255
CONCLUSIO III. Error servitutis, etiam concomitans & etiam, dirimit Matrimonium, non tamen Jure naturali,	257
Quid si ignorantia sit affectata,	258
Quid rursus si servus vel ancilla libertatem recuperent nubendo,	ibid.
Quid demum de Matrimonio cum libera inito,	259
S. II. De consensu per vim & metu extorto,	ibid.
CONCLUSIO I. Metus tam absolute, quam relative gravis, Matrimonium non facit irritum,	260
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO II. Valêt Matrimonium ex metu etiam gravi, sed iuste, vel a causa necessaria incusso contractum,	261
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO III. Matrimonium ex gravi metu & inique ad ipsum extorquendum incusso contractum, semper invalidum est Jure positivo, non autem Jure naturali,	262
Momenta contraria, 263. Solvuntur,	ibid.
CONCLUSIO IV. Peccat, cum qui gravi iniecto metu Matrimonium extorquet, cum qui ex eodem metu in illud consentit, nisi excuset bona fides,	265
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO V. Qui metum incussit, vel ab alio in sui gratiam incussit libere conscius fuit, ad nulum Partis contra, que in Matrimonium subinde consensit, postmodum valide contrahere tenetur,	266
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO VI. Matrimonium gravi & iniquo metu extortum non firmatur iuramento,	267
OBJECTIONES,	ibid.
CONCLUSIO VII. Matrimonium ex gravi metu initum, per copulam ratum fit, cum hac sponte, scienter & animo maritali habeatur, ab eo qui vim passus est, alterius consensu permanente,	ibid.
OBJECTIONES,	268
CONCLUSIO VIII. Ut metus censetur gravis, non sufficit ut malum quod comminatur oppressor, sit grave, sed necessum est ut præb. b. licet impendant,	ibid.
OBJE-	

OBJECTIO,	269
CONCLUSIO IX. <i>Ad metum gravem reductis pertinent, aliquando metus reverentialis, aliquando preces importuna,</i>	ibid.
SECTIO IV. <i>Consensus nuptialis an debeat esse absolvens,</i>	ibid.
<i>Quid de Matrimonio sub conditione de presenti, vel de praterito, vel sub conditione impossibili, vel de futuro,</i>	270
CONCLUSIO I. <i>Matrimonium contractum sub conditione honesta vel indifferenti de futuro contingenti, valet quidem, si impleatur conditio, sed non absolute donec ea impleatur. Idem contractum sub conditione impossibili jam nunc regulariter invalidum est: Contractum vero sub conditione tacti valet, si conditio boni Matrimonii non repugnet: si autem repugnet, invalidum est,</i>	271
<i>Quid si inito sub conditione paterni consensus Matrimonio, pater prius dissentiat, postmodum vero assensiat: Quid rursus si solum taceat,</i>	272
OBJECTIONES,	ibid. & seq.
CONCLUSIO II. <i>Peccant lethaliter tum ii qui sub conditione etiam honesta de futuro contingenti contrahunt, tum qui eorum conjugii interfunt Parochi & Testes, nisi gravi quadam & insolita causa excuset,</i>	277
SECTIO V. <i>An identidem & quo pacto renovari debeat matrimonialis consensus,</i>	278
CONCLUSIO I. <i>Quando Matrimonium ex defectu sinceri in utraque Parte consensus invalidum fuit, debet utraque novum consensum præbere, & quidem exteriori, idque si fieri possit, coram Parocho vel alio Sacerdote ad id deputato,</i>	ibid.
CONCLUSIO II. <i>Probabile quidem est Matrimonium ex unius duntaxat consensu invalidum, ex huius solius consensu, quocumque ætate tempore renovetur, convalescere, dummodo alter consensus suum non revocaverit. Contraria tamen opinio prædictæ, quantum fieri potest, teneri debet,</i>	ibid.
CONCLUSIO III. <i>Cum Matrimonium ex defectu presentia Testium & Parochi nullum fuit, necesse est ut coram his iteretur,</i>	279
<i>Exceptio,</i>	ibid.
CONCLUSIO IV. <i>Si Matrimonium nullum fuerit propter impedimentum dirimens, uterque conjux, post absentiam dispensationem, debet novum exterius consensum præstare: ita ut nullitas compari, quam solet fieri potest, debeat,</i>	ibidem.
<i>Cavenda a Confessario in his casibus,</i>	280
CONCLUSIO V. <i>Matrimonium ex impedimento dirimente invalidum, publice post dispensationem instaurari debet, cum nullitas eius vel notoria est, vel verisimiliter in posterum manifestanda. Unde novus tunc coram Testibus & Parocho præstari debet consensus,</i>	ibid.
<i>An tunc præmittenda Bannorum denuntiationes,</i>	281
CONCLUSIO VI. <i>Matrimonium occulte renovari debet, quando cum impedimento nunc & in futurum occulto contractum est,</i>	ibid.
OBJECTIONES,	ibid.
<i>An tunc coram Parocho renovandum sit,</i>	282
CONCLUSIO VII. <i>Cum Matrimonium conditionate in Ecclesia coram Parocho & Testibus contractum est, non videtur necesse ut coram iisdem post conditionis eventum renovetur: Id tamen prædictæ curandum, ne forte gratia careat Sacramenti, ibidem.</i>	283
SECTIO VI. <i>De objecto consensus matrimonialis,</i>	283
CONCLUSIO I. <i>Non est improbabilis eorum opinio qui cum Pontio ad Matrimonium satis esse docent, ut incedatur individua vita societas,</i>	284
OBJECTIONES,	285
CONCLUSIO II. <i>Non requiritur ad Matrimonii valorem consensus in copulam expliciunt,</i>	287
CONCLUSIO III. <i>Ad Matrimonii valorem sufficit ut contrahentes id omne intendant quod vel est essentiale Matrimonio, vel ab eius essentia fluxit ineparabiliter,</i>	288
<i>Quid si quis contrahat cum intentione deserendi uxorem, vel aliam cognoscendi,</i>	289
ARTICULUS II. <i>De Ministro Matrimonii,</i>	ibid.
CONCLUSIO. <i>Probabilius est Sacerdotem esse huius Sacramenti Ministri,</i>	291

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. xiii

<i>Momenta Partis alterius,</i>	306
ARTICULUS III. De materia & forma Matrimonii,	316
CONCLUSIO I. Forma Matrimonii non consistit in his Dei verbis: Propter hoc relinquet homo &c.	317
CONCLUSIO II. Neque etiam materia in verbis primo loquentis, forma vero in verbis illius qui secundo loco consensus suum aperit, reponi debet,	ibid.
CONCLUSIO III. Male statuitur mutuum corporum traditionem esse materiam proximam, utriusque vero conjugis assensum exterius manifestatum esse formam huius Sacramenti,	318
CONCLUSIO IV. Neque etiam verba, prout personalem utriusque contrahentis obligationem significant, sunt Matrimonii forma,	ibid.
CONCLUSIO V. Verba vel signa quibus consensus suum exprimunt conjuges, non sunt sibi invicem sub diversis respectibus materia & forma,	ibid.
CONCLUSIO VI. Forma Matrimonii non consistit in re per consensus exterioris animis impressa,	319
CONCLUSIO VII. Materia Matrimonii sunt contrahentium actus: forma vero sunt verba quibus Sacerdos contrahentium hunc Ecclesie nomine ratum habendo, eisdem benedicit,	ibid.
CAPUT V. De proprietatibus Matrimonii,	320
ARTICULUS I. De Matrimonii necessitate,	ibid.
CONCLUSIO. Matrimonium preceptum est communicari generatim sumpta; non tamen moraliter loquendo, singulis eius membris: imo in Lege nova sanctior est & melior vita cœlestis, quam Matrimonii status,	321
OBJECTIONES,	322
<i>Quid si soli cum Virginibus Deo sacris supersens Sacerdotes,</i>	324
<i>An quis sub mortali ad Matrimonium teneri possit,</i>	325
ARTICULUS II. De unitate Matrimonii,	ibid.
SECTIO I. An biviratus & polygamia Juri naturali adversentur,	ibid.
CONCLUSIO I. Polygamia simulanea non repugnat physice & simpliciter Juri naturali: eadem tamen repugnat secundum quid, ut minus perfectum perfectiori,	327
OBJECTIONES,	329
CONCLUSIO II. Polygamia primæ institutioni repugnat,	331
SECTIO II. An polygamia veteribus Hebræis permixta fuerit,	332
CONCLUSIO I. Veteribus Patriarchis, quin & Judæis omnibus permixta est a Deo polygamia,	ibid.
OBJECTIONES,	334
<i>Quo primùm tempore permixta sit uxorum pluralitas, & an solum Judæis,</i>	ibid.
SECTIO III. An in nova Lege vetita sit omnis polygamia species,	339
OBJECTIONES,	340
SECTIO IV. De polygamia successiva,	342
CONCLUSIO I. Polygamia successiva, tam mulieri quam viro, licita est sub Evangelii Lege,	343
CONCLUSIO II. Optavit semper Ecclesia ut Fideles a secundis nuptiis, praesertim vero a trigamia & tetragamia abstinere. Quin & erigamiam & ulteriores nuptias vehementer improbare Ecclesia praesertim Græca, An vero eandem speciali Lege irritas fecerit, ambigi potest,	346
OBJECTIONES,	348
<i>Basilus Macedo primus tertias & ulteriores nuptias damnat,</i>	358
<i>Idem facit Leo Sapiens, qui tamen quartam uxorem ducit,</i>	ibid.
<i>Quo sensu precantur Græci ut Deus secundas nuptias condonet,</i>	359
<i>An & quibus Græci tertias hodie nuptias permittant,</i>	ibid.
<i>Disciplina Hispaniarum quoad Reginas viduas,</i>	360
<i>An viduis liceat ad alias nuptias statim convolare,</i>	ibid.
<i>Appendix ad Dogma Lutherianorum de polygamia simulanea,</i>	ibid.
<i>Instructio M. Bucero tradita a Philippo Haffia Landgravio,</i>	361
<i>Consultatio Lutheri & aliorum super polygamia,</i>	365
<i>Instrumentum secundi Matrimonii ab eodem Landgravio, virgine prima sua uxore contracti,</i>	370
ARTICULUS III. De indissolubilitate Matrimonii,	ibid.

l. xiv INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

SECTIO I. Quæ sit & unde repetenda de matrimonii indissolubilitate.	371
CONCLUSIO. Indissolubilitas Matrimonii consummati admodum consentanea est legibus Naturæ; non est tamen iisdem stricte imperata: quod a fortiori dicendum est de Matrimonio rato. Utrumque vero divina lege firmum est, nec nisi in casibus a Deo permixtis dissolvi valet.	ibid.
OBJECTIONES.	373
SECTIO II. An Infidelium Matrimonia dissolvi possint.	376
CONCLUSIO I. Matrimonium Gentilis conversi non dissolvitur ipso facto per conversionem ejus, tamen si alter converti nolit.	377
CONCLUSIO II. Matrimonium Gentilis conversi ipso facto dissolvitur, seu per novum quod contrahit conjugium, seu probabiliter per Professionem Religiosam; saltem quando altere idem pacifice cohabitare recusat, aut novis cum consumelia Creatoris cohabitare vult, aut conversum conjugem ad mortale peccatum trahere nititur.	378
OBJECTIONES.	379
An permittendum ut Infidelis conversus, dum uxor ejus supereat in vivis, Religionem amplectatur.	383
An dirimatur conjugium, si conversus ad Fidem suscipiat Ordines.	384
Si Ordines suscipit is, an ad uxorem postmodò conversam redire teneatur.	385
CONCLUSIO III. Potest aliquando Fidelis conversus novas inire nuptias, etiamsi non renuat Pars infidelis, sed in infidelitate pertinax, cum eo pacifice conversari.	ibid.
OBJECTIONES.	386
An Fidelis conversus possit semper ad nova vota transire, quando Infidelis converti renuit.	389
An ut Fidelis converso, sic & Infideli nuptias alias inire liceat.	390
An opus sit Judicis Sententia ut conversus Fidelis aliud ineat Matrimonium.	ibid.
Si Fidelis ille præmissa monitione aliud conjugium ineat, an valide ineat.	ibid.
Qui plures ante Baptismum uxores duxit, quæ omnes Fidem illius exemplo susceperunt, ex iis quam volet an retinere sibi valeant.	391
Si uxor convertatur postquam vir ejus cum Fidele contraxit, an teneatur is post ejus mortem ad primam reverti.	ibid.
An proles fidelem parentem sequi debeat.	392
SECTIO III. seu Dissertatio de Libello repudii.	ibid.
Divortii Judæici formula.	393
CONCLUSIO I. Matrimonii per repudium dissolutio non tantum in Judæis tolerata fuit, sed iisdem, dispensante Deo, licita.	ibid.
OBJECTIONES.	394
CONCLUSIO II. Repudium gravibus solum de causis licitum erat.	397
CONCLUSIO III. Plures erant divortii scribendi ritus.	398
CONCLUSIO IV. Solis viris uxores repudiare datum erat, non uxoribus viris.	ibid.
SECTIO IV. Christianorum Matrimonii an solvantur per adulterium.	399
CONCLUSIO. Vinculum conjugale non potest dissolvi propter adulterium Partis alterius.	ibid.
Expenditur mens Origenis.	403
Chrysostomi.	405
Basilii.	407
Epiphanii.	409
Theodoresi.	411
Asterii Amaseni.	ibid.
Tertuliani.	412
Concilii Arelatensis.	ibid.
Concilii Milevitani.	413
Augustini.	414
OBJECTIONES.	ibid.
An Matrimonii per adulterium indissolubilitas sit dogma Fidei a Trident. Synodo definitum.	421
SECTIO V. An & quando Matrimonium dirimatur Professione Religiosa.	437
CON-	439

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. xv

CONCLUSIO I. <i>Matrimonium ratum, sed non consummatum, quoad factus dirimitur per solemnem Religionis professionem,</i>	440
OBJECTIONES,	445
SECTIO VI. <i>Expenduntur varia difficultates circa præsentem materiam,</i>	454
<i>Prima, quo jure solvatur Matrimonium ratum per Professionem Religionem,</i>	ibid.
II. <i>Quando Matrimonium censetur ita consummatum, ut jam sacra Professione solvi non possit,</i>	457
III. <i>An Matrimonium post fornicariam copulam initum, vi ejusdem præcedentis copulæ censetur ita consummatum, ut jam sponsi Religionem ingredi non liceat,</i>	458
IV. <i>An sponsæ quæ gravi ex metu Matrimonium consummaris, Religionem ingredi licitum sit,</i>	ibid.
V. <i>Quotum deliberandi tempus sponsis tribuatur a Jure,</i>	ibid.
VI. <i>Elapso bimestri, an possit conjux alter qui Matrimonium necdum consummaris, Religionem ingredi, & an subsequens tunc professio solvatur conjugum,</i>	459
VII. <i>Quid si sponsus ex una Religione in aliam, vel alias plures transvolet,</i>	460
VIII. <i>Quæ Religio Matrimonium dissolvat,</i>	ibid.
IX. <i>An solvatur conjugum, si conjux uterque communi assensu Religionem proficiatur, vel proficiat alio alius in seculo continentiam voveat,</i>	461
X. <i>An ad Matrimonii dissolutionem sufficiat professio sacra,</i>	462
SECTIO VII. <i>An rata Fidelium Matrimonia per dispensationem solvi possint,</i>	ibid.
CONCLUSIO. <i>Non potest Romanus Pontifex in Matrimonio rato dispensare,</i>	464
OBJECTIONES,	466
SECTIO VIII. <i>An & quibus de causis Matrimonium quoad torum & cohabitationem solvi possit,</i>	467
CONCLUSIO I. <i>Possunt conjuges iusti de causis quoad torum & habitationem separari,</i>	468
CONCLUSIO II. <i>Conjux a conjuge propter adulterium ejus quoad torum & habitationem recedere potest,</i>	ibid.
CONCLUSIO III. <i>Præter adulterii crimen plures esse possunt legitimi divortii causas,</i>	ibid.
OBJECTIONES,	469
<i>An divortium ex adulterii causa semper licitum sit,</i>	470
<i>An aliquando eadem de causa sub præceptum cadat,</i>	471
<i>Expenduntur alia præter adulterium divortii causa,</i>	ibid.
<i>Sævitia,</i>	ibid.
<i>Fornicatio spiritualis,</i>	472
CAPUT VI. <i>De effectibus & bonis Matrimonii,</i>	476
ARTICULUS I. <i>De effectibus Matrimonii,</i>	ibid.
CONCLUSIO I. <i>Matrimonium non confert primam gratiam per se scilicet & primario,</i>	ibid.
CONCLUSIO II. <i>Matrimonium iis a quibus pie suscipitur, gratiam secundam confert, & cum ea jus ad actuales gratias, quæ malis in nuptias per Adæ peccatum invectis medeantur,</i>	477
<i>Confessaria practica quoad sponsores & Pastores animarum,</i>	480
ARTICULUS II. <i>De bonis Matrimonii,</i>	481
CONCLUSIO. <i>Actus conjugalitatis per bona hæc ab omni culpa excusatur, &c.</i>	481
OBJECTIONES,	483
CAPUT VII. <i>De Matrimonii usu, ejusque peccatis,</i>	485
<i>An conjugalitatis actus sine bonorum Matrimonii intuitu excusari possit,</i>	ibid.
<i>An & quoties peccent qui prolem non habere peroptant,</i>	486
<i>An usus Matrimonii ad vitandam Partis alterius incontinentiam sit expers peccati,</i>	ibid.
<i>Quæ peccata pugnent contra fidem Matrimonii,</i>	486
<i>An & quando conjux debitum negans a toto, vel a tanto excusetur,</i>	487
<i>Quæ peccata pugnent adversus bonum prolis,</i>	488
<i>Quæ peccata Sacramenti sanctitatem magis impugnent,</i>	490
<i>De circumstantiis temporis,</i>	493

xvi INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

Confectaria quantum ad Parochos,	495
CAPUT VIII. De impedimentis Matrimonii,	496
ARTICULUS I. An penes Ecclesiam sit statuere impedimenta dirimentia,	497
CONCLUSIO. Ecclesia ius habet statuendi impedimenta dirimentia,	498
OBJECTIONES,	507
ARTICULUS II. An Principibus competat potestas impedimenta dirimentia constituendi,	513
CONCLUSIO I. Possunt Principes quadam Matrimonii impedimenta statuere,	512
OBJECTIONES,	513
CONCLUSIO II. Jampridem exercitium dirimentia impedimenta sancienti, soli reservatum est Ecclesie, &c.	516
ARTICULUS III. An consuetudo impedimenta vel inducere possit, vel auferre,	519
CONCLUSIO. Consuetudo legitima potest impedimenta & inducere & auferre,	520
OBJECTIONES,	521
<i>An metus gravis excuset a culpa eum qui cum impedimento contrahit,</i>	524
ARTICULUS IV. De impedimentis dirimentibus in specie,	526
SECTIO I. De errore persona & conditionis,	527
CONCLUSIO. Impedimentum conditionis lege civili antiquissima indutum, ab Ecclesia prioribus seculis approbatum est: non tamen in eodem gradu ubique vigens nunc autem, præsertim in Gallia, collapsum est,	ibid.
SECTIO II. De impedimento voti & Ordinis,	529
CONCLUSIO I. Votum solumne: Matrimonium jam ab Ecclesia primordiis diuomis,	ibid.
OBJECTIONES,	531
CONCLUSIO II. Ordo sacer Matrimonium a prioribus seculis prohibuit: an tunc dirimeret non ita certum,	ibid.
ARTICULUS V. De impedimentorum dispensationibus & eorum executione,	535
REGULA I. Potest Papa dispensare in impedimentis omnibus positivo solum Jure in-finitis,	ibid.
REGULA II. Possunt etiam quandoque Episcopi, tam in contractu, quam in contrahendo Matrimonio, dispensare, jure devoluto, vel proprio,	ibid.
<i>Quid viresse Indulti possit Episcopus in tertio & quareo simplici, &c.</i>	536
<i>Quid ex Indulto possit circa alia impedimenta,</i>	537
REGULA III. Dispensationes obrepticia vel subrepticia prorsus nulla sunt. Non tamen redarguendum illud dispensationis genus, quod dicitur sine causa,	ibid.
REGULA IV. In supplicatione ad dispensationem omnia simul que quis habet impedimenta exponi debent; ea item que de Jure exprimenda sunt,	538
REGULA V. E dispensationibus alia per Officiales, alia per Confessarios exequentur sunt,	539
CAPUT IX. De Ceremoniis Matrimonii,	ibid.
DISSERTATIO PRACTICA de variis ad civilem Matrimonii statum pertinentibus,	541
ARTICULUS I. De dote connubiali,	ibid.
<i>An que nullam sponso dotem promissit, si quid habeat boni, illud marito ejusdem boni nescio, ad servandam conjugii opera tribuere teneatur,</i>	ibid.
<i>An pater proli sua dotem debeat,</i>	ibid.
<i>Quid si dos prima fortuito casu perierit,</i>	542
<i>An mater infesto patre possit adaugere dotem,</i>	543
<i>An vir uxoris sua dotem vendere possit,</i>	ibid.
<i>Ad quid teneatur maritus cuius culpa perit dos uxoris,</i>	ibid.
<i>An defuncta sine liberis uxore possit maritus impenas quas fecit in dotali fundo repetere ab hæredibus uxoris,</i>	ibid.
<i>An vir uxori dotem integram refundere teneatur, & lucrum ex ista perceptum cum ea pariri possit, si conjugium postea invalidum esse detrahendatur,</i>	544
<i>An uxori a viro propter adulterium separata dos restituenda sit,</i>	ibid.
<i>An uxor quantum ad dotem præferenda sit fisco, vel creditoribus donatis,</i>	545

INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM. xvii

<i>An eroditores agere possint in reversionem dotis cum ipsorum præjudicio concessa,</i>	ibid.
<i>An uxor de dote disponere possit,</i>	546
<i>An uxor pecunia summam quam a priori marito receperat, possit inter primi & secundum conjugii liberos dividere,</i>	ibid.
ARTICULUS II. De contractu & pactis connubialibus,	ibid.
<i>An in Gallia sufficiat contractus legalis,</i>	ibid.
<i>Quæ ad contractum conventionalem requirantur solemnitates,</i>	ibid.
<i>Quæ clausula matrimoniali contractui apponi valeant,</i>	547
<i>An civilis contractus faciat sponsi titulum a die contractus, an a die benedictionis,</i>	ibid.
<i>An idem contractus titulum faciat omnibus conjugatis,</i>	548
<i>Quæ potissimum fraudes in civili contractu committantur,</i>	ibid.
ARTICULUS III. De dotis & donationibus inter virum & uxorem,	550
<i>An donum mutuum tam constante Matrimonio, quam antea, licitum sit,</i>	ibid.
<i>An conjugum alter alteri quid donare possit dono non mutuo, saltem ex grati animi sensu, &c.</i>	551
<i>An possint conjuges per viam fideicommissi id quod aperto Jure non possunt,</i>	552
<i>An conjuges ipsa etiam mobilia dare alter alteri prohibeantur,</i>	553
<i>An caduca sui donatio, nisi ante conjugum mortem insinuata fuerit,</i>	ibid.
ARTICULUS IV. De communitate bonorum & debitorum inter conjuges,	ibid.
<i>An maritus possit, inscia vel renitente uxore, ex bonis communibus parentes vel amicos locupletare,</i>	554
<i>An si uxoris bona decoxit, teneatur restituere,</i>	ibid.
<i>An possit uxor a bonis aliquid subripere, ut stipem erogat, &c.</i>	555
<i>An possit eadem augere dotem filia Religionis ingressum ambientis,</i>	ibid.
<i>An possit clanculum compensare id quod a viro dilapidari suspicatur,</i>	ibid.
<i>An vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta exsolvere teneatur,</i>	ibid.
<i>Cavenda circa inventarium mobilium,</i>	557
<i>An vir debita a conjugæ, constante Matrimonio contracta & solvere teneatur,</i>	558
<i>An uxor cujus vir debita plurima contraxit, dotem suam repetere possit, renuntiando communitati,</i>	ibid.
<i>An vir mediam mobilitatem quæ uxor attulit, partem sibi vindicare possit, si mulier necdum consummato Matrimonio decedat,</i>	ibid.
<i>An mulier quæ communitatem deperire adverteat, ei valeat renuntiare,</i>	ibid.
<i>An communitas cesset per mortem alterius conjugis,</i>	559
ARTICULUS V. De augmento dotis, dotalio, præcepto & jocalibus,	ibid.
<i>Augmentum dotis quid & quatuorplex,</i>	ibid.
<i>Dotalium quid sit,</i>	ibid.
<i>Vidua, an dotalii capax,</i>	560
<i>Præceptum quid, & quibus competat,</i>	561
<i>Jocalia cui assistentur,</i>	ibid.
ARTICULUS VI. De legitimisatione prolis,	ibid.
<i>An teneantur parentes ad promovendam illegitimam suam prolis legitimisationem,</i>	ibid.
<i>Proles quo pacto legitima efficiatur,</i>	ibid.
<i>An adulterina proles legitimisationis incapax sit,</i>	562
<i>An spuria proles per quæcumque Matrimonium legitima efficiatur,</i>	563
ARTICULUS VII. De secundis Nuptiis,	564
<i>Quæ sint secundæ pramaturæ conjugii pæna,</i>	ibid.
<i>Quid a secundo nubentibus observandum in Gallia,</i>	564
<i>Solvuntur aliæ duæ quæstiones,</i>	565

DISSERTATIONES DE ARGUMENTIS ad rem præcipue Sacramentariam pertinentibus.

DISSERTATIO I. De Canonibus Apostolicis, 566
CONCLUSIO I. *Canones qui dicuntur Apostolici, non sunt Apostolorum factus,*
ibid.

CONCLUSIO II. *Canones Apostolici non quinto seculo fabricati sunt, sed ad minimum quarto inchoante seculo & variis secundæ & tertii seculi Canonibus efformati sunt,* 568

xviii INDEX CAPITUM, ET QUÆSTIONUM.

OBJECTIONES,	569
Decretum Gelasio affixum, cuius sit,	570
Fortuna Canonum Apostolicorum in utraque Ecclesia,	ibid.
DISSERTATIO II. De Constitutionibus Apostolicis,	572
CONCLUSIO I. Constitutiones Apostolicæ affixæ non sunt Apostolorum,	ibid.
CONCLUSIO II. Sed neque sunt S. Clementis,	573
CONCLUSIO III. Constitutiones Apostolicæ, quales hodie extant, in pluribus differunt ab illis quas citat Epiphanius. Ex his tamen multe in Constitutiones hodiernas irrepere. An vero id sub quarti seculi finem contigerit, definiri facile non potest,	574
Cuius hodie sint ponderis,	576
DISSERTATIO III. De Epistolis Decretalibus veterum Pontificum,	577
CONCLUSIO I. Præcitata (p. 578.) Decretales ad Siricium usque sunt suppositæ,	578
OBJECTIONES,	579
CONCLUSIO II. S. Isidorus Hispalensis spurias Decretales nec elucubravit ipse, nec collegit,	581
CONCLUSIO III. Spuria Decretales non videntur ante seculum VII. nata. An Isidorus earum parens Monachus fuerit, an Episcopus, incertum est. Id certum est huic, quisquis suis, impostori nomen promereri,	582
DISSERTATIO IV. De Epistolis S. Ignatii,	ibid.
CONCLUSIO I. Epistola tres quæ Latine tantum extant, Ignatio perperam tribuuntur,	583
CONCLUSIO II. Epistola ad Mariam Cassabolitæ, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem & ad Philippenses, sunt etiam pseudopigraphæ,	ibid.
CONCLUSIO III. Editæ ab Usserio & Vossio Epistola septem sunt genuinæ,	ibid.
OBJECTIONES,	a pag. 586. ad pag. 597
DISSERTATIO V. De operibus Dionysii, virgo Areopagita,	ibid.
Momenta eorum qui Opera hæc abnegant Areopagita,	ibid.
Momenta Partis adversæ,	608
DISSERTATIO VI. De communione Discipuli proditoris,	612
Momenta negantium,	614
Momenta affirmantium,	617
DISSERTATIO VII. De Baptismo Constantini,	619
CONCLUSIO I. Constantinus sub vitæ finem baptizatus est Nicomedia,	ibid.
OBJECTIONES,	622
CONCLUSIO II. Semel tantum baptizatus est Constantinus,	624
DISSERTATIO VIII. De Persona & Sacerdotio Melchisedech,	628
CONCLUSIO I. Melchisedech neque fuit celestis Virtus major Christo, neque Spiritus Sanctus, neque Angelus sub humana specie apparens Abraha, nec demum Filius Dei sub carne ad tempus assumpta,	ibid.
CONCLUSIO II. Melchisedech fuit merus homo, at non Sem filius Noë, sed aliquis Rex Salem, idemque simul veri Dei Sacerdos,	630
OBJECTIONES,	a pag. 631. ad pag. 633
CONCLUSIO III. Melchisedech quantum ad personam & Sacerdotium multiplici ratione assimilatus est Filio Dei,	633
Tabula Chronologica Hæreticorum qui prioribus Ecclesiæ seculis transiit sunt,	635
Errores ante Christum,	ibid.
Errores seculi I. post Christum,	a p. 636. ad p. 639
Errores seculi II.	a p. 639. ad p. 647
Errores seculi III.	a p. 647. ad p. 653
Errores seculi IV.	a p. 653. ad p. 659
Errores seculi V.	a p. 659. ad p. 664
Errores seculi VI. ad VII.	a p. 663. ad p. 664

Eorumdem Hereticorum * Index Alphabeticus.

A Damitz,	Pag. 641	Hymenzus,	639
Acephali,	662	Incorrupticolæ,	664
Aerius,	659	Jovinianus,	658
Aetius,	654	Julianus Halycarn.	663
Agrippinus,	649	Lucianus,	644 & 645
Antropomorphitz,	656	Lucifer Calaritan.	659
Apparitæ,	648	Macedoniani,	656
Apelles,	647	Manichæi,	652
Appollinaristæ,	656	Marcion,	644
Apostolici,	648	Marcus,	642
Aquarii,	651	Menander,	637
Arabes,	650	Messaliani,	657
Archontici,	643 & 659	Millenarii,	640
Ariani,	654	Monophysitæ,	664
Artemon,	644	Monothelitæ,	ibid.
Artotyritæ,	646	Montanistæ,	646
Audiani,	655	Muhammedes,	664
Barbeliotez seu Borboriani,	643	Nazaræi,	638
Bardesanes,	645	Nestorius,	661
Basilides,	640	Nicolaitæ,	637
Bassus,	643	Noetus,	650
Berillus,	651	Novatianus,	651
Camitzæ,	641	Novatus,	ibid.
Carpocrates,	641	Ophitæ,	645
Cerdon,	643	Origenistæ,	649
Cerinthus,	638	Offeni,	639
Chiliasitæ,	640	Paterniani,	660
Circumcelliones,	658	Patriciani,	647
Coelicolæ,	660	Paschasitæ,	ibid.
Colluthiani,	654	Paulus Samosata,	651
Collydriani,	658	Pelagiani,	660
Colobarsus,	643	Petrus Gnaphæus,	662
Docitæ,	648	Petrus Eremita,	659
Donatistæ,	654	Pharisæi,	635
Deuterius,	663	Philetus,	639
Ebion,	638	Photinus,	656
Elxai,	639	Prædestinatiani,	661
Epiphanes,	641	Priscillianistæ,	657
Equinistæ,	651	Ptolemaitz,	642
Eunomiani,	654	Quartodecimani,	647
Eusebiani,	655	Sabelliani,	650
Florinus,	643	Sadducei,	635
Gnostici,	641	Samaritani,	635
Helcesetæ,	640	Saturninus,	640
Helvidiani,	657	Secundus,	642
Heracleon,	643	Seleucus,	647
Hermas,	647	Seminariniani,	655
Hermogenes,	ibid.	Sethiani,	637 & 645
Hierachitæ,	653	Simon Magus,	636
Hydropasitæ,	651	Sumpsei,	

* Ex his quidam materialiter tantum erravisse.

Tatianus,	645	Tritheitz,	664
Tertullianus,	649	Valentiniani,	642
Theodotus,	644	Valesii,	650
Themistius,	663	Vigilantius,	660
Theopaschitz,	662	Zenonis Henoticum,	662

TABULA CHRONOLOGICA

Romanorum Pontificum qui Consulibus synchroni vixerunt, cum triplici eorundem epocha.

PRIMO SECCULO.

I. S. Petrus,	Pag. 666	XXXVI. S. Julius,	<i>ibid.</i>
II. Linus,	670	XXXVII. S. Liberius,	716
III. S. Clemens,	<i>ibid.</i>	<i>Felix II. juxta quosdam Antipa-</i>	
IV. S. Cletus,	672	<i>pa II. deinde Papa legitimus.</i>	
V. S. Anacletus,	<i>ibid.</i>	XXXVIII. S. Damasus,	718
VI. S. Evaristus,	674	XXXIX. S. Siricius,	722
		XL. S. Anastasius,	724

SECUNDO SECCULO.

VII. S. Alexander,	676	XLI. S. Innocentius,	726
VIII. S. Sixtus I. seu Xistus,	676	XLII. S. Zozimus,	728
IX. S. Eleutherius,	678	XLIII. S. Bonifacius,	<i>ibid.</i>
X. S. Hyginus,	678	<i>Eulalius Antipapa III.</i>	
XI. S. Pius,	680	XLIV. S. Celestinus,	730
XII. S. Anicetus,	<i>ibid.</i>	XLV. S. Sixtus III.	732
XIII. S. Soter,	682	XLVI. S. Leo Magnus,	734
XIV. S. Eleutherius,	<i>ibid.</i>	XLVII. S. Hilarius,	836
XV. S. Victor,	686	XLVIII. S. Simplicius,	738
XVI. S. Zephyrinus,	688	XLIX. S. Felix II. vel III.	740

TERTIO SECCULO.

XVII. S. Calistus,	690	L. S. Gelasius,	742
XVIII. S. Urbanus I.	692	LI. S. Anastasius,	<i>ibid.</i>
XIX. S. Pontianus,	<i>ibid.</i>	LII. Symmacus,	<i>ibid.</i>
XX. S. Antherus,	694		
XXI. S. Fabianus,	<i>ibid.</i>		
XXII. S. Cornelius,	696		

Novatianus Antipapa I.

XXIII. S. Lucius,	<i>ibid.</i>	LIII. Hormisdas,	744
XXIV. S. Stephanus,	698	LIV. S. Joannes I.	746
XXV. S. Sixtus II.	698	<i>Laurentius Antipapa IV.</i>	
XXVI. S. Dionysius,	<i>ibid.</i>	LV. Felix III. seu IV.	<i>ibid.</i>
XXVII. S. Felix I.	700	LVI. Bonifacius II.	<i>ibid.</i>
XXVIII. S. Eutychianus,	<i>ibid.</i>	<i>Diocorus Antipapa V.</i>	
XXIX. S. Cajas,	702	LVII. Joannes II.	748
XXX. S. Marcellinus,	704	LVIII. Agapitus,	<i>ibid.</i>
		LIX. Silverius,	<i>ibid.</i>

QUARTO SECCULO.

XXXI. S. Marcellus,	706	LX. Vigilius,	750
XXXII. S. Eusebius,	708	LXI. Pelagius I.	<i>ibid.</i>
XXXIII. S. Miltiades,	<i>ibid.</i>	LXII. Joannes III.	<i>ibid.</i>
XXXIV. S. Sylvester,	<i>ibid.</i>	LXIII. Benedictus Bonofus,	<i>ibid.</i>
XXXV. S. Marcus,	712	LXIV. Pelagius II.	<i>ibid.</i>
		LXV. S. Gregorius Magnus,	<i>ibid.</i>
		LXVI. Sabinianus,	<i>ibid.</i>

Eorundem Pontificum Series alphabetica.

A Gapitus,	748	Joannes II.	748
Alexander,	676	Joannes III.	750
Anacletus,	672	Julius,	712
Anastasius I.	724	Leo Magnus,	734
Anastasius II.	742	Liberius,	716
Anicetus,	680	Linus,	670
Antherus,	694	Lucius,	696
Benedictus I.	750	Marcellinus,	704
Bonifacius I.	728	Marcellus,	706
Bonifacius II.	746	Marcus,	712
Cajus,	702	Miltiades,	708
Calixtus,	609	Pelagius I.	750
Celestinus,	730	Pelagius II.	<i>ibid.</i>
Clemens,	670	S. Petrus,	666
Cornelius,	696	Pius I.	680
Damasus,	718	Pontianus,	692
Dionysius,	698	Sabinianus,	750
Eleutherius,	642	Silverius,	748
Evaristus,	674	Silvester,	708
Eusebius,	708	Simplicius,	738
Eutichianus,	700	Siricius,	722
Fabianus,	694	Sixtus I.	676
Felix I.	700	Sixtus II.	698
Felix II.	718	Sixtus III.	732
Felix III.	740	Soter,	682
Felix IV.	746	Symmachus,	742
Gelasius,	742	Telephorus,	678
Gregorius Magnus,	750	Victor,	686
Hilarius,	736	Vigilius,	750
Hormisdas,	744	Urbanus I.	692
Hyginus,	678	Zephyrinus,	688
Innocentius,	726	Zozimus,	728
Joannes I.	746		

Imperatores.

A ugustus, Julii Caesaris successor, mor-	Adrianus mor. an. 138,	677
ritur anno Christi 14, Pag. 667	Antoninus mor. an. 161,	<i>ibid.</i>
Tiberius mor. an. 37,	Marcus Aurelius mor. an. 180,	683
Caligula mor. an. 41,	Lucius Verus mor. an. 169,	<i>ibid.</i>
Claudius I. mor. an. 54,	L. M. Commodus mor. an. 192,	685
Nero mor. an. 68,	Pertinax mor. an. 193,	<i>ibid.</i>
Galba mor. an. 69,	Julianus moritur eod. an. 193,	<i>ibid.</i>
Otho mor. anno eod. 69,	Niger mor. eod. an.	<i>ibid.</i>
Vitellius mor. an. eod.	Severus mor. an. 211,	<i>ibid.</i>
Vespasianus mor. an. 69,	Caracalla mor. an. 217,	691
Titus mor. an. 81,	Geta mor. anno 212,	<i>ibid.</i>
Domitianus mor. an. 95,	Macrinus mor. an. 218,	<i>ibid.</i>
Nerva mor. anno 98,	Heliogabalus mor. an. 222,	<i>ibid.</i>
Trajanus mor. ann. 117,	Sever. Alexander mor. an. 235,	693

Maxi-

Maximinus I. mor. an. 138,	695	{ Constantinus junior moritur anno	
Gordianus uterque m. an. 237,	ibid.	340,	713
{ Maximus mor. an. 238,	ibid.	{ Constantius moritur an. 361,	ibid.
{ Balbinus mor. an. 238,	ibid.	{ Constans mor. an. 380,	715
Gordianus junior, mor. an. 244,	ibid.	Julianus Apostata mor. an. 363,	719
Philippus mor. an. 249,	697	Jovianus mor. an. 354,	ibid.
Decius m. an. 251,	ibid.	{ Valentinianus I. mor. an. 375,	721
Gallus	ibid.	{ Valens mor. an. 378,	ibid.
Volusianus } mor. an. 253,	ibid.	{ Gratianus mor. an. 383,	723
Emilianus mor. an. eod.	699	{ Theodosius mor. an. 395,	ibid.
{ Valerianus mor. an. 263,	ibid.	{ Valentinianus II. mor. an. 392,	ibid.
{ Gallienus mor. an. 268,	ibid.	{ Arcadius mor. an. 408,	725
Claudius II. mor. an. 170,	701	Honorius mor. an. 423,	ibid.
Quintillus mor. an. eod.	ibid.	Theodosius II. mor. an. 450,	727
Aurelianus, mor. an. 275,	ibid.	Valentinianus III. mor. an. 455,	731
Tacitus mor. an. 276,	ibid.	Marcianus, mor. an. 457,	733
Florianus mor. an. eodem,	703	Maximus mor. an. 455,	737
Probus mor. anno 282,	ibid.	Avitus mor. an. 557,	ibid.
Carus mor. anno 283. vel 284,	ibid.	Leo I. mor. an. 474,	ibid.
{ Carinus mor. an. 285,	ibid.	Libius Severus mor. an. 455,	ibid.
{ Numerianus, mor. an. 285,	ibid.	Anthemius mor. an. 472,	739
{ Diocletianus mor. an. 313,	705	Olybrius moritur an. 472,	ibid.
{ Herculus mor. an. 310,	ibid.	Glicerius mor. an. 474,	ibid.
{ Const. Chlorus mor. an. 305,	ibid.	Leo II. mor. an. 474,	ibid.
{ Galerius mor. an. 311,	ibid.	Julius Nepos, mor. an. 480,	ibid.
Severus mor. an. 307,	707	Romulus Augustus, postremus Occidentis	
Maximinus mor an. 313,	ibid.	Imperat. spoliatus Imperio an. 476,	741
Constantinus. Magnus moritur	anno	Anastasius I. mor. an. 518,	743
337,	ibid.	Justinus I. mor. 527,	747
Licinius mor. an. 324,	ibid.	Justinianus I. mor. anno 565 vel 566,	ibid.

SUMMA DOCTRINÆ CATHOLICÆ

DE MATRIMONIO.

Ex Decreto Concilii Florentini pro instructione Armenorum sub Eugenio IV. an. 1439.

Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum conjunctionis Christi & Ecclesiæ, secundum Apostolum dicentem: *Sacramentum hoc magnum est: Ego autem dico in Christo & in Ecclesia.* Causa efficiens Matrimonii, regulariter est mutuus consensus per verba de præsentii expressus. Assignatur autem triplex bonum Matrimonii. Primum est proles suscipienda & educanda. Secundum est fides, quam unus conjugum alteri fervare debet. Tertium indivisibilitas Matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi & Ecclesiæ. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.

Canones ex Tridentino, Sess. 24. sub Pio IV. an. 1563.

I. Si quis dixerit Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino Institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.

II. Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege divina esse prohibitum; anathema sit.

III. Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus qui Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contractum, nec posse Ecclesiæ in nonnullis illorum dispensare, aut constituere ut plures impediant & dirimant; anathema sit.

IV. Si quis dixerit Ecclesiæ non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse; anathema sit.

V. Si quis dixerit propter hæresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a conjuge, dissolvi posse Matrimonii vinculum; anathema sit.

VI. Si quis dixerit Matrimonium ratum, non consummatum, per solemnem Religionis professionem alterius conjugum non dirimi; anathema sit.

VII. Si quis dixerit Ecclesiæ errare, cum docuit & docet, juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi, & utrumque, vel etiam innocentem qui adulterio causam non dedit, non posse, altero conjuge vivente, aliud Matrimonium contrahere, mœcharique eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ, dimisso adultero, alii nupserit; anathema sit.

VIII. Si quis dixerit Ecclesiæ errare, cum ob multas causas separationem inter conjuges quoad torum, seu quoad cohabitationem, ad certum intermitten tempus fieri posse decernit; anathema sit.

IX. Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege Ecclesiastica vel voto; & oppositum nihil aliud esse quam damnare Matrimonium, posseque omnes contrahere Matrimonium qui non sentiunt se castitatis, etiam si eam voverint, habere votum; anathema sit: cum Deus id recte petentibus non denegat, nec patiatur nos supra id quod possumus tentari.

X. Si quis dixerit statum conjugalem anteponendum esse statui virginittatis vel cœlibatus, & non esse melius ac beatius manere in virginittate, aut cœlibatu, quam jungi Matrimonio; anathema sit.

XI. Si quis dixerit prohibitionem solemnittatis nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab Ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones & alias ceremonias quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit; anathema sit.

XII. Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos; anathema sit.

NOI REFORMATORI

Dello Studio di Padova.

A Vendo veduto per la Fede di Revisione, ed Approvazione del P. Fr. Gio: Paolo Zapparella Inquisitor General del Santo Offizio di Venezia, nel Libro intitolato *Continuatio Praelectionum Theologicarum Honorati Tournely, sive Tractatus de Universa Theologia Morali Tomus VIII. Contiens Tractatum de Matrimonio cum variis Dissertationibus, Auctore Petro Colet Presbytero Congregationis Missionis &c.* non v'esser cosa alcuna contro la Santa Fede Cattolica, e parimente per Attestato del Segretario nostro, niente contro Principi, e buoni costumi, concediamo Licenza a Niccolò Pezzana, che possi esser stampato, osservando gli ordini in materia di Stampe, e presentando le solite copie alle Pubbliche Librerie di Venezia, e di Padova.

Dat. li 28. Settembre 1757.

{ Gio: Emo Proc. Refor.

{

{ Alvise Mocenigo 4° Cav. Proc. Refor.

Registrato in Libro a Carte 18. al Num 159.

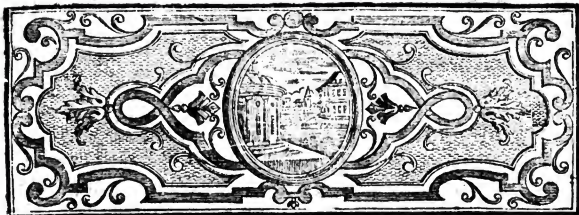
Giacomo Zuccato Segr.

Adi 3. Ottobre 1757.

Registrato al Magistrato Eccellentiss. degl' Esecutori contro la Bestemia.

Dioniso Querini &c.

TRA-

TRACTATUS DE MATRIMONIO.

CRAVE & arduum esse præsentis argumenti pondus facile confitebitur quisquis hæc magni Augustini verba, Lib. 1. de *7. 6. p.* adulterinis Conjugiis, cap. 25. serio ponderaverit: *Questio- 403. B.* nem de Conjugiis obscurissimam & implicatissimam esse non nescio: nec audeo profiteri omnes finis ejus, vel in hoc Opere, vel in alio explicasse, vel jam posse, si urgear, explicare. Illud tamen oneris subimus non illubenter, confisi futurum ut qui susceptionis nostræ Auctor est, idem conatibus nostris misericorditer aspirare dignetur.

Ut autem quæ ad Matrimonium sub diversis suis respectibus consideratum pertinent, plene, & quantum fieri poterit, methodice pertractemus, investiganda nobis erunt, 1. essentia ipsis secundum se spectatis; 2. ejusdem institutio, præcipue sacramentalis; 3. causæ ad ipsum disponentes, nimirum Sponsalia, Bannorum promulgationes, Parentum consensus; 4. causæ, tum formalis, materia scilicet & forma; tum efficiens, seu ab intrinseco, videlicet consensus; seu ab extrinseco, puta Minister; 5. proprietates, videlicet unitas, indissolubilitas, ac necessitas; 6. effectus, & bona fides potissimum, & proles; 7. usus legitimus; 8. impedimenta. Denique per modum Appendicis varias quæ ad civilem Matrimonii contractum spectant difficultates investigabimus.

CAPUT PRIMUM.

De Essentia Matrimonii.

Contractus quo vir & mulier uniuntur, quatuor præcipue sunt nomina: Et quidem 1. vulgatissimo nomine dicitur *Matrimonium*, seu *quia*, ut ait Augustinus, Lib. 19. contra Faustum, cap. 26. non ob aliud debeat femina nubere, quam ut mater fiat; (quæ ratio

TRACTATUS DE MATRIMONIO:

- naturali sensu intellecta, & in B. Virgine aliisque pluribus falsa fuit, & in his qui post emissum utrinque castitatis votum contraherent, falsa esse potest); seu quia, ut loquitur Gregorius IX. cap. *Ex Literis, de conversione Infidelium: Infans ante partum matri onerosus est, dolorosus in partu, post partum ad certam usque ætatem, eamque difficillimam, laboriosus; ex hoc enim legitima conjunctio maris & femine magis Matrimonium quam Patrimonium nuncupatur*; seu quia, ut Sylvio & aliis placet, in Matrimonii fructu, id est, in generatione proles, mater certa est; pater vero non semper certus, nisi ex præsumptione juris, quatenus is pater est quem nuptiæ demonstrant.
- 2 Dicitur 2. *Conjugium* ab effectu, quia scilicet duos sub eodem jugo, eoque sæpius gravissimo, in perpetuum conjungit. Hinc dicti Conjuges, quasi ejusdem jugi consortes, tum quoad mutuum corporum potestatem: quia ex Apollolo, I. Corinth. 7. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier*; tum quia ambo gravia Matrimonii incommoda, quantum fieri potest, partiiri debent. Hinc
- 3 Dicitur 3. *Consortium*, tum quia conjuges ejusdem fortis seu fortunæ participes esse debent, tum quia intima eos inter vigere debet animorum conjunctio.
- 4 Dicitur 4. *Conubium & Nuptiæ*, a Verbo *Nubo* seu *Velo*; seu quia Sponsi, cum benedictionem accipiunt, in signum pudoris velamine teguntur; seu quia Virgines velabant se, modestiæ causa, quando dabantur maritis; ut fecit Rebecca ad conspectum Isaac, Genes. 24. seu quia moris erat ut conjugatæ, in testimonium subjectionis ad virum, velo coopertæ incederent: qua de causa Abimelech post restitutam Abrahæ Saram, quam virginem esse ex errore arbitratus sustulerat, dixit ad eam, Genes. 20. 16. *Ecce mille argenteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorum ad omnes qui secum sunt: &c.*
- 5 Matrimonium spectari potest, vel ut est contractus naturalis, seu in officium naturæ, vel ut est contractus civilis, seu secundum proprias locorum leges celebratus; vel ut est Sacramentum: Ut officium naturæ ad propagationem humanæ speciei, ejusque conservationem ordinatur: ut contractus civilis, per fœdera & prolem Reipublicæ paci ac perennitati consulit: ut novæ Legis Sacramentum, conjuges gratia exornat, Ecclesiam ditat prole pie educata, & concupiscentiæ medetur. De Matrimonio, ut est in officium naturæ simpliciter, pauca quædam dicemus in decursu: at illud præcipue spectabimus, tum in ratione contractus civilis, tum in ratione Sacramenti, quia jam ubilibet gentium alterutro modo celebratur: atque ut in Sacramento tota contractus civilis, sic in contractu civili tota contractus naturalis ratio occurrere solet.
- 6 Matrimonium itaque in ratione contractus definiri solet: Maritalis conjunctio viri & femine, inter legitimas personas individuum vitæ consuetudinem retinens. Ita Magister Sententiarum, Lib. 4. dist. 27. & D. Thomas Suppl. q. 44. art. 3. quos vulgo sequuntur Canonistæ in tit. *de Sponsalibus*. Hæc definitio, licet non paucis obnoxia difficultatibus, ut observat Valentia, qu. 1. punct. 1. saltem quia communis retinenda est & explicanda, itaque

Dicitur 1. *Conjunctio*, id est, vel actus quo per mutuum consensum 7
uniuntur conjuges, si Matrimonium sumatur pro ipso contrahendi actu;
vel nexus & vinculum habitualiter permanens, & ex mutuo Partium
consensu resultans, si Matrimonium sumatur prout est status fixus &
immobilis.

Dicitur 2. *Maritalis*, ut exprimatur finis Matrimonii, mutua scilicet 8
corporum traditio, & sic conjunctio connubialis distinguitur a quavis
alia specie unionis, quæ hominem inter & feminam, puta fratrem inter
& sororem, occurrere potest. Unde vox *maritalis* locum habet dif-
ferentiz, ut vox *Conjunctio* locum habet generis.

Dicitur 3. *Viri & Mulieris*, ut designetur Matrimonii subjectum, quod 9
quidem ab initio fuit homo unus & mulier una.

Dicitur 4. *inter legitimas personas*, quæ videlicet secundum leges divi- 10
nas & humanas idoneæ sunt & habiles ad contrahendum.

Dicitur 5. *individuum vite societatem retinens*, quæ voces ex Catechismo 11
Romano declarant naturam indissolubilis vinculi, quo *vir & uxor* col-
ligantur, quodque solo Partium consensu solvi nequit, ut solvantur alii
contractus, etsi olim per repudium solvi potuit; nunc vero aliquando
per Professionem Religiosam solvi potest antequam sit consummatum;
ut infra dicemus.

Matrimonium, ut est Sacramentum, definiri potest: *Conjunctio mari- 12*
talis & legitima viri & femine individuum vite consuetudinem retinens,
ex institutione Christi elevata ad significantiam ejus unionem cum Eccle-
sia, & conferendam conjugibus gratiam, qua pie uniantur, & prolem san-
cte instituant. Vel pressius: *Sacramentum novæ Legis, quo vir & mulier*
baptizati corporum suorum dominium legitime sibi tradunt & accipiunt, ad
prolem pie & christiane instituendam.

Utraque hæc definitio, rebus saltem moraliter spectatis * legitima 13
est, quia omni & soli definito competit, nec quidequam habet quod in
re morali redundet.

Ex dictis intelligitur non omne Matrimonium ejusdem esse generis. 13
Et reipsa Matrimonium n. sumptum pro vinculo & nexu, aliud est *legi-*
timum, quod mutuo consensu inter personas legitimas contractum est;
hujusmodi fuere conjugia in Lege Naturæ & Mosaica, & etiamnum
sunt inter Gentiles. Aliud *ratum*, quod inter baptizatos contractum est,
& ideo majorem habet firmitatem. Aliud denique *consummatum*, quod
per copulam carnalem completum est, & si a baptizatis contractum sit,
dissolvi omnino non valet.

Cum in Matrimonio plura occurrant, videlicet 1. consensus interior
Partium contrahentium, 2. pactio externa, seu signa quibus consensus
ille sensibiliter exprimitur, 3. mutua corporum traditio, quæ tamen
in re nihil est aliud quam internus Partium consensus per externam
pactionem sensibiliter expressus; 4. nexus seu vinculum ex illa mu-
tua pactione resultans, cum jure seu dominio alterius in alterum; 5.

A 2

III-

* Dixi, *rebus moraliter spectatis*, ob specialem Pontii sententiam, de qua nonnihil
differam cap. 4. art. 1. sect. 5.

mutua reddendi debiti obligatio, quæ e duobus præcedentibus consequitur; 6. ipsa debiti redditio, seu ipse Matrimonii usus. Quæritur in quo ex his omnibus posita sit Matrimonii essentia; quæ difficultas hic solvatur.

- 14 Nota Matrimonium ut sic spectari posse, vel in fieri; & sic habet esse fluens & transitorium; vel in facto esse, & sic habet esse fixum ac permanentem. Jam

- 15 Multiplex est de proposita questione opinio; alii nempe Matrimonii essentiam reponunt in mutuo contrahentium consensu, quo ambo sua sibi corpora mutuo tradunt; ita Palacios, Ysambert, disp. 1. &c. Alii communius eandem essentiam reponunt in nexu seu vinculo, quod ex mutua illa corporum traditione resultat, ita Sanchez, Gonet, disp. 1. art. 1. & hi de re minus quam de nomine disputant, ut mox dicturi sumus: Alii eam reponunt in carnali coitu, rati nempe nullum sine ipso esse posse conjugium. Sic olim sensit Julianus, teste Augustino, Lib. 5. contra illum, cap. 16. n. 62. Nihil, inquit S. Doctor, aliud dicitur esse nuptias, quam corporum commixtionem. Eandem Wiclefo sententiam adscribit Thomas Valdensis, tom. 2. de Sacramentis, cap. 130. & in eam propendisse videtur Gratianus XXVII. q. 2. cap. Quod autem, & cap. Institutum. Ab istis longe dissentiant ceteri Romanæ Ecclesiæ Theologi: licet enim ex iis quidam velint coitum esse quasi partem integram hujus Sacramenti, ut est satisfactio respectu Pœnitentiæ, nemo tamen eorum copulam habet ut partem ejusdem Sacramenti essentialem. Unde Magister Sententiar. quem in contrarium citat Calvinus, Lib. 4. Instit. cap. 19. §. 34. diserte scribit, Lib. 14. dist. 27. Error est affirmare sine copula non posse contrahi Matrimonium, atque inter Mariam & Joseph non fuisse conjugium, vel non fuisse perfectum; quod, inquit, nefas est sentire. Nunc ut a gravioribus initium ducam, sit

CONCLUSIO I. Essentia Matrimonii non consistit in usu seu carnali copula.

- 16 Prob. 1. In eo non consistit Matrimonii essentia, ante quod & sine quo verum est & proprie dictum Matrimonium. Atqui ante coitum carnalem & sine ipso . . .

1. Enim verum fuit Matrimonium Adamum inter & Evam in Paradiso terrestri, cum nempe adductam ad se Evam intuitus Protopærens dixit: Hoc nunc os ex ossibus meis . . . Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suæ, &c. Genes. 2. 23. & 24. Nec dubium quin tunc temporis ad eos dictum fuerit: Crescite, & multiplicamini, &c. Genes. 1. 27. quæ verba connubium supponunt. Atqui tamen nullus fuit Adamum inter & Evam Matrimonii usus in Paradiso; sed tunc tantum, cum inde propter peccatum ejecti sunt, ut liquet ex cap. 4. ibid. & docet Augustinus, Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 4. his verbis: Cur non coeherunt, nisi cum exissent de Paradiso? Cito responderi potest, quia mox creata muliere, prius quam corent facta est illa transgressio.

2. Fuit etiam verum Matrimonium inter S. Josephum & B. Virginem, ut in singulari Dissertatione infra ostendemus. Atqui nulla unquam fuit eos inter carnis commixtio. Minor patet, tum quia docet Ecclesiæ Fides Mariam semper ante partum, in partu, & post partum,

vir-

virginem permanfisse; tum quia B. Virgo emiserat votum castitatis, quandoquidem Angelo hæc prænantianti, Luc. 1. 31. *Ecce concipies & paries*, respondit: *Quomodo fiet istud, quoniam virum non cognosco?* Hinc autem nec immerito colligitur eam jam prius suam Deo virginitatem consecrassè: alioqui enim quæstio hæc non in ea magis locum haberet, quam in alia quavis virgine; statimque poterat ei responderi: Necdum quidem virum cognovisti, aut propoliuisti nunquam cognoscere; at mutabis propositum, & cognosces. Atque ita docent Patres, præcipue Gregorius Nyssen. Beda, Bernardus, Anselmus; & qui nobis instar omnium erit Augustinus, Lib. de sancta virginitate, cap. 4. ubi adducta mox Deiparæ verba expendens, ait: *Quod profectio non diceret, nisi Deo virginem se ante vovisset.* Unde idem sanctus Doctor, Tract. 10. in Joan. ait in *Maria tunc primum incepisse Virginitatem*: Non quod antea vel ignota omnino, vel etiam ut multi dicunt, probrosa foret virginitas: cum, ut advertit Abulensis, in cap. 35. Exodi, Elias, Jeremias, Eliseus, & Esseni virginitatem coluerint; sed quia ante B. Virginem nemo castitatis votum emiserat. Ergo merito docet S. Augustinus, Lib. de bono Conjug. cap. 3. Matrimonium sibi bonum videri, non propter solam filiorum procreationem, sed propter ipsam etiam in diverso sexu societatem: alioquin, inquit, non jam diceretur conjugium in sensibus, præsertim si vel amisissent filios, vel minime genuissent. Prob. 2. Conclusio. Ut Matrimonii essentia in ipso carnali coitu reponi non debeat, satis est ut quæ definitionem ejus primario ingrediatur conjunctio maritalis, non consistat in coitu, sed in voluntatum & animorum consensione, ex qua Partes in perpetuum unitæ sese mutuis obsequiis ac præsidii juvare debeant. Atqui res ita est. Prob. min. 1. quia id vel ipsi Ethnici Juliano perspicaciores agnovere. *Matrimonia*, ait Quintilianus Declamatione 368. *sunt ab ipsa rerum natura inventa. Sic mares feminis junguntur, ut imbecillior sexus præsidium mutua societate fortiaur.* Quod splendide expressit Ælius Verus Imperator, (teste in ejus vita Spartiano) his verbis: *Uxor dignitatis nomen est, non voluptatis.* Quia usus rei de qua contractum est, non constituit essentiam contractus, sed ipsam subsequitur: sic perfecta est venditio, statim ut rei venditæ translatum est dominium, licet emptor ea non utatur, & forte uti nolit. Atqui carnalis copula usus est Matrimonii. 3. Quia si coitus ad Matrimonii essentiam spectet, eo sublato debet & Matrimonium tolli; quandoquidem sublata essentia, rem ipsam tolli necesse est. Atqui sublato Matrimonii usu, non tollitur Matrimonium: unde Apostolus mulierem quæ a viro separata est, innuptam remanere jubet, I. Corinth. 7. 11. qui rursum ibid. v. 6. *secundum indulgentiam duntaxat, non secundum præceptum*, monet ut conjuges carnaliter cohabitent. Atque hoc olim argumento feliciter contra Julianum utebatur Augustinus, Lib. 6. cap. 16. num. 62. *Numquid tamen negas agebat, sibi met etiam adulteros appetitu mutuo & opere naturali, & corporum commixtione conjungi? Non est ergo ista definitio nuptiarum; aliud est enim quod nuptiæ sunt, & aliud est sine quo etiam nuptiæ filios propagare non possunt: nam & sine nuptiis possunt nasci homines, & sine*

T. 3. p.
2. pag.
368. F.

T. 6. pag.
321. B. C.

17

T. 1. pag.
658.

corporum commixtionem possint esse conjuges: alioqui non erunt conjuges, ut nihil aliud dicam, certe cum senuerint, sibi que misceri vel non potuerint, vel sine spe suscipiendæ prolis erubuerint, atque noluerint.

- 18 Ex his inferes 1. cum Hildeberto, Cænonianensi primum Episcopo, dehinc Archipræsule Turonensi, Epist. 7. uxorem defuncti fratris, qui Matrimonium non consummaverat, a fratre altero duci non potuisse. Quia verum ac ratum fuerat duos inter priores conjugium, quod, Chrysostomo Judice, non facit coitus, sed voluntas. Unde agebat Hildebertus:

T. 21. B.

64. PP. P.

121.

- 19 Obj. 1. Matrimonii essentia in eo consistit, quod duo sint in carne una, prout dixit Protoparens, utique a Deo ipse edoctus, Genes. 2. 24. Atqui non sunt duo in carne una nisi per carnalem copulam. Ergo.

- 20 R. dist. maj. In eo consistit . . . quod sint duo in carne una, id est, quod mutuum jus atque dominium in corpora sua habeant, Esto. Quod jure illo per corporalem copulam necessario & actu utantur, N. Solutionis veritas patet, 1. quia cum hæc dixit Adamus, verum jam eum inter & Evam intercedebat Matrimonium, aut saltem tunc temporis ininitum est. Atqui tamen necdum duo erant in carne una quoad usum, sed tantum quoad jus. 2. Quia ex Apostolo, I. Corinth. 6. 16. Qui adhaeret meretrici, unum corpus efficitur, secundum id: Erunt duo in carne una. Atqui tamen nullum est cum meretrice Matrimonium. Ergo Matrimonium per id non constituitur, quod duo sint in carne una: ita paulo ante Augustinus. 3. Quia Græca Textus objecti lectio habet Erunt duo ad carnem unam: quæ magis jus ad carnem, quam ipsum carnis usum exprimit.

Dixi, Esto, propter opinionem Pontii supra memoratam, & in primo secundæ hujus probationis puncto subindicatam: At deinceps exceptionem hanc vix attendam, ne tandem animum fatiget.

- 21 Obj. 2. In eo consistit Matrimonii ratio, quo sublato Matrimonium tolli docent Patres. Atqui sublato corporum usu . . . Prob. min. ex SS. Augustino & Leone, quos citat Gratianus XXVII. quæst. 2. cap. 16. & 17. Prior sic loquitur: Non est dubium eam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua commixtio sexus non docetur fuisse. Posterior vero, epist. 92. ad Rusticum hæc scribit, cap. 4. Cum societas nuptiarum ita a principio sit instituta, ut præter commixtionem sexuum non habeant in se nuptia conjunctionis Christi & Ecclesiæ Sacramentum, non dubium est illam mulierem non pertinere ad Matrimonium, cum qua docetur non fuisse nuptiale ministerium.

- 22 R. ad 1. neg. min. & dico ad 1. cum Correctoribus Romanis Caput illud non inveniri in universis Augustini Operibus, quæ & diserte contrarium docent, ut ex allatis supra textibus manifestum est.

- 23 Ad 2. dico cum iisdem textum sancti Leonis, tam in manuscriptis & impressis Codicibus, quam apud Burchardum & Yvonem, sic legi: Cum societas nuptiarum ita ab initio constituta sit, ut præter sexuum conjunctionem haberet in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum. Hæc autem quæ genuina est lectio, & thesum nostram probat, & contrariam opinionem

T. 1. pag.

403.

nionem subvertit. Sed & hæc subvertitur variis textibus quos ibid. adducit Gratianus, cap. 1. 4. 5. 6. & 9. Unde nobis, ut & Tournelyo, mirum videtur quod tam cito sui immemor aliud & aliud per diversos Patres docere voluerit.

Inst. 1. Matrimonium, præsertim Christianorum, debet esse Sacramentum magnum in Christo & in Ecclesia, atque ideo Christi cum Ecclesia unionem exprimere. Atqui unio hæc nonnisi per carnalem coitum exprimi potest. Unio enim Christi cum Ecclesia in eo sita est, quod Christus & Ecclesia fiant corpus unum & una caro. Atqui, &c. 24

R. dist. maj. Matrimonium debet exprimere unionem Christi 25
moralem cum Ecclesia, & quidem ut aliquid sibi extrinsecum, C. unionem physicam. N. Unio Christi cum Ecclesia duplex; alia physica & naturalis, per unionem hypostaticam cum humanitate; alia moralis & spiritualis, per jugem quo Ecclesiam suam fovet & reficit gratiæ influxum. Priorem significat consummatio Matrimonii; posteriorem exhibet conjugalium animorum unio per individuum vitæ societatem, & mutua, quæ sibi invicem præstant conjugēs, amoris, reverentiæ & obsequii specimina. Fatemur postremam hanc per Matrimonium representari debere; at hujus solius, non autem prioris, representationem ad ejus substantiam pertinere contendimus: hanc enim præcipue spectat Apostolus, Ephes. 5. unde desumitur objectio, cum ibi totus sit in commendanda mutua conjugum dilectione; unde post verba ista: *Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico in Christo & in Ecclesia*, id quod jam ante dixerat repetit: *Unusquisque uxorem suam sicut seipsum diligit: Uxor autem timeat virum suum*. Quamquam & ea esse solet Matrimonii conditio, ut per consummationem exprimat physicam conjunctionem Christi cum Ecclesia. Verum hæc plenior expressio non est eidem essentialis, cum viri sancti, & ut extra dubium videtur, a Sp. S. directi ut D. Henricus Imperator, ab ea pie continendo, abstinerint.

His adde quod Sacramentum debet quidem essentialiter exprimere id quod in ipso continetur, nempe gratiam; sed non id quod ipsi extrinsecum est, ut Christi cum Ecclesia conjunctio. Ita S. Thomas hic q. 42. art. 4. ad 2.

Inst. 2. Si ad conjugium sufficiat moralis Christi cum Ecclesia unionis significatio per conjunctionem animorum, verum esse poterit conjugium, 1. fratrem inter & sororem, 2. inter perpetuo & antecedenter impotentes: utrique enim admodum capaces sunt intimæ illius unionis, quæ animos & corda ad individuum vitæ societatem devincit. Atqui falsum consequens. 26

Respondent non pauci, neg. minorem. Neque enim, inquit, vel fratris cum sorore, vel impotentis Matrimonium ipso naturali jure strictè & rigore sumpto prohibitum est. Non fratris cum sorore, cum ab initio mundi permixtum sit a Deo, qui nihil potest adversus stricta juris naturalis placita. Non impotentium, cum his Matrimonium nulla interdictum sit lege, seu civili ante Justinianum, qui an. 565. denatus est; seu Ecclesiastica ante Theodorum Cantuariensem, qui exente seculo septimo e vivis excessit. Quin & impedimentum impotentiz ante duodecimum seculum, saltem univèrsim, viguisse negant: cum 27

L. 10. C.
de Repu.
diis.

Alexander III. qui obiit ann. 1180., hæc scribat, cap. 2. *de Frigidis* in parte decisa: *Licet Romana Ecclesia non consueverit, propter talem infirmitatem, vel propter alia maleficia, legitime conjunctos dividere, si tamen consuetudo generalis Ecclesie Gallicane habet ut hujusmodi Matrimonium dissolvatur, nos patienter tolerabimus, &c.* Sed de his adi Gibert in Traditione seu Historia Ecclesie de Sacramento Matrimonii, tom. 2. ubi de hoc impedimento. Vide & Pontium, Lib. 7. cap. 56. & 59. ubi docet ad Matrimonium non esse necessariam translationem domini in ordine ad copulam, sed tantum in ordine ad naturalem vitæ societatem, mutuaque obsequia. Subdit idem Theologus, ibid. cap. 60. Matrimonium impotentis nullum fore, si contrahatur in ordine ad copulam, quia contractus qui non nisi ad usum celebratur, jure naturali est irritus, cum impossibilis est usus. Hæc in amici gratiam resumemus, cap. 4.

28 R. 2. neg. maj. Licet enim actualis Matrimonii usus ad ejusdem Matrimonii substantiam non pertineat, ad ipsam tamen, juxta multo plures, pertinet jus radicale coeundi, quod in actum exeri possit, saltem si Deus hanc esse suam voluntatem quomodocumque demonstret. Atqui jus illud & impotentibus præclusum est ex natura rei, & fratribus erga sorores ex divina constitutione interdictum. Ergo.

29 Obj. 3. Potissima assertionis nostræ probatio ex eo desumitur, quod verum fuerit Mariam inter & Joseph Matrimonium, qui tamen ambo carnali copulæ renuntiaverant, ut de B. Virginie constat, & de Josepho perpetuum Mariæ votum non ignorante probabilissimum est. Atqui probatio hæc contra thesim nostram retorqueri potest. Siquidem ad Matrimonium etiam ratum requiritur jus radicale ad copulam; & licet hæc non debeat expresse intendi, certo nec expresse excludi potest. Unde Gregorius IX. cap. 7. *de Conditionibus apostitis* hæc habet: *Si conditiones contra substantiam conjugii inserantur, puta si dicat alter alteri: Contraho tecum, si generationem prolis evites. Matrimonialis contractus, quantumcumque sit favorabilis, caret effectu.* Atqui ubi contrahitur cum voto castitatis, ab una parte emisso, ab alia autem acceptato, (qui casus est B. Virginis & Josephi,) tollitur jus etiam radicale ad copulam: proinde inseritur conditio contra substantiam conjugii, & ex qua futurum est ut generatio proles vitetur. Ergo.

L. 4. tit. 5.

2. Confirm. quia Matrimonium sub ea conditione initum ut ambo servant castitatem, invalidum esse docent sanctus Thomas in 4. dist. 28. qu. unic. a. 4. ad 3. sanctus Bonaventura, ead. dist. 4. ult. n. 33. & alii plures cum Theologi, tum & Canonistæ, quos sequitur Sanchez, Lib. 5. disp. 10. n. 2. Salmanticenses, Tract. 9. cap. 7. n. 96. &c. Ergo.

30 Respondent plures ad 1. & 2. neg. min. & dicunt B. Virginem & Josephum contraxisse absolute, & vere consentientes in jus & potestatem mutuam corporum; ita ut uterque haberet quidem propositum servandæ castitatis, sed neuter exigeret ab alio ut nunquam maritali jure uteretur. Unde sanctus Thomas, cit. quæst. 29. artic. 2. *O. Uterque*, Joseph nimirum & Deipara, *consensit in copulam conjugalem, non autem expresse in copulam carnalem, nisi sub conditione, si Deo placeret.* Quod & habet Caput 3. XXVII. q. 2. ubi sic: *Beata Maria proposuit se*

servaturam votum virginitatis in corde: sed ipsum votum virginitatis non expressit, seu non declaravit ore. Subjecti se divinae dispositioni, dum proposuit se perseveraturam virginem, nisi Deus ei aliter revelaret.

Nodum hunc paulo aliter solvit Suarez in 3. p. quæst. 29. disp. 7. 31
sect. 1. Docet nimirum B. Virginem, quæ in omnibus, præsertim autem in re gravissima, & ad Incarnationis Mysteriorum proxime ordinata, speciali Sancti Spiritus directione regebatur, nupsisse ex revelatione divina, & ex ea intellexisse futurum ut Joseph nullum unquam virginitati suæ detrimentum inferret. Sic autem fieri potuit ut in verum Matrimonium consentiret, non consentiendo actualiter & explicite in copulam carnalem; neque absolute, neque sub illa conditione, si Joseph debitum petisset; quia jam erat certa illum nunquam petiturum: unde supervacaneus & otiosus fuisset talis conditionis actus, &c.

Suarez,
pag. 74

Porro juxta utramque hanc solutionem nulla apposta est a B. Virgine conditio, quæ Matrimonii substantiæ contraria foret. Vere enim & explicite consensit in jus & potestatem ad copulam; sed vel in ipsam copulam non consensit, quia per revelationem sciebat id esse superfluum; vel consensit sub conditione, si Deo placeret.

Ad confirm. duplex est Theologorum sententia de Matrimonio inito sub conditione quod neuter conjux debitum petat & reddat. Prima negat illud valere. 1. quia ad Matrimonium requiritur mutua corporum traditio, quæ intrinsece importat jus ad copulam, licet copulam ipsam non exigit. Atqui ubi pacta est obligatio nec exigendi, nec reddendi, non solum aufertur copula, sed jus ad ipsam: cum nullum sit jus ubi de juris negatione conventum est. 2. Quia ex Gregorio IX. cit. cap. de Condit. apposit. conditio quælibet contra bonum proles Matrimonio apposita, illud facit irritum: nec enim Pontifex vim facit in conditionis turpitudine, sed in eo quod conditio adversetur bonis Matrimonii. Atqui conditio de servanda a conjugibus castitate, est omnino contra bonum proles; non secus ac conditio de semine extra vas semper effundendo. 3. Quia ita docent graviores Theologi, de quibus supra; præsertim sanctus Thomas, Suppl. quæst. 48. artic. 1. ubi cum istud sibi proposuisset argumentum: Si mulier dicat viro: Consentio in te, dum tamen non cognoscas me; non est consensus matrimonialis, quia aliud quid est ibi contra substantiam prædicti consensus; sed non esset, nisi dictus consensus esset in carnalem copulam. Ergo, &c. Sic respondet. Ad 3. dicendum quod illa conditio explicita non solum actui, sed etiam potestati contrarietur copulæ carnalis, & ideo est contraria Matrimonio; proinde illud irritat.

Secunda opinio, quam tenet Pontius, Lib. 3. cap. 11. hujusmodi connubia habet pro validis, 1. quia si duo ante conjugium castitatem vovissent, ita ut utriusque votum utrique notum esset, simulque ejus servandi propositum; non differret re ipsa Matrimonium quod tunc contraherent, ab eo quod contrahunt qui de servanda castitate paciscuntur; tunc enim utrinque transferretur dominium, retento usu, qui sine peccato haberi non posset. Atqui tamen prius illud conjugium duobus procul validum foret; Ergo & posterius validum esse necessarium est.

2. Ideo

- 34 2. Ideo conditiones quæ Matrimonii fini adversantur, a Gregorio IX. dicuntur esse contra substantiam ejus, quia ei opponuntur contrarie, quatenus illud in finem ipsi positive adversum referunt. Unde tunc ex eodem actu, si valeret, nascerentur duæ prorsus contrariæ obligationes; una videlicet ad fidem; prolem & Sacramentum, quæ resultat ex matrimoniali contractu; altera omnino contraria, quæ ex apposita conditione resuleret. Ex quo fieret ut contractus qui tunc iniretur non magis esset contractus matrimonialis, quam precarium cujus natura est ut a Dominopro nutu revocetur, sit vere precarium, si hac conditione recipiatur, ut illud Dominus post certum tempus revocare non possit. Jam vero pactio castitatis non opponitur Matrimonio contrarie, sed negative tantum; quia est tantum negatio actus conjugalis, quæ ex mutuo Partium consensu licita est. Sane vero pactio omnis Matrimonio contrarie opposita non potest eidem post contractum etiam Matrimonium apponi. Atqui pactio negative solum eidem opposita, post illud contractum licite apponitur. Potuit enim S. Henricus statim a benedictione nuptiali cum sancta Cunegunde emitteere votum perpetuæ continentiæ.
- 35 3. Si prædicta conditio Matrimonii substantiæ repugnaret, maxime quia per eam impediretur usus domini corporum. Atqui ratio hæc nullius est momenti: Cum in rebus quæ non consumuntur usu, usus a dominio distingui possit, & possit contractus circa unum versari, non circa aliud; præsertim cum usus ille nunquam adeo absolute interdicitur, ut reviviscere non possit, si Deus per se vel per Ecclesiæ Ministros suam hanc esse voluntatem declarat.
- 36 Nec obsunt primæ opinionis momenta. Unde ad 1. neg. min. 1. quia si per pactum mutuum non coeundi tolleretur jus radicale ad copulam, adeoque ipsa Matrimonii substantia, non posset pactum illud post contractum Matrimonium fieri, sicut non potest post ipsum pacisci maritus ut per crimen Unam generationem impediatur. Sicut igitur pactum illud post nuptias tollit quidem usum facti, sed non jus radicale ad usum; sic & cum nuptias præcedit. 2. Quia aliqui qui post pactum illud sponsam per vim cognosceret, vere fornicaretur, quod admissum difficile est. 3. Quia quodcumque fiat hujusmodi pactum, stat semper conjuges ad debiti redditionem obligatos fore, si Deo placuerit: quod & contingere potest, & an. 1739. contingere vidi, data duobus, qui in hunc modum contraxerant, voti dispensatione, quia non aliter velanus sponsi furor poterat coerceri.
- 37 Ad 2. patet responsio ex dictis: nimirum pactio de servanda utrinque continentia non adversatur Matrimonio contrarie, quasi illud in finem ipsi positive oppositum referat, sed tantum negative.
- 38 Ad 3. R. cum Valquesio, disput. 125. in 3. p. nu. 69. & 88. Matrimonium quod ea conditione iniretur, ut neutra pars ad alteram accedere posset, quin violaret justitiam, ac proinde vere & proprie fornicaretur, re ipsa invalidum fore, quia pactio hæc impediret translationem domini corporum; cum nullum sit dominium rei quæ citra injustitiam uti non liceat. At simul contendo valere Matrimonium a cujus usu abstinerere volunt conjuges, seu ex devotione erga Deum, seu ex fidelitate pro-

promissionis erga conjugem: tunc enim subsistit verum in corpora dominium, licet usus ejus sit prohibitus; quo pacto apud PP. Societatis, post simplicia quæ primum emittunt vota, manet dominium bonorum, perpetuo tamen impeditum ex voto paupertatis; ita ut si qua boni sui parte citra Superioris licentiam utantur, peccent, non quidem peccato furti contra justitiam, sed peccato sacrilegii contra religionem, ratione voti prius nuncupati. Hoc autem sensu locutos esse D. Thomam, D. Bonaventuram, aliosque ut plurimum veteres Theologos, non immerito conjicitur. Sane Bonaventura Matrimonium sub hac conditione initum, *ut non cognoscas me*, tunc tantum pro nullo habet, quando conditio hæc est *contra collationem potestatis*. Ergo censet conditionem hanc, ut Matrimonium irritet, debere esse, non de ipso usu, sed de traditione potestatis ad usum; adeoque non sufficere pactum de non petendo, sed requiri pactum de non tradenda potestate ad debendum. Ita idem Vasquez, num. 70. His fusius incubui quia practica sint, & in questionem de se implicatam aliquid lucis injicere valeant.

Obj. 4. Illud est essentiale Matrimonio, sine quo Matrimonii finis haberi non potest. Atqui sine corporum conjunctione. . . . Finis enim Matrimonii est speciei conservatio per prolis susceptionem, secundum id Genes. 1. 28. *Crescite & multiplicamini, & replete terram*. Atqui, &c.

R. dist. maj. Illud est . . . sine quo Matrimonii finis primarius haberi non potest, C. secundarius, N. Sic distincta minore, neg. consequ. Finis Matrimonii primarius est individuae vite societas, cum intima, quæ carior est animorum copulatione: at committio ad prolem non magis est primarius ejusdem finis, quam ipsa prolis susceptio, quæ tota pendet a Deo, nec universis tribuitur, ut patet in sterilibus, quorum tamen conjugia indubie valida sunt.

Nec refert quod speciei conservatio per solam corporum commixtionem de via communi habeatur: quia hæc non minus habetur per Matrimonium, licet sit tantum secundarius ejusdem finis, quam si primarius esse supponatur. Sic per Incarnationem habetur Generis humani reparatio, etiamsi hæc secundarius Incarnationis finis, Dei vero gloria finis ejus primarius constituatur.

Saltem, inquires, Matrimonium est in remedium concupiscentiæ: istud autem non nisi per copulam obtinetur.

R. 1. Matrimonium prius institutum fuisse, quam vigeret concupiscentia.

Resp. 2. Quod ante commixtionem Matrimonium est in remedium concupiscentiæ, ex gratia quæ in eo datur: ex actu autem non est in remedium concupiscentiæ, nisi quatenus legitime indulgendo avertit ab illegitima: id porro pertinet ad integritatem secundam seu accidentalem: ita Sanctus Thomas hic q. 42. art. 4. ad 4. Adde quod conjugati possint concupiscentiæ mederi per orationem sine copula, ut triduo fecit Tobias junior, & tota vita Sancti aliqui.

Obj. 5. Matrimonium quodcumque verum prorsus est indissolubile. Atqui Matrimonium ante consummationem, seu ratum duntaxat, dissolvi potest per professionem Religiosam.

Resp.

- 46 Resp. difficultatem hanc a nobis expensum iri cap. 5. ubi quæ & qualis Matrimonio competat indissolubilitas definire conabimur.

CONCLUSIO II. Matrimonium spectatum in fieri consistit in mutua pactione, qua Partes individuum vitæ societatem sibi invicem spondent. Idem vero spectatum in facto esse consistit in nexu seu vinculo quod ex mutua illa vitæ inter & mulierem pactione resultat.

- 47 Prob. 1. pars. Matrimonium in fieri consistit, ut ceteri contractus, in actione transeunte, per quam contrahentes ad aliquid ultrrocitroque se obligant. Atqui actio hæc pro præsentī casu nihil aliud esse potest quam mutua illa pactio, vi cujus Partes individuum vitæ societatem sibi spondent. Ergo.

- 48 Prob. 2. pars Matrimonium in facto esse est conjunctio viri & mulieris permanentiter subsistens in individuum vitæ societatem. Atqui permanens illa conjunctio viri & mulieris ipse est nexus ac vinculum quo uterque uniuntur. Et vero vel conjunctio hæc, quæ apud sanctum Thomam & alios omnes definitionem Matrimonii ingreditur, est nexus ac vinculum quo in perpetuum uniuntur conjuges, vel est ipse contrahendi actus per quem sponsi sua sibi corpora mutuo tradunt; vel jus mutuum utriusque conjugis in corpus alterius; vel, quod in idem recidit, mutua ad debitum conjugale obligatio. Atqui nullum ex istis dici potest: Non 1. tum quia Matrimonium in facto esse est quid stabile & perseverans; actus vero contrahendi, seu pactio exterior expressa, est quid transiens; tum quia actus ille est causa Matrimonii efficiens, secundum id Eugenii IV. in Decreto pro instructione Armenorum: *Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de præsentī expressus*. Jam vero causa efficiens non potest esse causa formalis, seu intrinsece constitutiva rei; cum causa formalis intrinseca sit rei; efficiens vero inter extrinseca computetur. Non 2. tum quia jus mutuum in corpora est quid Matrimonio posterius, illudque jam constitutum supponens; cum Partes jus illud non habeant, nisi quia jam maritaliter conjunctæ; tum quia Matrimonium sine jure illo subsistere potest: puta in iis qui perpetua post nuptias impotentia laborant. Non 3. tum iisdem de causis; tum quia per alterius Partis adulterium, vel emissum utriusque castitatis votum, cessat quæcumque debiti conjugalis obligatio, nec tamen cessat Matrimonium. Ergo.

Genet.
Disp. 1.
num. 4.

- 49 Nos tram hanc sententiam diserte tradit Cathedris Trident. hic part. 2. num. 5. ubi sic; *Quævis hæc omnia in perfectio Matrimonio insunt, consensus videlicet interior, pactio externa verbis expressa, obligatio & vinculum quod ex ea pactione efficitur, & conjugum copulatio, quæ Matrimonium consummatur: nihil tamen horum Matrimonii vin & ratinem proprie habet, nisi obligatio illa & nexus, qui conjunctionis vocabulo significatus est*.
- 50 Obj. 1. In eo formaliter consistit Matrimonium, quo posito ponitur, & quo sublato auferitur. Atqui posito mutuo Partium consensu, & quod eum sequitur jure conjugum in se invicem, ponitur Matrimonium, &c.
- 51 R. aut min. Posito Partium consensu, ponitur Matrimonium in fieri, C. Ponitur in facto esse, Subd. ponitur efficienter, C. ponitur formaliter tan-

tanquam per aliquid intrinsece constitutivum, N. Itaque mutus consensus duo præstat; 1. constituit Matrimonium *in fieri*, sicut & quemlibet alium contractum; 2. causa est effectrix Matrimonii *in facto esse*; quia nisi præcedat Partium consensus mutua, non potest sequi nexus quo in perpetuum sibi devinciantur. At vel ex eo solo colligere est Matrimonium, prout est status permanens, positum non esse in consensu, cum alia sit effectus, alia vero causæ essentia. Quemadmodum igitur posita generatione ponitur paternitas, & ea sublata tollitur; nec tamen paternitas in generatione consistit formaliter, sed eam præsupponit: sic & Matrimonium sublato consensu, qui ejus fundamentum est, tollitur; nec tamen formaliter consistit in consensu. Neque nostra est responsio isthæc, sed Romani Catechismi, qui ibidem numer. 6. *Ex his patet*, inquit, *Matrimonii naturam & rationem in vinculo illo consistere. Nam quod aliæ Virorum clarissimorum definitiones hoc videntur consensui tribuere: ut cum dicunt conjugium esse consensum maris & femine, hoc ita accipiendum est, consensum ipsum Matrimonii causam effectricem esse: quod Patres in Concilio Florentino docuerunt. Etenim obligatio & nexus oriri non potest nisi ex consensu & pactione.*

Inst. 1. Matrimonium intrinsece est contractus. Atqui contractus formaliter consistit in mutuo Partium consensu. 52

Resp. ut statim Matrimonium *in fieri* esse intrinsece contractum; at spectatum *in facto esse*; non esse contractum nisi fundamentaliter & præsuppositive, sed nexum ac vinculum stabiliter perseverans. 53

Inst. 2. Effectus subsequens Matrimonium non potest esse formaliter Matrimonium. Atqui nexus seu vinculum quo Partes inter se colligantur, est effectus Matrimonium consequens. 54

Resp. neg. min. Ille enim nexus sequitur equidem contractum, sicut paternitas sequitur generationem; sed non ideo est effectus Matrimonii, at ipsa potius Matrimonii essentia, secundum id Sancti Thomæ, Suppl. q. 44. art. 1. ad 2. *Est Matrimonium vinculum, quo conjuges ligantur formaliter, non effective.* 55

Objic. 2. Eadem est essentia Matrimonii in ratione contractus spectati, quæ ejusdem spectati prout est Sacramentum, cum Christus dignitatem Sacramenti contractui matrimoniali adjungendo, nihil in eo mutaverit. Atqui Matrimonium, prout est Sacramentum, non consistit in vinculo & nexu Partium, sed in aliquo transeunte. Prob. min. 1. quia fatentur omnes cetera, præter Eucharistiam, Sacramenta, in re vel actione transitoria consistere. 2. Quia Deus constitutivo Matrimonii utitur ad gratiæ productionem. Atqui Deus conjugali vinculo ad productionem gratiæ non utitur; imo nec uti potest, cum vinculum conjugale ex D. Thoma, ibid. O. sit mera relatio, quæ ut de se sterilis, nequidem ut instrumentum operari potest. 3. Quia usus Sacramenti in re permanente consistentis parit gratiam, ut patet in usu Eucharistiæ. Porro Matrimonii usus gratiam non parit. 4. Demum quia Sacramentum debet esse sensibile. Porro habituale conjugii vinculum nihil habet quod sensus afficiat. 56

Resp. dist. maj. Eadem est essentia Matrimonii ut contractus *in fieri*, 57
quæ

quæ ejusdem spectati ut est Sacramentum, C. Eadem est Matrimonii in factio esse, N. Matrimonium enim, prout est Sacramentum, exigit materiam, formam, & Ministrum alteram alteri active applicantem. Atqui hæc soli conveniunt Matrimonio in fieri, non autem habituali vinculo, quod etiam in somno perseverat. Ergo nullius est momenti difficultas isthæc, quæ Tournelyum, Gonetum & alios impeditos habuisse videtur; & cum ea corruunt quatuor ejus confirmationes.

DISSERTATIO

HISTORICO-THEOLOGICA.

De Matrimonio inter Beatam Virginem & Sanctum Josephum.

Quatuor hic veniunt expendenda; 1. an Deiparam inter & Joseph verum fuerit Matrimonium; 2. si sic, quo tempore initum fuerit; 3. cur Deus illud inter utrumque voluerit contrahi; 4. an existentia ejus ad Fidem pertineat. Quæ ut nec frigide nec fusc solvantur, sit

CONCLUSIO I. Verum fuit Mariam inter & Joseph Conjugium. Ita sanctus Thomas, 3. p. q. 29. art. 2. & cum ipso ceteri communiter.

§ 8 Prob. 1. ex Scriptura: Matth. 1. 18. *Cum esset desponsata mater ejus (Christi) Maria Joseph, antequam convenirent, seu, ut passim explicant interpretes, antequam maritaliter copularentur, inventa est in utero habens, seu prægnans esse, de Spiritu Sancto* Atqui hic desponsatam esse Joseph, idem est ac cum ipso contraxisse per verba de presenti, non autem sola cum ipso contraxisse sponsalia per verba de futuro, uti perperam credidere Abulensis & Cajetanus.

Mauduit. Prob. min. 1. quia, ut solide probat Maldutius, Dissert. 2. in hunc locum, voces sponsus, sponsa, desponsata, ut plurimum in sacris Litteris, non Sponsalia mera, sed verum Matrimonium, præsertim vero recens contractum significant. Sic Deuter. 22. v. 23. *Si puellam Virginem desponderit vir, & aliquis concubuerit cum ea, uterque lapidibus obruentur: Puella, quia non clamavit; vir, quia humiliavit uxorem proximi sui.* Ergo, juxta phrasim Scripturæ, uxor est quam quis despondit: unde & cum turpiter peccat, adulterarum supplicio plectitur. Osee 4. 13. *Fornicabuntur filie vestre, & sponse vestre adulteræ erunt.* Ergo idem est sponsa, non quod soluta, quæ peccando fornicatur, sed quod uxor, quæ cum se dedit alteri, adultera est. II. Reg. 3. 14. *Redde mihi uxorem meam Michol, quam despondi centum præputiis Philistinorum.* Hic porro despondi idem est ac, duxi in uxorem: cum Saul, qui filiam suam Davidi sponderat, hanc ipsi post stragem centum Philistinorum in uxorem tradidit.

2. Huc facit istud: *antequam convenirent*; quod, ut bene Sylvius hic, pag. 122. indicat Mariam & Joseph in eo fuisse statu, ut, quantum est ex parte vinculi conjugalis, convenire possent.

3. Quia

3. Quia ibid. v. 20. subdit Evangelista: *Joseph vir ejus, cum esset juvenis, voluit occulte dimittere eam.* Et supra, v. 16. *Joseph virum Mariæ, de qua natus est Jesus.* Atqui vir eo loci idem est, ut alibi passim, ac maritus. Et vero summa illa Josephi anxietas, & dimittendæ Mariæ intentio, certum est veri Matrimonii argumentum: cum enim Sponsalia jure naturali per supervenientem fornicationem dirimantur: nihil erat cur suspensus adeo & incertus foret Josephus, nisi jam perpetuo vinculo Mariæ adunatus fuisset. Eodem pertinet voluntas B. Virginem dimittendi: *Qui enim vult dimittere, fateatur acceptam*, inquit Ambrosius: quia non dimittitur nisi quod jam acceptum est.

4. Quia desponsatam Lucas, cap. 2. v. 5. interpretatur conjugatam; imò uxorem simpliciter vocat his verbis: *Ut profiteretur cum Maria desponsata sibi uxore pregnante.*

5. Quia Josephum Christi Patrem vocat tum ipse Lucas, cap. 2. 33. his verbis: *Et erant Pater ejus & Mater mirantes*, &c. tum ipsa B. Virgo, ibid. 48. ubi: *Ecce Pater tuus & ego dolentes querebamus te.* Atqui nec ipsa Virgo ad Filium, nec sacer Scriptor in Opere ad Fideles universos deventuro, Patrem simpliciter cum dixissent, qui reipsa Mariæ conjux non fuisset.

6. Quia si B. Virgo conjugata non fuisset, Judæi utrum ejus intumescere videntes, ei gravem fornicationis notam & pœnam indixissent. Nec dubium quin Filium ejus Christum Dominum pro spurio habuissent. Atqui e contra; nam Luc. 3. mirati in verbis gratiæ quæ procedebant de ore ipsius, dicebant: *Nonne hic est filius Joseph?* Et Matth. 13. 56. *Nonne hic est Fabri filius?* Ergo.

Prob. 2. ex Patribus, qui punctum istud penitus indagaverunt. Ambrosius, Lib. de Institut. Virginis, cap. 6. eos refellens qui verum Mariam inter & Joseph Matrimonium intercessisse negabant, quia nulla unquam eos inter fuerit commixtio carnalis. *Nec illud*, inquit, *te moneat* ^{T. 2. pag. 254.} quod ait: *Quia Joseph accepit conjugem suam; cum enim initiatur conjugium, tunc conjugii nomen adsciscitur: nun enim defloratio Virginitatis facit conjugium, sed pactio conjugalis. Denique, cum jungitur puella, conjugium est, non cum virili admixtione cognoscitur.*

Idem pluries & constanter docet Augustinus, Lib. 23. contra Faustum, cap. 8. *Neque*, inquit, *quia concubitu non permixtus Joseph, ideo non maritus.* Et infra: *Ut & Joseph Mariæ maritus diceretur habens eam conjugem, non concubitu, sed affectu; non commixtione corporum, sed copulatione, quod est cavius, animorum.* 60

Lib. 1. de Nuptiis & Concup. cap. 11. n. 12. *Quibus vero placuerit ex consensu ab usu carnalis concupiscentiæ in perpetuum abstinere, absit ut inter illos vinculum conjugale rumpatur: imo firmitus erit, quo magis ea pacta secum inierint, quæ cavius concordiusque servanda sunt, non voluptariis nexibus corporum, sed voluntariis affectibus animorum. Neque enim fallaciter ab Angelo dictum est ad Joseph: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Conjux vocatur ex prima fide desponsationis, quam concubitu nec cognoverat, nec fuerat cogniturus. Et num. 13. Omne itaque nuptiarum bonum impletum est in illis Parentibus Christi, proles, fides, Sacramentum. Prolem cognoscimus ipsum Dominum Jesum: fidem, quia nullum adulterium: Sacramentum, quia nullum divor.* T. 10. p. 286.

divortium. Non aliam esse ceterorum Patrum mentem, etsi horum nonnulli subobscurè locuti sunt, paulo post indicabimus.

- 61 Prob. 3. Quia exigebat suavis Dei providentia, ut Christus ex vere conjugata nasceretur, uti Concluf. 4. dicemus.

- 62 Objic. 1. Ideo Mariam Josepho vere nupsisse contendimus, quia & ejusdem uxor dicitur in Evangelio, & Joseph ipse Christi pater nuncupatur. Atqui gemina hæc ratio nullius plane est momenti. Quia sicut Joseph Christi pater dictus est, non quia talis esset revera, sed quia talis putabatur: sic & Maria uxor ejus dici potuit, quia Joseph exterius vix ejus esse videbatur, nimirum cohabitando cum ipsa; suis ipsam laboribus sustentando, eandem in Ægyptum ducendo & hinc reducendo, &c.

- 63 Resp. neg. min. Quin & evasio hæc Suaresio erronea videtur, utpo-
Diff. 7. te omni tam in Scripturis quam in Traditione fundamento destituta.
fid. 1. Sane vero Joseph dicitur Christi pater, non absolute, sed ut putabatur, Luc. 3. 23. ubique vero simpliciter vocatur vir Mariæ. Solutionem hanc tradit Augustin. Lib. 5. contra Julian. cap. 12. Numquid, inquit, Angelus loquens unus ad unam, contra conscientiam, & suam & ipsius cui loquebatur, secundum opinionem potius quam secundum veritatem fuerat locutus, qui ei dixit: Noli timere accipere Mariam conjugem tuam. Dixit autem Lucas Evangelista de Domino, quod putabatur filius Joseph, quia ita putabatur, ut per ejus concubitum genitus crederetur. Hanc falsam voluit remove opinionem, non Mariam illius viri negare conjugem, contra Angelum testem. Et vero facile erat ut Joseph pater Christi haberetur, quia ubique gentium pater est quem nuptiæ demonstrant. At in Populo, apud quem palam celebrabantur conjugia, fieri non poterat ut Mariam duxisse crederetur, qui eam reipsa non duxisset.

- 64 Objic. 2. Joseph voluit occulte dimittere Mariam, Matth. 1. 19. Atqui hanc, si vere fuisset uxor ejus, occulte dimittere non potuisset. Quia lege Deuteron. 24. vers. 1. sancitum erat ut vir conjugem suam dimittens, daret libellum repudii in manu ejus: quod occulte fieri non poterat.

- 65 Resp. neg. min. 1. quia etsi permissus erat libellus repudii, non tamen præceptum erat maritis; 2. quia occulte tradi poterat, ut docet Becanus in Analogia veteris & novi Testamenti, cap. 24. q. 2. neque necessum erat ut publice traderetur; nisi cum maritus facultatem dabat uxori alium pro nutu conjugem queritandi: quod profecto non intendebat Joseph, qui, ut vir iustus, minus forte sponsæ suæ adulterium suspicatus est, quam eam vi ab aliquo sine sua culpa oppressam; 3. quia non poterat Joseph Mariæ crimen probare per testes: quod ad publicam diffinitionem necessum fuisset. Adde quod adulteris non daretur libellus repudii, quia lapidandæ erant; ut eum in locum notat Estius. Ergo objectio hæc omni ex parte nutat.

- 66 Objic. 2. Admitti non potest opinio quæ Patribus plerisque repugnat. Atqui . . . E multis paucos seligo. Cyrillus Hierosol. Catech. 12. sub finem: Meminimus Jacob, qui prius quam Rachel acciperet, dicebat ad Laban: Da mihi uxorem meam: sicut enim illic ante nuptiarum constitutionem, cum tantum promissio intercessisset, uxor Jacob nominabatur; sic & Maria propter solam desponsationem uxor Joseph vocabatur:

Epi-

Epiphanius, hæref. 78. *Desponsata est Maria, non nupta: videbatur uxor, & non erat.* Hieronymus in cap. 1. Matth. ad hæc verba: *Joseph virum Mariæ: Cum, inquit, virum audieris, suspicio tibi non subeat nuptiarum; sed recordare consuetudinis Scripturarum, quod sponsi viri, & sponse uxores vocantur.* Et iterum: *Joseph nutricis, non maritus.* Hilarius in idem caput: *Virgo sponsa, non vero conjux.* Bernardus, Hom. 2. in *Missus est: Virum nominat, quia homo virtutis erat, non quia maritus.* Similia habent Chrysostomus, Gregorius Niss. Petrus Chrysologus, quin & Augustinus, Serm. 17. de tempore, ubi: *Concepit Virgo antequam sponsum haberet, parit antequam nubat.* Unde sic: Qui B. Virginem ita sponfam agnoscunt, ut conjugem negent, Matrimonium ejus non admittunt. Atqui Patres, &c.

Resp. dist. min. Negant conjugem, id est, solito conjugum more viventem cum Joseph, C. Negant conjugem, ut omne Matrimonium etiam simpliciter ratum ab ea excludant, N. Itaque prædicti Patres, dempto forte Cyrillo, ut summam Mariæ puritatem commendarent, vel contra Helvidium ejusque Affectas tuerentur, Matrimonii ab ipsa contracti, quantum licuit, ideam imminuerunt. At ita consummationem ejus negarunt, ut veritatem ipsius non tetigerint. Unde omnibus pene applicari potest id quod ad unum respondet sanctus Thomas, cit. quæst. 29. art. 2. ad 1. & 2. *Dicendum quod Hieronymus accipit ibi maritum ab actu Matrimonii consummati, quodque nuptias vocat nuptialem concubitum.* Et vero ex ea sua nominum *Mariti & Conjugis* expositione tantum inferunt Patres, vel, ut Chrysostomus, Mariam alios præter Christum filios non habuisse; vel, ut Hieronymus, Epiphanius, &c. eam perpetuo virginem permanisse. Atqui ad id necesse non est ut Maria vere non nupserit Josepho; sed sufficit ut in ea conjugis nomen non importet, sicut in aliis mulieribus, corporeæ conjunctionis ideam.

Major est, ut obiter innui, difficultas in textu sancti Cyrilli, qui, ut notat Suarez, prudenter intrepertandus venit; quasi dicat sanctus Doctor, quod si Rachel, ob solam quæ facta erat ipsius promissionem, conjux vocata est, multo magis B. Virgo nomen *conjugis* ob sua cum Josepho sponsalia sortiri potuit, quamvis nulla subsecuta sit copula.

Moram non facit textus Augustino adscriptus; tum quia non sit sancti Præfatus, cujus doctrinam non sapit; tum quia in eo per nuptias intelligi potest *nuptialis concubitus*, ut supra aiebat sanctus Thomas.

Inst. Chrysostomus, Homil. 2. in Matth. & Ambrosius in Luc. docent Christum e Cruce pendentem tradidisse Joanni Matrem suam, eamque separasse a Josepho, ut indicaret eos inter verum non intercessisse Matrimonium. Ergo.

Resp. hic quoque solam Matrimonii cohabitationem excludi, non ipsam ejus veritatem. Ceterum quod credunt prædicti Patres Josephum tempore mortis Christi in vivis superstitem fuisse, non admodum verisimile est: multoque probabilius cum Epiphanio, hæf. 78. conjicitur eum ante trigessimum Christi annum occubuisse; tum quia ex quo cum Maria Christum duodennem in Templo reperit, nulla ejus sit mentio, seu in nuptiis Cana, seu in historia Passionis; tum quia non

portuisset, eo vivente, Christus fideliozem Mattis. suæ Socium ac Ministrum invenerit: nisi eo usque senex fingatur, ut alterius ope indigeret; quod gratis fictum erit.

Objectionem e voto castitatis a Deipara emissio supra expendimus num. 29. & seq.

CONCLUSIO II. Matrimonium Josephi cum B. Virgine, quoad essentiam & contractum; ante Incarnationem Verbi initum est.

- 73 Prob. 1. ex his Lucæ verbis, l. 26. & 27. *Missus est Angelus Gabriel a Deo . . . ad Virginem desponsatam viro cui nomen erat Joseph.* Atqui ex dictis constat desponsationem hanc veri nominis Matrimonium fuisse, & ita docent cum Origene, Hom. 6. in Lucam, Patres & Theologi.

- 73 Prob. 2. Ideo voluit Deus Mariam nubere, ne quid in eam & Filium ex partu redundaret infamiae. Ad id porro necesse fuit, ut quo tempore concepit, sponsum haberet.

- 74 Dixi, *quoad essentiam & contractum*, quia dubitant aliqui an idem Matrimonium ante Incarnationem perfectum fuerit quoad accidentalia, id est quoad utriusque sponsi cohabitationem. Sunt enim qui cum Cajetano & Abulensi negent Mariam tunc in domum Joseph fuisse solemniter deductam, aut ea donatam sacerdotali benedictione, post quam sponsa viro tradebatur. Probant 1. ex his Angeli ad Josephum verbis: *Noli timere accipere Mariam conjugem tuam.* Ergo hanc quidem jam in conjugem habebat, sed nondum solemniter in domesticum consortium acceperat. 2. Quia ex Luc. 1. vers. 56. *Maria ex Zachariæ domo reversa est in domum suam;* proinde non in domum Josephi. 3. Quia istud Matth. 1. 19. *Cum nollet Joseph eam traducere,* idem est, juxta Anselmum, ac si dicat: *Cum nollet eam in domum suam deducere.* Addi possit non facile concipi quo pacto in ipsa Josephi domo Incarnatio Beatæ Virgini annuntiata fuerit.

- 75 Communior tamen opinio censet Matrimonium Joseph cum Beata Virgine, quoad cohabitationem, & benedictionem Sacerdotum, si quæ intervenire solebat; perfectum fuisse tempore Conceptionis Christi; 1. quia, ut ait Sanctus Thomas; citat. quæst. 29. artic. 2. in fine, *id magis consonat Evangelio*, his nimirum verbis: *Voluit occulte dimittere eam;* ut enim bene Ambrosius: *Quam non accepit, nemo dimittit*, &c.

- 76 2. Quia alias non satis provisum esset famæ & honori Virginis. Quando enim sponsa in domo sponsi concipit, conceptio jure reputatur maritalis: si vero ante cohabitationem conceperit, dubia semper est & suspecta conceptio. Equis Mariam, post Visitationem Elisabeth, trimestri utero gravem intuitus, eamque necdum in ædes Josephi admittam esse rescians, nihil de ea mali suspicatus esset?

- 77 3. Quia, ut bene Suarez, cit. Disp. 7. sect. 2. ut posterior hæc opinio præferatur, satis est quod prior nullum habeat in Evangelio fundamentum. Atqui nullum re ipsa habet: Id enim, *Noli timere accipere Mariam*, &c. idem est ac, *Ne timeas conjugem tuam retinere domi, & cum ea vivere ut prius, prout expresse tradunt Chrysost. & Ambrosius.* Illud vero: *Reversa est in domum suam*, non domum a domo Josephi sepa-

separatam significat, sed domum quæ non, ut Elisabethæ, aliena foret, sed propria, & in qua habitare consueverat, sive foret paterna domus, sive domus sponsi, vel utrique communis. Sic Luc. 2. 39. dicitur quod *reversi sunt in Civitatem suam*, id est in qua suum habebant domicilium. Istud demum: *cum nollet eam traducere*, nihil aliud significat quam infamare, seu ut adulteram vel adulterii suspectam accusare, prout ex Græco Textu liquet; & ita exponunt Origenes, Gregorius Niss. Chrysostomus, Augustinus, & alii plures.

Quamquam non desunt qui credant Josephum nihil de Maria judicasse, sed hinc quidem stupefactum evidentia facti, inde vero eximia quam expertus erat Virginis sanctitate commotum, veluti raptum in stuporem, omne iudicium sustinuisse: unde nec, quia iustus, eam infamare voluit etiam apud ipsius parentes; quia rem totam sine ullo Mariæ peccato fieri potuisse utcumque crediderit: nec, quia iustus, cum ea commorari voluit, eo quod non sibi satis constaret de innocentia ejus. Ita docet Auctor Operis imperf. in Matth. Hom. 1. ubi: *O inestimabilis Maria Lusi! Magis credebatur castitati ejus, quam utero ejus plus gratia quam natura: conceptionem manifeste videbat, & fornicationem suspicari non poterat; possibilis esse credidit mulierem sine viro posse concipere, quam Mariam posse peccare.* Concinit id Hieronymi ibid. *Hoc testimonium Mariæ est, quod Joseph sciens Mariæ castitatem, & admirans quod evenerat, celat silentio, cujus mysterium nesciebat.*

Quod additur Incarnationem vix in ipsa Josephi domo. annuntiari potuisse, nihil habet solidi: potuit enim Angelus in sensibili specie, ut probabilius docet Suarez. Disput. 9. sect. 2. apparere Virgini in ipsa Josephi domo, nec ab ipso percipi; sive in eum irruerit sopor Domini, de quo alibi in Scriptura; sive, quod veri magis simile est, Maria in proprio cubiculo vacaret orationi, & forte Messæ adventum pro more antiquis iustis familiari, supplex efflagitaret. Et hoc quidem cubiculum in Ecclesiam conversum fuisse docet Beda, Libr. de Locis sanctis, cap. 16. Illud vero ab Angelis in Illyricum primo, ac deinceps in Italiam, ubi hodieque sub *Laurentæ Edis* titulo perseverat, docent Scriptores innumeri; & plus forte quæ ibi quotidie perficiuntur in corporibus & in cordibus miracula.

Et si autem Virginis conjugium quoad substantiam & accidentalia perfectum esse credimus, fateamur tamen, quod ex dictis constat, ei defuisse significationem unionis Christi cum Ecclesia per naturam, quia nempe ei defuit carnalis commixtio. At ea significatione non indiguit, quia in eo Matrimonio res ipsa erat exhibenda, scilicet Incarnatio, per quam Verbum Ecclesiæ coniungitur secundum naturam.

CONCLUSIO III. Summopere conveniens fuit ut Christus ex conjugata Matre nasceretur: proinde utcumque necessarium fuit B. Virginis conjugium.

Prob. recensendo præcipuas rationes quas ea de re assert sanctus Thomas ead. qu. 29. art. 1. Sane, ait sanctus Doctor, *conveniens fuit Christum de desponsata Virgine nasci, tum propter ipsum, cum propter matrem, tum etiam propter nos.*

Propter ipsum quidem, 1. ne ab Infidelibus tanquam illegitimus abjiceretur; 2. ut consueto modo ejus genealogia per virum describeretur; 3. ad tutelam pueri nati, ne diabolus contra eum vehementius nocumenta procuraret; & ideo Ignatius apud Hieronymum in cap. 1. Matth. dicit ipsam fuisse desponsatam, ut partus ejus diabolo celaretur; 4. ut a Joseph nutritur: unde & pater ejus dictus est, quasi nutricius.

Fuit etiam conveniens ex parte Virginis; 1. quidem quia per hoc immunitas redditur a poena, ne scilicet lapidaretur a Judæis tanquam adultera, ut Hieronymus dicit ibid. 2. ut per hoc ab infamia liberaretur; 3. ut ei a Joseph ministerium exhiberetur.

Ex parte etiam nostra hoc fuit conveniens, 1. quidem quia testimonio Joseph comprobatur est Christum ex Virgine natum. Unde Ambrosius dicit super Lucam: Locupletior testis pudoris maritus attribetur, qui posset & dolere injuriam, & vindicare opprobrium, si non agnosceret Sacramentum. 2. Quia ipsa verba Virginis Matris magis credibilia redduntur, suam virginitatem asserentis. 3. Ut tolleretur excusatio virginibus, quæ propter suam incautiam non vitant infamiam. Unde Ambrosius dicit: Non decuit virginibus sinistra opinione viventibus velamen excusationis relinqui, quod infamata Mater quoque Domini videretur. 4. Quia per hoc significatur universa Ecclesia, quæ cum virgo sit, desponsata tamen est uni viro Christo, ut Augustinus dicit in Lib. de sancta Virginitate. Potest etiam & quinta ratio esse, quod Mater Domini fuit desponsata & virgo; quia in persona ipsius & virginitas & matrimonium honoratur, contra hereticos alteri horum detrabentes.

- 82 Objic. ex his causis duas ut minimum esse, quæ omnino fuitiles sint, 1. enim fieri non potuit ut Mariæ partus celaretur diabolo; quia generatio & integritas virginalis res sunt corporeæ; quas Angelus etiam malus evidenter intueri potest. Ergo non obstante Matrimonio Virginis cum Joseph, potuit demon cognoscere Mariam absque viri opera concepisse: deinde non magis necesse fuit mysterium illud diabolo abscondi, quam alia Christi miracula, ex quibus demum collegit diabolus eum esse Sanctum Dei. 2. Nihilò solidius est quod Hieronymus dicit nupsisse Mariam, ne lapidaretur a Judæis sicut adultera. Immo enim non potuisset lapidari sicut adultera, quæ nupta non fuisset.

Marc. 1.

- 83 Resp. ad 1. Potest equidem demon virginem integram secernere a corrupta: at vel non attendit ad singula quæ in rebus humanis sunt, præsertim cum ex constanti virtute major sibi desperationis causa accedat; vel quæ ad Deiparam pertinebant penitus rimari divina virtute prohibitus est, ut innuit S. Thomas ad. 3. Unde quod docent Basiliius, Hom. 27. & Damascenus, Lib. 4. capit. 15: diabolum sedulo virgines inuuptas observasse, quia ex Isaia Prophetia (cap. 7.) sciebat ex iis unam Messie matrem futuram esse, in Mariam locum non habuit, Deo id impediante.

- 84 Nec obest quod postmodum aliquando cognovit diabolus Christum esse Filium Dei: quia jam tempus erat ut Christus suam virtutem contra diabolum ostenderet, & persecutionem ab eo concitatum pateretur. Sed in infantia oportebat impediri malitiam diaboli, ne eum acrius persequeretur, quando Christus nec pati disposuerat, nec virtutem suam ostendere. Ita idem S. Thomas, ibid.

Resp.

Resp. ad 2. moris fuisse apud Judæos ut adulterarum poena plecteretur; non ea quidem quæ simpliciter fornicata erat, ut patet ex cap. 22. Exodi, & Deuteron. 22. vers. 29. sed quæ in parentum domo habitans fornicabatur, ac nihilominus gerebat se virginem, ut tanquam virgo nubere posset; uti constat ex eodem cap. Deuteron. vers. 20. ubi hæc: *Si non est in puella inventa virginitas, lapidibus obruent eam viri civitatis illius, & morietur; quia fecit nefas in Israel, ut fornicaretur in domo patris sui.* Quod si ejusdem sceleris conscia foret puella de sacerdotali genere, qualis erat B. Maria, cognita Elisabeth de stirpe Aaron, flammis exurebatur, Levit. 21. Ita idem S. Thomas, qui postremam hanc solutionis partem affert *secundum quosdam*, non ex opinione propria, ut notat Suarez in Commentario, quem consule.

Quæres an de Fide sit B. Virginem verum ac proprie ratum cum Joseph Matrimonium contraxisse. 86

Affirmat Suarez, citat. Disput. 7. sect. 1. & ita docere Theologos omnes contendit. Aliter sentit Canisius in Mariali, Lib. 1. cap. 5. ubi ait quæstionem hanc esse arbitrariam, in qua sine erroris periculo potest utraque pars defendi. Quæ verba referunt nec improbant Henriquez & Sanchez, Lib. 2. Disp. 28. num. 1. Mihi quidem rigidior videtur Suarezii opinio: at & lenior videtur opinio Canisii; tum quia licet fundamentum aliquod habeat in objectis supra Patrum auctoritatibus, minus tamen litteræ Evangelii congruit; tum quia eo usque Fidelibus universis persuasum est verum inter Mariam & Joseph fuisse connubium, ut id vix in dubium vocari ferant; tum quia ex veri hujus Matrimonii suppositione eximiam Josephi dignitatem commendant Gerfo & alii pene omnes. Quapropter a temeritate multa non videretur immunis, qui sanctum illud conjugium inficiari auderet.

CAPUT SECUNDUM.

De Institutione Matrimonii.

Cum Matrimonium spectari possit vel ut est officium naturæ, vel ut est Sacramentum, de ipsius institutione sub illo utroque respectu nobis agendum est.

ARTICULUS PRIMUS.

De Institutione Matrimonii ut est officium naturæ.

Aliud est institutio Matrimonii, aliud celebratio ejus. De utraque tamen dicemus ob utriusque connexionem.

Circa institutionem quæritur 1. an Matrimonium a malo sit & inhonestum; 2. an, si bonum sit, ut esse jam fateantur omnes, ab ipsa lege naturali institutum sit, an solum positiva Dei lege.

Hæc autem vaga secundæ quæstionis expositio aliquid habet ambigui, 2

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

B 3

tum

tum ex parte vocis *Matrimonii*, tum ex parte vocis *naturæ*, seu *legis naturalis*.

Enim vero potest aliquid multiplici sensu esse de jure naturæ seu naturale, 1. quatenus ex naturæ principiis necessario profluit; & sic *moveat sursum est naturale igni*, ait hic S. Thomas, q. 41. art. 1. 2. quatenus ad illud natura inclinatur, licet mediante libero arbitrio compleatur, idem ibidem, 3. quatenus a natura præcipitur; & sic naturale est homini ut vitam suam conservet, ut Deum revereatur. Sane, ut observat Ysambert hic, Disp. 2. art. 1. pag. 523. aliud est, quidpiam esse secundum inclinationem naturæ, aliud vero quidpiam esse de præcepto naturæ: primum meram naturæ propensionem sonat, secundum addit obligationem.

3 Rursus Matrimonium vel sumitur pro coitu maris & femine ad generationem proles, & speciei conservationem; vel pro contractu seu vinculo indissolubili. Etsi enim Matrimonium prout a Christianis contrahitur, firmum sit, & post consummationem indissolubile, dubitari nihilominus potest an id habeat a natura rei, an ex libera Dei constitutione. Jam

4 Constat 1. Matrimonium, quocumque sensu accipiat, non esse de jure naturæ, quasi ex naturæ principiis necessario profluat. Matrimonium enim essentialiter supponit liberam Partis utriusque consensum. In his porro quæ a principiis naturæ necessario fluunt, ut quod ignis sursum moveatur, quod sanguis ab arteriis in venas manet, nulla est libertas.

5 Constat 2. Matrimonium non uno sensu esse homini naturale: 1. enim naturale est, quatenus quisque a natura habet facultatem illius contrahendi, nisi quid obstat impediendi: unde sicut de jure naturæ est quod homo emat & vendat, sic & de eodem jure est quod uxorem ducere possit, ut advertit Vasquez hic, Disp. 1. cap. 1. num. 11. pagina 295. 2. Est etiam naturale quatenus ad illud natura inclinatur: nam 1. sicut natura inclinatur ad conservationem individui per cibum, sic & inclinatur ad conservationem speciei, quæ nonnisi per Matrimonium rite & perfecte obtineri potest. Neque tamen ut singulos ad cibi sumptionem obligat natura, ideo singulos obligat ad connubium, ut suo loco dicemus. 2. Sicut naturalis ratio distat ut homines simul cohabitent, quia unus non sufficit sibi in omnibus quæ ad vitam pertinent, ratione cuius dicitur homo naturaliter politicus, seu socialis; ita etiam eorum quibus indiget ad vitam humanam, quedam opera sunt competentia viris, quedam mulieribus. Unde natura monet ut sit quedam civitas ad mulierem associatio, in qua est Matrimonium. Ita S. Thomas, cit. quæst. 41. Suppl. artic. 1. Hoc sensu Isidorus apud Gratianum, Dist. 1. cap. 7. *Fus naturale*, inquit, *est commune omnium nationum, eo quod ubique instinctu naturæ, non constitutione aliqua habetur; ut viri & femine conjunctio. . . . communis omnium possessio, & omnium una libertas, &c.*

6 Tota igitur quæstio in his sita est, 1. an Matrimonium sit de jure naturæ, tum ut res licita & admodum conveniens, tum ut res necessario præcepta, seu communitati hominum collectivè sumptæ, seu singu-

singulis in particulari; 2. an Matrimonium sit eodem jure eodemque modo præceptum ut contractus indissolubilis. Circa hæc porro non idem est, vel olim fuit, omnium sensus.

Quod spectat ad primum Caput de Honestate Matrimonii, non de-
fuere qui, prout prædixerat Apostolus, 1. ad Timoth. 4. 1. nuptias
reprobaverint tanquam malas & inductas a dæmone. In eo ordine
recensentur Simon Magus, qui ita unius cum una conjunctionem re-
jiciebat, ut doceret vagum cum pluribus concubitum, seu, ut lo-
quitur Augustinus, Lib. de Hæres. cap. 1. *detestantiam turpulinem in-*
differentem utendi feminis: Saturninus, qui teste Irenæo, Lib. 1. cap. 22.
nubere & generare a Satana esse dicebat: Marcion, qui eodem Irenæo
teste, cap. 30. *abstinentiam a nuptiis* prædicabat: Tatianus, qui apud
eundem Irenæum, cap. 31. nuptias habebat ut *corruptelas & fornicationes*:
Encratitz, qui Tatiano successerunt, & *nuptiarum auctorem*
diabolum manifeste constituerunt, ut scribit Epiphanius, hæres. 46. cu-
jus textum mendoso codice deceptus, male legit Augustinus ubi su-
pra cap. 25. Adamiani, qui nuptias oderant, quia nec priusquam pec-
casset Adam, nec priusquam dimissus esset de Paraiso, cognovit uxorem:
& ita credebant quod nuptiæ futuræ non fuissent, si nemo peccasset, ut
tradit ibidem. Augustinus, cap. 31. Manichæi, qui licet a Matrimo-
nio non abstinerent, abstinebant a generatione, ne divina sub-
stantia, id est anima, corpori alligaretur: & sic legitimum conju-
gii usum damnantes, conjugium ipsum damnare videbantur: de quo
vide August. ibidem cap. 46. Priscillianitz, qui, ut ait S. Leo, Epi-
stol. 93. ad Turibium, cap. 7. *procreationem nascentium & copulam con-*
jugalem detestabantur: Apostolici, ex S. Bernardo, Sermon. 66. in Can-
tic. quorum tamen aliqui ab aliis dissentientes connubia inter virgi-
nes permittebant. Idem sensere tum Albanenses sub tempore Leonis
III. proinde sub finem sæculi VIII. de quibus, quantum ad præsens
Caput adi S. Antoninum, 4. part. Summæ, tit. 11. cap. 7. tum qui
circa an. 1176. in Tolosanis partibus prodierunt, ac brevi temporis
intervallo mille propemodum civitates infecerunt, Albiani seu Albi-
genses, qui, vel a quibus Henriciani ac Petrobussiani.

Sed nec una est circa secundam quæstionem opinio, 1. enim Pseu-
doreformati Matrimonium adeo juri naturali consentaneum existimant,
ut virginitatem nuptiis adversam nulla prorsus lege imperari posse
contendant. Hinc sacri gregis cœlibatum, ac monastica vota factis ac
verbis subvertunt. 2. E Catholicis alii censent Matrimonium esse de
jure divino positum, quod initio mundi omnes adlirinxerit: sed post
inceps, Orbe jam satis civibus frequentato, revocatum sit: rursus post
Diluvii tempora instauratum, demum denuo suppressum, cum Apo-
stolus, 1. Corinth. 7. virginitatem commendavit. Alii vero cum S.
Thoma in 4. dist. 31. q. 1. art. 1. O. docent Matrimonium esse juris
naturæ, non quidem respectu singulorum, sed respectu totius com-
munitatis collectivè sumptæ. Unde inferunt cum Parisiensi Theologo,
Deum non aliter dici auctorem Matrimonii, quam quomodo dicitur
auctor legis æternæ & naturalis, non autem quatenus est auctor legis
positivæ, v. g. Baptismi & similium, quæ jure naturali non sunt insti-
tuta.

tuta. Ex quo, inquit, sequitur 1. Deum non cœpisse tunc esse auctorem Matrimonii, quando Protoparentes nostros creavit, quia jus naturæ æternum est, & rerum productionem antecedit; 2. frustra queri aliam institutionem Matrimonii ut est in officium naturæ, aliam ejusdem ut est in remedium concupiscentiæ. Eo enim ipso quo natura conjunctionem maris & femine in officium naturæ instituit, eam quoque instituit in remedium concupiscentiæ; si ob peccatum aliquo contra concupiscentiam remedio opus foret.

9 Neque minus circa tertiam quæstionem scinduntur Scholastici. Alii enim Matrimonium, prout est contractus indissolubilis, in solam eamque liberam Dei voluntatem refundunt. Ita Henno, & si ei fides, Thomistæ ac Scotistæ communiter. Alii idem Matrimonium perpetuitatem suam ab ipso naturæ jure fortiri existimant. Ita apud eundem Vasquez. His quæ tedium dabunt, utinam & lucem, præmissis sit

CONCLUSIO I. Matrimonium per se & intrinsece licitum est & honestum. Est de fide.

10 Prob. 1. ex Scriptura veteri. Genesi. 2. hæc legere est: *Dixit quoque Dominus Deus: Non est bonum hominem esse solum: Faciamus ei adiutorium simile sibi. . . . & edificavit Dominus Deus costam; quam tulit de Adam, in mulierem; & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam: Hoc nunc os ex ossibus meis, &c.* Atqui hic duo habemus quæ intrinsecam Matrimonii bonitatem probant. I. Quod Deus sit Matrimonii auctor; cum mulierem creaverit ut viro in ordine ad prolis generationem & educationem copularetur. Ut enim ait ad citata mox verba Augustinus, Libr. de Genesi. ad litter. cap. 3. *Si quaeritur ad quam rem fieri oportuerit hoc adiutorium, nihil aliud probabiliter occurrit, quam propter filios procreandos: sicut adiutorium seminis terra est, ut virgultum ex utroque nascatur.* II. Quod Deus per os Adæ Matrimonium approbaverit: hæc enim verba, *Relinquet homo patrem suum, &c.* quibus approbatio Matrimonii continetur, ab Adamo prolata sunt ex instinctu Spiritus sancti: unde ea Deo attribuit Christus, Matth. 19. 4. & 5. Atqui rem per se malam Deus approbare non potest.

11 Confirm. tum quia Deut. 25. præceptum erat ut frater fratri sine liberis defuncto suscitaret semen; tum quia Tobias ex Dei jussu Samaram duxit uxorem.

12 Prob. 2. ex Novo Testamento, Matthæi 19. vers. 6. *Quod ergo Dominus conjunxit, homo non separet.* Sed quæ conjuncta sunt a Deo, sunt necessario intrinsece bona. Et vero an nuptias, si per se malæ forent, præsentia sua cohonestasset Christus, & ad piissimæ Matris preces insigni, eoque miraculorum suorum primo, illustrasset, nisi per se licitæ & sanctæ forent. Utique, ait Augustinus. Tractat. 9. in Joan. *Quod Dominus invitatus venerit ad nuptias. . . . confirmare voluit quod ipse fecit nuptias. Futuri enim erant. . . . dicentes quod malum essent nuptiæ.*

13 Concinit Magistro Discipulus pluribus in locis. I. Corinth. 7. vers. 9. *Si non se continent, nubant.* V. 10. *Iis autem qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non-ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere.* Vers. 28. *Si acceperis uxorem, non peccasti: & si nupserit virgo, non peccat.*

peccavit . Verſ. 38. *Qui Matrimonio jungit virginem ſuam , bene facit .* 1. Timoth. 5. 14. *Polo juniores nubere , filios procreare , Matres-familias eſſe .* Hebr. 13. 4. *Honorabile connubium in omnibus .* Atqui hæc demonſtrant non modo Matrimonium nihil habere peccati , ſed eſſe rem de ſe bonam , ſanctam , quin & aliquando neceſſariam . Hinc idem Apoſtolus prophetico ſpiritu Hæreticos ſupra recensitos prædama- navit , 1. Timoth. 4. verſ. 1. his verbis : *In noviffimis temporibus diſcedent quidam a Fide , attendentes ſpiritibus erroris & doctrinis demoniorum prohibentium nubere .* Quæ autem pejor quam demoniorum doctrina?

Prob. 3. ex Patribus , qui Simonianos , Marcionitas , alioſque ejuſdem ſurſus Novatores , uti hæreticos , & antiquæ perinde ac novæ Legis adverſarios infectati ſunt . Idem fecere Concilia . Gangrenſe , Can. 1. *Si quis vituperat nuptias , anathema ſit .* Et Bracarenſe II. Canon. 11. *Si quis conjugia humana damnat , & procreationem naſcentium perhorreſcit , ſicut Manichæus & Prifcillianus dixerunt , anathema ſit .*

Prob. 4. ratione duplici . I. Quæ pertinent ad conſervationem naturæ bonæ , eamque per remedium a Deo conſtitutum intendunt ; non poſſunt eſſe mala . Atqui Matrimonia legitima . . . Abſit enim ut naturam corporalem , de qua Genef. 1. dictum eſt quod *valde bona foret* , a malo eſſe cum Manichæis deliremus . II. Ex dicendis Chriſtus Matrimonium ad Sacramenti dignitatem evexit . Atqui citra blaſphemiam dici non poteſt quod ad iſtum honoris gradum evexerit rem de ſe turpem & inhoneſtam .

Hinc colliges Matrimonium non modo ratione ſui , ſed & ratione actus poſſe eſſe meritum . Siquidem 1. *Omnis actus quo impletur præceptum , eſt meritorius , ſi ex charitate fiat .* Sed actus matrimonialis eſt huiusmodi ; quia dicitur 1. Corinth. 7. *Uxori vir debitum reddat , &c .* 2. *Omnis actus virtutis eſt meritorius .* Sed actus prædictus eſt actus juſtitiae , quia dicitur redditio debiti . Ergo eſt meritorius . Ita S. Thomas , eadem quaest. 41. art. 4.

Obj. 1. ex Apoſtolo , 1. Corinth. 7. v. 1. *Bonum eſt homini mulierem non tangere .* Atqui , ait S. Hieronymus , Lib. 1. contra Jovinian. (T. 4. part. 2. p. 149.) *Si bonum eſt mulierem non tangere , malum eſt eam tangere : Nihil enim bono contrarium eſt , niſi malum . Si autem malum eſt & ignoſcitur , ideo conceditur ne malo quid deterius fiat .* Ergo .

R. diſt. min. Malum eſt mulierem tangere , id eſt minus bonum , 18. C. Malum eſt vere , Subd. Malum poenæ , quia non ſolet tangi mulier niſi cum turpi concupiſcentia , quæ poena eſt originalis peccati , Conc. Malum eſt. culpæ , N. In Matrimonio duo ſunt quæ dignitatem ejus imminuant ; 1. quod minus ſit bonum quam continentia & virginitas ; unde ad hanc totis viribus hortatur Apoſtolus in objecto Capite ; nec Matrimonium , niſi ut minus bonum permittit ; 2. quod actus conjugalis vix exeritur ſine gravi concupiſcentia , quæ iſtis etiam caſtioribus animis potenter inſidiatur . At non ideo Matrimonium de ſe malum eſt , ſeu in mente Apoſtoli , ſeu in mente Hieronymi , qui textum ejus paulo durius inſeſcit : Non in mente Apoſtoli , juxta quem in ipſo quod objicitur Capite , *Qui in Matrimonio jungit virginem ſuam , bene facit ;*

facit: etsi qui non jungit, melius facit. Non in mente Hieronymi, qui malum vocat, vel id quod minoris boni rationem habet, vel id cui graviter imminet periculum peccati, non vero quod intrinsece malum est: alioqui enim S. Doctor idem sensisset cum Hæreticis supra commemoratis. Atqui hinc procul aberat. Unde in eodem contra Jovinianum Libro, (ibid. p. 145.) *Neque vero nos, inquit, Marcionis & Manichei dogmata sectantes nuptiis detrahimus; nec Tatiani principis Encratitarum errore decepti, omnem coitum spurium putamus...* Non ignoramus honorabiles nuptias & thorum immaculatum... Sed ita nuptias recipimus, ut virginitatem quæ de nuptiis nascitur, præferamus.

19. Inst. 1. Quod bonum non est, nisi ut malum minus, revera malum est. Atqui... Minor patet ex Apostolo, ibid. v. 9. *Melius est nubere, quam uri.* Ergo sicut melius est mentiri quam occidere, & tamen mentiri malum est, sic, &c.

20. R. neg. min. quæ nullum in Apostoli verbis fundamentum habet. Quod enim ut malum graviori malo opponitur, non melius dicitur, sed minus malum. Atque ita locum hunc intellexere Patres. Non ergo, inquit Augustinus, Lib. 6. de bono Conjug. cap. 8. (I. 6. p. 324. F.) *Duo mala sunt connubium & fornicatio, quorum alterum pejus: sed duo bona sunt connubium & continentia, quorum alterum est melius.* Eodem modo locum hunc a Marcione imprudenter objectum dissolvit Tertullianus, Lib. 1. adversus ipsum, cap. 29. ubi sic: *Sanctitatem virginitatis: sine nuptiarum damnatione novimus, & sectamur & præferimus, non ut malo bonum, sed ut bono melius.* Et vero si nubere esset malum aliquid, virgo quævis peccaret nubendo. Atqui ex Apost. ibid. vers. 28. *Si nupserit virgo, non peccabit.*

21. Inst. 2. Illud revera malum est, tamen minus, cujus usum nonnisi ex indulgentia seu venia concedit Apostolus. Atqui conjugii usum, &c. Major patet, quia, ut ait Augustinus, Lib. de Peccato originali, cap. 38. (T. 10. p. 272. E.) *Evidenter dum tribuit veniam, denotat culpam.* Minor non minus constat: sic enim habet Apostolus, ibid. v. 5. & 6. *Nolite fraudare invicem debito conjugali, nisi forte... ad tempus...* Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium: Ergo...

22. R. data, non concessa majore, quam negari posse constabit ex modo dicendis, dist. min. Apostolus conjugii usum ex indulgentia concedit, quia usus ille sit aliquid minus perfectum quam continentia, C. quia sit aliquid reipsa malum, Subd. quia malum sit, quando non sit ex legitimo fine, puta vel generationis, vel reddendi debitum alteri: Parti, C. quia malum sit intrinsece & in omni casu, Neg. Itaque si Apostolus frequentiore Matrmonii usum Corinthiis hominum salacissimis ideo tantum ex indulgentia permittit, quia usus ille sit aliquid minus perfecti quam continentia, nihil est in ejus textu quod ipsam conjugalis actus substantiam impugnet. Atqui rem ita esse liquet ex primo textus intuitu. En brevem ejus analysim. *Nolite fraudare vos invicem debito conjugali, nisi forte ex mutuo consensu ad tempus, ut purius, serventius & magis assidue orationi, quæ Eucharistiæ perceptionem præcipue importat, vacetis: & iterum revertimini in idipsum Matrmonii usum; ne, si diutius maneat thoro separati, tentet vos sa-*

sanas propter incontinentiam, ad quam præ ceteris Græcis (ut notat Baronius) proclives essis . Hoc autem dico tanquam infirmis secundum indulgentiam, non secundum imperium; id est, permitto, non præcipio. Volo enim, id est optarem vehementer, vos omnes esse sicut meipsum, nimirum in continentia, ut ait D. Chrysostomus. Hæc autem, quæ genuina est, Apostoli expositio difficultatem perimit.

Quod si quis cum Ss. Augustino & Thoma contendat Apostoli indulgentiam cadere in culpam venialem, tunc dicendum erit culpam hanc non in ipso præcise Matrimonii usu esse, sed in excessu, vel sine non satis puro; ut cum non intuitu prolis aut iustitiæ, sed ex solo voluptatis sensu, vel etiam ex solo propriam fornicationem vitandi desiderio miscentur conjuges: quod & nos docuimus, Tom. 3. ad quartum Decalogi præceptum, cap. 1. art. 4. sect. 3. Hæc autem solutio, etsi vera esse videtur, modicum tamen, meo quidem iudicio, in Apostoli textu fundamentum habet: nec fortassis facile quis concipiet quomodo culpam venialem permiserit Apostolus.

Inst. 3. Actus per quem Deo placere non potest, non modo imperfectus est, sed & vere malus. Atqui talis est actus conjugalis. Siquidem ex Rom. 8. vers. eod. *Qui in carne sunt, Deo placere non possunt*. Atqui per actum illum conjuges in carne sunt, juxta Hieronymum, Lib. 1. contra Jovinian. & Siricium Papam, Epist. 1. cap. 6. & 7. ubi etiam, cap. 5. Matrimonium vocat nomine pollutionis.

Confirm. quia Luc. 14. Matrimonium hominem arcet a Coena Patrisfamilias. *Uxorem duxi, ait v. 20. & ideo non possum venire*.

Resp. ad 1. neg. min. Si enim ad actum matrimoniale virtus inducat, vel iustitiæ, ut conjux alteri petenti debitum reddat; vel religionis, ut proles ad cultum Dei procreetur, non tantum placet Deo, sed & est meritorius, ut docet Sanctus Thomas, citat. artic. 4. O. Atqui actus meritorius, &c.

Ad 2. dist. Qui in carne sunt, id est qui secundum prava carnis desideria, & contra spiritus dictamen operantur, Deo placere non possunt, Conc. Qui in carne sunt, id est, qui corporea quædam munia exercent, quales sunt actus cibis vel matrimonio utendi, Subd. Deo placere non possunt, si in his excedant, iisve contra finem ad quem instituta sunt, utantur, C. Secus, N. Ecqui vero diceret Apostolus: *Polo juniores nubere, filios procreare: Uxori vir debitum reddat, &c.* si hæc sine peccato præstari non possent?

Quia tamen frequentius evenit ut qui conjugali operi vacant, voluntate abrepti, mentem ab oratione & a divinis rebus non parum alienam gerant, iis Apostoli sententiam accommodavit Hieronymus, non quasi necessario peccent, etiam debitum reddendo, quod reddi jubet Apostolus: sed quia ut impensius ac ferventius orationi vacent, ex consensu ad tempus continere debent.

Quod spectat ad Siricum, is adversus illos confurgit, qui, licet Monachi vel Moniales, abjecto sanctitatis proposito in tantam demersi erant lasciviam, ut illicita ac sacrilega se contagione miscuerint, & de illicitis complexibus filios procreaverint, quod & publicæ legi Ecclesiasticæ jura condemnant. Et cap. 7. impetit Sacerdotes & Diaconos qui, post longa
confe-

consecrationis. *sua tempora, tam de conjugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem procreantur.* Atqui per hæc prædamnat quidem Siricius Lutherum cum suis, qui sacrilega hæc conjugia inierunt: at legitima Matrimonia non tangit.

- 30 Moram non facit id quod obicitur ex Luc. 14. Quod enim conjugatus a Cœna Patris-familias recedat, ipsius culpa est, non conjugii: poterat enim res suas ita constituere, ut & uxori redderet quæ ipsius erant, & oblata sibi gratia frueretur.

- 31 Inst. 4. Saltem id semper mali habetufus Matrimonii, quod in prole causa sit peccati originalis, secundum id Psalm. 50. v. 7. *Ecce in iniquitatibus conceptus sum, & in peccatis concepit me mater mea.* Atqui quod est causa peccati, peccatum est. Ergo, &c.

- 32 R. peccatum originale nec in actum generandi, nec in generantis intentionem, sed in ipsum Adam, cujus transfunditur iniquitas, refundendum esse: prout dixi in Tract. de Peccatis, part. 2. cap. 1. art. 1. concl. 3. ad 2. object.

- 33 Ut quid ergo, iniquis, vult Apostolus ut *qui habent uxores, tanquam non habentes sint?* Utique enim qui uxores non habent, actum Matrimonii penitus ignorant.

- 34 Resp. Apostolum his verbis non magis prohibere omnem Matrimonii usum, quam his quæ sequuntur verbis: *Qui emunt, tanquam non possidentes; & qui utuntur hoc mundo, tanquam non utantur*, omnem seu emptionem, seu mundi usum prohibeat. Utrobique igitur nimiam tertenis adhesionem remouet, sed ipsam rerum substantiam non redarguit.

- 35 Objic. 2. a ratione. Quod hominem a Deo dividit, intrinsece malum est. Atqui Matrimonii usus . . . Minor patet; neque enim ad Sanctuarium accedere, aut etiam panibus propositionis velsi licitum erat iis qui a mulieribus non continuissent, Exod. 19. & 1. Reg. 21. 4. Minor non minus certa est: solum enim peccatum dividit a Deo, secundum illud Isai. 59. *Iniquitates vestrae diuiserunt inter vos & Deum vestrum.*

- 36 Resp. dist. maj. Quod hominem a Deo dividit destruendo habitum gratiæ. intrinsece malum est, Conc. Quod hominem dividit a Deo, impediendo duntaxat actum contemplationis & amoris, Neg. Quod ergo, ait S. Thomas, eadem quæst. 41. art. 3. ad 3. *primam conjunctionem separat, semper est peccatum*, de quo Isai. 59. sed non semper peccatum est; quod secundam separationem inducit: quia aliqua occupatio licita circa res inferiores animum diuisabit, ut actu Deo coniungi non sit idoneus; & hoc præcipue accidit in carnali conjunctione, in qua detinetur mens propter delectationem intensam, quæ ipsi annexa est.

- 37 Inst. 1. Actus cui intrinsece conjunctus est turpis libidinis sensus, dividit a Deo, si minus auferendo, saltem imminuendo habitum gratiæ. Sed actui conjugali, non secus ac fornicationi & adulterio . . . Minor certa est. Major constat; quia ille libidinis sensus repugnat legi Dei, seu legi mentis, ut docet Apostolus, Rom. 7. & Galat. 5.

- 38 Resp. dist. min. Actui conjugali annexus est turpis libidinis sensus, turpis, inquam, turpitudine poenæ, C. Turpis turpitudine culpæ, Subd. Turpis,

Turpis, cum mens nimum corporeæ voluptatī immoratur, eamque propter seipsam inquirat, Conc. secus, Neg. Itaque, ut advertit ibid. S. Thomas ad 3. in actu conjugali est quædam concupiscentiæ turpitudine ex peccato primo Protoparentum proveniens; quatenus inferiores vires & membra corporis rationi non obediunt: & ipsa ratio non potest in impetu libidinis sancta cogitare, ut ait Sanctus Augustinus, Lib. 5. contra Julian. cap. 10. nom. 42. (Tom. 10. pag. 650. B.) qui & Lib. 1. Soliloq. cap. 10. subdit: *Nihil magis ex acce sua virilem animum defecere, quam blandimenta femine.* Verum turpitudine hæc, licet aliquid habeat physice inordinati, nihil tamen habet quod mali moralis rationem induat, quandiu sistit intra præscriptos rationis & casti conjugii limites: sicut nihil mali habet voluptas quæ ex cibi palato sapientis gustu percipitur, quandiu cibus non ob ipsam voluptatem, sed ob justum corporis levamen gustatur. Non alio igitur sensu conjugalis libido, seu melius, delectatio dicitur mala & legi mentis repugnans, quam ipsamet concupiscentia. Hæc porro, ut fuisse probavimus in Tract. de Peccatis, part. 1. cap. 2. est tantum mala materialiter, quia ad malum pro nativa nostra infirmitate potenter inclinatur; nec dubium quin ut concupiscentia in genere, sic & quæ in individuo magis urget maritalis concupiscentia, possit meriti occasio esse; seu dum ei omnino resistitur, prout a SS. Henrico & Cunegunde factum est; seu dum in ipso opere id unum intenditur quod Deus intendi voluit.

Hinc quævis concubitus matrimonialis & actus adulterii sint idem specie naturæ, tamen differunt in specie moris, quam una circumstantia variat, scilicet accedere ad suam, vel non suam; sicut etiam occidere hominem per violentiam, vel per justitiam, facit diversam speciem moris, quævis sit una species naturæ; & tamen unum est licitum, aliud illicitum. Ita S. Thomas ibid. ad 5. Quibus addiderim legitimo concubitu adesse gratiam, quæ deest illegitimo.

Inst. 2. Ibi est turpitudine culpæ, ubi obtemperatur concupiscentiæ. Esto enim hæc per se mala non sit, at malum est tamen est obsequi, secundum id Scripturæ: *Post concupiscentias tuas non eas.* Atqui per actum conjugalem obsequitur homo concupiscentiæ: Matrimonium enim post peccatum institutum est in remedium concupiscentiæ. Ergo qui eo utuntur, concupiscentiam adimplent, & adimplendo peccant.

Resp. neg. min. Sicut enim qui cibis etiam delicatioribus utitur aliquando, non necessario obsequitur gula, quia ad id cibi genus adstringi potest, sive ex rationis, sive ex iussu Superioris alicujus præcepto; sic & iisdem de causis potest homo sanctus, ut Tobias & alii plures, non luxuria causa conjugem invisere, sed sola posterioritatis dilectione, in qua benedicatur nomen Domini in sæcula. Absit autem ut in agendi ratione tam pura subest vel umbra peccati.

Ad id quod additur respondet hic Sylvius, pag. 167. Matrimonium non proprie dici institutum in remedium concupiscentiæ. Ejus enim finis proprius, tam post lapsum quam ante, est generatio & educatio proles. Mederi vero concupiscentiæ quidam est ejus effectus, quem qui spectant, dum Matrimonio utuntur, non peccant, modo propter

ter ejus finem proprium, generationem scilicet, aut debiti redditionem convenient. Hæc ille.

- 43 Inst. 3. Ubi est superfluitas passionis virtutem corrumpens, ibi est culpabilis concupiscentiæ adimpletio. Atqui semper in actu Matrimonii est superfluitas delectationis, quæ rationem, principale hominis bonum, absorbet.

- 44 Resp. neg. min. cum S. Thoma, ibidem ad 5. ubi sic: *Dicendum quod superfluitas passionis, quæ virtutem corrumpit, non solum impedit rationis actus; quod & somnus, & vivida distractio prætere inculpabiliter potest: sed etiam tollit rationis ordinem.* Id autem non facit delectationis intensio in actu matrimoniali. Atque licet tunc non ordinetur homo, quod fatetur S. Thomas, & sapius falsum esse potest, tamen est a ratione præordinatus.

- 45 Obj. 3. Si conjugium licitum sit & honestum, nihil est cur meritum esse non possit. Atqui absurdum consequens; 1. quia ex S. Chrysost. Matrimonium, etsi co utentibus penam non infert, mercedem tamen non præstat. 2. Quia quod meritum est, cum laude non dimittitur; & tamen laudabiliter dimittitur Matrimonium in gratiam virginittatis; 3. quia ad meritum, ut ad virtutem requiritur opus penale. Porro conjugale opus delectationem habet, non penam. Ergo.

R. neg. min. quæ nulla ex objectis rationibus solide probatur. Unde dico cum S. Thoma, ibid. art. 4.

- 46 Ad 1. Matrimonium per se & a principio supernaturali seclusum, mercedem non præstat. Secus, si actus ejus, ut actiones manducandi & bibendi, propter gloriam Dei eliciatur. Hinc Apostolus, I. ad Thessal. 4. *Sciat unusquisque vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore.* Et I. ad Timoth. 2. ait de Uxore christiana, quod *salvabitur per filiorum generationem, si permanserit in fide, & dilectione, & sanctificatione cum sobrietate.*

- 47 Ad 2. neg. maj. Cum enim homo possit mereri & in minoribus bonis, & in majoribus, quando minora bona dimittit, ut majora faciat, prout iis contingit qui continentiam præponunt Matrimonio, laudandus est, a minus meritorio actu discedens. Unde ne sanctioribus quidem consuli debet frequens Matrimonii usus, quia, licet bonus, non est tamen optimus.

- 48 Ad 3. Resp. ex Augustino. Lib. 4. contra Julianum, cap. 3. *Ut pudicitia conjugalit sit bonum beatificans, id est beatitudinis æternæ meritum, si quando utitur conjugis carne; ejus intentio esse debet, non in voluptate libidinis, sed in voluntate propagationis.* Atqui pia hæc intentio multum habet difficultatis, & in paucis admodum conjugibus occurrit.

CONCLUSIO II. Matrimonium non videtur stricte præceptum jure naturali, at dubio procul præceptum est divina Lege, & quidem ab initio, ut contractus indissolubilis.

- 49 Prob. 1. pars. Quod stricte præceptum est jure naturali, sine peccato omitti non potest, eoque mortali, cum gravis est materia, ut in presenti. Atqui non probatur efficaciter Adamum non potuisse sine gravi peccato abstinere ab ineundo statim cum Eva Matrimonio. non

non enim suum ea de re consensum poterat suspendere, donec Creatoris voluntatem interrogasset, & ab ea rescisset an humanam speciem per generationis viam hic & nunc multiplicari vellet; anve eam per novorum utriusque sexus hominum creationem propagare intenderet; præferret cum in prima hypothesi frater sororem ducere deberet, quod naturam utcumque offendit? Annon intelligere poterat Adam posse se Deo placere abstinendo a femina, sicut intelligebat se eidem esse placitum abstinendo a certi fructus esu? Annon Deus, qui contra jus naturale nihil potest, vetare poterat ne unquam Adam & Eva commiscerentur? In his sane hypothesibus nihil est absurdi, nihil quod contradictionem involvat, nihil proinde quod ipsius naturæ voci repugnet.

Non urgeo quod docent Patres multi, præcipue vero Gregorius Nissenus, Lib. de Homine, cap. 28. Damascenus, Lib. 4. de Fide Orthodoxa, cap. 25. Chrysostomus, Homil. 28. in Genes. Procopius, Euthymius, &c. videlicet in statu innocentiae homines non fuisse multiplicandos per carnalem generationem: Quia opinio hæc, ut notat Pererius, Lib. 4. in Genes. num. 225. p. 227. divinæ Scripturæ & rationi male congruit. At hinc saltem inferri potest fuisse non paucos de *Antiquis, magnisque Doctoribus*, qui Matrimonium, prout ad propagationem ordinatum, non crediderint inter Protoparentes jure naturali constitutum fuisse.

At, inquit 1. Protoparentes in ipsa sexuum diversitate intellexerunt se ad Matrimonium conditos esse: hinc Adam conspecta Eva in hæc verba illico erupit: *Hæc nunc es ex ossibus meis*, &c. 2. Ut supra dicebamus ex S. Thoma, non minus inclinatur natura ad conservationem speciei per Matrimonium, quam ad conservationem individui per cibum. 3. Sicut homo est a natura socialis, quia sibi soli non sufficit, sic & a natura factus est ad Matrimonium, quia quædam sunt opera viris, quædam mulieribus competentia.

R. ex his sequi Matrimonium homini admodum competere ex ipsis naturæ principiis: at non sequi quod eo usque eidem conveniat, ut non nisi violatis graviter naturæ legibus omitti potuisset. Unde

Ad 1. Intellexit quidem Adam hanc esse Dei voluntatem, ut mulierem ex latere suo educatam in uxorem acciperet. De hoc nulla questio. Lis tota in eo est, an Deus id necessario voluerit, vel Adam, stando in solo jure naturali, necessario intellexerit. Si enim aliter Deus velle potuit, vel homo saltem judicium suum suspendere, jam corrumpitur stricta obligatio juris naturalis, contra quod nec ire potest Deus, nec homo sanus & integer tantillum hære. Atqui nec probatur efficaciter Deum voluisse necessario ut Adam Evæ matrimonialiter cohereret; nec probari potest peccatum fuisse Adam, si suum de conjugio illo judicium suspendisset. Quod enim de facto non suspendiderit, probat tantum ei jam ab initio innotuisse Dei voluntatem; non autem quod jure naturali impulsus in Matrimonium proruerit.

Ad 2. dist. maj. Non minus inclinatur natura ad speciem, quam ad individui conservationem, positus rebus ut a Deo constituta sunt. Esto. Non minus inclinatur per se solam, & æque præcipiendo, N. Jubeat enim

enim naturā ut cibis utatur homo, quia nullum aliud habet, aut in statu innocentiae habuit medium, quo vitam suam conservare possit; & aliunde prohibetur esse sui homicida. At dubitari potest an præcipiat natura ut homo speciem suam conservare intendat, priusquam divinam ea de re voluntatem exploraverit. Et vero annon absolute potuisset Deus marem creare & feminam, qui nihil de Matrimonio cogitarent, imo quibus cogitatio hæc interdicta esset, donec aliter Deo videretur.

55 Dixi, *Esto*, quia ex hac ratione, si pressius urgeatur, inferri possit omnes proflus homines ad Matrimonium teneri, sicut omnes ad sui conservationem tenentur; quod impendio falsum est.

56 Ad 3. Probat etiam ratio hæc Matrimonium a natura habere, quod homini multum conveniat; at intrinsecam ejus necessitatem non probat: neque vero absolute & sub peccati poena necessum est ut homo socialem vitam agat; cum multi, ne vitam polluerent peccato, antra & eremum petierint, ut Joannes Baptista, Paulus Eremitarum Princeps, &c. Adde quod si Adam potuerit primum solus creari, potuerit etiam absolute solus conservari, licet id attempta Dei ordinatione bonum non fuerit. Adde etiam quod quibus omnia abunde suppetebant, minus quam nunc ope mutua indigerent. Adde demum quod primum pene hujus societatis effectus fuerit divinæ legistransgressio, & per eam mors in omne humanum genus miserabiliter inducta.

57 Prob. 2. pars. 1. Quia suspicari non licet Adamum quidquam in re tanti momenti fecisse præter voluntatem Dei. 2. Quia istud Domini, Genes. 2. 18. *Non est bonum hominem esse solum: faciamus ei adiutorium simile sibi*, manifeste refertur ad Matrimonium: ad id nempe quod divino afflatus instinctu Protoparens sibi in Eva sensit offerri, cum ea conspecta statim exclamavit: *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhaerebit uxori suæ: quæ verba apertam conjugii legem sancientia ipsi Deo adscribit Christus*. 3. Quia id, *Crescite & multiplicamini*, Genes. 1. 28. vel connubii præceptum importat, vel saltem supponit. Atqui non naturale, nisi naturale sumatur pro eo quod naturæ multum congruit. Ergo divinum. Unde Honorius III. cap. ult. de *Frigidis*, &c. Deum Matrimonii institutorem vocat.

58 Tertia pars, nempe quod Matrimonium ab initio præceptum sit ut contractus indissolubilis, probabitur ex professo, cap. 5. ubi etiam expendemus an idem Matrimonium omnibus & singulis præceptum sit.

Quæres quando & ubi celebratum sit Matrimonium Adami & Evæ.

59 R. ad 1. tunc duntaxat celebratum esse utriusque Matrimonium, cum dixit Adam, Genes. 2. 23. *Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea*. Tunc enim & non prius Protoparens Evam in uxorem accepit: nec dubium quin & vicissim tunc temporis Eva Adam acceperit in virum; cum eod. cap. vers. 25. dicatur *uxor Adæ*.

60 At, inquires, Deus ipse celebravit Matrimonium Adæ cum Evæ, ut patet ex eo Christi apud Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Atqui Deus non celebravit Matrimonium illud, cum Adam prædicta verba protulit; cum tunc testis duntaxat eorum fuerit.

Ergo

Ergo ante celebravit, nimirum cum dixit, Genes. 1. 28. *Crescite & multiplicamini.*

Resp. neg. maj. Sive enim potuerit Deus pro summo suo jure conjungere Protoparentes, dando alteri jus in alterius corpus; sive id non potuerit, quia matrimonialis contractus mutuum Partis utriusque consensum essentialiter postulet, neutiquam per se matrimonium istud celebravit Deus: unde eo tantum sensu Protoparentes conjunxisse dicitur, vel quod naturam iis indidit conjugii capacem, & in istud propensam; vel quod eos ad ipsum incitavit; vel demum quod illud iis praecepit; sive per hæc verba: *Crescite & multiplicamini*; (quæ tamen Estius & alii passim solum habent pro benedictione, non autem pro præcepto; cum & brutis animantibus, quæ præcepti incapacia sunt, dicta sint ibid. vers. 22. & per se non magis verum præceptum importent, quam ista Genes. 2. 16. *Ex omni ligno Paradisi comede*; vel Deuter. 14. *Omnes aves mundas comedite*: quæ utique non sunt præcipientis, sed potestatem concedentis;) sive cum Evam oculis Adami exhibuit.

R. ad 2. Matrimonium celebratum esse in Paradiso terrestri, prohinc ante peccatum. Istæ enim verba: *Hec nunc os ex ossibus meis, &c.* ante pronuntiata sunt quam deliquisset Adam, & propter delictum e Paradiso ejectus esset. De his S. Thomas, Suppl. q. 42. art. 2.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Institutione Matrimonii ut est Sacramentum.

QUINQUE in præsentī veniunt expēdenda; 1. an Matrimonium in Lege naturæ, vel in Lege scripta fuerit veri nominis Sacramentum; 2. an ad minus dignitatem hanc obtinuerit in Lege nova; 3. an ita quodlibet Fidelium Matrimonium sit Sacramentum, ut in eo ratio contractus a ratione Sacramenti divelli non possit; 4. an Matrimonium per Procuratores contractum Sacramenti titulo gaudeat; 5. an in Lege Evangelica Matrimonium seu Infidelium inter se; seu Fidelis cum persona minime baptizata, quæcumque ea sit, habeat rationem Sacramenti, aut etiam licite contrahatur.

SECTIO PRIMÆ.

An Matrimonium in Lege naturæ, vel in Lege scripta, fuerit Sacramentum?

Sacramentum ut sic est rei sacræ Signum. Istud vero signum, vel speculativum est, quod significat id quod nec continet, nec operatur, quomodo Agnus Paschalis significabat Eucharistiam, vel practicum est, quod parit vel continet id quod significat, quomodo Eucharistia signum est gratiæ nutrientis. Signum mere speculativum potest quidem dici Sacramentum, sed latiori & improprio sensu; cum in nova Lege illud tantum Sacramenti nomine proprie & Town. Theol. Mor. Tom. VIII. C simpli-

simpliciter donetur, quod gratiam sanctificantem confert, quantum est de se.

- 64 Patentur omnes matrimonium tam in Lege naturæ, quam in Lege scripta, fuisse Sacramentum latiori eo sensu quem mox expressimus. Ad id enim satis est ut fuerit signum futuræ aliquando Christum inter & Ecclesiam conjunctionis, tum physicæ per Incarnationem, tum & moralis per gratiam. Atqui matrimonium Adæ cum Eva, ejusque appendices, signum fuerunt utriusque hujus Christi conjunctionis. Nempe Adam sopore correptus representabat Christum in Cruce obdormientem; Eva Ecclesiam manantem ex latere ejusdem Christi. Nec plus seipsum & Evam quam Christum & Ecclesiam indigitabat Protoparens, cum dixit, Genes. 2. v. 23. *Hæc nunc os ex ossibus meis, &c.* unde hunc ejus sermonem Prophetiam vocant antiqui Patres. Tertullianus, Lib. de Anima, cap. 11. (pag. 272. B.) *Adam, inquit, statim prophetavit magnum illud Sacramentum in Christum & in Ecclesiam, dicens: Hæc nunc os ex ossibus meis.* Hieronymus in cap. 5. Epistol. ad Ephes. (T. 4. part. 1. p. 393.) *Primus homo & primus vates Adam hoc de Christo & de Ecclesia prophetavit.* Augustinus, Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 19. (T. 3. part. 1. p. 256. D.) *Evigilans Adamus (ex extasi, sic enim somnum ejus vocant LXX.) tanquam prophetiæ plenus, cum ad se adductam costam mulierem suam videret, eructavit continuo, quod magnum Sacramentum commendat Apostolus: Hæc nunc os, &c.* Demum Innocentius III. Epistol. 219. Lib. 3. *Matrimonium quod ante peccatum in Paradiso a Domino institutum, præter propagationis humani generis fructum, illud ineffabile Sacramentum, conjunctionis scilicet ad sanctam Ecclesiam, Dei ad fidelem Animam, & ipsius Verbi ad humanam naturam, noscitur figurare, Apostolo testante, qui de bono matrimoniali agens, Ephes. 5. v. 32. inquit: Ego autem dico magnum in Christo & in Ecclesia Sacramentum.*

- 65 Quæstio igitur in eo solo est an matrimonium sub prædicta utraque Lege rationem veri ac proprie dicti Sacramenti habuerit, perinde ac sub Lege Evangelica. Afferuerunt Henricus VIII. Angliæ Rex, in ea quam contra Lutherum scripsit septem Sacramentorum assertione: Rosenfensis in defensione illius: Albertus Pighius, controv. 10. Alphonsus a Castro, Lib. 11. adversus hæreses, v. *Nuptiæ*, Petrus Soto, Lect. 2. de Matrim. Catharinus, Maldonatus, & non ita pridem Launojus, Lib. de Regia in matrimonium Potestate, p. 1. art. 2. cap. 11. (pag. 138. & seq.) ubi, ex eo quod Principes suam in matrimonium auctoritatem exercere potuerint tempore antiquæ Legis, licet jam tunc matrimonium veri nominis Sacramentum foret, concludit id eos posse etiamnum non obstante illa Evangelici Sacramenti ratione.

Aliter sentiunt Theologi ceteri, quorum alii contrariam opinionem minime tutam credunt cum Bellarmino hic, Lib. 1. cap. 5. Alii ut jam damnatam rejiciunt cum Vasquez, tom. 4. disp. 2. de Matrim. cap. 3. p. 301. colum. 2. Sit

CONCLUSIO. Matrimonium nec in Lege naturæ, nec in Lege scripta, verum fuit Sacramentum, quale in Lege Evangelica a Christo institutum est.

- 66 Probat. 1. Ad Sacramentum requiritur essentialiter ut sit signum efficax

ficax gratiæ, eamque per se & ex opere operato producens. Atqui matrimonium in primævis Legibus non fuit huiusmodi. Signum enim gratiæ efficax annexam habet gratiæ promissionem, eamque per sensibilia signa constanter producit. Atqui nec uspiam legitur annexa veteribus matrimonii gratiæ promissio; nec institutum fuisse a Deo si-
gnum aliquod, cui hæc efficaciter alligaretur: Ergo..

Probat. 2. ex Conciliis. Florentinum in Decreto Fidei post ultimam Sessionem, (Tom. 13. pag. 534. D.) duo facit; 1. definit septem esse novæ Legis Sacramenta, inter quæ matrimonium recenseret. 2. Docet Sacramenta hæc multum ab antiquæ Legis Sacramentis differre, quod ista non causarent gratiam, sed dandam per Christum significarent; illa vero gratiam contineant & causent. Atqui, ut bene Vasquez, ibid. si matrimonium ab initio fuisset Sacramentum; & per se gratiam contulisset in Lege naturali, nec fuisset peculiare novæ Legis Sacramentum, nec aliter in nova Lege operaretur quam in veteri..

Tridentinum, Sess. 24. cap. unic. de Matrimonio hæc habet: *Cum igitur Matrimonium in Lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ Legis Sacramenta annumerandum sancti Patres nostri... docuerunt.* Atqui si matrimonium ab initio mundi fuisset Sacramentum gratiam ex opere operato conferens, jam in Evangelica Lege non præstaret gratia veteribus connubiis; quia in his etiam gratia efficaciter & certo collata fuisset.

Confirm. 1. tum ex Canone 1. ejusdem Sessionis; ubi definitur *Matrimonium esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis, a Christo Domino institutum*: tum ex Can. 1. Sessionis septimæ; ubi damnantur qui negaverint *Sacramenta novæ Legis fuisse omnia a J. C. D. N. instituta*. Atqui hæc; obvio & naturali sensu intellecta, significant matrimonium, & alia novæ Legis Sacramenta fuisse nove & primum a Christo instituta. Ergo nullum ex his ante institutionem Christi erat Sacramentum. Ergo; ait Vasquez; præcitata Catharini & aliorum opinio expressè damnata videtur: vel, ut micus loquitur Tournely hic pag. 21. non satis intelligitur quomodo hæc cum doctrina utriusque Synodi conciliari possit.

Confirm. 2. quia; ut bene idem, non licet sine causa gravi a per-
vulgata Theologorum doctrina recedere. Atqui hi passim docent cum Sancto Thoma in 4. distinct. 26. quæst. 2. artic. 2. & 3. *Matrimonium institutum fuisse in officium naturæ in statu innocentie; deinde illi in statu naturæ corruptæ additum fuisse ut esset in remedium; & tandem in Lege novæ a Christo institutum fuisse in Sacramentum*. Porro nulla est gravis causa, quæ a trita hac doctrina recedere compellat; ut ex objectionum solutione constabit.

Objic. 1. cum Pighio. Deus per hæc verba: *Crescite & multiplicamini*, Genes. 1. 28. Protoparentum matrimonio, & in eo ceteris etiam benedixit. Atqui cum sermo Dei efficax sit, benedictio hæc, quæ soli homini, non autem aliis animantibus, ad generationem data videtur, gratiam operari debuit. Et vero, si Deus soli Adæ, non autem ceteris conjugatis gratiam spondidisset, matrimo-

nium nequaquam in remedium concupiscentiæ institutum fuisset ; cum non possit sine gratia concupiscentiam frænare.

- 72 R. ad 1. neg. min. Dei enim benedictio id unum operari debuit ad quod ordinabatur. Porro ad unam humani generis propagationem ordinabatur ; sicut quæ animalibus data erat ibid. v. 22. Et vero subdidit Deus : *Replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris.* Ergo ad hæc etiam extenditur prædicta benedictio. An porro ad hæc etiam concessa fuit gratia sanctificans, qualis per Sacramenta confertur ?

- 73 Ad id quod additur, R. Matrimonium, licet gratiam per se & efficaciter non pareret, nihilominus fuisse in remedium concupiscentiæ, tum quia id saltem habet quod iustos intra limites concupiscentiam sistat ; tum quia nusquam defuit conjugatis ad Deum supplici oratione recurrentibus gratia, qua libidinis pruritum pie superarent. Utique si deseruntur qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & a sua mente excludant, & sue libidini vacent sicut equus & mulus ; contraria ratione juvari merentur qui nubunt cum timore Domini, & amore filiorum magis quam libidine ducti. Verum hæc gratia, quæ operi operantis adscribitur, procul distat a gratia sacramentali.

- 74 Obj. 2. cum Maldonato hic p. 434. Si ex quoque Scripturæ loco inferri possit Matrimonium esse Sacramentum, maxime ex eo Ephes. 5. *Sacramentum hoc magnum est.* Atqui verba hæc non de Matrimonio post Legem Evangelicam solum, sed de omni ab initio mundi intelliguntur : siquidem uno junguntur contextu cum his Adæ verbis : *Erunt duo in carne una.* Unde S. Leo, Epist. 2. alias 92. ad Rusticum, c. 4. (T. I. pag. 408.) ait societatem nuptiarum ita fuisse ab initio constitutam, ut *pater sexuum conjunctionem habeat in se Christi & Ecclesiæ Sacramentum.* Ergo vel Matrimonium non est hodie Sacramentum, vel tale fuit ab initio.

- 75 R. neg. maj. Neque enim probamus Matrimonium esse vere & strictè Sacramentum, vel ex his tantum verbis : *Sacramentum hoc magnum est,* quæ per se & simpliciter considerata speculativam duntaxat unionis Christi cum Ecclesia significationem important ; vel ex iisdem verbis prout ad verba Adami relativa sunt ; quia ut vir & mulier duo sint in carne una, nullo opus est Sacramento. At illam matrimonialis Sacramenti dignitatem ex toto Apostoli contextu adstruimus ; simulque contendimus eum totum veteribus ante Christum conjugis gratis & sine fundamento applicari : quod ex dicendis amplius patebit.

- 76 Nec nocet objecta S. Leonis auctoritas. Fateamur enim nuptiarum societatem ab initio fuisse signum unionis Christi cum Ecclesia : sed negamus constanter eam juxta S. Leonem ab initio fuisse signum efficax & practicum gratiæ sanctificantis, sine quo nullum est Sacramentum proprie dictum. Et vero S. Leo in objecto textu probare vult Matrimonium hominis liberi cum serva esse invalidum ; quia non potest representare unionem Christi cum Ecclesia, quam Christus liberam duxit, vel ducendo liberam fecit. Atqui ut valeat hæc S. Pontificis probatio, sufficit ut Matrimonium ab initio fuerit signum speculativum unionis Christi & Ecclesiæ, non autem requiritur ut ab initio gratiam practi-

prædictæ produxerit. Ergo nihil in Maldonati & Launoii gratiam ex textu S. Leonis extendi potest.

1. Inst. Ex Apostolo Matrimonium duplici de causa Sacramentum est; 77
 1. quia significat unionem Christi cum Ecclesia; 2. quia per illud vir & mulier fiunt una caro. Atqui duo hæc Adami & Evæ Matrimonio apprimè conveniunt. Primum quidem, ut & nos sponte confitemur; secundum vero, quia nemo magis unquam una fuit caro cum uxore sua, quam Protoparens; cum ceteri omnes ad imitationem ejus caro una esse dicantur.

R. neg. maj. Ad Matrimonium enim in mente Apostoli nec sufficit ut vir & mulier sint una caro, cum id ipsis Ethnicorum Matrimoniis, quin & adulterorum amplexibus competat ex Apostolo, 1. Cor. 6. v. 16. nec sufficit ut Christi cum Ecclesia unionem significet; quia speculativa & inefficax significatio nonnisi late & improprie dictum Sacramentum constituit. Requiritur ergo ut insuper gratiam per se & intrinsece producat. Hanc porro efficacitatem veteribus connubiis alligatam fuisse probari non potest. 78

Moram non faciunt Patrum textus a Launojo, ut moris ejus est, crude congesti. Ex his enim hoc unum colligere est, vel matrimonium, quod hodie Sacramentum est, primitus in Paradiso fuisse institutum, scilicet in officium naturæ; vel idem matrimonium, prout Christi & Ecclesiæ unionem repræsentat, suo modo, id est largiori sensu, dici posse Sacramentum. Utrumque porro cum doct. Tournely lubenter confitemur. 79

SECTIONE SECUNDA.

An Matrimonium in Legē novā sit veri nominis Sacramentum?

Matrimonium e Sacramentorum albo expungere non ii solum qui 80
 cum Encratitis, aliisque quos supra plures recensuimus, conjugii honestatem negaverunt; sed & ex iis nonnulli qui Matrimonii bonitatem admisere. In hoc ordine sunt Lutherus & Calvinus, qui Lib. 4. Instit. cap. 19. num. 34. Matrimonium a nemine usque ad Gregorii tempora pro Sacramento datum esse contendit. Eundem errorem Joanni Hus affingit Tournely, p. 22. sed male. Illum enim & septem cum Catholicis Sacramenta admisisse, & expressim pro Sacramento Conjugium habuisse solide demonstrat Jacobus Lenfant in sua Constantiensis Concilii Historia, Lib. 3. n. 57. pag. mihi 283.

E veteribus Theologis nonnulli Matrimonium quidem ut Sacramentum admisere; sed ambigitur num illud stricto, an largiori tantum sensu Sacramentum esse crediderint. Ita Jacobus de Vitriaco, Petrus Lombardus in 4. distinct. 2. & præ ceteris Durandus in eundem Lib. distinct. 26. quæst. 2. qui tamen ibidem num. 8. oppositam sententiam inter sui temporis Theologos multo fuisse communio-rem testatur his verbis: *Moderni autem Theologi quasi communiter tenent, quod per Sacramentum Matrimonii confertur gratia, nisi contrabentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis, quibus ab iis equiparatur Sacramentum Matrimonii.* Quam inania sint Durandi in contrariam par-

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

C 3

tem

tem argumenta, liquebit ex infra dicendis. Hic animadvertisse sufficiat Scotum, S. Thomam, & alios Scholæ Principes qui veram sententiam complexi sunt, eam duntaxat ut probabiliozem, non autem ut fide certam, & omnibus jam tunc necessario credendam proposuisse quia, licet res in se & materialiter esset de Fide, nondum tamen distincte & clare definita fuerat ab Ecclesia. Ita Tournely, p. 24.

82. Etsi autem nemo jam e Catholicis Matrimonium Sacramentis annu-merare dubitat, disputant tamen ii inter se an hæc ejus dignitas ex Scriptura efficaciter, an ex sola Traditione probetur. Alii nimirum, ut Vasquez, eadem disput. 2. cap. 6. & 8. Estius in 4. distinct. 26. §. 7. Pontius, Lib. 1. de Matrimon. cap. 5. Juenin, Dissert. 12. quæst. 1. cap. 2. Drouin, de Re Sacramentaria, Lib. 10. quæst. 1. §. 2. nihil certi satis ex Scriptura eam in rem deduci existimant. Alii contrarium censent. Sit

CONCLUSIO. Matrimonium verum est & proprie dictum novæ Legis Sacramentum.

38. Probat. 1. ex Scriptura, Ephes. 5. vers. 25. & seq. *Viri, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam . . . quia membra sumus corporis ejus, de carne ejus, & de ossibus ejus. Propter hoc relinquet homo patrem & matrem suam, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo & in Ecclesia. Unde sic: Signum non modo speculativum unionis Christi cum Ecclesia, sed & gratiæ efficienter productivum, verum est Sacramentum, dummodo ceteras habeat condiciones quæ ad Sacramentum requiruntur. Atqui ex citato Apostol. textu Matrimonium est 1. signum speculativum unionis Christi cum Ecclesia, ut farentur omnes, & ad minus indicant hæc verba: *Sacramentum hoc magnum est . . . in Christo & in Ecclesia. 2. Qui cardo est difficultatis, signum illud gratiæ efficienter productivum est. Signum enim consequenter ad quod sponsi capaces sunt charitatis omnium præstantissimæ, gratiæ & quidem maximæ efficienter productivum esse debet. Atqui sponsi consequenter ad Matrimonium, prout est signum unionis Christi cum Ecclesia, capaces sunt charitatis omnium præstantissimæ; cum eatenus possint & teneantur sese invicem diligere, sicut & Christus dilexit Ecclesiam, qui seipsum tradidit pro ea ut illam sanctificaret; Ibidem vers. 26. Ergo.**

84. Confirm. 1. Matrimonium est signum conjunctionis omnimodæ Christi cum Ecclesia; adeoque non solum conjunctionis physicæ per incarnationem, quæ toti humano generi communis est; sed & conjunctionis moralis per gratiam, quæ est Ecclesiæ propria; imo magis signum est secundæ hujus conjunctionis, quam primæ; quia hæc minus essentialis est Matrimonio, quam illa, ut diximus cap. 1. Atqui Matrimonium non potest esse vere & plene signum moralis Christi cum Ecclesia unionis, nisi conjuges vere & efficienter uniat per charitatem; sicut non est signum unionis physicæ Christi cum Ecclesia, nisi eosdem conjuges vere & plene uniat per nexum carnalem. Ergo quadantenus necessum fuit ut annexa foret Matrimonio gratia, & hæc quidem uberrima, per quam scilicet conjuges summam illam sibi invicem

invicem exhiberent charitatem; qua Christus Ecclesiam suam dilexit. Ergo iterum sua Matrimonio constat Sacramenti dignitas, modo ceteras quæ ad Sacramentum requiruntur conditiones habeat. Habet porro, cum & signum sit sensibile, & ut gratiam pariens nonnisi a Christo institui potuerit; & duraturum sit quantum stabit Ecclesia.

Confirm. 2. Quia non est facile deferenda a Catholicis probatio quæ grave habet fundamentum in Trident. Concilio. Atqui talis est probatio ex Ephesiorum 5. desumpta. Sic enim habet sancta Synodus, cit. cap. unic. de Matrimonio. *Gratiam vero quæ naturalem illum amorem perficeret, & indissolubilem unitatem confirmaret, conjugisque sanctificaret, ipse Christus Venerabilium Sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis Pafione promeruit; quod Paulus Apostolus monuit, dicens: Viri, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea. Mox subjungens: Sacramentum hoc magnum est, &c. Cum igitur Matrimonium in Lege Evangelica veteribus connubiis per Christum gratia præstet, merito inter novæ Legis Sacramenta annumerandum SS. Patres docuerunt. . . .* Atqui hic Concilium ex Apostoli textu, caute licet, concludit Matrimonium esse vere Sacramentum. Cum ex eo concludat, 1. per Matrimonium Legis novæ non solum conferri gratiam quæ conjuges sanctificet, sed & eam multo uberiolem tribui, quam in veteribus conjugis; 2. gratiam hanc efficaciter & ex opere operato tribui; alioqui enim non merito, sed inepte SS. Patres ex gratiæ hujus collatione concludissent, *Matrimonium inter novæ Legis Sacramenta esse annumerandum: cum nullum esse possit Legis novæ Sacramentum, quod gratiam efficaciter & ex opere operato non producat. Ergo.*

Reponunt Novatores 1. non ipsum Adami & Evæ conjugium vocari ab Apostolo magnum Sacramentum, sed unionem Christi cum Ecclesia per Incarnationem, quæ sane unio magnum est Sacramentum, seu Myfterium, ut habet Græca Versio: unde sensus Apostoli est, quod viri erga uxores suas summam habere debeant charitatem, prout habuit Christus erga Ecclesiam in Myfterio Incarnationis. Et vero, ait Erasmus, nullum est Myfterium si viro uxor jungatur; id enim quotidie fieri videmus.

Refelluntur 1. quia contra se communem habent interpretationem Patrum, ut solide probat Bellarminus hic cap. 2. 2. Quia pronomen hoc in textu Apostoli ad id refertur quod præcessit. At proxime præcessit istud: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una.* Ergo ea esse necessario debet Apostoli sententia: Sacramentum hoc, nempe quod relinquit homo patrem & matrem, & uxori suæ indivulfe adhaereat, sintque duo in carne una, magnum est, quia Christi & Ecclesiæ conjugium repræsentat. 3. Quia Apostolus toto illo capite conjuges ad mutuam charitatem hortatur, ideo maxime quod eorum unio non sit res levis momenti, sed magnum includat Myfterium, quatenus Christi & Ecclesiæ unionem repræsentat. Porro si, ut Adversariis placet, Myfterium totum in Christo & Ecclesia constituitur, absque ullo ad humanum conjugium respectu, concidit tota Pauli argumentatio. Quid enim sibi vult locutio hæc præcise sumpta: Christus dilexit Ecclesiam? Ergo conjuges se

invicem diligere debent. Pari profecto jure dicatur: Ergo frater fratrem, servus dominum, inimicus inimicum diligere tenentur. Contra vero stat & premit fermocinatio isthæ: Signum inter & rem significatam sua servari debet proportio. Atqui conjunctio viri cum muliere signum est tenerrimæ Christi inter & Ecclesiam unionis. Ergo virum inter & mulierem reperiri debet eadem unio, unio, inquam, ei similis qua Christus dilexit Ecclesiam. 4. Demum quia Græcus Textus quem Vulgatæ Versioni incunctanter præferunt Novatores, sic habet: *Ego autem dico vobis, in Christum & in Ecclesiam*. Atqui verba hæc manifeste indicant Sacramentum de quo loquitur Apostolus, non esse in Christo formaliter, sed ad ipsum objectivè terminari. Ergo.

83 Quod dicit Erasmus nullum esse Mysterium si viro uxor jungatur, ineptissime dictum est. Neque enim in ea conjunctione materialiter sumpta jacet magnum quod Apostolus commendat Mysterium; sed 1. quod conjunctio hæc, Deo ita providente, signum sit stupendæ illius unionis quam cum Ecclesia contraxit Christus; 2. quod unio hæc ad normam unionis Christi adeo sit indissolubilis, ut, quodlibet tandem occurrat incommodum, vir ab uxore seungi nequeat.

89 Reponunt 2. ad summum ex Apostoli textu colligi posse, Matrimonium Adæ cum Eva (de eo enim solo loquitur Paulus, qui hæc Adg verba repetit versu præcedenti: *Propter hoc relinquet homo patrem suum, &c.*) fuisse signum Matrimonii Christi cum Ecclesia, non autem quodcumque aliorum hominum Matrimonium. Aut si contrariam partem amplecti mavis, dicendum erit Matrimonia eorum omnium qui Christum præcessere, representasse idem Christi Matrimonium: ex quo rursus sequetur, vel Matrimonia hæc ante Christum vera fuisse Sacramenta, vel post Christum non esse.

90 Refelluntur quoad primum. Ut enim scite advertit Bellarminus ibidem (pag. mihi 978.) etsi negari non potest Adamum & Evam gessisse figuram Christi & Ecclesiæ; quatenus Eva de latere dormientis Adæ formata est, ut Ecclesia de latere Christi; constat tamen Apostolum eo loci magnum quod annuntiat Sacramentum, non tam ad conjugium Adami referre, quam ad conjugia Fidelium, qui uxores suas in Christo & ad normam Christi diligere debent. 1. Enim verba quæ Paulus ex Genesi allegat: *Relinquet homo patrem & matrem*, &c. de omni conjugio intelliguntur: Non enim, ait: *Ego relinquam*, sed indefinite, *Relinquet homo*. Imo verba hæc Protoparentum conjugio stricte applicari non possunt: non enim reliquit Adam patrem & matrem ut uxori suæ adhæreretur, cum parentes nullos habuerit, ipse primus omnium parens: 2. de futuris conjugiiis loquebatur Adam cum dixit: *Relinquet*; non autem de suo, quod jam factum esse noverat.

91 Refelluntur quoad secundum: non enim eo solum Matrimonium, quodcumque illud sit, Sacramentis annumeramus, quia signum sit, unionis Christi cum Ecclesia; (hæc enim significatio, utpote mere speculativa, non arguit Sacramentum nisi latiori sensu intellectum;) sed quia Matrimonium de quo loquitur Paulus, annexam habet gratia

et singularis promissionem; gratiæ scilicet per quam conjuges adimpleant impossitam sibi obligationem eadem se charitate diligendi qua Christus dilexit Ecclesiam. Unde cum magna hæc & admodum supernaturalis obligatio solos Fideles, ut qui soli Christum norint, spectet, consequens est, sola Fidelium Matrimonia rationem habere Sacramenti.

Reponunt 3. Calvinus & Beza Sacramenti nomen nihil aliud apud Paulum significare, quam Mysterium, ut ex Græco Textu patet; proinde hac voce deceptos fuisse Pontificios, cum Matrimonium proprio Marte in Sacramentum transmutarunt. 52

Refelluntur, quia nemo est qui nesciat Sacramentum idem esse Græce quod Mysterium; nec potuisse Apostolum; qui Græce scripsit, alio quam Græco Mysterii nomine uti. Neque hic cœcitere poterunt præsertim Græci Patres, qui tamen Matrimonium, non secus ac Latini, pro Sacramento habent. Quod autem ex versione Vulgati Interpretis decepti non fuerint Catholici evidenter patet; quia vox Sacramentum multis præter Matrimonium rebus tribuitur in Scriptura; ut Tobie 12. Daniel 2. Coloss. 1. Apocalyp. 1. & 17. & in ipsa ad Ephesios Epistola, cap. 1. & 3. Et tamen, ait Bellarminus, ex nullo horum locorum novum aliquod Sacramentum fabricati sumus. 93

Prob. 2. eodem præscriptionis argumento quod jam pluries in materia Sacramentaria adhibuimus. Sic ergo progredimur. Id quod pari consensu ante exortas Lutheri ac Calvini novitates tot, moraliter loquendo; admittebat tam Occidentalis quam Orientalis Ecclesia, nisi recenter inductum probetur, primæ Traditionis, adeoque Apostolicæ, factus censeretur. Atqui diu ante utrumque Novatorem.

Majoris veritas constat ex Tractatu de Ecclesia, ubi fusc probatur totam moraliter Ecclesiam nunquam ita a Deo posse deseri, ut rem mere profanam in rem sacram, & gratiæ productivam, erronee transverteret: neque id quispiam nisi invicta mali systematis necessitate compulsus admittet. 94

Prob. itaque minor. Et quidem 1. de Ecclesia Occidentali. Nimirum vero Tridentinam de Matrimonio fidem tradidit anno 1539. Eugenius IV. in Decreto pro instructione Armenorum, ubi Conjugium accenset veris novæ Legis Sacramentis, quæ gratiam continent, & digne suscipientibus conferunt. 95

Idem erat sensus Concilii Constantiensis, quod ab anno 1414. ad 1418. habitum est, & ex Episcopis amplius trecentis constitit. Unde consequenter ad Sess. 15. in qua triginta Joannis Hus Articuli scripti fuerant, Martinus V. qui ab eodem Concilio electus est, jubet in Constitutione quæ ad calcem hujus Synodi extat, ut qui hæresis suspecti sunt, interrogentur an credant quod Christianus contemnens susceptionem Sacramentorum Confirmationis vel Extr. unctionis, vel solemnizationis Matrimonii, preceat mortaliter; (T. 12. Conc. pag. 269. D.) Sane adeo constans erat tunc temporis istud Fidei nostræ dogma, ut ipse, qui ad omnem audaciam projectus erat, Joannes Hus, illud ne quidem imminuere ausus sit.

Sed & dubio procul utroque hoc Concilio antiquior erat Ecclesiæ Romanæ fides quoad præsens Caput. Siquidem Lucius III. qui diem clausit

clausit an. 1185. cap. *Ad abolendam* 9. de *Hereticis* sic loquitur: *Qui de Sacramento Corporis & Sanguinis D. J. C. vel de Baptismate, seu de peccatorum Confessione, Matrimonio, vel reliquis Ecclesiasticis Sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia prædicat & observat, vinculo perpetui anathematis innodamus.*

Præiverat an. 1179. Concilium Lateranense III. cui præfuit Alexander III. & interfuerunt Episcopi 302. Ibi enim, can. 7. & 8. qui reseruntur extra de *Simonia*, cap. 9. severe vetitum est ne pro *benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis conferendis aliquid pretii exigatur*: ubi ponderanda vox aliis, quæ in nuptias refluit.

Neque nova erat hæc Ecclesiæ ceterarum Matris opinatio, sed a prioribus sæculis hausta, ut inferius patebit. Constat igitur vulgatam diu ante Pseudoreformatorum ætatem fuisse nostram de Matrimonii Sacramento doctrinam in tota qua patet Latina Ecclesia.

96

At 2. idem constat de Orientali Ecclesiâ, & quidem 1. ex omnibus Græcorum, Coptorum, Jacobitarum, Syrorum, aliorumque Orientalium Euchologiis, quæ ubilibet detegi possunt, duo docent, nempe & Sacerdotem Fidelium Matrimonii assistere, & eas super sponso preces fundere quibus benedictionem & gratiam annexi cum Ecclesiâ sua persuasum habet. 2. Et peritissimis quibuscumque Græcæ Ecclesiæ Scriptoris. Sic qui doctrinæ fama nulli ætatis suæ secundus paulo ante Florentinum Concilium vixit Simeon Thesalonicensis, Libr. de *Initiatis*, cap. 33. *Septem*, inquit, *sunt dona Spiritus Sancti, ut dicit Isaias: septem quoque sunt Ecclesiæ Sacramenta, quæ per Spiritum operantur, videlicet Baptismus, Chrisma, Communio, Ordinatio, Nuptiæ, Pœnitentia, & Sanctum Oleum.* Sic qui Imperatori Joanni Palæologo a sacris confessionibus erat, & in Florentina Synodo locum tenuit Alexandrini Patriarchæ, demumque Constantinopolitanus Patriarcha evasit Gregorius Protosyncellus, in Apologia adversus Marcum Ephesium Eugenicum *septem Ecclesiæ Sacramenta* diserte commendat. Sic Job antiquus Monachus, spontaneo cognomento peccator, inter *sacrosancta Christi Ecclesiæ Mysteria* quinto ordine *honorabiles nuptias* recenset. Eaque tam constans erat Ecclesiæ Græcæ fides, ut Græci, licet soluta paulo post Concilium Florentinum pace, immania quæque adversus Ecclesiâ Romanam ejusque dogmata effutierint, ne leviter quidem præsens Caput attigerint. Neque hæc doctrina, crescente licet in dies eorum adversus Latinos furore, usquam apud ipsos decrevit. Unde cum Vvitembergenfes Theologi, Lutherani scilicet, ut Orientalem Ecclesiâ, ceteris deficientibus, attraherent in partes suas, ad Jeremiam CP. PP. Augustanam Confessionem labente sæculo 16. misissent, omnemque adhibuissent operam ut illa calculo ipsius muniretur; nedum emendicatam hanc approbationem obtinerent potuerint, sed gravem ejus censuram promeruerent. Sic illè nimirum in responso suo, cap. 7. *Orthodoxi in Catholica Ecclesiâ Christiani Sacramenta seu Ceremonias sacras numero septem admittunt, Baptismum scilicet, Unctionem divini Chrismatis, divinam Communionem, Ordinationem, Matrimonium, Pœnitentiam, & Oleum sanctum.* Idem qua data occasione professi sunt Orientales, præcipue autem in celebri Synodo

Archidius, L.
1. c. 2. p.
6.

nodo Constantinopoli habita anno 1638. adversus Cyrillum illum Lucarum de quo pluries in superioribus Voluminibus dictum est. Ibi vero hæc in primis : *Anathema Cyrillo nova dogmata fabricanti, & credenti non esse ex institutione J. C. Apostolorum Traditione, praxique perpetua, septem Ecclesie Sacramenta, Baptisma videlicet, Chrisma, Pœnitentiam, Eucharistiam, Sacerdotium, Extr. Unctionem & Matrimonium; sed falso asserenti duo tantum a Christo esse instituta, Baptismum & Eucharistiam.* Idem Lucaris error pluries deinde protritus fuit, potissime autem a Synodis duabus, quarum prior fuit in Moldavia anno 1640. congregata est; posterior sub finem ejusdem sæculi Hierosolymis sub Dositheo habita fuit. Ergo jam constat Matrimonium diu ante exortas Lutheri & Calvinii novitates in utraque Ecclesia Sacramentis annumeratum fuisse.

Sed neque minus constat probari non posse dogma illud ubique creditum, ubique recenter inductum esse. Si enim recens inductum sit, possunt nullo negotio Pseudoreformati ostendere quo primum tempore adinventum fuerit, qua ætate inoleverit, quo casu vel artificio omnium animos occupaverit. Sane, ut observat Auctor Operis de Re Sacramentaria, (pag. 502.) quam modo versamus quaestionem, tota hæc historica est. Dicimus nos Catholici Matrimonium ubique & nunc & olim in Ecclesiis moraliter omnibus, demptis Protestantium Synagogis, pro vero Sacramento habitum fuisse. Fatentur hi quidem opinionem illam ubique gentium nunc obtinere; at novellam esse volunt, & Gregorii III. tempore primum inductam. Age ergo, ostendant qua demum auctoritate fides antiqua tam in Oriente quam in Occidente extirpari potuerit. Aperiant qui contigerit ut ex tot fidei vindicibus qui qualibet ætate vixerunt, ne unus quidem serpens virus detegere vel adoriri potuerit. Dicant qua incantatione factum sit ut gentes tam diffitas, tam diversas moribus, tantis adversum se invicem odiis æstuentes, novitius error, qui uni populo displicere potuerat, quia placeret alteri, tanta facilitate pervaserit. Edisserant quo pacto delusi nova superstitione Populi persuadere sibi potuerint id quod hæcenus pro communi contractu habuerant, verum esse Sacramentum. Hic porro Adversarii, si non elingues manent, ideo tantum loquuntur, ne non loquantur. Quomodo sub reformationis initium pressi a Catholicis ea etiam portentosa dogmata vindicabant; quæ postmodum ab eorum Discipulis ut Dei verbo contraria abjecta fuere.

Prob. 3. ex Patribus, quorum alii Matrimonium inter res in Religione Christiana sacras recentent; alii exhibent ut ritum cui annexa est gratia; alii Sacramentum esse proprie dictum non ambigue declarant.

Ignatius Martyr in Epistol. ad Polycarpum, (Edit. Cortel. pagina 873. E.) *Decet, inquit, ut sponsi & sponse de sententia Episcopi conjugium faciant, quæ nuptiæ sint secundum Dominum.* Atqui si Matrimonium apud Christianos res fuisset mere humana, nihil opus fuisset sententia Episcopi: nec dubium quin, ut ceteræ actiones propter Dei gloriam fieri potuisset ex solo contrahentium beneplacito. Ergo

cum

cum requirit Ignatius ut qui nubunt, secundum Dominum nubant, eo tendit ut sponsi annexam a Christo Matrimonii Fidelium benedictionem promerantur.

- 99 Tertull. Lib. 2. ad Uxorem sub finem: (pag. 171. C.) Unde, ait, sufficiamus ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat oblatio, & obsignat benedictio, Angeli renuntiant, Pater celestis rato habet. Hic duo habes; 1. Matrimonii Fidelium confirmari oblatione, incruenti nimirum Sacrificii, proinde inter Missarum solemnias celebrari; 2. illud benedictione Ecclesiæ obsignari: ex quibus prodit felicitas illius, fitque ut ab Angelis renuntietur, & a Deo ratum habeatur. Atqui hæc & ritum sacrum exhibent, & annexam eidem gratiam uberrimam demonstrant. Ergo.
- 100 S. Basilii in Exameron, (T. 1. pag. 68.) Jugum per benedictionem impositum, distantium sit conjunctio.
- 101 Siricius Papa, Epistol. 1. cap. 4. declarat sacrilegi reos esse, qui priori uxore derelicta novum ineunt Matrimonium. Hoc, inquit, nefas, omnibus modis inhibemus, quia illa benedictio quam nupturae Sacerdos imponit, apud Fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.
- 102 Innocentius I. Epist. 9. Statuimus, Fide Catholica suffragante, illud esse conjugium, quod prinitus erat divina gratia fundatum.
- 103 Cyrillus Alexandrinus, Lib. 2. in Joan. cap. 22. hæc scribit: Ipse Christus invitatus ad nuptias venit, ut generationis humane principium sanctificaret, quod ad carnem nimirum atinet. Conveniebat enim ut qui naturam hominis renovaturus erat, non solum illi qui jam in ortum vocati erant, benedictionem impertiretur; sed & iis quoque qui postea nascituri essent gratiam præsterneret, & eorum ortum sanctum efficeret.
- 104 S. Epiphanius, hæres. 67. Quomodo non erunt venerabiles nuptie, & in Deo habentes Regnum Cælorum? cum vocatus sit Salvator ipse ad nuptias, ut nuptiis benediceret.
- 105 Concilium Carthaginense IV. cui interfuit anno 398. Augustinus, cap. 17. sic sancit: Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis vel paranymphis offerantur. Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant. (Lab. T. 2. p. 1201. A.)
- 106 S. Ambrosius, Epistol. 19. ad Vigilium, alias 23. Cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest conjugium dici ubi non est fidei concordia; adeoque ubi conjugium sacerdotali benedictione sanctificari non potest? (Tom. 2. pagina 344. B.)
- 107 Idem, Lib. 7. de Abraham, cap. 7. Cognoscimus Presulem Custodemque conjugii esse Deum, qui non patitur alienum thorum pollui; & si quis fecerit, peccare eum in Deum, cujus legem violet, gratiam solvat: Et ideo quia in Deum peccat, Sacramenti celestis amittit consortium. His proxime accedit auctoritas S. Augustini, cujus mentem in particulari explorare nobis propositum est. Interim ex iis omnibus sic in forma generatim dissero. Ritum sacer, ritus annexam habens gratiam, ritus qui simpliciter Sacramentum dicitur, totam Sacramenti rationem

nem habere debet : neque enim aliter Baptismum v. g. Sacramentis annumerandum esse probamus . Atqui tale est Matrimonium ex prædictis Patribus . Est quidem ritus sacer , cum & inter sacra celebretur , & sacerdotali benedictione consignari debeat . Est ritus annexam habens gratiam , cum divina gratia fundetur , humanæ generationis principium sanctificet , & in Deo Regnum Cœlorum habeat . Denique dicitur simpliciter Sacramentum , non ad Ambrosio duntaxat , sed & ab Augustino , cuius mens penitus nunc evolvenda , ut iudicetur an merito scripserit Vasquez , disp. 2. cap. 5. cap. 303. se post lecta attente an. 1588. singula Augustini loca , manifeste deprehendisse S. Doctorem non loqui de Sacramento proprie , videlicet quatenus est signum gratiæ sanctificantis recipientes , sed de Sacramento latiori significatione , prout est signum unionis Christi cum Ecclesia . Age igitur , videamus an ita sit .

Augustinus , Lib. 9. de Genes. ad lit. cap. 7. Hoc , inquit , nuptiarum ¹⁰⁸ bonum verum tripartitum est : fides , proles , Sacramentum . In fide attenditur ut , præter vinculum conjugale , cum altera vel cum altero non concubatur : in prole , ut amanter suscipiatur , benigne nutriatur , religiose educetur : in Sacramento , ut conjugium non separetur , & dimissus aut dimissa , etiam repudio intercedente , alteri non coniungatur . T. 3. part. 1. p. 247.

Lib. de Bono conjugali , cap. 18. (Tom. 6. p. 332. D.) In Christianorum ¹⁰⁹ nuptiis plus valet sanctitas Sacramenti , quam fecunditas uteri . Ibid. cap. 24. (T. 6. p. 337. E.) Bonum igitur nuptiarum per omnes gentes atque homines in causa generandi est , & in fide castitatis . Quod autem ad populum Dei pertinet , etiam in sanctitate Sacramenti , per quam nefas est etiam repudio discedentem alteri nubere , dum vir ejus vivit .

Lib. de Fide & Operib. cap. 7. (ibid. p. 170. B.) In Civitate Domini , ¹¹⁰ in Monte sancto eius , hoc est in Ecclesia , nuptiarum non solum vinculum , sed etiam Sacramentum commendatur .

Lib. 1. de Nuptiis & Concup. cap. 10. (T. 10. p. 285. E. F.) Sane non est ¹¹¹ tantum fecunditas , cuius fructus in prole est ; nec tantum pulcritudo , cuius vinculum est fides : verum etiam quoddam Sacramentum nuptiarum commendatur Fidelibus conjugatis . Et cap. 21. (ibid. 292.) Quod ergo est in Christo & in Ecclesia magnum ; hoc in singulis quibusque viris atque uxoribus minimum , sed tamen conjunctionis inseparabilis Sacramentum . Et rursus cit. mox cap. 10. Hoc enim , inquit , custoditur in Christo & Ecclesia , ut vivens cum vivente (post Matrimonii consummationem scilicet) in æternum nullo divorcio separetur . Cuius Sacramenti tanta observatio est . . . in Ecclesia Christi quibusque Fidelibus conjugatis . . . ut cum filiorum procreandorum causa vel nubant semine , vel ducantur uxores , nec conjugem sterilem sis sit relinquere ut alia secunda ducatur . Quod si quisquam fecerit . . . lege Evangelii reus est adulterii : sic ut etiam illa , si alteri nupserit . . . Ita inter viventes manet quoddam vinculum conjugale , quod nec separatio , nec cum altero copulatio , possit auferre . . . Sicut apostolica anima veluti de conjugio Christi per infidelitatem recedens , etiam fide perdit Sacramentum fidei non amittit , quod lavacro regenerationis accepit . Aliud in ejusdem veritatis probationem exemplum reperit S. Doctor , Lib. de Bono conjug. cap. 24. (Tom. 6. pagina 337.) ex Sacramento Ordinis , cuius character in eo etiam qui a suo Officio suspenditur , semper ¹¹² remanet .

remanet; sicut semper remanet conjugale vinculum in eo qui vivente priori sua uxore cum altera contrahere attentat.

Ex iis sic: Ut Matrimonium Augustino verum sit Sacramentum, sufficit ut in textibus mox adductis S. Doctor Sacramenti nomen non improprio & largiori sensu, sed stricto & proprio usurpet. Atqui res ita se habet. 1. Quia docet Augustinus per Sacramentum illud in Christianorum nuptiis conferri sanctitatem. Porro sanctitatem simpliciter dictam conferre solius est Sacramenti proprie dicti. Neque merito ad Christianos restringeretur sanctitas in speculativa unionis Christi cum Ecclesia significatione consistens; cum vel ipsa Gentilium Matrimonia hanc Sacramenti rationem participant, juxta Vasquesium, ibid. pag. 304. 2. Quia: S. Doctor vinculi conjugalis, quod in Ecclesia Christi contrahitur, indissolubilitatem ex eo repetit, quod vinculum illud habeat rationem Sacramenti. Atqui non potuisset Augustinus indissolubilitatem Matrimonii ex eo repetere, quod illud Sacramentum esset latiori sensu. Nam & ipsa Patriarcharum conjugia illam habebant Sacramenti latius sumpti rationem; neque tamen indissolubilia erant, prout agnovit Augustinus, Lib. de Bono conjug. cap. 18. 3. Quia Augustinus non modo comparat Matrimonium Baptismo & sacre Ordinationi, veris utique Sacramentis; sed inde probat non magis in lege Evangelii solvi posse Matrimonium, dum vivunt conjuges, quam solvi possit per apostasiam Baptismus, vel Ordinatio per suspensionem. Atqui nulla foret ista hac argumentatio, si Matrimonium largiori duntaxat sensu Sacramentum diceretur ab Augustino. Ecquis sanus ex effectu Sacramenti strictè dicti parem Sacramenti improprie sumpti, & apud ipsos Infideles subsistentis, effectum serio inferat? Ergo non erat cur a S. Doctore recederet Vasquez an. 1588. Est vero cur eum a ceteris Ecclesie Patribus divelli nolumus an. 1755;

- 112: Nec obest quod cit. cap. 21. Lib. 1. de Nupt. & Concup. dicit Augustinus: *Id quod in Christo & in Ecclesia magnum est, hoc in singulis viris atque uxoribus esse minimum*: Nam 1. minimum illud confestim vocat Augustinus Sacramentum; inseparabilis conjunctionis productivum. 2. Minimum dicit ratione conjugalis copulæ, quæ post peccatum ob carnis rebellionem insigniter discrepat a spirituali conjunctione Christi cum Ecclesia. Addit Bolæus in Gallico Tractatu de Matrimonii impedimentis, pag. 26: Matrimonium dici minimum, quia postremum inter Sacramenta locum occupat, & quadantenus concupiscentiæ indulget.
- 113: Probant 4. nonnulli variis rationibus, ut 1. quod nulla ex causa dissolvi possit Matrimonium; quod onus, utpote innumeris in casibus gravissimum, sine peculiari gratia portari non potest. 2. Quod ad conjugium pertinet pia prolis, tum in moribus, tum & in Religione institutio; ut nimirum *permaneant in fide & dilectione*, (1. Timoth. 2.) quod sine singulari gratiæ auxilio præstari nequit. 3. Quod Matrimonium post peccatum est in remedium contra fornicationem: ad quod tamen sine multa gratia non sufficit; tum quia augeatur potius ex carnali actu concupiscentia, quam reprimatur; tum quia sæpe accidit ut conjuges ob alterius morbum vel absentiam diu

continere cogantur. Quare huic remedio gratiam conjungi oportuit. 114

Verum momenta hæc, licet ad suadendum apta, non necessario convincunt, ut advertit Estius in 4. dist. 46. §. 7. pagina mihi 62. alias 345. tum quia hæc rationes, præsertim sub Lege Naturæ, locum habuerunt; nec tamen tunc Matrimonium gratiam operabatur; tum quia magno etiam gratiæ subsidio opus est ad implenda Monastice Professionis vota; neque his tamen annexa est gratiæ sacramentalis promissio; tum quia potest quis gratiam qua in variis vitæ statibus indiget, aliis modis, præcipue vero per orationem, impetrare. Hic ergo pugnandum in primis ex constanti Ecclesiæ sensu, quem sic expressit Trid. Synodus, Sess. 24. can. 1. *Si quis dixerit Matrimonium non esse vere & proprie unum ex septem Legis Evangelicæ Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre; anathema sit.*

Objic. 1. Ut corruat allatum supra præscriptionis argumentum, 115
sufficit ut assignari possit tempus in quo citra fidei periculum potuerint nuptiæ ex albo Sacramentorum deleri. Atqui potest tempus illud assignari; videlicet ipsum sæculum Petri Lombardis, Durandi atque ipsius etiam Sancti Thomæ. Tunc enim, etsi communior erat doctrina quæ Matrimonium Sacramentis annumerabat, hærebat tamen illa intra meræ opinionis limites; unde ab aliis quidem, ut a Sancto Thoma, tenebatur, sed tantum quasi probabilior; ab aliis vero rejiciebatur, ut a Magistro Sentent. a Durando, a Glossa in cap. *Honorantur* 13. XXXII. quæst. 2. ab alia Glossa in cap. *Quidquid* 101. 1. quæst. 1. a Guillelmo Peraldo, Durandi coetaneo, in Summa vitiatorum; a Jacobo de Vitriaco his antiquiore; a Præposito Antiodorensi, prout testatur Gerſo, Tom. 1. part. 2. pagina 66. Ergo.

Resp. 1. neg. maj. Potest enim dogma ad fidem materialiter perti- 116
nens aliquandiu vel in dubium revocari, vel etiam negari, non quidem sine præjudicio veritatis, sed sine periculo impugnandi fidem ab Ecclesia propositam; quia Ecclesiæ, licet nunquam condant novos fidei articulos, non omnes tamen ab initio proposuit; sed identidem aliquos, prout exigunt temporum circumstantiæ, evolvit atque enucleat. Hinc illud sum Augustini: *Errare potero, sed hæreticus non ero*, quia sic affectus sum ut auctoritati legitimæ cedam; tum Vincentii Lirinensis: *Absolvuntur Magistri, condemnantur Discipuli*. Sic potuit aliquando, contra veritatem quidem, sed non contra fidem, definitam scilicet, credi cum Papia, visionem beatificam non statim a morte concedi; cum Cypriano irritum esse Baptisma ab Hæreticis collatum; cum Semilagianis gratiam non requiri ad fidei initium, &c. Ergo sicut dogmata hæc aliquando potuerunt bona fide impugnari, etsi semper substituerit moralis Traditio, ex qua temporum lapsu, & rebus serio eliquatis definita fuerunt; sic & Matrimonii dignitas potuit aliquando a nonnullis in dubium revocari, licet perpetuo moraliter in omnibus Ecclesiis vigerit catholica hujus articuli doctrina. Jam vero ex doctrina illa moraliter ubique diffusa legitimum præscriptionis argumentum confici potest. Ergo dato quod Theologi objecti nuptias

ex Sacramentorum ordine sustulerint, stat robur argumentationis nostræ:

Dixi, *dato*, non autem concessio: nimirum contendunt viri graves, nec Lombardum, nec Durandum Calvinianis circa Matrimonium prætulisse; licet forte in nonnullis eam ad rem spectantibus minus recte fenserint.

- 117 Et quidem 1. Magister Sentent. Lib. 4. dist. 2. Matrimonium annumerat aliis Sacramentis; & dist. 1. docet 1. Sacramentum non ad significandum modo institutum esse, sed & ad sanctificandum; 2. novæ & antiquæ Legis Sacramenta eo distinguit, quod hæc gratiam conferant, non illa; 3. Sacramentum, ut septem novæ Legis Sacramentis commune est, dicit esse signum gratiæ, ejusque causam; 4. dist. 26. sub finem docet conjugium esse signum spiritualis conjunctionis & dilectionis animorum: signum, inquam, efficax, ut in ceteris Christianæ Ecclesiæ Sacramentis, prout bene advertit Eltius.

- 118 Docet equidem dist. 2. ex Sacramentis alia remedium contra peccatum præbere & gratiam adjutricem, ut Baptismum; alia in remedium tantum esse, ut conjugium; alia gratia & virtute nos fulcire, ut Eucharistiam & Ordinem. Verum: 1. postulat æquitas ut mens Auctoris, qui ceteroqui satis perspicue locutus est, ex obscuro & ambiguo textu non repetatur. 2. Non improbabile est Magistrum triplicem admisisse gratiam; primam sanatricem & adjutricem; secundam præservativam a malo; tertiam, quæ per se sit nutrimentum sanctitatis, vel juvet ad exercendam potestatem; & ex his secundam attribuisse Matrimonio, quod in remedium tantum esse dixerit, quia non producit gratiam, quæ primo & per se vel a peccato liberet, vel sanctitatem custodiat, aut in sacris quibusdam muneribus juvet, prout in aliis Sacramentis contingit; sed tantum quæ directe ordinetur ad comprimendam concupiscentiam, licet secundario ad sustinendas Matrimonii difficultates pertineat. Unde locum hunc Magistri explicat atque intelligit S. Thomas de principali fine sive effectu Matrimonii; ita ut quamvis omnia Sacramenta & contra peccatum valeant, & auxilium bene vivendi præsent, recte tamen trifariam dividantur, adeo ut quædam principaliter instituta sint ad juvandum hominem in bono, ut Confirmatio, Eucharistia & Ordo; quædam ad delenda vel vitanda peccata, ut Pœnitentia, Extr.-Unctio, & Matrimonium; quædam ad utrumque effectum, ut Baptismus, quo & vetus homo moritur, & novus nascitur.

- 119 2. inquirunt, Durandus Sacramenta septem & in his Matrimonium disertim admisit. Sic enim loquitur, Lib. 4. dist. 2. quæst. 2. *Alio modo potest sumi brevius eorum Sacramentorum sufficientia ex parte adjutorii quod conferunt. Sacramenta enim expediunt nos ad actus virtutum, quæ sunt septem, tres Theologicæ, & quatuor Cardinales. Ad actus ergo fidei expedit nos Baptismus: ad actum spei Extr.-Unctio: ad actum charitatis Eucharistia: ad actum vero fortitudinis Confirmatio: ad actum iustitiæ Pœnitentia: ad prudentiæ actum Ordo: ad actum temperantiæ Matrimonium: Ubi Matrimonium, ut alia Sacramenta, vim habet producendæ gratiæ.*

- 120 Nec dicas Durandum, eod. Lib. dist. 26. q. 3. approbare sententiam quorundam Canonistarum quos citat, videlicet Gaufridi, Hostiensis & Ber-

& Bertrandi, qui negarunt Matrimonio inesse vim conferendi gratiam ex opere operato. Unde sequitur nec his nec illi Matrimonium fuisse vere & stricte Sacramentum, sed sensu tantum laxiori.

Si enim opinionem hanc approbet Durandus, minus quidem recte sensit circa Sacramentorum efficaciam, quæ tunc temporis expresse definita non erat: sed non ideo, quod utique nobis satis est, magis negavit conjugium esse Sacramentum, quam Ordinem vel Unionem Extremam. Imo, quod Matrimonium sit Sacramentum docuit, ut Fidei Catholicæ dogma. *Tenendum est absolute*, inquit, *quod Matrimonium est Sacramentum; cum hoc determinet Ecclesia, extra de Hæreticis, cap. Ad abolendam, ubi numerat Matrimonium inter alia Sacramenta.*

Dixi, si opinionem hanc approbet Durandus. Neque enim illam revera 121 approbat Juristarum opinionem. *Quorum*, inquit, *opinio an sit vera, an falsa . . . non determino quoad præsens.* Solum itaque contendit eos, (licet aliter sentiant ac moderni ejusdem temporis Theologi, qui, ut ipse facetur, quasi communiter tenent quod per Sacramentum Matrimonii confertur gratia, nisi contrahentes ponant obicem, sicut fit in aliis Sacramentis,) nihil docere quod hæresis periculum invehat. Neque id immerito contendit, cum, ut diximus, necdum tunc definiisset Ecclesia omnia novæ Legis Sacramenta gratiam conferre ex opere operato; tantumque probabilius foret sententia quæ id de Matrimonio docet, secundum id S. Thomæ, Suppl. q. 42. art. 3. O. *Alii dicunt quod Matrimonium, in quantum in fide Christi contrahitur, habet ut conferat gratiam adjuvantem ad illa operanda quæ in Matrimonio requiruntur; & hoc probabilius est.* Id autem reapse probabilius erat, tum ab intrinseco, quia nec minus indiget gratia Matrimonium quam alia Sacramenta; nec hæc illi minus quam aliis Sacramentis promissa est; tum ab extrinseco, quia in eam sententiam ibant quasi communiter ævi illius Theologi, deceptis paucioribus Juristis: Ut enim observat Navarrus in Manuali, cap. 22. nu. 20. communis Doctorum sententia in Rubricam de Sponsalib. & Matrim. est in contrarium. Hæcenus Durandi vindices. In eo tamen duo semper redarguenda, & quod viarum novarum amans, a trito, quod prudentes sequi amant, itinere recesserit; & quod futiles ob causas ab eo recesserit, ut paulo infra ex objectionum ejus confutatione innotescet.

Objic. 2. Contraçtus mere naturalis non est Sacramentum. Atqui 122 Matrimonium, &c.

R. dist. Non est Sacramentum per se & seclusa Christi institutione, C. 123 Non est Sacramentum, quasi Christus cum ad Sacramenti rationem vel elevare non potuerit, vel non elevaverit de facto, N. Si enim Christus 121 aquam in Baptismo, oleum in Confirmatione, panem & vinum in Eucharistia ad materiæ sacramentalis dignitatem evexerit, quidni, ut nuptias sanctificaret, civilem contraçtum assumpserit in materiam Sacramenti?

Inst. 1. Quod elevatur ad Sacramenti rationem, efficitur signum gratiæ 124 prædicum. Atqui probari non potest Matrimonium in Lege nova magis quam in veteri signum esse gratiæ prædicum. Id enim si probari possit, vel ex Scriptura, vel ex Fidelium sensu, vel ex ipsa Matrimonii forma. Atqui non ex Scriptura, quæ nullibi id docet. Non ex Fidelium sensu, qui e contra Matrimonii diem in choreis & conviviorum ex-

cessibus transigunt. Non ex Matrimonii forma, quæ corporum acceptationem, non vero sanctificantem gratiam significat. Ergo.

- 125 R. Ad 1. n. min. Ad 2. neg. maj. Etsi enim non inepte probatur ex Ephes. 5. Matrimonia a Christianis contracta mutæ & sanctæ dilectionis gratiam importare, proinde a conjugii Legis antiquæ non parum fecerim; ea tamen omiſſa probatione, stat catholicum Sacramenti nostri dogma: tum ob certam ea de re Traditionem, quæ & ipsa est verbum Dei; tum quia veritatem hanc de ore ad os jugiter transmissam, ac moraliter perseverantem, tota semper tam in Oriente quam in Occidente tenuit & custodivit Ecclesia.

- 126 Nec nocent quæ in contrarium allata sunt. Non 1. Choreæ enim convivorumque excessus, & Christi & Ecclesiæ intentioni adversantur; nec magis defectum Sacramenti probant, quam olim id ipsum quoad Eucharistiam probaverint excessus in Agapis, quos amare carpit Apostolus, I. Corinth. 11.

- 127 Non 2. Vel enim Matrimonii forma in verbis a Sacerdote prolatis consistit, vel in iis quibus mutuam sibi fidem præbent conjuges. In priori hypothesi benedictionem sacerdotalem, eique annexam gratiam continent: in posteriori ex nota Fidelium contrahentium intentione non significant meram ac brutam corporum acceptationem, sed acceptationem quæ fiat animo omnia Matrimonii munia debite obeundi, prolem Christo pariendi, & in Christo enutriendi. Atqui nihil est cur eo intellecta sensu gratiam non pariant, Adde quod Matrimonium non tam in corporum conjunctione, quam animorum consistit. Ergo verba quæ ipsum efficiunt, unionem hanc spirituales primario significare debent. Quæ autem spirituales unionem exprimunt, quidni gratiam expriment quæ sola sponſos spiritualiter conjungere potest?

- 128 Inst. 2. Si Matrimonium gratiam pariat, vel primam, vel secundam, quæ primæ augmentum est. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Gratia enim prima transfert hominem a statu peccati ad statum justitiæ. Atqui id equidem faciunt Baptismus & Pœnitentiæ, non vero Matrimonium, quod eum in finem institutum non est: unde & ad illud prærequiritur status gratiæ. Non 2. 1. quia alioquin qui antea continentiam pie servabant, si relicto perfectiori castitatis statu contraherent Matrimonium, crescerent in gratia; quod fidem omnem superat; cum e contra ab aliquo gratiæ gradu excidere debeant, qui a perfectiori statu convolant ad minus perfectum. 2. Quia non deberent a Matrimonio arceri qui sacros Ordines suscipiunt, quandoquidem unum Sacramentum non pugnat cum altero. Atqui tamen, &c.

- 129 R. Ad 1. n. min. & dico Matrimonium gratiam secundam operari, & aliquando primam; quia licet institutum non sit ad remittenda directè peccata, potest tamen hæc eo remittere modo, quo a Sacramentis Confirmationis, Eucharistiæ & Ordinis remittuntur: & siquidem id fiat, gratiam primam pariet; sin autem, secundam. Ita Bellarminus.

- 130 Ad 1. 2. dist. maj. Crescerent in gratia, id est reciperent gratiam Matrimonio annexam, C. id est reciperent gratiam ei parem quæ continentia statui annexa est, N. Ut Matrimonium sit Sacramentum, necesse non est ut majorem pariat gratiam, quam aliud quidpiam non sacramentale; cum Martyrium gratiam ceteris præstantiorem pariat, nec tamen sit Sacramentum,

tum. Satis est igitur ut pariat gratiam, quam non pareret si contractus esset mere humanus. Porro Matrimonium a quocumque, etiam hætenus continente, pie susceptum, semper hanc gratiam parit, adeoque priorem auget. Verum non ideo sanctior est, & majoribus præditus gratiis, status Matrimonii, quam status continentie; præsertim cum status continentie crebro Eucharistie auxilio fulciri possit, vix autem status Matrimonii. Solide igitur Bellarminus: *Aliud est comparare statum cum statu, aliud statum cum Sacramento. Status continentie altior est & perfectior statu Matrimonii, & majoris gratie ac meriti. Sacramentum nihilominus semper auget gratiam, in quocumque statu suscipiatur. Quare continens, dum contrahit Matrimonium crescit in gratia: sed si idem continens propter Deum humanas nuptias contempsisset, plus gratiæ apud Deum invenisset, quam sit illa quæ per Sacramentum Matrimonii datur.*

Ad 2. neg. ant. Quia licet Sacramentum qua tale Sacramento qua tali non adverteretur, (ut hinc patet quod Græci Sacerdotes servant uxores suas, & Latini de suarum consensu ordinari possint, nec tamen desinant tunc esse conjuges,) male coheret status sublequeus Sacramentum Matrimonii cum statu Ministerii sacri. Clericum enim Deo militantem non decet implicare *se negotiis secularibus*, (II. Timoth. 2. 4.) Porro fieri nequit ut qui uxorem & liberos habet, secularibus curis non implicetur: unde necessario *divisus est*, (I. Cor. 7.) nec proinde Deo totus vacare potest. Adde quod qui sacris Ordinibus initiantur, continentiam spondent: hæc autem cum vulgari Matrimonio male coheret.

Obj. 2. Si Matrimonium Sacramentis annumeretur, vel qua est signum rei sacre, vel quia gratiam annexam habet. Atqui neutrum dici potest. Non 1. quia in veteri Lege plura erant rerum sacrarum, in Evangelio adimplendarum, signa, quæ tamen vera non erant Sacramenta. Non 2. Martyrium enim annexam habet gratiæ promissionem in his Christi verbis, Matth. 10. 22. *Qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum coram Patre meo.* Atqui tamen Martyrium non habet Sacramenti rationem. Ergo. Ita Spalatensis.

R. neg. maj. Neque enim ad Sacramentum sufficit, vel ratio quæcumque signi sacri, vel gratiæ promissio, sed etiam necesse est ut a Christo institutum sit, & constet sacris materiæ & formæ ritibus, ac demum perficiatur a Ministro ad id deputato, cum intentione faciendi id quod facit Ecclesia. Atqui hæc nec cuilibet sacro signo competunt, cum ex signis multa sint pure speculativa; nec in Martyrio locum habent, uti ostendimus in Tractatu de Sacram. in genere, pag. 11. Qua etiam de causa Professionem Religiosam negavimus esse Sacramentum. Ergo.

Inst. Ex mox dictis ad Sacramentum requiritur exterior ritus religionis, isque a Christo primum institutus. Atqui in Matrimonio nec est ritus quispiam religionis, cum in eo nihil plus occurrat quam in veteribus Hebræorum, vel in hodiernis Gentilium connubiis; nec est ritus a Christo primum institutus, propter eandem rationem. Ergo.

R. neg. min. Ipsa enim exterior viri & mulieris conjunctio, quæ solem niter coram Ecclesiæ Ministro perficitur, ritus est sensibilis, & exterior ceremonia, quæ licet in veteribus conjugis pene occurreret, imo & in iis signum esset futuræ Christi cum Ecclesia conjunctionis, habet tamen pro-

prium aliquid & singulare in Ecclesia; quatenus per Christum a ratione signi mere speculativi ad rationem signi gratiam practice operantis evenia est. Potuit enim id quod antea erat signum simplex assumi in signum efficax, proinde fieri Sacramentum: sicut id quod antea signum non erat, assumi potuit in signum; ut patet in Iride, quæ antea diluvium erat, sed post diluvium in signum instituta est, Genes. 9. Non ergo necessum est ut id quod nunc ritus est sacer, a Christo institutum sit quoad substantiam; sed satis est ut ab eo institutum sit quoad modum, seu quoad practicam gratiæ hujus vel illius significationem. Atque id in omnibus Sacramentis videre est: sic aqua & ablutio ante Christum erant in usu, & tamen in Baptismo internam animæ abluitionem significant & operantur.

Ex his liquet Matrimonium novæ Legis esse quid idem materialiter in ratione contractus civilis cum Matrimonio Legis antiquæ; sed ab eo diversum esse formaliter; quia novæ Legis Matrimonium & gratiam sanctificantem practice significat, & Christi cum Ecclesia unionem perfectiori representat modo, quam Legis antiquæ Matrimonium.

136 Inst. 2. Ritus ad Sacramenti rationem evenus, certam habet formam, certum Ministerium, &c. Atqui nihil tale occurrit in Matrimonio novæ Legis.

137 R. n. min. Hæc enim deinceps, Deo dante, assignabimus. Quod autem de iis discordes sint Theologi, nihil contra rei substantiam probat, aut Sacramento nocet; quia qui certum ritum pro mere accidentali habent, non eum magis omittunt, quam qui eum habent pro essentiali. Et vero suam Catholicis in hac parte dubietatem pessime objicerent Pseudoreformati, qui nequidem conveniunt inter se an valeat, necne, Baptisma aliis quam Christi verbis collatum, prout dixi ubi de Baptismo, cap. 4. pag. 303.

138 Inst. 3. Saltem Sacramentum debet certum & salutarem parere effectum. Atqui nullum id genus effectum pariunt nuptiæ christianæ; cum christiani conjuges multi pejor vivant quam Ethnici.

139 R. dist. Debet certum parere effectum in iis qui obicem non ponunt, C. In iis qui solo passionum impetu moventur, N. Et vero non desunt e Baptizatis qui pejor vivant quam Infideles. An inde porro inferre licebit Baptisma non esse Sacramentum, aut nullam in rite dispositis gratiam operari? Potest utique vel ipse Sacerdos, Christi ipsius carne quotidie refectus, male vivere, quia quæ bonis vitam præbent Sacramenta, malis mortem adfiscunt.

140 Inst. 4. Si Matrimonium in iis qui obicem non ponunt gratiam pariat, conjuges in gratiæ statu positi recipient gratiam ex opere operato, quoties actum conjugalem exercent. Atqui absurdissimum consequens. Minor per se patet. Prob. major. Sacramentum omne usu suo gratiam parit ex opere operato in iis qui obicem non ponunt. Atqui conjuges & Matrimonio utuntur dum coeunt, & cum in gratiæ statu positi sunt, nullum ponunt obicem. Ergo.

141 R. ad 1. neg. seq. maj. Ad 2. dist. maj. Sacramentum usu suo, id est in ipsa sui susceptione gratiam parit, C. Usu suo, id est in functionibus ad quas jus tribuit, N. Equivocatio est in voce *usus*; vel enim ipsam Sacramenti susceptionem significat; vel aliquod Sacramenti antea suscepti officium.

In.

In priori sensu parit ex opere operato gratiam, vi cuius conjuges in officio Matrimonii intra christianæ modestiæ ac castitatis terminos retineantur. In posteriori vero sensu nihil est cur Matrimonium gratiam ex opere operato parere dicatur; quia usus eo sensu sumptus, nec pars est essentialis, nec iuxta plures pars integrans Sacramenti; & forte Sacramenti partes non operantur divisim sumptæ, sed prout totum Sacramentum constituunt. Sicut ergo Baptismus & Ordo gratiam tribuunt ad christianas vel sacras functiones, nec tamen singulæ illæ functiones novam gratiam pariunt ex opere operato; sic & Matrimonium, &c.

Non desunt tamen qui per ipsum actum conjugalem, gratiam ex opere operato quandoque produci posse velint, (prout eam ex opere operantis tribui posse docet S. Thomas hic q. 41. art. 4.) ut quando sponsalibus succedit copula maritali affectu facta in locis ubi nondum viget Lex Tridentina de clandestinis Conjugiis. Ita Gonet, disp. 2. n. 16. quem confutabimus cap. 4. n. 383. sed & vide Caput 6. n. 23. ubi actum Matrimonii bonum ac meritorium, ex opere operantis scilicet, esse posse ostendimus.

Obj. 3. Ubi desunt Sacramenti constitutiva, ibi necessario deest Sacramentum. Atqui Matrimonio desunt :: Ad Sacramentum enim duo inter alia requiruntur, 1. ut sit signum, non ex natura rei, sed ex divina institutione; 2. ut in eo occurrat aliquid quod extrinsecus applicetur a Ministro. Atqui neutrum in Matrimonio reperitur. Non 1. Matrimonium enim per se & ex natura sua signum est, nempe unionis individue quæ inter conjuges esse debet. Non 2. Cum evidens sit nihil esse in Matrimonio, quod vel ut aqua in Baptismo, vel ut oleum in Confirmatione, a Ministro, si quis sit, applicari valeat. Ergo.

Resp. ad 1. neg. min. Ex dictis enim liquet in Matrimonio esse ritum exteriorem, & sacrum in Religione, &c.

Ad 2. neg. min. pro prima parte, & dico 1. nihil esse cur Matrimonium dicatur esse signum individue conjugum unionis; quandoquidem Matrimonium in individua illa unione consistat, nihil vero sui ipsius signum sit communiter loquendo. Dico 2. mutuam conjugum consensionem non a natura, sed ab institutione Christi habere, quod significet, 1. unionem ejusdem Christi cum Ecclesia: 2. gratiam quæ conjugum animos & voluntates mutuo connectit: 3. indissolubile conjugii vinculum. Sublata enim institutione Christi non magis mutuis Partium consensus tria hæc, vel saltem, quod sufficit, duo priora significaret, quam aqua simplex aut simplex ablutio per se & ex natura rei spirituales animæ munditiam significet.

Quod spectat ad alteram partem ejusdem propositionis, neg. maj. Cum enim in Sacramentorum constitutione tota ratio facti sit voluntas facientis, potuit Deus sic instituere Sacramenta, ut in eorum aliquibus substantia quædam applicaretur suscipienti, ut aqua in Baptismo; in aliis substantiæ hujus locum gererent quædam hominis operationes, ut in Pœnitentiæ actus confitentis, &c. Unde ad Sacramentum sufficit materia, forma, & Minister debita intentione præditus. Hæc autem in Matrimonio reperiri inferius ostendetur.

Inst. Redit tota difficultas, nempe quod ubicumque est Sacramentum, ibi aliquid subiecto ejus applicetur. Nihil porro est quod applicetur

conjugatis. Si quid enim applicari queat, utique mutus Partium consensus. Atqui nemo consensum unius alteri applicari finger.

- 147 Resp. cum doct. Tournely, p. 39. difficultatem hanc spectare questionem de Ministro Matrimonii, circa quam scinduntur Catholici Doctores. Qui Sacerdotem Sacramenti hujus Ministrum esse volunt, nihil plus in presenti difficultatis habent, quam in negotio Sacramenti Pœnitentiæ. Qui vero contrahentes pro Ministris habent, alterum respectu alterius, ex peculiari Dei constituto, Sacerdotis vicem gerere propugnant. Verum hæc, si fieri potest, ex dicendis elucescent.

- 148 Objic. 4. In omni Sacramento tria occurrere debent, nempe Sacramentum tantum, res Sacramenti, & res quæ simul sit Sacramentum. Atqui tria hæc in Matrimonio distingui non possunt.

- 149 Resp. 1. horum trium distinctionem & in Sacramentis existentiam, quæ facilitate admittitur, eadem posse rejici, ut quæ nullum in Scriptura vel Traditione fundamentum habeat, quemadmodum ex Lugo animadvertimus ubi de Sacramentis in genere, pag. 450.

- 150 Resp. 2. eadem distinctione gratis & liberaliter admissa, actus contrahentium esse *Sacramentum tantum*, quia significant gratiam, & a nulla re significantur; gratiam vero Sacramenti esse *rem tantum*, quia significatur & non significat; denique indissolubile vinculum quod ex mutua contrahentium pactione resultat, esse *rem simul et Sacramentum*, quia significatur per materiam & formam, vel per contractum quo efficitur; & significat seu conjunctionem Christi cum Ecclesia, seu cum hac conjunctione gratiam quam confert eo instanti quo efficitur per contractum. Sed de his, unde nihil veræ lucis affulget animo, plus satis.

- 151 Objic. 5. Sacramentum Matrimonii vel in aliquo transeunte consistit, vel in aliquo permanente. Neutrum dici potest.

- 152 Resp. neg. min. Utrumque enim dici potest, & reipsa a variis Theologis dicitur. Alii nempe cum Cano, Lib. 8. Locor. Theol. Matrimonii Sacramentum constituunt in exterioribus signis, per quæ sponsi consensum suum expriment, tanquam materia; & verbis quibus Sacerdos eosdem conjungit, tanquam forma. Alii Matrimonii Sacramentum adæquate constituent in contractu quo vir & femina sibi mutuo corporum dominium tradunt: utrique proinde Matrimonium in re transeunte reponunt. Alii demum idem Sacramentum collocant in vinculo conjugali quod per contractum efficitur, quodque vim habet gratiam ex opere operato conferendi eo instanti quo incipit esse; tunc enim, inquit, suscipitur Sacramentum: porro Sacramenta gratiam non ponentibus obicem ex opere operato conferunt eo instanti quo suscipiuntur. Pro hac opinione adducuntur quæ supra congeessimus ad probandum essentiam Matrimonii in *facto* esse consistere in vinculo seu nexu conjugali. Juxta hanc opinionem Matrimonium consistit in re permanente: cum autem in eadem opinione Matrimonium nihil aliud sit quam contrahentes maritaliter uniti, materia Sacramenti sunt contrahentes; forma vero est unio maritalis, per verba quibus primum effecta est, æquivalenter permanentia sensibilis.

- 153 Non desunt qui cum Bellarmino, Lib. 1. cap. 6. (p. 999. C. D.) Matrimonii Sacramentum in re transeunte ac simul in re permanenti reponant. *Duobus enim modis considerari potest conjugii Sacramentum: uno modo dum fit, altero*

alio modo dum permanet postquam factum est. Est enim Matrimonium simile Eucharistia, quæ non solum dum fit, sed etiam dum permanet, Sacramentum est: dum enim conjuges vivunt, semper eorum societas Sacramentum est Christi & Ecclesie. Si igitur consideretur Matrimonium dum fit, tota ejus essentia in signis experimentibus consensum mutuum consilii *: corpora enim conjugum non concurrunt, nisi ut materia circa quam; ut etiam dum fit Eucharistia, tota essentia Consecrationis in verbis sacris posita est: panis autem & vinum solum concurrunt ut materia circa quam. Et idem videmus in aliis contractibus: nam cum venditur aut emitur domus, tota contractus ratio in consensu mutuo sita est; domus autem est materia circa quam operatio illa versatur: nemo enim dicit domum quæ venditur, partem esse contractus. Si vero consideretur Matrimonium jam factum & celebratum, negari non potest ipsos conjuges simul cohabitantes, siue externam conjugum societatem & conjunctionem esse materiale symbolum externum, representans Christi & Ecclesie indissolubilem conjunctionem: quemadmodum in Sacramento Eucharistie, consecratione peracta, remanent species consecrate, quæ sunt symbolum sensibile atque externum interni alimenti spiritualis. Habet hæc pii & eruditi Cardinalis sententia, quod iis quæ supra de Matrimonii essentia tradidimus, admodum consonet, & rem obscuram non obscure explicet. Sed de his rursus suo loco.

Objic. 6. In Matrimonio contrahentes de pecunia & dote paciscuntur. Atqui si Matrimonium vere & proprie Sacramentum esset, pactio hæc esset simoniaca. 154

Resp. dist. maj. Paciscuntur de pecunia & dote, propter contractum civilem ejusque onera, C. propter ipsum Sacramentum, Nego. Sicut enim, ait hic Eftius, recte venditur calix consecratus, siue consecrationis injuria, quia materia calicis habet se antecedenter ad consecrationem; sic recte initur pactum de contractu nuptiali; quia is, ut Sacramenti fundamentum, antecedenter ad illud se habet. Et vero Sacramentum gratiam confert, sed non dat unde conservetur status, nutrantur conjuges, liberi ut par est educantur. Eadem de causa possunt egea Monasteria de Monialium dote pacisci citra simoniæ suspicionem. 155

Objic. 7. Nihil potest Ecclesia in substantiam Sacramentorum. Atqui potest & multum potest Ecclesia in Matrimonii substantiam. Quæ enim facit ut quod antea sufficiebat ad substantiam Matrimonii, nunc ad eam minime sufficiat, multum sane in eam potest. Atqui Ecclesia. Hæc enim fecit ut quæ antea valebant, vel in certo gradu, vel clandestine contracta Matrimonia, jam vere sint irrita. Ergo. 156

R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. maj. Quæ facit ut quod antea sufficiebat ad substantiam Matrimonii, nunc ad eam non sufficiat, etsi idem remaneat quod erat antea, multum potest in substantiam Matrimonii, C. Quæ facit ut quod antea sufficiebat, jam non sufficiat, quia desit esse id quod erat; multum potest in substantiam Matrimonii. N. Judicandum hic de Matrimonio ut de Eucharistia: unde sicut indubie multum posset in substantiam Eucharistie, qui faceret ut verum vinum jam ejus materia non 157

D. 4. elset;

* Nimirum procul distat Bellarminus ab opinione eorum qui Sacerdotem Matrimonii ministrum esse censent.

esset; sic multum posset in substantiam Matrimonii, qui faceret ut contractus legitimus jam non foret ejus materia. Sed quemadmodum qui ex vino acetum facit, nihil potest in Eucharistiam, quia solum ejus materiam destruxit, quod possunt omnes; sic qui facit ut contractus qui olim legitimus erat, non jam legitimus sit, quod potest Ecclesia, nihil recipi potest in substantiam Matrimonii. Vide argumentum hoc fuisse a nobis expensum, T. 4. p. 149.

158 Objic. 8. Assignari non potest tempus quo Matrimonium ad Sacramenti conditionem evectum fuerit.

159 Resp. nihil inde sequi, cum nequidem conveniat inter Doctores quo tempore institutum fuerit Baptisma. Ceterum de puncto hujus temporis multiplex est opinio.

Alii Matrimonium a Christo institutum fuisse dicunt in primo Incarnationis momento; cum nempe, ut ait S. Gregor. Hom. 36. in Evang. *Deus Pater Deo Filio suo nuptias fecit, quando hunc in utero Virginis humane naturæ conjunxit.* Verum textus ille nihil de humano conjugio loquitur.

Alii factum id dicunt, cum nuptias Cana præsentia sua primoque suo miraculo Christus cohonestavit. Ast tunc temporis nihil fecit vel dixit Christus, quod ad Sacramenti hujus institutionem pertineat. Quia tamen scripta non sunt quæcumque fecit vel dixit Salvator, ut patet ex v. ult. Joannis, nihil omnino inepti habet hæc opinio.

Alii id differunt ad tempus Resurrectionem inter & Ascensionem medium, quo Christus suos frequenter erudiebat de Regno Dei, id est de militante Ecclesia, quæ a S. Gregorio Regnum Dei nuncupatur, (Hom. 12. in Evang.) Tunc enim oportuit Discipulos edoceri omnia quæ ad conficienda & ministranda Sacramenta pertinent.

Alii demum cum Scoto institutionem illam referunt ad tempus quo Christus dixit, Matth. 19. *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Est enim verba hæc indissolubilitatem solam Matrimonii explicite confirmant, potuerunt nihilominus ad gratiam conjugalem implicite referri; præsertim quia ex tunc majori opus fuit gratia ad superandas difficultates, quæ ex perpetua indissolubilitate & monogamia scaturiunt.

S E C T I O T E R T I A.

An Matrimonium omne inter Baptizatos sit Sacramentum?

160 Sensus quæstionis est an apud Fideles ratio Sacramenti adeo inseparabilis sit a ratione contractus, ut baptizati duo vel Sacramentum efficiant, quoties contrahunt civiliter; vel ne civiliter quidem contrahant, si Sacramentum efficere noliunt.

Duplex porro est ea de re opinio: prima, quam tenent Sanchez, Lib. 2. de Matrim. disp. 10. n. 6. & alii, cum antiqui, tum & recentiores multi, docet rationem Sacramenti ex Christi institutione prorsus inseparabilem esse a ratione contractus. Secunda, quam tradit Pontius, Lib. 1. de Matrim. c. 9. contrarium diserte adstruit, eique inhærent ex Antiquis Scotus, Almainus, ac subinde Rebellus, & Vasquez, disp. 138. capite 5. Eandem & recentioribus amplectuntur Gonet, disp. 2. art. 2. §. 3. Henno, pag. 484. Tournely, pag. 40. Sit

CONCLUSIO. Potest in Baptizatis Matrimonium valere ut contractus, neque tamen esse Sacramentum.

Prob. 1. quia contraria opinio nullum habet fundamentum, vel in Scriptura, vel in Patribus, vel in Conciliis, vel in communi Fidelium aut Doctorum sensu. Sane ex antiquis Doctoribus non pauci clandestina Fidelium Matrimonia firma esse in ratione contractus, nulla autem in ratione Sacramenti esse crediderunt. Idem alii de Matrimoniis inter absentes per Procuratorem contractis opinati sunt, & hodie opinantur. Ergo nihil occurrit in præsens unde prædicta inseparabilitas erui solide possit. Imo bigamorum Matrimonia rationem habere contractus, non autem Sacramenti, solide probat Theodorus Studites, Ecclesie circa an. 800. decus ac præsidium. Is enim, in Epist. 50. ad Naucraticum (Collect. Sirmondii, T. 4. p. 352.) querenti eidem Naucraticus, ibi p. 355. *Quomodo conjungantur*, seu secum habitent bigami, qui a Sacerdotibus non coronantur, id est quorum nuptiæ sacerdotali benedictione non donantur; respondet eos cohabitare humanis officiis, sicut & trigami, & poligami, id est, qui ultra tertias nuptias procedunt. Atqui Matrimonia, sacerdotali benedictione destituta, tantumque humanis officiis deputata, rationem habent contractus, non vero Sacramenti; ut patet, tum ex toto ejusdem Epistolæ contextu, tum ex dicendis ubi de Matrimonii Ministro. Hinc locum hunc sic vertit D. Fleury, T. X. Hist. Eccles. pag. 97. *Que si vous me demandez comment donc ils habitent ensemble? Je dirai que c'est en vertu du contrat civil, comme dans la trigamie, &c.*

Prob. 2. Ad Sacramentum conficiendum requiritur verà ejusdem conficiendi intentio. Atqui possunt contrahentes intentionem habere contrahendi civiliter, non autem faciendi Sacramentum; idque, quidquid dicat Tournely, siue Sacerdos sit Minister Sacramenti hujus, siue ipsi contrahentes. 1. enim rei invincibiliter ignotæ nulla est aut esse potest intentio. Atqui fieri potest ut duo in infantia apud Ethnicos, jure vel injuria baptizati, invincibiliter ignorent Matrimonii Sacramentum. Ergo nullam ejus intentionem habere possunt. Jam vero gratis prorsus fingetur eorum Matrimonium ne in ratione quidem contractus valere. 2. Rei expressim nolite nulla etiam est intentio. Atqui fieri quoque potest ut Fideles duo, qui bene vel male Sacerdotem pro Matrimonii Ministros habent, in Regno infideli contrahant, & Sacramentum conficere nolint, &c. Idipsum non raro in Hispania contingit, cum Baptizati ad Judaismum descedunt: ii scilicet nec internam nec externam celebrandi Sacramenti voluntatem gerunt. Atqui tamen nusquam judicarunt Inquisitores, eos, si quando resipiscant, vel separandos esse, vel ad denuo inter se contrahendum teneri, prout tradit Pontius, ibid. n. 5.

Prob. 3. Valet matrimonialis contractus, quoties nullo jure decernitur irritus esse; uti colligunt Jurisperiti omnes ex Extrav. *Antique*, unic. *de voto & voti redempt.* Atqui nullum est jus quod Matrimonium ex solo intentionis sacramentalis defectu invalidum esse pronuntiet. Nimirum ex Capite fin. *de Conditionibus apposis*, ex solum conditio nuptias irritat, quæ est contra substantiam Matrimonii; ceteræ vero, si turpes sint aut impossibiles, habentur pro non adjectis. Atqui conditio a Matrimonii contractu rationem Sacramenti excludens, nullibi unquam in Jure exhibita

- hibita est ut opposita substantiæ ejus. Et vero defectus modi qui contrahendum extrinsecus afficit, eumque jam plene constitutum supponit, nihil in ejus substantia immutare potest. Atqui modus, seu ratio Sacramenti matrimoniale contractum afficit extrinsecus, eumque jam in genere suo completum supponit: cum Christus Sacramenti dignitatem solum addiderit contractui; adeoque prius ~~se~~ contractum esse quam Sacramentum. Ergo.
- 164 Obj. 1. cum Edmundo Simonnet, Mussipontanæ Universitatis olim Cancellario: Veteres omnes, præsertim SS. Bonaventura & Thomas, Scotus & alii, uno excepto Guilelmo Parisiensi, docent Matrimonium & Matrimonii Sacramentum non minus inter se apud Fideles converti, quam Baptismum & Baptismi Sacramentum. Atqui a communi Veterum opinione non est facile recedendum.
- 165 R. dubiam esse hanc facti questionem, cum Thomistæ, qui a Doctoribus Angelico non facile recedunt, nobis consentiendo nequidem ejus auctoritatem sibi objiciant, ut apud Gonetum videre est; e Scotistis vero quidam in partes nostras Scotum citent, quod & fecit Pontius; quidam, ut Henno, nobis adversari negent. Itaque in re admodum libera non auctoritatibus pugnandum, sed rationibus. Nostras vero contrariis esse potiores statim patebit.
- 166 Obj. 2. cum eod. Trid. sess. 24. can. 1. docet Matrimonium Baptizatorum *esse vere & proprie Sacramentum*. Atqui nulla est ratio definitionem hanc ad aliqua duntaxat Baptizatorum Matrimonia restringendi.
- 167 R. 1. Non dicit Trid. Matrimonium Baptizatorum esse Sacramentum, sed Matrimonium *esse unum e septem Legis Evangelicæ Sacramentis*. Porro stat Matrimonium dici unum e septem Sacramentis, absque eo quod Matrimonia Baptizatorum indefinite dicantur Sacramenta, uti subdole iudicat objectio.
- 168 R. 2. dist. maj. Docet Trid. Matrimonium esse Sacramentum, quoties ad sunt requisita ad Sacramentum, & potissime intentio faciendi Sacramentum. C. Sublata hac intentione, quæ in quibusdam saltem ex casibus supra recensitis necessario deest, N. Docet enim Trid. intentionem hanc necessario requiri.
- 169 Inst. 1. Atqui intentionem hanc necessario habent Baptizati omnes: dum contrahunt. Prob. subf. Qui eo ipso quo volunt contrahere civiliter, volunt contrahere sacramentaliter, necessario habent consuecendi Sacramenti intentionem. Atqui. Ut enim qui unum vult, aliud necessario velit saltem implicite, satis est ut unum ex Christi institutione inseparabile sit ab alio, & quisquis habet intentionem vere contrahendi, illico habeat intentionem faciendi id quod facit Ecclesia. Atqui, &c.
- 170 Confir. Vel baptizati contrahentes de Sacramento cogitant, vel non. Si non cogitant, nihilominus illud facere intendunt, saltem virtualiter & implicite, hoc ipso quod volunt vere contrahere. Si cogitant, & expressenolunt illud facere, vel putant se posse valide contrahere sine Sacramento, vel non putant: Si primum, voluntas illa est conditionata: tantum & inefficax; & cum ea stare potest, & stat de facto, contraria voluntas absoluta & efficax faciendi Sacramentum, non quidem formalis & expressa, sed, quod sufficit, virtualis & implicita; in ea quam vere habent contrahendi voluntate, & per quam vere contrahendo, vere Sa-
cramen-

cramentum efficiunt. Si secundum, voluntas illa est absoluta & efficax; unde qui cum illa in speciem contrahunt, nec Sacramentum faciunt, nec reipsa, sed tantum apparenter contrahunt; utpote qui cum illa nec habent, nec habere possint voluntatem vere contrahendi.

R. ad 1. neg. Subl. Mirum sane quod Judæi duo in infantia baptizati, hocque suum Baptisma ignorantes, & per vitam omnem assidui Synagogæ, dum Mosaico ritu contrahunt, sacramentalis Matrimonii intentionem habeant.

Ad 2. & 3. neg. min. quæ in probationem id assumit quod probandum est: quæstio enim in eo versatur an ratio contractus a Sacramenti ratione inseparabilis sit ex instituto Christi: an qui prius vult, posterius velit. Id equidem mira principii petitione supponunt Adversarii, sed nequiquam probant.

Ad Confirmationem, quæ tota eodem vitio laborat, dico 1. ad hoc ut quis Sacramentum velit, necessum esse ad minus ut voluntatem Sacramento adversam non gerat. Hac enim de causa potest mulier, quæ aquam in caput tenellæ prolis effundendo, Baptismi formam pronuntiat, non conficere Sacramentum: quia quidem ex comparatione perperam extricare se nititur Adversarius. Dico 2. hic æternum supponi quod controuertitur, nempe eum qui vult contrahere simpliciter, velle necessario Sacramentum facere: est enim hæc mera præsumptio, quæ cum nullo cogente argumento sit suffulta, in re tanti momenti non sufficit.

Inst. 2. Quæ eandem habent materiam & formam, una eademque intentione perficiuntur. Atqui Matrimonii, seu ut est contractus, seu ut est Sacramentum, eadem est materia & forma.

R. neg. maj. Ablutio enim mere materialis sub hac verborum forma: *Ego te baptizo, &c.* eandem haberet materiam & formam ac ablutio sacramentalis. Atqui tamen prima illa ablutio non esset Sacramentum, ex defectu intentionis faciendi id quod facit Ecclesia. Ergo pari jure in contractu matrimoniali. Unde ad hunc duplex, ut ita loquar, requiritur intentio; civilis una, quæ contractum respicit; alia sacramentalis, quæ in Sacramentum fertur, quanquam posterior hæc priorem satis involvit; quia qui Sacramentum Matrimonii dicit, inseparabiliter dicit contractum.

Inst. 3. Ex mox dictis non potest Matrimonium subsistere ut Sacramentum, nisi primo subsistat ut contractus. Ergo nec potest subsistere ut contractus, nisi subsistat; proinde intendatur ut Sacramentum.

R. neg. conf. Disparitas est quod ratio Sacramenti superaddita sit contractui valido, adeoque contractum verum necessario supponat: contractus vero matrimonialis non pender a Sacramento; cum & ante extiterit contractus, quam fieret Sacramentum, & factum Sacramentum eandem in ratione contractus seruet essentiam. Sic Henno, p. 485.

Obj. 3. cum eod. Illud omne Matrimonium est Sacramentum, quod est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia; cum ex Apost. Ephes. 5. & ex Decreto Eugenii IV. Matrimonium sit Sacramentum, quia est signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Atqui Matrimonium omne inter baptizatos valide contractum, est signum, &c. Siquidem Matrimonium omne Baptizatorum, ex Christi intentione omnimodam habet indi-

indissolubilitatem, postquam consummatum est. Atqui indissolubilitatem hanc non habet, nisi quia post consummationem perfecte representat conjunctionem Christi cum Ecclesia. Ergo.

179 R. neg. maj. quæ falsa est juxta Adversarium; cum ex ipso Matrimonio Adam & Evæ signum fuerit unionis Christi cum Ecclesia,

Simon. idque vel ipsis Infidelium Matrimoniis competat ex Innocentio III. Unde obiter convellitur id quod dicit idem Theologus, videlicet Matrimonium Adæ non produxisse gratiam ex opere operato, quia unionem

P. 211. Christi cum Ecclesia, non ut Christianorum conjugia, velut præsentem, sed ut futuram duntaxat significabat. Utique enim hodierna Gentilium connubia, non magis quam nostra, conjunctionem hanc velut futuram significant. Quapropter ut difficultas paucis solvatur, dicendum non eo præcise Matrimonia inter Fideles contracta rationem Sacramenti habere, quia unionem Christi representant; sed quia gratiam efficienter indebite suscipientibus producant. Unde autem repetatur Matrimonii indissolubilitas quæstio est suo loco enucleanda.

180 Obj. 4. Si Sacramentum a contractu seungi posset, id quandoque fieri posset, imo fieri deberet; puta cum conjuges differre nuptias non valent, & in peccati statu versantur.

181 R. 1. Non desunt qui methodum hanc ut sacrilegio vitando idoneam, timide licet, proponant, ut vidimus cap. 8. de Poenit. n. 793.

182 R. 2. neg. maj. quia tenetur quilibet actionem quam Christus sacramentalem instituit, tractare sacramentaliter, adeoque Sacramentum intendere. Unde qui in peccato positus celebrare tenetur, non potest ex metu sacrilegæ Communionis abstinere a consecrando. Sicut is, ergo, vel ad Confessarium recurrere debet, si potest; vel acrem contritionis actum elicere; vel qua meliori poterit via, recedere ab altari: sic & sibi iisdem modis consulere debet, cui imminet una cum peccato tempus nuptiarum.

183 Obj. 5. Christus voluit independentem a contrahentibus ut contractus matrimonialis esset Sacramentum. Ergo quod tale sit, ab eorum intentione non pendet.

184 R. dist. ant. Voluit, id est, instituit independentem a contrahentibus, C. Voluit, id est, sic instituit, ut etiam contra intentionem contrahentium esset Sacramentum, N.

185 Obj. 6. Si duo Christianæ Professionis Apostatæ apud Turcas, vel alios Infideles infideli ritu contrahant, non valebit Matrimonium. Atqui admissa opinione nostra valeret ut contractus.

186 R. controverti an valeat prædictum utriusque Apostatæ conjugium. Negat absolute Tournely, p. 48. quia illi, cum baptizati sint, legibus Ecclesiæ tenentur. Ergo quando secundum eas non contrahunt, invalide contrahunt; adeoque si ad Ecclesiam redeant, Matrimonium iterare tenentur.

187 Verum hinc forte peccat resolutio hæc, quod non satis explicat quo sensu baptizati, sub nullitatis poena, secundum Ecclesiæ leges nubere teneantur. Si enim ad id teneri dicantur, quasi nusquam civilem contractum intendere possint, absque eo quod Sacramentum intendant, nusquam in Fidelium conjugio contractus a ratione Sacramenti separari poterit, nisi in casu quo duo in infantia baptizati, Gentiliter autem educati, Ethnicis

Ethnico ritu contrahent; quem casum non adduxit Tournely. Si verobaptizati legibus Ecclesiæ adstricti dicantur, eo sensu quod coram Parocho & Testibus contrahere debeant, tunc id equidem verum est, cum eoritu contrahere possunt; non autem si per circumstantias ritum illum sequi prohibeantur. Unde sicut baptizati duo ad infideles Insulas tempestate dejecti, civiliter contrahere valent, sic & id aliquando possunt Apostata duo; cum nempe jam ad Sacerdotem omnino recurrere non possunt; præsertim si enixe doleant quod in eam se impotentiam ambo misere iniecerint.

Quæres an Matrimonium in ratione contractus validum possit aliquando fieri Sacramentum.

R. difficultatem hanc a nobis expeditum iri, Sect. 5.

S E C T I O Q U A R T A.

An Matrimonium inter absentes contractum per Procuratorem, sit Sacramentum.

CONSTAT ex usu Ecclesiæ, præsertim inter viros & feminas Principes, 183
contrahi inter absentes Matrimonia per Procuratores, positis tamen ponendis, de quibus paulo post. Vix etiam dubium est quin conjugia hæc valeant ut contractus. Tota igitur lis est an etiam habeant rationem Sacramenti. Negant Melch. Canus, Lib. 8. de Locis, cap. 5. Cajet. in Opusc. de Matrim. qu. 1. Wiguerius, Martinus, & Petrus Ledesma, Estius in 4. dist. 29. Sylvius, Van-Roy, &c. Affirmant ex adverso Innocentius, Hostiensis, Paludanus, Covarruvias, Navarrus, Dom. & Petrus Soto, Valentia, Sanchez, Lib. 2. disp. 11. Pontius, Lib. 1. cap. 10. E recentioribus vero Tournely, p. 41. illustris. Carolus Dargentre, Tutelensis Episcopus, Tom. 3. exposit. Sacram. cap. 10. Collator Andegav. q. 4. mensis Aprilis 1724. Hærent alii ancipites, ut Collator Paris. Lib. 1. Collat. 4. §. 1. (T. 1. p. 40.) quo teste non defuerunt qui prædicta Matrimonia pro solis sponsalibus habuerint, non pro veris contractibus, ac multo minus pro Sacramentis. Sit

CONCLUSIO I. Valent in ratione contractus Matrimonia per Procuratorem inter absentes contracta; idque etiam post Tridentinum.

Prob. 1. tum ex cap. 14. de conversione Conjugat. ubi id docet Innoc. 189
III. tum ex cap. finali de Procuratorib. in 6. ubi conditiones ad id numeris in Procuratore requisitas recenset Bonifacius VIII. Atqui his juri-
bus non est derogatum a Tridentino.

Prob. 2. Quia, ut animadvertit Sanchez, Lib. 2. disp. 11. n. 2. Chri- 199
stus elevans Matrimonium ad esse Sacramenti, non immutavit contractus naturam, quæ ea est ut inter absentes per Procuratorem celebrari possit. Atqui nec ulla est Ecclesiæ lex, quæ hanc contractus naturam immutaverit. Ergo.

Prob. 3. Quia ea est Regum consuetudo, ut sponsas per Procurato- 191
rem ducant; eaque Matrimonia saltem rata habentur. Atqui non id ferret Ecclesiæ, si Matrimonia hæc nullitatis suspecta haberet. Ita Col-
lator Andeg. cujus verba ex modo dicendis æstimanda sunt.

Dices: Statuit Tridentinum, Sess. 24. c. 1. de reform. Matrim. ut Parochus, 192
viro

viro & muliere interogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: *Ego vos in Matrimonium conjungo*, &c. Atqui cum vir vel mulier per Procuratorem contrahunt, nec a Parocho interrogari, nec consensum suum exprimere valent.

- 193 R. neg. min. Sicut enim per Procuratorem præstari potest consensus, sic & per eum potest responderi. Unde audito Partium consensu, nihil est cur non dicat Sacerdos: *Ego vos conjungo*; quia contrahentes, licet physice absint, præsentibus sunt moraliter, videlicet per Deputatos, qui ut in contractibus venditionis, emptionis, locati, &c. adhiberi possunt, sic & in præsentibus, nisi quid obstat.

CONCLUSIO II. Valent eadem Matrimonia etiam in ratione Sacramenti. Hæc tamen assertio, licet nobis probabilior, mera est opinio.

- 194 Prob. 1. pars 1. quia Ecclesia hoc Matrimonii genus approbat & ratum habet, licet illud per plura secula ignoraverit, & hodie ignorant Orientales Ecclesie. Atqui Ecclesia Matrimonia hæc approbando, nusquam declaravit se ea tantum habere ut contractus mere civiles: quod tamen declarandum fuisset, ne decepti Fideles sacramentali gratia, sibi tantopere necessaria, carerent. Equidem moris est ut conjugia hæc a Partibus præsentibus confirmantur: verum id nulla hætenus Ecclesie lege constitutum est, ut observat Collator Andeg.

- 195 2. Quia de hisce Matrimoniis judicat Ecclesia, quæ tamen de contractibus mere politicis non judicat.

- 196 3. Quia ubi concurrunt omnia ad Sacramentum necessaria, necessario reperitur Sacramentum. Atqui in hisce Matrimoniis. Hic enim præsto est materia, quæ in ipso contractu consistit: forma, sive hæc in verbis Parochi sita sit, sive in verbis contrahentium; testium & legitimi Sacerdotis præsentia; nec deest intentio faciendi id quod facit Ecclesia.

- 197 4. Quia si prædicta Matrimonia forent contractus mere politici, non pateretur Ecclesia hæc celebrari cum ritibus universis, qui Sacramentum Matrimonii stipare consueverunt. Ut enim sacra profano, sic nec profana sacro ritu celebrari debent.

- 198 Prob. 2. pars 1. Quia non desunt graves Theologi, qui in hisce conjugii nihil sacramentale agnoscant. 2. Quia allata mox argumenta, licet gravia, quin & oppositis graviora, non eliciunt invictæ consensum. 3. Quia sua sunt etiam alteri Parti momenta. Unde

- 199 Obj. 1. Licet Pœnitentiæ, quatenus judicium est, non repugnet inter absentes perfici, id tamen ei repugnat quatenus Sacramentum est. Ergo a pari, licet Matrimonio prout est contractus non repugnet per Procuratorem inter absentes confici, id tamen ipsi repugnat prout est Sacramentum.

- 200 R. neg. consequ. Disparitas est quod Pœnitentia non sit judicium ad instar forensis judicii, quod in absentes exerceri valet, quia in eo diversi sunt accusator, testis & reus, nec certæ in re petuntur dispositiones. Est ergo Pœnitentia certum judicii genus, ubi non modo idem est reus qui testis & accusator, sed & certæ a reo expetuntur dispositiones, quæ Confessario innotescere debent. Unde, ait Sanchez, Lib. 2. disp. 11. num. 32. repugnat Pœnitentiam, non solum qua parte Sacramentum est, sed etiam qua judicium est, in absentia exerceri. Atqui id non repugnat Matrimo-

trimonio quatenus contractus est; eo autem quo contractus est, potest esse Sacramentum, præsertim cum in utroque conjunctum sufficiat habitualis consensus, qui profecto non sufficit in Pœnitentia. Ergo ab uno ad aliud nulla est illatio.

Hinc ruit alia obiectio inde petita, quod alia Sacramenta non possint absentibus ministrari. Id enim fit quod alia Sacramenta non sint contractus, qui tam inter absentes quam præsentibus celebrari valet.

Obj. 2. Consecratio Sacramenti est actio personalis. Ergo per alium fieri nequit. Atqui in præsentibus fieret per Procuratorem. Is enim solus est qui materiam præbet, solus qui loquitur, solus ut plurimum qui actu consentit.

Respondet Sanchez consecrationem Sacramenti in aliis Sacramentis esse actionem omnino personalem, ita ut nullo modo per Substitutum exerceri possit: at secus rem se habere in Matrimonio, quod ceterorum contractuum naturam sequitur: unde actio ejus non est omnino personalis, sed tantum eo sensu ut nulla alia persona præter contrahentes vere conficiat & in se recipiat Sacramentum. Quare in forma; Dist. Consecratio vel receptio Sacramenti est actio personalis, quatenus fieri non potest per alium ut principalem Ministrum. aut verum Sacramenti subiectum, C. Est actio personalis, quasi nunquam fieri possit per alium ut instrumentum, Subd. In aliis Sacramentis quæ contractus naturam non habent, C. In Matrimonio, quod contractus rationem habet, Nego.

Inst. 1. Quod præsentiam personæ ipsius contrahentis requirit, per alium, etiam ut instrumentum, perfici non potest. Atqui Sacramentum Matrimonii. Ad id enim satis est ut verba hæc: *Ego te accipio in meam*, non minus subiecti contrahentis præsentiam requirant, quam isthæc, *Ego te absolvo*, vel *Hoc est corpus meum*, Pœnitentis aut materiæ consecrandæ præsentiam requirant. Atqui non minus verba hæc, *Ego te accipio*. Et cur enim Pœnitentis ad absolutionem, vel panis ad consecrationem præsentia requiritur? Utique quia pronomina *Te*, vel *Hoc*, demonstrativa sunt rei præsentis. Atqui idem plane est in istis verbis: *Ego te accipio in meam*. Ergo.

R. ad 1. & 2. neg. min. Si enim verba, *Ego te accipio in meam*, æque subiecti præsentiam requirerent, ac ea quæ ad Pœnitentiam vel Eucharistiam spectant, Matrimonium nequidem ut simplex contractus inter absentes perfici posset; quod cum repugnet naturæ contractus, a nemine admitti potest. Aliud est de præsentia, seu subiecti in Pœnitentia, seu materiæ quantum ad consecrationem, quæ ex constanti Traditione, vel Ecclesiæ Decretis, adeo physica esse debet, ut alioqui vel corrumpatur Sacramentum, ut in Eucharistia, vel summopere periclitetur, ut in Pœnitentia.

Inst. 2. In casu præsentis necessario falsa sunt hæc; *Ego te accipio in meam*, vel *Ego vos conjungo*. Neque enim vel Procurator eam quam alloquitur, in suam accipit; vel Sacerdos utrumque conjungit. Et vero ly vos non afficit Procuratores, cum ejusdem sexus esse possint; sed nec absentes sponso afficit, cum personas præsentibus designet.

R. neg. ant. quia utraque hæc verba ex omnium gentium usu, & ex ipsa contractus natura non ad constitutum, sed ad constituentem, cujus solo nomine agit Procurator, referuntur. Et vero, siquid in his esset mendacii,

dacii, esset quoque in istis: *Hoc est corpus meum*: cum *Hoc* non sit corpus Ministri loquentis, sed Christi. Sicut ergo nihil falsi esset Sacerdos, cum verba hæc pronuntiat, quia non in sua, sed in Christi persona loquitur: sic nec mentitur seu dicit: *Ego te accipio in meam*, quia alterius vice & nomine loquitur; seu, & eadem de causa, qui dicit: *Ego vos coniungo*. Quod autem dicit Henno, verba hæc, utpote non essentialia, tunc omitti posse, an bene dictum sit infra expendemus.

208 Obj. 3. Ex nostra opinione quatuor hæc sequuntur, 1. quod Sacramentum confectum Romæ conferat gratiam Parisiis, ubi sunt sponsi: 2. quod quis gratiam recipiat dormiendo, si tunc contrahat ejus Procurator; 3. quod idem dormiendo peccati letalis reus evadat, si contrahat Procurator ipsius, dum ipse non est in gratia; 4. quod constitutus, seu mandans, Sacramentum conficiat, vel recipiat actu, etiamsi in amentiam vel phrænesim inciderit. Atqui hæc totidem sunt absurda.

209 R. neg. min. quantum ad tria priora. 1. enim cum ex dictis T. 4. Sacramenta gratiam non pariant physice, sed moraliter, videlicet Deum movendo, nihil est absurdi si collata Romæ efficiant ut Deus Parisiis gratiam largiatur.

210 2. Si possit quis in amentia gratiam recipere, vel Baptismi quem antea experierit, vel Pœnitentiæ ad quam se debita confessione & contritione præparaverit, quidni & dormiens matrimonialem gratiam recipere valeat? Unde

211 3. Nihil mirum si peccet, non quidem in somno, sed sub tempus quo prævidebat futuram esse Matrimonii sui celebrationem, qui gratiæ obicem posuit. Et licet eum excusent Soto & Lopez, quando prorsus signorat quo tempore celebrandum sit Matrimonium suum, sanius tamen docet Sanchez, ibid. n. 30. eum ne tunc quidem excusari; quia Sacramenti susceptio, pro toto tempore quo fieri potest, obligat sub culpa letali ad debitam dispositionem: & ita vel tenetur non mittere Procuratorem; vel toto eo tempore dispositus esse, quo probabiliter is contracturus est.

212 Major est difficultas circa casum amentię. Quidam enim censent cum Pontio, Lib. 2. c. 15. n. 14 p. mihi 109. non valere hujusmodi conjugium, 1. quia causa hujus contractus efficiens est consensus expressus per verba Procuratoris. At eo tempore impossibilis est consensus: unde insigniter discrepat status amentis a statu dormientis; is enim non est incapax consensus. 2. Quia qui per seipsum consentire non potest, non potest per alium. Atqui amens per seipsum consentire non posset. 3. Quia amentia morti comparatur quoad consensum. Porro si mandans moreretur tunc temporis, nihil ageret Procurator. 4. Quia ideo valet Baptismus ante amentiam petitus, juxta Caput *Majores, de Baptismo*, quia satis est ut præcesserit ejus recipiendi voluntas minime retractata; non autem necessum est ut hæc sit actu perseverans: Quod & in Pœnitentia locum habet. Atqui contra in Matrimonio requiritur consensus perseverans etiam in ipso fieri; quia consensus per verba vel signa est forma Matrimonii. Hæc ille.

213 Aliter sentiunt Sanchez, Lib. 2. disp. 11. n. 12. Cabassutius, Lib. 3. Theorizæ, &c. cap. 19. n. 4. quem ejus locum non improbando approbare videtur Gibert, Pontas, v. *Mariage*, 3. cas. 20. Horum momenta sunt; 1. quia ad Matrimonium sufficit verus consensus: is autem occurrit in casu præ-

præsenti, cum subsistat quandiu non est revocatus: 2. Quia. necesse non est ut mandans actu ratione utatur, imo nec ut uti possit: alioqui non valeret conjugium, si mandans graviter ebrius foret: 3. Quia nihil est cur magis ad conjugium, quam ad Baptisma vel Pœnitentiam requiratur consensus perseverans: is enim solus requiritur consensus qui forma est contractus cujuslibet. Atqui consensus semel datus, per Procuratorem debite significatus, aliunde nulquam revocatus, in aliis contractibus omnino sufficit: neque unquam rescindetur venditio, quia vendens per Procuratorem ante in amentiam lapsus sit, quam res peracta esset. Unde amentia non comparatur morti quoad consensum legitime præstitum, sed quoad actuale consensum, qui non plus ab amente valet quam a mortuo. Quod autem actu impossibilis sit consensus, nihil ad rem. Actu enim impossibilis est consensus a profunde ebrio: & tamen valeret Matrimonium eo contractum tempore, quo mandans ebrietate altum sopitus fuisset. Et sic vane sunt Pontii argumenta.

Mihi, si quid sentiam aperire liceat, neutra opinio arridet. Unde placet alia, quæ ut inviolati moris sit, pluribus displicebit. Sic igitur progredere: Vel amentia quam subiit mandans, perpetua est, ut satis supponunt Doctores utrinque mox allegati; vel solum ad aliquod tempus. Si 2. crediderim valere conjugium ob rationes contra Pontium adductas. Si 1. mihi ad minus dubium & anceps illud videbitur; non ex defectu consensus in mandante, sed ex defectu consensus in altero contrahente. Nemo enim de re absente contrahit, nisi sub conditione ut ea res a statu suo enormiter non decesserit: sic qui de domo ve lequo pasciscitur, tacitam hanc apponit conditionem, ut vel domus magnam sui partem flammis absorpta non fuerit; vel equus crure læsus non sit. Ergo cum amentia perpetua, vel merito talis præsumpta, insigniter variet conditionem mandantis, nemo sanus eum qua talem duxisse præsumetur. Hic equidem reclamabunt, qui metaphysicis difficultatibus turgent Theologi, & garrient sic futurum ut Matrimonia multa per Procuratorem facta dubium habeant. At contendam ego e ducentis ne unum quidem fore quod ea de causa in dubium vocari possit. Nihil enim mihi erit quod quis circa puellæ venustatem, mores, indolem deceptus fuerit, quia in his quæ non raro præsentem a contrahendo deterruissent, nihil est quod rei de qua contrahitur, id est sponsi alius, conditionem enormiter variet.

Obj. 4. Fatentur qui nobiscum sentiunt, melius esse ut qui abentes contraxerunt, præsentem consensum suum renouent cum omnibus Ecclesiæ cœremoniis; ilque est Ecclesiæ usus: Atqui si prius Matrimonium rationem habuisset Sacramenti, non posset iterari citra sacrilegium, cum addit nova materia & nova forma.

R. neg. min. non, ut dicit Sanchez, ibid. n. 31. quia posset fieri ut mandantis consensus revocatus esset: id enim ab ipso sufficienter resciri potest; sed quia cum controversia ista in opinione posita sit, æquum est ut in materia sacramentali pars tutior, ac sponsoꝝ paci ac salutis favorabilior, teneatur; præsertim cum nihil hinc imminet incommodi. Quod enim timeri posset sacrilegii periculum, vitabitur facillime, si consensus conditionate tantum renouetur, & in quantum opus est a secundo sacerdote confirmetur.

- 217 Quin & innuit, obscure tamen, Sanchez ibid. Matrimonium, quia repeti potest ut contractus, repeti posse ut Sacramentum, *quamvis inquit, cetera Sacramenta repeti nequeant, eadem materia manento*. Aliud alii Theologi sentiunt, 1. quia cum Sacramentum hoc, prout perficitur, in actione consistat, debet, ut ita loquar, habere materiam *in fieri*. Hæc autem celebrato jam contractu deest. 2. Quia quamvis consensus sæpius renovari possit, uti renovantur vota Professionis Religiosæ, sicut tamen non est hic nova Professio, sic nec illuc est novum Sacramentum. Et ratio in utroque est, quia contractus Matrimonii & Professio consistunt in introductione possessionis in dominium corporum & personæ professæ: introductio autem sonat inceptionem traditionis. Jam vero ubi corpora vel personæ semel traditæ sunt, earum traditio incipi non potest. Ergo nec inter tales repeti potest contractus aut Sacramentum Matrimonii. Unde, inquirunt, non valet, quæ hic a quibusdam objicitur, comparatio deducta ex confessione ejusdem peccati, quæ iterari potest; quia confessio hæc non significat inceptionem remissionis ejusdem peccati, cum idem peccatum sæpius remitti valeat. Ita Lugo de Poenit. disp. 13. n. 83. Lacroix, Lib. 6. part. 3. n. 269. Pontius, cit. cap. 10. &c. Fatendum tamen nonnullos, & forte D. Thomam, idem opinari cum Sanchez. Vide infra n. 280.
- 218 Obj. 5. Si Matrimonium de quo nunc, Sacramentum foret, non posset quæ uni nupsit per Procuratorem, alteri deinceps nubere. Atqui falsum consequens. Siquidem Carolus VIII. Annam de Aragonica duxit, quæ Maximiliano per Procuratorem nupsit.
- 219 Resp. Episcopus Tutelensis ubi supra, pag. 61. 1. Rom. Pontificem in suis ad Carolum VIII. Literis eidem denunciassse quod latam adversus Raptores excommunicationem incurrisset. 2. Matrimonium Caroli cum Anna tunc duntaxat legitimum evasisse, cum cum subinde Papa ab illa excommunicatione absolvit. Hæc enim absolutio, inquit citatus Præsul, quandam continebat speciem dispensationis, qua initum cum Maximiliano conjugium irritabatur, eo ferme modo quo Matrimonium necdum consummatum per Professionem Religiosam irritatur. Neque, ut observat B. Daniel, Tom. 5. pag. 64. ad an. 1491. deerant exempla hujusmodi dispensationum, forte quia pacta hæc per Procuratorem tunc magis haberentur pro sponsalibus, quam pro conjugis omnino absolutis.
- 220 Obj. 6. Si valere possit Matrimonium per Procuratorem, valebit etiam per Literas; ut si vir scribat ad feminam quod ei se tradat in virum, & hæc acceptata viri traditione, rescribat quod se illi tradat in uxorem; & hanc quoque feminæ traditionem vir acceptet. A fortiori valebit Matrimonium per Nuntium aut Nuntios, qui coram Parocho & Testibus utriusque contrahentis traditionem & acceptionem declarant. Atqui absurda sunt hæc. Ergo.
- 221 R. in his quidem aliquid esse quod Sacramenti majestatem dedecet: unde nemo forte hæcenus familiari illo ac velut profano ritu contraxit. Ceterum non videri quod essenziale quidpiam hisce contrahibus desit, modo in priori casu legantur Epistole coram Parocho & Testibus; & insuper in eorum opinione qui Sacramentum Matrimonii Ministrum faciunt designentur aliqui qui Procuratorum instar benedictionem Sacerdotis recipiant. Id enim tametsi necessarium non est, quia benedictio ad ipsos

contrahentes dirigitur, plurimum tamen decet. Atque ita Matrimonia hæc valere docent Molina, Vega, Sanchez, Lib. 2. disp. 12. n. 3.

Quæres quæ in Procuratore requirantur conditiones, ut validum nomine constitutis Matrimonium ineat.

R. multas requiri. 1. enim non aliter censetur idoneus ad Matrimonium contrahendum, quam si ad hoc mandatum habuerit speciale; cap. fin. de Procur. in 6. Unde qui mandatum haberet generale ad omnia alicujus negotia, imo & speciale ad certa negotia quæ speciale mandatum exigunt, sed sine explicita Matrimonii expressione, si alterius nomine Matrimonium contraheret, nihil operaretur; ut cum aliis docet Sanchez, cit. disp. 11. n. 3. ubi hoc ad ipsa etiam sponsalia extendit, quia sunt via & dispositio ad Matrimonium.

2. Non sufficit mandatum generale ad Matrimonium, sed opus est mandato ad Matrimonium cum tali persona, secundum illud Legis 34. ff. de ritu Nupt. *Generali mandato quærendi mariti filias familias, non fieri nuptias rationis est*, &c. quia cum Matrimonium sit nexus mutui amoris, & is inter omnino ignotos esse non possit, neque etiam de iis esse potest consensus, saltem qui secundum leges sufficiat. Etsi vero docet Sanchez, ibid. n. 4. sufficere ut persona, licet in mandato non expressa, ore tenus, vel per Literas exprimatur; melius tamen sibi consulat Procurator, qui personam in ipso mandato, vel quocumque modo in scriptis exprimi curabit; ne mandans contra verbum suum reclamet. Subdit idem Theologus, disp. 32. n. 7. nihil nocere distantiam inter mandatum & executionem; quia eo ipso quo Procurator non revocatur, manet virtute consensus mandantis.

3. Quamvis alias, seu in aliis casibus, is qui constituitur ad negotia Procurator, alium dare, seu in locum suum substituere possit, in hoc tamen casu, propter magnum quod ex facto tam arduo possit periculum imminere, non poterit deputare alium, nisi hoc eidem specialiter sit commissum. Ita Bonifacius VIII. cit. cap. Et id ad ipsa etiam sponsalia extendit Sanchez, ibid. n. 5.

4. Necessè est ut Procurator, antequam contraxerit, a Domino non fuerit revocatus; alioqui contractum postmodum Matrimonium ab eodem, licet tam ipse, quam ea cum qua contraxit, revocationem hujusmodi penitus ignorarent, nullius momenti existit, cum consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequeat. Ita idem Bonifacius ubi supra. Ratio hujus dispositionis hæc reddi solet, quod in aliis contractibus potest Jus invitis Partibus dominum transferre: non autem in Matrimonio; cui ad amoris nexum essentialis est voluntatis consensus.

Ceterum valebit illa constituti ad Matrimonium Procuratoris revocatio, 1. quamvis præverit juramentum de non revocando Procuratore, quia perjurium non impedit substantiam revocationis; 2. etiam si mere sit interna, quia & hæc consensum tollit; licet in exteriori foro fidem non faciat, nisi probetur per testes; 3. licet sit tacita; id est, licet facto, non autem verbis declaretur, ut si qui mandatum det ad contrahendum cum altera, qui enim secundam ducere vult, primæ ducendæ voluntatem abiecit.

Sed quid si mandans fidei consentiat, quando mittebat Procuratorem, & subinde serio consentiat, dum Procurator mandatum exequitur?

Censet Sanchez valere Matrimonium, quia adest tunc consensus requisitus. Aliter sentiunt Coninch, disp. 24. n. 72. La Croix, Lib. 6. part. 3. n. 262. 1. quia Procurator agit tantum vi commissionis sibi datae. Atqui commissio hæc, defectu consensus ab initio, nulla & invalida fuit, nec ullum habere potest robur ab interiori qui postmodum supervenit consensu; quia is nec in mandatum nec in mandantem agere potest. 2. Quia eatenus valide agit Procurator, quatenus ipsius verba signum sunt & index consensus ipsius mandantis. Atqui verba hæc non possunt esse signum consensus posterius habiti. 3. Quia sicut quis, dum loquitur, ad præsentem verba dirigit, sic & dum mandat, verba dirigit ad absentem. Sed qui primo hæc diceret præsentem se in eam consentire, licet consentiret re ipsa dum hæc acceptat, nihil efficere solidi, posito quod suum hunc anteriorem consensum nullo exteriori signo tunc manifestaret. Huic adhærendum sententiæ, quam qui tenent, credunt huiusmodi Matrimonium convalescere, statim ut mandans mulierem ut uxorem suam quocumque modo tractaverit. De quo alibi.

- 228 5. Et id etiam necessarium est, ut Procurator non excedat fines mandati. Unde si mandatum detur contrahendi, certa dote constituta, non stabit Matrimonium, si nulla vel minor constituta sit: idemque de aliis conditionibus apposisis statuendum esse docet post Coninch Cabasut, Lib. 3. cap. 19. n. 3. Optandum ut exposuissent Auctores illi an conditio turpis, quæ nisi sit contra Matrimonii substantiam, pro non adjecta habeatur, cum de ipso contrahente agitur, irritet Matrimonium, si hanc, licet sibi a mandante impositam, omiserit Procurator.

- 229 Sed quid, si, ut moris est, dicat mandans in commissione: Do tibi facultatem ducendi nomine meo Catharinam, servata Tridentini forma? An stabit Matrimonium, si omisso denunciationibus contrahat Procurator?

Resp. Stabit, 1. si denunciationes ex Ordinarii dispensatione omitantur, quia hæc est Tridentini forma. 2. Stabit, etiamsi omitantur sine dispensatione; quia quoties in commissione exprimitur forma Juris communis, prout Juri communi inest, non est intentio novam inducendi conditionem, sed admonitio legem ecclesiasticam sequendi. Ita Sanchez, ibid. n. 18.

- 230 Quæres 2. an in Procuratoribus in ordine ad Matrimonium requiratur sexuum diversitas. Negat Sanchez, n. 14. qui proinde viros duos, duasve feminas Procuratorum vices agere posse decernit, quia sexuum diversitas in solis contrahentibus necessaria est. Patendum tamen id adeo ridiculum, & Sacramenti analogiz contrarium fore, ut semper mulieri mulieris functio, & viro viri tribuenda sit; quod etiam observatur.

- 231 Quæres 3. an Procurator abque Scriptura possit constitui.

R. affirmat. cum communi, nisi aliter speciali locorum lege constitutum sit; ut constituendum esse videtur quoad privatæ conditionis homines, propter rationes in sequenti Responsione afferendas.

Quæres 4. an necesse sit ut Parochus & Testes, qui Matrimonio per Procuratorem interfunt, videant mandati Litteras.

- 232 Negat Sanchez, Lib. 5. disp. 8. n. 24. 1. quia ita receptum est totius Ecclesiæ praxi. 2. Quia alioqui deberent esse viri docti, ut scirent an ea pote-

potestas sufficiens sit, an rite & secundum Leges expedita; necne. 3. Quia cum consanguinei ex obtenta dispensatione contrahunt, non est opus ut eam videant Parochus & Testes.

Hæc opinio, quantum ad Principes, qui soli vulgo per Procuratorem 233 contrahunt, vera & indubia videtur. Ubique enim diu ante eorum Matrimonia notum est quibuscum, coram quibus, & per quos Procuratores sint contrahendi: unde de eorum mandato nihil est dubii. At, opinor, Parochus nemo in fide privati hominis qui mandatum debita vestitum forma non exhibeat, absentem vel absentes conjungere auit. Et vero ad minimum Parochus de Matrimonio testificari debet, proinde de Partium consensu: an vero testificari potest de consensu qui sibi certo non apparet? An ille cujus nomine contractum est, ab aliis nuptiis efficaciter prohiberi poterit, quandiu Parochus & Testes certo & inconcussè probare non poterunt eum in primum Matrimonium consensisse? Dicendum igitur cum Ægidio Coninch, cit. disp. 23. n. 78. in Matrimoniis per Procuratorem contrahendis necessum esse. 1. ut mandans Procuratori suo ea ratione det commissionem nomine suo cum tali persona contrahendi, ut id in exteriori foro perspicue, seu per instrumentum, seu alia legitima via probari possit. Alias Matrimonium hoc omnia clandestini conjugii incommoda haberet: imo & vere foret clandestinum, quia de eo in facie Ecclesiæ constare non posset. 2. Ut Pastori & Testibus, seu per instrumenti inspectionem, seu per idonea testimonia, aut aliam quamcumque legitimam rationem constet moraliter, Petrum v.g. dedisse Titio mandatum, ut nomine suo cum Catharina contraheret de presenti.

Nec obest quod valide assistit Parochus Matrimonio eorum quos certo 234 scit habuisse impedimentum dirimens, nec tam certo scit ejus dispensationem, saltem legitimam, obtinuisse. Ut enim omittam, dispensationes publici impedimenti ab Ordinario ante Matrimonium recognitas esse: eas vero quæ pro secretis impedimentis obtinentur, non spectare ad forum exterius: Constat de Matrimonii essentia non esse, ut Pastor testari possit hos vel illos valide contraxisse, sed solum ut testari possit eos secundum externa quæque indicia mutuam sibi fidem dedisse; id autem in dispensationis casu testificari potest, at non in casu procurationis, nisi certo moraliter sciat non modo Titium nomine Petri contraxisse cum Catharina, sed id a Petro habuisse in mandatis; seu, quod idem est, Petrum per Procuratorem vere contraxisse cum Catharina; quod tamen Tridentinum ut Matrimonio essentiale requirit.

SECTIO QUINTA.

An Matrimonium seu Infidelium inter se, seu Fidelium cum Infidelibus, Sacramenti rationem habeat?

Infidelium nomine eos intelligimus in præsens, qui a Christi fide & Bap- 235 tismo alieni sunt, ut Turcæ, Judæi & Gentiles. Per Fideles vero illos intelligi volumus, qui Christi legem profitentur, seu jam Baptismum receperint; seu nondum, ut Catechumeni: quanquam per *Fideles* intelligi solent Baptizati, licet Catholicam Fidem non profiteantur. Porro de his & illis

quærentur multa: & 1. an sub Evangelii lege licitum sit, ratum, & validum, seu in ratione contractus, seu in ratione Sacramenti, Matrimonium quod inter se contrahunt Infideles. 2. An Matrimonium Fidelis cum Infideli sit Sacramentum saltem ex parte Fidelis. 3. An Ecclesia aliquando toleraverit Matrimonia Fidelium cum Infidelibus vel Catechumenis, eaque etiamnum toleret, aut etiam saltem in certis casibus rata habeat. 4. An & quousque prohibita sint Orthodoxorum cum A catholicis conjugia.

236 Circa primam & quartam ex hisce quæstionibus nulla est gravis difficultas, ut statim apparebit. Circa alias nonnihil est dubii: 1. enim censent plures cum Catharino, Dominico Soto, & aliis quibus adhæret Tourneley, p. 47. Matrimonium Infidelis cum Fideli ex parte Fidelis esse Sacramentum. Alii vero id negant, ut Estius in 4. dist. 39. §. 2.

237 2. Non desunt qui Matrimonium Fidelis cum Infideli etiamnum aliquando valere putant, nimirum in casu necessitatis; ut si Christiano ad infideles oras vi tempestatis ejecto, vel in coelibatu perpetuo vivendum sit, vel etiam a Barbaris mors subeunda, nisi loci hujus puellam ducat, proinde infidelem.

238 3. Fuere etiam nostro hoc ævo, qui Catholicorum cum A catholicis conjugia, Jure cum divino, tum & naturali prohibita, quin & invalida existimaverint. Et hos in Antigracianis Literis olim acriori calamo, prout ferebat atas, infectati sumus. Alii vero Matrimonia hæc, non equidem nulla, sed adeo illicita esse docuerunt, ut nec a Fideli contrahi, nec ab ipso etiam Papa sine peccato permitti possint. Ita Gamacheus, Sambovius, &c. Jam de his omnibus sit, ordine responsum paulisper immutato.

CONCLUSIO I. Verum inter Infideles esse potest Matrimonium, modo secundum patrias easque justas leges contrahant: non est tamen illud tam firmum, quam quod a Christianis contrahitur. Neque etiam est Sacramentum, nisi sensu latiori. Quinque sunt Conclusionis partes.

239 Prob. 1. pars. Eos inter verum esse potest Matrimonium, quorum conjunctio nullo jure irritatur. Atqui conjunctio Infidelium: Si quod enim jure irrita foret, vel divino, vel ecclesiastico. Non divino, tum quia nullum est hujusmodi in antiqua vel nova Lege, tum quia e contra sancit Apostolus, I. Corinth. 7. v. 12. ut si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam: quod v. seq. de muliere fideli statuit relative ad virum infidelem. Atqui non permetteret Apostolus ut vir cum infideli, quam ipse ut plurimum infidelis duxerat, maritaliter habitaret, nisi supponeret verum esse quod ambo prius contraxerant Matrimonium. Non jure ecclesiastico; tum quia Ecclesia nihil habet juris in Infidelium conjugia; tum quia hæc legitima esse supponunt Canonice Leges. Sic Innocentius III. cap. Gaudemus, 8. De divortiiis. Cum, inquit, Sacramentum conjugii apud Fideles & Infideles existat. Et infra: Per Sacramentum Baptismi non solvuntur conjugia ante ipsum contracta, sed dimittuntur peccata, &c.

240 Prob. 2. pars. Tum quia Principes Ethnici jus habent constituendi leges, quibus nisi subditi sui obtemperent, invalide contrahunt: tum quia a contrario possunt incidere Leges juri divino adversas, puta quod vir uxorem pro nutu, vel post certum tempus dimittat. Atqui nec in priori casu

easu stabit Matrimonium, si contra legem ineatur; nec in posteriori; si secundum ipsam. Ergo.

Prob. 3. pars. Quia Matrimonia Fidelium sic firma sunt, ut post consummationem nullo in casu solvi queant. Atqui non ita est de Infidelium conjugiiis. *Si enim alter infidelium conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, alter vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis... ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit*, prout definit Innocentius III. cap. Quanto 7. eod. tit. & nos latius infra prosequemur: Atque hinc Theologi, ut S. Bonaventura, Ricardus, Gabriel, &c. dividunt Matrimonium in ratum & legitimum, quale est Fidelium: legitimum & non ratum, quale est Infidelium: ratum & non legitimum, quale olim erat clandestinum Fidelium.

Prob. 4. pars. Quia nemo ante Baptismum capax est alterius Sacramenti vere & proprie dicti.

Prob. 5. pars, tum ex citato mox Innocentii textu, ubi *conjugii Sacramentum apud ipsos Infideles* existere dicitur: quod pro subiecta materia de Sacramento latius sumpto intelligi debet; tum quia Matrimonia omnia Posteriorum Adæ rationem aliquam Matrimonii Protoparentis participant. Atqui Protoparentis Matrimonium fuit latiori quodam sensu Sacramentum; quatenus ipsum Christi cum Ecclesia conjugium repræsentavit. Ergo.

Quæres an Infideles qui subjacent Christianis Principibus, apud quos viget Lex Tridentina, coram Parocho & Testibus contrahere teneantur.

R. neg. cum Sanchez, Lib. 3. disp. 17. n. 8. quia hæc Concilii Lex mere est ecclesiastica, & ut talis a Principibus Christianis recepta. Iis autem qui foris sunt, leges non edicit Ecclesia. Quod si eadem Lex alicubi, ut in Ecclesia; esset mere politica & civilis, ei non secus ac ceteri subjacerent Infideles, secus si dispensatione, qualis ubique gentium Judæis concessa esse videtur.

CONCLUSIO II. Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nunquam Evangelica Lege generatim & pro quocumque casu prohibita fuere. Hæc prioribus quinque Seculis toleraverunt Ecclesiæ plures; licet ea, moraliter loquendo, redarguerint ut multiplici periculo obnoxia. Tres sunt partes.

Prob. 1. pars. Matrimonia Fidelium cum Infidelibus nullibi in Evangelio tam stricte prohibentur, quam Matrimonia Judæorum cum mulieribus alienigenis, de quibus dicitur Exodi 34. 16. *Nec uxorem de filiabus eorum accipies filiis tuis, ne postquam ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant filios tuos in Deos suos.* Quod confirmatur tum Deuter. 7. 3. tum & gravissime 3. Reg. II. 2. ubi dicitur: *Non ingredimini ad eos, neque de illis ingrediantur ad vestras: certissime enim avertent corda vestra, ut sequamini Deos eorum:* quæ sane Leges ob identitatem rationis Legem scriptam præcesserant. Atqui tamen Matrimonia Judæorum cum alienigenis, præsertim extra Chanaanæ Gentem, præ ceteris Deo invisam, nunquam adeo generatim prohibita fuere, ut nullo in casu ad minimum fuerint tolerata. Siquidem Jacob accepit filias Laban idololatæ, Genes. 29. v. 28. Joseph filiam Putipharis Ægyptiam, ibid. 41. v. 45. Moyses filiam Jethro Æthiopissam, Exod. 2. v. 21. Mahalon & Chelon uxores Moabitidas, Ruth I. v. 4. Booz Ruth etiam Moabitidem, ibid. 4. v. 10. & ut:

plures alios omittam, David filiam Regis Iesur, II. Reg. 3. v. 3. Esther Absuerum, qui dubio procul Gentilis erat, Esther 2. 17. Ergo licet ordinarie loquendo non liceret Judæis misceri cum Gentilibus, id tamen in quibuldam casibus licitum erat; puta, ait Becanus in *Analogia*, cap. 21. q. 3. 1. cum spes erat alliciendæ ad veram Religionem mulieris alienigenæ, prout contigit Ruth, Rahab, & aliis pluribus; 2. cum ad id movebat divina inspiratio: qua de causa Samson Philistæam accepisse videtur ex Judic. 14. v. 4. 3. cum vel necessitas urgens, vel gravis quædam causa id exigeret. Et sic excusari possunt Mahalon & Chelion, cum Moabitidas uxores duxerunt; nullum enim iis præstiterat remedium quo contra æstum libidinis, contra famem & penuriam tueri se possent in aliena Regione, nisi alienas ducendo. Ergo idem aliquando iisdem de causis licitum esse potuit in Ecclesia.

246 Confirm. Quia nullus est in recentiori Testamento locus, qui hujusmodi Matrimonia stricte & generatim prohibeat. Atque licet ea re-darguerint viri multæ ac meriti in Ecclesia æstimationis, fuere tamen non inferioris scientiæ alii, qui mitius senserint. Audiatur Aug. Lib. de Fid. & Oper. cap. 19. (Tom. 6. pag. 185. C.) Sic ille: S. Cyprianus in Epist. de Lapsis; inter males Christianorum mores computat, *jungero cum Infidelibus vinculum Matrimonii, quod nihil aliud est, assererat, quam prostituere Gentilibus membra Christi*. Verum hæc; pergit S. Doctor, nostris temporibus jam non putantur esse peccata, quoniam revera in novo Testamento nihil inde præceptum est, & ideo aut licere cred tum est, aut velicium ut dubium. Et Lib. 1. de adulter. Conjugiis, cap. 25. Non enim, inquit, in Evangelio, vel ulla Apostolicis Literis, sine ambiguitate declaratum esse reco-lo, utrum Dominus prohibuerit Fideles cum Infidelibus jungi.

247 Prob. 2. Quia si prohibita fuissent id genus Matrimonia, ab iis dubio procul, tum suo, tum & Episcoporum consilio abstinuissent mulieres, ex saltem quæ pietate eminebant. Atqui non sic. Siquidem Eunice Timothei mater pia & fidelis erat, ut patet ex II. Timoth. 1. v. 5. & hæc tamen nupserrat Gentili, Act. 16. v. 1. S. Cæcilia Valerianum Gentilem Sponsam habuit, ut & Nona Gregorii Naz. mater. Monica Augustini parens a Patricio infideli deducta est, ex August. Lib. 9. Confess. c. 9. Clotildis nupsit Clodovæo Francorum Regi Ethnicæ, quem nna cum Regno ad Fidem pertraxit. Idem refert Beda, Lib. 1. Histor. Anglorum, cap. 25. & Lib. 2. cap. 9. de Bertha, Diagonda, Theodelinda, religiosis mulieribus. Et vero, nisi res ita fuisset, cum primum Christiana Fides propagari cepit, vel cælibes vivere oportuisset viros ac feminas nobiles, qui Christo nomen dabant, vel infimæ fortis hominibus conjugii utrumque vero a Religione graviter deterruisset.

248 Prob. 2. pars ex allatis modo exemplis. Cum enim longe major Ecclesiæ pars (dempta fortassis Carthaginensi sub Cypriani tempus) nullas tunc temporis infligerit poenas iis qui Gentiles ducebant, imo Cæciliam, Monicam & alias id genus quæ nupsérant Ethnicis, Fastis Sanctorum inscripserit, consequens est quod Matrimonia hæc toleraverit, non ut peccata quandoque tolerat, sed ut ea suffert, quæ licet nonnihil periculi habeant, non minimum utilitatis habere possunt; quod ut olim in Estheris, sic & in Clotildis, Theodelindæ, Gisellæ S. Martini sororis Matrimonio innouit;

cum

cum illa gentem suam ab excidio temporali, hæc suas ab æterno interitu liberaverint, Clotildis Gallicam, Theodelinda Longobardam, Hungaricam Gifella.

Confirm. ex his S. Hieronymi verbis, Lib. 1. contra Jovinianum, (T. 249 4. part. 2. p. 152.) *Nunc pleraque mulieres junguntur Gentilibus.* Atqui licet redarguendum esset, quod nimio plures Gentilibus jungerentur, ut de facto redarguit Augustinus, citato capite 19. Lib. de Fide & Operib. non tamen adeo frequens fuisset, nisi id tolerasset Ecclesia. Ergo.

Hinc a fortiori tolerata fuere Baptizatorum cum Catechumenis con- nubia; tum quia in his minus erat periculi, quia eadem utrobique vi- gebat fides; tum quia id quadantenus necessarium erat, eo quod mor- ris tunc esset ut Baptismi susceptio plerumque ad ætatem provec- tam differretur, prout factum est a Constantino magno, Valentiniano ju- niore, Ambrosio, & compluribus aliis.

Prob. 3. pars. Quia quæ causæ Deum moverant ut hæc Matrimonia Populo suo interdiceret, Ecclesiam movere debuerunt ut ea etiam agre ferret, nisi aliud exigeret rerum conditio. Hinc Tertullianus connubia hæc totis viribus insectatur in Lib. 2. ad uxorem, ubi qui ea contra- hunt pronuntiat stupri reos esse, & arcendos ab omni communicatione frater- nitatis, ex *Litteris Apostoli* dicentis, cum ejusmodi nec cibum quidem sumen- dum. Eadem acriter vituperabat S. Cyprianus, Lib. de Lapsis, ubi jun- gere cum Infidelibus vincula Matrimonii, est prostituere membra Christi.

Mitior, quæ tamen lenis esse non solet, Eliberitana Synodus, hæc simpliciter statuit, can. 15. *Propter copiam puellarum Gentilibus minime in Matrimonium dandæ sunt virgines Christianæ, ne ætas in flore sumens, in adulterio resolvatur.* Rigidior eadem Synodus quoad Judæos & Schis- maticos hæc decernit can. 16. *Hæretici, si se transferre noluerint ad Ec- clesiam Catholicam, nec ipsis Catholicas dandas esse puellas; sed neque Ju- dæis, neque Schismaticis * dare placuit, eo quod non possit esse societas Fidelis cum Infideli; si contra interdictum fecerint parentes, abster-neri per quinquennium placuit.*

Sed & adhuc lenior fuit Concilii Arelatensis an. 314. habiti discipli- na, cum brevem duntaxat pœnitentiam sponis Infidelium constitueret, can. 11. ubi hæc: *De fidelibus puellis quæ Gentilibus junguntur, placuit ut aliquanto tempore a Communione separentur.*

At multiplicatis postmodum Fidelibus, adeo ut ad Matrimonia sibi sufficerent, severius ab Imperatoribus Valentiniano, Theodosio & Ar- cadio, prohibita fuere Christianorum conjugia, si non cum universis Infidelibus, at saltem cum Judæis; utique quia Christum ejusque fidem funestiori odio infectantur. Sic ergo habet Lex 5. Cod. de *Judeis*: *Ne quis christianam mulierem in Matrimonium Judæus accipiat, neque Judæe Christianus conjugium sortiatur. Nam si quis aliquid hujusmodi admiserit, adulterii vicem commissi hujusmodi crimen obtinebit. Ubi non illicitum inor- do; sed & invalidum statui videtur Matrimonium istud; cum adulterino, quod*

* Vulgati Codices habent *Hæreticis*; at videtur legendum cum Mendoza, *Schismaticis*. Ut quid enim Synodus bis in eodem Canone prohibuisset Matrimonium cum Hæreticis,

quod nullum est, Matrimonio comparetur. Liquet tamen ex Lege 5. Imperatorum Leonis & Anthemii, Cod. de Sponsal. & Arbitr. &c. non omnem Religionis aut Sectæ diversitatem valori Matrimoniorum obfuisse, imo nec semper impedisse quin hæc licite contraherentur. Unde diu anceps atque incerta fuit de hisce conjugiiis, tum Ecclesiæ, tum & Imperii disciplina. Sed de his, quæ nos in longum trahant, vide Petrum Gibert in Opere tribus Tomis in 4. Tom. 2. ab initio.

255. Sed quæcumque tandem fuerit Ecclesiæ agendi ratio circa hæc Matrimonia, constat ei semper fuisse in votis, ut nec passim, nec ab omnibus indiscriminatum contraherentur. Atque id esse debuit, 1. propter periculum subversionis in fide, vel in exteriori cultu: quod ad tremendum omnibus exemplum sensit Salomon, cujus jam senis depravatum est corpus Ethnicas mulieres. 2. Propter summam proles christiane instituendæ difficultatem. 3. Propter rixas & jurgia quæ in Religionis negotio acriora recurrunt. 4. Propter obices quos infidelis maritus apponet piis exercitiis quæ mulier christiana obire tenetur; & de quibus fuse & vividè differit Tertullianus, citat. Lib. 2. ad Uxorem, cap. 2: De his sic Ambrosius, Epist. 19. alias 23. ad Vigilium, n. 7. (T. 2. p. 844.) Nihil gravius: quam copulari alienigenæ, ubi & libidinis & discordiæ incentiva, & sacrilegii flagitia conflantur. Nam cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest conjugium dici, ubi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares devotione potest esse conjugii communis charitas? Sape plerique capti amore feminarum, fidem suam prodiderunt. Et Lib. de Abraham, cap. 9. (T. 1. p. 309. B.) Cum sancto sanctus eris, & cum perverso perverteris. Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro & unus spiritus est? Quomodo autem potest congruere charitas, si discrepet fides? Et ideo cave, Christiane, Gentili aut Judeo filiam tuam tradere. Cave Gentilem aut Judeam, atque alienigenam, hoc est, Hereticam, & omnem alienam a fide tuam uxorem accersas tibi. Prima conjugii fides, castitatis gratia est: si christiana sit, non est satis, nisi ambo initiati sitis gratia Baptismatis. Simul ad orationem vobis nosse surgendum est, & conjunctis precibus obsecrandus Deus. Hic ipsa Baptizatorum cum Catechumenis, qui necdum Baptismatis gratia initiati erant, conjugia imperuntur.

256. Obj. contra 1. part. Quod ab Apostolo severe prohibitum est, prohibitum est Lege Evangelica. Atqui Matrimonium Fidelis cum Infideli. . . Prob. minor. ex I. Cor. 7. v. 40. ubi de Vidua christiana dicitur: Cui vult nubat, tantum in Domino. Atqui nubere in Domino, est nubere Fidelis. Sic enim locum hunc explicant Tertullianus ubi supra, Hieronymus, Lib. 1. contra Jovinian. c. 5. Theodoretus & alii plures.

257. Idem Apostolus, II. Corinth. 6. v. 14. Nolite, inquit, jugum ducere cum Infidelibus. Quæ enim participatio justitiæ cum iniquitate, aut quæ societas lucis ad tenebras? &c. Hic porro expressim prohibetur ne Fidelis Infidelem ducat.

258. R. 1. neg. maj. Neque enim quidquid ab Apostolis interdictum est, id ipsa Christi Lege interdictum cenferi debet. Alioquin Neophyti & Bigami ad sacros Ordines evehi nunquam possent; quia id utpote vetitum a S. Paulo, vetitum foret & a Christo, cujus Leges non immutat Ecclesia. Bene igitur Dom. Soto in 4. dist. 27. q. 3. Apostoli non erant tunc

rum Apostoli, verum etiam Ecclesie Rectores & Pastores, sicut modo est Summus & vel qui Pontifices: unde quatenus Apostoli utebantur spiritu prophetico, quo sacram Scripturam condebant; sed quatenus Pastores & Prelati statuebant in Concilio Leges, ut Act. 15. & consilia dabant, ut I. Cor. 7. Paulus, cum ait: *Præceptum Domini non habeo, consilium autem do.*

R. 2. ad 1. neg. min. Ut enim ait Augustinus, Lib. de adult. Conjugii, cap. 25. *Illud, in Domino, duobus modis accipi potest, aut Christiana permanens, aut Christiano nubens.* Aut, ut alii volunt, nubat castis & honestis nuptiis, & animo tum habendæ prolis, tum & ejusdem pie instituendæ. Sicut ergo illud Apostoli: *Gaudete in Domino*, non probat necessario gaudendum esse cum Christianis; sic nec illud: *Nubat in Domino*, utpote tot legitimorum sensuum capax, probat necessario nubendum esse Christianis. Et certe annon in Domino nubebant Clotildis, Theodelinda, & alæ id genus, quæ sperabant, quod contigit, se sponso suos Domino lucraturas esse?

Ad 2. R. 1. ut statim ex his verbis non erui Præceptum Evangelicum, seu ipsius Domini, 2. verba hæc non de conjugio intelligenda esse, cum de eo in toto illo Capite non loquatur Paulus, sed de quocumque commercio quo Infidelis in superstitione sua foveri possit: Græca enim Apostoli vox idem sibi vult, ut notat Maldonatus, ac, *Nolite adjutores esse Infidelium*. 3. Si textum hunc de Matrimonio intelligi placet, intelligendum esse moraliter, hoc sensu quod a Matrimonio cum Infidelibus ineundum abstinendum sit, nisi aliud exigant graves circumstantiæ. Nam & ab iis conjugii abstinere debebant Judæi, secundum hæc verba, quæ ibid. a Paulo referuntur: *Exite de medio eorum, Infidelium, & immundum ne tēgeritis:* & tamen, ut vidimus, non desuere apud Judæos plura Sanctorum utriusque sexus cum Ethnicis Matrimonia. 4. Addi possit, verbum *Nolite* non importare præceptum, quod sine peccato omitti non possit; sed consilium grave, quod, communiter loquendo, sit melius ac tutius amplecti, quale & exhibent ista ejusdem Apostoli, I. Cor. 7. 27. *Solutus es ab uxore, noli querere uxorem.* Et vero, si crude & ad apicem urgeantur verba Apostoli, dicendum erit, vel conjugia Fidelium cum Infidelibus fuisse prorsus nulla, utpote facta lucem inter & tenebras, quæ nullo pacto conciliari valent; vel ad minus non licitum fuisse Fideli cum Infideli cohabitare: *Quæ enim conventio Christi ad Belial?* Atqui tamen statuit Apostolus, I. Cor. 7. 12. ut si quis frater uxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.

Inst. Nihil est absurdi, si Fidelium cum Infidelibus Matrimonia dicantur prohibita fuisse sub poena nullitatis, etsi desertim non expressa. Enim vero Matrimonia cum Infidelibus, licet simpliciter prohibita Judæis, erant tamen omnino invalida; cum post reditum a Captivitate Babylonica Judæos ab Ethnicis conjugibus separari præceperit Esdras.

R. ex hoc Esdræ facto nihil posse colligi, quia Judæis licitum erat divortium, saltem gravibus de causis. Nulla autem gravior fingi poterat causa, quam periculum idololatriæ, in quam mirifice propensi erant, quæque ipsis ex suo cum uxoribus idololatriis conjugio imminerebat.

Obi contra 2. part. Nullatenus potuit Ecclesia tolerare id quod iudice eadem Ecclesia intrinsece malum est. Atqui iudice per Doctores suos Ecclesia.

Liquet

Liquet enim ex adductis supra Tertulliani, Cypriani & Ambrosii textibus eos qui Matrimonia hæc contrahebant, reos fuisse stupri, membra Christi prostituisse, nuptias fecisse quæ propter discordiam fidei nuptiæ non essent. Ergo.

- 264 R. neg. min. Aliud est enim quod Patres aliqui connubia cum Infidelibus absolute reprobaverint, prout eorum quidam secundas nuptias reprobare visi sunt; aliud quod Ecclesia ea reprobaverit: quia Ecclesiæ sensus non ex uno aut altero Doctore, sed ex morali Patrum consensu repeti debet. Non equidem inficiabor prædicta conjugia, generatim loquendo, displicuisse Patribus; sed quia citra causam excusantem contrahebantur a multis; quia ex sola splendidioris fortunæ cupidine; quia cum gravi subversionis periculo. Sed nego ea unquam, moraliter loquendo, sic vituperata fuisse, ut judicarentur nulla iusta ratione cohonestari posse. Ecquis Monicam, Cæciliam, Clotildem, aliasque id genus mulieres, sine Episcoporum consensu Gentilibus nupsisse autumat? Quis factum illud, si, ut Tertulliano placet, rationem habuisset stupri, a Iolemnis pœnitentia immune futurum fuisse existimet? Et tamen nullam ei penam constituit Canon 15. Illiberitanæ Synodi, levem vero admodum Canon Arelatensis. Quanquam nec ex pœna per antiquos Canones indicta semper argui potest culpa: nescit enim nemo quadam pœnita olim fuisse, quæ minus quidem perfecta essent, sed plane peccati expertia.
- 265 Inst. Ad minus prædicta contrahentes Matrimonia sacramentali gratiæ renuntiabant. Atqui id sine gravi peccato fieri non potuit.

- 266 R. 1. neg. min. Etsi enim nunquam sine gravi peccato contemni potest gratia sacramentalis, potest tamen ea quandoque graves ob causas prætermitti. Nec dubium quin si ex causæ a sacris Ministris approbentur, suppleat Deus per se, quod præstare non potest Sacerdos. Sane maximi est momenti gratia quæ in extremo agone per Viaticum confertur; & hanc tamen recipere noluit Hermenegildus, ne Ariano Episcopo communicare videretur; idque quoad hæreseos vel schismatis fautores non semel factum a Catholicis.

- 267 R. 2. controverti Theologos inter an Matrimonium Baptizati cum non Baptizata sit ex parte prioris Sacramentum, necne. Partem affirmantem tenent Eckius, Soto, Bonacina, Cornejo, & alii quos sequuntur Henricus a S. Ignatio, hic cap. 8. n. 69. & Tournely, pag. 47. Negantem vero Vasquez, Sanchez, Pontius, &c.

- 268 Ratio prioris sententiæ multiplex proponitur. I. Ideo negant Adversarii Matrimonium in uno duntaxat ex contrahentibus esse posse Sacramentum, quia non magis, inquirunt, potest esse Sacramentum ex una solum parte, quam contractus ex una solum parte. Atqui hæc ratio nulla est. Constat enim indubie nullum esse posse contractum sine mutuo & reciproco Partium consensu. At non constat etiam non posse esse una ex parte sacramentalem, quin sit ex altera etiam parte sacramentalis. In his enim quæ ad Sacramenta spectant, nihil certo constat, nisi quod ex Scriptura vel Traditione eruitur. Inde autem non eruerent Adversarii personam Sacramenti capacem illud non recipere, quia non recipitur a persona ejusdem incapaci. Imo in priori Sacramentum esse debet, quia habet quidquid ad Sacramenti receptionem secundum Concilia & Patres requiritur:

in posteriori vero non, quia caret Baptismate, quæ prima est ad cetera Sacramenta dispositio.

II. Si e Baptizatis duobus alter vult recipere Sacramentum, alter vult non recipere, Matrimonium in uno Sacramentum est, non in alio; ut ex positis supra principiis colligere est. Ergo & in presenti casu, &c. Utique si absolutio super duos, quorum alter rite sit dispositus, alter minime, pronuntiata, respectu unius sit Sacramentum; non autem respectu alterius. Quidni idem Matrimonium in uno, quia ejus capaci, sit Sacramentum, in altero non sit, quia ejus incapaci?

III. In primæva Ecclesia, ubi aliquando prorsus necesse fuit ut Christianæ nuberent Ethnicis, non decebat ut innocens conjux careret gratia sacramentali; cum hæc magis quam nunc necessaria foret ad sanctificandum virum infidelem, ad instillandos profano cordi pietatis sensus, &c. Equidem necessario carent Confirmationis vel Eucharistia gratia, qui in locis sacerdotali ministerio destitutis vivunt. Sed aliud est in casu nostro, ubi nec deest Minister, nec subjectum Sacramenti capax. Præsumi quidem potest, ut dicebam n. 266. Deum per se id concessisse quod alia via obtineri solet. Verum facilius & certius præsumetur concessam fuisse gratiam sacramentalem, si nihil obstiterit quominus reciperetur Sacramentum.

Obijciunt alterius opinionis Vindices, 1. quod ad Sacramentum opus sit materia sacramentali. Atqui consensus qui conjugii materia est, non potest ex Infidelis parte esse sacramentalis. 2. Vel contrahentes sunt Ministri Sacramenti hujus, vel Sacerdos. Atqui in neutra hypothesi stabit Sacramentum. Non in prima: neque enim Infidelis fingetur Minister tanti Sacramenti. Non in secunda, 1. enim forma Sacramenti totalis, vel iis omnibus qui totum component, applicatur; vel nemini. 2. Forma hæc: *Ego vos conjungo*, eundem pro utroque sponso sensum necessario habere debet. In Infideli porro sensum sacramentalem habere non potest. Ergo nec in Fideli.

R. ad 1. dist. Non potest esse sacramentalis, id est, non potest concurrere ad producendum in ipso Infideli Sacramentum, C. Non potest esse sacramentalis, quasi nequeat in altero contrahente Sacramentum operari, N. Sicut enim Infidelis exhibere potest christma, Confirmationis materiem, in gratiam baptizati, licet illud in sui ipsius, utpote nondum regenerati, gratiam exhibere non possit; sic & nihil repugnat quin Infidelis sufficientem ad Matrimonii Sacramentum materiam exhibeat, licet eam nec a se nec ab alio, utpote ipsius incapax, recipere possit.

Ad 2. dico stare Sacramentum, seu contrahentes supponantur Ministri Sacramenti hujus, seu Sacerdos.

Stabit quidem in prima hypothesi, 1. quia Infidelis, licet ex Baptismi defectu incapax sit hujus Sacramenti recipiendi, non tamen magis probari potest ejus administrandi incapax esse, quam conferendi Baptismatis: quandoquidem Baptismus sit janua recipiendorum Sacramentorum, sed non administrandorum; cum ad id sufficiat intentio faciendi id quod facit Ecclesia; & intentionem hanc habere possit Infidelis. 2. Quia quamvis credant non pauci ad hoc, ut Matrimonium etiam in uno Sacramentum sit, requiri ut contrahens uterque illud conficere velit: (licet necesse non sit ut uterque illud velit recipere; unde claudicare potest etiam in Baptizatis,

id est

id est in uno volente esse Sacramentum, in alio autem quia nolit; non esse;) consent tamen alii cum Scoto, dist. 26. q. 1. n. 15. quemlibet contrahentium sibi ministrare Sacramentum istud: quia etsi unus contrahentium adaequate conficere non potest, cum ad contrahendum omnem requiratur duorum in idem consensus, potuit tamen sic a Deo constitui Matrimonii Sacramentum, ut quisque illud sibi ministraret; ne vel ejus gratia per alterius nequitiam privaretur, vel a peccatore Sacramentum recipiendo, iniquitati ejus cooperaretur. In hac autem suppositione contrahens uterque erit quidem *Minister integritatis*, non tamen *indivisibilitatis*, respectu Sacramenti, licet talis sit respectu contractus: ut ait Henno, pag. 486.

- 274 Nec minus itabit Sacramentum, si Sacerdos Minister ejus esse supponatur. Sicut enim Matrimonium, cum a Baptizatis duobus contrahitur, est Sacramentum totale, sic & cum contrahitur a duobus, quorum alter baptizatus non est, potest esse Sacramentum parziale. Et vero si absolutio super duos simul prolata, Sacramentum est in uno disposito & capaci, non in alio ob pravam dispositionem incapaci: rursus si Sacramentum Matrimonii in uno pie affecto gratiam parit, non in alio, quia indisposito, quidni Matrimonium in uno, quia propter Baptismum capaci, Sacramentum sit; in alio autem propter rationem oppositam incapaci, non sit Sacramentum? Cur gratia tanta privabitur, quae forte, Clotidis instar, ea tantum mente nubit Infideli, ut Regem & cum eo totum Regnum ad Fidem alliciat, & quae aliunde nullum obicem offert gratiae sacramentalis?

- 275 Quod additur verba, *Ego vos conjungo*, eundem pro utroque sponso sensum necessariu habere, gratis additur. Hunc enim habere facile possunt: Confirmo civilem vestrum contractum, & Sacramentum, in quantum capaces estis, vobis confero.

- 276 Inst. cum M. Grandin, pag. 54. Cum Sacramentum requiritur duo per modum essentialis materiae, tunc si alterum tale non sit, quale requiritur ex Sacramenti institutione, Sacramentum fieri non potest. Sic quia ad Confirmationem requiritur chrisma ex oleo & balsamo, si desit alterutrum, nulla fit Confirmatio. Atqui Matrimonii Sacramentum requirit per modum essentialis materiae duos conjuges baptizatos. Conjuges enim eo modo sunt materia essentialis, quo concurrunt indivisibiliter ad Matrimonium in ratione Sacramenti contrahendum. Atqui ad illud indivisibiliter concurrunt, sicut duos conjuges, sive baptizati, sive non baptizati, concurrunt indivisibiliter ad Matrimonium in ratione contractus civilis. Ergo.

- 277 R. ad 1. & 2. neg. min. quae supponit id quod est in quaestione. Queritur enim an sicut necesse est ut duo, sive Baptizati sive non Baptizati, concurrant indivisibiliter ad contractum Matrimonii, sic & necesse sit ut Baptizati duo indivisibiliter concurrant ad Sacramentum Matrimonii. Id equidem affirmat citatus supra Theologus, sed non probat. Nos vero & contendimus ex contractu a duobus indivisibiliter inito exurgere posse Sacramentum parziale, sicut, & exurgere potest gratia partialis; & Sacramentum hoc parziale in uno ejus capaci exurgere de facto, licet in alio non exurgat. Porro nobis duplex est ratio ita sentiendi: prima, quod Deus res ita constituere potuerit; etsi obiectio contrarium supponat: secundum.

secunda, quod quadantenus ita constituere debuerit, ut ex allatis supra argumentis probabiliter conjici potest.

Quæres an Matrimonium a duobus non Baptizatis legitime contrahatur, ad rationem Sacramenti assurgat; vel in altero, cum unus; vel in utroque, cum uterque baptizatur.

Negant vulgo Theologi, etiam si tunc consensu ambo renovent, & Sacramentum intendant. Vel enim, inquiunt, consensus qui primum datus est; ad Sacramenti dignitatem elevaretur, vel ille qui renovatur post Baptismum. Neutrum porro dici potest. Non 1. quia ut fiat Sacramentum, debet materia ejus præsens esse. Atqui consensus, qui est conjugii materia, & in infidelitate datus est, non est præsens tempore Baptismi. Non 2. Is enim solus consensus ad Sacramenti dignitatem elevatur, quo efficitur contractus proprie dictus. Atqui per novum hunc consensum non efficitur contractus proprie dictus, sed ad summum confirmatur qui antea factus est; cum nihil sibi tradant invicem conjuges, quod antea non possiderent. Et vero si ad Sacramentum sufficeret facti olim contractus ratihabitio, possent sponsi singulis diebus, imo in die pluries, Sacramentum hoc celebrare, & novam promereri gratiam: quod nemo hæcenus somniavit. Ita iidem.

Objici possunt duo: 1. id S. Thomæ in 4. dist. 39. q. unic. art. 2. ad r. *Matrimonium Infidelium est aliquo modo Sacramentum habitualiter, non actualiter.* Quod autem est Sacramentum habitu, sit actu Sacramentum, cum suscipitur Baptismus. 2. Quod in quocumque Matrimonio præsens sit vinculum, ex anteriori consensu resultans: illud autem vinculum possit esse materia Sacramenti; cum, ut supra diximus post Bellarminum, vinculum illud in Baptizatis faciat habituale quoddam Sacramentum. Sed hæc parum eos urgent.

Non 1. Sensus enim D. Thomæ est, quod Matrimonium Infidelium, quantum est de se, & ex ratione contractus maritalis, sit capax sacramentalis gradus, eumque vere acciperet, si in fide Ecclesiæ jam per Baptismum suscepta iniretur. Ita Gonet, disp. 2. n. 63. quæ tamen attente inspecta nihil Thomæ Thomæ dignum tribuunt. Ecquis dubitet Infideles, si Infideles non essent, sacramentalis conjugii capaces futuros esse? Forte igitur credidit S. Doctor Deum hanc constituisse legem, ut conjuges qui Baptismum susceperint, non modo Baptismi, sed & Matrimonii gratia donarentur. Id autem, licet rebus metaphysice spectatis non possit explicari, facile per voluntatem Dei explicari posset. Qui enim contractui primum inito gratiam alligavit quantum ad Fideles; eandem contractus hujusce renovationi alligare potuit quoad eos qui ex ignorantia tenebris ad Evangelii lucem emersuri erant; ut sic novissima hora ineam ingressos, quadantenus iis pares faceret, qui ad eam primo diluculo vocati erant. Hanc fuisse Claudii Sanctesii, Ebroidensis Episcopi, mentem conjicitur ex Synodali ejus Statuto an. 1576. apud Bochel Decret. Eccles. Gallic. Lib. 3. Tit. 5. c. 82. Ibi sic eruditus Præsul, qui Trid. Concilio interfuerat: Si in Hæreticorum conventiculo vir & uxor Matrimonium contraxerint, & celebraverint, statuimus, cessante scilicet omni alio impedimento canonico, ipsi, cum ad Fidem regrediuntur, in facie Ecclesiæ benedictionem sacerdotalem in nuptiali Absissa a Curato vel Vicario conferri, ne saltem dubitari possit an eorum Matrimo-

trimonium caveat Sacramenti ratione & gratia. Ubi supponitur, id quod ab initio simplex erat contractus, accedente Sacerdotis benedictione, posse fieri Sacramentum, & gratiam parere. Idem docent Sanchez, Lib. 2. disp. 9. n. 5. Layman, &c. hoc tamen discrimine quod prior doceat Matrimonium hoc transire in Sacramentum statim ut baptizantur conjuges, posterior novum consensum, seu prioris conjugii ratihabitionem exigat.

281 Non 2. Neque enim vinculum præfens, sed actualis consensus materia est Matrimonii; licet Matrimonium ratione vinculi possit aliquo modo in genere habitualis Sacramenti subsistere.

282 Ceterum conjugia Infidelium qui Fidem amplectuntur, si non stricte, at saltem propius quam antea ad Sacramenti rationem accedunt, eo quia melius representant Christi cum Ecclesia conjunctionem; tum quia Christus non est conjunctus Ecclesie infideli, ipsaque Ecclesia Christo per Fidem desponsata est, secundum id Osee 2. *Sponsabo te mihi in Fide*; tum quia Matrimonia hæc, utpote quæ jam Fidei causa dissolvi non possint, melius expriment insolubile Christi cum Ecclesia Matrimonium. Hoc quidem sensu adducta superius Angelici Solis verba explicat Pontius; sed male, ut observat idem Gonet, 62. cum S. Doctor de Sacramento non latius, sed stricte sumpto loquatur, de eo nempe quod *Infideles, quia non sunt baptizati, non possunt suscipere, sicut nec alia Sacramenta.* Unde rursus concludo adversus Gonetum verba S. Thomæ, n. 279. adducta, ab illo minus bene solvi.

CONCLUSIO III. Ecclesia Fidelium cum Infidelibus Conjugia absolute reprobant. An in omni prorsus casu dubitari potest?

283 Prob. 1. pars, quia disparitas cultus est jam a sæculis pluribus impedimentum dirimens. De quo alibi.

284 Prob. 2. pars, quia non improbabile videtur licitum fore Christiano, qui solus veræ Religionis assecla in infideli Regno commorari cogetur, sponsam infidelem ducere; si alioqui vel grave incontinentiæ periculum subiret, vel dure tota vita excipiendus foret, 1. quia non omnium est singulare castitatis donum. Sciebat sane Apostolus illud per enixam orationem impetrari posse; & tamen agebat *melius esse nubere quam uri.*

285 2. Quia non ea est humanarum Legum consuetudo, ut cum grâvi, diuturno præsertim, incommodo obligent. Imo nec sic semper obligat Lex divina positiva, qualis est recipiendi in exitu Viatici.

286 3. Quia consuetudo, quæ impedimentum disparis cultus invenit, ad eos solum casus extendi debet pro quibus introducta est: *Alius enim agentium non operantur ultra intentionem eorum.* Atqui consuetudo illa pro iis solum casibus inducta est, in quibus penes Fidelem erat Fideli alteri nubere. Imo potuit Fidelis Infidelem ducere, valide scilicet, donec ita creverit Fidelium numerus, ut non posset citra Religionis injuriam Fideli præferri Infidelis.

287 4. Quia licet irritum sit Matrimonium sine concursu Parochi & Testium, valet tamen illud si nullus præsto sit Sacerdos qui opem ferre possit.

288 5. Quia impedimentum hujusmodi a Religione insigniter deterret. An enim si ad Fidem converterem supremum alicujus Insulæ Principem, & Plebejas aliquot, erit illi præcipiendum ut ex his unam ducat, vel vitam agat cœlibem, cum ingenti turbatum & nascentis Fidei præjudicio?

Obje-

Obijciuntur duo : 1. quod impedimentum disparis cultus inductum 289
 sit propter seductionis periculum. Atqui periculum illud semper subsi-
 stit, saltem in genere. Nec refert quod deficiat in casu particulari ;
 quia, ut dixi in Tract. de Legibus, cap. 5. art. 1. sect. 5. lex fundata in
 præsumptione periculi non definit obligare, licet hic & nunc non desi-
 nat periculum. 2. Quod hic constat de possessione quam habet lex ad
 obligandum, non autem de licentia faciendi contra possessionem. Ve-
 rum hæc non ægre convelluntur. Unde

Ad 1. fateor legem latam ob præsumptionem periculi obligare in om- 290
 nibus locis pro quibus lata est, etiamsi cesset hic & nunc periculum. At
 nego eam legem in iis etiam locis obligare pro quibus nec constituta est,
 nec constitui debuit. Porro lex disparitatem cultus inter impedimenta
 recensens, nec pro locis, nec pro casibus pene metaphysicis de quibus lo-
 quimur, constituta est, vel constitui debuit, ob gravissima quæ inde sca-
 turirent incommoda. Ergo iis in locis disparitas cultus veterem indueret
 formam. Atqui juxta veterem formam disparitas cultus non obstabat va-
 lori Matrimonii (sicut nec ei nunc obest hæresis, quæ majus involvit
 seductionis periculum) sed tantum impediēbat ne licite contraheretur ;
 idque non semper, sed quando virum hujus conjunctionis nullo majoris
 momenti bono compensabatur. Ergo idem dicendum in præsentī casu.

Ad 2. constat legem possidere vim obligandi in locis & casibus pro 291
 quibus constituta est, non in aliis. Unde, sicut non obstante lege quæ
 Sacerdotem Matrimonio interesse jubet, valide contrahitur sine Sacer-
 dote in locis Sacerdotum egenis, sic & non obstante lege abstinendi
 ab Infidelium thoro, cum iis contrahi posse videtur, quando cum alio
 nemine contrahi potest. De his adi Tom. 2. de Dispensationibus, Epi-
 stol. 6. ubi hæc paulo fufius expensa fuere.

CONCLUSIO IV. Matrimonia Orthodoxorum cum A catholicis sunt
 quidem de se valida, sed & simul jure omni graviter prohibita ; non sicut
 tamen, ut nunquam ex Ecclesiæ dispensatione contrahi possint. Tres sunt partes.

Prob. 1. pars, 1. ex unanimi pene tum Theologorum consensu post 292
 S. Thomam in 4. dist. 39. q. unic. art. 1. ad 5. tum & Jurisperitorum
 post Glossam in Cap. *Non oportet*, XXVIII. qu. 1. De quibus adi San-
 chem, Lib. 7. disp. 72. n. 2.

2. Si Matrimonia hæc invalida forent, vel Jure naturali, vel divino, 293
 vel Ecclesiastico, aut Civili. Atqui horum nullo. Non Jure naturali,
 tum quia Jus naturale multa prohibet quæ non irritat ; tum quia Esau &
 Moyse sub Lege Naturæ infideles feminas duxere, quæ tamen in Scriptu-
 ra pro legitimis earum uxoribus semper habitæ sunt. Non Jure divino,
 tum quia licet conjugia hæc Deus non semel prohibuerit, nullibi tamen
 sic, ut ea pro irritis voluerit æstimari ; tum quia id Apostoli, *Nolite ju-
 gum ducere cum Infidelibus*, vel Matrimonium præcisè non tangit, vel me-
 ram sine clausula irritante prohibitionem sonat. Non Jure Ecclesiastico vel
 Civili, quia nullum alterutrius Edictum generale proferri potest, quo ea-
 dem conjugia in irritum deducantur. Imò ex Canonico Jure non obscure
 colligitur eorum validitas ; cum e tot Canonibus qui fœdera illa prohibue-
 runt, ne unus quidem eos a quibus hæc contracta fuissent, a se invicem se-
 parari jussit ; & Capite *Decrevit*, De hæreticis in 6. Catholica quæ Hæretico

- nupſit, privetur quidem dote, ſed a ſponſo recedere non compellatur.
- 294 Prob. 2. pars, 1. enim Jure natura*i* illicitum eſt ſe ſe peccandi periculo obſistere, ſecundum id: *Qui amat periculum, peribit in illo*. Atqui multiplici ſe ſe periculo exponit Catholicus qui ducit Hæreticam; præcipue autem quæ Hæretico nubit Catholica. Eſt nempe periculum ne ex irriſſione avertatur a ſacro Tribunali, a jejuniis, a Sanctorum cultu; ne prolem pariat hæreſi, non Chriſto; ne demum ſeducatur ab Hæretico, cujus ſermo, cum a conjuge eſt, duplici titulo habet unde ut cancer ſerpat. Hinc Ambroſius, cit. ſupra Lib. de Abraham, cap. 9. *Cum perverso perverteris: Si hoc in aliis, quanto magis in conjugio, ubi una caro & unus ſpiritus eſt?* Et infra: *Ratio docet, ſed etiam amplius exempla movent. Sæpe illecebra mulieris decipit etiam fortiores maritos, & a Religione ſecit diſcedere*. Præverat Tertullianus, Lib. 2. ad Uxorem, cap. 8. *Quis dubitet, inquit, obliterari quotidie Fidem commercio infideli, &c.*
- 295 2. Nec minus illicita ſunt ea conjugia Jure divino, quia Deus conjugia Judæorum cum Infidelibus prohibendo, ea per identitatem rationis, & plerumque a fortiori cum Hæreticis prohibuit, prout & Apoſtolus feciſſe cenſeri debet.
- 296 3. Eadem conjugia Eccleſiaſtico Jure ſæpe interdicta ſunt. Concilium Calcedonenſe, Act. 15. Can. 14. ſic ſtatuit. *Neque copulari debet nuptura Hæretico aut Judæo, vel Pagano, niſi forte promittat ad Orthodoxam Fidem ſe per orthodoxæ perſonæ copulam transferre*. Laodiceum, cap. 18. & 31. *Quod non oporteat cum Hæreticis univerſis nuptiarum ſœdera celebrare, aut eis filios dare vel filias, ſed magis accipere, ſi tamen Chriſtianos ſe fieri promittant*. Idem docent aliæ Synodi complures, ut Carthaginenſis III. Agathenſis, &c.
- 297 Prob. 3. pars, 1. ex unanimi vel pene unanimi Theologorum conſenſu, qui nonnifi ponderis graviffimi in hac materia, ſicut & in aliis, eſſe poteſt. Sane qui quæſtionem hanc ſcite & ſuſe verſat Baſilius Pontius in Appendice de Matrimonio Catholici cum Hæretico, teſtatur, cap. 3. n. 2. pag. mihi 879. *ſe nullum hætenus legiſſe, qui diceret ita illicitum eſſe conjugium Hæretici cum Catholico, ut in nullo caſu liceat*. Porro, ait idem poſt adductos num. 11. graviore hujus opinionis Aſſectas, quales ſunt Azor, Tom. 1. Lib. 8. cap. 11. q. 5. Navarrus, Lib. 1. Conſil. tit. *De Conſtitut.* Bellarminus, Lib. 2. de Matrim. cap. 23. propoſ. 4. Salmeron, Cornelius a Lapide; Eſtius, 1. Corint. 7. n. 39. tot tantorumque Doctorem auctoritas ſententiam iſtam in praxi ſecuram reddidit.
- 298 2. Quia ex ſupra probatis non pauci utriuſque ſexus ſanctiſſimi cum Infidelibus Matrimonia celebrant. Atqui quod cum Infidelibus ſacrum eſt, cum Hæreticis fieri poteſt. Eſti enim, ut advertit Eſtius in 4. diſt. 39. *Hæreſis peſſimum eſt, per ſe loquendo, infidelitatis genus*; conſtat tamen non deeſſe caſus in quibus hæc nihil vel parum habeat periculi; ut cum conjux alter parum vel nihil de Religione ſua ſollicitus eſt, cum ei mundanotimore magis quam cordis affectu, adhæret, &c. Imo, attenta Judæorum in idololatriam immani propenſione, vix dubium eſt quin iis periculoſiora forent cum Infidelibus Matrimonia, quam Catholicis plerique cum Hæreticis; & tamen Matrimonia hæc eorum multis in culpa imputata non fuere. Imo ſolus inter eos Salomon ſuneſtum turpis & publicæ apoſtaſie

exemplum dedisse legitur. Et vero sicut cum Infidelibus, sic & cum Hæreticis connubia aliquando miscuere Catholici. Sic Ingundem, Catholicam feminam, Hermenegildo, cum staret ab Aarii partibus, & Ringundem Recaredo ejusdem Sectæ socio nupsisse scribit Mariana, Lib. 5. de rebus Hispaniæ, cap. 2. Sic Sigebertus & Chilpericus, Francorum Reges, Brunichildem & Galsuintham, Athanagildi, Hispaniarum Regis Ariani, filias, ipsasque Arianas duxerunt, & postea ad Fidem converterunt, ut refert Gregorius Turonensis, Lib. 4. Histor. Francorum, cap. 27. & 28.

3. Quia in hisce Matrimoniis non raro dispensarunt Summi Pontifices & Episcopi, prout testis sum, & plerumque testes sunt Germania, Polonia, &c. Ut enim notioribus immorer, Clemens VIII. dispensavit, ægre quidem, sed tandem aliquando, cum Duce Barriensi, ut Catharinam, Henrici IV. Galliæ Regis forem hæreticam duceret. Dispensavit & an. 1625. Urbanus VIII. ut Henricia, Ludovici XIII. Regis Christianissimi soror, Carolo I. Anglorum Regi nuberet. Atqui durum est, ne quid durius dicam, hæc dispensationes in injustas, nullas & irritas traducere; eosque a quibus concessæ sunt, tanquam qui perverso abusu exceßerint potestatis suæ limites, insectari.

Et vero non hic sola redargueretur Apostolica Sedes, quod multi acriter & exultanter faciunt, sed ipsa etiam purioris ævi Concilia. Statuit enim Concilium Agath. an. 506. Can. 67. quod non oportet hominibus hæreticis miscere connubia, & vel filios vel filias iis dare, sed potius accipere; si tamen se prostiteantur Christianos esse futuros & Catholicos. Et id ante statuerat Concilia Laodicenum & Calcedonense. Atqui hic permittuntur Catholicorum cum veris Hæreticis Matrimonia. Ut enim bene notat Lugo, disp. 8. de Sacram. sect. 14. n. 227. aliud est conversionem suam polliceri, aliud jam & de facto conversum esse. Reponit quidem Sambovius ex Zonara, permissum fuisse ab iis Conciliis spondere nuptias Hæreticis qui conversionem sponderent, non autem eas hic & nunc celebrare antequam ipsa conversi essent. Verum contorta hæc solutio, ad primam Textuum inspectionem vanescit; seriusque natus est Zonaras, sæculi duodecimi Scriptor, quam ut interpretationi adeo violentæ fidem conciliaret.

Obj. contra 1. part. hæc verba Canonis 72. Synodi Quinisextæ seu in Trullo habitæ anno 692. Non licere virum orthodoxum cum muliere hæretica, neque orthodoxum cum viro hæretico copulari; sed si quid ejusmodi ab ullo ex omnibus factum apparuerit, irritas nuptias existimari, & nefarium conjugium dissolvi. Porro Canonem hunc, quo nihil clarius, probavit Sedes Apostolica, ut patet ex Cap. 5. Dist. 16. ubi hæc Adriani Papæ verba refert Gratianus: Sextam Synodum sanctam recipio cum omnibus Canonibus suis. Ergo.

Respondet Basil. Pontius in Append. c. 1. n. 8. & 9. vel prædicta Matrimonia fuisse aliquando irrita, sed postmodum, seu ex consuetudine, seu ex contrariis Legibus valere permixta; vel in eo Canone per Hæreticum intelligi, non eum qui a Fide Catholica defecit, sed Infidelem nunquam baptizatum. Hanc vero expositionem, quæ nomen Hæretici sensu valde improprio usurpat, non adstruit tantum ex doctissimi Covarruviz, & Reginaldi, sed & Bassamonis auctoritate. Is enim in Commentario ad Nomocanonem Photii, Tir. 12. Can. 13. ex Canone 72. Trullianæ Synodi directè, non vero a paritate rationis probat, irrita esse Fidelium cum Infidelibus conjugia.

- 303 Respondent alii vulgo peculiarem hanc fuisse Ecclesiæ Græcæ tunc temporis disciplinam, quæ non magis a Romana Ecclesiâ comprobata sit, quam quæ in eadem Synodo circa Clericorum cœlibatum, & jejunium Sabbati, constituta fuere. Certe nullum superest monumentum unde inferri possit disciplinam hanc in Ecclesiâ Latina post Trullanam Synodum magis quam antea viguisse. Quin & ut solvatur id quod scribit Anastasius, Biblioth. in Præfat. ad Sextam Synodum, nempe regulas a Græcis in Sexta, id est in Trullana Synodo editas, ab Apostolica Sede admitti, nisi prioribus Canonibus . . . videantur adversæ; dici merito possit Canonem quo irrita declarantur conjugia, quæ hætenus, ægre licet ut plurimum, tolerata fuerant, prioribus Canonibus adversari.
- 304 Nec noceat obiectio e Gratiano deprompta. Is enim bis in eo loco lapsus est; 1. quia Decretum illud tribuit Adriano Papæ, cum non ejus sit, sed Tharassii CP. Patriarchæ; 2. quod insuper Tharassii verba adulteravit. Non enim dicit Tharassius se recipere *Sextam Synodum cum Canonibus suis*; sed quod hinc insigniter discrepat, se *sanctas sex Synodos* a Nicæna ad Sextam *suscipere cum omnibus quæ jure ac divinitus ab iis promulgata sunt*.
- 305 Obj. contra tertiam partem ex secunda: 1. in omni Matrimonio Catholicorum cum Hæreticis manifestum est periculum seductionis, tum Catholicis, tum & prolis ejus. Atqui quod manifestum habet periculum seductionis, nunquam licite fieri potest: evidenti enim periculo nulla est medela; alias evidens non esset. Et vero cum divina Providentia ab exemplis plurimum innotescat, ex funestis horumce conjugiorum exitibus colligi facile potest quam Deo displiceant, quam prohinc male contrahantur. De his adi Pontium, ibid. cap. 3. n. 7. p. 880.
- 306 R. neg. maj. Licet enim nonnihil periculi habeant conjugia illa, sicut & suum habent conjugia quæ quotidie a piis puellis cum perversis maritis contrahuntur, non tamen habent periculum evidens. Hoc enim arceri moraliter non potest, & tamen non adeo difficile arceatur periculum quod a conjuge hæretico impendet. Quod si qui hinc triste naufragium passi sunt, ii sane qui ante nuptias parum habebant fidei & charitatis; qui ex solo cupiditatis impulsu Hæreticum prætulere Catholico; qui Ecclesiæ Ministros, ut par erat, non consulere; qui conjugio eique annexis honoribus tumidi, humilitatem fidei rectæ custodem abjecerunt. Et vero non semper ab eventu judicandum est an aliquid prudenter constitutum sit, an secus. Infelicem prorsus exitum habuit bellum sacrum quod ad preces Regis Francorum & Rom. Pontificis prædicavit S. Bernardus: & tamen ait vitæ ejus Auctor, Lib. 3. cap. 4. *Evidenter hoc verbum predicavit Domino cooperante & sermonem confirmante sequentibus signis: sed quantis & quam multiplicibus signis? Quanta vel numerare, nedum narrare, difficile foret . . .* Nimirum cum aliquando una die viginti, seu etiam plures, ab incommodis variis sanarentur, &c. Ceterum prosperos etiam successus habuere plura Catholicorum cum Hæreticis connubia; ea in primis per quæ Dei gloriam, Religionis augmentum, Reipublicæ tranquillitatem optinebat Pars Catholica. Ut enim omittam quod jam dixi, multos scilicet Infideles a Fidelibus sponis ad Evangelii lumen adductos fuisse, constat ex Gregorio Turonensi Arianas conjuges quas duxerant Sigebertus & Chilpericus, maritorum suavis ab hæresi sua defecisse.

Inst.

Inst. Regum III. cap. 11. hæc leguntur: *Rex Salomon adamavit mulieres alienigenas multas de gentibus, super quibus dixit Dominus Filiis Israel: Non ingrediemini ad eas, neque de illis ingredientur ad vestras; certissime enim avertent corda vestra ut sequamini Deos earum.* Atqui hæc verba certum, evidens & inseparabile seductionis periculum ostendunt inesse conjugii omnibus quæ inter diversæ fidei personas contrahuntur; idque majus esse cum de Hæreticis agitur, uno ore testantur omnes.

R. 1. plures esse qui sentiant Matrimonia cum Infidelibus nusquam universim prohibita fuisse Judæis, sed tantum cum Chanæis & septem illis Gentibus quæ in Palæstina morabantur, quæque exprimuntur Exod. 34. v. 11. & 12. & Deuter. 7. v. 1. & 3. seu quia ex gentes a Deo vero magis alienæ forent; seu quia tenacius superstitionibus suis adhærentes ad eas vicinos populos omni ope & opera allicere conarentur; seu quia Israelitæ in earum pseudonumina propenderent. Saltem fatendum conjugia cum gentibus quæ in vicino Judææ habitabant, specialiter Populo Dei fuisse prohibita, ut docet S. Thomas, 1. 2. qu. 105. art. 4. ad 5. Jam vero nihil mirum est si grande immineat malum iis qui legem sibi specialissime impositam transgrediuntur.

R. 2. neg. min. & dico Deum per hæc verba prædixisse quidem ex-infinita sua scientia futuram Judæorum perversionem, si cum Infidelibus miscerent conjugia; sed non asseruisse conjugia hæc certum & inseparabile in omni & quocumque casu habere seductionis periculum. Et vero, ut solide Pontius, ibid. cap. 4. n. 11. si his verbis, *Certissime avertent corda vestra*, annexum iis conjugii inseparabiliter & universim perversionis periculum significasset, de Fide esset, 1. periculum istud semper cum eo Matrimonii genere congiungi; 2. Matrimonium Fidelis cum Infideli nunquam licere aut licuisse; 3. lapsos esse, vel deinceps lapsuros quotquot ea conjugia cum Infidelibus contraxere, vel postea contrahuri sunt. Id autem & allatis supra exemplis, & unanimi Theologorum sensu revincitur.

Inst. Prædicta Dei Lex erat moralis. Atqui Lex moralis in nova etiam Lege obligat.

R. Legem hanc moralem fuisse seu naturalem, quatenus vetabat conjugia periculosa. Dicitur enim natura abstinendum, ab omni conjunctione quæ evidens Fidei periculum importat: At eadem Lex judicialis & positiva erat, prout generatim vetabat (si tamen id omnimodis vetuerit) ne quis Hebræus alterius Scæ feminam duceret, etiam si forte inspectis circumstantiis seductionis periculum in certo casu defisset. Unde etiamnum viget eadem Lex prout naturalis; at non amplius viget ut positiva: quanquam ex ea inferri possit nulla unquam cum Hæreticis iniri debere Matrimonia, nisi consultis antea Pastoribus, ut ab eorum ore discatur an & quousque in hoc vel illo casu cesset periculum.

Obj. 2. Nunquam licita esse potest Sacramenti profanatio. Atqui Catholici cum Hæretico Matrimonium necessariam invehit Sacramenti profanationem; seu ex parte Sacerdotis, qui si Minister esse supponatur, notorie indigno Sacramentum administrat; seu ex parte Hæretici, qui illud indigne recipit; & si contrahentes dicantur Ministri, illud sacrilege administrat, cum & in peccati statu administret, & careat debita ad illud rite administrandum intentione, utpote qui conjugium habeat pro ritu mere civili;

seu demum ex parte Catholici, qui vel ab indigno Sacramentum percipit, vel ei est occasio illud indigne percipiendi, quod æque vetant charitas & Religio. Ergo istud conjugii genus nunquam licitum esse potest. Ergo & redarguenda quæcumque ad id conceditur etiam a Papa dispensatio.

- 313 Quod spectat ad ultimum istud dispensationis caput, respondet Collator Parisiensis, T. 3. p. 35. Ecclesiam prædicta Matrimonia non approbare, sed tolerare tantum, ut graviora mala impediatur: ab ea proinde horum conjugiorum interdictionem auferri, sed non permitti conjugia ipsa. Quomodo si pius Princeps spectacula prohibuerit, & deinceps turbarum & rebellionis metu Edictum suum antiquet, censi quidem poterit tolerare Spectacula, sed iis nullatenus cooperabitur. His positis, nihil est quod Ecclesiæ in vitium vertatur: non quod filiorum suorum cum Hæreticis conjugia approbet; pergit enim illa detestari: non quod legem ipsa prohibentem in particulari casu suspendat; id enim fecit Deus ipse, quando contra primævas leges suas polygamiam & libellum repudiij permisit. Ut ut est,

- 314 R. neg. min. Nulla est enim profanatio, siue Sacerdos Sacramenti Minister esse supponatur, seu contrahentes. Non in prima hypothese; tum quia Sacerdos est Minister, non simpliciter assistendo, sed benedictionem dando. Porro moris non est ut Catholico & Hæretico nuptias celebrantibus impendatur benedictio; idque prohibuit Clemens VIII. tum quia posset Sacerdos Sacramentum conferre velle Catholico ejus capaci, non autem Hæretico qui illud dedignatur, ut colligere est ex dictis supra, nu. 267. tum quia Minister publicus opem suam denegare non potest publice & legitime petenti: porro legitime petit, qui legitima Superiorum dispensatione munitus petit. Non in secunda hypothese: nam 1. non magis peccat Pars Catholica quod Hæreticæ Parti administret Sacramentum, illudve ab ipsa recipiat, quam peccat cum nubet viro pietatis admodum suspectæ, quandoque etiam moribus parum integris. Porro nemo hominum a nuptura exigit ut perpendat num futurus vir suus sit in statu gratiæ, uti observat Lugo, cit. disp. 8. de Sacramentis, sect. 14. n. 226. & 229. 2. Potest quilibet a Sacerdote excommunicato Sacramenta petere, sicut & ab usurario pecuniam sub gravi fœnore accipere, modo sufficientes utrumque faciendi causas habeat; neque tunc alieni delicti particeps est, quia quod male datur, dari pie & legitime potest. Ergo a pari in proposito casu. Prævidet quidem nuptura futurum ut sponsus ab errore suo sub ipsum ceremoniæ tempus non resiliat; sed & prævidet qui vel Communionem a malo Sacerdote, vel a Judæo mutuum petit, indubie futurum ut nec prior sincerum contritionis actum eliciat, nec posterior ab inveterata usuram exercendi consuetudine recedat. Sicut autem tunc qui Sacramenta vel mutuum petit, non dat vere occasionem peccandi; quia nec peccatum intendit, nec quidquam petit quod bene & secundum regulas dari non possit, sed tantum pro jure suo utitur voluntate ad peccatum jam determinata; sic & sponsa, cum ab Hæretico Sacramentum requirit vel ei confert, non dat ei per se & proprie peccandi occasionem, sed tantum per accidens, & præter ac contra intentionem.

- 315 At, inquires, saltem eo peccant Sacerdos & Pars Catholica cum Hæretico contrahens, quod in re sacra cum excommunicato communicent.

Resp.

Resp. communicationem hanc quæ ecclesiastico solum prohibita est; licitam fieri cum suam hanc prohibitionem tollit Ecclesia. Id autem facit cum vel in genere, vel in particulari, dispensat ad hoc ut Matrimonia hæc contrahi possint.

Ab his difficultatibus melius sane ac facilius se se expediunt, qui 316 in hisce Matrimoniis merum ac simplicem, saltem ex Heretici parte, contractum admittunt.

Quæres 1. an semper valeant Infidelium Matrimonia.

R. non valere quoties fiunt sub conditione quæ substantiæ Matrimonii 317 repugnet; cum nequidem sic valeant inter Christianos, licet apud eos de se sint firmiora. Item nec valent, si ex usu loci, vel contrahentium parte ad tempus, non autem in perpetuum contrahantur. Licet enim Infideles Legibus Ecclesiæ non subiaceant, subjacent tamen Legi Christi, qui Matrimonium semel consummatum perpetuo durare voluit. Sed de his infra, Cap. 5.

Quæres 2. quandonam liceat Fidelibus Matrimonium cum Hereticis inire.

Resp. id licitum esse, 1. cum ii conversionem serio promittunt; & 318 quidem raro habenda fides hisce promissionibus, quas amor fervens facile emittit; refrigescens vero ex usu, prout moris est, facile eludit.

2. Cum graves causæ eadem conjugia fieri sinunt, aut etiam exigunt, 319 puta spes certa conjugem ab errore retrahendi, sopiendi graves inimicitias, conservandi vel promovendi pacem & tranquillitatem publicam, flectendi animum Principis in gratiam Catholicorum. Item si Pars altera virum paris aut pene paris conditionis nonnisi inter Catholicos invenire possit. Non desunt tamen qui solam humani convivis opportunitatem ad excusanda hæc Matrimonia sufficere existimant.

3. Cum præsto est legitima Superioris dispensatio; & hæc quidem ex- 320 pressa esse debet, ut constat ex usu cum de magnis Principibus agitur. Quia enim eorum conjugia Religionem & Imperium insigniter tangunt, & in utriusque augmentum vel excidium magnopere influunt, æquum est & antiqua praxi constitutum, ut nihil inconsulto communi Fidelium Patre in re tanti momenti aggrediatur. Quod ad Plebejos attinet, iis sequenda locorum in quibus degunt consuetudo. In Germania, ait Pichler in Lib. 4. Decret. tit. 1. n. 131. videntur vulgares homines præscripsisse quoddam licentiam ab Episcopo obtinendam. Ad minus tamen curandum ut Catholicus nemo Hereticam ducat, nisi consulto prius Parocho, qui utriusque Partis ingenium, captum, Fidei vel errori adhesionem, ac futuri contractus clausulas educationem proles spectantes diligenter examinet; & si quod Fidei aut moribus imminere periculum præsentiat, ministerium suum constanter denegat, aut rem totam deferat ad Episcopum.

4. Cum ex appositis contractui clausulis nulla est quæ spirituali Catho- 321 licae Partis aut liberorum bono adversetur. Unde illicita sunt, non tamen nulla, Matrimonia hac contracta lege, ut masculi in Religione patris, puellæ vero in matris Religione enutriantur, prout ordinarie in cunctis Germaniæ locis, ubi Heretici Catholicis permixti Anacleto vivunt; teste, qui rem propriis oculis inspiciebat, Reiffenstuel in eundem titulum 1. Lib. IV. Decretalium.

- 322 5. Cum Catholica Pars iustam habitura est facultatem omnia Religio-
nis officia adimplendi: nec ullum legitime vereri potest subversionis pe-
riculum: alioqui enim vetitum esset Matrimonium illud jure naturali.

Quæres 3. an non obstante probabili perversionis periculo possit Catho-
licus cum Hæretico jungi, ex magna aliqua & eximia causa, puta vel aug-
menti & propagationis Ecclesie, vel tranquillit ejus status, vel libertatis Ca-
tholicorum qui sub hæretico Principe oppressi tenebantur.

- 323 Affirmat Pontius, ibid. c. 6 n. 2. & seq. modo, ait, is qui se probabili
huic periculo exponit, contrahat cum firmo proposito non labendi, *fidensque*
de divina misericordia fore ut eripiat ab eo periculo sine crimine. Ejus mo-
menta sunt, 1. quia licitum fuit Judith ad Bethulæ salutem castra Holo-
fernis ingredi, etsi grande hinc pudicitie suæ periculum immineret; &
prudenter vereri posset ne ex Assyriorum convictu Legem Moÿsis in
pluribus, vitu potissimum & cibo, transgredi cogeretur. 2. Iisdem se
periculis exposuit Esther, quantum ad Legispræcepta, maxime quia nec
genus suum, nec Religionem manifestaverat. Legatur Serarius qui pe-
ricula hæc eleganter exponit. 3. Quia qui gravi se periculo propter gra-
vissimum bonum exponit, non amat periculum, sed ingens illud bonum
ad quod, nonnisi per illud periculum deveniri potest. Hinc docet S.
Thomas, 2. 2. q. 10. art. 9. O. quod si aliqui fuerint firmi in Fide, ita quod
ex communicatione eorum cum Infidelibus conversio Infidelium magis sperari pos-
sit, quam Fidelium perversio, non sunt prohibendi Infidelibus communicare.
Idem pro aliis hujusmodi casibus docent Cajetanus, Sumus, Soto, &
alii quos citat ibid. Pontius, n. 9. 4. Idem confirmat ipse variis ejusdem
naturæ casibus, ut quod liceat 1. prægnanti & ægrotanti femine præbe-
re medicinam, etiam cum periculo abortus, proinde cum æterno prolis
dispendio. 2. Sumere potionem cum probabili pollutionis periculo, licet
tam voluptatis vis, quam naturæ fragilitas, satis ostendat quantum hinc im-
pendeat veneræ delectationi consentiendi periculum. 3. Quod possit qui
dubitatur an frigidus sit, triennio copulam attentare, licet non possit id
fieri sine certo moraliter periculo semen extra vas effundendi, &c. Hæc ille.

- 324 Verum doctrina hæc nullo modo admitti potest; 1. quia licitum est
cum probabili perversionis periculo Hæreticam ducere in uxorem, licet
a fortiori non fugere proximam peccandi occasionem, quando occurrit
honestam quæpiam & utilis ejusdem non fugendæ causa, aut cum per eam
inquiritur spirituale vel temporale proximi bonum. Atqui utraque
hæc consecutio ab Innocentio XI. proscripita est per utriusque hujus-
theosæ censuram: *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando cau-
sa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit. Licetum est quærere di-
recte occasionem proximam peccandi, pro bono spirituali vel temporali no-
stro, vel proximi.* Ergo a fortiori reprobata est Pontii opinio. A for-
tiori, inquam, quæ enim magis proxima peccandi occasio, quam
quæ continua est, quæ ratione amicitie efficax, quæ ex fragilitate no-
bis comperta infelicem exitum probabiliter, id est certo moraliter pa-
ritura sit. Nec nocet propositum firmum non labendi, aut spes divinæ
gratiæ; tum quia proposita hæc ore tenus firma innumeris quotidie
sunt lapsus & ruinæ occasio; tum quia perperam divinæ misericordiæ
innititur, qui illud amplectitur vitæ genus in quo probabiliter aut. 2.

Domino deferendus sit, aut gratiam Domini in vanum recepturus.

2. Quia ex dictis Tom. I. ubi de conscientia, non licet opinionem minus tutam sequi, nisi hæc multo sit probabilior. Ergo nec licet viam sequi coram Deo minus tutam, nisi multo probabilius sit nihil ab ea impendere peccati. Atqui cum simpliciter probabile est Catholicum ab Hæretico seductum iri, non est multo probabilius nihil ei ex conjugio suo peccati impendere. Ergo a conjugio illo fugere debet veluta facie colubri: & pensare nihil prodesse homini, si universum mundum spiritualiter etiam lucretur, & animæ suæ detrimentum faciat. Sed de his vide quæ dixi in Tract. de Peccatis & de Pœnitentia.

Nec nocent quæ a Pontio congeruntur; unde breviter, quia extrarem,

Ad 1. & 2. ex his quæ sunt speciali S. Spiritus instinctu, nihil colligi potest in gratiam eorum quæ more humano & communium sunt. Quis porro neget consilium Judith, cujus formam & venustatem adauxit Deus, a Sp. S. fuisse? Idem nec immerito conicere est de Esther, ut probat tum insignis ejus pietas, tum & rerum eventus. An vero non possit Esther certis Ethnicorum cibis uti, quo ferne modo potuit David manducare panes propositionis, solis ceteroqui Sacerdotibus reservatos, non est præsentis loci indagare. Utique potest Catholicus, ne ab Hæreticis detegatur, esuriali etiam die vesci carnibus.

Ad 3. Loquitur S. Thomas de iis qui nedum sint in probabili lapsus periculo, ab eo probabilius sunt immunes; ita ut *magis* ab iis sperari possit conversio Infidelium, quam propria ipsorum *perversio* ab Infidelibus.

Ad 4. Repete quæ Tom. III. diximus, tum de abortu, p. 450. tum de Pollutione ad 6. Decalogi Præceptum; & ex his collige, vel licita non esse priora duo quæ permittit Pontius; vel licita non esse cum probabili, ut supponit, peccati periculo.

Quod ad experimentum dubie frigidis concessum, dico paucis, id quod tunc permittitur, 1. ex necessitate maxima permitti, quia non aliter adjudicari potest an valeat Matrimonium. 2. Et illud in ipso Matrimonii usu factum censeretur. Sane non est reus criminis Onam, qui *preter* intentionem extra vas muliebre seminat.

C A P U T F E R T I U M.

De Causis ad Matrimonium disponensibus.

CUM multa ad Matrimonium disponant, & præquirantur, de his prius agendum videtur, quam penitentiæ ejus naturam, generali quadam ratione in Capite præcedenti delibatam, per partes & quasi anathomie sectam evolvamus. Dicendum igitur nobis 1. de Sponsalibus, 2. de Bannorum promulgatione, 3. de prævio Parentum consensu.

ARTICULUS PRIMUS.

De Sponsalibus.

DE Sponsalibus sex inquiruntur; 1. quid sint, & quotuplicis generis. 2. Quid de variis eorumdem circumstantiis statuendum sit. 3. Quis illorum Minister, & quæ ejus erga sponfos aut proxime spondendos obligationes. 4. Quæ Sponsalium necessitas, quis & effectus. 5. Quibus de causis dissolvi possint. 6. A quo debeant dissolvi.

S E C T I O P R I M A.

De Natura & Divisione Sponsalium.

Sponsalium nomen aliquando late & improprie sumitur; 1. pro muneribus sponse aut sponso offerri consuetis, quæ etiam *focalia* dicuntur. Hoc sensu I. Reg. 18. v. 25. Davidi præ modeltia & tenuitate se excusanti, quod Michol Saulis filiz ducendæ impar esset, respondit Saul: *Non habet Rex Sponsalia*, seu sponsalitia munera necesse, nisi centum præputia Philistinorum. 2. Pro Matrimonio vero quidem & rato, sed nondum consummato, quo sensu B. Virgo, licet jam vere nupta, dicitur *desponsata* Joseph, quia ab ipso nec cognita fuerat, nec unquam erat cognoscenda. Pressius Sponsalia, ut a spondendo seu promittendo deducta, futuri conjugii promissionem significant, secundum id D. Bernardi, Ser. de Virginibus: *Sponse vel Sponsi nomen ab eo quod est spondere Grammatici derivant. Dicuntur autem Sponsus & Sponsa, quia se sibi alterutrum spondent, ut nec ille nec illa alteri nubat.* Hinc hujusmodi Sponsalia semper exprimi debent per verba de futuro: severeque cautum est per art. 40. Edicti Blesensis an. 1579. ne Notarii per verba de præsentī excipiant consensum eorum qui de ineundo inter se Matrimonio cogitant. Et merito quidem, cum Sponsalia in Jure civili, Leg. *Si penam*, De verb. oblig. vocentur *Tractatus de futuris Nuptiis*; & in Jure Canonico, nimirum cap. *Nostrates*, xxx. q. 5. *futurarum nuptiarum promissio*. Hinc

2. Sponsalia in Rituali Parisiensi, pag. 349. definiuntur: *Promissio mutua & deliberata summi & aliquando contrahendi Matrimonii, sufficientibus verbis aut signis declarata inter personas ad contrahendum habiles & idoneas*. Hæc definitio, ut quæ conditiones ad legitima Sponsalia requisitas continent, fusius explicanda est. Itaque

3. Dicitur 1. *Promissio*. Neque enim simplex desiderium, propositumve: exterius expressum etiam per hæc verba: *Volote ducere*, sufficit ad Sponsalia. Propositum enim stat sine animo se vere & firmiter obligandi: is autem animus ad Sponsalia requiritur.

4. Hinc qui sicte promittit, licet ob deceptionem in re gravi peccet mortaliter, & ut scandalum, sic & damnum ex fraude sua exurgens reparare teneatur; non tamen ex communi sententia, cui male contradicit Pontius, Lib. 2. c. 2. n. 5. vi horumce Sponsalium contrahit obligationem; quia obligatio ad futurum Matrimonium non aliunde quam a promittente oriri potest; adeoque si promittere nolit, non vult etiam se obligare. Quod

si quis

si quis spondere vellet, & non obligari, reipsa non obligaretur, quia specie tenus, non revera promitteret, uti docet Sanchez, Lib. I. disp. 9. n. 5.

Sed quid si promissio facta sine animo se obligandi, juramento non fito, sed sincero confirmetur? Quid item si quis promittendo se quidem obligare voluerit, sed solum ad veniale?

Respondent aliqui in priori casu Sponsalia hæc non obligare; quia ubi deest spontanea hominis sibi legem imponentis voluntas, ibi necessario deest obligatio; tum quia ex Cap. II. XXII. q. 5. quod est S. Gregorii, Lib. 26. Moral. cap. 7. *Humane aures verba nostra talia judicant, qualia foris sonant. Divina vero judicia talia ea audiunt, qualia ex intimis proferuntur.* & non debet intentio verbis deservire, sed verba intentioni. At censent iidem Theologi eadem Sponsalia in posteriori casu obligare, sed venialiter tantum; quia tota obligatio pendet a contrahentis voluntate, sicut obligatio voti a voluntate voventis: vovens autem potest se tantum leviter obligare in materia etiam gravi.

Neutra hæc opinio præcisè sumpta omnino placet. Non prima, cui addendum est fictum hunc sponsorem ad Matrimonium teneri, non vi promissionis, quæ nulla est, sed vi juramenti, quod cum sine peccato potest, semper adimpleri debet, nisi quid obstat. Non secunda; quia etsi gratuita promissio ad modum voti fieri potest sub sola culpæ venialis poena, non tamen promissio mutua & graviter onerosa, quæque non acceptatur a comparte, nisi quia æque seria & gravis esse supponitur. Unde non ægre crediderim cum Averſa, & aliis quos sequitur Lacroix, Lib. 6. part. 3. n. 59. Sponsalia cum intentione se solum leviter obligandi facta, non fore vere & proprie dicta Sponsalia; nec proinde, si mala hæc intentio certo comperta esset, paritura impedimentum publicæ honestatis. Idem docent Salmanticenses hic cap. I. n. 85. pro casu quo eadem Sponsalia utrinque fierent sub ea conditione, ut neutram partem graviter obligarent. Etsi enim Sponsalia hæc pro licitis habent, quia neutra pars plus spondet quam sibi spondetur, nullam tamen hinc nasci publicam honestatem contendunt; quod quidem pessime & sedissime probant: at melius probari posset, quia grave onus ex levi obligatione non videtur induci.

Dicitur 2. Promissio mutua; unde promissio quæ fit a sponſis, Leg. I. ff. De Sponsalib. vocatur repromissio. Et vero Sponsalia quoddam sunt initium Matrimonii. Ergo sicut Matrimonium sine mutua corporum traditione subsistere nequit, sic nec Sponsalia sine mutua futuræ hujus traditionis sponſione subsistere possunt. Unde ut nullus est maritus sine uxore, sic nec sponſus sine sponſa repromittente. Ita Coniach, disp. 21. num. 9.

Hinc 1. non obligat promissio etiam jurata, nisi acceptetur, quia in omni promissione subauditur conditio, *Si velis, si acceptes*: juramentum autem in hoc sequitur naturam promissionis, uti accessorium sequitur principale. Neque tamen quia promissio hæc acceptari debet, ut iustitiæ obligationem inducat, ideo crediderim eam, donec acceptata sit, pro libitu revocari posse. Exigit enim veracitas ut qui promisit, quantum in se est fidem exsolvat; præsertim cum ei sine proximi injuria deesse non potest. Et vero annon crudeliter læditur puella, cum citra ullam quæ supervenerit causam, facta ei seu per litteras, seu coram testibus, Matrimonii sponſio rescinditur? Idem erit a fortiori faciendum, si promissio tua jura-

juramento firmata sit. Potest tamen constitui tempus, quo elapso corruat promissio, quia necdum acceptata sit. Imo si diuturna deliberatio inoram faciat longiorem, poterit non acceptatio inhiat disensus ac repulsæ haberi. Interim qui promissionem necdum acceptatam revocat, quia nondum Sponsalia contraxit, non est honestati publicæ obnoxius: & hoc præcipue inquirunt Theologi.

- 9 Hinc 2. quidquid in contrarium opinetur Sanchez hic, disp. 7. si Mævius promittat patri, curatori aut tutori Titiz, se eam ducturum esse, & hi nomine Titiz acceptent, necdum exurgent sponsalia; quia etsi multis in contractibus pater pro filia stipulari, id est acquirere possit, non tamen in re tanti momenti, ubi sicut ad conjugium ipsum, sic & ad legitimam ejus promissionem requiritur consensus maxime personalis. Si tamen pater pro filia, cui optime vult, præsentem, & tacente acceptet, erit hoc ipsius silentium sufficiens promissionis acceptatio, ut dicam n. 12.

- 10 Hinc 3. si promissio facta absenti huic intimetur per aliquem qui ad eam intimandam deputatus non sit, repromissio isti facta non inducet obligationem Sponsalium; quia nemo sine licentia mea personam Procuratoris mei gerere potest. Unde si promissionem revocavero antequam per Mandatarium meum innotuerit, non stabunt Sponsalia, licet promissio hæc mea per alium quemcumque declarata, jam acceptata fuerit. Sanchez, disp. 7. n. 35.

- 11 Hinc 4. stricte loquendo non exurgunt Sponsalia ex sola promissionis acceptance, donec accedat repromissio quæ obligationem inducat. Potest enim Joana promissionem Titii acceptare, ne is consilium inuter, & interea expendere an sibi expediat ut mutua Titio fidem præstet. Nec obest quod contractus Matrimonii necessario sit mutuus: id enim fit quia tuum alteri corpus dare non potes, nisi & ille suum det tibi. At obligatio contrahendi in futurum non est necessario mutua: sæpe enim qui promittit, certum alteri tempus relinquit deliberandi. Tunc porro promissio hæc, utpote non mutua, nequaquam invehit honestatem publicam, sed habebit vim obligandi Titii, sicut vim obligandi habent ceteræ promissiones acceptatæ, quandiu ab acceptante non remittuntur. Sed hic notandum 1. cum Haberto, cap. 7. §. 1. non præsumi concessum fuisse tempus ad deliberandum, nisi id conceptis verbis expressum sit. 2. Cum Henno, p. 454. quod si promittens se se obligare non intendat, nisi se vicissim obliget promissaria, nulla erit promissio sine repromissione: ubi vero intentionem hanc novisset puella, statim ut acceptaret, repromittere censeretur; ideoque & perficerentur Sponsalia.

- 12 An autem promissarii taciturnitas sit acceptatio sufficiens, ambigunt Theologi. Nobis cum citato mox Theologo dicendum sufficere taciturnitatem, si sermo sit de acceptance simplici; quia in favorabilibus valet hæc Juris Reg. 43. in 6. *Qui tacet, consentire videtur*. Porro favorabile est quod alter tibi obligetur, dum tu interim ei non obligaris. Si vero agitur de acceptance juncta cum repromissione, tunc taciturnitas per se solam satis esse non videtur; quia non minus hic subest incommodi, quam favoris. Si tamen taciturnitas iis stipata sit circumstantiis, quæ eam veracundia magis, quam dissensui vel animo suspensio atque ancipiti, adscribendam persuadeant, ut si agatur de Sponsalibus jam pridem optatis, indu-

industrie quæsitis, &c. tunc silentium ipsum rationem habebit consensus. Iis tamen qui Sponsalia recipiunt, eaque attestari debent, curandum semper ut Partes mentem suam diserte & perspicue exprimant, ut omnis reclamationi aditus præcludatur. Ceterum Cap. unic. *De desponsat. Impuber.* in 6. constitutum est, ut ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus contrahunt, si filii expresse consenserint, vel tacite, ut si præsentibus fuerint, nec contradixerint, modoliberi essent ad contradicendum, obligentur, & ex eis oriatur justitia publicæ honestatis.

Dicitur 3. *Deliberata*, proinde facta cum ea advertentia ac libertate quæ ad peccandum mortaliter requiritur. Et vero Sponsalia inducunt obligationem sub peccato mortali. Talis autem ac tanta obligatio per actum vel nullatenus, vel non satis liberum induci nequit.

Hinc 1. ut annotat Coninch, disp. 21. n. 15. Sponsalia cum insufficienti deliberatione contracta, ne sub veniali quidem obligant. Nulla enim hic subesse potest obligatio quam justitiæ. Atqui hæc in materia gravi semper sub mortali obligat. Ergo cum hic adsit materia gravis & promissio onerosa, si non sit gravis obligatio, ex defectu advertentiæ, nulla prorsus erit obligatio.

Hinc 2. Sponsalia contrahere nequeunt ebrii, phrænetici & amentes, nisi lucida habeant intervalla; vel in certis materiis deliri, sapiant in ista; quia hi carent libertate physica, dum carent usu rationis. Idem aliqui de mutis & surdis sensere, ut qui copulam quidem norint naturæ instinctu & brutorum more, sed Matrimonii naturam & onera intelligere non possint. Alij tamen & merito docet Sanchez, disp. 8. n. 12. cum ex iis plures ingenii sint adeo perspicacis, ut multa difficillima & assequantur, & signis manifestent; consuetique etiam & absolvi valeant. Aliud statuit idem Theologus de iis qui a nativitate cæci sunt, mutique & surdi. Muti enim totam conjugii naturam nonnisi per signa capere possunt; hæc autem signa a perpetuo cæcis percipi non valent.

Hinc 3. nec Sponsalia valide contrahunt, qui circa personam errant aut decipiuntur; quia error ille voluntarium perimit, adeoque & libertatem. Idem est de iis qui circa conditionem servilem errarent aut deciperentur.

Sed quid de iis qui ex subito iracundiæ vel luxuriæ impetu, aut ex gravi metu ad extorquendum inique consensum incusso, Sponsalia contrahunt?

R. In priori casu valere Sponsalia, nisi, quod tamen rarum est, libidinis ætus advertentiam sufficientem, adeoque necessarium libertatis gradum abstulerit. Sane quæ ad culpam mortalem sufficit advertentia, hæc ad Sponsalia ut ad votum sufficere debet; nec facilius continget quæpiam ob iracundiæ vim excusari a Sponsalibus, quam qui hominem occidit, a letali peccato. In dubio an passionis impetus vel animi perturbatio libertatem requisitam sustulerit, præsumendum est eam non defuisse; quia in obscuris inspicendum est id quod frequentius evenire solet; & sæpe deest maturum consilium, absque eo quod desit libertas. Objici possent, tum Cap. *Divortium* 21. de Pœnit. dist. 1. quod e Digestis peritum est, ubi quid in calore iracundiæ vel sit, vel dicitur, non prius ratum est, quam si perseverantia apparuit judicium animi fuisse; tum aliæ Leges in quibus jura-

uramentum in æstu iræ præstitum minime ligare dicitur. Verum ii Textus intelligendi sunt de motu iracundiæ tanto, ut requisita ad letalem culpam deliberatione animum privaverit. Id. ibid. n. 11.

Major est circa posteriorem casum difficultas, eaque, ut frequentior, majoris momenti; quia si valent Sponsalia ex gravi metu contracta, ex iis orietur impedimentum publicæ honestatis: non autem si invalida sint, ut observat Sanchez, Lib. 4. disp. 19. & probat ex Trident. Sess. 24. cap. 3. de Matrim.

- 18 Triplex porro est ea de re opinio. Prima contendit Sponsalia hæc utroque Jure Civili & Canonico irrita esse. Secunda vult ea valere secundum Jus civile, donec irritentur; at de facto irritari per Jus Canonicum. Tertia existimat ea neutro Jure irrita esse, sed solum irritanda, seu a Judice, ut plures volunt, seu a metum passo, qui ab iis propria auctoritate resiliere possit, uti Sanchezio videtur, ibid. n. 5. Hæc ego sub bona Lectoris venia.

Probabile est valere Sponsalia ex gravi metu etiam injusto extorta. Contrarium tamen videtur probabilius. Utraque opinio in praxi prodesse debet.

- 19 Prob. 1. pars, quam tenent Sylvester, Henriquez, Tannerus, Lessius, Perez, Coninch, Pirring, & alii quos citat & sequitur Pikler in Tit. 1. Lib. 4. n. 14.* 1. Quia contractus ex gravi metu facti communiter valent naturali Jure, utpote qui licet secundum quid involuntarii sint, sint tamen absolute & simpliciter liberi. Ita docent omnes fere Theologi, & nos olim cum ipsis, Tom. 1. ubi de Contr. part. 1. c. 2. art. 3. Concl. 5. Valent etiam regulariter iidem contractus de Jure positivo, secundum id. Capituli 2. *De his que vi. &c.* & Leg. final. Cod. eod. *Que metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari vel infirmari*; adeoque valent donec infirmantur. Ergo valent etiam Sponsalia ex eodem metu extorta, nisi offendatur Jus positivum ea irritans. Istud autem nemo ex Adversariis hæcenus exhibere potuit.

- 20 2. Quia quod valeant Sponsalia hæc, nihil habet incommodi respectu ejus a quo per metum extorta sunt: Tum quia Jus naturale obligat eum qui metum inique intulit, a Sponsalibus resiliere, si id velit metum passus: tum quia Jus positivum tribuit ei qui metum passus est, vel actionem qua coram Judice compellat alterum ad rescindenda Sponsalia; vel exceptionem ad repellendum eum qui metum incussit. Imo in hypothesi quæ Sponsalia hæc valere supponit, melius consultum est metum patienti; quia si postmodum mutata voluntate conjugium inire velit cum eo a quo metum passus est, ad id eum cogere potest; quod non posset, si non valerent Sponsalia.

- 21 Prob. 2. pars. 1. Ex graviorum Theologorum & Canonistarum judicio. Hanc enim sequuntur Panormitanus, Covarruvias, uterque Barbosa, Sanchez, Pontius, Azor, Bonacina, Layman, Card. Lugo, Reinffenstuel, & alii longe plures, quibus accedit Collator Andegav. Tom. 1. pag. mihi.

* Eadem erat illustris Caroli Merinvillei, Carnutenis Episcopi opinio, ut videre est in Opusculo cui vere titulus: *Sujets de Conférences pour le Diocèse de Chartres*, p. 3. Quod Opus instar Thæson, quæ ad lucem proponuntur in Collegiis, assertiones multas habet, probationes nullas.

mili 103. Et favet Pontas, v. *Fiancailles*, cas. 8. eique nos olim, sed obiter & extra rem, adhasimus in Tract. de Contract. part. 1. cap. 4. art. 2. in fine.

2. Quia connexorum eadem est ratio, idem iudicium, ut colligitur ex cap. *Transato*, 3. de *Constit.* Atque hinc, Leg. *Oratio*, ff. *De sponsalib.* prohibitis in Senatorum persona nuptiis, prohibentur & Sponsalia. Atqui Sponsalia & Matrimonium sunt connexa; istud autem, si gravi metu extorqueatur, invalidum est, seu jure naturali, ut censent plures cum Scoto, & SS. Thoma & Bonaventura in 4. dist. 24. seu ad minus Jure positivo, ut omnes fatentur.

3. Irritus est Jure naturali contractus qui vel ad peccandum obligat, vel grave innocenti onus imponit. Atqui sic se habent Sponsalia ex iniquo metu. Velenim obligant perseverante metu ad ineundum cum metus auctore Matrimonium; quod utpote nullum, grave esset peccatum: vel obligant ad mutandam voluntatem; adeoque ad libere contrahendum cum homine inviso, scelesto, & qui cum in re sanctissima vis inferendæ capax sit, non unius sceleris capax esse potest; quod gravissimum est onus: vel obligant ad subeundum honestatis publicæ impedimentum; quod, ut loquuntur Jurisperiti, damnum est irreparabile; quia non amplius posset rescindi per sententiam Judicis, prout rescinduntur incommoda alia ex ceteris contractibus metu celebratis emergentia, juxta citatum istud: *Quæ metu & vi fiunt, de jure debent in irritum revocari.*

Frustra reponunt, impedimentum honestatis per Pontificiam dispensationem tolli posse; proinde hinc non sequi damnum irreparabile. Nam r. damnum subortum ex gestis per metum gravem debet tolli *de jure*, seu per sententiam Judicis, gesta illa ceteroquin valida in irritum revocantis, ut statim diximus, & ex cit. Cap. *Abbas*, de *his quæ vi*, concludunt Canonistæ. Porro damnum publicæ honestatis non posset ex hypothesi rolli per sententiam Judicis. 2. Quia quod de Jure communi fieri non potest, sed tantum ex dispensatione Papali, censetur impossibile, ut post Glossam, Dynum & alios docet Fagnan in Cap. *De illis*, *De despons. impub.* n. 42. Ergo, inquit Reinssensuel in tit. *De his quæ vi*, &c. n. 46. ut nunc taceam expensas in difficiliore accessu ad Sedem Apostolicam faciendas, damnum illud censetur irreparabile. His adde quod fieri facile possit ut qui rescissionem petit, metum probare non valeat. Ergo contra voluntatem Matrimonium inire, & sic in statu violento perpetuo remanere cogetur, quod absurdum est & iniquum.

4. Ex Cap. 11. *De desponsat. impub.* ubi Alexander III. Pisano Archiepiscopi sic respondet: *Ex Literis tue fraternitatis accepimus, quod puella quedam annorum duodecim jurata fuit & desponsata cuidam puero novem vel decem annorum, & tempore procedente, de voluntate parentum potius quam de sua, sicut asserit, ad domum patris pueri adducta, ubi nolens & invita, minis parentum impulsâ, moram fecit per annum & amplius, & tandem inde recedens ad domum propriam est regressa. Cum autem dictus puer nondum ad decimum-quartum annum pervenerit, nec ad eandem carnaliter accessum habuerit, discretionis tue taliter respondemus, quod si puella admonita, ut donec compleat idem puer annum decimum-quartum, expectet, non duxerit expectandam, ei secundum quæ propofita sunt, accipiendi alium virum libe-*

liberam tribuas potestatem. Atqui eo loci supponit Pontifex, prædicta Sponsalia ex metu contracta fuisse, & idcirco fuisse invalida. Permittere enim ut puella hæc, cui vult, libere nubat. Atqui si Sponsalia illa vel sine metu celebrata, vel cum metu valida esse supposuisset, non dedisset puellæ hanc cuiuslibet viro libere nubendi facultatem. Non in priori casu; ut quid enim puer jure per legitima Sponsalia sibi acquisito sine sua culpa privatus fuisset? Non in posteriori casu: siquidem idem Pontifex eod. an. 1170. vel forte superiori, sanxerat, Cap. 4. *A nobis*; eod. tit. ut cum duo, quorum alter est impubes, Sponsalia contraxerunt, uterque usque ad legitimam ætatem expectare teneatur, ut tunc ad alterius requisitionem dissolvantur Sponsalia. Ergo cum ab hac sua lege recesserit Alexander III. in casu proposito, necessum est ut prædicta Sponsalia habuerit pro invalidis. Unde istud, cui multum innituntur Adversarii liberam tribuas facultatem, non importat dissolutionem Sponsalium quæ ante valerent, sed declarationem eorum invaliditatis; secundum id Glossæ in hunc locum: *Sponsalia per vim contracta non tenent: & ideo datur huic licentia cum alio contrahendi*.

- 26 Prob. 3. pars, nimirum quod utraque opinio in praxi prodesse debeat: cum enim prima sit tutior, & ex ejus probationibus merito inferatur secundam esse tantum probabilem, duo hinc sequuntur; 1. consultius esse ut Pars quæ metum gravem sibi incussum esse conqueritur, Sponsalia sua per Ecclesiasticum Judicem dissolvi curet. Atque id eo æquius est; ut advertit doctiss. D. Babin ubi supra p. 66. quod plerumque fingitur gravis intercessisse metus, ubi levis solum occurrit, vel pure reverentialis. 2. Ut tunc temporis obtineatur dispensatio honestatis publicæ. Hæc autem, nostro quidem judicio, non a Papa, (ut supponunt Theologi utriusque modo adducti; priores quidem simpliciter, posteriores vero ex priorum hypothefi) sed ab Episcopo poterit obtineri; quia in dubio legitimus casus Papalis fit Episcopalis, uti pluries dixi agendo de Disputationibus.

Quæres an juxta secundam opinionem, quæ Sponsalia metu extorta pro irritis habet, eadem valeant, si juramento fuerint confirmata; aut saltem an tale juramentum obliget.

- 27 Resp. ad 1. Sponsalia de se nulla nullam vim a juramento mutuari; quia juramentum relinquit contractus quibus adjicitur in primævo valore, vel nullitate, ut docent Theologi cum Sanchez, cit. Lib. 4. disp. 21. num. 1.
- 28 Circa 2. scinduntur Theologi. Alii juramentum hoc per se obligare, & idcirco, ne obliget, per dispensationem esse tollendum contendunt: 1. Quia ex Cap. *Cum contingat*, 28. *De jurej.* servari debent juramenta, cum in alterius præjudicium non redundant, nec observata vergunt in dispendium salutis æternæ: Hinc qui juravit se usuras soluturum, solvere debet ex Cap. 6. ibid. Atqui juramentum de quo nunc, sine omni culpa servari potest. 2. Quia minor requiritur consensus ad Sponsalia, quam ad ceteros contractus; cum illa inter septennes valeant, non item alii contractus. Atqui in ceteris contractibus metu extortis valet juramentum. Ita D. Bonaventura & alii plures.

- 29 Alii juramentum istud Jure irritum esse, adeoque non indigere relaxatione teneantur; ita Sanchez, ibid. n. 3. cum aliis pluribus. 1. Quia citatum Caput

Caput & Literis loquitur de Sponsalibus juratis: *Accepimus*, inquit, *quod puella quedam jurata & desponsata*, &c. & tamen Sponsalia hæc nullius esse roboris declarat Alexander III. ut dictum est. 2. Quia cum contractus ob publicam utilitatem prohibitus, juramento stabilitur, juramentum nullam parit obligationem, nec indiget relaxari: si enim juramentum quod in præjudicium tertii vergit, nec obligat, nec relaxari eget: quantumvis obligat illud quod bonum commune lædit. Atqui Sponsalia coacta, quæ sunt initium Matrimonii, prohibentur ob publicam utilitatem, sicut & ipsum Matrimonium. Hinc enim oriuntur rixæ inter conjuges, neglectus liberorum, dissidia in familiis, turbæ in Republica. Ergo.

Hæc opinio veri magis similis apparet. Non desunt tamen qui, ob materiam hujus caliginem, existiment, quod & docet S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 18. §. 1. tutius esse ut eo in casu petatur dispensatio, ab Episcopo facile obtinenda. Et id demum suadet Pontafius unde supra.

Non moneo, quod fatentur omnes, Sponsalia ex levi metu inita plenum robur habere; quia ex Reg. 184. ff. *vanis timoris iusta excusatio non est*. At monendum plures esse qui sentiant relaxationem juramenti per metum levem extorti, quamvis non detur in exteriori foro, quod nullam levis metus rationem habet, ab Episcopo in foro conscientie esse concedendam. Ita D. Antoninus, 2. p. tit. 10. cap. 9. & alii quos sequitur Sanchez, Lib. 4. disp. 20. n. 8. & 9.

Quæres iterum an deceptio & dolus non modo justam a Sponsalibus resiliendi causam præbeant, sed & eadem irrita efficiant. Pro solutione

Not. Dolus vel est substantialis & circa personam ipsam; ut si contrahas cum Titia, ratus ex falsa quorundam assertionem te contrahere cum Mœvia. Vel est accidentalis: & is vel dat causam contractui, ut si Mœviam desponsas, quia nobilis tibi renuntiata fuerit, alioqui non desponsaturus; vel incidit in contractum; ut si conjugium spondeas ei quam virginem aut nobilem esse credis, ceteroqui sponsurus, licet minus libenter, vel majori dote.

Non agitur hic de dolo substantiali, imo nec de accidentali qui circa conditionem servilem versetur: uterque enim irritat Sponsalia; prior Jure naturali, posterior Jure positivo. Lis igitur tota est de dolo accidentali, porriusim antecedente, & causam dante contractui. Jam

R. cum Anacleto Reiffenstuel, Lib. 4. tit. 1. n. 12. & aliis vulgo contra Sanchem, dolum hunc, seu ab altero contrahente, seu a tertio quopiam proveniat, nec Matrimonium nec Sponsalia irritare; quia hæc nullo Jure divino aut humano, Canonico vel Civili, invalida declarantur, nisi qualitates fortunæ, morum, conditionis; &c. deducantur in conditionem, sine qua sponsus vel sponsa contrahere non intendant. Nihilominus error circa qualitates justam Sponsalia dissolvendi causam præbet, ut infra dicemus. Vide quæ de hac materia fusius scripsi, p. 1. de Contract. c. 3. art. 2. Sed ad definitionem nostram regrediamur.

Dicitur 4. *futuri Matrimonii*. Hinc Sponsalia, ut quæ ineantur per verba de futuro, *Accipiam te in meam*, insigniter discrepant a Matrimonio, quod postulat verba de presenti, *Accipio te in meam*. Idque a sponsis caute perpendendum, ne quod olim sæpius evenit, id jam licere sibi putent

quod solis conjugibus permittum est. Addo fieri posse ut ex Juris dispositione verba de presenti non conjugium, sed sola Sponsalia efficiant; ut cum impubes seu cum pubere, seu cum alio impubere per verba de presenti contrahit; de quo vide cap. unic. *De dispensatione impub.* in 6.

- 35 Dicitur §. *verbis aut. signis*; seu, ut alii brevius, *sensibiliter expressis*. Ratio est quia Sponsalia sunt contractus humanus, & utrinque acceptandus. Homines autem nonnisi per signa sensibilia contrahere possunt; nec potest alter alterius fidem acceptare, nisi sibi manifestam. Potest quidem quandoque homo ex promissione Deo interini facta teneri ad matrimonium, puta si id necesse sit ad resarciendum damnum quod defloratæ virgini intulit, ad sancendam pacem inter Christianos Principes, ad copiosam Infidelium conversionem; ut statuit Sanchez, Lib. 1. disp. 4. n. 1. At quandiu promissio hæc in animi medullis latuerit, nulla hinc efflorescent Sponsalia. Ceterum verba vel signa quibus mentem suam aperiunt contrahentes, nitida & aperta esse debent. Est enim cum dubiæ sunt voces, standum est in foro conscientie intentioni contrahentium; si de illa constet: in exteriori tamen foro adherendum communi verborum intelligentiæ. De his sat inutilibus adi Sanchez, ibid. disp. 18.

- Sed quid de ea formula: *Non aliam ducam præter te: vel de ista: Nulam aliam, sed te ducam*; vel de hac: *Infamis sim, nisi contraxero tecum*?
36 R. cum eod. disp. 19. priorem formulam, nec matrimonium nec Sponsalia inducere; tum quia consensus non præstatur per meram negationem; tum quia propositio hæc (nisi aliud ex circumstantiis distincte innotescat, ut si tunc de Sponsalibus tractabatur) non absolutum, sed conditionalem hunc sensum efficit; Si fortis futurum est ut matrimonium ineam, tecum inibo. Nec obest quod clamosa hæc Judæorum propositio: *Non habemus Regem nisi Cæsarem*, hunc efficiat sensum: *Cæsar est Rex noster, & non alius*. Hæc enim, utpote de presenti, sensum absolutum facit, sicut & facerent ista: *Non duco aliam nisi te*. Altera vero, ut quæ futurum respiciat, sensum facit conditionalem.

- 37 Quod ad secundam formulam spectat, hæc dubio procul Sponsalia efficit: non enim in ea tantum est negatio ducendi aliam, sed & affirmatio præsentem istam ducendi.

- 38 Quod ad ultimam formulam attinet, posset absolute hæc non magis promissionem futuri matrimonii, quam futurorum Sponsalium, exprimere. Unde sensus ejus ex circumstantiis in quibus profertur, elici debet.

- 39 Signa verbis conjunximus, quia sicut per verba, sic & per nutus Sponsalia contrahi valent, ut liquet in mutis. Possunt etiam qui muti non sunt per signa, juxta locorum morem, contrahere. Unde licet manus porrectio, annuli indigiti inmissio, jocalium vel arharum receptio, signa sint de se æquivoca, sicuti ramen consuetudo viget, ut hæc vel sponsalia vel matrimonium significant; per ea matrimonium vel sponsalia contrahentur; quia hæc pro locorum usu sensibile; adeoque sufficiens erunt consensus argumentum. Idem erit, si ex circumstantiis, puta ex habito antea de Sponsalibus tractatu, merito judicetur hæc animo Sponsalia in eundem missa & recepta fuisse, Sanchez disp. 22.

Dicitur

Dicitur 6. *inter personas ad contrahendum habiles*, quæ prohiñe nec naturali, nec alio quopiam Jure contrahere prohibeatur. Quæ conditio latius infra expendetur.

Sponsalia dividuntur 1. in *Ecclesiastica*, & *Civilia*. Priora celebrantur in facie Ecclesiæ coram Parocho vel Sacerdote ad id legitime deputato. Hæc in Ecclesia Græca vigent, & vinculum insolubile pariunt. Posteriora conficiuntur per mutuam Partium promissionem absque Sacerdotis ministerio; & hæc non tantum in Italia, sed & in multis Galliæ Diocesisibus sufficiunt. Quin & Alexi prohibita fuere Sponsalia Ecclesiastica, quia per abusum pro matrimonio ipso haberentur. Alibi tamen sub præceptum cadunt, adeo ut prævia quævis matrimonii promissio æstimeretur simplex ad Sponsalia dispositio.

Sponsalia Ecclesiastica ubicumque præcipiuntur, sine gravi peccato prætermitti non possunt. In his sequenda est forma: Ritualibus Libris præscripta; quoad personas, ut quod Minores sine patrum & matrum, tutorumve aut curatorum consensu ad spondendam sibi fidem non admittantur; quoad horam, ut quod Sponsalia nec ante horam quartam matutinam, nec post octavam ferotinam fiant; quoad tempus, ut quod pridie vel ipsa matrimonii die celebrentur; & alia quæ variis locorum Legibus varie constituta sunt.

Dividuntur 2. in *valida* & *invalida*. Invalida sunt quæ conditione substantiali carent, seu ex parte alterutrius contrahentis, ut si legitimo consensu careat; seu ex parte formalitatum, quæ in puncto essentiali violentur. Valida autem vel *licita* sunt, ut si in his præscripta omni adamussim observentur; vel *illicita*, ut si accidentali quopiam ritu destituta sint.

Dividuntur 3. in *absoluta*, quæ pure & independenter ab omni pacto; & *conditionata*, quæ nonnisi sub certa conditione ineuntur. Hæc autem conditio vel est de præterito aut præsentī, vel de futuro; rursumque vel est honesta, vel turpis: eaque turpitudine vel ipsam matrimonii rem directe impetit, vel aliquid a matrimonio diversum.

Dividuntur 4. in *simplicia*, quæ sunt nulla ei qui resiliens constituta pœna; & *pœnalia*, in quibus resiliens pactam pœnam subire tenetur. De his omnibus dicendum in decursu.

SECTIO SECUNDA.

De Circumstantiis Sponsalium.

Circumstantias personæ, loci, finis, modi & temporis seorsim expendimus perspicuitatis gratia.

§. I. De Circumstantiis personæ.

Quæres 1. an ipsi etiam impubere Sponsalia contrahere possint.

Resp. Sponsalia quacumque ætate contracta valent Jure naturali, modo adsit sufficiens rationis usus eadem Jure Ecclesiastico ante

septennium completum nulla esse videntur, nisi forte malitia suppleat aetatem.*

46 Prob. 1. pars. Quia ut valeant Sponsalia de Jure naturali, satis est ut eorum natura, vis & effectus sufficienter intelligantur. Id autem fit in utroque Jure supponatur fieri circa septimum aetatis annum, potest & antea factum supponi; cum ratio aliis ocuis, aliis multo serius adveniat. Hinc Leg. 14. ff. *De Sponsalib.* habetur: *In Sponsalibus contrahendis aetas contrahentium definita non est, sicut in Matrimoniiis.*

47 Prob. 2. pars ex Cap. *Literas* 4. & Cap. *Accefit*, §. h. t. ubi Sponsalia supponuntur nulla antequam Pars altera septimum annum compleisset. Et Cap. *Ad dissolvendum* 13. *Pronuntiavimus*, ait Alexander III. inter juvenem & puellam nec Matrimonium nec Sponsalia fuisse contracta; cum constet puellam nondum ad septennium pervenisse. Ratio est quia, juxta D. Thomam in 4. dist. 27. qu. 2. art. 2. quem sequuntur omnes, septennio adimplete communiter incipit rationis usus & libertas.

48 Prob. 3. pars, quia haerent Theologi circa vim Sponsalium, quae a pueris septennio completo minoribus contrahuntur. Alii nimirum ea valere negant, etiam si malitia suppleat aetatem, vel dies pauci ad septennium complendum desint. 1. Quia Leges, tam irritantes quam praecipientes vel prohibentes, quae fundantur in praesumptione, non cessant, etsi in uno vel altero casu cesset id quod Lex praesumit; uti docuimus in Tract. de Legibus. Sic Lex quae clandestina Matrimonia irritat propter generale fraudis periculum, non cessat, licet in aliquo particulari casu cesset periculum fraudis. Atque Canonicae Leges quae requirunt ut sponsi septimum annum compleverint, fundantur in generali praesumptione, quod ante illud tempus non adsit sufficiens rationis usus ad imponendam sibi tanti momenti obligationem; & quod innumeris dolis pateret aditus, nisi certa aetas ad eam determinaretur. Ergo licet in particulari casu adsit praecox ingenii maturitas, quod pene impossibile videtur, licet etiam cesserit omne doli periculum, non ideo cessat Legis obligatio.

49 2. Quia ubi Lex non distinguit, nec nobis distinguere licet. Atque Lex prohibet Sponsalia ante septennium completum; nec distinguit casum usus rationis a casu in quo idem usus desit; etsi haec facillime distinguere poterat, prout fecit quoad Matrimonium, decernendo illud ab impubere valide contrahi, ubi aetatem suppleret malitia. Ergo.

50 3. Quando Canonicae Leges certam Professioni Religiosae, Dignitatibus vel Testamentis aetatem determinant, non valent actus antea celebrati, quantacumque adsit ingenii maturitas, prudentia, &c. Ergo. Ita sentiunt Gonzales, Pichler in Titul. *De desponsat. impub.* num. 3. & alii apud ipsos plures, Collat. Andegav. pag. 82. &c.

Fatentur tamen iidem communiter pueros septennio minores, non pecca-

* Notandum phrasim hanc, *Malitia suppleat aetatem*, aliter intelligi in Sponsalibus, aliter in Matrimonio. In ordine ad Sponsalia, malitia, vel potius prudentia, dicitur aetatem supplere, quando ante tempus a Jure ad illa praescriptum adest sufficiens rationis usus. In ordine vero ad Matrimonium, malitia supplet aetatem, quando ante tempus Matrimonio praefixum, quod est in maribus an. 14. & in puellis an. 12. utrobique completorum, non solum adest sufficiens rationis usus, ac iudicii discretio, sed etiam prodit se potentia ad copulam & generationem, Potentia haec coeundi vocatur etiam Pubertas naturalis; & haec in quibusdam praecedit pubertatem legalem, id est aetatem quam Leges ex praesumptione communiter contingentium determinaverunt.

peccare Sponsalia contrahendo; licet peccent qui ante completam pubertatem, vel legalem, vel naturalem, Matrimonia contrahunt: quia Jus Sponsalia irritans, eadem nec expresse nec tacite prohibet; cum e contra Jus irritans Matrimonium ante legitimam ætatem *distictius inibeat*, ne aliqui, quorum *uterque vel alter ad ætatem Legibus vel Canonibus determinatam non pervenerit*, Matrimonio jungantur, Cap. 2. *De disp. impub.* Verum prudenter monet Collator Andeg. p. 83. nusquam suadendum esse quibuscumque impuberibus (nisi pubertati proximis) ut Sponsalia quæ nonnisi plures post annos ad Matrimonium deducenda sint; contrahant; tum quia difficile est ut id quod spondent, satis intelligant; tum quia hinc funesti manant effectus.

Alii ex adverso contendunt valere hæc Sponsalia, si vel malitia suppleat ætatem; ita Sanchez, Lib. 1. disp. 16. n. 9. Covarruvias, Collat. Carnot: vel pauci dies septennio complendo desint; ita S. Thomas, S. Antoninus, &c. vel saltem si ultima dies septennii sit inchoata, quæ postrema Pirringhi ac Pontii opinio, discrepat quidem, sed parum, a præcedenti.

Arguunt 1. quia trita hæc; *Quod parum distat, nihil distare videtur*: 52
Parum reputatur pro nihilo, sunt axiomata ex Jurisperitorum usu deprompta. Atqui quod diebus aliquot tantum distat a septennio, parum distat; & multo minus, quod aliquot duntaxat horis. Ergo pro nihilo reputari debet; adeoque non requiritur septennium omnino & physice, sed sufficit moraliter completum.

2. Quia ex Cap. 3. *De sponsalibus*, *Juvenis qui puellam nondum septennem duxit*: propter *honestatem Ecclesiæ*, seu quia publicæ honestatis impedimentum contraxit, a consobrina puellæ hujus, quam postmodum duxerat, separari jubetur. Atqui hic valida supponuntur Sponsalia a puella septennio minore contracta: ex iis enim exurgit impedimentum honestatis. Illud autem, tam Jure antiquo, Cap. unic. *De spons.* in 6. quam Jure novo Conc. Trid. Sess. 24. de reform. Matrim. nonnisi ex Sponsalibus validis oritur. Jam vero puellæ septennio minoris Sponsalia non alia de causa valere potuerunt, quam quia malitia in ea supplebat ætatem: 53

3. Quia Jura pubertatis annos indistincte ac generaliter requirunt ad Matrimonium. Atqui tamen, ubi ætatem supplet malitia, valet Matrimonium ante pubertatis annos initum; ex Cap. 9. & fin. *De despons. impub.* Ergo idem dicendum de Sponsalibus; tum quia, utpote Matrimonii initium, debent ejus conditionem sequi; tum quia multo minoris sunt momenti quam Matrimonium & dissolvi possunt, quod Matrimonio non competit. Unde S. Thomas, q. 43. art. 2. ad 7. *In Sponsalibus etiam similiter si appropinquant contrahentes ad tempus septennii, contractus Sponsalium habet robur: quia secundum Philosophum, quod parum deest, quasi nihil deesse videtur. Hæc autem propinquitas a quibusdam determinatur tempus sex mensium: sed melius est quod determinetur secundum conditionem contrahentium, quia in quibusdam magis acceleratur usus rationis; quam in aliis.* 54

4. Septennium præcise determinatum est, quia in eo præsumitur usus rationis. Atqui non cessat præsumptio hæc, si dies pauci vel horæ desint. 55

5. Sponsalia & Matrimonium causæ sunt favorabiles. Atqui ultima dies in favorabilibus habetur pro completa, statim ut inchoata est; ut patet tum in Testamenti confectioe, tum in susceptione Ordinum, &c. 56

- 57 6. Non requiritur septennium, nisi quia in eo adesse præsumitur usus rationis. Ergo si is ocus adfuisse dignoscitur, valebunt Sponsalia: *Cum, ex Cap. 13. De restitut. spoliat. præsumptio debeat cedere veritati.*
- 58 7. Quæ valent de Jure naturali, valere debent de jure positivo, nisi hoc illi palam & evidenter deroger. Atqui Sponsalia septennio minorum in quibus prudentia supplet ætatem, valent de Jure naturali: ad minus autem dubium est. an hæc Jure positivo in irritum mittantur. Ergo. Hæc illi quæ invicta non sunt. Unde reponunt primæ opinionis Patroni.
- 59 Ad 1. valere hæc axiomata in iis quæ a Jure determinata non sunt: alioqui valerent etiam in Professione Religiosa; quod falsum esse constat ex iis quæ diximus Tom. 3. pag. 68. Idem est de sacris Ordinibus, hoc sensu quod relative ad ipsos dies inchoata nunquam haberi debeat pro completa.
- 60 Ad 2. neg. 1. & 2. min. Ex eo enim quod in prædicto casu subortum fuisset publicæ honestatis impedimentum, non sequitur Sponsalia hæc ratione ætatis valida fuisse; cum de Jure antiquo impedimentum illud oriri posset ex Sponsalibus quacumque ratione invalidis, modo invalida non essent ex defectu consensus. Is portio consensus non desuit juxta Adversarios, qui cum ex malitia ætatem supplente repetunt. Præterea dubium erat an Sponsalia hæc non fuissent post septennium ratificata, saltem facto. Unde subdit Eugenius: *Ex humana tamen fragilitate forsitan tentaverunt, quod complere non potuerunt*, nimirum opus conjugale. Neque tamen tunc certo pronuntiat Pontifex hinc natum esse impedimentum, sed dubie: *Quia, inquit, in his quæ dubia sunt, quod certius existimamus, tenere debemus*, &c. Ergo nihil ex hac ipsius decisione colligi potest; cum ex decisione quæ, licet duobus motivis nixa sit, dubie profertur, nihil certi erui possit pro causa quæ vix uni ex hisce motivis innititur.
- 61 Ad 3. neg. maj. quæ cum minore pugnat. Non enim generatim requiritur ad Matrimonium tempus pubertatis, si Lex aliqua expressim declaret tempus illud non in omni casu requiri. Ergo a Matrimonio ad Sponsalia non valet illatio; & merito quidem: æquum enim fuit ut in Matrimonio spectaretur pubertas naturalis, sed generandi potentia, quia ea stante stat periculum fornicationis. At vero in Sponsalibus ante septennium completis non subest illud periculum.
- 62 Nec juvant causam præsentem rationes quæ ibid. subjiciuntur, etiam si a D. Thoma probatæ sint; quia in rebus positivo Jure sancitis, nec a rationibus metaphysicis, nec ab auctoritate (nisi hæc ob Doctorum consensum moraliter unanimum, verba Legis aliter quam per se sonent, interpretetur) argumentum cogens erui potest.
- 63 Ad 4. neg. min. Licet enim præsumptio, quæ est *ab homine*, cessare possit in casu particulari, non ea tamen quæ est *a Jure*. Hæc enim generalis est, & semper viget, quamvis in particulari casu non subsit id quod generaliter præsumitur, ut patet in Matrimonio clandestino, in Professione Religiosa paucis diebus ante præscriptum tempus emissa. Hæc igitur præsumptio non cedit veritati particulari, sed manet generatim vera, & quæ talis obligat. Certe in casu præsentis generaliter verum est, quod ordinarie desit ante septennium completum usus sufficiens rationis, & quod ex Sponsalibus antea contractis gravia suboriantur incommoda.

Ad 5. dist. Matrimonium & Sponsalia sunt causæ favorabiles simul & onerosæ, C. favorabiles simpliciter, N. Sponsalia enim ante septennium valida duplex onus, utrumque grave, imponerent; 1. impedimentum honestatis publicæ; 2. impotentiam recedendi a Sponsalibus ante pubertatis annos. Aliud est de Testamenti confectioe, & de Ordinibus: Hæc enim duo habentur ut merus favor: primum quidem respectu Testatoris ipsius & eorum de quibus bene meretur: secundum respectu Ordinandum, vel potius Ecclesiæ. Præterea non parum discrepant Testamentum & Ordines a Sponsalibus. 1. enim specialis est exceptio quoad Testamenti confectioem: exceptio porro firmat regulam in casibus non exceptis. 2. Constans Doctorum auctoritas declarat in Ordinum negotio non requiri annos physice completos. Quin & Jura longe aliter de Ordinibus loquuntur, quam de Sponsalibus. Nam requirunt eundem v.g. ad Presbyteratum annos 25: at nullibi declarant necessum esse ut anni illi sint completi. Contra vero nolunt cujusquam Sponsalia valere, antequam septimum annum compleverint. Unde quod dicitur Leg. 134. ff. De verb. signific. annum non naturaliter juxta horas & momenta computari solere, vel tantum de casu pure favorabili procedit, vel quando tempus fixum Lege non præscribitur. Hinc, ut animadvertimus Tom. 3. pag. 68. annus probationis ante Professionem Religiosam integer adeo & completus esse debet, ut, si vel unus quadrans desit, irrita censetur: idemque est de ætate ad eandem Professionem requisita.

Ad 6. neg. seq. Judicium enim quo is vel ille infans ante septennium judicatur ratione frui, est judicium, ac velut præsumptio quadam hominis: hæc autem, ut diximus in Resp. ad 4. cedere debet præsumptioni juris. Alioqui infantes quinque vel sex annos nati ad Sponsalia incitarentur; iisque, qualis post hominum memoriam non fuit, ab iis quorum interesset, rationis usus dubio procu! affingeretur. Inde autem quot ambages, quot pericula?

Huic postremæ opinioni facile adhaerim in locis ubi contraria certo usu inducta non fuerit, quod propter casus infrequentiam difficile est. Nihilominus auctor fuero ut propter dubium & Ecclesiæ reverentiam ad Episcopum recurratur. Quanquam & satius fuerit ut is pro virili obstet ne Sponsalia etiã a septennibus contrahantur. Parisiis tamen, Argentorati, & aliis pluribus in locis, cautum est duntaxat, ne assidentur impuberes, nisi saltem sint annorum septem completorum.

Quæres 2. an parentes loco filiorum impuberum Sponsalia contrahere possit; an idem possit socer, frater, vel tutor.

R. ad 1. posse quidem parentes pro filiis contrahere; at nullam ex his Sponsalibus, si pro filiis septennio minoribus contracta sint, obligationem nasci, nisi filii jam septennio majores eadem rata habeant. Quod si post adeptum septennium eadem rata habeant, non poterunt resiliere ante pubertatem, bene vero post illam, modo statim contradicant. Tres sunt præcipuæ partes.

Prob. 1. pars, tum ex Can. Ubi, xxx. q. 2. in quo sic loquitur Nicolæus I. Qui pueri dant puellis in cunabulis, & e converso, nihil faciunt, nisi uterque puerorum, postquam venit ad annos discretionis, consensiant, etiamsi pater & mater hoc voluerint & fecerint; tum ex Cap. In-

fantes, unic. *De desponsat. impub.* in 6. ubi sic Bonifacius VIII. Si infantes ad invicem, vel unus major septennio, & alter minor, Sponsalia contraxerint, ipsi vel parentes pro eis, nisi per cohabitationem mutua, seu alias verbo vel facto ipsorum liquido appareat eosdem in eadem voluntate factos septennio majores perdurare; Sponsalia ejusmodi quæ ab initio nulla erant, per lapsum temporis minime convalescunt; & ideo cum sint nulla ratione defectus consensus, publicæ honestatis justitiam non inducunt. Ergo stat 1. ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis contraxere, nullam nasci obligationem, nisi hæc ab iisdem filiis septennio minoribus rati habeantur.

67 Prob. 2. pars. Neque enim licet actu resiliere a Sponsalibus quæ actu obligant, & impedimentum honestatis publicæ inducunt. Atqui sic se habent Sponsalia ab ipsis etiam impuberibus, modo septennio majoribus (ex Textu mox adducto) contracta. Prob. minor ex serie ejusdem Capituli, ubi sic prosequitur Bonifacius: Ex Sponsalibus quæ parentes pro filiis puberibus vel impuberibus plerumque contrahunt, ipsi filii, si expresse consenserint; vel tacite, ut si præsentis fuerint, nec contradixerint, obligantur, & ex eis oritur justitia publicæ honestatis: & est idem si filii tempore Sponsaliorum absentes, & etiam ignorantes eadem Sponsalia; post scientes ratificaverunt, tacite vel expresse. Alias ex Sponsalibus contractis a parentibus pro filiis, nec ipsi filii obligantur, nec publicæ honestatis justitia inde surgit. Ergo stat 2. Sponsalia hæc saltem ad tempus obligare. Sed jam

68 Prob. 3. pars, nempe quod Sponsalia hæc non ita obligent impuberes, ut ab eis nacta pubertate resiliere non valeant. Prob. inquam, ex Cap. 4 nobis 8. de *Desp. impub.* ubi statuitur, quod qui ante nobiles annos, id est impuberes contraxerunt, usque ad legitimam pubertatis ætatem expectare teneatur, ut tunc aut confirmetur Matrimonium: aut, si simul esse noluerint, separentur, nisi carnalis commixtio ante intervenierit, &c.

69 Neque tunc qui primo sit pubes, expectare tenetur donec alter pubescat, sed potest statim adepta pubertate resiliere. Quod si pubes cum impubere Sponsalia contraxit, tunc pubes resiliere nequit, bene vero impubes, non quidem ante, sed post adeptam pubertatem; secundum id Cap. 7. ibid. *Mulier* quæ postquam annos nobiles attigit, ei qui nondum ad annos aptos Matrimonii venerat, nupsit, cum in eum semel consenserit, amplius non poterit dissentire, nisi ipse cui nupsit, postquam ad legitimam ætatem pervenerit, in eam suum negaverit præstare consensum.

70 At, inquit, Honorius, Cap. Tua, i. h. t. sic habet: Potest filium nondum adultum, cujus voluntas discerni non potest, pater cui vult tradere, & postquam filius pervenerit ad perfectam ætatem, omnino hoc debet adimplere. Ergo impuberes a parentibus affidati resiliere non possunt.

71 R. i. cum Fagnano & communi Canonistarum, hæc intelligenda esse de debito honestatis, non vero strictæ necessitatis. 2. Cum alii, hæc dicta esse secundum Jus antiquum, quod seu Canonicum seu Civile, tantam patribus in liberos potestatem tribuebat, ut ii ex arbitrio parentum, vel uxores ducere, vel Monasticam Professionem amplecti tenerentur. Illud porro jus temporum lapsu emendatum est a Bonifacio VIII. & aliis Pontificibus supra appellatis.

72 Sed quo demum tempore reniti tenebitur, qui suis hisce Sponsalibus adhæ-

adhærere noluerit? Respondent communiter Canonistæ illico ab adepta pubertate reclamandum esse. Illico autem fieri dicitur, quod intra tri-
dum fit; Leg. fin. Cod. De Judic. Ergo vel reclamandum sine mora,
vel ad minus statim declaranda est reclamandi intentio; nisi quis
ignoret se attigisse pubertatem, vel sibi competere jus resiliendi; quia
non currit tempus ignorantis. Ceterum, ut verbis sic & factis rata ha-
beri possunt Sponsalia, ut si quis sponsi nomen gerere pergit, si vivit
ut antea familiaris, si munera mittit vel recipit.

R. ad 2. Non potest socer fratervæ, aut tutor, pro privigno, sorore
aut pupillo impuberibus, contrahere Sponsalia. Ratio est, 1. quia Ju-
ra solis parentibus summam hanc pro filiis spondendi facultatem tri-
buunt. Ergo ad alios extendi non debet, cum utcumque odiosa sit, &
impuberum libertatem lædat. 2. Quia parentes prolem suam, etiam
spuriam, sincero amore prosequi, adeoque & verum ipsius bonum ju-
giter intendere supponuntur. Id autem de focero erga privignum, &c.
non ita supponi potest. Nec nocet Cap. 1. De Matrimonio contracto con-
tra interdictum Ecclesiæ. Siquidem frater qui sororem suam jam nubilem de-
sponsavit, ab ea quasi Procurator ad id muneris constitutus fuisse me-
rito supponitur: aliunde vero nihil fecit, nisi ea præsentis & consentien-
te. Inde vero quid contra responsionem nostram?

Supereest difficultas gemina; I. num resiliere possit post pubertatem,
qui impubes Sponsalia sua juramento confirmaverat? II. An pubes fa-
ctus sine causa resiliere possit?

Ad 1. negat Sanchez, Lib. 1. disp. 55. n. 22. nisi uterque mutuo con-
sensu resiliat. Nititur Cap. ex Litteris 10. De sponsalib. ubi Alexander
III. statuit ut duo impubescentes, qui sibi sub juramento Matrimonium
promiserant, ad illud contrahendum Ecclesiæ censuris compellantur; id-
que, quia periculosum est contra suum juramentum venire.

Oppositum tamen sentiunt alii non pauci cum Pontio, Lib. 1. cap.
9. n. 8. Reiff-nstuel in h. t. n. 15. quia juramentum, nisi aliud specia-
liter Jure constitutum sit, sequitur naturam & condiciones contractus &
obligationis cui apponitur, saltem cum id exigit bonum commune.
Ergo cum ea sit Sponsalium ab impuberibus contractorum natura, ut
a pubere facto dissolvi possint, idque in commune bonum vergat, ju-
ramentum hanc eorum conditionem sequi debet.

Ad objectum Caput Ex Litteris, respondent in eo sermonem esse vel
de impuberibus quidem, sed adeo pubertati proximis, ut in eis malitia
suppleat ætatem: atque id demonstrat tum vox impubescentes, quæ idem
est ac prope puberes; tum quod Papa puellam statim in uxorem recipi
præcipiat; vel de impuberibus qui adepta pubertate non statim reclama-
verunt, adeoque prius gesta tacite ratihabuerunt. Postrema hæc re-
sponsio difficultatem e juramenti reverentia ductam perimit. Cete-
rum in Tractat. de Contract. part. 1. cap. 4. articul. 2. observavimus
Constitutiones Pontificias, quæ contractus irritos, ob juramenti hono-
rem, servari præcipiunt, ne in Italia quidem vigere. Id autem ad con-
tractus etiam irritabiles, præsertim ob bonum commune, suo modo ex-
tendi potest. Unde secundam hanc opinionem facile tenuerim. Nota pro-
ximum pubertati eam vulgo dici, cui deest tantum annus dimidius vel
inter-

integer: quod melius prudentiæ Judicis determinandum relinquitur.

- 77 Ad 2. R. negat. Etsi enim propter imbecillitatem ætatis, cui succurrendum est, minores causæ ad dissolutionem hujusmodi Sponsalium requiruntur, haud ramen æquum est ut promissio gravis, & vulgo de parentum consensu facta, gratis & ad beneplacitum dissolvatur. Hinc statuit Collator Carnut. p. 16. Sponsalia ab impuberibus facta, ab iis: pubertatem adeptis non posse sine Judicis Ecclesiastici Sententia rescindi. Ad quid vero Judicis intervenus, nisi ut Partium momenta & causas expendat? Non deerunt tamen qui admissio principio negent illationem seu consequentiam. Diserte enim docet Episcopus Tutelensis in Explicat. septem Sacram. T. 3. pag. 117. nulla nunc opus esse Judicis sententia, ut qui impuberes contraxerunt, a Sponsalibus puberes facti resiliant, nisi puella ex compartis facto uterum gerat.

- 78 Quæres 3. an Matrimonium ante pubertatem contractum, licet in ratione Matrimonii invalidum, habeat vim Sponsalium de futuro.

Resp. affirmat. tum ex Cap. fin. *De despo. impub.* ubi inter hujusmodi impuberes, non conjugium, sed Sponsalia contracta fuisse dicuntur: tum ex Cap. unic. eod. tit. in 6. ubi dicitur contractum hunc valuisse ut potuit, non sic ut agebatur, id est valuisse ut Sponsalia, non ut Matrimonium. Quod congruit Leg. 17. *De servit. Si non valet quod ago ut ago, valeat ut valere potest.* Ergo ex dispositione Juris voluntatem impuberum interpretantis, iidem impuberes, saltem Sponsalia ad quæ habiles sunt, inire volunt.

- 79 Si tamen Sponsalia excluderent, & nonnisi Matrimonium contrahere intenderent (quæ intentio, nisi probetur, non præsumitur, sed potius contraria ex Juribus citatis), utique Matrimonium illud non transiret in Sponsalia, quia *actus agentium non operantur ultra voluntatem eorum.* Unde tunc subintraret aliud istud axioma ex Cap. 23. *De offic. deleg. Quod voluit, non potuit; & quod potuit, non voluit.*

- 80 Quæres 4. an filii familias sine consensu parentum vel tutorum Sponsalia contrahere possint.

R. valere quidem hæc Sponsalia de Jure communi, sed non vacare a gravi peccato. Quod valeant, patet, tum quia nulla Lege irritantur: tum quia ex dicendis valet in pari casu Matrimonium. Quod autem graviter illicita sint, non minus constat, 1. quia qui hæc contrahunt, debite parentibus reverentiæ defunt in re gravi: sane qui per ætatem sunt alieni Juris, alieno indigent auxilio, sæpeque ex libidinis pruritu, & ex mala aliorum persuasione, multa perpessant, toto vitæ curriculo sibi ponentes. 2. Quia ex Leg. Oratio, ff. *De sponsalib. Prohibitio nuptiarum porrigitur ad Sponsalia.* Nuptiæ porro inconsultis parentibus severe prohibentur.

- 81 Hinc ubi vigent Ecclesiastica Sponsalia, curandum ut ad ea nunquam admittantur filii familias, nisi de eorundem patrum, tutorumve, &c. consensu, seu voce, seu in scriptis indubie constet; idque articulo 40. Sanctionis Blesensis contentanum est. Ita Collator Andegavenfis, pag. 120. ubi subdit minores filios familias, qui futuri conjugii fidem dederunt sine prævia parentum assensione, ad standum promissis, nisi subinde consentiant parentes, minime obligari. Secus, si accedat parentum consensus. Unde sequitur Sponsalia hæc non tam irrita, quam irritanda

esse. Ulterius progreditur Collat. Carnot. cui minorum huiusmodi Sponsalia videntur irrita: unde, inquit, facti majores non videntur teneri ad ea implenda ex vi contractus, pag. 8.

Quæres 5. an iniri possint Sponsalia cum persona indeterminata.

82

R. negat. cum omnibus; quia sicut Matrimonium necessario esse debet cum persona certa, sic & Sponsalia, quæ initium sunt Matrimonii. Unde si pater e puellis quatuor in id consentientibus unam promiserit Titio, neque Sponsalia hinc orientur, neque publica honestas.

At orietur, quæ omni promissioni iusta & acceptata inest, vis obligandi. Cum autem in alternativis electio sit promittentis, pater ex his filiabus quamlibet pro nutu offerens, promissum implebit, etsi hanc Titius ducere recuset. Quod si omnes dempta una interierint, superstitem dare tenebitur pater, quia fidem aliqui exolvere non potest*. Quod de patre filias Titio promittente dictum est, idem de Titio his conjugii fidem dante dictum censeretur debet; ita ut quam maluerit, eligere valeat: & hæc manus dare tenebitur, quia omnes repromiserunt, & ex dictis penes promittentem est electio. Unde hic semper inspicendum quis prior promiserit. Si ea quam eligit dissentiat, non tenetur aliam ducere, quia per ipsum non stat quominus promissionem adimpleat.

83

Sed quid si Titius cum una ex his copulam habuerit? Num eam pater tradere tenebitur? Negat Sanchez, disp. 26. n. 4. quia patris erat ius eligendi, quo per Titii nequitiam privari non potuit. Unde nullam debet; non eam quæ corrupta est, ob rationem mox factam; non alias, ob abortum ex illicito coitu impedimentum affinitatis. Tenebitur tamen Titius, quantum penes se erit, eam ducere quam corruptit, quia ad ejus nuptias se determinasse videtur. Neque enim præsumendum est quod contra iustitiam peccare voluerit: contra hanc vero peccasset graviter, nisi absolute voluisset eam quam cognovit, ducere; quia per copulam cum ipsa habitam fecit se ex affinitate ceteris ducendis imparem. Quod si Marthæ & Bathildi minime consanguineis nuptias spondidisset, censent plures eum ex copula cum Batilde non censeretur ad eam se determinasse; quandoquidem adhuc penes eum sit Martham ducere: Verum alii aliter opinantur cum Lacroix, ibid. nu. 89. & 98. quia vix credi possit futurum fuisse ut vel ille peteret, vel illa annueret petitis, nisi sub promissione saltem tacita contrahendi Matrimonii.

84

Quæres 6. an Catholicus cum Hæretica Sponsalia contrahere possit, & vicissim.

85

R. Sponsalia hæc ordinarie loquendo non solum illicita esse, sed & prorsus invalida. Ita Sanchez, Lib. 7. disp. 72. n. 3. Pickler in tit. de Sponsal. n. 26. Azor, &c. Ratio est 1. quia nec Sponsalia, nec alius quisquam contractum, ad rem illicitam obligare possunt. Atqui Matrimonium Catholici cum Hæretica, licet non sit invalidum, est tamen ordinarie graviter illicitum. 2. Quia propter hæresim alterius Partis supervenientem, vel ipso facto dissolvuntur Sponsalia jam inita, vel datur legitima ab iis resi-

refi-

* Hæc Sanchezii decisio difficultatem habere potest. Si enim ex plurium morte creverit insigniter fortuna puellæ superstitis, adeo ut maritum jam longe opulentiores nancisci possit, an eam pater viro jam prorsus impari tradere tenebitur? Vide Sect. 5. hujus Articuli, §. 2.

refiliendi causa; idque propter periculum subversionis, seu propriae; seu liberorum. Ergo cum tale periculum jam subit, quando cum Parte hæretica contrahuntur Sponsalia, ordinarie nulla censi debent.

- 86 Nec est quod dicas 1. in Germania quotidie iniri non modo hujusmodi Sponsalia, sed & Matrimonia, vidente, nec tamen reclamante Episcopatu. 2. Sponsalia hæc sub hac iniri conditione, si Pars altera convertatur ad Fidem; quo casu, cum ad rem illicitam non obligent, plane valida sunt. Neutrum enim juvat.

- 87 Non 1. Nullius enim momenti est consuetudo quæ Juri naturali adversatur, qualis ea est unde si non conjugibus, at certe proli grande imminet periculum seductionis: proinde vel usum hunc nesciunt Episcopi; vel, si sciunt, majoris incommodi metu dissimulare coguntur; vel, si dissimulant absque urgenti necessitate, etiam ipsi peccant.

- 88 Non 2. quia ex praxi harumce Regionum constat iniri quotidie, non modo Sponsalia, sed & Matrimonia cum Hæreticis, qui nec conversionem spondent, nec si sponderent, fidem mererentur, ut qui pro nativa hæresis indole jurent & perjurent. Id autem quam exitiale sit, nemo non videt.

Quæres 7. an valeant Sponsalia cum persona impedimentum dirimens vel prohibens habente.

R. Impedimentum quodcumque, seu dirimens, seu prohibens, Sponsalia etiam jurata irritat, si perpetuum sit: si vero temporale sit, aut per dispensationem auferri valeat, & Sponsalia ad Matrimonium eo libertatis tempore contrahendum referantur, tunc utique ea non irritabit.

- 89 Prob. 1. pars 1. ex Cap. *Rursus*, 6. *Qui Clerici vel vovent*. Ubi sic Celestinus III. *Quidam votum castitatis emittens juravit se quandam duxurum postea in uxorem; unde . . . arbitramur quod cum simplex votum apud Deum non minus obliget quam solenne, pro eo quod juravit temere penitentiam agat, & votum quod Deo fecit, studeat observare.*

2. Ex communi isto axioma: *Omne impedimentum perpetuum Matrimonii etiam impediens tantum, respectu Sponsalium fit dirimens.*

3. Quia alioqui Sponsalia hæc essent promissio rei vel impossibilis vel illicitæ. Hæc autem promissio Jure naturali prorsus irrita est. Promissio enim valida obligat: Nemo autem ad impossibile, vel ad illicitum, seu ad peccatum, obligari potest.

- 90 At, inquit, qui impedimento tantum prohibente obstricti sunt, valide contrahunt Matrimonium. Ergo & Sponsalia. R. neg. conseq. Disparitas est quod qui cum castitatis vel Religionis voto Matrimonium promittit, ad aliquod prohibitum se obliget. Qui vero actu Matrimonium inquit, ad nihil sibi postea illicitum obligatur; cum vel debitum reddere possit, vel ab eo debito se se per Religionis ingressum exsolvere.

- 91 Prob. 2. pars. Ideo non valent Sponsalia in precedenti casu, quia ad impossibile vel ad illicitum obligant. Atqui ad neutrum obligant, cum referuntur ad tempus quo Matrimonium vel possibile erit, vel licitum. Ergo si impubes, vel ad duos menses voto castitatis obstrictus, conjugium spondeat in tempus quo ad pubertatem devenerit, vel deserit votum, stabit ejus promissio.

Sed quid si contracta sint Sponsalia sub hac conditione: Si Papa vel Episcopus dispensaverit?

Dispen-

Diffentiunt mirum quantum inter se ea de re Doctores. Censent enim
 Joannes Andreas, Sylvester, Card. de Luca in Annot. ad Trid. dist. 27.
 Diana, qui non tantum multas Rota decisiones, sed & perpetuam hujus
 Tribunalis praxim pro se adducit, &c. tam Sponsalia quam Matrimonium
 sub prædicta conditione initum, nulla prorsus & irrita esse; proinde utri-
 que Parti, nisi de novo contrahat, licitum esse etiam post obtentam dis-
 pensationem resilire. Horum ratio unica, quam supra n. 23. tetigimus,
 hæc est, quod conditio hæc de Jure censetur impossibilis; conditio autem
 impossibilis habeatur pro non adjecta, ut dicitur inferius. Unde sicut nul-
 la essent Sponsalia vel Matrimonia ab habentibus impedimentum dirimens
 contracta absque tali conditione, sic & nulla sunt si cum eadem conditio-
 ne celebrentur; quia hæc, quatenus impossibilis, habetur pro non adjecta.

Quod autem conditio, si Papa vel Episcopus dispensaverint, inter
 impossibiles censetur, probant, non quia Papa vel nullatenus, vel dif-
 ficile dispense; unde corrumpit id quod respondet Henno, pag. 456. Sed
 quia quæ de Jure fieri nequeunt, censentur impossibilia, etiamsi ex
 dispensatione Principis fieri valeant; prout docent Glosa, Bartholus,
 Dynus, Fagnan in Cap. De illis, n. 42. De despons. impub. & alii, se-
 cundum id Leg. 137. §. 6. ff. De verb. oblig. Ubi omnino conditio Jure im-
 pletur non potest. nullius momenti foret stipulatio, perinde ac si ea condi-
 tio quæ natura impossibilis est, inserta esset. Nec ad rem pertinet quod Jus
 mutari potest, & id quod nunc impossibile est, postea sit possibile fieri: non enim
 secundum futuri temporis Jus, sed secundum præsentis, æstimari debet stipulatio.

Aliter sentiunt Sanchez, Lib. 5. disp. 5. nu. 12, & 13. Pirhing in tit.
 De condit. appof. Pontius, Lib. 3. Coninch, disp. 29. dub. 1. num. 18. &
 alii quos sequitur Reiffenstuel in eund. tit. De condit. app. n. 25. (L. 4.
 tit. 25.) & docent Sponsalia hæc & licite contrahi, & obtenta Pontifi-
 cis dispensatione valida esse.

Quod licite fiant, patet, quia conditio, Si Superior dispensaverit,
 honesta est; licet autem sub conditione honesta contrahere Sponsalia
 & Matrimonium, tamen a Matrimoniis conditionalibus abstinere sa-
 tius sit ex infra dicendis.

Quod autem obtenta dispensatione valeant, non minus certum vi-
 detur, quia tam Sponsalia quam Matrimonium, sub conditione hône-
 sta & possibili de futuro, valent purificata conditione. Atqui condi-
 tio, Si Papa dispensaverit, non tantum est honesta, sed & possibilis,
 seu non impossibilis de Jure censi debet.

Minor in qua tota est difficultas, prob. 1. quia res a Principis volun-
 tate pendens, reputatur quidem de Jure impossibilis, quando Princeps
 eam concedere non solet; secus quando eam potenti dare consuevit. Imo
 nec impossibile, sed difficile aut difficillimum judicari debet, id quod
 Princeps nonnisi difficillime concedit; sed id solum quod a natura vel de
 Jure impossibile est. Hinc spurii institutio facta sub conditione quod a
 Principe legitimetur, valida est, licet conditio hæc a Principis nutu de-
 pendeat. Valet pariter, secundum omnes, vorum Episcopi de ample-
 ctendo Monachatu, si Papa dispensaverit. Valet demum inter litigantes
 de Beneficio pactum pensionis alteri ab altero solvende, si id probetur
 Pontifici; nec aliter, utpote simoniacum, valere potest. Ergo.

2. Quia

95 2. Quia licet conditio a Principis voluntate pendens reputaretur impossibilis, non est tamen rejicienda, quoties ad actus valorem præambula est & necessaria, etsi summe difficilis sit; sed eventus ejus expectari debet, ut docent Jurisperiti celebriores apud Sanchez, num. 12.

99 3. Quia licet res a Principis voluntate pendens reputetur impossibilis, non tamen excusatur promittens, nisi eam a Principe, aliquo raro vel admodum difficulter concedente, postulaverit. Ergo non erit irrita promissio, donec apud Principem omnimodis egerit ut gratiam hanc consequatur.

100 4. Et hanc probationem, quæ difficultatis jugulum petit, subministrat Reiffenst. ibid. n. 28. & seq. Aliud est rem esse impossibilem de Jure, etiam si Superior in ea dispensare valeat; aliud conditionem hanc, si Superior dispenses, illicitam esse de Jure, adeoque de Jure impossibilem. Sic quia Jure prohibitum est Ferie VI. carnibus vesci, id etiam de Jure habetur pro impossibili, etiam si Papa in eo dispensare valeat. Unde non modo illicitum erit carnes comedere Ferie VI. sed & invalidus erit contractus quilibet, Sponsalium v.g. sub hac conditione simpliciter initus: *Contrabam tecum, si die Veneris mecum comedas carnes*; quia hæc conditio, utpote rei quæ citra dispensationem licite fieri nequit, inhonesta est, proinde de Jure impossibilis. Verum non ideo illicita vel impossibilis erit conditio hæc, adeoque nec actus sub ipsa initus: *Comedam die Veneris carnes, si Papa dispensaverit*. Pari de causa, quamvis de Jure prohibitum sit, & hoc sensu impossibile, contrahere cum affine in gradu prohibito, licet in eo Papa dispensare valeat; tamen nec Jure prohibitum, nec impossibile erit cum affine contrahere sub hac conditione, *Si Papa dispensaverit*; quia conditio hæc eo ipso quod licite & valide potest adimpleri, honesta est & possibilis.

101 Atque hinc liquet in eo decipi Adversarios, quod confundant conditionem de Jure prohibitam, adeoque impossibilem, quamvis Pontifex in ea dispensare valeat, cum ipsa hac actuali conditione, *Si Papa vel Princeps dispensaverit*. Unde nec quidquam probant Leges ab iis objectæ, quia ex quidem probant quod conditio de Jure prohibita sit impossibilis, & consequenter quod actus sub ea facti vim nullam habeant; sed neutiquam probant conditionem, *Si Princeps aut Papa dispensaverit*, pro impossibili habendam esse, adeoque & irritos esse actus qui sub ea contrahuntur. Imo nedum Jus ullum suppetat, quod seu conditionis hujus impossibilitatem, seu actuum sub illa initorum invaliditatem probet, suppetunt exempla quæ contrarium probant, ut liquet ex dictis num. 97.

Ex iis sic breviter in forma: Ut Sponsalia sub prædicta conditione valeant, duo sufficiunt; 1. ut in ea nihil sit inhonesti; 2. ut consequenter nihil in ea sit quod de Jure impossibile censi debeat. Atqui 1. nihil habet prædicta conditio inhonesti: hæc enim conditio solam involvit promissionem petendæ dispensationis ab eo qui dispensare potest. 2. Nihil habet quod de Jure impossibile sit; cum de Jure licite & valide impleri queat, quatenus fertur in rem, non solum quæ bona esse potest in hypothesi abstracta & extranea, sed in rem quæ bona est in hypothesi præsentem, nimirum si actu & de facto petitam aut petendam dispensationem Papa concedat. Ergo.

Huic opinioni adhaerendum: Neque nocet auctoritas Rotæ, tum quia, ait Reiffenst. n. 33. *Nonnunquam ipsa rotatur, & legem invicem non faci-*

cit;

et; tum quia plures ab ea fluxerunt decisiones iis quæ obijciuntur contrariæ.

Hinc qui sub præfata conditione Sponsalia inierunt, ante recusatam dispensationem neutri rescire valent: ea vero obtentâ promissio ex conditionali transibit in absolutam, & impedimentum publicæ honestatis inducet. Neque restringenda est, ut a nonnullis fit, decisio hæc ad casus in quibus Papa dispensare solet, aut non admodum ægre dispensat: quia, siue consueverit, siue non, dummodo dispensare possit, erit conditio hæc licita & possibilis, ut quæ licite & valide impleri valeat. Si vero dispensare non possit, seu quia impedimentum esset a natura; seu quia nulla prorsus subesset dispensandi causa, conditio, *Si Papa dispensaverit*, de Jure prohibita foret, adeoque impossibilis.

Quæres an semper dispensationem petere teneatur, qui sub ejus conditione nuptias spondit: cujus item expensis hæc procuranda sit.

R. ad 1. negat. Qui enim suscipiendæ Religionis voto constriktus nuptias sub conditione dispensationis promissit, nec eam accersere tenetur; nec ea obtenta uti; cum post Sponsalia etiam absoluta, imo & bimestri post matrimonium ratum, ad perfectiorem Religionis statum ascendere possit.

Ad 2. Respondet Sanchez, cod. Lib. 5. disp. 5. n. 37. utrumque sponsum ad expensas pro rata teneri, quia id tacite includitur in mutua conjugii impediti promissione, & est commune negotium. Alii tamen nec improbabiler censent ei sumptuum onus incumbere, qui alterius consortium & nuptias inquit. In his sequenda locorum consuetudo, vel pacta conventa: *Contractus enim ex conventionem legem accipere dignoscuntur*, Reg. 85. Juris in 6.

Conditio hæc, *Ducam te, si te virginem reperero*, si de exploratione per inquisitionem morum & vitæ præteritæ faciendâ intelligatur, legitima est, licet ridicula, quia tacite & citra pactum fieri potest. Si de exploratione per matronarum inspectionem toleranda, juxta Cap. 14. De probatione. Si autem de exploratione per copulam, aut intuitum sponsoris, abominanda.

§. II. De ceteris Sponsalium Circumstantiis.

Ceteræ quæ ad Sponsalia pertinent circumstantiæ, sunt locus, tempus, modus, finis, & Minister. Quæ omnia ut discutiantur.

Quæres 1. ubi Sponsalia celebrari debeant.

R. in locis ubi civilia tantum, seu non ecclesiastica Sponsalia vigent, posse ea ubilibet contractus ferri sunt, celebrari: ubi vigent ecclesiastica, hæc in loco sacro, & quidem publico, de Lege communi celebranda esse.

Prob. 1. pars, quia nihil circa punctum hoc generali ulla Lege constitutum est. Male tamen Sponsalia, quæ apud Christianos ad Sacramentum magnum disponunt, & eatenus aliquid habent religiosi, inter lances & ollas, vel in popinis celebrarentur.

Prob. 2. pars, quia ubi vigent ecclesiastica Sponsalia, sancunt communiter Rituales Libri ut ea in facie Ecclesiæ, non in Oratorii Religiosorum, non in Capellis domesticis, necdum privatis in Domibus celebrentur. Imo vel horam, qua Sponsalia fieri oporteat, constituerunt eadem Ritualia: suum quisque consular, & ab eo nec unguem recedat sine Episcopali licentia.

Quæres

Quæres 2. an post Tridentinum valeant Sponsalia clandestina, id est sine Parocho & Testibus contracta; an, inquam, valeant non solum ut promissio; huic enim, licet privatim factæ, sua semper vis inest; sed ut vera Sponsalia, honestatis impedimentum parientia.

108 Affirmant plures, quorum longam seriem dat Sanchez, Lib. 1. disp. 12. quin & id vix ab aliis quam ab Hæreticis negari contendit Pikler in tit. de Sponsalib. n. 24. eique opinioni adhæret Collator Carnot. pag. 4. quod & an. 1720. fecerunt Meldenses quidam Parochoi. Id ipsum docet Collator Andegav. Tom. 1. p. 75. & Tom. 3. pag. 12. Aliter sentit Auctor Collat. Paris. Tom. 1. Lib. 3. pag. mihi 122. & seq. ubi & Ritualium multorum, & Doctoris Haberti, qui quatuor in Diocesis Vicarii Generalis officio fundus erat, auctoritate nititur. Nos paucis litem hanc dirimimus.

R. itaque: Sponsalia mere civilia ubicumque vigent, publicæ honestatis vinculum inducunt, quomodocumque fiant. At non indecumbi vigent ecclesiastica, nisi in facie Ecclesiæ celebrentur; dummodo aliud fixa locorum Lege non sit constitutum.

109 Prob. 1. pars, 1. quia Sponsalia hæc nullo Jure irrita sunt, aut etiam prohibita. Lex enim Trid. quæ clandestina Matrimonia irritat, cum Jus commune corrigat, ultra casum expressum non est extendenda. Neque vero eadem erat ratio Sponsalia clandestina prohibendi, quæ prohibendi clandestina conjugia. Cum enim de istis, utpote clandestinum initis, non constaret Ecclesiæ, quotidie fiebat ut qui unam sine Testibus duxerat, aliam duceret publice, eique etiam per censuras adhærere compelleretur. Hæc autem in Sponsalibus locum non habent, quia Matrimonium prioribus Sponsalibus contemptis initum valet, nisi cum consanguinea desponsatæ contrahatur. Ergo cum ex Leg. *Præcipimus*, Cod. *De appellat. a Jure veteri non sit recedendum*, nisi per verbum exprimitur, Sponsalia clandestina hodieque, per se loquendo, pro validis haberi debent.

110 2. Quia Sponsalia hæc Roma habentur pro validis, idque sæpius a Congregatione Concilii declaratum est, his verbis: *Sponsalibus per verba de futuro contrahendis nullam formam præscripsit Concilium, ideoque eo modo contrahi possunt, quo poterant ante Concilium; præterquam quod per copulam Sponsalia prædicta non transibunt in Matrimonium*. De his ad Tridentinum, Non juxta Editionem Gallemarti, quæ nullius est auctoritatis, sed prout e Bibliotheca Bellarmini eruta est.

111 3. Quia Sponsalia nihil aliud sunt quam mutua futuri Matrimonii promissio. Atqui stat promissio hæc, seu privatim, seu publice fiat. Ergo & ejus effectus, seu publica honestas, stare omnino debet; stare, inquam, quantum ad forum interius. Neque enim apud Gallos pro validis habentur in exteriori foro Sponsalia absente Parocho facta, nisi scripta sint; quia per Sanctionem Regiam an. 1639. vetitum fuit ne ullus Juxdex probationem eorum aliter recipiat quam in scriptis.

112 Probatur 2. pars, quia in plerisque Diocesis, ubi Sponsalia ecclesiastica vigent, imo & in aliquibus ubi non vigent constanti locorum usu receptum est, ut quæ ea antecedunt promissiones, non tam Sponsalia sint quam Sponsalium pollicitatio; sicut Sponsalia ipsa quoddam sunt initium Matrimonii, non ipsum Matrimonium; atque ita se res habent in insignioribus Metropolitanis, quæ Suffraganeis normam dare

dare solent; puta Burdigalensi, Senonensi, Rothomagensi, Parisiensi, &c. *a* Atqui usus ille, hæc tam antiqua consuetudo, licet antiquæ Legi opposita, Jus constituit in hisce locis sequendum. Siquidem ex Gregorio IX. *Consuetudo vincit Legem, si sit rationalis & generalis*. Atqui consuetudo de qua loquimur, & rationalis est; cum medeatur scrupulis & ambagibus incautæ Juventutis, quæ Matrimonium sæpe decepta, sæpe libidine furens, mira miseraque facilitate promittit; & aliunde in hisce Ecclesiasticis Provinciis, moraliter loquendo, generalis est. Ergo ubi recepta est, Legem constituere debet minime abolendam. Ita Collator Parisi. quem ea de re fusius differentem consule.

Prob. 3. pars contra eundem, quia constat quasdam esse Dioceses in quibus, etsi præscripta sunt Sponsalia ecclesiastica, valent tamen quæ sunt extra Ecclesiam, seu ritu tantum civili. Ita docet Gibert in Consult. Canonici de Matrim. Tom. 1. pag. 27. Jam vero Sponsalia quæ pro validis ac veris Sponsalibus habentur, publicam honestatem invehere debent. Unde Carnuti, ubi clandestina Sponsalia prohibita sunt, supponitur tamen eadem valere. *b* Docet quoque Van-Espen, Tom. 1. part. 2. t. 12. n. 12. ex Manuali seu Rituali Cameracensi, & ex Mechliniensi Synodo, rata esse ac obligatoria Sponsalia, etsi coram Parocho minime celebrata, licet coram eo his in Diocesis celebrari præcipiantur: quia, inquit Mechliniensis Synodus, *a sacro Concil. Trid. relicta sunt intacta, atque ita relicta in terminis & dispositione juris communis*, secundum quod clandestina Sponsalia pariunt impedimentum honestatis publicæ.

Subdit Babin Habertum ad hanc demum, rebus utique penitus inspectis, opinionem rediisse. Etsi autem viro gravi, factum graviter asserenti, nemo nisi vecors fidem negare potest, non pigebit observare Habertum, qui materiam illam versat Cap. 7. de Matr. in hæc verba scribere, §. 1. q. 3. Dum Viriduni agerem, ibique gravis orta esset controversia occasione cujusdam, qui volebat uxorem ducere quam frater ejus desponsaverat, ipsiusque votis annueret Officialis, ceteris contradicentibus; quia, inquit ille, Sponsalia non fuerant juxta morem Diocesæ celebrata, in facie Ecclesiæ; ill. Archipræsulem Remensem D. Le Tellier, cujus Diocesis confinis est Diocesi Viridunensi, consulendum duxi. Ipse autem adhibitis in consilium Theologis Parisiensibus, responsum dedit Sponsalia in Diocesis in quibus requiritur solemnitas de qua sermo est, donec celebrata sint coram Parocho, non habere vim Sponsalium, sed solummodo contractus civilis pro dote & aliis conventionibus matrimonialibus, nec proinde parere impedimentum publicæ honestatis. Hujusce responsi habita est ratio in Rituali Viridunensi paulo post edito. In explicatione enim impedimentorum Matrimonii, n. 10.

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

H

,, mo-

a Ita decisum Parisiis an. 1683. sub Franc. Harlæo in Collatione a Curatis Parisiensibus habita. Collat. Paris. T. 1. p. 131. Ita & sancitum Blesis: „ Nous déclarons que dans ce Diocèse, (où il n'y a point de Fiançailles Ecclésiastiques) les simplex promesses forment seulement une obligation de conscience, & non un empêchement d'honnêteté publique “ *Instructions du Rituel de Blois, Part. 2. pag. 116.*

b Lex Fiançailles clandestines ne paroissent pas être nulles, même depuis le Concile de Trente, *Collat. Carnut. p. 4.* L'empêchement de l'honnêteté a lieu en cas de Fiançailles clandestines, *ibid. p. 95.*

„ monentur Parochi non oriri impedimentum publicæ honestatis ex Spon-
 „ salibus contractis sub conditione, *Si Ecclesia probaverit*, nisi impleta
 „ fuerit hæc conditio. Atqui in locis in quibus Sponsalium solemnitas
 „ præscribitur, promissiones de futuro Matrimonio fiunt semper vel
 „ expresse, vel tacite, sub beneplacito Matris Ecclesiæ. Ergo hujusmo-
 „ di conditio suspendit consensum in futurum Matrimonium, quous-
 „ que Parochus nomine Ecclesiæ acceptaverit benedixeritque promissio-
 „ nem; cujus vi tamen sponsus & sponsa tenentur implere appositam
 „ conditionem, nisi ambo sibi remittant, vel alteruter justam habeat
 „ resiliendi causam. Atque ita sentire se mihi dixit unus e nostris Theo-
 „ logis Sorbonicis, qui per plures annos functus fuerat officio Vicarii
 „ Generalis & Officialis. “ Hæc ille, quæ Collatori Parisiensi omnino
 „ favent. In his tamen quæ subsequuntur est aliquid suspensæ & incerti.
 „ Quamvis enim, inquit, momenta allata Pastores omnino non firment
 „ in Sententia de qua agitur, aliquid tamen lucis afferunt, quo eorum
 „ Prælati (ad quem in dubiis recurrere debent) omnibus perpensis
 „ certius definiat quid ab iis observari conveniat.

115 Ex his hanc mihi regulam efformavero. 1. Ubi constitutum est ut
 Sponsalia, nisi a legitimo Sacerdote acceptata, publicam honestatem
 non invehant, eadem non habeo pro veris & absolutis Sponsalibus,
 saltem quoad effectum illum. 2. Ubi contraria inolevit disciplina, seu
 necessaria sint, seu minime necessaria Sponsalia ecclesiastica, eadem
 constanter spectabo ut honestatis publicæ inductiva. 3. Ubi neutro
 quidquam constitutum est, inquiram consuetudinem loci. 4. Si ex con-
 suetudine nihil edoceri possim, civilia etiam promissa habeo pro Spon-
 salibus, & iis honestatis impedimentum annexam; tum quia opinio
 hæc Sacramenti securitati provideat; tum quia communi Theologo-
 rum doctrinæ, & Ecclesiæ Romanæ praxi, magis consentanea sit.

116 Quædam tamen adversus ipsam obijciuntur; & 1. quod connexorum
 eadem sit ratio, ut nos supra probavimus ex Leg. Oratio, ff. *De Spon-
 sal.* Ergo eo ipso quo Tridentinum Matrimonia clandestina irritavit,
 irritavit & clandestina Sponsalia. 2. Quod qui ad Matrimonium inha-
 bilis est, sit & ad Sponsalia inhabilis. Sed nemo est qui ad clandesti-
 num Matrimonium inhabilis non sit, ubi viget Lex Trid. Ergo pari
 jure nemo est qui ad Sponsalia clandestina inhabilis non sit.

117 R. ad 1. connexorum eand. esse rationem, quando eadem currit
 utraque prohibendi causa. Porro causæ quæ Ecclesiam moverunt ad pro-
 hibenda Matrimonia clandestina, non currunt in Sponsalibus, ut di-
 ctum est nu. 109. Adde quod Sponsalia non sint prohibita, nisi cum
 Matrimonium omnimodis, vel saltem sensu ad Sponsalia relativo pro-
 hibitum est. Sic quia prohibitum est Matrimonium cum impotente,
 vel cum consanguineo, Sponsalia cum utroque vetita sunt; quia prom-
 itti non potest quod sine peccato impleri nequit. Porro contrahentes
 sunt quidem inhabiles ad conjugium clandestinum, sed non sunt om-
 nimodis ad Matrimonium inhabiles. Unde

118 R. ad 2. dist. Qui ad Matrimonium ut sic inhabilis est, inhabilis
 est ad Sponsalia, C. Qui ad tale Matrimonium inhabilis est, N. Alium-
 de peccat argumentum in forma, promptumque est ex eo inferre ne-
 minem

minem ad Sponsalia etiam publica habilem esse, quia nemo est qui ad clandestina Matrimonium habilis sit.

At, inquires, se habet Matrimonium clandestinum ad Sponsalia clandestina, sicut Matrimonium absolutum ad Sponsalia absoluta. Atqui prohibito absolute Matrimonio, irrita sunt Sponsalia. Ergo irritato clandestino irritantur clandestina. 119

R. neg. maj. Prohibito enim absolute Matrimonio, jam non cadunt Sponsalia super materiam licitam. Sed cum duntaxat prohibetur clandestinum, Sponsalia etiam clandestina materiam habent licitam, nempe Matrimonium palam & in Ecclesia celebrandum. Aliud esset si Sponsalia caderent in Matrimonium illo modo quo est vetitum, nempe clandestinum. Unde si duo sibi promittant clandestini Matrimonii celebrationem; nulla erunt Sponsalia, quia erunt promissio rei illicitæ. Sanchez, ib. n. 3. 120

Ex his colliges operæ pretium esse, ut qui clandestina Sponsalia contrahunt in locis ubi hæc ex usu valida censentur, a Pastoribus de impedimento ex iis prodeunte certiores fiant; præsertim si post promissum uni Matrimonium ambiunt nuptias fororis ejus, aut alterius in primo gradu consanguineæ. 121

Sed num Sponsalia hæc ubi valent, sunt licita?

R. licita ea esse de Jure communi, hoc sensu quod nullo Jure communi prohibeantur. At attento speciali variarum Dioceseon Jure, quo eadem coram Parocho, vel ejus Vicario, duobus Testibus & sub certo ritu celebranda esse præcipitur, nihil est dubii quin prohibita sint. Nunquam enim licitum est a Lege sapienter constituta recedere. 122

An autem prohibitio hæc sub gravi obliget, non parum controvertitur. Affirmant Henricus a S. Ignatio, Lib. 8. part. 1. cap. 4. & Nat. Alexander, Lib. 2. cap. 3. reg. ult. pag. 123. Edit. fol. qui tamen male supponit Sponsalia in facie Ecclesiæ celebranda ab omnibus Ritualibus juberi; cum de his alia plane fideant, alia hæc etiam prohibeant. Melius itaque Thesim probaverit quis, 1. quia Lex Ecclesiastica, ubicumque viget, graviter obligat in materia gravi. Sunt autem Sponsalia gravis materies; neque ut res consilii solum præscripta in variis Synodis, puta Senonensi an. 1524. Carnotensi an. 1536. Remensi an. 1583. 2. Quia clandestina Sponsalia sæpe contrahuntur ex levitate vel æstu juvenili, sine consilio, sine examine sponsonibus tam onerosis pari; non raro etiam sub inverecunda coitus conditione. 3. Quia hinc sæpe contingit ut quæ sui copiam sub Matrimonii pacto fecerunt, fractam sibi fidem conquerantur inaniter; quia datam hanc sibi fidem probare non possunt. 123

Quia tamen Sponsalia vix unquam publice contrahuntur, quin antea privatum inter amafios inita fuerint; quia rursus ubi præscribuntur, raro præscribuntur ut necessaria, (cum etiam multis in locis suppressa fuerint ut periculosa) quia demum in hujusmodi rebus ponderari debent locorum usus & contrahentium intentio, non difficulter crediderim ex iis qui clanculum spondent, alios esse qui graviter, alios qui multo levius delinquant, alios forte qui nullatenus. Quanquam, nisi vera excuset necessitas, curandum semper ut omnia debite & secundum ordinem fiant. 124

Quæres 3. cur, seu quo sine sint instituta Sponsalia.

Respondet Henno, pag. 450. Sponsalia conjugio præmitti, ut intermedio

tempore deprehendi possit, nihilne sit quod futurum Matrimonium dirimat aut prohibeat. 2. Ut interim sponsus & sponsa vividiori oratione, & omni bonorum operum genere, felicem corporis & animi nexum obtinere nitantur. 3. *Ne, si jam passæ sponse tradantur statim, vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatare*, ait Augustinus, Lib. 8. Confess. cap. 5. 4. Ut matrimonium tot oneribus grave, tot molestiis ac difficultatibus implicatum, maturiori consilio celebrent. 5. Ut tunc diligentior fiat de moribus, statu, vita aut conditione compartis inquisitio. At non admodum probatur nobis ratio isthæc postrema: etsi enim satius est inquisitionem hanc contractis jam Sponsalibus fieri, quam omitti prorsus, plurimi tamen interest ut hæc dandam per Sponsalia fidem præcedat; ut vitetur tum offensio Partis alterius, quæ se se abjici feret impatienter; tum scandala & oblocutiones vicinæ, quæ mutationis hujus causam sollicite inquireret, & bene vel male divinabit; tum gravia quæ Sponsalium dissolutionem comitantur incommoda. Ex hisce principiis sua Corollaria deducam Sect. 3. & 4.

- 126 Quæres 4. quando seu quo tempore iniri possint Sponsalia.

R. hæc quovis tempore, Adventus etiam & Quadragesimæ, posse celebrari; quia id nulla Lege prohibitum sit. Haud tamen deceret ut Sponsalia, quæ de se aliquid habent festivi, & mentem a pietate avocant, celebrarentur dum Ecclesia Passionem Christi & Mortem amovant, & corde meditatur.

- 127 Quæres 5. an Sponsalia per Procuratorem, Internuncium & Literas fieri possint.

R. affirmat. tum quia per media hæc fieri potest Matrimonium, ut supra diximus. Ergo & potiori jure Sponsalia; tum quia *Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per se ipsum*, ex Reg. 72. Juris in 6. tum quia ea est vulgata Principum & Magnatum praxis.

- 128 Eadem porro ad Sponsalium proxenetam, quæ ad Matrimonii Procuratorem requiruntur conditiones. Unde ut is, sic ille indiget mandato speciali, & ad particularem personam; mandato, inquam, quod nec expresse nec tacite, ignorante etiam proxeneta, revocatum sit, &c. Ceterum amatoris Literæ in quibus quis puellam sponsæ nomine salutatur, etsi presumptionem aliquam inducant, non indicant tamen Sponsalium consensum, nec proinde ad Sponsalia rite probanda sufficiunt.

- 129 Quæres 6. quod modis contrahantur Sponsalia.

R. illa contrahi vel absolute, vel conditionate.

Sponsalia absolute contrahuntur, 1. nuda & simplici promissione; puta, *Spondeo futurum ut te in conjugem accipiam*; 2. promissione juramento vestita, ut *juro fore ut te ducam*, &c. 3. annuli subharratione, id est in digitum immisione; 4. per oblationem & acceptationem munerum, seu, ut ajunt, jocalium, modo, ut bene Pichler in tit. *De sponsalib.* hæc vel ex locorum consuetudine, vel ex personarum circumstantiis, puta quia prius de Matrimonio tractatum fuerit, pro consensu in futurum conjugium; seu, ut alii dicunt, pro arrhis sponsalitiis habeantur.

- 130 Sponsalia conditionate fiunt, cum iis quædam apponitur conditio. Hæc autem vel est de præterito, vel de præsentem, vel de futuro, seu necessario, seu contingente. Rursum conditio vel est honesta, ut *Contraham tecum*,

tecum, si aureos mille dederis in dotem; vel est turpis: eaque vel Matrimonii substantiæ adversatur, ut *Contraham tecum*, si prolis generationem evites; vel bonis moribus, non tamen Matrimonii scopo contraria est, ut *Contraham tecum*, si me in latrocinio adjuvare velis; vel est possibilis, ut si talem dotem afferas; vel est impossibilis, ut si *Cælum digito tetigeris*. Quæ omnia sat explicata fuere Part. I. de Contract. Cap. 3. art. 3.

Ad Sponsalia conditionata accedunt ea quæ fiunt *sub modo*, vel *ad diem*, vel *sub causa*, vel *ad demonstrationem*, de quibus agunt Canonistæ ad Tit. 26. Lib. 3. Decretal. & nos in cit. Tract. de Contract. ibid. Cap. 1. in fine. Jam quæritur an diversa hæc Sponsalium genera valeant.

Constat 1. Sponsalia non solum juramento firmata, vel simplicia, statim ut inita sunt, valere; sed & ea etiam quæ fiunt sub conditione vel necessario futura, vel præsentis quæ actu existat, vel præterita quæ extiterit; quia nec Sponsalia hujusmodi Jure ullo irrita sunt; nec per eventum conditionis, quæ vel jam posita est, licet necdum sciatur an posita sit; vel in futurum necessario est ponenda, suspendi valent. Et vero conditiones de præterito vel de præsentis, nec sunt veræ & propriæ conditiones; nec licet rem inhonestam respiciant, ut *Ducam te, si patrem tuum occidis*, ad peccandum invitant: quod Juscavere voluit, Cap. ult. *De cond. t. apposit.*

Constat 2. Sponsalia contracta sub conditione de futuro, possibili simul & honesta, vim suam habere statim ut purificata fuerit conditio; idque juxta communiorem sententiam, absque eo quod novo Partium consensu opus sit; de quo infra: licet aliter quidam de Matrimonio sentiant, ut diximus in eod. de Contract. Tract. p. 1. cap. 4. art. 3. Concl. 4. & infra expendemus.

Tota igitur difficultas in eo est, an valeant Sponsalia sub conditione vel impossibili, vel inhonesta, seu hæc promissi Matrimonii scopo, seu tantum bonis moribus adversetur.

Duplex est generatim circa utrumque difficultatis hujus caput opinio. Alii nempe contendunt conditionem, tam impossibilem quam turpem, ut in Matrimonio, sic & in Sponsalibus haberi pro non adjecta; proinde hæc valida esse, etiamsi conditio nec impleatur, nec impleri possit. Ita Sanchez, Lib. 5. disp. 17. n. 2. qui pro se citat concordem omnium sententiam, dum qui ei adversatur Perez, disp. 12. sect. 3. n. 4. communem sententiam citat contra Sanchem. Alii ex adverso docent Sponsalia, ut & ceteros contractus, præter Matrimonium & ultimas voluntates, esse invalida, si fiant sub conditione, vel impossibili, vel inhonesta quæ non impleatur; ad valere statim ut conditio, licet turpis, impleta fuerit, modo hæc substantiæ Matrimonii non adversetur: ita Pontius, Lib. 2. de Matr. q. 10. sect. 5. Ledesma, q. 47. Reiffenstuel in tit. 5. Lib. 4. n. 53. & 58. His opinionibus adjungi potest tertia, juxta quam Sponsalia, ne adimpleta quidem turpi conditione sub qua inita sunt, convalescere dicantur. His positis,

R. 1. Sponsalia sub conditione impossibili nulla sunt & invalida.

Prob. Contractus omnes, præter Matrimonium & ultimas voluntates, per appositionem conditionis ex natura aut facto impossibilis vitiantur, & ipso Jure nulli sunt, secundum id tum *Instit. De inutil. stipulat. Si impossibilis conditio obligationibus adjiciatur, nihil valet stipulatio*; tum Leg. Non solum, 31. ff. De obligat. & act. Non solum stipulationes impossibili

conditioni applicatæ, nullius momenti sunt, sed etiam ceteri quoque contractus, &c. De quo vide dicta ubi de Contract. pag. nunc 543. Ergo & eodem Jure irrita sunt Sponsalia: tum quia *Legis verba generalia generaliter sunt intelligenda*, ex Cap. *Quia circa*, 22. *De privileg.* tum quia *Exceptio unius firmat regulam in contrarium*, ex Cap. *In iis quæ*, ff. *De legibus*. Sola porro excipiuntur Matrimonia, Cap. ult. *De condit. apposit.* & ultimæ voluntates, Institut. *de hered. instit.* Ubi impossibilis conditio in institutionibus & legatis, necnon in fideicommissis & libertatibus, pro non scripta habetur. Ergo.

135 Objicitur quæ in hac materia frequenter redit Lex Oratio, 16. ff. *De Sponsal.* ex qua sic: Sponsalia sunt initium quoddam Matrimonii: ergo quod in Matrimonio dispositum est, censetur dispositum in Sponsalibus. Atqui in Matrimonio conditiones impossibiles, ut & turpes, rejiciuntur, ubi habentur pro non apposis. Ergo & in Sponsalibus. Ita Sanchez ubi supra, qui fatetur argumentum hoc dilui facile posse; at illud ex *communis omnium Doctorum intelligentia fortissime urgere contendit.*

136 R. dist. Dispositum in Matrimonio censetur dispositum in Sponsalibus, cum eadem sunt in his quæ in illo disponendi ratione, C. Secus, N. Porro in Matrimonio conditiones impossibiles pro non adjectis habentur, tum ad specialem Sacramenti favorem, tum ad vitanda gravissima animarum pericula, quæ ex Matrimonii fortassis validi dissolutione nascerentur. Cum ergo nec favor ille, nec ista pericula inveniantur in dissolutione Sponsalium, quæ ceteroqui facile citra conditionem quamcumque iterari possunt, nihil est cur quæ circa Matrimonium disposita sunt, ad Sponsalia extendantur.

137 Confirm. tum quia licet Matrimonium clandestinum irritetur a Tridentino, non tamen, juxta Adversarios, ab eo irritatur clandestina Sponsalia; tum quia *Quæ a Jure communi exorbitant, nequaquam ad consequentiam sunt trabenda*. Atqui dispositio, Cap. fin. *De condit. apposit.* quæ conditiones impossibiles in Matrimonio pro non adjectis habet, exorbitat a Jure communi, quod, ut & Jus naturale, contractus sub conditione impossibili factos habet pro irritis. Ergo.

Multi quidem foret ponderis constans ac pene unanimis Doctorum opinio: at eam falso supponit Sanchez, ut ex Perefio vidimus. Quin & eo usque decrevit numerus eorum, ut multo plures hodie pro sententia nostra decernerent, quam pro adversa. Sicubi tamen hæc praxi & consuetudine sancita sit, ei incunctanter adhærendum.

138 R. 2. Sponsalia quibus adjicitur conditio turpis de futuro, substantiæ Matrimonii contraria, ipso Jure nulla sunt. Ita communiter Doctores cum Seraphico in 4. dist. 28. q. 3. & Angelico, ibid. dist. 27. q. 2. art. 1. Ratio est, quia quæ in hoc casu militant causæ pro invaliditate Matrimonii, militant & pro Sponsalium invaliditate. Unde hic omnino viget Lex. 16. ff. *De sponsalib.* Quæ autem conditiones repugnant Matrimonii substantiæ, dicam Cap. 4. n. 269.

R. 3. Sponsalia sub conditione, turpi quidem, sed Matrimonii substantiæ nequaquam contraria, v. g. *Ducam te, si mecum forniceris*, vel *si illud furtum facies*, valent impleta conditione, nisi resistat locorum disciplina.

139 Probant multi, quia ceteri contractus sub turpi conditione de futuro

ro valent adimpleta conditione. Ergo & Sponsalia, utpotè quæ a regula generali excepta non sint.

At quam difficile sit principium istud, colligere est ex Tractatu nostro de Justitia. Ibi enim probavimus post Comitolum & alios non infimi nominis Scriptores, promissionem meretrici factam, nullius, etiam secuto coitu, momenti esse, nisi accedat Reipublicæ consensus. Id quidem impugnatur aliquis ex eo quod Leges resolutionem suam non fundant in dispositione Reipublicæ aut Juris positivi. Quasi vero Leges quas ipse ex Digestis & Codice adducit, Jus positivum sufficienter non inducant; & Reipublicæ dispositiones per clamorem Civium, non autem per Legislatorum Sanctiones exprimantur.

Prob. itaque mediò quod nemini non acceptum esse debeat. Ut Sponsalia sub conditione turpi de futuro valeant purificata conditione, 140
satis est ut eorum valorem confirmet Respublica, sive ceteros ejusdem generis contractus rati habeat, ut plerique volunt; sive non, ut probabilius nobis videtur. Atqui ita se res habet: cum ubique receptum appareat, ut qui desponsatam virginem sub Matrimonii promissione corripit, eam ducere teneatur; nisi obstant quæ quandoque obstant ne alii contractus executioni mandentur. Ergo conditio turpis, licet non attendatur in Matrimonio ex speciali Juris dispositione, attenditur in Sponsalibus; proinde ante impletam conditionem non valent Sponsalia, sed eadem semel impleta valent.

Dixi, nisi resistat locorum usus, quia quæ de Jure communi valent, certis in locis ubi alia inolevit consuetudo, caduca esse possunt. Imo supposito etiam Juris communis vigore, nullus dubitem quin ab eo graves ob causas recedi possit. Sic in Paræcia quadam, ubi ab uno, & eo plus, sæculo, ne una quidem plebejæ sortis puella nupserrat virgo, quia moris erat ut omnes sub conjugii promissione fœderentur, actum est ab iis quorum intererat, Episcopo præsertim, ut nulla funestorum hujusmodi pollicitationum ratio haberetur. Eruperunt murmura, comminationes, lacrymæ. Mansit immota Superiorum mens. Sibi unaquæque nobilis timere cœpit: expalluit ad impendens infamiae periculum, &c. Uno verbo desuit scandalum; desierunt & inhonestæ conditiones.

Quæres 7. an conditio de servanda utrinque continentia Sponsalibus 142
apponi non possit, quasi Matrimonii bonis contraria.

Respondent. vulgo non valere Sponsalia, si hæc conditio feratur in ipsum jus copulæ impediendum, quia jus ad copulam essentialis est Matrimonio; at valere eadem, si concessio jure, sed ligato, feratur tantum conditio in usum copulæ impediendum, quia usus copulæ non est essentialis Matrimonio. Sed quia difficile capitur quomodo subsistat verum jus, ubi subsistit æterna prohibitio jure utendi, addunt alii ex dictis Cap. 1. Matrimonii usum nullam unquam conditione ita prohiberi, ut nunquam licitus esse possit, imo & necessarius, si nempe talis esse ab Ecclesia declaratur.

Quæres 8. quid juris de Sponsalibus sub modo, sub causa, & cum demonstratione, seu ex errore, seu sine errore contractis. Sub modo quidem, ut si quis dicat: Contraham tecum, ut Cælos ditigo contingas; ut me aut occidendum; Joannem adjuves; ut aut eor. mille offeras in dotem, &c. Sub

causa, ut si dicas: *Contraham tecum, quia dives es, quia virgo, quia Calviniana sis, quia prolis generationem vitatura, &c.* Cum demonstratione, ut si dixeris: *Contraham tecum, quæ es virgo nobilis, &c.*

Fatentur omnes modum & causam, quæ vel impossibilia sunt, ut si *Cælos tanges*, vel inhonestæ, ut *quia prolem vitatura es*, nullam inducere obligationem, eo quod impossibile & turpium nulla esse possit necessitas; inducere vero e contra, si honesta sint, v. gr. *Ut aureos mille afferas in dotem.* Quæstio igitur in eo tantum est an per hæc vitentur, vel saltem suspendantur Sponsalia.

Respondent vulgo Canonistæ, inprimis V. Piringh in tit. *De condit. apposit.* num. 9. Anac. Reiffenstuel, eod. tit. n. 61. &c. Sponsalia, Matrimonium ipsum, & alios contractus qui celebrantur sub modo, causa, vel demonstratione, sive possibili, sive impossibili, sive turpi, sive honesta, sive substantiæ Matrimonii contraria, sive non, nec vitari, nec suspendi, licet iis insit error, dummodo error ille non sit circa personam, vel conditionem servilem. Unde valent Sponsalia & Matrimonium in omnibus casibus modo recensitis.

Hanc porro suam opinionem probant, 1. quia quæ Sponsalia vel Matrimonium vitant, debent ad substantiam contractus spectare. Atqui demonstratio, causa vel modus, non spectant ad substantiam consensus in Sponsalia vel Matrimonium, sicut spectat conditio; sed tantum pertinent ad opinionem, quam contrahentes de rebus conceperunt, vel ad causas quæ ipsos ad contrahendum movent. Ergo.

- 144 2. Si quid ex his vitaret Matrimonium, maxime modus, cum Matrimonii substantiæ repugnet, uti docet Sanchez, Libro 5. Disputatione 19. qui tamen illud nec per causam, nec per demonstrationem vitari contendit. Atqui ne modus quidem, etsi Matrimonii substantiæ contrarius, Matrimonium vitat. Ad id enim sufficit ut in actu sub modo non præstetur consensus a modo, sed antecederet ad modum. Sic porro te res habet. Si enim consensus præstaretur dependenter a modo, jam modus idem esset cum conditione; quod ex omnium confesso falsum est. Ergo sicut in hoc contractu: *Do tibi equum hunc, ut eas Romam*, valet statim donatio; nec ea frangitur si non eas, sed ire compellendus es, quia modus nihil habet inhonesti. Sic & in hoc contractu: *Spondeo tibi conjugium, vel duco te, ut sterilitatis venena sumas, vel tradas te adulterandam*; valet statim Sponsalia, vel Matrimonium; nec tamen ad haurienda sterilitatis venena, vel ad adulterium teneris; quia ad peccatum obligari non potes.

- 145 Hæc subtiliter quidem, & ad strictos Cæsarei Juris apices excogitata sunt. Sed absit unquam ut Sponsalibus, & multo minus Matrimoniis in hunc modum contractis interfint Ministri Ecclesiæ; 1. quia quæ penes terminos causam duntaxat, modumve aut demonstrationem exprimere viderentur, plerumque veram in intentione contrahentium, qui Legum argutias non capiunt, intentionem exprimerent; adeoque de illis, ut & de conditionibus judicandum foret, prout advertit Sanchez, ibidem, nu. 3. 2. Quia a Matrimoniis auferri debet quidquid dubium & anxietates parere possit. Hæc autem dubio procul parerent modi præsertim & causæ. modi quidem: cum iis, quoties adversantur substantiæ Matrimonii, Matrimo-

Matrimonium subverti contendant S. Antoninus, Sylvester, Navarrus, & alii quos sequitur Sanchez. Causa vero, quia ut olim, nec soli, docuimus, *Tom. 1. p. 546.* contractus ad causam non valent, si causa quae finalis est non subsistat.

Quæres 9. an Sponsalia & Matrimonium conditionate inita, statim post adimpletam conditionem valeant absque novo Partium consensu. 146

R. probabilius affirm. modo perseveret eadem contrahentium voluntas. Tunc enim voluntas illa, utpote semper subsistens, e conditionali transit in absolutam; quod & in ceteris etiam contractibus locum habet, secundum id Leg. 7. ff. *De contrahenda emptione: Conditionales venditiones tunc perficiuntur, cum impleta fuerit conditio.* Cum ergo Christus Matrimonii contractum elevando ad rationem Sacramenti, nihil in eo immutaverit, non est cur ceterorum regulam non sequatur. Et certe ideo alii contractus posita conditione statim sunt absoluti, quia consensus per verba de presenti præstitus, quamvis sub conditione de futuro, est vere consensus de presenti, & talis virtualiter permanet. Atqui id & in Sponsalibus & in Matrimonio locum habet. Ergo consensus primum datus semper manet virtualiter præsens, sicut qui per Procuratorem alterius nomine præstandus est. Ergo necesse non est ut iteretur.

Quod si Pars una consensum priorem revocaverit, novo opus erit consensu; quem & dare tenebitur, nisi altera etiam resiliere malit.

Quod novo opus sit consensu, patet, quia ad Sponsalia, ut & ad conjugium, requiritur consensus personalis. Hunc autem Leges supplere non possunt, licet non raro in aliis contractibus suppleant consensum. 147

Quod eadem Pars quæ intus vel expresse resiliit, denuo consentire teneatur, nisi iusta subest resiliendi causa, non minus evidens est, quia contractus conditionalis geminam parit obligationem; absolutam unam, nempe expectandi eventum conditionis; alteram vero suspensam & conditionalem, nimirum standi promissis, si adimpleatur conditio. Neutrâ porro solo suo nutu perimere potuit Pars resiliens: Ergo consensum quem gratis & illicite revocavit, de novo reddere tenetur. Imo & ad id teneretur, etiam si cum alia vel absolute vel conditionaliter Sponsalia iniisset, quamvis secunda conditio prius quam prima adimpleta esset, quia secunda Sponsalia sunt contra priorum fidem, & jus alteri legitime partum subvertunt: vi enim priorum Sponsalium tenebatur expectare eventum conditionis. Lacroix, Lib. 6. p. 3. n. 88. & alii contra Layman. 148

Obj. 1. contra primam responsionis hujus partem: Consensus qui ab initio non sufficit, non sufficit deinceps, nisi deinceps perficiatur. Atqui consensus ab initio datus non sufficit ante conditionis eventum, neque de novo perficitur post eventum conditionis. Quod ante conditionis eventum non sufficiat, patet. Si enim tunc temporis absolutum cum alia Matrimonium contraheretur, dubio procul valeret: non valeret autem si consensus priori Matrimonio datus sufficiens fuisset. Quod autem de novo post eventum conditionis minime perficiatur, non minus constat. Consensus enim sine novo voluntatis actu non perficitur. Is autem deest ex hypothesi, secundum quam non renovatur consensus ab initio datus. 149

R. ad 1. dist. min. Non sufficit ante conditionis eventum, quia deest aliquid ex parte conditionis, C. quia desit quidpiam ex parte consensus, N. Unde consensus ille ab initio sufficit, sed supposita conditione. Quapropter condi- 150

- conditionis eventus nec facit nec requirit novum consensum, sed id apponit, quod consensus ille apponi voluit ut suum sortiretur effectum. Ita Salmanticenses, Tract. 5. cap. 7. n. 72.
- 151 Confirm. 1. Quia si novus requireretur ad matrimonium consensus, contractus matrimonialis sub conditione initus, non esset contractus matrimonialis, sed tantum promissio contrahendi. Pariter Sponsalia conditionata simplex forent Sponsalium promissio, ex qua post conditionis eventum non sequeretur honestas publica. Atqui id a communi Ecclesie sensu alienum est.
- 152 Confirm. 2. Quia eo consensu perficitur matrimonium, quo illud perfici volunt contrahentes. Atqui istud actuali hoc suo consensu perfici volunt, statim ut impleta fuerit conditio. Sicut qui Procuratorem ad ducendam Mæviand constituit, vult eam ducere, statim ut is ipsam præsentem in sui locum duxerit, nisi animum mutet; sicut mutat quis, antequam impleta sit conditio quam apposuit, uxorem aliam simpliciter & absolute ducit. Ergo.
- 153 Obj. 2. Talis esse debet consensus ad matrimonium, quale esse debet matrimonium; cum ex consensu pendeat tota ratio matrimonii. Atqui matrimonium parum esse debet & absolutum. Ergo & consensus. Subsumo. Atqui repugnat consensum, qui mereconditionalis est, esse absolutum. Ergo.
- 154 R. ad 1. Conc. totum. Ad 2. Dist. Repugnat consensum conditionalem esse absolutum pronunc, & ante eventum conditionis, C. Esse absolutum pro tunc, & adimpleta conditione, N. Idem enim ab initio usque ad eventum fuit & virtualiter permanet consensus, primo quidem exigens conditionem; secundo autem tribuens ex ipso conditionis positæ factio id quod conditionis positioni alligavit. Et vero si cui assecutum tribuero, posito quod vineam meam tota die excolat, annon is, absque novo mei consensu, summæ sibi traditæ dominus efficietur?
- 155 Obj. 3. Cetera Sacramenta statim nulla sunt aut valida; nec unquam a conditione pendent. Unde si quis dicat: *Baptizo*, vel *Absolve te*, si *cras restitueris*, nec Baptisma nec Absolutio valebunt impleta etiam conditione: sed novo Baptismo vel nova absolutione de præsentis opus erit. Ergo a pari in matrimonio.
- 156 R. neg. conseq. Ratio disparitatis est: quod cetera Sacramenta non sint contractus: Secus de matrimonio, quod proinde ceterorum contractuum sortem habere debet. Hi vero, si conditionati sint, statim purificata conditione transeunt in absolutos.
- 157 Obj. 4. S. Thomas in 4. dist. 29. q. unic. art. 3. q. 3. & in Suppl. q. 47. art. 5. O. sic loquitur: *Conditio de futuro aut est necessaria, sicut Solem oriri cras, & tunc est matrimonium, quia talia futura sunt præsentia in causis suis; aut est contingens, ut datio pecuniæ, vel acceptatio parentum: & tunc idem est iudicium de tali consensu, sicut de consensu qui est per verba de futuro, unde hoc non facit matrimonium. Ibi non solum negat S. Doctor consensum sub conditione contingenti de futuro verum facere matrimonium, sed & asserit de eo iudicandum sicut de consensu qui est per verba de futuro. Sed consensus qui est per verba de futuro solummodo efficit Sponsalia. Ergo.*

Concludo.

Confirm. ex cap. *Per tuas*, 6. de condit. apposit. ubi Innocentius III. docet contractum huiusmodi facere Sponsalia. Sed quod facit Sponsalia conditionalia, non transit, adimpleta conditione, in verum Matrimonium sine novo consensu. Ergo Matrimonium sub conditione factum, ea etiam purificata, non est verum Matrimonium sine novo consensu. 158

R. ad 1. dist. Judicandum est de matrimonio condicionali sicut de Sponsalibus, quatenus sicut Sponsalia a futuro Matrimonii consensu quasi dependent, vel ad illud ordinantur; sic Matrimonium sub conditione de futuro initum ab huius conditionis eventu dependet; adeoque nec ante eventum hunc est verum & absolutum Matrimonium: unde qui pendente conditione cum alia absolute contraheret, vere contraheret, C. Judicandum est de Matrimonio sicut de Sponsalibus, omnimode & simpliciter, N. Neque enim id dicit S. Thomas, ut notant Sylvius & Salmanticenses; neque id, si forte dixerit, ullo modo probat. In his porro non unius auctoritatis, sed & momentorum quibus nituntur Auctores, habenda est ratio. 159

Ad 2. dist. pariter textum, vel potius mentem Innocentii, Matrimonium conditionale facit Sponsalia, id est contractum qui per se non sufficit ad Matrimonium absolutum, ejusque iura; quia ut post Sponsalia novus requiritur consensus, sic post conditionale Matrimonium requiritur ut consensus primo datus, e conditionato transeat in absolutum per conditionis executionem, C. Matrimonium conditionale facit Sponsalia, Subd. Facit Sponsalia, si vox de presenti expressa consensum significet de futuro, C. Si exprimat consensum de presenti, N. Sane vero differunt hi duo contractus: *Ducam te si hanc dotem attuleris*, & *Duco te nunc, si hanc dotem attuleris*. Ex priori exurgunt Sponsalia. Ex posteriori exurgit Matrimonium: quod tamen, quia a conditione futura suspensum est, nonnullam cum Sponsalibus similitudinem habet; imo & quandoque sola Sponsalia constituit. 160

Quod ut magis exponatur, not. cum Salmanticensibus, ibid. n. 74. 161
verba hæc: *Contrabo tecum, si cras mihi dotem dederis*, duplici sensu intelligi posse: 1. ut secundum mentem proferentis, non presentem, sed futurum posito eventu consensum expriment: qua ratione moris est quotidiani ut dicat quis: *Si decem habuero suffragia, sum Canonicus*: *Si me talis Iudex audire designabitur, causa cado, actum est de me*. Qui quidem sensus, tum ex recepto usu, tum & ex circumstantiis erui debet. 2. Ut consensum presentem, sed ab aliquo eventu pendente significet; & is eorum sensus in contractibus onerosis esse consuevit. Si quis ergo per hæc verba: *Contrabo tecum, si dotem dederis*, actu Matrimonium contrahere nolit, sed in futurum, non faciet Matrimonium, sed Sponsalia: si autem ex nunc contrahere intendat, posito quod sibi dos pacta afferatur, conditionate quidem consentiet; at consensus ille, secuta conditione, purus & absolutus efficitur.

Obj. 5. Urbanus III. Cap. *Super eo*, 5. De condit. appos. interrogatus utrum ille qui in quandam mulierem consensit, si pater ejus suum præstaret consensum, sit ad Matrimonium compellendus, respondet eum, nisi voluntas patris postmodum intercedat, nequaquam cogendum esse ad Matrimonium contrahendum. Ergo e contra quando consenserit pater, erit ille cogendus ad contrahendum. Sed qui postea conditione cogi debet ad contrahendum 162

dum Matrimonium, illud antea non contraxerat. Ergo ante conditionis eventum Matrimonium non vere contrahitur; proinde novo post purificatam conditionem opus est consensu, ut vere contrahatur.

163 R. 1. Unum hoc in objecto Capite dici, nempe quod qui sub conditione paterni consensus nupserit, ad contrahendum non obligetur ante eventum conditionis; quod lubenter fateamur: at non statui in eodem Capite num conditione posita debeat qui sic nupsit, obligari ad contrahendum: de hoc enim Papa nihil in objecto loco respondit, ut bene Pirhing hoc tit. n. 24. Unde quemadmodum si ædes Titio vendidisti sub conditione, non es cogendus ad eas absolute vendendas ante adventum conditionis: nec tamen hinc sequitur te cogendum esse ad eas novo consensu, novoque contractu vendendas secuta conditione: quia ex omnium confesso venditio conditionalis perficitur impleta conditione: Sic & in presenti casu.

164 R. 2. verba hæc: *Nequaquam cogendus est ad Matrimonium contrahendum*; idem sibi velle ac ista: *Nequaquam cogendus est ad Matrimonium consummandum*. Scilicet enim interrogatus erat Pontifex, utrum qui sub conditione paterni assensus in quandam mulierem consenserat, ad consummandum cum ea Matrimonium compellendus esset. Ergo cum negat eum compelli debere ad contrahendum, antequam accesserit consensus patris, per contrahere idem intelligit ac consummare, secundum hoc Innocentii III. effatum Capite 24. *De accusat*, in fine: *Juxta formam judicii, sententiarumque forma distinetur*. His autem, quæ nihil absurdi habent, positis, textus ille plus favet nobis, quam obstit. Sic enim, juxta Adversariorum morem, a contrario sensu disputare licebit: Qui contraxit sub conditione, non est cogendus contrahere, nisi conditione secuta: Ergo ea secuta cogendus est. Jam vero per contrahere intelligit Urbanus Matrimonium consummare, quia de eo fuerat interrogatus. Ergo posita conditione cogendus est ad Matrimonii consummationem. Atqui ad hanc nemo cogi potest, nisi qui actu vere & de facto legitimum Matrimonium contraxerit. Ergo post eventum conditionis Matrimonium non suspenditur, sed pure & absolute contractum supponi debet. Ita qui materiam hanc, meo quidem judicio; nitide & solide discutunt Salmanticenses, cit. dub. 1. per totum.

165 Quia tamen sua Partis contrariæ rationibus inest probabilitas, eaque, ut volunt iidem Theologi, n. 66. maxima; & aliunde de Sacramento agitur, curandum ut impleta conditione novus semper accedat consensus, ut in conjugis per Procuratorem initis fieri solet. Quin & id utcumque necessarium videtur, si Sacerdos Matrimonii Minister esse supponatur: de quo Cap. seq. ar. 2. n. 299. Imo longe tutius est, quo litibus radix omnis præcidatur, ut Ecclesiæ Minister nusquam hinc Matrimonii præsit, nisi forte id extraordinariæ causæ exigant; tum quia hæc Sacramenti dignitatem minus decent; tum quia ob discrepantes, non tam Canonistarum, quam Theologorum sententias, hinc dubio procul scaturirent ambages. Cetera quæ ad hanc materiam spectant, prosequemur Cap. seq. Quid autem Juris sit de conditione si Papa dispensaverit, explicuimus supra n. 93.

166 Quæres 10. an sponsis liceat pacisci de pœna ab eo qui resilierit exolvenda. Not. Pœna Sponsalibus multipliciter apponi potest, & quidem 1. positive, itaut sponsum vel alium quempiam privet aliqua boni sui parte: puta si Joannes & Maria conveniant ut qui resilierit, alteri aureos centum repen-

rependat. 2. Negative; ita ut Pars resiliens nihil quidem amissura sit de suo, sed alienum minime lucratura sit; ut si Joannes spondeat se Mariæ, si secum nubere velit, daturum aureos mille, quos aliqui daturus non sit; aut si testator virgini leget domum, si Joanni vel alii manum dare velit; alias, legato isto privandæ. 3. Pœna hæc vel a sponsis ipsis relative ad se invicem, vel ab eorum parentibus, vel demum ab extraneis constitui potest. 4. Vel constituitur indefinite, ita ut ab alio solvenda sit, seu juste seu injuste resiliat; vel pro eo solum casu quo alter gratis & citra causam resilierit.

Ad hujusmodi pœnas nonnihil accedit arrharum jactura. Sunt autem arrhæ munera, quæ ante vel post Sponsalia ab uno traduntur alteri, ea lege ut a donatario vel retineantur, si donans, vel restituantur, si donarius injuste resiliat. His præmissis.

R. 1. appositionem pœnæ positivæ in Sponsalibus generatim & indefinite factam, non modo illicitam esse, sed in ipso conscientiæ foro nullius valoris. Ratio est, quia pœna hæc tam Civili quam Canonico Jure irrita est, & quidem æquissime irrita. De Jure Civili constat ex Leg. Titia, 134. ff. De verb. oblig. ubi stipulatio ea reprobatur, quia inhoneſtum visum est vinculo pœnæ Matrimonia adstringi, sive futura, sive jam contracta. Concinit Lex final. Cod. De sponsal. De Jure Canonico non minus liquet ex Cap. Gemma, 29. De sponsal. &c. ubi sic Gregorius IX. Cum libera Matrimonia esse debeant, & ideo talis stipulatio propter pœnæ interpositionem summe merito improbanda, mandamus eundem virum, ut ab extorsione pœnæ desistat; Ecclesiastica Censura compellas. Atque disciplinam hanc sequuntur in Gallia Sæculares Curie, ut ex pluribus earum Arrestis probat Autor Collat. Paris. Tom. 1. Lib. 3. coll. 2. §. 7. pag. mihi 172. Hæc autem, inquit, sapienter constituta fuisse nemo est qui primo intuitu non animadvertat. Multi enim ne pœnam, præcipue gravem, subirent, coacta & detestata intus ob supervenientes causas, Matrimonia contraherent. Ex his autem quot inter familias jurgia, inter sponſos simultates, quis liberorum neglectus; quot demum mala germinant, crebro ac tristi compertum est experimento.

Dixi, Appositionem pœnæ generatim, &c. Si enim conditio Sponsalibus apposta non tam pœna sit, quam damni ex iniqua sponsi mutatione emergentis compensatio, aliter prorsus statuendum erit. Unde si cum Bathilde pœnaliter Sponsalia contrahas, ea lege ut per annos plures expectet, donec eam ducas, poterit illa titulo compensationis rem sibi traditam retinere. Idem est si graves ad Matrimonium quo inique frustratur, sumptus fecerit; aut si ex tua erga ipsam agendi rationem futurum sit, ut hæc ejusve familia probrum, dedecus, suspiciones incurrant. Atque ita non femel a supremis Curis judicatum est, prout videris apud Collat. Paris. ubi statim pag. 174. Neque, quod tamen subindicat idem Scriptor, opus erit Judicis sententia, si de damno vere constet. An autem si puella nullum in rei veritate damnum passa sit, rem sibi a Judicibus adscriptam servare in conscientia possit, questio est ex jactis in nostro de Contractibus Tractatu, & alibi passim, principiis definienda.

R. 2. pœnam non modo a sponsis, sed & ab eorum consanguineis vel amicis appositam, de Jure nullam esse. Ratio est, 1. quia cit. Cap.

Gemma, irritatio stipulatio pœnæ facta a parentibus; 2. quia ubi eadem est constituendi ratio, ibi eadem esse debet constitutio, præsertim cum Lex generatim loquitur. Atqui eadem est ratio de stipulatione ab amicis vel consanguineis facta, quam de facta ab ipsis sponis. Utraque enim conjugiorum libertati obest. Imo, nisi fallor, plus noceret facta a tenerioribus amicis, quam facta ab ipsis sponis: cum ita affectus sit cordatus quisque, ut malit damnum pati, quam alios sui causa.

- 171 Aliter sentiunt Salmanticenses, n. 97. si pœnæ conventio ab extraneis motu proprio, non autem ad contrahentium instigationem facta esset; quia ex stipulatione illa non minueretur Matrimonii libertas, cum jactura extraneorum minus & fere nihil moveat. Aliud fuerit, si pœnam pati possent grave contrahentibus damnum inferre, ut si sint domini Oppidi. Hinc enim fieret ut contrahentes merito vitati ne eos offensos habeant, reluctante animo contraherent. Unde idem sciendum quoties sponsi iis qui pœnam apposuere subditi sunt, ut tutoribus pupilli, heris ancillæ; &c. Ita cum aliis Sanchez, Lib. 1. disp. 3. n. 3. Quod si, inquit, parentes sub certa pœna promiserint curaturos se ut succedat matrimonium, stabit ejusdem pœnæ promissio, quia tunc deficit ratio prohibitionis; nulla enim sponis Matrimonii necessitas incumbit ex metu ne parentes aut amici pœnam incurrant; tum quia si fatagunt ut sequatur Matrimonium, immunes sunt a pœna; tum quia pœna non in ipsum filium vel amicum Matrimonium cadit, sed in parentum diligentiam, quam spondent, & præstare possunt; modo nec vim inferant, nec ad matrimonia exosa potentius inflectant.

Gravior est difficultas an stipulatio pœnæ ab eo luenda qui injuste resiliere voluerit, nulla sit & invalida. Hic enim inter se dividuntur Theologi.

- 172 Alii pœnam omnem, etiam inique resilienti impositam, ipso Jure pro irrita haberi volunt. Ita Sanchez, ibid. Becan, cap. 43. q. 16. Bonacina, &c. 1. quia citatæ Leges universaliter prohibent pœnam conventionalem apponi Sponsalibus; nec distinguunt inter juste vel injuste resilientem. 2. Quia Matrimonia debent esse liberrima, ex Leg. 2. Cod. *De mutil. stipulat.* Sed huic libertati nocet pœna ab eo qui resiliere volet exolvenda. Facit enim hæc ut conjugium metu potius pœnæ, quam amore contrahatur, & sic infaustos sortiatur exitus. 3. Quia stipulatio pœnalis, cum de testamentis agitur, nulla est, & contra bonos mores; ut si quis cum testatore sic paciscatur: *Si heredem me non feceris, tantum dare spondes*, Leg. 61. ff. *De verb. oblig.* Ergo a pari, vel a fortiori, &c.

- 173 Alii conventionalem hanc pœnam legitime imponi contendunt. Ita Pontius, Lib. 12. cap. 19. n. 8. Layman, Lib. 5. Tr. 10. Vasquez, in Opusc. de Testam. cap. 3. dub. 2. n. 28. Salmanticenses, eod. cap. 1. n. 99. & favet Suarez, T. 2. de Relig. Lib. 2. de Juram. c. 23. n. 5. Ducuntur quia pœnalis hæc conventio neque irrita est Jure naturali, ut fatentur omnes, cum non sit contra naturam Matrimonii, nec libertatem ejus inique adimat; neque irrita est Jure positivo; non Canonico, cum Caput *Gemma* loquatur de Sponsalibus contractis inter impuberes qui juste, cum ad pubertatem devenierint, resiliere possunt; non Jure civili, quia Jus civile vel solum corrigit libertatem, non solum sponis de futuro, sed & conjugatis concessam ad resiliendum pronutu, modo resiliens pœnam Legibus constitutam subire vellet; vel tantum loquitur pro casu in quo licet pro arbitrio

bitrio resiliire; porro non licet resistere, cum nonnisi injuste resiliire possit; vel correctum est per Novellam 18. Imperatoris Leonis, ubi approbatur pœnæ impositio erga eos qui Sponsalium fidem inique violant. Quod autem dicit Zoëzius hoc tit. n. 82. Leonis Novellam ne ipso quidem ejus tempore obligasse gratis dicit & non probat.

Ad 1. contrariæ opinionis momentum respondent, Leges, si accurate expendantur, loqui vel de pœna adjecta Sponsalibus, a quibus licitum erat resiliire, ut patet de Cap. *Gemma*; vel de pœna injuste addita; vel quæ generatim loquebantur, correctas fuisse per Novellam Leonis. Addit Pickler, Canonista Germanus in tit. *De sponsal.* n. 23. in hac Fori Ecclesiastici materia non adeo curandum esse Jus civile. Quod est factum in Galliis, ubi temporales id genus pœnæ ad Tribunalia secularia pertinent, locum non habet.

Ad 2. fatentur Matrimonia a metu injuste incusso libera esse debere, non a jure incusso, per quem ad id compellantur sponsi ad quod jam naturali Jure adstricti erant. Et vero pluribus in locis per gravem multam, quin & aliquando per excommunicationem, compelluntur affidati ad nuptias. Num ergo iis sufficiens libertas adimitur?

Confirm. 1. Quia Deus & Ecclesia gravioribus pœnis, quam sit pœna inter sponso conventa, eos adigunt ad Matrimonium, nempe pœna damnationis æternæ, cui Ecclesia alicubi carcerem addit, alicubi censuras. Atqui tamen non inde violari censetur Matrimonii libertas. Ergo nec in casu pœnæ conventionalis.

Confirm. 2. Ex Adversariorum confesso licitum est Sponsalibus apponere arrham in gravissima etiam quantitate, & pacisci ut hæc triplo vel quadruplo reddatur ab injusto resiliente. Atqui hæc tripli vel quadrupli redditio vera est pœna, & pœna vocatur Leg. 5. Cod. *De spons.* Ergo.

Ad 3. negant paritatem, quia testator non est aliunde obligatus ad hunc instituendum hæredem: contra vero sponsi jam aliunde, id est vi fidei datæ, tenentur ad Matrimonium, nisi justam habeant resiliendi causam. De his adi, qui materiam hanc solide versat, Anac. Reiffensuel in tit. *De sponsal.* §. 6. n. 188. & seq. cui adhæreo.

Quæres 11. an obligatio ad pœnam, quæ juxta nos invalida est, si imponatur jure resilienti, firmetur juramento; vel saltem an ex juramento teneatur quis ad pœnam; nisi jurisjurandi hujus relaxationem obtineat.

Triplex est ea de re opinio; nonnulli promissionem hanc, licet alias de se invalidam, juramento firmari volunt; ita Coninch, n. 24. Alii negant eequidem promissionem illam firmari juramento, at juramentum obligare contendunt. Ita Lessius, Lib. 2. de Just. cap. 20. n. 135. Molina, disp. 151. n. 12. &c. Horum ratio in materia ista frequens hæc est, quod juramentum impleri debet, quoties licite potest impleri. At quamvis stipulatio hæc sit illicita, pœnæ tamen solutio illicita non est, nec prohibita a Lege: unde qui solverit, ne venialis, quidem culpæ ab ullo reus habebitur. Ergo.

Contra vero Sanchez, Lib. 1. disp. 32. n. 21. Pontius, & alii quos sequuntur Salmanticenses, n. 102. docent neque promissionem illam juramento confirmari, neque hoc juramento ullam induci obligationem: ipsum proinde posse citra dispensationem non impleri. Quod juramentum istud promissionem non confirmet, probant quia actus primario propter utilit-

utilitatem publicam prohibitus non firmatur juramento, ut supra diximus; & colligitur ex Cap. *Si diligenti*, 12. de *Foro compet.* ubi irritum declaratur pactum etiam juratum, quo Clericus secularem Judicem sibi constituit; eo quod pactum illud privilegio Clericis, propter communem sacri Ordinis utilitatem concessio adversum sit. Atqui stipulatio pœne Sponsalibus indistincte apposita, principaliter ob bonum publicum prohibita est; nimirum ut Matrimonia omni qua possunt libertate fruantur, nullaque iis qui justam resiliendi causam habent, imponatur ea contrahendi necessitas.

180 Quod vero idem juramentum non obliget, probant, quia juramentum non est vinculum iniquitatis. Eset autem in præsentī casu si obligaret: tum quia ipsa pœne obligatio per Legem prohibita est; licet forte solutio pœnæ prohibita non sit; de quo statim: Ergo si juramentum obligationem pœnæ induceret, eo ipso foret vinculum iniquitatis: tum quia ipsa pœnæ solutio, ut debita vi promissionis, est mala & prohibita; quia per eam tacite approbatur promissio injuste facta; tum quia promissio hæc, licet non sit contra bonos mores naturales, cum a natura prohibita non sit, est tamen contra bonos mores civiles, quia lædit bonum pacis ac tranquillitatis Reipublicæ; eique Cives male educandos, proinde malos parit. Ergo.

181 Nec dicas 1. eum qui jurat soluturum se pecuniam quam ludo perdidit, ad eam solvendam teneri, tametsi ludus pecunia credita sit a Lege prohibitus, & irrita solvendi promissio. 2. Eum qui promissionem solvendi usuras firmavit juramento, teneri ad standum promissis, ut constat ex Cap. *Debitores*, de *jurejur.* licet post earum solutionem teneatur usurarius ad restituendum. 3. Eum qui factam meretrici de certo pretio sponsionem juramento confirmavit, ad illud rependendum obligari, quamvis peccaverit spondendo. Ergo a pari in proposito Sponsalium Capite. Neque enim his argumentis plurimum moventur Salmanticenses. Unde

182 Reponunt ad 1. Ideo per juramentum confirmari promissionem lusoris, quia is ludendi modus non est primario prohibitus propter bonum commune, sed propter privatam hujus vel illius utilitatem; ne scilicet quia facilius est pecuniæ credito lusi, quam appositæ dispendium, rem suam dilapidet, quod in privati hominis bonum cedit; cum parvi Reipublicæ interfit an bonum hoc sit penes istum, an penes alium. Unde hæc ejus promissio per juramentum firmatur, ejusque executio nihil habet mali. At pacta in Sponsalibus promissio pœnæ, ob communem utilitatem est prohibita, ejusque solutio, si vi promissionis fiat, mala est.

183 Ad 2. respondent solutionem usurarum in casu de quo loquitur Cap. *Debitores*, esse licitam & bonam, ut quæ sit caritatis actus erga se ipsum, videlicet ad redimendam iniquam sui vexationem.

184 Ad 3. negant paritatem; quia, inquit, promissio illa solum mala est quatenus ad malum inducit, non quatenus ab ista inductione præscindit. Unde juramento confirmari potest.

185 Hæc illi, quæ meo judicio difficilia sunt, 1. eo quod exhibeant ut prohibita propter bonum privatum, quæ propter commune bonum prohibita censeri possint. Annon enim boni publici interest ut æs Regni hujus non transferatur ad alienigenas, prout sæpe fit in ludis prædictis? Annon exigit bonum publicum ut insignes familiæ, quæ Reipublicæ nervi dicuntur, a rebus fortunisque suis miscere non excidant, &c. 2. Quia non concipitur

capitur cur promissio facta meretrici firmetur juramento, licet Jure etiam naturali prohibita sit; & promissio sponsæ resiliendi facta, quæ Jure solum positivo vetita est, non firmetur juramento. Certe prior inducit ad rem prohibitam, quia malam; posterior tantum ad rem malam, quia prohibitam.

Melius igitur forte dixeris, vel juramentum in hujusmodi casibus semper esse irritum (nisi Leges illud utcumque approbent propter aliquos necessitatis casus, ut cum quis, ne duriora quæque subeat, furi vel usurario rem indebitam spondet sub jurejurando) vel juramentum hoc propter divini nominis reverentiam obligare, nisi relaxetur. Et id in præsentium Sponsalium casu suaserim, licet haud necessarium arbitrer.

Quæres 12. an si cui soluta sit a resiliende pœna conventionalis, is eam ante sententiam Judicis solvendi restituere teneatur.

Et hic quoque scinduntur Doctores. Alii recipientem ad restituendum ante Judicis sententiam obligant; & idem docent de iis qui pecuniam credito perditam in ludis prohibitis receperunt. Horum ratio est, quod recipiens nullum jus habet ad recipiendam pœnam conventionalem; quia promissio irrita nullum Jus parit. Ita Soto, Lopez, Medina, &c.

Alii negant incumbere ullam restituendi obligationem, donec qui incaute solvit, a Judice, ut potest, obtinuerit sententiam restitutionis in integrum. Ita Lessius, cap. 26. dub. 3. & 4. Sanchez, Lib. 1. disp. 31. n. 2. Sylvius ad q. 43. art. 1. v. *Quæritur*, 1. Concl. ult. ubi, sed obiter & citra probationem dicit id esse probabilius. Collat. Andegav. pag. 160. & seq.

Probant 1. quia Jura irritant quidem promissum solvendi, sed solutionem ipsam & dominii translationem non irritant, neque alium inhabilem reddunt ad recipiendum. 2. Quia legatarius ex testamento minus solemniter non tenetur restituere legatum quod recepit, licet hæres illud solvere non teneretur. 3. Quia ludens pecunia credita non tenetur solvere; & tamen satis receptum est ut possit alter, si recepit, tuta conscientia retinere. 4. Quia solutio hæc haberi potest ut compensatio dedecoris, quo afficitur persona cujus a Sponsalibus, non sine quodam ejus mœore & injuria; resilitur.

Alii utramque sententiam conciliare nituntur ope distinctionis. Nempe, inquit, vel is qui solvit, solvit ut promissis etiam nullis stare, sciensque id quod solvebat, non esse stricte debitum; vel solvit, quia falso ratus est se ad solvendum teneri. Si primum, potest qui recepit, tuta conscientia retinere, quia donans vel jure suo cedit volens, quod Legibus non prohibetur; vel mœorem ex agendi ratione sua conceptum lenire contendit, quod caritatis est & pietatis. Si 2. non potest retinere, quia donator jure suo non cessit, solumque dedit ex errore. Qui autem solvit id quod ex errore a se debitum existimat, dominium ejus non transfert. Hæc, quæ Salmanticensium est, decisio æqua videtur. Quæ autem rationes ad dandum impulerint, ex circumstantiis personæ dijudicandum est. Facilius enim præsumuntur munificentia & æquitas in hominibus divites, liberali, pio, non imperito, quam in ignobili, avaro, &c. In dubio res per amicos tractanda videretur, aut multa conventionalis pro dubii ratione partienda.

Hætenus de penis positivis dictum est: jam de penis negativis statuendum.

Ex autem vel ab extraneis apponuntur, ut si quis dicat: *Legotibi centum, si Petro nupseris*; vel a viro relative ad mulierem, ut *Dabo tibi centum, si me in conjugem habere velis*; vel a muliere erga virum.

- 190 Si primum, valet hæc promissio, ita ut si puella non nupserit, legatum amittat: si nupserit, lucretur. Ratio est, qui in his promissionibus non apponitur proprie poena, sed luci specie ad tale Matrimonium allicitur persona. Id autem apud probos etiam receptum est, & nihil habet inhonesti: unde & approbatur Leg. 1. Cod. *De iustit. & substat.*

- 191 Fallit tamen hæc doctrina juxta Sanchez, Lib. 1. disp. 33. & alios communiter, 1. cum centum quæ legantur, pertinent ad legitimam illius cui sub Matrimonii conditione legantur; tum quia legitima, utpote alias debita, nullam patitur conditionem; tum quia legitimæ amissioni rationem haberet poenæ proprie dictæ, quæ ex probatis Matrimonio contrahendo apponi nequit. 2. Cum legatum alicui sit ea conditionem ut certum hominem de tali familia sibi in gradu prohibito consanguineum vel affinem ducat; quia, inquit Sanch. n. 9. verba Testamenti intelligenda sunt secundum Jus commune, non secundum speciale, quod sola dispensatione obtineri potest, ut habetur Leg. fin. ff. *De his qui ven. atat. imper.* 3. Cum ex legato non cogitur quis indigno vel inhonesto modo nubere; alioquin enim admittitur res, & rejicitur conditio. Unde legatum virgini, si Titio nubat, non efficitur caducum, si virgo illa ex voluntate paterna nubat alteri; quia conditio intelligitur, si honeste impleri potest: virgo autem honeste contra patris voluntatem nubere nequit. Id porro unum possumus, quod de Jure & honeste possumus. Leg. *Nepos Proculo*, ff. *De verb. signif.*

- 192 Si secundum, non valet promissio de Jure communi, tum quia resistit Lex, *Si ita stipulatus fuero*, 97. §. *Si tibi nupsero*, ff. *De verb. oblig.* tum quia libidine moveri censetur, qui puellam summa pacta allicit. Secus tamen præsumitur, nec immerito, cum vir senex est, vel ignobilis; puella vero juvenis, vel honestæ prosapiæ: tunc enim inæqualitatem compensare censetur.

- 193 Si tertium, tenet promissio; quia quod sponder mulier, dotis causa spondere præsumitur. Ita inferunt ex Cap. 3. *De condit. apposit.* Hæc tamen doctrina, nisi fallor, in pluribus fallere potest. Quot anus pridem edentula juvenum nuptias, non alio quam libidinis æstu, ambiunt & sollicitant!

Sed quid si poena de non acquirendo lucro apponatur ad retrahendum a nuptiis; ut si quis centum leger vel spondeat Mariæ, si non nupserit?

- 194 R. conditionem hanc, si apposita sit ut vidua retrahatur a Matrimonio, validam reputari: unde vidua hæc, si nubat, rem sibi promissam amittit. Ratio est, quia honestum sit a secundis nuptiis abstinere, ut habetur Cap. fin. XXXI. q. 1. Ita Molina, Tom. 1. de Just. Tract. 2. disp. 207. Sanch. ibid. disp. 34. n. 29. Salmantic. n. 111.

- 195 Si vero conditio hæc quoad virginem apponatur, non rejicietur a contractu, sed a legato: unde contractum vitiabit, non legatum. Et quid in contractu non habebitur pro minime apposita, sed eum vitia-bit; quia hæc conditio a Jure reprobat. Quæ autem reprobantur a Jure, habentur pro impossibilibus; cum id unum posse censeamur quod possumus de Jure. Ideo porro conditio hæc reprobat a Jure, quia Reipublicæ interest ut Civibus multis legitimis augeatur.

Sed quidni ratio hæc valeat etiam in legatis, adeoque & ea etiam 196
vitiet; En causam discriminis. Contractus tempore Partes quæ in vivis
superfunt, agere possunt ut ab eo rejiciatur conditio impossibilis, pro-
inde ut ad debitum modum reducatur. At Testator qui fato functus est,
nihil jam circa dispositionem a se factam valet. Ergo quod in legato
erat minus consentaneum Legi, per Legem ipsam ad debitum modum
reduci debuit, adeoque rejici debuit conditio. Id autem factum est Leg.
Quoties, 22. Leg. Cum tale, 71. ff. De condit. & demonst. Sed de his quæ
forte pro locorum diversitate diversa sunt, adeundus Sanchez, Lib. 1.
disp. 34. num. 2. 3. &c.

Q. 13. quid de Arrhis statuendum sit. Est autem Arrha in præsentis
res immobilis vel mobilis in magna vel parva quantitate, a sponsis
vel parentibus eorum, post contracta Sponsalia quasi pignus in futuri
conjugii securitatem data, sive ab utroque sponso invicem, sive ab
uno alteri. Differt arrha a sponsalitia largitate, quæ fit in signum
amoris & sub spe Matrimonii, sed non in ejusdem pignus; & alio no-
mine vocatur *Jucalium*, *Dotalitium*, *Mundus muliebris*, &c. Jam

R. 1. Arrha Sponsalibus licite apponitur: eam enim Jus expresse ap- 197
probat, Leg. 3. & 5. Cod. De sponsal. & Leg. 28. tit. De arrhis, &c.
Arrhas tamen non admodum graves esse decet, præsertim ubi viget
restitutio quadrupli. Sic enim reciderent in poenam conventionalem,
a qua pro viribus abstinendum.

R. 2. Post initum conjugium arrha danti restituenda est, nisi aliud 198
ferat locorum consuetudo. Pignus enim ei qui dedit, præstita promissio-
ne reddendum est.

R. 3. Si dans arrham, injuste & sine causa resiliat, perdit arrham. 199
Arrha enim traditur ut pignus futuri Matrimonii, sicut pignus in con-
tractu venditionis. Ergo sicut in hoc casu, sic & in illo a Patre quæ
fidem frangit, amitti debet.

R. 4. Quando e sponsis unus solus arrham tradit, & qui eam rece- 200
pit, injuste resiliat a Sponsalibus, debet is eam in duplum restituere;
nisi specialiter ex communi consensu inter contrahentes de quadrupli ratione
placuerit. Ita cit. Lex Mulier, 5. Cod. De sponsal. Excipitur si minor sit,
is enim non plus restituit quam accepit.

R. 5. Qui iusta de causa resiliat, nec datam arrham perdit, nec ac- 201
ceptam (possunt enim arrhæ utrinque dari, ut docet Sanch. Lib. 1. disp. 35.
n. 13.) in duplum restituere tenetur. Ratio est, quia rei datæ amissio
habet locum poenæ: poena autem supponit culpam. Leg. 22. Cod. De poenis.

R. 6. Si tradens arrhas sit in mora culpabili, cedunt arrhæ in lu- 202
crum recipientis; vel si is interea moritur, hæredum ejus. Sanch. ibid.
disp. 36. a n. 4. Silvester, v. Sponsalia, q. 9. Glossa in Leg. 3. & 5. Cod.
De sponsal. ubi postquam statuit Legislator ut arrhæ sponsalitiæ resti-
tuantur, si sponsum sponsamve mori contingat, subdit: *Nisi causam;*
ut nuptiæ non celebrarentur, defuncta persona jam præbuit. Ratio est, quia
æquum est ibi esse poenam, ubi & noxa est, cit. Leg. 22. Cod. De poenis.
Hinc pluribus Arrestis judicatum est, ut qui injuste resiliat, data per-
dat, & ad damni compensationem teneatur.

R. 7. Cum neuter sponsus fuit in mora, & eorum alter moritur, 203

arrhae, jocalia, &c. hæredibus ejus restitui debent; quia ubi non præcessit culpa, nec poena sequi debet. Si tamen diu puellæ expectandum fuit, & hæc commodi Matrimonii occasionem prætermiserit, poterit accepta dona titulo compensationis servare; præsertim si non reclamant defuncti sponfi hæredes. Ita Collat. Parisi Tom. 1. pag. 178.

S E C T I O T E R T I A.

De Ministro Sponsalium, ejusque quoad Sponfos obligationibus.

Questio tota est de Sponsalibus Ecclesiasticis: Notariis enim qui Sponsalia civilia excipiunt, id incumbit unum ut Regum ac Provincia- rum sanctiones & usus diligenter sequantur. Duo igitur tantum hic expendenda; 1. quis Ecclesiasticis Sponsalibus præesse debeat; 2. quæ hu- jus erga sponfos sint partes. Qua de re.

- Dico 1. Sponsalium Minister solus est Parochus, aut qui vices ejus gerit.
 204 Ratio est, quia ubi vigent Sponsalia Ecclesiastica, inviolati juris est ut coram eo contrahantur qui banna promulgare, sponfos conjungere in Matrimonium, parentum voluntatem commodius explorare, affidandis salubria monita dare, eosdem iustis de causis arcere a Sponsalibus potest. Hæc autem Parocho, aut alii qui vices ejus gerat, competunt. Et præxim hanc commendant quotquot punctum illud pertractant Libri Rituales.
 205 Absit porro ut umquam præsit Pastor Sponsalibus in popina, vel in ædibus profanis: imo morem post dissolutas computationes spondendi; qui nonnullis in pagis adolevit, exhortando, docendo, comminando; atque etiam implorata Judicis Villani ope, pro viribus eradicare debet, ne animi vino semigraves non agant eo pietatis affectu, qui divinam benedictionem benedictioni sacerdotali adjungat.

Dico 2. Gravia sunt Pastoris quoad sponfos munera, gravia & spon-
 forum quod Pastorem.

- 206 Et quidem 1. Pastor, seu Confessarius sit, seu non, vel publice e fugge-
 stu, vel in privatis colloquiis omni opera efficere debet, ut qui de ineun-
 do Matrimonio cogitant, divinam voluntatem serio interrogent, & ma-
 ture perpendant an vocati sint ad conjugalem statum; quandoque etiam ad
 hoc vel illud conjugium. Vix certe quæpiam est conditio, vel periculo-
 sior, vel graviora trahens onera, quam immobilis Matrimonii status. Irr-
 eum tamen certo quodam impetu, dicam, an furore prorurit, Deo ne
 obiter quidem consulto; quasi vel facile suam quisque salutem sine auxilio
 gratiæ operari possit, vel adfuturam sibi gratiam spondeat in conditione
 ad quam vocatus a Deo non fuerit. Videant interim qui de ineundo proxi-
 me conjugio deliberant, quibus agantur motivis. Alii una spe fortis nobi-
 lioris; alii amplioris fortunæ intuitu; alii ut sui juris sint, non jam paren-
 tum admonitionibus ohnoxii; alii sola libidine se se moveri animadvertent.
 207 2. Et illud ager Pastor, aut qui hac in parte vices ejus agit Confessarius,
 ut ii quorum gerit curam, in statu gratiæ ad Sacramentum illud acced-
 ant. Demonstrabit; ut sagaciter monet Joannes Opstraet in Lib. qui in-
 scribitur *Pastor bonus*, part. 4. cap. 10. per Sacramentum hoc, *Si digne sus-
 cipiat, gratiam conferri, qua deinceps in Matrimonio conjuges & suam
 & pro-*

& prolium suarum vitam pie & christiane instituunt. Hinc deinde futurum ut & proles prolium pie educantur, & in multas fortasse generationes pietas deinceps per posteror. propagetur. Insuper & familiam suam a piis conjugibus recte gubernari: unde & famuli & ancillæ, alique domestici adificatur; & ab his rursus ad multas alias familias pietas diffundetur. E contra vero, ubi Sacramentum Matrimonii indigne susceptum est, ibi nec gratiam accipi, qua aut bene vivant ipsi conjuges, aut bene vivere doceant proles quas suscipiunt, aut familiam suam christiane gubernent: unde & in posteror. suos, per proles & proles prolium, & in plurimas alias familias per domesticos suos impietatem suam propagant.

Sed docendum est ulterius ad hanc gratiam accipiendam opus esse dispositione & preparatione sancta, quam imprimis non habent illi qui in Fide satis instructi non sunt: deinde qui in peccatis mortalibus vivunt, ut sunt qui tabernis, potationibus, inhoneſtis consortiis, impudicis procationibus, aliisque immunditiis additi sunt. Proinde hos omnes Matrimonio indignos esse, nisi prius per penitentiam vitam emendaverint. Quamobrem eos debere prius a peccatis abstinere; & christianam vitam instituere, ne absolutionis beneficio privati priventur & conjugali gratia.

3. Curabit ut nupturientes ab omni tam dirimente quam prohibente impedimento liberi sint, prout monet Rituale Romanum. Unde impedimenta, si quæ subſit suspicio, ipsis sigillatim exponet. Sed & eos monebit ne ipsi certum diem contrahendi Matrimonii præſigant; ut si postea forte aliquid interveniat, ob quod nuptias differri oporteat, facilius & citra obloquutiones atque scandalum differri possint.

4. Et id vehementer etiam atque etiam iisdem inculcandum, ut jam inde a Sponsalibus, vel diu ante, si juxta ritum loci Matrimonium a Sponsalibus breviori temporis intervallo se jungatur, ad sacrum Tribunal accedant, quo & labes suas abluant plenius, & melioribus consiliis instruuntur. In his autem casibus optimum fuerit Confessionis generalis consilium: imo hæc necessaria videtur qua parte spectat materias ex quibus oriri solent impedimenta, nisi Confessor satis aliunde norit Penitentes. Dum autem fluat medium tempus Sponsalia inter & nuptias, operæ pretium erit ut commissa parentibus eorum quæ ad Matrimonii apparatus spectant cura, in id toti intendant ut celestem gratiam tum in se, tum in compartem suam advocent. Proderit hunc in finem exemplum Tobie junioris & Saræ, & data utrique ab Angelo Raphaelis monita. Tob. cap. 6. 7. & 8.

5. Monebit eos nihil eis amplius post inita Sponsalia licitum esse, quam antea liceret: contra vero his eo cautius ac sanctius esse conversandum, quo majora sibi imminet pericula, & instat Matrimonii tempus. Hinc 1. prohibendum ne sub eodem tecto habitent; quia mutuus & flagrans amor, spes prope diem seipsis fruendi, privata colloquia plerumque amatoria, libidinem & carnem naturaliter commovent, adeoque in mortaliter peccandi periculum conjiciunt. Ita Habertus, qui merito subdit falsam esse hanc recentioris alicujus Propositionem: *Oscula, tactus, amplexus non impudici, in signum consuetum benevolentie, liciti sunt sponsis de futuro, licet adsit periculum pollutionis*; eamque abominandam vocat Carnotensis Episcopus cit. Collat. pag. 13. Hinc 2. ad frequentior

Confessionis usum eo tempore adhortandi sunt. Id enim prope necessarium, ut tempore tam periculoso monitis Confessarii adversus tentationes muniantur.

- 211 6. Hortabitur ne tantam turbam juvenum & puellarum sacras ad Aedes secum trahant, ut quibusdam in locis moris est. Subjunget melius fore ut paucos aliquos, & quidem modestissimos, e consanguineis ad hoc invitent. Aget etiam ut exulet ille mensarum apparatus, qui ebrietatem, obscena verba, & alia id genus quæ Sacramenti gratiam præfocant, parturire consuevit.

- 212 7. Cavebit ne vel recens conversos, antequam sibi de eorum fide constet, vel vagos ac fixi domicilii exsortes, antequam Episcopum consulerit: vel publico ligatos impedimento etiam prohibente, antequam dispensationem ejus expostulare velint, ad Sponsalia admittat. Sed & cavebit ne a Sponsalibus quemquam removeat, seu propter impedimenta occulta, seu quia simpliciter & sine probatione ulla renuntiatum sibi fuerit, hunc vel illum aliquo impedimento constringi. Ita Collat. Carnut. pag. 10.

Duo hic moventur dubia. I. An a Sponsalibus arceri possint, qui in Fide satis instructi non sunt, prout supra docebat Opstraet. II. An iis qui hætenus secum invicem turpiter versati sunt, absolutio impendi possit, eo quia Matrimonium finem criminis impositurum sit.

- 213 R. ad 1. Tametsi Sponsalia Ecclesiastica pie celebrari convenit, ut quæ sint ceremonia sancta, non tamen ad ea requiruntur dispositiones ad Sacramenti susceptionem necessariae. Unde in his, prout dictum est, moendi sunt sponsi ut congruas pro Matrimonii tempore dispositiones comparare nitantur: quæ autem subinde comparanda sunt, actu possideri necesse non est.

- 214 Tota igitur questio est num a Matrimonio repelli possint, qui Fidei Mysteria, vel alia a quolibet Christiano scienda ignorant. Negavit Sanchez, Lib. 3. disp. 15. n. 9. quia, inquit, non est Episcopi statuere Matrimonii impedimenta: hoc autem impedimentum ab Ecclesia constitutum non est. Opinioni huic adhæsit non modo Diana, quod nemini mirum accideret; sed & Synodus Bononiensis in Italia an. 1634. Ast eam acriter & erudite profligavit Benedictus XIV. in Tra&. de Synodo Diœces. Lib. 7. cap. 29. quia, inquit, Huic doctrinæ & Rituali Romanum, & S. Carolus Borr. & quamplurimæ Episcopales Synodi, ac Summorum Pontificum Edicta adversantur. Horum omnium longam instituit seriem præfatus Pontifex: unde id solum excerpemus e Concilio Provinciali Mediol. v. Parochus quos sponsos, experiundo seu interrogando, viderit Doctrinæ Christianæ rudimenta plane ignorare, aliquo saltem rudi modo perceperit: quam ex item ratione cognoverit didicisse, quæ eo de genere illos plane scire oportet.

- 215 Docet tamen idem Benedictus, n. 6. Quandoque evenire ut quis præcipua Fidei nostræ Mysteria & sciat & credat; cetera pariter quæ necessitate præcepti sunt addiscenda, aliquo saltem rudi modo perceperit: sed quia hebetis est ingenii & exiliis memoria, post omnem adhibitam diligentiam, illa memoria retinere & recitare non valeat: in hoc autem rerum statu non debet perpetuo arceri a Matrimonio, quod est institutum in officium naturæ, & propterea nemini sine propria culpa est denegandum; sed curabit Parochus ut qui eo memoriæ defectu laborat, frequenter audiat quæ semel crasse didicit, ne ab ejus mente elabatur. Hæc ille quibus, Deo dante, consonant quæ pluries alibi docuimus, præ-

præcipue autem Tom. 3. ubi de Fide, cap. 1. p. 166. & Tom. 6. de Pœnit. cap. 8. n. 162. & seq.

Neque vero satis est ut ea norint desponsati quæ a Christiana Plebe sine gravi peccato ignorari non possunt, sed & ea nosse debent quæ sponsis præcepta sunt vel licita, quæve prohibita aut illicita, præsertim relative ad sanctitatem Sacramenti, thori fidem, & bonum proles. Hic tamen accommodanda personarum captui & ingenio monita. Rudiores enim distincta magis & evoluta expositione indigent; acutiores generali tantum. Verum hæc in Tribunali Pœnitentia, nullatenus autem in Aedibus privatis præstanda sunt, ut sagaciter monet idem qui supra Parisiensis Magister.

R ad 2. grave istud Caput a nobis etiam semel & iterum versatum esse. Vide idem Caput 8. de Pœnit. n. 792. & seq. Et hinc collige quam instanter monendi sint sponsi, si præsertim qui Sacramenta raro frequentant, ne ad ipsum conjugii tempus Confessionem suam differant.

Ut autem sua sint Pastoribus & Confessariis erga sponfos, sic & sponfis sua sunt erga Pastores vel Confessarios officia.

Primum est, ut nisi jam ante comperta sit eorum conscientia, penitiores ejus latebras, præsertim relative ad conjugium, & tale conjugium, sincere detegant, ut via qua ambulaturi sint notitiam a Dei Ministro recipiant. Unde quidquid hæcenus de Pastore quoad interrogationem dictum est, de nupturientibus quoad responsiones intelligendum venit.

Secundum est, ut cum certis laborant defectibus, a Ministro resciant num eos aperire teneantur illis quorum nuptias intendunt. Ad id enim quandoque tenentur sponsi, quandoque non. Quod quia multi est momenti, & quotidianæ praxis, nec affidandis necessarium minus quam Confessariis, paulo fusius evolvendum.

Itaque ex defectibus alii tales sunt, ut verisimiliter post Matrimonium detegendi sint, & tunc cessuri, seu in detrimentum Partis alterius; ut si puella ex alieno facinore uterum gerat; si sponsus venerea lue, paralyfi vel lepra laboret. Item si ære alieno gravis sit; si ab infima plebis fœce ortus gerat se pro nobili, & qua talis conjugium puellæ nobilis ambiat; si ex genere vel delicto infamis sit. Alii tales sunt, ut vel nunquam foras erumpere valeant, ut si quæ creditur virgo, a quopiam jam mortuo, vel ad Deum sincere converso vitata sit; vel necessario quidem detegendi sint, sed vel a comparte leniter corrigi, vel patienter tolerari possint; ut si quæ mitis ac pene ovicula habetur, iræ impatiens sit, tractare & tractari aspera, &c. Jam

Dico 1. Defectus primi generis ab una Parte Parti alteri detegi debent; quod nisi fiat, vel desistendum a Sponsalibus, & a fortiori a Nuptiis, vel deneganda a Confessario absolutio.

Ratio est 1. quia nemini licet commodum suum inquirere cum gravi alterius detrimento. Ergo sicut volenti emergere ligna occulte cariosa in fabricam domus, tenetur venditor vitium hoc aperire, prout cum ceteris diximus, Tom. 1. ubi de Venditione; sic quæ certis laborat defectibus, qui Matrimonium in societate conjugali, in susceptione proles ac educatione, in convivu periculosum efficiunt, eosdem defectus aperire tenetur. 2. Quia in Matrimonio, ut & in aliis contractibus, servanda est æqualitas, non omnimoda quidem, quia id fieri nequit, sed ea saltem quæ ab æqui-

limitibus summopere non recedat. Hæc porro æqualitas non servatur, cum Pars altera onerosis hujusmodi defectibus laborat; nec comparscedit jure suo, utpote quæ eisdem defectus ignoret. 3. Quia impossibile est ut id genus conjugia non fortiantur funestos exitus. Annon quæ viro paris secum conditionis, & commodioris fortunæ credito, mendaciter delusa nupsit, eum ejusque dolo cooperatores tota vita diris devovebit & execrabitur? &c.

- 222 Sed quid juris, si quem defectus tuos celas paribus aut æquivalentibus laborat? R. hic valere aliquando compensationem, ut si cocles coclitinubat; sed non valere semper, videlicet ob speciales personarum circumstantias. Unde si sponsus & sponsa cum aliis peccaverint; & futurum sit ut prior detecto posterioris scelere in immania quæque erumpat, non modo a Sponsalibus, sed & his etiam contractis, a Matrimonio abstinendum; quia licet aliqua forte sit compensatio in rebus, non tamen in rerum conspectu. Quin & identidem a Matrimonio deterrendi videntur sponsi: eo maxime quod in omnibus sint æquales, ut si uterque comitali vel Neapolitano morbo laboret. Ubi enim duplex est grandis mali principium, ibi magis vereri est ne proles nascatur vitiata, vel pessime instituatur. Hæc tamen securiori aliorum judicio permissa sint: docet utique S. Thomas, quem T. 3. p. 408. secuti sumus, quod *melius sit prolem sic esse, quam non esse*; unde negat renuendum esse debitum leproso, quæ tali. Verum dubitari possit an quæ ad utendum Matrimonio contracto sufficiunt sufficient ad contrahendum. Nimirum vereri est, ne si uxor sana neget debitum marito, subeat ille grave periculum incontinentiæ adulterii, &c. Item sperari potest futurum ut proles vel incolumis prodeat, vel minus vitiata quam pater, ut quæ matrem sanam habitura sit. Aliud porro est in præsentis casu, ubi nihil ferme nisi funestum expectari potest. Hæc tamen ex morbi gradu & insanabilitate metienda sunt. Si uterque adeo putridus foret, ut vix aliud quam Rempubicam prole sua inficere posset, non tam ab Episcopo quam a Magistratu sciscitaretur quid mihi factio opus esset.

- 223 Dico 2. Si sponforum alter occulto vitio laboret, quod grave alteri incommodum parere nequeat, & tamen justam, si cognoscatur, a Sponsalibus resiliendi causam præberet, ut si sponsa ante, vel alteruter post Sponsalia cum alio peccaverit, non tenetur ordinarie suum illud vitium aperire. Ratio est 1. quia onus turpitudinem suam propalandi tam durum est, tam receptæ consuetudini adversum, ut nemo illud in se & erga se exequi teneatur, quando nullam hinc alteri, seu probri, seu injustitiæ labem inurit, prout fit in præsentis, ubi de defectu occulto agitur. 2. Quia ex dictis T. 1. p. 480. venditor vitium rei etiam occultum aperire non tenetur, curâ vitium illud rem non reddit vel noxiam aut periculofam, vel notabiliter minus utilem. Ergo a pari in proposito. 3. Quia, uti etiam diximus T. III. p. 403. potest adulter, cujus crimen ignoratur, non exigere stricte, attamen petere debitum, ut solent honesti conjuges, quia lapsus suum detegere non tenetur. Ergo & iterum a pari.

- 224 Unde sequitur Partem quæ secreto illo defectu laborat, posse aliam quæ ex futilibus alijs causis resiliere velit, insequi ut Matrimonium perficiat. Et id passim admittunt Theologi quos adducit & sequitur Lacroix, n. 182. p. 444. Ratio esse potest, quia puella per occultam fornicationem nihil amittit.

amisse juris sui in exteriori foro; ad quod pertinent Sponsalia; & æqualem ex proci sui infidelitate subit coram hominibus infamiam, ac puella omnium incorruptissima.

Quia tamen male decet ut quæ coram Deo nocentior est, hominem longe minus reum perinde infectetur, ac si foret intemerata. non illubens crediderim ei quidem licitum esse, nenimia taciturnitate se ipsam utcumque prodatur, jura sua coram Judicibus prosequi; at simul ei suadendum a Confessario, ut postquam honori suo satis providerit, compensationem sibi a Judice adscriptam, saltem ex parte restituat, ne forte evangelicum illud audiat: *Omne debitum dimisi tibi* &c. Nonne ergo oportuit & te misereri confecti tui? &c.

Ut ut est, limitanda est præcedens responsio ad minus in duplici casu, 1. cum periculum est ne vitium quod actu latet, postmodum foras erumpat, & graves pariat rixas; tunc enim aut aperiri debet, si apertum vel nihil vel parum infamet; aut a Sponsalibus, qua meliori potis erit via, recedendum.

2. Cum puella ab alio concepit, etsi a Sponso suo, cujus etiam libidini obsecuta est, concepisse præsumi potest. Vel enim prima fornicatio tantum distat a secunda quam cum desponsato habuit, ut is, computato tempore, partum alii certo vel probabiliter adscripturus sit; & tunc utrumque inter æterna odia nascentur, quibus prævisis non potest sponsa renitentem sponsum ad nuptias compellere: vel utraque fornicatio intra tempus tam breve contigit, ut sponsus se se prolis parentem judicare possit; & tunc nihil quidem erit jurgii & rixarum inter sponso; sed alia, eaque gravissima, suborientur incommoda, ut quod maritus prolem alterius non sine magno sumptu educaturus sit, quod eadem spuria proles indebitæ sibi hæreditatis partem aditura sit; quod legitimæ proles bonis ad se pertinentibus privandæ sint. Hæc porro tanta sunt, ut, quæ deliquit sponsa, jure suo jam amplius uti non possit.

Nec dicas incommoda hæc averti posse, 1. efficiendo ut genuinus prolis parens eidem alimenta necessaria suppeditet: 2. suscipiendo in se hujusce compensationis onus, seu ex paraphernalibus suis, seu extraordinario labore, seu prolem Religioni Monasticæ pro viribus consecrando.

Hæc enim futilia sunt. Primum quidem: tum quia non habet plerumque verus parens unde proli omnia, non modo ad victum & vestitum, sed & ad compensandam legitimorum hæredum jacturam necessariam subministrat; tum quia etsi opum dives esse fingatur, dubium est & oppido incertum an damna hæc compensare velit; cum frequens sit ut amantissimi criment diligit, at prolem ex crimine natam vel negligant omniho, vel execrentur; tum quia primogeniti plura quam ceteri jura habent, unde multo difficilior est damnorum compensatio; tum quia non videtur qua ratione putatitius pater a laboribus & studiis, quæ in efformandis primogenitis majora sunt, indemnitas fieri possit. Ergo quæ ab alio concepit, si sponsum ducat, multiplicis injustitiæ rea est, non solum ac qui mercem vendidit emptori maximo noxiam, præsertim cum vitium ejus ab emente deprehendi non potest.

Nec minus futilis est pars responsionis altera; 1. quia incertum est an sponsa, vel labore, vel ex bonis propriis, obventura seu aliis filiis, seu mariti hære-

limitibus summo opere non recedat. Hæc porro æqualitas non servatur, cum Pars altera onerosis hujusmodi defectibus laborat; nec compars cedit jure suo, utpote quæ eosdem defectus ignoret. 3. Quia impossibile est ut id genus conjugia non sortiantur funestos exitus. Annon quæ viro paris secum conditionis, & commodioris fortunæ credito, mendaciter delusa nupsit, eum ejusque dolo cooperatores tota vita diris devovebit & execrabitur? &c.

222 Sed quid juris, si quem defectus tuos celas paribus aut æquivalentibus laborat? R. hic valere aliquando compensationem, ut si cocles cocliti nubatur; sed non valere semper, videlicet ob speciales personarum circumstantias. Unde si sponsus & sponsa cum aliis peccaverint; & futurum sit ut prior detecto posterioris scelere in immania quæque erumpat, non modo a Sponsalibus, sed & his etiam contractis, a Matrimonio abstinendum; quia licet aliqua forte sit compensatio in rebus, non tamen in rerum consecratis. Quin & identidem a Matrimonio deterrendi videntur sponsi: eo maxime quod in omnibus sint æquales, ut si uterque comitali vel Neapolitano morbo laboret. Ubi enim duplex est grandis mali principium, ibi magis vereri est ne proles nascatur vitiata, vel pessime instituat. Hæc tamen securiori aliorum judicio permessa sint: docet utique S. Thomas, quem T. 3. p. 408. secuti sumus, quod *melius sit prolem sic esse, quam non esse*; unde negat renuendum esse debitum leproso, quæ tali. Verum dubitari possit an quæ ad utendum Matrimonio contracto sufficiunt sufficiant ad contrahendum. Nimirum vereri est, ne si uxor sana neget debitum marito, subeat ille grave periculum incontinentiæ adulterii, &c. Item sperari potest futurum ut proles vel incolumis prodeat, vel minus vitiata quam pater, ut quæ matrem sanam habitura sit. Aliud porro est in præsentis casu, ubi nihil ferme nisi funestum expectari potest. Hæc tamen ex morbi gradu & insanabilitate metienda sunt. Si uterque adeo putridus foret, ut vix aliud quam Rempublicam prole sua inficere posset, non tam ab Episcopo quam a Magistratu sciscitaretur quid mihi facio opus esset.

223 Dico 2. Si sponforum alter occulto vitio laboret, quod grave alteri incommodum parere nequeat, & tamen justam, si cognosceretur, a Sponsalibus resiliendi causam præberet, ut si sponsa ante, vel alteruter post Sponsalia cum alio peccaverit, non tenetur ordinarie suum illud vitium aperire. Ratio est 1. quia onus turpitudinem suam propalandi tam durum est, tam receptæ consuetudini adversum, ut nemo illud in se & erga se exequi teneatur, quando nullam hinc alteri, seu probri, seu injustitiæ labem inurit, prout fit in præsentis, ubi de defectu occulto agitur. 2. Quia ex dictis T. 1. p. 480. venditor vitium rei etiam occultum aperire non tenetur, curæ vitium illud rem non reddit vel noxiam aut periculofam, vel notabiliter minus utilem. Ergo a pari in proposito. 3. Quia, uti etiam diximus T. III. p. 403. potest adulter, cujus crimen ignoratur, non exigere stricte, attamen petere debitum, ut solent honesti conjuges, quia lapsus suum detegere non tenetur. Ergo & iterum a pari.

224 Unde sequitur Partem quæ secreto illo defectu laborat, posse aliam quæ ex futilibus alijs causis resiliere velit, insequi ut Matrimonium perficiat. Et id passim admittunt Theologi quos adducit & sequitur Lacroix, n. 182. p. 444. Ratio esse potest, quia puella per occultam fornicationem nihil amisit.

amisit juris sui in exteriori foro; ad quod pertinent Sponsalia; & æqualem ex proci sui infidelitate subit coram hominibus infamiam, ac puella omnium incorruptissima.

Quia tamen male decet ut quæ coram Deo nocentior est, hominem longe minus reum perinde inficietur, ac si foret intemerata. non illubens crediderim ei quidem licitum esse, ne nimia taciturnitate seipsam utcumque prodat, jura sua coram Judicibus prosequi; at simul ei suadendum a Confessario, ut postquam honori suo satis providerit, compensationem sibi a Judice adscriptam, saltem ex parte restituat, ne forte evangelicum illud audiat: *Omne debitum dimisi tibi* Nonne ergo oportuit & te misereri conservi tui? &c.

Ut ut est, limitanda est præcedens responsio ad minus in duplici casu, 1. cum periculum est ne vitium quod actu latet, postmodum foras erumpat, & graves pariat rixas; tunc enim aut aperiri debet, si apertum vel nihil vel parum infamet; aut a Sponsalibus, qua meliori potis erit via, recedendum.

2. Cum puella ab alio concepit, etsi a Sponso suo, cujus etiam libidini obsecuta est, concepisse præsumi potest. Vel enim prima fornicatio tantum distat a secunda quam cum desponsato habuit, ut is, computato tempore, partum alii certo vel probabiliter adscripturus sit; & tunc utrumque inter æterna odia nascetur, quibus prævisis non potest sponsa renitenter sponsum ad nuptias compellere: vel utraque fornicatio intra tempus tam breve contigit, ut sponsus se prolis parentem judicare possit; & tunc nihil quidem erit jurgii & rixarum inter sponso; sed alia, eaque gravissima, suboriantur incommoda, ut quod maritus prolem alterius non sine magno sumptu educaturus sit, quod eadem spuria proles indebita sibi hæreditatis partem aditura sit; quod legitimæ proles bonis ad se pertinentibus privanda sint. Hæc porro tanta sunt, ut, quæ deliquit sponsa, jure suo jam amplius uti non possit.

Nec dicas incommoda hæc avertiposse, 1. efficiendo ut genuinus prolis parens eidem alimenta necessaria suppeditet: 2. suscipiendo in se hujus compensationis onus, seu ex paraphernalibus suis, seu extraordinario labore, seu prolem Religioni Monasticæ pro viribus consecrando.

Hæc enim futilia sunt. Primum quidem: tum quia non habet plerumque verus parens unde proli omnia, non modo ad victum & vestitum, sed & ad compensandam legitimorum hæredum jacturam necessaria subministret; tum quia etsi opum dives esse fingatur, dubium est & oppido incertum an damna hæc compensare velit; cum frequens sit ut amassii crimem diligant, at prolem ex crimine natam vel negligant omniho, vel execrentur; tum quia primogeniti plura quam ceteri jura habent, unde multo difficilius est damnorum compensatio; tum quia non videtur qua ratione putatitius pater a laboribus & studiis, quæ in efforandis primogenitis majora sunt, indemnitas fieri possit. Ergo quæ ab alio concepit, si sponsum ducat, multiplicis injustitiæ rea est, non secus ac qui mercem vendidit emptori maximo noxiam, præsertim cum vitium ejus ab emente deprehendi non potest.

Nec minus futilis est pars responsionis altera; 1. quia incertum est an sponsa, vel labore, vel ex bonis propriis, obventura seu aliis filiis, seu mariti hære-

hæredibus detrimenta refarcire possit. Quid enim si moriatur in partu? Quid si statum ejus dedecet labor? Quid si vel suo, vel teneri mariti affectu, vivat in mollietate, ut solent certæ conditionis mulieres? 2. Quid tandem præstabit mulier, vel delicatior, vel infirma, ut majoratum legitimis hæredibus ereptum compenset? 3. Annon fieri potest ut nullam vel modicam dotem attulerit, eaque ad honestatem status tota, quanta est, debeat expendi, &c. 4. Unde habetur filium, maxime primogenitum, vel de amplectenda Religione cogitaturum, vel ei idoneum fore, vel ad eam admissum iri, vel citra dotem recipiendum esse? Cum igitur nemini liceat grave & certum debitum contrahere, quoties summopere incertum est an illud exsolvere possit, non licet sponsæ in præsentis casu inhære nuptias, quæ huic incommode evidenter subjacent.

Instant tamen, & dicunt 1. posse puellam, si aliter infamiam vitare nequit, prolem exponere ante ostium Joannis desponsati sui, modo is nullam hinc suspicionem incurrat, & parata sit puella, quidquid is in alenda prole expendet, clanculum rependere. 2. Si puella Joanni jam nupta, ab alio gravidata esset, non teneretur cum infamia sua scelus suum Joanni etiam soli referare; licet hinc gravia Joanni, ejusve legitimis filiis vel hæredibus, damna obvenirent; quia nemo se se infamare tenetur, ne alius aliquid ferat damnum in bonis fortunæ, quæ semper minoris quam propria fama æstimantur. Ergo pariter ut publicam infamiam vitet puella, sponsum ad nuptias adigere potest; præsertim cum incertum sit an inde damni quidpiam sponso eventurum sit. Forte enim proles in utero extinguetur, forte nata non vivet. Quoti ante vel post partum immature rapiuntur! &c. His 3. accedit quod sponfus in hęc circumstantiis non sit rationabiliter invitus: vellet enim idem sibi fieri, si esset in locum sponsæ nunc serio penitens.

230 R. ad 1. Dato antecedente, non prorsus concesso, quia exposita, seu ante domum, seu in ipsa domo, proles semper aliquid parit incommo-
di, quandoque suspicionis; neg. conseq. Disparitas est quod facta ante
sponsi domum expositione prolis, huic liberum sit vel eam acceptare,
vel alio transferendam jubere, vel ad Magistratus aut hospitales In-
fantium Domos remittere. At in præsentis casu cogitur sponfus inno-
cens, & infortunii sui nescius, suppositam sibi prolem acceptare, nutri-
re, juxta conditionem instituere; uno verbo damna iniqua pati.

231 Ad 2. Dato iterum antecedente, quod aliquando fallit, ut diximus T.
1. pag. nunc 397. neg. conseq. Uxor enim quæ crimen suum celat, tan-
tummodo permittit damnum; quia illud, salvo jure quod habet ad famam,
& aliquando ad vitam suam, jam impedire non potest. At in casu nostro
potest sponsa Matrimonium omittere; & si non omittat, per illud posi-
tive influit in omnia futuri conjugis damna: quod non potest, etiam ut
famæ suæ consulat. Unde nec desponsatum resilire volentem urgere potest:
ut stet Sponsalibus; nec eidem, si resilire ipsa velit, crimen suum aperire
tenetur. Quod si sponfus habiti cum alio commercii nescius, sponsam ur-
geat ad Matrimonium: docent nonnulli cum Heislenger, Part. 1. cap. 6. n.
26. illam, si nulla alia via Matrimonium reculare valeat, ad pandendum
sponso crimen suum teneri; tum quia nullum ad famam suam jus habeat
cum tanta innocentis injuria; tum quia infamia, quam ex hac apud spon-
sum.

sum revelatione incurrit, quamque sibi soli imputare debet, non est tanti, ut propter hanc vitandam, gravia & sponso & toti familiæ damna inferri possint. Et vero sponso, quem cum affidata rem habuisse supponimus, jam nota est ejusdem impudicitia. Porro non multum a fama sua excidit quæ cum uno rea, rea cum alio intelligitur. Hæc ille.

Malim tamen ut scelus illud vel Parocho, vel Directori rem benigne & sapienter tractaturo detegatur, quam sponso, qui zelotypia & æstu percitus, ut palam probet quam juste datam fidem frangat, & alienæ, & suæ forsan iniquitatis, mysterium, partim indignabunde, partim triumphanter propalaturus sit. Imo, si sponsa ad tempus abesse possit, erit id ei suadendum, nisi novum peccandi discrimen incurrat. 232

Quod adjicitur neminem ad sui infamiam teneri, ne quod aliis in bonæ fortunæ, quæ minora reputantur, detrimentum subeat, fallit multis in casibus; præcipue autem cum de gravi alterius damno agitur, quod aliter quam per proprium sui dedecus averti non possit. An enim si falsi testis personam egero in grave proximi præjudicium, non tenebor cum propriæ famæ jactura, si hæc una pertimescenda sit, calumniam meam detegere? Et vero ut fama, sic & corporis sanitas superioris est ordinis quam bona fortunæ. Atqui tamen nemo quempiam a restituenda summi momenti hereditate excusabit, quia ob mœrorem inde concipiendum per tres quatuorve dies febri vexandus sit. Ergo, Quod si avertendum a sponso damnum non sit grave, infamia vero sponsæ quasi enormis, aut ei, nisi Matrimonium a familia studiose quæsitum contrahat, mors vel aliæ graves ærumnæ a patre furioso impendeant, aliter sentiendum erit, quia a contrariis contraria eruantur. Extra hos casus standum est principiis supra positis. Ceterum credo vix unquam fieri ut quæ a Sponsalibus resiliere studeat, ad turpitudinis suæ revelationem obligetur.

Nihilo plus movet quod subdunt, videlicet incertum esse an quid damni sponso eventurum sit ex aliena prole. Nam 1. non licet quid facere unde alii impendeat grave malum, etiamsi dubie tantum impendeat. 2. Malum de quo agitur probabilius est, quam ejusdem mali absentia; cum, Deo dante, rarior sit abortus quam partus; & e decem filiis is quandoque unus superstes sit, qui spurius est. Porro non licet ut indemnem te præstes, alium probabiliori vel æque probabili periculo objicere. 3. Ex omnium confesso, gravis foret injustitiæ reus, qui ut famam servaret suam, ageret apud mulierem ut filium cujus ipse pater est, marito suo supponeret; etsi fieri potest ut filius ille diu non vivat. Ergo, &c. 233

At, inquires, in hoc casu pater positive influit in damnum; contra autem in casu nostro sponsa mere permissive se habet ad damnum sponsi. 234

R. & in isto etiam casu sponsam positive cooperari damno sponsi; quia libere, tantumque metu mali minoris, quod imputare sibi debet, contrahit Matrimonium, quod probabiliter damnum illud provocare debet.

Ad 3. Non est rationabiliter volens qui aliquid enixe optat, sed qui secundum justis & æqui regulas optat. Porro si sponsus in eodem versaretur casu, non optaret secundum æqui regulas, ut spuriam prolem proli legitime inferere sibi liceret. 235

Quæres an peccet Pars altera quæ impotentia temporali laborat, & 236 comparti nihil de ipsa loquitur.

Respon-

Respondet Sanchez, Lib. 7. disp. 92. n. 5. silentium istud non esse ex natura sua peccatum mortale, imo nec veniale, si ad breve tempus sit impotentia; quia conjugalibus actibus obligatio habet se ut præcepta positiva, quæ non obligant semper pro semper. Unde satis est ut isti debito, cum licebit, satisfiat, modo diu expectandum non sit. Contra Soto & Henriquez, &c. in hujusmodi dolo lethalem culpam admittunt: quod tamen limitant aliqui cum Ricardo, nisi magna necessitas vel utilitas silentium imperet. Hæc, non secus ac alia multa, ex personarum circumstantiis dijudicanda esse reor, potissimum autem ex sapientia & virtute comparatis. Utique gravi incontinentiæ periculo exponitur juvenis salax & amore furens, cui vel una hebdomade expectandum donec fruatur optatis. Unde vel agendum est ut differantur nuptiæ, vel ante nuptias paciscendum de separatione thori quoad certum tempus; prout sæpe fit cum duodennibus puellis. Generatim loquendo potior videtur opinio Soci, præsertim si aliquandiu differri debeat redditio debiti.

SECTIO QUARTA.

De Necessitate & Effectibus Sponsalium.

Circa primum hujus Sectionis Caput nulla est gravis difficultas: Unde paucis

- 237 Dico 1. Plurimum decet ut Sponsalia Matrimonio præmittantur. Ratio est, 1. quia Sponsalia gravibus de causis instituta sunt, ut patet ex dictis Sect. 2. præced. §. 2. q. 3. 2. Quia Sponsalia in genere primæ sunt antiquitatis, licet nonnulli eadem quatenus ecclesiastica, seu Sacerdotali benedictione consignata, non ante nonum Sæculum in Oriente, & ante decimum tertium in Occidente vixisse opinentur: de quo adi Gilbert in Traditione seu Historia benedictionis nuptialis, Tom. 1. pag. 286.
- 238 Dico 2. Sponsalia ex natura rei ad Matrimonium necessaria non sunt. Ratio est, quia ad Matrimonium sufficit mutua corporum traditio. Hæc autem absolute fieri potest sine prævia tradendi promissione, sicut venditio domus sine pacto ejusdem vendendæ confici potest.
- 239 Dico 3. Sponsalia ecclesiastica, ubicumque præcipiuntur, sine gravi peccato voluntarie prætermitti non possunt.

Ratio est, quia ceremonia a legitima potestate graves ob causas præscripta, sine gravi peccato negligi non potest. Atqui, &c.

Major est & longe gravior difficultas de Sponsalium effectu: is autem duplex est præcipue, obligatio nimirum, & honestas publica. De posteriori agitur ubi de Impedimentis: posteriorem nunc prosequimur; quod ut fiat, videndum 1. an & quo tempore obligent Sponsalia ad contrahendum Matrimonium. 2. An ita obligent ad servandam fidem, ut gravior sit in sponsis quam in omnino solutis fornicatio. Sit

CONCLUSIO I. Sponsalia ad contrahendum Matrimonium graviter obligant; idque, si nihil obstat, tempore inter sponfos constituto; aut quamprimum commode fieri potest, si nullum Matrimonio tempus præfixum fuerit.

- 240 Prob. 1. pars, quæ communis est Doctorum sententia: quia stipulatio, seu

sen promissio mutua, & ideo utrinque onerosa, parit obligationem iustitiæ. Atqui obligatio iustitiæ in re gravi, qualis est præfens, necessario gravis est. Recte igitur S. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. art. 1. ad 2. *Ex promissione Sponsalium obligatur unus alii ad Matrimonium contrahendum, & peccat mortaliter non solvens, nisi legitimum impedimentum interveniat.*

Prob. 2. pars, quia eadem est matrimonialis contractus, quæ ceterorum conditio. Atqui in his servari debet tempus de quo inter Partes convenerit: tum quia *Contractus ex conventionem Legem accipere dignoscuntur*, ex Reg. 86. Juris in 6: tum quia *solutum solvitur non minus quantitate quam die*, ex Leg. 85. ff. *De solut.* Ergo & in Sponsalibus debet tempus servari, nisi vel compars expresse aut tacite in dilationem consentiat: quod minus facile de puellis ob verecundiam sexus præsumendum; vel excuset iusta causa: cum enim Sponsalia omnino solvi possint, si *rationabilis causa eorum executioni obstiterit*, cap. 10. *De sponsalib.* multo magis ob eam differri poterunt.

Sicut tamen in aliis contractibus excusat a gravi parvitas moræ, sic & in præfenti. Unde dilatio ad unum aut alterum diem, regulariter loquendo, vacat a mortali. An idem dicendum sit de dilatione ad unam duasve hebdomadas, vix aliter quam ex circumstantiis judicari potest: utique mora hæc contra constituti temporis legem plerumque ciet scandala, nocet famæ compartis, utramque gravi incontinentiæ periculo exponit, parit anxietates, &c. nisi Pars cui apponitur mora, pietatem colat.

Prob. 3. pars, quæ Canonistas ac Theologos mire dividit; aliis nobiscum sentientibus, aliis ex adverso contententibus cum Sanchez, Lib. 1. disp. 28. Pirhing, h. t. num. 25. &c. Sponsalia, quorum executioni dies præfixa non sit, obligare quidem statim ac alterutra Pars exigit; sed per se non antea obligare; Prob. inquam, 1. ex Leg. 14. ff. *De reg. Juris*, ubi sic: *In omnibus obligationibus in quibus dies non apponitur, præfensi die, id est, quamprimum, res debetur.* Verum, ait Lex 41. *De verb. obligat.* *dies adjuncta efficit ne præfenti die debeatur.* Ergo sola temporis determinatio, non autem Partis alterius taciturnitas, ut male contendit Sanchez, efficit ut Sponsalia non statim seu pro prima opportunitate obligent. Ergo rursus ubi dies præfixa non fuerit, statim obligant.

Prob. 2. Votum, nisi executioni ejus certa dies præfixa sit, statim obligat, ita ut dilatio ejus reputetur in peccatum, ex Deut. 23. v. 21. Et id de eo præfertim voto constat, quo quis pro toto vitæ suæ decursu aliquid spondet; quia quo serius illud exequitur, eo plus de re debita subtrahit. Atqui sponsus promissit se toto vitæ studio cum sponsa viturum; & id vicissim promissit sponsa. Ergo.

Prob. 3. Quia fateretur Adversarii, & in his Pikler h. t. n. 41. Sponsalia hæc per accidens obligare ad statim contrahendum; cum timere est ne sponsi vel secum aut cum aliis peccent, vel se se tacite incontinentiæ dedant. Atqui attentata sponforum fragilitate, & ut plurimum nubendi cupidine, periculum illud non tam per accidens, quam per se imminet. Hinc illa quæ a Gallemarto in Sess. 24. cap. 1. sacre Congregationi tribuitur resolutio: *Monendi sunt sponsi, ut factis Sponsalibus quamprimum contrahant Matrimonium: ne sponse stupri periculum subeant.*

Obijciuntur duo; 1. Lex *Debitores*, 10. Cod. *De pignurib.* juxta quam

Debi-

Debitores presentes prius denunciationibus conveniendi sunt. Ergo comparte tacente, non denunciante, seu non exigente Sponsalium executionem, non est exequendi obligatio. Nec nocet quod objecta Lex de iis solum debitoribus loquatur, qui in debiti securitatem pignora vel hypothecam creditoribus suis tradidere; non nocet, inquam, quia principium Legis, nempe quod *Debitores presentes prius denunciationibus conveniendi sunt*, generale est, proinde cuilibet, & ipsi etiam Sponsalium debito convenit.

247 II. Quod quando nulla ex spondentibus Pars urget, censetur qualibet obligationem quamprimum opportune contrahendi remittere. Unde nulla est hic paritas Matrimonium inter & votum; quia Deus Lexque sua sanxit ut votum sine temporis determinatione emissum, illico executioni mandaretur.

248 R. ad 1. neg. conseq. Quia Lex *Debitores*, non de omni debitore, sed de eo solum loquitur qui pignus dedit, quod quidem pignus Lex a creditore vendi prohibet, donec de eo debitorem commoverit. Et hunc esse Legis sensum patet ex Rubrica, quæ dubios Juris Textus interpretatur. Et vero si principium Legis, quia in speciem generale, ad debitores omnes extenderetur, nulla Pars, etiam præfixo ad nuptias tempore, prius ad contrahendum obligaretur, quam requisita fuisset: quod ne ipsi quidem Adversarii admittunt. Si dicant ex Jure haberi quod Matrimonium die præfixo iniiri debeat; dicemus & nos ex Jure haberi quod *quoties in obligationibus dies non ponitur, presenti die res debetur*, cit. Leg. 41. *De V. O.*

2. Quia licet a Jure concessum esset ut debitor cui dies ad solvendum minime præfixa fuit, non teneatur ante requisitionem solvere, non idem dicendum foret de Matrimonio, quod sine multiplici periculo differri nequit, & cujus executionis celeritas vix honeste a puellis exigi potest.

249 R. ad 2. dist. Censetur remittere, si prudenter ex circumstantiis judicari possit alteram Partem, vel utramque consentire dilationi. C. Censetur semper, generatim & ex vi silentii solius, N. Itaque si ex circumstantiis vel nutibus judicari possit dilationem a sponso vel sponsa non improbari, ut aliquando contingit, fatemur Matrimonium licite differri. At id ex sola, sponse præsertim, taciturnitate colligi negamus. Sane dum ea tacet, clamat Lex in ejus gratiam, dicens univèrsim: *In omnibus obligationibus in quibus dies non apponitur, res presenti die debetur.*

250 Et vero fatetur Sanchez cum Sequacibus suis, quod si una Pars, ut sæpe feminis evenit, ex reverentia vel alio timore urgere vel petere non ausit ut Matrimonium qua data opportunitate contrahatur, licet id optet, Pars altera nimium differens, in conscientia secura non sit. Ergo & fieri debet multo tutius esse ut quamprimum celebrentur nuptiæ, cum nisi aliud ex circumstantiis colligatur, ad minus dubium sit annon puellæ potissimum præ modestia fileant, annon intus ex mora discrucientur, &c.

251 Sicubi tamen usû receptum esset, ut sponsi non nubèrent ante certum tempus, puta ante decimum octavum vel vigesimum ætatis suæ annum; nec in mora, nec reus esset, qui expectaret illud tempus, etsi antea commodè nubere posset; quia censetur quisquis illud sibi præfixisse tempus: quod locorum consuetudine præfixum est, nisi aliter conventum sit.

Ex his colliges obligationem sponsalitiæ exigere ut arceantur omnia quibus Matrimonium impediri vel retardari possit; quia qui finem debet,

id & debet ut nullum fini obicem ponat. Unde qui cum Clotilde Sponsalia contraxit, neque cum alia contrahere sine illius consensu, neque sacris Ordinibus initiari potest, licet ex speciali Juris dispositione Religionem amplecti valeat, Cap. 7. *De convers. conjug.* Ut solvantur nunnullæ difficultates,

Quæres 1. an vir nobilis & opum dives, qui cum puella conditionis longe inferioris, cognita ut tali, Sponsalia contraxit, eandem sub gravi ducere teneatur, etiam si copulam injecta Matrimonii spe non extorserit, &c.

R. affirm. cum Sanchez, Lib. 1. disp. 14. n. 2. Azor, part. 3. Lib. 5. cap. 5. q. 3. Collat. Carnot. pag. 11. & aliis. Ratio est quia scienti & consentienti non fit injuria, ut qui jure suo cedat. Atqui ex hypothese scit & consentit is de quo agitur. Et vero ut sanctam Bathildem, quæ ad Clodovzi II. nuptias pertracta est, silentio præteream, quot Reges ac Principes Solii sui participes fecere puellas fortunæ & prosapiæ toto cælo dissimilis!

Hæc tamen intelligenda sunt, nisi, quod fieri solet, ex dispari conjugio timeantur scandala, rixæ graves inter consanguineos, poenitudo gravis ipsius mariti, &c. Nemo enim ad illiciti quidpiam ex jultitia obligari potest: est porro illicitum quod absque tantis malis impleri nequit. Si quid tamen sponsa hinc passa sit detrimenti, ut si jam ne quidem parvis sibi fortunæ virum invenire queat, erit id refundendum, vel dotando, vel dotem adaugendo.

Quæres 2. an major 25. an. qui virginem seduxit sub spe Matrimonii, eam ducere teneatur.

R. affirm. posito quod ablati ei honores alia via reintegrari non possit. Excipe, nisi quæ seducta est, intelligere potuerit factam sibi nuptiarum promissionem nihil habere serii, sed dolose & mendaciter fieri ad obtinendam corporis sui abusionem; tunc enim nihil pene ei debetur, quam quod debetur non illubenter consentienti. At plerumque qui parum vel nihil debet puellæ, debet ejusdem parentibus, qui ut ei virum parvis prope conditionis procurent, dotem ejus augere coguntur. Quod autem reponit Neotericus quidam, liberum esse puellæ huic, ut viro nubat minori, quam ipsa sit, nullius est momenti. Non enim liberum est moraliter quod sine gravi & justo parentum mœrore atque opprobrio fieri non potest. Sed de his repete quæ fusiùs dixi in Tract. de Jultitia, part. 3. cap. 2. art. 2. Sect. 1.

Quæres 3. an ad Matrimonium cogendus sit qui datam in Sponsalibus fidem exolvere recusat sine causa. Si enim legitima de causa renuat, dubio procul urgeri non debet.

R. 1. cum in interiori conscientie foro per absolutionis dilationem compelli debere ut stet promissis. Ratio est, quia absolvi nequit qui gravis injustitiæ reus est. Talis est porro ex dictis, qui citra causam a legitimis Sponsalibus recedit.

R. 2. stando in Jure communi posse infidelem hunc sponsum per legitimam quæcumque Juris media, ad instantiam Partis alterius, a Judice legitimo, post adhibita exhortationis & lenitatis remedia, compelli ad Matrimonium, nisi gravia hinc timeri debeant incommoda, ut dissensiones capitales,

- tales, fides in Matrimonium consensus, sponsæ homicidium, &c.
- 257 Quod per media Juris cogi possit Pars infidelis, patet 1. ex Cap. 2. *De adult. & sup.* ubi qui mulierem a se sœdatam ducere renuit, excommunicari præcipitur, & sic indirecte cogitur ad nubendum. 2. Ex Cap. 10. *De sponsal.* ubi Alexander III. mandat Pictaviensi Episcopo, ut renuentem Sponsalia implere moneat, & si non acquieverit monitis, ecclesiastica censura compellat ut sponsam, nisi rationabilis causa obsterit, in uxorem recipiat, & maritali affectione pertractet. Nec obest quod in eo casu ageretur de Sponsalibus juratis: neque enim ob juramentum præcise inhærendum est Sponsalibus, sed propter injustitiam, quæ non minus committitur in Sponsalibus simplicibus, quam in juratis. 3. Quia Judex ex officio compellere debet ad reddendum unicuique jus suum. Porro jus ad Matrimonium habet is cui Matrimonium rite promissum est. Ergo licet magis urgendus sit, qui juramento confirmavit Sponsalia, propter grave religionis vinculum: & is tamen urgeri debet qui Sponsalia simpliciter celebravit; cum generatim pacta legitima servanda sint, Cap. 1. *De pactis.*
- 258 Quod autem antequam ad duriora carceris vel censurarum remedia deveniatur, leniora tentari debeant, patet ex Cap. 17. eod. tit. ubi Lucius III. consultus de muliere quæ jurata Sponsalia exequi pertinaciter recusabat, respondet quod cum libera esse debeant Matrimonia, non coacta, potius mulier illa est monenda, quam cogenda, cum coactiones hujusmodi frequenter soleant difficiles exitus habere. Ceterum qui dicit unum potius fieri debere quam aliud, non negat omnino istud fieri posse; & sic Lucius non contradicit Alexandro: Imo censent aliqui cum Glossa potius idem hic esse quod prius. Qui vero potius exclusive interpretantur, illud referunt ad specialem circumstantiam Matrimonii de quo agebatur, quodque ob insignem mulieris repugnantiam nonnisi difficiles exitus habiturum erat; Neque hinc recedit Alexander III. cum Matrimonium urgeri nolit, si rationabilis causa obsterit. Porro gravis est causa, gravis repugnantia, ut notat ill. Tutelenfis Episcopus, Tom. 3. pag. 127.
- 259 Quod demum a durioribus remediis abstinendum sit, si ex his mali multum, boni parum vel nihil expectatur, non minus constat; quia ad actum inutilem, & a fortiori ad actum exitialem, nemo tenetur. Hinc si conjicere sit sponsum pertinacem, nec censuris nec corporalibus poenis celsurum esse, satius est ut de damnis sponsæ emergentibus conveniatur, & ab aliis poenis liber fiat. Imo suadeat Covarruvias, & Sanchez, Lib. 1. disp. 29. ut ab excommunicatione, si quæ in ipsum lata sit, absolvatur, licet absolutionem non petat. Addit Pirrigh, eod. tit. n. 20. neminem unquam nisi moderate ad exequenda Sponsalia esse compellendum; quia conjugium illius etiam qui Sponsalia libere contraxit, metu gravi postea contractum, ipso Jure nullum est. Verum hæc ratio sequior videtur; quia etsi Matrimonia physice & a metu injuste illato libera esse debent, non tamen a metu iuste & juridice inculso. Utique juridicam sibi libertatem ademerunt Partes, cum Sponsalia voluntarie contraxerunt, sibi que justam imposuerunt Matrimonii deinceps ineundi necessitatem. Quid mirum autem quod ei satisfacere compellantur, nisi coactio hæc majoris mali causa fore credatur, quam dilatio vel etiam omissio Matrimonii? Ita Pikler ibid. n. 41.

Sentiunt porro adducti passim Canonistæ, Judicem a quo Pars a Spon- 260
salibus emere resiliens, pœnis etiam corporeis addenda sit, esse partim
civilem, partim ecclesiasticum. Hunc quidem semper; quia ad ipsum spe-
ctant res matrimoniales: illum autem quando certo constat de sponsalicio
contractu: hujus enim veritas, si dubium patitur, ab ecclesiastico Jure
definienda est. Ita Sanchez, disp. 29. n. 9. Pontius, Lib. 12. c. 6. n. 5. Sal-
manticenses, c. 1. n. 94. Sed hæc, ut præmisimus, de Jure communi.

Aliter se res habent in Gallia, quæ Lucianæ Decretalis literam se- 261
quitur. Unde non compellitur per censuras sponsus ad Matrimonium,
etsi nullam habeat resiliendi causam; sed ab Officiali, postquam is om-
nem inutiliter operam movit, quo eum ad sanio rem mentem reducat,
certa stipe pauperibus eroganda mulctatur: & hæc hodie est summa po-
testatis ejus; ad laicum enim Judicem pro damno & interesse recurritur.
De his adi Tutel. Episcopum, cit. Tom. 3. pag. 126. Ducaffe, part. 2.
cap. 3. sect. 1. Fevret, Lib. 5. cap. 1. n. 2. Et cave ne rigidioris discipli-
næ æmulator plus mali opereris, quam boni.

Quæres 4. an possit quis de certa pecuniæ summa pacisci, præcise ut 262
alteri natam ex Sponsalibus obligationem remittat.

R. 1. posse, cum ex dissolutione Sponsalium damni aliquid patitur,
sive ob expensas quas fecit, sive quia jam pares nuptias vel nullatenus
vel ægre invenire potest. Ratio est, quia hujus injustitiæ compensatio,
& a Judice præcipi potest, & ante sententiam omnem debita est.

R. 2. posse etiam si nihil re ipsa Pars deinde relicta subeat damni. Ra-
tio est 1. quia, resiliens sine causa gravem, eamque prætio æstimabilem,
injuriam facit innocentem. 2. Quia hæc est, saltem apud extraneos, plu-
rium Diocesæon ac Tribunalium praxis. Puto autem quod & illa Spi-
ritum Dei habeant. 3. Quia de Jure communi potest temere resiliens,
per censuras & carcerem compelli ad standum promissis. Hæc autem
vexatio, quæ per se non est iniqua, prætio condonari potest. Quia ta-
men ex hypothese Pars nocens nihil præter mœrorem & quamdam in-
famiam patitur detrimenti, compensatio quæ exigitur, moderata esse
debet, non conquarentis, sed prudenti Judicis arbitrio pro personarum
ac circumstantiarum diversitate taxanda.

Quæres 5. an obligatio fidei quam sibi invicem debent sponsi; tanta
sit, ut violatio ejus per fornicationem sic adulterium, aut saltem cir-
cumstantia necessario constitenda.

R. ad 1. neg. *Proprie enim adulterium in nuptiam committitur*, ex Leg. 263
6. ff. ad Leg. Jul. De adul. Unde & ab omnibus definitur alieni tho-
ri violatio. Atqui nec sponsa de futuro jam nupta est; nec qui ad
eam accedit, violat alienum thorum. Ergo Unde quod dicitur Leg.
13. ff. ibid. *Etiâ in sponsum hoc idem scelus vindicandum*, non probat
adulterium, sed atrocem quæ sponso irrogatur injuriam; & quia, ut ibi-
dem subditur, *nec Matrimonium qualecunque, nec spem Matrimonii viola-
re permittitur*.

R. ad 2. cum Sanchez, disp. 2. fornicationem sponsæ esse circum-
stantiam necessario constitendam. Addo contra Sanchezem idem dicendum
de fornicatione sponsi.

Prob. 1. pars. 1. Fornicatio hæc contraria est fidei datæ in Sponsalibus, 264
Tourn. T. broch. Mor. Tom. VIII. K & qua

& qua talis Legibus prohibita est: unde nec *spem Matrimonii violare permittitur*. Ergo in ea duplex est malitia, alia fornicationis, alia fractæ fidei. 2. Quia qui re alteri debita utitur modo eidem graviter injurioso, graviter peccat contra justitiam. Sic qui equo tibi debito ex contractu, sed cujus necdum dominuses, oculum eruit, gravis injustitiæ reus efficitur. Ergo cum sponsæ corpus ex justitia debitum sit sponso, ejusque per fornicationem abusus eidem graviter infesta sit, a gravi contra justitiam peccato excusari non potest. 3. Quia Leges specialem sponso offenso vindictam permittunt, ut patet ex cit. Leg. 13. Ergo specialem in hoc casu injustitiam agnoscunt & damnant. Addit Sanchez, n. 5. *Licitos esse amplexus & oscula inter sponso de futuro, eo quod Sponsalia sunt initium quoddam Matrimonii, ac proinde concedunt jus utendi voluptate præambula Matrimoniali*. Verum illa ipsissima est sententia, quam, & merito, abominandam vocat Episcopus Carnot. p. 13. Unde obiter statuendum cum Suarez, Lessio & aliis apud La Croix, p. 151. ista non aliter licere sponso, quam aliis omnino solutis. Ideo enim non licent solutis, quia nec iis licet copula. Atqui neque hæc sponso licita est. Ergo cum amplexus præter morem patriæ per solum jus ad copulam cohonestentur, non possunt ante Matrimonium permitti.

265 Prob. 2. pars, quia rationes hæcenus contra sponfam allatæ, contra sponsum militant. Certe fatetur Sanchez, ib. n. 6. in illa sponso fornicatione reperiri injuriam, ac circumstantiam specie diversam. Atqui quod addit, injuriam hanc in fornicatione sponso ex prudentum arbitrio reputari levem, prorsus imprudenter dictum est. Se enim habet fornicatio sponso relative ad sponfam, sicut mariti adulterium relative ad uxorem. Istud autem licet coram hominibus minus invisum, est tamen gravissima fidei violatio.

266 Confit. Ex dictis tenentur graviter sponso totum id effugere unde Sponsalia dissolvi possint. Atqui ex dicendis dissolvi possunt Sponsalia per ipsius etiam sponso fornicationem. Ergo.

267 An Sponso de futuro coitu delectari possint expendimus T. II. ad nonum Decalogi Præceptum, & negative resolvimus. His nunc addendum cum La Croix, cit. Lib. 6. p. 3. n. 152. nec licere sponso vel desiderium coitus suo tempore futuri, vel delectationem, ut ajunt, rationalem de futura ex ipso delectatione, quia extra raros quosdam casus, quorum unum ibidem tetigimus, p. 481. fieri nequit ut ab hisce desideriis vel delectationibus absit periculum, seu consensus in delectationem venerem, ut præsentem, seu desiderii ejusdem pro præsentem, seu pollutionis, quæ omnia in sponso, ut aliis, peccata sunt letalia. Profecto quidquid de læticia quadam mere spirituali hic fingitur, speculativum est in materia luxurizæ; nec, attenta hominis miseria, moraliter possibile est quin simul delectetur de copula, ut intentionaliter præsentem. Quanta in his rebus sit appetitus sensitivi cum appetitu quem pure rationalem dicunt, conexio, nullus ex Adæ filiis ignorat.

268 Nec est quod dicant delectationem de esu carnum in die jejunii non adversari temperantiæ; neque etiam peccare Laicum, qui se se Sacerdotem esse imaginatus, de auditis per mentem confessionibus delectatur. Præterquam enim delectationes ex ad minus otiosæ sunt, & secunda peiori quam inutilitatis vitio laborare consuevit, nulla est ab his illatio ad

consensum in futuram copulam, & delectationem de ipsa. Delectatio enim v.g. de carnum esu non videtur parere effectum oppositum temperantiæ, quæ appetitum suos intra terminos continere valet. Aliud est porro in casu præsentis, ubi delectatio est de objecto turpi, nunc illicito, intentionaliter præsentem, graviter & præcise periculoso. Quibus adde, delectationem ex parte sua non raro habere malitiam, quamvis objecto nulla id genus insit malitia. Sic mortaliter peccat solutus, si morose de duorum conjugum copula delectetur; etsi copula hæc sit objectum in se omnino licitum.

Ex Conclusionem nostram colliges, non modo fornicationem sponsi alterius esse circumstantiam in Confessione aperiendam, sed & idem dicendum de tactibus obscenis & de liberioribus osculis: per hæc enim plus vel minus frangitur fides data sponso, & minuitur amor eidem debitus. Nec dubium quin de iis certior factus, iustum inde mœrorem capiat. Ecquis, dum se dat totum, non agere ferat quod alteri sui partem refundat?

S E C T I O Q U I N T A.

De Dissolutione Sponsalium.

Decem recensentur Sponsalium dissolvendorum causæ, his expressæ verbis:

*Crimen, dissensus, fuga, tempus, & Ordo, Secunda.
Morbus, & affinis, vox publica, cumque reclamant.*

§. I. *An Sponsalia per fornicationem alterius Partis dissolvantur?*

Fornicatio in præsentis duplex: corporalis alia; qua sponsus vel sponsa cum alio carnale commercium habet; alia spiritualis, qua alter vel altera a vera Fide deflectit ad hæresim. Quæritur an utraque legitima sit a Sponsalibus resiliendi causa. Ex his difficultatibus generatim propositis suboriuntur aliæ speciales. Unde

Quæres 1. an fornicatio antecedens Sponsalia ad eorum dissolutionem sufficiat, tam ex parte mulieris, quam ex parte viri.

R. ad 1. Sponsalia dissolvi possunt propter præcedentem sponsæ fornicationem, a sponso prius ignoratam. An a sponsa propter idem scelus controversatur. Probabilius quod non, nisi vir cum pluribus peccaverit, vel ex una habuerit prolem.

Dixi, propter fornicationem antea ignotam, quia receptum est apud omnes Sponsalia non dirimi ex ignobilitate, morbo, egestate, & aliis id genus causis, quæ antea cognitæ essent; cum quisque jure suo cedere possit. Excipiendi tamen sunt casus scandalii, & dissensionum inter consanguineos. Tunc enim ne ipsa quidem jurata Matrimonii promissio obligat, quia iuramentum non potest esse vinculum iniquitatis. Ita Salmanticenses, n. 85. & apud ipsos alii complures. Jam

Prob. 1. pars contra Collat. Carnot, pag. 15. 1. quia in Jure idem est quod aliquid superveniat, & præcesserit ignoranter. Unde Cap. 4. De

exceptio valet exceptio facta ab eo qui fidem facit juramento se postmodum ad illius notitiam pervenisse; & in Leg. Duo sunt, ff. De testam. Tutor. paria sunt non esse, & non apparere. Proinde a contrario paria sunt, esse & apparere. Atqui crimen Sponsalia subsequens, iusta est ab iisdem resiliendi causa. Ergo & crimen ea precedens, cum postmodum cognoscitur. 2. Quia sponsa cujus turpitudine tandem foras erumpit, vel forte propter amassii infidelitatem erumpet, notabiliter vilior efficitur, juxta communem etiam Sapientium estimationem. 3. Quia turpe est & probrosum ducere corruptam; nec est qui non sibi gratuletur quod virginem & sapientem nunc habeat pro sponsa, & deinceps pro uxore habiturus sit. 4. Quia maritus ex connubio cum vitiata grave damnum subit, quatenus exbigamia sit irregularis. 5. Quia, ut bene Pontas, v. Fiancailles, Caf. 38. vereri est ne quæ innupta transiliat pudoris limites, ex Matrimonii velo, quod crimen tegit, facilius delinquat. 6. Quia quisquis sapit, nisi contrarium evidenter constet, sub hac solum conditione inuptias spondet: *Modo incontinentia rea non fueris*, ut notat Glossa in Cap. 25. De jurej. Ergo.

274 At, inquires, pugnat hæc decisio contra Cap. 25. De jurej. ubi sic statuit Innocentius III. *Si quis juraverit se duxurum aliquam in uxorem, non potest ei fornicationem opponere præcedentem, sed subsequentem, ut illam non ducat in conjugem, quia in illo juramento talis debet conditio subintelligi, si videlicet illa contra regulam desponsationis non venerit, &c.* Hic nempe ea solum rejici permittitur, cujus fornicatio, utpote Sponsalia subsequens, contra regulam desponsationis facta est.

275 R. neg. ant. Is enim Textus intelligi debet de præcedente fornicatione, quæ a sponso cognita sit, & quæ, cum censeatur condonata fuisse, non præbet resiliendi causam; quia qui *semel placuit*, hujus mores probati sunt, vel utcumque admissi, ex Cap. 17. XXXII. q. 5. Aliud est cum ignota fuit compertis depravatio. Neque enim approbati potuit quod ignorabatur; cum ex trito axioma, *Nihil sit volitum, nisi præcognitum*.

276 Prob. 2. pars, quam contra Navarrum uti certam tenent Sanchez, Lib. 1. disp. 63. n. 9. Pontius, Lib. 12. c. 18. Reiffenstuel, h. t. n. 248. Pontas, ibi. Caf. 39. 1. quia juxta communem hominum estimationem, quæ in his rebus maxime attendenda est, non ita turpe est vel exitiosum feminae, si nubat viro qui aliam prius cognoverit. 2. Quia sic habet usus communis & communior; ita ut pro magno habeant, tum familia, si filius, tum uxor, si maritus, a crimine tandem desistat.

277 Obj. Militant contra sponsum pene omnia quæ statim contra sponsam proponebantur. 1. Enim ex dictis, paria sunt nunc esse, & nunc apparere. Atqui ob fornicationem sponsi subsequentem dissolvi possunt Sponsalia. Ergo & ob antecedentem, quæ post Sponsalia primum appareret. 2. Quia si sponsus dimitti non possit ob præviam fornicationem, eo quod Sponsalium fidem non violaverit, neque etiam ex prævia fornicatione dimitti poterit sponsa; cum nec ipsa etiam fregerit fidem Sponsalium.

278 R. ad 1. neg. ant. Ad 1. 2. dist. ant. Paria sunt nunc esse, & nunc apparere, quando eadem occurrit ratio, eadem & inconvenientia, sive præcedat, sive sequatur causa dissolvendi, uti est in lepra, in morbo Neapolitano, C. Secus, Ni. Porro in fornicatione viri præcedente Sponsalia, non idem est incommodum ac in subsequente. Hæc enim frangit datam in

Spon-

Sponsalibus fidem, & profundo dolore sponsam obruit; non illa, quæ pro infelici temporum statu facile præsumitur.

Ad 2.2. Dico præviam sponsæ fornicationem, licet absque fidei præjudicio commissam, aliam præbere Sponsalia dissolvendi causam, videlicet gravem quæ in semina emergit mutationem, & ex ea despectum ac vililitatem ipsius: quæ cum in viro locum non habeant, necessum est ut magna inter sponsæ & sponsi conditionem admittatur differentia.

Fateantur tamen Sanchez, ib. n. 10. Pontius, cit. c. 18. n. 2. Layman, Lib. 5. Tr. 10. p. 1. c. 2. n. 11. & vulgo Canonistæ, quos sequitur Pontas ubi supra, posse sponsam resilire, 1. si sponsus cum pluribus rem habuisse detegatur, ita ut prudenter conjici possit cum libidini mancipatum fore; quia hæc prudentum judicio gravem mutationem inducunt. 2. Si licet semel tantum reus, prolem habuerit. Id enim Matrimonii consortium facit longe difficilius, præsertim ob prolis alimenta; & graves inter conjugatos discordias parere consuevit. Mitius tamen agi iuaderem, si sponsus serio resipiscens, criminis jam pertæsus, sponsam præ ceteris hanc inhians, quia vere piam, spem melioris vitæ legitimam injiceret. Neque nobis & aliis exempla ista defuerint.

Quæres 2. an fornicatio Sponsalia consequens, sponsæ ut & sponso causa sit sufficiens dissolvendi Sponsalia.

R. affit. De sponso res certa est ex cit. Cap. *De jurej.* ubi Sponsalibus etiam juratis talis subintelligenda dicitur conditio, si sponsa contra regulam deponsonationis non venerit. Alioquin si post hujusmodi juramentum meretrix fieret, teneretur eam ducere in uxorem, quod est absurdum. Nam si post contractum conjugium vir propter fornicationem licite potest uxorem a sua cohabitatione dimittere, longe fortius ante conjugium celebratum, propter eandem causam sponsus licite potest in suam cohabitationem non admittere sponsam; quia turpius ejicitur quam non admittitur hospes. Idem a fortiori probant rationes in præcedenti responso allatæ.

Idem constat de sponsa, tum quia in ea non secus ac in sponso verum est quod frangenti fidem non sit servanda fides, secundum hanc Juris regulam, n. 75. in 6. *F. ultra* sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se præstitam servare recusat; tum quia ex peccato contra fidem recens datam efficiuntur sponsi sibi invicem suspecti de non servanda fide in posterum, ut advertit S. Th. in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. tum quia paria esse in hoc casu sponsæ ac sponsi jura communis est Doctorum assertio.

Hæc tamen a Sponsalibus resiliendi facultas soli competit innocenti, non reo, 1. quia ex Cælestino IH. Cap. *Quæsiuit*, 2. *De his quæ sunt amara*, &c. Peccata suos auctores tenere debent, non alios. 2. Quia ex trita Juris regula, *Nemo ex delicto meliorem suam conditionem facere potest*: meliorem autem faceret, cui propter scelus suum liceret resilire. Quapropter si puella sponsum licet infidelem, ad conjugium urgere velit, tenebitur obsequi, aut damnum compensare.

Sed num sponsa compertum sibi sponsi scelus, aliis vero ignotum, manifestare poterit, ne velut sine causa resiliens a Judice condemnetur?

R. Vel sponsa scelus compartis sufficienter probare potest, vel non. Si 1. exigit caritas ut sponsa, priusquam reum publice infamet, eundem admoneat per se, vel per prudentes amicos, se crimen ejus, nisi sponte

ac lubens resiliat, propalaturam esse. Quod si renuit, poterit eum in Sponsalium dissolutionem coram Iudice insequi. Tunc enim nec ille alii quam sibi dedecus suum imputare potest; nec illa, ut nocentis famam ferveret, probabili gravem multam solvendi periculo se se obicere tenetur, ut bene Collator Carnot. pag. 15.

Si 2. non potest sponsa citra caritatis sibi ac proximo debita præjudicium crimen fontis prodere. Hæc enim diffamatio & accusatio & accusatrici perinde nocet: accusato quidem, cujus mores suspecti redduntur: accusatrici vero longe magis; quia calumniatricis labem feret, ad satisfactionem obligabitur, forte etiam ad pecuniariam inulti probri compensationem.

- 285 Si tamen sponsæ constet de sponsi delicto, poterit ea apud Iudices Sponsalium rescissionem persequi. Et licet doceat Ill. Tutelensis Præsul, p. 120. nullam tunc ab ea reddendam esse hujus sũ intentionis rationem, non improbavero tamen, si Officiali, viro, ut ii esse solent, discretio, mysterium totum revelet; ut, si potis est, minorem decernat poenam, qui ab omni poena decernenda vix abstinere potest. Interim qui sui sibi sceleris conscius *damna & interesse* a Iudice obtinuit, eadem tuta conscientia retinere non potest, ut quæ sibi ex falsa innocentia præsumptione adjudicata fuerint.

Quæres 3. an amplexus liberiores tactus, &c. sufficiant ad dissolvendam ex parte innocentis Sponsalia.

- 286 R. 1. non sufficere hæc ex parte sponsi, seu ante seu post Sponsalia tingerint, nisi adeo sint frequentia ut cor depravatum exhibeant, & inde augurari possit sponsa se, nedum conjugaliter diligatur, in despectum venturam esse; eaque seu a marito, seu ab ejus amasiis esse perpessuram, quod ab iis frequentius, proh dolor? fuerunt honestæ conjuges.

- 287 Ratio propositionis est, quia ex dictis ne ipsa quidem fornicatio Sponsalia præcedens ad eorum dissolutionem sufficit. Etsi vero ad id sufficiat fornicatio subsequens, non tamen amplexus meri, qui nec probum adeo grave inurunt viro, nec per se solos indicant hominem iis devotum vitii, quæ familiarum pacem perturbant, & bonorum dilapidationem quasi pollicentur.

- 288 Ratio exceptionis in ipsa exceptione habetur. Neque enim tenetur sponsa ei nubere, a quo se vel despiciendam, vel dura multa, & voratu difficillima passuram esse prudenter auguratur.

- 289 R. 2. eadem sufficere, si a sponsa fiant, aut non illubenter permittantur. Ratio est, quia puella in his casibus justum sui horrorem inicit, & merito censetur impudica; nec est cordatus quisquam qui uxorem sic institutam, ut se inhoneste contingi sinat, ducere velit. Ita Sanchez, disp. 55. Salmantic. n. 80. Pontas, ibid. Caf. 41. & alii communissime.

- 290 Sed num poterit sponsus resilire, eo quia desponsatam erga seipsum expertus sit in permittendis inhonestis faciliorem?

R. neg. tum quia non est violata erga ipsum desponsationis fides; tum quia ipse suum & sponsæ lapsum sibi uni debet imputare; tum quia ex eo quod facilius cedat puella ei quem jam pene pro marito habet, & qui ipsi fidem juravit, pessime inferretur eam cum alienis æque indulgentem futuram esse. Addit Pontas, ib. Caf. 42. nequidem licitum fore ei

qui

qui desponsata sua facile abusus esset, vovere Religionem, eamque ingredi post votum; quia ubique receptum est id Isidori, Can. 5. *Causa XXII. q. 5. In malis promissis rescinde fidem: in turpi voto muta decretum: quod incaute vovisti ne facias; impia est enim promissio quæ scelere adimpletur.* Atqui votum amplectendæ Religionis, post inhonoratam sub spe Matrimonii compartem, nonnisi scelere adimpleri potest; cum exigit Jus naturale ut impleatur promissio, quæ sine gravi alterius præjudicio violari nequit.

Quin & si Titia, antequam peccaret cum sponso, cum Joanne peccasset, 291 nequidem tunc posset sponsus votam Religionem inire; quia, ut bene Sanchez, Lib. 1. disp. 66. n. 2. quem sequitur Pontas, ib. Cas. 43. sponsus accedens carnaliter ad sponsam, censetur remittere jus rescindendi Sponsalia ratione causæ præcedentis ignoratæ, vel etiam subsequenter, cujus conficius erat dum crimen commisit. Ratio est, quia ut inter conjuges, sic & inter sponso copula censetur præcedentis delicti condonatio. Et id verum est, licet sponsus condonandi voluntatem non habeat, quia remissio hæc non ex ejus voluntate, sed a Jure proficiscitur.

Aliud est si quis jam dissolutis Sponsalibus copulam habeat. Neque enim 292 hinc convalescent Sponsalia, quia tunc fornicatio inter plene solutos haberi censetur. Nec nocet quod factio conjugium divortio, convalescit Matrimonium per copulam. Disparis enim est ratio, quia non obstante divortio manet vinculum prioris Matrimonii; at dissolutis semel Sponsalibus nullum remanet vinculum. Ita idem Sanchez, ibid. n. 3.

Quæres 4. an si desponsata per vim oppressa fuerit, possit sponsus resiliere.

Affirmant pene omnes, & inter eos Ill. Dargentre, cit. T. 3. cui satis 293 consonat doctiss. D. Babin, T. 1. p. mihi 143. 1. Quia Cap. 33. XXVII. q. 2. quod ex Caroli Magni Capitularibus de promptum est, sic habetur: *Raptor penitentia publica mulsetur. Raptæ vero, si eam sponsus recipere noluerit, & ipsa eidem crimini consentiens non fuerit, licentia nubendi alii non negetur.* Quod & ibid. Cap. 34. definitum est. 2. Quia mulier etiam vi oppressa longe vilior facta est, & gravem subit mutationem. 3. Quia, ut advertit Reiffenstuel, eod. tit. *De sponsal.* raro tanta vis infertur puellæ, quin ejus saltem aliqualis consensus accedat, debitave minor circumspectio vel resistentia.

Aliter ex parte sentit Pontas, Cas. 37. ubi docet oppressionem hanc; 294 si publica evaserit, justam esse resiliendi causam: Secus si occulta sit, nisi hinc sponsa prolem conceperit. Ratio ejus est, tum quia ex Reg. 23. Juris in 6. *Sine culpa, nisi subfuit causa, non est aliquis puniendus.* Porro non est in culpa, quæ violenter opprimitur. Sed nec ulla subest ejusdem puniendæ causa, cum nullum ex facto occulto probrum imminet comparti; tum quia ita post Hostiensem docet S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 18. §. 1. ubi hæc: *Si sponsa violenter ab alio cognita fuit, secundum Hostiensem non debet repellere sponsa.*

Quod spectat ad objectos Canones, respondet citatus Casuista, eos de 295 oppressione cognita intelligi debere, cum raptor penitentia publicæ subijci præcipiatur, & hæc solum publicis criminibus indicta foret.

Neutra opinio penitus placeret, si constaret omnino actionem hanc 296

propterea involuntariam fuisse: tum quia non est addenda afflictio & immerita afflictio nova: tum quia nullum hic subitur in rei veritate dedecus, sed tantum penes imaginationem: tum quia dubium non est quin in paribus circumstantiis contrahere; opus sit multae caritatis. Quin & illud quidam cum Laymano, Lib. 5. Tract. 10. p. 1. cap. 2. n. 11. pag. 96. ex iustitia probabiliter debitum esse docent. Non ausim tamen sponsum ad huiusmodi nuptias impendio urgere; quia nec hunc urgeri ferunt adducti Canones; nec facile abjici potest horror ex mulieris oppressae ideae quasi naturaliter erumpens; neque tunc ob copulam repudiatur, sed ob notabilem quae in ea facta est mutationem.

Quaeres 5. an si sponsus & sponsa utrinque peccent, detur compensatio delicti, ita ut neuter jam absque alia causa resiliere possit.

- 297 Affirmat prima opinio, quam tenent Bonacina hic punct. 8. n. 6. Perez, disp. 9. sect. 16. n. 2. Pontas, ibid. Cas. 45. & alii quidam: 1. quia si post initum Matrimonium fornicetur conjux uterque, non admittitur vir ad divorcium, sed datur compensatio, licet gravius sit uxoris quam mariti delictum. Hinc isthac Innocentii III. sententia, Cap. 6. *De adult. &c. Paria delicta mutua compensatione tolluntur*. 2. Quia ex Reg. 75. Juris in 6. *Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat*.

- 298 Secunda opinio, quam communem esse dicit Henriquez, docet tunc licitum esse sponso resiliere, non autem sponsae, 1. quia ea solum delicta mutua compensatione tolluntur, quae paria sunt. Atqui ex omnium confesso & communi estimatione non est par, sed longe gravior puellae, quam viri, fornicatio. 2. Quia ea suspicionem & metum ingerit damni longe majoris. Etsi enim sanctos habet exitus incontinentia viri, at longe funestiores habet sponsae incontinentia, quae spurium in hereditatis partem cum legitimis filiis advocat. 3. Quia Leges gravius plectunt feminae crimen, quam viri; unde concubinario licet meretricem filiam exheredare, quod matri meretrici non licet. Et ita sentiunt Sanchez, disp. 55. n. 9. Salmanticensis, n. 84. Becan, cap. 43. q. 30. Coninch. Pontius, ac demum Tutelensis Antistes, pag. 120. Haec opinio videtur tuta. Unde hic tantum agerem exhortando, imo nec multum hortarer, si vereri esset ne futura conjux alienam prolem proli legitima immisceret.

Ad 1. argumentum, R. multo facilius solvi Sponsalia, quam Matrimonium quoad thorum. Illa enim ob quamlibet mutationem gravem dissolvi possunt: istud nequaquam.

Ad 2. haec regula locum habet in casu aequalis perfidiae, non autem cum infidelitas ex una parte longe gravior est & periculosior.

- 299 Quaeres 6. quid juris si sponsus cum aliqua desponsatae suae consanguinea vel affine fornicetur.

R. ex Cap. *Cum in tua*, De sponsal. dissolvi Sponsalia, si cum sponse consanguinea in primo vel secundo gradu peccet: non dissolvi vero, si cum simplice ejus affine rem habeat. Utrumque patet ex dictis, tom. 4. ubi de Affinitate.

- 300 Quaeres 7. an propter apostasiam, vel haeresim partis alterius, dissolvi possint Sponsalia.

R. affirm. 1. quia ex Augustino apud Grat. XXVIII. q. 1. c. 5. *Idololatria, quam*

quam sequuntur Infideles, & qualibet noxia superstitio; fornicatio est. Dominus autem permisit, Matth. 19. causa fornicationis uxorem dimitti, quoad thorum scilicet & cohabitationem. Ergo a fortiori sponsam. 2. Quia gravis mutatio superveniens sufficit ad dirimenda Sponsalia. Atqui gravius nulla fingi potest mutatio, quam quæ ex hæresi vel idololatria nascitur, ut bene Pontas, qui idem docet de Magia & de Arte fortiarum; Cal. 44. Concinit Babin, p. 143. & hæc est unanimis Doctorum sententia.

§. II. An & quomodo dissolvantur Sponsalia ex Partium consensu vel reclamatione?

Quæres 1. an alterius vel utriusque Partis consensus ad Sponsalium dissolutionem sufficiat.

R. 1. sufficere utriusque Partis, modo puberis, consensum, vel potius disconsensum liberum, seu cum causa, seu citra causam resiliant. Ratio est, quia per quascumque causas res nascitur, per easdem & dissolvi potest. Cavendum tamen ne temere & sine causa resiliatur; cum id & levitatis indicium sit, & fecunda seges oblocutionum, quæ semper a Christianis vitari debent: Quanquam satius est resiliare, dum licet per tempus, quam infausta & poenitenda conjugia inire. Generatim autem loquendo in hoc casu opus non est Judicis sententia, nisi hanc requiratur locorum consuetudo, cui semper & sedulo obtemperandum.

Dixi, modo puberis, quia ex Cap. 7. De despons. impub. Qui infra annos aptos Matrimonio Sponsalia contrahunt, sive uterque, sive alter reclamet, antequam ad annos Matrimonio aptus pervenerint, & postulent separari, non sunt ullatenus audiendi, ne scilicet inconstans ætas consilium mutet frequentius. Quin si carnaliter coierint, non datur locus resiliendi; quia qui potest coire, in jure non reputatur impubes, ex Cap. A nobis, & Cap. Puberes, De despons. impub.

Dixi rursus, consensum liberum, proinde a dolo & metu utrinque immunem: quia obligationis remissio est species donationis, quæ libera esse debet. Unde non est in conscientia tutus, qui sponsæ consensum extorquet per minas, puta dicendo: Si semel habebō te in uxorem, eris mihi instar mancipii, excipiam te immaniter, &c.

R. 2. non sufficere voluntatem seu disconsensum Partis unius. Ex Sponsalibus enim exurgit mutua obligatio; quod autem mutuum est, ad alterius arbitrium non rescinditur, nisi id gravis quæpiam causa exigat.

Quæres 2. quibus de causis Pars altera resiliare possit.

R. ad id sufficere mutationem rerum notabilem, quæ si a principio extitisset, vel fuisset cognita, Partem alteram deteruisset ab ineundis Sponsalibus, aut quæ Matrimonium longe difficilius & magis injucundum efficiat. Ita passim Canonistæ & Theologi cum Sanchez, Lib. 1. disp. 62. n. 13. Ratio est, quia promissio non obligat ultra intentionem promittentis, cum ex Cap. fin. De præbend. Actus agentium non operentur ultra voluntatem eorum, in iis scilicet quæ ab agentium intentione dependent, ut Sponsalia. Atqui sponsi non aliter Matrimonium sibi pollicentur, quam sub hac tacita conditione: Si res in eodem statu permanserit; seu, Si non emergerit notabilis mutatio; prout perspicue traditur Cap. 25. De jurej.

- 306 Hæc regula de se generalis locum habet 1. in Sponsalibus etiam juratis; ut patet tum ex Cap. mox adducto; tum quia iuramentum includit conditiones omnes contractus cui adjicitur: 2. quamvis votum accefferit Sponsalibus, ut si duo Matrimonium voverint, quia verebantur ne in cœlibatu minus pudice viverent. Votum enim in gratiam hominis redundans non acceptat Deus, nisi in quantum acceptat homo: 3. licet intervenerit copula carnalis: hæc enim per se nullam vim adjicit Sponsalibus; quam efficit ut non ita facile sit resiliendum: 4. etiam si notabilis illa mutatio contigerit, postquam sponsus fuit in mora contrahendi Matrimonium. Unde qui intra annum Mœviam ducere tenebatur, & biennio toto nuptias distulit, eandem, si post pactum tempus fornicata sit, ducere non tenetur; etsi ad compensanda, quæ moram hanc subsecuta sunt damna, obligetur. Ita idem Sanchez, *ibid.* n. 5.
- 307 At, inquires, si Sponsalibus etiam juratis insit tacita illa conditio, *nisi res mutentur notabiliter*, nulla unquam erunt Sponsalia absoluta, sed conditionata tantum. Id autem admitti non potest. Alioqui nulla prorsus Sponsalia parerent impedimentum honestatis publicæ; cum illud ex solis absolutis Sponsalibus emergat.
- 308 R. neg. maj. Tacita enim & generalis conditio quæ in universis contractibus de jure imbibitur, non impedit quominus iidem simpliciter & absolute contrahantur; neque, quod notandum, eorum valorem suspendit, sed solum facit ut eveniente certo casu possint rescindi: unde tunc is est Partium sensus: *Contraho tecum absolute; si autem talis mutatio supervenerit, liberum erit mihi, vel tibi resiliere*. Idque adeo verum est; ut posito mutationis casu, contractus non sit de facto irritus, sed solum irritandus; ita ut executio ejus ab altera Parte urgeri possit, secus in contractu vere conditionato.
- Verum hic tria emergunt dubia. 1. quomodo dignosci possit an hæc vel illa quæ supervenit mutatio, Partes deterruisset a Sponsalibus. 2. Quid juris, si eadem Partes dubitent num prævisa etiam mutatione illa fuissent contracturæ. 3. Quæ mutatio censeri debeat notabilis.
- 309 Ad 1. respondet Sanchez, *ib.* n. 6. Reiffenstuel, h. tit. n. 256. &c. standum esse tum judicio viri prudentis, maxime vero Judicis; tum & Partis assertioni, potissimum juramento confirmatæ. Placet hæc responsio, quam fide minus referunt Salmantic. nu. 65. Unde nec sufficit in foro exteriori sola Partis assertio, si causa tam levis sit, ut propter eam unam nemo prudens resiliat, nec sufficiat in foro conscientie sola Judicum sententia, si de dissensu interiori constet.
- 310 R. ad 2. Non præsumitur quis contracturus fuisse, cum suborta mutatio talis est, ut ea prævisa non contraherent prudentes. Ratio est, quia valida præsumptio defertur a communiter & ordinarie contingentibus.
- R. 3. Mutatio notabilis contingere potest in bonis animi, in bonis corporis, in bonis fortunæ.
- 311 Contingit mutatio in bonis animi. 1. ratione erroris, aut Professionis impie; ut si sponsus hæresim amplectatur, si magicis Artibus se sededat; &c. 2. Ratione infamie juris vel facti, ut si deprehendatur in furto; aut gravis criminis a publica voce accusetur; si scortator, alæ manipatus, & ebrietati, ferox moribus, prolis spurie parens, vel ipse spurius

spurius esse detegatur; si scenicus Actor vel Histrio evaserit; si puella quæ honestis moribus credebatur, corrupta audiat. Imo, juxta plures si vidua sit, quæ virgo habebatur. 3. Ratione affectuum, qui inter spon- sos sponforumve familias ex amicis in inensos convertuntur, ut cum parentes inter nascuntur rixæ & jurgia; cum sponsus cor a sponsa penitus alienum induit: ita ut vix quidquam præter funestos successus e Matrimonio sperare liceat.

Hinc sacra Congregatio apud Dianam, p. 11. Tract. 2. resol. 10. Si 312
*unus sponforum ita incipiat abhorrevi ab altero, ut serio dicat se malle quid-
 vis pati, quam huic conjungi, a coactione Juxta desistere debet. Serio, in-
 quam, hic enim frequens est simulatio, nunquam proinde a Causidicis,
 & multo minus a Confessariis, permittenda.*

Et si autem hæc cordium immutatio plerumque non vacat a culpa, ideoque sponsis in hoc statu constitutis exponere debet Director quam grave sit & periculosum mutare fidem libere datam, & ab Ecclesia accep- tam; si tamen advertat mentem a promissio conjugio ita alienam, ut flecti nequeat absolutionis beneficium iis largiri non gravabitur; quia pru- denter timebit ne Matrimonium quod suadere conabatur, difficile & in- faustos sortiatur exitus. Ita Habert, c. 7. §. 4. q. 4. ubi & id sollicitè pen- sandum observat, nimirum aliquando fieri ut omnis culpa non sit in spon- sis, sed in eorum parentibus, qui Sponsionibus auctoritate sua firmati, nec stare volunt, nec filios stare patiuntur, quia forte ditior offertur puella, & cognatione illustrior; cum tamen nec ejusmodi exceptiones admittant Sponsalia, nec eas Ecclesia comprobet. Hinc ergo, inquit, peccant pa- rentes, non sponsi, quibus parentum interdictio legitima est a Sponsa- libus deficiendi causa.

Mutatio contingit in bonis corporis per gravem quæ alterutri super- 313
 venit deformitatem, vel habitualement morbum, secundum id Cap. 25. *De
 jurej. Si post hujusmodi juramentum Sponsalia confirmans, mulier fieret non so-
 lum leprosa, sed etiam paralytica, vel oculos, vel nasum amitteret, seu quidpiam
 ei turpius eveniret, nunquid vir tenetur eam ducere in uxorem?* Quod de lepra,
 idem dicendum de oris graveolentia quæ sanari non possit; de hernia,
 quæ necessarios ad victum labores non compatiatur; de morbo comitia-
 li, vel Gallico. Quia tamen, ait insignis mihi Canonista Anacl. Reif-
 fenstuel, n. 258. posterior hic morbus hodie a peritis Medicis radicitus
 sanatur; ex eo solo causa recedendi a Sponsalibus non confurget, præfer-
 tim si asserat infirmus se paratum esse ad curam ejus & expensas, seque
 eum sine sua culpa contraxisse. At videndum 1. an dicenti se veneram
 luem citra culpam contraxisse, fides haberi possit: etsi enim malum hoc
 innocenter contrahi potest, at vulgo nocentissime contrahitur: 2. quas
 morbus egerit radices, ne forte non tam sanetur, quam tegatur.

Quod propter infirmitatem licet, licet etiam quia sponsa ab oris ve- 314
 nustate, seu casu, seu facie a rubentibus pustulis multicaвата; excide-
 rit; præsertim si sponsus ex personæ elegantia mediocritatem fortunæ
 ejus compensare intenderet. Etsi enim optandum est ut virtutem multo
 plus inquirant sponsi, quam formæ gratiam & lepores, vereri est ta-
 men ne compars horrore quodam de sponsa concepto, in alienis femi-
 nis inquirat quod in sua non invenit.

Addit

Addit Sanchez, Lib. 1. disp. 57. dissolutionem ratione morbi vel foeditatis ei soli competere qui illatus est: potest enim, si velit, Sponsalium executionem urgere. Si tamen insanabilis qui supervenit morbus, talis foret ut Medicorum iudicio Matrimonio graviter noceret, non teneretur morbo affectus cum notabili salutis detrimento stare fidei Sponsalium, quia & relative ad ipsum res notabiliter mutatae sunt.

Quod de morbo, idem tenendum si sponsa sterilis esse dignoscatur (quod non adeo facile est, cum nuptis quandoque eveniant menstrua, quae nesciebant innuptae) vel sponsus ad rite congruendum inhabilis fiat: tunc enim erit unde resiliatur a Sponsalibus.

- 315 Mutatio suboritur in bonis fortunae. 1. cum sponsa pactam dotem asferre nequit: imo si dos fuerit Sponsalium conditio, illa deficiente & haec simul deficient. 2. Cum sponsus etiam sine culpa vergit in gravem inopiam, aut belli, furti, vel incendii causa iacturam bonorum gravissimam subit, (nisi, ait post Glossam & Covarruviam Pontas hic Cas. 3. id quod superest boni, ad ferenda Matrimonii, utique & status, onera sufficiat.) 3. Cum parentes exheredationem serio comminantur, aut Officii privationem. Hic autem multa ex parte Judicum aut Confessariorum opus est cautela, praesertim cum nec disparis sunt prosapiae, nec multum disparis fortunae sponsi. Duo enim constant; 1. quod non sit omnino licitum parentibus aequa filiorum conjugia prohibere: 2. quod saepe graves injiciantur minae, gravis & discordiarum terror; quae, quando prior deferbuit irae impetus, & nuptiae sunt celebratae, in nihilum recidunt. Verum de his quae in praxi difficultatis habent plurimum, & circa quae passu gradiendum composito, adeatur citatus Reiffenstuel, qui totam hanc questionem fusa & perite evolvit.

Tria hic inquiruntur; 1. quid juris, si dum sponsa suo in statu permanet, insigniter ex inopia hereditate creverit fortuna sponsi. 2. an detur compensatio paupertatis unius cum alterius paupertate, ita ut si ambo e fortuna commoda ad inopiam gravem devenerint, neutri resiliere licitum sit. 3. An sponsus resiliere possit, eo quod sponsa non asferat dotem, si hujus nulla in contractu mentio facta fuerit.

- 316 Circa primum duplex est opinio. Aserit prima in hoc casu licitum esse Parti ditiori recedere a Sponsalibus: 1. quia eorum executio sit notabiliter difficilior ei cui ampla & longe excedens contigit fortuna: 2. quia causa quae, si fuisset ante sponsalia, ab iis contrahendis determinasset, cum postmodum suboritur, ad ea dissolvenda sufficit. Ita Perez & Hurtado, ad quos inclinant Salmanticenses, n. 77.

- 317 Secunda opinio, quam tenent Sanchez, Lib. 1. disp. 59. n. 6. Coninch, disp. 23. n. 69. Reiffenstuel, h. t. n. 262. Dargentre, eod. T. 3. p. 123. Pontas hic, Cas. 31. negat tunc licitum esse regredi. 1. Quia cum Pars altera non sit facta deterior, non est cur jure suo privetur. 2. Quia si ob pinguem hereditatem resiliere liceat, licebit etiam resiliere quia offerat se puella ditior, & elegantior; id autem & communissimae Doctorum sententiae, & cordatorum omnium praxi repugnat. 3. Quia in aliis contractibus res legitime empta tradi debet, etiam si a venditionis tempore pretium ejus creverit.

- 318 Utraque opinio, nisi fallor, variis in casibus prodesse potest. Sic enim adolescens nobilis, qui nescius, ut ajunt, quo caput impingat, cum vili ple-

plebeja quasi ex desperatione Sponsalia inierit, & ampli Marchionatus hæres efficiatur; an æquum erit ut plebejam hanc ducat, seque indignis nuptiis a patria faciat exulem? Quid cum eo capiet gaudii conjux impar, quæ ipsis etiam famulis despectui erit? Annon sibi melius consulat, si, accepta quadam compensatione, juri suo qualicumque renuntiet? Contra vero si par sit utriusque sponsi conditio, & unius fortuna, licet jam alterius sortem superet, non tamen stupendo intervallo; tunc equidem hortarer, quin & certum usque ad gradum urgerem staretur promissis: at ubi mentem ejus immotam manere conspicerem, recorder istud Lucii III. c. 17. *De Spons. Cum coactiones difficiles soleant exitus frequenter habere, monendus est potius quam cogendus.* Interim & hic certum compensationis modum præscribere non omitterem, sed non privarem absolutionis beneficio; quod & monet Pontas ibid.

Ad 2. docet communior opinio tunc temporis licitum esse utrique 319
resilire a Sponsalibus: quia per utriusque inopiam longe magis asperum redditur Matrimonii onus, quam si eorum alter in calamitatem solus inciderit. Ergo cum unius paupertas ad dissolvenda Sponsalia sufficiat, utriusque sufficere debet. Si tamen alter æque pauperem ducere velit, am primæ, cui per Sponsalia fidem dedit, adherere tenebitur.

Ad 3. vel sponsa pro paupere habebatur a sponso, vel non. Si pri- 320
mum, non potest ob dotis defectum resilire, qui dotem non expectabat. Si secundum, potest; quia in omni nuptiali pactione includitur dotis promissio, etiam non expresse, nisi aliud locali lege sancitum sit.

Quæres 3. an extra propositos casus contra Sponsalia reclamare liceat.

R. affir. Potest enim, una Pars reniti, 1. cum contraxit ex metu gravi 321
de quo supra: 2. cum contraxit ex dolo dante causam contractui; seu cum contrahendo ita erat affecta, ut si novisset hunc vel illum Partis alterius defectum, minime fuisset contractura. Sequitur ex dictis in Tr. de Contract. p. 1. cap. 3. art. 2. Quod si dubites qualiter, dum contraxisti, affectus tueris, in tui gratiam judicare poteris, quando causa adeo gravis est, ut ejusdem tecum conditionis homines a Matrimonio retrahere soleat. Secus si levis sit, nec ad hujusmodi mutationem inducere soleat. Ita Sanchez, disp. 65. n. 2. Salmantic. n. 93. &c.

Sed num Sponsalia hæc ex errore contractui causam dante inita, per 322
se & ipso facto sunt irrita, an solum irritanda?

R. cum error non est de substantia contractus, sed solum de circumstantiis, valere Sponsalia, sed non firmiter, quia ad instantiam Partis deceptæ rescindi possunt. Utrumque patet ex Tract. de Contract. Ex eo autem quod Sponsalia hæc de se non sint irrita, sequitur ex iis induci publicam honestatem.

Quod si quis post cognitam resiliendi causam Sponsalia ratificet, seu 323
verbis seu factis, (quod ultimum præcipue contingit per copulam cum desponsata) jam ea rescindere non potest, quia juri suo renuntiasse censetur, ut & conjux qui adulteræ conjugii debitum scienter reddit. Secus, si copulam habeat dissolutis jam Sponsalibus; quia jus extinctum non ratihabetur.

9. III. *An Sponsalia per discessionem vel moram alterius Partis dissolvi possint?*

Duplex hic movetur difficultas: prima, an propter absentiam compar-
tis, seu quia hæc alio domicilium transferat, vel in regionem longinquam
commigret, dissolvi possint Sponsalia; secunda, an idem licitum sit, cum
Pars altera determinato tempore Matrimonium contrahere negligit.
Hic autem quidquid de sponso dicitur, de sponsa dictum censi de-
bet; quia in correlativis eadem est unius ratio quæ alterius. Jam

- 324 R. ad 1. Si sponfus sine sponsæ assensu domicilium in aliam civitatem
transferat, vel in regionem distantem commigret, potest sponsa fidem
alii dare, nisi spes subit eum brevi reverfurum esse.

Prob. 1. ex Cap. 5. *De sponsal.* ubi sic statuit Alexander III. *Qui præstito
juramento promittunt se aliquas mulieres ducturos, & postea dimittunt terram,
se ad alias partes transferentes, liberum erit mulieribus ad alia se vota transferre.*
Ubi de Sponsalibus etiam juramento confirmatis loquitur Summus Pon-
tifex. 2. Quia sponfus sponsam proprio Marte dimittens, & alio, seu
intra seu extra Provinciam transmigrans, censetur eidem vale dicere,
amicitiam illius aspernari, proinde suo in illam juri renuntiare.

- 325 Hæc responsio vera est, 1. cum etiam sponfus animum habet rever-
rendi, sed nonnisi post multum tempus; tum quia dum sponsa tandem
& in incertum expectabit, excidere potest commodi Matrimonii occa-
sio, quæ nunquam renascetur; tum quia potest & imminere incontinen-
tiæ periculum, quod iis semper gravius incumbit qui mentem proximi
Matrimonii spe & ideis refertam habent.

2. (Licet non pauci reclament) cum sponfus vel ex causa necessaria,
vel ex causa voluntaria, sed utili, diutius abesse cogitur. Ratio est, tum
quia Jus Canonicum illimitate loquitur; tum quia huc redeunt rationes
mox adductæ; tum quia, omnibus rite æstimatis, gravis hic quadam sub-
oritur mutatio, quæ ex dictis ad solvenda Sponsalia sufficit; tum quia
non meretur diutius expectari, qui nequidem dignatus est sponsam de
discessu suo vel diuturna mora præmonere.

- 326 Dixi, nisi sperare sit eum brevi rediturum esse; tunc enim vel expectan-
dus est, vel illi præfigendum tempus; ultra quod si permaneat, sponsa
sibi providebit, seu, per se solam; seu, quod semper consultius est, re-
currendo ad ecclesiasticum Judicem, qui omnia penset; &, nisi resistent
circumstantiæ personæ, supponat eam, licet de hoc nihil loquatur, in
multo incontinentiæ periculo versari. Idem, ad melius, faciendum,
cum ob locorum distantiam rescribi non potest; aut cum est aliquid
quod vetet ne rescribatur: tunc enim satius est Judicis sententiam præ-
stolari, quam ex proprio cerebro reslire.

- 327 Obj. Leg. 2. Cod. *De spons.* sancitum est ut sponfus absens in eadem Pro-
vincia biennio expectetur. Leg. itidem 2. Cod. *De repudiis*, sancitur trien-
nio expectandum, si absit extra Provinciam. Denum Leg. 17. ibid. *De
sponsal.* diuturnior præcipitur expectatio, si ex sponfis alter necessariam
ob causam absit; ibi sic: *Sæpe iuste ac necessarie causæ, non solum an-
num, vel biennium, sed etiam triennium & quadriennium, & ulterius, tra-
hunt Sponsalia, veluti valetudo sponsi sponsæ, vel mors parentum, aut ca-*
pitalia

pitia crimina, aut longiores peregrinationes quæ ex necessitate fiunt. Ergo.

Respondent plerique has Leges, quæ sponforum fortunæ consulébant, 328
supponendo sponsum alio se transulisse, ut in Matrimonii gratiam lu-
crum faceret, abrogatas fuisse Jure Canonico, quod animarum saluti
providet, atque sponnit moram longiorem plerumque sponsi vel sponsæ
castitatis exitiosam esse. Ita Sanchez, disp. 54. n. 6. Gonet, art. 4. n.
67. III. Dargentre, pag. 123.

Resp. alii cum Anacleto Reiffenst. h. tit. n. 215. per has quidem Leges 329
biennium vel triennium præscribi, sed iis tantum qui Sponsalia dissol-
vendo, *arrbas & donata ob nuptias* retinere volunt; non autem iis qui ab-
jectis arrhis intendunt resiliere; hi enim juxta Legem 1. Cod. *De Sponsal.*
quovis tempore pro solo libitu resiliere possunt: (imo non a Sponsali-
bus tantum, sed & ab ipso Matrimonio resiliere concedebant antiquæ
Romanorum Leges.) Aliud est porro quod sponsa ante biennium resi-
lire simpliciter prohibeatur; aliud quod nonnisi perditis donariis ante
illud tempus resiliere valeat. In his omnibus prudenter sibi consulit, qui
locorum Leges sequetur, & nihil tentabit inconsulto Judice.

Ut solvatur secunda difficultas, notand. Sponsalia contrahi posse, 1. 330
absque determinatione temporis quo impleri debeant: 2. cum determi-
natione temporis. Potest autem tempus dupliciter præfigi, 1. non ad fini-
endam, sed tantum ad differendam hucusque obligationem Matrimonii;
ita ut neutra Pars ante illud tempus ad contrahendum Matrimonium obli-
getur, at cogatur eodem elapso: Eo sensu qui mutuum dat ad sex men-
ses, non vult ut nulla sit post illud spatium obligatio restituendi, sed ut
obligatio illa huc usque differatur, & tunc urgeat. 2. Ad finiendam seu
ad extinguendam obligationem; ita ut si ante certum tempus, puta diem
Junii quintam, non contrahatur Matrimonium, liceat utrique Parti resi-
lire, & alio vota sua convertere. Sic obligatio recitandi Horas Canoni-
cas ad Mediam usque noctem perdurat; & tunc definit, seu culpabiliter,
seu inculpate contigerit Breviarii ommissio. His præmissis.

R. 1. Si Sponsalia absque termini præfixione contracta sint, neutra 331
ex Parte dissolvuntur per communem lapsum temporis. Si vero una Pars
Sponsalium executionem urgeat, ei, altera recusante, liberum est con-
festim resiliere, non tamen Parti quæ est in mora.

Prob. 1. pars, quia Sponsalia, quæ absolute & citra temporis designa- 332
tionem contracta sunt, vim suam in omne tempus, modo non extra-
ordinarium, conservant.

Si tamen Pars una, sponsus præsertim, nimium differat, non erit a 333
peccato immunis, ut dixi n. 240. Imo si sit in mora longiori, censetur
juri suo renunciare. Unde non ipsi quidem, sed alteri resiliere licitum erit:
idque juxta Salmantic. n. 52. verum est, licet mora ejus non sit culpabilis;
quia mora etiam inculpata, sed prolixior, duplici sponsam periculo ex-
ponit, incontinentiæ videlicet, & perdendæ nubendi occasionis. Utique
tamen patienter magis agendum cum eo qui moram facit invitus.

Quæ vero temporis mora ad Sponsalium resolutionem sufficiat, varii 334
varie exponunt. Alii biennium, alii annum unum assignant, alii rem
definiri volunt a prudentibus, qui omnes circumstantias, & in hisperi-
culum incontinentiæ serio expendant. Alii ad Judicis sententiam recurri
volunt.

volunt. Alii satis esse putant, ut Pars una ad contrahendum parata sit, & aliam ad id tacite vel expresse invitet; quæ idea iis quæ supra diximus concinit. Alii demum malunt ut certum ac definitum Parti tardæ tempus constituitur, quo elapso, jam non obligent Sponsalia. Ex his mediis nullum fere est quod aliquando inservire non possit. In Gallia nullam sponsonis uno anno antiquioris rationem habent Officiales; cum Pars quæ in mora est, nec alteram invisit, si præsens erat; nec ad eam, si absens, rescripsit. Ita illust. Dargentre, pag. 123.

- 335 Prob. 2. pars, quia qui, cum potest, non stat promissis, quæ quamprimum moraliter implere debet, iis renunciare censetur. Ergo & alteri tacite ad minus permittit ut sibi per alium contractum provideat.

Non tamen idem ex parte sua potest; quia mora sua cuique, non autem alteri, nociya esse debet; & aliunde lucrum reportaret ex dolo in his casibus facili.

- 336 R. 2. Si certum tempus Sponsalibus constitutum sit, non ad finiendam obligationem, sed ad sollicitandam executionem, Sponsalia non dissolvuntur ejusdem temporis lapsu. Si tamen Pars altera nimium differat, cessat, non quidem ex ejus parte, sed ex parte alterius, obligatio.

- 337 Prob. 1. pars, quia ex Leg. Celsus, ff. De receptis Arbitris, in tali casu duplex est obligatio, altera adimplendi promissum, altera tali tempore adimplendi. Atqui ubi duplex erat obligatio, non desinit una, quia neglecta est altera. Unde nullibi a solvendo debito liber censetur, qui illud præfixo temporeolvere omisit.

- 338 Prob. 2. pars, quia qui nimium est in mora, non solum juri suo renunciare censetur, sed & incipit frangere fidem, ad quam implendam ab ipso temporis adventu sollicitabatur. Unde tunc minor requiritur mora, quam in casibus in responsione prima adductis. Unde

- 339 Prob. 3. pars: cui enim frangitur fides, is ad servandam fidem, etiam juramento confirmatam, minime adstringitur. Non tamen id alteri licitum est, quia nemini mora sua prodesse debet, ne plerumque & ei profit dolo.

R. 3. Si tempus præfixum sit ad finiendam obligationem, eo transacto licitum est resiliere ei per quem non stat quominus conjugium celebretur; non autem ei qui est in mora.

- 340 Prob. 1. pars ex Cap. 85. De rez. Juv. ubi Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur. Ergo ubi contractus sub ea conventionem initus est, ut liberum fieret post certum tempus resiliere, non peccat qui jure suo utendo resilit.

- 341 Prob. 2. pars, 1. ex Cap. 22. De Sponsal. ubi illæ tantum ab obligatione liberatur, per quem non stetit quin ad statutum terminum Matrimonium consummaverit, id est contraxerit. 2. Quia qui in mora est, e delicto suo commodum reportare non debet. Ergo si urgeat Pars altera, debet datam fidem servare, seu ex vi contractus Sponsalium qui ex parte ipsius non claudicat, ut volunt nonnulli; seu ex vi promissionis acceptæ, qua se se alteri obligavit; quamvis utrinque dissolvantur Sponsalia, ut alii contendunt.

- 342 Sed num etiam licebit resiliere, si mora sponsi sit plane inculpabilis, Duplex est ea de re opinio. Prima negans, quam tenent Sanch. Lib. 1. disp. 53. n. 7. Pontius, Lib. 12. Cap. 16. num. 4. &c. Probant 1. ex cit. Cap. 22.

Cap. 22. *De sponsal.* ubi Pontifex, cum doceat dissolvi Sponsalia ex parte illius per quem non stat quominus contrahatur Matrimonium, docet proinde ea non dissolvi, cum per neminem stat quin idem Matrimonium contrahatur. Atqui cum ille qui in mora est, sine ulla sua culpa moram hanc facit, reipsa per neminem stat quominus contrahatur Matrimonium. 2. Quia ex Reg. 41. Jur. in 6. *Imputari non debet ei per quem non stat si non faciat quod per eum fuerat faciendum.* Unde ex Cap. *Quia diversitatem*, 5. *De concess. Præbendæ*, legitime impedito non currit tempus ut jure suo privetur. Ergo si Pars moram faciens non sit in culpa, non dissolvuntur Sponsalia, sed terminus pro non adjecto haberi debet.

Secunda opinio, quam tenent Layman, Coninch, n. 47. Salmanticenses, n. 57. &c. docet tunc etiam temporis dissolvi Sponsalia. Ratio est 1. quia ideo ut plurimum contrahentes certum nuptiis tempus præfigunt, ut sua sibi post illud elapsum plena redeat libertas, quam maluerint viam sequendi. Atqui ab hac libertate exciderent, non sine damno suo & periculo, si ob moram alterius etiam inculpabilem expectare tenerentur, & sortis suæ incerti manere. 2. Quia si sponsa quæ constituto tempore parata est ad nuptias, post lapsum illius non sit ab omni obligatione immunis, perperam constitueretur illud tempus pro Sponsalium executione, cum ex dictis Pars innocens a Sponsalibus liberetur, nullo etiam præfixo tempore, quoties Pars altera est in mora culpabili.

Neque, inquirunt, nocent contrariæ opinionis momenta. Unde ad 1. respondent neg. min. quia sive mora Partis unius sit culpabilis, sive non, semper verum est non stare per alteram Partem quin contrahatur Matrimonium; cum hæc ad illud parata sit, nec ex alterius mora etiam inculpabili damnum reportare debeat contra intentionem suam.

Ad 2. distinguunt cum Pickler, n. 55. imputari non debet in culpam vel poenam proprie dictam, C. Imputari non debet in damnum vel in dissolutionem contractus sub eo pacto initi ut ab eo resilire liceat, nisi tali die adimpleatur, N.

Ad 3. reponunt non currere tempus legitime impedito in ordine ad amissionem juris acquisiti; at currere, cum contrahentes ex mutua & spontanea voluntate ultra certum tempus obligari nolunt, ut in præsentem.

Postrema hæc opinio, si vera est, nemini non dura videbitur, & humanitati adversa. Equis sponsam a promissione resilire ferat, quia sponsus, qua die nubendum erat, patrem morientem invisit, aut tumulto mandavit? Quis sponsum non indignetur alio vota ferre, quia sponsa vel matrem, ut ceremoniæ nuptiali intersit, ad dies quatuor vel quinque expectat; vel tenetur febri ex Medicorum judicio brevi destitura? Utique qui hisce in casibus, arrepta violenter occasione, resiliunt, tristem apud probos omnes notam paterentur. Ut minimum igitur consulendus foret in hujusmodi casibus ecclesiasticus Judex, qui si sapit, non continuo acquiescet, nisi sentiat sponso mentem gerere a se invicem aversam, & ideo datam resiliendi occasionem vel prætextum avide arripere.

§. IV. *An Sponsalia per Religionis ingressum, susceptionem Ordinis, vel utriusque aut castitatis votum dissolvantur.*

Ad Tit. 6. l. 4. Decret.

Circa ingressum Religionis tria quaeruntur; 1. an Sponsalia per eum
Tom. Theol. Mor. Tom. VIII. L. diri-

dirimantur: 2. an si sic, dissolvantur ea etiam quæ juramento confirmata sunt: 3. an ad dissolutionem hanc sufficiat Regularis habitus assumptio: annon etiam expectanda sit Professio Religiosa.

- 348 R. ad 1. Sponsalia, per se loquendo, dissolvi quadantenus per ingressum Religionis. Ratio est, tum quia Sponsalia dissolvuntur per suspensionem status in quo jam contrahi nequit Matrimonium; tum quia ex Cap. 7. *De convers. Coniug.* Matrimonium ratum, modo non consummatum, per Religionis ingressum dissolvitur. Ergo a fortiori Sponsalia. Hinc patet licitum esse desponsatis vovete Religionem: quod enim amplecti licet, licet & vovere.

- 349 Dixi, *per se*: fieri enim potest per accidens, ut quis Religionem deserere, & Matrimonium inire teneatur; puta cum id necesse est vel ad legitimandam prolem, quam ex sponsa per crimen susceperit; vel ad consulendum honori illius cum qua familiarius tractavit. An autem in hoc posteriori casu Matrimonium consummare teneatur, an post contractum illud intra bimestre ad Religionem regredi possit, iudicandum ex gradu familiaritatis hujus, & infamiae quam sponsa inussit. Sane qui cum femina, non solum virgine, sed & vidua boni nominis, sub nubii promissione etiam ficta, rem habuit, non potest, regulariter loquendo, Monachismum amplecti. Imo neque id posset, si, quando peccavit cum sponsa, sciebat eam cum alio peccasse; quia hoc ejus delictum condonasse censetur, uti ex Sanchez, disp. 66. docet Pontas, quem adi, Cas. 42. & 43. Vocem *quadantenus* exponam in resp. ad quest. 3.

- 350 Circa secundum caput duplex est opinio. Prima asserit eum qui Sponsalia juramento confirmavit, Matrimonium contrahere debere, & ante consummationem ejus ingredi Religionem; tumque, non autem prius, dissolvi Matrimonium & Sponsalia. Ita Navarrus, Vega, &c. Horum ratio est istud Capituli 16. *De Sponsalib. Tutius est ei qui Sponsalia præstito juramento confirmavit, religione juramenti servata, prius contrahere Matrimonium; & postea, si elegerit, ad Religionem migrare.*

- 351 Secunda opinio, quam tenent Sanchez, disp. 43. n. 3. Coninch, n. 13. Salmantic. cit. Cap. 2. n. 18. docet licitum esse in hoc casu Religionem recte ingredi, tuncque dissolvi Sponsalia. Ratio est 1. quod juramentum sequitur naturam contractus cui adhæret. Atqui Sponsalia sub hac conditione iniiri censentur; *Nisi vocet me Deus ad statum meliorem.* Ergo. 2. Quia praxis mulierem ducendi mane, & ab ea statim derelicta transendi ad Religionem, eoque nunc nostris a moribus discrepat, ut qui ad servandam ex Alexandri III. consilio religionem juramenti, eam teneret, pro ridiculo, nisi pro demente ab omnibus teneretur.

- 352 Ad Cap. 16. *De Sponsalib.* varii varia reponunt. Alii quidem cum Glossa censent tutius esse Religionem ingredi *quoad opinionem, ne scilicet dicatur iste venire contra juramentum.* Alii existimant Alexandrum loqui de homine necdum ad complectendam Religionem satis determinato, cui proinde quia advenerat præfixum jurato Matrimonio tempus, consultis erat ac tutius hic & nunc contrahere, & ante Matrimonii consummationem per bimestre sibi concessum de Religionis ingressu deliberare. Nec obest istud: Num autem privata lege ductus; hæc enim verba non de voto, sed de privata intentione, vel de aliquo S. Spiritus impulsu intelligi debent cum

Hostiensis. Unde subdit Pontifex; & postea si elegerit, &c. Ergo necdum firmiter elegerat, ut sit per votum. Alii volunt Pontificem loqui de eo qui, ut sæpius contingit, post Sponsalia nimia erga sponsam familiaritate usus per tactus & oscula, eam, ut honori ejus consulat, ducere jubetur, Religionem postea, non consummato Matrimonio, si voluerit, amplexurus. Ego quidem non illubens crediderim hæc ab erudito Pontifice scripta esse, quo tempore, hinc quidem tanta erat jurisjurandi reverentia, ut perjurus videretur, qui juramentum quocumque medio non exequeretur; inde vero non infrequentia essent hujusmodi Matrimoniorum non consummatorum exempla, forte ad normam vulgatæ S. Alexii Historiæ. Cum autem hæc nunc absolverint; & ubique jam receptum sit, non infringi juramentum quod in melius commutatur, nihil est cur inficiari liceat Sponsalia etiam jurata dissolvi per ingressum religionis.

Imo non desunt qui cum Pickler ad Tit. 6. Lib. 4. n. 20. negent licitum esse nubere cum intentione ingrediendi Religionem: 1. quia sic contrahens manifeste se exponit periculo Matrimonium consummandi, adeoque & violandi votum. 2. Quia non decet ut quis alteri det jus in corpus suum prorsus inutile, & eatenus periculosum. 3. Quia grave est sponsæ incommodum ut sine nuptiis maneat, donec vel profiteatur sponsus, vel revertatur. Excipiunt nihilominus casum quo nuptiæ necessariæ forent ad evitandum scandalum, vel sponsæ forsitan desloratæ gravamen.

Circa tertiam questionem triplex est opinio. Prima, quam tenent Covarruvias, Paludanus, Armilla, v. *Sponsalia*, n. 22. docet Sponsalia perinde ac Matrimonium ratum, non solo Religionis ingressu, sed sola Professione dirimi. Ratio esse potest, 1. quod ex Thoma, Suppl. q. 43. art. 3. ad 1. Sponsalia solvuntur per Religionem quatenus est *mors spiritualis*: quod nonnisi in ipsa Professione locum habet. 2. Quia simplex Religionis ingressus nec de Jure positivo Sponsalia dirimit, cum nulum extet ea de re testimonium; nec ex natura rei, cum Novitius, si exeat, Sponsalia exequi possit.

Secunda opinio docet Sponsalia illico dissolvi per ingressum Religionis, ita ut sponsus uterque ab eorum fide immunis maneat, etiam non expectata Professione. Ita Tolet, Lib. 7. cap. 21. Bonacina, q. 1. punct. 5. n. 2. Becan, cap. 43. q. 21. Sanchez; Lib. 1. disp. 42. n. 2. & 5. qui tamen id limitat, si sponsus vel sponsa Religionem, ut fieri solet, bona fide ingreditur. Horum rationes sunt, 1. quod se habent Sponsalia ad Matrimonium, sicut Novitatus ad Professionem. Ergo sicut Matrimonium ratum dissolvitur utrinque per Professionem, sic & Sponsalia per Novitatum. Neque vero decet ut ad Sponsalium dissolutionem tantum requiratur, quantum ad dissolutionem Matrimonii. 2. Quia promissio sponsalitia minorem inducit obligationem, quam promissio voti, cum hæc Deo fiat, illa homini. Atqui voti promissio solvitur per ingressum Religionis. Qui enim bona fide Religionem ingreditur, & ex ea pari fide egreditur, manet a voti obligatione immunis. Ergo.

Tertia opinio, cui adharemus cum Sylvio hic q. 43. art. 3. Pontasio, v. *Fiancailles*, Cas. 34. &c. docet Sponsalia per ingressum Religionis dirimi ex parte illius qui in sæculo remanet, & cui proinde non expectata compartis professione, liberum est statim quocum maluerit contrahere: at

vero non dirimi ex parte illius qui Religionem ingressus est; ita ut si non profiteatur, debeat, petente altero, datam fidem servare: eo modo quo per fornicationem dirimuntur Sponsalia ex parte innocentis; nequaquam autem ex delinquentis parte, ut supra diximus. Jam

- 357 Prob. 1. pars, 1. quia Novitiatum ingrediens, palam declarat se juri suo renuntiare. Ergo qui in sæculo manet, a contracto debito solvitur. 2. Quia Religionis susceptio & desertio non minimam, judicio Sapientum, mutationem in personam invehit. Neque enim vel decorum est feminæ, si Monacho, ut ajunt, exuto nubat; vel viro, si ducat Monialem.
- 358 Prob. 2. pars, 1. quia dissolutio Sponsalium, utpote odiosa, non debet extendi, & multo minus ita ut in præjudicium tertii cedat. Cederet autem in tertii præjudicium, si partem quæ in sæculo remanet, privaret jure suo. 2. Quia Religio non solvit Sponsalia, nisi quatenus vel inhabilem facit ad Matrimonium, vel declarat Partem alteram juri suo renuntiare. Atqui solus Religionis ingressus nec inhabilem facit ad nuptias, nec declarat eum qui manet in sæculo juri suo renuntiare. 3. Quia jus plenam & omnimodam Sponsalium dissolutionem soli Professioni tribuit. 4. Denique, quia Leges sic institui debent, ut non pateat fraudi aditus: pateret autem in hypothese contraria; cum cuique, ut a Sponsalium jugo liber efficeretur, satis foret Religionis habitum induere, paulo post egredi, & cui vellet, nubere.

Nec obstant utriusque contrariæ opinionis argumenta.

- 359 Non 1. Loquitur enim S. Thomas de ad æquata Sponsalium ultro citroque dissolutione. Fatemur porro Sponsalia non dissolvi ex utraque parte, nisi per Professionem, quæ sola est *mors spiritualis*; ut loquitur S. Doctor.
- 360 Non 2. Dicit enim potest Sponsalia ex parte illius qui manet in sæculo, utcumque dirimi ex ipsa rei natura; tum ratione gravis quæ in alterius persona exurgit mutationis; tum quia juri suo renuntiat, qui statum cum ejusdem juris usu incompatibilem amplectitur; tum quia durum foret ut sponsa toto plerumque anno incertum Professionis tempus expectaret. Quod autem Novitius, quando Novitius est, ad conjugium habilis manet, probat duntaxat ipsum, si egrédiaur, ad nuptias adigi posse; quod confitemur.
- 361 Nec obstat quod mutua sit Sponsalium obligatio. Nam mutua quidem est *in fieri*, ut ita loquar, id est dum actu celebrantur; at postea claudicare potest, seu unum obligare, licet alium non obliget; ut si sponsa cum alio rem habeat: tunc enim urgeri ipsa potest ad nuptias, non vero urgere.
- 362 Non 3. Est enim aliqua est similitudo inter Sponsalia & Matrimonium ex una parte, & Novitiatum & Professionem ex alia; quia, ut Sponsalia ad Matrimonium, sic Novitiatum ad Professionem disponit: non est tamen æqua utriusque partis comparatio. Novitiatum enim nec Religionis jus tribuit in Candidatum, nec Candidatum stricte obligat ad perseverandum in Religione. Contra vero Sponsalia sponsæ juxta tribuunt in observationem fidei sibi datæ; eaque obligatio, nisi remittatur, a sponso impleri debet, donec Matrimonium vel illicitum reddatur, vel impossibile, quod sola efficit Professio. Ceterum minus in hac etiam opinione requiritur ad Sponsalium, quam ad conjugii dissolutionem; quia istud neutro dissolvitur

ante

ante Professionem: illa vero per solam Religiosi habitus susceptionem solvuntur ex parte illius qui in sæculo permanet.

Non 4. Est enim major est obligatio voti; quam Sponsalium, longā tamen est duo hæc inter disparitas. Qui enim ex voto Religionem bona fide ingreditur; & eadem fide dimittit, totum id dat Deo quod sponderat, adeoque liber manet: Qui vero Matrimonij fidem dedit, non ideo præstat id quod sponsæ pollicitus est, sed suspendit. Ergo si in primæ lib:rtatis statum regrediatur, manet ad exolvendam fidem obligatus, nisi hujus vinculum sibi relaxetur.

Jam discutendum an Sponsalia per Ordinum receptionem solvantur. Quæ de re tria certa sunt: 1. non solvi Sponsalia ex parte viri per Minorum Ordinum susceptionem; tum quia id nullo jure cautum est; tum quia Matrimonium de jure communi cum Minoribus coherere potest; tum quia facilitas suscipiendi Minores, qui non ligant, facilem dolo & fraudi aditum recluderet.

2. Posse tamen sponsam, si sponsus ipsa invita vel nescia suscipit Minores, a sponsalibus resilire; tum quia qui Minores suscipit, censetur, ut fieri solet, tendere ad Majores, sicque statum Matrimonio repugnantem prosequi; tum quia magnam exhibet levitatem, proinde & notabiliter mutatur sponsus qui post Sponsalia suscipit Minores, & post Minores ad Sponsalia regreditur.

3. Ordinum Majorum receptionem dirimere Sponsalia; quia Ordines sacri ad continentiam obligant, proinde illud omne excludunt quod cum continentia vix possit conciliari. Hinc Trid. Sess. 24. Can. 9. *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos . . . posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse . . . Anathema sit.*

Duplex igitur manet difficultas; prima, num peccet lethali ter, qui post Sponsalia sacros Ordines sine alterius Partis consensu, recipit: secunda, an Sponsalia per simplex sacros Ordines percipiendi votum dissolvantur. Quod de voto recipiendi Ordines, id ipsum de voto ineundæ Religionis dictum censei debet. Quin & de voto servandæ castitatis.

Et quidem constat votum ingrediendæ Religionis, & licite emitti, & licite impleri etiã post Sponsalia, eaque tum dissolvi ex parte illius qui manet in sæculo.

Ratio primæ partis est quod Sponsalia, quin & Matrimonium ipsum, quod longe fortius alligat, sub eâ conditione ineantur, nisi statum perfectionem elegero; vel, nisi me Deus ad Religionem vocet; prout definitum est Cap. 2. & 7. *De convers. conjugat.*

Secunda pars ex dictis probata manet: qui enim Religionem vovet aut ingreditur, suo in sponsam juri renuntiat.

Tota igitur quæstio est de voto recipiendæ Ordinationis, vel servandæ continentiae. Ea autem de re duplex est opinio. Prior vota hæc omnia pro graviter illicitis habet, & negat per ea, ut quæ invalida sint, dissolvi Sponsalia. Ita Sanchez, disp. 46. n. 9. & disp. 47. n. 3. Suarez. Tom. 3. de Religione, Lib. 9. cap. 7. n. 12. Lessius, cap. 41. n. 54. Becan, q. 22. & alii plures quos citat Pickler ad tit. 6. Lib. 4. Decret. n. 16. In eandem sententiam propendit Habertus hic, §. 4. ubi adducit S. Antoninum, 3. Part. tit. 1. cap. 18. §. 2. Ostiensem, &c. Antonini verba hæc sunt:

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

L 3

Si

Si Sponsalia precedunt votum castitatis, tunc votum non impedit vel dirimit Sponsalia; sed eo casu cogi debet, vel votum solemnizare, scilicet proficundo in Religione; & sic essent soluta Sponsalia: vel Sponsalia profiteri, id est contrahere Matrimonium. Eadem est opinio Moralis Gratianop. Tom. 4. part. 2. Tract. 9. cap. 1. n. 5. Collat. Condom. Tom. 2. Collat. 14. Lucionenf. Tom. 9. Coll. 4. part. 1. Navarri Manual. cap. 22. n. 27. Cabasfur. Lib. 3. cap. 17. num. 11. ubi & docet eum qui le continentie voto post Sponsalia nuncupavit, posse imo & debere nuptias consummare, & omnino debitum petenti reddere; at prohiberi, tum a petendo, ut continentiam servet quantum potest; tum ab ulterioribus nuptiis, si consors præcedat. Opinionem hanc confirmat Gibert in hunc locum, eamque sequitur Ill. Dargentré, Tom. 3. pag. 123.

370 Prob. 1. quia eatenus valerent hujusmodi vota, ideoque & Sponsalia dissolverent, quia Sponsalia sub ea conditione fierent: *Nisi statum perfectiorem elegero*. Atqui conditio hæc Sponsalibus extra casum voti Religionis non inest. Si enim his inest, vel ex Jure, vel ex natura rei. Non ex Jure, cum Jus unum Religionis casum exipiat, & exceptio unius firmet regulam in ceteris. Non ex natura rei; cum e contra, qui tertio aliquid spondet, id simpliciter spondere censetur, non autem sub conditione, ut sibi promissionem in melius aliquid commutare liceat. Alias qui Petro diviti aureos centum pollicitus est, eodem egenis erogare posset, quia id melius sit.

371 2. Quia ex trita Juris regula non licet votum vel juramentum in aliquid evidenter melius cum tertii præjudicio immutare. Qui autem post inita Sponsalia votum Ordinis sacri vel castitatis emittit, grave alteri præjudicium infert. Ergo votum ejus nec valet, nec ad solvenda Sponsalia inferre potest: quandoquidem Deus coli non vult cum alterius injuria.

372 3. Quia Joannes XXII. Extrav. univ. *De voto*, præcipit ut qui post Matrimonium ratum, sed non consummatum, sacris initiatus est citra sponsæ assensum, cum ea maritaliter vivere compellatur, si ipsa exigat. Sed qui jubet Subdiaconum redire ad uxorem, non pateretur sponsam ex castitatis vel Ordinis voto dimitti.

373 4. Quia id a contractibus arcendum, per quod eorum obligatio elidi facillime possit. Quid autem facilius sponsis, quos initi fœderis jam piget, quam castitatem vel susceptionem Ordinum vovere; præsertim cum præparatio ad Ordines multum temporis requirat, & ab iis arceri possit qui arceri volet, seu ex vera vel ficta ignorantia, seu ex morum levitate, &c.

374 5. Quia, ut observat Ill. Dargentré, non debet nova Sponsalium dirimendorum regula induci sine Ecclesiæ Decreto. Atqui nulla Ecclesiæ Lege decretum est, ut votum castitatis Sponsalibus superveniens eadem dirimat.

375 Subjiciunt aliqui Alexandrum III. consultum de muliere, quæ post Sponsalia castitatis votum emiserat, ne nuberet homini, de cujus severitate plura postmodum audierat, præcepisse, Cap. *Veniens*, 5. *Qui Clerici*, &c. ut de fide mentita penitentiam ageret. Ergo, inquiunt, supponit Pontifex mulierem hanc, non obstante voto, ad Sponsalium executionem obligatam fuisse. Verum probatio hæc, quam potissimum opinionis hujus fundamentum esse perperam dicit Pontas hic, Caf. 13. facile dissolvitur. Prædicta

Ista enim mulier castitatem, non animo continentię, sed mala fide voverat: ne scilicet homini quem austerum esse falso vel incerto rumore didicerat, nuberet; unde & novas ambiebat nuptias, quas quidem ipsi, ne fornicationis reatum incurrat, permittit Alexander. Porro a voto quod mala fide emissum est, nihil inferri valet.

Posterior, & eque directe contraria opinio, docet 1. eum qui post Sponsalia, citra Partis alterius consensum, vel Ordinum susceptionem, vel castitatis custodiam voverit, ne venialiter quidem peccare; 2. per vota hæc dissolvi ipso facto Sponsalia, etiam juramento confirmata: Ita saltem ex parte Salmanticensis, eod. cap. 2. n. 26. & 33. & apud eos Azor, Cajetan, Gonet, art. 5. Idem de voto castitatis tenet Pontas, cit. Casu 13. Collator Andegavensis, pag. 147. Sylvius ad. quest. 53. art. 1.

Probant 1. auctoritate S. Thomę, qui cit. mox. qu. & art. ad 1. sic loquitur: *Propter votum simplex castitatis sunt Sponsalia dirimenda.* 376

2. Quia ex ipso S. Antonino, si duo vincula disparis potentie impossibilia contrahuntur, fortius repellit minus forte: Atqui fortius est vinculum voti, quam promissionis homini factę, etiam si hæc juramento confirmata fuerit. 377

3. Quia, ut advertit Sylvius, in Sponsalibus subintelligitur conditio hæc: *Nisi contingat notabilis mutatio vitę in melius.* Atqui vovens castitatem mutatur in melius. Ergo, ait idem Doctor, *Si vovens trahatur in iudicium, debet absolvi. & si condemnaretur, non esset in conscientia obligatus parere.* 378

4. Quia juxta Navarrum, etsi contrarię sententię addictum, solvuntur Sponsalia per aliquid de novo superveniens, quod si præcessisset, non fuissent contracta: Atqui ex omnium confesso votum vel Ordinis suscipiendi, vel servandę castitatis, si Sponsalia præcedat, eadem dirimit. Quandoquidem Sponsalia in tali casu sint de re illicita, nempe de nuptiis, quę sine sacrilegio ab habente votum perfici non possunt. 379

Fatendum tamen probationes istas non esse omni exceptione majores.

Non 1. quia Textus S. Thomę de voto Sponsalia præcedente ab insignibus nonnullis ejus Discipulis intelligitur, & ut minimum æquivocus est. A Textu autem æquivoco non tuto arguitur contra expressam S. Antonini auctoritatem. 380

Non 2. Neque enim fortius est vinculum quod nullum est: nullum autem est votum quod a Deo, utpote in grave tertii præjudicium, non acceptatur; neque acceptari decet; ne fraudi & inconstantię pateat aditus. 381

Non 3. Id enim inquirimus an Sponsalibus insit conditio hæc generalis, *Nisi statum meliorem, quicumque is sit, elegero.* Sane vero fatentur Adversarii, saltem plures, non licere desponsatis simplicem cęlibatus statum sine voto amplecti. Atqui tamen istatus, utpote virginitatem complectens, melior foret conjugali statu. Quod enim reponunt nonnulli cęlibatum, si a voto præscindatur, statum non esse, nihil habet solidi. Potest enim quis certum vitę genus ex firmo proposito in perpetuum amplecti: potest & quis statum ex voto amplecti ea mente, ut, si casus exigat, ab eo recedat per dispensationem. Itaque conditio, *Nisi meliora eligam*, si de Religione intelligatur, de Jure inest Sponsalibus: si vero de castitate vel Ordinibus suscipiendi, inesse negari potest. 382

Non 4. Fallit enim in pluribus regula quę objicitur. Sic dissolvi possunt 383

Sponsalia propter subsecutum in sponso fornicationis crimen, propter supervenientem morbum, &c. non tamen semper, si hæc præcesserint.

- 384 En utriusque Partis momenta. Prima vero propior videri possit, & gravioribus sulta argumentis. Utramque (indulgeat Lector, si mentem inter olores vilis anser aperire ausim) sequeretur in praxi, sed diversimode. Primam in foro exteriori, quod Officialium est, ne per huiusmodi vota dolo & fraudi via panderetur, nisi alio traheret ex specialibus circumstantiis; ut si sponsus huc usque deditus sceleri, & repentino complicitis casu percussus, totum se dedat poenitentiae, & ut in se plestat illicita quibus olim vacavit, a licitiseriam abstinere cogitet. Secundam sequeretur in conscientia foro, proinde ad nuptias non urgerem etiam qui post Sponsalia se se interiori Dei voce ad castitatem, vel sacros Ordines invitari, ac quadantenus trahi, non ore solum profitetur, sed & factis comprobare incipit. Verum non posset is (& hæc æova est primæ sententiæ confirmatio) inconsulto Episcopo ordinari. Solent enim Episcopi ante Ordinationem inquirere num prorsus liberi sint, qui ad Ordines accedunt, Quia toto Tit. *De obligat. ad ratiocinia non ordinandis*, prohibetur ne quis obligatione aliqua adstrictus, in alterius præjudicium ordinetur.

- 385 Ceterum, quævis eligatur opinio, certum videtur Partem quæ voti emissi conscia non fuit, liberam manere a Sponsalibus; quia qui quantum de se est statum cum Matrimonii vulgato statu ineompossibilem amplectitur, juri suo renuntiat. Poterit hæc quidem, juxta priorem sententiam; urgere Sponsalium executionem. At nusquam auctor ero ut multum urgeat, ne vel trahat ad nuptias reluctantem, vel Deo ad aliud vocanti repugnet.

Quæres an ex voto castitatis, vel Religionis, Sponsalia præcedente, hæc irrita sint, quando istis accessit deinceps sponsæ defloratio.

Respondet Pickler ad Tit. 6. Lib. 4. in hoc etiam casu standum pro voto, licet quæ deflorata est, ejusdem voti prorsus ignara foret, & grave ferat damnum, quod alia quam Matrimonii via resarciri non possit.

- 386 Ratio est r. quod Sponsalia post votum emissæ nec ratione sui obligent, utpote nullius inita, nec ratione deflorationis, cum actio mala contractum de se irritum firmare non possit; nec ratione damni ceteroqui irreparabilis; quia non potest alius jure suo jam quæsito privari, propter damnum alterius, maxime vero cum is damnum illud culpa sua subit. Unde, ut infra dicemus, Sponsalia priora non desinunt obligare, licet posteriori sponsæ iniusta sit per deflorationem labe solo conjugio reparabilis. Atqui per votum antecedens Deo jam acquisitum erat jus in personam voventis. Aliunde vero suum sibi damnum imputare debet sponsa quæ perversis blanditiis cessit.

- 387 2. Quia non licet rem uni jam traditam subripere ad compensandum damnum alteri inique illatum. Ergo nec corpus Deo semel per vota consecratum licet eidem quasi subripere, ad compensandum damnum scorto vel sponsæ illatum.

- 388 3. Quia a ratione alienum est & scandalosum. ut quis per scelus, tum suum, tum fornicariæ complicitis, licet voti nesciæ, a voto fiat immunis; & ex facinore commodum reportet.

- 389 4. Quia Sponsalia ante votum inita, non obstante voto castitatis postmodum

modum emisso, obligant. Ergo & vicissim votum Sponsalia præcedens obligat, non obstante quæ ipsum secuta est defloratione, juxta hanc Juris in 6. Regulam, n. 54. *Qui prior est tempore, potior est Jure.* Hæc ille.

Aliter sentit Sanchez, Lib. 1. disp. 45. ubi docet suam quidem hæc votis vim manere; proinde eum qui castitatem vovit, nec debitum petere posse, nec aliam ducere, seu post dissolutionem Sponsalium ex legitima alia ratione, seu post uxoris mortem; eum vero qui vovit Religionem, ad eam in utroque hoc casu ineundam teneri. At simul contendit necessarium esse ut hi Matrimonium contrahant, cum aliter illatum inficiæ voti sponsæ detrimentum refarcire non possunt.

Probat autem 1. quia ex omnium confesso votum non obligat hic & nunc rebus notabiliter mutatis. Atqui hic supervenit notabilissima mutatio, nempe fortissimum iustitiæ vinculum, & gravissima proximi perniciēs, si votum impleatur.

2. Quia votum eleemosynæ non ligat voventem, qui grave quod postea intulit damnum refarcire non potest, si votum exequatur. Ergo a pari.

3. Quia iustitiæ obligatio validior est quam obligatio Religionis: & ideo ære alieno gravatus Religionem quam prius vovit ingredi non potest, si prudens sit spes quod in sæculo manens satisfaciat creditoribus. Atqui sponsæ corruptor eidem obligatus est ex iustitia, Deo autem tantum ex Religione. Ergo cum statim suum erga sponsam debitum expungere valeat, ad id tenetur; adeoque & voti sui semper subsistentis executionem differre.

4. Votum procedit ex mera erga Deum liberalitate, Sponsalia autem ex contractu utrinque oneroso. Atqui posterior hæc obligatio strictius urget quam prior.

5. Non acceptat Deus prout nunc implendam promissionem, quæ nunc sine gravi alterius damno impleri nequit. Ergo neque continuat acceptance votum, quod alteri graviter ruinofum esse incipit.

Subdit Sanchez opinionem hanc a gravissimis Salmantinis Doctoribus, & eruditis S. J. Theologis probatam fuisse. Neque vero dubium est quin rationi & æquitati multum congruat. Utique solvi possunt quæ contra objeuntur. Unde

Ad 1. tenetur corruptor ad nuptias ratione damni alioquin irreparabilis: Deus autem jure sibi parto cedit, non omnimode quidem, sed ad tempus; prout cedit, cum ære alieno gravatus debitum in sæculo expungere potest.

Nec obest culpa sponsæ, sicut non obest quod quis partim ex sua culpa, partim ex aliena gravetur debitis, quæ ipsius in Religionem ingressum retardant. Neque enim quia oculus noster nequam est, desinit Deus esse bonus.

Ad 2. Non subripitur Deo id quod Deus ad tempus remittit, ut graviora mala vitentur.

Ad 3. 1. Dubitari possit an ex scelere commodum referat, qui sponsam corruptam ducit, & cujus ex lapsu faciliori lapsus cum aliis multiplicem suspicari potest. 2. Homini huic pro peccato gravis indicetur poenitentia, quæ futile, quod ex peccato refert, commodum compenset.

Ad 4. Neg. conseq. Non enim quia Deus nullam voti Sponsalia subsequens rationem habet, ideo nullam deflorationis votum subsequens rationem habere

bere censendus est. Sane non exigit Deus. rebus insigniter mutatis, id quod ante mutationem illam exigebat: Quapropter votum dandæ summæ, quæ ad debiti supervenientis solutionem necessaria est, vel condonat, vel ad tempus suspendi patitur. Unde regula: *Qui prior est tempore potior est jure*, fallit; cum servato temporis ordine grave nascitur alicujus præjudicium, grave & multitudinis scandalum. Et ita docui Tom. 1. pag. nunc 413.

- 399 Quamquam rebus bene pensatis tota hæc questio levioris videtur esse momenti. Vel enim defloratio seu virginis, seu honestæ viduæ, publica est aut manifesta, vel occulta prorsus. Si primum, nulla est sapiens Religio, quæ hominem fracti voti & corruptæ virginis rerum admittere velit: imo sunt Religiones in quibus emissæ ab eo fraudulentè Professio per Constitutiones irrita foret. Posset is quidem servare castitatis votum: at, quidquid contradicant nonnulli, multo satius est, ut dispensationem petat ab Episcopo, qui tunc dispensare poterit; eo quia dubium est an huiusmodi votum per se non suspendatur. Si secundum, nullum est damnum quod absolute reparari indigeat. Tunc tamen hortarer quoque ad obtinendam a Papa voti dispensationem: at renuenti, sequere ad meliorem statum vocari credenti & probanti, absolutionis beneficium reculare non auderem, nisi id aliæ exigere circumstantiæ.

Ad Tir.
4. L. 4.
Decret.

§. V. *An priora Sponsalia per posteriora, vel saltem per Matrimonium cum alia initum solvantur?*

Quædam hic certa sunt, quædam & dubia.

- 400 Certum est itaque Sponsalia jam non dirimi per posteriora sola, quia fides posterius data in præjudicium prioris plane irrita est. Aliud erat ante Tridentinum, cum postremis Sponsalibus accedebat carnalis copula, modo tamen non fornicario, sed maritali affectu; quia posteriora hæc Sponsalia transibant in Matrimonium, ut probat Sanchez disp. 49. ex Cap. *Is qui fidem*, 30. *De Sponsalib.* At jam abolevit istud Matrimonii præsumpti genus & cum clandestinis nuptiis evanuit.

- 401 Dixi, *per posteriora sola*, seu simpliciter sumpta. Si enim Sponsalibus secundis accedat coitus cum consanguinea in primo gradu prioris sponsæ, neutra jam duci poterit. Non prior, propter impedimentum affinitatis ex copula tali confurgens: non posterior, ratione publicæ honestatis, quæ ex prioribus Sponsalibus validis orta est.

Hæc tamen, ut ibid. n. 2. advertit Sanchez, intelligenda sunt ex parte illius qui secunda Sponsalia contrahit. Pars enim altera a fide data immunis manet, licet cum posteriori sponsa peccatum non fuerit. Qui enim nova contrahit Sponsalia, palam testatur se prioribus renuntiare.

Verum dubitatur 1. an, si priora Sponsalia dissolvi contingar, sive per prioris sponsæ mortem, sive aliter, teneatur sponsus posteriora exequi. 2. An si idem cum secunda sponsa peccaverit, eam ducere teneatur, non quidem ratione Sponsalium, quæ irrita sunt, sed ratione damni ceteroqui irreparabilis. 3. Quid juris si posteriora Sponsalia, non item priora, juramento confirmata sint:

Dico 1. qui posteriora Sponsalia contraxit, his post priorum dissolutionem non tenetur.

Prob. 1.

Prob. 1. quia secunda Sponsalia nec valere ut Sponsalia, prout fatetur 402
qui in presenti a nobis dissentit Covarruvias, nec valere in genere promissionis; tum quia Sponsalia nihil aliud sunt quam promissio; tum quia promissio hæc erat rei illicitæ. Porro non firmatur tractu temporis quod de jure ab initio non subsistit, Reg. 18. in 6.

2. Quia qui voto ligatus Sponsalia contraxit, non tenetur ad ea, 403
quamvis postmodum dispensetur a voto: quare autem, nisi quia Sponsalia hæc ab initio nulla fuerunt propter impedimentum prohibens? Atqui pariter in nostro casu posteriora Sponsalia ratione impedimenti priorum irrita fuere.

3. Quia promissio facta tempore inhabili non obligat tempore habili: unde si Religionem profiteatur conjugatus, non tenetur, mortua uxore, ad Religionem reverti; quia quo professus est tempore, inhabilis erat ad Religionem.

4. Quia, saltem juxta plures, quos sequitur Sanch. disp. 30. n. 6. votum 405
de re impossibili non obligat ea possibili facta. Ergo nec obligabit per se secunda promissio, licet jam possibilis, quia ab initio nec possibilis, nec licita erat. Per se, inquam, quia licet sponsus ille ratione promissionis non obligetur, obligari poterit ratione damni quod deflorata virgini, aut honestæ viduæ, magnam famæ jacturam patienti intulerit.

Obj. 1. Professio conjugati, licet non valeat ut Professio, & in uxoris præjudicium, valet tamen ut votum castitatis, & in præjudicium protentis. Ergo a pari posteriora Sponsalia valebunt non quidem in damnum sponsæ prioris, sed in præjudicium sponsi, qui ea, cum id possibile fiet & licitum, adimplere tenebitur.

R. neg. conseq. Ideo enim votum conjugati valet ad castitatem, quia 407
is ipso etiam conjugii tempore ad castitatem ex parte sua, seu ad non petendum debitum se se absolute obligare potuit. Contra vero qualis Sponsalibus obstrictus erat, nullo modo potuit alii fidem suam absolute largiri. Unde postrema obligatio prorsus est irrita, nisi inita fuerit sub conditione quod prior sponsa jure suo cederet, vel moreretur, &c.

Obj. 2. Juramentum rei illicitæ, si deinceps licita evaserit, obligat. 408
Ergo a pari promissio Matrimonii, &c.

R. juramentum rei illicitæ non obligare eadem facta licita, nisi cum 409
ex generali jurantis intentione ad casum quo res licita evaserit, extenditur; uti videris apud Navarrum, Manual. cap. 12. num. 89. Hinc autem sequitur tantum, quod fatemur, posteriora Sponsalia, si conditionate fiant, valere posse.

Inst. Condicio secundam ducendi, si prior jure suo cedat, vel Religionem ingrediatur, semper secundis Sponsalibus imbibita est. licet is expresse non addatur. Prob. ant. tum quia censetur sponsus se posteriori obligatum voluisse quantum potuit; potuit autem conditionate: Tum quia sub lata hac conditione posteriora Sponsalia non vacassent a peccato: quod admitti non debet, si a peccato excusari possint.

R. ad 1. neg. ant. Hæc enim conditio, ut bene Pikler ad Tit. 4. Lib. 4. 411
Decretal. n. 7. nec ex natura rei, nec ex Jurisdispositione, secundis Sponsalibus imbibita est. Non ex natura rei; cum Sponsalia hæc absolute iniuri possint, & absolute, non obstante peccato, iniuri foleant ab infidelibus spon.

sponsis, qui sapius puellæ castitati infidias parant. Unde sicut Sponsalia cum impedimento dirimente scienter inita absolute iniri censentur, licet non sine gravi peccato: sic & in præsentis. Non ex dispositione Juris, cum Jus illud nullibi legatur.

412 Saltem, inquit, sponsus posteriorem sponsam ducere tenebitur, si prior vel sponte, vel ex putatitia caritatis obligatione, jure suo in ejus gratiam cesserit.

413 R. neg. ant. Quod enim de Jure nullum est, nullam parit obligationem. Unde qui anteatatem professus est invalide, ad prætatam non tenetur vi Professionis hujus invalidæ denuo profiteri. Si quæ igitur hic subsistit secundi conjugii obligatio, hæc ex necessitate vel scandalii vitandi, vel damnum illatum resarciendi exurgit.

Circa quætionem secundam, num scilicet qui posteriori sponsæ stupri labem inussit, eam ducere teneatur, longe gravior est difficultas; quæ ut pro modulo solvatur.

Dico. 2. Qui posteriorem sponsam corruptit & gravidam fecit; non tenetur eam, si priorum Sponsalium conscia erat, ducere: Si vero horum nescia erat, tenetur aliquando ex caritate eam ducere, si sponsa prior jure suo cedat. Utrum autem hæc jure suo cedere teneatur, dijudicandum est ex circumstantiis.

414 Prob. 1. pars, 1. ex unanimi Doctorum consensu. 2. Quia jus prioris sponsæ non potuit auferri per injuriam quam ei intulit posterior, suum ipsi, quantum potuit, sponsum sustinendo. 3. Quia quæ priora Sponsalia sciebat, deceptrix fuit potius quam decepta, unde quod patitur damnum, sibi, non alii, imputare debet.

Secunda pars a variis varie probatur. Sunt enim qui cum Agadio Coninch, n. 34. Pontio; cap. 14. n. 4. Salmanticensibus; cap. 2. n. 45. priora Sponsalia per nova secuto coitu dissolvi velint, ita ut duarum sponsum posteriorem ex justitia ducere teneatur: & id quidem probant.

415 1. Quia per copulam hanc animo maritali factam sub spe conjugii, fit anticipata corporum traditio; quæ cum Jure antiquo ad inducendum Matrimonium sufficeret, Jure novo ad dissolvenda Sponsalia sufficere debet. Tametsi enim Tridentinum Matrimonii per hujusmodi clandestinos coitus contracta valere amplius noluerit, non tamen copulæ huic vim ademit priora Sponsalia dissolvendi.

416 2. Quia quando duobus res promissa fuit, præfertur promissarius etiam posterior, cum ei facta est traditio: sicut & res uni vendita, nec tradita; alteri vero postmodum vendita & tradita, ipsius remanet, ex Leg. Quotiens; 15. De rei vendit. Atqui per copulam facta est posteriori sponsæ traditio corporis.

417 3. Quia vinculum minus forte cedere debet fortiori. Porro Sponsalia carnali coitu firmata, sunt vinculum fortius quam simplicia.

418 4. Quia duos inter litigantes, quorum alter de damno vitando certat, alter de lucro captando is de Jure præfertur qui certat de damno. Atqui sponsa posterior, quæ imprægnata supponitur, quæ proinde & a fama & ab alterius paris conjugii spe excidet, certat de damno. Ergo debet præferri. Unde, ajunt Salmanticenses, si utraque femina in judicio de jure sibi quæsito certet, nullus erit Judex qui pro secunda judicium non ferat.

Verum

Verum his probationibus multum inniti nolum. Non primæ, quia, ut
solide Pickler, cod. tit. 4. n. 4. nusquam ante Tridentinum copulæ quam
fornicariæ esse constabat, attributa est vis vel Matrimonium efficiendi,
vel dissolvendi priora Sponsalia; sed ei tantum quæ præsumebatur mari-
talis. Ergo cum hodie post Tridentinum copula omnis, extra Matrimo-
nium in facie Ecclesiæ contractum, præsumatur & reapse sit fornicaria,
nulla est quæ prioribus Sponsalibus præjudicare possit. Unde tota quæ
hic reperitur corporum traditio, nihil præter crimen operari valet.

Non secundæ. Tunc enim solum rei prius promissæ traditio subinde
facta præfertur, cum ei Jus assistit, & eam habet pro valida. Porro co-
pula fornicaria non est traditio cui Jus assistat, sed Jure omni reprobatur.

Non tertiæ. Dici enim possit secunda Sponsalia, utpote invalida,
nequidem esse vincula; nec vincula fieri per subsequens flagitium. Sane pro
primis Sponsalibus stare videntur possessio, temporis prioritas, innocentia.

Non quartæ. 1. quia tunc solum litiganti de damno favent Jura,
cum is innocens est, nec quæsito alterius juri præjudicat. Porro sponsa
posterior deliquit, sibi que uni damnum suum imputare potest. Noverat
sane, vel ut plurimum nosse debuerat, plerosque procos quidquid pos-
sunt & non possunt polliceri, ut fruantur optatis. 2. Quia sponsa prior
de damno etiam vitando certat, ne videlicet a jure sibi acquisito excidat.

Quod additur sponsam posteriorem apud Judices omnes causa victu-
ram esse, gratis additur. Imo censet Pickler in Judicio standum esse pro
primis Sponsalibus; licet forte in foro conscientiæ agi posset apud spon-
sam ut jure suo cederet.

En ut solvantur opinionis hujus momenta, utique admodum proba-
biliter. Unde, meo quidem judicio, non tam rigori Juris insistendum,
quam legi caritatis. Itaque

Prob. eadem secunda pars, simul & tertia. Ut sponsus posteriorem
sponsam aliquando ducere teneatur, ex prioris sponsæ consensu, & hæc
quandoque in id jure suo cedere debeat; sufficit ut utrumque hoc non-
nunquam exigit hinc quidem misericordia, inde vero virtutum regina,
caritas. Atqui res ita se habet pluribus in circumstantiis. Sit enim
puella nequaquam nata crimini, quæ a noverca tractata inhumaniter,
& ut Arcæ columba, incerta quo pedem figat, tradiderit se amico,
qui per se vel per lenam lenæve similem renitendi tandem persuaserit
fornicationem solum esse viam, qua utraque familia ad consentiendum
Matrimonio adduci possit, solam prohinc quæ puellæ calamitati mo-
dum imponat; annon miseratione quadam digna est puella ingenua,
quæ dolo iis in casibus cessit; Supponatur rursum priorem sponsam a
pluribus inquiri ad nuptias; posteriorem vero, nisi a corruptore du-
catur, a tota familia deferendam esse, ita ut se crimini dedere obli-
getur; item æterna inter utramque stirpem oritura esse jurgia, fortassis
etiam sponsæ vel ipsius sponsi mortem, &c. annon exigit charitatis lex
ut sponsa prior cum mediocri sui detrimento, forte etiam nullo, quin
& quandoque lucro, jure suo cedat, mala ut hæc tanta avertat? An-
non hic clamat ea Evangelii regula, quæ vel Ethnico Imperatori tanto-
pere placuit, quæque, ut aiebat vir sapiens, tot conscientiæ casus resol-
vit? *Quodcumque vultis ut faciant vobis homines, & vos facite illis.* An-
non

non legi huic, uno ante mortem instanti paruisse velit? Annon quæcumque ex nimio juris sui studio nascentur peccata, scandala, &c. sibi imputabit? Efto igitur amatum suum jure stricto sponsæ posteriori dimittere non teneatur; at, nisi fallor, jure charitatis hucce in circumstantiis dimittere tenetur.

425 At, inquis, quidquid illa subit mali, sibi debet imputare; quia nosse debuerat nullam his amantium pollicitationibus fidem habendam esse.

426 R. puellam hanc non esse quidem a culpa immunem, at eam nihilominus ex circumstantiis miseratione & caritate dignam effici. Peccat utique quæ ex metu gravi Sacramentum Matrimonii profanat, & hujus tamen metus rationem habet Ecclesia in Matrimonii dissolutione. Deinde culpa jus quidem strictum auferre potest, at caritatis beneficium non excludit. Quæ hominum fors, si cum iis agat Deus uti cum proximo suo agunt?

427 Ceterum hanc responsionis nostræ moderationem haud reor puellis pluribus esse profuturam, quia earum pleraque non tam decipiuntur a sponso vel proco, quam a propria libidine. Unde his non ira indulgendum, ut legitimam sponfam a jure acquisito dimoveant: quin & quandoque exigit charitas ut iniquitatis suæ pondus ferant, in aliarum terrorem & exemplum. Et vero sponsa prior jus habet certum & legitime partum. Atqui æquum non est ut jure illo privetur per crimen alterius, cum istud nulla gravi causa imminuitur. Crimen enim quod nec imbecillitati, nec deploratæ rerum conditioni attribui potest, poenam potius quam tantum favorem promeretur.

Dico 3. Sponsalia priora juramento minime vestita non dissolvuntur per posteriora etiam jurata, nisi, cum hæc contracta sunt, justa subesset causa resiliendi a prioribus.

428 Prob. 1. pars, quia juramentum illud, utpote in præjudicium tertii, fuit de re iniqua, adeoque & contra bonos mores. Atqui juramentum nec iniquitatis vinculum esse potest, nec contra bonos mores obligatorium esse, ex Reg. 58. in 6.

429 Hæc tamen Sponsalia ex parte illius cui prior fides data erat, caduca sunt, cum sibi fidem pro viribus frangenti, fidem servare non teneatur.

430 Probatur 2. pars, quia si sponsus justam habebat a fide prius data resiliendi causam, potuit resilire, proinde vota alio convertere. Ergo valent secunda quæ contraxit Sponsalia.

Circa Matrimonium duo queruntur: 1. an semper dissolvat priora Sponsalia: 2. an ea dissolvat absolute, ita ut contrahens liber sit a duenda priori sponsa, si conjux ipsius moriatur, vel ab eo in Religionem, needum consummato Matrimonio, recedat. Qua de re

R. 1. Matrimonium priora Sponsalia dissolvit, si valide contrahatur. Si autem invalide, dissolvit ex parte illius qui deferitur.

431 Prob. 1. pars, tum ex Gregorio IX. Cap. 31. *De sponsalib. ubi secundum Matrimonium non potest separari intuitu desponsationis de futuro, etiamsi juramentum intervenierit*: Tum quia Matrimonium etiam ratum est vinculum quacumque simplici desponsatione fortius. Hæc enim solum jus ad rem tribuit, illud jus in re. Gravissime tamen peccat qui post Sponsalia de futuro cum una, contrahit cum alia per verba de presenti.

432 Prob. 2. pars, ex Reg. 6. Juris in 6. ubi non præstat impedimentum, quod de jure non sortitur effectum.

Prob. 3. pars, quia sponsus, cum alii etiam invalide conjungitur, 433
a desponsata, quantum in se est, animo & corpore recedit.

Respondeo 2. Probabilius est priora Sponsalia non omnino solvi ex parte contrahentis Matrimonium, sed solum suspendi, quamdiu manet idem Matrimonium. Proinde si moreretur conjux de presenti ducta, teneretur qui eam duxit ad docendam priorem, si illa consentiat, nec unquam juri suo renunciaverit. Ita Pontius, Lib. 12. cap. 13. n. 4. Salmanticensis, n. 39. Pickler, eod. Tit. 4. n. 6. Sylvius ad q. 43. Suppl. art. 3. ubi quamvis Sponsalia priora superesse & vigere neget, agnoscit superesse & vigere promissionem priori sponsæ factam; quod & docet Pontas, v. *Fiancailles*, Cal. 18.

Prob. Si Matrimonium istud priora dissolvat Sponsalia, vel ex Jure positivo, vel ex Jure naturali. Atqui neutrum dici potest. Non 1. ut patebit ex objectionum solutione. Non 2. sed e contrario: Jus enim naturale & justitia commutativa eum qui justitiæ obligationem contraxit, tamdiu ligant, donec eam certis circumstantiis adimplere possit; licet hic & nunc subsit obex obligationi actu adimplenda. Sic qui summam debet, quam hic & nunc, seu propter inopiam, seu propter locorum distantiam exolvere non potest, manet obstrictus debito, quod sublato obice expungere tenetur. Sic & qui ligatus voto castratis vel Religionis contrahit Matrimonium, etsi ab ejus executione, plus minusve immunis sit, dum vivit conjux, ad illud implendum post mortem conjugis obligatur. Sed qui aliam desponsavit, cum ea contraxit obligationem justitiæ. Ergo licet ei, vivente uxore, facere satis non possit, eadem manet ligatus, ita ut eam, ubi se se dederit occasio, adimplere teneatur.

2. Si quis rem duobus venditam tradidit emptori secundo, potior est quidem hujus conditio, sed prioris jus non est omnino extinctum: unde si res ad vendentem redeat, hanc primo emptori tradere tenebitur. Ergo idem de sponsæ prioris jure sentiendum.

3. Iniquum est & absurdum ut quis ex fide immaniſſe violata commodum referat: referret autem, si a priori suo debito liber prorsus efficeretur.

Dixi, si prior sponsa nunquam renunciaverit juri suo: si enim ei verbo vel opere renunciavit, puta alii nubendo, nihil jam in priorem sponsum juris habet, uti post Paludanum docet Pontas hic, Cal. 20.

Obj. 1. cum Sanchez, disp. 48. Becan, cap. 43. q. 24. & aliis quorum probationes sequitur Pontas, licet sensum non sequatur: obligatio semel extincta non reviviscit, neque restitui potest, ex Cap. *Queris*, 129. dist. 4. *De consecr.* Atqui priorum Sponsalium obligatio per initum cum alia Matrimonium tollitur; ut constat ex Cap. 31. *De Sponsal.* Ita ut sponſo qui fidem in hac parte violavit, solum injungatur poenitentia, (Can. ult. XXII. q. 2. Cap. 1. *De sponsa duorum*) & nihil aliud. Ergo.

R. dist. min. Tollitur ex parte sponsæ repudiata, quæ alii nubere potest, C. Omnino & ex parte utriusque, N. Jura enim tantummodo dicunt Sponsalia de presenti, non obstantibus primis cum alia de futuro contractis, valere, nec proinde separandos esse conjuges; quod nemo in dubium vocat: At nullatenus dicunt priora Sponsalia extinguí omnino, & utrinque solvi. Quod enim sponsus qui aliam a desponsata, duxit, irri-

tam fidem fecisse dicitur, ostendit eum quidem violasse fidem, at non probat eum per hoc suum scelus ita ab omni sponsione liberum evasisse, ut nihilo plus sponsæ priori obligatus manet, quam extraneæ.

442 Obj. 2. Promissio servi, qui postea manumissus libertatem recuperavit, non tantum suspenditur, sed & adeo extinguitur, ut si idem pristinam in servitutem redierit, non reviviscat prior obligatio; uti constat ex Leg. 83. ff. *De V. O.* Ergo nec reviviscit priorum Sponsalium obligatio.

441 R. neg. consequ. Servus enim libertate semel recuperata, statum suum omnino mutat, & fit alia civiliter persona. Atqui sponsa, propter injuriam sibi factam, non mutat statum. Ergo nulla est illatio, &c. Adde cum Pickler hanc Juris circa servos dispositionem specialem esse, & utcumque a Jure naturali recedere. Ab his autem quæ speciali Jure constituta sunt, non debet ad alios casus fieri extensio.

442 Obj. 3. Ex duobus vinculis rationis ejusdem, minus forte per fortius omnino extinguitur. Sic v. g. actualis in Ordine laxiori professio penitus extinguit votum simplex editum ingrediendi Religionem arctiorem, ut constat ex Cap. 5. *De voto*, &c. Atqui obligatio Sponsalium de presenti cum una, & obligatio Sponsalium de futuro cum altera, hinc quidem sunt ejusdem rationis, cum utraque sit justitiæ; inde vero non sunt æque fortes, cum Lege fortior sit obligatio conjugii, quam Sponsalium. Ergo.

443 R. 1. Non desunt qui credant eum qui in Ordine laxiori professus est, teneri ad ingrediendum strictiorem, si forte laxior Ordo penitus aboleatur. Nec contrarium obiecto Juris Canone sancitum est. Ita Mastrius.

444 R. 2. neg. maj. Ut enim sua vinculo fortiori tota vis conservetur, sufficit ut actu prævaleat, & quamdiu subsistet, suspendat vinculum minus forte; non autem necesse est ut illud prorsus dissolvat. Imo æquum est ut unicuique vinculo suum robur permaneat.

445 Nec nocet comparatio e Professione in laxiori Monasterio petita; 1. quia Professio, generalissime loquendo, indissolubilis est, neque ulla spes affulget illius rescindendæ: contra vero spes est Matrimonii per alterius Patris mortem dissolvendi. 2. Quia votum Religionis arctioris, & Professio laxioris, eidem Deo facta sunt, absque eo quod alii cuiquam jus suum eripiat. Contra vero Sponsalia de futuro & de presenti sunt personis diversis, nec posteriora iniri possunt, quin gravis priori sponsæ fiat injuria. 3. Quia Ecclesia divinæ voluntatis interpretes judicat Professionem, qua quis se Deo, licet minus perfecte, tradit, eidem esse magis acceptam, quam promissionem se se ei tradendi perfectius in posterum: idque eo magis æquum est, quod promissionis hujus dispensatio satis facile obtineri possit, non autem Professionis ipsius. Contra vero non judicat Ecclesia Matrimonium cum secunda perfide initum, sic placere Deo, ut jam nihil prorsus debeatur priori sponsæ. Ergo non valet hæc voti & Professionis comparatio cum Sponsalibus & nuptiis. Erit hac longe felicior: Votum ingrediendæ Religionis non dissolvitur, sed tantum suspenditur per Matrimonium; unde mortua uxore tenetur vovens ingredi Religionem. Ergo nec dissolvuntur priora de futuro Sponsalia per posteriora de presenti, sed tantum suspenduntur.

446 Obj. 4. Si maneret obligatio ad sponsam priorem, huic daretur ansa optandi & captandi mortem sponsæ posterioris: quin & isthæc ex zelotypia

pia optare & captare posset mortem prioris. Atqui admitti non debent principia quæ eos effectus pariant.

Resp. periculum istud vulgo fictitium, cum per accidens sit, & ex malitia quæ præsumi non debet, haud esse satis ut sponsa innocens jure suo privetur. Utiq; facilius erat necdum nuptæ mortem insequi, quam nuptæ & in marito defensorem habentis. Quæ primum non tentavit, cur secundum tentatura judicetur?

Ceterum fatentur ipsi etiam Adversarii cum Sanchez, ib. n. 5. eum qui sponsam, seu virginem, seu boni nominis viduam, spe Matrimonii decessisset, ad eam, post consortis suæ mortem, ducendam obligatum iri, ratione damni eidem illati.

§. VI. De ceteris Sponsalia dissolvendi Causis.

Quæres 1. an Sponsalia dissolvantur ob superveniens Juris impedimentum.

R. dissolvi si impedimentum sit dirimens; ut si sponfos inter oriatur affinitas ex fornicatione cum consanguineis in primo vel secundo gradu. Ratio est quia jam inter eos Matrimonium consistere non potest.

Sed num tenetur is cujus culpa impedimentum contractum est, dispensationem impetrare; ut conjugium perficiat?

Certum est 1. innocentem a Sponsalibus resilire posse, etiamsi nocens dispensationem obtinere velit, aut de facto impetraverit. Neque enim per dispensationem excidit a jure sibi per alterius culpam acquisito.

Certum est 2. sponsum teneri per accidens ad petendam dispensationem, nempe ratione illati damni; ut cum virginem, vel honestam viduam sub spe Matrimonii corruptit, aut utrique imminet boni quod habent nominis jactura. Tota igitur difficultas in eo est, an nocens, præciso etiam Partis alterius damno, & eo solum quo injusta fuit impedimenti causa, dispensationem, si id exigat Pars innocens, postulare teneatur.

Priori autem nobis videtur pars affirmans, quam contra Coninch, n. 37. & tenent Petrus Ledesma, 3. p. q. 43. art. 3. Salmanticenses, n. 73. Pichler in Tit. 6. De spons. n. 52. Anaclet. Reiffenst. n. 295. Ratio est, 1. quia qui culpa sua ponit Matrimonii impedimentum, graviter violat jus alterius. Ergo jus illud rescire debet, si potest. Atqui potest per dispensationem. 2. Quia nemo ex iniquitate sua commodum referre debet, & facilitatem habere per scelus deficiendi a fide data. Utrumque autem contingeret, si quis impedimentum apponendo Sponsalibus, ab iis omnino solveretur.

Limitant Conclusionem hanc Sanchez, Lib. 1. disp. 56. Pichler; ib. &c. si dispensatio magnis impensis indigeat. Verum id alii rejiciunt, tum quia jus ad conjugium sit res magna, satque pretio æstimabilis, ut jactura ejus multo etiam sumptu reparanda incumbat: tum & maxime, quod in his casibus dispensatio, vel nullis, vel modicis impensis obtineri solet. Affinitatis enim impedimentum ex copula vulgo secreta prodit, adeoque dispensatio ejus non a Dataria, sed a Pœnitentaria obtineri potest & debet. In hac autem dispensationes sine ulla obolo obtineri, & a quovis

Confessario procurari valent, nec alio quam scriptæ & recipiendæ Epistolæ portus pretio comparantur.

- 454 Obijciuntur tria, & 1. quod ad impossibile nemo tenetur, sed quæ de jure fieri nequeunt, & dispensatione indigent, inter quasi impossibilia recententur, Leg. 137. ff. *De V. O.* 2. Dispensationes sunt Legum vulnera. Atqui nemo Legi publicæ vulnus inferre tenetur, quo jus privatæ personæ reparet. 3. Fieri aliquando ut impedimentum sit publicum, & ideo sine extraordinariis sumptibus relaxari non possit.

- 455 R. ad 1. dist. Ad impossibile physice nemo tenetur, C. Ad impossibile, id est ad difficile, quod per dispensationem auferri possit, Subd. Nemo tenetur, cum non incumbit reparatio juris alieni graviter violati, iterum Dist. Nemo tenetur per media tam extraordinaria, ut fonti damnum inferant multo gravius, quam quod ab eo reparandum sit, C. Secus, N.

- 456 R. ad 2. Dispensationes esse quidem publicæ Legis vulnera, sed vulnera quæ Legi ex ipsa Legis concessione fieri possint & debeant, cum aliter averti nequit scandalum multitudinis, & proximi damnum.

- 457 R. ad 3. conferendum esse damnum quod feret sponsa cum damno quod subibit sponsus nocens ex dispensationis impetratione; ita ut si postremum istud sit tantum æquale, vel non adeo gravius, a sponso ferendum sit: Si autem impendio majus fuerit, non teneatur id pati. Utique gravis sponsi jactura cedit in jacturam sponsæ, cum hæc tanto minus habitura sit in bonis, quanto plus expendet vir ad obtinendam dispensationem.

- 458 Quod spectat ad impedimenta prohibentia, nullum est quod hic moram faciscero possit præter hæresim, & vota, tum castitatis, tum Religionis. De his porro quid sentiendum expendimus supra.

- 459 Quæres 2. an diffamatio alterius sponsi, seu a sponso ipso, seu a voce publica, sit æqua ratio a Sponsalibus resiliendi.

R. affirm. pro utroque casu. Unde si palam falso aut vere jactet se sponsus quod cum desponsata sua concubuerit, poterit hæc virum impudentem, vel nimio imprudentiorem, dimittere, uti docet Ill. Dargentre, ib p. 123. Idem erit si fama publica renuntiet sponsum alterum impedimento dirimenti adstrictum esse, prout docent S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. ad 4. SS. Raymundus & Antoninus, quos citat & sequitur Pontanus ibid. Caf. 16. Favet id Urbani III. Cap. *Super eo*, 2. *De consang. &c.* Si manifestum est juvenem cognovisse propinquam puellæ a se desponsatæ; vel si non est manifestum, fama tamen loci hoc habet: ab impetitione ejus debet absolvi: ubi vulgaris fama ad Sponsalium solutionem sufficit; utique cum dispensatio facile haberi nequit, vel puella nihil patitur præjudicii.

- 460 Cavendum tamen ne vagi, incerti, & malevoli animo sparsi rumores pro fama publica habeantur. Vix enim ullum certis in locis consistet Matrimonium, si rumoribus, vel potius calumniis improbæ plebeulæ, fides habeatur.

- 461 Quæres 3. an timor scandali vel mali exitus sit ratio dissolvendi Sponsalia.

R. affirm. modo timor ille sit bene fundatus & probabilis. Ratio est, quia virtus justitiæ obligare non potest ad actum qui sine peccato impleri nequit. Porro contrahere Matrimonium cum gravi scandalo, est aperte culpa letalis; cum, ut bene Sanchez, disp. 14. n. 3. hinc notabiliter la-

datur

datur caritas proximi, dissolvatur parentum pietas, frigescat consanguineorum amicitia. Favet Cap. 27. *De Sponsal.* Unde docent viri graves eo in casu Matrimonium a Iudice interdicendum esse.

Extendunt id Navarrus & Sanchez, ibid. etiamsi virgo sub hujus Matrimonii spe corrupta fuerit. Dubio procul e malis duobus minimum eligatur. At jam observavimus caute pensandam hujus scandali naturam: sepe enim jactantur minæ, & incutiuntur terrores, e quibus nihil præter strepitum vereri sit.

Quod descandalo, idem dicendum de metu probabili pessimi exitus, puta odii capitalis inter contrahentes. Ea nimirum conjugia inferi anticipati speciem habent.

Quæres 4. an ad id etiam sufficiat contradictio paterna.

R. cum eod. n. 4. sufficere, si ejusdem scandali timorem incipiat. Ceterum non potest pro arbitrio pater aquis Sponsalibus obistere; nec dubium quin peccet, cum iis citra legitimam causam reluctatur. Sed de his jam supra, & infra uberius.

Quæres 5. an Sponsalia ab impuberibus contracta, per solum alterius pubertatem adepti dissensum solvantur.

R. juxta superius insinuat, 1. si uterque impubes sit, neutrum ante pubertatem resilire posse, etiam ex mutuo consensu, ne sapius ex instantia & levitate contrahant & resiliant. 2. Eum qui prior pubertatem acquirit, statim & non expectata pubertate alterius resilire posse: frustra enim expectatur eventus cujus nullus est effectus, ex Cap. 36. *De offic. deleg.* Ergo si possit qui prius pubes factus est, alio pubertatem adepto reclamare, potest statim ac ipse pubes evasis. Imo nisi statim, id est, juxta multos, intra triduum resiliat, non poterit deinceps; quia non reclamans in continenti, approbare censetur. 3. Puberem qui cum impubere contraxit, resilire non posse, etiam de consensu impuberis: id autem impuberi licitum, cum pubes fiet, quia æquum est ut in tenellæ ætatis gratiam claudicet contractus. Sed de his quæ raro contingunt, adeatur Sanchez, disp. 51.

Quæres 6. an per Episcopi dispensationem solvi possint Sponsalia.

Negat Sanchez, disp. 61. n. 3. tum quia Episcopi ex Jure Pontificio, cui subjacent, tenentur contrahentes ad servandam Sponsalium fidem adigere, Cap. 10 *De Sponsal.* tum quia jus tertio acquisitum nemo præter summum Principem auferre potest. Verum hæc ratio probat contra Sanchezii intentum, dispensationem hanc, ne ab ipso quidem Papa indulgeri posse, cum Cives jure suo temporali privare non possit; quod & alibi cum Piselli observavimus. Itaque vel est quædam ratio quæ Sponsalium dissolutionem dubie saltem postulare videatur; vel nulla. Si primum, potest Episcopus Pastoris & Interpretis vices gerendo, suam hic auctoritatem interponere, & quid facto melius fuerit arbitrari. Si secundum, ne ipse quidem Papa tunc temporis unum cum alterius præjudicio a Sponsalibus eximere potest.

Quæres 7. an id omne quod Matrimonium vel irritum facit, vel illicitum, dissolvat Sponsalia.

R. affirm. moraliter loquendo: sic enim ætatis libertatisve defectus, & quicquid perpetui impedimenti rationem habens Matrimonium dirimit,

rimir, solvit & Sponsalia. Sic quoque antecedens Religionis vel castitatis votum, quod impedit ne conjugium licite ineatur, Sponsalium valori obest. Verum Regula hæc nonnisi moraliter vera est: valent enim Sponsalia clandestina, licet, ubi receptum est Concilium Trid. non valeant clandestina conjugia.

S E C T I O U L T I M A.

De Auctoritate & Probationibus ad Sponsalium dissolutionem requisitis.

Triplex hic proponitur questio. I. An ad Sponsalium dissolutionem opus sit Judicis auctoritate. II. Si sic, cujus Judicis. III. Quibus ille argumentis moveri debeat, ut secure ad dissolutionem progrediatur.

468 Sunt qui cum Innocentio crediderint Sponsalia valida nunquam propria auctoritate dissolvi posse; 1. quia Cap. *Duo Pueri*, 12. *De desponsat. impub.* cuidam, eo quia sponsam, omisso Ecclesie judicio, dimisitset, injungenda poenitentia precipitur, 2. Quia Cap. *De illis*, 7. eod. Tit. statuitur impuberes, qui contra Sponsalia pubertatem adepti reclamant, judicio Ecclesie separandos esse. 3. Quia ita constitutum fuit pluribus Ecclesie Gallicane Synodis, ut Carnotensi an. 1526. & Parisiensi an. 1558. ubi precipiebatur sub excommunicationis poena, ut Partes quæ a Sponsalibus validis resiliere meditarentur, ad Judicem Ecclesiasticum recurrent.

469 Alii duos tantum casus admittunt, in quibus citra Judicis sententiam resiliere licitum sit, scilicet, 1. *cum quis desertâ sponâ ad Religionem confugit.* 2. Quando cum altera conjugium per verba de presenti contraxit; ita S. Thomas in 4. dist. 27. q. 2. art. 3. ubi addit in aliis casibus Sponsalia dirimi debere secundum judicium Ecclesie. His casibus addunt quidam casum fornicationis notoriæ, suscepti sacri Ordinis, consanguinitatisve aut affinitatis postmodum detectæ. Sit.

CONCLUSIO I. Non est opus Judicis sententia, cum nova Sponsalibus accedit causa, vel detegitur præcedens, quæ ipso facto irritet Sponsalia; puta cum sponso alter Matrimonium init cum alia, aut Religionem proficitur. Ita Salmantic. cap. 20. n. 100.

470 Prob. Quia tunc Matrimonium est impossibile, & neutra Pars ad illud obligari potest.

CONCLUSIO II. Cum Sponsalia clandestine inita sunt, & impedimentum superveniens, non ipso quidem facto Sponsalia dissolvit, sed jus tribuit ad resiliendum, potest qui jus illud habet, sine Judicis assensu resiliere, cum resiliendi causa ex testibus, fama, vel experientia moraliter certa est.

471 Prob. Quia tunc nec ex Jure requiritur sententia Judicis, nec ex natura rei. Non ex Jure, cum nullum extet generale pro presenti casu. Non ex natura rei, cum ex natura rei possit quisque jure suo uti; is præcipue qui ea solum conditione contraxit, ut posita tali causa liceret sibi resiliere.

Nec obest citata superius S. Thomæ doctrina; tum quia forte receptum erat tempore ipsius, ut Sponsalia nonnisi per Judicis auctoritatem, extra

dicos

duos casus ab eo recensitos dissolverentur, uti conjicit Collat. Andeg. pag. 151. cum quia loquitur S. Doctor de casibus in quos jurisdictionem habet Ecclesia; hanc porro non habet in casus occultos, ut sunt Sponsalia clanculum celebrata, Quatenus autem habeat in alios, jam expendendum.

CONCLUSIO III. Cum Sponsalia publica sunt, licet ex natura rei sponfis propria auctoritate resilire, si publica sit resiliendi causa.

Prob. Quia ex dictis licet conditionem Sponsalibus tacite additam sequi, cum nihil inde imminet scandali. Atqui hæc Sponsalibus inerat conditio, ut tali in casu liceret resilire. Aliunde ubi resiliendi causa certa est, tam de Jure in quo continetur, quam de facto, quia publice data est, nihil impendit scandali; sed quidquid dabit resiliens, passivum erit. Ita Sanchez cum aliis pluribus disp. 69. n. 3. & seq.

Dixi, ex natura rei. Variis enim in Diœcesibus constitutum est ut Sponsalia, ne ipso quidem Partium consensu, absque Judicis sententia, dissolvi possint, ut Gratianopoli secundum Statuta Em. Le Camus, Tit. 6. art. 9. n. 28. Carnuti, juxta Collat. hujus Diœcesis, p. 20. Eadem est in pluribus Germaniæ locis Disciplina: Quin & in Diœcesibus Constantiensis & Frising. dissolutio Sponsalium publicorum propria auctoritate casus est reservatus. Et vero licet superflua videatur Judicis auctoritas, cum Partes sponte & mutuo resiliunt, potest tamen prodesse in ipso Conclusionis nostræ casu; cum identidem multa pro certis, atque etiam publicis habeantur, quæ propius inspecta nonnihil dubii habent. Interim standum Conclusioni, quæ de vere certis procedit.

Objiuntur quædam, & 1. Cap. 7. *De desp. impub.* ubi impuberes qui pubertate nata reclamant, *judicio Ecclesiæ* separari jubentur: 2. Cap. 12. eod. Tit. & Cap. 3. *De divortio*, quæ in causis etiam evidentibus motu proprio resilire vetant. Verum hæc non obstant.

Non 1. quia separatio hæc solum jubetur pro casu in quo Pars pubertatem adepta per accidens coram Judice Ecclesiastico reclamat. Nisi malis dicere casum impuberis esse quandam exceptionem a regula generali. Potuit enim sancire Ecclesia ut impuberum Sponsalia sola Judicis auctoritate solverentur, ne immatura ætas malis consiliis ab implenda fide deterreretur. Unde hic Judicis sententiam requirit Collat. Carn. p. 16.

Non 2. quia citatis Capitulis, ut & Can. 1. XXXIII. q. 2. agitur, non de Sponsalibus puris, sed de vero Matrimonio per verba de presenti contracto. Ab hoc autem nemini propria auctoritate resilire licet.

Sed quid juris, si causa sit quidem vera, sed quia occulta, probari non possit.

R. Tunc licet resilire, quin & aliquando necessum est, 1. licet quia non peccat, semoto scilicet periculo & scandalo, qui rem certe suam, quam juridica auctoritate recuperare nequit, per se ipsum recuperat. 2. Et aliquando necessum est, ut si sponsa desponsatum in flagranti cum forore sua delicto reperit.

Quod si Judex sententiam ferat contra innocentem, obsequendum erit ei, non quia justa intrinsecus, cum falsæ præsumptioni innitatur, sed quia exigat ordo legitimus ut Judicis allegatis & probatis sententiam ferenti obtemperetur, cum conscientia obtemperare sinit. Interim Pars nocens.

compensationem damni sibi adjudicaram refundere tenebitur, uti supra dictum est.

CONCLUSIO IV. Si causa dissolutionis dubia est, seu de Jure, quia apud eruditos incertum sit an sufficiat; seu de facto, quia de ipsius existentia non omnino constet, peccat letaliter qui motu proprio, & sine Judicis sententia, resilit.

479 Prob. Peccat letaliter qui probabili injustitiz periculo se exponit. Sed qui alium jure sibi acquisito spoliat in dubio, ei se se periculo exponit, ut per se evidens est. Adde quod in propria causa, eaque dubia, Judicem se ferat.

480 Si vero Judex ipse dubitet, non potest eadem de causa contra alium sententiam ferre, praesertim autem quia in dubio melior est conditio possidentis.

CONCLUSIO V. Judex cujus auctoritate solvi debent Sponsalia, solus is est qui in exteriori Ecclesiae foro jurisdictionem habet ordinariam vel delegaram.

481 Prob. quia Sponsalium dissolutio, ut ad Sacramentum relativa, materia est spiritualis; ut vero clamose utrinque agitanda, forum exterius requirit. Ita Sanchez, ibid. n. 10. & Canoniz.

Hinc Parochus ne quidem ex mutuo Partium consensu Sponsalia dissolvere potest in Dioecibus quae ad eorum solutionem Judicis arbitrium requirunt, prout docet Collator Carnot. pag. 20. ubi & advertit petitionem dissolutionis Sponsalium ab una Parte, sufficientem Parti alteri praebere resiliendi causam.

482 Quaes. 1. an cum Sponsalia jurata dissolvuntur ex Partium consensu, vel ex Judicis sententia, necessaria sit juramenti relaxatio, ut Pars resiliens omnino libera evadat.

R. negat. tum quia Cap. *Quemadmodum*, 25. *De jurej.* dicitur non esse perjurus, qui post jurata Sponsalia resilit ob fornicationem sponsae; tum quia juramentum contractui adhuc conditionem ejus sequitur. At qui contractui Sponsalium ea inerat conditio: *Nisi suboriatur justa resiliendi causa*. Ergo. Ita Sanchez, disp. 67. n. 2. & alii passim.

483 At, inquit Soto, ex Cap. 8. *De jurej.* Non est tutum contra juramentum venire, nisi tale sit quod servatum in interitum vergat salutis aeternae. Atqui cum suborta causa dat solum jus resiliendi, sed Matrimonium nec irritat, nec prohibitum reddit, potest impleri juramentum absque salutis dispendio.

R. dist. Non est tutum contra juramentum venire, &c. cum juramentum illud nec expresse nec tacite involvit conditionem, ex cujus defectu cesset obligatio juramenti, C. Si conditionem hanc involvat, ut in praesenti, N.

484 Quaes. 2. quae requiritur causae certitudo ad dissolutionem Sponsalium.

R. Vel certitudo est de Jure, vel de facto. Rursus autem vel agitur de dissolutione Sponsalium in foro conscientiae tantum, vel in foro exteriori.

485 Ad certitudinem de Jure sufficit ut sit moralis, id est, ut causa a fa-
niori Doctorum parte habeatur tanquam vere sufficiens ad Sponsalium dissolutionem. Vix enim ulla major certitudo in hujus materiis haberi potest, ubi nemo non in suo sensu abundat.

Ad

Ad certitudinem facti, cum de solo conscientie foro agitur, communis opinio docet sufficere testimonium, etiam non juratum, qui de certa scientia factum, puta fornicationem, vel ignobilitatem sponsa testetur, modo testis ille sit fide dignus, nec ulla doli vel fraudis suspitione laboret. Ita Sanchez, disp. 72. n. 2. Salmant. n. 108. & alii apud ipsos. Idem est cum factum illud fama publica constat, fama, inquam, non vano, ut sæpius est, vulgi rumore.

Mihi quidem longe potior foret certitudo famæ, quam testis unus, cum illa labem aspergat, quæ delendis Sponsalibus sufficere solet, iste aliquando deceptus esse aut decipere possit. Unde testimonio ejus uteretur 1. ad suspendendam Sponsalium executionem, quod nemo redarguere possit: 2. ad inquirendam rei veritatem, quæ quantum ad nobilitatem haberi facile potest, quantum ad crimen, ex puellæ agendi ratione præterita, ex amoribus, ex sermonis modo, conjecturaliter captari: 3. si augerent suspicionem quæcumque expiscarer, monerem, seu per me, seu per Pastorem, aut notæ fidei amicos, ut lubens reslirer, &c.

Major est difficultas circa certitudinem & probationem quæ in exteriori foro requiruntur. Quæ de re notand causam dissolvendi Sponsalia esse, vel impedimentum dirimens aut impediens, puta affinitatem ex copula illicita; votumve castitatis ante Sponsalia emissum; vel aliquid quod quidem ius tribuat resiliendi, sed nec impediat nec dirimat Matrimonium, puta fornicationem sponsi cum altera quæ sponsæ consanguinea non sit. His præmissis,

Dico 1. Cum causa dissolvendi est impedimentum dirimens vel impediens Matrimonium, sufficit 1. confessio utriusque sponsi: 2. quin & unus, Matrimonium ceteroquin exoptantis: 3. sed non illius qui Matrimonio resistit: 4. sufficit & fama 2. personis fide dignis orta: 5. imo sufficit testis unus extraneus, alioquin inhabilis, & propriam turpitudinem allegans.

Prob. 1. pars, quæ extra controversiam est: quia etsi forte non subsistit causa, præsto est tamen utriusque Partis consensus; is autem ad dissolvenda Sponsalia sufficit. Sanchez, disp. 72. n. 2. Reiffenst. ad Tit. De sponsal. n. 312. &c.

Prob. 2. pars; quia & in hoc casu occurrit etiam utriusque Partis consensus; nempe & illius qui resiliere vult, & illius qui, licet resiliere noller, fateatur se jam propter impedimentum quod habet, contrahere non posse.

Prob. 3. pars, quia ei qui in suum favorem, & alterius præjudicium, testimonium præstat, non est credendum, nisi aliunde assertionem suam probet.

Prob. 4. pars, tum ex Cap. 12. De consang. & affinit. ubi hæc: Si fama loci hoc habet: debet absolvi, &c. tum quia non sine grandi scandalo conjungi possunt, quos fama publica gravi constrictos esse impedimento annuntiat. Aliud est si Pars altera per testes fide dignos probet se ab impedimento liberam esse; aut si quod famæ instar jactatur, vanus sit rumor nulli legitimæ probationi innixus. Quæ ad probationem famæ requirantur; videnda sunt apud Canonistas in Lib. 2. tit. 20. De testibus, &c.

An Judex cui compertum est ex privata scientia impedimentum, possit Partem ream ex probatis & allegatis absolvere, questio est gravis momenti. Ego quidem rem totam aperirem Episcopo, qui si nihil fidem

- magis publicam faciens comperire possit, in hoc casu poterit dispensare ab impedimento, quasi exterius dubio; ita ferme Gibert, Consult. 69. Quod si impedimentum, quale est Ordinis sacri, dispensationis incapa-
 494 pax foret, pro viribus obisterem Matrimonio.
- Prob. 5. pars, ex Jure ubi est expressa; nimirum Cap. *Præterea*, 12. *De sponsal.* ubi Sponsalia ex eo solo dissoluta sunt, quod unus sponsi consanguineus deposuerit se cum sponsa copulam prius habuisse. Et cap. 22. *De testibus* & attestat. ubi etiam solvuntur Sponsalia ex assertione mulieris unius suam cum desponsato consanguinitatem testificantis. Ratio est summa materię gravitas in qua de avertenda, tum Sacramenti profanatione, tum æterna sponsoꝝ damnatione agitur.
- 495 Ut tamen testi uni in hoc etiam casu habeatur fides, necessum est 1. ut jurato deponat; quia nemini nisi jurato creditur in præjudicium tertii, etiamsi de vitando peccato agatur; 2. ut jurato deponat ex certa scientia, alioqui enim esset tantum testis de auditu, proinde insufficiens, nisi asserat se a duobus fide dignissimis audivisse. 3. ut testis ille non sit vilis persona; quia vilis persona non admittitur ad denuntiandum, nisi de re tam clandestina sermo sit, ut hæc per aliam viam probari non possit. Sed de his quæ fusiori indigerent expositione, legantur Sanchez, Lib. 1. disp. 71. & passim Canonistæ in tit. *De sponsalib.* & *De testib.*
- 496 An autem Sponsalia etiam jurata dissolvantur ad testimonium unius, controversum Jurisperiti. Negant plures cum Glossa, tum obicit. Cap. 12. *De sponsal.* ubi statuitur Sponsalia unius testimonio solvi, nisi sint jurata; tum propter Cap. *Cum in tua*, 27. eod. tit. ubi ad dissolvenda Sponsalia jurejurando confirmata, præter testem requiritur fama publica.
- 497 Verum probabilior est contraria opinio, quam tenent Sanch. disp. 71. Reiffensl. in h. t. n. 319. & juxta ipsum alii communiter 1. quia ex cir. Cap. 22. *De testib.* generatim & indistincte decernitur unius testimonium ad impedimenti probationem sufficere: 2. quia fatentibus Adversariis sola fama absque testis ullius concursu satis probat impedimentum. Ergo & illud satis citra famæ opem probat testis unus qui integer sit, qui assertum firmet juramento, qui ex certa scientia deponat: imo major est hujus quam famæ auctoritas.
- 498 Nec nocent objecta Juris Capita. Non 1. In eo enim agitur de teste non integro prorsus, sed utcumque suspecto; tum quia nomen suum non indicabat, seu ex timore, seu ex alio motivo; tum quia turpitudinem suam allegabat. In hoc autem casu Ecclesiæ, quæ perjurium timet, nec omni, no certa est de impedimento, mavult Sponsalia impleri, quam pro nihilo haberi. Ita Abbas, Covarruvias, & alii apud Sanch. disput. 71. n. 8.
- 499 Non 2. quia testis de quo agitur tantum denunciavit, non autem deposuit: porro non sufficit adversus jurata Sponsalia simplex denuntiatio, nisi famæ publicæ subsidio munita sit, ut ibidem docet Sanch. n. 9.
- 500 Inf. ex Cap. *Licet de Testib.* &c. & ex Cap. 1. *De consang.* ad probandam Matrimonii jam contracti nullitatem non sufficit testis unus, sed duo requiruntur. Ergo idem dicendum est de Sponsalibus.
- 501 R. neg. conseq. Disparitas est, quod licet in casu Matrimonii jam contracti agatur etiam de vitando peccato, agitur simul, 1. de tollendo jure, non tantum acquisito ut in Sponsalibus, sed & jam possessio: 2. de solvendo vincu-

Vinculo, quod indissolubile est. Porro nihil mirum, si ad id graviores probationes requirantur.

Dico 2. Si causa resiliendi non est impedimentum dirimens, vel impediens, sed aliquid quod solummodo præbeat Sponsalium dissolvendum facultatem, ut sponsæ fornicatio, ignobilitas, sævitia sponsi, jam nec sola fama, nec unius etiam jurati & omni exceptione majoris testimonium sufficit; sed requiruntur duo testes integri, id est qui ex certa scientia & sub juramento deponant, vel alia æquivalens, plena probatio. Sanchez, *ibid.* n. 7. Reiffenst. n. 111. Salmantic. n. 114.

Prob. Ideo in præcedenti casu sufficit semiplena probatio, quia agitur de vitanda Sacramenti profanatione; quod grave malum ut pro viribus arceat Ecclesia, a Juris communis dispositione recedit, & hominis aliunde inhabilis testimonium admittit. Atqui malum hoc cessat in præsentī casu. Ergo & in eodem casu recurrendum est ad communem Juris dispositionem. Hec autem requirit vel duos testes omni exceptione majores, vel quæ his æquivalet plenam probationem, cum agitur de præjudicio tertii, ut videre est Leg. 12. Cod. *De testibus*, & Cap. 23. *de testib. & attestat.*

Non desunt tamen qui cum Paludano, Averfa, & aliis nonnullis doceant, sufficere posse, attenta personarum qualitate, testem unum fide dignissimum & juratum. 1. Quia durum sit hominem ingenuum adigere ad ducendam sponsam; quam corruptam esse accepit a viro omnimodis gravi, & quam in mente habet ut minime virginem. 2. Quia hinc vix alii quam infelices exitus prodire possunt. 3. Quia si extra Judicium interrogetur Episcopus, num vir ad talem sponsam ducendam in conscientia teneatur, debet declarare eum non teneri, prout fatetur Sanchez eum non teneri reipsa: ergo & eum in Judicio simpliciter absolvere potest. Hæc illi, quæ practice difficulta erunt.

Quæres an qui iusta de causa resilit, teneatur ad refundendos sumptus ab altera Parte factos in ordine ad futurum Matrimonium, puta in vestibus, in obtinenda dispensatione.

R. neg. Vel enim iusta resiliendi causa provenit ex culpa alterius, puta ex ejus fornicatione, aut quia ratione delicti infamiam contraxit; seu quia reticuit defectum qui aperiendus erat: Vel causa hæc citra ullam alterius culpam data est; puta quia is a fortuna sua inopino casu excidit: Vel provenit ex parte resiliētis ipsius, qui v. g. Religionem ingreditur. Atqui in nullo ex his casibus ad impensarum restitutionem tenetur, qui Sponsalia dissolvit. Non in primo: nedum enim tunc ad restitutionem alteri obligetur, alter e contra ipsi obligatur, quia sicut injuste resiliens tenetur de expensis quas fecit alter; sic & qui iniqua est causa cur alter resiliere cogatur, eidem de expensis teneri debet; uti ex Sanch. Lib. 5. animadvertit Reiffenstuel *ibid.* n. 322. Non in secundo: tunc enim iuste resiliens nec tenetur de impensis ratione rei acceptæ, cum, ut supponimus, nihil acceperit; nec ratione damni quod injuste intulerit, quia iuste resiliendo utitur jure suo, & ideo non nocet injuste; nec ratione contractus, quia nullibi in jure constitutum est ut de ullo sumptu teneatur, qui iuste resilit a Sponsalibus. Non in tertio casu: quia nemo utens beneficio conditionis in gratiam utriusque contrahentis appositæ, censetur alteri facere injuriam. Sed qui Religionem ingreditur, utitur beneficio conditionis quæ contractui inerat de ju-

- de jure, & quæ alter perinde uti poterat. Ergo quicquid Pars altera patitur damni, sibi suæque præproperæ festinationi imputare debet.
- 505 Si tamen sponsus jam cogitans de inunda Religione, partem alteram quæ id suspicari non possit, ab impensis in eo casu fieri consuetis non avocet, jam in culpa erit; quia etsi jus habet inunda Religionis, non tamen jus habet tacite decipiendi: idque eo statuendum severius, quo Sponsalia inter & conjugium minus elapsurum erat temporis.
- 506 Obj. Leg. 5. ff. *De condit. causa data*, ubi qui pecuniam alicui spondit ut Capuam iret, resiliere quidem potest, sed tenetur refundere impensas, si quas fecit profecturus. Ergo a pari, qui commodum sentit resiliendo a sponsalibus, debet & onus ferre, impensas refundendo.
- 507 R. neg. consequ. Disparitas est, quod in casu objectæ Legis non est æqua contrahentium conditio: Qui enim pecuniam ad iter spondit, resiliere potest; contra vero resiliere non potest qui se obligavit ad iter, sed ad illud cogi potest. At vero in Sponsalibus quivis sponsorum iusta de causa resiliere valet. Unde nihil unus habet commodi, quod alter sentire non possit.

*Ad Tit.
3. Lib. 4.
Decret.*

ARTICULUS SECUNDUS.

De Bannorum Promulgatione.

- 508 **B**annum vox est Germanica, quæ idem est ac publica declaratio. Hinc Bannorum proclamatio, vel potius Bannum, nihil aliud est quam publica denuntiatio, seu monitio futuri inter tales personas Matrimonii, coram frequenti Populo faciendæ; eo fine ut si quis impedimentum aliquod inter contrahere volentes cognoverit, illud Patrocho vel alii quamprimum declaret. Hæc definitio vel descriptio ut per partes evolatur.
- 509 *Quæres.* 1. num antiqua sit in Ecclesia Bannorum promulgatio.
- Resp. Auctor.* Collat. Paris. T. 1. Lib. 4. Collat. 9. 1. moris quidem fuisse primævis Ecclesiæ temporibus ut Fideles inconsulto Episcopo Matrimonium non contraherent; at nullam tunc fuisse futuri Matrimonii coram Fidelibus denuntiationem; quia id necessum non esset, cum nulla tunc constituta essent impedimenta dirimentia, quæ Pastoribus detegi aut revelari oporteret.
- 510 Verum hanc ejus opinionem suggillat & acriter redarguit Ill. Titul. Episcopus in Animadversionibus ad Collationes Parisienses, & Andegavenfes, ubi priorum Auctorem ut Ecclesiasticæ Disciplina in præsentî puncto imperitum exhibet. Nimirum, inquit, constat ab ipso Apostolorum ævo consanguinitatem in primo gradu fuisse impedimentum dirimens respectu Matrimonii. Idem constat de virginitate coram Episcopo in perpetuum promissa. Idem & de sacro Diaconatus & Præbyterii Ordine certum est. Ergo cre erat ut de futuris conjugiiis admoneretur non Episcopus modo, sed & Christiana Plebs, ne forte jungerentur qui de Jure conjungendi non essent. Hæc ille, quæ an ex omni parte indubia sint, forte expendemus in decursu. Ut ut est, dubio procul verita erant ab ipsis Ecclesiæ incruentibus conjugia, seu Fidelium cum Infidelibus imprudenter & indistincte contracta; seu eorum qui simplici etiam continentia voto ligati erant. Ergo necessum erat expendi an in hoc vel illo casu licita forent. Ex-

go & rursus summopere decebat ut de iis Fideles præmonerentur.

Nec est quod dicas hodieque apud Græcos celebrari Matrimonia, non præmissis denuntiationibus. Cuique enim Græcorum conjugio, multis antea diebus præmittuntur publica in Ecclesiis Sponsalia: hæc autem denuntiationum vicem gerunt. Neque enim de modo agitur, sed de substantia.

Quo autem sæculo inceperit hodiernæ promulgationis ritus, non est omnino certum. Eum a nono sæculo ad duodecimum in Ecclesiis Galliz & Angliz invaluisse scribit Episcopus Tutelensis, ib. pag. 132. donec an. 1215. a Concilio IV. Lateranensi adoptatus est. Sed cum sensim exolevisset, eum de novo sanxerunt Tridentini Patres, Sess. 24. cap. 1. ad precespotissimum Gallicanæ Ecclesiæ. Tridentinæ Synodi Decretum servari voluit Henricus III. per articulum 40. Edicti Blesensis an. 1579. idque pluribus Regum nostrorum Sanctionibus confirmatum est, puta Henrici IV. an. 1606. art. 12. Ludovici XIII. an. 1629. & 1639. & Ludovici XIV. an. 1697.

Quæres 2. quibus de causis instituta sit Bannorum promulgatio.

R. id factum ob multas & graves causas: & 1. ut removerentur clandestina conjugia: 2. ut detegantur si quæ subint Matrimonii impedimenta: 3. ne filii-familias sine parentum consensu nubant: 4. ut qui uni jam desponsati sunt, aliam ducere prohibeantur; 5. ut creditoribus hypothecariis, qui a prælationis iure per Matrimonium exciderent, detur facultas se se Matrimonio debitoris sui opponendi: 6. ut Fideles de futuro conjugio præmoniti in sponso supernam benedictionem precibus suis alliciant. Et ad id, quod raro fit, Christiana Plebs a Pastoribus debet invitari. Hæc idem Præsul, ibid. pag. 135. & seq.

Hinc colliges omnes Bannorum lege adstringi, cuiuscumque status, qualitatis & conditionis existant, ut habet Sanctio Blesensis. Eximuntur tamen sæmmi Principes, tum quia eorum genus omnibus notum est, tum quia efformatum ab ipsis nubendi consilium adeo fama diffunditur, ut superflua sit Parochi denuntiatio.

Quæres 3. quæ sit huiusmodi denuntiationum necessitas.

R. eas esse graviter necessarias, tum necessitate præcepti ecclesiastici, tum & in Gallia necessitate præcepti civilis; non tamen necessitate Sacramenti.

Prob. 1. pars ex Lateranensi Concilio, Cap. 51. ubi hæc legere est: *Specialem quorundam locorum (Galliz præsertim & Angliz, in qua hodieque viget Bannorum usus) consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus ut cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, competenti termino præfixito, ut infra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum opponat.*

Idem & distinctius sanxit Tridentinum, Sess. 24. de reform. Matrim. Cap. 1. ubi præcipit sancta Synodus, ut in posterum antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum Solemnia publico denuntiatur inter quos Matrimonium fit contrahendum: quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur.

Prob. 2. pars de Jure Gallico ex citato Blesensis Edicti art. 4. ubi hæc:

Ad occurrendum abusibus & damnis quæ ex Matrimoniis clandestinis oriuntur; decrevimus & decernimus quod Subditi nostri, cuiuscunque status, qualitatibus & conditionibus existant, contrahere valide non poterunt Matrimonium sine publicis Bannorum promulgationibus factis tribus diversis diebus festis cum competentis temporis intervallo, a quibus dispensatio obtineri non poterit, nisi post factam primam promulgationem; & hoc tantum ob urgentem & legitimam causam, & ad supplicationem præcipuorum ex consanguineis eorum qui contrahere volunt.

518 Quod autem hæc utriusque Potestatis Jura gravem, seu in Parocho, seu in contrahentibus inducant obligationem, patet, tum ex scopo Legis quæ gravissimis abusibus occurrere intendit; tum ex poenis Lege civili adversus transgressores constitutis; quibus suas identidem adjunxit Ecclesia; cum Narbonensis Provinciæ Concilium, an. 1551. anathemati subijciendos decernat eos qui, clanculum & citra dispensationem, prævias Matrimonio denuntiationes omittunt.

519 Prob. 3. pars. Illud non est de necessitate Sacramenti, quod nec a Christo, nec ab Ecclesia, nec ab ipsa civili Lege habetur ut impedimentum Sacramenti dirimens. Atqui Bannorum omissio sic se habet. 1. enim de ea ne verbum quidem est in Scriptura. 2. Quæ proclamationem Bannorum præscribunt Concilia, nullibi omissioni ejus clausulam irritantem adjunxerunt. Imo decernit Trid. Synodus, Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint denuntiationes, tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem Parocho & duobus vel tribus Testibus præsentibus Matrimonium celebretur; deinde ante illius consummationem denuntiationes in Ecclesia fiant, ut si aliqua subsint impedimenta, facilius detegantur; nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit ut prædictæ denuntiationes remittantur; quod illius prudentiæ & judicio sancta Synodus relinquit. 3. Denum eadem omissio, saltem juxta communioem Gallie sensum, non habetur ut Sacramenti & contractus substantiæ adversa. Etsi enim aliter olim sentire non pauci, præsertim sub ipsa Blesensis Edicti tempora, & iis favit Turonense Concilium an. 1583. constat tamen Edictum Blesense nunc passim intelligi de nullitate quoad effectus civiles, posito quod qui conjugium omittis Bannis contraxerunt, aliquo impedimento, ob prætermissas denuntiationes minime comperto ligati postmodo deprehendantur; prout ex Thevenello animadvertit Collator Parisiensis, ib. §. 3. Idque præsertim verum est de filiis familias qui sine patrum & matrum consensu nubunt, & in quibus facile præsumitur rapta seductionis, prout fusc declarat Auctor Memorialium Cleri Gallicani, Tom. 5. pag. 1221.

520 Confirm. 1. quia ipsæ etiam seculares Curie Matrimonia non paucis ipsorum etiam filiorum familias qui paternum consensum obtinuerant, pro validis habuerunt, non obstante Bannorum defectu; prout videtur tum in Arrethorum Dictionario, v. *Ban de Mariage*; tum in Memorialibus Cleri, ibid.

521 Confirm. 2. quia cum orasset Ludovicum XIII. Gallicani Præfules ut hæc articuli 39. Sanctionis an. 1629. verba interpretari dignaretur: *Voulons que tous Mariages contractés contre la teneur de l'Ordonnance de Blois, soient declares non valablement contractés*; responderunt Commissarii a Rege piissimo

piissimo constituti verba hæc, non valablement contractés, de civili so-
luta contractu esse intelligenda. Hæc autem expositio eo magis legiti-
ma erat, quod Sanctio Blesensis ad Tridentinum Concilium relativa
foret, ut ex his citati ex ipsa articuli verbis compertum est: *le tout*
sur les peines portées par les Conciles. Jam vero Tridentinum non decernit
penam nullitatis ob solam Bannorum omissionem, uti fatetur vir mi-
nime suspectus Carolus Fevret, Tract. de Abusu, Lib. 5. cap. 2. nu. 19.
& seq. ubi & hanc refert sacre Congregationis decisionem: *Si omissan-*
tur denuntiationes, per hoc Matrimonium non est irritum, si fuerint servata
requisita. Atque id nunc unanimi calculo receptum esse docet posterior
Fevreti Scholiastes, Tom. 2. pag. 319. ubi hæc: *On peut avancer que se-*
lon la Jurisprudence de notre temps ce défaut seul ne rend pas nul un maria-
ge contracté entre majeurs avec toutes les autres solennités.

Obj. 1. Quæ contra jus sunt, debent utique pro infectis haberi, ex Reg. 522
64. Juris in 6. Atqui Matrimonium sine Bannis fit contra jus. 2. Tri-
dentinum utitur ablativo absolute posito, dicens: *Quibus denuntiationibus*
factis. Atqui ablativus absolutus importat conditionem sine qua non.

R. ad 1. dist. Quæ contra jus irritationem actus expresse vel tacite 523
inducens fiunt, pro infectis haberi debent, C. Quæ contra jus simpli-
citer præcipiens vel prohibens, N.

Ad 2. neg. min. Quæ si non raro vera est, non raro fallit, præsertim 524
cum ex communi Legis intellectu colligitur conditionem non dare actui
nisi formam accidentalem; quod in præsentī locum habet.

Sed nonne poterit Parochus, urgente Adventus tempore, & impossi- 525
bili ad Episcopum distantem recursum, Banni unius vel duplicis promul-
gationem prætermittere. Non potest, quia id ei nulla auctoritate conce-
ditur. Nec dubium, ait Collator Carnot. pag. 21. quin si trinam procla-
mationem omnino prætermittat, in ecclesiasticis & sæcularibus Curis se-
vere plectatur. Facilius sane ab impedimento temporis vetiti dispensabit
Episcopus, quam a Parocho Banna ulla ex proprio Marte omitti permittet.

Quæres 4 quo tempore Banna promulgari debeant.

Resp. hæc juxta Tridentinum tribus continuis diebus festis denun- 526
tianda esse, & quidem propter majorem Populi concursum inter Af-
farum Solemnia.

Circa hæc notand. 1. verba hæc, tribus continuis diebus, non sic acci- 527
pienda esse, ut Banna tribus quæ proxime se contingunt Festis, Pascha-
tis v. g. vel Pentecostes, promulgari debeant; cum e contra dies plena
vel inter promulgationes singulas, ut Burdigalæ; vel inter primam &
secundam, aut inter secundam & tertiam intercedere debeat, ut Parisiis; ne
scilicet brevitate temporis eludantur qui aliquod impedimentum revelare te-
nentur: quin & cavendum ne quo die ultima denuntiatio facta est, Matri-
monium celebrari sinat Parochus, nisi dispensatum fuerit a D. Archiepiscopo;
ita Rituale Parisiense, pag. 376. Idque sibi viget, viget porro in mul-
tis Galliarum Diocæsis, sollicite observandum est. Itaque Tridentini
Textus sensus est, Matrimonium non longo a promulgationibus inter-
vallo se jungi debere, ne si hæc ab illo longius distent, aliquod inter Par-
tes suboriatur impedimentum quod Ecclesiæ non innotescat. Hinc dilato
Matrimonio, novis opus est denuntiationibus; alicubi quidem post menses a
prio-

- prioribus duos; alicubi post tres aut quatuor; alibi vero, ut Parisiis, post sex duntaxat. *Verum repeti non debent, ubi propter litem, ratione alicujus oppositionis, dilatum fuerit Matrimonium.* Ita Rituale Argent. p. 250.
528. Not. 2. diem festivum stricte hic sumi pro ea quæ de præcepto Ecclesiæ, saltem in hoc loco, celebratur. Unde Banna nec in Festis ex sola devotione institutis, nec in Festis quæ ad meridiem desinunt, nec in die Cinerum, nec Feria IV. aut VI. majoris Hebdomadæ, nec in Paschatis aut Pentecostes pervigilio denuntiari debent. Ita docet Collator Carnutensis, p. 22. Ratio est, quia plures ab Officiis harum die dierum abesse consueverunt: Quia etiam de causa nonnullis in Diocesibus vetitum est ne Banna in Festis minus solemnibus promulgentur: sed & alibi, ut Argentine, vetitum est ne *sacris diebus Paschæ, Pentecostes & Nativitatis Domini ulla fiant Bannorum proclamationes*; quæ tamen duobus qui primam festivitatem sequuntur diebus fieri possunt.
529. Not. 3. Banna intra Missam solemnem tantum seu Parochialem esse denuntianda. Unde non valet denuntiatio in Missa Confraternitatis alicujus facta, aut in Missa, ut aiunt, minori, nisi hæc sit Parochialis. Si in eadem Ecclesia plures sint Parochiales Missæ, quod Parisiis frequens est, possunt in unaquaque ex istis Banna promulgari ad Parochi arbitrium, cum nihil contrarium ulla Ecclesiæ vel Regni Lege sancitum sit; uti observat Collat. Paris. §. 8. Peccaret tamen qui de industria denuntiationes faceret intra eam Missam, cui novit nunquam interesse eos quos denuntiandum Matrimonium præcipue tangit: scus, si nulli solemnii Missæ interfuit. Tempus promulgationis est ipsius Præconii, seu, ut loquuntur, *Pronai* tempus.
530. Hinc sequitur, quidquid contradicat Sanchez, Lib. 3. disp. 6. non esse faciendas Matrimonii denuntiationes, seu extra Ecclesiam post Sacrum solemne, seu intra Vesperas aliudve Officium a Sacro solemnii diversum, etsi tunc frequens sit Populi concursus; tum quia non est a Legis litera recedendum *ex paritate rationis*; tum quia Edictum Blesense, licet non exigat disertim ut Banna intra Missam solemnem promulgentur, id tacite requirit dum Conciliorum Decreta confirmat; tum quia ita judicavit Tolosanensis Senatus an. 1646. ut videre est in citato superiori Arrestorum Dictionario. His adungi solet Arrestum a Parisiensi Curia datum an. 1608. contra Parochum qui, præsertim & jubente Officiali, post Vesperas Banna denuntiaverat, prout refert Fevretus ubi supra, n. 25. Verum & eo reus erat Parochus ille, quod sponso confestim, spreta etiam oppositione feminæ cujusdam, in Matrimonium conjunxisset. Unde dubitant viri graves, quos inter Gibertus, T. 1. Consult. 24. & posterior Fevreti Scholastices, T. 2. p. 329. col. 1. an publicatio inter Vesperas facta locum daret appellatio- ni tanquam ab abusu; præsertim si de majorum 25. annis conjugio ageretur. In hoc tamen casu ad aliqualem Episcopi dispensationem recurrendum esset, si liceret per tempus, nisi promulgationis intra Vesperas in urgenti casu faciendæ licentia jam locorum Lege concessa foret.
531. Non moneo denuntiationes vulgari lingua faciendas esse, quia alioquin multitudini quæ Ecclesiæ linguam non capit, inutiles forent: At monere non pigebit eas alta & intelligibili voce faciendas esse, quem articulum negligunt nonnulli, adeo ut denuntiando, nihil ipsa denuntiant: unde suboriuntur prætermisæ denuntiationis incommoda.

Quætes 5. ubi denuntiationes fieri oporteat.

R. eas, ut quæ inter Milsæ solemnia fieri debeant, nonnisi in loco sacro fieri posse; at non sufficere locum quemcumque sacrum: undenecc in Regularium Ecclesiis, nec in Capella, (nisi ad hanc tota processerit Parochia ad audiendam quæ in ea celebranda est parochialem Milsam) sed in ipsa parochiali Ecclesia, non ad valvas ejus, fieri debet.

At non semper sufficit ut in una tantum Parochia fiant denuntiationes. 1. enim si contrahentes e duplici sint Parochia, vel licet ex eadem sint, uterque vel alter sufficienti careat domicilio, in utraque, prioris scilicet & actualis domicilii Parochia faciendæ erunt denuntiationes. 2. Si eorum alter vel uterque commoretur in *Annexa*, quæ Matrîci Parochiæ subest, moris est certis in locis ut Banna, tum in *Annexa*, tum & in Parochia denuntientur, ut Carnuti, nisi dispenseet Episcopus; monet quidem Ill. Dargentrè satis esse ut Banna in præcipua Parochiæ Ecclesia denuntientur. Verum id, prout expertus sum, non ubique sufficeret, quia quædam sunt succursales Ecclesiæ quæ vix unquam matricem Ecclesiam frequentant. 3. Banna Minorum, etiam Viduarum, qui necdum vigesimum quintum ætatis annum compleverunt, non modo in ea ubi de facto commorantur, sed & in patris ac matris, tutorumve aut curatorum Parochia, ubi *juris* domicilium habent, promulganda sunt. 4. Si puellæ, etiam viginti quinque annis majores, in Monasterio degant, non solum in Monasterii Parochia, ubi parum notæ sunt, sed & in patris aut matris, curatorumve Parochia, ubi notiores sunt, Banna promulgari oportebit, ex Collat. Andeg. p. 244. 5. Si Partes æquum duobus in locis domicilium habent, Banna in utroque domicilio denuntianda sunt, nisi jam a sex mensibus commorentur in loco ubi conjungendæ sunt. Quæ enim per quatuor menses Versaliis, ac deinde per quatuor menses Lutetiæ habitat, utrobique impedimenta habere dignosci potest. 6. Domesticorum conjugia in Parochia Heri cui ab uno anno famulantur, denuntiari oportet. Imo, nisi aliunde noti sint; percunctandum, tum in eorum originis loco, tum & in eo quem ante actualem famulatum incolebant, an ab alio quocumque seu Sponsalium, seu Matrimonii vinculo liberi sint.

Addit Ill. Merinivillæus, qui ut Aulæ vicinior pleniorum horum notitiam habere potuit, curandum Turmi Regiæ Domus* ut in loco ubi Rex actu residet; militibus vero, ut in Præsidiiis, vel in locis ubi ab anno degunt, atque in ipso nativitatis suæ loco conjugia sua denuntientur; qui etiam Præfecti sui afferre debent testimonium, quo de sua libertate constat.

Quod spectat ad vagos & alienigenas, denuntiari hi debent, non tantum in loco actualis domicilii, sed & in loco nativitatis, aut ut minimum ubi moram traxere longiorem. Sed de his Episcopum consuli oportet, quod Ritualia plura sub pœna suspensionis præcipiunt; quia sæpe contingit hujusmodi homines, prima uxore relicta, aliam ipsa vivente, imo plures diversis in locis, non sine ingenti scandalo & maxima Sacramenti injuria ducere. Ita ferme Rituale Argent. pag. 251.

Quæ-

* Pour ce qui est des Troupes, la Maison du Roi doit faire publier dans le lieu de la résidence de Sa Majesté: les Soldats en Garnison, dans le lieu de la Garnison où ils ont demeuré depuis un an, &c. Collat. Carnot. pag. 23.

Quæres 6. a quo faciendæ sint eæ denuntiationes, & quæ facienti onera incumbant.

R. ad 1. Banna nonnisi a proprio contrahentium Parocho, vel a Clerico quem is aut Episcopus ad id officii designaverit, esse denuntianda. Idem potest Vicarius; qui tamen, si denuntiatio quidpiam habet difficultatis, de ea Parochum admonere debet.

537 Hinc non potest, vel Parochus primitivus, vel Apparitor Regius, Banna denunciare, etiamsi id renuerit Parochus.

Non prior, (nisi ad istud munus ab Episcopo, ejusve Vicario Generali, aut Parocho vel Parochiæ Vicario deputatus sit) Ita an. 1642. judicatum a Curia Tolosana adversus Decanum Ecclesiæ Agathensis, qui Banna in eadem Ecclesiâ, citra Vicarii amovibilis facultatem, promulgaverat. Id ipsum a Clero Gallic. Constitutum est annis 1625. 1635. & 1645. idque juxta mentem Trid. Concilii, quod denuntiationem hanc a proprio Parocho, seu per se, seu per Deputatum aliquem, faciendam esse decernit.

Non posterior, ut a fortiori patet. Unde Apparitor quidam, eo quod ad compartium preces Banna coram Ecclesiæ foribus proclamasset, libellarum viginti quatuor multa punitus est, & ab Officii sui executione ad sex hebdomadas suspensus a Curia Parisiensi an. 1674. vetitumque sub poena majori ne quis ejusdem conditionis quid tale in posterum attentaret, ut videris apud Feyret, cit. Lib. 5. ca. p. 2. n. 23. & 24.

538 R. ad 2. hæc a Parocho, ut rite præsentî Officio defungatur, sedulo præstanda esse. 1. Nunquam denuntiet Banna Minorum, nisi sibi de parentum tutorumve assensu constet; & is ante Sponsalia habendus est, si Sponsalia Bannis præmittantur. 2. Nec Banna, nisi ad ipsam nupturientium postulationem promulgabit, ne alieni id ipsorum nomine ad risum vel probum sollicitent: hi tamen si insisterint, agendum ut postulationem suam chirographo suo muniant. 3. Si concessa sit, aut concedenda speretur, unius aut duplicis Bannis dispensatio, curabit admonere ut revelare festinent qui aliquid norunt revelandum. 4. Cavebit ne sponfos ipsa postremæ denuntiationis die in Matrimonium conjungat sine speciali Ordinarii licentia. 5. Si alia quam Confessionis via impedimentum aliquod detexerit, præsertim vero dirimens, & quod foro contentioso obnoxium fieri valeat, monebit sponsum, sive in Tribunali, sive extra; licet is & invictè suum hoc vinculum ignoret, & modicam obsequendi spem injiciat. Idem a fortiori dicendum, si Pœnitens vel vincibili tantum ignorantia laboret, vel aliquid circa statum suum patiatur scrupuli. Ita ferme Collat. Carnut. pag. 24. 6. A sponso ipsi aut eorum genitoribus vel consanguineis inquiret an Partes libere consentiant, annullo cognitionis, seu carnalis, seu spiritualis nexu irretiantur; annon aliis fidem conjugii sponderint; an Religionis Mytheria satis capiant; an Paschali officio functæ sint, &c. Et tunc temporis congruis admonitionibus juvari poterunt. Ita Collat. Andeg. pag. 79. 7. Parochus neminem junget Matrimonio, nisi ex testificatione legitima didicerit Banna ubicumque opus erat fuisse denunciata. Quod si unus contrahentium sit ex aliena Diœcesi, testimonium Parochi qui in dicta Diœcesi Banna proclamavit, signo sigilloque Episcopi, seu Vicarii ejus Generalis, aut saltem Judicis vel Magistratus loci munitum esse oportet, ut nullum de validitate testimonii interveniat dubium; ita Rituale Argent. pag. 249.

Hæc.

Hæc tamen cautio, satis onerosa, non videtur necessaria, cum variorum Dioeceseon Parochi sibi sunt finitimi, sæpeque se plus norunt ac frequentant, quam si ejusdem forent Dioecesis. Legi tamen, si generaliter lata sit, indubie obsequendum, nisi in ea dispenses Episcopus.

Quæres 7. quæ debeat esse Bannorum forma, & an ea Sponsalibus præmitti oporteat. 529

R. ad 1. 1. tritam eam esse Bannorum formam, ut in ipsa exprimantur nomina, tum contrahentium, tum eorum a quibus nati sunt, aut nati esse perhibentur, tum & mariti prioris, si de vidua ad ulteriores nuptias tendente sermo sit, quia sub hujus nomine, quam sub paterno notior esse solet; item & locus eorum originis. Quod si forte ex contrahentibus alter spurius sit, erit hæc ejus conditio reticenda, & supprimendum utriusque parentis nomen, licet Registris consignatum: quapropter is suo tantum & artis quam exercet nomine designandus erit. Idem est, ait Rituale Argent. pag. 250. *Si quæ mulier Petri aut Joannis vidua existimaretur, quamvis Petro aut Joanni nunquam nupsisset: tunc enim ad vitandam infamiae labem, sub nomine illo designari potest, & debet, sub quo cognoscitur.* Eadem de causa, qui infantes olim expositi sunt, citra ullam virtutis hujus mentionem, sub nomine sibi ex tunc indito, & in Parochia cognito, indicandi sunt, ut bene monet Collator Andeg. pag. 237. Extra hos casus, semper exprimendum est parentis utriusque nomen; & si pater aut mater decesserit, de hujus vel illius morte facienda est mentio.

2. In qualibet denuntiatione exprimendum quæ vice fiat; monendumque, ut diximus; de futura vel præsentī a Banno uno vel duobus dispensatione.

R. ad 2. cum Haberto rectum ordinem postulare ut denuntiationibus præmittatur Sponsalium solemnitas; quia quamdiu Sponsalia nec Ecclesiæ, eo quo constituit modo, innotuere, nec ab ea probata sunt, non decet ut Minister ejus solemnī ritu declaret ea fuisse inita. Verum decisio hæc multis in Dioecibus superflua est, cum in quibusdam Sponsalia vel pridie, vel ipsa die Matrimonii celebranda jubeantur; in aliis vero, quæ parte ecclesiastica sunt, propter graves abusus sublata fuerint. 540

Quæres 8. ad quid ex denuntiationibus teneantur Fideles.

R. eos, & quidem omnes, ad impedimenti cujuscumque etiam prohibentis, si quod subesse norint, revelationem graviter teneri, nisi urgens quæpiam causa excuset.

Prob. 1. pars, nempe quod teneantur omnes: Si qui enim a revelando immunes forent, vel alterius Parochiæ aut Dioecesis incolæ, vel consanguinei sponsoꝝ, vel amici eorumdem, quibus impedimentum sub secreti lege commissum fuerit. Atqui hi omnes, licet ubi de Monitoriis agitur, identidem a revelando immunes sint, prout diximus Tom. 2. pag. nunc 124. non tamen eximuntur a revelatione in præsentī casu. 541

Non primi, quia Episcopus, non tam suo quam Ecclesiæ & Principis nomine, revelationem præcipit: porro Ecclesiæ & Princeps non in unam tantum Dioecesim, sed & in vicinas jurisdictionem habent. Ergo non hujus solum loci, sed & vicinorum incolæ, Judæi licet aut Gentiles, ad revelandum adstringuntur. Non tamen censuris, si quæ contra renitentes ferantur, subiacebit Judæus, ut *qui foris sit*. At subjacebunt i. Fideles,

tum hujus Parochiæ, tum & simul ejusdem Diocesis, ut a simili diximus eod. Tom. 2. pag. 121. 2. Non improbabiler advenæ qui in ea Diocesi ad aliquod tempus commorantur, ibid. pag. 122. Non tamen, ut mihi videtur, Diocesis alterius habitatores; quia licet id Ecclesia intendere poterit, non intendit de facto, propter gravia quæ hinc emerissent incommoda. Verum qui ex censura non tenentur ad revelandum, tenentur ex caritate, & eo religionis sensu qui magni Sacramenti profanationem, quantum in se est, avertere conatur.

Sed neque a revelando liberi sunt consanguinei vel amici, ratione cognationis solius vel amicitie: imo utroque hoc titulo strictius tenentur ad avertendum consanguinei vel amici crimen, dedecus & scandala, quæ ex hisce conjugiiis a Deo maledictis exoriri solent. Unde S. Thomas, 2. 2. q. 70. art. 1. ad 2. *Quæ homini aliter quam per Confessionem committuntur, sub secreto, quandoque sunt talia quæ statim cum ad notitiam hominis venerint, homo ea manifestare tenetur, puta si sint in grave damnum alicujus personæ, vel si quid aliud est hujusmodi, quod quis propalare tenetur, vel testificando, vel denuntiando.*

542 Prob. 2. pars, videlicet quod iidem ad cujuscumque impedimenti etiam prohibentis revelationem teneantur: Nimirum, ut modo dictum est, urget obligatio revelandi, ne Sacramentum profanetur, & Matrimonii usus in peccatum cedat. Atqui ut uterque finis obtingatur, non dirimentia modo, sed & ea etiam impedimenta quæ simpliciter Matrimonium prohibent, revelari operæ pretium est. Quot enim admittet peccata, quæ post virginittatis votum nubit citra dispensationem; quæque & Sacramenti sanctitatem violat nubendo, & debitum directe vel indirecte petendo; sponsonem Deo factam toties quoties transgreditur!

543 Prob. 3. pars, tum ex unanimi Doctorum sensu, tum quia obligatio ex qua pendet salus animarum, familiarum quies, Regni tranquillitas, honos vel injuria Sacramenti, nonnisi gravis esse potest. Atqui talis est obligatio revelandi. Ea scilicet omissa, Matrimonium merus est concubinatus, proles nascitur illegitima; dissoluto, ut sæpe fit, conjugio, inardescunt odia familiarum. Atque hinc deducunt Salmanticenses, cap. 8. n. 99. a revelando ne quidem liberum esse eum qui sub secreto naturali per juramentum confirmato impedimentum cognovit; quia lex respiciens vitam animæ præferenda est legi de secreto. Sed hæc, secundum mox dicenda, restringi debent, puta ad amicos conversationis, non autem extendi ad amicos consilii.

544 Prob. 4. pars, quia postulat naturalis æquitas ut qui sine graviore, vel pari suo aliorumve detrimento malum proximi avertere non potest, ad id avertendum minime teneatur. Unde a revelando immunes sunt, 1. Confessarii, quia *maius est vinculum Sacramenti Pœnitentiæ quolibet hominis præcepto*, ut docet S. Thomas, ibid. & nos late Tom. 6. hujus Operis. 2. Qui impedimentum norunt, vel quia ab iis peticum sit de eo consilium, ut Parochi, Doctores, Advocati, quin & penitentes amici, quibus ad proprium sui regimen sua quæque panduntur; vel ratione professionis suæ, ut Medici, Chirurghi, Obstetrices. Hi enim omnes, si semel frangant fidem, immanis subsequetur perturbatio Reipublicæ, consiliis præcludetur aditus, aget quisquis desperare, quia nemo erit quem in arduis

tuto liceat interrogare. 3. Qui sine propria sui infamia, vel aliogravi detrimento impedimentum detegere non possunt. Unde a revelando exmuntur, tum mater aut foror, quæ cum filia vel sororis amasio rem habuere, tum ancilla quæ dominæ suæ crimen adjuvit; tum villicus, cui si herum prodatur, imminet ab eo mors, verbera aspera, iactura gravis, &c. In dubio prudentius nihil, quam ut in Tribunali, vel extra, interrogetur sapiens Confessor, quandoque etiam Episcopus, aut secularis Iudex, si notæ sit probitatis; idque etiam faciendum a Domesticis, ne vel temere revelando domos perturbent; vel vanæ perturbationis metu desint Ecclesiæ & Principum Legibus. De his ad Collator. Andeg. pag. 254. & seq. Explicationem Episcopi Tutel. tom. 3. pag. 255. & nostrum de Dispensationibus Tractatum, Tom. 1. Lib. part. & cap. 2. num. 5.

Quod si quis despecto propriæ infamiae respectu impedimentum di- 545
rimens revelet, docet idem Collator Andeg. huiusce revelationis habendam esse rationem; quod & probat ex Alexandro III. Cap. *Præterea*, 2. *De sponsal.* Videndum tamen ejus fidei sit testis ille, ut diximus § ult. Articuli præcedentis.

Si qui solus impedimenti noticiam habet, prævideat futurum ut re- 546
velatio sua prorsus inanis sit, negat Dargentre, ibid. pag. 157. eum ad revelandum obligari. Quamquam veluti seipsum emendans continuo subdit, 1. in hoc casu consulendos esse viros prudentes; qui quid facto opus sit indicent, 2. tutius esse ut qui solus impedimentum rescit, illud detegere curet. Ad id utique proderit revelatio hæc ut res penitus examinetur ut Partes, vel earum altera, benigne moneatur, & ut in dubio obtineatur dispensatio Episcopi.

Sed num contrahens ipsi impedimentum, præsertim insanans, reve- 547
lare tenetur?

R. teneri, nisi ab alio Tribunali dispensationem obtinere velint, aut a Matrimonio desistere. Unde & juxta communio rem sententiam, quam tradunt Sanchez, disp. 14. n. 2. Suarez; Lib. 5. de Leg. cap. 9. Salmant. hic cap. 8. n. 101. potest Superior circa hæc sponso interrogare; Quia licet ex Cap. 2. *De accusat.* Iudex nonnisi præcedente infamia inquirere possit ad poenam, vel ad privandum aliquem possessione sua; potest tamen quamvis non præcedat infamia, inquirere an qui promoveri vult & possidere, nullo quod futuram possessionem impediatur, vitio laboret, ut constat ex Cap. *Cum nobis*, 19. *De elect.*

Ceterum impedimenti revelatio, quamprimum moraliter fieri debet, præsertim cum Partes de obtinenda Bannorum unius vel duplicis dispensatione cogitant; moraliter, inquam, quia æquum est ut qui consilio indigent, consilium sapientis implorare valeant.

Quæres 9. cui impedimentum detegi oporteat.

R. impedimentum, si ex natura sua publicum est, ut cognatio, af- 548
finitas, &c. detegendum esse Partibus, aut eorum consanguineis. Quod si Partes nec a Matrimonii consilio deterrerent, nec dispensationem obtinere sagant; res ad Parochum deferenda erit; quin & quandoque ad Episcopum aut majorem ejus Vicarium, si Parochus ita videbitur affectus, ut Matrimonio contra regulas faveat.

Sed vero impedimentum occultum sit, satius quidem foret & fraternæ

correctionis legibus magis consentaneum; ut privatim moneretur Pars impedimenti conscia, ne ad conjugium illicitum progrediatur, aut saltem sibi per legitimam dispensationem provideat. Sed quia sæpe fit ut monita hæc ut minimum inutilia sint, docent citati mox Scriptores recta pergendum esse ad Parochum, ut meliori qualibet via, malo occurrat. Erit autem hæc via Parocho melior, ut postquam compartes in omnem sensum versaverit, ad Episcopum recurrat, consilia ejusdem & mandata suscepturus. Hic repetenda quæ diximus §. præced. q. 2.

- 149 Quæres 10. quid faciendum a Parocho cum quis obstitit Matrimonio. R. posse quem Matrimonio bifariam obstitere, 1. per viam simplicis revelationis, cum Partes hoc vel illo impedimento astringi declarat: 2. per viam intercessionis, seu oppositionis; seu hæc fiat secundum formam juris, seu fiat sola voce.

In priori casu exigendum a revelante ut denuntiationem suam de in scriptis, suoque & duorum, si fieri potest, testium chirographo munitam, ubi & impedimenti probationes contineantur. Si denuntiator id renuat, monet doct. Babin, pag. 260. servandum id quod in tertia sua Synodo his edicit verbis S. Carolus Borrom. Si Parocho qui Matrimonium promulgabit, aliquid denuntiatur impedimentum, quannobrem inter sponfos illud contrahi non posse dicatur, is neque ad illius Matrimonii celebrationem, neque ad aliam progrediatur denuntiationem, etiamsi ad impedimenti quod assertur, vel falsum, vel malitiosum sibi videatur, vel nullius momenti, sed rem ad Archiepiscopum deferat. Si vero longius distat, Vicarium foraneum de impedimento quod proponitur certiores faciat, neque de eo quidquam ante statuat, quam de eo quid faciendum sit responsum acceperit.

- 150 Hæc tamen præcisa locorum consuetudine, cui ab inferioribus incunctanter obsequendum est, temperanda existimo, 1. cum denuntiator non est omnino indignus fide. Num enim perditus quisque nebulo, instante Adventu aut Quadragesima, Matrimonium retardabit, quia audacter calumniabitur? 2. Cum Parochus re sagaciter discussa certis comperit argumentis impedimentum falso prorsus obijci; & ita docet ipse Andegav. Collator pag. 261. Quod si, inquit, impedimentum hinc quidem non probetur firmiter, inde veto, licet a Partibus negetur, non ita elidatur, nisi ut remaneat dubii, debet Parochus ad Episcopum rem totam deferre; quia ex Alexandro III. Cap. Ex Litteris, 1. de consang. & affinit. Non sunt cause Matrimonii dubiæ & in utramque partem agitata, tractanda per quoslibet, sed per Judices discretos, qui potestatem habeant iudicandi.

- 151 In posteriori casu, intercessionis videlicet, hæc adamussim a Parocho sunt observanda. 1. Exiget ab iis qui se se Bannorum denuntiationibus vel Matrimonii celebrationi opponunt, ut id faciant in scriptis, & non solum verbo. Quin & moris est ut intercessio per Apparitorem Parocho intineatur. Ideo autem exigendum est ut oppositio juridice fiat; tum quia alioqui malevolus quisque Matrimonium impedire posset; tum quia nescirent contrahentes adversus quem sibi esset agendum: unde Parochum ipsum juridice insequi cogerentur; tum quia facile contingeret ut intercessor coram Judice negaret factum a se fuisse oppositionem; dubiumque est an Parochus ad eam per testes probandam in omni casu admitteretur. Ita Babin; pag. 269. & 270. Ex quibus sequi videtur Parochum, non obstante

oppositione simpliciter verbali, ultra progredi posse, uti tradit Ducasse, part. 2. cap. 3. sect. 2. num. 1. Quod & die Junii 15. an. 1691. statuisse videtur Parisiensis Senatus, præcipiendo ut oppositiones, eorum a quibus prodibunt, chirographo muniantur.

2. Si tamen patres, matres, tutores, curatoresve sola voce Matrimonio filii aut pupilli obstant, oppositionis hujusce omnimodam rationem habebit Parochus, ut qui nulli matrimonio interesse possit, nisi de parentum aut tutorum consensu sibi constet. Hinc rescissum prædictis die & anno a Curia Parisiensi Matrimonium, quod non obstante verbali matris oppositione celebratum erat. Babin, pag. 271.

3. Cum intercessio vel ab Apparitore significata est Parocho, vel, uti fit in certis Diocesis, Parochi Registris inserta, atque opponentis manu subscripta, debet quidem Parochus ejus exemplum* contrahentibus tradere, quo sibi provideant: At actum ipsum penes se sedulo conservare debet, aut, ut ajunt, *Recepisse* ejus postulare.

4. Etsi frivolam intercessionem hanc, judicet Parochus, aut maligne factam, ei illico, seu a novis denuntiationibus, seu a benedicendo Matrimonio abstinendum: etsi enim litigantes Partes ad concordiam pro virili revocare debet, non tamen ipse litem eorum dirimere potest. Unde manus habet ligatas, quamdiu pendebit seu subsistet oppositio.

5. Imo nec ei solvantur manus per sententiam Judicis, sed necessum est ut ei sibi rite intimetur. Ratio est, quia potuit ab ea sententia interjici ad superiorem Judicem appellatio.

6. Cum res ad forum contentiosum deducta est, dubitatur an sufficiat simplex ab oppositione *discessio**, annon vero requiratur significatio sententiae qua opposcentes ab intercessione sua dejecti sunt. Statuit Collat. Carnot. pag. 27. instar regulæ, *discessionem* etiam coram Notario factam, licet aliis in occasionibus sufficiat, non sufficere in præsentia. (4) Paulo aliter nodum hunc solvere videtur Ill. Episcopus Tutel. p. 163. ubi distinguit inter oppositionem factam ab aliquo ratione Sponsalium, ut si Titius Matrimonio Liviae obstat, quia Livia sibi antea Matrimonium sponderit; & oppositionem factam a tertio quopiam alia de causa. Prima oppositionis speciem simplici *discessione* fieri posse subindicat, quia unicuique juri suo renunciare licitum est. At secundam negat aliter tolli quam per sententiam Judicis; quia qui v. g. opposuit se Titii Matrimonio, eo quod vel alii jam desponsata aut nupta esset, vel alio quopiam impedimento ligaretur, ab hac sua allegatione desistere potest, non veritatis amore, sed quia ad desistendum, seu metu, seu pecunia compulsus sit. Unde hic opus est Judicis sententia, si res ad eum delata fuerit. Addiderim in hoc etiam casu ubi res supponitur ad Judicem non delata, Episcopum a Parocho consulendum esse; unde Gratianopolitanis Statutis sancitum est ut, non obstante hujusmodi *discessione*, semper expectetur Judicis sententia. Sed de his quæ obscuritatis non parum habent, sequatur uniusquisque territorii sui leges. Hanc ego, si liceret, brevem regulam efformaverim: Quoties quis

Touin. Theol. Mor. Tom. VIII.

N 3°

obsti-

(4) Supposant que l'opposition est portée au for contentieux, un simple désistement pardevant Notaire, qui seroit suffisant en d'autres occasions, ne peut suffire: il faut en outre une signification de la Sentence, qui donne mainlevée de l'opposition. Collat. Carnot. pag. 27.

obstitit Matrimonio in gratiam juris cui renunciare potest, sufficit recessio simplex coram Notario. Quoties e contra quis obstitit Matrimonio in gratiam Sacramenti, requiritur sententia Judicis. Unde sufficit simplex recessio in matre quæ consensum suum negaverat; vel in eo qui datam sibi Matrimonii fidem causabatur. At requiritur sententia Judicis, si quis a finitatem, votum castitatis a nupturiente emissum, & similia, declaraverit.

556

* Oppo-
sante.

7. Non sufficit, juxta Episcopum Tutel. ut sententia quæ ligatas Parochi manus solvit, eidem intimetur, nisi & intimetur Procuratori Partis intercedentis*; ut is perpendat an sibi appellationis medio utendum sit. Quapropter nonnihil habet periculi id quod docet Collator Carnot. p. 27. Parochum cui debite innotuit sententia Judicis oppositionem reprobantis, ad Matrimonii benedictionem sine mora progredi debere, præsertim si frivola quæpiam impendeat appellatio. Sane fieri potest ut frivola non sit quæ Parocho frivola videbitur appellandi causa: nec rarum ut causam vincat coram Officiali Metropolitano, qui cauta cecidit coram Dioecesano, & quandoque coram Papæ Commissariis triumphet, qui ab yroque dejectus fuerat.

557

Ut ut erit, fatentur omnes, 1. per interjectam etiam mala fide, malo & animo appellationem suspendi Rectoris ministerium; 2. non ideo rejiciendam a Parocho, seu oppositionem, seu a Judicis sententia appellationem, quod iis desit aliqua formalitas, puta quod in Partium nominibus vel domicilio erratum sit; neque enim horum se Judicem constituturum debet Parochus, ut prudenter monet Collator Andeg. pag. mihi 274. 3. Matrimonium, si sprete seu intercessione, seu appellatione, a Parocho celebretur, validum fore; posito quod nullum reipsa contrahentes inter subit impedimentum; at simul docent Parochum gravi utriusque Potestatis oburgationi obnoxium fore. Quin & fieri posset ut Matrimonium illud a secularibus Curiis declararetur non valide contractum, prout admonet Babin, pag. 274. quod sive de nullitate quoad civiles effectus, sive quo volueris alio sensu intelligatur, dolendum semper & enixe cavendum.

558

Quæres 11. quis sit Matrimonii oppositionum Judex.

R. Summa est circa punctum istud Ecclesiasticos inter & Sæculares dissensio, ita ut conquerantur utrique mutuo suam ab aliis jurisdictionem invadi. Et ea lis quidem, non ægre forsitan componi posset. 1. Enim certum est suas in re quæ Sacramentum contingit, Ecclesiasticis partes esse. Unde id Tridentini Sess. 24. Can. 12. *Si quis dixerit Causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Cui consonat istud Articuli 12. Edicti an. 1606. *Nous voulons que les Causes concernant les Mariages, soient & appartiennent à la connoissance & jurisdiction des Juges d'Eglise, à la charge qu'ils seront tenus de garder les Ordonnances.* 2. Non minus certum est civile, ut loquuntur, interesse, spectare ad Magistratus sæculares, qui ad judicandam Civium fortunam constituti sunt. Unde Fèvreti Scholiastes eam regulam proponit Tom. 2. pag. 319. Si quæ ad impediendum Matrimonium proponuntur, civilia sint; puta si agatur de defectu paterni consensus, aut de inæqualitate conditionum, horum examen juris est politici. Si vero de impedimentis in Jure Canonico fundatis sermo sit, puta de consanguinitate, affinitate, honestate publica, &c. horum discussio Juris est ecclesiastici, quia de ipso Matrimonio

monii fœdere, non autem de civilibus ejusdem circumstantiis agitur. Unum hic cavendum, ne alii sub fœderis prætextu, alii sub prætextu interesse temporalis, omnia ad se trahere nitantur. Quamquam sæcularem auctoritatem nihil lædere videntur, qui juxta Tridentinum & Constitutionem Regiam de obicibus Matrimonio appositis judicantes, mandant Partibus ut sibi, quantum ad temporalia quæque, coram sæcularibus Curiiis provideant: & hanc praxim, quia nulla hætenus regia Sanctione, nullo item quod regulæ formam habeat, Senatusconsulto * prohibitam, sequuntur plerique Officiales, ut monet Collator Andeg. pag. 266. & seq. Sed de his quæ ad Magnates spectant, legantur, quæ rem utrinque ponderant Cleri Memorialia, Tom. 5. pag. 1126. & seq.

* Arret
ex forme
de Regle-
mens.

Quæres 12. an, a quo, quousque, quicum & qua de causa in Bannorum promulgatione dispensari possit.

R. ad 1. posse aliquando in Bannorum denuntiationibus dispensari. 552
1. Quia denuntiationes illæ Juris sunt tantum positivi. Porro ea est conditio positivæ Legis, ut relaxari possit, cum id idoneæ causæ postulant. 2. Quia id decernitur, tum a Tridentino, Sess. 24. Cap. 1. ubi denuntiationum remissio Ordinarii prudentiæ & judicio relinquitur; tum ab Edicto Blesensi, quod idem quantum ad postremas duas promulgationes indulget.

R. ad 2. Bannorum dispensationem regulariter ab Episcopo solo concedi posse, vel a Vicario ejus generali, aut Capituli, Sede vacante, nisi utriusque facultas limitata sit; proinde non ab Officiali, non a Párocho, &c.

Ratio primæ partis est, quia dispensandi jus & officium iis unis vulgo competit, qui pleniorē in Ecclesiâ potestatem habent. Tales porro esse Episcopos nemo ambigit.

Ratio secundæ partis est, quia nihil obstat quominus facultas in Bannis dispensandi Vicariis generalibus communicetur. Quamquam sæpius est ut eam præsentē Episcopo non exerçant; quod & Vicariis suis interdixerat S. Carolus Borrom. Minus tamen deceret ut in re obvia ea facultas Vicariis Capituli adimeretur, nisi graves in Diocesi vigerent abusus, qui potentius a Capitulo toto, quam ab uno vel altero Canonico coercerentur.

Ratio tertiæ partis est, quia Officiales suam tantum in contentioso foro jurisdictionem exercent; proinde nihil in præsentī possunt, nisi aliter ab homine vel a consuetudine statutum sit.

Quod spectat ad Parochos, hi ne in ipso quidem necessitatis casu ullam id genus habent jurisdictionem; unde multas Deo gratias habere debent, ne a magnæ vel mediæ fortis hominibus vexati, multorum in se odia concitent. Collator Paris. pag. 240.

Dixi, regulariter, sunt enim Decani quidam, ut Aureliacensis *, 561
quidam & Commendatarii Abbates, ut Deruensis **, qui in denuntiationibus dispensant, eo quia jurisdictione quasi Episcopali fruuntur. Verum hæc in Italia non vigent; ut probat ex Fagnano Collator Paris. pag. 247.

R. ad 3. Constat Episcopis a Tridentino permittum esse, ut si aliquando der. 562
probabilis sit suspicio Matrimonium malitiose impediri posse, si tres præfesserint denuntiationes; tunc vel una tantum denuntiatio fiat; vel saltem Párocho, & duobus vel tribus testibus præsentibus, Matrimonium celebretur:

deinde ante illius consummationem denuntiationes * in Ecclesia fiant .. nisi Ordinarius ipse expedire judicaverit ut prædictæ denuntiationes remittantur ; quod illius prudentiæ & iudicio sancta Synodus reliquit. Unde de pure communi ab omni denuntiatione dispensare potest Episcopus, cum id graves causæ exigunt.

- 563 At quæritur an id etiam in Gallia licitum sit. Ratio dubitandi ex Blesensi Edicto repetitur, quo generatim cautum est, ut a Bannis dispensatio obtineri non possit, nisi post factam primam proclamationem. Nihilominus jam ubique receptum est posse Episcopum, caute quidem & sobrie, nusquam autem in Matrimoniis Minorum, qui sine parentum aut tutorum assensu contrahere intenderent, a tribus etiam Bannis dispensare. Et id quidem probat Fevreti Commentator, Tom. 1. pag. 461. tum ex multis Parisiensis Senatus Arrestis, tum ex crebra agendi ratione Emin. Cardin. Noallii, qui pluries per annos viginti quinque a triplici promulgatione dispensavit.
- 564 Quidam tamen sunt Dioceses, ut Burdigalensis, in quibus nunquam conceditur triplex hæc dispensatio ; quia id per Statuta efficaciter prohibitum est. Idem non semel in generalibus Cleri Comitibus fuit sancitum, annis præcipue 1579. & 1606. eique regulæ inhærendum constanter, nisi aliud exigat invicta necessitas.
- 565 R. ad 4. Non potest Episcopus nisi cum Diocesano suo dispensare : unde si diversæ sint Diocesis contrahentes, & dispensationem Banni gemini obtinere velint, quisque ad Ordinarium suum recurrere tenebitur. Sane vero nihil jurisdictionis habet Carnotensis Episcopus in Diocesanum Archiepiscopi Parisiensis, & vicissim. Idque cum aliis vulgo contra Sanchi Lib. 3. disp. 7. nunc. item 7. admittit Ill. Tutelensis Episcopus, pag. 153. etsi alibi, & male cum eodem Sanchi ibid. disput. 19. contendit Episcopum, qui a nonnullis impedimentis subditum suum dispensare potest, ab iisdem alterius Episcopi subditum dispensare posse.
- 566 Ut solvatur quinta difficultas, quæ dispensandi causas spectat, supponendum 1. ad dispensandum in Bannis iustam requiri causam: idque, ait Sanchezius, Lib. 3. cap. 8. n. 1. inter omnes constat ; quia Tridentinum id non liberæ voluntati, sed iudicio & prudentiæ Episcopi dimittit: *Quæ verba arbitrium prudentiale & ratione regulationem important.* Unde, inquit, (quod nostra hac ætate durum videbitur, nec satis ponderatur in praxi) *lethaliter delinquit Episcopus, absque legitima causa dispensans, quia materia est gravis.* Sane vero e tritis in hac materia principis: Dispensatio sine causa non tam dispensatio est, quam dissipatio, & temeraria legum violatio, ut bene Pickler ad Tit. 3. n. 7.
- 567 2. Non requiri iudicalem causæ hujus cognitionem, ut solide probat idem Sanchez, n. 4. quia Tridentinum dispensationem hanc Episcopi iudicio & prudentiæ remittit: quoties autem quidpiam conscientiæ alicujus permittitur, non est necessaria probatio judicialis. Idem liquet ex praxi. Atque hinc recte infertur cum eodem, n. 6. dispensationem hanc, utpote actum jurisdictionis voluntariæ, ab Episcopo extra Diocesim suam commo-

rante

* Rare contingit in Gallia ut post Matrimonii celebrationem promulgentur Banna. Id tamen sub Francisco Harlæo Parisiis factum est, & in Statutis Gratiopolitanis, Tit. 6. art. 9. faciendum præscribitur. Coll. Parisi. Lib. 4. Coll. 2. §. 11.

rante posse indulgeri. His præmissis, quaritur potissimum quibus de causis in dispensationibus legitime possit dispensari.

Non defuere qui *malitiosi impedimenti* suspensionem pro sola dispensationis hujus causa assignaverint; quia non aliam assignat Trid. Synodus. At contrarium indubie constat, tum ex Cardinalium declaratione, tum ex Theologis pene omnibus qui post Tridentinum scripserunt; tum quia, ut bene Sanchez, cod. Lib. disp. 10. n. 2. Tridentinum etsi solam expressit maligni impedimenti suspensionem, statim nihilominus totum hoc negotium prudentiæ Ordinarii committit. Ordinarius porro alias, & quidem graves, præter suspensionem illam, habere potest dispensandi causas. Ex vero causæ ad tres a nonnullis referuntur, *utilitatem videlicet, necessitatem, & prerogativam persone.* 563

Ratione utilitatis dispensari potest 1. cum iis qui nimio ex denuntiationibus pudore suffoderentur ob nimiam ætatis, conditionis aut fortunæ discrepantiam; ut si valde senex juvenculam, insigniter nobilis plebejam & ignobilem, dives opum pauperem ducat. Ita cum aliis pluribus Sanchez, nu. 3. ubi causam hanc sufficere ait, licet nullus subsit apponendi impedimenti timor. In his tamen expenderem an sola libido, annon pietas, justitiæ, aut aliud quid honesti, sit hujusmodi conjugiorum causa. An enim dispensari meretur lascivus senex, qui potius a Matrimonio pro virili avertendus esset? 569

2. Cum moraliter timere est ne sponsorum alter a Matrimonio vel christiane, vel civiliter utili; puta sponsus ab ea ducenda quam desloravit, vel infamavit; aut quam sibi pater sapiens, cujus mors imminet, solerter elegit. Idem ibid. n. 15. 570

3. Cum grave imminet periculum seu peccati inter nupturientes, qui familiariter admodum vivunt, seu dissidiorum inter familias: Coll. Andegay. p. 224. 571

4. Cum urget tempus itineris, seu sponsi, seu parentis proximi, patris præsertim, quod & pene necessarium sit, & differri nequeat. Uno verbo quoties impendit periculum, seu scandali, seu gravis damni in bonis fortunæ, corporis, famæ, aut animæ. 572

5. Cum gravis, attentis scilicet personæ genio, ceterisque circumstantiis, subsit timor ne sponsus aut sponsa, pro innata sibi levitate, resiliant. Utrique enim admodum utile est, quamprimum conjungi; alteri quidem, ne injuste resiliendo lethaliter peccet; alteri vero, ne jure sibi debito iniique privetur. 573

Ideo autem in utroque hoc casu metum gravem exigo; quia si mutationis periculum sit remotum, nec ulla subsit specialis ratio timendi communem humanæ voluntatis mobilitatem, non est cur petatur dispensatio. Alioqui, ut apte mobet Habertus hic q. 7. abroganda esset lex Bannorum, utpote semper alicui juncta periculo propter communem animorum inconstantiam. Et hæc, inquit, dicta sint ob Parochos nonnullos, qui parum officii sui memores, aliquando vanam hujusmodi rationem urgent, ut Parochianis suis dispensationem obtineant. 574

Ratione necessitatis dispensatur, tum in plerisque ex casibus modo adductis, qui sæpe non tam utilitatem, quam veram necessitatem inducunt; tum & 1. cum alioquin vitari non potest scandalum, ut si Partes in Matrim- 575

Matrimonium jungendæ, quia pridem in concubinato vivunt, pro conjugatis toto in loco habeantur; aut si occultum aliquod inter eos qui olim palam contraxere, detegatur impedimentum dirimens; aut si quædam imminet factio, quæ inito statim Matrimonio vitari possit. Ita Sanchez eadem disp. 9. n. 5. 9. & 18.

576. 2. Cum impossibilis est Bannorum denuntiatio, puta quia populus grassante peste non confluat.

577. 3. Cum Partes pœnis concubitorum a Judice afficiendæ sunt, nisi se legitimo Matrimonio conjunctas esse probent. Quo in casu docet Lopez licita olim fuisse clandestina conjugia. Sanch. ibid. n. 16:

578. 4. Cum Matrimonium crimini finem imponat; ut si vereri sit ne duo qui in concubinato vivunt, peccare pergant, dum fient denuntiationes; aut si meretrix, modo hic & nunc ducatur, a lupanari recedere consentiat. Si enim, ait ibid. Sanchez, n. 17. a Bannis dispensare liceat, ne duo corporalem a Judice pœnam subeant; quanto plus erit id licitum ut animæ periculum vitetur. Cujus ego quidem rationis vim totam persentio: At redit; quæ me jam pridem torquet difficultas, quopactò ad Sacramentum idonei sint, qui crimen anhelant, vixque, si utcumque tamen, scelus odisse incipiunt.

579. 5. Cum in articulo mortis constitutus vult ducere concubinam, seu ut prolem ex ea susceptam legitimet; quo, ait idem Sanchez, n. 19: nulla urgentior causa potest assignari; seu, quia, seclusa etiam prole, tanta est ejus in ipsam propensio, ut ipsi de corporis salute timendum sit, si eam abiciat; & de salute animæ; si eam retineat domi. Causam hanc, quam vocant *ad securiorem transitum*, admittunt Navarrus, Lopez; &c.

580. Subdunt communiter, Parochos in hujusmodi casibus posse, non quidem dispensare, quod ipsis semper vetitum est, sed per episcopum declarare nullam tunc esse Bannorum obligationem; quia ubi urget moralis necessitas, desinit humanæ legis obligatio. Ita cum Sanchez, disp. 10. n. 15. Tannerus, tom. 4. disp. 8. q. 3. n. 132. Pontius, Lib. 5. cap. 32. n. 7. Anacl. Reiffenst. in tit. 3. Lib. 4. Decretal. n. 39:

581. Verum hic nobis animadvertendum est, Matrimonia inter concubinos contracta in extremis, id est, quod caute notandum, imminente nece ex morbo, quamvis in conscientia valeant, si contrahens sit animo sanus, nullos tamen in Gallia parere effectus civiles; (licet quandoque moveant Judices ad assignandam proli pensionem) Ita statutum Regiæ Sanctione an. 1639: art. 9. item & a Ludovico Magno 1697: *Quæ de re Ferriere, v. Mariages faits in extremis*, tom. 2. pag. 264. & Coll. Andegav. tom. 2. p. 183. ubi animadvertitur conjugium hujusmodi, licet diebus 65. ante mortem initum, a Paris. Curia an. 1672. habitum fuisse pro irritò quantum ad effectus civiles; quia contraheantium alter jam tum tenebatur morbo quor tandem extinctus est.

582. Ratione conditionis docent communiter Theologi dispensandum esse cum Magnatibus. Et id quidem, si de Principibus intelligatur, extradubium est, tum ex consuetudine, tum quia horum impedimenta, cum subsunt, a nemine ignorantur; Verum id ad alios a Principibus extendi non debet; alioqui uno minus sæculo nobiliss quisque se se in Magnatibus erigeret, sibi que ex Bannis injuriam fieri conquereretur.

Præter recensitas dispensandi rationes, quædam assignantur, quæ paulo plus dubii facessunt. Itaque ambigitur num a Bannis dispensari possit, 1. quia insit *tempus vetitum*, Adventus scilicet & Quadragesimæ. 2. Quia moraliter certum sit nupturos nullo prorsus impedimento adstrictos esse. 3. Quia inutilis futura sit denunciatio; ut cum vagi & omnibus antea ignoti Sacramentum expetunt.

Circa primam quæstionem non una est omnium opinio. S. Carolus 583 in Concilio Mediolan. V. tit. 17. *Ea certe*, inquit, *sola causa, quod insit sacri Adventus & Quadragesimæ tempus, neque necessaria est, nec vero cum ratione consentiens; cum præsertim eo sacro tempore, qui jam Matrimonio juncti sunt, ab illius usu abstinere potius conveniens sit, nedum sponso una conjungi*. Hanc tamen causam pro legitima habuit sacra Congregatio, teste Zerola in praxi, v. *Matrimonium*. Eandem approbat Ill. Tutelen- sis Episcopus pag. 152. sed tantum ad gemini Banni dispensationem: Satius est enim, inquit, ut Episcopus interdictis tripudiis Matrimonium per Quadragesimam iniri permittat iusta de causa, quam ut ab omnibus Bannis dispense. Et id sequeretur in praxi.

Quod ad secundam quæstionem attinet, censent plures cum Sanchez, 584 ibid. disp. 9. n. 7. nihil obesse quominus in hoc casu a Bannis dispense- tur, quia tunc cessat finis legis. Etsi enim non cessat lex eo solo quod finis ejus in casu particulari cessat; *tamen cessans ille finis præbet causam dispensandi*. Neque vero alia de causa dispensatur cum Magnatibus. Ita Anacletus in Tit. 3. Lib. IV. num. 27.

At non placet doctrina isthæc, 1. quia aliquando nocere potest: 585 cum aliquando fiat ut impedimento sibi etiam ignoto ligetur, qui illud nequidem suspicatus erat. 2. Quia multitudini familiare est ut argueretur a pari. Unde si semel dispensat Episcopus cum uno, quia is ab omni impedimento palam liber esse videatur, vix erit qui se se in casu dispensationis esse non contendat. 3. Quia sensim fieret, ut Parochi Legem per epichejam interpretando, declararent nulla hic & nunc opus esse dispensatione: sic autem facile redirent omnia prætermisæ Bannorum denuntiationis incommoda.

Quod spectat ad vagos, neque cum eis dispensandum esse reor, 1. 586 quia sæpe fit ut qui omnibus ignoti esse credebantur, ab aliquo seu loci incola, seu per locum fortuito transeunte cognoscantur. 2. Quia dum denuntiantur Banna, quod vulgo diebus ut minimum quindecim indiget, fieri potest ut aliquid per litteras de eorum statu comperiat Episcopus. 3. Quia standum litteræ Legis, cum nulla exigit necessitas ut ab ea recedatur. Porro etsi absolute cum vagis dispensare posset Episcopus, constat tamen eum ad dispensandum nequaquam obstringi. Non nego dispensationem non modo posse, sed & aliquando concedi debere ab Episcopis; puta cum eam gravis, præcipue autem vitandi scandalii, necessitas exigit. At nego, quod negant omnes, eam errabundis deberi; imo nec arbitror eam rite concedi.

Quæres 13. quæ sint poenæ omittentium denuntiationes citra dispensationem.

R. Præter culpæ & poenæ æternæ reatum, assignari plures.

Primo enim Parochus, aut alius quisvis Sacerdos, clandestinis hujusmodi con-

conjugiis assitens, per triennium ab officio suspendi debet, & gravius puniri, si culpæ qualitas postulaverit. Ita sancitum in Concilio Lateran. & habetur tum Cap. final. de clandest. desponsat. tum in Trid. Sess. 24. de reform. Matrim. Cap. 5.

588 Secundo. Contrahentes multiplici etiam pœnæ subjacent, 1. enim licet proles alias ex ignorantia invalide contrahentium sint legitima, ex Cap. 14. *Qui filii sint legit.* si qui tamen cum impedimento dirimente, quod etiam a se ignoratum esse dicant, contraxerint, ommissis Bannorum proclamationibus, soboles de tali conjunctione susceptæ prorsus illegitima censeatur, de parentum ignorantia nullum habitura subsidium: cum illi taliter contrahendo . . . affectatores ignorantie videantur, cit. cap. fin.

589 2. Ei qui cum tali impedimento, spretis denuntiationibus, contraxerit, spes omnis admittitur obtinendæ ejusdem impedimenti dispensationis; quia dignus non est qui Ecclesiæ benignitatem experiatur, cujus salubria præcepta temere contempsit. Trid. Sess. 24. Cap. 5.

590 3. His qui taliter, id est sine Bannis, etiam in gradu concessio copulari præsumpserint, condigna penitentia injungatur, Cap. final. supra.

591 Obijciuntur duo, 1. quod Matrimonium coram Parocho & testibus celebratum, nihil habeat clandestini, licet omissæ sint denuntiationes. Ergo non est cur pœnis subiaceant contrahentes, & a fortiori cur illegitima sit proles innocens. 2. Quod saltem favendum sit proli, cum tale est impedimentum, ut ne factis quidem viginti denuntiationibus innotuisset; puta si sponzorum alter interius non consenserit. Sane favorabilem esse prolium causam omnes uno ore consentunt.

592 R. ad 1. Matrimonium illud non esse quidem clandestinum ea clandestinitatis specie quæ ipsum irritet: sed tamen delictum esse ea publicitate, quam Leges eidem inesse iustis de causis sanxerunt.

593 R. ad 2. Non desunt qui in hoc casu meliorem esse proli sortem contendunt cum Sanchez, Lib. 3. disp. 42. n. 5. quia cessat omnino ratio prædictæ Legis: quandoquidem dici non possit sponfos tunc temporis ignorantie affectatores fuisse; aut præsumi cognovisse impedimentum, & ideo clam contraxisse; prout discurret Abbas in Cap. fin. *Qui filii sint legit.* Alii in re obscura consultius esse docent, ut ad Superiorem recurratur: cum legitimatio, non tam a Jurisperitorum opinionationibus, quam a Superiorum auctoritate dependeat.

594 Quod additur favorabilem esse proli causam, verum est, cum favor proli non nocet bono communi. Etsi autem non nocet forte in casu mox adducto; at noceret plurimum, si generaliter statueretur, prolem, quia innocens sit, semper habendam pro legitima, quantumvis ommissæ sint denuntiationes.

595 Ex dictis hætenus inferes cum Van-Espen, Cap. 3. n. 26. de Sponsal. quod & repetit Habertus, ibid. qu. 6. indignum esse ac scandalosum, quod nonnulli tot Ecclesiæ & Regum Sanctionibus restricti, adeo faciles sint in remittendis proclamationibus, ut earum lex pauperibus tantum & infimæ plebi præscripta videatur: imo, quod dicere pudet, sola utcumque nummi carentia ad observationem Legis constringat. Unde, pergit idem Parisiensis Magister, sæpe experti sumus, quod vulgo non accedant ut supplices dispensationem hanc petaturi, sed ut emptores, & di-

cant audacter se velle Banna redimere, ac indignabundi recedant, nisi obtinuerint quod nobilibus & ditioribus vix unquam denegari animadvertunt. Sane Parochorum est his abusibus pro virili occurrere, utpote qui sint Legum divinarum & ecclesiasticarum vindices, & subditis exponere quibus de causis denuntiationes illas-Matrimonii tam serio pramitti mandaverit Ecclesia; quam periculosum sit in ipsa Sacramenti susceptione Legem tanta firmatam auctoritate, & ubique receptam infringere; neque ipsos per dispensationem, si legitima causa destituta sit, omnino excusari. Hæc uterque.

Subdit Habert illud e Rituali Virdunensi excerptum, quod, quia maxime ad rem pertineat, non pigebit excerpisse. *D'autant que les peuples sont aujourd'hui dans cette erreur, de croire que les Evêques peuvent aussi facilement accorder la dispense des Bans, qu'ils la demandent; déclarons que nous n'aurons aucune indulgence, ni pour la vanité de ceux qui n'ont recours à ces dispenses, que pour se distinguer du commun, en ne suivant pas la Loi générale; ni pour la délicatesse des autres, qui ne scauroient souffrir qu'on publie leur nom dans une Eglise; ni pour la proximité du temps de l'Avent & du Carême, à moins qu'il ne nous soit évident qu'on ne peut différer sans un dommage notable, & qu'on n'a pas affecté d'attendre à cette extrémité.* 596

Quæres 14. quid sint Matrimonia secreta, seu, ut ajunt, conscientia; an valeant, an licita sint.

R. ad 1. Matrimonia secreta sunt, quæ sine contractu quidem, plerumque & Bannorum denuntiationibus, nisi inter dentes obmurmuratis, sed tamen coram Parocho & testibus in facie Ecclesiæ celebrantur. 597

R. 2. Matrimonia hæc valere quoad fecus; quia nihil eis deest, seu ex parte materiz, formæ & Ministri, seu ex parte contrahentium, quos ab omni impedimento liberos esse supponimus. 598

R. 3. Matrimonia hæc, si toto vitæ decursu alterutrius conjugis celerentur, esse graviter illicita: 1. quia, ut loquitur Ludovicus XIII. in Edicto dato mense Novembri anni 1639. art. 5. plus concubinatum sapiunt, quam veri nominis Matrimonium: 2. quia gravibus obnoxia sunt scandalis; cum turpe sit & indecorum ut conjugaliter vivere conspiciantur, qui non palam habentur pro conjugibus: 3. quia ex iis fit ut incerta sit prolis conditio; si enim vel unum *Registri* folium lacerari contingat, necessum est ut filii pro spiriis habeantur: 4. quia eadem conjugiæ per citatum Edictum irrita sunt quoad effectus civiles. 599

Ex quibus sequitur, quod tradit Lametus, v. *Marriage*, Cap. 36. Matrimonia hæc a Confessario, vel Parocho, nusquam toleranda esse, nisi id causa exigant gravissimæ; quatum, inquit citatus Doctor, examen non ad ipsos contrahentes, sed ad viros graves & scientia conspicuos, (præcipue vero Episcopum, sine cujus nutu in hisce materiis ne uno quidem passu procedendum) referri debet. Vide Ferriere, v. *Marriage secret*, pag. 263. Collat. Andeg. Torn. 2. pag. 180. 600

Quæres 15. quid de iis sentiendum qui ut officiant ne Matrimonium contrahatur, ficta contra illud impedimenta proponunt. 601

R. eos graviter peccare, & quidem contra justitiam. Unde de omni quod hinc suboritur damno tenentur in conscientia, & ante Judicis sententiam.

*An consensus parentum sit conditio ad Matrimonia filiorum:
necessario prerequisite?*

602. **C**onstat Matrimonia filiorum sine paterno consensu, generatim lo-
quendo, esse graviter illicita. Etsi enim aliquando peccare pos-
sunt parentes, cum idoneis undecumque suorum conjugis obstitunt, seu
ex phantasia mera, seu ex motivis pejoribus; puta mater, ne sibi sub-
trahatur victima quam torquet & excruciat; ne filia virum pium, a
ludo & spectaculis abhorrentem, sortiatur, &c. indubie tamen multo
frequentius in hac parte delinquant filii quam parentes. Hi enim sa-
niori oculo firmum & infirmum intuentur: illi autem caeco ut pluri-
mum, quin & furibundo amore rapti, adeo parum sui sunt compotes,
ut quemadmodum Esau propter unam escam vendidit primitivam suam, sic &
propter miseram fabularum aetricem, novamve Dalilam, familiarum
pacem, honorem suum, bona jam nunc vel spe possessa, idolo suo li-
tare non dubitent. At ubi deferbuit, qui facile tepefecit libidinis impe-
tus, adversum semetipsum acti in rabiem; & amorem suum, & amoris
objectum totis precordiis detestantur, secundum id II. Reg. 13. 15. ubi
de Tamar: *Exosam eam habuit Amnon postquam cubavit cum ea, odio
magno nimis; ita ut majus esset odium quo oderat eam, amore quo ante di-
lexerat.*

Hebr. 12.
16.

Tota igitur quaestio est, an Matrimonia haec non modo illicita sint;
sed & ipso facto irrita. De hoc autem multiplex est opinio.

603. 1: enim Calvinus, Lib. 4. Instit. cap. 19. §. 37. de Roman. Pontifi-
cibus loquens, *Legat*, inquit, *sanxerunt*, quibus tyrannidem suam firma-
runt, sed partim in Deum manifeste impias, partim in homines iniquissimas;
quales sunt, ut conjugia inter adolescentes, parentum injussu contracta, fir-
ma rataque maneant.

604. Praeverat Erasmus in Colloquio de Matrimonio, ubi sic ille: *Desi-
niunt quidam Matrimonium esse ratum, quod insciis aut etiam inotis paren-
tibus inter puerum & puellam per verba de presenti contractum est. Atqui
istud dogma nec naturae sensus approbat, nec Veterum Leges, nec Moyses,
nec Evangelica aut Apostolica doctrina.* Adeoque Matrimonia ista tam
naturali Jure, quam divino & civili, plane irrita sunt.

605. 2: Lutherus paulo mitior in Sermone de Matrimonio, hanc admit-
tit distinctionem: Vel ex Matrimonio sine parentum consensu facto
nata est proles, vel nondum est nata: Si primum, stat Matrimonium,
nec irritationi subjacet. Si secundum, possunt parentes pro arbitrio
Matrimonium confirmare vel irritare. Hanc tamen Matrimonii hujus
confirmandi vel irritandi potestatem, non parentibus, sed Magistratui
attribuit Brentius in Catechismo; Lutherum sequitur Melancthon; Bren-
tium Kemnitius. Jure an immerito nunc expendendum. Quod ut fiat,
dicemus 1: de Jure naturali & divino; 2: de Jure positivo; tam an-
tiquo, quam recentiore; 3: de Jure novo. Sit.

An Matrimonia filiorum sine paterno consensu irrita sint Jure naturali vel divino.

CONCLUSIO. Matrimonia filiorum sine parentum assensu firma sunt & valida, de Jure tam naturali quam divino. Sunt tamen utroque graviter prohibita; nisi causa legitima excuset.

Prob. 1. pars de Jure naturali. Ea Matrimonia per se valent, quæ per se habent id omne quod ad eorum substantiam requiritur. Atqui, attento solo naturæ Jure, Matrimonia filiorum per se, & independentè a paterno consensu, id omne habent. . . . Nimirum, spectato solo naturæ Jure, tria tantum ad Matrimonii substantiam requiruntur, mutus videlicet Partium non infanz mentis consensus, ejusdem manifestatio exterior, & reciproca corporum traditio, si tamen hæc multum discrepat a mutuo consensu. Atqui secluso etiam parentum consensu tria hæc in filiis vere & absolute subsistunt. Ergo sicut filius nescio vel invito patre, cui unicus est, valide dat nomen militiæ, seu sacre, seu profanz, sic & in proposito.

Confirm. 1. Si Matrimonia filiorum absque paterno consensu invalida forent, utique quia reverentiam paternam graviter offendunt. Atqui hæc ratio non concludit: alioqui sicut parentibus toto vitæ cursu debetur reverentia, forteque major dum senescunt, sic & toto vitæ cursu invalida forent, quæ sine eorum assensu contraherentur Matrimonia. Atqui falsum & absurdum consequens. Sic enim ne emancipati quidem filii, imo nec viduæ, triginta aut quadraginta annis majores, parentibus juste vel injuste renitentibus, Matrimonia inire possent; quod gentium omnium moribus adversatur.

Confirm. 2. ex S. Thoma, 2. 2. q. 10. art. 2. O. ubi S. Doctor: *In his; inquit, quæ ad naturam corporis pertinent, homo homini obedire non tenetur, sed solum Deo, quia omnes homines natura sunt pæres, puta in his quæ pertinent ad corporis sustentationem & prolis generationem: unde non tenentur, seclusa Lege positiva, nec servi Dominis, nec filii parentibus obedire de Matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda: sic nempe ut alterutrum absolute, servatis erga parentes servandis, amplecti non possint.*

Confirm. 3. Quia non desunt tam in Lege naturæ, quam in Lege scripta, exempla Matrimoniorum a filiis sine paterno assensu contractorum. Sic in Lege naturæ Esau, Genes. 26. duas duxit uxores, quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebecca parentum ejus; rursumque ibid. cap. 28. accepit tertiam contra voluntatem eorum. Sic Jacob, vir sanctissimus, unam quidem de parentum consilio uxorem duxit; at tres duxit postmodum iisdem insciis, Rachelem videlicet, & Balam ac Zelpham ancillas, Genes. 29 & 30. Sic & Judas Chananæam mulierem accepit, nec parentum ea de re voluntatem legitur explorasse. Sic demum sub Lege Tobias junior in longinqua Regione, pater ejus & matre nil tale subodorantibus, nec petito aut expectato eorum consensu, duxit Saram Raguelis filiam; neque eum ullatenus ea de omissione redarguit Angelus, quem habebat vicem comitem. Atqui ex hisce Matrimoniis nulla unquam pro irritis habita fuerit,

re, aut de iis irritandis cogitatum videtur: ubique videlicet quæ sic ductæ erant, uxorum nomine donantur. Ergo licet exempla hæc non deceat imitari, ne a debita parentibus reverentia discedatur, ex iis tamen constat per se valida esse Matrimonia filiorum sine parentum consensu. Et vero erat id adeo persuasum Rebeccæ, ut diceret Isaac, Genes. 27. v. 46. *Si acceperit Jacob uxorem de stirpe hujus terre, nolo vivere.* Atqui non erat unde id tantopere timeret Rebecca, si parentes filiorum conjugia irritare potuissent: Hæc enim prævia irritatio omnem timori aditum præclusisset. Ad eam autem non recurrit Isaac, sed tantum prohibet ne Jacob Chananiam uxorem ducat. Ibid. cap. 28.

- 610 Prob. 2. pars de Jure divino. Istud enim in veteri & novo Testamento continetur. Atqui neutrum Matrimonia hæc irritat: imo utrumque conjugiorum valorem a sola filiorum voluntate repetit. Unde sicut dixerunt parentes Rebeccæ, Gen. 24. *Vocemus puellam, & queramus ipsius voluntatem:* Sic dicit Moyses, Num. ult. de filiabus Salphaad; *Nubant quibus volunt, tantum ut suæ Tribus hominibus.* In eundem sensum indistincte ait Apostolus, I. Corinth. 7. *Cui vult nubat, tantum in Domino.* Huc redit exemplum junioris Tobie, de quo supra.

Idem confirmant nonnulli ex his S. Ambrosii verbis; Lib. de Virginit. cap. 10. *Si hominem, vellent amare filie vestre, per leges possent eligere*

- 611 *quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Et cap. 5. An indignum videtur ut sacratæ virgines a sacrosanctis Altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet sponsum eligere, non licet Deum præferre?*
- 612 Prob. 3. pars, nempe quod Matrimonia sine parentum consensu a filiis inita, graviter illicita sint; prob. inquam, ex Scriptura, quæ mandatum de filiorum conjugiiis, non tam ad filios referre videtur, quam ad parentes, ut appareat quantam in his partem habere debeant. Exod. 34. & Deuteron. 7. *Nec uxorem de filiabus eorum, Cananæorum scilicet, accipies filiis tuis. . . . Filiam tuam non dabis filio ejus, nec filiam illius accipies filio tuo.* Jeremie 19. ait Deus: *Date filiis vestris uxores, & filias vestras date viris.* Idipsum confirmat Apostolus, I. Corinth. 7. his verbis: *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit, & qui non jungit, melius facit.* Hinc in antiqua Lego rarum est ut ii quos commendat Scriptura, uxores parentibus inconsultis duxerint.

- 613 Prob. 2. ex Patribus. Tertullianus, Lib. ad Uxorem: *Nec in terris, inquit, filii sine consensu patrum recte & jure nubunt.*

- 614 Ambrosius, Lib. de Abraham, cap. ult. de Rebecca loquens: *Consultitur puella non de sponsalibus, nam illa judicium expectat parentum: non est enim vaginalis pudoris eligere maritum. Unde illud Euripidis in Adromach. Sponsalium quidem meorum pater meus curam subibit. Ergo quod & ipsi Philosophi mirati sunt, servate virgines. Sed etiam mulieres, si quæ, amisso cito marito, adolescentula. . . . vult nubere. . . . electionem mariti parentibus deferat.*

- 615 S. Leo Epist. ad Rusticum Narbonens. *Paterno arbitrio viris junctæ culpa carent.*

- 616 Pelagius Papa, consultus an puella cujus pater mancipium erat, hujus consensum obtinere deberet, annon potius avi, qui & liber erat, & paternæ potestatis jura in ipsam conservabat, respondet, Can. Patrem, XXIII. q. 3. *Avi magis electionem de conjunctione neptis, quam patris ejus, cujus*

cujus nullo modo liberum potest esse arbitrium, decernimus attendi. Mitto plura id genus, quæ dabit Nat. Alexander, Cap. 2. art. 3. propos. 3. pag. 115. Edit. Paris. fol.

Prob. 3. quia si quando exigunt reverentia & grati animi sensus, ut filii voluntati paternæ cedant, utique in re unde pendet familiarum pax, Regnorum optima constitutio, scilicet in præsentī & in altera vita conjugiorum exitus. Atqui e Matrimonii bene institutis hæc omnia dependent: contra vero, ut ab hujus Articuli limine monuimus, quæ invitis parentibus fiunt, longam mœroris ac poenitudinis segetem habere solent. Unde ex Trid. Sess. 24. de reform. Matrim. cap. 1. *Sancta Dei Ecclesia ex justissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit.*

An & quatenus filii patre & matre orbatī, tutorum aut curatorum consensu indigeant ad nuptias, explicabimus Sect. 3.

Quarta pars elucescet ex dicendis infra, ubi expendemus quæ causæ Trid. Synodus moverint ad non irritanda hujusmodi conjugia.

Obj. 1. contra 1. part. Matrimonium talis est conjunctio, ut ejus auctor & conciliator Deus esse possit, secundum id Matth. 19. *Quod Deus conjunxit*, &c. Atqui Deus Matrimonii insciis vel invitis parentibus facti auctor esse non potest. Non enim auctor est Deus Matrimonii quod contra verbum ejus initur. Atqui . . . Minor prob. quia jubet Deus filios parentibus obsequi, & quidem *per omnia*, ut ait Apostolus, Colos. 3. Unde parentes sunt medium per quod Deus, qui jam per se immediate non conjungit, filios conjungit. Hæc Kemnitius, part. 2. Examin. Trident. quæ sane ipsum magnopere defatigarunt. Ut ut est,

R. 1. retorq. argument. Matrimonium talis est conjunctio, ut ejus auctor & conciliator Deus esse possit. Atqui Matrimonii, cui parentes ex sola avaritia vel hæresis amore consentiunt, filius vero ex sola libidine, auctor Deus & conciliator esse non potest; quia contra Legem ejus contrahitur, &c. Ergo.

R. 2. ad 1. dist. Deus esse non potest auctor Matrimonii, quantum ad accidentales ejus circumstantias, cum resistunt parentes, Transeat. Non potest esse auctor quoad substantiam, N. Sicut enim Deus est auctor Baptismi, quem quis ob fordidum lucrum recipit; quia is totam ponit substantiam quam Deus in Baptismo poni voluit; nec tamen est auctor scdæ illius intentionis cui servit baptizatus: sic & Deus est auctor Matrimonii in quo servantur omnia quoad substantiam a Deo instituta, & tamen Diabolus est auctor circumstantiarum, puta contemptus & inobedientię, quæ in filio rebelli Matrimonium illud vitiant.

Ad 2. eadem est responsio, ut & eadem Baptismi perverse suscepti applicatio.

Ad 3. dist. Jubet Deus filios per omnia parentibus, juste præcipientibus scilicet, obsequi, nec tamen irritat quæcumque contra obsequium illud efficiuntur, præsertim cum agitur de Sacramentis, in quorum susceptione tota servatur substantia, C. & irritat absolute, N. Alioqui filius quem, quia necdum bene dispositum, arcet pater a Baptismo, Baptismum valide non susceperit; quod ne ipse quidem Kemnitius admiserit. Unde parentes sunt quidem medium quo filii passim, ut licite operentur, dirigi debent; non quod semper omnino necessarium sit ut valide agant.

- 624 Obj. 2. contra 2. part. Exod. 22. v. 16. sancitum est, ut *Si seduxerit quis virginem, dotet eam, & habeat eam uxorem*; non tamen, *si pater virginis eam dare noluerit*: quod & confirmatur Deuteron. 22. v. 21. Ergo patris est potestatis conjugium filix ratum vel irritum facere.
- 625 Præterea Num. 30. v. 4. & 6. statuitur ut si pater, *statim ut audierit votum a filia sua emissum, contradixerit, & vota filix & juramenta ejus irrita sint*. Sed qui promissionem Deo factam irritare potest, multo magis promissionem homini factam irritare poterit.
- 626 R. ad 1. neg. conseq. Non enim in objectis Exodi & Deuter. textibus agitur de irritando conjugio, cum puella fuisset æquidem seducta, sed non nupta. Agitur ergo duntaxat de neganda filia stupratori qui ea abusus est. Porro qui concedit ut pater filiam suam neget stupratori, non declarat liberum esse patri rescindere Matrimonium a filia inconsulto patre contractum.
- 627 Et vero si eo loci ageretur de Matrimonio jam inito virginem inter & corruptorem ejus, hinc subverteretur opinio Lutheri & ipsius Kemnitii; ut qui contendant Matrimonium, invitis etiam parentibus contractum, dirimi non posse, si consummatum sit.
- 628 Ad 2. dist. maj. Statuitur ut votum filix ab ipsa *in ætate puellari* emissum, irritari possit, C. Ut votum filix, quæ sui juris est, & jam maturi judicii, irritari valeat, N. Sane, eo quia jure tum Mosaicum, tum & Canonico, Cap. Puella, 1. XX. q. 2. possit pater, Deo ita indulgente, vota ante plenum rationis usum facta irritare, nihil adversus filiorum Matrimonia concludi potest; 1. quia de his loquimur quæ a personis jam maturis incuntur; 2. quia facilius relaxatur promissio Deo facta, quam homini: ut enim remittatur prior, sufficit auctoritas eorum quos Deus in hac parte Judices constituit. Ut autem remittatur posterior, requiritur consensus illius qui jure suo defraudatur.
- 629 Addit Estius in 4. dist. 28. §. 3. Legem Scripturæ adductam *Loqui de votis, quæ pertinent ad victum & cultum domesticum, velut de jejunando, vel certis cibis usando, vel a certis abstinendo, in quibus liberi, dum sunt in ædibus paternis, subsunt regimini parentum*; non autem de iis quæ pertinent ad statum vitæ totius, cujus modi sunt conjugium & perpetua continentia, in quibus liberi parentibus non sunt subiecti. Non nocuisset aliquam responsionis hujus probationem asserre.
- 630 Obj. contra 3. part. Veteri Lege, ut nos fatemur, suppetunt Matrimonia infcis parentibus contracta. Ergo non sunt illicita quæ sine parentum assensu contrahuntur.
- 631 R. ex his conjugiiis quædam dubio procul illicita fuisse, ut quæ contraxit Esau; quædam vero licita, quia nulla erat causa cur a parentibus, qui consuli non poterant, improbarentur, ut quæ contraxerunt Jacob & Tobias. Addit Nat. Alexander Tobiam juniorem ab Angelo comite sui directum fuisse. At nitat hæc responsio, quia Tobias Angelum illum hominem existimabat, Tob. 9. v. 1. Non potuisset autem qui homo merus existimabatur, Juris divini vinculum solvere.

An eadem Matrimonia olim Jure Civili & Canonico fuerint irrita?

Circa hanc quæstionem, quæ non parvi est momenti, duplex est opi- 632
nio. Prima contendit Matrimonia filiorum absque paterno consen-
su inita, semper quidem utroque Jure graviter fuisse prohibita, sed num-
quam irrita quantum ad exterius conscientiæ forum. Ita sentiunt e Theo-
logis Maldonatus, part. 2. de Matrim. p. 442. Estius, ubi statim; Isam-
bert, disp. 7. art. 10. & omnes fere alii Scholæ Magistri, quibus persuasum est
Concilium Trid. novam non invenisse, sed antiquam renovasse ac confirmasse do-
ctrinam & disciplinam. His accedunt Canonistæ & Jurisperiti nonnulli, ut Co-
varruvias, Cujacius, Connanus, & Gothofredus, in Leg. Filus, ff. de ritu nup.

Tourn.
p. 102.

Secunda opinio contendit Matrimonia hæc a primis Ecclesiæ tempo-
ribus ad duodecimum usque sæculum, non modo illicita, sed & prorsus
nulla fuisse. Ita Ferdin. de Mendoza, in Can. 54. Concilii Eliberit.
Pontius, Lib. 12. Cap. 1. n. 5. Gerbasius, Socius Sorbonicus, in Tract. in-
scripto: *Traité pacifique du Pouvoir de l'Eglise & des Princes sur les empe-
chemens du Mariage*, Lutet. 1690. part. 3. pag. 454. P. Le Merre, Parisien-
sis Causidicus, in Libro cui titulus: *Justification des Usages de France sur le
Mariage des enfans de famille*, Paris 1687. quod Opus, non ex sola Au-
thoris scientia, sed & ex summa ejus in Ecclesiam & Trid. Synodum
reverentia, quam laudem alii nimio plures pene dedignentur, com-
mendandum est. Ad hos accedit Tournelyus, pag. 204. 633

Si obijcias posteriorem hanc sententiam, 1. quidem plurimum favere 634
Novatoribus, qui gloriabuntur se hujus doctrinæ vindices esse, quam
tota retro tenuerit Antiquitas; 2. eam ex consequenti nocere Trid. Syn-
odo, quæ non modo a veteri recesserit doctrina, sed & eam percus-
serit anathemate, censuram iis indicendo, qui dixerint, *Matrimonia a
filiisfamilias sine consensu parentum contracta, irrita esse*.

Reponet Tournelyus, pag. 207. qua solet emphasi, nullum esse, &
ad evanidum terrorem effictum, duplex illud incommodum.

Primum quidem, quia Novatores (non tamen omnes, ut vidimus, 635
at primates, ut Lutherus, Melancthon, Calvinus) ita necessarium dice-
bant parentum consensum, ut vellent parentes posse Jure naturali & di-
vino, rata vel irrita pro arbitrio facere filiorum suorum Matrimonia.
Id autem portentum nullibi apud Antiquos apparet. Hi enim nusquam
docent Matrimonia sine consensu paterno irrita esse de Jure naturali aut
divino, ita ut aliter non possit statui ab Ecclesia, sed solum Jure Eccle-
siastico, optimis quidem innixis rationibus, at quæ tamen, mutata tem-
porum conditione, aliis validioribus oppugnarî possint, & his, ex Ec-
clesiæ Decreto, cedere debeant; sicut de facto contigit.

Nec minus evanescit secundum incommodum, quia ex Concilio Late- 636
ran. IV. Can. 50. id semper juris habuit Ecclesia, ut secundum varietatem
temporum, statuta quandoque variet humana, præsertim cum urgens necessitas,
vel evidens utilitas id exposcit. Porro præsens quæstio, licet ad dogma per-
tineat, qua parte expendit an parentes Jure naturali vel divino possint
ad nutum rata vel irrita facere filiorum Matrimonia; quatenus tamen

expedit an hic & nunc expediat eadem Matrimonia libero parentum arbitrio subicere, ad disciplinam meram atque œconomiam pertinet. Ergo potuit hoc in puncto Tridentinum a veterum sententia recedere; sicut ab ea recessit, seu cum declaravit invalida jam fore clandestina conjugia, quæ alias valuerant; seu cum aliqua circa Matrimonium impedimenta vel sustulit omnino, vel coarctavit. Idque quantum ad præsens caput, eo constitutum est æquius, 1. quod jam pridem valerent hæc filiorum sine paterno assensu conjugia, ut liquet tum ex Cap. *Tue*, 25. *De Sponsal.* quod ab Innocentio III. prodiit circa an. 1216. tum ex Cap. *Cum Causam*, 6. *De raptorib.* quod est Lucii III. circa an. 1180. 2. quod eorum valor, licet in Gallia exosus, alibi per Leges confirmatus esset. Sic enim in Augustano Decreto edixerat Carolus V. *Quoniam potestas paterna cedit de jure hinc conjunctioni sacramentali inter conjuges, audiendi non sunt ii qui nunc volunt ut dissolvantur Matrimonia contracta a filiisfamilias, ubi non adsit consensus paternus. Nihil hic a nobis detrabitur obedientiæ filiorum debite patribus: sed nolumus ut patres abutantur potestate sua in præpediendis, præcidendisque Matrimoniis.* Ex quibus sequitur veterem Ecclesiæ vel Imperii disciplinam, siue filiorum Matrimonia irritaverit, siue non, nec Tridentino adversari, nec in Tridentino adversarium invenisse. Quapropter propositam quæstionem libere scrutari licitum est; quod ut fiat, sit

CONCLUSIO. Probabile est Matrimonia filiorum sine consensu paterno, olim utroque Jure fuisse irrita. Non est tamen opinio hæc tam invictè probata, ut consensum quasi extorqueat.

637 Probatur 1. pars de Jure civili. E multis Textibus qui adduci possunt, unum aut alterum adduxisse sufficiat. Lex 1. *de ritu nuptiar.* quæ, quod notandum, est Jurisconsulti Pauli, sic habet: *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant omnes, id est qui coeunt, quorumque in potestate sunt.* Atqui hic non minus requiritur patrum & dominorum consensus quoad filiorum & servorum Matrimonia, quam ipsorummet contrahentium: Ergo sicut *Nuptiæ consistere non possunt, nisi consentiant qui coeunt*; sic nec consistere possunt, nisi consentiant ii quorum in potestate consistunt.

638 Idem perspicue tradi videtur in Institutis, ubi Justinianus, Lib. 1. Tit. 10. qui est de nuptiis: *Iustas autem nuptias inter se Cives Romani contrahunt, qui secundum præcepta Legum coeunt, masculi quidem puberes, feminae autem viri potentes, siue patresfamilias sint, siue filisfamilias: dum tamen, si filisfamilias sint, consensum habeant parentum, in quorum potestate sunt. Nam sic fieri debere, & civilis & naturalis ratio suadet; in tantum ut iustus parentis præcedere debeat.* Et infra, postquam varias Matrimoniorum quæ omni jure irrita sunt, species recensuit, sic prosequitur, § 12. *Si adversus ea quæ diximus, aliqui coierint, nec vir, nec uxor, nec nuptiæ, nec Matrimonium, nec dos intelligitur. Itaque ii qui ex eo coitu nascuntur, in potestate patris non sunt: sed tales sunt, quantum ad patriam potestatem pertinet, quales sunt ii quos mater vulgo concepit, nam nec hi patrem habere intelliguntur, cum & bis pater incertus sit: unde solent spurii appellari, quasi sine patre filii. Sequitur ergo ut dissoluto tali coitu, nec dotis, nec donationis exactioni locus sit. Atqui ubi nec vir est, nec uxor, nec Matrimonium; ubi proles ei similis est quæ cum spuria sit, patrem non habet; ubi demum filii se habent eorum instar quos mater*

vulgo,

vulgo, id est publica mulier concepit; hic ne Matrimonii quidem umbra, nedum Matrimonium ipsum consistere potest. Ergo stat 1. ex antiquis Christianorum Principum Edictis irrita fuisse hæc Matrimonia.

Prob. 2. pars de Jure Ecclesiastico. 1. Ex citato supra n. 613. Tertullia-
ni textu, juxta quem nec recte, nec jure filii sine consensu patrum nubunt. 639

2. Ex S. Basilio Epist. ad Amphilocho. Can. 42. ubi nitide ac simpliciter: *Quæ sine iis qui habent potestatem, sunt Matrimonia, sunt fornicationes.* Nec ergo vivente patre, nec Domino ii qui conveniunt, sunt ab accusatione liberi, donec conjugio Domini amuerint: tunc enim accipit firmitatem conjugium. Idem Can. 40. statuerat, eorum qui sunt in alterius potestate, pacta conventa firmi nihil habere. Atqui verba hæc non de illicito tantum, sed & de invalido prorsus conjugio intelligi debent. Quod enim firmi nihil habet, quod consistere non potest, quod mera est fornicatio, non illicitum duntaxat, sed & omnino irritum censeretur debet. Atqui, &c.

Et vero sic Canonem illum intellexere Balsamon & Zonaras, qui duodecimo Ecclesiæ sæculo florere. Sic intellexit Arcudius ipse, ut, & illi duo, vir Græcus, qui Lib. 4. de Matrim. Cap. 4. candide agnoscit sic reipsa sensisse Basilium, propter Leges civiles, quæ, inquit, nondum erant castigate a Jure Canonico. Sic demum Sanchez, Lib. 7. disput. 21. num. 10. ubi rotunde ait: Non invenio commodam solutionem, sed vere D. Basilius in ea fuit sententia.

Aliam quidem & commodam solutionem adinvenit Estius in 4. dist.
28. §. 3. ad 10. Negat scilicet Epistolam hanc, quæ, inquit, non ita
dudum, haud scitur unde accepta, in lucem prodiiit, esse Basilii, ut quæ
Can. 9. 20. & 47. contineat manifestos errores. At commentum hoc
nemini placuit, suaque intacta est apud eruditiores quosque tribus ad
Amphilochium Epistolis auctoritas. 642

Eadem disciplina perseveravit apud Græcos, ut videre est apud
Photium, tum in Nomocanone, Tit. 13. cap. 9. tum in Epistola 5. quæ
cum ejusdem Operibus impressa est, quæque vel Photii est, vel alicujus
coetanei Scriptoris. Consultus nimirum prædictæ Epistolæ Auctor,
de Sacerdote qui præter voluntatem parentum, non expectato eorum consensu,
liberos ipsorum coronaverat; qui quidem liberi, parentum studio a se in-
vicem separati, ad alias nuptias convolaverant: Respondit, Sacerdotem
hunc mitius tractandum, si contraria parentum voluntatis ignarus, ex in-
scitia lapsus sit; non tamen tanquam omnis culpe expertem dimittendum es-
se; quia oportuit ipsum accurate sciscitatum rescivisse, num voluntate paren-
tum, qui ad nuptias coibant, conjugium contraherent. Quod si, pergit, vo-
luntatem parentum conjugio huic adversari sciret, & ejus non ignarus, tum
naturalem Legem, tum spirituales contempsit, quarum utraque irritum hujus-
modi conjugium pronuntiat, pæne majori obnoxius est. Si tamen parentes,
postquam ætas liberorum per Leges idonea ad nuptias esset, dilato per lon-
gum temporis spatium conjugio, necessitatem ipsi liberis præbuerint, etiam in-
vitiis parentibus ad nuptias accedendi, tum nec Leges hujusmodi nuptias ir-
ritas faciunt, & qui interest Sacerdos, & eis benedicit, nulla culpa tenetur.
Atqui hic manifeste irrita sunt filiorum Matrimonia ex defectu paterni
consensus, & eo usque nulla, ut ad alias nuptias transfinere liceat. Jam
vero, ut sagaciter advertit Gerbasius, ibid. p. 470. nullam unquam circa

hoc Caput Græcis difficultatem movere Latini, quamvis singulas eorum opiniones, quæ dubii aliquid parere possent, sedulo exploraverint.

- 643 Idem liquet ex Legum Compendio Leonis Sapientis jussu concinnato, quod videre est apud Leunclaviium, in Opere quod inscripsit *Jus Græco-Romanum*, pag. 101. apud Le Merre, pag. 71.
- 644 3. Ex S Ambrosio, tum Lib. 1. de Abraham, Cap. ult. ubi *Consalitur puella, non de Sponsalibus: illa enim expectat judicium parentum: tum* in Epist. 83. ad Sisinium, Romanum Senatorem, ex qua, ait Collator Paris. colligere est penes eum fuisse, ut filii qui patre inscio contraxerat, Matrimonium irritaret.
- 645 4. Ex Concilio Carthag. IV. Can. 11. ubi: *Sponsus & Sponsa a parentibus offerantur a Sacerdote benedicendi.*
- 646 5. Ex Concilio Aurelian. IV. an 541. Can. 22. Sic ibi: *Conjugium quod contra parentum voluntatem impie copulatur, velut captivitas judicetur.*
- 647 6. Ex Concilio Turonensi an. 567. Can. 20. ubi traditur Childeberti, Clotarii, &c. Legibus esse constitutum, ut nullus ullam puellam absque parentum voluntate trahere aut accipere præsumat.
- 648 7. Ex Pseudo-Evaristo, qui cum nono Ecclesiæ sæculo scripsisse videatur, hujus sæculi disciplinam repræsentat. Sic autem ille disertim loquitur: *Similiter custoditum & traditum habemus, ut uxor legitime viro jungatur; aliter enim legitimum, ut a Patribus accepimus, & a sanctis Apostolis eorumque successoribus traditum invenimus, non sit conjugium, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem videntur habere, & a quibus custoditur, uxor petatur, & a parentibus aut propinquitibus sponsetur. Ita peracta sciote legitima esse connubia; aliter vero præsumpta, non conjugia, sed adulteria, aut contubernia, aut supra vel fornicationes, potius quam legitima conjugia esse non dubitate, etiamsi voluntas propria suffragata fuerit, & vota succurrerint legitima. Legit quidem cum aliis Gratianus, qui textum hunc refert, Cap. Aliter, 1. XXX. quæst. 5. Nisi voluntas propria suffragata fuerit. At merito advertit Pontius; Lib. 2. Cap. 1. num. 5. pagina mihi 62. legendum, prout ex vetusto Codice legit Antonius Contius, etiamsi voluntas propria, &c. eamque lectionem esse retinendam. Si enim, inquit, ita scripsit Evaristus, ut in vulgatis Codicibus nunc legitur, quid opus tot verbis exaggerasse voluntatem parentum, si sola tandem filiorum voluntas sufficeret. Et hoc sensu Evaristi verba intellexere Patres Concilii Colonienfis an. 1536. part. 7. Cap. 43. ubi hæc: Optandum ut Canon Evaristi Pontificis a generali Concilio renovetur, tollanturque illa clandestina Matrimonia, quæ invitis parentibus & propinquis, Veneris potius quam Dei causa contrahuntur. Interea vero, dum Ecclesia de hoc prospicit, si non irrita, prohibita saltem sint. Ergo male Pseudo-Evaristi Canonem de Matrimoniis in exteriori foro nullis interpretatur Belarminus, Cap. 20. cum invaliditatem absolutam decernat.*
- 649 Jam vero istud Evaristi, ut jactabatur, Decretum Capitalaribus suis totum infernit Carolus Magnus, Lib. 7. Cap. 463. Hic in primis: *Taliter conjuncti filii familias, & Deo placebunt, & filios non spurios, sed legitimos atque hæreditabiles generabunt.* Porro norunt omnes, Capitula illa, quæ ab Ecclesiastica potissimum auctoritate profusabant, & Regia confirmabantur, apud Gallos præsertim multum roboris habuisse.

8. In idem conspirant alii multi Pontifices. Sic Cælestinus, seu potius Clemens. III. apud Gratianum, Cap. *Videtur*, 2. XXXV. q. 6. Si, inquit, non interfuerint parentes, & consensum non adhibuerint, nullum fit Matrimonium. Sic Nicolaus I. in Resp. ad Bulgaros, Cap. 3. *Conjugia* ^{Ann. 1191.} *consensu eorum qui contrahunt, & eorum in quorum potestate sunt, celebrantur.* Sic Alexander II. apud Yvonem, part. 9. Cap. 37. arguit juvenem qui sub juramento nuptias sponderat alicui, suæ simul consanguineæ & cognatæ; eumque adulterii, incestus & perjurii reum esse ostendit; *perjurii quidem, ait, quia quod observare legaliter non potuit sine judicio parentum vel judicum, temere jurare præsumpsit.* ^{48, 864}

Ex iis omnibus sic paucis arguimus: Matrimonia quæ nihil firmi habent, quæ sunt fornicaria, vel adultera conjunctio; quæ præsumptum duntaxat, irritum, nullum & illegitimum conjugium efficiunt, sunt absolute nulla & invalida: alioqui deerunt voces quibus Matrimonii invaliditas exprimi possit. Atqui ex textibus modo adductis, & aliis pluribus quos dabant Auctores superius adducti, filiorum Matrimonia, &c.

Prob. 2. pars Conclusionis, nimirum quod opinio præcedens necdum invictè demonstrata videatur. Nimirum vero probationes ejus desumuntur, aliæ ex Jure Cæsareo, aliæ ex variis Patrum aut Rom. Pontificum textibus. Atqui neutra intellectus assensum invictè rapiunt. ⁶⁵¹

Non priores, 1. quia circa earum intellectum mira est Jurisperitorum diversitas, quæ Legis ambiguitatem prodit. Alii enim prædicta Matrimonia ante coitum a parentibus irritari potuisse tradunt, non autem postquam semel consummata essent. Ita Vvesembecchius, in *Paratilis de ritu nup.* m. 13. in fine, & alii in quos inclinat Duarenus, quosque sequitur Pontius, Lib. 2. Cap. 1. n. 22. Hinc autem quam imminuatur patria potestas, nemo non videt. Utique qui nesciis parentibus uxorem ducere noverrunt; noverunt & iidem nesciis Matrimonium consummare. Alii prædictas Leges interpretantur de nullitate quæ in dotem, pacta conjugalia, & alios civiles effectus cadat. Ita Gothofredus, Cujacius, &c. supra n. 632. recensiti. Alii filios etiam minime emancipatos, cum inique refragabantur parentibus, aut parem eis conditionem inquirere negligebant, de Prætoris Decreto nubere potuisse asserunt, & probant ex Leg. 19. ff. de ritu nup. & sic quoque, si minus paternæ sagacitatis, at saltem paternæ phantasie jura multum concedeant. ⁶⁵²

2. Quia nulla est e prædictis Legibus, quæ expressioribus verbis horumque Matrimoniorum nullitatem statuat, quam quibus usi sunt Reges Christianissimi adversus Matrimonia, seu sine denuntiationibus, seu sine paterno assensu, seu in extremis contracta. In suis enim de triplici hoc casu Edictis palam decernunt Principes nostri, Matrimonia hæc nulli ter contrahi, nullos parere effectus, &c. Atqui tamen verba hæc, quæ primo intuitu clausulam irritantem sonant, ipsam Matrimonii substantiam minime contingunt. Ergo idem de antiquis Legibus dici non improbabilius potest. ⁶⁵³

3. Quia Justinianus in Institutis ubi rem distinctius pertractat, ad iustas nuptias multa requirit, quæ ad Matrimonium penes substantiam validum non videntur necessaria, aut saltem de quibus dubitant eruditiores Jurisconsulti an stricte necessaria sint. Sic jam ab initio vult ut iussus parentis præcedere debeat. Atqui tamen nec requiritur vera ius- ⁶⁵⁴

sio, nec voluntas formalis, quam vox *jussu* non non obscure indicat; sed sufficit voluntas tacita, eaque non prævia, sed concomitans, ut in eum locum observant Vinnius, Pacius, &c.

655 4. Quia ubique receptum est, ut Lex nonnihil obscura per clariorem explicetur. Atqui sequentem Jurisconsulti Pauli Legem in Jure inseri voluit Justinianus: *Eorum qui in potestate patris sunt, sine voluntate ejus Matrimonia jure, seu licite non contrahuntur; sed contracta non solvuntur: contemplatio enim publicæ utilitatis privatorum commodis præfertur.* Quæ Lege moti Cujacius & Gothofredus filiorum Matrimonia, deficienter licet patrum consensu, pro injustis quidem & illegitimis habuere, sed nequaquam pro substantialiter invalidis.

656 Reponit quidem doctiss. Gerbasius, pag. 465. 1. Legem hanc non esse Jurisconsulti Pauli, utpote quæ contraria sit Legi e diametro adversæ; quam supra dedi num. 637. Unde hanc Aniano tribuit, qui Alarici, Gothorum Regis tempore, Theodosianum Codicem noris auxit. 2. Eam, ne ceteris repugnet, intelligendam hoc sensu, quod pater qui filii nuptiis non contradixit palam dum contraherentur, easdem jam improbare non possit. Eadem est clarissimi Merrei responsio.

657 Neutra tamen plane satisfacit. Non prior: nihil enim refert an ea Lex sit Juris. Pauli, an alterius. Quæritur an Juris corporis inserta sit, & vim habeat Legis. Insertam autem agnoscit Gerbasius*. Quod vero Legibus aliis contraria dicitur, mera est petitio principii. Contrariam esse negabunt Gujas & alii, quia Leges alias de illicito, non autem de invalido prorsus Matrimonio interpretabuntur.

658 Non posterior, quæ commoda quidem est, sed ne umbram quidem fundamenti habet in Textu. Pauli Decreto concinit Formula XVI. ex iis quas Ill. Bignonius sub hoc edidit titulo: *Formulae veteres secundum* ^{Justin.} *Legem Romanam.* Ibi sic: *Preventibus patribus inter filios sine voluntate eorum Matrimonia non legitime copulantur, sed non dissolvuntur.*

P. 197.

Sed nec cogentem vim habent pleræque probationes e Patribus desumptæ.

659 Non 1. quæ petitur ex Tertulliano. Aliud est enim quod filius recte & jure non nubat; aliud quod nubat invalide. Recte & jure non nubit; qui gravem Dei & hominum legem violat; nec tamen semper per Leges irritatur ejus Matrimonium. Atque id supra docebat Lex Pauli, vel Paulo affecta; ubi Matrimonia filiorum, etsi dicuntur non contrahi jure, negantur dissolvenda. Et verò Tertulliani auctoritate usus est in Trid. Lainius ad probandam hujusmodi conjugiorum validitatem. At unde id peteret non annotat Pallavicinus.

660 Non 2. quæ e Basilio deducitur, 1. quia potuit S. Doctor, non Ecclesiæ Græcæ sensum, sed privatam suam opinionem proponere, ut in nonnullis aliis Capitibus quæ eruditos habent non parum impeditos. 2. Ad minus dubium est an Matrimonia quæ Basilius *fornicationes* nuncupat, sint intrin-

* Sic loquitur Gerbasius post secundam responsum mox adductam. „ En suivant „ cette interprétation, on concilie le Jurisconsulte Paulus avec lui-même, & on em- „ peche en même temps l'Empereur Justinien de tomber en contradiction, en autori- „ sant deux Maximes de ce Jurisconsulte, qui auroient des sens tout à-fait opposés. „ Auter loquitur & sentit P. Le Merre, pag. 211.

intrinsece & substantialiter nulla; annon dumtaxat tam illicita, ut pene fornicationibus comparari mereantur. Enimvero S. Doct. Can. 4. & 50. trigamiam Lege approbati negat, eamque vocat *inquinamentum & castigatam fornicationem*. Atqui tamen censent multine ipsam quidem trigamiam in mente S. Patris vera Matrimonii ratione excidisse. Ergo licet de filiorum Matrimonio sine patrum consensu initis dure locutus sit, non statim colligi potest ea in mente ipsius invalida fuisse. Quod si cum Arcudio; Lib. 7. c. 28. credideris Basilium circa trigamos lapsum esse, fortassis credere liceat ipsum & magis circa filiorum conjugia errasse. *Magis dico*, quia non desunt e. Græcis Patribus qui trigamorum coniugia eo pene modo redarguerint quo ipse Basilus; ipse vero ex iisdem Patribus unus profertur, qui in prædictis filiorum nuptias tam graviter exarserit.

Quod additur de disciplina apud Græcos Photii tempore observata, probat quidem alicubi receptum fuisse, ut prædicta filiorum Matrimonia pro nutu Paterno rescinderentur; at non probat id constitutum fuisse Lege quæ universaliter aut pene universaliter vigeret. Imo cum liceret filios, & ut veri magis est simile, puellas maritare sine parentum consensu, quoties ii. *per longum temporis spatium*, prole jam per Leges ad nuptias idonea; morose refragabantur, constat indefinitam Justiniani Sanctionem, quæ habetur in Institutis, nunquam plene & ad amissam observatam quise.

Non 3. 4. 5. & 6. quæ probant hæc filiorum Matrimonia graviter esse redarguenda, quia primis pietatis & observantiæ legibus adversantury non autem ea esse quoad fœdus nulla & invalida.

Nihil plus habet difficultatis Textus qui ex Ambrosii ad Simonium Epistolâ depromitur, vel potius qui in ea nullus est. Hæc enim verba subobscura, n. 4. *Fecisti quod boni parentes, ut cito ignosceres, sed observatus; nam antequam rogareris non erat ignoscere, sed factum probare*; non arguunt irritandi conjugii liberam facultatem, sed non admittendi recens nuptias in domum, eisve Matrimonii donaria negandi.

Non quæ desumitur ex Pseudo-Evaristo. 1. Quia nihil certi ex ignotis Auctoribus erui potest; cum hi non raro ideas proprias, nequaquam vero temporis sui disciplinam repræsentent; cujus rei non pauca in spuris Decretalibus occurrunt exempla. 2. Quia vulgatâ huiusce Textus lectio nobis prorsus favet; nec certo probari potest codicem ex quo emendatus est a Contio, ceteris præstantiorem esse: quod enim magis cohereat cum præcedentibus, nihil probat; cum sæpe fiat ut Auctores sibi parum cohereant. Quam multa in Scriptoribus, propter illud *inconsequentia* vitium, pessime correctâ! quasi vero Antiqui nusquam a recto deviarint; aut certo deviant, qui nobis videntur deviasse. 3. Quia ibid. requirit Pseudo-Evaristus, ad hoc ut Matrimonium sit legitimum, non autem potius fornicatio, ut sponsa a parentibus & propinrioribus sponsetur, ut Legibus dotetur; ut suo tempore sacerdotaliter, pro more, cum precibus & oblationibus a Sacerdote benedicatur, ut a Paranympbis custodita & sociata, a proximis congruo tempore petita Legibus detur, ut biduo vel triduo orationibus vacent sponsi, & castitatem custodiant. Atqui nemo unus adeo desipiet, ut hæc omnia ad Matrimonii valorem essentialiter requiri arbitretur. Ergo ex ventilato illo Textu nihil prorsus extundi potest.

Atque hinc colligitur quis sit Carolinorum Capitularium sensus, idem sane

fane ac Evaristi, quem e vestigio sequuntur. Atqui is non probatur parentum consensu habuisse uti omnino necessariam, ut constat ex mododictis. Unde non dicit Matrimonia aliter contracta esse fornicationes, sed potius fornicationes quam legitima conjugia.

666. Non 8. 1. quia Capit. *Videtur authenticitas in dubium revocari potest*, seu quia desit in plerisque vetustis Gratiani Exemplaribus; seu quia Caelestinus tribuitur a Gratiano, proinde est an. circiter 1143. 2. Juri vero Compilatoribus, & multo melius, tribuitur Clementi III. Cap. 3. *Qui Matrimonium accusare*, &c. proinde est an. circiter 1190. 2. Quia quod ibi dicitur Matrimonium filiorum, si non interfuerint parentes, & consensum non adhibuerint, secundum Leges nullum esse; de Legibus Ecclesiasticis intelligi non potest, cum constet duodecimo ut minimum saeculo valida, licet illegitima, fuisse hæc Matrimonia, ut patet ex citata supra Lucii III. Decretali. Ergo illud, secundum Leges, de civili Lege intelligendum venit, ut advertunt Interpretes, & eos inter Pirring in tit. 18. Lib. 4. n. 2. Porro necdum invide demonstratum est plenam Cæsareis Legibus indigam fuisse prædictis Matrimoniis nullitatem. Vixque mihi dubium est quin ab aliis rigidiori, mitiori ab aliis, sensu intellectæ fuerint & observatæ.

667. Moram non facit quod obijcitur ex Alexandro II. Nemo scilicet contendit celebrari legaliter Matrimonia quæ renitente patre ineuntur, cum paternum assensum præquirant Dei & Hominum Leges: at utcumque controverti potest an legalis ea transgressio plenam nullitatem inducat.

668. Plus difficultatis habet Lex 5. Cod. *De incestis & nuptilibus Nuptiis*, Lib. 5. tit. 5. ubi sic indistincte decernunt Imperatores Valens Theodosius & Arcadius: *Qui contra Legum præcepta, vel contra Mandata Constitutionesque Principum, nuptias forte contraxerit, nihil ex eodem Matrimonio, sive ante nuptias donatum, sive deinceps quoquo modo datum fuerit, consequatur. . . . exceptis tam feminis quam viris, qui aut errore acerrimo, non affectato, insinulatione, neque ex vili causa decepti sunt, aut etatis lubrico elapsi; quos tamen ita demum Legis nostræ laqueis eximi placuit, si aut errore comperto, aut ubi ad legitimos pervenerint annos, conjunctionem hujusmodi sine ulla castinatione diremerint.*

669. Verum Legem hanc de incestis Nuptiis, juxta Titulum, exponunt Interpretes: *Pœnitentia*, ait hunc in locum Gothofredus, lit. C. *admittitur in incesto per errorem contracto*. Mirum fane si quisquis contra quamlibet Principum Legem in contrahendo Matrimonio deliquisset, is statim; & sine ulla castinatione conjunctionem hanc potuisset dirimere?

670. Afferit quidem doctus Merreus, pag. 204. Legem aliam, quæ est n. 5. Lib. 1. Cod. tit. 14. *De Legib. & Consil. Principum*, ubi generatim statuitur, ut ea quæ Legè fieri prohibentur, si fuerint facta, non solum inutilia, sed pro incestis etiam habeantur, licet Legislator fieri prohibuerit tantum; &c. quæ Lex, inquit, cum omnes complectatur contractus, & ipsum Matrimonium contractum necessario completi debet. At fatebuntur qui pro secunda opinione pugnant, infecta quidem seu irrita esse quæ prohibentur, pro modo & gradu sub quo prohibentur: proinde filiorum Matrimonia quantum ad dorem & civiles effectus falsa esse, quia ex hac parte prohiberi potuerint. Sed dabitur alii an ipsam eorum substantiam Principes attingere voluerint, alii an attingere potuerint.

Addi

Addi poterit & multis probari has Leges pati epikejam. Nam ex Leg. 22. ff. De ritu nuptiar. Non cogitur filiusfamilias uxorem ducere; prohibitum est igitur ne pater eum cogat, quia Matrimonia debent esse libera, ut ex Leg. 14. Cod. De nupt. probat Gotofredus in Leg. 38. ff. ubi supra. Atqui nihilominus si pater cogente ducit filius uxorem quam non duceret si sui arbitrii esset, contraxit tamen Matrimonium, ex Leg. 22. ff. ibid. Ergo non est infectum quidquid fit contra Legem. De hac Lege consule Accursium & Contium, & hinc habe quot illa difficultatibus subiaceat.

Et hæc eo tantum sine scripta sint, ut intricatæ quæstioni lux major Eruditorum opera deinceps accedat. Quod ut rite perficiatur, non congerendi undecumque textus, qui filiorum sine paterno consensu Matrimonia redarguant; sed qui clausulam irritantem, eamque ut constanti & vulgato, saltem in magnis Ecclesiis, usu firmatam exhibeant.

S E C T I O T E R T I A.

Expenditur quid Jure novo de Matrimoniis filiorum sine paterno consensu initis constitutum sit.

Jus novum vel a Tridentina Synodo repetendum est, vel ex Regum nostrorum Sanctionibus. De utroque seorsim dicendum.

§. I. De Jure Tridentino.

Tridentina Synodus suam de filiorumfamilias conjugii mentem sic 671
expressit, Sess. 24. cap. 1. *Tametsi dubitandum non est clandestina Matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata & vera esse Matrimonia, quamdiu Ecclesia ea irrita non facit; & proinde jure damnandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant Matrimonia a filiisfamilias sine parentum consensu contracta, irrita esse, & parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit.*

Ut textus hujusce sensum facilius assequi liceat, placet brevem ejus 672
historiam texere. Ad hanc porro sciendum in primis, quod & statim monebat sacrosancta Synodus, nimirum Dei Ecclesiam clandestina, atque etiam filiorum sine paterno nutu contrahentium Matrimonia, semper prohibuisse. Patet id tum ex iis quæ Sect. præcedenti disputavimus, tum & maxime ex Colonienſi Synodo, quæ anno 1536. proinde annis novem ante initium Concilii Trid. (ann. 1545.) habita est. In ea scilicet optabat Patres ut renovato Evaristi, ut censebant, Canone, filiorum in vitis parentibus nubentium Matrimonia absolute tollerentur.

Eadem erat mens Caroli IX. Galliarum Regis, qui propterea jussit a 673
Legatis suis apud Concilium agi, ut hæc Matrimonia in irritum deinceps mitterentur. Nec dubium quin propositio hæc Patribus multis placuerit, cum, referente Pallavicino Lib. 22. Histo. Trid. cap. 4. ad an. 1593. Decretum sic formarint selecti Patres: *Præterea eadem Synodus irrita facit Matrimonia quæ contrahuntur a filiisfamilias ante annum decimo-octavum com-* Pallav.
p. 614.
pletum

pletum, & a filiabus ante decimum-sextum annum completum, absque genitorum consensu.

- 674 Decreto huic, cum plenis in Comitii ventilatum est, plures se opposuere variis de causis: Alii, ut Card. Madruccius, quia non viderentur Ecclesia, post continuam tot seculorum consuetudinem, ad rem adeo novam adducenda esset. Alii, ut Martinus Richovius Belga, Yprensis Antistes; tum quia certum esset non esse certam hanc potestatem in Concilio reddendi irrita Matrimonia occulta; cum a compluribus Theologis, qui ibi aderant, id negaretur. Tum quia Decretum quo filiorumfamilias conjugia irritabantur, fas tum humanum, tum divinum impetret; cum ab Apostolo univarse dicatur: Si se non continent, nubant: non autem, Nubant post talem aetatem; autem Nubant, si genitores consenserint. Alii, ut Constantinus Bonellus, Episcopus Tiferni, tum quia in sacris Litteris habeatur, Genes. 2. Relinquit homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suae: contra vero a Decreto, quale formatum erat, cogeretur filius usque ad certam aetatem, ne se a patre ac matre sejungat, ut adhaereat uxori. Tum quia plures sunt casus in quibus Matrimonium filii clandestinum, nec prohiberi quidem mereatur, nedum irritum reddi; ut si .i. parentes divites vetantur a Principibus ne filias in Matrimonio collocent absque ipsorum consensu; in quo eventu optimum remedium est, ad tyrannicam violentiam declinandam, ut puellis fas sit clam Matrimonio jungi. Item cum quis per pollicitationem concubii puellam minoris conditionis clam pertraxit ad jacturam virginittatis, &c.
- 1b. 620. Tum quia Lex Evaristi, quae a quibusdam objiciebatur, sic communiter a Canonum Consultis explicaretur, ut ejusmodi conjugia sint quidem haud legitima, hoc est, contra ritum Canoniarum Fussionum, non tamen sint irrita. Alii, ut Didacus Lainius, quia propositum Decretum non videretur profuturum; tum quia parentes multi conjugia filiorum multos annos impedirent cum periculo plurimae impudicitiae; tum quia Decretum illud nec ab haereticis, nec apud plures Catholicorum Nationes acceptum foret, adeoque innumera illic adulteria secutura essent; tum quia nusquam simile quid ab Ecclesia constitutum esset, licet allata ad illud conficiendum causa semper perstitissent, &c. Ita per varias Sententias de hoc Decreto disputatum est ab undecimo Julii, usque ad decimum tertium Augusti. Ex iis, aliisque rationibus, quae fusius in Synodo evolutae sunt, reformatum est Decretum, & conditum quale ab initio Sectionis retulimus.

679 Jam quaeritur an sacra Synodus eo Decreto intenderit generalem invenire disciplinam, ex qua ratum sit filiorum sine patrio consensu Matrimonia nunc pro validis habenda esse in omnibus locis ubi viget Trid. Decretum; an vero solum intenderit definire contra Novatores Matrimonia isthaec, nec divino nec naturali Jure esse adeo caduca, ut ex sola parentum voluntate, citra legis cujuscumque adminiculum rescindi possint. Qua de re scinduntur Galli Scriptores, alii pro prima parte stantibus cum Tournelyo, pag. 209. aliis parrem secundam quentibus cum Gerbasio & Merreo in Operibus supra nominatis. Sic

CONCLUSIO. Probabilius est citato Concilii Trid. Decreto unice definiri dogma adversus Novatores; non autem induci Legem quae privatas, in quibus vigeret Tridentinum, Ecclesias obliget ad ratihabenda filiorum invitis parentibus nubentium conjugia.

Probant aliqui, quia ex hisce Matrimoniiis gravissima sequuntur incommoda. Atqui probabile non est Ecclesiam publico Decreto tam periculosa conjugia approbare voluisse. 676

Verum, ut apposite advertit Tournelyus pag. 212. falso supponitur conjugia hæc a Trident. Synodo approbati, cum ea se, generaliter loquendo, detestari profiteatur. Tantum igitur ea non declarat irrita. Aliud est porro Matrimonia non irritari, ne forte hinc graviora mala profluant; aliud ea comprobari. 677

Probant 2. alii, quia Synodus non decernit anathema, nisi cum agitur de dogmate adversus errores Novatorum. Verum reponit idem, pag. 211. falso istud dici, cum ibid. anathemate percutiantur qui negant clandestina Matrimonia fuisse rata, quamdiu Ecclesia ea non fecit irrita; quod tamen ad disciplinam pertinet, non ad dogma. Pariter Sess. 21. Can. 2. anathema dicitur iis qui negant Ecclesiam iustis de causis usum Calicis Sæcularibus abstulisse; & id tamen quoque ad disciplinam pertinet. Licet in quolibet Ecclesiæ Statuto generalem Ecclesiæ & morum reformationem spectante aliquid involvatur quod pertinet ad dogma, ipsa scilicet auctoritas Ecclesiæ in ejusmodi Legibus suprema. 678

Hæc tamen responsio non videtur accurata, cum duplex illud anathema solos hereticos spectaret. Nullus enim Patrum negabat rata fuisse Matrimonia clandestina, quamdiu ab Ecclesia irritata non fuerant. Imo Card. Simonetâ, quem allegat Tournelyus, negabant ea posse irritari. Item nemo e Catholicis negabat Calicis usum æquis de causis ademptum fuisse Laicis; etsi eum plures, & in his Carolus IX. restitui postulabant; quia quæ iuste uno tempore negantur, iuste alio concedi possunt. Contra verò Tridentinum anathema de filiorum conjugiiis, prout a Tournelyo exponitur, Catholicos æque ac Protestantes feriebat: quod a mente Concilii prorsus alienum fuisse sexcentis in locis docet Pallavicinus. Ut ut est, 679

Prob. Conclusio & melius, 1. quia anathema contra eos solum decernitur qui anathemate digni sunt, non item contra eos qui fulmen illud non promeruerunt. Atqui erant quidem Protestantes anathemate digni, quia filiorum Matrimonia sine paterno consensu contracta, vel irrita per se, vel a parentibus irrita fieri posse contendebant; non autem Catholici, qui seu cum Synodo Colonensi 1536. seu cum multis Conc. Trid. Episcopis, eadem Matrimonia deinceps irritanda esse censebant, & precabantur. Ergo Tridentinum anathema spectat ad priores, posteriores vero non tangit. 680

Prob. 2. simulque præoccupatur obiectio quæ contra præcedens argumentum excogitari possit. Trid. Concilium damnat errorem jam existentem, non autem ex futura forte Decreto suo resistentia futurum. Patet hæc propositio ex solo Tridentini Textus intuitu: *Eos sancta Synodus anathemate damnat qui falso AFFIRMANT Matrimonia*, &c. Atqui præter Pseudoreformatos nemo erat qui actu & jam nunc falso affirmaret filiorum Matrimonia vel per se irrita esse, vel a parentibus irrita fieri posse. Ergo iterum, &c. 681

Atque hinc satisficit quæstioni, quam anxie proponit Tournelyus, quæque prima est ejus in contrarium probatio: *Cur videlicet Trid. Patres, si dogma unice definire voluissent, non collocassent definitionem inter Canones, ut assent.* Facile enim responderi potest, id providente Deo, qui Conciliis adest, factum esse. Si enim definitionem inter Canones reposuissent, tritam. 682

tritam hanc suam formulam adhibuissent: *Si quis dixerit Matrimonia & filiis familia sine parentum consensu contracta, irrita esse, &c. anathema sit.* Quæ loquendi ratio cum futurum æque ac præsens spectet, potuisset dubitari an soli Novatores feriantur anathemate. At Decreto, prout extat, formato, constat a Synodo percelli errorem jam existentem, proinde Calvinii & Lutheri Commenta.

683. Prob. 3. Si generalem disciplinam invchere voluit Trid. Synodus, eam necessario damnavit quæ in Catholicis Græcorum Ecclesiis servatur jam pridem, ubi Matrimonia de quibus loquimur, pleno jure sunt irrita. Atqui id a Concilio intentum fuisse, ne quidem licet suspicari. Prob. min. quia cum *ib. d. Can. 7.* paratum esse anathema iis qui Matrimonium adulterio dissolvi contenderet, quæ sane quæstio longe gravioris est momenti, quam quæ ad filiorum familias conjugia spectat; Oratores Veneti a Concilio obtinuerunt, ut Canon ille *moderatione aliqua reformaretur*, ne hinc offenderentur Græci, Venetæ Reipublicæ subiecti, & ad tumultum, integramque a Sede Apostolica secessionem provocarentur. Atqui si adversus gravissimum Canonem, ne ex eo Græci offenderentur, reclamarent Veneti Oratores, dubio procul reclamassent contra anathema de quo loquimur; quia in re multo frequentiori damnaisset Græcorum eorumdem disciplinam. Ergo.

Pallav.
ib. r. 27.
f. 626.

684. Respondet Tournelyus, pag. 211. disparem esse casus utriusque conditionem; 1. quia e Canone 7. timebatur periculum gravissimæ disensionis: nihil vero tale timere erat e Decreto filiorum conjugia spectante: 2. quia cum Decreto istud spectet disciplinam, non dogma (nisi respectu erroris Novatorum, a quo Græci videntur alieni) eos tantum obstringit, qui reformationem disciplinæ per Concilium inductam hac in parte acceptarunt, non alios.

685. Verum neutra hujus responsionis pars satisfacit. Non prima. Esto enim, quod gratis fingit Tournelyus, minus e posteriori Decreto, quam e priori impendisset periculum, annon graviter commoti fuissent Græci, si disciplinam apud se pluribus ab hinc sæculis receptam, anathemate percelli vidissent? Annon majoris hinc adversus Latinos odii causam arripuissent? Annon ægre nos feramus, si Græci in aliqua sua Synodo definiant, temerarium esse citatum Trid. Concilii anathema? Ut quid ergo gratis supponimus eos nullo doloris aut indignationis sensu percelli, cum disciplinam disciplinæ suæ adversam, non simpliciter, sed sub anathemate proponi conspiciunt.

686. Non secunda. 1. quia Tridentinum, non quidem usque ad schismata, sed tamen constanter intendit, ut qui ad Ecclesiam redeunt, & dogmata sua, & disciplinam suam amplecterentur. Ergo eo plus ab Ecclesia Latina sejungebantur Græci, quo plus sancita in Tridentino disciplina Græcanicæ disciplinæ adversa erat. 2. Quia aliud est simplex disciplinæ novæ propositio, aliud ejusdem propositio sub anathemate. Rejiciant Græci Latinam in azimis consecrandi praxim, non admodum offendimur: at rejiciant sub anathemate, longe plus indignabimur; præsertim autem, si id odio nostri factum subodorari liceat.

687. Prob. 4. Constat ex Pallavicino, Lib. 22. Cap. 1. n. 16. Cardinalem a Lotharingia, & Oratores Gallos nomine Regis Christianissimi a Trid. Patri-

bus

bus solemniter postulasse, ut redderentur Matrimonia irrita contracta a filiis absque parentum consensu; quippe plerumque noxia, ac familiis indecora, & odiorum potius quam amoris fomitem inter conjuges: quod quidem selectis Patribus adeo æquum visum est, ut Decretum secundum eorum vota primum efformatum fuerit. Atqui vix ac ne vix quidem concipi potest, tam Cardinalem tanti in Concilio & ubique ponderis, quam Caroli IX. Oratores, tranquillos & elingues mansisse, non modo cum a spe sua dejecti sunt, sed & disciplinam, quam totis viribus promovebant, viderunt anathemate percelli. Sane vero Cardinales Lotharingus & Madrucius Canonem sextum palam improbarunt. Card. Moronus, cui assensere plures, duodecimum rejecit. Rejecit & Card. Simonetta, Concilii Præses, cum Patribus quinquaginta & amplius, Decretum quo clandestina Matrimonia jam nulla fore decernuntur. Qua igitur animorum conversione factum est, ut qui in minoribus reclamabant, in præsentis puncto, quod & Regem & Gentem totam propius tangebant, ne quidem mutierint.

Confirm. Quia Decretum illud prout nunc extat, compositum est a 688 Francisco de Beaucaire, Episcopo Metensi, & statim a Patribus 132. approbatum. Atqui vix humanitus fieri potest ut Decretum priori e diametro adversum, a Gallicano Antistite, Lotharingæ vicino, adornatum fuerit, & multo minus ut statim a tanto Patrum numero fuerit, quasi ex acclamatione comprobatum.

Respondet Tournelyus, pag. 211. conticuisse Gallos Oratores, 1. quia 689 rationum contrariæ Partis pondere oppressi fuerint: 2. quia obtinuerant præcipuam votorum suorum partem, nempe ut Matrimonia præmitterentur denuntiationes, & irrita forent clandestina conjugia: quia statim ut hæc disciplina servabitur, nulla erunt quæ sine parentum consensu ineantur Matrimonia, cum hi filiorum connubiis moram & obicem interdicere possint.

Refellitur. quoad utrumque: quoad primum quidem, quia mature per- 690 pensis utriusque Partis rationibus, pene incertum apparet quæ Pars prævaleat. Atque si urgentiora fuere Patris negantis momenta, quod non ambigimus, cum sacram Synodum moverint, nusquam eo usque urgentia videbuntur, ut contrariam opinionem a Natione tota propositam, diris & anathemati subijcere potuerint.*

Quoad secundum vero, refellitur. etuditus Magister; 1. quia ad insti- 691 tuendâs Bannorum denuntiationes opus non erat auctoritate Concilii; cum ex in Gallis, ubi inceperant, Sacerdotali & Regia potestate sanciri aut renovari possent. 2. Quia cum denuntiationes illæ, citra Matrimonii quoad substantiam contracti periculum, omitti possint, non perimunt radicitus malum, quod extirpari precabantur Gallii Oratores. 3. Quia nec malum prorsus aufert clandestinorum Matrimoniorum irritatio, ut lexcen-

* Rationes ex, præter allegatas n. 674. sunt juxta Estium in 4. disp. 28. §. 1. quod inter-
dum filii sunt parentibus prudentiores: 2. & hæc ratio Trident. tempore movere potuit,
quod parentes male vel suspecte fidei uxores hereticas, vel in hæresim propensas, fi-
liis traderent: 3. quia patres avari nimis sepe filiorum conjugia differrent, cum magno
illorum salutis discrimine: 4. quia eorum nonnulli ex præpottera quadam pietate, vel
alia deteriore causa, liberos etiam invitos Monastico Statui devoverent: 5. quod quandoque
factus est amici, vel consanguinei prudentis, quam patris male affecti consilium sequi, &c.

sexcentis ex tunc patet experimentis. Et vero ne clandestinum sit Matrimonium, sufficit Parochi, triumve aut quatuor testium presentia. Hac autem incisiis parentibus haberi non ita difficile potest.

- 692 Probatur 5. Non est probabilem sacram Synodum, quæ ex sanioribus totius Europæ ingeniis coalescebat, rem simul & inutiliter & graviter injuriosam fecisse. Atqui decernendo anathema opinioni a Gallis propositæ, rem faciebat graviter iisdem injuriosam, ut per se evidens est; simul vero injuriam hanc inutiliter faciebat; cum ex Tournelyo licitum esset novam hanc Tridentini disciplinam non acceptare. Sic enim post relata hæc Concilii ibid. verba: *Decernit insuper Synodus ut hujusmodi Decretum in unaquaque Parochia suum robur post triginta dies habere incipiat a die primæ publicationis in eadem Parochia factæ numerandos, sic inquam, profectur facundus Doctor*, pag. 212. *Mens. igitur Concilii videtur esse, ut si nec promulgatum, nec receptum aliquibus in locis fuit istud Decretum, non obliget.* Quamquam veri multo similis est sacræ Synodo in votis fuisse ut sua Decreta, ubicumque fieri absolute posset, vim haberent Legis.

- 693 Obj. cum eod. Doctore, 1. Decretum iis concipi verbis quæ non magis dogma, quam disciplinæ reformationem expriment. Ergo non esse cur ad unum potius quam aliud significandum determinetur. 2. Duplex fuisse in Concilio controversiæ caput: Alterum quod spectaret dogma, nunc scilicet filiorum Matrimonia sine consensu paterno, inita, jure naturali invalida forent, uti Novatoribus videbatur: Alterum quod ad disciplinam pertineret; an ea nempe Matrimonia irrita decerni expediret, uti a Gallis Oratoribus postulabatur. Ergo probabile videri non dogma solum a Concilio definitum, sed & sancitam generalem hac in parte disciplinam, prout non obscure indicat Pallavicinus, eod. L. 22. c. 4. n. 2. 3. Neminem esse qui facile sibi persuadeat Concilium de præteritis Matrimoniiis asserendis, quibus jam mederi non poterat, unice cogitasse, & futuris non providisse, quæ tamen reformatione potissimum indigebant, & quibus remedium afferre oportebat. Hæc ille quæ per se corrumpunt. Unde

- 694 R. ad 1. neg. ant. Decretum enim anathemate percellit errorem existentem, ut diximus. Ergo solum dogma Novatorum ferit; quia eo semoto nihil erat quod anathemate percuti mereretur. Ergo verba ejus hoc sensu, quem sponte habent, necessario intelligenda sunt.

- 695 R. ad 2. 1. neg. ant. Unum enim erat caput quod sub anathemate sapienter definiri posset; an nimirum per se, aut dependenter a parentibus, irrita forent Matrimonia filiorumfamilias. Ergo cum Tridentina definitio anathema importet, ad unum hoc caput referenda est.

- 696 2. Neg. conseq. Duo enim fecit Trid. Synodus. 1. Novatorum errorem perstrinxit. 2. Matrimonia filiorumfamilias in eo quo antea erant statu reliquit; proinde valida, ubi erant valida; quod noluisse Galli; irrita vero vel irritanda, ubi irrita erant, ut apud Græcos; vel ea irritari sancirent legitimi Superiores.

- 697 R. ad 3. Nugatur vir doctus, cum allegat reformationem in eo sitam, ut in futurum possint filii nesciis vel invitis parentibus nubere, id est ea contrahere Matrimonia quæ semper exhorruit Ecclesia. Sane reformatio quæ prospicit futura, aufert malum quod antea viguerat. Atqui malum non auferebat sacra Synodus, rata habendo filiorum conjugia. Ad minus enim

enim tolerabat id quod toleraverat hæcenus: imo & ei addebat vires quatenus posita ejus in sensu Tournellii reformatione, vel rejiciendum erat ipsius Decretum, vel pro validis habenda hæc filiorum, vulgo perditorum, conjugia. Ergo dicendum, non equidem irritata fuisse a Concilio hæc Matrimonia, quia undique angustias viderit; sed nec ab eo in sensu Tournellii fuisse confirmata.

Et vero, ait Nerreus, p. 24. & seq. Card. a Lotharingia, de confir- 698
matione illa conquestus non est, quod indubie & plenis fancibus fecisset, si eam in Trid. Constitutione deprehendisset; sed id solum vehementer doluit, quod non id omne a Concilio factum esset quod ab eo fieri exoptaverat. Sic enim loquitur in protestatione super quibusdam Articulis de reformatione publicatis die XI. Novembris, qua die prodit Decretum de reform. Matrim. Cum his corruptissimis temporibus intelligam non posse ea quibus maxime opus est, protinus adhiberi remedia; interim profiteor assentiri & probare ea quæ nunc sunt decreta, non quod ea judicem satis esse ad integram egrotantis Reipublicæ Christianæ curationem, sed quod sperem his prius lenioribus fomentis adhibitis, cum graviora medicamenta pati potuerit Ecclesia, futurum ut Pontifices Maximi efficaciora inveniant. Hanc autem meam mentem & sententiam, tum meo, tum omnium Gallie Episcoporum nomine in Acta referri volo, & ut id fiat a Notariis peto & postulo. Ergo, ait idem Merreus, veri admodum simile est Card. Lotharingium, qui toties egerat ut irrita declararentur filiorum familias conjugia, supposuisse quidem his verbis: Cum . . . intelligam non posse ea quibus maxime opus est, &c. Matrimonia hæc a sacra Synodo intacta fuisse; at neutiquam supposuisse remedium his quasi impossibile factum esse per Decretum anathematis.

Nec nocet quod in Opere an. 1606. edito, cui titulus: *Instructions & 699*
Missives des Rois tres-Christiens . . . & autres Pièces concernant le Concile de Trente, p. mihi 429. Card. Lotharingi protestatio referatur ad Articulos publicatos die XI. Nov. 1563. in Sessione VIII. Hic enim subrepsit mendum typographicum, ut ex una Concilii Trident. apertura constat.

Ex his inferre est quam male ex nostris nonnulli Trident. amare & 700
indignerant carpent, quasi nullam Oratorum Caroli IX. rationem habuerit, imo & filiorum in contrahendis sine paterno consilio Matrimoniis impietatem adjuverit: quod vel cogitare piaculum erat, vulgare autem facinus. Interim quod a Merreo religiose factum est pag. 318. hanc laboris nostri partem, & ceteras omnes, Ecclesie Pastorumque ejus judicio lubentes subijcimus, gratum habituri si quis quod a nobis peccatum fuerit, id nos commonere dignetur.

§. II. De Jure Gallico.

Plura circa filiorum nuptias a Regibus nostris Edicta prodierunt. De his enim suas tulere Leges Henricus II. an. 1536. septem ante Decretum Trident. annis; Henricus III. in Blesensibus Comitibus an. 1579. art. 40. & 41. annis ab eodem Decreto sexdecim; Henricus IV. an. 1606. Ludovicus Justus an. 1629. & 1639. ac demum Ludovicus Magnus, mense Martio an. 1697. & die 15. Junii anni ejusdem.

701 *Præcipuam difficultatem movent Articuli, 40. Ediçti Blesensis, & 39. Ediçti 1629. Prior sic habet: Pour obvier aux abus & inconveniens qui advennent des Mariages clandestins, avons ordonné & ordonnons que nos Sujets, de quelque état, qualité & condition qu'ils soient, ne pourront valablement contracter mariage sans proclamation précédente de Bans, faite par trois divers jour de Fêtes, avec intervalle compétent, dont on ne pourra obtenir dispense sinon après la première proclamation faite, & ce seulement pour quelque urgente ou légitime cause; & à la requisiion des principaux & plus proches parens communs des Parties contractantes; après lesquels Bans seront épousés publiquement. Et pour pouvoir témoigner de la forme qui aura été observée esdits Mariages, y assisteront quatre personnes dignes de foi pour le moins, dont sera fait registre; le tout sur les peines portées & infligées par les Conciles. Enjoignons aux Curés, Vicaires & autres, de s'enquérir soigneusement de la qualité de ceux qui se voudront marier Et s'ils sont enfans de famille, ou étant en la puissance d'autrui, nous leur défendons très-étroitement de passer outre à la célébration desdits Mariages, s'il ne leur apparait du consentement des Peres, Mères, Tuteurs ou Curateurs, sur peine d'être punis comme fauteurs du crime de rapt.*

702 *Posterior, videlicet trigessimus nonus Articulus Ediçti Ludovici XIII. sic exprimitur: L'Ordonnance de Blois touchant les Mariages clandestins sera exactement observée, & en y ajoutant voulons que tous Mariages contractés contre la teneur de ladite Ordonnance, soient déclarés non valablement contractés. Et seront tenus les Juges Ecclesiastiques juger les causes desdits Mariages conformément à cet Article.*

703 *Ex his nata est in his partibus gravis controversia, num scilicet filiorum sine paterno consensu Matrimonia sint quoad vinculum & Sacramentum nulla & irrita jure Gallico, an solum nulla sint quoad effectus civiles, stante Matrimonii substantia. Pro nullitate pugnant Gibertus in Libro De doctrina Canonum corpore Juris inclusorum, Parisiis 1709. Contra vero pro validitate stant Cabassut. Lib. 3. Theor. &c. c. 26. n. 2. & seq. Sanbovius, Nat. Alexander, Gerbasius in cit. Tract. p. 491. Isaac Habertus, Vabrensis Episcopus, in Lib. De justitia connubialis Ediçti à Justo Rege Ludovico XIII. editi; quem quidem Librum exaravit Habertus adversus Anonymum, qui in Opusculo inscripto, Optatus Gallus de cavendo schismate, prælagiebat futurum, hac Matrimonii occasione, Ecclesiam inter & Galliam schisma; quia aliud sentirent Reges nostri, aliud Ecclesiæ Pontifices: at illum schismatis metum omnino puerilem esse ostendit eruditus Præsul; quia nullo unquam Regum nostrorum Ediçto Matrimonia filiorumfamilias invalida & nulla esse, absque consensu parentum eorumque, constitutum est. Et hæc sit nostra.*

CONCLUSIO. Nullis Regum nostrorum Legibus irrita quoad vinculum declarantur Matrimonia a filiis sine patrum aut tutorum assensu contracta.

704 *Prob. Quia ex omnibus quæ hætenus circa filiorumfamilias conjugia prodierunt Ediçtis, duo tantum sunt quæ difficultatem ciere valeant, Blesense videlicet art. 40. & Ludov. XIII. art. 39. Cetera enim Henrici II. Henrici IV. Ludov. XIV. Decreta, pœnas quidem iis qui sine patris consensu nubere audent, plus minusve graves vel extensas constituunt; at nihil*

nihil habent quod ipsam Matrimonii substantiam contingat, ut legenti patet. Atqui neutrum illud Edictum Matrimonia patribus inficiis contracta irritat quoad fœdus & vinculum.

Non prius, quod est Henrici III. 1. Quia eatenus Edictum illud Matrimonia de quibus loquimur, irrita faceret, quatenus Matrimonia sine præviis Bannorum denuntiationibus contracta, declarat irrita. Atqui constat ex supra dictis n. 519. & seq. Matrimonia ex solo Bannorum defectu non esse irrita; eaque quæstio jam in quæstione non est, ut notat Fevreti Scholiasies in loco ibid. adducto.

2. Quia ideo Henricus III. prædicta hæc conjugia irrita esse declarat, quia hæc propter omittas Bannorum promulgationes clandestina esse supponit, ut erant & sunt sapissime. Ergo nullitas ab eo sancita non cadit in simplicem patris consensus defectum, sed in clandestinitatem, quæ ex Tridentino est impedimentum dirimens.

3. Quia hunc esse Blesensis Edicti sensum patet manifeste ex alio Henrici IV. Edicto an 1606. ubi sic optinus Princeps, art. 12. loquitur b: *Volumus ut cause Matrimoniales pertineant ad notitiam & jurisdictionem Judicum Ecclesiasticorum, et condicione ut teneantur observare Edictum Blesense, præsertim quadragesimum ejus articulum, atque juxta ipsum nulla & invalide contracta declarare Matrimonia quæ coram Ecclesia cum forma & solemnitate requisita celebrata non fuerint; quandoquidem pœna hæc per Concilia indicta est ac decreta.* Ubi duo sagaciter observat Tournelyus, pag. 251. 1. pœnam nullitatis ab Henrico III. indictam, & ab Henrico IV. innovatam, teste eodem Henrico IV. cadere in ea Matrimonia quæ coram Ecclesia cum solemnitate requisita non celebrantur, proinde solum in clandestina. 2. Pœnam quam uterque Princeps decernit, eam ipsam esse quæ per Concilia, præcipue vero per Tridentinum, indicta est & decreta. Atqui non decrevit Concilium Tridentinum pœnam invaliditatis in Matrimonia quibus una deest parentum consensus, sed in ea quæ vel clanculum ineuntur, vel raptu stipata sunt; quod utrumque in filiorum familias conjugis vitium sæpe occurrit.

P 2

4. Quia

a Ordonnons que les Enfans de famille ayant contracté, & qui contracteront ci après Mariages clandestins, contre le gré, vouloir & consentement, & au déçu de leurs Peres & Meres, puissent pour telle irrévérence. estre uar leursdits Peres & Meres exhéredés & exclus de leurs successions. Voulons aussi que les Enfans ainsi illicitement conjoints par Mariage, soient déclarés incapables de tous avantages, &c. *Edict. Henrici II. mois Febr. 1556. Art. 11.*

Ajoutant à l'Ordonnance de 1556. & à l'Art. 2. de celle de l'an 1639. permettons aux Peres & aux meres d'exhéredier leurs Filles, veuves, meme majeures de vingt-cinq ans, lesquelles se marieront sans avoir requis par écrit leurs avis & conseils. Déclarons lesdites Veuves & les Fils & Filles majeures de vingt-cinq ans & de trente ans, lesquels demeurent actuellement avec leurs Peres & Meres, contractant à leur inscu des Mariages, comme Habitans d'une autre Paroisse, sous prétexte de quelque logement qu'ils y ont pris peu de temps auparavant leurs Mariages, privés & dechus par leur seul fait, ensemble les Enfans qui en naissent, des successions de leursdits Peres, Meres, Aïeuls & Aïeules, &c. *Edict. Ludov. XIV. Art. 8. & 9.*

b Nous voulons que les causes concernant les Mariages soient & appartiennent à la connoissance & jurisdiction des Juges d'Eglise, à la charge qu'ils seront tenus de garder les Ordonnances, meme celle de Blois en l'Article 40 & suivant icelles déclarer les Mariages qui n'auront été faits & célébrés en l'Eglise, & avec la forme & solemnité requise par ledit Article, nuls & non valablement contractés, comme cette peine indicta par les Conciles.

708

4. Quia Ill. vir D. Servin, olim Catholicus seu Generalis Advocatus; cum die 22. Jul. an. 1601. coram Parisiensi Curia peroraret, observavit nusquam ante Blesense Edictum ab eadem Curia declarata fuisse invalida, *quoad fœdus & Sacramentum*, Matrimonia filiorum ex defectu consensu paterni; at post Edictum illud eadem Matrimonia sapius in irritum missa fuisse, quia ex eodem Edicto vigere apud nos inceperit duplex Matrimonii impedimentum, raptus scilicet & clandestinitatis. Ergo cum supremi Senatus conjugia a filiisfamilias sine paterno nutu contracta vim nullam habere decernunt, non ex solo paterni consensus defectu, sed ex clandestinitate aut raptus vicio, quod in hisce conjugiiis nimio frequentius est, argumentantur.

709

Sed neque eadem Matrimonia facit irrita posterius Ludovici XIII. Edictum. Nemo enim Legis suæ sensum potiori jure interpretatur, quam ipse Legislator. Atqui declaravit Ludovicus XIII. hæc Articuli 39. Edicti sui verba. *Volumus omnia Matrimonia contra dicti Statuti Blesensis tenorem contracta declarari INVALIDE contracta, &c. non aliter quam relative ad contractum civilem per Laicos Judices, else intelligenda.* Cum enim verba hæc, quæ aliquid habent indefiniti, gravem Gallicano Clero anxietatem creassent, is in generalibus anni 1629. Comitibus Lutetiæ congregatus, piissimum Principem duo rogavit suppliciter, 1. *Ut non aliter intelligerentur eæ voces, valide aut invalide contractum Matrimonium, quam relative ad contractum civilem, & nullatenus ad contractum spirituales sacramenti*; 2. *ut non adstringerentur Ecclesiastici ad judicandum secundum hujus Edicti, si-mulque Blesensis Articulos, sed juxta sacros Canones & Ecclesiastica Decreta, quæ sunt unica regula & norma judicii Ecclesiasticorum; quia hi nec possunt nec debent jurisdictionem, quam a solo Deo collatam habent circa res spirituales ab ipsis Laicis mutuari.* Quapropter, inquebant, *necesse est ex ipso Articulo rescire hæc verba; Et obligabuntur Ecclesiastici Judices in istiusmodi causis Matrimonium judicare ad hujus Articuli normam.*

Jam vero ad has Cleri postulationes nomine Christianissimi Principis, responderunt Michael de Marillac, Regii Sigilli Custos, alique selecti Comites Consistoriani, his verbis: *Communio Cleri circa priorem difficultatem sic resoluta fuit, ut voces, valide aut invalide contracta Matrimonia, nullo modo sint intelligende quam per relationem ad civilem contractum per Laicos Judices. Altera quoque difficultas aqua & rationi congrua judicata est.* Ergo.

710

Reponit quidem recentior aliquis, hac responsione oppressus, auctoritatem Regionum Sigillorum Custodis non esse tanti, ut contra Regis ipsius Declarationem, & iteratam ejus a Supremis Curiiis acceptionem, quidquam ante facere possit; quam Rex ipse Ordinationis suæ hunc esse sensum respondit aperiat. At responsionem hanc ut absonam, nec a temeritate immunem acriter suggillat Tournely; p. 217. Non enim alio quam Regis nomine responsum dedit Regii Sigilli Custos, nec si profecto assumpsit ut ex proprio Marte, non rogata prius Regis præsentis sententia, toti Clero responsum dare præsumeret. Nec certe adeo violenta est & distorta interpretatio hæc,

ut

* La Remontrance du Clergé pour la première difficulté a été arrêtée par l'explication du mot *valablement* ou *non valablement contractés*, qui ne peut être aucunement pris que par rapport au Contrat civil par des Juges Laïques. Et pour la dernière, elle a été trouvée fautive. *Anciens Mémoires du Clergé*, T. 5. p. 671. *Nouveaux Mémoires*, T. 5. p. 693.

ut sanioribus Jurisperitis incognita sit. Eam probe norat non is tantum qui Gallicanarum Libertatum probationes collegit, Tom. 2. pag. 467. sed & vir omnimodis eruditus, isque Senator Paris. clar. Louetus in Arrestis suis T. 2. lit. M. tit. 6. pag. 49. ubi hæc scribit: *Nullitas Matrimonii proveniens ex defectu conditionum quas requirit Articulus 40. Blesensis Constitutionis, nullatenus attingit ipsum Sacramentum, quod nibilominus in isto Matrimonio existit. Non agitur de Sacramento Matrimonii, aut ejus essentialibus ceremoniis, sed de validitate conventionum matrimonialium, de accessoriis Matrimonii, de dotis validitate & communitatem inter virum & uxorem; quæ conventiones non dependent ex Theologicis Decisionibus, sed ex Edictis in Parlamento verificatis. Et paulo post; Aliud est de Sacramento disputare, aliud de pactione dotis differere; Distinctæ sunt Potestates. Hæc Louetius, quibus relatis sic prosequitur Cabassut. Lib. 3. cap. 25. Scio equidem Lueti Scholiasten Brodeum voluisse istam invaliditatem ad ipsum, etiam Sacramentum protrahere. At circa invidiam & injuriam dici potest Scriptorem istum, quoties a Jurisprudencia finibus ad Theologicas Dissertationes digreditur, id facere tam imperite & infelicitè, ut ei jure dici possit hoc ipsum quod Megabyso inepte de Picturis differenti respondit Apelles, eum se deridendum exhibere Novitius ejus Artis, quod & ibid. solide probat idem Cabassutius.*

Confirm. hac ejusdem ratione, ibid. num. 5. Intollerabilis circa Sacramentum fingenda esset inordinatio, si ad Curiarum beneplacitum, nunc rigidius ad Edicti amissum judicantium, nunc ex æquo & bono mitius pro illustrium familiarum præsidio, & puellarum honeste natarum præcavenda ignominia; Deus, cujus est uniformis & constans operatio, nullam sibi certam in Sacramento imprimendo figeret regulam, sed ad arbitrium & inconstantiam humanorum judiciorum suum suspenderet actum, & pro eorum etiam in paribus juris circumstantiis varietate, nunc Sacramenti sui sigillum imprimeret, nunc vero Sacramenti gratiam cobiberet, secundum humanorum judiciorum inæquales, nec sibi constantes successus.

Confirm. 2. Quia Ludovicus ille Magnus, quo nemo & constantius & sagacius jura sua tueri noverat, in duplici quam de conjugii emissionis Sanctione, exheredationis quidem poenam confirmat in filios qui nesciis vel invitis parentibus contrahunt; tempus domicilii figit, contrahentium ætatem determinat, aliaque hujusmodi sapienter providet: at verba isthæc, valide aut invalide contracta Matrimonia, nusquam usurpat, ne novis Cleri anxietatibus locum præberet.

Obj. 1. Subverso contractu civili subvertitur Sacramentum eidem necessario inmixtum: sublata enim Sacramenti materia, & ipsum tolli Sacramentum prorsus necesse est. Atqui ex dictis Reges nostri irritum fecerunt contractum civilem, qui est Sacramenti materia. Ergo.

R. neg. maj. ad sensum objectionis. Contractus enim civilis ille est qui ex Principum Lege dat jus tum conjugatis, tum & eorum liberis, ad politicos omnes conjugii effectus. Atqui hujusmodi contractus non est necessaria Sacramenti Matrimonii materia. Hujus enim contractus incapax est homo, seu ad mortem; seu ad trimes in perpetuum damnatus, ut docet Fevretus, Lib. 5. c. 3. n. 18. Atqui tamen uterque Matrimonii ut Sacramenti capax est, teste eod. Fevreto ibid. Ergo obiectio hæc, tametsi

crebro repetita, ludit in ambiguo. Ergo iterum ad Sacramentum Matrimonii sufficit consensus naturalis, seu humanus, nisi ad eum quis per Leges in id efficaces reddatur inhabilis. Jam vero nulla hactenus prodit Lex, quæ inhabilitatem hanc perspicue decernat. An autem hujusmodi Legem ferre sit a Deo concessum Principibus, expendam cap. 7.

- 715 Obj. 2. Ab actu ad posse valet consecutio. Atqui Matrimonia a filiis-familias ante vigesimum quintum annum incisiis patribus contracta, plerumque adeo nulla declarata sunt, ut qui ea contraxerant, plenam habuerint ad alias nuptias convolandi potentiam.

Minor prob. 1. Quia Thuanus, Castellanus, & alii in suis ad an. 1548. Commentariis referunt eo consilio conditum fuisse Henrici II. Edictum, ut rescinderetur Matrimonium quod Franciscus Monmorantius cum nobili Domicella de Pienné, incio patre, contraxerat. Per illud enim Edictum non modo prospicitur futuris, quod Leges assolent, sed præterita reguntur. *Declarons .: vouloir .: que cette presente Ordonnance & Ed. ait lieu, tant pour l'avenir, que pour le passé .: a moins que les Mariages n'aient été consommés auparavant la publication de ces Presentes.* Reipsa autem condidit ejusdem Monmorantii Matrimonium, ita ut is aliam duxerit uxorem. 2. Quia plura extant exempla irritatorum a Curiiis Supremis hujusmodi conjugiorum, facta Partibus licentia ad alia vota transeundi, & indicta Parochis nova eorum Matrimonia benedicendi necessitate, sub pena privationis fructuum Beneficii. Quæ quidem videre est, tum in Audientiarum Diario, Tom. 1. Lib. 7. pag. 702. tum in Opere duobus nunc Tomis distincto, & Parochis omnibus ad minus impendiu utili, cui titulus: *Recueil des Edits .: concernant les Mariages, avec plusieurs Arrêts notables, &c.*

- 716 R. data, non concessa majore, quæ a mane ad vesperam fallit in multis dist. min. Matrimonia .: declarantur irrita, vel propter clandestinitatem, vel propter raptum seductionis, aut aliud quodvis hujusmodi impedimentum, C. Ex solo paterni consensus defectu, N. Unde enim defectum hunc solam prædictæ irritationis causam esse norunt Adversarii? An ex Causidicorum Orationibus? At iis se quandoque parum moveri Judices ipsi consentunt. An ex Arrestis ipsis? At judicium ferunt Senatores, sed judicii sui causam non allegant. An ex vulgari fama? At nihil ea incertius, quæ & plerumque judicio & Judicibus maligne detrahit.

- 717 Confirm. Si Matrimonia ex uno patrii consensus defectu forent invalida, nullo in casu valida judicari possent. Neque enim, ut supra monebat Cabasutius, pender Sacramentum ab hominum arbitrio; sed statim vel irritum est, vel omnino validum. Atqui tamen, nec semel, Matrimonia hæc pro validis habita fuere, ut Patet ex eodem Audientiarum Dictionario, T. 1. p. 177. & T. 1. p. 284. Item ex Bardeti Collectione, T. 2. p. 227. & 329. ac demum ex Banagii Commentariis in Consuetudinem Mormannæ, T. 2. p. 31.

Quod additur, Henrici II. mentem fuisse ut Monmorantii conjugium rescinderet; ne veri quidem umbram præfert. 1. Quia non decernit Henricus II. pœnam nullitatis adversus hujusmodi conjugia, sed solum exheredationis. 2. Quia nullo hujus vel alterius cujuscumque Principis Decreto fieri poterat, ut Matrimonium valide contractum irritaretur. Unde
si re-

si rescisum est conjugium istud, vel male rescisum est, vel quia cum aliquo dirimente impedimento contractum esset. Sane iuxta conjugis raro deest raptus, saltem seductionis, quem ad Matrimonii nullitatem satis esse suo loco evicimus. Ut solvantur nonnullæ difficultates.

Quæres 1. an Regum Filii, aliique Regii Sanguinis Principes, si præfertim qui jure nativitatis ad Solium proxime vocantur, valide nubant sine Regum nostrorum consensu. 718

R. quæstionem hanc acriter seculo præterito ventilatam fuisse, occasione Matrimonii quod Gasto, Dux Aurelianensis, ac Ludovici XIII. prolem necdum habentis frater invito Rege contraxit cum Margareta Lotharinga, Caroli Ducis sorore. Et quidem Matrimonium illud a Parisiensi Senatu nullum & irritum jam ab an. 1634. die 5. Septembris declaratum erat. At cum materia hæc Theologici etiam Juris esset, Episcoporum sententiam exploravit Ludovicus XIII. Hi vero nihil sibi in ardua materia assumendum rati, celebriores utriusque Ordinis, Secularis videlicet & Regularis, Magistros consulere, nimirum Doctores Sorbonicos, & in his Ysambertum, Lescotum, Habertum, deinde Vabrensem Episcopum, N. Cornetum, Duvallium, &c. Patres Dominicanos, Augustinianos, Carmelitas, majores Franciscanos, Jesuitas Domus Professæ, Oratorianos, Capucinos, Carmelitas tum Reformatos, tum & Discalceatos: Fulienfes, Tertiî Ordinis S. Francisci, & utriusque Domus Minimos; qui salvo Sedis Apostolicæ judicio, prædicta Matrimonia pro irritis habenda esse unanimes censuerunt. Horum sententiam amplexi sunt præsules in generalibus an. 1635. Comitiiis, die Julii 10. eique subscripsere omnes primi & secundi Ordinis Deputati, ut videris Tom. 5. Memorialium Cleri, pag. 711. & seq.

Non fuit hæc quidem omnium ubique sententia. Consultata scilicet ea de re Facultas Lovaniensis declaraverat Gastoni ferendam potius excommunicationem, quam novum, dissolutio per quancumque sententiam priori, ineundum Matrimonium. Eadem erat mens Vergerii, S. Cygirani Abbatis, qui audita Doctorum Paris. & aliorum opinione, asseveravit conscientiam suam decem hominum strage minus gravatum iri, quam hujusmodi assertionem, quæ Sacramentum funditus perimebat. Aliud quoque a Gallis sentire visus est Rom. Pontifex, ad quem ea de causa missus erat MonsPELLIENSIS Antistes. 719

Nec sua tamen, eaque gravia Prælati ac Doctoribus nostris deerant momenta. Hæc nimirum, quod Matrimonia de se ceteroqui valida irritari possint per consuetudinem antiquam, rationabilem, legitima præscriptione munitam, & Ecclesiæ consensu firmatam. Atqui constat hanc ab antiquis temporibus fuisse Gallicanæ Ecclesiæ praxim, ut Principum Regii Sanguinis conjugia, eorum præcipue qui Coronam propius contingunt, nulla forent quoties iis deesset assensus Regis, qui omnium profapæ suæ Principum pater est & dominus. Nam 1. conjugium Judith, Caroli Calvi filiz, quæ sponte quidem sua, sed dissentiente patre, Balduino Comiti nuperat, in Episcoporum conventu, annuente Papa, pro irrito declaratum est. Quæ de relegantur Flodoardus, Hist. Rem. c. 12. & ejusdem Caroli Capitularia, tit. 5. c. 5. 2. Ludovici Balbi Matrimonium cum Ansgarum pari de causa irritatum est: isque Adelheidam duxit, ex qua Carolum

Simplicem habuit, qui solus, spretis ut spuris duobus Ansgardis filiis; patri in Regnum successit. 3. Extant similia apud Fevretum, Lib. 5. c. 1. n. 5. exempla. Quin & fufe probat Launojus, p. 2. Tra&. de Regia in Matr. Potestate, nunquam Regni Primatibus licuisse Matrimonia citra Regis assensum contrahere. Concinit id quod in vita Philippi Pulchri scribit Belfortius, antiquam esse in Gallia Legem, qua cautum erat, ne quis; quantacumque auctoritate polleret, sine consensu Regis extra Regni fines Matrimonium iniret. Legatur, qui fufe argumentum hoc versat, Merreus ubi supra, c. 7. Dolendum sane, nisi, miserante Deo, casus esset infrequens, quod exciderint quæ dubio procul an. 1634. & 1435. ea de re in utramque partem, seu in Sorbona, seu in Communitatibus supra commemoratis disputata sunt.

721 Quæres 2. an penis per Regum nostrorum Edicta constitutis subiacent quacumque ætate filii familias sine paterno consensu nubentes.

R. filios annis triginta majores, filias vero etiam viduas, majores annis viginti-quinque, ut exheredationis penam effugiant; teneri paternum consensum per reverentiales seu obsequiosas interpellationes postulare. Quæ quidem interpellationes de solo Judicis Regii consensu, sed qui ab eo negari non potest, fieri queunt; & non per Apparitorem, sed per Notarios duos, aut unum cum duobus testibus significari debent. Quod si filius vel filia annis viginti-quinque major formalitatem hanc, vel potius justam obsequii Legem neglexerit, Matrimonium ejus nulli quidem invaliditatis a Tribunalibus decernendæ periculo subjacebit, modo in his ad strictiores apices servatæ sint omnes Juris formæ, id est, Bannorum denuntiationes, quatuor testium & legitimi Pastoris concursus; at semper poterit uterque exheredari. Eadem vero servata formalitate non poterit filia major an. viginti-quinque exheredari; poterit vero filius, donec annum trigesium compleverit. Ita docet, qui hæc melius tenere debuit, Ferrerius in Dist. v. *Marriage de Majeurs de vingt-cinq ans accomplis*, & v. *Sommatioris respectuenses*. Addit idem, & probat ex (obscuræ hæc in parte) Henrici II. Edicto, filii quorum matres ad secundas nuptias convolarunt, satis esse ut cum majores sunt annis viginti-quinque, earumdem consensum obsequiose requirant, non autem requiri ut eum expectent*. Addit rursus Matrimonia sine matrum quæ post mortem mariti minus verecunde se gerunt, assensu contracta, decretæ per Ludovici XIII. Sanctionem invaliditatis (quæcumque ea sit) nullatenus subiacere.

722 At, inquires, non desunt exempla Matrimoniorum, quæ licet a majoribus annorum viginti-quinque contracta, ideo tamen a Supremis Curiiis rescissa sint, quia sine parentum consensu inita. Sic referente Fevreto, Lib. 5. c. 2. n. 13. irritatum est conjugium Audardi Delinchant annos fere triginta nati, cum Antonia de Longueval, quia invitis parentibus contractum

* Ne voulons aussi & n'entendons comprendre (dans lesdites peines d'exhérédation) les Mariages qui auront été & seront contractés par les fils excédans l'âge de trente ans, & les filles ayant l'âge de vingt-cinq ans passés & accomplis, pourvu qu'ils se soient mis en devoir de requérir l'avis & conseil de leurs Pères & Mères: Ce que voulons aussi être gardé pour le regard des Mères qui se remarient, desquelles suffira requérir leur conseil & avis; & ne seront lesdites Enfants, ouït cas, tenus d'attendre leur consentement. *Edict. Henrici II. Mensis Febr. 1556.*

tractum esset. Idem in *Causa Stephani Charlet & Renatæ Potel* an. 1663. die 17. Junii fuisse judicatum narrat *Auctor Diarii Audientiarum*, T. 2. p. 527. Tuncque ab Ill. D. Talon, Advocato Catholico, observatum, liberos posse quidem mortuo patre post annum vigesimum-quintum sine cujusquam consilio nubere, at id non posse eos quorum pater vivit, sine paterno consensu, nisi annum trigesium compleverint.

R. ut sæpius his Matrimonii præter paternum consensum defuisse aliquid 723
essentiale, ut proprii Parochi & testium præsentiam, omissionem Bannorum clandestinitatis indicem, &c. Et vero non ea est Arrestorum jurisprudentiæ instabilitas, prout imprudenter obgarriunt aliqui, ut ex ea nihil certi expiscari liceat, quasi ad auræ arbitrium mutetur in dies, & postri die efficiat falsum id quod heri & nudius tertius pro indubio haberetur. Atqui suppetunt & exempla conjugiorum, quæ licet sine paterno consensu inita a majoribus, valida tamen pronuntiata sunt. Sic confirmatum fuit Matrimonium, tum Michaelis Panetis, T. 1. Audientiarum, p. 284. tum & Antonii Scharon, ib. T. 1. p. 844. tum & Eduardi Pierrefeu, de quo Bardet, T. 2. p. 227. Atqui hi omnes nesciis vel invitis parentibus contraxerant ante annum ætatis suæ trigesium. Ergo pauci illi quorum Matrimonia fuere irritata, alio quam paterni consensus defectu laborabant. Optandum sane, ajebat doctiss. D. d' Hericourt, ut res tanti momenti a Legibus perspicue definita esset, saltem quoad Matrimonia minorum viginti quinque annis; simulque, ne parentes potestate sua abutantur, ut liceret iisdem minoribus Judicium opem certis in casibus implorare.

Quæres 3. an eadem sit ad filiorum familias Matrimonia; post parentis utriusque mortem, necessitas consensus tutorum vel curatorum, quam parentum dum in vivis degunt.

R. 1. conjugia minorum viginti-quinque annis sine tutorum consensu inita iisdem prorsus subjacere incommodis, quibus quæ ab iisdem minoribus sine paterno assensu contrahuntur. Ita habet *Blesensis Sanctio*; art. 40. & 41. a quæ & sapienter vetat, art. 43. ne tutores consentiant minorum suorum connubiis sine prævio propinquiorum cognatorum & agnatorum consilio b; prudenter, inquam, ne tutor sua in pupillum potestate abusus, uxorem ei dando, plus suis suorumve commodis, quam pupilli consulat. Hinc alicubi, puta in Tolosano Senatu, vetitum est ne pupillam tutor, aut etiam tutoris filius, uxorem ducat. Farriere, v. *Tuteur* in fine.

R. 2. e re esse ut major viginti-quinque annis tutorem veluti patrem consulat, ubi de Matrimonio agitur: at id nulla Lege sanciri ut necessarium, cum obsequiosæ, de quibus supra, interpellationes; solam patris & 725
matris

* Enjoignons aux Curés, Vicaires & autres, de s'enquérir soigneusement de la qualité de ceux qui se voudront marier. Et s'ils sont enfans de famille, ou étant en la puissance d'autrui, nous leur défendons très-étroitement de passer outre à la célébration desdits Mariages, s'il ne leur apparait du consentement de leur Pere, Mere, Tuteurs ou Curateurs, sur peine d'être punis comme fauteurs du crime de rapt. *Art. 40.* Nous voulons que les Ordonnances ci-devant faites contre le enfans contractans Mariages sans le consentement de leurs Peres, Meres, Tuteurs ou Curateurs, soient gardées, meme-ment celle qui permet on ce cas les exhérédations. *Art. 41.*

b Nous défendons à tous Tuteurs d'accorder ou consentir le Mariages de leurs Mineurs, sinon avec l'avis & consentement des plus proches parens d'iceux, tant paternels que maternels, sur peine de punition exemplaire. *Ibid. Art. 43.*

matris personam respiciant. Et vero tutela definit ut minimum cum pu-
pillus annum vigesimum-quintum complevit. Ita idem, v. *Tuelle* p. 918.

726 Ex hæcenus dictis colliges quam graviter peccent Parochi, qui filios-
familias sine consensu parentum vel tutorum in Matrimonium con-
jungunt, cum & semetiplos gravissimis pœnis, familiam totam dissen-
sionibus, conjugatos illos Matrimoniorum suorum irritationi obnoxios
efficiant.

C A P U T Q U A R T U M.

De Causa efficiente Matrimonii.

TRIA nobis in quarto isto Capite præstanda sunt: 1. nempe viden-
dum an & quis ad Matrimonium requiratur consensus: 2. an iis
per se solum & independenter ab opera Sacerdotali sufficiat in nova
Lege. 3. ex jactis de hoc utroque puncto principiis definiendum quæ
sit conjugii materia & forma.

A R T I C U L U S P R I M U S.

De Consensu ad Matrimonium requisito.

QUINQUE hic vel alibi discutienda: 1. an ad Matrimonium requiratur
consensus: 2. an consensus ille debeat esse exterior: 3. an liber &
absolutus: 4. an & qua ratione firmari debeat Matrimonium ex defectu con-
sensus, vel aliter invalidum; 5. quodnam ejus objectum esse oporteat.

S E C T I O P R I M A.

An ad Matrimonium requiratur Partium Consensus?

TRIA expendimus in præsens; 1. an ad Matrimonium absolute re-
quiratur consensus; 2. an is necessario interior esse debeat: 3. ad
quid teneatur qui fide, non ex animo consensit.

CONCLUSIO I. Ad Matrimonii validitatem adeo necessarius est
consensus, ut is per nullam auctoritatem humanam suppleri possit.

I Prob. 1. pars. Matrimonium spectari potest, vel ut est contractus,
vel ut est Sacramentum, vel ut est vinculum, seu status ex contractu
resultans. Atqui sub eo triplici respectu consensum exigit; 1. quidem
ut est contractus; tum quia contractus ut sic est plurimum in idem
placitum consensus; tum quia speciale id habet Matrimonium, quod
in eo mutua fiat corporum traditio, ita ut nec mulier corporis sui
potestatem habeat, sed vir; nec vir corporis sui dominus sit, sed mul-
lier, teste Apostolo: quod autem unius erat, in alterius dominum si-
ne ejus consensu transferri non potest. 2. Ut est Sacramentum, quia in
Matrimonio Sacramentum nihil est aliud quam contractus ipse ad Sa-
cramenti dignitatem evectus. Ergo si contractus consensum requirit
absolute, requirit & Sacramentum. 3. Ut est vinculum & status; tum
quia

quia ex Florentino Matrimonii sub ea ratione spectati causa efficiens est consensus; tum quia vinculum illud radicitus importat socialem animorum atque corporum unionem. Hæc porro sine consensu stare non potest. Hinc Nicolaus I. Cap. 2. XXVII. q. 2. *Consensus si in nuptiis solus forte defuerit, certa omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur*. Quapropter cum ad nubendum postularetur Rebecca, non ante fidem dederunt parentes ejus, quam voluntatem ipsius explorassent: *Vacemus puellam, aiunt Gen. 24. 57. & quæramus ipsius voluntatem*. Ergo.

Prob. 2. pars 1. Quia contractus qui per humanam potestatem fieri possunt, per eam possunt dissolvi. Matrimonium autem semel legitime initum dissolvi non potest. Unde nec Respublica, nec Ecclesia possunt a viro uxorem separare, & eam tradere alteri. Ita Sanchez, Lib. 2. disp. 27. n. 2. Quia Matrimonium mutua involvit corporum traditionem in ordine ad generationem proles, & christianam ipsius institutionem. Porro nulla est in terris potestas, quæ uni tradere possit dominium corporis alterius sine ejus consensu. Neque si hinc per vim nasceretur proles, sequeretur pia ejus institutio, quæ dulcem atque concordem partis utriusque concursus requirit. 3. Quia Trident. Synodus Sess. 24. Cap. 9. excommunicationi subjicit Principes qui ad Matrimonia compellunt. Ergo supponit id eos non posse. 4. Quia nusquam jure illo usa est Ecclesia vel Respublica, ubi etiam certa quædam Matrimonia ad Regnorum conservationem, vel Fidei augmentum, necessaria videbantur. Ergo istud potestatis genus nutra unquam sibi competere existimavit. Ita Valentia, disput. 10. quæst. 3. pag. 3. Henno, pag. 499.

Obijciuntur quinque, 1. quod ex Florentino consensus sit *regulariter* Matrimonii causa efficiens. Ergo non semper, adeoque ab Ecclesia vel Republica quandoque poterit suppleri.

2. Quod ex Cap. *is qui fidem De Sponsal.* Sponsalia per copulam transeunt in Matrimonium, nec admittitur probatio dissensus a contrahentibus allegati.

3. Quod ex Cap. *fin De condition. apposit.* valet Matrimonium sub conditione impossibili initum, etiam si non adimpleatur conditio. Atqui in hoc casu necessario deest consensus; cum is pendeat a conditione quæ non apponitur.

4. Quod in casu necessitatis potest quis invitatus cogi ad Episcopatum, & tamen Episcopatus quædam est species Matrimonii.

5. Quod plus Reipublicæ est Civis quilibet, quam sui ipsius, ut docet Aristoteles in Politicis. Unde potest Respublica, exigente id casu, dominium nemoris, equi & similia, ab uno in alium etiam extraneum transferre, quin & Civem suum tradere servituti. Ergo.

R. ad 1. neg. conseq. Vox enim *regulariter*, vel apposita est ut intelligeretur non semper ad Matrimonia requiri consensum formalem; sed aliquando sufficere virtualem, ut in casu de quo statim; vel aspicit quæ proxime sequuntur, *per verba de præsentim expressus*, ut nempe indicet consensum aliquando & extraordinarie per nutus posse exhiberi.

R. ad 2. & 3. non suppleri tunc temporis ab Ecclesia consensum, sed sup-

supponi: in primo quidem casu, quia præsunt copulam affectu, adeoque & consensu maritali habitam fuisse: in secundo autem, quia iudicat conditionem mere nugatoriam, ne ab ipsis etiam contrahentibus vere & ex animo appositam fuisse. Si tamen utraque hæc Juris externi præsumptio a parte rei falsa foret, & reapse defecisset unius vel alterius Patris consensus, non staret Matrimonium.

10 R. ad 4. dist. Potest quis invitatus cogi ad Episcopatum, id est per præceptum Ecclesiæ compelli ut ex nolente suscipere Episcopatum, fiat volens, C. id est, effici Episcopus sine nullo suo consensu, N. Sic & potest quis per censuras compelli ut eam ducere velit, qua sub spe Matrimonii abusus est; at nunquam in eo consensum, si deest, supplebit Ecclesiæ, adeoque nec unquam vere erit conjux, nisi suum in id assensum præstiterit.

11 R. ad 5. dist. Potest Respublica dominium rei ab uno in alium transferre, in rebus quæ voluntatem Civium propriam non requirunt, & in his Civis magis est Reipublicæ quam sui, C. Potest in rebus quæ Civium voluntatem essentialiter requirunt, ut Matrimonium, Professio Religiosa, &c. N. Imo si quis non consentiens in venditionem, se suave invitatus tradat, non ipse contrahet, sed Princeps de bonis ipsius contrahet in gratiam boni communis. Jam vero Matrimonium, utpote actio personalis, requirit essentialiter a Partibus contrahi. Ergo quicquid ab alio in earum vicem factum fuerit, suo frustrabitur effectu.

CONCLUSIO II. Ad Matrimonium requiritur verus & interior consensus: unde non sufficit ut Partes exterius contrahant.

12 Prob. Quia consensus exterior sine interiori larva est & simulacrum consensus. Atqui simulacrum consensus ad nullum, multoque minus ad matrimoniale contractum sufficit. In eo enim contrahentes gravem perpetui convictus obligationem imponunt: Hæc autem sine vero consensu non imponitur. Quapropter merito S. Bonaventura in 4. dist. 27. art. 2. q. 2. *Si sit consensus exterior sine interiori, non est Matrimonium secundum veritatem, nec secundum divinum iudicium, nec secundum conscientia forum: quamvis esse videatur & iudicetur secundum iudicium Ecclesiasticum.* Præverat Nicolaus I. Cap. Sufficiat, XXVII. q. 2. ubi: *Si consensus in nuptiis solus forte defuerit, cetera omnia etiam cum ipso coitu celebrata frustrantur.* Nimirum, ait Innocentius III. cap. 26. *De consalib. Sine consensu animi cetera nequeunt fœdus perficere conjugale.*

13 Hinc colliges eum qui per Iudicis sententiam ad nubendum compellitur, cæremoniæ totam exterius operatur, sed ficto prorsus, non autem interiori consensu, re ipsa nunquam inire Matrimonium; est eodem animo putativam uxorem cognoscat, quia nec exterior ritus, nec copula, verum faciunt conjugium, sed consensus & voluntas. Ut autem contractus ille nullus est, sic & nullum est vinculum inde oriri solitum.

14 An vero per divinam potentiam suppleri possit consensus Partium, ita ut inter eas sine ullo ipsarum consensu stet Matrimonium, quam otiose tam acriter disputant Theologi. Affirmant alii, ut Soto, Ledesma, Wiggers, Gonet, &c. 1. quia consensus ad Matrimonium requiratur tanquam causa illius efficiens. Atqui Deus potest per se & immediate omnem causæ efficientis creatæ causalitatem supplere, v. g. calefacere sine igne. Quin & effectus ab actu voluntatis naturaliter producendos, sine ejusdem consensu

pro-

producere potest : unde & naturales habitus , qui ab ipsa voluntate produci exigunt , dormientibus infundere potest , ut Adz Philosophiam infudit.

2. Quia Deus corporum viri & feminae magis dominus est quam ipsi . Ergo si ipsi mutuum suum in corpora dominium tradere possunt , potest & id Deus a fortiori.

3. Quia potest Deus tradere viro dominium in corpus mulieris , ipsa nolente ; seu tradat ad tempus , seu in perpetuum . Quod factum in Osea , cum Dei iussu ad meretricem accessit , docet S. Thomas , 1. 2. q. 100. art. 5. ad 2. 3. & 8. & 2. 2. q. 154. art. 2. ad 2. quodque alii vel ipsis Protoparentibus contigisse censent propter istud Matthaei 19. *Quod Deus conjunxit , homo non separet* .

Alii contra docent , Deum non solum non posse supplere consensum Partium , quantum ad contractum matrimonialem , sed nec eum supplere posse quantum ad vinculum conjugale .

Quod eum supplere non possit quantum ad contractum matrimonialem , patet , quia contractus matrimonialis est essentialiter mutuum contrahentium consensus , sicut homo est essentialiter animal rationale . Ergo sicut ne divinitus quidem fieri potest ut homo sit id quod non est animal rationale , sic nec divinitus etiam fieri potest ut quod non est mutuum contrahentium consensus , sit contractus matrimonialis . Et in hac parte unanimes esse videntur Theologi .

Quod autem Deus consensum eundem quoad vinculum conjugale supplere non possit , probant 1. quia Matrimonium est essentialiter , voluntaria sui traditio ad statum matrimonialem ; sicut Professio religiosa est essentialiter voluntaria sui traditio ad statum religiosum . Ergo sicut nullus absque proprio consensu vinculum Religionis contrahere potest , sic nec absque proprio consensu vinculum contrahet matrimoniale .

Respondet Henno , pag. 302. non repugnare quod Deus invito omnia imponat Religionis onera , quae quis per votum sibi imponit . Si quis tamen , inquit , de nomine digladiari volens , contendat nullum tunc in invito futurum Religionis vinculum , quia credat solum illud dici posse Religionis vinculum , quod ex voto vel promissione oritur ; assentiemus ultro , dummodo concedat a parte rei esse vinculum & obligationem omnino similem . Idem proportionate dicendum in Matrimonio . Unde , inquit , nolumus in casu nostro esse vinculum matrimoniale , denominatione *matrimonialis* desumpta a Matrimonio praeterito , cum nullum praecesserit , sed desumpta a similitudine , eo quod videlicet sit vinculum tale quale oritur ex Matrimonio .

Hac viri docti solutio multam quaestioni ceteroquin otiose lucem infundit . At ex ea contra ipsum liceat argumentari . 1. Vinculum vinculo Religionis simile , non est vinculum Religionis . Ergo nec vinculum conjugale vinculo tantum simile , idem esset ac vinculum conjugale . 2. Vinculum casitatis , paupertatis , &c. a Deo cuiuspiam impositum , reipsa non esset simile vinculo quod quis sibi per votum imponit . Huius enim transgressor sacrilegii reus est , & qualis censuris , si quae sint , obnoxius . Contra vero cui Deus indixisset continentiae legem , ut omnibus indixit legem vitandae fornicationis , non esset ea violata reus sacrilegii , quia non esset violator voti . Pari

de causa mulier, quæ sine suo consensu cuipiam a Deo in uxorem tradita fuisset, fidei conjugalis, utpote a se non promissæ, fornicando rea non esset. Ergo nec vere & vulgari sensu conjux esse censeretur. 3. Vel Deus corpus feminae etiam nolentis subjeceret viro, vel illam ex nolente faceret volentem; quod facile potest. Primum suavi Dei providentia omnino indignum videtur, & aliquid habet plenum horroris. Secundum veram efficeret animi & corporis conjunctionem, adeoque & Matrimonium. Ad quid ergo jejuna id genus disputationes? Iis sane non indiget Dei omnipotentia.

21 Probant 2. Quia vinculum nihil aliud est quam mutua unionis affectivæ relatio. Atqui hæc consensum essentialiter præsupponit, sicut generationem paternitas. Ergo sicut facere non potest Deus, ut sine prævia generatione sit paternitas, sic nec efficere potest ut sine prævio Partium consensu sit vinculum Matrimonii. Nec nocent quæ objecta sunt, num. 14. & seq. Unde

22 Ad 1. neg. min. Etsi enim potest Deus per se producere effectum omnem, quem causa efficiens extra se producere potest, puta comburere sine flamma, non potest tamen per se solum producere eos effectus qui essentialiter sunt a vitali principio. Sic amorem activum in voluntate nunquam producet, nisi ad eum voluntas active concurrat; alioqui non tam amoris actum, quam passivi aliquid produceret. Pari ergo jure produceret aliquid Deus simile vinculo conjugali; at vinculum reipsa conjugale non produceret, quia vinculum conjugale oritur ex promissione semel mutuo data, eademque est promissio virtualiter perseverans. In hypothese autem quam impugnamus, nulla foret istiusmodi promissio.

23 Ad 2. neg. conf. Sicut enim Deus, licet humanæ voluntatis magis Dominus, quam ipsa sui domina sit, non potest actum voluntatis sine ipsa producere, quia actus ut vitalis concursum voluntatis necessario requirit, sic nec potest Deus verum in invitis Matrimonii vinculum producere, quia vinculum conjugale est essentialiter vinculum consensu innixum, & mutua fidei sponsonem inducens. Unde extra rem est exemplum illius qui ex metu feminam sibi exosam ducit: is enim, vel reipsa in ejus nuptias consentit, & tunc eatenus saltem eidem conjungitur animo; vel non consentit, & tunc nullum contrahit vinculum.

24 R. ad 3. ignotum mihi esse an Deus corpus invitæ subicere possit alterius dominio; hoc mihi notum esse, vel tunc temporis, nec futurum inter utrumque vinculum conjugale, nec ejusdem effectus, puta mutua fidei obligationem; vel mulierem in id quod voluerit Deus consensuram esse; & tunc ex ipsius & viri consensu exurget Matrimonium.

25 Quod obijciatur de conjugio Adæ, frivolum est; tum quia istud; *Quod Deus conjunxit*, de omni Matrimonio dicitur, eo præsertim quod Deo pie & religiose consulto contrahitur: tum quia conveniens fuit ut Matrimonium, quod ceterorum deinceps exemplar futurum erat, mutuo contrahentium consensu perficeretur: unde vel Deus ad ipsum Protoparentes movit, vel illud iisdem ipse præcepit.

De Matrimonio Osee, quia plus habet difficultatis, singulari & brevi ad hujus Sectionis calcem, Oratione differemus. Quod antequam fiat.

Quæ-

Quæres 1. an ad matrimoniale contractum requiratur, ut simul existat Partis utriusque consensus.

R. necessarium non esse ut Partis utriusque consensus simul actu & physice existat, Id enim cum ad alios contractus minime requiratur, nec ad conjugalem requiri debet: unde supra diximus valere Matrimonium per Procuratorem, licet tunc cum contrahitur, mandantem dormire contingat. Sufficit ergo ut cum unius consensus ponitur, consensus ab alio antea præstitus, virtualiter perseveret. Id enim & in aliis contractibus plane sufficit.

Quæres 2. quamdiu virtualiter perseveret consensus ab uno contrahente datus.

R. perseverare, donec explicite vel implicite revocetur. Unde non perseverat, 1. si qui in unam consenserat, cum alia contrahere velit; 2. si quis in unam consenserat, sed ea lege ut cum ipsa Matrimonium perficeret intra certum tempus: eo enim elapso (quod tamen ex supra dictis morali quodam & humano sensu intelligendum est) censetur consensum pro sequenti tempore revocare. 3. Cum etsi nullum determinaverit tempus, ita nihilominus in mora est Pars altera, ut nemo prudens tamdiu expectare velle censetur. Quod quidem ex circumstantiis, Sapientum judicio, æstimari debet. Vide Sanch. Lib. 2. disp. 32.

Ergo, inquires, si quis sicte vel ex metu consensit, sufficit eum deinceps ex animo consentire, modo perseveret alterius consensus. Atqui id dici non potest, 1. quia cum consensus super illegitimam materiam cadit, utrefque renovari debet. Hinc famosa hæc & tantopere difficilis clausula Rescriptorum S. Penitentiariæ. *Parte altera de nullitate prioris consensus certiorata*. Atqui in hypothesi præsentis consensus cadit in materiam illegitimam, nimirum in personam quæ defectu consensus proprii non potest esse legitimi conjugii materia. 2. Quia nullum est impedimentum quod Matrimonium æque dirimat ac defectus consensus. Ergo si novo utrinque opus sit consensu, cum Matrimonium ex dirimente quoque impedimento nullum est; a fortiori novo opus erit consensu, cum nullum est ex defectu consensus. 3. Quia cum Matrimonium claudicare nequeat, prorsus irritum est deficiente unius consensu, adeoque se habet ac si nusquam contractum foret. Atqui in hoc casu requiritur amborum consensus. 4. Jure novo Concilii Trid. Parochus & testes de Matrimonio, adeoque de Partis utriusque consensu testimonium perhibere debent. Ergo eo saltem Jure necessum est ut Pars utraque suum coram iis consensum renovet. 5. Quia consultus Clemens VIII. de femina quæ sicte consenserat, respondit necessarium esse novum utriusque Partis consensum coram Parocho & testibus, admonito priori marito de nullitate prioris conjugii. Subdit idem Pontifex se dispensare, ad vitandum scandalum, ut secreto contraherent. Ita refert Comitulus, Lib. 1. q. 120.

R. neg. 1. min. & dico cum Sanch. ibid. n. 9. ubi SS. Thomam, Bonaventuram, aliosque plures, tum Theologos, tum & Jurisperitos adducit, satis esse ut qui nullatenus vel illegitime consensit, consensum suum renovet, modo suum Pars altera non revocaverit. 1. Quia cum validus fuerit alterius consensus, nihil ex parte ejus desideratur, sed tantum ex parte illius qui sicte vel male consensit. Ergo accedente istius consensu, perficitur Matrimonium.

Matrimonium. 2. Quia qui sicte vel ex metu consensit, se habet perinde ac qui nullatenus consensit. Sed ad Matrimonii robur satis est ut qui nullatenus consensit, consentire incipiat, dum alius in consensu primum dato perseverat. Nec obsunt quinque probationes in confirmationem adductæ. Unde.

24 Ad 1. neg. min. Consensus enim in casu nostro cadit in personam hic & nunc habilem ad contrahendum, quæque consensus sui defectum reparare per se solam potest. Aliud est in casu impedimenti dirimentis; tunc enim neutra Pars valide consensit, quia neutra tunc habilis erat ad consentiendum. Ergo Pars impedimenti nescia de consensus sui invaliditate certiorari debet, quia novus ab ea exigitur consensus, qui propter errorem debita careret libertate. In præsentī autem questione non est opus novo consensu.

25 Ad 2. dist. ant. Nihil est quod magis irritet Matrimonium, quam defectus consensus, sed tamen defectus ille non irritat ad modum impedimenti dirimentis; C. Et eodem modo irritat, N. Itaque sublatō consensu tollitur Matrimonium; at non tollitur, ut per aliud quoddamque impedimentum dirimens. Istud enim facit ut nulla ex parte valeat consensus: at defectus consensus in uno non impedit quominus valeat & subsistat consensus in altero. Ergo ad istum accedente, qui defuerat, alterius consensu convalescet Matrimonium.

36 Ad 3. dico Matrimonium nunquam claudicare hoc sensu, quod legitimum esse possit sine vero utriusque Partis consensu; at eo sensu claudicare posse, ut consensus unius, dum non revocatur, ad illud sufficiat, quando postmodum accesserit consensus alterius; & id quotidie in Matrimoniis per Procuratorem initis contingit: tunc enim ex consensu prius dato, & posterius accedente, coalescit Matrimonium.

37 Ad 4. Parochus & testes non de interiori, cujus Deus solus conscius est, sed de exteriori tantum consensu rationem reddere possunt. Reddunt autem in præsentī casu. Nihil ergo ultra ab iis exigendum. Et vero tunc tantum Parocho & testibus opus est, quando vere celebratur Matrimonium: hic autem tantum suppletur defectus consensus interni; jamque externo contractui interfuerant Parochus & testes.

38 Ad 5. profert Navarrus resolutionem Pii V. resolutioni quam Clementi VIII. affingit Comitulus, directe adversam. Utraque ergo ponderari debet, præsertim cum modus proponendi casum, decisionem insigniter variet. Interim optandum & curandum ut hec Matrimonia coram legitimo Sacerdote renoventur, ut certo Sacramenti conditionem & gratias obtineant.

39 Ex his colligit Sanch. n. 13. eum qui professionis capax sicte aut ex metu professus est, fieri vere professum, si professionem interius ratam habeat; quia ex parte Religionis admissio fuit legitima, &, ut suppono, perseverat. Unde, inquit, *nihil oportet Religioni intimare*. Secus, si per statem aut aliunde incapax fuisset proficendi.

40 Sed quid si vel conjux vel Religiosus nonnisi ex errore perseveret in priori suo consensu; puta quia nihil dubitans quin conjux alter vel Religiosus legitime consenserint, credit jam inutile esse dissentire, quia infortunium suum omni jam remedio careat? Hic, fateor ut in multis, non parum esse impedire. Arbitraretur tamen explorandam esse, tum sponsæ,

tum Religionis intentionem. Si utraque eo usque progrediatur, ut actu nolit hunc habere pro Religioso, vel illum pro conjugē, si casu aliquo contigerit ut Professio vel Matrimonium irrita forent, non videretur sufficere renovatio consensus ex parte fictoris. Si vero utraque perseveraret in consensu, alioqui ipsum minime datura, si nosset sibi liberum esse ab eo resiliire, paulo forem timidior, & sapientiores consulere, qui sane tunc perpenderet & consensum hunc esse a dolo, & ex errore continuari.

Si conjux uterque ex metu, vel cum alio impedimento dirimente consenserit, non sufficit ut uterque deinceps solo animo consentiat; quia tunc perinde est ac si Matrimonium penitus non esset contractum, ut quando cadit super materiam ineptam. Atqui in hoc casu denuo utrinque renovandus est consensus, & quidem exterius. Nec enim perseverare potest consensus qui nullus omnino fuit, cum permanentia existentiam supponat. Ita Sanch. ib. disp. 32. n. 11. & 35. n. 3. Navarrus, c. 22. n. 47. Sylvius, q. 45. ar. 2. Concl. 2. qui duo subjungit, 1. Matrimonium post obtentam impedimenti dispensationem non convalescere, nisi ignoranti significetur priorem contractum fuisse invalidum, sicque ei detur libertas de novo contrahendi; de quo fufius alibi. 2. Habita præfata dispensatione non requiri ut Matrimonium de novo contrahatur coram Parocho, sed satis esse ut Partes jam nullitatis consciz inter se solas renovent consensum. Ita Navarrus, qui & id a Pio V. declaratum esse refert, Manual. c. 22. n. 70. Barbosa in Cap. 1. Sess. 24. Trid. n. 158. & alii. Quoniam tamen fatetur Sylvius, Matrimonium hoc non fore Sacramentum novæ Legis, quia non adhibetur forma, tunc quando materia est præfens, satagendum ut contrahentes vel coram Parocho, vel coram Confessore per Episcopum secreto ad id deputato, consensum renovent. Imo necessum erit coram Parocho & testibus denuo contrahere, si impedimentum vel publicum sit, vel deinceps verisimiliter manifestandum.

Quæres 3. an cum errore facti & scientia Juris possit subsistere consensus ad Matrimonium sufficiens; puta an valide consentiat Titius ducendo Mæviam, quam ex errore credit sibi in gradu prohibito affinem esse vel consanguineam; aut credendo primam suam conjugem in vivis superesse, licet hæc quo tempore Mæviam ducit, diem objerit supremam.

R. multo probabilius non valere hujusmodi Matrimonium. Ratio est, quia nemo vult aut velle potest sincere id quod firmiter credit esse sibi impossibile; cum intentio nunquam sequi possit in voluntate, nisi secundum id quod præcessit in intellectu. Ergo sicut qui, licet male, persuasus est opinionem hanc esse falsam, non potest eam sequi; sic & qui, falso licet, persuasus est uxorem suam in vivis esse, non potest in sensu composito hujus judicii aliam ducere. Ita Pontius, Lib. 4. cap. 23.

Objicit Sanch. eod. Lib. 2. disp. 33. n. 2. 1. Caput 1. *De sponsal.* in 6. ubi deciditur ex sponsalibus propter impedimentum aliquod nullis oriri publicam honestatem, modo adsit consensus. Ergo, inquit, supponitur possibile esse consensum cum impedimento dirimenti. 2. Clementinam un. *De consang.* in qua excommunicantur contrahentes in gradu prohibito. Atqui & hic quoque supponitur subsistere posse consensum cum impedimento: deficiente enim consensu non incurritur censura. 3. Personas de quibus agitur reipsa & a parte rei, habiles esse ad contrahendum.

dum. Ergo nihil esse cur non contrahant, si contrahere intendant. 4. Quod Hæreticus qui Baptismum deridet, vere baptizat, si vere intendit facere quod potest & quod intendit Ecclesia; adeoque cum errore circa Baptismum stat consensus. Ergo a pari in nostro casu.

- 47 R. ad 1. textum hunc intelligi posse de casu in quo contrahentes ignorabant impedimentum, vel nesciebant per illud dirimi Sponsalia; quod multi quantum ad simplex castitatis votum ignorant; vel Sponsalia contraxerunt in ordine ad Pontificis dispensationem, quam ille dare noluerit. Tunc enim, ait Pontius, n. 2. sufficiens fuit ad Sponsalia consensus, licet conditionatus; & ita potuit ex illis, licet propter impedimentum nulla remanserint, oriri publica honestas. Quæ postrema responsio fusiori indiget examine, sed non in præsens faciendo.

- 48 R. Ad 2. neg. min. Factum enim ipsum scienter commissum potuit censura plecti, siue consensus fuerit sufficiens, siue non. Neque enim ad excommunicationis penam pertinebat consensus, sed effectus exterior, seu Matrimonium de facto attentatum.

- 49 R. ad 3. neg. consequ. quæ, nisi diversa quædam fingatur hypothesis; falso supponit eos intendere posse hic & nunc consensum dare, qui hic & nunc consensum hunc judicant impossibilem.

- 50 R. ad 4. in Hæretico Baptismum intus deridente reperiri posse intentionem, in omnem eventum, faciendi id quod facit Ecclesia: tunc enim iudicium speculativum quo intus Baptisma deridet, cedere potest iudicio practico, quo cognoscens Ecclesiam aliud docere, iudicat ab extrinseco se perperam aut utiliter posse intentionem suam intentioni Ecclesie conformare. Sed de his alibi.

- 51 Dixi in respons. ad 3. nisi diversa quædam fingatur hypothesis, quæ sane in his quæ ab intentione dependent, multiplex semper fingi potest. Unde tanta huiusmodi casus decidendi difficultas; quia qui consulunt, vix satis explicare possunt quid intenderint; idque multo minus capiunt qui consuluntur. Itaque stabit Matrimonium. 1. si contrahens dubitet an mortua sit conjux sua, vel suspicatur eam, quia v. g. infirma esset, mori potuisse. 2. Si licet credat eam quam ducit, esse affinem suam, contrahat sub aliqua conditione, quam apprehendat ut possibilem, puta si circa hujus affinitatis existentiam decipiatur; si hæc per dispensationem sublata sit, &c. Ratio est, quia in his casibus vellet homo contrahere quantum potest, nec iudicaret prorsus se id non posse. Peccaret tamen graviter, quatenus exponeret se gravi invalide contrahendi periculo.

- 52 Quia tamen Sanchezii opinio non adeo invicte confutatur, ut nihil omnino super sit dubii, curandum semper Confessariis qui hosce casus reperiunt, ut Partes ad novum consensum adducant, nec jam ab initio plenam ad alia vota transeundi libertatem annuntient; præsertim cum id sine gravi scandalo, gravi etiam deceptoris periculo fieri non possit. Vide quæ de iis dixi Tom. 2. de dispens. epist. XI. ubi difficultatem hanc, nec certe sistam, expendi.

Quæres 4. ad quid teneantur qui fide, non autem ex animo, consensit in Matrimonium.

- 53 R. 1. huic nihil licitum esse eorum quæ solis conjugibus permissa sunt, ut qui vere conjux non sit.

R. 2. cum, nisi graves obfint circumftantiæ, puta metus inique incuffi, &c. teneri de novo vere & interius contrahere, cum factam comparti injuriam aliter refarcire non poffit; nifi hæc circumfpexite interrogata contentiat in cœlibatu vel Religione vivere ufque ad mortem putatitii fui conjugis. Is tamen ad alias nuptias, cum priores in Ecclefia foro pro validis habeantur, convolare nequit, nifi in loco hinc adeo diftante, ut nulla prioris ejus conjugii fufpicio haberi poffit: alioqui enim bigamorum poenis, & merito quidem plecteretur, quia de internis non judicat Ecclefia.

Q. 5. an Pars una teneatur credere alteri. fe. fite confenfiffe aſſerenti, & a debito petendo abſtinere.

R. negat. cum Sanch. Lib. 2. diſp. 45. n. 3: Prob. 1. ex Cap. 10. *De probat.* ubi Innocentius III. fic: *Nimis indignum eſt juxta legitimas Sanctiones, ut quod quifque ſua voce lucide proteſtatus eſt, valeat proprio teſtimonio infirmare.* 2. Quia verifimilius eſt quod tunc mentiat, quam quod id commiſerit in aſtu ſolemni & principali. Unde tunc ne ei quidem juranti credendum; nifi id ſpeciales circumſtantiæ exigant; ut ſi puella metum ſibi incuſum probet; ſi vir prius ſtatim ad incompatibile ſtatum tranſeat, ita ut conſenſus ejus pro lapſa linguæ haberi poſſit; quod hodie pene impoſſibile eſt. Sed de hiſ vix ulla certa regula dari poteſt. Unde Judicis erit conjecturas omnes appendere in ſtatera Sanctuarii. Interim ſi quis alii ſe fite confenſiſſe dicenti, ſtatim & ſine ſufficienti ratione crediderit, aliudque inierit Matrimonium, non poterit iſto uti, ſeu petendo, ſeu etiam reddendo debitum. Si vero dubitans de narrationis veritate ad ſecundas nuptias tranſierit, (quod tamen ei non licebat) poterit ſecundis uti reddendo debitum, ſed non petendo. Ita Sylviuſ, q. 45. art. 4. pag. mihi 186. Navarruſ, cap. 22.

DISSERTATIO

HISTORICO-THEOLOGICA.

De Matrimonio Oſee cum Muliere fornicaria.

Celebre illud Matrimonium hiſ Oſee verbis ipſe recenſet Prophetia: ſuz Cap. 1. v. 2. & ſeq. *Dixit Dominuſ ad Oſee: Vade, ſume tibi uxorem fornicationum, & fac tibi filioſ fornicationum; quia fornicans fornicabitur terra a Domino. Et abiit & accepit Gomer filiam Debelaim, & concepit & peperit ei filium, &c.* Quæritur quid de iſto Oſee cum Gomer commercio ſentiendum ſit. De hoc autem variæ ſunt opinionæ.

1. enim ex facto Oſee concludunt nonnulli fornicationem eſſe licitam, ſeu per ſe, quem errorem Græciſ attribuit Alph. a Caſtro, Lib. 7. contra hæreſ. v. *Fornicatio*; ſeu Deo diſpenſante, quia poteſt ſupremuſ rerum Arbitr corpus uniuſ ſubjicere alteriuſ imperio. Unde S. Thomas, 2. 2. q. 154. art. 2. ad 2. *Sicut Abraham non peccavit, filium innocentem volendo occidere, propter hoc quod obedivit Deo, quamvis hoc ſecundum ſe con-*

Q. 2 *ſidera-*

sideratum, sit communiter contra reſtitutionem rationis humane; ita etiam Oſee non peccavit fornicando ex præcepto divino: nec talis concubitus propriæ fornicatio debet dici, quamvis fornicatio nominetur, referendo ad curſum communem, in quo deest utique præceptum Dei.

- 58 2. Alii fornicationem per ſe & neceſſario malam perſuaſi, propter Oſee factum auſi ſunt Deum antiquæ Legis tanquam flagitii auctorem & præceptorem criminari. Ita a Manichæis obiectum Auguſtino. Lib. 22. contra Fauſtum, Capit. 80. & 89.

- 59 3. Fuere, nec pauci, nec indocti qui totum hunc Oſee ad fornicariam acceſſum, in viſione atque ſpiritu contigiffe opinati ſunt. Ita tenuerunt cum Chaldaeo Paraphraſte ex Hebræis Magiſtris plures; Hieronymus in hunc locum, & in Cap. 4. Ezechiel; Haymo, Iſidorus, Vatablus, & alii apud Gaſparem Sanctium hic n. 15. Nimirum ex ſolemni Auguſtini regula, Lib. 3. de Doct. Chriſt. cap. 10. Cum aliquid aut durum, aut indecorum appareat in ſacris Litteris, non recipi, ſed in ſomnio aut per revelationem contigiffe exiſtimandum eſt. Atqui non a probis ſolum moribus, ſed ab ipſa rerum natura proriſus alienum eſt, ut vir honeſtus & prudens ex lupanari & ſcortationibus infamem ſibi feminam adſciſcat. Ecquis id genus concubium non exhorreat? &c.

- 60 4. Senſerunt alii, & inter hos Lyranus & Burgenſis, fornicationem hic ſumi pro idololatria, adeoque præceptum fuiſſe Oſee ut uxorem gentilem & idololatram duceret. Horum ratio eſt, quod uxor illa Synagogam idololatriæ nimium addiſtam repræſentet, ac proinde & ipſa idololatriæ mancipata eſſe debuerit.

- 61 5. Aliis viſum eſt per uxorem fornicariam eam hic intelligi debere, quæ rite quidem Propheta nupſerit, ſed quæ ex priori criminis habitu poſt Matrimonium cum aliis procis denuo fornicata ſit, atque ex eis ſuſceperit filios, qui fornicationum dicantur; ſeu quia ex adulterio nati ſint, & quos tamen Propheta educare juſſus fuerit; ſeu quia maternæ incontinentiæ æmuli, iſdem ac illa vitiis ſervierint; ſecundum illud Capituli 2. ibid. *Filiorum illius non miſerebor, quoniam filii fornicationum ſunt*, ſuarum videlicet; neque enim ob ſolum matris crimen miſericordia indigni fuiſſent, niſi & ipſi fornicando divinam a ſe averſiſſent benignitatem.

- 62 6. Plures Matrimonium Oſee a Deo ipſo de potentia extraordinaria quoad vinculum, Oſea quaſi inconſulto, perfectum eſſe volunt.

- 63 7. Demum alii ſatis communiter Meretricem, jubente Deo; a Propheta in uxorem ductam fuiſſe contendunt: an autem ex ea ſuſceperit filios, quo ſenſu, ſi ſuſceperit, dicantur ii fornicationum filii, diverſimode explicant, prout ab aliis nunc fieri vidimus. De his quæ ſentiendum videatur nobis, breviter exponemus. Sit itaque:

CONCLUSIO I. Matrimonium Oſee, non in viſione ſen per imaginationem, ſed vere & de facto perfectum eſt.

- 64 Probi. 1. Quia hæc longe communior eſt Patrum opinio; Irenæi Lib. 4. contra hæreſ. cap. 37. Baſilii in Cap. 8. Iſaiæ, Auguſtini, Lib. 3. de Doct. Chriſt. Theodoretii, Cyrilli, & juxta nonnullos ipſius Hieronymi; ſi attente inſpiciatur, D. Thomæ ſupra, &c.

- 65 2. Quia quæ per viſionem exhibentur, indicare ſolet Scriptura ut facta per viſionem, quemadmodum videre eſt Ezech. 40. v. 1. Apocal. 1. v. 4. & alibi

alibi passim: Ergo erat id a potiori indicandum in facto Osee, quod primo intuitu aliquid præfert unde mens & ipsa pietas non nihil commoveatur.

3. Quia hic nominantur maritus, Osee nimirum; uxor scilicet Gomer; uxoris mater, nempe Debelaim; trina ejus proles, videlicet Jezrahel, &c. Atqui hæc omnia non parabolam sonant, sed historiam.

4. Quia mens Dei erat ut Populum in anathematibus divinis obdormientem, & consuetis Prophetarum admonitionibus surdum, stupendo aliquo & portentosi speciem præferente, suscitaret. Atqui ad id non satis fuisset visio sola, quæ pro delirantis animi joco habita fuisset. Ergo requirebatur insolita quæpiam actio quæ feriret oculos. Quæ etiam de causa jussus est Isaias, vir nobilis & honoratus, per mediam Jerosolimam luce media nudus discurrere, ut hoc portento exhibita imminendis excidiis specie, Populos ad lamenta & pœnitentiam converteret. Quocirca etiam jussus est Ezechiel stercore boum vesci, ut instantem urbi penuriam ac famem præmonstraret.

Ad object. in contrarium supra n. 59. neg. min. tum quia infamiam omnem ab hoc Propheta facto exclusit præceptum Dei; tum quia hinc factum illud cohonestabatur, quod rei futuræ Sacramentum esset; & Populo, cujus saluti per famam & ignominiam a sacris Ministris incumbendum est, ad Deum reducendo inservire posset; tum quia sanctum & honestum est fornicariam ducere, ut ipsa vitam turpem cum pia & verecunda commutet, prout observat Augustinus, cit. Lib. 22. contra Faustum, c. 80.

At, inquires, impium est & indecorum, quod res ad minus in speciem turpis, sit figura Dei Synagogam infidelem sibi in sponsam assumptis. Sane id ferre non poterat Hieronymus, ut constat cum legenti in Cap. 45. Isaiæ, in Cap. 10. Osee, & in Cap. 12. Ezechiel.

R. non esse in Scripturis inusitatum, (& hoc tandem agnovit Hieronymus in Epist. 131. ad Rufinum) ut res etiam mala rei sacræ & optimæ typus sit. Sic juxta S. Doctorem duæ filiæ Loth utrumque Testamentum significabant. Sic & Luc. 18. 2. *Judex qui Deum non timebat & hominem non reverebatur*, non desinit esse figura Dei. Sic juxta Gregorium Mag. in prologo ad Cantica, ipsa etiam turpis amoris nostri verba vim divini in nos amoris exhibent. Ceterum nihil est in Osee facto prophetica sanctitate indignum. Quid enim inimicum Fidei Christianæ, ait August. infra, *si meretrix, relicta fornicatione, in castum conjugium commutetur*. Sed de hoc paulo post.

CONCLUSIO II. Gomer ab Osee assumpta non fuit idololatra, sed meretrix.

Prob. 1. Quia fornicationis nomen, nisi ex circumstantiis ad idololatriæ significationem determinetur, naturali & obvio sensu semper intelligitur. 2. Quia idem per idem non representatur, sed per aliquid simile. Ergo Judæorum idololatria non fuit representanda per specialem mulieris idololatriam, sed per notam ejus cum omnibus prostitutionem, quod & semper observant Prophetæ. Neque vero insignis est idololatriæ Diis omnibus servientis symbolum; quam immunditia mulieris omnibus permixta. Et hinc solvitur unica opinionis adversæ ratio supra, n. 60.

CONCLUSIO III. Accessus Osee ad fornicariam nec fuit fornicatio simplex, nec fornicatio ex Dei dispensatione permixta: unde nec flagitii præceptor Deus antiquæ Legis.

72 Prob. 1. pars, quia fornicatio est grave peccatum, in utroque Testamento graviter prohibitum, uti ostendimus Tom. 6. pag. 224. & seq. Ergo nusquam eo desipuit vir Propheta & sanctus, qualem fuisse Oseam nemo ambigit, ut eam sibi crediderit licitam esse.

73 Prob. 2. pars, 1. quia ad minus incertum est an possit Deus in Lege naturali dispensare, idque cum plurimis negavimus in Tract. de Legib. c. 3. 2. Quia vix credi potest a Deo permixtum fuisse Oseæ ut ad tempus fornicaria uteretur, quod ex Adversariis nonnulli volunt. 3. Quia istud Oseæ fascinus, nedum Plebem Judaicam ad Deum reduxisset, gravis ei fuisset ruinæ & scandali occasio. Constabat enim de facto, neutiquam autem de dispensatione, quæ in hujusmodi rebus non præsumitur, nisi probetur. 4. Quia si legitimum Prophetam inter & Gomer extiterit conjugium, non fuit opus dispensatione. Utrumque autem legitimum conjugio junctum fuisse statim patebit.

Interim collige quam inverecunde simul & infundate Manichæi ex Oseæ factio in veteris Testamenti Auctorem insurrexerint. Quod & magis patebit ex ultima Conclusionē.

CONCLUSIO IV. Matrimonium Oseæ non fuit quoad vinculum opus Dei extraordinaria potentia suppletis Prophætæ consensum.

74 Prob. tum quia nullum est extraordinariæ hujus Dei operationis in sacro Textu vestigium; tum & quia nulla est ejus necessitas: quod enim per solitas Providentiæ leges rite exponitur, per miracula, potissimum dubia, explicari non debet. Atqui. Minor ut constet, sit

CONCLUSIO V. Commæcium Oseæ cum fornicaria fuit veri nominis Matrimonium, a Deo quidem præceptum; sed juxta solitas Matrimonii leges contractum.

75 Prob. 1. ex sacro Textu: *Vade, inquit Deus, sume tibi uxorem fornicationum. & abiit, & accepit Gomer, &c.* Sed qui ex Dei omnia suaviter disponentis præcepto vadit, uxorem sumit, ex accepta, utique ultro consentiente, filios generat, is omnes Matrimonii leges observat.

76 Prob. 2. Quia hæc est, ut jam dixi, vulgata Patrum Traditio, a qua ne in ipsis etiam rebus facti discedendum est, nisi graves id postulent causæ quæ ipsis exciderint. Sic Hieronymus in hunc locum: *Quanto, inquit, illa sordidior est, tanto Propheta patientior, qui talem duxit uxorem.* Sic Augustinus, Lib. contra Secundin. c. 21. *Quid inimicum Fidei Christianæ, si meretrix relicta fornicatione in castum conjugium commutetur?* &c.

77 Obj. Voluit Deus ut Propheta faceret filios fornicationum, quia, inquit, fornicans fornicabitur terra a Domino. Hinc Cap. 2. filii isti filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum, confusa est quæ concepit eos. Atqui non essent filii fornicationum, qui e legitimo Matrimonio vel coitu nati essent. Ita Henno in Tract. de Legib. Tom. 3. disp. 1. q. 5. ar. 3. Fransen, Tom. 2. disp. 2. & alii, qui Deum in secundæ Tabule præceptis dispensare posse opinantur.

78 R. 1. e variis quæ circa istas voces: *Filii fornicationum*, circumferuntur expositionibus, eam quæ ab istis Auctoribus profertur, solam esse quæ omni probabilitate destituta sit. Nimirum vero filios Gomer fornicationis filios ideo dici volunt, quia fornicata sit mater eorum & confusa, dum eos concepit, Atqui in eorum systemate nec proprie fornicata est mater

mater eorum, nec ullatenus confusa eos concipiendo. Non fornicata quidem, quia concubitus ex præcepto divino proprie fornicatio dici non debet, uti supra docebat S. Thomas. Non confusa, quia non confunditur qui aliquid sibi ex Dei dispensatione permillum facit; imo peccaret non faciundo, sicut peccasset Abraham, si iubente Deo filium immolare detraxisset. Ergo. Unde

R. 2. juxta varias interpretationes superius adductas, 1. illud *filios fornicationum*, refertur ad filios quos Gomer ante suum cum Osea conjugium ex crimine pepererat, ut sensus sit: *Sume tibi uxorem fornicationum*, & cum ea filios quos ex fornicatione suscepit. Quæ expositio eo magis probabilis est, quod *ly fac* nec in Hebræo sit, nec in LXX. nec in Syro, nec in Arabico. Unde jubetur Propheta cum matre filios criminis ejus recipere & adoptare, quæ ingens viro sancto & ingenuo erat ignominia; sed quæ optime repræsentaret Synagogam peperisse filios idololatrias, quos tamen Deus quasi suo & Patriarcharum filios cum dedecore & dolore aleret in Jerusalem.

Nec obest quod verbum *fac* legitur in Vulgata Editione, etiam post Sixtinam correctionem: & certum videatur Gomer trina vice concepisse ab Osea. Tum quia sensus verbi *fac*, idem esse potest ac verbi *sume*: *Sume tibi uxorem*, & *fac*, adoptando filios tuos, quos ea filios ex meretricio suscepit. Tum quia, etsi patitur interpretatio hæc, non tamen exigit ut Oseas nullos naturales ex Gomer filios habuerit. Qui enim spurios infantem facit suos, potest habere & naturales, qui sua quisque modo ad intentum Dei conducant.

2. Potest illud, *filios fornicationum*, ad ipsos naturales Oseæ filios referri, qui nempe filii fornicationum dicantur, quia ex muliere antea infami prodierint. Sæpe enim, ut ad vertit cum aliis enim in locum Calmetus, res in Scripturis exprimuntur vocabulo, sibi ob aliquid non jam existens, sed præteritum conveniente. Sic serpens ex Moyse virga productus, vocatur virga Exod. 7. Sic Corpus Christi post consecrationem dicitur panis. Sic, ait Sanctius in hunc Oseæ locum, n. 10. si quis apud Hispanos nobilis uxorem ducat de Judæo sanguine, licet hæc Religionem amplexa sit Christianam, & mores alios; filii tamen qui ab ea & viro nobili prodeunt, Judæi nominantur, & eo nomine a certis quibusdam titulis & Nobilibus Ordinibus arcentur. Hanc expositionem tradunt Hieronymus & alii complures.

3. Idem Oseæ liberi *fornicationum* filii dici potuerunt, quia Deo non præcipiente, absit, sed præsciente, impudicam & vagam genitricis indolem, non pudicos casti parentis mores imitaturi essent. Idque ex ipso Propheta deduci potest, qui cum filios fornicationum dixisset, causam reddit hujus nominis, quia *fornicans fornicabitur terra a Domino*: id est, quia filii Synagoge, quam ego quasi uxorem, post spirituales fornicationem, scilicet idololatriam, ad mysticum Matrimonium assumpti, fornicabuntur ad exemplum matris suæ, & sicut illa ad idolorum cultum dilabentur. Hinc, Cap. 2. v. 4. *Filiorum illius non miserebor, quoniam filii fornicationum sunt*. Favet Syrus qui vertit: *Sume tibi filios qui fornicantur*; quia *fornicando fornicabitur terra*; &c. Favet rursus quod Scripturæ phrasi vocantur superbia, inobedientia, diffidentia, qui in hæc vitia impendio pro-

penſi ſunt, adeo ut ex ipſa ſuperbia, inobedientia & diffidentia nati videantur; cum tamen non illi ex ſuperbia, ſed ſuperbia ex ipſis germinet.

Infantiam quæ hic urgeri poſſit, vide dilutam in Tract. de Legib. pag. nunc 44. ne eadem bis repetamus.

S E C T I O S E C U N D A.

An & quatenus conſenſus nubentium debeat eſſe exterior?

DUæ hic moventur difficultates. Prima an connubialis conſenſus exterior eſſe debeat, & quidem eſſentialiter. 2. An ſolis verbis ſit exhibendus.

- 83 Circa primum, ſenſit VVicleſus apud VValdenſem, Lib. 4. de Sacram. cap. 42. conſenſum interiorem ad Matrimonium ita ſufficere, ut ex eo verbis aut ſignis non expreſſo exurgat conjugium: eamque opinionem Jurisſtis quibuſdam, ut Innocentio III. & Cujacio tribuunt Salmanticenſes hic, Cap. 6. n. 38. Quod, meo quidem judicio, difficile eſt, cum nec VVicleſus circa numerum Sacramentorum, nec alii erraverint. Ut ut eſt de hac facti quaſtione, ſit quoad quaſtionem Juris.

CONCLUSIO I. Ad Matrimonium neceſſe eſt ut conſenſus verbis aut ſignis manifeſtetur; eaque manifeſtatio non ſe habet ut mera conditio, ſed ut aliquid eſſentiale.

- 84 Prob. ſimul utraque pars, 1. ex Florent. in Decreto unionis, ubi: *Cauſa efficiens Matrimonium eſt regulariter mutus conſenſus per verba de præſenti expreſſus*, ubi vox, regulariter, non cadit in conſenſum exterius expreſſum, ſed in ejus exprimendi modum, verba ſcilicet, quia ſine his aliquando, exprimi poteſt conſenſus, ut in mutis per ſigna, in verecundioribus per inclinationem capitis.
- 85 2. Quia conſenſus unius conjugis ab alio debet acceptari. Atqui acceptari non poteſt, niſi per exteriora quædam ſigna cognoſcatur. Homines enim, non Angelorum more ex ſola directione animi, ſed tantum per exteriora ſymbola ſuas ſibi invicem cogitationes pandere valent.
- 86 3. Quia alioqui poſſent homines locis ſejuñctiſſimi, aliique aliorum mentem penitus ignorantes, Matrimonium inire: quod quam ſit abuſum, quam exitiale futurum eſſet, nemo non intelligit.
- 87 4. Quia Matrimonium vel ſpectatur ut contractus, vel ut Sacramentum. Atqui utrolibet ſenſu requirit conſenſum anteriorem. Et t. quidem, ſi ſpectetur ut Sacramentum, quia ut tale debet habere rationem ſignificabilis, non ſecus ac alia novæ Legis Sacramenta. 2. Si ſpectetur ut contractus, tum quia contractus omnis eſt pactio humano modo facta: humano autem modo fieri non poteſt, niſi verbis aut ſignis exprimitur; tum quia per Matrimonii contractum fit translatio domini: ab uno in alium: translatio autem hæc per actum mere interiorem fieri non poteſt.
- 88 Obj. 1. Id Innocentii III. Cap. *Tuæ fraternitatis*, 25. *De ſponſalib.* Matrimonium in veritate contrahitur per legitimum viri & mulieris conſenſum: ſed neceſſaria ſunt quantum ad Eccleſiam verba conſenſus experimentia de præſenti. Ergo verba non ex natura rei, ſed dumtaxat quod forum exterius requiruntur.

R. Concedo totum, & neg. ulteriorem conseq. Non dico necessum esse prorsus ut consensus matrimonialis per verba exprimatur. Dico prorsus necessum esse ut exterius manifestetur: cum autem exterius sine verbis manifestari posse lubens confiteor. Id porro & nihil ultra intendit Innocentius; sic enim p̄sequitur: *Nam muti atque surdi possunt sine verbis contrahere, si aliis signis expriment suos consensus.* Ergo docet quidem verba non esse simpliciter necessaria, licet utcumque quoad Ecclesiam necessaria sint, quia cum melius consensum expriment quam signa, facilius in Ecclesiæ foro probatur, quod verbis perspicuis manifestatum est; at nullatenus docet consensum interiorem unquam sufficere. Ita ceteri cum Sanchez, Lib. 2. disp. 30. n. 5.

Inst. Ex Cap. Sufficiat, 2. XXVII. q. 2. & Cap. Cum locum 14. De Sponsal. Matrimonium solo consensu contrahitur; & in eo solus est animus indagandus. Sed quod solo animi consensu contrahitur, verbis non indiget.

R. dist. maj. Solo consensu contrahitur, solo, inquam, ad exclusionem eorum quæ Matrimonio accidentalia sunt, ut parentum consensus, copula vel copulæ intentio, C. Solo ad exclusionem signorum, quæ consensum hunc Parti alteri & Ecclesiæ manifestent, N. Sufficiat, ait Nicolaus I. cit. cap. 2. secundum Leges solus eorum consensus, de quorum conjunctionibus agitur. Ergo extra hunc non requiritur alius; valet consecutio. Ergo sufficit is, etiam non manifestatus; consecutio ridicula. Idem vel simile de ceteris Textibus dicendum.

Obj. 2. In aliis contrahibus, puta in promissione, sufficit solus voluntatis consensus. Ergo & in præsentī. Conseq. patet. Prob. ant. Si quis enim voluntatem habeat donandi centum Petro, & ea Petrus accipiat, non furabitur, quia furtum est acceptio rei alienæ invito domino; quod in præsentī locum non haberet. Ergo.

R. ad 1. & 2. neg. ant. Nulla siquidem ex promissione mere interna oritur obligatio de Jure etiam naturali. Istud enim, non secus ac civile, postulat acceptationem ut nequeat revocari. Non potest autem acceptari, nisi quod exterius promissum est. Unde in objecto casu Petrus committeret formaliter peccatum furti; quia quantum ad se rem alienam rapuisset invito domino; quamvis materialiter non esset furtum, quia reipsa dominus non erat invitus: Sicut qui ad uxorem suam accederet, ratus esse alienam, formaliter adulterii reus foret, quamvis non materialiter, quia reipsa non accessit ad alienam. Ita Salmaurienses, cit. cap. 6. n. 43.

Obj. 3. Quod per Deum vel Angelum suppleri potest, non esse essentialē. Atqui manifestatio consensus suppleri potest. Si enim Deus vel Angelus viro consensum mulieris, & mulieri consensum viri interiore manifestent, jam inter eos verum suberit Matrimonium.

R. dist. maj. Quod suppleri potest per Deum non id efficientem quod supplere dicitur, C. Quod suppleri potest per Deum, id est quod per Deum ut interpretem fieri potest, N. Sicut ergo exterior consensus manifestatio non desinit esse essentialis, quia pater filiz suæ timidiore consensum, ipsius loco, manifestare potest, sic & in præsentī. Sic Confessio ad Pœnitentiæ Sacramentum essentialis est, licet possit moribundus per alterius ministrum peccata sua detegere. De ceteris adi. Sanchez, Lib. 1. disp. 3.

CONCLUSIO. II. Non est ad Sacramenti validitatem necessarium ut consensus verbis aperiatur; sufficit ut signis & nutibus, etiam si contrahentes vocis usu polleant: quanquam curandum ut præter mutos ceteri verbis usitatis utantur.

96 Prob. 1. pars. 1. Quia ex Florentino supra, Matrimonium per verba regulariter contrahitur. Ergo aliquando contrahi potest per aliquid verbis æquivalens, ut sunt nutus & signa.

97 2. Quia muti nuptiarum capaces sunt, ut patet, tum ex praxi, tum ex cit. Cap. 25. *De Sponsal.* & ii tamen non nisi in signis loquuntur.

98 3. Quia Christus Matrimonium ad Sacramenti dignitatem efferendo, non mutavit naturam ejusdem ut contractus. Atqui ad Matrimonium in ratione contractus, sicut & ad contractus ceteros, sufficient signa quæ mutuam Partium consensionem nec obscure, nec ambigüe indicent. Ergo.

99 Prob. 2. pars, 1. quia, ut statim dictum est, Matrimonium eo modo perfici potest quo ceteri contractus. Atqui valide contrahunt in ceteris, qui licet non elingues, nutibus consensum aperiunt.

100 2. Quia ante Tridentinum Sponsalia transibant in Matrimonium per copulam, ex Cap. *It qui fidem. De Sponsalib.* Atqui hujus rei ratio erat, quod copula signum foret consensus.

101 3. Quia ex Cap. unic. §. fin. *De desponsat. impub.* in 6. *Ex Sponsalibus* quæ parentes pro filiis pueribus vel impuberibus contrahunt, ipsi filii si præsentia fuerint, nec contradixerint, obligantur. Atqui ideo tunc obligantur, quia taciturnitas in tali casu est signum consensus interioris. Porro longe abest taciturnitas a verbis.

102 Prob. 3. pars, tum quia a trito Ecclesiæ usu non est sine causa recedendum; tum quia contra nutus, velur utcumque ambiguos, non autem contra verba diserta reclamari potest; tum quia non desunt Theologi qui cum Averſa & Sylvio in q. 45. art. 2. existiment lethaliter peccari ab iis qui sine gravi causa nutus adhibent pro verbis, saltem si Matrimonium in Ecclesia solemniter celebretur; eo quia is contrahendi modus gravi Ecclesiæ consuetudini in omnibus semper æmulanda adversatur. Aliter equidem censent alii nonnulli: at hic eorum plerique culpam venialem admittunt, quia licet nulla hic seu a jure naturali, seu a positivis Legibus, videatur gravis obligatio inducta esse; exigit tamen rectus ordo ne citra causam omittatur id quod sapientum moribus & Ecclesiæ usu institutum est. Vide num. 117.

103 Obj. contra 1. part. cum Scoto & Cano, Matrimonia mutorum non habere rationem Sacramenti, 1. quia ex Florentino Sacramenta tribus perficiuntur, nimirum verbis, rebus & Ministro, ergo ubi desunt verba, deest & Sacramentum. 2. Quia sicut in Baptismo Minister per nutus ablucere non potest, nec in Pœnitentia absolvere per nutus, sic nec contrahentes, qui sunt Ministri Matrimonii per nutus sacramentaliter contrahere valent.

104 R. ad 1. neg. ant. Quod temere assertum videtur, & male probatum. Unde

105 Ad 1. prob. Illud, verbis, nisi ad Ministrum referatur, intelligi debet de eo omni quod animi sensum aperire potest. Unde sicut potest quis

quis ex solis nutibus sacramentaliter absolvi, sic & solis nutibus matrimonialem consensum aperire potest.

Ad 2. prob. Dato, non utique concessio, quod contrahentes sint Ministri, ad hoc ut hoc suo munere fungantur, satis est ut consensum suum eo modo expriment, qui ad valide contrahendum sufficiat. Porro ad valide contrahendum sufficiunt signa quæ consensum expriment, quia Christus contractum matrimonialem reliquit ut antea erat. Aliud est in Baptismi & Poenitentiae Sacramentis, quæ idem Sacramentorum Institutior & Arbitrarius verbis conferri absolute & determinate voluit.

Obj. contra 2. part. quæ Pontio, Lib. 2. cap. 7. n. 5. probabilis videtur, 107

1. quod ex Cap. 25. De Sponsalib. &c. necessaria sunt quantum ad Ecclesiam verba consensum exprimentia de presenti; licet muti possint contrahere Matrimonium sine verbis. Ubi distinguitur mutos inter & verbi potentes. Porro quod necessarium est de Jure, importat formam quæ per æquivalens suppleri non potest, ex Leg. 1. §. Si quis ita, ff. De verb. oblig.

2. Quod verba necessaria sint in spirituali Matrimonio Episcopi cum Ecclesia sua, ex Cap. Cum inter Canonicos, De electione, &c. Ergo & in Matrimonio carnali. 3. Quod ex D. Thoma, Supplem. q. 45. art. 2. Oportet quod consensus Matrimonium faciens verbis exprimatur, ut expressio verborum se habeat ad Matrimonium, sicut ablutio exterior ad Baptismum.

Atqui Baptismus sine ablutione valide perfici non potest. Ergo nec Matrimonium sine verbis. 108

R. ad 1. dist. Verba sunt necessaria quoad probationem Ecclesiæ faciendam, & quidem non simpliciter & absolute, sed ut probatio facilius sit & clarius, C. Verba sunt absolute necessaria, N. Porro id quod de Jure necessarium est non absolute, sed ad melius & facilius per æquivalens suppleri potest. 109

R. ad 2. 1. cit. Cap. 21. De electione, &c. tantum requiri ut electus electioni suæ consentiat, non autem ut absolute consentiat verbis. 2. Neque si id requiratur, valere illationem ad carnale Matrimonium, cum ex eo quod in Jure expressum est, ad id quod non est expressum, nulla sit illatio.

R. ad 3. nomine verborum ab Angelico intelligi signa quæ consensum interiorem satis aperiant, ut pater ex solut. ad 2. & 3. ubi nuntius vel parentum verba pro verbis contrahentium computantur. 112

Quares quibus verbis vel signis nubentium consensus sufficienter aperiat.

R. ad 1. sufficere quæcumque verba consensum de presenti, non grammaticaliter solum, sed & ex communi intellectu significantia. Unde valent isthæc: Accipio te in meam; trado me tibi in tuam, &c. At non valent ista: Volo te habere in uxorem; cupio esse tuus. Hæc enim cum ambigua sint, nisi ex certis circumstantiis ad tempus præsens determinantur, de futuro etiam intelligi possent. Si enim dixerim: Volo tibi agrum meum vendere; tu autem responderis, Volo emere, non perficietur contractus de presenti. 113

R. ad 2. ea ad Matrimonium sufficere signa, quibus homines suum de presenti consensum exhibere solent. Unde, sicut alibi diximus, ubi consuetudo est ut per annuli immisionem in digitum, significetur consensus matrimonialis. 114

- matrimonialis, immisso hæc acceptata sufficiet ad Matrimonium. Idem erit, si puella serio interrogata, serio caput inclinet; vel manum porrigat.
- 115 Sed num taciturnitas puellæ erit sufficiens consensus signum? Erit, ajunt omnes, si taceat puella coram patre & matre repromittentibus viro pro ipsa: ita D. Thomas in 4. dist. 27. q. 1. art. 2. & Suppl. q. 45. art. 2. ad 3. Sylvius hic & alii passim; quia silentium non contradicentis, quando contradicendum esset, signum est consensus, nisi scilicet ex aliis circumstantiis colligeretur tacere, quia dissensit, & non audet ob metum patris contradicere.
- 116 Quod autem censet ibid. Sylvius idem esse, si non parentes, sed extraneæ personæ, pro alterutro contrahentium tacente loquantur, non omnibus placet, ut videris apud Sanchez, Lib. 1. disp. 23. n. 6. Ratio est, 1. quia facilius contradicere potest puella, patre in ipsius locum stipulante, quam alio, puta Magnate; cum ex tenera patrem inter & sobolem necessitudine major suboriat libertas: 2. quia pater bonum filiæ novit & plus scit, quam extraneus: 3. quia Capite unic. §. fin. De desponsat. impuber. id veluti speciale quid statuitur de parentibus.
- 117 Ceterum, atque id jam, nec semel, observatum est, non debet Parochus permittere ut absque verbis contrahentium fiat vel contractus, vel Sacramentum Matrimonii, quando ipsi sunt presentes, vel loqui possunt. Qui vero nollet uti verbis, a mortali non videtur excusandus, quando Matrimonium initur in Ecclesia coram Parocho & testibus; quia sine causa recederet a notabili ritu, quem Ecclesia semper observavit ac observari voluit in receptione Sacramenti. Ita Sylvius ibid. pag. 183. cujus decisio nonnihil habet asperum, præsertim si sermo sit de puella, cui pudor fauces obstruat: quamvis modico sermone opus est ad exprimendum consensum.
- An & quatenus ad Matrimonium requiratur consensus publicus coram Parocho & testibus expendi Tom. II. ubi de Dispensationibus.

S E C T I O T E R T I A.

An Consensus Matrimonialis debeat esse liber?

- 118 **L**ibertati duo obstant in primis: error, qui voluntarium, & vis, quæ electionem perimere videtur. Quia tamen neque error omnis, neque omnis violentia ceteros contractus tollunt, a qui est ut inspiciamus an ex utroque semper labefactetur Matrimonium,

§. I. De Consensu ex errore prædito.

- 119 Not. 1. Error ut sic est existimatio falsi. Unde, ut docet S. Thomas in Suppl. q. 51. art. 1. ad 1. Error simpliciter differt ab ignorantia, quia ignorantia de sui ratione non importat aliquem cognitionis actum. Error vero ponit judicium rationis perversum de aliquo; seu judicium quo vel una persona sumitur pro alia, vel existimatur certas habere qualitates, quas ipsa non habet. Tamen, pergit S. Thomas, quantum ad hoc quod est impedire voluntarium, ignorantia & error eodem passu currunt; quia nulla ignorantia potest impedire voluntarium, nisi quæ habet errorem adjunctum, &c.

Not.

Not. 2. Error vel est *personæ*, cum persona una (non autem solum 120
personæ nomen) sumitur pro alia, ut Petrus pro Joanne; vel est *qualitatis* aut *fortune*; ut cum judicatur nobilis, vel ingenio præditus, qui plebeus est aut rudis; vel *conditionis*, seu, ut in præsens intelligitur, *servitutis*; ut cum sui esse juris creditur, qui mancipium est, Gallice *esclave*.

Not. 3. Error vel est *antecedens*, seu *dans causam contractui*, cum nem- 121
pe is qui cum una contrahit, sic affectus est, ut cum ea secluso erro-
re suo non contraheret; vel est *concomitans*, seu *incidens in contractum*;
cum qui hanc ducit, quam Clotidem esse putat, sic affectus est, ut
eam adhuc duceret, si cognosceret. Jam quæritur an & quis ex præ-
dictis erroribus Matrimonium dirimat. Sit

CONCLUSIO I. Matrimonium, Jure etiam naturali, per quemcum-
que personæ errorem dirimitur.

Prob. 1. pars contra Glossam, quæ conjugium illud Jure tantum ec- 122
clesiastico dirimi existimat: Prob. inquam. Quod tollit consensum in
objectum primum & essentiale Matrimonii, tollit & Matrimonium,
quod sine consensu illo stare non potest. Atqui error personæ tollit
consensum in ipsam personam, quæ primum est & essentiale Matri-
monii objectum. Qui enim intendit contrahere cum Bertha, non con-
sentit contrahere cum Titia, quæ in locum Berthæ suo vel alterius
dolo irrepsit. Unde Leg. *Si per errorem*, ff. *De jurisd. omn. judic.* dici-
tur: *Quid tam contrarium est consensui; quam error?*

Prob. 2. pars: Error ex dictis vel est antecedens, vel concomitans; 123
uterque autem vel supinus est & fatuus, vel prudens. Atqui ex his erro-
ribus ne unus est quidem qui Matrimonium non dirimat. Utique ex om-
nium confesso dirimit antecedens, quo secluso non contraheretur. Atqui
dirimit & concomitans. Error enim qui facit ut actu non consentias in
Titiam, tollit actu consensum, proinde voluntarium. Atqui error etiam
concomitans facit ut actu non consentias in Titiam; cum ex hypothesi
tuum in Bertham solum consensum feras. Equidem ex hypothesi in ipsam
Titiam, & quidem forte lubentius consentires, si hanc tibi præsto esse ar-
bitraberis; ac non consentis de facto. Unde licet error ille actum non
faceret esse involuntarium, quod alibi negavimus, faceret tamen non esse
voluntarium; quia nihil est volitum quin præcognitum. Jam vero iis-
dem de causis dirimit error etiam supinus; quia is etsi culpam non tol-
lit, tollit tamen consensum, sine quo non subsistit Matrimonium.

Obj. 1. Jacob, Gen. 29. valide contraxit cum Liz. Atqui tamen in 124
eo erat error personæ; cum Liam haberet pro Rachel. Ergo.

Confirm. Valida fuit benedictio quam idem Jacob a patre suo re- 125
cepit, Genes. 27. ut ipse testatus est Isaac his verbis: *Benedixi ei, &
erit benedictus*. Graviter tamen erravit Isaac circa personam, ratus sci-
licet se benedicere Esau.

R. ad 1. dist. maj. Valide contraxit Jacob cum Liz, postquam de 126
solo soeeri & errore suo admonitus, novum Matrimonio suo consen-
sum præstitit; C. Valide contraxit ab initio, N.

Ad confirmat. dicendum, vel cum Abulensi, q. 7. in Genes. Isaac ha- 127
buisset animum benedicendi filium præsentem, utervisille foret: vel melius
cum

- cum Augustino, Lib. 16. de Civit. Dei, cap. 37. & Theodoro, q. 79. in Genes. benedictionem hanc primum quidem ob personæ errorem invalidam fuisse; at deinceps, ex cognita Dei voluntate, ab Isaac rati-
habitam fuisse & confirmatam, & ideo effectum suum fortitam.
- 118 Obj. 2. Se habet error vel intentio personæ in Matrimonio, sicut in aliis Sacramentis. Atqui in aliis Sacramentis nihil eorum valori nocet error personæ. Unde valide quis baptizat vel absolvit Petrum, quem credebam esse Joannem. Ergo pariter valide ducit Titianum, qui hanc credebam esse Bertham.
- 129 R. neg. maj. In aliis enim Sacramentis id unum intendit & intendere debet Minister, ut ea personæ præsentī, quæcumque illa sit, impendat: unde intentionem suam ad hanc numero personam non dirigit; & si dirigeret, puta hunc, quem Petrum credit, absolvere volendo, & non alium quemcumque, non staret Sacramentum, si in Petri locum alius quis successisset. Verum in Matrimonio, qui contractus est, & quatenus individuum vitæ & bonorum societatem expostulat, non nisi cum tali determinate persona initur, intentio unicum & simplex exclusive objectum habet, nisi (quod metaphysicum est) aliud de expressa contrahentis voluntate constet. Ergo a ceteris Sacramentis nulla est ad Matrimonium illatio.
- 130 Obj. 3. Se habet Matrimonium, ut contractus, sicut contractus ceteri. Atqui ceteri contractus valent, licet fiant cum errore personæ; ut si quis equum vendat Petro, quem falso Joannem esse credit. Quin & stat venditio, si pro auro uno detur aurum aliud æquivalens. Ergo stabit quoque Matrimonium, si pro una muliere mulier alia accipiat.
- 131 R. 1. fieri posse ut nutet contractus propter errorem personæ; ut si cui domum meam vendidero, præcise quia e tali sit profapia, cujus se esse mentitur: ceteroqui nolens vendere.
- 132 R. 2. neg. maj. Generatim siquidem loquendo, id unum curat venditor ut merces suas distrahat, non autem cui personæ cedant. At nemo eo usque delirus esse solet, ut quæcumque mulier prima se fortuito obtulerit, hanc ducere intendat.
- 133 Nec obest id quod de auro æquivalenti objicitur: aurum enim, ut advertit ibid. S. Thomas, art. 2. ad 7. non propter se quæritur, sed ut est *mensura aliarum rerum*. Et ideo si non detur illa pecunia quæ creditur, sed alia plane æquivalens, nihil obest contractui. Hæc vero mulier propter se, easque quas habet, aut habere creditur, qualitates, expetit; nec qui hanc multo studio ambiit, in aliam sibi forte invisam aut ignotam consentit.
- 134 Ex his colliges non magis apud Infideles, quam apud Christianos stare Matrimonium ex vel cum errore personæ contractum. Secus, si in solo nomine erratum sit, quia ex jure nihil facit error nominum, cum de corpore constat.
- CONCLUSIO II. Error circa personæ qualitatem, quæcumque ea sit, etiamsi det causam contractui, non vitiat Matrimonium, nisi transeat in errorem personæ, aut consensum limitet contrahentis. Ita S. Thomas hic, art. 2. & cum eo Theologorum vulgus.
- 135 Prob. 1. pars, 1. Error qui non tollit voluntarium circa ipsam Matrimonii

monii substantiam, nec ipsum Matrimonium tollere potest. Atqui error circa qualitatem aut fortunam, aliaque personæ accidentalia, non tollit voluntarium circa ipsam Matrimonii substantiam. Substantia enim Matrimonii est ipsum ejus primarium objectum. Atqui primarium ejus objectum est persona ipsa, non qualitates ejus, quarum alix soli Deo notæ sunt, alix ex communiter contingentibus venire possunt in suspicionem, alix hodie sunt, & postredie non vigent. Ergo.

Prob. 2. a posteriori. Si error circa qualitates Matrimonia vitaret, 136
vix ulla subsisterent Matrimonia, totaque publica res litibus, tumultu & divortii resonaret. Quis enim cum infecta contraheret, cum corrupta, cum ignobili, cum egena & aliis ejusmodi, quibus dotes plane alienas affingebat? Passim diceret, & ut plurimum vere, se contrahendum non fuisse, si rescivisset se furiam, vel tartareum monstrum ducere, non feminam. Ergo ut his incommodis occurreretur, merito quocumque Jure constitutum est ut cum errore qualitatis subsisteret Matrimonii valor.

Prob. 2. pars. Error personæ dubio procul vitiat Matrimonium. Sed 137
ubicumque error qualitatis transit in errorem personæ, jam tunc exurgit ejusdem personæ error, ut ex terminis pater. Ergo si puella direxisset intendit consentire in filium Regis, quicumque sit ille, tunc si alius præfessetur ei quam filius Regis, est error personæ, & impeditur Matrimonium. Ita idem S. Thomas, ibid. art. 2. ad 5.

Prob. 3. pars. Qui actu intendit non contrahere, si talis desit con- 138
ditio, eadem deficiente non contrahit. Atqui cum qualitatis error limitat consensum, contrahens actu & de facto consentire non vult, si talis desit qualitas, a qua velut a conditione necessaria consensum suum suspendit. Ergo.

Obj. 1. Actus involuntarius est insufficiens ad Matrimonium. Atqui 139
error cujuscumque circumstantiæ, præsertim gravis, actum facit involuntarium: Voluntarium enim, ex Philosopho, est ab intelligente singula in quibus est actio. Ergo.

R. dist. min. Error circumstantiæ facit actum involuntarium secundum 140
quid, & quantum ad accidentalia, C. Facit actum involuntarium simpliciter, Subd. Facit actum simpliciter voluntarium, si qualitatis absentia vel positio limitet assensum contrahentis, C. Si non limiter, ut non debet, generatim loquendo, limitare, N. Itaque error circumstantiæ, quales sunt fortuna, nobilitas, &c. actum facit, vel potius faceret, secundum quid involuntarium; quia ægre quis hæc abesse fert, quibus plerumque ad conjugium movetur. Verum hic error ipsa Matrimonii substantialia, seu personam ipsam non tangit. Idque mutuo Civium ac ipsius naturæ judicio constitutum est, ne perpetuo nutent in Regnis Matrimonia, quæ firma esse & omni exceptione majora exigit Reipublicæ tranquillitas.

Si quis tamen contrahendo ita sit actu affectus, ut cum Maria contra- 141
herere nolit, nisi virgo ea sit vel nobilis, ea conditione deficiente deficiet & consensus, & Matrimonium. Unde pro irrito ab Universalitate Salmanticensi habitum est conjugium puellæ quæ frequenter declaraverat se mori male, quam Judæo cuiquam, vel a Judæis oriundo, nubere, & quæ circa qualitatem hanc a viro strenue mendaci decepta fuerat. Ast extra specia-
lissimos hujusmodi casus, conditiones illæ & alix cujuscumque generis
procul

procul a conjugii abesse debent. Necdubium quin quocumque in foro & novis nuptiis excludatur, & ad consensus renovationem adigatur, qui dixerit se sub sola nobilitatis aut virginitatis conditione nupsisse, Potuit utique decipere, qui se deceptum esse conqueritur. Ergo in hac caliginis & periculi materia quisque nonnihil indulgere debet alteri; & antequam det manum, futura vel etiam possibilia providere.

142 Ceterum ea solum consensus limitatio Matrimonium tolleret, quæ foret actualis aut saltem virtualis ex actuali præcedente dimanans; non autem mere concomitans, habitualisve aut interpretativa: hæ namque faciunt tantum quod secluso errore non consensisses, sed non faciunt ut de facto non consenseris: imo eo consensisti libentius in personam, quod eam tot tantisque ornatam qualitatibus existimasti.

143 Obj. 2. Voluntas id solum vult quod apprehendit intellectus. Atqui intellectus Bertham apprehendit ut virginem vel opulentam. Ergo voluntas eam tantum qua talem vult, & non aliter.

144 Et vero consensus Matrimonium efficiens est indivisibilis. Ergo qui in Bertham ut virginem consentit, non censetur eidem consentire, nisi virgo sit.

145 R. ad 1. neg. maj. in sensu objectionis. Intellectus enim in objecto suo accidentia æque ac substantiam intelligit. Atqui voluntas non utraque vult eodem modo. Vult enim substantiam simpliciter, accidentia vero ad melius & secundum quid. Ergo licet intellectus Bertham apprehendat ut personam virginem, voluntas in personam Berthæ simpliciter parri potest, non ita vero in virginitatem ejus. Sane vero voluntas secundum receptas ubique leges velle debet. Ubique autem receptum est ut in conjugali materiæ forma fundum seu substantiam non vitiet.

146 Ad confir. dist. Consensus matrimonialis, quantum ad substantiale Matrimonii objectum, est indivisibilis, C. Consensus, prout fertur in substantiam simul & accidentia Matrimonii, est indivisibilis, N. Potest enim voluntas unum intendere simpliciter, & aliud secundum quid, ut dictum est.

147 Obj. 3. Contractus cui dolus & error causam dedit, vel est Jure naturali irritus, vel a Jure irritandus, ut dixi agendo de Contractibus. Atqui Matrimonium, propter indissolubilitatem suam, irritari non potest.

148 V. R. dist. maj. Est irritus vel irritandus, quando consensus non absolute, sed quasi conditionaliter fertur in ipsam rei substantiam, & Jus quoad iritationem decepto aut erranti subvenit, C. Est irritandus, cum & consensus absolute datur, & Jus iritationi resistit, N. Porro in Matrimonio ut & in Professione Religiosa, consensus absolute datur, quia eum absolute dari exigit Reipublicæ quies & tranquillitas. Aliunde Jus iritationi cuicumque resistit, nedum eam approbet.

149 Obj. 4. Eleemosyna ei qui se pauperem mentitur collata, invalide confertur: unde is restitutioni obnoxius est. Atqui tamen nullus inibi est error, nisi circa qualitatem personæ.

150 R. neg. min. Primarium enim & substantiale eleemosynæ objectum, ejusque finis ab homine misericordie intentus, est paupertas vera, non simulata. Ergo qui se pauperem fingit, non fallit in accidentibus, sed in ipsa rei substantia. At in Matrimonio qualitas personæ nec est substantan-

stantiale objectum, nec per se finis consensus, sed ipsa persona; nisi, quod improbandum, aliud animo proponatur.

Obj. 5. Ex secunda Conclusionis parte error qualitatis vitiat contractum, quando transit in errorem personæ. Atqui in hunc semper transit, aut saltem nulla certa Lege definiri potest quando transeat, necne.

R. neg. min. & dico cum S. Thoma, cit. q. 51. art. 2. ad 5. tunc errorem circa qualitatem refundi in errorem personæ, cum qualitas personam individuam, quicum sola contrahere intenditur, designat, eamque ab alia quavis distinguit, utpote quæ sit qualitas non communis, sed particularem personam, aut saltem certum personarum genus distinctim afficiens. Unde non nubit valide, seu cui Regis primogenitum expetenti offertur filius ejusdem natu minor; seu cui aliquem ex hac regia, vel alia in specie familia; ex pacto intendenti offertur quis vel non regia, vel alterius familiæ. Contra vero error circa qualitatem non afficit personam; cum qualitas vel est communis, circa quam se se homines; male licet, decipere solent; vel talis est ut persona independentem ab ea cognoscatur, licet eadem qualitas personæ huic credatur annexa esse. Ratio est, quia etsi qualitas animo apprehensa sit motivum cur personæ hujus nuptiæ ambiantur, non tamen erratur circa substantiam personæ ipsius. Nec dicit quis se Bertham duxisse pro Mævia, quia Bertham (sibi antea cognitam) duxit, ratus eam divitem vel castam, cum egena foret & moribus parum integris.

CONCLUSIO III. Error servitutis etiam concomitans & crassus dirimit Matrimonium, non tamen Jure naturali.

Prob. 1. pars, nempe quod error conditionis propriæ servilis Matrimonium dirimat, nimirum Jure positivo: Prob. inquam, ex Cap. 4. *De conj. servorum*, ubi sic Innocentius III.: *Si confiterit quod miles ignoranter contraxerit cum ancilla, ita quod postquam intellexit conditionem ipsius, nec facto nec verbo consenserit in eandem . . . contrahendi cum alia liberam ipsi concedimus auctoritate Apostolica facultatem*. Porro qui aliam ducere potest uxorem, invalide nupserat priori.

Et vero summo opere expedit ut in contractu Matrimonii servetur æqualitas, nisi jure suo cedant contrahentes. Atqui in hoc casu non servatur æqualitas; quia liber (de quo solo loquimur) plenam potestatem sui tradit alteri; non ita vero servus vel ancilla, qui vendi potest, in regiones longinquas mitti, &c. sicque nec conjugis obsequio, nec debitæ prolis institutioni vacare potest.

Prob. 2. pars, nempe quod error etiam concomitans dirimat hujusmodi Matrimonium. Error actuale consensum tollens tollit & Matrimonium. Atqui error etiam concomitans actuale consensum tollit. Etsi enim persona libera sic affecta esse potest præ amore, ut servam etiam cognitam pro tali ducere vellet, de facto tamen eam qua talem ducere non vult. Ergo nisi actu contrahere velit cum persona præsentem, cujuscumque ea sit conditionis, valide non contrahit.

Prob. 3. pars de errore crasso; quia is etiam vel voluntarium tollit, vel saltem facit actum non voluntarium. Atqui eo ipso tollit actuale animi cedendi jure suo. Nec obest quod ignorantia crassa quoad culpam æquiparetur scientiæ; neque enim idcirco importat consensum ad validi-

tatem actus necessarium. Unde qui volens succurrere Joanni in extremis posito, ex errore fatuo dat stipem Bonaventuræ, licet graviter peccare possit, invalide tamen donat, quia deficit donandi voluntas.

- 157 Sed quid si ignorantia foret affectata, ut si liber de industria servæ statum ignorare niteretur, ut ea abusus posset a Matrimonio resilire. R. Matrimonium in hoc casu non vitiatum iri per errorem, utpote cum formali conditionis servilis suspicione conjunctum: at fieri posse ut aliunde vitietur; nempe si deceptor, non in perpetuum, sed ad tempus contrahere velit, & post illicitos amplexus a conjugio resilire.

- 158 Prob. 4. pars. Si Matrimonium ex errore conditionis irritum esset Jure naturali, utique ob deceptionem vel injuriam quam personæ liberæ infert mancipium. Atqui id dici non potest, 1. quia fieri potest ut nulla sit ex parte mancipii deceptio, puta si eum quicum contrahit, servum esse opinetur, aut credat statum suum ab eo cognosci. 2. Quia tunc solum dolus Matrimonium irritat, quando est circa ipsam Matrimonii substantiam. Atqui dolus de quo nunc, non ipsam Matrimonii substantiam, sed solum accidentalia ejus impetit. Matrimonii enim substantia consistit in mutua corporum traditione quoad usum conjugalem. Atqui hæc traditio in presenti occurrit. Nec quidquam contra inferri potest ex eo quod non sit omnino plena ex parte servi; tum quia quandoque plenior est, quam si contractum esset cum persona ingenua, puta quæ venerea lue ad plures annos teneretur; tum quia traditio corporis in ordine ad usum Matrimonii, solum exigit ut compar debitum reddat, cum moraliter potest, & non est legitime impedita. Sed neque, ut occurrat objectioni, Matrimonium illud irritum est, quia contrarium sit ejusdem bonis: Alias enim nullum etiam foret, si liber conscius esset servitutem, vel servum inter & servam contraheretur: sic enim & magis contrarium est bonis Matrimonii. Atqui tamen fatentur omnes valere Matrimonium, tum ingenui cum ancilla cognita qua tali, tum servi cum serva. Ergo.

- 159 Fatendum tamen Matrimonia hæc sapienti admodum consilio per Ecclesiam irritata fuisse, quia servitus est onus impendio grave, multisque ex parte personæ deceptæ querelis & peccatis obnoxium. Unde S. Thomas, q. 51. art. 1. & 2. servitutem comparat impotentia, ejusque errorem sicut & personæ dicit eorum esse quæ sunt de essentia Matrimonii: quod utrumque cum grano salis intelligendum venit. Neque enim omnimoda est servitutem inter & impotentiam paritas, sed aliqua tantum, in eo nempe quod sicut impotentia conjugii usum impedit, sic & servitus; sed illa semper & omnino, hæc aliquando & secundum quid. Rursum nec plena est personæ inter & servitutis errorum comparatio; sed hæc solum, quod sicut horret quis a natura thorum illius circa cujus personam deceptus est, sic & horret ingenuus thorum ancillæ; ita ut merito judicaverit Ecclesia errorem servitutis quadantenus ad errorem personæ esse revocandum, quia licet error personæ circa substantiam, error vero conditionis circa qualitatem versetur, uterque tamen & scopo & bonis conjugii summopere repugnat.

- 160 Quæres 1. an valeat Matrimonium servi vel ancillæ, cum ipsi per Matrimonium illud libertatem consequuntur; prout fit 1. cum dominus dotale confert instrumentum ancillæ, cum aliquo ejus etiam servitutis non igna-

ignaro contrahenti. 2. Cum patronus ancillam ducit in uxorem, vel domina nubit servo. 3. Cum herus servum vel ancillam libero cuipiam servitutem eorum ignorantem tradit in Matrimonium; vel si non tradat ipse, dissimulat cum traduntur.

R. affirm. cum Sanchez, Lib. 7. disp. 20. n. 14. & aliis vulgo. Prob. r. quia Authent. *De nuptiis*, de hisce conjugiiis differens sic habet: *Non erit iustum tale non constare Matrimonium*. Atqui huic Casarei Juris dispositioni nullibi resistit Jus Canonicum. 2. Quia Canonice Leges solum irritant Matrimonium servi cum libera ignara servitutis. Atqui hic non est Matrimonium servi: non enim vere est servus, cujus servitus definit per Matrimonium, ut per formam cum Matrimonio impossibilem. Atqui, &c. Neque si ea duraret, alicujus esset considerationis, utpote per ipsum Matrimonii contractum extinguenda.

Quares 2. quid juris de Matrimonio inito cum libera, seu cum ancilla libertatem consecuta.

R. 1. valere Matrimonium istud, si hæc jam & absolute libertatem 161: obtinuerit, quia jam vere libera est; unde error qui hic repeti potest, nec est personæ, nec conditionis ad sensum Ecclesie, sed qualitaris.

R. 2. Si libera necdum libertatem habeat, sed solum promissionem 162: libertatis post breve tempus, puta sex aut circiter menses, obtinenda, probabilis est non stare Matrimonium; quia stat contrahi ex errore cum ea quæ vere atque actu serva est, & gravem decepto fieri injuriam; cui Jura occurrere voluerunt.

R. 3. Si libertatem ad aliquod duntaxat tempus acceperit, puta ad 163: biennium, eoque elapso reverfura sit ad servitutem, deficiet Matrimonium; quia servitus non tam extincta est, quam suspensa: unde redeunt incommoda quæ Canonice Leges avertere intenderunt.

Sed de his quæ nullius in Gallia usus sunt, adeatur Sanchez ubi supra. De ceteris quæ ad hanc materiam, prout Gallöstangit, pertineant, dixi Tom. II. ubi de Dispensationibus.

§. II. De Consensu per vim & metum extorto.

Esti quæ de Impedimento vis & metus diximus, Tom. II. Tra& de Dispensationibus pro praxi sufficiunt; quia tamen non satis sunt Scholasticis, qui dialecticas subtilitates habent pro amœnitatibus, idcirco hic, juxta methodum Scholæ, de Consensu Matrimonii per metum præstito disseremus.

Ne autem eadem ad nauseam repetamus, revocandum ex Tra& de 164: Contractibus, 1. metum esse trepidationem ex instantis vel futuri mali idea in nostra mente productam. 2. Metum alium esse absolute vel relative gravem, qui virum etiam fortem movere natus est, alium levem, qui infantes terret, non animos constantes. 3. Metum vel a causa necessaria incuti, qualis est qui a morte, a naufragio, a futuræ gehennæ intuitu profluit: vel a causa libera, qualis est homo homini minas intendant. 4. Metum juste vel injuste incuti; idque vel ad obtinendum Matrimonium, vel ad obtinendum aliquid a Matrimonio diversum.

Jam quæritur 1. an & quis metus Matrimonium, dirimat, 2. an si sic,

R. 2. quo.

quo Jure; num Ecclesiastico, tantum, an etiam naturali: 3. an & quo in gradu peccet, qui gravi coactus metu Matrimonium contrahit: 4. an quimetum incussit, teneatur postmodum valide contrahere, si Pars metum passa id postulaverit: 5. an Matrimonium ex metu gravi contractum, vel juramento, vel copula maritali animo subsecuta firmetur: 6. quis metus sit formaliter vel reductivè gravis. Quæ omnia ad constituendum aliquod doctrinæ obviæ corpus nitide, quam fieri poterit, & breviter expediam: quædam tamen brevissime, & pene tantum indicando, quia alibi jam pertractata. Sit.

CONCLUSIO I. Metus, tam absolute quam relative levis, non irritat Matrimonium. Ita vulgo Theologi contra Covarruviam & alios plures apud Sanchez, Lib. 4. disp. 17. n. 2.

- 165 Prob. Si metus Matrimonium dirimeret, vel positivo Jure, vel naturali. Sed neutrum dici potest. Non 1. tum quia ex Leg. 7. ff. *De eo quod metus causa*, &c. *Metus vani hominis non est spectandus, sed is qui in constantissimum cadit*. Unde hæc regula 184. ff. *Fani*, seu levis timoris justa excusatio non est; tum quia ex Cap. 1. & penult. *De his quæ vi*, &c. valet Religiosa Professio ex metu levi facta. Atqui a spiritali Matrimonio, utpote etiam indissolubili, & sæpe magis oneroso, valet argumentum ad Matrimonium carnale. Non 2. tum quia nec ipse etiam gravis metus conjugium semper dirimit Jure naturali, ut statim dicemus; tum quia si dirimeret semper, non ideo idem de metu levi sentiendum esset; partim quia ut faciliè concipi, sic abigi facile potest; partim quia nec obest sincero conjugum amor, sicut nec leves eorum rixæ. Hinc ubicumque Jus Canonicum Matrimonia ex metu irrita commemorat, semper de metu gravi loquitur. Sane si metus levis irritaret Matrimonia, vix ulla essent a dubio, a scrupulis & litibus immunia; cum & levis metus patrem, familiam, Magnatem offendi facile irrepit, faciliusque fingi possit & obijci.

- 166 Obj. 1. Ideo metus gravis Matrimonium dirimit, quia Matrimonium plena de et securitate, seu libertate gaudere, ut ait Alexander III. Cap. Cum locum 14. *De Sponsal.* Atqui metus etiam levis plenam hanc libertatem aufert, quin & sæpe magis quam metus gravior: cum plus in homine timido operetur metus levis, quam gravis in homine constanti.

- 167 R. neg. min. Etsi enim metus levis aliquantulum libertatem lædit, ac nec lædit in eo gradu quem Jura ad irritationem Matrimonii postulant; nec eo lædit modo qui rationabilis apud sapientes reputetur. Unde ejus justa excusatio non est, nisi quandoque vel in talibus circumstantiis, vel tali personæ incutiatur, ut respective gravis censeri debeat; quod in exteriori foro, Judicis, in foro autem conscientie, Confessarii arbitrio dimittendum, ut advertunt Salmant. Cap. 9. n. 28.

- 168 Confirm. Ad peccatum sufficit plena advertentia, non requirit plenissima. Ergo a pari in Matrimonio.

- 169 Obj. 2. Jus innixum falsæ præsumptioni non habet locum in foro conscientie. Atqui Jus constituens discrimen levem inter metum & gravem, falsæ huic innititur præsumptioni, quod metus gravis sit actus causa, levis autem minime. Ergo Jus illud nullius in conscientie foro momenti esse potest.

- 170 R. 1. non dirimi a Jure Matrimonia omnia, quibus metus etiam gravis

causam dederit, ut patebit ex sequentibus. Ergo ruit fundamentum objectionis.

R. 2. neg. min. Jus enim non innititur presumptioni, sed huic naturalis æquitatis regulæ, quod constantibus, cum graviter oppressi sunt, subveniendum sit; præsertim quia conjugia eorum nonnisi infelices exitus habere possint: eadem vero indulgentia digni non sint, qui priori aures cedunt; maxime cum nihil inde gravis ac diuturni mali timendum sit.

Obj. 3. Metus, qui ad ceteros contractus rescindendos sufficit, ipso facto Matrimonium rescindere debet. Atqui metus etiam levis in foro conscientiæ sufficit. Unde acquisita ex contractu per metum etiam levem facto restitui debent, ut dictum est in Tract. de Contractib. Ergo.

R. neg. maj. Quamvis enim metus, qui ceteros contractus in exteriori foro irritandos facit, Matrimonium in utroque foro irritum faciat, ille tamen metus qui contractus ceteros in interiori tantum foro irritandos facit, nullo modo irritat Matrimonium. Utrumque porro iuxta legem constitutum est; neque enim decebat, vel ut rem alienam detineret, qui eam incusso metu obtinuerat; vel ut contra Matrimonium in ipsius etiam conscientie foro reclamare posset, qui in illud ex metu solum levi consensisset; ne passim, & ob metus qui milles in dies fingi possunt, Matrimonia pene omnia nurent. Quamquam si quis ex metu, vel sine metu, fide duntaxat & exterius consensisset, is re ipsa non contraxisset Matrimonium.

Aliter nodum hunc solvit Pontius, Lib. 4. Cap. 18. n. 5. quia rem ex levi metu partam hand existimat restitutioni subjacere. Consule, si vacat.

CONCLUSIO II. Valet Matrimonium ex metu etiam gravi, sed vel jussu, vel a causa necessaria incusso contractu.

Prob. 1. pars. Valet Matrimonium ab eo initum, cui Judex mortem, aut magnæ bonorum partis jacturam comminatur, nisi eam ducat quam inhonoravit; & ita fatentur omnes. Atqui hic gravis intercedit metus. Ergo.

Prob. 2. pars. Valet ex natura rei Matrimonium Concubinariæ, qui metu mortis ex infirmitate vel naufragio instantis; aut ex metu gehennæ, & ad sedandos graves conscientie remorsus, concubinam ducit. Atqui & hic quoque metus gravis occurrit. Ergo.

Ratio utriusque ulterior hæc est, quia metus gravis non vitiat Matrimonium, quasi omnem libertatem adimat (ut patet in Fidei abnegatione, quæ licet ex mortis & tormentorum metu extorqueatur, non vacat a peccato, proinde est simpliciter libera) sed quia certum libertatis gradum injuriose adimit. Atqui metus, cum iuste incutitur, vel a causa naturali prodit, jam nihil habet injuriosi. Ergo.

Confirm. 1. Quia valent vota & Religiosa Professio in hisce casibus emissæ: 2. quia valet Matrimonium illius cui mortem denuntiant Medici, nisi ad illud contra humorum abundantiam, vel in remedium furoris uterini recurrat. Ergo. Sed de his, eorumque practicis consecutionibus, vide quæ dixi Tom. II.

Obijciuntur duo. Primum, quod libertas non minus per timorem iuste vel a causa necessaria incussum minuitur, quam si a causa injusta procedat. Secundum, quod conjugia ex eo metu inita nonnisi tristes exitus habere possint; quod Jura cavere voluerunt. Sed hæc parum urgent.

179 Non 1. Etsi enim Matrimonia hæc aliquid involuntarii habent in causa, at duo habent maxime attendenda, 1. quod nullam importent injustitiam: Jura porro in statuendo vis & metus impedimento, non tam involuntarii, quam injustitiæ rationem habuerunt. Imo involuntarium illud sæpe sapius habuerunt, ut originem magni boni a Deo misericorditer constitutam, ut patet in Professione Religiosa puellæ junioris, quæ a mundi quem deperibat amore ad ejusdem mundi fastidium ex gravi morbo trahitur.

180 Ad 2. Is cui Matrimonium præ patibulo proponitur, cum puellæ quam ducit vitam debeat, debet &, si sapit, grates ei habere maximas; ut Deo habet maximas is qui jactis in Pelagum mercibus, earum dispendio vitam sibi conservat. Quamquam vitiata femina serio considerandum est, annon, ut honoris sui pæcturam reparet, gravi se perpetuæ ærumnæ periculo exponat. Sed quot ex metu conjuges, tranquille, quot sine metu conjuges, furiarum instar convivere! Prædictos casus qui huc spectant, solvimus Tom. II.

CONCLUSIO III. Matrimonium ex gravi metu & inique ad ipsum extorquendum inessu contractum, semper invalidum est Jure positivo, non vero Jure naturali.

181 Prob. 1. pars, tum ex unanimi Doctorum sensu, tum ex perspicuis Juris textibus, Cap. 14. *De Sponsalib. & Matrimon.* Cum locum non habeat consensus, ubi metus vel coactio intercedit, necesse est ut ubi assensus cujusque requiritur, coactionis materia repellatur. Matrimonium autem solo contrahitur consensu, &c. Ibid. Cap. Consultationi, 27. Si talis metus inveniatu feminis quæ contra Matrimonium reclamant, illatus, qui potuit cadere in constantem virum, erunt non immerito audienda. Idem habetur, Cap. Significavit, *De eo qui duxit in uxorem*. Hi porro Textus Conclusionem nostram expressim continent.

182 Prob. 2. pars. Si Matrimonium illud naturali Jure foret irritum, vel quia est Sacramentum, vel quia est contractus, vel quia simul est contractus & Sacramentum, vel quia certa libertate caret, vel demum quia gravem Parti coactæ injuriam facit. Atqui non 1. Valet enim Baptisma ex metu etiam gravi, modo ex animo, datum vel receptum. Non 2. quia contractus in quibus aliquid datur vel recipitur, valent in hoc etiam casu, ut dixi Tom. I. Non 3. quia in contractu etiam sacramentali sufficiens, non obstante metu, reperitur voluntarium ad translationem domini corporum: Vide infra resp. ad 4. Non 4. tum quia sæpe gravior est metus vel juste, vel a causa necessaria illatus, quam qui injuste incutitur; & tamen ille libertatem non tollit; tum quia dolus plus aliquando libertati nocet quam timor, & tamen valide quis corruptam ducit quam credebat esse virginem; tum & quia ad juramentum requiritur libertas, & tamen extortum metu juramentum valet, ex Cap. *Verum*, & Cap. *Si vero*, *De jurejur.* Non ratione injuriæ illatæ; tum quia metus etiam levis injuriam facit; tum quia injuria etiam irreparabilis non semper actum ex ea factum irritat, sed tunc solum cum omnimodam libertatem adimit, quod non habet locum in presenti; tum quia metus ad alium quam Matrimonii finem incusus, non valet a gravi injuria, nec tamen Matrimonium irritat.

Quia

Quia tamen sua sunt opinioni contrariæ momenta, juvat hæc uno ductu exhibere.

Arguunt itaque 1. quia citata mox Jura non statuunt novam Legem, sed id declarant quod antea in usu erat; atque hinc irrita declarant Matrimonia quæ ante ex metu inita fuerant. Atqui Matrimonia antea ex metu inita non erant irrita Jure Ecclesiastico; cum ante Jus prædictis Capitibus contentum, non esset Jus aliud quo eadem Matrimonia irritarentur.

2. Quia S. Thomas, hic q. 47. art. 3. O. sic loquitur: *Dicendum quod vinculum Matrimonii est perpetuum: unde illud quod perpetuitati repugnat, tollit Matrimonium. Metus autem qui cadit in constantem virum, perpetuitatem contractus tollit, quia potest peti restitutio in integrum. Et ideo talis coactio metus quæ cadit in constantem virum, tollit Matrimonium, & non alia.* Atqui hic S. Doctor Matrimonii ex metu contracti nullitatem, non in Jus positivum refundit, sed in naturam ipsius Matrimonii, quod ex se perpetuitatem postulat, adeoque libertatem violentiæ oppositam; cum violenta nec possint nec debeant durare.

3. Quia major ad connubium requiritur libertas, quam ad ceteros contractus, ut ibid. docet S. Thomas. Atqui contractus ceteri, quibus metus gravis causam dedit, invalidi sunt Jure naturæ. Qui enim alium gravi metu ad contrahendum coegit, eidem restituere tenetur quæ per talem contractum extorsit.

Et vero donatio omnis debet esse libera; unde quæ a fure per metum extorta est, restitui debet. Sed Matrimonium quædam est donatio, per quam alter alteri corpus suum tradit.

4. Quia Matrimonium ex natura rei est vinculum mutui amoris perpetuum, ad procreationem & educationem prolis ordinatum, individuanque & amicam vitæ societatem exigens. Atqui hæc omnia per metum gravem tolluntur. Ergo.

5. Quia Lex naturalis & divina providere debuerunt ut omnis injuria resarciatur: Alioqui utraque deficeret in necessariis. Sed injuria per Matrimonium coactum illata, nonnisi per actualem ejus irritationem resarciri potest; quia semel validum rescindi non potest, ut possunt alii contractus.

6. Quia cum Infidèles Ecclesiasticis Legibus non subjaceant, Matrimonium eos inter gravi & injurioso metu contractum valeret; quod absurdum est.

7. Quia Sponsalia naturali jure irrita non producant impedimentum publicæ honestatis, sed tantum cum Jure Ecclesiastico irrita sunt. Atqui Matrimonium ex metu invalidum non parit impedimentum illud. Ergo nullum est ipso jure naturali.

8. Quia si Matrimonium ex gravi & injusto metu contractum, solo Ecclesiastico Jure irritum foret, firmaretur juramento; ut patet ex Cap. *Debitores*, Cap. *Ex rescripto*, Cap. *Cum contingat*, Tit. *De jurejur.* Atqui non firmatur juramento, ex Cap. 2. *De eo qui duxit*, &c.

Hæc tamen momenta, gravia licet, ab oppositæ sententiæ Patronis non improbabiler solvuntur. Respondent itaque:

Ad 1. neg. min. Etsi enim nulla reperitur Lex in Canonico Jure prædictis Legibus antiquior, constat tamen ex iisdem Pontificibus, aliquam antea extrisse, quæ forte extunc periiit. Sic neque expressum habetur Decretum

quo Fidelium cum Infidelibus conjugia dirimantur: & tamen aliquod extitisse docet constans & antiqua Traditio. Adde quod hujusmodi Matrimoniorum invaliditatem sancire potuit consuetudo Civili Juri innixa.

- 193 Ad 2. neg. iterum min. Quippe S. Thomas, ibid. Matrimonii metu extorti nullitatem probat in arg. *Sed contra*, ex cit. Cap. *Cum locum*: ergo supponit Matrimonia hujusmodi Jure Canonico irrita esse. Ut autem id merito constitutum esse ostendat, recurrit ad probationem ex perpetuitate Matrimonii desumptam; quæ quidem perpetuitas, etsi cum metu male coheret, non tamen invictè probat Matrimonium injurioso metu extortum ex natura rei invalidum esse; quia, ut bene probat Ledesma, multe sunt injuriæ, quæ saltem in eorumdem bonorum genere, resciri non possunt. Sic cum quis ex metu gravi Baptismum recipit, gravissima afficitur injuria; quia Baptismus vinculum perpetuum inducit, sicut inducit Matrimonium; & tamen injuria hæc resciri non potest. Pariter qui ut virginem corrumpt, eidem nuptias spondet, & postea de præsentibus cum alia contrahit, injuriam hanc in eodem genere resciri nequit. Ergo stando in Jure naturali, fieri potest ut injuria irreparabilis perpetuitatem non tollat, etsi merito per Leges constitutum sit ut tolleretur.
- 194 Ad 3. neg. min. Contractus enim ex metu initi, per se valent, nisi Jure positivo irritentur. Unde debile licet, verum tamen dominium transferunt, nisi Pars metum passa Legis exceptione utatur. Vide Tract. de Contract.
- 195 Ad confirm. dico Matrimonium non esse donationem meram, sed contractum *do ut des*. Equidem donatio simplex, si metu extorqueatur, ut a fure, nullum recipienti jus tribuit, utpote qui vendat id quod invendibile est, nimirum liberationem ab injusta vexatione; prout ibidem dixi. At contractus, in quo utrinque aliquid datur & recipitur, ex natura rei valet; quia quod datur, cum vero, licet secundum quid renitente voluntatis consensu, datur.
- 196 Ad 4. hinc quidem sequitur sapienter constitutum esse ut Matrimonia hæc irrita forent. At non sequitur eadem ipso naturæ jure esse irrita. Quia valent quotidie Matrimonia e quibus nec multum amoris, nec sancta proles educatio sperari admodum possit. Ceterum, si hæc ex parte nutarent Matrimonia de quibus hic loquimur, nutarent & ea sapissime quæ ex metu, seu justo, seu a causa necessaria incusso prodeunt: id autem Theologiæ communi adversatur. Cum ergo metus, nec consensum ad translationem dominij corporis sufficientem omnino demat; nec obstat quin alij Matrimonii fines, ægre licet & difficulter, obtineri absolute possint, non est cur jure naturali conjugium dirimat.
- 197 Ad 5. patet solutio ex dictis ad 2. Quædam enim sunt injuriæ quibus non aliter medetur natura, quam eas severissime prohibendo. Tale est Baptisma ex metu susceptum, non tamen animo prorsus dissentiente.
- 198 Ad 6. nihil absurdi est si Matrimonia hæc apud Infideles ex natura rei valere dicantur: quanquam invaliditas eorum ita naturæ congruit, ut conjicere sit ea ubique positivis gentium Legibus irritari.
- 199 Ad 7. vis quæ Sponsalibus inest honestatem publicam pariendi; non petitur ex ficta quæ obijcitur regula, sed ex eo quod Sponsalia, proinde & Ma-

& Matrimonium, quoties ex defectu consensus nulla sunt, honestatem publicam non pariant. Hinc enim, & non a Jure naturali, sequitur Matrimonium ex metu initum, quia irritum sit Canonico Jure propter defectum liberi consensus, non parere honestatem publicam.

Ad 8. patebit responsio ex dicendis Conclusionem sextam.

200

CONCLUSIO IV. Peccat tum qui gravi injecto metu Matrimonium extorquet; tum & qui ex eodem metu in illud consentit, nisi excuset bona fides.

Prob. 1. pars. Quia qui injecto metu Matrimonium per injuriam ab alio extorquet, extorquet rem gravissimi momenti, unde injustitiæ reus est: gravem quoque infert Sacramento injuriam; unde reus est sacrilegii. Hinc præcipit sancta Synodus Trid. Sess. 24. c. 9. *sub anathematis pœna, quam ipso facto incurrant Domini temporales & Magistratus, ne quovis modo directe vel indirecte Subditos suos, vel quoscunque alios cogant, quominus libere Matrimonia contrahant.* Unde nihil est dubii quin & hi, & alii quicumque hujusmodi vim inferentes, mortaliter peccent.

201

Prob. 2. pars, quam contra Sanch. Lib. 4. disp. 16. n. 6. Salmanticenses, cap. 9. n. 13. & alios plures, tenent Ledesma, §. 44. art. 3. dub. 2. Grandin, pag. 79. Gamacheus; uterque Sorbonicus Professor; Prob. inquam: Vel is qui timori cedit, dissentit animo, vel intus consentit, sciens se propter Ecclesiæ legem invalide consentire. Atqui in utroque casu peccat. In priori quidem, peccato mendacii, quia verba intentioni non congruunt. In posteriori autem, imo in utroque peccato sacrilegii; quia qui sciens & volens materiam illegitimam per modum legitimæ subjicit formæ, a sacrilegio immunis esse non potest, ut patet in eo qui baptizare coactus aquam rosaceam infunderet pro naturali. Atqui in præsentī casu, &c. Ergo.

202

Obj. 1. Si res ita sit, vir cui metus infertur, tenebitur potius mortem pati, quam cedere, Matrimonium contrahendo. Id autem est durissimum.

203

R. esse quidem durum quod quis mortem iniquam ferat, sed durius quod in Deum peccet. Utiq; consensus simulatio vel appositio non subtrahet hominem periculo quod timet. Si enim urgeatur ut promittat se non denuntiaturum Judici eum qui vim sibi intulit, non potest id promittere, quia hoc est contra bonum justitiæ, ut ead. q. 47. art. 2. ad 4. docet S. Thomas. Ut quid ergo peccati periculum incurrit qui ne hac quidem via certo effugere potest.

204

Obj. 2. Ex omnium confesso dari potest Matrimonium ex metu cadente in constantem virum. Atqui metus ex quo quis Matrimonium ineundo peccaret, non esset metus cadens in constantem virum. Namque ex S. Thoma, ib. art. 2. O: ille solum metum in constantem virum cadit, quo majus malum eligatur ad vitandum minus. Atqui metus ex quo quis agendo peccaret, non is esset quo quis ad minus malum sustinendum cogitur metu majoris mali; quia peccatum etiam veniale est malum morte ipsa gravius.

205

R. ad 1. neg. min. Ad 2. quidquid sit de obscura Doctoris Angelici mente, dico metum gravem eum esse qui virum constantem de firmitate sua dimovere possit. Unde licet Deum abnegare malum sit gravius, quam vivum comburi: qui tamen Deum vivicomburii metu negat, ex gravi metu ubique locorum egisse censetur.

206

Dixi.

Dixi, nisi excuset bona fides; quæ hic præsertim ob contradicentium Doctorum auctoritatem subesse potest.

CONCLUSIO V. Qui metum incussit, vel ab alio, in sui gratiam incussus fuit, ad nutum Partis coactæ quæ in Matrimonium subinde consensit, postmodum valide contrahere tenetur. Ita Pontius, Lib. 4. cap. 15. n. 3. Salmanticenses, ibid. num. 17. &c. contra Sanch. Lib. 4. disp. 15. n. 5.

- 208 Prob. Qui gravem alii injuriam fecit, hanc in eadem specie, cum potest, rescire tenetur: alias ex delicto suo commodum reportat. Sed qui per metum conjugium extorsit, &c.
- 209 Confirm. Quia: moris est in aliis contrahibus ut iis, si coactus vel lit, stare teneatur, qui eosdem extorsit injecto metu. Nihil autem est cur ab ea Lege excipiatur Matrimonium. Ergo ad eadem standum tenetur, etiam ante Judicis sententiam.
- 210 Obj. 1. Si metum incutiens teneatur ad valide contrahendum, vel vi contractus; & hoc non, cum contractus invalidi nulla sit obligatio; vel in poenam delicti, & hoc quoque non, cum obligatio proxima ad poenam prærequirat sententiam Judicis; vel propter injuriam. Sed neque istud dici potest, quia non eo usque gravis est injuria illa, ut non aliter quam per Matrimonium resciri possit.
- 211 R. 1. generatim loquendo ex Matrimoniis per metum contractis sequi damnum irreparabile, præsertim cum metus occulte incussus est, nec in judicio probari valet; tunc enim nihil superest remedii ad removendum damnum; nisi quod uterque denuo consensum renovet: & id fatetur ipse Sanchez.
- 212 R. 2. cum Pontio; Lib. 4. cap. 15. neg. min. Secluso enim quovis damno, qui metu consensum extorsit, non levem, ut male dicit Sanchez, sed gravem in personam alterius commisit injustitiam; unde & mortaliter deliquit. Jam vero postulat naturalis æquitas ut injuria hæc in eodem genere resarciatur, cum sine gravi damno reparari potest. Unde si cut non reparatur detractio gravis per eleemosynam; sic nec vis illata per bonum diversi generis.
- 213 Quod autem dicit Sanchez, illatam ei qui ad Baptismum coactus est, injuriam non reparari per ejusdem Baptismi irritationem, nullius est momenti; quia non reparatur injuria per impossibile: Non est autem impossibile ut qui alium metu adigit ad nuptias, consensum suum vere renovet.
- 214 Obj. 2. Qui fide Religionem vovit, non tenetur; denuo consentire. Item ancilla quæ ingenuum circa conditionem decepit, non tenetur, postquam fraus detecta est, novum dare consensum. Ergo a pari.
- 215 R. neg. Ant. Qui enim vel Religionem, vel personam liberam gratis decepit, tenetur injuriam utrique factam, si absque gravi damno possit, in genere eodem, proinde per novum assensum compensare. Sequitur ex dictis.
- 216 Aliter statuendum, si conjux qui libere contraxit, non fuerit princeps coactionis alteri illatæ; tunc enim deficiente ex parte ejus injuria, deficeret & ejusdem per novum conjugium rescarciendæ obligatio, nisi grave post nuptias damnum comparti intulisset: quod non nisi per Matrimonium congrue posset resciri.

CONCLUSIO VI. Matrimonium gravi & iniquo metu extortum non firmatur juramento.

Prob. 1. ex Cap. 2. *De eo qui duxit*, ubi Alexander III. statuit, ut qui non sponte in primam uxorem consensit, etiam post præstitum juramentum, ad aliam quam postea in uxorem accepit, libere possit reverti.

Prob. 2. Quia vult, & merito vult, Ecclesia, ut Matrimonium plena gaudeat libertate. Atqui suum hunc scopum assequi non posset, si Matrimonium ex gravi metu initum firmaretur juramento. Quisquis enim violentus & Matrimonium & simul juramentum extorqueret.

Prob. 3. Quia, ut dixi Tract. de Contractib. part. 1. cap. 4. contractus Jure positivo irritatus in gratiam boni communis, nullam, accedente etiam juramento, parit obligationem; quia id cederet in detrimentum publicæ rei. Atqui Matrimonium coactum positivo Jure in gratiam boni publici irritatum est, ob lites & dissidia inde cum gravi multitudinis præjudicio subsequutura.

Obj. 1. ex cap. 8. & 28. *De jurejur.* Juramentum servari debet, nisi tale sit quod servatum vergat in interitum salutis æternæ. Atqui juramentum Matrimonia vi extorta confirmans, non vergit, &c.

R. dist. maj. Nisi tale sit, quod servatum vergat in interitum salutis æternæ, vel in pejorem exitum, C. Secus, N. Alioqui servandum esset juramentum peccandi venialiter, quia peccatum veniale non damnat. Ceterum juramentum Matrimonia per metum extorta confirmans, non conjugibus modo, sed & aliis pluribus ob scandala & jurgia, quæ inde scaturirent, salutis æternæ dispendium procrearet.

Obj. 2. Si res ita sit, ne petenda quidem erit juramenti hujus dispensatio. Falsum consequens.

R. neg. min. Juramenti enim, quod in se nullum est, nec ullatenus obligat, non est necessaria dispensatio. Atqui juramentum de quo agitur, in se nullum est, sicut & actus cui conjungitur. Et vero, vel juramentum hoc cadit in Matrimonium de præsentī, ut *juro te modo ducere in uxorem*; & tunc, sicut Matrimonium de præsentī nullum est, sic & juramentum in illud cadens; neque obligationem in futurum inducit; quia nulla est assertorii juramenti obligatio in futurum, ut docet S. Thomas, 2. 2. q. 89. art. 9. vel cadit in Matrimonium de futuro, ut *juro me tibi postea nupturam*; & tunc dumtaxat habet vim Sponsalium. Atqui Sponsalia ex metu gravi jurata nullam pariunt obligationem, ut cum Theologorum vulgo docuimus Tom. 1. & ex mox dictis a pari colligere est. Ergo.

CONCLUSIO VII. Matrimonium ex gravi metu initum, per copulam ratum fit, cum hæc sponte, scienter, & animo maritali habeatur ab eo qui vim passus est, alterius consensu permanente.

Prob. Ad valorem Matrimonii hujus nihil deerat præter consensum compartis metum & vim perpeffæ. Sed quæ sponte, scienter & animo maritali copulam exercet, consensum hunc præstat.

Et vero plus sufficit ubi sufficit minus. Atqui ad Matrimonii hujus rationem sufficit quid ipso coitu minus; nempe juxta Sylvestrum hic, q. 8. dub. 13. Sanch. Lib. 4. disp. 18. n. 12. & alios passim, ut sponsi maritali se affectu amplectentur, ut eodem affectu se conjugum nomine appellent, ut spon-

ut sponsalicia dona recipiant; ut diu, data fugiendi occasione, sectam habitent. Ergo a fortiori.

- 226 Dixi 1. per copulam *sponste* habitam; etsi enim credunt plures Matrimonium ex gravi metu consummatum, ut & contractum est, ratum fieri, negant tamen id, & longe melius, post D. Antoninum, 3. Part. tit. 1. cap. 12. Sylvester, Ledesma, & alii quos sequuntur Salmant. num. 60. 1. quia copula extorta nec consensum supponit, nec ejus indicium esse potest: 2. quia Ecclesia contrahentes eorumque consensus vult irritos esse, quamdiu metus durat, quia alias vitari non possunt tristes exitus, quos invehere solent Matrimonia coacta. Atqui in dato casu perseverat metus; quin & augetur, cum ad gravius aliquid compellat. Ergo.

- 227 Dixi 2. per copulam *scienter* habitam, id est habitam cum scientia nullitatis conjugii ex metu celebrati. Si enim puella in coitum non consentiat, nisi quia falso persuasum habet valere Matrimonium suum, nec superare jam forti suum remedium, non convalescet ex eo errore Matrimonium ejus; sicut nec cum eodem errore firmatur Professio Religionis de se irrita. Quæ quidem latius expendi Tom. 2. ubi Dispensat.

- 228 Dixi 3. per copulam *maritali affectu*, &c. Si enim fornicario animo, tantumque ad explendam libidinem habeatur, non firmabit Matrimonium, quia non erit signum assensus conjugalitatis, sine quo stare non potest Matrimonium.

- 229 Obj. contra primam conditionem. Vel copula ex metu habita, est licita, vel illicita. Si primum, ergo firmat Matrimonium, quia extra illud copula licita haberi non potest. Si secundum, ergo intendit Ecclesia ut metum patiens mori potius eligat, quam copulam admittere, atqui hoc dici non potest. Ecclesia enim non nisi in favorem oppressi Matrimonium irritavit. Atqui e contra illud in grave ipsius præjudicium irritasset, si oppresso potius moriendum esset quam coeundum. Alias enim vel mori cogeretur, vel peccare. Cum ergo ex jure id quod conceditur in gratiam alicujus, in ejus dispendium minime debeat retorqueri, necessum est ut copula etiam extorta, & licita sit, & Matrimonii confirmativa.

- 230 R. ad 1. copulam hanc graviter esse illicitam quia vi ipsius accedit quis ad non suam. Non enim tua est in quam nullatenus aut invalide consensisti. Unde, seclusa bona fide, ex qua judices valere ejusmodi Matrimonia, quidquid in hoc genere perpetras, mera est fornicatio.

- 231 Ad 2. neg. in. Ad 3. neg. maj. Neque enim Matrimonia hæc in oppressi solius gratiam irritat Ecclesia, sed maxime intuitu boni publici, quo etiam sine Matrimonia clandestina irritavit, ut gravibus, quæ ex utrisque germinabant, incommodis occurreret. Unde communi bono prospiciendum est, cum ipso etiam privati boni dispendio. Quod si dicat metum passus, se juri suo cedere, nihilo plus perficiet, quia etsi jure suo cedere potest, at non juri in gratiam publicæ utilitatis investito. Et quamvis sponte cedere permitteretur, non tamen quamdiu invitatus, & opprimente metu cederet; quia si Leges connubia ex metu facta irritant, & hanc quoque irritare debent juris cessionem, quæ eadem Leges quotidie cluderentur.

CONCLUSIO VIII. Ad hoc ut metus censeatur gravis, non sufficit ut ma-

ut malum quod minatur oppressor, sit grave, sed necessum est ut probabiliter impendeat.

Prob. Metus gravis virum constantem movere debet. Atqui comminatio mortis, gravis exilii, aliorumque id genus, non movet per se solam virum constantem, sed tunc tantum cum mala hæc ei, ejusve filiis, fratribus, aliisque ad quantumvisque gradum consanguineis, probabiliter impendant; ut cum qui metum incutit, minas executioni mandare potest; cum eisdem in uno vel alio genere exequi solet; cum qui timet, nec per Superiorem, nec per amicos imminentibus malis obviare potest. Ceteroqui enim plures sunt qui gravia quæque tumide comminantur, semperque intra minas hærent; eos videlicet imitatio canes, qui, quo immanius latrant, eo plus alieni sunt a mordendo.

Obj. Ex his principiis nihil aut vix quidquam in praxi deduci posse, cum non convenient inter se Theologi quæ mala pro gravibus habenda sint. Sic D. Thomas hic, q. 47. art. 2. ad 3. negat metum infamiae cadere in constantem virum: quod certe honesti viri plures non admittunt. Idem alii, reclamantibus aliis, statuunt de excommunicationis metu. Ergo.

R. non ideo nutare principia, quia circa consecutiones hærent & scinduntur Theologi. Ceterum infamiae & excommunicationis injustæ metus gravia inter mala computantur, nisi his de facili occurrî possit, prout illud supponit S. Thomas.

CONCLUSIO IX. Ad metum gravem reductiæ pertinent, aliquando metus reverentialis, aliquando preces importunæ.

Prob. 1. pars. Metus reverentialis aliquando sumitur pro reverentia quadam ac timore iis displicendi, a quibus pendemus absque timore vel periculo alterius mali. Aliquando autem sumitur, prout est futuri mali existimatio quæ nobis ab iis veremur in quorum potestate sumus, & quos cultu & honore dinamur. Atqui in priori casu metus, si vere metus est, non est reipsa gravis. Est autem in secundo, si malum quod timetur & grave sit: & rationabiliter timeatur, Ergo.

Prob. 2. pars. Preces importunæ (idemque dicendum de blanditiis) tales aliquando sunt, ut rem veluti gratis & amice dandam postulent; aliquando tales ut precando simul imperent; ut cum pater aut Princeps ita rogant, ut si resistas, superciliosam frontem, torvos oculos, difficilem ac exacerbantem convicium exhibeant. Atqui nihil mirum si in priori casu nihil gravis mali offerant, in posteriori autem aliquid durissimi & admodum molesti. Hinc Leges illæ in speciem contradictoriæ: Si pater coeunte ducat uxorem, quam non ducet si sui arbitrii esset, Matrimonium contraxit, Leg. 12. ff. De ritu nuptiar. Et rursus: Velle non creditur, qui obsequitur imperio patris vel domini, Leg. 4. ff. De regul. Juris. Sed de his quantum ad praxim vide Tom. II.

S E C T I O Q U A R T A.

An Consensus Matrimonialis debeat esse absolutus?

Repetendum ex dictis Capite præc. n. 130. conditionem, quæ contractui cuilibet apponi potest, aliam esse quæ spectet tempus, seu præteritum,

tum, seu præsens, seu futurum contingens vel necessarium; aliam quæ honesta sit & licita; aliam quæ inverecunda & turpis: istam autem vel Matrimonii scopo adversam esse, vel nihil habere quod cum scopo Matrimonii incompatibile sit. His præmissis tria quaruntur. 1. an valeat Matrimonium sub quacumque conditione, etiam turpi, contractum; idque sine novo consensu; purificata vel non purificata conditione: 2. quæ conditiones Matrimonii substantiæ adversentur: 3. an licitum sit conditionate contrahere.

238. Constat 1. Matrimonium sub conditione de præsentis vel præterito stare vel non stare; prout stat vel non stat conditio, uti docet S. Thomas hic, q. 47. art. 5. Unde si quis in hunc modum contrahat: *Accipio te in uxorem, si tu es primogenita, si virgo, si id jam placet tuis parentibus*; nullum est Matrimonium, si non subsistat conditio; valet autem si subsistit. Et id verum est, si conditiones illæ sint honestæ, siue turpes. Unde valet Matrimonium sic initum: *Contraho tecum, si aureos centum mihi in dotem furata sis, si astu das mandata ad furtum*; vel *si sis Lutherana*.

239. An autem stet Matrimonium, si conditio de præterito vel de præsentis repugnet Matrimonii substantiæ; ut *Contraho tecum, si sumpsi*; vel *si modo sumas sterilitatis venena*; non convenit inter Theologos. Negat valere Sylvius in art. 1. q. 43. pag. 178. Aliter & rectius sentiunt Sanchez, Lib. 5. disp. 9. n. 6. Pontius, Lib. 3. c. 9. n. 9. &c. quia nulla hinc nascitur obligatio futuro Matrimonio contraria; & aliunde Jus irritans Matrimonium ob conditiones ipsius substantiæ contrarias, loquitur de conditionibus propriè dictis, quales non sunt quæ præteritum aut præsens respiciunt. Certum tamen videtur, quidquid acutius quam solidius differat Pontius, ibid. n. 10. huiusmodi conditiones, si obligationem in futurum inducant, vitare Matrimonium, ut si quis dicat: *Contraho tecum, si reperisti, vel si habes venena ad procurandam in Matrimonio sterilitatem*. Ita Sylvius, ibid. Concl. 3. Sanchez, supra, &c.

240. Sed quid statuendum de conditione impossibili, seu a natura, ut *Contraho tecum, si Lunam digito contigisti, si cogitationes meas scruteris*; seu de Jure, ut *Contraho tecum, si inter consanguineos Matrimonium iniri potest*? Variant circa punctum istud Doctores. Alii cum Pontio; ibid. cap. 4. volunt huiusmodi conditiones haberi pro adjectis, adeoque considerandas esse: unde sequitur Matrimonia hæc semper irrita esse. Alii, ut Sanchez, Lib. 5. disp. 4. n. 3. Covarruvias, Reiffenstuel in Tit. V. Lib. 4. n. 46. contendunt huiusmodi conditiones haberi pro non appositis, proinde nec Matrimonium irritare.

241. Prob. 1. Quia huiusmodi conditiones eodem modo rejiciuntur a Matrimoniis, quo ab ultimis voluntatibus, Leg. 45. ff. de hered. instit. ubi conditio: Si filia testatoris vivet, rejicitur ut impossibilis, cum testator filiam non habuit: idque quia Jus Civile testamentis favere voluit. Ergo & cum Jus Canonicum Matrimoniis favere voluerit, in his etiam prædictas conditiones tanquam non appositæ haberi voluit.

242. 2. Quia Gregorius IX. Cap. fin. de condit. apposi. conditiones impossibiles de futuro non rejicit, quia ad aliquid impossibile obligent; sed quia prorsus impossibiles sint. Atqui non minus impossibiles sunt quoad præteritum aut præsens, quam pro futuro.

Obijciuntur duo. I. Quod verba Juris proprie sunt intelligenda. Atqui, ut paulo ante fatebatur ipse Sanchez, conditiones de præterito aut præfenti non sunt proprie conditiones; ut hinc constat quod non suspendant consensum, prout faciunt veræ conditiones. II. Quod ex Gregorio IX. eodem modo rejiciuntur conditiones impossibiles, quo turpes. Atqui turpes non rejiciuntur, sed habentur pro adjectis, ut supra diximus. Ergo.

R. ad 1. conditiones de præfenti aut præterito non esse proprie conditiones; at dum Jus conditiones rejicit, non attendit ad conditionis proprietatem, quæ est suspendere, sed ad impossibilitatem, quæ tam in conditione impossibili de præfenti & præterito reperitur, quam si sit de futuro.. 244

R. ad 2. conditiones turpes non eo præfense rejici quod turpes sint, 245 sed quia incitant ad peccandum. Quapropter cum id solum inveniatur in turpibus de futuro, solum turpes de futuro rejiciuntur. At impossibiles eo rejiciuntur quia impossibiles sunt: hæc autem impossibilitas in conditione de præfenti & præterito reperitur. Ita Sanchez, ibid. n. 4.

Constat 2. conditiones de futuro necessario, ut *Si Sol oriatur*, *Si Antichristus venturus est*, nec Matrimonium nec alium contractum suspendere, statimque habere pro completis, modo contrahentibus cognita sint. Ratio est, quia, ut ait S. Thomas hic, q. 47. art. 5. *O. Talia futura sunt presentia in causis suis*, adeoque habentur ut jam impleta. 246

Nec nocet *Lex Heres meus*, ff. *De condit. & demonst.* ubi legatum sub conditione certo eventura factum, quamvis firmum caret effectu usque ad eventum conditionis. Hæc enim dispositio tunc dumtaxat locum habet, quando testator expresse noluit valere legatum, donec impleretur conditio. Fatemur autem nos cum ceteris, ut Sanch. Lib. 1. disp. 18. n. 6. Salmanticensibus, Capite 7. n. 2. Sylvio in art. 1. 4. 43. &c. ex generali circa conditiones omnes regula standum esse intentioni contrahentis; adeoque si reipsa intendat non contrahere nisi sub conditione impossibili, turpi, necessaria, puta *Si cras Sol oriatur*, suspendi contractum, donec impleatur conditio; proinde nunquam perfici, si conditio impleri non possit; licet Ecclesia hujusmodi conditiones rejiciat, easque habeat pro non appositis. Quapropter, ajunt ibid. Salmanticenses, quæcumque hic disputantur de conditionibus, in foro solum exteriori deserviunt, atque etiam cum de contrahentis intentione non constat, quia idem in hoc casu judicandum est quod judicat Ecclesia; cum ubi est præsumptio Juris, ibi probandi onus transferatur in Adversarium. 247

Dixi, modo contrahentibus nota sunt: Qui enim dixerit: *Contrabo tecum*, 248 *si hoc anno laborabit Luna*, seu *eclipsim patietur*, vult utique consensum suum ab eventu respectu sui contingente, licet in se necessario, suspendere. His ergo sepositis, quæ, ut obiter contra malevolos dicam, non in Theologorum, sed in Cæsarei Juris argutias, refundi debent.

CONCLUSIO I. Matrimonium contractum sub conditione honesta vel indifferenti de futuro contingente, valet quidem, sed non absolute, donec impleatur conditio. Idem contractum sub conditione impossibili jam nunc regulariter validum est: contractum vero sub conditione turpi valet, si conditio bonis Matrimonii non repugnet; si autem repugnet, invalidum est.

Prob. 1. pars: quia ea est generatim natura conditionis, ut contractus conditionate initi valorem usque ad conditionis eventum suspendat, ut habetur Leg. *Si stipulatus*, ff. *De verb. oblig.*

- 253 Quod tamen certus quidam ei Matrimonio valor inest, patet quia eo sic celebrato, nulla Pars ulque ad eventum conditionis alia invita resiliere potest. Neque tamen iis, dum conditio in pendulo est, Matrimonio uti licet, utpote necdum absolute perfectio, nisi a conditione recedere velint. Quod si ante eventum conditionis vel ipsi revocent consensum, vel alteri nubat, corrui illico Matrimonium. Id tamen licite facere non possunt, nisi iusta de causa. Quæ autem causæ sufficiunt ad resiliendum a Sponsalibus, ex ad huiusmodi coniugiorum dissolutionem sufficiunt.
- 254 Porro si Matrimonia hæc novo non indigeant consensu, de quo infra, ea posita conditione statim perficiuntur, etsi eam adimpletam esse nesciant contrahentes; quia qui sic contrahunt, rei ipsi, non autem notitiam ejus consensum suum alligant, nisi aliter animo pacti sint.

Sed quid si inito sub conditione paterni consensus Matrimonio, pater prius dissentiat, subinde vero consentiat? Quid rursus, si pater sic initi Matrimonii conscius nec dissentiat, nec assentiat, sed conticescat?

- 252 R. in priori casu cum Sanch. Lib. 5. disp. 7. n. 8. ex dissensu primo corrumpere Matrimonium, tum quia ex Leg. *Boves*, 89. §. *Hoc sermone*, ff. *De verb. signific.* sermo simpliciter prolatus de prima vice intelligendus est; tum quia statim ut pater dissentit, deficit conditio pro Matrimonio appositæ. Adde quod patre demum consentiente, facillimum sit de novo absolute contrahere.
- 253 Circa secundum existimant aliqui non valere Matrimonium istud. 1. Quia ex Legibus conditio debet in forma specifica impleri: taciturnitas porro non est formaliter consensus. 2. Quia ex Reg. 44. Juris in 6. *Qui tacet, nec consentire, nec dissentire videtur*. 3. Quia factum non præsumitur, nisi probetur, ex Cap. 31. *De officio Judic. deleg.* sed consensus est quid facti. Ergo nisi probetur, non est præsumendus.
- 254 Probabilior tamen, ut & receptor, est opinio contraria, quam tenent Sanchez, disp. 7. n. 12. Salmanticenses, cap. 7. n. 59. quia qui sub conditione beneplaciti paterni consentiunt, id intendunt unum ne pater Matrimonium ægre ferat, eive contradicat. Atqui hoc ipso quod pater, reclamare valens, conticescit, nec contradicit, nec factum ægre pati videtur. Ergo.
- 255 Atque hinc valeret idem conjugium, si pater tunc mortuus esset. Vel enim hanc patris mortem resciebant contrahentes, & tunc erat conditio impossibilis, & ut talis a Matrimonio rejicienda, ut dicam mox n. 260. vel nesciebant; & tunc cum eorum animus esset ne quid contra voluntatem patris molirentur, stabit Matrimonium.
- 256 Si contractum esset posita hac conditione: *Si pater dicat se consentire*, non sufficeret eo vivente silentium ipsius, quia de expresso ejus consensu pactum erat. At eo mortuo satis foret, ob rationem num. præced. allegatam.
- 257 Ad argumenta contrariæ opinionis, R. 1. conditionem in specifica forma esse apponendam, juxta contrahentium mentem, quæ in præsentia est ne Matrimonium displiceat patri.

R. 2. eum satis consentire qui non dissentit, cum unice intenditur 258
ne dissentiat & repugnet.

R. 3. non præsumi tunc temporis formalem consensum, sed præsumi 259
non dissentium, qui satis se probat & sufficit. Jam

Prob. 2. pars Conclusionis, videlicet quod initum sub conditione im- 260
possibili Matrimonium regulariter valet: Prob. inquam, ex Cap. fin. *De*
conditionib. ubi sic Gregorius IX. *Si condiciones contra substantiam conjugii in-*
ferantur; puta si alter dicat alteri: *Contrabo tecum, si generationem proli exi-*
tes; vel, donec inveniam aliam bonore vel facultatibus digniorem; aut si pro
questu adulterandam te tradas; matrimonialis contractus, quantumcumque sit
favorabilis, caret effectu: licet aliæ condiciones appositæ in Matrimonio, si tur-
pes aut impossibiles fuerint, debeant propter favorem ejus pro non adjectis ha-
beri. Ubi conditio impossibilis rejicitur propter favorem Matrimonii,
quod Ecclesia potius cupit valere, quam non valere; sicut Jus civile in
favorem ultimarum voluntatum ab iis condiciones impossibiles rejicit,
ne testamenta & legata suo frustrentur effectu. Quapropter Jus Cano-
nicum prædictas condiciones habet pro non adjectis, quasi sub iis con-
trahentes joci potius, & absolute contrahere voluerint, quam inva-
lide & cum gravi peccato. Quamvis enim in re tam seria, & in con-
ficiendo Sacramento, jocus ipse peccatum sit, id tamen quædam so-
lum est levitas. At quod quis sponte & libere Sacramentum irritum
facere velit, enorme est sacrilegium, quod sine gravi causa non
præsumitur.

At, inquires, consensus contrahentium est de essentia Matrimonii. At- 261
qui in tali Matrimonio ut minimum deest consensus illius qui sub con-
ditione impossibili contrahit. Is enim cum sciret conditionem impleri
non posse, censendus est, consensum suum ei alligando, reipsa noluisse
assentiri. Unde Instit. *De inutilib. stipulat. Si impossibilis conditio obligatio-*
nibus adjiciatur, nihil valet obligatio. Ergo cum Ecclesia validum facere
non possit id quod ex natura rei invalidum est, nullam ea vim præ-
dictis Matrimonii dare potuit.

Ut ab ea gravissima difficultate expediant se Theologi & Canoni-
stæ, mirum quot solutiones adinvenerint, ut videris apud Sanchez,
Lib. 5. disp. 3. & Ledesmam, 3. Part. q. 47. artic. 5. E pluribus duas seli-
gere placuit.

Prima censet Pontificem novum Jus induxisse, non quo validum facere 262
voluerit id quod de se invalidum est; sed quo præsumi velit, eum qui
sub tali conditione contraxit, absolutum præstitisse consensum, & con-
ditionem hanc veluti ludendo adhibuisse, prout idem in ultimis volun-
tatis præsumi voluit Civilis Legislator. Subdunt hujus responsionis Au-
tores, ad id ut locum habeat Decisio Gregoriana, duo requiri; 1. ut
contrahentes sciant conditionem esse impossibilem; 2. ut hujus Gregoriani
Juris notitiam habeant: alioqui enim censentur contraxisse, sicut ii omnes
qui sub conditione impossibili contrahunt: ii autem ex dictis nulliter con-
trahunt. Ex quo deducunt raro judicandum, etiam in exteriori foro, pro
hujusmodi conjugiorum validitate, quia rarum est ut contrahens uter-
que Jus illud cognoscat. Alterutro autem ignorante non stat Matrimo-
nium, quia ex parte ejus non præsumitur consensus absolutus.

263 Secunda opinio, non tam contraria quam disparata, vult dispositionem Gregorii IX. non eo accipi sensu, quod Matrimonium subconditione turpi vel impossibili contractum, statim debeat validum præsumi; sed quod validum præsumi debeat, quoties de contrahentis intentione dubitatur, an nimirum conditionem hanc serio apponere voluerit, an per modum joci. Tunc enim in favorem Matrimonii judicandum, prout in ultimæ voluntatis favore judicatur. Atque id constitutum est ut gravissima vitarentur incommoda, quæ pareret dissolutio Matrimonii fortassis validi, præsertim si aliis deinceps nuberent separati conjuges. Quod si ex circumstantiis constaret aut appareret conditionem impossibilem vel turpem serio adjectam fuisse, jam dubio procul nullum foret Matrimonium, quia nulla fuisset ejus contrahendi intentio. Et ideo dixi Matrimonia hæc valere *regulariter*, id est quando non constat de opposita Partium voluntate. Hic enim est quidem præsumptio *juris*, sed non *de jure*, quæque ideo probationem admittit in contrarium.

264 Inst. Ecclesia non potest supplere defectum consensus in Matrimonio, licet cum in testamentis supplere possit. Sed qui conditionem sibi notam pro impossibili, apponit, non videtur consentire, imo jocari, & ideo reipsa dissentire videtur. Ergo sicut qui cum ea quam defloravit, contraheret sub conditione, *si virgo es*, nugaretur, sic & in præsentī.

265 R. neg. min. Præsumitur enim in dubio, 1. sequi velle Ecclesiæ intentionem, quæ hujusmodi conditiones rejicit. 2. Nolle sponte & gratis Sacramentum irritum facere. Unde censetur quidem jocari in appositione conditionis ridiculæ, sed non quoad ipsum Matrimonii contractum; nec proinde consensum ejus supplet Ecclesia, sed præsupponit. Conditio, *si virgo es*, a defloratore apposita, non tam jocum quam crudelem ironiam importat; & ideo ex confesso omnium non continetur in Dispositione Gregoriana. Ita Reiffenstuel in Tit. *De condit. apposit.* n. 43. & 44. Pichler, *ibid.* n. 8. Vide & Salmanticenses, qui questionem hanc solide versant cit. Cap. 7. n. 24.

An conditio hæc, *Si Papa dispensaveris*, de Jure impossibilis censeri debeat, proinde an validum sit, necne, Matrimonium sub ea contractum a personis dirimente impedimento, sed quæ justam dispensationis causam habent, irretitis, colligi potest ex dictis Cap. præced. n. 93.

266 Tertia pars Conclusionis, nimirum quod conditiones turpes, sed Matrimonio haud adversæ, ipsum non irritent, prob. tum ex cit. Gregorii IX. Textu; tum quia conditio turpis Matrimonio adjecta, ut *Contraho tecum, si Petrum occidas*, incitat ad peccandum. Ergo habenda est pro impossibili: id enim possumus: quod Jure possumus, Leg. *Nepos*, ff. *De verbor. obligat.* Atqui conditio impossibilis a Matrimonio rejicitur. Ergo & turpis.

267 Hæc tamen *regulariter* sunt intelligenda: vel, si mavis, intelligenda sunt, cum ex circumstantiis non constat talem conditionem serio adjectam fuisse animo Matrimonii usque ad conditionis eventum suspendendi, prout a simili diximus supra, n. 247.

268 Cur conditiones turpes in Sponsalibus pro adjectis habeantur, eaque idcirco irritare possint, licet non irritent Matrimonium, dixi Cap. præced. n. 133. & seq.

Quarta pars Conclusionis, videlicet quod conditiones contra substantiam conjugii insertæ, attendantur, adeoque ob eas matrimonialis contractus careat effectu, patet ex eod. Cap. fin. *De condit. appos.* 169

Eo autem Capite non induci Jus novum, sed declarari Jus naturale merito docet Sanchez, L. 5. disp. 9. n. 3. Scilicet enim nec Matrimonium, nec res ulla sine substantia sua subsistere potest. Atqui Matrimonii substantia includit consensum in societatem conjugalem, quæ tacite omnia Matrimonii bona intendit, nempe indissolubilitatem, quæ est bonum Sacramenti, fidem observandam, & prolem suscipiendam, saltem in potestate. Ergo qui conditioni his bonis adversæ consensum suum alligat, palam ostendit se verum Matrimonium contrahere nolle. 270

Hinc invalide contrahit qui dicit: *Duco te, si prolis generationem evites*, positive scilicet per poculum sterilitatis, per imperfectum coitum, per feminis expulsionem vel effusionem: Vel *Nubo tibi, donec aliam honore vel facultatibus digniorem invenero*: Vel *Si pro quaestu adulterandam te tradat*. &c. Nimirum vero, ut advertit Grandin, p. 72. Potest conditio duobus modis contra Matrimonium pugnare, directe scilicet, impetendo ipsam ejus substantiam, seu mutuam corporum traditionem, & remote, subvertendo inseparabilem ipsius proprietatem. Matrimonii substantiam impetit conditio uxorem aliam, si quæ dignior occurrat, relicta priore, ducenda; quia idem est ac si dicatur: *Contraho tecum, si nolis mecum in perpetuum contrahere*; quod est se non tradere cum nexu indissolubili, sine quo Matrimonii essentia non subsistit. At vero Matrimonii proprietatem impetit conditio, seu quod mulier se tradat adulterandam ex pacto; seu quod conceptionem positive evitet; quia Matrimonii proprietatem est, quod neutra Pars fidem violare cogatur, & quod prolis generationem absolute non evitet. 271

Obj. 1. Id quod destruit immediate vel mediate substantiam rei, quandoque adveniat, illam destruit. Atqui prædictæ conditiones, si post Matrimonium adveniant, illud non destruunt: non enim desinet esse conjux, qui venena sterilitatis dabit post nuptias. Ergo nec illud antea positæ destruunt. 272

Confirm. Si quis contrahat cum intentione non coeundi, aut conceptionem impediendi, aut violandæ fidei, valide contrahet, ut omnes fatentur. Sed qui valide contrahit cum tali intentione, valide dubio procul contrahit sub ejus conditione. Ergo. 273

Resp. Omissa nunc Pontii opinione, de qua inferius, neg. maj. generaliter intellectam. Etsi enim id quod hominis vel bruti, antequam sint, essentiam destruit, eandem destruat si adveniat postquam sunt; id tamen quod destruit essentiam contractus alicujus in fieri, non destruit essentiam ejus in facto esse; quia fieri potest, & reipsa fit in solo Matrimonii contractu, ut quod ab homine pendet ut ponatur, cum jam positum est ab eo non pendeat. Unde invalide contrahit, qui contrahit cum impedimento dirimente, & tamen impedimentum dirimens, si superveniat, non destruit Matrimonium. Pariter igitur conditio substantiæ vel proprietatibus Matrimonii adversa, si ante Matrimonium ponatur, illud subvertet; ac si contracto superveniat, non eidem nocebit. Quia sicut penes hominem est non baptizari, 274

- tizari, non autem Baptismus semel valide susceptum rescindere, sic & a pari, &c.
- 275 Ad confir. neg. min. Aliud est enim non habere animum implendi id quod promittitur, aliud non habere animum se obligandi: unde valet votum, si quis voti obligationibus deesse cogitet, non autem si voti obligationes contrahere nolit. Valide ergo nubit, quæ nubendo adulterium statuit & meditatur, quia sic tantum peccat & peccabit contra obligationem suam; sed nec vere nubit, nec nubere potest, quæ fidei obligationem non contrahere intendit, quia intentio hæc Matrimonii proprietatem, adeoque & indirecte essentiam ipsius subvertit.
- 276 Inst. Intentio vitandæ prolis, vel adulterii, nihil aliud est quam vel negatio actus quem Matrimonium exigere potest; vel positio actus cui Matrimonium resistit. Atqui neutro Matrimonium subverti potest.
- 277 R. dist. min. Matrimonium neutro subverti potest, cum neutrum in pactum deducitur, C. Cum utrumque vi contractus matrimonialis exigitur, N. Sicut ergo intentio violandæ castitatis Religiosam Professionem non perimit, quam tamen perimit stipulatio cum Superioribus facta ne proficiens ad castitatem obligetur; sic intentio adulterandi non rescindit Matrimonium; rescindit vero, si a conjugibus deducatur in pactum.
- 278 Obj. 2. Condicio servandæ bonorum proprietatis est contra Religionis substantiam. Atqui tamen Innocentius III. Cap. fin. *Qui Clerici vel voventes*, validam declarat Professionem mulieris eo tenore factam, ut in domo propria cum omni sua substantia remaneret. Unde ipsa ad male dimissum Religionis habitum reassumendum, & servandum quod vovit. etiam percussuras induci debuit. Ergo.
- 279 R. 1. dubitari posse an votum ab ea muliere emissum, foret votum solemne, quod Moniales emittunt. 1. Quia qui vota hæc emittebant tempore Innocentii III. ut & nostro, in Claustris, non autem in domo propria remanebant. 2. Quia votum solemne solemniter post Novitiatum & cum apparatu emittitur: præfata autem mulier simpliciter votum emisit in manibus cujusdam de Fratribus S. Augustini; & verisimiliter in domo in qua permansit. 3. Quia votum solemne dubio procul Matrimonium dirimit. Porro Innocentius III. Matrimonium ab ea muliere deinceps contractum, ex eo partim dirimit, quod potius iniqua fuit & violenter extorta conjunctio, quam veri nominis Matrimonium.
- 280 R. 2. dist. min. Valida fuit Professio personæ substantiam suam conservantis quoad usum, utique ex Superiorum licentia, C. Quoad proprietatem, N. Hoc autem, non illud, Professionis substantiæ adversatur, inquit Salmanticenses, ibid. n. 92.
- 281 Obj. 3. Castitatis votum est de ratione Ordinis sacri. Atqui tamen ex Ancyra Synodo, Can. 10. apud Gratian. dist. 28. c. 8. *Diaconi*, si in ipsa Ordinatione protestati sunt velle se habere uxores, & postea ad nuptias venerint, in Ministerio manere permittuntur.
- 282 Responderi solet votum castitatis non esse de Ordinis substantia, quia jure solum positivo Ordinibus sacris annexum sit. Sed de hoc alibi.
- 283 Obj. 4. Valet Matrimonium sub his conditionibus: Si prolem neces, mutiles, mancarn reddas, oculis privas. Ergo.
- 284 R. neg. ant. cum Sanchez, disp. 9. n. 12. quia per hujusmodi condiciones deduc-

deducitur in pactum perniciæ prolis : Hoc autem pactum proprietati Matrimonii adversatur.

An idem dicendum sit de hac conditione ; *Si prolem a nobis semper abiciamus, & alendum exponamus*, controvertitur. Negat Sanchez, num. 13, quia conditio hac non est omnino contra bonum prolis; non enim omnem prolis curam abiciunt ii qui eam exponere intendunt ut ab aliis alendam.

Hic expendere solent Theologi an conditio honesta, quæ Matrimonii usum impedit, ut *Contrahetecum, si copula renuntie, si ambo castitatis votum emittamus, vel ante coitum profiteamur in Seligione*, Matrimonium perimat non secus ac inhonestæ conditiones de quibus supra. At quæstionem hanc jam a Cap. 1. præoccupavimus. Unum hic addendum remur, eos nimirum qui per hæc conditiones Matrimonium subverti existimant, fateri cum Salmanticensibus, c. 7. n. 93. contrariam quam amplexi sumus opinionem, satis, perinde ac suam, probabilem esse. Hinc porro practice sequitur gravissimæ temeritatis reum fore, qui prædictæ opinioni innixus conjugium sic initum proprio Marte vel alieno dissolveret. Unde postulant ratio & æquitas, ut qui de hujusmodi conjugiorum valore sibi credit esse dubitandum, Partes ad novum consensum adducat.

CONCLUSIO II. Peccant letaliter, tum ii qui sub conditione etiam honesta de futuro contingenti contrahunt, tum qui eorum conjugis interfiunt Parochi & Testes, nisi gravis quædam & insolita causa excuset.

Prob. 1. & 2. pars. 1. Quia moraliter peccat qui Sacramenta sub conditione de futuro conficit, aut conficiendis suo modo cooperatur, absque necessitate. Atqui vix unquam subesse potest juxta necessitas Matrimonium conditionate celebrandi, cum suo potiori effectu careat ante conditionis eventum, & ante eum rescindi possit; adeoque sicut omnino expectandus est conditionis eventus, sic & curandum sit ut ea ante Matrimonii celebrationem adimpleatur.

2. Quia Matrimonium sub conditione initum litibus mille, mille & anxietatibus obnoxium est. Ergo cum ista, quantum humanitas potest, avertenda sint a Sacramentis, debent & a Matrimonio averti.

Addit Sylvius, q. 43. art. 1. Concl. ult. deesse tunc legitimam Sacramenti materiam; quod nisi explicetur, non probatur omnibus; cum quidam existiment perici Sacramentum, non quidem cum Parochus & Testes præsentés sint contractui conditionato, quia tunc non est actualis, sed solum futura corporum traditio, sed cum præsentés sint dum impletur conditio. Verum quidquid sit de nova hac difficultate, constat saltem Sacramentum exponi periculo nullitatis, cum conditio ut evenire, sic & non evenire possit.

Prob. 2. pars, quia si furialis pater filiam ceteroqui in consanguineum propensa mortem minetur, nisi hunc actum ducat sub conditione dispensationis, non videtur arguenda obtemperando. Idemque de Parochis & Testibus, qui grave malum aliter avertere non possint, statuendum videtur. Neque Matrimonium hoc ex gravi metu caducum foret, quia metus non ipsam contractus substantiam, quæ maxime voluntaria supponitur, sed modum solum inficeret. Unde sicut valet Matrimonium illius quæ ex gravissima infamie metu hac die cum peccato mortali contrahit, sic & in

præfenti. Sed hac exceptione nullibi hæcenus a me reperta iudicat Lector prout voluerit.

S E C T I O Q U I N T A.

An identidem & quo pacto renovari debeat Consensus Matrimonialis?

- 290 **M**atrimonium potest contrahi, 1. sine consensu alterius vel utriusque contrahentis, ut si unus vel uterque fidei tantum, aut ex gravi metu consentiat. 2. Cum consensu intus quidem sincero, sed invalide præstito, seu propter absentiam Parochi, seu propter aliud impedimentum dirimens; quod quidem publicum esse potest, vel occultum. 3. Cum consensu ex eventu conditionis suspensio. Quæritur an & quomodo consensus in his casibus renovari debeat ut convalescat Matrimonium. Sit

CONCLUSIO I. Quando Matrimonium ex defectu veri in utraque Parte consensus invalidum fuit, debet utraque novum consensum præbere, & quidem exterius; idque, si fieri potest, coram Parocho, vel alio Sacerdote ad id deputato.

- 291 Prob. 1. pars, quia renovari non potest Matrimonium, quin renovetur id quod essentiam ejus primario ingreditur. Atqui ex dictis consensus essentiam, &c.

- 292 Prob. 2. pars. Quia rursus ex dictis ad Matrimonium, sicut ad alium quemcumque contractum, requiritur consensus humano modo vere expressus. Atqui prioris consensus expressio neutiquam vera erat, cum mera foret fidei consensus expressio. Ergo sicut novo consensu, sic & novo ejus signo opus est. Etsi autem signum hoc in copula ex maritali affectu peracta sufficienter habetur ex Cap. 1. *De conjugio servorum*, majus tamen quid ad gratiæ susceptionem requiri videtur. Unde

- 293 Prob. 3. pars. Quia enixe curandum est ut Matrimonium non sit contractus mere profanus, sed dignitatem & gratiam Sacramenti obtineat. Atqui id certo fieri non potest, nisi consensus coram legitimo Sacerdote renovetur. Ita sibi videri declarat Collator Carnotensis, sed asserit positive Sylvius, in q. 45. art. 2. Concl. 2. & sequitur ex dicendis art. 2. hujus Capituli.

Dixi, si fieri potest, ubi enim deesset Sacerdos, vel ab omni coitu abstinendum esset: vel renovato utrinque consensu hærendum intra fines contractus civilis.

CONCLUSIO II. Probabile quidem est Matrimonium ex unius duntaxat consensu invalidum, ex hujus solius consensu, quocumque demum tempore renovetur, convalescere, dummodo alter consensum suum non revocaverit. Contraria tamen opinio, quantum fieri potest, prædicte est tenenda.

- 294 Prob. 1. pars: quam tenent SS. Thomas & Bonaventura, alique plures apud Sanchez, Lib. 2. disp. 32. n. 9. Ad Matrimonium sufficit, ex pluries dictis, duorum in idem consensus. Atqui is in præfens occurrit, cum ex hypothesi perseveret consensus prioris, (qui partem habet pro conjugio, & ab ea qua tali debitum petit) & huic accedat consensus posterioris. Unde quod aliqui requirunt ut consensus is exterius exprimat

matur, nihil injicit morte; cum & coitus & actio quavis maritaliani-
mo facta, eundem satis manifestet. Unde rursus necesse non est ut con-
jux alter de prioris consensus defectu admoneatur.

Nec obest, ait Antonius, p. 490. quod Pars quæ olim vere consensit,
fortassis in eo consensu perseverare nolle, si sciret alium non consen-
sisse. Hoc enim non obstante manet consensus de se validus; neque hic,
utpote absolutus, per disconsensum sub conditione ponendum revocatur,
cum aliud sit, *Nolo*, aliud, *Nollem*.

Prob. 2. pars, quam ut tutam magis in praxitenendam suadet idem 295
Antonius, nisi scandalum, vel grave periculum aut incommodum ti-
meatur, quamque necessariam esse judicant nonnulli apud Sanchez ubi
supra n. 8. Prob. inquam, quia in re matrimoniali ea, nisi grave quid
obstet, tenenda est opinio, quæ sola valori Sacramenti certo consultit.
Atqui talis est secunda opinio, de qua nunc.

His adjungi posset auctoritas Clementis VIII. qui teste Comitolo
consensum ab utroque conjuge in presenti casu renovari voluit. Sed
obstat quod contrariam opinionem Pio V. non imparis meriti viro
affingit Navarrus. Quo de supra, num. 32. & 38.

CONCLUSIO III. Cum Matrimonium ex defectu presentis Testium
& Parochi nullum fuit, necessum est ut coram iis iteretur.

Prob. Quia Matrimonium clam, seu absque Parocho & Testibus ce- 296
lebratum, solemnitate essentialiter requisita caret. Ergo quotiescunque
sine eorundem concursu celebrabitur, non magis valebit quam prima
vice, quia semper suberit eadem, quæ primitus, invaliditatis ratio.

Excipe, nisi secunda vice contrahatur in loco ubi receptum non sit
Tridentini clandestina conjugia irritantis Decretum. Et tunc quidem
omnino odis eritendum ut coram legitimo Sacerdote contrahatur; ne
juxta sententiam ad minus probabilem, quam deinceps amplectemur,
2. Sacramenti ratione excidat.

CONCLUSIO IV. Si Matrimonium fuerit nullum propter impedimentum
aliquod dirimens, ante omnia curandum, ut Pars nullitatis conscia nec de-
bitum exigit, nec reddat exigenti; alioqui scienter fornicatura. Ut autem
convalescat Matrimonium illud, 1. obtinenda est dispensatio; nisi tale sit
impedimentum quod per se cesset, ut defectus ætatis. 2. Uterque conjux
novum exterius consensum præstare debet: unde Matrimonii nullitas
comparti, quam caute fieri poterit, detegenda est.

Prob. hæc postrema pars, quæ sola difficultatem fælescere potest. 297
Tunc utraque Pars novum consensum præstare debet, cum consensus
prior de se omnino fuit invalidus: Quod enim de se prorsus invali-
dum est, nullum fortiri potest effectum: *Nec firmatur tractu temporis*,
quod de jure ab initio non sussistit, ex Reg. 18. Juris in 6. Atqui quoties
Matrimonium cum impedimento dirimenti contractum est, consensus
eidem datus de se omnino invalidus fuit, utpote qui fuerit inter per-
sonas relative ad se inhabiles. Ergo.

Atque hinc Pars nullitatis conscia de eadem admoneri debet. Alioqui
enim non nisi ex errore consentit; sicque non ponit proprie consensum
novum, sed priorem invalidum renovat. Jam vero consensus invalidi
renovatio Matrimonium invalidum non confirmat. Unde constans isthæc

Sacræ Pœnitentiariæ Clausula: *Ut dicto conjugē de nullitate prioris consensu certiorato . . . dispenses.*

Qua vero ratione ad novum consensum allici possit Pars impedimenti nescia, fusius quam felicius dixi, Tom. II. ubi de impedimento Affinitatis. Suadet Henno, pag. 525. ut convocato ad prandium, aliamve honestam recreationem; Parocho, vel Confessore ad id legitime deputato, Pars conscia nullitatis, cujus causas, ne se ipsam infamet, aperire non potest, coram eo & aliis Testibus magna comparti exhibeat conjugalium amicitia signa, ipsamque eo adducat, ut id pronunciet: *Accipio te in meam, quasi nunquam accepissem*; quia tunc respondebit altera: *Idem ego facio.* Alias, inquit præfatus Theologus, *Sacramentum exponitur periculo nullitatis ob defectum legitimi Sacerdotis, forte illius Ministri. Unde Parochus, aut alius ejusdem nomine assistens, id eo tempore exequi debet, quo credit prudenter conjuges esse in statu gratiæ.*

Sed 1. ad quid testes, quorum præsentiam non exigit Sacra Pœnitentiaria; quique, quo plures erunt, eo facilius mali quidpiam subodorabuntur? 2. Quid operabitur sola Sacerdotis præsentia, si forte sit Sacramenti Minister, nisi formam pronuntiet? Ut quid igitur non monet Henno, eam submissa saltem voce pronuntiandam esse? 3. Annon postrema hæc verba: *Quasi nunquam accepissem*, utcumque indicant hunc jam vere acceptum fuisse in conjugem? Annon proinde qui sic renovatur consensus, ex errore renovatur? At qui mecum difficultatem hic persentient, in ea dissolvenda necum hærebunt.

Interim non pigebit repetere, Confessario qui animadvertet Partes cum impedimento dirimente, quod invincibiliter ignorant, contraxisse, sedulo cavendum ne de ipso eas prius admoneat; quam perspexerit an & quale ex monito suo incommodum, vel scandalum, subsequi possit. Unde ei pensandum istud Innocentii III. Cap. Quia circa, 6. De consang. &c. *Dissimulare poteris ut remaneant in copula sic contracta; cum ex separatione grave videas scandalum imminere.* Vide quæ de hac admonitionum materia diximus Tom. VI. & animadverte Professionem irritam eodem modo convalidari ac Matrimonium.

CONCLUSIO V. Matrimonium ex impedimento dirimente invalidum, publice post dispensationem instaurari debet, cum nullitas ejus vel notoria est, vel verisimiliter in posterum manifestanda. Unde novus tunc coram Testibus & Parocho consensus præstari debet.

298 Prob. Quia Trid. ideo Matrimonia publice contrahi vult, ut de iis tam Ecclesiæ quam Imperio publice constaret; sicque graviora, quæ ex clandestinis nuptiis scaturiebant incommoda, concubinatus præsertim & adulterium, vitarentur. Atqui non constaret publice, & ad hunc effectum, de Matrimonio clandestine tantum & sine Testibus renovato. Ergo recurrent omnia, quibus Tridentinum mederi voluit, incommoda. Siquidem conjux alter, probato deinceps impedimento, non posset ab alio Matrimonio ineundo coerceri; quia constaret de prioris Matrimonii nullitate, non autem de convalidatione ipsius.

299 Atque hinc juxta Sanchez, Lib. 2. disp. 37. n. 11. si impedimentum probari possit a duobus Testibus omni exceptione majoribus; quique illud non didicerint ex relatu alterius conjugum: (tunc enim tantum depo-
nerent

nèrent de hujus Confessione, quæ, nisi accedat publica fama, insufficientes est) Matrimonium denuo in facie Ecclesiæ, coram Parocho & Testibus, celebrandum erit, ob rationes modo allatas. Vide num. seq.

Sed num præmittendæ erunt in hoc casu novæ contrahendi denuo Matrimonii promulgationes? 302

Affirmat idem Sanchez, Lib. 8. disp. 35. n. 20. quia prius Matrimonium perinde se habet, ac si contractum non fuisset. Quod tamen limitat, nisi eadem denuntiationes paulo antea pro priori Matrimonio nullo præmissæ essent; quia quæ paulo antefacta sunt, hic & nunc moraliter fieri censentur. Quotum vero tempus ita longum censeri oporteat; novis ut denuntiationibus opus sit, prudentis viri arbitrio relinquitur idem Theologus; a quo expendi vult, num attentis contrahentium moribus, periculum sit ne a primis denuntiationibus novum aliquod impedimentum, vel dirimens, vel impediens, subortum sit. *Et rarissime, inquit, trimestre reputarem longum tempus.*

Hæc quidem facile admisero, cum impedimentum jam publicum evasit. At si necdum eruperit; tantumque vereri sit ne deinceps a duobus tribusve Testibus propaletur, censeo abstinendum a denuntiationibus, ex prævia Episcopi dispensatione. Ut quid enim toti aperiatur Parochiæ quod ea plerumque citra scandalum rescire non possit. Tunc ergo longe satius est ut in renovandi Matrimonii testes assumantur ii, vel eorum præcipui qui impedimentum cognoverant. 301

CONCLUSIO VI. Matrimonium occulte tantum renovari debet, quando cum impedimento nunc & in futurum occulto celebratum est.

Prob. I. Quia ita declaravit Pius V. ad preces totius Pœnitentiariæ, prout ex Sylvio post Navarrum diximus T. II. 302

2. Quia Lex Tridentina, quæ clandestinæ nuptiæ prohibentur, non se extendit ad hunc casum. Ejus enim ratio est ut vitentur gravia, quæ ex clandestinis conjugii pullulabant, mala; dum qui clam cum una contraxerant, eadem relicta novum cum alia Matrimonium inibant publice. Atqui ratio hæc præsentem ad casum non se extendit: cum enim Matrimonium prius, licet a parte rei nullum, nihilominus in Ecclesiæ foro validum fuerit; (ut enim impedimentum, sic & invaliditas occulta sunt) non est vereri ne sponsoꝝ alter aliud conjugium, quod polygamie pœnas subiret, attentare ausit. 303

3. Quia praxis contraria patentem scandalis aliisque incommodis pluribus aditum referaret. Ergo non est verisimile hanc ab Ecclesiâ fuisse intentam. 304

Obijciantur præsertim duo, I. quod conjugium prius fuerit omnino nullum; proinde coram Ecclesiâ denuo celebrandum sit, quasi nunquam celebratum esset. II. Quod etsi cessat ratio Legis in speciali casu, non ideo tamen cessat Lex propter commune bonum edita, ut dictum est in Tract. de Legibus. Ergo licet in proposito casu cesset ratio Concilii, non tamen Lex ipsius. 305

R. ad 1. neg. antec. Hoc enim Matrimonium, licet in se nullum, fuit tamen validum quoad præsumptionem Ecclesiæ impedimentum nescientis, adeoque jus habentis prohibendi ne Partes novo se conjugio implicent. Ergo non est de eo judicandum quoad præsertiam Parochi & 306

Te-

Testium, perinde ac si contractum non fuisset, sed tantum quoad necessitatem iterandi consensus.

- 307 R. ad 2. neg. conf. ut que falsum supponat. Quod ut intelligatur, notandum cum Sanchez, eadem disp. 37. n. 3. aliud esse quod cesset ratio Legis in aliquo casu, aliud quod ratio Legis, seu Lex ipsa ad illum casum se non extendat. Cum cessat ratio Legis in casu particulari, non ideo definit Lex in eo casu obligare; ut dixi Tom. II. At vero cum ratio Legis nunquam se a principio ad aliquem casum extendit, Lex nunquam in eo casu obligavit. Sic cum precepit Superior ne Religiosi adeant locum in quo laborant Artifices, quia eos garritu suo a labore avertunt, si quis eo se conferat, ne voculam quidem proferre intendens, dicit se cessare in se rationem Legis; nec tamen juxta nos a culpa immunis erit. Si quis vero se eodem transferat festiva die, non dicit in se cessare rationem Legis, sed Legem nunquam hunc casum comprehendisse; quia feriata die vacat a labore Artifices: His porro suppositis palam est Tridentinæ Legis rationem non cessare simpliciter in casu proposito, sed ad eum nunquam se extendisse. Lex enim Trident. eos solum casus comprehendere intendit, ex quibus fieret ut jam conjugati nova fornicarie contraherent Matrimonia, quibus Ecclesia mederi non posset. Atqui id contingere non potest, quando Matrimonium palam contractum fuit, nec ulla ratione probari potest invalide fuisse contractum.

- 308 Quia tamen Matrimonium secreto renovatum; nec Sacramenti rationem certo habet, nec sacramentalem gratiam certo parit, curandum, sicut pluries monuimus, ut illud coram Parocho, vel alio Sacerdote ad id legitime deputato, a compartibus in sacro Penitentia Tribunali antea reconciliatis, renovetur. Et hanc servant praxim qui Missionibus per pagos & villas incumbunt.

- 309 Imo non desunt Diecefes, in quibus renovatio hæc Tabulis seu Registris inferatur. Quod sicut redarguere non est meum, sic nec laudare impensus: cum ex eo fieri possit, hodie præsertim, ut Partis alterius vel utriusque crimen, serius, ocus innotescat. Ad summum ergo renovationem hanc occulto Libro inscribi velim: imo nunquam, si tale sit impedimentum, ut nusquam detegi valeat, puta si defuncta sit uxoris soror, quam quis ante Matrimonium suum fornicarie cognovisset.

CONCLUSIO. VII. Cum Matrimonium conditionate in Ecclesia coram Parocho & Testibus contractum est, non videtur necessarium ut coram iisdem post conditionis eventum renovetur consensus. Id tamen practice servandum, ne forte Matrimonium sacramentali dignitate privetur.

- 310 Prob. 1. pars. Quia ex fise disputatis Capite præcedenti, a n. 146. probabilius est, Matrimonium, ut & alios contractus conditionate initos, statim ut adimpleta est conditio, absque novo Partium consensu valere & perfici.

- 311 Prob. 2. pars. Quia cum de Sacramento agitur, pars tutior tenenda est, cum & facillime potest teneri, & Pars opposita non est omnino improbabilis. Atqui 1. tutius est ut purificata conditione renovetur consensus coram Parocho; cum & id in Matrimoniis per Procuratorem contractis: quæ tamen minus dubii habent, fieri consueverit; & incertum sit an benedictio sacerdotalis hoc anno data moraliter uniatur consensui post bica.

biennium, vel eo plus, absolute dato. 2. Et ea pars facile teneri potest; ut per se patet, præsertim cum exigant Theologi plures cum Simonetto, p. 280. ut *Parochus & Testes non solum contrahunt, sed etiam impleti conditionis assistant*; vel saltem ut *priusquam adfuerint contrahunt, coram eis declarent contrahentes impletam esse conditionem*; quia *Parochus & Testes non solum inchoati, sed etiam completi & perfecti contrahunt, saltem externi, debent esse conscii, ut vitentur incommoda quæ vitari voluit Tridentinum*. Jam vero qui Paracho eventum conditionis penitentiare debent, suum coram ipso consensum sacramentaliter renovare facillime possunt. 3. Demum non omni caret probabilitate opinio, quæ novum adimpleta conditione requirit assensum; præsertim si in Matrimonio non spectetur ratio sola contractus, sed & ratio Sacramenti; quæ unionem verborum Sacerdotis cum Partium consensu, si minus physicam, at certe moralem requirit. Ergo.

Confirmatur, vel potius evolvitur ratio paulo ante proposita: videlicet, ut post Ledesnam, Coninck, & plures alios, advertunt Salmon-ticenses, Cap. 7. n. 82. Ubi cumque viget Tridentinum, Parochus & Testes debent assistere Matrimonio vero & completo secundum omnia quæ ex parte contractus ad ejus substantiam requiruntur. Atqui cum simpliciter assistunt Matrimonio pure conditionali, non assistunt Matrimonio completo, &c. Quia Matrimonium sub conditione celebratum non est verum, nedum perfectum Matrimonium, ante eventum conditionis. Unde possent Partes cum aliis contrahere; ex mutuo consensu licite, absque illo autem valide. Ergo longe tutius est ut in hoc casu renovetur consensus in facie Ecclesiæ; vel potius nusquam admit-tenda sunt in praxi hujusmodi conditiones, nisi forte in casibus pene metaphysicis. Tunc autem Pastor, quia benedictionem Matrimonio post eventum conditionis daturus sit, eandem Matrimonio eidem, dum pure conditionatum esset, denegare deberet. Ad quid enim benedictiones duæ, id est, juxta nos, duæ ejusdem Sacramenti formæ, quorum altera inutiliter proferatur, nisi forsitan alterutra sit tacite conditionalis, prout esse videri possit in Matrimoniis per Procurato-rem contrahis? 312

S E C T I O S E X T A.

De Objecto Consensus Matrimonialis.

QUI contrahunt Matrimonium, tria intendere possunt, vel conjun- 313
ctim, vel divisim; 1. individuum vitæ societatem, sive excludendo cetera, sive ab iis abstrahendo: unde horumce Matrimonium potius in indissolubili animarum, quam in corporum nexu consisteret. 2. Mutuam, eamque irrevocabilem corporum potestatem, cum jure seu ligato, seu expedito iisdem corporibus utendi. 3. Hunc ipsum usum. Primum sufficere docet Pontius, Lib. 7. cap. 56. & 59. pag. 542. unde impotentes ipsos, stando in Jure naturali, valide nubere contendit, modo non contrahant in ordine ad copulam. Secundum requiruntur alii communiter; sic tamen ut nonnulli jus illud in corpora nullo castitatis mutæ pacto valide ligari

ligari posse contendant. Alii denique consensum in copulam, non explicite quidem, sed implicite ferri debere propugnant. Sit

CONCLUSIO I. Non est improbabilis prima Pontii opinio.

- 314 Prob. Quædam ejus momenta leviter evolvendo, & quidem 1. hanc tenere viri graves, eo saltem teste, ut Antoninus, 3. Part. tit. 1. c. 22. §. 3. Paludanus, Petrus Soto, fufe Medina, L. 5. de Contin. a. c. 74. & ut videri potest, S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. art. 2. ubi hoc argumentum: Si sciat mulier virum esse frigidum quando cum ea contrahit, verum est Matrimonium. Ergo frigidity, quantum est de se, Matrimonium non impedit, sic solvit S. Doctor. Ad 4. dicendum, non in quolibet contractu hoc universaliter tenetur, quod ille qui est impotens ad solvendum aliquid, non reputatur idoneus ad contractum illum, quo se obligat ad ejus solutionem. Tamen impotens potest esse tripliciter, uno modo quia non potest solvere de jure, & sic talis impotentiam omnibus modis facit contractum esse nullum; siue sciat ille cum quo facit talem contractum, siue non. Alio modo, quia non sit solvendo de facto, & tamen si sciat ille cum quo contrahit, hanc impotentiam, & nihilominus contrahit, ostenditur quod alium finem ex contractu querit, & ideo contractus stat: si autem nescit, tunc contractus nullus est: ideo frigidity, quæ causat talem impotentiam, ut homo non possit de facto solvere debitum, & conditio servitutis, per quam homo non potest de facto libere tradere, impediunt Matrimonium quando alter conjugum ignorat hoc quod alius non potest reddere debitum. Impedimentum autem per quod aliquis non potest de jure reddere debitum, ut consanguinitas, annullat contractum Matrimonium, siue sciat alter, siue non. Ergo valet, saltem de jure naturali, Matrimonium frigidi, seu impotentis. Quare porro? Quia ex contractu alium finem querit quam jus in corpus compartis: adeoque sola indissolubili societate contentus est.

- 315 Prob. 2. Ad essentiam Matrimonii requiritur tantum mutua animorum conjunctio in individuam vitæ sociotatem cum diversitate sexus. Atqui conjunctio hæc, etiam cum positiva Juris cujuscunque diversæ exclusionem, ut in impotentibus, subsistere potest, Minor patet. Prob. maj. Si quid ultra conjunctionem animorum ad Matrimonium requiratur, maxime corpus idoneum generationi. Atqui hoc non: Nullum enim Sacramentum sine materia sua subsistere potest, ut patet in Eucharistia, quæ nec sublatò pane ponitur, nec sublati aut corrupti panis speciebus perseverat. Atqui ex omnium confesso subsistit Matrimonium, etsi eidem contracto impotentia perpetua superveniat. Ergo corpus generationi idoneum non est necessaria ejus materia. Alioqui enim sicut dissolvitur Matrimonium, si mulier in virum mutetur; (quod, inquit Pontius, pag. 543. fieri possit non nubito, cum id evenit apud Complutenses eo tempore quo ibi commorabar, & in Plinio & aliis antiquioribus legerim;) sic & dissolvitur Matrimonium, si corpus generationi aptum esse desinat.

- 316 Nec est quod reponant 1. per impotentiam supervenientem non solvi Matrimonium, quia scilicet natura sua indissolubile sit: 2. ad transferendum corporis dominium a principio contractus, necessum esse ut conjuges possint fieri una caro, id autem translatò semel dominio jam necessum non esse; quia conditio, quæ cum antecedit, materiam reddit inha-

inhabilem contractui, non reddit materiam simpliciter ineptam vinculo quod oritur ex priori contractu; quod cum in pluribus impedimentis, tum in affinitate præsertim manifestum est. Ea enim si præcedat in primo gradu, Matrimonium facit irritum; non autem si contracto jam Matrimonio adveniat. Non est, inquam, si Pontio fides, quod hæc replicentur.

Non 1. Ut enim dissolubile censeretur Matrimonium, necessum foret ut materia vel nullatenus, vel accidentaliter tantum mutata, separari possent conjuges. At quod separarentur, materia essentiali deficiente, nihil faceret ad ejus dissolubilitatem. Sicut nec perpetua definit esse Eucharistia, licet corruptis speciebus abscedat Corpus Christi; nec indissolubile esse definit conjugium, licet mutato sexu, (si mutari potest, ut somniat Pontius) dissolvitur Matrimonium. 317

Non 2. Si enim corpus aptum generationi est materia ad contractum Matrimonii substantialiter necessaria, necessum est ut ea sublata corruat Matrimonium, sicut de sexus mutatione dictum est. Quod enim corpus de apto mutetur in ineptum, non est accidentalis aliqua variatio in materia contractus, sed, juxta Adversarios, substantialis. Ubi cumque autem hæc occurrit, ibi necessum est ut rei substantiam perimat. 318

Aliud est sane de impedimentis, quæ non efficiunt materiam substantialiter, sed accidentarie tantum, & ex mera Juris positivi dispositione, matrimoniali contractui ineptam. Unde cum positivo tantum Jure constitutum sit affinitatis impedimentum, nihil mirum est si præcedens affinitas Matrimonium irritet, non vero subsequens: quandoquidem non potest Ecclesia Matrimonium ab initio validum & consummatum dissolvere, sed tantum declarat nullum quod a principio infirmum fuerit. 319

Prob. 3. Quia, (& id notandum ut difficultatibus multis præcludatur aditus) licet potentia & jus ad copulam sint essentialis conjugii materia, quando illud celebratur in ordine ad generationem, (quoniam qui de jure illo paciscitur, non nisi relative ad ipsum contrahere intendit) non est tamen essentialis omni Matrimonio, ut qui illud contrahit, vel copulam, vel ullum jus copulæ intendat. Scilicet enim qui virginitatem absolute vovit, ut B. Virgo, Matrimonium vere contrahere potest. Atqui contrahendo, nec expresse nec implicite consentit in copulam, vel ejusdem, adeoque non tradit corpus idoneum carnali copulæ. Quod enim impotens sit impotentia physica vel morali, nihil interest; cum tantum inquiremus an contrahi possit Matrimonium tradito quidem jure in corpus quantum ad omnia societatis onera; sed ita negato quoad copulam, ut hæc neutra ex parte sine peccato præstari possit. Jam vero ubi præcedit absolute castitatis votum, aliique contrahenti cognitum, & acceptatum ab ipso, jus illud vere non traditur. Ergo. De ceteris adi prædictum Auctorem, cujus præcipuas ad præcipua argumenta responsiones strictim refero in gratiam amici, cui plurimum sapit isthæc Pontii opinio. 320

Objicit itaque sibi, 1. quod ad Matrimonium requiritur traditio domini in corpus; quæ traditio includit consensum implicitum in copulam. Porro ne implicite quidem consentire potest, qui vel ad eam esse inhabilis, vel si habilis est, nullum ad eam jus dare intendit. 321

2. Quod si sola sexus diversitas cum ordine ad naturalem societatem, sed sine radicali dominio in ordine ad copulam, sufficit ad rationem 322

Matrimonii, poterit absolute verum inter fratrem & sororem iniri Matrimonium. Atqui. &c.

- 323 3. Quod in hoc casu vel jus habent conjuges, ne alter adulterium committat, vel non habent. Si 1. ergo femina jus habet in corpore mariti, quod repugnat hypothesei nostræ. Si 2. quomodo stabit id Pauli: *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter vir, &c.*
- 324 4. Vel impotentia frigidi, cujus in hac opinione valet Matrimonium, spectato Jure naturali, nota est alteri, vel ignota. Atqui neutro modo valide contrahit, non priori; quia qui potens est, corpus suum impotenti pro corpore ipsius tradere non potest. Non posteriori; quia ex communi contrahendi ratione, & secluso continentie servandæ pacto, traditur idoneum generationi corpus pro corpore pariter idoneo.
- 325 5. Sixtus V. spadonum Matrimonia declaravit irrita esse, non tantum positiva sua Lege, quod nihil probaret, sed ex natura rei. Verum hæc nullo negotio dissipat Pontius. Reponit itaque, Cap. 59.
- 326 Ad 1. non requiri ad Matrimonium translationem domini in ordine ad coitum, sed duntaxat in ordine ad individuum vitæ societatem, mutuaque sanitatis & ægritudinis officia.
- 327 Ad 2. negat Matrimonium inter Fratrem & sororem Jure naturali nullum esse, sed tantum divino aut ecclesiastico Jure. Addi possit satis quidem esse ad Matrimonium individuum vitæ societatem, at non posse eam ab iis contrahi qui ad eam a natura inhabiles sunt, ut frater respectu sororis, juxta eos qui objectionem proponunt; & filia respectu patris, secundum omnes.
- 328 Ad 3. fatetur tunc commissum iri adulterium, quia etsi impotens jus ad copulam non habet, habet jus ne femina corpus suum in alieno usus convertat, & ne occasione illius infametur. Quin & licet impotens jus non habeat femina corpore utendi ad actus maritales, habet radicem juris hujus, quo etiam uti posset, sublata per miraculum aut aliter impotentia. Deinde quid tum, si dicatur in eo casu non fore adulterium, quale in mulieribus ad copulam assumptis esse solet? Hæc ille, n. 4. p. 547.
- 329 Ad 4. nota est ex hypothesei frigiditas unius alii quicum contrahit: nec ideo mutat Matrimonium, quia is corpus frigidi non acceptat in ordine ad copulam, sed solum ad individuum vitæ societatem. Ex ea tamen acceptatione nascitur jus radicale ad copulam; vi cuius juris, sublato, ut statim diximus impedimento, non essent, qui sic contraxerunt, rei fornicationis, si postmodum coirent.
- 330 Ad 5. agnoscit Pontius omnia spadonum vel eunuchorum conjugia jam a Sixti Decreto irrita esse, seu in ordine ad copulam, seu in ordine ad caste vivendum contrahantur; at eadem ex natura rei, si ad caste vivendum ineantur, valida esse vel ex ipso Sixti Decreto consicere nititur. Sic enim loquitur Pontifex: *Nos igitur attendentes quod secundum Canonicas Sanctiones, & naturæ rationem, quia frigidi sunt impotentes, iidem minime apti ad contrahenda Matrimonia reputantur; quodque prædicti eunuchi aut spadones, quas tanquam uxores habere non possunt, easdem habere ut sorores nolunt, quia experientia docet, tam ipsos, dum se potentes ad coeundum jactitant, quam mulieres quæ eis nubunt, non ut caste vivant, sed ut carnaliter invicem conjungantur, prava & libidinosa intentione sub prætextu Matrimonii*

carpes huiusmodi conjunctiones affectare . . . Et insuper considerantes quod ex spadonum conjugis nulla utilitas provenit, &c. Et iterum: Eos etiam qui sic jam contraxerunt, si apparet eos non ut caste simul vivant contraxisse, sed actibus carnalibus operam dare, simul ut in uno & eodem lecto dormire convincantur, similiter separari cures. Atqui hic rejicitur quidem, ut invalidum, secundum Canonicas Sanctiones & nature rationem, Matrimonium eorum qui non nubunt ut caste vivant: at simul approbatur ut haecenus valida eorum conjunctio, qui contraxerunt ut instar fratris & sororis viverent; quique ne carnales actus attentarent, in uno & eodem lecto minime dormiebant. Ergo conjugia hæc per se & ex natura rei non erant irrita. Sic ille, Cap. 67. pag. 566. qui & supra Cap. 58. opinionem hanc suam ex variis Pontificum & SS. Patrum textibus, si minus solide, at ingeniose saltem, confirmare enititur. Sententia hæc, si cuiquam placebit, is nonnulla quæ passim diximus & subinde dicemus, ad eam reformabit.

CONCLUSIO II. Non requiritur ad Matrimonii valorem consensus in copulam saltem explicitus.

Prob. 1. Ad Matrimonii valorem sufficit consensus in id quod est de essentia Matrimonii. Atqui ex dictis jam ab ipso Tractatus limine copula non est de essentia Matrimonii. 331

Prob. 2. Qui cum expressa amplectenda Religionis intentione Matrimonium contrahit, valide contrahit, ut patet ex Cap. *Commissum*, 16. De *Sponsal.* Atqui is coitum non intendit explicite. Imo nec cum necessario intendit quisquis baptizatus contrahit, cum baptizati omnes sub ea conditione contrahant, ut neuter debitum reddere teneatur, si ante Matrimonii consummationem Religiosum statum subire velit. 332

Prob. 3. Quia verum fuit inter Deiparam & B. Joseph conjugium. Atqui nunquam explicite in copulam consensit B. Virgo: quin & hanc satis exclusit hæc verbis: *Hominem non cognosco*, nec unquam cognitura sum; quæ sane animo protulerat, antequam exterius coram Angelo proferret. 333

Prob. 4. Quia e duobus distinctis potest intendi unum, etsi non intendatur aliud. Atqui jus ad copulam ab ejusdem usu plane distinctum est. Ergo sicut potest quis in tradendum agri dominium directum consentire, non tamen in tradendum, quem sibi retinet, usum illius; sic a pari. 334

Prob. 5. Qui Deo jejunium spondet, valide spondet, quamvis jejunare non intendat. Ergo qui dominium corporis sui tradit, vere tradit, etsi usum denegare sibi proponat. 335

Dixi, *saltem explicitus*: disputant enim Theologi annon requiratur consensus implicitus in copulam: Alii negantibus; quia nec B. Virgo, quæ copulæ cuicumque renuntiaverat, nec qui Religionem ante Matrimonii consummationem ingredi proponit, in coitum ullatenus consentire videntur: Alii affirmantibus; quia qui consensit in Matrimonium, essentialiter consensit in traditionem corporis sui: sed qui consensit in traditionem corporis sui, consensit in id quod essentialiter ordinatur ad copulam: cum traditio seu jus essentialiter ordinetur ad usum, potentia ad actum, causa ad effectum. Jam vero qui consensit in aliquid essentialiter ordinatum ad copulam, in ipsam copulam implicitè intendit.

- 336 Sed contra esse videtur, quod in copulam implicite non consentit, qui copulam explicitè excludit. Unde non concipitur quo pacto qui dominium directum horti tradit, & usum omnem ejus sibi expressè reservat, implicite in cessionem usus illius consentiat; aut saltem quæstio hæc tota erit de nomine. Jam vero copulam explicitè excludebat B. Virgo, tum ex parte sui, quia mori maluisset quam conjugio uti; tum ex parte Joseph, quem in eadem animi dispositione esse noverat. Ergo ne implicite quidem coitum intendebat; nisi dicatur, Mariam non absolute propterea virginitatem intendisse, sed sub hac conditione, *Nisi Deus aliter eiret velaret*, prout habetur Cap. 3. XXVII. q. 2. vel nisi aliud Deo placeret, ut ait S. Thomas. An autem is secundæ difficultatis modus, quem, quia faciliorem intellectu, utcumque admisimus, (Cap. 1. n. 30.) B. Virgini admodum conveniat; annon ibid. adducta Suarezii expositio sit Maria dignior, aliorum sit dijudicare.

Objectiones quæ hic proponi solent, pro modulo solvimus, eodem Cap. 1. a n. 36.

CONCLUSIO III. Ad Matrimonii valorem sufficit, ut contrahentes id omne intendant, quod vel est essentiale Matrimonio, vel ab ejus essentia fluit inseparabiliter.

- 337 Prob. Ad valorem Matrimonii sufficit ut contrahentes verum Matrimonium intendant. Atqui intendunt vere, cum id omne intendunt quod vel essentiam ipsius primario ingreditur, vel essentialem cum ipsa connexionem habet: etsi fortassis in quo hæc sita sint, ad amussim discernere non valeant. Ergo.
- 338 Quia tamen sponsi generatim contrahunt in ordine ad coitum, generatim necesse est in omni, atque etiam in Pontii systemate, ut præter vinculi sui indissolubilitatem, intendant, tum irrevocabilem mutuat in corpora sua potestatis traditionem, tum & onus reddendi debiti, quoties id compars rationabiliter postulaverit. Idque conditionate intendendum videtur ab iis etiam qui post votam mutuo consensu castitatem, aut animo Religionis ante Matrimonii consummationem, ingrediendæ, contraherent. Hi enim sic affecti esse debent, ut alter alteri debitum reddat, si vel Monasticæ vitæ austeritates ferre non possint; vel judicet Ecclesia melius esse ut ab emissio castitatis voto dispensentur. Sane nisi ingens, & quæ paucorum est, supponatur pietas, longe facilius est soli continentiam servare, quam maritali fœdere conjunctis.
- 339 Supponunt postrema hæc verba valere contractum matrimonialem, licet alteruter, aut etiam uterque contrahens, nubat cum intentione Religionem ante coitum ingrediendi. Et id reipsa tradit Alexander III. Cap. 16. *De sponsalib.* ubi consultus de viro qui post juratam femine futuri conjugii fidem, optabat Religionem amplecti, respondet tutius ei fore Religionem juramenti servata prius contrahere, & postea se elegerit, ad Religionem migrare, si tamen post desponsationem copula non dignoscitur intervenisse carnalis. Quæ decisio, licet in praxi plurimum habitura difficultatis, id omnino probat quod nunc intendimus.
- 340 At, inquit, vinculum conjugale in quo posita est Matrimonii essentia, de se perpetuum est quandiu vivit uterque contrahens. Ergo ad valorem contractus matrimonialis requiritur ut contrahentes consentiant, in perpetuitatem vinculi

vinculi conjugalís. Atqui non stat consensus ille cum animo profiten-
dæ Religionis, sed ad summum intenditur ut Matrimonium illud ad
Professionem usque perduret.

R. ad 1. dist. ant. De se perpetuum est post Matrimonii consumma-
tionem, C. Ante ipsam, Subdist. De se perpetuum est, nisi ineatur Pro-
fessio Religiosa, uti omnibus Baptizatis licet, qui solum sub ea conditione
contrahunt, ut Religionem, necdum consummato Matrimonio, profiteri
possint, C. De se perpetuum est, ita ut nequidem professione Religiosa
solvi possit, antequam sit consummatum, N. De hoc infra plenius.

Inst. Obligatio reddendi debitum necessario conjuncta est cum Ma-
trimonii essentia. Sed qui contrahunt cum intentione, vel amplecten-
di Religionem, vel servandæ utrinque castitatis, non consentiunt in
obligationem reddendi debitum, sed eam e contra excludunt.

R. dist. maj. Necesario conjuncta est cum essentia Matrimonii, si
contrahentes vel Religionem amplecti nolint, vel ex mutuo consen-
su servare continentiam in sæculo, C. Absolute, & in his etiam hy-
pothesibus, N.

Inst. 2. Matrimonii essentia exigit ut conjuges mutuum in corpora
dominium sibi tradant. Atqui obligatio reddendi debitum necessario
involvitur in mutuo illo corporum dominio; cum dominium illud ad
copulam necessario referatur in omnibus, præter incertam admodum
Pontii opinionem, hypothesibus.

R. dist. maj. Exigit ut conjuges mutuum sibi in corpora dominium tra-
dant, sed non exigit ut domini hujus usum non impediant, seu ex con-
sensu mutuo, seu per susceptionem status perfectioris, C. Exigit necessario
ut dominium sibi tradant expeditum, N. Contrahentes enim usum domi-
nii hujus pluribus modis etiam licite & laudabiliter impedire possunt:
neque ideo perit dominium illud, 1. quia alioqui emissum post nuptias
mutuo consensu castitatis votum, ut Matrimonii usum tolleret, sic & do-
minium, adeoque Matrimonium ipsum subverteret; quod nemo dixerit.
2. Quia, uti pluries monuimus, dominium illud nunquam adeo liga-
tur de via communi, ut Partes eo uti non possint, si id ad propriam
utriusque vel alterius salutem necessarium judicet Ecclesia.

Inst. 3. Ad dominium & jus verum duo requiritur, 1. ne inutile sit;
2. & magis, ne fini Matrimonii adversetur. Atqui jus ligatum, & inu-
tile est, cum eo citra sacrilegium uti non possint qui castitatem voverant,
& fini Matrimonii adversatur, videlicet generationi & bono prolis.

R. ad 1. part. neg. min. Tria enim indubie operatur dominium illud
etiam ligatum, 1. ut conjuges ex individua, ad quam jus habent, vitæ
societate, omnia percipiant teneræ caritatis commoda, mutuo se tueantur,
& in universis vitæ casibus adjuvent. 2. Ut, si ita expedire judi-
caverit Ecclesia, in usu Matrimonii sibi per dispensationem indulgendo,
remedium adversus concupiscentiam adinveniant. 3. Ut si forte ce-
dant libidini, rei non sint fornicationis.

Ad 2. part. dist. Ligatio juris & domini adversatur fini Matrimonii
privative, quatenus tollit actum unde sequeretur proles, C. Positive,
quasi per crimen ex pacto conventum impediatur generationem, N. Porro
non tenentur, ordinarie loquendo, conjuges actu ponere unde sequatur

generatio. Imo, ceteris paribus, perfectius est ex mutuo consensu ab usu Matrimonii abstinere, quam procreandis liberis operam dare. Id autem, si inito semel Matrimonio possint compartes, quidni Deo ante Matrimonium spondere possint, sub ejusdem Dei beneplacito, ut ita loquar, seu donec Deus aliter faciendum esse per Ecclesiæ suæ Ministros declaret.

349 Sed quid, si quis nubat cum intentione statim deferendi uxorem, vel aliam cognoscendi, vel per præposterum conjugii usum, impediendi generationem?

350 Responder Edm. Simonet, pag. 274. hunc, licet gravissime delinquat, valide contrahentem, quia pessima hæc intentio neque cum Matrimonii essentia, neque cum aliquo eidem substantialiter annexo magis impossibilis est, quam actum deferere uxorem, cum alia fornicari, aut præpostero Matrimonii usu generationem impedire. Et vero vinculum conjugale, perpetuitas ejus, obligatio conditionata reddendi debitum, obligatio absoluta servandæ fidei conjugalis, nec impediendi generationem aliter quam per continentiam ex mutuo consensu servandam; sunt id totum quod vel essentiale est Matrimonio, vel cum ejus essentia necessario conjunctum. Hæc autem stant cum prædictis criminibus. Neque enim eo dissolvitur vinculum conjugale, quod quis uxorem suam deserit; nec cessat obligatio reddendi debitum; quia quis fugit ne reddat, &c. Verum de hac materia, quæ nimio plus redit, sed hæcenus.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Ministro Matrimonii.

Quæstio est an ad Matrimonii Sacramentum sufficiat ex Christi intentione solus contrahentium consensus; an vero consensus ille, juxta Christi Legem, vel nullus sit, vel saltem intra politici contractus limites sistat, nisi sacerdotali benedictione confirmetur. Uno verbo queritur an contrahentes, annon Sacerdos sit hujusce Sacramenti Minister.

351 Duplex autem est ea de re opinio: prima, quæ ante Melch. Canum longe semper fuit communior, docet contrahentes esse Ministros Sacramenti Matrimonii, seu illud quilibet sibi, seu alter alteri, vir mulieri, & viro mulier conferat: Secunda pro ejusdem Sacramenti Ministro assignat Sacerdotem. Pro ista citatur Guillelmus Parisiensis, quem teste

Pallav. Pallavicino, Lib. 23. cap. 9. n. 15. secutus est in Concilio Trid. Simon Vigor, pag. 767. unus ex primariis Sorbonæ Doctoribus. Eandem tuerentur Canus, Lib. 8. de loc. Theol. c. 5. Toler, lib. 7. Instr. Sacerd. c. 6. Petrus Ledesma de Matr. q. 42. art. 1. Ill. Petrus de Marca, Tract. de Matr. Maldonatus, q. 1. p. 441. Estrus in 4. dist. 26. §. 10. Sylvius, Suppl. q. 42. art. 1. Ill. Tutelensis Episcopus, Tom. 3. cap. 4. Juenin, q. 3. Tournelyus hic, pag. 60. Auctor Operis de Re Sacramentaria, Thomista insignis, pag. 108. L'Herminier, Duhamel, Serri, Piette, Gibert. Eaque opinio his saltem in Partibus adeo germinavit, ut temerarius jam videatur, qui ei cum Vasque & Pontio notam asperserit temeritatis: Nos in re difficili sic hujus, quæ potior nobis est, sententiæ momenta proponemus, ut & pari fide oppositæ momenta-

menta, qualia apud optimos quosque ejus vindices extant, proponere conemur. Sic enim libratīs hinc & inde rationibus, id quique amplectetur quod veri magis simile judicaverit. Sit itaque.

CONCLUSIO. Probabilius est Sacerdotem esse Sacramenti Matrimonii Ministrum.

Probant aliqui, & inter eos Ill. Dargentre, ib. pag. 27. ex his Apostoli verbis, 1. Corinth. 7. *Cui vult nubat, tantum in Domino*. Nimirum, inquiunt, nubere in Domino, est nubere non civiliter tantum, ut faciunt Infideles, sed coram Episcopo vel Sacerdote, qui Mysteriorum Dei seu Sacramentorum dispensatores sunt.

Verum probatio hæc, ex qua Seldenus in *Uxore Hebraica* anam arripuit Catholicæ Ecclesiæ insultandi, quasi isthæc in hujusmodi argumentis vim faciat, a probatoribus Theologis rejici solet ut insufficientis: tum quia non magis istud, *Nubat in Domino*, ostendit nubendum esse juxta sacros Ecclesiæ ritus & coram ejus Ministris, quam ad ejusdem Apostoli, *Gaudete in Domino*, probat esse in Ecclesia ritus sacros, quorum ex norma gaudendum sit: Tum quia plures e Patribus verba illa sic exponunt, ut pie & christiane nubendum sit, vel ut fugienda sint Infidelium connubia. Itaque

Prob. melius in hunc modum cum Estio, Sylvio & aliis. Ille est Sacramenti Matrimonii Minister, qui solus est Minister benedictionis ad conferendam hujus Sacramenti gratiam essentialiter requisitæ. Atqui Sacerdos, 1. est Minister benedictionis quæ sponīs impertienda est, ut patet 1. ex Tertulliano, Lib. 2. ad Uxorem, ubi Fidelium Matrimonia Ecclesiæ conciliat, seu jungit & connectit, *confirmat oblati incruenti Missæ Sacrifici, & obsignat Benedictione*. 2. Ex S. Ambrosio, Epist. 19. alias 32. ad Vigilium, n. 7. ubi sic: *Cum ipsum conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat*, &c. 3. Ex Concilio Carthagin. IV. cui interfuit Augustinus, anno 398. quod Cap. 13. sic statuit: *Sponsus & sponsa, cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis vel paranymphis offerantur: Qui cum benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius benedictionis in virginitate permaneant*. 4. Ex Siricio Papa in Epist. ad Himerium Tarracōn. Cap. 4. ubi sic habet: *Illa benedictio, quam nupture Sacerdos imponit, apud Fideles cujusdam sacrilegii instar est, si nulla transgressione violatur*. 5. Ex Concilio Lateran. III. sub Alexandro III. an. 1179. quod refertur Cap. 9. *De simonia*, & strictius prohibet ne quid pro benedictionibus, seu aliis Sacramentis conferendis aliquid exigatur. Idem liquet ex Tridentino, quod in materie solos inter Catholicos agitata plane sufficit: vult enim Sacra Synodus, Sess. 24. Cap. 1. ut Parochus mutuo sponsoꝝ consensu explorato, certam in ipsos verborum formulam pronuntiet, quæ utique non otiosa sit, sed locum habeat benedictionis. Ergo stat 1. Sacerdotem esse Ministrum benedictionis in matrimoniali cæremonia impendendæ.

2. Non minus constat benedictionem hanc non esse ritum accidentalem, sed essentialē aliquid, & qua tale conjugalīs gratiæ productivum. 1. enim ritus gravis & constanter in Ecclesia observatus non debet facile præsumi accidentalis, præsertim in materia sacramentaria; cum id summopere periculosum sit in locis ubi Tridentino necdum recepto, necdum irrita sunt

clandestina Matrimonia. Atqui benedictio conjugum & ritus est gravis, & in Ecclesia semper observatus, secundum id Can. Nullus, XXX. q. 5. Nullus Fidelis cujuscunque conditionis sit, occulte nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote publice nubat in Domino.

2. Quia benedictio, vi cujus Ecclesia Matrimonium conciliat; benedictio, qua conjugium sanctificari oportet; benedictio pro cuius reverentia sponsi ad certum tempus in virginitate permanere debent; benedictio quæ sine quodam sacrilegio nulla transgressione violari potest; benedictio quæ aliis Sacramentis annumeratur; demum benedictio qua seclusa conjugium humana tantum inter officia recensetur, seu est contractus pure civilis, ut diximus ex S. Theodoro Studite (supra Cap. 2. n. 161.) hujusmodi, inquam, benedictio nullos ritus accidentarii, omnes vero ritus essentialis characteris habet. Atqui, &c.

356 Reponunt Simonnet & alii vulgo, benedictionem de qua in prædictis Textibus sermo est, esse quidem ceremoniam sacram, sed solum accidentalem: unde, inquirunt, consulit quidem, sed non præcipit Concilium Carthag. ut propter ejus reverentiam a coitu prima nocte abstineant conjuges, sicut olim ab eo abstinebant Fideles in reverentiam diei Dominicæ. Addunt, verba hæc Concilii Lateranensis, seu pro aliis Sacramentis, absoluta esse, sicut hæc Luc. 23. Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo; non autem relativa: si enim vox aliis relativa foret, ipsæ etiam mortuorum exequiæ, & introductio Presbyteri in Ecclesiam, totidem essent Sacramenta, cum veter Concilium ne pro introducendis Presbyteris in Ecclesiam, pro sepulchris & exequiis mortuorum, & benedictionibus nubentium, seu aliis Sacramentis, aliquid requiratur. Imo fatetur Gibert, Tom. 1. Historiæ benedictionis connubialis, pag. 55. nomen Sacramenti duodecimo sæculo sacris ceremoniis, etiamsi hæc sacramentales non essent, aliquando inditum fuisse. Quod spectat ad Siricium, reponunt violationem benedictionis nuptialis, utpote violationem ritus sacri, merito dici sacrilegium, quia non tantum violatio Sacramenti, sed & accessorii ad Sacramentum, inter sacrilegia computatur.

357 Reponunt 2. satis non esse ut congerantur Textus qui Matrimonia legitima olim a Sacerdotibus benedicta fuisse probent, nisi simul probetur benedictionem hanc in hisitam fuisse verbis, Vos conjungo, aut æquivalentibus. Utique enim potuit Matrimonium a Sacerdote benedici, nec tamen benedici per verba quæ sponso vere maritarent. Porro, inquirunt, nec probatur, nec citra revelationem unquam probari poterit, benedictionem lapsis retro sæculis datam; in his aut similibus verbis, Vos conjungo, positam fuisse.

358 Nec est, inquirunt, quod dicatur cum Tournelyo, pag. 62. per hujusmodi responsiones subverti præcipuam rationem, qua contra Sectarios sua Matrimonio Sacramenti dignitas asseritur. Regerunt enim 1. veritatem hanc non ista, quæ caduca est, sed alia multiplici ratione probari. 2. Posse tamen ex ea etiam benedictione aequaliter probari Matrimonium Sacramentis annumerandum esse, quia eo ipso quod confertur in loco sacro, & cum benedictione sacra a Ministris sacris impertienda, legitime infertur illud esse aliquid contractu mere civili longe præstantius. Hæc illi in summa, quæ sane nihil viris Theologis habent indigni.

359 Hæc tamen non videntur totam suam vim argumento nostro adimere.

Constat enim Patrum verba naturali & obvio sensu intelligenda esse ; nisi gravis quæpiam causa contrarium exigat. Atqui hæc Ambrosii verba, *Conjugium benedictione sacerdotali sanctificari oportet*, non intelliguntur naturali & obvio sensu, cum de sanctificatione accidentali, & quidem non vere necessaria intelliguntur. Eaque solutio eo minus probanda videtur, quod Sæctarii iisdem utantur armis, ut per alia quæ non admittunt Sacramenta, gratiam vere & proprie produci inficiantur.

Idem de ceteris plerisque adductorum Textum solutionibus dicendum 360 est, quæ nonnihil habent contorti. Sane in Lateranensi Textu voces, *sen aliis Sacramentis*, sponte referuntur ad benedictiones nuptiarum, quæ dubio procul sunt Sacramenta, non ad exequias mortuorum, quas nemo Sacramentis veris accenset. Nec obest quod nonnunquam ritus religiosi Sacramenta nuncupantur. Quod enim raro fit, non est præsumendum sæpe fieri, præsertim cum Sacra Synodus non a Sacramentalibus modo, sed & a Sacramentis simoniam arcere intenderet. Hinc ejusdem Decreti Glossa, *Pro benedictionibus nubentium*, inquit, *aliquid accipi prohibetur*, quia per eas gratia confertur.

Pariter minus apte dicitur, quod Carthag. Concilium castitatem con- 361 suluerit in reverentiam benedictionis nuptias, si hæc pura fuit cæremonia. Cur enim hæc ob meram cæremoniam consulta fuisset qua die difficilior erat, & consulta non fuisset in benedictione quæ a Parocho datur mulieri post partum, cum tunc temporis longe facilius sit?

Denique per responsiones istas imminuitur probatio, qua contra Pro- 362 testantes vindicatur nostri hujus Sacramenti existentia. Hæc enim felicius deducitur ex gratiæ collatione, quam ex æquivoco, cum de Matrimonio agitur, Sacramenti nomine, quod & Mosaicis conjugiiis non raro datum est a Patribus.

Quod autem exigunt ut probetur benedictionem a SS. Doctoribus in 363 re matrimoniali toties commendatam, in his sitam fuisse verbis: *Conjungo vos*, &c. satis absolum est, cum Sacramentorum formæ, ob inditam secreti legem, de qua pluris diximus, alto silentio premerentur; quin & dubitent eruditi quidam an ex voces, *Baptizo te*, ad regenerationis essentiam pertineant.

Prob. 2. Eadem nostra Conclusio pluribus e Conciliis, quæ antiquorum 364 Ecclesiæ Doctorum mentem melius affecuta fuere, quam privati, quicumque ii sint, Theologi, Concilium Colonienſe an. 1536. Part. 7. cap. 40. Quod, inquit, *Sacramentum Matrimonii, si quis, sicut decet, acceperit*, T. 4 Lib. 1. p. 541. *accedente sacerdotali precatone confert donum Spiritus, quo vir diligit uxorem amore casto, sicut Christus dilexit Ecclesiam*. Atqui precatio, qua accedente confertur gratia, non est ritus mere accidentalis, sed ipsa Sacramenti forma, secundum id Augustini: *Accedit verbum ad elementum, & fit Sacramentum*. Neque nobis aliunde constat verba quedam in aliis Sacramentis formæ locum habere, quam quia per ea donum Spiritus simpliciter conferrî dicitur. Accedit, quod difficultati locum omnem præcludit, istud Enchiridii, quod ejusdem Concilii jussu editum est, Cap. penult. ubi de Matrimonio: *Quanto magis putandum est in nova Lege Sa-*

credentes :: legitur os hujus Sacramenti Ministrus esse.

Reponunt Sacerdotes dici hujus Sacramenti Ministris, non quia ipsum

conficiunt, sed quia præcipue concurrunt ad ejus solemnitatem, quatenus contrahentes nec solemniter nec licite Sacramentum istud absente Presbytero conficere possunt. Hanc porro solutionem, quæ primo intuitu displicet, probant ex ipsis Colonienſis Enchyridii verbis, ubi hæc etiam leguntur: *Supereſt ut verbum & elementum hujus Sacramenti indicemus*. Verbum itaque hujus Sacramenti, quo accedente ad elementum fit Sacramentum, id nimirum est quo ambo mas & femina, cum pietatis respectu, quæ in Deum est, sibi mutuo fidem conjugalem dant, accipiuntque, non quovis modo, sed in nomine Dei conjunguntur & copulantur. Hæc Simonnet, pag. 265.

366 Subsumo contra ipsum. Atqui mas & femina non conjunguntur in nomine Dei per sola quæ proferunt verba, sed per verba Sacerdotis dicentis: *Conjugo vos in nomine Patris, &c.* Ergo verba contrahentium, licet necessaria, non sufficiunt quovis modo, nisi accedat Sacerdotalis benedictio. Ergo is non solemnitatis solum, sed ipsius etiam Sacramenti Minister reputari debet.

367 Concilium Trid. Sess. 24. cap. 1. hæc loquitur; *Ad celebrationem Matrimonii in facie Ecclesiæ procedatur, ubi Parochus viro & muliere interrogatis, & eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: Ego vos in Matrimonium conjungo, in nomine Patris, &c. Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum.* Et infra: *Quod si quis Parochus vel alius Sacerdos alterius Parochiæ sponsus sine illorum Parochi licentia Matrimonio conjungere aut benedicere ausus fuerit, ipso jure suspensus maneat.* Ex his sic: Sacerdos per verba hæc id dubio procul facit quod si facere testatur alioqui falsum asseveraret. Atqui testatur se virum & mulierem conjungere in Matrimonium, utique prout est Sacramentum, cum de eo qua tali, non autem quatenus contractu, qui sola Partium voluntate perfici potest, sermo sit in Concilio. Ergo.

Responsionem huic argumento dari solitam expendemus ubi ad objectionem deventum erit.

368 Concilium Cameracense an. 1567. Cap. 1. de Matrim. *Cum constet, ait, Apud in Matrimonio habendam esse rationem, non solum divinæ constitutionis, sed etiam Sacramenti & gratiæ, quam in illo consequuntur Fideles, admonendos esse duximus Parochos hujus Ministros, &c.* ubi notandum Patres pene omnes hujus Synodi Concilio Trid. interfuisse, atque adeo ex ejusdem Concilii mente locutos esse. Jam vero ab iis Ministerium nude & simpliciter dici Sacerdotem; etsi ritus meri, nullatenus autem Sacramenti ipsius Minister sit, nemo facile intelliget. Certe enim cum habita sunt ea Concilia, non ignorabant Patres multam Theologos inter moveri questionem de Ministro hujus Sacramenti, an is foret Sacerdos, an contrahentes. Qua igitur mentium conversione fieri potuit, ut cum aliis sentiendo, nobiscum locuti sint?

369 S. Carolus Borr. in Actis Ecclesiæ Mediolanensis, Part. 4. §. 1. hæc habet quæ opinionem nostram mire confirmant. *Cum vero, inquit, Sacramenta quinque tantum, nempe Baptismum, Eucharistiam, Pœnitentiam, Matrimonium, & Extr. Unctionem Parochus ex officio administrare possit, eorum ceremonia quas recte servet, locis propriis præscriptæ sunt. Reliquis autem Sacramentis duobus, Confirmationi & Ordini, quorum administratio solius Episcopi est, &c.* Hic Parochus est Matrimonii Minister, sicut Baptismi,

præfati, Eucharistiæ, & Extr. Uctionis, Episcopus vero Confirmationis & Ordinis. Atque Parochus & Episcopus vere & proprie sunt Ministri, &c. Ad hæc nihil Adversarii, & optime.

Prob. 3. ex variis Ritualibus. Sacerdotale Romanum ann. 1494. ab Alberto Castellano, Ordinis Prædicatorum Professore, collectum, hæc præscribit: *Si esis consanguinei vel affines usque ad quartum gradum inclusive, &c. Quibus sigillatim respondentibus quod non, Sacerdos pronuntiat verba quæ sunt forma hujus Sacramenti cum consensu utriusque. &c. & dicat: Et ego auctoritate quâ fungor, conjungo vos in Matrimonium, in nomine Patris, &c.* Sed qui profert formam, non accidentaliter tantum ritus, sed & ipsius Sacramenti vere Minister est.

Manuale Yprense an. 1576. promulgatum statuit ut Sacerdos explorato utriusque partis consensu, dicat: *Et ego tanquam Ecclesiæ Minister vos in Matrimonium conjungo.* His porro temporibus non conjungebat Sacerdos ut Ecclesiæ Minister, nisi quia conjungebat ut Minister Sacramenti; quod & si per se manifestum est, probatur ex Manuali Mechliniensis an. 1589. & 1607. ubi habetur utrumque his verbis: *Stante viro ad dextram, muliere vero ad sinistram, Sacerdos hujus Sacramenti Minister sponsum & sponsam aspergat aqua benedicta. Et postea, Rursus Sacramenti Minister interrogat. Ac demum: Data sic utrinque fide, dicat Sacerdos: Et ego tanquam Dei Minister vos in matrimonium conjungo, in nomine Patris, &c.* Circa quæ advertit Sylvius, Manuale hoc plurimum S. Theologicæ Facultati Lovaniensis Professorum opera, ex selectioribus aliarum Diocæseon Ritualibus collectum, & aliorum præterea doctorum virorum judicio diligenter recognitum fuisse. Unde hic non tam exhibetur unius Ecclesiæ, quam multarum, & celeberrimæ Facultatis Lovaniensis sententia.

Rituale Romanum jussu Pauli V. editum, sic habet in Præfatione: *Ceterum illorum tantum Sacramentorum, quorum administratio ad Parochos pertinet, ritus in hoc Opere præscribuntur, cujusmodi sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema-Unctio, Matrimonium.* Unde idem redit quod pluries argumentum.

Plura in idem congeri possent, quorum non pauca videris apud Martenium, *De antiquis Ecclesiæ Ritibus*, Tom. 2. Part. 2. Lib. 1. capit. 9. ubi laudat, pag. 639. vetus Rituale Levomicense; pag. 643. Rituale Remense; pag. 645. Rituale Leodienſe, &c. Sed & adi. Gibertum in Opere citato, ubi omnia quæ ad rem istam pertinent monumenta de sæculo in sæculum, absque ullo Partium studio evolvit.

Ut ab hac difficultate, quam gravem esse non diffidentur, Adversarii expediant se, reponunt r. verba hæc; *Ego vos in Matrimonium conjungo*, hunc habere sensum metaphoricum; *Declaro vos legittimo Matrimonio conjunctos esse*; ita ut Sacerdos non equidem sponſos conjungat coram Deo, sed conjungat in facie Ecclesiæ, quatenus efficit ut habeantur pro legitime conjunctis. Sic, inquiunt, cum quis a censura secreto absolutus, publice a Judice absolvitur per hæc verba: *Absolve te a vinculo excommunicationis*, sensus est: *Absolve te in facie Ecclesiæ*; seu *Approbo & declaro legitimam esse tuam absolutionem.*

Suam hanc solutionem confirmant, tum quia si Concilium Trid. verba hæc habuisset pro forma essentiali, non ea reliquisset Sacerdotum arbitrio;

tum a formis essentialibus nec latum unguem recedere liceat. Atqui reliquit tamen, cum permiserit ut Parochus his *vel aliis verbis* uteretur, juxta receptum uniuscujusque Provinciae ritum. Tum quia sciebant Patres Tridentini, *Ego vos conjungo*, non haberi pro forma essentiali: *Sic enim omnes fere sentiebant*, ait Pallavicinus, Lib. 20. cap. 4. n. 1. sed nec ignorabant in quibusdam Ecclesiis adhiberi verba quoad sensum omnino diversa; puta hæc in Ecclesia Constantiensi: *Matrimonium per vos contractum, ego auctoritate qua in hac parte fungor, ratifico, confirmo, & benedico in nomine Patris, &c.* Hæc item in quibusdam Hispaniæ Provinciis: *Ego vos sponso, & Sacramento confirmo.* Hæc demum alibi: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.*

- 375 Sed neque solutio ista satisfacit. Nam 1. ut bene Juenin, Tournelyus, & alii, non præscribit Ecclesia metaphoricæ expressiones in aliorum Sacramentorum administratione. Cur eas igitur in uno hoc Matrimonii Sacramento præscripsisset? 2. Nullibi, seu in Scriptura, seu in Traditione, verbum *Conjungo* sumitur pro, *Declaro conjunctos*. Ut quid igitur peregrino eo sensu a Tridentino, & quidem in materia sacramentali, quæ, si quæ unquam, clare & perspicue tradi debet, usurpatum fuisse supponitur? 3. Verba in obvio & naturali sensu accipi debent, cum ex eo nihil resultat, vel absurdi contra rationem, vel falsi contra fidem, vel perversi contra mores. Atqui nihil tale occurrit in præsentī negotio. Aliunde nemo dixerit obvium & naturalem verbi *Conjungo* vos sensum hunc esse: Non conjungo, sed *Declaro vos jam esse conjunctos*. 4. Quia interpretatio hæc distorta pessimi est exempli Novatoribus, qui quo jure Adversarii verbum *Conjungo*, eodem verba isthæc, *Ego te absolvo*, metaphorice accipiunt. 5. Quia Parochus qui de iis quorum Matrimonio adstrictus, juridice testari potest eosdem vere esse conjunctos, nunquam, sicut nec Matrimonii testes, iis, ut testimonium hoc reddat verbis uti poterit: *Ego vos in matrimonium conjungo.*

- 376 Nec multum urget triplex ratio, qua suam hanc responsionem firmare moliantur. Non prima, quæ ex absolutione a censuris deducitur; tum quia absolutio hæc non est actus sacramentalis, cum a simplici Clerico exerceri possit: strictius porro loquendum in materia sacramentali, quam in ea, quæ solum sit jurisdictionis. Tum quia si absolutio vera super idem peccatum pluries ferri possit, quidam denuo vere absolvantur a censuris, qui ab iis jam fuerit absolutus. Tum denique quia vere ligatus manet quantum ad Ecclesiam, qui solum in interiori foro absolutus est; nec declarare potest Ecclesia eam vere & legitime esse absolutum, cum id prorsus ignoret. Porro non manet quoad Ecclesiam minime conjunctus, quem Ecclesia audivit legitimæ conjunctionis verba proferentem, ut audivit in opinione Adversariorum.

- 377 Non secunda: Supponit enim Concilium verba quæ variis in Provinciis adhibebantur, quoad sensum seu substantiam æquivalere istis: *Ego vos conjungo in nomine Patris, &c.* Neque vero necessum est ut Sacramentorum formæ sint ubique eadem quoad syllabas, ut patet tum in Baptismi, tum & in Pœnitentiæ formis, de quibus suo loco. Et certe ad minus necessum est ut verba Ministri declarent legitimum esse Matrimonium se præsentente contractum. Ergo fieri nunquam potuit ut multum discrepantia verbis

verbis per Concilium Trident. præscriptis. Idque patet in hac forma quam refert Dom. Soto: *Ego vos sponso*, quæ idem sibi vult ac, *Ego vos marito, consocio, conjungo*. Sed de his ubi de forma.

Non tertia. Neque enim quaritur quid ante Decretum sentirent Patres, sed quid expresserint in Decreto, & quid sentiendi occasionem dederint. Atqui eo usque opinioni nostræ favent in Decreto, ut verba ejus nonnisi per metaphoricæ explicationes eludi possint. Aliunde vero post Tridentinum longe communior evasit sententia nostra, quæ etiam crevit in dies, præsertim in Academia Parisiensi, ubi pene sola viget.

Præterea, fatente ibid. Pallavicino, pauci illi qui cum Simone Vigor opinionem Guillelmi Parisiensis sectabantur, eam magno conatu propugnabant, nec dubium quin perire, cum admodum periti essent. Quid ergo mirum, si ad sensum suum tot traxerint Patres, ut Decretum iis formatum sit verbis, quæ si non invictæ, at probabilissime opinioni nostræ suffragantur. Sane Decretum quo Attritio ad Sacramenti Pœnitentiæ constitutionem sufficere declarabatur, ex sola Joannis Æmiliani admonitione, sicut nunc extat, reformatum est, prout scribit idem Pallavicinus, Lib. 12. cap. 10. n. 25. Quidni idem in præsentī contigisse supponatur?

Reponunt 2. iidem, Parochum dici *conjungere*, & Ministrum esse, quia sacros facit ritus, quibus Matrimonium juxta Ecclesiæ Leges celebratur: sic enim, inquit, revera suum exhibet ministerium Sacramento, licet illud non conficiat. Unde in Clementina Religiosi, Lib. 5. tit. 7. quæ o Viennensi Concilio an. 1312. desumpta est, celebrantes Matrimonium non dicuntur conficientes, sed *solemnizantes*, id est Ministri solemnitatis. En verba Concilii, quod incaute in sui gratiam protulit Auctor Lib. de Re Sacramentaria: *Religiosi qui Clericis aut Laicis Sacramentum Unionis Extremæ vel Eucharistiæ ministrare, Matrimonium solemnizare præsumpserint, excommunicationem incurrant ipso facto*: ubi vocem mutat Concilium, cum de Matrimonio agitur, nec ipsum, ut alia Sacramenta, ministrari dicit. Cur porro? nisi quia Sacerdos vere quidem est Eucharistiæ Minister, sed tantum Minister solemnitatis Matrimonii.

Sed neque hæc solutio minus detorta est quam præcedentes, 1. enim nusquam Sacerdos, quia infanti domi tincto solemnes Baptismi ritus applicuit, eidem Baptismum administrasse dicitur, nisi per summam, eamque Plebe quam Concilio digniorem vocum abusionem. 2. Si Concilia prædicta pro certo habuissent Sacerdotem esse hujus Sacramenti Ministrum, quod negant Adversarii, non potuissent clarioribus, quam quos adhibuere, terminis mentem suam aperire. 3. Sacerdotale a Castellano collectum evasione hanc non patitur, cum expressim dicat Sacerdotem proferre hujus Sacramenti formam. Porro qui formam proferat, non accidentarii ritus Minister est, sed essentialis: vel nihil jam erit quod metaphorice explicari non possit.

Nullius est momenti quod additur ex Concilio Viennensi; quia etsi Sacerdos & Episcopus usu vulgari dicuntur Ministri Sacramentorum, quædam tamen sunt Sacramenta quæ nunquam dicuntur aliis administrare. Sic dicitur Episcopus Subdiaconis suis Eucharistiam administrasse, sed non dicitur eis administrasse Diaconatum; & id in Matrimonio locum habet. Dicit Parochus se hos vel illos junxisse in Matrimonium, at non dicit.

dicet se his Matrimonium administrasse. Idem est in opinione Adversariorum, qui quotidie dicent contrahentes esse Matrimonii Ministros; sed nusquam dicent Petrum Bathildi administrasse Matrimonii Sacramentum, imo nec contulisse; licet Episcopus, qui non dicitur Ordines ministrare, passim dicatur Ordines conferre.

383 Reponunt 3. Sacerdotem dici Matrimonii Ministrum, tum quia ei firmitatem confert, tum quia Fideles instruit qua ratione Sacramentum illud suscipere debeant.

384 Sed male, 1. quia & ipsi testes robur dant Matrimonio, cum absque iis nullum sit, nec tamen uspiam ejus Ministri dicuntur. 2. Quia aliud est Fideles ad dignam Sacramenti perceptionem instituere, aliud iis conferre Sacramentum. Sane infantes tum ad primam Synaxim, tum ad Confirmationem efformat Parochus. Atqui primam non semper administrat ipse, secundam nunquam his in partibus.

385 1. Probant 4. aliqui etiam e Thomistis, quos inter Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag. 509. auctoritate Doctoris Angelici. Et is quidem nonnulla habet quæ huic nostræ sententiæ opitulentur, 1. enim Lib. 4. contra Gentes, cap. 73. ait *Ea in quibus gratia illuminans confertur, exhiberi solum posse a Sacerdotibus*. Porro juxta S. Doctorem in Matrimonio confertur gratia sanctificans, proinde illuminans.

386 2. Ibid. cap. 78. *Matrimonium, inquit, in quantum ordinatur ad bonum Ecclesie, oportet quod subiaceat regimini ecclesiastico: ea autem quæ Populo per Ministros Ecclesie dispensantur, Sacramenta dicuntur. . . . Matrimonium igitur est Ecclesie Sacramentum; unde & quedam benedictio nubentibus per Ministros Ecclesie adhibetur*. Ibi Matrimonium est Sacramentum. Atqui Sacramenta per Ministros Ecclesie dispensantur. Ergo & per Ecclesie Ministros dispensatur Matrimonium. Jam vero Ministri illi non sunt contrahentes; alioqui male diceretur, quod Matrimonium ideo quia Sacramentum, regimini ecclesiastico subijci, & quadam per Ministros Ecclesie, seu Sacerdotes, benedictione donari debeat. Ergo.

387 3. Idem Angelicus, 3. Part. q. 83. art. 3. ad 8. *Dispensatio Sacramentorum pertinet ad Ministros Ecclesie*. Jam vero Ministri Ecclesie ex textu mox citato sunt Sacerdotes, eaque tria est hujus nominis acceptio.

388 4. S. Thomas, Suppl. q. 22. art. 2. *Sacramenta, inquit, in quibus gratia confertur, dispensare ad solos Sacerdotes pertinet*. Atqui per Matrimonium confertur gratia. Ergo.

Ex his aliisque hujusmodi textibus conjicit Sylvius in art. 1. q. 42. pag. 173. futurum ut S. Thomas Sacerdotem pro Matrimonii Ministro fuisset habiturus, si tertiam Summæ suæ partem complevisset.

389 At conjectatio hæc eo difficilis videtur, quod quæ modo retulimus pene omnia scripta sint ab Angelico, priusquam Libros Sententiarum interpretaretur. Atqui in his diserte tuetur contrahentes esse hujus Sacramenti Ministros. Sic in 4. dist. 26. q. 2. art. 1. & refertur q. 42. art. 1. Supplem. *Verbi quibus consensus matrimonialis exprimitur, sunt formæ hujus Sacramenti, non autem benedictio Sacerdotis, quæ est quoddam Sacramentale*. Et dist. 28. q. unic. art. 3. ad 2. *Sacerdotis benedictio non requiritur in Matrimonio quasi de essentia Sacramenti*.

Quia tamen a scriptis in Libros Sententiarum Commentariis, & in
[E ipsa

ipsa Summa, quædam habet Sol Angelicus quæ partes nostras juvent; huic Sylvii responsioni, ut honorificæ magis, adhærendum. Hinc nobiliores D. Thomæ Alumnii nostris a partibus stant, ut Bannes, Contenson, Combessius, Nat. Alexander, &c.

Prob. 5. e variis rationibus Theologicis, quarum potiores proponere juvat. Prima sic habet: Doctrina antiquior longe recentiori est anteposenda. Atqui recentior est doctrina quæ contrahentes facit Matrimonii Ministros; cum ne unus quidem allegari possit qui prioribus decem sæculis id admiserit: contra vero quotquot de Sacramento Matrimonii disseruerunt, simul de benedictione sacerdotali, ut ad ipsum necessaria, locuti sint.

II. Ex Decreto Eugenii IV. pro instructione Armenorum: *Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & intentione Ministri*. Atqui in opinione Adversariorum Sacramenta non constabunt necessario verbis tanquam forma: Signa enim & nutus non sunt verba, licet consensum indicare possint ut verba. Atqui valet Matrimonium per solos nutus præcipue in mutis, ex omnium confesso. Ergo valebit sine verbis. Ergo falsum erit Sacramenta non minus verbis constare quam rebus.

Reponunt in Matrimonio per nutus contracto reperiri non quidem verba formalia, sed æquivalentia; quæ cum in contractibus sufficiant, in Matrimonio, utpote contractu, sufficere debent. Quod autem nihil aliud requirit Concilium, probant ex eo quod agens de Matrimonio dicat efficientem ejus causam, esse *mutuum consensum per verba de præsententi regulariter expressum; regulariter*, inquam, quia quandoque per nutus solos exprimi potest.

Sed contra: Verba Florentini Decreti, si aliquando, certe cum de Sacramentis conficiendis agitur, stricte & proprie accipienda sunt, nisi invicta ratione constet ea latius & improprie esse accipienda. Atqui nutus, licet consensum expriment, nunquam vere & proprie dicentur verba. Nec qui illud audierit Augustini: *Accedit verbum ad elementum*, concipiet idem esse ac si dixerit: *Accedit verbum, aut aliquid aliud verbi locum tenens*. Ergo.

Nec obest textus ex eod. Decreto adductus, ut paulo post ostendetur.

III. Forma Sacramenti, utpote a Christo instituta, est essentialiter opus Religionis, per quod gratiam & salutem a Deo consequi intendimus; cumque Sacramentum sit supernaturale & efficax gratiæ signum, forma ejus spirituales Sacramenti effectum, ut operari, sic & significare debet. Atqui neutrum in adversaria opinione verum est. 1. Juxta ipsam formam Sacramenti non est essentialiter opus Religionis. In hac enim opinione non solum verba, sed facta & nutus sunt forma; unde quia ante Tridentinum, atque etiamnum in locis ubi promulgatum non est, sponsalia per copulam carnalem animo maritali factam transibant in Matrimonium, copula hæc erat Matrimonii forma. Atqui, ut pie & christiane Sylvius, nullam habet speciem veri, Christum pro Sacramenti forma id instituisse, quod non potest absque gravi peccato fieri, qualis erat hujusmodi copula quæ & a sola libidine erat, & grave peccatum, utpote pertinens ad clandestinum Matrimonium, ab Ecclesia semper improbatum; ac præsertim si pro signo consensus non aliud sit quam ipsa corporum commixtio. 2. Nec eadem

dem forma spiritualem Sacramenti effectum significat. Hæc enim in iis sita est verbis: *Accipio te in meam; Accipio te in meum*. Hæc porro verba nullum spiritualem gratiæ effectum significant; nec certe magis significant, quam materia ipsa; cum tamen expressior esse debeat formæ significatio, quam materiæ.

395 Respondent copulam non per se solam supplevisse formæ verba, quia tam animo fornicario, quam conjugali haberi poterat; sed supplevisse, quatenus manifestabat mutuam in Matrimonium consensionem. Hæc responsio placeat, si potest: mihi quidem a pietate & religione videtur aliena. Esto igitur hac via declararent sponsi se in Matrimonium consentire: at huiusmodi declarationis genus fuisse religiosum, eosque qui sic ex solo libidinis furore agerent, in persona Christi egisse; (quod ad sacramentalem formam a Domino institutam pertinet) nedum opinari, vix audire possum. Profecto, ut alicubi monet Augustinus, Sacramentorum verba sunt castissima, & nonnihil continent mysterii. Quid autem casti in actione castitati adversa?

396 IV. Si Sacerdos non sit Matrimonii Minister, erit aliquod Sacramentum a cujus confessione Jure divino excludantur ii quos Apostolus generatim vocat Dispensatores Mysteriorum Dei. Id autem sine argumento cogente admitti non debet.

397 V. Sacramentorum quæ in actione consistunt, ut sunt cetera præter Eucharistiam, Minister distinguitur a suscipiente. Unde nemo seipsum baptizare, confirmare, vel absolvere potest. Atqui in hypothesi nostræ contraria sponsi sibiimetipsis Matrimonii Sacramentum conferrent, non alter alteri, ut reponunt plures ex Adversariis. Ut enim contrahentium quisque sibiimetipsi Sacramentum conferre dicatur, sufficit ut ambo nonnisi unum totalem Ministrum conficiant, cujus proinde operatio sit in se & in effectu individua. Atqui ex Adversariis contrahentes reipsa totalem unum Ministrum conficiunt. Ponamus enim solum Petrum, dissentiente Maria, dicere: *Accipio te in meam*, utique Petrus non conferret Mariæ Sacramentum. Ergo eatenus Maria a Petro Sacramentum recipit, quatenus consentit in nuptias. Atqui consensum ipsa suum facit & elicit. Ergo cum Petro totalem unum Ministrum facit. Ergo ut Petro sic & sibi confert Sacramentum.

398 Nec obest quod Deus res ita constituere potuerit: probandum enim manet eum fecisse quod potuit. Hæc autem probatio non ex rationis penuria, sed ex Scripturæ vel Traditionis penu defumenda est. Age vero, ait P. Drouin, p. 510. edant, si potis est, Adversarii locum aliquem Scripturarum, Patrum, Synodorum, Pontificum, unde constet nubentibus tale privilegium a Deo concessum esse, ut Sacerdotum ministerio non egerent, sibi que mutuo & Sacramentum, & Sacramenti effectum, gratiam, impertirentur.

His rationibus pure metaphysicis, & quarum subtilitas subtilitate alia retundi possit, multum insisti nolum. Nunc proponenda, quam validius fieri poterit, adeoque sæpius ipsis Adversariorum terminis,

Momenta Partis alterius.

399 Obj. I. cum Simonneto, p. 223. Ea sententia omnino tenenda est, qua

quam per annos quādringētos tenuere omnes Theologi. Atqui ante Canum Theologi omnes, uno dempto Guillelmo Parisiensi Episcopo. Prob. min. 1. Hugone Victorino, Lib. 2. de Sacram. cap. 5. 2. Ex Magistro Sentent. Lib. 4. dist. 27. 3. Ex S. Thoma, de quo superius. 4. Ex S. Bonaventura in 4. dist. 27. art. 1. q. 2. 5. & 6. Ex Scoto & Durando, quibus adeo usque ad Canum consensere ceteri, ut Dom. Soto & Dominicana Familia, Melchioris Cani coetaneus, ingenio & doctrina par, religiosus vero virtutibus facile superior; sic scribat in 4. dist. 26. quæst. 2. art. 3. *Hinc opinioem, de nostra sermo est, quia singularis esset, nullum arbitror habuisse hactenus assertorem, sed disputatorem: nam præterquam nemo eorum qui huc usque scripserunt, ejus meminert, non apparet quemadmodum sit sustentabilis.*

R. dist. maj. Quam tenere ut caput aliquod magni momenti, quodque tenendum esse solide probaverint, C. Quam tenere solum ut opinionem tempore suo longe communioem, N. Itaque cum expenduntur Veterum sententiæ, duo attendenda; 1. quem eis gradum in ordine Fidei assignaverint; 2. quibus illi asserta sua auctoritatibus munierint. Quæ enim ad meras opiniones pertinent, nec aliunde quam ex communi tunc temporis Doctorum sensu probantur, ab Ecclesia sola infallibiliter definiri possunt. Jam vero nec Doctores supra recensiti suam de Matrimonii Ministris sententiam aliter exhibent, quam ut receptam suo tempore opinionem; nec eam vel a Scriptura vel a Traditione probant. Ergo opinio hæc ad incudem revocari potest. Nec absurde dicitur cum Banesio in 1. P. S. Thomæ, qu. 1. art. 8. *Sententiam communem de contrahentibus Ministris modo a multis improbari, non solum post celebrationem Concilii; sed etiam antea; & Cani sententiam multos alios sequi absque ulla temeritate: quia quod uno tempore occultatur, postea per diligentiam & studium advenientium multoties innotescit.*

Confirm. 1. Quia hunc sub ipsa hæc tempora vindices habuit opinio nostra, atque in primis Guillelmum Parisiensem Episcopum, Tract. de Matr. cap. 9. Isne porro qui summa cum laude Theologiam docuit, nullos habuit Affeclas? Citantur equidem nobis viri graves sex aut quinque, qui præsertim in Gallia floruerunt. At ii totam Scholam non constituunt. Habuit sane Doctores suos Anglia, habuerunt Hispaniæ, Germania, &c. Unde probabitur opinionem apud nos magis receptam, apud Gentes ceteras pariter invaluisse? Ad id itaque quod dicit Soto, se nullum legisse qui contra sentiret, dicendum quod in alia occasione S. Thomas, (Opusc. 22.) eam de omnibus testimonium perhibere non posse, qui omnes non vidit; quique forsitan non legerat istud Humberti, quinti Dominicanorum Præpositi Generalis, (Biblioth. PP. tom. 25. pag. 539.) *Bene in Matrimonio fit benedictio sacerdotalis, ut virtute hujus benedictionis, cui annexa est divina gratia, conservetur secunditas: & societas pacifica, & terreatur potestas diabolica; & deprimatur carnalis intentio, & largiatur abundantia bonorum spiritualium ad salutem perducens: qui dubio procul sunt gratiæ sacramentalis characteres.*

Confirm. 2. Quia multo pluribus Veterum monumentis adstrui potest contritionem perfectam, saltē in certo, nec mediocri gradu, olim ad Pænitentiæ Sacramentum ab iis requisitam fuisse, prout longo ordine probant Theo-

401

Obiit
an. 1248.

402

Theo-

Theologi a nobis adducti Tom. 6. part. 1. pag. 215. Magister Sentent. S. Bonaventura, Gabriel, Major, Alensis, &c. Atqui non ideo prædictam opinionem reducere conabuntur Adversarii. Ut quid ergo suam ex antiquitate tantopere commendant? præsertim cum timere sit ne quibus innituntur maxime, ut Durandus & Magister, Matrimonium e Sacramentorum numero expunxerint,

- 403 Confirm. 3. Quia opiniones vere temerarias non tolerat diu Ecclesia. Atqui nostram eo usque suffert, ut jam in his saltem rebus longe sit communior, prout & pluribus Conciliis longe est magis consentanea. Ergo.

- 404 Obj. 2. Decretum Eugenii IV. sic habet: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, quod est signum, &c. Causa efficiens Matrimonii regulariter est mutui consensus, per verba de presenti expressus.* Unde sic breviter & nervose. Ille est Minister Matrimonii, qui est ejusdem causa efficiens. Atqui contrahens uterque est Matrimonii causa efficiens: Siquidem ex Eugenio Matrimonium facit qui consentit. Atqui consentire non est Sacerdotis, sed contrahentium, quorum res agitur. Ergo.

- 405 Resp. dist. Textum. Causa efficiens Matrimonii, quatenus contractus civilis est consensus, C. Matrimonii prout Sacramenti; Subd. Est consensus mutui positici ponendis, C. Est consensus mutui per se solum, N.

- 406 Circa Eugeniani Decreti vim & sensum dividuntur Theologi. Quidam exacerbati difficultatibus quas circa pleraque Sacramenta facessit, ut ab iis semel se levarent, dixerunt tantam non esse ejus auctoritatem, ut ei cedere omnino necessum sit. Horum ratio est, quod Decretum istud ab Eugenio quidem & Latinis Episcopis, neque omnibus, qui tamen in frequentiori cætu nonnisi 141. convenerant, probatum sit; non autem vere a Concilio Florentino, quia quo tempore conditum est, jam recesserant Græci, alique ex Occidente Episcopi plures. Unde eatenus eidem Decreto vis certa constaret, quatenus dispersæ Ecclesiæ calculo subinde fuisset comprobatum. Atqui comprobatum non videtur in eo quod ad Sacramentorum formas spectat; cum ab eo quotidie circa Confirmationis & Ordinis materiam recedatur.

- 407 Verum solutio hæc a ceteris nec immerito rejicitur, eamque tutam non esse, ac hæresim sapere observat Arcudius, Lib. 6. de Sacram. Ordinibus, cap. 5. Sane instructio quæ vel ab Eugenio prodiiisset, suam apud Catholicos vim habere deberet. Ergo & magis quæ sacro, quantum Tom 13. La. p. 538. supererat, Concilio approbante facta dicitur.

- 408 Responderi igitur solet, Concilium loqui de Matrimonio quatenus ad legem naturæ pertinet, &c. est contractus civilis. Et id quidem probatur, quia Eugenius mutat loquendi rationem, qua in aliis Sacramentis uti consuevit. Cum enim dixit, v. g. *Primum omnium Sacramentorum est Baptismus*, subdit: *Hujus Sacramenti materia, &c.* At in præsentī mutato sermone ait: *Septimum est Sacramentum Matrimonii, &c. Causa efficiens Matrimonii, &c.* Unde porro hæc orationis mutatio, nisi quia Eugenius, Deo ita providente, controversiam de Matrimonii Ministro definire noluit. Hæc Tournely, Drouin, p. 511. & alii.

- 409 Reclamant adversæ Partis Doctores, 1. quia ex his verbis: *Septimum est Sacra-*

Sacramentum Matrimonii, patet Eugenium de eo subinde Matrimonio loqui quod annuntiavit, proinde de Sacramento Matrimonii. 2. Quia vel ab initio hujus Capituli ait: *Ecclesiasticorum Sacramentorum veritatem pro Armenorum faciliiori doctrina, sub hac brevissima redigimus forma*. Ergo Armenos de Sacramentis qua talibus erudire intendit. Ut quid igitur ab instituto desistere supponitur?

Eapropter, salvo meliori judicio, credimus Eugenium probabiliter 410 loqui de ipso Matrimonii Sacramento; sed non ab eo exponi quidquid ad ejus constitutionem necessarium est, adeoque in ejus mente consensum non esse causam Matrimonii efficientem, nisi positis ponendis. Et hæc solutio, quæ primum stupefacit, nihil habet stupendi. Non enim magis mirum est, Eugenium solam tantum matrimonialis formæ partem expressisse, cum de Matrimonii Sacramento locutus est; quam mirum sit eundem, cum de Ordine disseruit, solam ejus partem, eamque, juxta multos, tantum accidentalem commemorasse. Atqui tamen Eugenius :: Sic enim loquitur: *Sextum Sacramentum est Ordo, cujus materia est illud per cujus traditionem confertur Ordo, sicut Presbyteratus traditur per Calicis cum vino, & patenæ cum pane porrectionem*. Et deinde: *Forma Sacerdotii talis est: Accipe potestatem offerendi sacrificium pro vivis & mortuis, ubi altum est silentium de manuum impositione, quam tamen ex Adversariis plerique ad Presbyteratus constitutionem requirunt*. Porro si materiam vel ex toto, vel ex parte essentialē omittere potuit Eugenius, cum de Ordine; quidni & omiserit, cum de Matrimonio locutus est? Dicent forte omisam ab eo manus impositionem, quia Armenis nota esset. At (præterquam eadem de causa omittendæ fuissent formæ Baptismi & Eucharistiæ) dicam omisam fuisse nuptialem benedictionem, quia Armenis notissimam. Addam hanc indirecte expressam fuisse ab Eugenio: cum enim generatim definiat Sacramenta essentialiter verbis perfici, & statuatur Matrimonium sine contrahentium verbis confici posse, necessum est ut ad plenam ejus constitutionem verba Sacerdotis tacite requiratur. Addam insuper nostrum non esse Eugeniani silentii rationem dare, quam & ignorare licitum est, & irritum conatu indagare superfluum.

Obj. 3. Ex Trid. Sess. 24. Cap. 1. *Clandestina Matrimonia*, proinde absente 411 te Sacerdote facta, rata & vera fuerunt Matrimonia, quandiu Ecclesia ea irrita non fecit. Atqui Matrimonia rata inter Christianos non solum valent in ratione contractus, sed & in ratione Sacramenti. Sic enim loquitur Innocentius III. Cap. Quanto, 7. *De divortio*. *Est Matrimonium verum inter Infideles existat, non est tamen ratum: inter Fideles autem verum & ratum existit, quia Sacramentum fidei quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit Conjugii Sacramentum, ubi Matrimonium omne ideo inter Fideles verum est & ratum, quia Sacramentum est*. Unde Fagnan in Cap. *Quod nobis*, 2. *De clandest. despons.* & apud ipsum plures, docent semper a Catholicis pro vero Sacramento habitum esse Matrimonium quod Christiani cum debita intentione contrahunt; adeo ut aliter opinari, sit, juxta ipsos, in Fide periculosum.

R. 1. *neg.* maj. quatenus supponit Matrimonia clandestina absque Sa- 412 cerdotis concursu celebrata esse. Ut enim clandestina forent, satis erat, ante & post Tridentinum, ut sine testibus, præsertim vero inficis pa-
ren-

rentibus, quos res propius tangebatur, celebrarentur. Atqui poterant a Sacerdote benedici, & tamen celebrari sine testibus, &c. Id autem in usu fuisse, & pluries a Conciliis prohibitum esse, demonstrare facillimum est. Sic Arnaldus Pictaviensis Episcopus in Synodaliis Statutis sæculo XIV. editis, quo clandestina Matrimonia prorsus arceat, prohibet sub pœna excommunicationis, ipso facto, *ne quis Presbyter secularis, vel Religiosus, talia Matrimonia contrahentibus præsumat benedictionem facere vel impedire nuptialem.* Sic plura quæ ante Arnaldum id vetuissent, Decreta, semper iterata, quia semper violabatur prohibitio, refert Bochel-
 10. p. 75. lus, Lib. 3. Decret. Eccles. Gallic. tit. 8. cap. 25. Sic Statuta Synodalia Dig-
 cesis Andegavensis, an. 1304. apud Bochel. ibid. cap. 26. *Nos volentes . . . tales benedictiones clandestine in quocumque loco præsumpserint celebrare, suspen-*
sionis . . . vinculo innodamus. Sic Blaſtares in Syntagmate Alphabetico an.
 1335. *Nemo, inquit, secreto coronetur, id est nubat, sed pluribus præsentibus: qui ausus fuerit id facere, pœna castigetur; ita scilicet ut etiam a Sacerdote qui his semet interposuerit, digna supplicia exigantur.* Ergo ut in Ecclesia Latina, sic & in Græca invaluerat abusus, ut Sacerdotes ministerium suum clandestinis conjugii interponerent. Sic demum, ne pluribus per-
 26. p. 87. peram immore, Statuta Synodalia Diocesis Bituricensis an. 1515. *Ordinamus ut omnes clandestine contrahentes . . . & qui conjugii iisdem contrahendis, aut benedictionibus celebrandis scienter intervenire non metuerint . . . sententia excommunicationis ipso facto subiaceant.* Ergo erant qui Matrimonia hæc benedicere non metuerent. Ergo falsum est & falsissimum, Matrimonia clandestina sine concursu Sacerdotis celebrata fuisse.

413 R. 2. neg. min. generatim intellectam, id est de iis etiam Matrimoniis quæ sine Sacerdotis opera celebrabantur. Ea enim rata quidem erant in ratione contractus; at rata fuisse in ratione Sacramenti, nec ex Tridentino probatur, nec ex citato Innocentii III. Capite. Non ex Tridentino, quidquid reclamant nonnulli, quia ut scribit Pallavicinus, Lib. 23. Cap. 9. n. 13. pag. 765. *Nunquam declaravit Concilium ea, Matrimonia clandestina, fuisse Sacramenta, adeo ut graves quidam Theologi id negent, & negandum esse in ipso Concilio probaverint.* Hinc Nat. Alexander in Histor. Sæculi XVI. ubi Pseudohistoricum Frid. Concilii refellit, annotat nusquam aut Galliarum Conciliis, aut pacificativis Regum nostrorum Edictis approbata fuisse Calvinianorum connubia quasi Sacramenta, sed quasi legitimos contractus. Sed nec ex Innocentio III. probari potest Matrimonia, eo quia a Christianis quomodocumque contraherentur, fuisse Sacramenta; cum in Textu ipsius ne unus quidem sit apex qui eum de aliis quam legitimis conjugii locutum esse ostendat. Et vero si statuat Innocentius III. Matrimonium, eo ipso quod a Christianis contrahitur, esse Sacramentum, statuit illud tunc etiam esse Sacramentum, quando contrahitur ab iis qui vel invincibiliter ignorant illud Sacramentum esse, vel etsi sciunt illud esse Sacramentum, expresse habent intentionem non conficiendi Sacramentum. Id autem, si forte verum est, quod negavimus Cap. II. n. 162. quis ab Innocentio III. definitum putet? Sane non quicumque vera, sed quæ ex Scriptura vel Traditione certo eruuntur, definiunt Romani Pontifices. Adde quod Innocentius non definit, sed id quod sibi probabilius videtur, respondeat pro Casuistarum more. Unde dubitat annon
 decisio

deciso sua decisione ab uno e Prædecessoribus suis datæ adversa sit.

At, inquires, Christianorum Matrimonia sunt insolubilia. Atqui id juxta Innocentium non aliunde habent quam a ratione Sacramenti. Matrimonium, ait prædictus Pontifex, inter Fideles verum & ratum existit, quia Sacramentum Fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur.

R. neg. min. Quia, ut solide advertit Sylvius in cit. q. 42. art. 1. insolubilitas Matrimonii cujuslibet etiam clandestini non provenit ex ratione Sacramenti novæ Legis, sed ex eo quod omnis contractus matrimonialis sit natura sua indissolubilis, nisi divina auctoritate solvatur. Unde vel ipsa Infidelium Matrimonia sunt insolubilia, nisi in casu quem ex auctoritate divina ponit Apostolus, I. Corinth. 7. Hæc Sylvius, cujus postrema verba nonnihil difficultatis habent, sed quæ ad rem præsentem non faciunt.

Nec nocent ex Innocentii voces, quia Sacramentum Fidei, &c. Ex si quidem non intelligendæ sunt de Matrimonio, sed de Baptismo; 1. quia, ut solide Juenin, solum Baptisma, non autem Matrimonium, a Patribus dictum est Fidei Sacramentum. 2. Quia illud Fidei Sacramentum de quo loquitur Innocentius, reddit Matrimonium quovis in casu ratum seu indissolubile. Ergo non idem est cum Matrimonio, sed ab eo distinguitur. 3. Ex Innocentio perdurat Matrimonium, quando permanet illud Fidei Sacramentum. Ergo insolubilitas Matrimonii pendet quidem a duratione Sacramenti Fidei, sed non est unum quid cum ipsa. Ergo Innocentius indissolubilitatem Matrimonii Fidelium non repetit ex eo quod sit per se Sacramentum inter Fideles, sed quia quasi fundatur in Baptismo, cujus caracter deleri non potest.

His adde, Innocentium eo loci non agere in specie de Matrimonio quod in fide contractum fuerit, sed abstrahere an in Fide vel in Gentilitate fuerit initum. Ex eo enim quod Sacramentum Fidei, seu Baptisma, semel admissum, nunquam amittitur, concludit Matrimonium esse proprius indissolubile. Ea autem indissolubilitas non in eo duntaxat Matrimonio locum habet, quod quis in Fide contraxerit, sed in eo etiam cui, licet in Gentilitate contracto, per utriusque conjugis conversionem supervenerit Baptisma: istud enim jam, nonnisi per auctoritatem divinam solvi potest, licet non fiat vere & proprie Sacramentum, sed tantum latiori sensu; quo nempe, ut observavimus pluries, conjugium omne, prout Christi cum Ecclesia conjunctionem adumbrat, dicitur Sacramentum. Hæc ille.

Inst. 1. Atqui ex Trid. Matrimonia clandestina olim etiam in ratione Sacramenti valida fuerunt. Prob. Subl. ex Can. 11. Sess. 24. ubi sic: Si quis dixerit prohibitionem solemnitatis nuptiarum certis anni temporibus suspensionem esse tyrannicam. aut benedictiones & alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit, anathema sit. Ex iis sic: Non potest Sacramentum defectu mære ceremoniæ irritum fieri: ceremoniæ enim ad substantiantiam Sacramenti non pertinent. Atqui ex Trid. benedictio quam Sacerdos nubentibus impendit, mera est ceremonia. Ergo clandestina Matrimonia, quibus ea defuit, non ideo defuerunt esse Sacramenta.

R. 1. male hic supponi clandestinis Matrimoniis defuisse benedictionem; quod falsum esse liquet ex tot. Conciliis, quæ benedictionem hujusmodi conjugii datam redarguerunt.

- 419 R. 2. ad 1. neg. Subf. Ad 2. dist. maj. Non potest Sacramentum fieri irritum ex defectu ceremoniæ accidentalis, C. Essentialis & a Christo instituta, N. Constat Ceremoniæ nomen latissimo sensu accipi, nec solum tribui ritibus accidentariis, sed & essentialibus; unde qui de Missæ ceremoniis disputant, disputant de Consecratione, de Communione, &c. Nihil ergo vetuit cur Tridentinum omnes Matrimonii ritus & ipsam benedictionem communi ceremoniarum nomine appellaret.
- 420 Inst. 2. Idem Concilium, Can. 12. sic habet: *Si quis dixerit causas matrimoniales non spectare ad Judices Ecclesiasticos, anathema sit.* Unde sic vitiligant: Ante Tridentinum, causæ Matrimoniorum etiam clandestine, id est sine præsentia Sacerdotis (id enim, licet falsum, semper supponunt Adversarii) contractorum, ad Judices ecclesiasticos deferbantur, ut & hodie deferuntur in locis ubi promulgatum non fuit Concilium. Atqui hæ causæ ad Ecclesiam pertinere non poterant, nisi quia in Matrimonio clandestino deprehensa est semper ratio Sacramenti.
- 421 R. neg. min. Nam 1. judicat Ecclesia de Sponsalibus, quæ tamen Sacramenta non sunt. Ergo & de clandestinis conjugiiis judicare potuit, etiam si ea non haberet pro Sacramentis. 2. Matrimonium, etiam ut civilis contractus, est materia Sacramenti; quin & forte postmodo fieri potest Sacramentum, renovato legitime consensu. Ergo nihil est cur de eo non judicet Ecclesia, sicut de aliis Sacramentorum materiis judicat. 3. Cum Christus intenderit ut omne inter Christianos conjugium esset Sacramentum, potest Ecclesia in jus vocare eos qui non sic contraxerunt ut Sacramentum efficerent. Ergo potuit & debuit de clandestinis Matrimoniis judicare, non quia Sacramenta forent, sed quia esse debebant. Ita: ex parte Auctori Lib. de Re Sacramentaria, & ex parte Tournely, p. 69.
- 422 Inst. 3. Tridentinum, ibid. Can. 1. pronuntiat quodlibet Fidelium Matrimonium esse Sacramentum. Ergo nullum a Lege sua excipit, & ne quidem clandestinum.
- 423 R. cum eod. dist. Quodlibet Fidelium Matrimonium, quod Ecclesia conciliat, & sanctificat benedictio, ut loquuntur Tertullianus & Ambrosius, C. Quodlibet etiam ritu mere civili, & forte expressa Sacramenti non efficiendi voluntate contractum, N. Aliud est Matrimonium, aliud Matrimonii Sacramentum: sicut aliud est Pœnitentia, aliud Sacramentum Pœnitentiæ. Quemadmodum igitur eo quod Tridentinum, Sess. 14. Can. 1. anathema dixit negantibus Pœnitentiam in Ecclesia Catholica esse vere & proprie Sacramentum, inferri non potest quamlibet Pœnitentiam, secluso etiam Sacerdotis ministerio, esse Sacramentum, sic nec ex laudato Canone colligi potest quodlibet Matrimonium esse Sacramentum.
- 424 Obj. 2. Secundæ nuptiæ verum erant Sacramentum. Atqui secundæ nuptiæ olim sine Sacerdotis ministerio celebrabantur. Prob. min. 1. ex Concilio Neocæsariensi an. 314. Can. 7. ubi: *Presbyteris in nuptiis bigami prædere non convenit; quia cum pœnitentia bigamus egeat, quis erit Presbyter qui propter convivium talibus nuptiis possit præbere consensum?* 2. Ex Concilio Lateran. III. an. 1179. cap. 1. de secundis Nuptiis, ubi Sacerdotalis benedictio secundis nuptiis impendi prohibetur.
- 425 R. 1. fieri potuisse ut Presbyter his Matrimoniis benedictionem daret,

ret, quia necessario danda esset; & tamen a nuptiali convivio abesset, ne gaudere videretur de re quam agre ferebat Ecclesia.

R. 2. non deesse qui cum Ill. D. de Marca credant, Neocæsariense 426 Concilium non modo prohibuisse, sed & in Provincia sua irritas fecisse alteras a prioribus nuptias. Id autem, si ita est, quid mirum si vetuerit ne Sacerdos ullus suum hisce nuptiis ministerium præberet. Quia tamen aliter censent eruditi alii plures.

R. 3. dist. maj. Erant Sacramentum, quando a Sacerdote consecrabantur, C. Secus, N. Itaque Patres Neocæsarienses sanxerunt, (si tamen id sanxerunt, quod, ut dixi, negant plures) ne secundis nuptiis interesset Sacerdos; quia Matrimonium sine gravi impotentis libidinis suspitione iterari non posse opinabantur; unde bigamos poenitentiae subiciebant, quæ juxta hujus temporis disciplinam a quocumque Sacramento arcebat. At nihil est unde probetur istiusmodi nuptias fuisse Sacramentum. Quin ex objecto Canone ad montem Adversariorum intellecto, nova nobis, eaque duplex, efflorescit probatio: I. Patres censebant primas nuptias benedici oportere. Ergo eas sine Sacerdotis ministerio rite non confici existimabant. II. Patres vetabant ne Presbyteri secundas nuptias benedicerent, quia bigami publicæ poenitentiae, quæ a Sacramentis arcebat, devovendi erant. Ergo benedictionem nuptialem habebant pro Sacramento. Hæc pene idem, quæ deinceps examini subijciemus.

Ad 2. dist. Verat Concilium Neocæsar. ne secundis nuptiis impendatur 428 benedictio accidentaria, C. Essentialis, Subd. Et tunc probari non potest nuptias illas vera fuisse Sacramenta, C. Secus, N. Duplex in nuptiis primis datur benedictio: alia quæ essentialis est, & per quam Minister conjuges in Matrimonium jungit, his aut similibus verbis: *Deus Abraham; & Deus Isaac; & Deus Jacob, ipse vos conjungat, impleatque suam benedictionem in vobis; & ego conjungo vos in nomine Patris; &c.* accidentalis alia, quæ profertur post dictum *Libera nos; &* ab his in Rituali Parisi. pag. 381. verbis incipit: *Propitiare, Domine, supplicationibus nostris; &c.* Hæc secundo nubentibus non datur; 1. quia, ut ait Rituale Leodienſe apud Martenium, tom. 2. Part. 2. pag. 647. *secundæ nuptiæ, licet verum ac legitimum Matrimonium contineant, non tam perfecte, sicut primæ, Christi Domini unius sponsi cum sua sponsa Ecclesia unicam ac simplicem representant conjunctionem.* 2. Quia secunda hæc benedictio habetur velut quædam consecratio ad mulieris fecunditatem: Hæc autem consecratio; cum jam semel facta sit, & effectum suum produxisse supponatur, non indicatur esse repetenda. Quod si quandoque vetuerit austerior disciplina ne secundæ nuptiæ benedicerentur, negamus eas tunc Sacramenti propriæ sumpti rationem habuisse.

Obj. 5. Sacra Congregatio Tridentini interpres declaravit verba, *Ego vos conjungo*, non pertinere ad substantiam Matrimonii; idemque valere etiamſi verba prolata sint tantum a contrahentibus; & non a Parocho, dummodo adsit presentia Parochi, quam absque verbis sufficere putavit. Atqui palam est Congregationem hic loqui de Sacramento, tum quia de eo interrogabatur, tum quia loquitur de Matrimonio ad sensum Concilii, cuius interpretem agit; tum quia Matrimonium ut simplex contrahatur, non indiget opera sacerdotali. Hanc porro declarationem refert

Fagnan in Cap. *Quod nobis, De clandest. Despons.* num. 15. Unde ea in suspicionem falsi venire non potest; cum is vir fuerit summæ fidei, & Secretarii sacre Congregationis munus obiret sub Urbano VIII. cujus auctoritatem iis nos opponere solemus, qui sacre Congregationis auctoritatem nobis opponunt.

- 430 Confirm. 1. & instauratur difficultas. Matrimonium invalide contractum coram Parocho & Testibus, propter occultum metus gravis impedimentum, accedente deinceps spontaneo utriusque Partis consensu, sit validum absque præsentia Parochi, prout respondere Pius V. & sacra Congregatio; ut videris apud Fagnan in Cap. *Is quis fidem, De sponsalibus*, n. 14. & Navarrum in Manuali, cap. 22. n. 7. Atqui Matrimonium illud non in ratione contractus tantum convalescit. Neque enim probabile est. Pium V. & sacre Congregationis Ministros de contractu tantum, nullatenus autem de Sacramento, conjugatis tantopere necessario, fuisse sollicitos.
- 431 Confirm. 2. Matrimonium per verba de præsentia coram Parocho & Testibus sub conditione de futuro initum, adimpleta conditione absque præsentia Parochi firmatur, uti declaravit idem Pius V. apud Fagnan loco citato. Atqui id fieri non posset, si Parochus verba hæc, *Ego vos coniungo*, proferret ut Sacramenti formam. Forma enim proferri debet dum perficitur Sacramentum, ut in ceteris Sacramentis patet. Ergo.
- 432 Confirm. 3. Quia Sacra Pœnitentiaria, cum permittit Confessario ut in occulto affinitatis impedimento conjuges dispenseret, id solum injungit, ut Partes de prioris conjugii nullitate certiores faciat, *Matrimonium secreto inter se contrahere valeant*. Atqui veri non est simile Pœnitentiariam de civili duntaxat contractu sollicitam, nihil ipsam Matrimonii sanctitatem curare. Ergo supponit per secretam hanc consensus renovationem confici Sacramentum.
- 433 Respondet Sylvius, cit. q. 42. art. 1. & fusius 2. 2. q. 109. art. 2. sub finem, pag. mihi 708. afficit sacre Congregationi definitiones nullius esse momenti, utpote quas pro suis non agnoverint Cardinales, ideoque simpliciter prohiberi curaverint, & Indici Librorum prohibitorum adjungi. Scilicet enim sacra illa Congregatio die 29. Aprilis an. 1621. emisit Decretum in quo dicit innotuisse sibi, aliquot Volumina Declarationum, ementito ipsius Congregationis nomine, produsse in lucem, quas tamen in tenebris delituisse consultius fuisset; quando nedum undique scatent erroribus, sed alicubi etiam vere ac germane sacrosanctæ Synodi intelligentia: prorsus adversantur. Et propterea decrevit Indici Librorum prohibitorum addendas esse omnes & quascumque collectiones Declarationum, Decisionum, seu Interpretationum Congregationis Concilii impressas vel imprimendas, præsertim verò editiones infra scriptas, in quibus ea nominatim est qua nitantur Adversarii. Quin & alio ejusdem anni, die 6. Junii, Decreto vetuit eadem Congregatio ne quis, cujuscumque gradus & conditionis, hujusmodi decisiones imprimere, legere, vel quomodocumque etiam, sine alia Superiorum licentia, apud se detinere audeat. His adde Urbanum VIII. die Augusti 2. an. 1631. statuisse Declarationibus ejusdem s. Congregationis, tam impressis & imprimendis, quam manuscriptis, nullam fidem esse, tam in Judio quam extra, a quoquam adhibendam, nisi illis que in authentica forma, solito sigillo & subscriptione Emin. Cardinalis Præsulis,

ae Secretarii ejusdem Congregationis pro tempore existentium munitæ fuerint : Quod Decretum Atrebatensis Episcopus die 21. Nov. ejusdem an. 1621. publicari jussit. Jam vero nulla e Declarationibus supra objectis sigillo munita est : imo eæ inter Declarationes speciatim prohibitas repertiuntur. Ergo perperam hac in parte objicitur Fagnani auctoritas : hæc enim quantacumque sit, non est major quam vel ipsius sacræ Congregationis, quæ Opus suum nosse debuit, vel Urbani VIII. S. Pontificis.

At, inquit Neotericus Scriptor, Urbanus juridicam tantum fidem hisce Declarationibus abnegavit, non historicam ; cum Papa efficere non possit, ut insectum sit quod factum est. Verum in promptu est responsio, Papam scilicet efficere non posse ut factum non sit quod factum est ; at efficere posse ut non credatur factum, quod ipse declarat vel non factum, vel alieno sensu intelligi. Ceterum, si res alicujus momenti foret, non ægre ostenderetur Fagnanum in cit. Cap. *De Sponsalibus*, minus dicere quam quod ipsi tribuit Adversarius.

R. 2. Declarationes nullas a Cardinalibus condi posse quoad Fidei dogmata, quia hæc sibi Pontifex exponenda reservavit : quæ vero ab iis circa mores dantur, suam alteri opinioni probabilitatem non adimere, nisi datæ fiat consulto prius Pontifice, hujusque expresso in Litteris nomine, prout statuerunt Sixtus V. & Gregorius XIV. Ita docent Theologi & Canonistæ, quos inter videris Pellizarium, *Tract.* 4. cap. 4. n. 108. & *Tract.* 2. cap. 9. n. 6. Picklerum in *Prolegom.* n. 46. &c. Jam vero declaratio qua statuitur Sacerdotem esse vel non esse Sacramenti Ministrum, pertinet ad dogma ; nimirum ad quæstionem quæ ex verbo Dei scripto vel tradito definiti potest. Ergo quidquid ea de re senserit Congregatio, sensum ipsa quidem suum manifestare potuit ; at nullam aliis imposuit necessitatem idem sentiendi secum.

R. 3. Sententiam nostram Romæ etiam publice defendi ; quod & ipse vidi dum ea in urbe degerem, & ab aliis ex quo discessi, non semel accepi, ait Serryus in *Mel. Cani Vindiciis*, cap. 7. & nos etiam ex Theſibus in Minerva propugnatis possumus testificari. Ergo vel Romæ persuasum est nihil unquam ea de quæstione locutum esse Pium V. vel si quid locutus sit, locutum instar privati Doctoris, qui sententiam in Ordine S. Dominici tunc temporis communiorem amplexus, ejusdem amplectendæ legem nemini indixerit. Porro quod in Urbe creditur, nobis extra Urbem credere licitum est. Sane vero Benedictus XIV. lite hac profunde, ut aſolet, in utramque partem agitata, sic demum concludit, *Lib. 7. de Synodo Dicecef. cap. 28. n. 9. pag. mihi 362. Utriusque opinionis solidiora fundamenta inuimus, non animo quemquam inducendi ad unam aut alteram amplectendam, sed ut Episcopis sit persuasum utramque esse probabilem, suosque habere magnæ auctoritatis Patronos ; atque inde non decere discant ut ipsi Judicis partes assument, quæstionemque desiniant de qua Ecclesia nihil bastenus pronuntiavit, sed Theologorum disputationi permisit, &c.* Porro in re disputationi Theologorum permissa, id quisque præeligare potest quod, rebus coram Deo pensatis, verius ac tutius judicaverit. Ex his corrui probatio. ejusque duplex prior confirmatio.

Ad ultimam dico nihil esse mirum cur Penitentiaria in alato casu non jungat iis qui consensum renovant, ut eum coram Sacerdote renovent ; mi-

rum contra fore si id injungeret; 1. quia Matrimonia hæc, quæ ut plurimum renovantur in aliquo amoris æstu, eodem æstu sedato, & pacatis jam sensibus, difficile quandoque coram Parocho renovarentur; adeoque dum obtineri vellet Sacramentum, vereri esset ne non obtineretur vel ipse contractus. 2. Quia non ignorat Pœnitentiaria moris esse ut dispensationum executores eo sponfos adducant, si possunt, ut nuptialem sibi benedictionem procurent. Hanc utique, si forte essentialis non sit, gratiæ aliquid parere nemo ambigit. Ut quid igitur omitteretur, cum obtineri potest?

438

Inst. In opinione nostra, qui coram inopinante & invito Parocho, nullaque nisi forte quadam objurgationis verba proferente, contrahunt, civilem quidem contractum ineunt, at Sacramentum non efficiunt; idemque est de iis qui in locis ubi recepta non est Tridentini disciplina, clanculum nubunt. Atqui tamen nec hos nec illos urget & compellit Ecclesia ut coram Parocho consensum suum renovent. Ergo eorum Matrimonia, licet sine sacerdotali benedictione contracta, præ veris Sacramentis habent.

439

R. 1. Non desunt apud nos, qui Matrimonia clandestine iis in locis contracta ubi non viget Tridentinum, coram Parocho, vel alio per Episcopum designato, renovari curent; eaque via, cum potis est, ut melior ac tutior, tenenda videtur. Quod ad Matrimonia coram duobus Testibus, & Parocho renitente contracta, (vulgo *Mariages à la Gaulmine*; quia ab homine hujus nominis sacrilege adinventæ sint) ea tam rara sunt, tam severe prohibita, Parisiis quidem *sub pœna excommunicationis ipso facto, eaque reservata*, ut mirum non sit nihil de iis specialitè esse præscriptum. Quin & iis in delicti pœnam negari potest benedictio sacerdotalis, prout eam alicubi secundis nuptiis denegari dicuntur Adversarii, & male, ut animadvertit Benedictus XIV. ibid. n. 7.

440

R. 2. eos qui Matrimonia hæc coram Sacerdote benedicente renovari non curant, non id facere, quia persuasum habeant vera hæc esse Sacramenta; cum eorum plures sententiam nostram tueantur; sed 1. quia non semper e sanioribus principiis eruntur quæcumque ex iis erui deberent consecratoria; 2. quia timent ne citra extremam necessitatem Sacramentum exponant periculo nullitatis. Sic enim Doctores multi existimant cum Sanchez, Lib. 2. disp. 9. Matrimonium, quod primo valuerit tantum in ratione contractus, postmodo Sacramenti naturam inducere posse: opinantur alii etiam graves, ut Durandus in 4. dist. 26. q. 3. n. 14. Vasquez, Tom. 2. in 3. p. disp. 238. cap. 5. aliique quos sequitur Pontius, Lib. 1. c. 9. n. 8. contractum statim ut semel valuit qua talis, nunquam Sacramentum effici posse. Ego quidem, sententiam rogatus, in hac rerum dubietate, Matrimonia isthæc coram Parocho, saltem conditionate, renovari curarem, si nihil inde immineret periculi, puta quod Partes quæ hanc Sacramenti & contractus distinctionem non satis capiunt, suspicatz nullitatem conjugii sui, ad alia vota transmearent. Et vero, quod Juveninum latuit, Claudius Sanctesius, non ignobilis certe Trident. Concilii Theologus, & postmodum Ebroicensis Antistes, Matrimonia ab heterodoxis contracta in facie Ecclesia a Curato vel Vicario benedicenda esse statuit an. 1576. id est annis post Tridentinum tredecim; *ne saltem*, inquit, *dubitari possit an*

corum Matrimonium careat sacramentali ratione & gratia. Quod jam animadverti ex Bochello, Decr. Eccl. Gallic. Lib. 3. tit. 5. cap. 82.

Obj. 5. Si Sacerdos est Minister Sacramenti Matrimonii, verba Sacerdotis sunt forma, qua perficitur idem Sacramentum. Falsum consequens. 445
 Prob. min. Si enim verba Sacerdotis sunt Matrimonii forma, vel ea quibus Sacerdos nubentibus benedicit, vel isthæc aut æquivalentia: *Ego vos in Matrimonium conjungo*. Atqui neutrum dici potest.

Non 1. ut ipsi nos docemus; & patet 1. ex SS. Thomæ & Bonaventuræ, quibus unus contradicit Guillelmus Parisiensis; quique disertim asserunt nuptiarum benedictionem non esse de essentia, sed tantum de solemnitate Sacramenti; 2. quia Sacramentum ad minus perficitur, cum Sacerdos profert hæc verba: *Ego vos in Matrimonium conjungo*. Atqui Sacerdos hæc verba profert ante nuptiarum benedictionem; 3. quia non benedicuntur secundæ nuptiæ, imo nec primæ per Adventum & Quadragesimam; & tamen nefas est ambigere quin ea omnes sint Sacramentum.

Non 2. 1. Quia ante Canum nemini venerat in mentem, ut assereret verba, *Ego vos conjungo*, formam esse qua Sacramentum istud perficitur: Guillelmus enim formam constituit in oratione vel orationibus, qua vel quibus Sacerdos nubentes benedicit. 443

2. Quia de his verbis, *Ego vos conjungo*, altum est silentium apud Hugonem, P. Lombardum, SS. Thomam & Bonaventuram, Scotum, &c. iis in locis ubi ex professo de nostro hoc Sacramento, & de causa ejus efficiente disputant. Unde colligere est ipsos nullam formæ hujus, vel in antiquis Canonibus, vel in Patrum scriptis, vel in Ecclesiæ praxi reperisse vestigium.

3. Quia verba hæc non ubique vel eadem, vel eodem sensu adhibebantur; Neque enim, ait Dom. Soto in 4. dist. 26. art. 3. *universalis est in Ecclesia forma hæc, Ego vos, &c. sed alii dicunt: Ego vos sponso, & Sacramentum confirmo; & alii: Quod Deus conjunxit, homo non separet*. Imo, ait Martenius, de antiquis Eccl. Ritib. Tom. 2. Lib. 1. cap. 9. art. 3. num. 6. *inaudita apud eos, Majores nostros, erant illa verba, Ego vos conjungo, &c. in quibus alqui ex recentioribus Scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt, quæ tamen desiderantur in duobus antiquis Ritualibus Ass. Beccensis Monasterii, in Pontificali Senonensi annorum 300. in antiquo Rituali Biturcensi, & in aliis pene omnibus quæ a nobis postea exhibebuntur*. Atque hinc licet Trident. Synodus formulam, *Ego vos, &c.* indicaverit, quamcumque tamen aliam, juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum, adhiberi permisit. Tantam porro varietatem non tolerasset Ecclesia, multoque minus cujuslibet Provinciæ arbitrio permisisset, si existimasset per verba a Sacerdote prolata confici Sacramentum, ut solide notat ubi supra S. D. N. Benedictus, n. 6. p. 361.

Ex iis sic in forma. 1. Si verba hæc, *Ego vos in Matrimonium conjungo*, &c. sint Matrimonii forma, Sacramentum hoc nunquam potuit perfici sine illis, aut aliis, eundem sensum modo indicativo vel deprecativo exprimentibus, adeoque materialiter tantum & accidentaliter diversis. Neque enim plures ejusdem Sacramenti formæ esse possunt substantialiter diversæ, quales sunt quæ sensum simpliciter diversum habent. Atqui falsum consequens. Si enim Matrimonii Sacramentum nunquam potuerit perfici

sine his verbis, *Ego vos*, aut aliis indicative vel deprecative æquivalentibus, graviter errabant particulares Ecclesiæ quæ ante Trid. utebantur verbis, seu disparatis, seu sensum simpliciter diversum exprimentibus, puta istis: *Quos Deus conjunxit, homo non separet*. Atqui eas deerrasse Ecclesias sine gravi piaculo cogitari non potest; tum quia alioqui nullum habuissent Matrimonii Sacramentum; tum quia gravem hunc earum abusum corrigere debuisset Trid. Synodus, vel certe non confirmare. Atqui tamen non correxit, sed e contra confirmavit, permittendo ut unaquæque Provincia receptum apud se ritum sequi pergeret.

- 447 2. Una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & ipsum Matrimonium. Atqui Matrimonium non perficitur per verba, *Ego vos*, &c. Ergo nec per ea perficitur Sacramentum Matrimonii. Major & minor, ne quid desit, seorsim probantur.
- 448 Prob. itaque major. Tam una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & qua perficitur Matrimonium, quam una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Baptismi, & qua perficitur Baptismus; & tam perficere Sacramentum Matrimonii, & perficere Matrimonium; sunt unum & idem, quam unum & idem sunt, perficere Sacramentum Baptismi, & perficere Baptismus: sicut enim Sacramentum Baptismi in Baptismo adæquate consistit, ita Sacramentum Matrimonii adæquate consistit in Matrimonio seu in vinculo conjugali, in quo Matrimonii natura & ratio consistit, ut recte docet Catechismus Romanus, & antea docuerant veteres Theologi. Unde sic argumentor.
- 449 Sacramentum Matrimonii consistit adæquate in eo in quo adæquate consistit signum conjunctionis Christi cum Ecclesia. Hoc ipso enim quod existit hoc signum, & præcise aut etiam sublato quocumque alio, existit Sacramentum Matrimonii; quia hoc ipso, præcise aut etiam sublato quocumque alio, existit signum gratiæ, per mutuam dilectionem conjungentis animos conjugum. Atqui signum conjunctionis Christi cum Ecclesia consistit adæquate in vinculo conjugali, quo vir & mulier inter se indissolubiliter colligantur. Ergo Sacramentum Matrimonii consistit adæquate in hoc vinculo, adeoque in Matrimonio, cujus totam rationem constituit hoc vinculum. Ergo perficere Sacramentum Matrimonii, & Matrimonium perficere, sunt unum & idem. Ergo una & eadem est forma qua perficitur Sacramentum Matrimonii, & qua perficitur Matrimonium.
- 450 Confirm. Demus veram esse Cami sententiam, adeoque hæc verba, *Ego vos*, &c. esse formam qua perficitur Sacramentum Matrimonii; sic argumentor: In tantum Sacerdos proferendo hæc verba, *Ego vos*, &c. facit Sacramentum Matrimonii, in quantum per ea facit id quod significant; nam si per ea non facit id quod significant, frustra profert illa, adeoque nihil facit. Atqui hæc verba, *Ego vos*, &c. manifeste significant vinculi conjugaliseffectionem, Ergo in tantum Sacerdos proferendo hæc verba, *Ego vos*, &c. per ea efficit Sacramentum Matrimonii, in quantum per ea efficit vinculum conjugale. Ergo una & eadem est forma qua utrumque, hoc est Sacramentum Matrimonii, & vinculum conjugale, seu Matrimonium, efficitur. Jam vero.
- 451 Prob. min. primi argumenti, nempe quod Matrimonium non perficiatur per hæc verba a Sacerdote prolata, *Ego vos*, &c. Nam contractus matrimo-

rimonialis est causa sufficiens Matrimonii & vinculi conjugalis. Unde contractus matrimonialis initus clandestine in locis in quibus Tridentinum receptum non est, vel in locis in quibus Tridentinum est receptum, coram duobus vel tribus Testibus, & Parocho tacente, aut etiam reclamante, nihilominus efficit vinculum conjugale, & Matrimonium validum est. Ergo perfecto contractu matrimoniali perfectum est vinculum conjugale. Atqui Sacerdos non profert verba hæc, *Ego vos*, &c. nisi perfecto contractu matrimoniali: non enim ea profert nisi postquam contrahentes consensum suum per verba de presenti exprefferunt. Ergo Sacerdos non profert hæc verba, *Ego vos*, &c. nisi perfecto vinculo conjugali, adeoque non facit illud, sed illud factum supponit, cum dicit, *Ego vos*, &c. Ita & iisdem verbis, in quibus, ne quid difficultati detractum videretur, nec apicem immutavit, Simonnet, p. 245. & seq. Jam prolixum, ut melius & nitidius fieri poterit, argumentum evolamus per partes. Itaque

R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. & dico, neque verba sola, *Ego vos* 453
conjungo, neque benedictionem solam esse formam hujus Sacramenti, sed verba, *Conjungo vos*, vel æquivalentia, ut *Sponso vos*, vel *Matrimonium per vos contractum ratifico, confirmo*, &c. esse formam una cum benedictione, quæ gratiam sponis conferat vel adprecetur; seu ad id sufficiant (ut credant aliqui a quorum mente olim alienuseram) solæ voces, *In nomine Patris*, &c. quæ juxta intentionem Ecclesiæ, cum de Matrimonio agitur, Deitatis totius opem implorent; seu his verbis alia, quæ gratiam expressius significant & invocent, adjungi necesse sit. Neque enim arguendus sit Theologus, qui Matrimonii formam ad ultimum apicem non indicet, cum norint omnes id in aliis etiam Sacramentis, potissimum autem in Ordinibus, esse difficillimum.

Vid. Tr.
de Pær.
Tom. Vi.

Cur autem nobis sola non sufficiant verba, *Conjungo vos*, vel æquivalentia, 453
ratio est quod ea admitti debeat Matrimonii forma, quam tota commendavit Antiquitas. Atqui benedictionem nuptialem Antiquitas tota commendavit. Ergo huic potissime insistendum. Unde si Sacerdos dicat simpliciter, *Conjungo vos*, *Sponso*, & similia; nec addat, *In nomine Patris*, nutabit, meo quidem tenui judicio, Sacramentum Matrimonii. Antem verba isthæc satis benedictionem significant & operentur, nec forte doctiores alii certo definient. Unum animadvertam, scilicet verba, *In nomine Patris*, quandoque exprimere auctoritatem Dei, cujus nomine operatur Minister, ut in Baptismo, & clarius in Exorcismis, quandoque gratiæ divinæ invocationem; vel benedictionem in nomine SS. Trinitatis impensam. Sic cum anxiatæ in exitu animæ dicitur: *Proficiscere, anima christiana, de hoc mundo, in nomine Dei Patris*, &c. in nomine Jesu Christi, &c. non jubet Minister animam Dei virtute proficisci, sed ei optat ut cum Dei benedictione & munimine proficiscatur. Hunc autem, (secus ac olim credideram) formæ a Tridentino commendatæ sensum tribui posse, ex variis Ritualibus non inepte deducitur: sic hodieque Argentorati, audito sponforum consensu, ait Minister: *Ideo matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico & benedico in nomine Patris*, &c.

Hinc patet necessum non esse ut verba, *Conjugo vos*, ubique sint eadem, 454
sed sufficere ut verbis, quæ Ministri ratificationem quomodocumque significant, jungantur alia quæ cœlestem gratiam advocent.

Quam

Quamquam nec multum urgeat, eo quia verba hæc in antiquis Manuscriptis pluribus desint. Si enim dederit Deus, ostendam in Tract. de Ordine; nonnulla ad Ordinem consecrationem essentialiter requisita, in veteribus Missæ esse, quæ tamen ipso horumce Manuscriptorum sæculo certissime in conferendis Ordinibus non prætermittebantur. Hinc, ut sine partium studio arbitror, vanescit difficultas superius propoſita; cum nullum unquam celebratum in Ecclesia fuerit Matrimonium sine aliqua benedictione, licet non semper cum ea *solemni quæ datur in speciali Missa pro sponſo & sponſa*, ut advertit Benedictus XIV. cit. Tract. Lib. & Cap. n. 7. Ut tamen proluxa hæc difficultas enucleate magis quoad alias partes solvatur, resumo argumentum n. 445. propositum. Itaque

- 455 Ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. Sicut enim qui maximo æstu deprecativam formam in absolutione pœnitentiali valere negant, formam hanc *Absolvat te Deus Pater*, quæ olim in quibusdam Provinciis Ecclesiis usurpabatur, ut dixi Tom. VI. pro indicativa habent, (ne legitima quotidiani Sacramenti forma alicubi obsolevisse dicatur) eique hunc affingunt sensum: *Absolvat te Deus per ministerium meum*, id est sicut absolvo te. Sic formulæ isthæc: *Quod Deus conjunxit, homo non separet*, hunc habere potuit sensum: *Quod per ministerium meum*; seu, *quod conjungente me Deus conjunxit, homo non separet*. Habuit autem, si habere potuit, quia Minister Ecclesiæ, nisi ex proposito renitatur, id semper intendit quod intendit Ecclesia. Ergo nullus erat abusus quem corrigeret Tridentinum; & si quis irrepsisset, hunc tacite corriperebat, indicando formam cum quæ ceteræ, si non verbis, at saltem penes sensum convenire deberent, prout pene in tota Ecclesia factum est.

- 456 Ad 2. argumentum n. 446. propositum, neg. maj. Matrimonium ut simpliciter tale, seu ut contractus civilis, necessario perficitur mutuo Partium consensu. Atqui Matrimonium, ut est Sacramentum, mutuo illo Partium consensu necessario non perficitur. 1. Quia negari non potest quin Deus Matrimonium evehendo ad rationem Sacramenti, velle potuerit ut eo nunquam assurgeret sine opera sacerdotali. 2. Quia ex adductis supra monumentis sapienter colligitur, Deum res ita constituisse de facto, ut Matrimonium, nisi a Myſteriorum suorum Dispensatoribus celebraretur, mere profanum remaneret.

- 457 Nullus est momenti paritas e Baptismo desumpta, quia nulla est reapse paritas. Baptismus enim ex parte actionis est quid maxime simplex; Matrimonium vero duo requirit, unum ex parte utriusque contrahentis, quod suppleri non potest; aliud ex parte Ministri, videlicet benedictionem. Hanc Adversarii ad melius, non ad esse Sacramenti requiri volunt, at infelicitur ex inanibus hujusmodi argutiis probant.

- 458 At, inquirunt, verba hæc, *Ego vos conjungo*, id operari debent quod significant. Atqui significant vinculi conjugalis effectiorem. Ergo.

- 459 R. 1. neg. min. Hæc enim verba ex totius Ecclesiæ sensu idem sunt ac ista: Confirmo, ratifico, benedico conjunctionem quam modo initiſtis; seu eidem tribuo gratiam quam hac in re ministerio meo alligavit Christus.

- 460 R. 2. dist. min. Significant effectiorem vinculi conjugalis, quantum a Ministro effici potest, id est in ratione Sacramenti, C. Effectiorem

nem vinculi conjugalis, prout intrinsece a contrahentibus pender, N.

Instat idem Theologus, qui omnes in præsentem materiam animi sui nervos intendisse videtur. Si Sacerdotis verba efficiunt Matrimonii Sacramentum, contractum matrimonialem, vel vinculum conjugale, determinando ad significationem sacramentalem, jam signum conjunctionis Christi cum Ecclesia non est præcise contractus matrimonialis, vel vinculum conjugale, sed complexum ex contractu matrimoniali vel vinculo conjugali, & verbis a Sacerdote prolatis. Atqui falsum consequens. Eo enim ipso quod contrahentes suum coram Parocho & Testibus consensum per verba de præsentem exprimunt, hoc ipso, inquam, vel contractus matrimonialis, vel potius vinculum conjugale, quod efficitur per contractum illum, se ipso formaliter determinatur sufficientissime ad significandam conjunctionem Christi cum Ecclesia; quod certe nonnisi proterve negaretur. Ergo signum conjunctionis Christi cum Ecclesia adæquate consistit, vel in contractu matrimoniali, vel in vinculo conjugali, præcisis aut etiam sublatiis verbis quibuscumque a Parocho prolatis, adeoque non consistit in complexo, &c.

Confirm. 1. Ut verba aliqua materiam aliquam determinent ad significationem sacramentalem, debent esse secundum se magis determinata ad hanc significationem, quam ipsa materia, ut probat inductio in omnibus Sacramentis. Atqui verba, *Ego vos in matrimonium conjungo*, secundum se saltem tam indeterminata sunt & indifferentia ad significationem sacramentalem, quam contractus matrimonialis, vel vinculum conjugale, ut per se patet. Ergo.

Confirm. 2. Hæc verba, *Ego vos conjungo*, eodem modo se habent ad Sacramentum Matrimonii, quo isthæc: *Hoc est corpus meum*, se habent ad Sacramentum Eucharistiæ: Sunt enim priora posterioribus quoad significationem, proindeque quoad efficaciam, plane similia. Atqui Sacerdos per hæc verba, *Hoc est corpus meum*, efficit Sacramentum Eucharistiæ, non per ea materiam aliquam præcise elevando ad significationem sacramentalem, sed per ea efficiendo corpus Christi sub speciebus panis. Ergo pariter Sacerdos per ista, *Ego vos in matrimonium conjungo*, liquid efficiat, Sacramentum Matrimonii efficit, efficiendo vinculum conjugale, aut, si mavis, contractum matrimonialem, non vero per ea præcise alterutrum elevando ad significationem sacramentalem. Jam vero evidens est, neque contractum matrimonialem, neque vinculum conjugale effici per hæc verba, *Ego vos conjungo*, &c. Ergo. Hæc ille, quæ tandem tædii multum, lucis parum habent.

R. ad 1. 1. neg. maj. Sicut enim juxta Adversarium necesse non est ut verba, *Hoc est corpus meum*, panem elevent ad esse sacramentale, sed sufficit ut eum convertant in Corpus Christi; sic necesse non est ut verba, *Ego vos conjungo*, &c. (in quibus tamen solis vim non facimus, uti liquet ex dictis) contractum vel vinculum conjugale ad esse sacramentale elevent, sed sufficit ut contrahentibus gratiam conferant. Id autem quod possibile esse iniciari nemo potest, de facto fieri contendimus.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. Contractus vel vinculum se ipsis determinatur ad significandam Christi unionem cum Ecclesia, speculative, prout ipsam significavit conjugium Adæ, juxta Patres, C. Ad significandam præ-

præctice, per gratiæ sanctificantis infusionem; N. nec proterve nego: Solutio patet ex dictis Cap. 2.

466 Ad 1. confirm. neg. min. Verba enim, *Ego vos conjungo*, vel hisce juncta, *In nomine Christi*, vel aliis quæ benedictionem divinam alliciant, magis sacramentale quid exprimunt, quam verba a Judæis & Musulmanis quotidie prolata.

467 Ad 2. confirm. neg. maj. Verba enim, *Hoc est corpus meum*, sensu fidei & rationi consono panem in Christi corpus convertere possunt. Atqui verba, *Ego vos conjungo*, citra fidei & rationis injuriam dici non possunt efficere interiorum utriusque Partis consensum, a quo ut ab actione vitali fluit contractus matrimonialis, & vinculum conjugale. Ergo ex cruda illa inter utrumque Sacramentum comparatione nihil inferri potest. Apagæ in materiis ex Traditione dijudicandis jejuna hujusmodi argumentationes, quæ si forte distinent & implicant, vere non movent.

468 Obj. 6. Christus instituendo Sacramentum Matrimonii, nihil aliud fecit quam elevare inter Christianos contractum matrimoniale validum, ut in usu erat, ad dignitatem Sacramenti. Si quid enim aliud Christum fecisse dicant Adversarii, probent, si possunt, ex Scriptura vel Traditione. Ergo qui antea faciebant contractum, jam faciunt Sacramentum. Atqui Ministri contractus, ex omnium voce, sunt contrahentes. Ita recentior aliquis.

469 R. neg. ant. cujus falsitas manifesta est ex tota Traditione, quæ ut post Canum advertit Benedictus XIV. ib. n. 2. nunquam Matrimonium veri Sacramenti nomine donavit, nisi simul meminerit sacerdotalis in illo intervenientis ministerii, quod percurrenti innumeros textus quos in Opere cit. congestit Gibertus, indubium erit. Et vero, pergit idem Pontifex, certum est Sacramentum quodlibet opus esse divini cultus & religionis. Certum est insuper ex Augustino in Epist. ad Bonifacium, res ipsas corporeas, quibus Sacramenta constant, imaginem & similitudinem gerere ejus sanctificationis cujus sunt signa & causæ. Atqui Matrimonium solis viri & feminae verbis contractum, sine ullo Sacerdotis sacram aliquam ceremoniam ponentis ministerio, licet rei sacræ signum dicatur, nec potest dici opus divini cultus & Religionis; nec, utpote actio plane eadem cum fœdere Gentili & Judaico, ullam exterius exhibet interioris sanctificationis imaginem. Ergo e re erat ut Christus conjugium ad Sacramenti rationem elevans, illud sacerdotali ministerio sanctificari præciperet.

ARTICULUS TERTIUS.

De Materia & forma Matrimonii.

470 **M**oris est ut ante de materia & forma disserant Theologi, quam de Ministro. Ab eo in præsens recedendum duximus, quia firmato semel connubii Ministro, jam quæstio isthæc nihil habet difficultatis. Ea porro adversæ partis Theologos eo usque defatigat, ut Melch. Canus ex summa ipsorum circa materiam & formam dissensione. eorundem circa Ministrum, contrahentes scilicet, errorem, nec prorsus immerito, concludat. Alii nempe, ut refert in cit. de Diœces. Synod. Tractatu, Lib. 7. cap. 28. n. 2. Benedictus XIV. docuerunt cum Catharino, consensum

Par.

Partium exterioribus signis expressum, esse materiam; verba autem semel a Christo prolata, Matth. 19. *Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, &c.* esse formam pro omnibus Fidelium Matrimoniiis. Alii cum Victoria opinantur, verba contrahentis illius qui primo suum præstat consensum, esse materiam, & verba secundo proferentis esse formam, per quam prima determinantur ad constituendum contractum & Sacramentum. Alii cum Vasque & Pontio existimant, consensus utriusque contrahentis, verbis seu signis manifestatos, esse formam; corpora vero esse materiam remoram, eorumque traditionem & acceptionem, (quam, inquit citatus Pontifex, nescimus quo pacto a consensu distinguant) esse materiam proximam. Alii cum Lugo dicunt, contrahentium verba, seu signa, prout sunt traditio corporum, esse materiam; ut vero significant & causant personalem obligationem in utroque contrahente, esse formam. Alii magis communiter cum Bellarmino contendunt Partis utriusque consensum exterius expressum, materiam esse & formam sub diverso respectu; materiam scilicet, quatenus significat corporum traditionem; formam vero, quatenus mutuam eorundem acceptionem exhibet. Alii velut oppressi difficultate consent cum Maldonato, p. 439: *non esse tam subtiliter in Sacramentis querendam materiam & formam.* Quia igitur, inquit, *Sacramentum est signum, non aliter in illo querenda materia & forma, quam in ceteris signis. Omne autem signum ut minimum constet ex duobus rebus; altera, quæ sensibus percipitur; altera, quæ animo insinuat per rem illam externam.* Prior vocatur semper materia, propterea quod est externa: secunda vocatur forma, quia forma essentialis solo animo percipitur. Si istas duas res in Matrimonio requiras, facile est ostendere: Nam tota illa externa conjunctio & societas viri & uxoris, quæ ab omnibus percipitur, est signum quoddam Christi & Ecclesie, & propterea appellari debet materia; significatio autem ipsa quæ solo animo comprehenditur, est forma.

Jam vero tanta in re gravissima varietas haud leve est indicium falsum esse opinionem, ad quam adstruendam coguntur illius Assertores, tot diversas unius Sacramenti materias & formas assignare, quarum pleraque hæreticis nugatoriæ, ipsique Catholicis, aut commentitiæ, aut parum solidæ videntur. Has autem partim ineptias, partim ambages nescit nostra; quæ plus antiquitatem quam subtilitates metaphysicas consulit, sententia. Sit igitur, sed brevissime

CONCLUSIO I. Forma Matrimonii non consistit in his Dei verbis: *Propter hoc relinquet homo, &c.*

Prob. 1. Quia opinio hæc nulla vel apparenti ratione fulcitur. 2. Quia juxta eam Deus esset Matrimonii Minister, quod & sponte agnoscit Catharinus. Id autem absurdum est; tum quia Minister quæ talis subordinatur ei cujus Minister est; tum quia homines Mysteriorum suorum dispensatores constituit Deus. 3. Quia verba hæc, *Propter hoc relinquet homo, &c.* de omni, etiam Patriarcharum, Matrimonio dicta sunt. Ea porro non erant veri nominis Sacramenta.

CONCLUSIO II. Neque etiam materia in verbis primo loquentis, forma vero in verbis illius qui secundo consensum suum aperit, reponi debet.

Prob. 1. Quia nulla est causa cur verba viri habeant rationem materiae, verba

verba vero feminae rationem formae. Forma enim debet determinare materiam: porro verba feminae post virum loquentis nihil habent quod magis sit determinans, quam ipsa sponsi verba.

473. 2. Quia nullum est Sacramentum in quo materia sit vaga, & a contrahentium arbitrio dependeat. Penderet autem in illa opinione; cum utique valeret Matrimonium, si femina prius, vir posterius consensum suum exprimeret.

474. 3. Quia si uterque contrahens suum uno eodemque momento signis aut verbis consensum exprimeret, staret nihilominus verum Matrimonii Sacramentum. Atqui tunc nulla essent verba priora, quae materiae locum habere possent; nulla posteriora, quae formae vicem gererent. Ergo. Ita Gonet, disp. 2. n. 96. & 97.

CONCLUSIO III. Male statuitur mutuam corporum traditionem esse materiam proximam, utriusque vero conjugis assensum exterius manifestatum esse formam huius Sacramenti.

475. Prob. 1. Quia mutua corporum traditio non distinguitur a consensu exteriori, quo se invicem Partes in virum & feminam accipiunt; uti supra advertibat Benedictus XIV. Ergo opinio isthac materiam & formam confundit.

476. 2. Quia ante Tridentinum sponsalia transibant in Matrimonium per copulam carnalem, prout erat haec signum sufficiens consensus ad conjugum requisiti. Ergo tunc temporis carnalis coitus erat huius Sacramenti forma. Atqui, ait Estius, id refugium aures Christianae.

477. 3. Quia forma Sacramenti debet significare effectum Sacramenti ut Sacramentum est, non vero ut est humanum quid, aut prorsus naturale. Atqui verba haec, *Accipio te in meum*, quibus Partes suum in traditione vel acceptance corporum reciproca consensum exprimunt, nec Sacramenti effectum significant, nec quidquam sacri, sed naturalem tantum obligationem, quam apud Infideles sicut & apud Christianos aequae exprimunt. Ergo.

CONCLUSIO IV. Neque etiam verba prout personale utriusque contrahentis obligationem significant, sunt Matrimonii forma.

478. Prob. 1. Forma Sacramenti effectum sacrum significare debet, ut statim post Estium diximus. Atqui personalis contrahentium obligatio non est quid sacri, sed quidpiam ipsis etiam Infidelium Matrimonii commune.

479. 2. In Fidelibus qui obligationem mutuam contrahere vellent, & Sacramenti efficiendi intentionem positive excluderent, occurreret praedicta forma, ejusque significatio. Atqui ad minus incertum est an in iis vel occurreret Sacramentum, vel deesset simplex Matrimonii contractus, ut alibi dictum est.

CONCLUSIO V. Neque etiam verba vel signa quibus consensum exprimunt conjuges, sibi invicem secundum diversas considerationes sunt materia & forma.

480. Prob. 1. Quia in hac opinione forma Sacramenti per sola signa, proinde sine verbis haberi potest. Atqui male id coheret seu cum Augustino, qui verbum simpliciter sumptum ad elementum accedere vult; ut fiat Sacramentum; seu cum Decreto Eugenii, juxta quod omnia nova Legis

gis Sacramenta rebus tanquam materia, & verbis tanquam forma perficiuntur.

2. Quia ex Eugenio Sacramenta tribus perficiuntur, rebus tanquam materia, &c. Atqui in opinione Bellarmini tria hæc revera in unum confluerent. Forma enim unum, quid foret cum materia: Scilicet enim mutua traditio haberet materiae locum. Atqui mutua traditio est reapse mutua acceptatio; in contractu enim *Do ut des*, qui tradit, acceptat; & qui acceptat, hoc ipso tradit.

3. Quia eadem opinio gratis supponit in contractu, quale est Matrimonium, acceptance[m] instar veræ formæ esse. Vera enim forma materiam per se ad plura indifferentem determinat. Atqui acceptatio nihil tale operatur; sed id unum agit ut contractum perficiat. Quod autem perficit, non ideo dici potest determinare.

CONCLUSIO VI. Forma Matrimonii non consistit in re per consensum exteriorem animis impressa.

1. Prob. 1. Quia forma Sacramenti, perinde ac materia, debet esse sensibilis. At significatio, juxta Maldonatum, penitioribus animis instillata, non est sensibilis.

2. Quia ad mentem Eugeniiani Decreti admittenda sunt, quantum fieri potest, verba in formam cujuslibet Sacramenti. Id autem non patitur singularis Maldonati opinio.

3. Quia verba contrahentium hoc unum animis imprimunt, quod sese mutuo in conjuges accipiant. Mirum porro si communis hæc idea sit forma Sacramenti.

CONCLUSIO VII. Materia Sacramenti hujus sunt actus contrahentium: forma vero sunt verba quibus Sacerdos contractum hunc nomine Ecclesiæ rati habendo, eidem benedicit.

Prob. 1. pars. 1. Quia ceteræ opiniones nihil habent solidi, nihil quod ambagibus plenum non sit, ut mox vidimus.

2. Quia materia Sacramenti in eo bene reponitur, quod cum de se indifferens sit ad esse dumtaxat civile, vel ad esse sacramentale, ad istud per formam determinatur. Atqui contrahentium actus qui de se indifferentes sunt ad permanendum in ratione contractus civilis, per formam, seu per verba Sacerdotis determinantur ad acquirendum esse sacramentale.

3. Quia, ut loquitur Estius in 4. dist. 26. §. 12. Sicut in Sacramento Pœnitentiæ materia, vel quasi materia sunt actus Pœnitentis, qui velut informantur per absolutionem Sacerdotis, ita recte dicitur actus contrahentium, quibus mutuo sibi dant fidem matrimonialem, esse hujus Sacramenti materiam, vel quasi materiam, quæ deinde informatur ad gratiæ consecutionem per ea verba Sacerdotis in quibus consistit forma Sacramenti. Sicut enim Deus actus Pœnitentis erexit in Sacramentum novæ Legis, addita absolutione Sacerdotis ut forma, ita valde convenienter dicitur quod actus contrahentium erexit in Sacramentum novæ Legis, addita benedictione Sacerdotis ut forma. Favet huic doctrinæ S. Thomas, 3. P. q. 84. art. 1. ad 1. ubi: *In illis Sacramentis, inquit, quæ habent effectum correspondentem humanis actibus, ipsi actus humani sunt loco materiæ, ut accidit in Pœnitentia & matrimonio.* Ergo.

Prob. 2. pars. In eo reponenda est Matrimonii ut Sacramenti forma, quod

Antiquitas tota ut potissimam ejus partem commendavit; cui Traditio gratiam in christiano Matrimonio collatam tribuit constanter; quod formam Sacramenti hujus esse asseruerunt quædam Concilia, nulla autem negaverunt. Atqui ex dictis art. præc. benedictionem sacerdotalem ut potissimam christiani Matrimonii partem tota commendavit Antiquitas, &c.

490 Prob. 2. In materia sacramentali ea dubio procul amplectenda est opinio, quæ tutior est, nisi contraria non aliquo tantum gradu, sed magno & intenso sit probabilior. Atqui opinio quæ Sacerdotis verba ut essentialem formam requirit, indubie tutior est, cum nulli Sacramentum exponat periculo. Aliunde contraria opinatio non est longe multo probabilior; imo nec æque probabilis, ut ex dictis videre est. Ergo.

491 Atque hinc (quod absit ut Magistri voce dictum sit) eam existimarem in praxi sequendam, 1. quoad heterodoxos ad Ecclesiam reduces, ut statuit Sanchezius. 2. quoad Infideles ad Ecclesiam conversos: 3. quoad eos etiam qui in locis ubi non viget Tridentinum, sine opera sacerdotali contraxissent. Licet enim, quod jam advertimus, negent viri graves, Matrimonium quod semel valuit in ratione contractus civili, ad Sacramenti gradum assurgere unquam posse; non est id adeo certum, ut peccet qui contra senserit & egerit. Hæc tamen, ut nostra omnia, Sedis Apostolicæ & Episcoporum, quin & Doctorum censuræ subiecta sunt.

492 Non expendo in præsens an & quis Parochus sit Matrimonii Minister, quia de his actum sit Tom. II. ubi de Dispensationibus. Sed occasione difficultatis mihi nuper propositæ, iterato monendum est, Parochum cui commissæ est ab Ordinario extraneos maritandi provincia, non posse officium illud, seu Vicario, seu Sacerdoti alii demandare, quia tunc meras delegati vices agit. Delegatus autem in causa particulari subdelegare non potest. Ita Collator Andegav. cui plus quam Parisiensis, in multis delinquenti, credendum.

C A P U T Q U I N T U M.

De Proprietatibus Matrimonii.

1 **P**ROPRIETATES Matrimonii duæ potissimum recensentur a Catholicis, unitas scilicet & indissolubilitas; his necessitatem lubenter adjungere Pseudereformatorum Antesignani; eamque licet plerique Sacerdotes essent, & Religiosæ vitæ ex voto mancipari, verbis minus quam factis probaverunt. Ab hoc postremo Capite, ut faciliori, duæcemus exordium.

A R T I C U L U S P R I M U S.

De Matrimonii necessitate.

2 **M**atrimonium universis ac singulis hominibus præceptum, & plus quam præceptum esse sinxerunt jam ab initio defectionis suæ Novatores; & celibatum, eique annexam contingentiam, velut rem homini sano impossibilem,

gibilem, ac portentosa libidinis, nefandorumque criminum causam sugillarunt. Hinc eorum unus, nomine Eusebicus, in sua ad Albertum Episcopum Moguntinum Epistola, Nisi, inquit, Deus miraculum faciat, & ex viro Angelum, non video quomodo sine offensa & ira Dei possit manere sine conjugio: & horribile est si absque uxore inveniat in morte.

Nunc ut animos habent tranquilliores, longe mitius de cœlibatu sentiunt: hinc Gerardus de conjugio disserens, §. 490. *Cœlibatus*, inquit, *purus & castus in personis ad eum idoneis nequaquam est improbandus*. Ita refert Pichler in Theologia Polemica, Tom. 2. pag. 1306.

Cum autem quinto hujus Operis Volumine probatum sit a nobis, Clericos qui in sacris sunt, ad castitatem teneri, paucis præsentem controversiam definiemus. Sit itaque

CONCLUSIO. Matrimonium præceptum est communitati generatim sumptæ, non tamen, moraliter loquendo, singulis ejus membris. Imo in Lege nova sanctior est & melior vita cœlebs, quam Matrimonii status.

Prob. 1. pars. Quia sicut quisque Jure naturali ad propriam conservationem tenetur, sic & eodem Jure tenetur Communitas ad ea quæ multitudinis conservationem respiciunt. Atqui Matrimonium pertinet ad conservationem multitudinis.

Et vero, si voluit Deus Mundum ad judicii sui tempus subsistere, voluit in eo esse hominum seriem quialii alijs succedant. Ad id autem opus est Matrimonio. Humana enim species nonnisi per sexuum commixtionem potest conservari. Atqui, ut bene Sylvius hic, q. 41. art. 1. omnis sexus commixtio extra Matrimonium est illicita. Ergo.

Prob. 2. pars. Quia cum scopus præcepti sufficienter obtinetur per præcipuam Communitatis partem, necesse non est ut singula illius membra vacent executioni ejusdem præcepti, potissime vero cum ei vacare singuli non possent sine gravi Communitatis dispendio. Sic licet ad victum excolenda sit terra, non tamen omnes ad agriculturam tenentur, ut ibi ait S. Thomas; imo nec vacare ei possent omnes, quin grave hinc immineret periculum Communitati. Atqui speciei humanæ conservatio satis habetur per Matrimonia, prout a longe majori hominum parte contrahuntur. Aliunde vero grave pateretur dispendium Communitas, si omnes ad Matrimonium tenerentur: ejus enim plurimi interest ut quidam e suis vitæ contemplativæ vacent, & manus ad Deum tollant in monte, dum fratres sui in æquore decertant. Contemplativa autem vita per Matrimonium maxime impeditur, ait ibid. Doctor Angelicus.

Prob. 2. Quia si nubendi præcepto tenerentur singuli, peccassent sanctiores quique viri, ut Josue, Elias, Eliseus, qui teste contra Jovinianum Hieronymo, Lib. 1. cap. 12. & 13. cœlibes permansere. Id autem quis de amicis Dei vel suspicari ausit?

Dixi, moraliter loquendo, quia sicut initio mundi, & post diluvium, paucitas hominum exigebat ut quilibet generationi vacaret, sic & id eodem casu recurrente exigere videretur.

Prob. 3. pars, 1. ex Matth. 19. Ibi Christus: *Sunt*, inquit, *Eunuchi qui se ipsos castraverunt propter Regnum Cælorum: Qui potest capere, capiat: ubi laudantur qui divina freti gratia, & mercedis æternæ intuitu, castitatem servant.*

- 10 2. Ex Apostolo, I. Cor. 7. v. 38 *Qui Matrimonio jungit virginem suam, bene facit; & qui non jungit, melius facit.* lb. v. 39. & 40. *Cui vult nubat, tantum in Domino: Beatorum autem erit, si sic permanferit.* Et v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic permaneant, sicut & ego.* Et v. 1. *Bonum est homini mulierem non tangere, &c.* Ergo Apostolus uti rem meliorem, quem ipse amplexus erat, cœlibatum suadet iis qui ex cœlesti auxilio futurum sperant ut continenter vivere possint. Ceteris vero qui metunt ne carnis tentationibus abripiantur, indulget Matrimonium ut rem ex Legis indulgentia permiffam. Propter fornicationem, inquit, v. 2. *unusquisque uxorem suam habeat. Melius est enim nubere quam uri,* ibid. v. 9.
- 11 Obj. 1. Præceptum obligat quandiu non revocatur. Atqui primis Parentibus, & in eorum persona ceteris hominibus, præceptum est Matrimonium, Gen. capite 1. per hæc verba: *Crescite, & multiplicamini.* Illud vero præceptum nunquam fuit revocatum; imo confirmatum est, Matt. 19. ubi, *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Et I. Cor. 7. *Unusquisque uxorem suam habeat.* Ergo.
- 12 R. neg. min. Vel enim verba hæc, *Crescite, & multiplicamini*, non important præceptum, ut hinc colligi potest, quod & ad belluas præcepti incapaces dicta sint; & his connectantur: *Dominamini piscibus Maris*, quæ non continent præceptum domini, sed collationem potestatis quæ pro arbitrio suo uti possent homines, vel si præceptum importarunt, non pro semper, sed pro eo solum tempore importarunt, quo exagebat paucitas hominum, ut ad humanæ speciei propagationem quilibet generatio vacaret. Et vero eadem verba post diluvium dicta sunt Noe, qui tamen nullam deinceps prolem habuit, sicut nec habuerunt, aut per Matrimonium habere statuerunt, Elias, Jeremias, &c.
- 13 Nec obest quod verba hæc per modum imperandi prolata fuerint: ea enim sermonis forma Deus uti voluit, ut benedictionis suæ vim & efficaciam demonstraret. Sic Christus leproso dixit, Matth. 8. *Mundare, & cæco, Luc. 18. Respice*, non imponens legem, sed verbo suo potentiam exercens suam, quæ munditiam uni, visum alteri reddidit.
- 14 Textus e Matt. 19. Matrimonii indissolubilitatem probat, & nihil ultra. Textus vero Apostoli non sonat legem, sed indulgentiam, camque non ad omnes, sed ad solos conjugatos pertinentem: de his enim unis eo loci agit Apostolus, & docet v. 1. *bonum esse homini mulierem seu uxorem propriam non tangere*, sed ab ea abstinere; at non tamen, ut prædicaverant quidam Pseudoapostoli, discedendum a conjugibus legitime ante susceptam Christi fidem ductis: quapropter, inquit, v. 2. metu fornicationis *unusquisque uxorem suam habeat*, id est, non derelinquat, prout explicant Hieronymus, Chrysostomus, & passim alii Patres; & merito, cum Apostolus, v. tantum 8. de non nuptis agere incipiat, quibus & continentiam ut quid melius totis viribus persuadere nititur. Hac autem admiffa expositione, quæ Græco Textui & Patribus omnino consonat, plane corrui Achilles Lutheri, & aliorum ejusdem furfuris Novatorum, qui ex voce distributiva, *Unusquisque*, censent aut censere fingunt, omnibus, atque etiam Sacerdotibus & Monachis, indictam fuisse Matrimonii legem. Quanquam si Paulus de innuptis ageret, non daret præceptum, sed indulgentiam, & qui-

quidem nonnisi capacibus conjugii, id est nec voto, nec morbo, seniove alio impedimento distentis.

Obj. 2. id Exodi 23. 26. quod confirmatur Deut. 7. *Non erit infœcunda nec sterilis in terra tua.* Ergo omnes Matrimonii lege tenebantur. 15

R. neg. conseq. quæ pessima est Textus optimi abusus. Neque enim 16
 præcipit Deus ut femina omnes frœcundæ sint, quod ab ipsis non pendet; sed benedictionem suam spondet conjugibus, ita ut & matres futurae sint, & diu victurae. Patet id ex contextu v. 25. *Servietis Domino Deo vestro, ut benedicam panibus tuis & aquis, & auferam infirmitatem de medio tui.* V. 26. *Non erit infœcunda, (Hebraice abortiens) nec sterilis in terratua; & numerum dierum tuorum implebo.* Hinc Deuter. 7. v. 14. ubi eadem benedictio confirmatur: *Non erit, ait sacer Testus, apud te sterilis utriusque sexus, tam in hominibus, quam in gregibus tuis.*

Inst. Patres in citatis verbis legem agnoscunt, cui a Judeis obediendum fuerit. Sic Hieronymus, Lib. contra Helvidium, c. 10. *Quandiu lex illa permansit; Crescite, & multiplicamini; & Maledicta sterilis, quæ non parit semen Israel,* &c. Sic Augustinus, Lib. de bono Viduit. c. 7. ait quod sub Lege nubere obedientia compellebat. Ubi conformiter ad Hieronymum subiungit istud: *Maledictus, juxta Legis sententiam, qui non suscitaret semen in Israel.* Ergo Lex divina, juxta Patres, generale Matrimonium importat. 17

R. neg. conseq. Ad summum enim hinc sequeretur Israelitis omnibus 18
 propter spem gignendi Messiae incubuisse Matrimonii necessitatem, non vero necessitatem hanc huc usque perseverare: cum uterque Joannes, Baptista nimirum & Evangelista, nunquam uxores duxerint, sicut nec Apostolus, qui virginitatem & servavit ipse, & aliis pro viribus suis proposuit.

An autem reipsa senserit Hieronymus veram in antiqua Lege incubuisse 19
 omnibus conjugii necessitatem, disputari potest: Affirmat Tirinus in v. 14. c. 7. Deut. & in eo S. Doctorem aberrasse credit. Alii, quod decentius nemo diffitebitur, Hieronymum & Augustinum, non de Lege, cui sub peccato foret obsequendum, sed de consuetudine apud Judæos receptissima interpretantur: Quod & suaderi possit, 1. quia S. Hieronymus, L. 1. contra Jovin. & Epist. 118. docet Josue, Eliam, Eliseum & Jeremiam virgines permansisse; quod certe iis in vitium non vertit. 2. Quia Augustinus, Lib. de Virgin. c. 4. de castitatis voto a B. Maria nuncupato differens, illud non Legi cuiquam, sed consuetudini duntaxat adversum fuisse scribit: *Hoc, inquit, Israelitarum mores adhuc recusabant.*

Quod ad eam spectat sententiam, quæ interdum a Veteribus velut 20
 Scripturæ testimonium citatur: *Maledictus qui non suscitaverit semen in Israel,* notant Estius in cap. 23. Exodi, & Sylvius ubi supra, eam nullibi esse in sacro Textu, nisi utcumque in cap. 25. Deuter. ubi punitur qui non suscitavit semen fratris sui.

Inst. 2. August. Sermon. 20. de verb. Domini, dixit mulierem parientem 21
 facere quod Deus jussit. Idem Lib. contra Julian. c. 9. de S. Josepho, scribit, quod nec istam quævisset uxorem, Mariam videlicet, si necessariam conjugem non haberet. Sed ubi nubendo fit quod Deus jubet, ubi viro necessarium est uxorem habere, ibi Matrimonium vere cadit sub Legem.

22 R. in priori Textu vocem, *iussit*, positam esse pro *instit.* Sane vero qui instituit Matrimonium Deus, non iussit feminam concipere & parere, quod ab ipsa non pendet. In posteriori vero *necessarium* dici, non quod Lege proprie dicta praeceptum esset; alioqui Legis huius transgressores fuissent non pauci Prophetae: sed quod ita firmatum esset consuetudine, ut qui aliter facerent, a Nationis ritu abscedere viderentur. Sic Christi tempore adeo receptum erat ut ante prandium manus lavarentur, ut qui secus faceret, quasi Legis transgressor judicaretur, licet id nulla Lege foret constitutum.

23 Obj. 3. Non potest Matrimonio renuntiare, nisi qui certus est se summum continentiae donum habere. Atqui nemo certus esse potest: Imo perpetua continentia plurimum vires superat. Unde Apostolus, I. Cor. 7. v. 7. & 9. *Unusquisque proprium donum habet ex Deo: Quod si non se continent, nubant, &c.*

24 R. 1. neg. maj. Sicut enim ut quis Christianam Religionem amplectatur, necesse non est ut certo sciat se nec unquam a Fide; nec a gravioribus Evangelii praeceptis esse discessurum: sed satis est ut sciat se per Dei gratiam perseverare posse, prout innumerati alii: Sic ut quis castitati se devoteat, satis est ut noverit magnum illud donum per gratiam haberi posse, eamque iis nunquam defore qui ipsam jugi & humili oratione deprecari fuerint. Ita Sylvius.

25 R. 2. dist. min. Nemo qui temere, nec interrogato Deo humiliter, vel consultis in oratione propriis viribus, castitatem spondet, certus esse potest, &c. C. Nemo positus ponendis, Subd. Nemo certus esse potest certitudine vel Fidei, vel metaphysica, C. Certitudine morali, quam in agendis Deus nobis sufficere voluit, N. Ut enim auxiliante Domino quisque confidere potest futurum ut sola sua uxore contentus sit; etsi, teste Augustino & conjugatis plerisque, facilius sit vivere coelibem, quam intra Matrimonii unius limites consistere; sic & qui gratiae impulsu ad continentiae statum movetur, confidere moraliter potest se in eo, mediantibus lacrynis, oratione, mundi ac praesertim mulierum fuga, ad finem usque esse perseveraturum.

26 Obiectus Apostoli locus indulgentiam iis qui adhuc liberi sunt, concessam significat, non necessitatem, imo nec certum remedium. Quid enim si vir vel uxor paulo post nuptias gravi morbo decumbant?

27 Obj. 4. Si omnes a conjugio abstinere velint, peribit mundus: Insuper quidam morbi qui solo Matrimonii usu curari possint: denique ad cibum quisque tenetur. Ergo & quisque ad Matrimonium, quia ad utrumque fert nativa inclinatio.

28 R. ad 1. cum Hieronymo, Lib. contra Jovin. *Noli metuerne ne omnes virgines fiant: difficilis est res virginitas, & ideo rara; quia difficilis.* Sed nec absurdum quod pereat mundus, qui etiam si nuberent omnes, periturus sit.

29 Quod si, quae metaphysica est hypothesis, eo res devenisset, ut soli cum Sanctimonialibus superessent Sacerdotes; censent D. Soto & alii quidam eos tunc ad Matrimonium obligatos fore, eo quia praeceptum ejus sit naturale. Aliter sentit cum Durando Sylvius, tum quia censent Apostolus omnibus licitum esse vitam agere coelibem, cum aiebat:

*F*olo OMNES esse sicut me ipsum; tum quia præceptum Matrimonii a Deo inditum est, partim ad complendum Electorum gregem, partim ad multiplicandum genus humanum usque ad finem mundi. *Talia autem casu merito possent isti de quibus agitur, cogitare adesse finem mundi, & numerum Electorum esse completum.* Sylvius, ibid. ad 5.

Ad 2. 1. Hinc tantum sequitur Matrimonium aliquibus necessarium fore: hinc autem quid ad ceteros? 2. Non tenetur homo quacunque via, præsertim incerta, se ab omni morbo immunem facere. 3. Vel ipsi Ethnici vires per abstinentiam a venereis roborari, nedum immiui, senserunt. Testis sit Romanus Poeta:

*Sed non ulla magis vires industria firmat,
Quam Venerem, & cæci stimulos avertere Amoris.*

Ad 3. neg. conseq. Quisque ad cibum tenetur, quia individuum servari non potest, nisi quisque cibum sumat. At species conservari potest absque eo quod quisque generationi vacet.

Contingere tamen potest, ait ibid. Sylvius, ut aliquis etiam sub mortali ad conjugium teneatur, ut si pax vel Religio conservari non possint, nisi Regia Stirps propagetur; quia ea deficiente Regnum ad Hereticos devolvendum sit, vel Publica Res turbis gravissimis quatienda.

De ceteris quæ Clericorum castitatem propius tangunt, vide quæ dicta sunt Tom. III. pag. 23.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Unitate Matrimonii.

UNitas Matrimonii, quæ & *Monogamia* dicitur, est unius tantum cum una sola conjunctio. Huic opponitur, vel *biviratus*, quo una viris duobus nubit, vel *polygamia*, qua unus plures ducit uxores. Hæc autem vel *successiva* est, ut cum post mortem sponsæ vir ducit secundam, & exinde tertiam vel quartam; & dicitur *bigamia trigamia*, aut *tetragamia* vel est *simultanea*, ut cum vir plures simul habet uxores, prout olim Patriarchæ, & nunc Musulmani.

Jam quaeritur 1. an biviratus vel polygamia Juri naturali adversentur. 2. An & quibus polygamia olim permissa fuerit. 3. An post Evangelii Legem vetita sit omnis polygamiae species. 4. Quid olim de secundis & ulterioribus nuptiis senserit Ecclesia.

SECTIO PRIMA.

An Biviratus & Polygamia Juri naturali adversentur?

Circa biviratum nulla est inter Theologos dissensio: nempe fatentur omnes illum Jure naturali prohibitum esse. Quod enim primariis Matrimonii finibus adversatur, eo ipso Jure naturali eosdem fines imperante prohibitum esse debet. Atqui quod femina una plures habeat viros, primariis Matrimonii

monii finibus repugnat. Hi enim duo exigunt, nempe procreationem proliis, & congruam ejus educationem. Atqui utrique adversatur vivorum multiplicitas. 1. quidem generationi proliis. *Etsi enim hæc forte non totaliter tollatur, quia contingit post imprægnationem primam, iterum mulierem imprægnari, ut dicit, qui id difficillime probasset Aristoteles, in nono de Animalibus, tamen multum impeditur, quia vix potest accidere quin corruptio accidat, quantum ad utrumque fœtum, vel quantum, ad alterum; ut in perditæ femine mulieribus compertum est.* 2. Et indubie adversatur educationi proliis; quia ex hoc quod una mulier plures maritos haberet, sequeretur incertitudo proliis respectu patris, cui dubium foret an sua sit proles, an mariti alterius; adeoque nullam vel levem hujus curam gereret. *Et ideo, quæ non modica est hujus sententiæ confirmatio, nulla unquam Lege vel Consuetudine est permixtum, unam mulierem habere plures viros, sicut e converso.* Ita S. Thomas hic, q. 65. art. 1. ad 7.

35 Paulo plus haberet difficultatis hæc assertio in opinione Pontii superioris exposita, juxta quam in Matrimonio vix ulla alia quam Spiritualis societas initur. At ex simplici speculatione quid ad praxin inferri possit?

36 Jam ergo queritur an polygamia Juribus naturæ adversa sit. Ea porro de re non una est opinio; 1. enim Calvinus uxorum simultatem tam stricte Jure naturali prohibitam censet, ut Patriarchas, quia plures conjuges duxerint, violati hac in parte Juris naturalis, ac adulterii reos traducere non veretur.

37 2. Ex adverso Lutherus polygamiam nec Jure naturali, imo si urgeat necessitas quæ Legem nescit, nec ipso Evangelii Jure prohibitam esse opinatur. Patet id ex famosa illa Consultatione, (æterno fictorum Evangelicorum opprobrio) quæ an. 1539. Lutherus, Melancthon, Bucerus, & alii quinque eorumdem Partium Doctores, Philippo, Landgraviio Hessiæ, permisissent, ut honestam ac virtuosam virginem Margaretam de Saal, *etsi prior suæ Celsitudinis conjux adhuc sit in vivis, duceret.* Quæ re videris Historiam Variatæ Lib. 6. in fine. Eadem erat Bernardini Ochini opinio; eaque variis quæ sub illius seculi initium in Germania prodierunt, Operibus pro virili confirmata est. Aliter nunc sentiunt Lutherani, teste Bechmanno, Jenensi ejusdem Partis Professore, loco XVI. Controv. 2. pag. mihi 1064.

38 3. Catholici varias in partes abeunt: ex his enim nonnulli, ut Durandus in 4. dist. 33. q. 1. Abulensis in c. 19. S. Matth. q. 20. Martinon, Coninch, & alii ad quos satis accedit Maldonatus hic, p. 435. polygamiam nec Juri naturali, nec Matrimonii finibus repugnare contendunt; adeo ut seclusa Lege Evangelii qua prohibetur, etiamnum licita foret. Unde sequitur veteres Patriarchas nec deliquisse ullatenus plures simul uxores ducendo, nec ad id ulla Dei dispensatione indiguisset.

39 Alii ex adverso docent cum S. Thoma, cit. q. 65. polygamiam, non quidem repugnare primario Matrimonii fini, qui est liberorum procreatio, sed secundariæ ejusdem finibus, qui sunt decens educatio proliis, & pax domestica: quia difficile est ut vir uxores suas omnes æqua caritate diligat, & ut in instituendis liberis nulla sit prædilectio. Atque hinc colligunt polygamiam ex hoc ultimo capite Juri naturali esse adversam, proinde Patriarchis necessariam fuisse dispensationem, quæ vel singulis speciali revelatione

tione innotuerit; vel primis revelata, postmodum aliis sufficiens fuerit.

Alii demum observant aliquid posse dici contrarium Juri naturali tripliciter, 1. physice & ratione sui, cum videlicet intrinsece, & eo solo quod est talis actus, Juri naturæ adversatur, ut odium Dei, blasphemia, contemptus virtutis, quæ quacumque facta hypothefi necessario & essentialiter mala sunt. 2. Non physice quidem & secundum essentiam, seu invariabiliter; sed tamen semper in talibus circumstantiis, quæ nisi mutantur, actio semper erit mala. Sic malum est invito domino alienum rapere, sed non est illud adeo secundum se & invariabiliter malum, ut non possit fieri licitum; puta si supremus rerum omnium Arbiter tribuat facultatem rapiendi id quod antea erat alterius. 3. Secundum quid, prout videlicet minus consentaneum est naturæ rerum, propter incommoda quæ ex eo consequi solent. Unde fit ut sequendo puriora naturæ principia, & finem ab ipsa intentum, longe satius sit aliter fieri, licet ea absolute sic agi permittat, sed tamen minus convenienter. Sic bona Reipublicæ administratio postulat unum aut paucos de prudentioribus ejus regimini præfici, ac nisi id fiat, detrimentum patitur: nec tamen invalida est Jure naturali electio, si quis minus prudens eligatur. Ita Coninch, disp. 26. n. 16. & Martinon, disp. 72. n. 65. Et hæc expositio ceteris clarius videtur. Unde fit.

CONCLUSIO I. Polygamia simultanea non repugnat physice & simpliciter Juri naturali; eidem tamen repugnat secundum quid, videlicet ut aliquid minus perfecti.

Prob. 1. pars. Quod physice & simpliciter Juri naturali repugnat, est intrinsece malum, & quæ tale nullo unquam in casu permitti potest. Atqui nulla solida ratione probari potest polygamiam simultaneam esse aliquid intrinsece malum. Imo solide probatur eam non esse intrinsece malam, quia a Deo permissa fuerit, ut infra dicemus.

Prob. 2. Quod nec primarios nec secundarios Matrimonii fines violat per modum peccati, non repugnat simpliciter Juri naturali. Atqui polygamia. 1. Non violat primarios Matrimonii fines: hi enim sunt generatio prolis, ejusdemque non incongrua educatio. Atqui homo unus & pluribus fecundandis uxoribus sufficit, & plurium filiorum educationi invigilare potest, sicut & Didascalus, cui familiæ plures suos quæque liberos omnino committunt. Ergo. 2. Nec ejusdem fines secundarios violat eo modo qui per se peccatum sit, quod unum agitur in presenti. Finis enim secundarius Matrimonii est socialis & pacifica vita, & mutua quæ sibi invicem debent sponi obsequia, præsertim in ordine ad debitum conjugale. Atqui his nec semper repugnat polygamia, nec unquam ex natura rei adeo repugnat, ut per se loquendo obtineri non possint. 1. Non semper repugnat, ut cum uxor prima in amentiam perpetuumve furorem incidit, vel ex morbo sit prorsus impotens ad debitum. 2. Nec adeo repugnat, ut finis illenunquam extra casus mox adductos obtineri possit. Utrique enim rixosa una mulier, morosa & difficilis, multo plus domesticæ tranquillitati oberit, quam duæ lenes & pacificæ. Quod si identidem eas inter suboriantur jurgia, vir, ut caput & superior eas inter ut inter domesticos & filios, pacem componet. Ergo.

Nec est quod dicant, Legem non attendere ad particulares casus, amentia, v. g. vel furoris; sed obligare semper, etiamsi hic & nunc cessent causæ

propter quas lata est; quod & nos docuimus agendo de lege humana. Nam id quidem verum est de Lege positiva, quam Legislator semper vult observari, licet in casu particulari deficiat ratio qua ad ferendam illam motus est; ne pars hominum maxima temere & imprudenter sibi persuadeat, se hic & nunc ab obligatione ipsius esse immunem. Sed aliud est in Lege naturali, quæ non vetat ut per se malum, nisi id quod naturæ rationabili disconvenit; cuius proinde tota obligatio definit statim ut definit illa hæc disconvenientia.

- 44 Prob. 2. ex Patribus. Hieronymus, Epist. 82. alias 83. ad Oceanum: *Sciebat Apostolus Lege concessum, & exemplo Patriarcharum ac Moysi familiare Populo noverat, in multis uxoribus liberos spargere.* (T. 4. p. 649.)
- 45 Augustinus, Lib. 22. contra Faustum, cap. 47. *Peccata alia sunt contra naturam, alia contra mores, alia contra præcepta. Quæ cum ita sint, quid tandem criminis est quod de pluribus uxoribus habitis obijcitur sancto viro Jacob? Si naturam consulas, non lasciviendi, sed gignendi causa illis mulieribus utebatur: Si morem, illo tempore atque in illis terris hoc faciliabatur: Si præceptum, nulla Lege prohibebatur.* Et Lib. de Bono conjug. cap. 17. *Plures feminas uni viro legimus: neque enim contra naturam nuptiarum est.*
- 46 Theodoretus, q. 67. in Gen. Abraham ab omni culpa excusat, quia non libidinis, sed prolis desiderio, exhortante Sara, duxerit Agar; *Maxime, inquit, cum natura, neque Lex alia tum scripta, plures ducere uxores prohiberet.* Jam vero quod Lege concessum est, quod neque naturam neque mores offendit; quod a natura, non magis quam a Lege scripta prohibitum erat veteribus Patriarchis, illud nullo pacto Juri naturali, ut intrinsece malum, adversatur. Ergo.
- 47 Prob. 3. Si polygamia remotioribus Juris naturalis principiis adversetur, ut subdicat Tournely, pag. 100. & seq. necessum est ut ea per se peccatum sit, saltem materiale, a quo non excusat nisi ignorantia invincibilis. Atqui id nec debet, nec potest admitti. 1. Quia alioqui Abraham, alique Dei amici, qui Dominum providebant in conspectu suo semper, eoque inconsulto nihil aggrediebantur; eatenus a gravi peccato immunes fuissent, quatenus polygamie horrorem ignorassent invincibiliter. Id autem quis sibi inducat in animum? 2. Quia Deus nec in primariis, nec in remotioribus Juris naturæ principiis dispensare potest, etsi permittere potest ut remotiora quandoque ignorentur. Atqui ex dicendis dispensavit Deus in polygamia. Ergo.
- 48 Prob. 2. pars Conclusionis. Quod obest ne natura finem suum tam perfecte assequatur, id eo sensu Juri naturali adversum, vel potius minus consentaneum dici potest. Atqui polygamia. Hæc enim 1. difficiliorem reddit numerosæ prolis educationem. 2. Longe minus favet paci domesticæ, cum ex ea nascantur rixæ inter conjuges, & zelotypia, ut patet exemplis Saræ & Agar, Genes. 21. Liæ & Rachelis, etsi sororum, Gen. 25. Annæ & Phennæ, I. Reg. 1. Ergo.
- 49 Confirm. Quod deficit a prima institutione, quæ sane naturali Juri consentanea erat, necessario utcumque deficit a Jure naturali. Atqui polygamia deficit a prima institutione. Deus enim tam verbo, tum facto ostendit eam esse Matrimonii perfecti naturam, ut unus uni tantum jungeretur. Facto quidem, cum unicam Adæ uxorem creavit, etsi multas

multas procreare poterat, quod & propagandi humani generis necessitas exigere videbatur: Verbo autem, cum per os Protoparentis dixit: *Relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una; uxoribus, inquam non uxoribus; & duo, non tres aut quatuor in carne una.* Ergo.

Obj. contra 1. part. 1. Jure naturali necessaria est in omni contractu æqualitas, proinde in Matrimoniali. Atqui non viget ea æqualitas in conjugæ polygamo. Ad hanc enim æqualitatem necesse est ut vir totum se tradat feminæ, sicut se femina tota tradit viro. Id autem non facit polygamus.

Confirm. Vir non magis sui corporis potestatem habet, quam mulier habeat corporis sui, ex Apost. I. Cor. 7. Atqui mulier quæ semel se tradit uni, non habet jam potestatem se tradendi alteri; adeo ut si illud attentet, posterius istud Matrimonium nullum sit ex natura rei. Ergo a pari vir, &c.

R. ad 1. neg. min. Ad æqualitatem enim conjugalem sufficit ut maritus se tradat uxori, quantum sufficit ad usum fecunditatis ejus necessarium, & debitam ejus in ceteris omnibus sustentationem. Atqui id non impedit polygamia bene & sapienter instituta. Imo & fecunditati ejus, ac prolis sanitati eo sensu consulit, quod a muliere jam gravida retrahit, & in alia permittit remedium concupiscentiæ.

Ad 2. dist. maj. Necesse est ut vir se totum tradat feminæ, quantum ad debitum conjugale & alia Matrimonii onera sufficit, C. Ut se tradat uni absolute, Subi. Necesse est, si id vel Lege positiva constitutum sit, vel mutuo Partium consensu stabilitum, C. Secus, N. Itaque Jure naturali debet se vir uxori, quantum necesse est ad fecunditatem ejus. Unde si quis, prout Salomon misere & turpiter contigit, tot duceret uxores, ut eis fecundandis impar foret, hæc ejus polygamia & primariis conjugii finibus & Juri naturali adversaretur, quia hinc nasceretur omnium pene sterilitas: ut probat citati mox Principis exemplum, cui, ut ait Suidas, *ex mille uxoribus solus natus est Roboam filius**, & ipse ex alienigena Naama Amonitide, indigimus imperio. Rursum si qua privata vel publica Lege sancitum sit, ut nunc est, ne quis plures simul ducat, erit id intemperate observandum, quia pacta jussa observari oportet. At spectatis solis naturæ legibus necesse non est ut vir totum se tradat uni, sicut necesse est ut una se totam tradat viro. Una enim e pluribus, moraliter loquendo, nihil suscipit prolis, quam plures ab uno suscipere possunt. Unde hic semper jussa servatur æqualitas, quia ut ex Scoto advertit Martinon, ibid. plus valet corpus viri in ordine ad Matrimonium, quam corpus mulieris.

Ergo, inquires, poterit vir pacisci ut aliam simul uxorem habere sibi licitum sit.

R. dist. poterit id pacisci attentis tantum Jure naturæ & Matrimonii essentia, C. Attento Legis Evangelicæ statu, in quo abrogata est polygamia, & Matrimonium ad primævam institutionem revocatum, N.

Hinc solvitur obiectio petita ex I. Cor. 7. Ibi enim Apostolus de Matrimo-

* Præter filium hunc genuit Salomon filias duas, Eraphet & Bazemat, Reg. IV. cap. 2.

trimonio non secundum essentiam præcise considerato loquitur, sed prout est sub Lege Evangelica.

57 Obj. 2. Quod repugnat huic principio: *Quod tibi fieri non vis, alteri ne feceris*, repugnat primariis Juris naturæ principiis. Atqui quod vir plures post primam uxores ducat, huic repugnat principio. Nullus enim est vir qui nuptiam sibi, alii postmodo nubere velit.

58 R. ad. 1. neg. min. Illud enim principium: *Quod tibi fieri non vis, &c. debet intelligi eadem inter duos proportionem servata. Non enim, si Prælati non vult sibi resisti a Subdito, ipse Subdito resistere non debet. Et ideo non oportet ex vi illius præcepti, quod sicut vir non vult quod uxor sua habeat plures viros vel alium virum, sic ipse non habeat aliam uxorem. Uxor enim ex plurium concubitu generationi nocet, vir autem neutiquam. Ita S. Thomas, q. 65. art. 1. ad 7.*

59 Inst. Obligatio reddendi debitum petenti est Matrimonio essentialis, & æqua est ex ea parte virum inter & feminam proportio. Atqui vir pluribus simul debitum reddere non potest.

60 R. his S. Thomæ verbis, ib. ad 6. *Non requirit Matrimonium ut quolibet tempore uxori petenti vir debitum reddat, nisi quantum ad id ad quod Matrimonium principaliter est institutum, scilicet ad bonum prolis; & hoc est quantum sufficit ad imprægnationem. Et sic patet quod accipiens plures uxores non se obligat ad impossibile, considerato principali fine Matrimonii.*

61 Saltem, inquires, obligat se ad impossibile, considerato fine secundario Matrimonii, seu quod institutum sit in remedium concupiscentiæ. Ad id enim, ait ibid. S. Thomas, oportet ut quolibet tempore debitum petenti reddatur.

62 R. non hinc peccare Matrimonium, quod finem hunc non semper illico possit assequi. Alioqui peccarent servi* qui uxores ducunt secundum Legem: imo mariti omnes, qui ad uxores gravidas multo tempore sine peccato accedere non possunt. Sufficit igitur ut conjuges sapiens ac rationabile in Matrimonio remedium adinvenire possint. Atque illud in polygamia inveniebant plures, quæ ceteroquin impuæ mansissent.

* Esclaves.
63 Obj. 3. Id quod ex prima sua institutione habuit Matrimonium, ad ejus essentiam pertinet. Atqui habuit id a primordiis Matrimonium, ut esset unius cum una.

64 R. neg. maj. Quia enim natura humana absque omni defectu instituta est, non solum sunt ei indita illa quæ ad Matrimonii essentiam, sed & quæ ad meliorem ejus formam pertinent. Ergo ab eis recedi potest, absque eo quod violetur Matrimonii essentia. Ita S. Thomas, ib. ad 5.

65 Obj. contra 2. part. Illud nullatenus Juri naturali repugnat, quod Jus naturale aliquando stricte præcipit. Atqui Jus naturale: aliquando præcipit ut vir uxorem secundam ducat prima vivente; puta si hæc sterilis sit, & exigit Reipublicæ bonum ut Princeps Regni sui, ceteroquin funditus subvertendi, hæredes relinquat.

66 R. neg. min. Rebus enim integris, & nondum inducto polygamie usu, satius fuisset ut Princeps Regni sui fortunam Deo, Imperiorum & Regum arbitro, committeret, quam ut secundam, priori superstiti, uxorem duceret, præsertim cum potens sit Deus ex lapidibus suscitare filios Abrahæ, ut Abrahæ ipsi e vulva Sare jam emortua filium suscitavit.

Quod

Quod miraculum & in Anna Samuelis matre quadantenus, & multo certius in Elizabeth Præcursoris genitrice renovavit.

CONCLUSIO II. Polygamia primavæ Matrimonii institutioni repugnat.

Prob. 1. Quia cæsi ut celerior foret humani generis propagatio, potuisset Deus plures simul Adamo uxores tribuere, unam tamen ad eum adduxit; Dixitque Adam, Genes. 2. v. 23. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem & matrem, & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Atqui duorum in carne una conjunctio simultaneam polygamiam excludit; eamque ex eodem principio consecutionem deduxit Christus, cum relatis iisdem Genesios verbis ait: Itaque jam non sunt duo, sed unatæ. Argumentum istud eodem, quo nos, sensu urgent Hieronymus, Chrysostomus, Beda, & alii quos sequitur Innocentius III. cap. 8. De divortiiis.

Prob. 2. e Veterum testimoniis. Tertullianus Lib. de exhortat. Castitatis, cap. 5. (pag. 521.) Homo Dei Adam, inquit, & mulier Dei Eva unis inter se nuptiis sancti, formam hominibus Dei de originis auctoritate, & prima Dei voluntate sanxerunt. Erunt duo, inquit, in carne una, non tres, neque quatuor; alioqui jam non una caro, nec duo in carnem unam. Numerus Matrimonii a maledicto viro caput. Primus Lamech duobus maritatus, tres in unam carnem effecit. Et Lib. de Monogamia, cap. 4. (p. 527.) vim passa institutio Dei per Lamech, &c. Atqui hic monogamia a prima Dei voluntate & institutione prodire dicitur. Ergo.

Hieronymus, Epist. 85. alias 9. (Tom. 4. P. 2. pag. 669.) Etiam, inquit, de Paradiso expulsi Adam unam habuit uxorem. Primus Lamech maledictus & sanguinarius, & de Cain stirpe descendens, unam costam divisit in duas, & plantarum digamia protinus diluvii pena subvertit. Et L. 1. contra Jovin. (lb. p. 159.) Una costa a principio in unam uxorem versa est: Et erunt duo in carne una, non tres, neque quatuor; alioquin non jam duo, sed plures. Primus Lamech, sanguinarius & homicida, unam carnem in duas divisi uxores; fratricidium & bigamiam eadem cataclysmi deleverunt pena. De altero septies, de altero septuagies septies vindicatum est. Quantum distat in numero, tantum & in crimine. Atqui his verbis habetur digamia, seu bigamia, ut crimen divinæ ordinationi adeo contrarium, ut nec ab alio quam ab homine perditio & homicida committi potuerit, & severe a summo Iudice vindicatum sit.

Nicolaus I. in Resp. ad Consulta Bulgarorum, n. 51. Hoc, inquit de bigamia loquens, (T. 8. Conc. p. 535. A.) immane scelus est, ut homicidii quidem peccatum, quod Cain in Abel fratrem suum commisit, septima generatione cataclysmo vindicatum fuerit; adulterii autem flagitium, quod Lamech omnium primus in duabus uxoribus perpetravit, nonnisi sanguine Christi abolitum extiterit, qui septima & septuagesima generatione luxerit in mundum. En Ergo bigamia grande scelus, quin & adulterium. Atqui id non habet ex gravi repugnantia cum Jure naturali, ut probatum est. Ergo id habet ex gravi cum mandato divino repugnantia. Ergo non solum Deus res ita primitus instituerat, ut unus cum una foret, sed strictam de unitate ista legem constituerat.

Eadem est S. Ambrosii opinio: quin & eo pene progreditur S. Doctor, Lib. 1. de Abraham, cap. 4. ut sanctum hunc Patriarcham ejusdem criminis

minis incuset, eo quia plures simul uxores duxerat. De quo Sect. seq.

Dubitari tamen possit an Patres omnes, Augustinus præsertim & Theodoretus tam dure de polygamia vel ipsius Lamech sensissent, cum generatim eam nulla Lege prohibitam esse dicant. At hæc eorum verba ad tempus Patriarcharum referri possunt. Fieri potest ut in rebus non absolute malis idem quandoque prohibeatur, quandoque toleretur. Quod ut magis innotescat, sit

S E C T I O S E C U N D A.

An Polygamia veteribus Hebræis permessa fuerit?

72 **C**onstat veteres Patriarchas, Abraham, Jacob, Davidem, & alios multas simul uxores habuisse, quæ consuetudo ab iis forte fluxit ad Gentiles, & sensim tum apud cultiores Judæos tum apud Romanos obsolevit, ut notat Cornelius a Lapide in v. 19. cap. 4. Genes. donec tandem a Christo abolita est. Queritur an in eo utrique peccaverint.

73 Duplex est ea de re opinio. Alii Abraham ipsum ex polygamia peccasse censent, saltem materialiter. Fatentur enim hunc & ex bona fide, ac ignorantia invincibili excusatum fuisse. Ita Beckmannus ubi supra, & in id pene propendit S. Ambrosius in loco mox citato. Alii polygamiam Nationi sanctæ post diluvium, eo quod jam brevior erat hominum vita, nec prohiunchumani generis ruinæ tam facile refarciri possent, a Deo permissam fuisse volunt: quod plures dispensationem vocant, aliis reclamantibus, quia tunc solum datur dispensatio, cum quis solvitur a Lege, dum ceteri eadem Lege obligati remanent. Porro Gens Hebraica, quanta erat, uxorum pluralitatem, nullo e Ducibus ejus reclamante, sibi licitam esse existimavit. Ergo potuit hic intervenire Dei concessio, non veri nominis dispensatio. Annuam libenter, ne disputem de verbis: quanquam quod uni Genti permittitur, non aliis; imo quod ad tempus tantum permittitur, etsi permittitur omnibus, non omnino male dispensatio vocatur. Ut ut est, sit

CONCLUSIO I. Veteribus Patriarchis, quin & Judæis omnibus, permessa est a Deo uxorum pluralitas.

74 Prob. 1. pars. 1. Quia nemo sibi persuaserit Abraham Dei amicum, ac pene familiarem, ita ut non posset eum secretiora quæquæ sua celare^a, ejusque timori & amori testimonium insigne præberet^b; & cujus semini, tam ex Agar quam ex Sara concepto, benedixit, Gen. 17. v. 19. & 20. nemo, inquam, sibi in animum induxerit magnum illud omnigenæ pietatis exemplat in adulterio materiali partem vitæ maximam traduxisse, nec ab eo peccato mundatum fuisse, nisi quomodo a ceteris suis ignorantæ peccatis mundabatur, prout dicit Lutheranus Beckmannus, p. 1070. Etsi enim iusti ex ignorantia peccant, at non eousque sibi derelinquantur, ut adulterium habeant pro concubitu legitimo. Nec dubium quominus qui Saram intempestive ridentem corripuit, Gen. 18. 15. Abraham ab ipsa materialis adulterii specie deterruisset. Probatio hæc cordato cuique sufficere.

Pro-

^a Dixitque Dominus: Num celare potero Abraham qui gesturus sum? Gen. 18 v. 17.
^b Nunc cognovi quod times Deum; Benedicam tibi, &c. Gen. 22, v. 12, & 16.

Prob. tamen 2. Si polygamia fuisset intrinsece mala, cum severe prohibuisset Moyses, qui tot alia minoris momenti interdixit. Atqui nulli prohibuit, imo confirmavit. Prob. min. ex Deuter. 21. v. 16. ubi hæc legere est. *Si habuerit homo uxores duas, unam dilectam, & alteram odiosam, & fuerit filius odiosæ primogenitus: volueritque substantiam inter filios suos dividere, non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ; sed filium odiosæ faciet primogenitum.* Atqui hic sermo est de veris uxoribus: 1. quia in Textu vocantur uxores: 2. quia earum filii poterant esse hæredes patris, & substantiam ejus inter se dividere: quod non licuisset, si altera uxor legitima fuisset, altera vero concubina, cum filii concubinæ non potuissent esse hæredes.

Prob. 3. ex Patribus. Chrysostomus, Homil. 56. in Gen. *Andiens*, inquit Jacob, accepisse majorem natu & postea minorem, ne turberis, neque secundum statum qui nunc est, opera quæ tunc facta sunt iudices. Tunc enim quæ principia erant, permissum fuit cum duabus: vel tribus, vel pluribus misceri, ut humanum genus propagaretur. Nunc vero quia per Dei gratiam humanum genus valde multiplicatum est: adveniens Christus: omnem illam veterem consuetudinem delet.

Idem docet S. Augustinus, tum Lib. 22. contra Faustum, c. 47. supra citato, tum Lib. 3. de Doctr. Christ. c. 12. ubi morem Veterum plures simul uxores ducendi vocat inculpabilem; & quidem temporis illius conditioni congruentem, Lib. de Bono conjug. cap. 17.

Durior quidem est Ambrosius, Lib. 1. de Abraham, c. 4 ubi quo sanctum hunc Patriarcham excuset, ait 1. adulterium tunc temporis Lege scripta prohibitum non fuisse; (quod verum est, & male excusat, quia crimen illud prohibitum erat Lege naturali, quam vir sanctus in materia tam capitali ignorare non potuit.) 2. Abraham posteritatis amore, non æstu libidinis, Agar & Ceturam de consensu uxoris duxit; & id diluisset penitentia, (cujus tamen penitentia nulla in Scripturis apparent vestigia.) 3. Quod multo verius est ac decentius, Abraham conjugium cum Agar non fuisse peccatum, sed mysterium; per quod scilicet, interprete Apostolo Galat. 4. 22. significabatur, Deum populos duos habiturum, unum quidem & Synagoga, qui per Ismael filium Agar alium ex Ecclesia, qui per Isaac filium Sara representandus esset. Agnoscamus ergo, prout ibidem agnoscit S. Doctor, quoniam hæc quæ in figuram contingebant, illis crimini non erant. Unde duplex prima excusandi Abraham ratio quam exhibet Ambrosius, intelligenda est per quandam concessionem, quasi dicat: Esto peccaverit, at & minus peccavit, quia necdum Lege scripta vetitum erat adulterium, & peccatum suum diluit penitentia. At tertio, eaque melior, nobis suppetit defensio, quam nobis Apostoli tribuit auctoritas, qui ait: Illa quæ gessit Abraham ut de ancilla susciperet sobolem; in figuram facta sunt: Quod ergo putas esse peccatum, advertis esse mysterium, &c.

Prob. 2. Pars. 1. Quia Lex Mosaica nulli polygamiam prohibuit; imo non obscure in Textu supra citato confirmavit. 2. Quia viri pii & a Deo insigniter benedicti plures simul uxores habuerunt. Sic I. Reg. 1. 2. Elcana habuit duas uxores: nomen uni Anna, & nomen secunda, Phenenna. Sic David, II. Reg. 2. v. 2. Ascendit, & duæ uxores ejus Achinoä & Abigail, Sic II. Paralip. cap. 24. v. 2. Fecit Joas Rex Juda quod

bonum

bonum est coram Domino, cunctis diebus Jofadæ Sacerdotis: Accepit autem ei Jofadæ uxores duas. Atqui non dedisset ei Princeps Sacerdotum, vir pius, uxores duas, si secunda sine adulterio, & violatæ Legis crimine haberi non potuisset. 3. Quia nullibi facultas plures ducendi uxores ad hunc vel illum restricta fuisse legitur; imo nec ad quosdam sine gravi aliorum scandalo & suspicione potuisset restringi.

- 80 Obj. 1. Agar, & ceteræ quas Patriarchæ post primam cognoverunt mulieres, non uxores fuerunt, sed concubinæ. Ergo non permisit Deus Patriarchis polygamiâ, sed ipsi adulterium sibi permiscere. Patet consequ. Prob. antec. ex Gen. 25. v. 6. *Dedit Abraham cuncta quæ possidebat Isaac, filiis autem concubinarum largitus est munera.* Ubi ceteræ præter Sarâm feminæ pro vilibus scortis habentur: Quo sensu Salomoni plures assignantur concubinæ, III. Reg. cap. 11. v. 3.

- 81 Confirm. 1. ex c. 8. Joan. v. 41. ubi Judæi, quo indicent se ex Sara, legitima Abrahæ sponsa, non autem ex Agar adultera, ortum ducere, sic loquuntur: *Nos ex fornicatione non sumus nati.*

- 82 2. Ex S. Leone, qui Epist. 2. alias 92. ad Rusticum Narbon. cap. 4. ut probet eum qui postquam duxit uxorem, concubinam ducit, non geminare conjugium, adducit exemplum Saræ & Agar; & ideo docet Clericum non censi dedisse filiam suam conjugato, quia eam in Matrimonium dedit habenti concubinam; proindeque supponit Agar & alias hujusmodi non fuisse veras uxores.

- 83 R. ad 1. neg. ant. Enimvero concubinæ nomen, quod ex usu jam pridem recepto inhonestam mulierem sonat, apud primi temporis Judæos veram, sed secundi ordinis, conjugem significabat, quæ in lectum procreandæ sobolis causa vocabatur, ita ut & primaria uxoris ancilla esset, & nullum jus ad hereditatem paternam haberet, si forte fieret ut primaria conjux liberis donaretur, prout Saræ jam vetulæ contigit. Rem ita esse patet, 1. quia Agar & Cethura, quæ in objecto Textu vocantur concubinæ, alibi simpliciter dicuntur uxores, Agar quidem Gen. 16. 3. Cethura vero * Gen. 24. 1. 2. Quia Judic. 19. Levita accepit sibi uxorem concubinam de Bethleem Juda, & hæc tamen una erat eidem Levitæ uxor. Ergo concubina uxorem significat, sed absque solemnitate & dote ductam. Ita Pererius, Cornelius a Lapide in c. 25. Gen. v. 5. & alii passim.

- 84 Hæc concubinæ acceptio paulatim obsolevit, non tamen prorsus in Evangelica etiam Lege, ut subindicat Jueninus, p. mihi 962. Siquidem Can. 17. Concilii Toletani 1. statuitur, ut qui uxorem non habet, sed pro uxore concubinam, a Communionem non repellatur. Atqui a Communionem repulsus fuisset, qui scortum habuisset publice. Generatim tamen, Ambrosii præsertim & Augustini tempore, idem erat concubina ac meretrix. Unde posterior, Hom. 49. Catechumenos alloquens: *Audite, carissimi, inquit, concubinas vobis habere non licet.*

- 85 Ad 1. confir. nihil est cur Judæi per hæc verba, *Nos ex fornicatione non sumus*, &c. ad Agar alludere censcantur; tum quia aliqui veluti fornicatorem inhonorassent Abraham, quem ibidem patrem suum appellant; tum

* Tres habuit uxores Abraham, primariam unam quæ erat Sara, & duas ignorabiles seu secundarias, Agar videlicet & Cethuram: at duas tantum simul habuit, quia Cethuram duxit post mortem Saræ. Genes. 25. 1.

tum quia locus ille intelligendus est de fornicatione spirituali, videlicet idololatria, quæ cænties in Scripturis fornicatio vocatur. Hunc esse Textus sensum patet ex orationis serie: Nos, inquit; ex fornicatione non sumus nati; unum patrem habemus Deum. Hæc enim postrema verba cum præcedentibus male cohærerent, si ageretur de carnali fornicatione; tum quia potest quis etiam ex fornicatione carnali natus patrem habere Deum; tum quia nulla est ista consecutio: Nos ex Abraham concubina orti non sumus, sed unum patrem habemus Deum. Legitima vero est & obvia connexio isthæc: Nos idololorum cultores non sumus, sed unus veri Dei; vel: Nos non descendimus ex Gentilibus idololatriis, sed ex Patriarchis unius Dei cultoribus. Vide Bellarmin. hic, cap. 11. Maldonatum. &c.

Ad 2. confir. non desunt qui S. Leonem deserant. Neque hinc recedat Bellarminus, Lib. 2. de Conciliis, c. 8. qui tamen seipsum emendans, Lib. 1. de Matrim. c. 11. sic loquitur: Distinguit S. Leo uxorem a concubina, & liberam ab ancilla; & concubinam ita accipit, ut ea non vera uxor intelligatur, sed cum exemplum adfert Saræ & Agar, de libera & ancilla loquitur: Neque necessario sequitur ut velit esse omnino eandem, ancillam & concubinam, liberam & uxorem; nam & multe sunt concubinae, quæ tamen sunt liberae; & multe sunt ancillæ, & tamen uxores. Quare ad exempli a S. Leone allati veritatem, satis est si Agar ancilla fuerit Abraham: quod est verissimum: non autem necesse est ut eadem uxor non fuerit. Fateor tamen Leonem obscurius & duriuscule loqui.

Inst. Aug. Lib. 22. contra Faustum, c. 10. eidem objicienti Abraham insana flagrantem cupidine cum pellice Agar voluntatum esse, non respondet Agar fuisse uxorem Abraham, sed eum ad illam, non libidine, sed prolis desiderio, ex Saræ impulsu accessisse. Ergo.

R. neg. conf. Quia enim Manichæi non polygamiam, sed libidinem objiciebant Abraham, satis fuit ut eum S. Doctor a lascivia vindicaret. Ceterum indubia est Augustini doctrina: Jam vero, ait eod. Lib. c. 47. quod pro ingenti crimine quatuor Jacob objiciuntur uxores, generali præcutione purgatur. Quando enim mos erat, crimen non erat; & nunc propterea crimen est, quia mos non est. Et Lib. de Doctr. Christ. Sufficiens prolis causa erat uxorum plurium simul uni viro habendarum inculpabilis consuetudo.

Obj. 2. Si dispensavit Deus a monogamiæ lege, aliquid dispensationis hujus vestigium sacris in Literis occurrere debet. Atqui tamen illius nec vola occurrit, nec vestigium. Et vero quare permisisset Deus aliquid fieri primevis Matrimonii legibus contrarium?

R. dist. min. Nullum extat vestigium expressum, Esto: impliciter, N. Statim enim ut virifancissimi, & quorum fidem Deus ubique insignitet commendat, rem receptis ævi sui moribus alienam, eamque gravissimi momenti, Deo nullatenus conquerente, imo benedicente, constanter fecerunt, nihil est dubii quin ea de re Dominum antea consuluerint. Atqui certo certius est Abraham, quem Scriptura vocat Patrem Credentem, cujus se Deum esse quasi exultanter prædicat Dominus, cujus in finem recipiuntur iusti post mortem, virum fuisse eximie sanctum. Ergo.

Dixi, Esto, quod enim dixit Deus ad Abraham, Gen. 21. v. 12. Omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem ejus, quando de ejiciendis Ismaele & Agar matre ejus sermo erat, id. antea probabilissime dixit ad virum quem

quem singulari cura dirigebat. Atqui ipsa fuit Sara quæ, Genes. 16. v. 2. Abrahæ conjugii suo dixit: *Ingrederere ad ancillam meam Agar, si forte saltem ex illa suscipiam filios. Et dedit eam viro suo uxorem.* Ergo vel dispensatus est Abraham per organum Saræ, vel per divinam inspirationem, secundum id Innocentii III. cit. cap. *Gaudemus, De divoritiis.* Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. Unde sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a furto, sic & Patriarchæ & alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adultério excusantur.

- 92 Cur vero Deus id temporum lapsu permiserit, quod ab initio non permiserat? 1. Nosstrum non est curiosius rimari, cum ejus Consilarii non sumus, & multa efficere possit supremus Arbiter, quæ oculorum nostrum aciem fugiant. 2. Monogamia ob inditam ipsi a Domino fecunditatem, & longævam hominum vitam, sufficiebat ante diluvium ad propagationem humani generis: at cum imminuti sunt hominum dies, & inducitur sterilitas, non abs re fuit ut quod primo vetitum erat, subinde permitteretur ad Populi fidelis multiplicationem, &c. Solet enim Deus diversa ad eundem finem diversis temporibus media instituere. Sic primum legem naturalem dividit homini, postea Legem Mosaicam, postremo Evangelium: sic ad victum hominis concessit primo carnes animalium sine restrictione; secundo facultatem hanc ad animalia munda coarctavit; tandem sublata illa distinctione ad primam reddit concessionem.

- 93 Inst. Non potuit Deus ad propagationem Populi fidelis, id permittere quod ad ejusdem Populi propagationem nihil conferebat. Atqui... Filii enim quos ex Agar & Cethura genuit Abraham, non pertinebant ad Populum fidelem, secundum istud Genes. 21. v. 12. *In Isaac vocabitur tibi semen;* quæ verba expendens Apostolus; Galat. 3. 16. *Non dicit Scriptura, inquit, & seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno; & semini tuo, qui est Christus.*

- 94 R. ad r. neg. min. Filii enim quos Jacob ex Lia & Rachel primi ordinis uxoribus, atque etiam ex Bala & Zelpha uxoribus ordinis secundi suscepit, omnes variarum Gentis sanctæ Tribuum Principes extitere.

- 95 Hæc quidem ratio locum non habuit in Abraham, sed habuit polygamia illius unde alia ex parte excusaretur, nempe quod occultis mysteriis prænuntia esset figuratio. Quapropter Apostolus, ib. c. 4. 22. *Scriptum est, inquit, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera.* Quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo testamenta, &c. Adde quod futurum erat ut Ismaelitæ ad Populum Dei pertinerent post Christum, cujus a Discipulis ad veram Fidem cum ceteris Gentibus adducti fuere. Vide infra num. 108.

- 96 Obj. 3. quod Salomoni gravem in culpam versum est, non vacavit a peccato. Atqui uxorum pluralitas... Minor liquet ex III. Reg. cap. 11. Ergo.

- 97 R. dist. min. Uxorum alienigenarum pluralitas versa est Salomoni in peccatum, C. Uxorum per se pluralitas, Subd. Pluralitas impendio major, & ad scandalum multiplicata, C. Secus, N. Itaque merito in grave crimen imputatum est homini qui Deo, ob immensa ejus beneficia, totum se debebat, quod jam senex adamavit mulieres alienigenas multas, ita ut, quod.

quod nec sibi lubricus Turca indulgeat, fuerint ei uxores quasi Reginae septingenta, & concubinae trecentae. At si intra patris limites stetit, non indigne magis quam idem pater reprehensioni fuisset obnoxius.

Addunt aliqui apud Tostatum in c. 12. Lib. III. Reg. 9. 5. speciali Jure vetitum fuisse ne Rex haberet uxores plurimas, ut patet ex Deuter. 17. y. eod. Hæc solutio valere potest quoad Salomonem, qui in uxorum numero turpiter excessit; & forte quoad Roboam filium ejus, qui ex II. Paralip. 11. uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta. An autem ex citato Deuter. Textu inferri possit, breviorum Regibus quam alijs definitum esse uxorum numerum, dubitari merito potest; præsertim cum Lyranus & Dionysius Carthusiensis Davidi ipsi uxores decem & octo adscribant.

Quæres. 1. quo primum tempore permessa fuerit uxorum pluralitas.

Respondetur communiter ea post diluvium dumtaxat concessam fuisse. Solus quippe Lamech duas ante diluvium uxores habuit; quod etsi Scriptura disertim in eo non redarguit, a Patribus tamen communi assensu vituperatum est: quamquam homicidium statim post polygamiam suam a Lamech commissum, ejusdem polygamie poena esse potuit. Ut ut est, de erat ante diluvium ratio potissima quæ filios Noe ad polygamiam movit: fuit enim hæc & uxorum sterilitas, & vita brevior; quæ ante diluvium ignota erant.

Quæres 2. an solis Judæis, non autem ipsis etiam Gentilibus licita fuerit uxorum pluralitas.

Negant Sanchez & alii quos sequitur Estius in 4. dist. 33. §. 4. 1. Quia si olim Gentilibus licita fuerit polygamia, nunc quoque iisdem licita esse debet, cum Lex Christiana nihil in Infidelium conjugijs mutaverit. Et tamen Matrimonia hæc, præter primum, irritat Ecclesia, cum ad ipsam convertuntur Gentiles, ut patet ex Innocentio III. cit. cap. Gaudemus, De divortijs.

2. Quia ex eod. Innocentio ib. Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. Quis autem Ethnicos speciali circa polygamiam suam revelatione ditatos esse arbitretur?

3. Quia dispensatio Israelitis concessa fuit ad propagationem Nationis sanctæ, & ad prænuntianda Christi mysteria. Neutra autem hæc ratio valuit quantum ad Infideles.

4. Quia si dispensatio hæc ad totum humanum genus extensa fuerit, non jam dispensatio fuit, sed Legis abrogatio, pro toto tempore quo universalis illa extensio perduravit.

Si quæras quo igitur pacto fieri potuerit ut Esther, virgo pia, se se Affluero uxorem aliam habenti conjungi passa sit, idque ei suaserit Mardocheus, vir Deum timens, atque hinc exultaverit tota Judæorum Natio: Reponet Estius, ib. §. 5. ad 2. aut Mardocheum & Esther inculcata circa præsens punctum ignorantia laborasse, quod in quæstione obscura facile est; aut validum fuisse Matrimonium illud, non propter Affluerum, sed propter Esther, quæ de Gente illa erat cui privilegium polygamie divinitus concessum erat, non tantum ut Gentis suæ hominibus, sed ut alijs etiam jungeretur. Unde David & Salomon, is etiam Dei amicus, uxores Ethnicas duxere. Cujus hæc ratio potest reddi, quod his omnibus

quem singulari cura dirigebat. Atqui ipsa fuit Sara quæ, Genes. 16. v. 2. Abrahæ conjugii suo dixit: *Ingredere ad ancillam meam Agar, si forte saltem ex illa suscipiam filios*. Et dedit eam viro suo uxorem. Ergo vel dispensatus est Abraham per organum Saræ, vel per divinam inspirationem, secundum id Innocentii III. cit. cap. *Gaudemus, De divoritiis*. Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. Unde sicut Jacob a mendacio, Israelitæ a furto, sic & Patriarchæ & alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adultério excusantur.

- 92 Cur vero Deus id temporum lapsu permiserit, quod ab initio non permiserat? 1. Nostrum non est curiosius rimari, cum ejus Consilarii non sumus, & multa efficere possit supremus Arbiter, quæ oculorum nostrum aciem fugiant. 2. Monogamia ob inditam ipsi a Domino fecunditatem, & longævam hominum vitam, sufficiebat ante diluvium ad propagationem humani generis: at cum imminuti sunt hominum dies, & inducta sterilitas, non abs re fuit ut quod primo vetitum erat, subinde permitteretur ad Populi fidelis multiplicationem, &c. Solet enim Deus diversa ad eundem finem diversis temporibus media instituere. Sic primum legem naturalem indidit homini, postea Legem Mosaicam, postremo Evangelium: sic ad victum hominis concessit primo carnes animalium sine restrictione; secundo facultatem hanc ad animalia munda coarctavit; tandem sublata illa distinctione ad primam reddit concessionem.

- 93 Inst. Non potuit Deus ad propagationem Populi fidelis, id permittere quod ad ejusdem Populi propagationem nihil conferebat. Atqui. Filii enim quos ex Agar & Cethura genuit Abraham, non pertinebant ad Populum fidelem, secundum istud Genes. 21. v. 12. *In Isaac vocabitur tibi semen*; quæ verba expendens Apostolus; Galat. 3. 16. *Non dicit Scriptura, inquit, & seminibus, quasi in multis, sed quasi in uno; & semini tuo, qui est Christus*.

- 94 R. ad 1. neg. min. Filii enim quos Jacob ex Lia & Rachel primi ordinis uxoribus, atque etiam ex Bala & Zelpha uxoribus ordinis secundi suscepit, omnes variarum Gentis sanctæ Tribuum Principes exitere.

- 95 Hæc quidem ratio locum non habuit in Abraham, sed habuit polygamia illius unde alia ex parte excusaretur, nempe quod occultis mysterii prænuntia esset figuratio. Quapropter Apostolus, ib. c. 4. 22. *Scriptum est, inquit, quoniam Abraham duos filios habuit, unum de ancilla, & unum de libera*. Quæ sunt per allegoriam dicta; hæc enim sunt duo testamenta, &c. Adde quod futurum erat ut Ismaelitæ ad Populum Dei pertinerent post Christum, cujus a Discipulis ad veram Fidem cum ceteris Gentibus adducti fuere. Vide infra num. 108.

- 96 Obj. 3. quod Salomoni gravem in culpam versum est, non vacavit a peccato. Atqui uxorum pluralitas. Minor liquet ex III. Reg. cap. 11. Ergo.

- 97 R. dist. min. Uxorum alienigenarum pluralitas versa est Salomoni in peccatum, C. Uxorum per se pluralitas, Subd. Pluralitas impendio major, & ad scandalum multiplicata, C. Secus, N. Itaque merito in grave crimen imputatum est homini qui Deo, ob immensa ejus beneficia, totum se debebat, quod jam senex adamavit mulieres alienigenas multas, ita ut, quod.

quod nec sibi lubricus Turca indulgeat, fuerint ei uxores quasi Regine septingente, & concubinae trecentae. At si intra patris limites stetit, non indigne magis quam idem pater reprehensioni fuisse obnoxius.

Addunt aliqui apud Tostatum in c. 12. Lib. III. Reg. 9. 5, speciali Jure vetitum fuisse ne Rex haberet uxores plurimas, ut patet ex Deuter. 17. y. eod. Hæc solutio valere potest quoad Salomonem, qui in uxorum numero turpiter excessit; & forte quoad Roboam filium ejus, qui ex II. Paralip. 11. uxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta. An autem ex citato Deuter. Textu inferri possit, breviorum Regibus quam aliis definitum esse uxorum numerum, dubitari merito potest; præsertim cum Lyranus & Dionysius Carthusiensis Davidi ipsi uxores decem & octo adscribant.

Quæres 1. quo primum tempore permessa fuerit uxorum pluralitas. 99

Respondetur communiter ea post diluvium dumtaxat concessam fuisse. Solus quippe Lamech duas ante diluvium uxores habuit; quod etsi Scriptura disertim in eo non redarguit, a Patribus tamen communi assensu vituperatum est: quanquam homicidium statim post polygamiam suam a Lamech commissum, ejusdem polygamie poena esse potuit. Ut ut est, deerat ante diluvium ratio potissima quæ filios Noe ad polygamiam movit: fuit enim hæc & uxorum sterilitas, & vita brevior; quæ ante diluvium ignotæ erant.

Quæres 2. an solis Judæis, non autem ipsis etiam Gentilibus licita fuerit uxorum pluralitas. 100

Negant Sanchez & alii quos sequitur Estius in 4. dist. 33. §. 4. 1. Quia si olim Gentilibus licita fuerit polygamia, nunc quoque iisdem licita esse debet, cum Lex Christiana nihil in Infidelium conjugis mutaverit. Et tamen Matrimonia hæc, præter primum, irritat Ecclesia, cum ad ipsam convertuntur Gentiles, ut patet ex Innocentio III. cit. cap. *Gaudemus, De divortio*.

2. Quia ex eod. Innocentio ib. Nulli unquam licuit simul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum. Quis autem Ethnicos speciali circa polygamiam suam revelatione ditatos esse arbitretur? 101

3. Quia dispensatio Israelitis concessa fuit ad propagationem Nationis sanctæ, & ad prænuntianda Christi mysteria. Neutra autem hæc ratio valet quantum ad Infideles. 102

4. Quia si dispensatio hæc ad totum humanum genus extensa fuerit, non jam dispensatio fuit, sed Legis abrogatio, pro toto tempore quo universalis illa extensio perduravit. 103

Si quæras quo igitur pacto fieri potuerit ut Esther, virgo pia, se se Assuero uxorem aliam habenti conjungi passa sit, idque ei suaserit Mardocheus, vir Deum timens, atque hinc exultaverit tota Judæorum Natio: Reponet Estius, ib. §. 5. ad 2. aut Mardocheum & Esther inculpata circa præsens punctum ignorantia laborasse, quod in questione obscura facile est; aut validum fuisse Matrimonium illud, non propter Assuerum, sed propter Esther, quæ de Gente illa erat cui privilegium polygamie divinitus concessum erat, non tantum ut Gentis suæ hominibus, sed ut alijs etiam jungeretur. Unde David & Salomon, is etiam Dei amicus, uxores Ethnicas duxere. Cujus hæc ratio potest reddi, quod his omnibus

- nibus modis propagari posset gens electa, cum mulier fidelis, etiam infideli nupta, filios suos sanctificet, ex Apostol. 1. Cor. 7. Hæc ille.
- 105 Aliter sentiunt plures, 1. quia Abimelech qui, Genes. 20. exhibetur ut vir moraliter bonus, uxori quam duxerat, saram addere voluit; nec a Deo reprehenditur quod uxorem geminam ducere vellet, sed quod eam quæ erat alterius, ambiret. 2. Quia Esau, vir Populo Dei extraneus, plures duxit feminas, Genes. 26. & 28. nec ulquam ea de causa reprehensus est. Ergo jure crediderunt posteri ejus concessam patri Abraham dispensationem ad omnem ejus prosapiam pertinere. 3. Quia etsi non ægre concipitur Jacob & Davidem uxores alienigenas ducendo, Gentem sanctam multiplicasse; quia ut familiarum suarum Duces pie liberorum suorum institutioni vacare poterant; at vix concipi potest, Esther sibi in animum serio induxisse futurum ut filios suos ad Judaicam Legem informaret. Ergo nupsit Afsuero, non tam spe filios suos sanctificandi, quam quia polygamiam ipsis etiam Gentilibus permixtam esse credidit. Eam autem non secus ac Mardocheum, quin & totam Judæorum Gentem, in hoc puncto errasse, vix ac ne vix quidem concipi potest.
- 106 Nec nocent quæ contra obijciuntur. Non 1. quia revocatam quoad omnes mundi Populos fuisse polygamiam a supremo omnium Legislatore constans est Ecclesiæ sensus.
- 106 Non 2. Illud enim Innocentii de revelatione immediata vel mediata intelligi debet. Ergo quod Abraham specialiter revelatum est, idem Ismaeli; quod Isaac; idem tam Esau quam Jacob revelatum censeri debuit.
- 108 Non 3. Poterat enim Ismaelis & Esau posteri Gentem sanctam, licet non Judaicam, propagare. Neque enim ut nunc extra Ecclesiam non est salus, sic nec erat extra Synagoga. Unde Job, Melchisedech, & dubio procul alii plures qui ad specialem Dei Populum non pertinebant, salutem suam operati sunt. Ex eo autem quod Abraham & Jacob posteri per Ismaelem & Esau omnes pene idololatriæ se dederint, sequitur concessam iis ab initio polygamix licentiam revocari potuisse, non autem hanc de facto esse revocatam. Addit Gonet, disp. 1. n. 74. non desuisse mysterium in dispensatione Gentibus concessa; quia hæc conjunctio plurium uxoribus ad unum virum significare potuit etiam in Gentilibus unionem diversorum Populorum ad unum Christum.
- 109 Non 4. Nihil enim ad rem an facultas illa dicenda sit dispensatio, an Legis suspensio ad tempus: quamquam dispensationis nomen retineri potest, si dicatur uxorum pluralitatem iis solum Gentibus permixtam fuisse, quarum Capitibus, Abraham scilicet & Jacob, permixta fuerat; quod enim Ismaelitæ concessum fuit in persona Abraham, non ideo posteris Cham debuit concedi.
- 110 Secunda hæc opinio non nihil probabilior videtur. Qui oppositam Estii tenere malint, polygamiam difficile in crimen vertent Gentilibus; tum quia hæc non aperte repugnat Juri naturali, imo nec strictæ, juxta nos; tum quia alienigenæ qui Israelitas oderant, Deum tamen Israel certo quodam modo reverebantur; ut patet tum ex I. Reg. 4. v. 7. & 8. tum ex II. Machab. 3. v. 2. & seq. Ergo nativo quodam judicio credere potuerunt, id a peccato vacare quod passim faciebant Judæi.

An sub Evangelica Lege vetita sit omnis Polygamiae species?

DE Polygamia successiva dicemus Sect. seq. De simultaneâ dicendum in præfens. Sit.

CONCLUSIO. Christus revocato ad primævam originem Matrimonio, polygamiam simultaneam abrogavit.

Prob. 1. ex Scriptura. Matth. 19. v. 3. interrogatus a Phariseis Christus, an liceret homini *dimittere uxorem suam quâcumque ex causa*, sic respondet v. 4. & seq. *Non legistis quia qui fecit hominem ab initio, masculum & feminam fecit eos? Et dixit: Propter hoc dimittet homo patrem & matrem; & adhaerebit uxori suæ, & erunt duo in carne una. Itaque jam non sunt duo, sed una caro: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Dicunt illi: Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere? At illis: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras; ab initio autem non fuit sic. Dico autem vobis, quia quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur.*

Idem repetitur Marci 10. v. 11. & 12. sed omissa fornicationis exceptione; dicitur enim simpliciter: *Quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam: & si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur.*

Unde sic 1. Qui Matrimonium revocet ad primævam originem, in qua duo tantum erant in carne una, is polygamiam omnino tollit. Atqui Christus, &c.

2. Qui pro adultero habet eum qui dimissa uxore sua aliam ducit, a fortiori pro adultero habet eum qui retenta uxore sua novam ducere audeat. Atqui Christus, summus Legislator, &c.

Eadem esse debuit, & reapse fuit Apostoli doctrina, 1. Corinth. 7. ubi semper de uxore loquitur in numero singulari. Unusquisque, inquit, uxorem suam habeat. Et inferius: *Is qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non dicedere: & vir uxorem, non dimittat. Et iterum: Alligatus es uxori? Noli querere solutionem. Et rursus: Qui cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori.*

Prob. 2. ex constanti Traditione. Concil. Milevitan. cap. 17. sic habet: *Placuit ut secundum Evangelicam & Apostolicam Disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur, sed ita maneant, aut sibi inter reconcilientur.* (T. 2. Conc. pag. 1541.) Ergo vetat Evangelica Lex ne qui uxorem semel habuit, conjungatur alteri eadem vivente.

S. Ambrosius, Lib. 1. de Abraham, cap. 7. *Non licet tibi, uxore vivente, ducere aliam: nam & aliam querere, cum habeas tuam, crimen est adulterii.*

S. Hieronymus in cap. 19. Matth. expendens hæc Christi verba: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur*, sic scribit: *Ubicumque est igitur fornicatio, & fornicationis suspicio,*

libere uxor dimittitur. Et quia poterat accideri ut aliquis calumniam faceret innocenti uxori, & ob secundam copulam nuptiarum veteri crimen fornicationis impingeret; sic priorem iubetur dimittere uxorem, ut secundam prima vivente non habeat.

- 119 S. Augustinus, Lib. 1. de Nupt. & Concup. cap. 10. In Ecclesia Christi, nec sterilem etiam conjugem fas est relinquere, ut alia secunda ducatur. Quod si quisquam fecerit, Lege Evangelii reus est adulterii; sicut etiam illa, si alteri nupserit. Ergo, juxta Augustinum, qui priori uxore dimissa, & a fortiori qui eadem retenta alteram ducit, reus est adulterii: Juxta Hieronymum vero, qui etiam ob fornicationem, vel legitimam fornicationis suspensionem, uxorem suam dimittit, alteram, ea vivente, ducere non potest. Atqui utrumque a vero prorsus esset alienum, si liceret homini Christiano multas simul habere uxores.
- 120 Innocentius I. Epist. 3. ad Exuperium, c. 6. ex adductis supra Christi verbis concludit, eos qui interveniente repudio, vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, alii se Matrimonio copularunt, adulteros esse. Quare porro? Quia, inquit Epist. 9. Fide Catholica suffragantur. conventum secundæ mulieris, priore superstite, nullo modo potest esse legitimus.
- 121 Nicolaus I in Resp. ad Consulta Bulgarorum, cap. 51. Duas, inquit, tempore uno habere uxores, nec ipsa ergo humane conditionis admittit, nec Lex Christianorum ulla permittit.
- 122 Idem docet Innocentius III. cit. cap. Gaudemus, & polygamiam hanc velut absonum quid & inimicum Fidei Christiane rejicit.
- 123 Concinit Alexander III. cap. Licet, 3. De sponsa duorum, ubi decernit eum qui postquam cum una contraxit per verba de presenti, aliam ducit, etiam si cum ipsa copulam habuerit, ab illa tamen debere separari.
- 124 Merito igitur Trid. Sess. 24. can. 2. sic statuit: Si quis dixerit licere Christianis plures simul habere uxores, & hoc nulla Lege divina esse prohibitum, anathema sit. Ubi percelluntur tum Anabaptistæ, fœda Lutheri propago, tum Lutherus ipse, qui in cap. 16. Genes. scripserat se polygamie consuetudinem nec introducere velle, nec improbare posse; quia, inquit, Patrum exempla adhuc libera sunt.
- 125 Obj. 1. Valentinianus senior, teste Socrate, Lib. 4. cap. 16. & post ipsum Zonara & Nicephoro, Lege sanxit ut cuicumque volenti liceret duas habere uxores legitimas, eamque in singulis civitatibus divulgavit. Quin & sanctioni huic exemplo suo robur addidit, quandoquidem vivente Severa, priori sua conjuge, novas cum Justina, quam deperibat, nuptias contraxit. Idem de Constantio & Lothario memorie traditum est. Atqui non siluissent, qui tamen siluerunt, hujus temporis Episcopi, si polygamia Evangelio adversa foret.
- 126 R. 1. Si quid in gratiam polygamie a prædictis Imperatoribus factum est, non ideo titubare divinam Legem, a summo Imperatore pro ipsis etiam Regibus constitutam. Nemo, inquit S. Ambrosius, Lib. 1. de Abraham, cap. 4. sibi blandiatur de legibus hominum: Omne stuprum adulterium est, nec viro licet quod mulieri non licet. Non licet tibi uxore vivente uxorem ducere, &c.
- 127 R. 2. Socratem in hoc capite non secus ac in aliis plurimis aberrasse, 1. quia fictitiam hanc Valentiniani senioris Legem alto pressere silentio

Sozomenus, Theodoretus, Zozyinus, & qui Valentiniani gesta fuisse profectus est Ammianus; omnes demum siue Ethnici, siue Christiani Scriptores, Valentiniano coetanei, vel suppare. 2. Quia, ut fert objectio, dubio procul reclamassent Patres ejusdem ævi, qui nec Theodosii ipsis parcebant. Porro nequidem de illa Lege verbum habuere Hieronymus, Orosius, & alii ejusdem temporis. 3. Quia Justinam a Valentiniano post mortem Severæ ductam esse constat; eamque non virginem, ut frigide mentitur Socrates, sed Magnentii Tyranni viduam, ut videris apud Baronium ad an. 370. n. 125. 4. Quia id præcipue in Valentiniano celebrarunt Ethnici; præcipue vero Ammianus, Lib. 30. quod *omni pudicitie cultu domi castus & foris esset*. An autem vir in Christianam Religionem infusus uti cultum celebrasset Principem qui duas simul habuisset uxores; quod infamia notaret Valerianus & Galienus, quodque Legibus ipsi suis præscripserant Diocletianus & Maximilianus. 5. Quia cum Regis ad exemplum, potissime vero in malis, Orbis totus componatur, nihil est dubii quin plures facultate sibi per Legem iniquam facta confestim abusi essent. Unde contra id genus adulteros totam facundiam suam exuerunt SS. Ecclesiæ Doctores: Id autem non fecerunt. Jure ergo cum Valesio ad hunc Socratis locum dixeris mendosam esse illam ejusdem Historici narrationem. Neque hic prima vice mentitus est.

Minus movet factum, si factum est, Constantii Ariani Principis. Quod ad Lotharium spectat, is a Nicolao Papa cum pellice sua excommunicatus est. De quo vide Cap. 19. XXIV. q. 3.

Obj. 2. Gregorius II. Papa consultus de marito cujus mulier, quia infirma, debitum reddere non poterat, novas ei nuptias concedit. Proposuisse, ait Ep. 14. ad Bonifacium, si mulier infirmitate correpta non valuerit viro debitum reddere, quid ejus faciat jugalis? Bonum esset, si sic permaneret, ut abstinentiæ vacaret: sed quia hoc magnorum est, ille qui non se poterit continere, nubat magis; non tamen subsidii opem subtrahat ab illa quam infirmitas præpedit, non detestabilis culpa excludit. (T. 6. Conc. pag. 1448. Ergo secundum priori vivente uxorem concessit summus ille Pontifex.

Respondent non pauci cum Gratiano in Cap. Quod proposuisti, 18. XXXII. q. 7. Estito in 4. dist. 33. §. 6. Rescriptum illud, ut Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ adversum, omnino rejiciendum esse; vel, ut ait Scriptor de Re Sacramentaria, p. 438. de eorum numero esse quæ summis interdum Pontificibus, ut privatis Doctoribus, exciderunt; quæque adeo vim & robur Legis non habent. Sane, pergit idem, ab octavo sæculo, quo vixit Gregorius, nemini unquam venit in mentem polygamiam ejus auctoritate defendere; sed judicatum ab omnibus, Decretum illud vel debere ad sensum Catholicum emolliri; ut infra; vel debere ab omnibus rejici, quia Evangelicæ constitutioni contrarium.

Respondent alii Epistolam unde Decretum illud petitur, esse fidei dubiæ omnino & incertæ. Cum enim Zacharias, Gregorii II. Successor, in Romano Concilio expenderet an a Gregorio Prædecessore suo, Germanis, ut dicebatur, concessum esset ut infra quartum gradum nuptias celebrarent jussit hanc Gregorii Epistolam in Romanæ Curie Archivis diligenter inquiri, quæ tamen reperta non est. Num igitur tam cito

periissent? Num rei tam extraordinariæ apud Romanos statim extincta esset memoria?

- 132 R. 2. neg. conseq. & dico in illo Gregorii Textu sermonem esse de femina quæ naturali infirmitate correpta, Matrimonio impotens erat, quæ proinde nusquam vere fuerat uxor illius, cui ab ipsa discedere permittit Rom. Pontifex. Hanc certe expositionem patitur Gregorii Textus, quem totum retuli. Atqui postulat æquitas ut ambigua locutio benigniorem in sensum flectatur, cum præsertim durior alia admitti nequit, abque eo quod Pontifex, & in re perspicua cœcutierit, & a Constitutione Sedis suæ, tum & Ecclesiæ doctrina recefferit.
- 133 Nec obest quod vetet Gregorius ne vir ille subsidii opem subtrahat ab ea quam deserit. Neque enim opem illam præcipit Gregorius, eo quod femina illa vere fuerit uxor, sed quod inops esset, nec sibi propter infirmitates victum posset comparare. Huic uni, quæ reverentior est, solutioni, adhæret Iuvenius.
- 134 Esto, inquires, nefas sit post Evangelium uni viro plures ducere uxores; at saltem irritum non erit quod cum iis contrahet Matrimonium. Multa enim fieri prohibentur, quæ facta tenent.
- 135 R. Matrimonia hæc non illicita tantum esse, sed & irrita. 1. Quia Christus mœchum & adulterum vocat eum qui, vivente priori sua conjuge, licet dimissa, nubit alteri. At non est adulter qui valide, licet illicitè, cum muliere libera contrahit. 2. Quia is est totius Ecclesiæ sensus. 3. Quia Innocentius III. cit. toties Cap. *Gaudemus*, proposuit sibi questionem, *utrum Pagani post conversionem ad Fidem possint retinere omnes uxores quas duxerunt in infidelitate*, respondet *absolum id & inimicum esse Fidei Christianæ*.
- 136 Hinc sequitur Evangelicam Legem, quæ polygiam abrogat, ad ipsos etiam Ethnicos pertinere. Et reipsa Lex illa universalis est indefinita: *Quicumque*, ait Christus, *dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mœchatur*.
- 137 Nec obest quod Ethnici Legibus Ecclesiæ non teneantur, & proinde valeant etiam post eorum conversionem Matrimonia quæ in gradibus Ecclesiastica solum Lege prohibitis contraxere. Ideo enim Ecclesiæ Legibus non subjacent, quia hæc de iis qui foris sunt, non judicat, nec ullam in eos jurisdictionem accepit. At vero Christus, cui *omnis data est in cælo & in terra potestas*, in omnes prorsus homines jurisdictionem habet. Fieri tamen potest ut Infideles ob ignoratam invincibiliter Evangelii Legem, & receptos patriæ suæ mores, ab adulterio formali excusentur.

SECTIO QUARTA.

De Polygamia successiva.

- 138 **D**uo nobis disputanda; juris aliud, an sub Evangelii Lege liceat viro unam vel plures uxores, post mortem prioris aut priorum, ducere; aliud facti, an secundas vel ulteriores nuptias olim reprobaverit Ecclesia.

Quod ad primum attinet, constat cetera post primum Matrimonia a

Mon-

Montanistis rejecta omnino fuisse, uti docet Augustinus, Lib. de Hæres. c. 26. his verbis: *Secundas nuptias pro fornicationibus habent*. Eadem fuit Tertulliani jam Montanistæ opinio, ut patet ex c. 1. Lib. de Monogamia, ubi: *Unum*, inquit, *Matrimonium novimus, sicut unum Deum*. Eundem Novatianis errorem tribuit Theodoretus, Lib. 3. hæret. fabul. ubi de Novato. *Eos*, ait, *qui secundum Matrimonium inissent; a sacris Mysteriis arcebant*.

Circa caput questionis alterum, censet Doct. D. de Marcâ, Tract. de 139 Matr. ratas quidem apud Veteres fuisse secundas nuptias legitime & publice contractas; at negat easdem tunc temporis habuisse rationem Sacramenti, ut quæ sacerdotali benedictione carerent. Sic

CONCLUSIO I. Polygamia successiva, tam mulieri quam viro, licita est sub Evangelii Lege.

Prob. 1. ex Apostolo 1. ad Timot. 5. ubi de viduis: *Volo ergo*, inquit 140 v. 14. *juniores nubere, filios procreare, matresfamilias esse*, &c. Sed qui utcumque juniores viduas nubere jubet, iisdem secundo Matrimonio velut illegitimo non interdicat.

Idem. 1. Corinth. 7. v. 39. *Mulier alligata est Legi, Matrimonii scilicet*, 141 *quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, sed tantum in Domino*, id est in Ecclesia Christi. Et v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, cœlibes nempe, sicut & ego: Quod si non se continent, nubant*, &c.

Idem. repetit Apostolus, Rom. 7. v. 2. & 3. *Quæ sub viro est mulier*, 142 *inquit, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*. Sed qui permittit viduis ut nubant; qui negat eas, nubendo, adulteri vel alterius peccati conficiat esse; imo qui eas, si gravius tententur, ad nubendum impellit, is utique licet nuptias primas vel secundas minus amet quam cœlibatum, utraque tamen habet pro maxime licitis. Ergo.

Confirm. 1. Nullum flagitium in Domino, id est, religiose committi potest, ut patet in furto & homicidio. Atqui, Judice Apostolo, potest vidua, secundas nuptias contrahere in Domino. Ergo ex nihil flagitii habent. 143

Confirm. 2. Quia interrogatus a Sadduceis, Matth. 22. Christus de femina 144 quæ viris septem nupserat successive, *cujus de septem uxor in resurrectione futura esset*, non negat licita fuisse tot conjugia, sed id respondet unum, v. 29. *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in Cælo*. Ergo juxta Christum ejusmodi multitudinæ a Regno Cœlorum non idcirco extorres erant; sed, nisi aliud obstat, poterant esse æquales Angelis. Ita ferme August. Lib. de Bono Viduitatis, cap. 12. tom. 6. p. 377.

Prob. 2. e Patribus Græcis. Hermas, seu Scriptor Libri cui titulus Pastor, 145 Lib. 2. mandaro 4. (Edit. Cotel. p. 45. n. 4.) *Si vir, inquit, vel mulier decesserit, & nupserit aliquis illorum, numquid peccat? Qui nubit non peccat, sed si per se, seu cœlebs manserit, magnum sibi conquirat honorem apud Dominum*. Atqui hic permittuntur secundæ nuptiæ, ut aliquid equidem minus perfectum, sed ut ab omni peccato immune.

Alibi ut elevet argumentum Tertullianus, respondet, Lib. de Pudicit. 146

perissent? Num rei tam extraordinariæ apud Romanos statim extincta esset memoria?

- 132 R. 2. neg. conseq. & dico in illo Gregorii Textu sermonem esse de femina quæ naturali infirmitate correpta, Matrimonio impotens erat, quæ proinde nusquam vere fuerat uxor illius, cui ab ipsa discedere permittit Rom. Pontifex. Hanc certe expositionem patitur Gregorii Textus, quem totum retuli. Atqui postulat æquitas ut ambigua locut. ob benigniorem in sensum flectatur, cum præsertim durior alia admitti nequit, abque eo quod Pontifex, & in re perspicua cœcutierit, & a Constantini tum Sedis suæ, tum & Ecclesiæ doctrina recefferit.
- 133 Nec obest quod vetet Gregorius ne vir ille subsidii opem subtrahat ab ea quam deserit. Neque enim opem illam præcipit Gregorius, eo quod femina illa vere fuerit uxor, sed quod inops esset, nec sibi propter infirmitates victum posset comparare. Huic uni, quæ reverentior est, solutioni, adhæret Iuvenius.
- 134 Esto, inquires, nefas sit post Evangelium uni viro plures ducere uxores; at saltem irritum non erit quod cum iis contrahet Matrimonium. Multa enim fieri prohibentur, quæ facta tenent.
- 135 R. Matrimonia hæc non illicita tantum esse, sed & irrita. 1. Quia Christus mæchum & adulterum vocat eum qui, vivente priori sua conjuge, licet dimissa, nubit alteri. At non est adulter qui valide, licet illicito, cum muliere libera contrahit. 2. Quia is est totius Ecclesiæ sensus. 3. Quia Innocentius III. cit. toties Cap. *Gaudemus*, proposita sibi quaestioni, *utrum Pagani post conversionem ad Fidem possint retinere omnes uxores quas duxerunt in infidelitate*, respondet *absentem id est inimicum esse Fidei Christianæ*.
- 136 Hinc sequitur Evangelicam Legem, quæ polygamiam abrogat, ad ipsos etiam Ethnicos pertinere. Et reipsa Lex illa universalis est indefinita: *Quicumque*, ait Christus, *dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, mæchatur*.
- 137 Nec obest quod Ethnici Legibus Ecclesiæ non teneantur, & proinde valeant etiam post eorum conversionem Matrimonia quæ in gradibus Ecclesiastica solum Lege prohibitis contraxere. Ideo enim Ecclesiæ Legibus non subjacent, quia hæc de iis qui foris sunt, non judicat, nec ullam in eos jurisdictionem accepit. At vero Christus, cui *omnis data est in celo & in terra potestas*, in omnes prorsus homines jurisdictionem habet. Fieri tamen potest ut Infideles ob ignoratam invincibiliter Evangelii Legem, & receptos patriæ suæ mores, ab adulterio formali excusentur.

S E C T I O Q U A R T A.

De Polygamia successiva.

- 138 **D**uo nobis disputanda; juris aliud, an sub Evangelii Lege liceat viro unam vel plures uxores, post mortem prioris aut priorum, ducere; aliud facti, an secundas vel ulteriores nuptias olim reprobaverit Ecclesia.

Quod ad primum attinet, constat cetera post primum Matrimonia a Mon-

Montanistis rejecta omnino fuisse, uti docet Augustinus, Lib. de Hæref. c. 26. his verbis: *Secundas nuptias pro fornicationibus habent*. Eadem fuit Tertulliani jam Montanistæ opinio, ut patet ex c. 1. Lib. de Monogamia, ubi: *Unum*, inquit, *Matrimonium novimus, sicut unum Deum*. Eundem Novatianis errorem tribuit Theodoretus, Lib. 3. hæret. fabul. ubi de Novato. *Eos*, ait, *qui secundum Matrimonium inissent; a sacris Mysteriis arcebant*. Circa caput questionis alterum, censet Doct. D. de Marca, Tract. de Matr. ratas quidem apud Veteres fuisse secundas nuptias legitime & publice contractas; at negat easdem tunc temporis habuisse rationem Sacramenti, ut quæ sacerdotali benedictione carerent. Sit

CONCLUSIO I. Polygamia successiva, tam mulieri quam viro, licita est sub Evangelii Lege.

Prob. 1. ex Apostolo I. ad Timot. 5. ubi de viduis: *Volo ergo*, inquit, *v. 14. juniores nubere, filios procreare, matres familias esse*, &c. Sed qui utcumque juniores viduas nubere jubet; iisdem secundo Matrimonio velut illegitimo non interdicat.

Idem I. Corinth. 7. v. 39. *Mulier alligata est Legi*, Matrimonii scilicet, quanto tempore vir ejus vivit: quod si dormierit vir ejus, liberata est; cui vult nubat, sed tantum in Domino, id est in Ecclesia Christi. Et v. 8. *Dico autem non nuptis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant, cœlibes nempe, sicut & ego. Quod si non se continent, nubant*, &c.

Idipsum repetit Apostolus, Rom. 7. v. 2. & 3. *Quæ sub viro est mulier*, inquit, *vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus, soluta est a lege viri. Igitur vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum altero viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro*. Sed qui permittit viduis ut nubant; qui negat eas, nubendo, adulteri vel alterius peccati conscias esse; imo qui eas, si gravius tententur, ad nubendum impellit, is utique, licet nuptias primas vel secundas minus amet quam cœlibatum, utraque tamen habet pro maxime licitis. Ergo.

Confirm. 1. Nullum flagitium in Domino, id est, religiose committi potest, ut patet in furto & homicidio. Atqui, Judice Apostolo, potest vidua, secundas nuptias contrahere in Domino. Ergo ex nihil flagitii habent.

Confirm. 2. Quia interrogatus a Sadduceis, Matth. 22. Christus de femina quæ viris septem nupsit successive, *cujus de septem uxor in resurrectione futura esset*, non negat licita fuisse tot conjugia, sed id respondet unum; v. 29. *Erratis nescientes Scripturas, neque virtutem Dei: In resurrectione enim neque nubent, neque nubentur; sed erunt sicut Angeli Dei in Cælo*. Ergo juxta Christum ejusmodi multinuba a Regno Cælorum non ideo extorres erant; sed, nisi aliud obstarat, poterant esse æquales Angelis. Ita ferme August. Lib. de Bono Viduitatis, cap. 12. tom. 6. p. 377.

Prob. 2. e Patribus Græcis. Hermas, seu Scriptor Libri cui titulus Pastor, Lib. 2. mandato 4. (Edit. Cotel. p. 45. n. 4.) *Si vir*, inquit, *vel mulier decesserit, & nupsit aliquis illorum, numquid peccat? Qui nubit non peccat, sed si per se, seu cœlebs manserit, magnum sibi conquirat bonorem apud Dominum*. Atqui hic permittuntur secundæ nuptiæ, ut aliquid equidem minus perfectum, sed ut ab omni peccato immune.

Hæc ut elevet argumentum Tertullianus, respondet, Lib. de Pudicit. 146.

cap. 10. Librum Pastoris Catholicis ipsis apocryphum esse, non agiographum. At saltem duo habet citatus Textus; 1. quod antiquus sit; 2. quod in presenti materia nusquam ab aliis quam ab Hæreticis improbatum sit.

- 147 S. Clemens Alexandrinus, Lib. 3. Stromat. secundis nuptiis, Si uraris, inquit Apostolus, jungere Matrimonio. Et postea: Si cui Apostolus propter intemperantiam & uisionem ex venia secundum concedit Matrimonium, hic quoque non peccat quidem ex Testamento, non est enim Lege prohibitus: non implet autem summam illam perfectionem quæ agitat ex Evangelio. Atqui si malæ forent secundæ nuptiæ, peccaret quis eas contrahendo, ac Lege prohibitus foret; nec ei diceret Apostolus: Jungere Matrimonio.
- 148 Patres Nicæni, Can. 8. (Tom. 2. Conc. pag. 41.) Eos qui se catharos, id est puros nominant, si aliquando ad Catholicam & Apostolicam Ecclesiam redierint: præ omnibus scripto profiteri oportet, quod Catholici & Apostolicæ Ecclesiæ dogmata suscipiant & sequantur, id est & bigamis se communicare, & his qui in persecutione prolapsi sunt.
- 149 Concilium Laodicenum, Can. 1. (Ibid. Tom. 1. pag. 1509.) De his qui secundum Ecclesiasticam regulam libere ac legitime secundis nuptiis juncti sunt, nec occurre nuptiarum copulam fecerunt, oportet ut, parvo tempore transacto, vacent orationibus & jejuniis; quibus etiam, juxta indulgentiam, Communionem reddi decrevimus. Ergo subiciebantur equidem penitentia, qui secundis nuptiis jungebantur, at ex tamen & legitimæ celebrabantur, & secundum ecclesiasticam regulam contrahebantur.
- 150 S. Basilius, ceteroqui austerus, Ep. ad Amphilochem, Can. 41. Quæ, inquit, in viduitate potestatem sui habet, & viro cohabitat, ab omni accusatione libera est: cum Apostolus dicat: Si mortuus sit maritus, libera est ut nubat cui velit, tantum in Domino. Sed quæ in secundis nuptiis, (imo & in ulterioribus, cum indefinite loquatur S. Doctor) ab omni accusatione libera est, utique non peccat. Ergo.
- 151 S. Gregorius Nazianzenus, Orat. 39. quæ est in sancta Lumina, sic Novatianum perstringit. (T. 1. p. 636.) An ne juvenibus quidem viduis, propter ætatis lubricum, ineundi Matrimonii potestatem facis? At Paulus hoc facere minime dubitavit: At hæc minime post Baptismum, inquis. Quo argumento id confirmas? Aut rem ita se habere proba; aut si id nequis, ne condemnes.
- 152 S. Chrysostomus in hæc verba 1. Corinth. 7. Mulier alligata est legi, &c. sic (T. 3. Edit. nov. pag. 208. B) Quæ vero est libera, si quidem voluerit secundo nubere, non: tenere hoc facit, sed cum legibus quæ sunt a Paulo posita.
- 153 S. Epiphanius, Hæres. 59. quæ est Catharorum, Si quis, ait, alteram, mortua priore, uxorem duxerit, hunc sacramentum Litterarum auctoritas ab omni culpa absolvit.
- 154 Theodoretus, Lib. 5. hæret. fabul. cap. 26. expendens citata Apostoli verba, 1. Cor. 7. Notandum est, inquit, quod non beatam, sed beatiorē eam dicat viduam quæ se continet; ita docens quod non beatitudine sit omnino destituta, quæ secundum etiam Matrimonium amplectitur, &c. Non peccat utique ea quæ secundum leges a Paulo positas agit; quam sacramentum Litterarum auctoritas absolvit; quæ nequidem vera quadam beatitudine in se-

in secundo Matrimonio destituta est. Atqui ex mox adductis Patribus, vidua quæ secundo nubit, &c.

Pene exciderat id S. Theodoretī Studitæ citata jam, pluries Epistola 50. apud Sigmondum, Tom. 4. pagina 353. B. Digamia ergo permixta haud dubie fuit a S. Apostolo, & per ipsum a Christo. Verum hæc lex non est... sed indulgentia. Et infra, pagina 553. C. Secundæ nuptiæ, tamen si permittantur, poena castigantur. Ergo juxta S. Doctorem secundæ nuptiæ habent equidem nonnihil imperfecti, unde nec coronari, seu benedici merentur; sed tamen ab Apostolo, & per ipsum a Christo haud dubie permixte sunt.

Prob. 3. e Latinis Patribus Tertullianus, antequam ab Ecclesia mi- 1155
fere defecisset, sic loquebatur Lib. 2. ad uxorem, cap. 1. *Apostolus de viduis quidem & innuptis ut ita permaneant suadet, cum dicit: Cupio autem omnes meos exemplo perseverare. De nubendo vero in Domino, cum dicit, Tantum in Domino, jam non suadet, sed jubet.* Ergo juxta Tertullianum una cum Orbe Catholico sentientem, consilium est viduis ut a novo Matrimonio abstineant; præceptum vero ut si illud contrahant, contrahant in Domino. Sed quibus secunda vice licitum est contrahere in Domino, his secundæ nuptiæ non prohibentur.

S. Ambrosius, Lib. de Viduis, cap. 11. (Tom. 1. pag. 203. E.) *Non pro-* 1156
hibemus secundas nuptias, sed non probamus sæpe repetitas: neque enim expe-
dit quidquid licet. Ergo licent secundæ & posteriores nuptiæ, quamvis ob-
gravem intemperantiæ suspensionem non probentur.

S. Hieronymus, Epist. 91. alias 11. (T. 4. p. 2. pag. 744.) *Quid igitur?* 1157
inquit, damnamus secundam Maritonia? Minime, sed prima laudamus. Abjicimus de Ecclesia digamos? Absit; sed monogamos ad continentiam provocamus. Narrat ibid. S. Doctor vidisse se Romæ duo inter se paria vilissimorum e Plebe hominum comparatam, unum qui viginti sepelisset uxores, alteram quæ vigesimum secundum habuisset maritum; exiremo sibi, ut putabant, matrimonio copulatos. Summa omnium expectatio... quis quem prius efferret. *Vicit maritus, & totius urbis populo confluyente, coronatus, & palmam tenens: uxoris multinubæ feretrum præcedebat.* Ergo Romæ sub Damaso non improbabantur ultiores nuptiæ.

Idem S. Pater, cum in suis adversus Jovinianum Libris continentiam tot extulisset laudibus, ut nuptiarum sanctitatem nonnihil lædere quibusdam videretur, hanc erroris suspensionem a se per Apologiam propellere coactus est; & ideo scripsit Epist. 30. alias 50. ad Pamminianum, in qua suos contra Jovinianum Libro vindicat. Sic autem quod ad præsens attinet, loquitur, cap. 7. (Ibid. pag. 241.) *Ego nunc libera voce proclamamus, non damno in Ecclesia digamiam, imo nec trigamiam; & ita licere quinto & sexto, & ultra, quomodo & secundo marito nubere: sed quomodo non damnantur istæ nuptiæ, ita nec predicantur. Solatia miserie sunt, non laudes continentiae. Omnia licent, sed omnia non expediunt. Non damno digamos, imo nec trigamos, & si dici potest, octogamos: habeat cui libet octavarum maritum, & desinat esse præstituta. Hic autem non suum duntaxat, sed totius Ecclesiæ sui temporis sensum aperit Hieronymus; cum ideo Apologiam suam texere compellus sit, quia a recepta circa secundas nuptias doctrina recessisse videbatur.*

158. S. Augustinus, Lib. de Bono viduitatis, cap. 11. & 12. (Tom. 6. p. 376. E.) *Ne arbitreris secundas nuptias crimen esse, vel quaecumque nuptias, cum sint nuptiae, malum esse . . . De tertiis & quartis, & de ultra pluribus nuptiis solent homines movere quaestionem. Unde ut breviter respondeam, nec ulla nuptias audeo damnare, nec eis verecundiam numerositatis auferre. Ergo tertiae & quartae nuptiae habent quidem aliquid inverecundi, quod omnes sponte fatebuntur cum Augustino: at eo ipso quo nuptiae sunt, nec crimen sunt, nec malum.*

159. Pro coronide erit Eugenius IV. in Decreto pro Armenorum instructione; ubi sic. (Tom. 13. Conc. pag. 1211.) *Quoniam nonnullos asseritur quartas nuptias tanquam condemnatas respuere, ne peccatum, ubi non est, esse putetur; cum, secundum Apostolorum, mortuo viro mulier sit ab ejus lege soluta, & nubendi cui vult in Domino habeat facultatem; nec distinguit, mortuo primo, vel secundo, vel tertio; declaramus non solum secundas, sed etiam tertias & quartas, atque ulteriores, si aliquod Canonicum impedimentum non obstat, licite contrahi posse. Commendatiores tamen dicimus, si ulterius a conjugis abstinentes in castitate permanferint; quia sicut viduitati virginitatem, ita nuptiis castam viduitatem laude ac merito praeferebam esse censuimus.*

160. Prob. 4. Si vetita sit polygamia successiva, vel Jure naturali, vel Jure divino, vel demum humano Jure. Atqui nullo ex his. Non Jure naturali. Quod enim nec fini Matrimonii, nec ejus essentiae adversum est, non est prohibitum Jure naturali. Atqui . . . Potest enim Matrimonii finis, tam in secundo conjugio, quam in primo haberi; nec minus secundis quam primis nuptiis convenit definitio Matrimonii superius allata. Non Jure divino. Illud enim partim in veteri, partim in nova Lege continetur. Neutra porro secundas nuptias reprobat. Lex enim Mosaeica praecipit ut Judaeis quivis, seu virgo sit, seu viduus, aut etiam conjugatus, viduam fratris sui sine liberis defuncti in uxorem ducat. Neque id in Evangelio redarguit Christus, ubi tamen obvia se dabit ejusdem redarguendi occasio. Non Jure humano, saltem generaliter in Ecclesia recepto, & quod rem intrinsece malam demonstrat. Id autem ut facilius innotescat, nihilque in re implicata dissimulemus, sit

CONCLUSIO II. Opravit semper Ecclesia ut Fideles a secundis nuptiis; praesertim vero a trigamia & tetragamia abstinerent. Quia & trigamiam & ulteriores nuptias vehementer improbavit Ecclesia; praesertim Graeca. An vero easdem speciali Lege irritas fecerit, ambigi potest. Tres sunt partes.

161. Prob. 1. pars, 1. ex Apost. I. Cor. 7. & 8. *Dico autem non nuptiis & viduis: Bonum est illis si sic permaneant. Et v. 39. Si dormierit vir ejus . . . cui vult nubat . . . Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium: puto autem quod & ego spiritum Dei habeam.*

162. 2. Ex Patribus. Tertullianus, antequam ab Ecclesia defecisset ad Montanum, Lib. 2. ad Uxor. c. 1. *Apostolus de viduis quidem & innuptis, ut ita permaneant suadet, cum dicit: Cupio omnes exemplo meo perseverare.*

163. Theophylus Anthiochenus, Lib. 3. ad Autolyum, ad calcem Operum S. Iustini, pag. 127. *Penes Christianos, inquit, modestia & temperantia florent, continentia viget, unius uxoris legitimum Matrimonium (monogamia) servatur, castitas colitur.*

Minucius Felix in Dialogo post medium: Nos, inquit, unius Matri- 164
monii vinculo libenter inheremus; cupiditatem procreandi aut unam scimus,
aut nullam.

Ambrosius, cit. Lib. de Viduis, cap. 11. Neque enim prohibemus secun- 165
das nuptias, sed non suademus. . . . Plus dico: Non prohibemus secundas
nuptias, sed non probamus sæpe repetitæ, &c.

Idem additruunt plerique alii Textus supra passim citati.

Prob. 2. pars, 1. ex Concilio Neocæsariensi an. 314. Can. 3. (Tom. 1. 166
Conc. p. 1487.) De his qui sæpius nubunt, tempus quidem pœnitentiæ quod his
constitutum est observabant: sed conversatio & fides eorum tempus abbreviabit.

Ibid. Can. 7. sancitur Presbyterum convivio secularum nuptiarum interes-
se non debere, maxime cum præcipiatur secundis nuptiis pœnitentiam tribuere.
Quis ergo erit Presbyter, qui propter convivium illis consentiat nuptiis?

2. Ex Concilio Ancyrano ejusdem temporis, Can. 19. Quicumque vir- 167
ginitatem professens, professionem suam irritam reddunt, ii bigamorum definitio-
nem, id est pœnitentiam bigamis constitutam, impleant.

3. Ex Concilio Laodiceno, Can. 1. De his qui, &c. supra n. 149. 168

4. Ex S. Basilio, Epistol. 178. quæ est prima e. tribus Canonicis ad 169
Amphilochium, ubi S. Doctor, Can. 4. sic habet secundum novam
Editionem. (Tom. 3. pag. 271.) De trigamis & polygamis definire Patres
eundem Canonem, quem & de digamis, servata proportione; annum videlicet
in digamis, alii vero duos annos: trigamos autem tribus & sæpe qua-
tuor annis segregant. . . . Jam vero consuetudine accepimus in trigamis quin-
quemii segregationem, non a Canonibus, sed eos qui præcesserunt sequen-
do. Opo tet autem eos non omnino arcere ab Ecclesia, sed auditione digna-
ri duobus vel tribus annis, ac posthac ipsis, permittere ut consistant quidem,
abstineant vero a boni communione, & sic exhibitio aliquo pœnitentiæ fructu,
Communione loco restituere. Mitto alios Patres, qui inter objectiones
denso ac validiori agmine recurrent. Interim sic paucis: Quod gravi
pœnitentiæ subiciebat Ecclesia Græca, id utique vehementer improba-
bat. At Ecclesia Græca secundas nuptias gravi, graviore vero ulterio-
res subiciebat pœnitentiæ.

Neque pœnitentia hac, publica licet, sola erat ulteriorum nuptiarum 170
pœna. Nam 1. bigami ad sacram Ordinationem inhabiles erant, se-
cundum id Apostoli, I. Timoth. 3. v. 2. & ad Titum 1. v. 6. Oportet Episco-
pum. . . esse unius uxoris virum; id est, unam tantum habuisse uxorem;
plures enim habere simul nunquam licuit sub Lege Evangelii. Unde
idem est utriusque hujus loci sensus, qui versus 9. cap. 5. ejusdem ad
Timoth. Epistolæ: Vidua eligatur quæ fuerit unius viri uxor. Hinc Orige-
nes, Homil. 17. in Lucam: Nec Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus,
nec vidua possunt esse digami. Quod & docent Tertullianus, Lib. ad U-
xor. cap. 7. & Hieronymus, Epist. 91. alias 11.

2. Qui secundas inibant nuptias, quibusdam saltem in locis benedi- 171
ctione Sacerdotali privabantur: idque quod nonnulli ex Can. 7. Conci-
lii Neocæsariensis deducunt, apertius exhibet S. Cæsarius Arelatensis,
Serm. 289. Tom. 5. Append. August. (p. 482.) ubi: Qui uxorem accipere
optat, sicut illam virginem invenire desiderat, ita ipse usque ad nuptias vir-
go sit; quia si non fuerit; benedictionem accipere cum sponsa non merebitur.

Con-

Consonat id Ambrosiastri in cap. 7. Epist. 1. ad Corinth. *Prime nuptiæ sub benedictione Dei celebrantur solemniter: Secundæ autem, & in pietate carent gloria, id est benedictione.* Idem habet Alexander III. cap. 1. *De secundis nuptiis, ubi Capellanus, quem benedictionem cum secundis nuptiis consulerit celebrasse, ab Officio Beneficioque suspensum esse declarat.*

- 173 3. Bigami quandoque apud Græcos non coronabantur, eo quod corona nuptialis iis solum deberi credita est, qui *tantum a libidinis nota immunes reputabantur; quod denuo nupturientibus non convenit.* Ita apud Leonem Allatium, Lib. 3. cap. 13. *De perpetua consensione, &c. docet Theodorus Studita, pag. 1134. cui concinit istud Nicephori, Patriarchæ CP. Digamus non coronatur, sed penis subja et.* Advertit tamen idem Allatius, ibid. p. 1130. *Ecclesiam ipsam CP. bigamis etiam sponsalitiis coronas imponere, vel potius olim imposuisse contra reliquarum Græciæ Ecclesiarum morem.* Namque, ait pag. 1136. *Græci omnes hoc temporis . . . digamos ubique sine ulla hesitatione coronant.* De officio Græcæ coronationis vide Goarium in Euchologio, pag. 386. & 397. qui Officium erga bigamos dat ibidem, pag. 423.

- 173 4. Digamus, teste Hieronymo, Epist. 91. *non solum ab officio Sacerdotii excluditur, sed & ab eleemosyna Ecclesiæ; non omni sane, sed quantæ piis Christianis distribui consueverat.* Subsumo: Atqui tot diversi generis pœnæ secundis, præsertim vero tertiis & ulterioribus nuptiis constitui non potuissent, nisi eas vehementer improbasset, ac quadantenus exhorruisset Ecclesia. Ergo.

- 174 Prob. 3. pars. Quia Patres, Græci potissimum, tam dure de tertiis & quartis, quandoque etiam de secundis nuptiis locuti sunt, ut vix credi possit easdem ab ipsis pro re sacra, imo pro legitimis contractibus habitas fuisse: Quod abunde patebit ex Textibus modo referendis. Eos tamen, quam melius licebit, explicare conabimur, præsertim qua eodem prope modo identidem locuti sunt alii Patres, a quibus constat secundas nuptias nunquam vere rejectas fuisse: Quanquam nihil mirum foret, si magnæ quædam Ecclesiæ nuptias hujusmodi vel irritasset, vel defectu benedictionis ecclesiasticæ ad rationem Sacramenti attollere noluissent.

- 175 Obj. contra utramque Conclusionem. Id quod Ecclesia pœnitentiæ subjecit, divinæ Legi omnino contrarium est. Atqui Neocæsarienses Patres, alique plurimi, digamos pœnitentiæ subjecerunt. Minor patet ex Textibus supra allatis, n. 166. &c. Major non minus certa est: pœnitentia enim nonnisi propter peccatum infligitur. Ergo.

- 176 R. 1. neg. min. Sæpe enim pœnitentiæ subiecta sunt, quæ minus perfecta videbantur Ecclesiæ, non autem quæ intrinsece mala, & divinæ Legi per se contraria. Sic qui uxorem adulteram cognoscit, etiam pœnitentem, sed ante pœnitentiam peccatam, pœnitere debet duobus annis, ex Canone Pœnitentiali 49. Neque tamen is contra divinam Legem peccare potest.

- 177 R. 2. dist. min. Patres subjecerunt pœnitentiæ digamos propter gravem incontinentiæ suspicionem, & aliqualem contemptum Ecclesiæ, quæ bigamiam pro viribus a Christianis abigere nitebatur, C. Propter ipsas in se nuptias, quasi ab Evangelio velut malæ prohibitæ fuissent, N. Itaque, ait, quem hic potissimum sequemur, Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag.

pag. 441. cum iteratæ nuptiæ suspicionem incontinentiæ præferant, eoque graviorem quo sæpius iterantur, haud immerito judicarunt SS. Antistites, intemperantem libidinis flammam laboribus pœnitentiæ vel mitigandam vel restinguendam esse. At non ideo ipsas in se nuptias uti malas culpavere. 1. Quia aliqui secundo nubentes a se invicem separare debuissent, prout separantur adulteri vel fornicatores. Quis enim dixerit adulterina conjugia a SS. Doctoribus post aliquot pœnitentiæ annos tolerata fuisse? Atqui nullo temporis illius monumento probatur aut probari potest hujusmodi conjuges a se separatos fuisse. 2. Quia Laodicensis Synodus non multo post Neocæsariense Concilium in Phrygia pariter habita, jubet quidem bigamos præcisus & jejuniis purgari parvo tempore; at simul agnoscit eosdem legitime secundis nuptiis junctos esse. Atqui legitime juncti non essent, qui nubendo Legem violassent divinam. 3. Quia ex supra dictis exigit Concilium Nicænum, Can. 8. ut non ante reconcilientur Novatiani, quam promiserint se cum bigamis communicaturos. Atqui iniqua foret conditio qua ab Ecclesiæ sinu excluderentur, qui rem malam laudare, & cum malis communicare refugerent. Ergo.

Infr. 1. Athenagoras in legatione pro Christianis sub finem hæc niti- 178
de loquitur, (p. 37.) *Secundæ nuptiæ decorum quoddam sunt adulterium.* Et paulo post: *Qui se ipsum priori uxore privat, licet mortua, adulter est transgrediens quidem manum ac opus Dei, quoniam a principio Deus virum unum & mulierem unam formavit: Sanctus vero Basilus, cit. Can. 4. Epist. 178. alias 1. Trigamos, inquit, tribus & sæpe quatuor annis segregant sancti Canones. Id autem non amplius conjugium, sed polygamiam appellant, vel potius moderatam fornicationem. Quapropter & Dominus Samaritanæ, quæ maritos quinque per vices habuerat: Quem nunc, inquit, habes, maritus non est: Quippe quod ii qui digamia mensura exciderunt, digni non sint qui vel mariti vel uxoris nomine appellentur.*

Ex quibus sic; Illi secundas & ulteriores nuptias in se ipsis malas esse de- 179
finiunt, qui eas nequidem conjugium dici patiuntur; sed polygamiam, fornicationem & palliatum conjugii nomine adulterium. Atqui Patres, &c.

R. 1. incertum esse an objectus Athenagoræ locus sit ad rem. Sunt enim qui cum Tournelyo, pag. 98. existiment posse eum intelligi de secundis illis nuptiis quæ contrahebantur post repudiatam, ut moris erat apud Judæos, primam uxorem. Hæ porro nuptiæ verum erant adulterium, licet Matrimonii velamine obtectum, Neque definebat adulterium illud, etiamsi quis prima sua uxore per mortem privaretur; quia quantum penes se erat adulter adulteræ jungi perseverabat, nisi secundum illud Matrimonium post obitum sponsæ prioris renovarentur: de quæ ne somniabant quidem qui uxores suas repudiaverant.

R. 2. dist. min. Patres secundas nuptias vocant fornicationes & adul- 180
terium secundum quid & improprie; C. Strictè & sensu proprio, N. Itaque sicut, teste Theodoro, Dialog. 3. qui incurvam plantam viderint, non solum ad rectam normam erigunt, sed in alteram quoque partem ultra directum inflectunt, ut per nimiam in contrarium inclinationem ad rectum statum perducatur; sic vehemens cum Adversariis contentio efficit ut SS. Doctores modum aliquando excedant. Cujus rei insigne præbet Augustinus, tam acer Liberti Arbitrii vindex contra Manichæos, ut gratiæ vim oblivisci videa-

videatur; tam severus gratiæ defensor contra Pelagianos, ut cum pene libertati detrudere suspiceris. Quod autem huic, illud objectis Patribus contigit, qui quos, juxta consilium Apostoli, a Matrimonio advocare non poterant, nisi sunt saltem totis viribus a secundis nuptiis deterre-
re. Id vero ut assequerentur, hyperbolica locutione eas veluti fornicationis & adulterii speciem habentes exhibuere; quia ut fornicatio & adulterium effranis libidinis argumenta sunt, sic & secundæ nuptiæ animum redolent male temperantem. Verum non ideo statim easdem nuptias velut in se & radicitus malas habuere. 1. Quia easdem non absolute fornicationem vel adulterium, sed *castigatam fornicationem*, & *palliatum adulterium* vocant. An ergo castigatam fornicationem dixissent crimen solutum soluta? An palliatum fuisset adulterium a communi adulterio nihil discrepans? 2. Quia Basilii, qui Can. 6. statuit (Ibid. p. 272.) ut *Canonicarum conjunctio omnino divellatur*, nullibi præcipit ut trigami a se invicem separentur, sed eos congrua poenitentia expiatis ad sacrorum Mysteriorum participationem admittit. Atqui si mala & adultera fuisset eorum conjunctio, ante omnia a se invicem fuissent divellendi, cum vera poenitentia postulet ut quis præterita peccata desceat, & desceda non committat amplius. 3. Quia, ut statim apparebit, tam dure aliquando locutus est Hieronymus, quam Græci Patres. Atqui tamen cum mentem suam exponere coactus est, palam asseruit trigamiam, quin & octigamiam, licet ab Evangelica severitate utcumque descedant, nihil tamen habere intrinsece mali. Ergo.

181 Inst. 2. Qui tertium maritum comparat sexto illi marito quem habuit Mulier Samaritana, trigamiam pro vero & completo adulterio agnoscit. Atqui Basiliius tertium maritum comparat, &c. Minor patet ex adducto S. Doctoris Textu. Major probatur ex ipsa Veritate Christo, qui cum Joan. 4. v. 16. & seq. dixisset Samaritanæ: *Vade, voca virum tuum, & veni huc*; eaque respondisset, *Non habeo virum*, reposuit Jesus: *Bene dixisti, non habeo virum*: quinque enim viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus vir.

182 R. dist. min. Tertium maritum comparat, quantum ad lascivientem trigamorum affectum, C. Quantum ad ipsas in se nuptias, N. Itaque tertias in se nuptias ut intrinsece malas non reprehendit Basiliius, ut ex dictis compertum est, sed libidinem, cujus suspecti sunt toties nubentes, comparat libidini Mulieris Samaritanæ, quæ licet a viro quinquies soluta, nedumque tamen satiata maritis, ab adulterino concubitu temperare non potuit. Aliud est porro libidinem libidini comparare, aliud conjunctionem conjunctioni. Potest unius etiam uxoris vir eadem rapi libidine, qua adulter; neque tamen conjunctio illius censebitur adultera.

183 Inst. 3. Idem S. Basiliius, Can. 50. Epist. nunc 199. alias 2. pag. 297. sic loquitur: *Trigamiæ lex non est: quare lege Matrimonium tertium non contrahitur. Ac talia quidem ut Ecclesiæ inquinamenta habemus, sed condemnationibus publicis non subicimus, ut soluta fornicatione magis eligenda. Et Can. 80. Epist. nunc 217. alias 3. pagina 329. Polygamiam Patres silentio prætermiserunt, ut hælluinam, prorsusque ab hominum genere alienam. Ea autem nobis videtur peccatum esse fornicatione majus. Quapropter consensum est eos subijci Canonibus, ut scilicet postquam anno flevierint, &*
tibus

tribus sublati fuerint, sic suscipiantur. Unde sic: Illud non solum ratione affectus, sed in se vere peccatum est, quod inquinamenti annumeratur, quodque ipsa fornicatione pejus est. Atqui ex Basilio talis est trigamia.

R. i. neg. min. & dico cum Zonara & Balsamone, quibus consentire videtur Aristenus, Canonem VIII. non loqui de trigamia, sed de tetragamia, quæ per Leges prohibita esset, (si non ubique, at saltem in pluribus Orientalium Ecclesiis receptas.) Quod autem de tetragamia loquatur S. Doctor, suadent 1. Interpretum mox recensitorum auctoritas, cui nulla major opponi valet: 2. quia Basilius, Can. 4. & 50. jam de trigamis statuerat quid esset faciendum: 3. quia trigamorum culpa intra unius anni, forte & mensium aliquot tempus, non adeo increverat, ut iis poenis longe gravioribus sub anni finem, quam initio, plectendi essent. Atqui tamen si de trigamis loquatur Basilius Can. 80. jam insigniter crevit eorum culpa, ut & poena, intra aliquot menses. Secunda enim & tertia ad Amphilochem Epistolæ scriptæ sunt an. 375. Ibi porro Can. 50. trigamia longe minor est culpa quam fornicatio; & tamen Can. 80. peccatum est fornicatione majus. Rursum trigamia Can. 50. condemnationibus publicis non subjicitur, id est, testibus Aristeno & Basilii Editoribus, non collocabantur trigami inter stentes, sed inter consistentes, ubi obscurior erat, & longe minor poenitentia, prout diximus Tom. VI. Atqui eadem trigamia, si de ipsa sermo sit Can. 80. rigidiori condemnationi subjicitur; cum illius consensu inter stentes toto anno, inter subtratos vero annis tribus esse debeant, antequam suscipiantur. Ergo Canon octogessimus ad trigamos non pertinet, sed ad tetragamos. Potuit autem fieri ut horum nuptiarum certis in locis omnino irritæ forent, prout docent citati tres Interpretes. Atque id confirmari potest ex citando inferius Gregorii Nazianzeni Textu.

R. 2. dist. min. Trigamia est inquinamentum, & peccatum majus fornicatione, & id per hyperbolem dictum est, & ex mente ipsius Basilii temperandum, C. Et id sumendum est rigoroso sensu, N. Quod ergo alicubi de Augustino protulit S. Bonaventura, (si bene memini) plus dixit, minus volens intelligi, id de Basilio dicendum in præsens; unde vocat trigamiam inquinamenta & sordes, non quod animam vere commaculet, sed quia ei nitoris sui plurimum aufert. Eam dicit malum fornicatione gravius, quia qui semel cum soluta solutus peccat, libidini obiter cedit; qui vero a nuptiis ad nuptias transit, perpetuz libidinis in ipsa etiam senectute mancipium esse videtur. At non ideo veri coram Deo peccati reus est ex ipsa sola nuptiarum ratione, sed ut plurimum ratione affectus; ut qui indicat se effusum in Venerem, & valde pronum ad luxuriam: ita in hunc Basilii locum Arcudius, Lib. 7. cap. 28. qui pene S. Doctorem deserit. Ceterum, inquit, non video quomodo hæc sibi invicem cohereant, ut trigamia sit fornicatio, tantum non relaxata & ad unius femine amplexus coarctata, & tamen non dissolvatur; sed peracta aliquot annorum poenitentia trigami admittantur ad participanda Ecclesiæ Sacramenta, cum interim simul habitent & procreent liberos. Si enim trigamia est fornicatio, non potest Ecclesia Dei, ordinatissima sponsa Christi, quæ sine ruga est, non habens maculam, ejusmodi peccatum permittere. Quod si permittit, igitur non est fornicatio; quippe fornicatio non est aliquid indifferens,

ut possit subire rationem boni & mali; sed si fornicatio est, semper mala est. Ergo cum neque Basilii, neque qui obijciuntur alii Patres, trigamos unquam a se invicem separaverint, necessario temperanda sunt duriora verba quibus trigamiam depinxere.

- 186 Obj. 2. Plerique ex aliis Patribus secundas & ultiores nuptias tam disertim tetra nota infecere, nullo ut subterfugio eludi possit eorum auctoritas. Clemens Alexandrinus, Lib. 3. Stromat. *Quemadmodum avaritia, inquit, & plura habendi cupiditas, dicitur fornicatio, ut quæ adversatur sufficientiæ; & ut idololatria est ex uno in multis Dei attributio, ita fornicatio est ab uno Matrimonio ad plura prolapsio.* (Pagina 464. Edit. Paris. 1641.)

- 187 Origenes, Homil. 17. Lucam, postquam viduas hortatus est ut tales permaneant, sic pergit: *Nunc vero & secundæ, & tertie, & quartæ nuptiæ, ut de pluribus taceam, reperiuntur; & non ignoramus quod tale conjugium ejicit nos de Ecclesia Dei. Sicut enim ab Ecclesiasticis Dignitatibus non solum fornicatio, sed & nuptiæ repellunt; neque enim Episcopus, nec Presbyter, nec Diaconus, nec vidua possunt esse digami; sic forsitan de cætu primitivorum immaculatorumque Ecclesiæ, quæ non habet maculam neque rugam, ejicietur digamus, non quo in æternum mittatur incensum, sed quæ partem non habeat in Regno Dei.*

Unde sic: Quod est fornicatio, & ut tale ejicit tum ab Ecclesia, tum a Regno Dei, nonnisi grande piaculum esse potest. Atqui ex Patribus modo adductis polygamia, &c.

- 188 R. dist. maj. Quod est fornicatio proprie dicta, & quæ tale simpliciter excludit ab Ecclesia & a Regno Dei, grande est peccatum, C. Quod est fornicatio latius sumpta pro imperfectione, ac proinde non a Regno Dei, sed a sublimiori gloriæ gradu excludens, &c. N. Sic dist. min. neg. conseq. Itaque 1. polygamia non est in Clementis Alexandrini mente fornicatio proprie dicta, sicut nec avaritia vel idololatria quibus ab eodem comparatur. 2. Nec his comparatur a S. Doctore polygamia, quasi per se & ratione sui non minus mala sit quam idololatria vel avaritia. Hæc enim vitia intrinsece mala sunt, nec per indulgentiam tolerari possunt, cum Lege prohibita sint. Atqui contra ex S. Doctore Apostolus propter intemperantiam & unctionem ex venia secundum concedit Matrimonium, (Ibid. p. 46.) Etsi vero qui illud contrahit, non implet summam illam vite perfectionem quæ agitur ex Evangelio, non peccat tamen, quia non est a Lege prohibitus. Ergo cum S. Clemens fornicationis nomen tribuit prolapsioni ab uno Matrimonio ad plura, vel de polygamia simultanea loquitur, vel de gravi ad ipsam propensione, uti subinducunt hæc quæ præcedunt ipsius verba: *Ad eos pudore afficiendos & reprimendos qui sunt proclives ad secundas nuptias, apte Apostolus alto quodam tono eloquitur: Inquit enim. Qui fornicatur, in proprium corpus peccat.* (I. Cor. 6.) Et vero adducit continenter S. Clemens hæc Apostoli verba, I. Timoth. 5. *Volo juniores nubere, filios procreare, &c.* Atqui ea de viduis dicta esse non ignorabat Clemens. Ergo ne a capite ad calcem sibimet contradicat, dicendum est eum, dum secundas nuptias redarguit, non ipsas in se, sed pravos eorum qui sic nubunt affectus inficari: quod & alii Patres fecisse videntur. Unde

Dico

Dico Origenem secundo nubentes minori quidem loco habuisse, sed 189
non ideo ipsos inculcasse peccati: nimirum Origenes, male licet, Vi-
tam æternam distinguit a Regno Dei. Per Vitam æternam intelligit
salutem, quæ in intuitiva Dei visione posita est. Per Regnum Dei,
sublimiorem quemdam felicitatis gradum, quem primitivorum immacu-
latorumque cætum nuncupat. Ab hoc cætu polygamos, ut minus perfectos,
excludit; sed non excludit a Vita æterna: 1. quia expressim docet eos
missum non iri in æternum incendium: 2. quia ibid. subiungit: Puto dig-
num non esse de Ecclesia, perfectorum scilicet, de eo nimirum numero qui
non habet rugam aut maculam; sed esse de secundo gradu, & de his qui in-
vocant nomen Domini, & qui salvantur quidem in nomine Jesu Christi, ne-
quaquam tamen coronantur ab eo. Et clarius Hom. 19. in Jeremiam: Ar-
bitror. . . illam quæ bis nubet, participem quidem esse salutis alicujus, non ta-
men tantæ beatitudinis, quantæ illa quæ colit puritatem. Ergo, juxta Orige-
nem, sicut secundæ nuptiæ excludunt eequidem a primis Ecclesiæ gradi-
bus, Episcopatu scilicet, Presbyteratu, &c. sic & a primis gloriæ gra-
dibus excludunt: sed sicut a gloriæ substantia, seu ab æterna salute non
excludunt, sic nec excludunt a corpore Ecclesiæ. Ergo iterum is Ori-
genis locus noster est, non Adversariorum.

Inf. Mens Origenis & Clementis Alexand. non melius quam ex Pa- 190
tribus pene coævis percipi potest. Atqui coævi pene Patres, Græci præ-
cipue, ultteriores nuptias pro veris peccatis habuere. Probatur min. 1.
ex Gregorio Nazianz. Orat. 31. ubi hæc Apostoli verba expendens,
Sacramentum hoc magnum est, &c. sic loquitur: (T. 1. p. 501. A.) Hæc ora-
tione secundas nuptias mihi deprecari videtur. Si enim duo Christi sunt, duo
quoque viri sunt, & duæ uxores: Si autem unus Christus, unum Ecclesiæ
caput, una etiam caro sit, secunda autem respuatur. Quod si secundam probi-
beat, de tertia quid dicendum est? Primum lex est, secundum venia & indul-
gentia, tertium iniquitas: Qui autem hunc numerum excedit, porcinus plane
est, utpote ne multa quidem vitii exempla habens.

2. Ex S. Chrysostomo, Homil. 32. Operis imperf. in Matth. ubi 191
hæc: Apostoli preceperunt quidem secundas adire nuptias propter incontinen-
tiam hominum; nam secundam quidem accipere, secundum præceptum Apo-
stoli est; secundum autem veritatis rationem vere fornicatio est: sed dum per-
mittente Deo publice & libenter committitur, fit honesta fornicatio. Tom. 5.
pag. cxxxiv. E.

3. Ex Hieronymo ipso, qui Lib. contra Jovinian. sic loquitur. Quo- 192
modo virginibus ob fornicationis periculum concedit nuptias Apostolus, &
excusabile facit quod per se non appetitur, ita ob eandem fornicationem vi-
tandam concedit viduis secundæ Matrimonia. Melius est enim, licet alte-
rum & tertium, unum virum nosse, quam plurimos; id est, tolerabilius est
uni homini prostitutam esse, quam multis: siquidem & illa in Evangelio Sa-
maritana sextum se habere maritum dicens, arguitur a Domino quod non sit
vir ejus: ubi enim numerus maritorum est, ibi vir, qui proprie unus est,
esse desit. Neque vero suam hanc doctrinam emollit Hieronymus, ut
supra volumus persuadere. Siquidem Epist. citat. 91. ad Geruntiam
post commemoratam, cujus Romæ sub Damaso testis fuerat, historiam
mulieris illius quæ duos supra viginti conjuges habuerat: Quid, inquit,
Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII. 2 dice-

dicens tali mulieri? Nempè illud quod Dominus Samaritanæ: *Viginti duos habuisti maritos, & iste a quo sepeliris non est tuus*. Fuit enim indubie Samaritana illa prævaricatrix, quæ in uno viro non mansit, sed fornicata est in multis nuptiis, ait S. Iræneus, Lib. 3. adversus hæreses, cap. 17. alias 19. nu. 2.

- 193 Idem Hieronymus, eadem Epist. 91. *Digamia in quo erit numero? Imo extra numerum. Certe in bona terra non oritur, sed in vepribus*. . . . ut in eo se putet esse laudabilem, si scortis melior sit, si publicarum libidinum vitælimas superat, si uni sit prostituta, non pluribus.

Consonat Herardus Turonensis Archiepiscopus, qui an. 858. Capitulis a se collectis, istud inferuit, n. cxi. (T. 8. Conc. p. 635.) *Nullus Laicus plus quam duas uxores habeat: quod extra est, ad adulterium pertinet.*

Ex iis sic: Nuptiæ quæ reprobatae sunt tanquam iniquitas, tanquam actio plane porcina, tanquam vera fornicatio, tanquam prostitutio, tolerabilior quidem cum uno, quam cum multis, sed tamen prostitutio non assimilis fornicationi Mulieris Samaritanæ; nuptiæ demum per quas eo solum differt femina a meretrice, quod hæc publicæ libidinis victima sit, illa vero libidinis tantum unius: hæ, inquam, nuptiæ vel in se male sunt, vel nihil est in mundo quod malum diei possit. Atqui ex Patribus adductis, &c.

- 194 R. 1. ex objectis auctoritatibus delendam esse auctoritatem pseudo-Chrysostomi; etsi enim is exponi potest, ut alii PP. prout eum interpretatur S. Thomas in 4. dist. 42. q. 1. art. 1. re ipsa tamen vix dignus est qui in hîce minoris momenti Capitibus explicetur: *Ecquis*, ait. Baronius ad annum 407. non jure commoveatur, cum videat adscribi sanctissimo viro, Chrysostomo, ab incerto Auctore, sed certo Hæretico, Hæreticorumque deterrimo, Homilias illas purulentas, hæresum scatentes verminibus, quæ ne pilam quidem Chrysostomi vel in dictione, vel in sententiis, vel in dogmatibus habent; sed sparsas hæreses Manicheorum, Montanistarum, Ariariorum, ac Donatistarum continent? &c. Et hæc quæ confirmant Tillæmontius & Montefalconius sufficient ad diluendam auctoritatem hominis Ariani & Arianae Hæresi addictissimi. Quanquam se vel in objecto Textu probat Novatoris hujus stoliditas. Ubi enim invenit fornicationem veram, Deo permittente, licenter & honeste committit. Apagæ

- 195 R. 2. dist. min. Secundæ nuptiæ a Patribus reprobantur tanquam iniquitas, prostitutio, &c. in se ipsis, N. Tanquam iniquitas & prostitutio in causa, & quidem non sine aliqua exaggeratione, C. Itaque Patres, qui id unum intendebant ut pararent Domino Plebem periectam, Fideles omnimodis ad continentiam adhortati sunt, nec usquam, nisi tacti dolore intrinsicus, eosdem Matrimonia iterare conspexerunt: quod profecto mirum non est, cum ea qua vivimus seculorum fæce, trigamiam & quadrigamiam nativo quodam pietatis impetu exhorreamus. At sicut neque nos hodie, sic nec illi olim ipsam nuptiarum istiusmodi substantiam redarguerunt; tum quia nec conjugia ista unquam dissolvissè leguntur, nec eos qui in ipsis permanebant, a Sacramentis perpetuo, sed tantum ad aliquot annos removerunt; tum quia exigit æquitatis ratio, apud Theologos crebro, sed legitime recurrens, ut quæ ferventi zelo duriora quandoque locuti sunt, ex aliis eorum verbis benigne exponantur. Atqui ex Patribus objectis ne unus quidem est qui nostras in partes flecti non possit.

- 196 Sic 1. Gregorius Nazianzenus, qui primum adstruere videtur, non magis

gis duo iniri posse conjugia, quam possint duo esse Christi, fatetur tamen secundum Matrimonium ex venia & indulgentia permitti; & tamen non fateretur peccatum ex venia & indulgentia committi posse. Idem S. Pontifex, cit. Orat. 39. in Novatianum acriter insurgit, quia is ne juvenibus quidem viduis inveniendi Matrimonii potestatem faceret; quam tamen Paulus his facere minime dubitavit. Jam vero Paulus potestatem junioribus viduis factam ad secundum Matrimonium, quod cito per mortem, sicut & primum dissolvi potest, non restrinxit. Ergo nec ab solute restrinxit S. Gregorius. Ergo cum tertias nuptias iniquitatem, quartas vero porcinum quid nuncupat, non tam nuptias quam incontinentiam ad eas vulgo propellentem, infectatur.

¶ Sic 2. Hieronymus prostituta nomen latiori & improprio ac modum 197 sensu usurpat, pro ea nimirum quæ, minus quidem verecunde, sed tamen legitime, viris pluribus miscetur: Nec enim melior quispiam Hieronymi interpret esse potest, quam Hieronymus ipse. Atqui is in utraque ad Pammachium & Ageruntiam Epistola fatetur se posteriores nuptias nunquam in se ipsis improbasse. Non damnavi in Ecclesia digamiam, inquit, imo nec trigamiam. Etiamnum libera voce proclamo, ita licet quinto & sexto & ultra, quomodo secundo marito nubere. Habeat cui libet octavum maritum, & esse desinat prostituta. Ergo reipsa prostituta non est, quæ plures successive maritos habet. Ergo iterum cum mulieri quæ maritos habuit viginti duos, illud Christi ad Samaritanam applicat: Quem nunc habes, non est tuus, rhetorice loquitur; idem dicturus de vigesimo primo; de vigesimo, de quinto decimo, si mulier illa nonnisi viginti vel quindecim habuisset.

¶ Eadem est ad Herardi Textum responsio: Is nempe adulterium eo sensu sumit, quo prostitutionem Hieronymus, latiori scilicet, id est pro indicio summæ ad lasciviam propensionis; nisi forte trigamia certis in locis sub nullitatis poena interdicta fuerat, quod ex eo solo Textu inferri certo non potest.

¶ Inst. 1. Hieronymus, eod. cap. 8. Lib. 1. contra Jovinianum: Consi- 198 dera, inquit, quod quæ duos habuit viros, etiamsi anus est, & decrepita & egens, Ecclesiæ stipēs non meretur accipere. Si autem panis illi tollitur elemosyna, quanto magis ille panis qui de Cælo descendit, quem qui indigne comederit, reus erit Corporis & Sanguinis Domini. Sic disputo: A peccato immune non est id quo quis fit indignus communionē Corporis Christi. Atqui ex Hieronymo per secundas nuptias fit homo indignus, &c.

¶ R. Fit indignus ratione lasciviz, quæ repetitis hujusmodi nuptiis in- 199 haret. C. Fit indignus præcise per nuptias, Subd. Fit indignus, id est, minus dignus, quomodo indignum se post illusionem nocturnam judicabat Hieronymus; qui Martyrum Basilicas ingrederetur, C. Indignus positive, quasi verum crimen commiserit, N. Solutio patet ex dictis.

¶ Inst. 2. Idem S. Doctor, Epist. 91. cap. 2. sic loquitur: Ab officio Sa- 200 cerdotii digamus excluditur. Lege Sacerdotali tenetur & Laicus, qui talem se præbere debet, ut possit eligi in Sacerdotium. Non autem eligitur, si digamus fuerit. Porro eliguntur ex Laicis Sacerdotes. Ergo & Laicus tenetur mandato per quod ad Sacerdotium pervenitur. Ex quibus sic: Ad mentem Hieronymi, in iis quæ ad nuptias spectant, eadem lex Laicos quæ

Sacerdotes adstringit. Atqui Sacerdotes sic ad monogamiam tenentur, ut si digami fuerint, ad sacros Ordines provehi nequeant. Ergo pariter ad monogamiam adstringuntur Laici.

201. R. dist. maj. Eadem lex Laicos adstringit quæ Sacerdotes, ex quadam honestate & decencia, idque non semper, C. Eadem lex Laicos adstringit absolute, quasi omnino necesse sit ut monogami maneant, sicut Sacerdotes, N. Itaque decet ut qui ad Sacerdotium assumi possunt, viam ejus per secundas nuptias minime sibi præcludant. At 1. decencia hæc non omnes prorsus Laicos spectat: neque enim exigeret Hieronymus ut agrestis litterarum prorsus experts, & annos natus quinquaginta, quandoque etiam continentia parum idoneus, in eo se statu constituat ut ad Sacerdotium evehi possit. 2. Nec eadem decencia strictæ legis rationem quoad alios habere potest, nisi forte de iis fermo sit, qui ut Hieronymi tempore sapius continebat, a gentilitate ad Fidem conversi; tanta divinæ vocationis specimina præferebant, ut novas, quibus a Sacerdotio exclusi fuissent, ineundo nuptias, contra Dei voluntatem ire viderentur.

202. Inst. 3. Objecta hætenus Patrum testimonia de polygamia quatenus in se mala & prohibita intelligi debent, si possunt, cum sensum hunc naturaliter præferant, nec ad mitiorem, nisi per distortas interpretationes flecti queant. Atqui possunt rigidiori sensu intelligi: Possunt enim rigidiori eo sensu intelligi, nisi obstat palmaris quippiam Scripturæ locus, qui ea benignius sumi exigit. Atqui nullus nobis suppetit hujuscemodi Textus. Unde enim argumentamur? Ex Apostolo, qui 1. Corinth. 7. & ad Timoth. 1. cap. 5. viduas juniores nubere jubet. Atqui ex his nihil in gratiam assertionis nostræ extundi potest. 1. Quia, nec inepte, dici potest Apostolum loqui de iis qui ante susceptum Baptismum in viduitatem inciderant; & quibus secundum Matrimonium indulgetur, quia, ut eleganter docet Tertullianus, Lib. de Monogamia, cap. 2. *Non numeratur post Fidem secunda uxor, quæ post Fidem prima est: a Fide enim incipit vita nostra.* 2. Quia dici potest nuptias secundas non permitti ab Apostolo ut rem bonam, sed tanquam minus malum, juxta istud Hieronymi, Epist. ad Saturam: *Hoc non vult Apostolus, sed cogitur velle, & labentibus per incontinentiam in balthrum stupri, digamie manum porrigere.* Sic autem concessit digamie præcepta non bona, & justificationes pessimas.

203. R. ad 1. neg. min. Objecta enim testimonia rigidiori sensu accipi non possunt, nisi Patres & alii Patribus Concl. 1. adductis, & sibi met-ipsis, & Apostoli litteræ male cohereant. Atqui contradictio hæc, quantum fieri potest, removeri debet. Ergo.

Ad 2. neg. min. & dico duas quæ proferuntur Textuum Apostoli solutiones nihil habere solidi. 1. enim unde habetur hæc verba, *Quod si dormierit vir ejus, cui vult nubat*; hæc item: *Polo juniores viduas nubere*, &c. de iis tantum intelligenda esse, quæ maritis ante Baptisma susceptum orbatæ fuerint? Sane indefinita est Apostoli locutio, nec ulla Baptismi accepti vel non accepti conditione restringitur. Et vero scribebat Apostolus *Ecclesiæ Dei quæ est Corinthi*; de iis ergo potissimum loquebatur qui sanctificati erant in Christo Jesu, proinde eorum conditionem, qua parte Fideles erant respiciebat; adeoque cum utrumque juniores viduas nubere

nubere volebat, de Christianis præcipue viduis loquebatur. Neque hic attendenda Tertulliani jam hæretici & delirantis auctoritas, qui denuo nubendi licentiam ab Apostolo Paulo facilius concessam, a suo autem Paracleto iuste restrictam effutire audet, ibid. cap. 4. *Si Christus, inquit, abstulit quod Moyses præcepit, quia ab initio non fuit sic, cur non & Paracletus, Montanus, abstulerit quod Paulus induxit? quia & secundum Matrimonium ab initio non fuit sic.* En quo ducit spiritus hærescos, spiritus furoris & vertiginis.

Nec dici potest, citra gravem Apostoli injuriam, permissas ab eo fuisse secundas nuptias ut minus malum, sed tamen re ipsa malum. Numquid ei in, ait solide P. Dronia, p. 444. si denuo nubere malum sit, potest de novo Matrimonium contrahi in Domino, quod tamen jubet Apostolus? An in Domino, sit, quod Legem Domini subvertit? Præterea ex Apostolo ipso, Rom. 1.º 32. *Digni sunt morte non solum qui mala faciunt, sed qui consentiunt facientibus.* Atqui malo, & quidem gravi, consensisset Apostolus, volendo ut juniores viduæ nubere. Quid enim est istud in Adversariorum hypothesi, *Solo juniores viduas nubere, nisi, Volo eas sub obtentu nuptiarum, quas divina Lex proscripsit, libidinibus indulgere, & in spurcicia volutari?* Dicendum igitur digamiam ab Apostolo permissam, non ut rem malam, quæ nunquam permitti potest, sed ut rem minus bonam: quæ duo longe discrepant; cum Matrimonium ipsum non nisi ut minus bonum permitat Lex Evangelica, quæ ubique continentiam inspicit: *Solo, ait Paulus, id est enixe velim, omnes vos esse sicut me ipsum.*

Neque aliter sensit aut sentire potuit Hieronymus, ut ex Textu ejusdem recte pensato intelligitur. *Hoc non vult Apostolus, inquit, sed cogitur velle, & libentibus per incontinentiam in barathrum stupri, digamiae manum porrigere.* Quæ porro ista erit contra stupri barathrum porrectio manus, si digamia ipsa stuprum sit, & perpetuum libidinis incentivum? Pergit S. Doctor: *Ideo adolescentula vidua quæ non se potest continere, vel non vult, maritum potius accipiat quam diabolus.* Atqui si digamia per se peccatum sit, vidua denuo nubendo plus diabolus accipiet quam maritum; diabolus plene, maritum nomine tenus, prout erat sexus ille Samaritanæ. Subdit demum Hieronymus: *Ita secundum indulget Paulus maritum, & tertium, & si liberet, etiam vigesimum, ut sciant viduæ non sibi viros datos, sed adulteros amputatos.* Atqui hæc, dura licet, sunt tamen nostra: si enim peccatum sit polygamia, non debet dici adulterorum amputatio, sed v. r. multiplicatio. Ergo nihil dixit Hieronymus a Catholico sensu alienum; quæque ei quo æstuabat zelo virginitatis, verba asperiora & hyperbolica exciderunt, ex aliis debent temperari locis, ubi polygamiam ab omni labe rotunde excusat. Hæc idem clariss. Scriptor.

Obj. 3. Constantis est omnia doctrina bigamos ex defectu Sacramenti irregulares esse. Atqui legitimæ non sunt nuptiæ quibus deficit ratio Sacramenti.

R. dist. maj. irregulares esse defectu Sacramenti, eo quod secundum Matrimonium non tam perfecte significet unionem Christi cum Ecclesia, quæ est unus cum una, quam primum & unicum, C. Eo quod his necessario desit ratio Sacramenti, N. Rem paucis explicat Innocentius III. Cap. *Debitum*, s. *De bigamis*; ubi Sacramenti defectum in bigamis ex eo repetit, quod nec ulla, uxor, est unica unicus, nec iste unus unus. Est & alia hujus irregularitatis ratio, nempe quod qui sæpius nubunt, in suspicionem

- incontinentiæ veniant; quæ suspicio Ministros Ecclesiæ plurimum dedecet.
- 209 Inst. His omnino deest Sacramentum, quorum nuptiæ sacerdotali benedictione privantur. Atqui bigamorum nuptiæ. Minor patet ex Can. 7. Concilii Neocæsariensis, quo vetatur ne Presbyter *in nuptiis bigami prandere audeat*.
- 210 R. 1. ut supra, potuisse bigamorum conjugia benedici, quia id necessarium foret; ab eorum vero convivis abstineri, quia non decebat Ecclesiam lætari de conjugio, quod ut a Christiana perfectione alienum improbabat.
- 211 R. 2. hinc ad summum sequi bigamorum conjugia quibusdam in Ecclesiis contractus fuisse mere civiles, quod & sentit Illust. de Marca; & plures ex citatis Basilii & Gregorii Nazianz. Textibus, quantum ad tetragamiam sibi videntur inferre, in primis vero Arcudius, Lib. 7. cap. 29. p. 627. cui dubium non est quin eisdem Basilium & Gregorium *tanquam insignes Doctores non pauci alii Episcopi secuti sint*. Reclamant quidem alii, qui solutiones a nobis superius datas ad hujusmodi objectionum solutionem satis esse opinantur. Sed de his quæ nemò hominum certo deteger, iudicium nostrum suspendimus.
- 212 Hæc solum observanda credimus, scilicet nec tertias, imo nec quartas nuptias, ulla Imperiali Lege prohibitas fuisse apud Græcos ante Basilium * Macedonem, qui omnium primus & tertias prohibuit, & an. 886. quartas plane irritas fecit Novella sua cui titulus: *Non licere ad quartas nuptias transire*, quæque extat Lib. 2. Juris Orientalis. In ea refert Basilium, Priscis scriptam Legem fuisse, imo a Justiniano confirmatam, per quam usque ad quartas nuptias iis qui volunt Matrimonia protrahuntur; se vero, ne priscis Legibus aquietat, Lege divina (imaginaria utique) impediri: quapropter se quartum Matrimonium ita vetare, ut etiam tertium ad Ecclesiasticos Canones ablegat; id est, secundum Canones velit dijudicari. Tandem sic Novellam hanc suam concludit: *Manifestum omnibus esto, quod si quis ausus fuerit ad quartas nuptias, non nuptias, accedere, non solum pro nullis habebuntur hæ nuptiæ, nec liberi ex eis præcreati pro legitimis agnoscentur; verum etiam ipse pænis pollutorum fornicationis sordibus subicietur, ejusmodi videlicet personis a se invicem separatis*.
- Hanc Patris sui Novellam confirmavit Filius ejus Leo, cognomine Sapiens, non propter sapientiam; erat enim perditissimis moribus, sed propter Philosophiæ & Litterarum amorem. Is ergo Lege quæ in Jure Orientali est nonagesima, sanxit ut qui ad tertium Matrimonium pervenerint, *pœnæ quam in ipsos sacer Canon promulgavit, obnoxii sint*. Hæc autem pœna quo Canone inflicta sit non refert Leo; forte nec præter Canonem Neocæsariensem de quo paulo ante, referre potuisset, cum dicat Basilium M. *trigamiam publice non condemnari*. Ita observat Arcudius, Lib. 7. c. 29. p. mihi 633.
- Ut ut est, qui tertias nuptias proscribebat Leo, ducta tertia uxore sine beneficio prolis, ex Zoepellice filium habuit, quem quia Successorem Imperii relinquere vehementer optabat, matrem illius quarto sibi Matrimonio conjunxit. Hinc grandes in Ecclesia CP. turbæ. Nicolaus enim, primus ejus nominis Patriarcha Constantinopolitanus, Leonem ab Ecclesia segregavit. Nicolao adhærebant non pauci Pontifices; alii nonnulli Metropolitæ stabant a partibus Imperatoris: eamque maximum esset diffidium inter primarios Ecclesiastici Ordinis Antistites, Imperator, missa ad

ad Sergium tunc temporis Papam Legatione, dispensationem postulavit. Sergius quartum hoc Leonis cum Zoe conjugium ratum haberi voluit, & per suos Legatos Nicolaum his nuptiis obstinatius renitentem in exilium amandari curavit. Tandem composita est pax sub Joanne X. & Orientales Episcopi, jubente Constantino, Leonis Filio, convocati, 1. Constantinum ut legitimum Imperii hæredem habuerunt: 2. anathema dixerunt iis qui accusant sanctam Ecclesiam, quia quartas nuptias admisit ob dispensationem a R. Pontifice intuitu unionis Fratrum concessam: 3. Decretum cui inscriptio, *Tomus unionis* edidit in hæc verba: *Sententia judicioque communi decernimus, ne ab hoc anno præsentis (R. S. 915.) quartas nuptias ullus contrahat, sed ut prorsus ea rejiciantur. Quod si quis ad ejusmodi conjugium progredi decreverit, ab omni Ecclesiastico cætu exclusus esto, &c.*

Atque ea Lex apud Græcos hodieque perseverat, ut docet ibid. Arcudius, pag. 636. Unde cum Imperatores duo CP. Michael & Caloianus Palæologi professionem fidei ex præscripto Romanæ Sedis ediderunt, ubi ad Matrimonium devenit, non nisi de tertiis nuptiis licite contrahendis locuti sunt. Neque tamen Græci quartas & ulteriores nuptias, quasi natura sua malas, reprobant; sed ut eas quæ in gradibus ab Ecclesia prohibitis contrahuntur, rejiciunt, id est tanquam quæ indecorum aliquid contineant.

At, inquit, Græci bigamiam ipsam habent ut aliquid mali, ut patet ex precibus quas pro bigamis fundunt his verbis: *Tu, Domine, qui omnium miseris, dimitte servis tuis iniquitates eorum. Concede illis publicam conversionem, feminae peccatricis lacrymas. Ignosce, Domine, iniquitati servorum tuorum, qui carnis stimulis resistere non valentes, secundo Matrimonio copulantur. Domine Deus, ne statuas illis hoc peccatum.* 213:

Resp. peccatum pro cuius condonatione Græci & Orientales Deum precantur, non nuptiarum vitium esse, sed nubentium, qui carnis stimulis non omnimode resistere conantur, sed effræni incontinentiæ cedunt facilius. Id autem vel ex ipsis quæ obijciuntur precibus elucescit. Sic enim habent: *Tu Domine, qui servos tuos N. & N. conjungis, per charitatem reciprocam conjunge eos, ut per sinceram cordis penitentiam tua mandata implendo, cum pace & concordia ad cæleste tuum Regnum valeant pervenire. Ignosce iniquitati servorum tuorum, qui carnis stimulis resistere non valentes, secundo Matrimonio copulantur, sicut per Paulum Apostolum tuum præcepisti: ille enim pro nobis infirmis abjectisque dixit, melius esse nubere quam urî. Jam quæro cum Auctore Lib. de Re Sacram: qua fronte charitatem reciprocam, pacis & concordie Spiritum, ipsumque Regnum cæleste pro iis Ecclesia peteret, quos sciret in perpetuo concubinato victuros? Quæ isthæc audacia foret; nefandum concubitus, Apostoli Deique ipsius mandato adscribere? Quæ denique non tam precatio quam derisio foret, pro his penitentia Spiritum efflagitare, quibus nefario junctis contractu ad extremum usque halitum adulteros esse & impenitentes permitteretur? Fatendum ergo repetitas nuptias, licet a Græcis & Orientalibus non probentur, ab iis tamen non damnari ut malas.*

Ut solvantur nonnullæ difficultates,

Quæres 1. an & quibus Græci tertias nuptias permittant.

R. cum Arcudio ibid. Iidem Patres qui cum Constantino, Leonis filio, tetragamiam absolute irritant, trigamiam quandoque permittunt,

quandoque prohibent; id enim statuunt ut si quis sit triginta annorum, & careat prole, mereatur veniam, & facile ipsi condonetur Matrimonium tertium, consueta nimirum imposita pœna; sin habeat prolem, permittatur etiam, sed graviore pœna mulctetur. Si autem ad annum quadragesimum provectus careat liberis a prioribus uxoribus relictis, tertiam ducere possit, diuturniore & austeriore imposita sibi pœnitentia; sin extent liberi, tertium ei conjugium nulla ratione permittitur.

216 Quæres 2. an severior hæc disciplina solos apud Græcos vigeat.

R. durius quid quantum ad Hispaniarum Reginas decretum esse a Concilio Toletano XIII. an. 683. Ibi Can. 5. (Tom. 6. Conc. pagina 1291.) Nulli licebit superstitem Reginam sibi in conjugio ducere. . . . Non hoc secuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permittum. Quod si facere tale quisquam præsumperit. . . . sive sit Rex, sive quilibet hominum. . . . sit ab omni Christianorum communione seclusus. Idem Decretum confirmavit an. 691. Concilium Cæsaraugustanum III. Can. 5. (Ib. 1315. C. D.) atque ut facilius redigeretur ad praxim, statuit ut deinceps relictæ Principis superiorem sententiam illibato animo pudice servans, statim accessito ab hoc sæculo Principe, vestem secularem deponat, & acaci curiositate Religionis habitum assumat. . . . & infra claustra Monasterii jugi sedulitate persistens, atque sanctimoniale vitam peragens, de Regno temporali, opitulatione divina, ad Regnum æternitatis mereatur pervenire. Durior sane disciplina, quam nostra ætate pie neglectam conspeximus.

217 Quæres 3. an viduo vel viduæ statim a compartis obitu novas ad nuptias avolare liceat.

R. sancitum esse Lib. 5. Codicis Theodosiani, tit. 9. de secundis Nuptiis *, ut si qua ex feminis perditio marito intra anni spatium alteri festinavit nubere, (parum enim temporis post decem menses servandum adjiciamus, tametsi exiguum putemus) probrosis iniusta notis, honestioris nobilisque personæ & decore & jure privetur, atque quod de prioris mariti bonis, vel jure sponsaliorum, vel judicio defuncti conjugis consecuta fuerat, amittat: & sciat nec de nostro beneficio vel admittatione sibi esse subsidium. Huic Legi subscripsere in Anglia Theodorus & Egbertus, ille Cantuariensis, iste Eboracensis Antistes. Mitior Ecclesiæ Romanæ disciplina, quæ decoris minus quam animarum salutis anxia, noluit viduam debere legalis infamix sustinere jacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus, scilicet unius anni spatium, nubat. Ita Innocentius III. cap. ult. De secundis nuptiis. Præverat jam ab an. 1179. Alexander III. in Concilio Lateranensi III. ubi mulieris intra luctus annum nubentis infamiam per sententiam & auctoritatem Apostolicam aboleri declarat. (T. 10. p. 1597. D.)

A P P E N D I X

Ad Dogma Lutheranorum de Polygamia simultanea.

SI semel probari poterit simultaneam uxorum pluralitatem, non a Luthero tantum, sed & a potissimis ejusdem Gregalibus permissam esse, nemini qui Evangelium admittat, dubium esse poterit quin nascens Secta in capitali puncto sese Antievangelicam esse demonstraverit; atque in eccle-

ceteris non modo fide omni prorsus indigna sit, sed & à Deo deseruerit. Id autem ut ad oculum constet, varia subiicimus monumenta, quæ invicte demonstrent à Luthero & aliis, plena, quæ Christi Legem relaxare poterant, auctoritate permissum quondam fuisse Philippo Hassiæ Landgravio, ut vivente adhuc & retenta priori conjugæ, aliam duceret: quod & iisdem Sectariis expresse consentientibus factum sit. Monumenta hæc Juris fecit publici tum Carolus-Ludovicus Palatinus Comes quæ sub finem præcedentis sæculi diem clausit; tum, qui e Philippi, Hassiæ Landgravii posteris erat, Princeps Ernestus Hassiæ. Eadem plene refert Jacobus-Benignus Bosuet, Meldensium Episcopus, ad calcem Libri VI. Historiæ Variationum. Hæc porro complectuntur, 1. Instructionem ea de re Bucero creditam ab ipso Landgravio: 2. Lutheri ad eundem Landgravium Consultationem: 3. publicum Notariorum Instrumentum, quo constat Landgravium post receptam Lutheri Consolationem, aliud Matrimonium, itante adhuc priore, contraxisse.

I N S T R U C T I O.

Quid Doctor Martinus Bucerus apud Lutherum & Philippum Melancthonem sollicitare debeat; & si id ipsis rectum videbitur, postmodum apud Electorem Saxonie.

I. **P**rimo ipsis gratiam & fausta meo nomine denuntiet, & si corpore animoque adhuc bene valerent, quod id libenter intelligerem. Deinde incipiendo quod ab eo tempore quo me noster Dominus Deus infirmitate visitavit, varia apud me considerasem, & præsertim quod in me reppererim quod ego ab aliquo tempore quo uxorem duxi, in adulterio & fornicatione jacuerim. Quia vero ipsi & mei Prædicantes sæpe adhortati sunt ut ad Sacramentum accederem, ego autem apud me talem præfatam vitam deprehendi, nulla bona conscientia aliquot annis ad Sacramentum accedere potuit: Nam quia talem vitam *DESERERE NOLO*, qua bona conscientia possem ad Mensam Domini accedere? Et sciebam per hoc non aliter quam ad iudicium Domini, & non ad Christianam Confessionem me perventurum. Ulterius legi in Paulo pluribus quam uno locis, quomodo nullus fornicator nec adulter Regnum Dei possidebit. Quia vero apud me deprehendi quod apud meam uxorem præsentem a fornicatione ac luxuria, atque adulterio abstinere non possim, nisi ab hac vita desistam, & ad emendationem me convertam, nihil certius habeo expectandum, quam exheredationem à Regno Dei, & æternam damnationem. Causæ autem quare a fornicatione, adulterio & his similibus abstinere non possim apud hanc meam præsentem uxorem, sunt istæ.

II. Primo quod initio quo eam duxi, nec animo nec desiderio eam complexus fuerim. Quali ipsa quoque complexione, amabilitate & odore sit, & quomodo interdum se superfluo potu gerat, hoc sciunt ipsius Aulæ Præfecti & Virgines, aliique plures: cumque ad ea describenda difficultatem habeam, Bucero tamen omnia declaravi.

III. Secundo, quia valida complexione, Medici sciunt, sum, & sæpe
conti-

quandoque prohibent; id enim statuunt ut si quis sit triginta annorum, & careat prole, mereatur veniam, & facile ipsi condonetur Matrimonium tertium, consueta nimirum imposita pœna: sin habeat prolem, permittatur etiam, sed graviore pœna mulctetur. Si autem ad annum quadragesimum proventus careat liberis a prioribus uxoribus velicis, tertiam ducere possit, diuturniore & austeriore imposita sibi penitentia; sin extent liberi, tertium ei conjugium nulla ratione permittatur.

- 216 Quæres 2. an severior hæc disciplina solos apud Græcos vigeat.

R. durius quid quantum ad Hispaniarum Reginas decretum esse a Concilio Toletano XIII. an. 683. Ibi Can. 5. (Tom. 6. Conc. pagina 1291.) Nulli licebit superstitem Reginam sibi in conjugio ducere. . . . Non hæc secuturis Regibus licitum, non cuiquam hominum licebit esse permissum. Quod si facere tale quisquam præsumperit. . . . sive sit Rex, sive quilibet hominum. . . . sit ab omni Christianorum communione seclusus. Idem Decretum confirmavit an. 691. Concilium Cæsaraugustanum III. Can. 5. (Ib. 1315. C. D.) atque ut facilius redigeretur ad praxim, statuit ut deinceps relicta Principis superiorem sententiam illibato animo pudice servans, statim accessito ab hoc sæculo Principe, vestem secularem depnat, & alacri curiositate Religionis habitum assumat. . . . & infra claustra Monasterii jugi sedulitate persistens, atque sanctimoniale vitam peragens, de Regno temporali, opitulatione divina, ad Regnum æternitatis mereatur pervenire. Durior sane disciplina, quam nostra ætate pie neglectam conspeximus.

- 217 Quæres 3. an viduo vel viduæ statim a compartis obitu novas ad nuptias avolare liceat.

R. sanctum esse Lib. 5. Codicis Theodosiani, tit. 9. de secundis Nuptiis*, ut si qua ex feminis perditio marito intra anni spatium alteri festinavit nubere, (parum enim temporis post decem menses servandum adficiamus, tamen exiguum putemus) probrosis iniusta notis, honestioris nobilisque personæ & decore & jure privetur, atque quod de prioris mariti bonis, vel jure sponsaliorum, vel judicio defuncti conjugis consecuta fuerat, amittat: & sciat nec de nostro beneficio vel administratione sibi esse subsidium. Huic Legi subscripsere in Anglia Theodorus & Egbertus, ille Cantuariensis, iste Eboracensis Antistes. Mitior Ecclesiæ Romanæ disciplina, quæ decoris minus quam animarum salutis anxia, noluit viduam debere legalis infamix sustinere jacturam, quæ licet post viri obitum intra tempus luctus, scilicet unius anni spatium, nubat. Ita Innocentius III. cap. ult. De secundis nuptiis. Præverat jam ab an. 1179. Alexander III. in Concilio Lateranensi III. ubi mulieris intra luctus annum nubentis infamiam per sententiam & auctoritatem Apostolicam aboleri declarat. (T. 10. p. 1597. D.)

A P P E N D I X

Ad Dogma Lutheranorum de Polygamia simultanea.

SI semel probari poterit simultaneam uxorum pluralitatem, non a Lutherano tantum, sed & a potissimis ejusdem Gregalibus permissam esse, nemini qui Evangelium admittat, dubium esse poterit quin nascens Secta in capitali puncto sese Antievangelicam esse demonstraverit; atque in

cate-

ceteris non modo fide omni prorsus indigna sit, sed & à Deo deserit. Id autem ut ad oculum constet, varia subijcimus monumenta, quæ invicte demonstrent a Luthero & aliis, plena, qua Christi Legem relaxare poterant, auctoritate permisum quondam fuisse Philippo Hassiæ Landgravio, ut vivente adhuc & retenta priori conjugæ, aliam duceret: quod & iisdem Sectariis expresse consentientibus factum sit. Monumenta hæc Juris fecit publici tum Carolus-Ludovicus Palatinus Comes qui sub finem præcedentis sæculi diem clausit; tum, qui e Philippi, Hassiæ Landgravii posteris erat, Princeps Ernestus Hassiæ. Eadem plene refert Jacobus-Benignus Bosluet, Meldensium Episcopus, ad calcem Libri VI. Historiæ Variationum. Hæc porro complectuntur, 1. Instructionem ea de re Bucero creditam ab ipso et Landgravio: 2. Lutheri ad eundem Landgravium Consultationem: 3. publicum Notariorum Instrumentum, quo constat Landgravium post receptam Lutheri Consultationem, aliud Matrimonium, stante adhuc priore, contraxisse.

I N S T R U C T I O.

Quid Doctor Martinus Bucerus apud Lutherum & Philippum Melancthonem sollicitare debeat; & si id ipsis rectum videbitur, postmodum apud Electorem Saxonie.

I. **P**rimo ipsis gratiam & fausta meo nomine denuntiet, & si corpore animoque adhuc bene valerent, quod id libenter intelligerem. Deinde incipiendo quod ab eo tempore quo me noster Dominus Deus infirmitate visitavit, varia apud me considerassem, & præsertim quod in me repererim quod ego ab aliquo tempore quo uxorem duxi, in adulterio & fornicatione jacuerim. Quia vero ipsi & mei Prædicantes sæpe adhortati sunt ut ad Sacramentum accederem, ego autem apud me talem præfatam vitam deprehendi, nulla bona conscientia aliquot annis ad Sacramentum accedere potuit: Nam quia talem vitam *DESERERE NOLO*, qua bona conscientia possem ad Mensam Domini accedere? Et sciebam per hoc non aliter quam ad iudicium Domini, & non ad Christianam Confessionem perventuram. Ulterius legi in Paulo pluribus quam uno locis, quomodo nullus fornicator nec adulter Regnum Dei possidebit. Quia vero apud me deprehendi quod apud meam uxorem præsentem a fornicatione ac luxuria, atque adulterio abstinere non possim, nisi ab hac vita desistam, & ad emendationem me convertam, nihil certius habeo expectandum, quam exheredationem a Regno Dei, & æternam damnationem. Causæ autem quare a fornicatione, adulterio & his similibus abstinere non possim apud hanc meam præsentem uxorem, sunt istæ.

II. Primo quod initio quo eam duxi, nec animo nec desiderio eam complexus fuerim. Quali ipsa quoque complexione, amabilitate & odore sit, & quomodo interdum se superfluo potu gerat, hoc sciunt ipsius Aulæ Præfecti & Virgines, alique plures: cumque ad ea describenda difficultatem habeam, Bucero tamen omnia declaravi.

III. Secundo, quia valida complexione, Medici sciunt, sum, & sæpe
conti-

contingit ut in Fœderum & Imperii Comitibus diu verſer, ubi laute vivitur & corpus curatur; quomodo me ibi gerere queam abſque uxore, cum non ſemper magnum Gynæceum meum ducere poſſim, facile eſt conſpicere & conſiderare.

IV. Si porro diceretur quare meam uxorem duxerim, vere imprudens homo tunc temporis fui, & ab aliquibus meorum Conſiliariorum, quorum potior pars deſuncta eſt, ad id perſuaſus ſum. Matrimonium meum ultra tres ſeptimanas non ſervavi, & ſic conſtanter perrexi.

V. Ulterius me Concionatores conſtanter urgent ut ſcelera puniam, fornicationem, & alia; quod etiam libenter facerem: quomodo autem ſcelera, quibus ipſemet immerſus ſum, puniam, ubi omnes dicerent: Magiſter, prius te ipſum puni. Jam ſi deberem in rebus Evangelicæ Confederationis bellare; tunc id ſemper mala conſcientia facerem, & cogitarem: Si tu in hac vita gladio, vel ſclopeto, vel alio modo occubueris, ad dæmonem perges. Sæpe Deum interea invocavi & roga- vi, ſed ſemper idem remanſi.

VI. Nunc vero diligenter conſideravi Scripturas Antiqui & Novi Teſtamenti, & quantum mihi gratiæ Deus dedit, ſtudioſe perlegi, & ibi nullum aliud conſilium nec medium invenire potui; cum videam quod ab hoc agendi modo penes modernam uxorem NEC POSSIM NEC VELIM ABSTINERE, (quod coram Deo teſtor) quam talia media adhibendo quæ a Deo permiſſa, nec prohibita ſunt. Quod pii Patres, ut Abraham, Jacob, David, Lamech, Salomon & alii, plures quam unam uxorem habuerint, & in eundem Chriſtum crediderent, in quem nos credimus, quemadmodum S. Paulus ad Corinth. x. ait. Et præterea Deus in Veteri Teſtamento tales Sanctos valde laudavit: Chriſtus quoque eoſdem in Novo Teſtamento valde laudat: inſuper Lex Moyſis permittit, ſi quis duas uxores habeat, quomodo ſe in hoc gerere debeat.

VII. Et ſi obijceretur Abrahamo & Antiquis conſeſſum fuiſſe propter Chriſtum promiſſum; invenitur tamen clare quod Lex Moyſis permittat, & in eo neminem ſpecificet & dicat utrum duæ uxores habendæ, & ſic neminem excludit. Eſt Chriſtus ſolum permiſſus ſit ſtemmati Judæ, & nihilominus Samuelis pater, Rex Achab, & alii plures uxores habuerunt, qui tamen non ſunt de ſtemmate Judæ. Idcirco hoc quod iſtis id ſolum permiſſum fuerit propter Meſſiam, ſtare non poteſt.

VIII. Cum igitur nec Deus in Antiquo, nec Chriſtus in Novo Teſtamento, nec Prophetæ, nec Apoſtoli prohibeant ne vir duas uxores habere poſſit; nullus quoque Prophetæ vel Apoſtolus propterea Reges, Principes, vel alias perſonas punierit aut vituperarit quod duas uxores in Matrimonio ſimul habuerint, neque pro crimine aut peccato vel quod Dei Regnum non conſequentur, judicavit; cum tamen Paulus multos indicet qui Regnum Dei non conſequentur, & de his qui duas uxores habent, nullam omnino mentionem faciat. Apoſtoli quoque cum Gentibus indicarent quomodo ſe gerere, & a quibus abſtinere deberent, ubi illos primo ad Fidem receperant, uti in Actis Apoſtolorum eſt, de hoc etiam nihil prohibuerunt, quod duas uxores in Matrimonio habere poſſent; cum tamen multi Gentiles fuerint qui plures quam unam uxorem habuerunt. Judæis quoque non prohibitum fuit, quia Lex illud permittebat, & eſt

omnino apud aliquos in usu. Quando igitur Paulus clare nobis dicit oportere Episcopum esse unius uxoris virum, similiter & Ministrum, absque necessitate fecisset, si quisvis tantum unam uxorem deberet habere, quod id ita præcepisset, & plures uxores habere prohibuisset.

IX. Et post hæc ad hunc diem usque in Orientalibus Regionibus aliqui Christiani sunt, qui duas uxores in Matrimonio habent. Item Valentinianus Imperator, quem tamen Historici, Ambrosius & alii Docti laudant, ipsemet duas uxores habuit, legem quoque edi curavit, quod alii duas uxores habere possent.

X. Item, licet quod sequitur non multum curem, Papa ipsemet Comiti cuidam qui Sanctum Sepulchrum invisit, & intellexerat uxorem suam mortuam esse, & ideo aliam vel adhuc unam acceperat, concessit ut is utramque retinere posset. Item scio Lutherum & Philippum Regi Angliæ suasisse ut primam uxorem non dimitteret, sed aliam præter ipsam duceret, quemadmodum præter, propter, consilium sonat. Quando vero in contrarium opponeretur, quod ille nullum masculum hæredem ex prima habuerit, judicamus nos plus hic concedi oportere causæ quam Paulus dar, unumquemque debere uxorem habere propter fornicationem. Nam utique plus situm est in bona conscientia, salute animæ, christiana vita, abstractione ab ignominia & inordinata luxuria, quam in eo ut quis hæredes vel nullos habeat; nam omnino plus animæ quam res temporales curandæ sunt.

XI. Itaque hæc omnia me permoverunt, ut mihi proposuerim, quia id cum Deo fieri potest, sicut non dubito, abstinere a fornicatione & omni impudicitia, & via quam Deus permittit, uti. Nam diutius in vinculis diaboli constrictus perseverare non intendo, & alias absque hac via me præservare NEC POSSUM NEC VOLO. Quare hæc sit mea ad Lutherum, Philippum, & ipsum Bucerum petitio, ut mihi testimonium dare velint si hoc facerem, illud illicitum non esse.

XII. Casu autem quo id ipsi hoc tempore propter scandalum, & quod Evangelicæ rei id fortassis præjudicare aut nocere possit, publice typis mandare non vellent, petitionem tamen meam esse, ut mihi scripto testimonium dent, si id occulto facerem, me per id non contra Deum egisse, & quod ipsi etiam pro Matrimonio habere, & cum tempore viam inquirere velint, quomodo res hæc publicanda in mundum, & qua ratione persona quam ducturus sum, non pro inhonesta, sed etiam pro honesta habenda sit. Considerare enim possent quod alias personæ quam ducturus sum graviter accideret, si illa pro tali habenda esset, quæ non christiane vel inhoneste ageret. Postquam etiam nihil occultum remanet, si constanter ita permanerem, & communis Ecclesiæ nesciret quomodo huic personæ cohabitarem, utique hæc quoque tractatu temporis scandalum causeret.

XIII. Item non metuant quod propterea etsi aliam uxorem acciperem, meam modernam uxorem male tractare, neccum ea dormire, vel minorem amicitiam ei exhibere velim, quam antea fecit; sed me velle in hoc casu crucem portare, & eidem omne bonum præstare, neque ab eadem abstinere. Volo etiam filios quos ex prima uxore suscepi, Principes Regionis relinquere, & reliquis aliis honestis rebus prospicere: esse proinde ad-

huc

huc semel petitionem meam, ut per Deum in hoc mihi consulant, & me juvent in iis rebus quæ non sunt contra Deum, ut hilari animo vivere & mori, atque Evangelicas causas omnes eo liberior, & magis christiane suscipere possim: Nam quidquid me iusserint quod christianum & rectum sit, sive MONASTERIORUM BONA, seu alia concernat, ibi me promptum reperient.

XIV. Vellem quoque & desidero non plures quam tantum unam uxorem ad istam modernam uxorem meam. Item ad mundum vel mundanum fructum hac in re non nimis attendendum est, sed magis Deus respiciendus, & quod hic præcipit, prohibet, & liberum relinquit. Nam Imperator & Mundus me & quemcumque permittant ut publice meretrices retineamus, sed plures quam unam uxorem non facile concesserint. Quod Deus permittit, hoc ipsi prohibent: quod Deus prohibet, hoc dissimulant, & videtur mihi sicut Matrimonium Sacerdotum. Nam Sacerdotibus nullas uxores concedunt, & meretrices retinere ipsis permittunt. Item Ecclesiastici nobis adeo infesti sunt, ut propter hunc articulum quo plures Christianis uxores permitteremus, nec plus nec minus nobis facturi sint.

XV. Item Philippo & Luthero postmodum indicabit, si apud illos, & præter omnem tamen opinionem meam, de illis nullam opem inveniam, tum me varias cogitationes habere in animo: quod velim apud Cæsarem pro hac re instare per Mediatore, etsi multis mihi pecuniis constaret: quod Cæsar absque Pontificis dispensatione non faceret, quamvis etiam Pontificum dispensationem omino nihil faciam: Verum Cæsaris permissio mihi omnino non esset contemnenda, quam Cæsaris permissionem omnino non curarem, nisi scirem quod propositi mei rationem coram Deo haberem, certius esset Deum id permisisse quam prohibuisse.

XVI. Verum nihilominus ex humano metu, si apud hanc partem nullum solatium invenire possem, Cæsarem consensum obtinere, uti insinuatum est, non esset contemnendum. Nam apud me iudicabam si aliquibus Cæsaris Consiliariis egregias pecuniæ summas donarem, me omnia ab ipsis impetraturum; sed præterea timebam, quamvis propter nullam rem in terra ab Evangelio deficere, vel cum divina ope me permittere velim induci ad aliquid quod Evangelicæ Causæ contrarium esse posset, ne Cæsareani tamen me in aliis secularibus negotiis ita uterentur & obligarent, ut isti causæ & parti non foret utile: esse idcirco adhuc petitionem meam, ut me alias juvent, ne cogar rem in iis locis quærere, ubi id non libenter facio; & quod millies libentius ipsorum permissioni, quam cum Deo & bona conscientia facere possunt, confidere velim, quæ CÆSARÆ vel ALIIS HUMANIS permissionibus, quibus tamen non ulterius confiderem, nisi antecederet in divina Scriptura fundatz essent, uti superius est declaratum.

XVII. Denique iterato est mea petitio, ut Lutherus, Philippus & Buceurus mihi hac in re scripto opinionem suam velint aperire, ut postea vitam meam emendare, bona conscientia ad Sacramentum accedere, & omnia negotia nostræ Religionis eo liberior & confidentius agere possim. Datum Melsingæ, Dominica post Catharinæ, anno 1539.

PHILIPPUS; Landgravius Hassiæ.

CON-

CONSULTATIO LUTHERI

& aliorum super Polygamia.

Serenissimo Principi Domino PHILIPPO Lantgravio Hassæ, Comiti in Catzenlembogen, Diets, Ziegenhain & Nidda, nostro clementi Domino, gratia Dei per Dominum nostrum Jesum-Christum.

SERENISSIME PRINCEPS & DOMINE,

I. Postquam vestra Celsitudo per Dominum Bucerum diuturnas consilientiarum suarum molestias, nonnullas simulque considerationes indicari curavit, addito scripto seu instructione quam illi vestra Celsitudo tradidit, licet ita properanter expedire responsum difficile sit, nos tamen Domini Bucerum, reditum utique maturantem, sine scripto dimittere.

II. Inprimis sumus ex animo recreati, & Deo gratias agimus quod vestram Celsitudinem difficili morbo liberaverit, petimusque ut Deus Celsitudinem vestram in corpore & animo confortare & conservare dignetur.

III. Nam prout Celsitudo vestra videt, paupercula & misera Ecclesia est exigua & derelicta, indigens probis Dominis Regentibus, sicut non dubitamus Deum aliquos conservaturum, quantumvis tentationes diversæ occurrant.

IV. Circa questionem quam nobis Bucerus proposuit, hæc nobis occurrunt consideratione digna: Celsitudo vestra per seipsam satis profpicit quantum differat universalem legem condere, vel in certo casu gravibus de causis ex concessione divina, dispensatione uti; nam contra Deum locum non habet dispensatio.

V. Nunc suadere non possumus ut introducat publicæ, & velut lege sancitur permissio plures quam unam uxores ducendi. Si aliquid hac de re prælo committeretur, facile intelligit vestra Celsitudo id præcepti instar intellectum & acceptatum iri: unde multa scandala & difficultates orirentur. Consideret, quæsumus, Celsitudo vestra quam sinistre acciperetur, si quis convinceretur hanc legem in Germaniam introduxisse, quæ æternarum litium & inquietudinum (quod timendum) futura esset seminarium.

VI. Quod opponi potest, quod coram Deo æquum est, id omnino permittendum, hoc certa ratione & conditione accipiendum. Si res est mandata & necessaria, verum est quod objicitur; si nec mandata nec necessaria sit, alias circumstantias oportet expendere. Ut ad propositam questionem accedamus, Deus Matrimonium instituit ut tantum duarum, & non plurium personarum, esset societas, si natura non esset corrupta; hoc intendit illa sententia: *Erunt duo in carne una*, idque primitus fuit observatum.

VII. Sed Lamech pluralitatem uxorum in Matrimonium invexit, quod de illo Scriptura memorat tanquam introductum contra primam regulam.

VIII. Apud

VIII. Apud Infideles tamen fuit confuetudine receptum; poſtea Abraham quoque, & poſteri ejus, plures duxerunt uxores. Certum eſt hoc poſtmodum Lege Moysiſ permiſſum fuiſſe, teſte Scriptura; Deut. 21. v. 15. ut homo haberet duas uxores; nam Deus fragili natura aliquid indulſit. Cum vero principio & Creationi conſentaneum ſit unica uxore contentum vivere, hujusmodi lex eſt laudabilis; & ab Eccleſia acceptanda; nec lex huic contraria ſtatuenda; nam Chriſtus repetit hanc ſententiam: *Erunt duo in carne una*, Matth. 19. & in memoriam revocat quale Matrimonium ante humanam fragilitatem eſſe debuiſſet.

IX. Certis tamen caſibus locus eſt diſpenſationi. Si quis apud exterarum Nationes captivus, ad curam corporis & ſanitatē inibi alteram uxorem ſuperinduceret, vel ſi quis haberet leproſam; hiſ caſibus alteram ducere cum conſilio ſui Paſtoris, non intentione novam legem inducendi, ſed ſuæ neceſſitati conſulendi, hunc ſciſmus qua ratione damnare liceret.

X. Cum igitur aliud ſit inducere legem, aliud uti diſpenſatione, obſecramus veſtram Celſitudinem ſequentia velit conſiderare.

Primo: ante omnia cavendum ne hæc res inducatur in Orbem ad modum Legis, quam ſequendi libera omnium ſit poteſtas. Deinde conſiderare dignetur veſtra Celſitudo ſcandalum nimium quod Evangelii hoſtes exclamaturi ſint nos ſimiles eſſe Anabaptiſtis, qui ſimul plures duxerunt uxores. Item Evangelicos eam ſectari libertatem plures ſimul ducendi, quæ in Turcia in uſu eſt.

XI. Item Principum facta latius ſpargi, quam privatorum, conſideret.

XII. Item conſideret privatas perſonas hujusmodi Principum facta audientes, facile eadem ſibi permiſſa perſuadere, prout apparet talia facile irrepere.

XIII. Item conſiderandum Celſitudinem veſtram abundare Nobilitate efferi ſpiritus, in qua multi, ut in aliis quoque terris, ſint qui propter amplos proventus, quibus ratione Cathedralium Beneficiorum perfruuntur, valde Evangelio adverſantur. Non ignoramus ipſi magnorum Nobilium valde infulſa dicta, & qualem ſe Nobilitas & ſubdita Ditio erga Celſitudinem veſtram ſit præbitura, ſi publica introductio fiat, haud difficile eſt arbitrari.

XIV. Item Celſitudo veſtra, quæ Dei ſingulari gratia, apud Reges & Potentes etiam exteros magno eſt in honore. & reſpectu; apud quos merito eſt, quod timeat ne hæc res pariat nominis diminutionem. Cum igitur hic multa ſcandala conſtuent, rogamus Celſitudinem veſtram ut hanc rem maturo judicio expendere velit.

XV. Illud quoque eſt verum quod Celſitudinem veſtram omni modo rogamus & hortamur, ut fornicationem & adulterium fugiat. Habuimus quoque, ut quod res eſt loquamur, longo tempore non parvum mœrorem, quod intellexerimus veſtram Celſitudinem ejuſmodi impuritate oneratam, quam divina ultio, morbi, aliaque pericula, ſequi poſſent.

XVI. Etiam rogamus Celſitudinem veſtram ne talia extra Matrimonium levia peccata velit æſtimare, ſicut mundus hæc ventis tradere & parvipendere ſolet. Verum Deus impudicitiam ſæpe ſeveriſſime punivit; nam poena diluvii tribuitur Regum adulteriis. Item adulterium Davidis eſt

ſeque-

severum vindictæ divinæ exemplum; & Paulus sæpius ait: *Deus non irridetur: Adulteri non introibunt in regnum Dei*; nam fidei obedientia comes esse debet, ut non contra conscientiam agamus. Timoth. 3. Si cor nostrum non reprehenderit nos, possumus lati Deum invocare. Et Roman. 8. Si carnalia desideria spiritu mortificaverimus, vivemus; si autem secundum carnem ambulemus; hoc est, si contra conscientiam agamus, moriemur.

XVII. Hæc referimus ut consideret Celsitudo vestra Deum ad talia vitia non ridere, prout aliqui audaces faciunt, & ethnicas cogitationes animo foveant. Libenter quoque intelleximus vestram Celsitudinem ob ejusmodi vitia angere & conqueri. Incumbunt Celsitudini vestræ negotia totum Mundum concernentia. Accedit Celsitudinis vestræ complexio subtilis, & minime robusta, ac pauci somni; unde merito corpori parcendum esset, quemadmodum multi alii facere coguntur.

XVIII. Legitur de laudatissimo Principe Schanderbego, qui multa præclara facinora patravit contra duos Turcarum Imperatores, Amurathem & Mahumetem, & Græciam, dum viveret, feliciter ruitus est ac conservavit. Hic suos milites sæpius ad castimoniam hortari auditus est, & dicere, nullam rem fortius viris animos demere ac venerem. Item quod si vestra Celsitudo insuper alteram uxorem haberet, & nollet pravis affectibus & consuetudinibus repugnare, adhuc non esset vestræ Celsitudini consultum ac prospectum. Oportet unumquemque in externis istis suorum membrorum esse dominum, uti Paulus scribit: Curate ut membra vestra sint arma justitiæ. Quare vestra Celsitudo in consideratione aliarum causarum, nempe scandali, curarum, laborum ac sollicitudinum, & corporis infirmitatis, velit hanc rem æqua lance perpendere, & simul in memoriam revocare, quod Deus ei ex moderna conjuge pulchram sobolem utriusque sexus dederit, ita ut contentus hac esse possit. Quot alii in suo matrimonio debent patientiam exercere ad vitandum scandalum! Nobis non sedet animo Celsitudinem vestram ad tam difficilem novitatem impellere aut inducere; nam Ditis vestræ Celsitudinis, aliique nos impeterent, quod nobis eo minus ferendum esset, quod ex præcepto divino nobis incumbat Matrimonium, omniaque humana ad divinam institutionem dirigere, atque in ea quoad possibile conservare, omneque scandalum remove.

XIX. Is jam est mos sæculi, ut culpa omnis in Prædicatores conferatur, si quid difficultatis incidat; & humanum cor in summæ & interioris conditionis hominibus instabile; unde diversa pertimescenda.

XX. Si autem vestra Celsitudo ab impudica vita non abstinere, quod dicit sibi impossibile, optaremus Celsitudinem vestram in meliori statu coram Deo, & secunda conscientia vivere ad propriæ animæ salutem, & Ditionum ac Subditorum emolumentum.

XXI. Quod si denique vestra Celsitudo omnino concluderet adhuc unam conjugem ducere, judicamus id secretò faciendum, ut superius de dispensatione dictum, nempe ut tantum vestræ Celsitudinis, illi personæ, ac paucis personis fidelibus constet Celsitudinis vestræ animus, & conscientia sub sigillo Confessionis. Hinc non sequuntur alicujus momenti contradictiones aut scandala. Nihil enim est inusitati Principes concubinas alere; & quam-

quamvis non omnibus e plebe constaret rei ratio, tamen prudentiores intelligerent, & magis placeret hæc moderata vivendi ratio, quam adulterium & alii belluini & impudici actus; nec curandiorum sermones, si recte cum conscientia agatur. Sic & in tantum hoc approbamus: nam quod circa Matrimonium in lege Moyſis fuit permiſſum, Evangelium non revocat aut vetat, quod externum regimen non immutat, ſed adfert æternam juſtitiam, & æternam vitam, & orditur veram obedientiam erga Deum, & conatur corruptam naturam reparare.

XXII. Habet itaque Celſitudo veſtra non tantum omnium noſtrum teſtimonium in caſu neceſſitatis, ſed etiam antecedentes noſtras conſiderationes, quas rogavi ut veſtra Celſitudo tanquam laudatus, ſapiens, & Chriſtianus Princeps velit ponderare. Oravi quoque Deum ut velit Celſitudinem veſtram ducere ac regere ad ſuam laudem, & veſtræ Celſitudinis animæ ſalutem.

XXIII. Quod attinet ad conſilium hanc rem apud Cæſarem tractandi, exiſtimamus illum adulterium inter minora peccata numerare; nam magno opere verendum illum Papiſtica, Cardinalitia, Italica, Hiſpanica, Sacerdenica imbutum Fide, non curaturum veſtræ Celſitudinis poſtulatam, & in proprium emolumentum vanis verbis ſuſtentaturum; ſicut intelligimus perſidum ac fallacem virum eſſe, moriſque Germanici oblitum.

XXIV. Videt Celſitudo veſtra quod nullis neceſſitatibus Chriſtianis ſincere conſulit, Turcam ſinit imperturbatam, excitat tantum rebelliones in Germania, ut Burgundicam potentiam efferat. Quare optandum ut nulli Chriſtiani Principes illius inſidis machinationibus ſe miſceant. Deus conſervet veſtram Celſitudinem. Nos ad ſerviendum veſtræ Celſitudini ſumus promptiſſimi. Datum Vittembergæ, die Mercurii poſt feſtum Sancti Nicolai 1539.

Veſtræ Celſitudinis parati ac ſubjecti Servi:

MARTINUS LUTHER.
PHILIPPUS MELANCTON.
MARTINUS BUCERUS.
ANTONIUS CORVINUS.
ADAM.
JOANNES LENINGUS.
JUSTUS WINTERTE.
DIONYSIUS MELANTHER.

Ego Georgius Nuſpicher, accepta a Cæſare poteſtate Notarius publicus & Scriba, teſtor hoc meo chirographo publice, quod hanc copiam ex vero & inviolato Originali propria manu a Philippo Melanctone exarato, ad inſtantiam & petitionem mei clariffimi Domini & Principis Haſſiæ ſcripſerim, & quinque foliis numero, excepta inſcriptione, complexus ſim, etiam omnia proprie & diligenter auſcultarim & contulerim, & in omnibus cum Originali & ſubſcriptione nominum concordet. De qua re iterum teſtor propria manu.

GEORGIUS NUSPICHER, Notarius.

Inſtru-

In nomine Domini. Amen.

NOTUM sit omnibus & singulis qui hoc publicum Instrumentum vident, audiunt & legunt, quod anno post Christum natum 1540. die Mercurii mensis Maii; post meridiem circa secundam circiter, Indictionis anno 13. potentissimi & invictissimi Romanorum Imperatoris Caroli Quinti, clementissimi nostri Domini anno regiminis 21. coram me infra scripto Notario & Teste, Rotemburgi in arce comparuerint Serenissimus Princeps & Dominus PHILIPPUS, Lantgravius Comes in Catznellenbogen, Diez, Ziegenhain & Nidda, cum aliquibus suæ Celsitudinis Consiliariis ex una parte; & honesta ac virtuosa Virgo MARGARETA DE SAAL, cum aliquibus ex sua consanguinitate ex altera parte: illa intentione & voluntate coram me publico Notario ac Teste publice confessi sunt ut Matrimonio copulenter; & postea ante memoratus meus clementissimus Dominus & Princeps Lantgravius PHILIPPUS per Reverendissimum Dominum Dionysium Melandrum, suæ Celsitudinis Concionatorem, curavit proponi ferme hunc sensum. Cum omnia aperta sint oculis Dei, & homines pauca lateant, & sua Celsitudo velit cum nominata virgine MARGARETA Matrimonio copulari, etsi prior suæ Celsitudinis conjux adhuc sit in vivis, ut hoc non tribuatur levitati & curiositati, ut evitetur scandalum, & nominatæ Virginis & illius honestæ consanguinitatis honor & fama non patiatur, edicit suæ Celsitudo hic coram Deo, & in suam conscientiam & animam, hoc non fieri ex levitate aut curiositate, nec ex aliqua vilipensione Juris & Superiorum, sed urgeri aliquibus gravibus & inevitabilibus necessitatibus conscientię & corporis, adeo ut impossibile sit sine alia superinducta legitima conjuge corpus suum & animam salvere. Quam multiplicem causam etiam sua Celsitudo multis perdoctis, piis, prudentibus, & Christianis Prædicatoribus antehac indicavit, qui etiam consideratis inevitabilibus causis idipsum suaserunt ad suæ Celsitudinis animæ & conscientię consulendum. Quæ causa & necessitas etiam Serenissimam Principem Christianam Ducissam Saxonię, suæ Celsitudinis primam legitimam conjugem, utpote alta principali prudentia & pia mente præditam movit, ut suæ Celsitudinis, tanquam dilectissimi mariti, animæ & corpori serviret, & honor Dei promoveretur ad gratiose consentiendum. Quemadmodum suæ Celsitudinis hæc super relata syngrapha testatur; & ne cui scandalum detur eo quod duas conjuges habere moderno tempore sit insolitum, etsi in hoc casu Christianum & licitum sit, non vult sua Celsitudo publice coram pluribus consuetas cæremonias usurpare, & palam nuptias celebrare cum memorata Virgine MARGARETA DE SAAL; sed hic in privato silentio in præsentia subscriptorum Testium volunt invicem jungi Matrimonio Finito hoc sermone, nominati PHILIPPUS & MARGARETA sunt Matrimonio juncti, & unaquæque persona alteram sibi desponsam agnovit & acceptavit, adjuncta mutæ fidelitatis pro-

missione in nomine Domini. Et ante memoratus Princeps ac Dominus ante hunc Actum me infra scriptum Notarium requisivit, ut de super unum aut plura Instrumenta conficerem, & mihi etiam, tanquam personæ publicæ, verbo ac fide Principis adduxit ac promissit, se omnia hæc inviolabiliter semper ac firmiter servaturum, in præsentia reverendorum prædoctorum Dominorum M. Philippi Melanctoni, M. Martini Bucerii, Dionysii Melandri, etiam in præsentia strenuorum ac præstantium Eberhardi de Than Electoralis Consilarii, Hermannii de Malsberg, Hermannii de Hundelshausen, Domini Joannis Pegg Cancellariæ, Rodolphi Schenck, ac honestæ ac virtuosæ Domine Annæ natæ de Militiz, viduæ defuncti Joannis de Saal memoratæ Sponsæ matris, tanquam ad hunc Actum requisitorum Testium.

Et ego BALTHASAR RAND DE FULDA, potestate Cæsaris Notarius publicus, qui huic Sermoni, & Matrimoniali Sponsioni, & Copulationi cum supra memoratis Testibus interfui, & hæc omnia & singula audiivi & vidi, & tanquam Notarius publicus requisitus fui, hoc Instrumentum publicum mea manu scripsi & subscripsi, & consueto sigillo munivi in fidem & testimonium.

BALTHASAR RAND.

ARTICULUS TERTIUS.

De Indissolubilitate Matrimonii.

UT hæc quæstio, cui se solvenda imparem fatebatur Augustinus, & in qua quemlibet *venialiter falli posse* agnoscebat, Lib. 1. *De adult. Conjug.* cap. 25. & Lib. *De Fide & Operibus*, cap. 19. quam dilucide fieri licebit pertractetur.

1. Not. 1. Matrimonii dissolutionem duobus modis intelligi posse; 1. proprie & quoad vinculum, ita ut contrahentes soluti ac liberi sint, ut ante conjugium erant; 2. latius & improprie, ita ut iidem manente semper eodem vinculo, vel a thoro tantum, vel etiam a cohabitatione separentur.
2. Not. 2. Matrimonium spectari posse vel in Ethnicis, vel in Judæis, vel in Christianis: Item vel postquam consummatum est, vel ante consummationem; & hoc utrumque vel est simpliciter *legitimum*, quando juxta receptas uniuscujusque Imperii Leges ab Infidelibus contrahitur; vel est legitimum simul & *ratum*, cum contrahitur a baptizatis, prout jam diximus, & paulo post repetemus.

Jam septem nobis sunt discutienda; 1. an generatim loquendo Matrimonium quamdam habeat firmitatem, & unde hæc repetenda sit, an a Jure naturali, an simpliciter a Lege Dei positiva. 2. An & quando dissolvi possint Infidelium Matrimonia. 3. Num Matrimonia Judæorum vere & in conscientia solverentur per libellum repudii. 4. An Christianorum conjugia solvantur per adulterium. 5. An eadem conjugia, sive consummata sint, sive non, per Professionem Religiosam dirimantur. 6. An aliquando solvi valeant Pontificia dispensatione.

7. An

7. An & quibus de causis Matrimonium improprie, seu quoad thorum & habitationem dissolvatur.

S E C T I O P R I M A.

Quæ sit & unde repetenda Matrimonii firmitas.

C O N S T A T in omni sententia Matrimonium consummatum certam Ju- 3:
re divino firmitatem seu indissolubilitatem habere, secundum id
tum Christi apud Matth. 19. 6. *Quod Deus conjunxit, homo non separet*;
tum & Apostoli, 1. Corinth. 7. *His qui Matrimonio juncti sunt, præci-*
pio, non ego sed Dominus, uxorem a viro non discedere: Quæ de Matri-
monio saltem consummato intelligi postulant. Unde, ait Sanch. Lib. 2.
disp. 13. n. 3; quia Lex Christi omnes ligat, consummata Infidelium Ma-
trimonia, si quandoque dissolvuntur, solâ Christi auctoritate dissolvi possunt.

Quæstio igitur est, 1. an eadem indissolubilitas non proveniat etiam
ex Jure naturali, seu ex ipsâ Matrimonii natura. 2. An eadem sit
conditio Matrimonii tantum rati, quæ consummati. De his autem mul-
tiplex est opinio: Alii enim Matrimonii consummati firmitatem, tam
ex Jure naturali, quam ex divino repetunt: alii solum ex Jure divi-
no; quin & nonnulli ex Jure solum ecclesiastico, si de Matrimonio so-
lum ratio sermo sit, quia Jus divinum a Deo, cum libellum repudii
permisit, abrogatum esse censent. Horum fundamenta inter objec-
tiones expendemus. Sit igitur.

C O N C L U S I O: Indissolubilitas Matrimonii consummati Legibus na-
turæ admodum consentanea est; non est tamen iisdem stricte impera-
ta: quod a fortiori dicendum est de Matrimonio rato. Utrumque ve-
ro Lege divina firmum est, nec nisi in casibus a Deo concessis dissol-
vi valet. Quatuor sunt partes.

Prob. 1. pars. Lex naturæ tria a conjugatis utcumque exigit; 1. in- 4:
dividuam vitæ & animorum conjunctionem; 2. generationem prolis;
3. congruam ipsius educationem. Atqui ad hæc habenda summopere
conducit Matrimonii constans firmitas. 1. quidem multum facit ad vi-
tæ & animorum conjunctionem: Etsi enim fieri potest ut qui se mutuo
separari posse præsentiant, multo plus separationis causas rescindant,
difficile est tamen ut anxietas perpetua caritatem non imminuat; &
ei medullitus inhæreas, quem a te avulsus iri, & tandem alterius
fore suspicaris. 2. Facit etiam ad generationem prolis: Quæ enim ha-
bebitur proles, si ut viro, sic & uxori ad alias nuptias, cum volet,
transvolare licebit? Sane nihil erit conjugium, sicut & fornicatio,
quam concubitus vagus, unde vel nihil profusus, vel perfecti nihil ex-
pectandum sit. 3. Facit, & multum facit, ad debitam prolis institu-
tionem. Num enim pater repudiata uxoris & invisa, num mater pro-
blem detestatur mariti iis fovebit curis quibus fovere solent parentes sibi
in perpetuum conjuncti? Non puto, nec putabit sapiens quisquam. Si
hodie, cum firma sunt in perpetuum connubia, tam sæpe negligantur
liberi, quid, quæso, in hypothese opposita futurum est? Ergo ita 1. fir-
mitatem Matrimonii, saltem cum effectu consummati, adeo consentaneam

esse Legibus naturæ, ut hujusmodi Matrimonium nulla hominum auctoritate dissolvi possit.

- 5 Prob. 2. pars. Quod stricte & rigorose de Jure naturali indissolubile est, ne ab ipso quidem Deo potest dissolvi. Deus enim nec primaria naturæ præcepta rescindere potest; nec, quidquid Tournelyo & aliis videatur, etiam secundaria: quia quidquid etiam remote a natura prohibetur, licet aliquando non videatur homini malum, eo ipso quod a natura prohibetur, intrinsece vitiosum est; vel si non est vitiosum intrinsece, reipsa non vetatur a natura. Atqui ex dicendis ubi de Judæorum & Infidelium conjugiiis, potest, Deo ita constituyente, Matrimonium dissolvi. Ergo.

- 6 Confirm. Matrimonium ad duo institutum est; 1. in officium naturæ ad speciei conservationem; 2. in remedium concupiscentiæ. Atqui natura sola non videtur sub peccato præcipere ut indissolubile sit Matrimonium, cum neuter ille finis obtineri potest, seu ab uxore sterili, seu ab ea quæ perpetuo morbo decumbens non potest debitum reddere. Ergo. Ita ibid. Sanchez, n. 7.

- 7 Prob. 3. pars. 1. Quia longe minus arctum est Matrimonii rati, quam consummati vinculum, ut liquebit ex dicendis. Ergo si postremum istud Jure naturali stricte indissolubile non sit, multo minus primum.

- 8 2. Quia quæ Matrimonii consummati firmitatem exigunt, non militant pro Matrimonio simpliciter rato: Nullum enim hic concubitus vagi, vel prolis male instituendæ periculum.

- 9 3. Quia non desunt qui Summum Pontificem in Matrimonio rato dispensare posse existiment. Atqui non potest in Jure naturali dispensare. Ergo. At de hoc infra.

- 10 Prob. 4. pars, videlicet quod Matrimonium, seu ratum, seu consummatum, ex divina Lege & ordinatione firmum sit & indissolubile; Prob. inquam, ex his Tridentini verbis, Sess. 24. c. unic. de Matrimonio: *Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit, Genes. 2. Hoc nunc os ex ossibus meis, & caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo: patrem suum & matrem suam, & adheret uxori suæ, & erunt duo in carne una. Eiusdem nexus firmitatem ab Adamo tanto ante pronuntiatam his verbis confirmavit Christus Dominus: Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet. Perpetuum dubio procul est vinculum illud per quod homo, ita uxori suæ adheret, seu, juxta vim Textus Græci, tam arcte agglutinatur, ut non magis ab ipsa quam a propria carne divelli possit; quodque a nullo homine separari potest, humana scilicet auctoritate. Atqui ex Scriptura per Matrimonium ita adheret homo; &c.*

- 11 Prob. 2. ex Patribus, quorum in re neutiquam controvertenda, instat sint Ambrosius & Chrysostomus. Prior, Lib. 8. in Luc. postquam gravia quæ scaturiunt e repudio incommoda exposuit, sic prosequitur: *Andi Legem Domini, cui obsequuntur etiam qui Leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet. Sed non solum hic cæleste præceptum, sed quoddam etiam opus Dei solvitur. Posterior hæc scribit Hom. 63. in Matth. Nunc & creationis & sanctionis modo unam uni perpetuo conjungi, & nunquam rescindi oportere docuit. Audi autem quomodo loquitur: Erunt duo*

in carne una, &c. Nec ad mulierem accedere virum simpliciter voluit, verum etiam adherere, seu aggluinari, potestate dictionis ostendens illos minime esse separandos. Neque in hoc stetit, sed Deum quoque attulit, dicens: Quod igitur Deus conjunxit, homo non separet. Ita ostendit, & præter naturam & contra Legem esse repudium: præter naturam quidem, quia una caro inciditur; contra Legem autem, quia Deus conjunxit, ac iussit non separari. Atqui hic Matrimonium ex ipsa Domini Lege, ex mandato cœlesti, ex divina auctoritate habet, quod dissolvi non possit. Ergo.

Obj. contra 1. part. 1. quod Matrimonium, saltem ratum, nihil plus habet quam ceteri contractus. Atqui Jus naturale ne late quidem exigit ut ceteri contractus dissolvi non possint. 2. Quod indissolubilitas Matrimonii repugnet Juri naturali, quoties ejusdem Matrimonii finis obtineri non potest; puta vel quia mulier sterilis est, vel quia debitum præ morbo reddere non valet. Ergo tunc ad minimum firmitas Matrimonii non est Juri naturali contentanea.

R. ad 1. neg. maj. Neque enim citra communis sensus offensionem comparari potest mulieris acquisitio acquisitioni equi vel muli. Ergo hæc licet ex partium consensu rescindi possit, non tamen Matrimonium. Hinc quamvis non raro ceteros suos contractus dissolverint Romani, nulla tamen domus per annos ferme sexcentos ab Urbe condita repudium scripsit, teste Tertulliano, Apologet. cap. 6. Et qui primus omnium uxorem sterilitatis causa dimisit SP. Cæcilius, quamquam tolerabili ratione motus videbatur, reprehensione tamen non caruit; quia nec cupiditatem quidem liberorum conjugali fidei præponi debuisse arbitrabantur antiqui Romani. Ita Valerius Maximus, Lib. 2. cap. 1. n. 4. Edit. Min-Elii, p. 64.

Præterea ceteri contractus libero & mutuo Partium consensu dissolvuntur. Contra vero Matrimonium, quamdiu viguit lex repudii vel divortii*, Parte una ut plurimum renitente, dissolvebatur; idque sæpe ob causas admodum leves. Teste siquidem eodem Valerio Maximo, Lib. 6. c. 3. n. 10. & 12. p. 335. Sulpitius Gallus uxorem dimisit, quod eam capite aperto, seu non cooperto, foris versatam agnoverat. Sempronius quoque Sophus conjugem repudii nota affecti, nihil aliud quam se ignorante ludos ausam spectare.

R. ad 2. sterilitatem & compartis morbum esse quidem nonnunquam dolendas Matrimonii appendices, sed quæ se se respectu ipsius habent per accidens. Lex autem & natura id attendunt quod per se est, non quod per accidens. Et vero vir & uxor individuum sibi vitæ societatem spondent, ut alter alteri subserviat, potissimum in adversis. Ergo necessum est ut alter alterius onera portent, & carnis tribulationem sibi ab Apostolo prædictam libenter acceptent.

Obj. contra 2. part. Id quod exigit Matrimonii natura, ipso naturali Jure stricte imperatum est. Atqui natura Matrimonii individuum & perpetuam vitæ societatem exigit, ut ex ubique recepta ejusdem definitione constat.

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Aa 3

R. dist.

* Repudium apud Romanos eo differebat a Divortio, quod Divortium esset inter conjunctos, Repudium vero inter nondum conjunctos. Min-Elius, ibid. pag. 64. nota 12. Aliam utriusque notionem dabimus infra, num. 104.

R. diff. min. Matrimonium ut nunc est, posita Dei ordinatione, individuam & perpetuam vitæ societatem exigit, C. Matrimonium per se & essentialiter, proinde in quocumque statu possibili, exigit individuam & perpetuam vitæ societatem, N. & necum contra Vasquem negant Scholæ Principes, teste saltem Henno, pag. 482.

- 18 Inf. Matrimonium ad duo essentialiter tendit, nempe generationem prolis, & congruam ejus institutionem. Atqui neuter ille finis citra perpetuam vitæ societatem haberi potest.

- 19 R. data prima majoris parte, quæ ex dictis supra non parum habet difficultatis, neg. min. Etsi enim perpetua vitæ societas ad utrumque illud finem summopere conducit, non ita tamen ad eum necessaria est, ut is sine ulla, quantum natura exigit, obtineri nequeat. 1. Quia aliqui peccaret Deus contra naturam, qui nonnunquam lactentes pueros orbat utroque parente. 2. Quia sua erat Judæorum filiis institutio, ut & apud nos est infantibus projectis; & tamen Judæorum Matrimonia dissolvi poterant, ut paulo post dicemus. 3. Quia, ut ibid. advertit Henno, Matrimonium sic potuisset institui, ut conjugēs sibi tamdiu cohererent, donec sufficienter instituta esset proles, & ipsa prolis habendæ & instituendæ capax effecta. Ad id porro non fuisset necesse ut Matrimonium sola morte dissolveretur.

- 20 Inf. 2. Matrimonium essentialiter discrepare debet a concubitu vago. Atqui ab eo non discreparet, si semel posset dissolvi: Quæ enim hodie nupsit uni, cras nuberet alteri, & eadem lege tertio.

- 21 R. neg. min. Aliud est enim Matrimonium dissolvi quotidie, aliud Matrimonium usque ad mortem dissolvi non posse. Primum horret natura, unde nulla ejus, nisi forte apud infames, extiterunt exempla. Secundum a Deo, & proinde a natura, permitti posse credimus, & de facto permissum.

- 22 Obj. 2. Illud est de Lege naturæ, quod natura accepit a principio. Atqui Matrimonium accepit in suo principio indissolubilitatem. Sane hanc ipsa suggerente natura cognovit Protoparens, antequam Deus positivam ullam de perpetuitate Matrimonii Legem tulisset.

- 23 R. neg. maj. Multa enim in principio suo accepit natura, quæ ad ipsam Jure naturali non pertinebant, & a quibus per peccatum excidit. Unde Deus in principio Matrimonium fecit indissolubile, non quia aliter absolute esse non posset, sed quia melius erat illud non dissolvi, quam dissolvi: quod deinceps quidem concessum est, sed ad duritiam cordis.

- 24 Quod ad Adamum spectat, is Matrimonii indissolubilitatem inspirante Spiritu Sancto prædixit, ut docet Tridentinum. Porro Spiritus Sanctus non ea solum inspirat quæ essentialia sunt, sed & ea quæ ad melius sunt necessaria.

- 25 Obj. contra 4. partem. Si Matrimonium ex divina constitutione firmum sit & perpetuum, vel prout est contractus, vel prout est Sacramentum. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Alioqui ne quidem a Populo Dei solvi potuisset, quod falsum esse liquebit ex dicendis. Non 2. Alioqui enim Christiani Principes, iique omnium piissimi, non potuissent, silente nec contradicente Ecclesia, repudium suas per Leges permittere. Atqui permiserunt tamen, 1. Constantinus Magnus, Lib. 3. Cod. Theodosiani, tit. 16.

De repudiis: 2. Justinianus, Novella 117. ubi plures, tum ex parte viti, tum ex parte mulieris, repudii causas enumerat; 3. quod mirum magis, ipse Carolus Magnus, ut patet ex Marculfo, qui Lib. 2. Formul. cap. 30. describit formulam qua ejusmodi repudium scribi solebat: quin & ex bona gratia, seu mutuo Partium consensu solvebatur olim Matrimonium, ut probat Pontius, Lib. 9. cap. 1. Jam vero contra has Leges ne mutierunt quidem Episcopi, ut passim animadvertit Launoius in tractatu suo de Regia in Matrimonium Potestate. Ergo.

R. ad 1. neg. min. & dico Matrimonium, tum a ratione sua contractus, tum & magis a ratione Sacramenti, ex divina constitutione habere quod firmum sit & indissolubile. Et quidem 1. firmitatem hanc suam ex ipsa contractus sic a Deo instituti ratione habet: Matrimonium enim Protoparentum solam habebat rationem contractus, nec nisi latiori sensu Sacramentum erat. Atqui tamen indissolubilitatem ejus divini Spiritus institui agnovit & pronuntiavit Adam, ex Tridentino. Quod autem subinde dissolutum fuerit, nihil probat, ut infra videbimus. 2. Habet & novum firmitatis gradum a ratione Sacramenti, quia ut tale multo perfectius exprimit perpetuam illam & indissolubilem unionem, quam Christus cum Ecclesia, sive per Incarnationem, sive per jugem gratiæ suæ influxum, contraxit. Et id pluries docet Augustinus. Sic Lib. de Bono conjug. c. 24. (Tom. 2. p. 323. F.) *Bonum nuptiarum, inquit, per omnes gentes atque omnes homines in causa generandi est, & in fide castitatis. Quod autem ad Populum Dei pertinet, etiam in sanctitate Sacramenti, per quam nefas est etiam repudius discedentem alteri nubere. Et L. de Nupt. & Concup. cap. 10. Hujus procul dubio Sacramenti res est, ut mas & femina connubio copulati, quumdiu vivunt, inseparabiliter perseverent :: Hæc enim custoditur in Ecclesia, ut vivens cum vivente in æternum nullo divortio separetur. Hinc breviter Eugenius IV. in Decr. pro Armenis: Tertium Matrimonii bonum est indissolubilitas, propter hoc quod significat indivisibilem conjunctionem Christi cum Ecclesia.*

Ceterum insolubilitas quæ Matrimonio advenit ratione Sacramenti, non est intrinseca quæpiam qualitas, sed tantum extrinseca firmitatis ratio, seu ratio quæ extrinsecam ejus solubilitatem tollit. Hinc Matrimonium etiam ut Sacramentum, modo ratum dumtaxat, dissolvi potest. Nec dubium, quin ex natura rei, Deo volente, posset dissolvi; quia, ut annotat Sanchez, Lib. 2. disp. 13. n. 7. Matrimonium characterem indelebilem non habet; nec magis, quantum ad essentiam pertinet, est Sacramentum post consummationem, quam ante, licet plenius tunc physicam Christi cum humana natura unionem exprimat.

Nec obfunt quæ obijciuntur Imperatorum Leges, quia a facto ad jus legitimum hic argumentum trahi non potest, nec semper intra potestatis sibi a Deo concessæ limites steterunt Monarchæ, sed quædam ex temeritate, quædam hominum improbitate victi sanxerunt, secundum id Origen. in Matth. *Leges quasdam tulere, non quasi præstantia aliqua & excellentia præditas, sed quasi ad eorum qui Legi subditi sunt, infirmitatem accommodatas.* (Ed. Huet, T. 1. p. 563. C.)

Quod vero ait Launoius contra hujusmodi Leges ab Episcopis reclamatum non esse, insigniter a vero deviat. Has enim vel in genere, vel in spe-

cie redarguerunt SS. Ecclesiæ Doctores. Hieronymus, Ep. 84. alias 30. ad Oceanum: *Aliæ, inquit, sunt Caesarum Leges, aliæ Christi. Aliud Papinianus, aliud Paulus noster præcipit.* S. Ambrosius, L. 8. in Cap. 16. Luc. n. 5. *Dimittis uxorem quasi jure, sine crimine; & putas id tibi licere, quia Lex humana non prohibet, sed divina prohibet.* S. Augustinus, Ser. 392. alias Hom. 49. inter 50. *Hoc non licet jure Poli, etsi liceat jure Fori.* Idem, L. de Nupt. & Concup. cap. 10. *Sterilem conjugem relinquere, ut alia facunda ducatur, nefas est. Quod si quisquam fecerit, non Lege hujus sæculi, ubi interveniente repudio sine crimine conceditur: Sed Lege Evangelii reus est adulterii.* S. Gregorius Magnus, L. 11. Ep. 45. alias L. 9. Ep. 39. *Sciendum est quia, etsi hoc Lex humana concessit, divina tamen prohibet. Quod testimonium postquam retulit Nicolaus I. Ep. 32. scribit, civiles Imperatorum Leges nullum posse præjudicium inferre Evangelicis, Apostolicis atque Canonicis Decretis.* Ergo ex Imperatoris Leges constanter ab Ecclesia rejectæ sunt, aut ad summum toleratæ, ut certis in locis tollerantur meretrices.

30 At, inquis, si res ita sit, fatius est ab omni Matrimonio abstinere.

31 Respondet Tournelyus, pag. 122. ita quidem visum fuisse Judæis carnalibus, qui ægre audierunt Matrimonium ad primævam firmitatem revocari: At pace viri docti dictum esto; non id tantum ægre Judæis carnalibus, sed & ipsis Discipulis acceptum est: ii nempe audito Christi sermone dixerunt, Matth. 19. v. 10. *Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere.* Sed 1. quid absurdi, si dicatur, quod docuit Apostolus, meliorem esse continentiam statum, quam Matrimonium? 2. Quæ apud homines impossibilia sunt, apud Deum, & juvante ejus gratia; possibilia fieri, ib. v. 26. 3. Ex perpetuitate Matrimonia bona germinare plurima; ut quod virtus & probitas, quæ ærumnas Matrimonii solæ imminuunt, præ ceteris inquiri debeant; quod conjuges a se invicem nunquam disjungendi multa sibi debeant condonare; quod ad Deum crebro recurrere teneantur, pacis & concordie Spiritum obtenturi, &c.

SECTIONE SECUNDA.

An Infidelium Matrimonia dissolvi possint?

32 Certum est Matrimonia ab Infidelibus nullo impedimento, seu naturalis Juris, seu civilis Principum quibus subjacent, irritante ligatis contracta, legitima esse & valida. 1. Quia alioqui Matrimonia quæcumque extra Christianam Fidem mere essent fornicationes, quod nemini hæcenus venit in mentem. 2. Quia contractus matrimonialis non minus post Christum apud Infideles potest esse legitimus, quam ante; cum Christus Fidelium conjugia elevando ad rationem Sacramenti, nihil quoad ceterorum omnium Matrimonia constituerit. 3. Quia alioqui Infidelis ad Fidem conversus, cum uxore Infideli nunquam commorari potuisset. Atqui potuit Apostoli tempore, ut liquet ex his ejus verbis, I. Cor. 7. v. 12. *Si quis frater habet uxorem Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam.*

Dixi.

Dixi, nullo ligatis impedimento dirimente Juris naturalis: Neque enim horum Matrimoniorum valori obest, quod cum impedimentis Jure Canonico. inductis contraſta ſint; quia *Infideles Conſtitutionibus Canonice non aſſiſtantur*; ut docet Innocentius III. Cap. *Gaudemus*, §. *De divor.* 33

Certum eſt 2. a fortiori Matrimonia in infidelitate contraſta non diſſolvi per converſionem utriuſque ſponſi ad Fidem. Si enim Fidelis cum Infidele in id conſentiente maritaliter commorari poteſt, quanto plus cum eodem ſecum pariter converſo? *Sane*, ait poſt Meldenſein Synodum Innocentius III. cit. toties Cap. *Gaudemus*, *Per Baptiſmum non ſolvuntur conjugia, ſed dimittuntur crimina.* 34

Certum eſt 3. Infidelem, qui vel plures uxores duxerat, vel ſecundam, repudiata priori; unam tantum ex his, eamque primo ductam retinere poſſe. Ratio brevis ſimul & efficax ea eſt, quod Chriſtus generali & indefinita Lege tam pluralitatem uxorum, quam repudii licentiam abrogavit. Ergo cetera poſt primam, ſeu retentam, ſeu diſmiſſam, uxores; uxoris nomen habuere; ſed non rem ipſam. Atque id docet cit. Cap. Innocentius III. Unde iſtud Capituli 2. xxxviii. q. i. quod Eutychiano Papæ tribuit Gratianus, at ipſa ex Pœnitentiali Theodori Cantuarienſis circa an. 680. deſumptum eſt: *Si quis Gentilis Gentilem uxorem diſmiſerit ante Baptiſmum, poſt Baptiſmum in poteſtate ejus erit eam habere, vel non habere, eo intelligendum eſt ſenſu, quod vir ad Fidem converſus, uxorem per repudium olim diſmiſſam vel retinere poteſt, ſi hæc cum ipſo cohabitare velit pacifice, vel abjicere, ſi nec converti illa velit, nec pacifice converſo cohabitare. Quæ diſciplina an etiamnum vigeat, mox expendemus.* 35

Tria igitur jam diſcutienda; 1. an Matrimonium Gentilis converſi ipſo facto per converſionem ejus diſſolvatur; 2. an ſi non, teneatur converſus remanere cum non converſo, etiamſi is pacifice cohabitare nolit; 3. an ſaltem ad id teneatur, ſi alter pacifice quidem cohabitare non renuat, ſed obſtinate renuat converti.

Prima & ſecunda quæſtio nihil aut parum difficultatis habent: at circa tertiam ſcinduntur Theologi. Alii in iſto tertio caſu Matrimonium diſſolvi negant; & ita ſentiunt D. Thomas, D. Bonaventura, Ricardus, Durandus, & alii plures, tum Theologi, tum & Jurisperiti, apud Sanchez, Lib. 7. diſp. 74. n. 8. Idem e recentioribus tenent Eſtius in 4. diſt. 39. §. 6. Sylvius in q. 59. n. 5. Pontas, v. *Empêchement de la diſſerence de Religion*, Caſ. 2. & 3. Alii ex adverſo cenſent in hoc caſu liberum eſſe recens converſo ad alia vota tranſire. Ita Bellarminus, Lib. 1. de Matr. cap. 12. ad 2. Sanchez, ib. n. 9. & alii non pauci, Sic

CONCLUSIO I. Matrimonium Gentilis converſi non diſſolvitur ipſo facto per converſionem ejus, tametiſi alter converti nolit.

Prob. 1. Quia, ut paulo ante docebat Innocentius III. *Per Baptiſmum non ſolvuntur conjugia.* 36

2. Quia idem Pontifex ſtatuit 1. quod qui ſecundum ritum ſuum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobarerit, nunquam ea vivente licite poterit aliam etiam ad Fidem Chriſti converſus habere, niſi poſt converſionem ipſius illa veniat cohabitare cum ipſo; aut etiamſi conſentiat, non tamen abſque contumelia Creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum. 2. Quod ſi converſum ad Fidem & illa conver-

conversa sequatur, antequam propter causas prædictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compellatur. Atqui si conversi Gentilis Matrimonium ipso facto per Baptismum ejus dissolveretur, posset is statim a Baptismo aliam ducere uxorem, nec Gentilem suam, seu pacifice cohabitare volentem, seu etiam conversam retinere teneretur.

38. 3. Quia, ut notat Sylvius, grave esset scandalum, si quis in India hodie baptizatus novum cras iniret Matrimonium, non admonita uxore; non, quoad fieri potest, ad conversionem sollicitata; non interrogata saltem an Fidei Christianæ mysteria edoceri velit, &c. Ergo.

39. Obj. Non potest contrahi secundum Matrimonium, nisi prius jam dissolutum sit. Atqui ex mox dicendis potest Fidelis secundum Matrimonium contrahere. Ergo necesse est ut prius ejusdem Matrimonium jam, ideoque per conversionem ejus, dissolutum fuerit.

40. R. dist. maj. Non potest a Fidelibus, C. Non potest a Fideli converso, N. Ut enim possit Fidelis conversus novum inire conjugium, sufficit, ut per ipsum hunc novi Matrimonii contractum rescindatur Matrimonium prius. Atqui de facto rescinditur. Ut enim docet S. Thomas in 4. dist. 39. q. un. art. 5. ad 1. *Semper firmitus vinculum solvit minus firmum, si sit ei contrarium; & ideo Matrimonium quod post in Fide Christi contrahitur, solvit Matrimonium quod prius in infidelitate contractum erat.* Ergo necesse non est ut prius Matrimonium, antequam ineat posterius, solutum fuerit, sed satis est ut ipso facto solvatur.

CONCLUSIO II. Matrimonium Gentilis conversi ipso facto dissolvitur, seu per novum quod contrahit Matrimonium; seu probabiliter per Professionem Religiosam; saltem quando alter eidem pacifice cohabitare refusat, aut nonnisi cum contumelia Creatoris cohabitare vult, aut conversum conjugem ad mortale peccatum trahere nititur.

41. Nota quod cohabitare refusat, qui a Parte conversa recedit; quod cohabitatur cum contumelia Creatoris, non præcise qui in infidelitate manet, (in ea enim manere supponitur, qui renuit converti) sed qui in verba blasphemiarum contra Religionem & Religionis auctorem Christum prorumpit; cave coram conjugē infidelitatis opera exercet: quæ teneram recens conversi fidem labefactare possint: quod demum ad mortale peccatum trahit, qui peccatum ei inspirat quadam persuasione quæ sit vehemens, attentata novelli conversi fragilitate; puta qui se ab eo recessum minatur, nisi ut antea sibi per latrocinium divitias congreget. De his adi Sanchez, eod. Lib. 7. disp. 74. n. 6. Jam.

42. Prob. Conclusionis 1. pars. Ut dissolvatur Matrimonium prius per novum quod conversus iniret Matrimonium, duo sufficiunt: 1. ut recens conversus in casibus allatis novum Matrimonium licite & valide contrahere possit: 2. ut valida duo simul Matrimonia sub Evangelii Lege contrahi non possint. Atqui 1. potest recens conversus, altero vel sibi cohabitare nolente, &c. Matrimonium aliud licite & valide contrahere. Prob. min. ex Apostolo, I. Corinth. 7. v. 15. *Quod si Infidelis discedit, discedat: non enim servituti subjectus est frater aut soror in hujusmodi.* Atqui servitus a qua immunis est Pars conversa, nihil aliud est quam vinculum Matrimonii, sicut lex cui alligata est mulier vivente viro, est ejusdem Matrimonii vinculum. Atque ita hunc D. Pauli textum tota semper intellexit

Ecclesia. Hinc Cap. 2. xxviii. (quod Gregorio male tribuit Gratianus, cum sit Hilarii Diaconi, & quoad sensum Ambrosii in c. 7. Ep. 1 ad Cor.) Si Infidelis discedit qd.o Fidei Christianæ, discedat: non est enim dimisso peccatum: si se alii copulaverit. Contumelia quippe Creatoris solvit jus Matrimonii circa eum qm relinquitur. Idipsum perspicue adstruit Innocentius III. cap. Quanto, 7. De divortii, ubi: Si alter Infidelium conjugum ad Fidem Catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat in peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit. Et in hoc casu intelligimus quod ait Apostolus: Si infidelis discedit, &c. Neque solum id ita constituit Christus, sed & pro summa sua sapientia constituere debuit. Alioqui enim vir, quia Catholicam Fidem amplexus esset, vel perpetuæ continentię oneri, quod multis durum est, subjacisset; vel tota vita cum comparte adversus Christum blasphemante, aut ad peccatum distis vel factis trahente, commorari debuisset, cum perpetuo lapsus scandalive periculo.

Prob. 2. pars, quam cum pluribus aliis tenet Sanchez, Lib. 7. disp. 76. n. 8. 1. Quia nostra hæc opinio, licet nec in Jure, nec in divinis Litteris definita sit, a simili tamen ex communi Theologorum placito legitime colligitur: Quod enim vinculum fortius dirumpit, minus forte dirumpere debet. Atqui Professio Religiosa vinculum fortius dirumpit; Dissolvit enim Matrimonium Christianorum ante ipsius consummationem. Atqui Matrimonium Christianorum, ante ipsius etiam consummationem, vinculum est fortius quam Matrimonium in infidelitate consummatum: Istud enim nec ratum est, nec Sacramentum, ex cit Cap. Quanto, 7. De divort. Illud vero utramque rati & Sacramenti conditionem habet. Ergo.

2. Matrimonium posterius, etiam dumtaxat ratum, a Fideli converso initum, dissolvit prius ejusdem Matrimonium in infidelitate contractum. Ergo Matrimonium Fidelis, etiam dumtaxat ratum, fortius est Matrimonio Infidelis etiam consummato. Jam vero Professio Religiosa dissolvit Matrimonium Fidelis dumtaxat ratum. Ergo a fortiori dissolvit Matrimonium Infidelium, etiam consummatum, secundum id Leg. De accessionib. ff. De divers. ac temporal. præscript. Si vinco vincentem te, a fortiori vincam te.

Obj. contra 1. part. Opinio quæ Scripturæ evidenter repugnat, nec ullo Scripturæ testimonio evidenter nititur, omnino est rejicienda. Atqui opinio quæ Matrimonium prius Infidelis per posterius ejusdem jam conversi Matrimonium dissolvi docet, 1. evidenter repugnat Scripturæ, nimirum & his Christi verbis Matth. 19. Quod Deus conjunxit homo non separet: ubi sermo est de Matrimonio quocumque valido, proinde & infidelium, ejus utique Deus auctor est; & huic Pauli indefinitæ sententiæ, Roman. 7. 2. Mulier vivente viro alligata est Legi. 2. Nec ulli quod evidens sit Scripturæ testimonio eadem opinio innititur; tum quia utraque pars contradictionis a Scriptura evidenter doceri non potest; tum quia unica nostra probatio eruitur ex I. Corinth. 7. Quod si Infidelis discedit, discedat, &c. Atqui satis verificantur verba hæc, si Apostolus vinculi dissolutionem non concedat, sed solum separationem; sicut satis verificantur hæc

hæc Christi verba : *Quicumque dimiserit uxorem suam , nisi ob fornicationem . . . mæchatur*, etiamsi Christus divortium solum, non vero Matrimonii dissolutionem permittat. Ergo,

- 46 Confirm. Si prius Gentilis Matrimonium per posterius ejusdem jam Fidelis facti Matrimonium dissolvatur, utique auctoritate Dei, supremi bonorum & corporum Arbitri. Atqui S. Paulus in objecto Textu non loquitur auctoritate Dei, sed propria sua, quæ tantum humana erat. Sic enim orditur suam de Infidelium conjugii orationem, v. 12. *Nam ceteris ego dico, non Dominus: Si quis frater uxorem habet Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam . . . Quod si Infidelis discedit, discedat.* Ubi palam est Apostolum suo, non autem Domini nomine loqui.

- 47 R. ad 1. neg. min. & ex adverso dico nostram hanc, seu magis Ecclesiæ totius sententiam, nec Scripturæ adversari, nec Scripturæ auctoritate esse destitutam. 1. Non adversatur Matth. 19. vel enim, ut placet Estio in 4. dist. 27. §. 5. ad 2. eo loci loquitur Christus de solo Fidelium Matrimonio, ut indicant hæc quæ præcedunt verba : *Propter hæc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne una*; quæ verba, inquit Estius, allegant positivam Dei constitutionem in Paradiso, quæ solos Fideles adstringit; vel, ut facilius & clarius respondent alii, non separatur ab homine quod Dei ipsius auctoritate separatur. 2. Nec adversatur verbis Pauli, quæ generaliter vera sunt, etsi aliquam in casu per Paulum ipsum annotato exceptionem pariuntur : sicut univérse verum est quosdam esse morbos insanabiles, licet aliquando virtute divina eos sanari contingat.

- 48 2. Neque nostra hæc opinio Scripturæ auctoritate destituta est, cum eam perspicue tradat Apostolus in Textu a nobis adducto. Neque is solam cohabitationis separationem, sed & vinculi conjugalis dissolutionem exigit: eam nempe quam in ipso detexit Traditio constans, & quæ sola novos Fideles in ea quam complexi erant Christi Religione retinere poterat. Atqui vinculi ipsius solutionem in Apostoli verbis detexit constans Traditio, ut videris apud Cornelium a Lapide; & hæc sola vinculi dissolutio Fideles in ea quam amplexi erant Christi Fide retinere poterat. Quot enim, præsertim e Corinthiis, Populo admodum salaci, exhorruissent Religionem in qua perpetuo a Matrimonii usu fuisset abstinendum? Sane, ut in Xaverii Vita legitur, multi ab Evangelio deterriti sunt, eo quod unam tantum uxorem permittat; quanto magis igitur eo deterriti fuissent, quibus jam, & sua quæ recessisset, vel sine contumelia Creatoris cohabitare noluisse, & alia quacumque uxore carendum fuisset?

- 49 Hinc patet non eodem modo de Textu Christi, *Quicumque dimiserit uxorem suam*, &c. judicandum esse ac de Textu Apostoli. Prior enim ex constanti Traditione de sola cohabitationis separatione intelligitur, nec aliud requirunt aut patiuntur verba Christi; posterior vero & dissolutionem vinculi permittit, & sensu qui ipsam permittat, semper intellectus est.

- 50 Ad confirm. R. ex iis verbis, *Nam ceteris ego dico, non Dominus*, nihil adversum nos inferri posse: 1. Quia consent Interpretes multi, ii quæ graves, ea adversus præcedentes esse referenda; ita ut sensus sit, v. 10. *Iis qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a*

viro non discedere; quod si discesserit, manere innuptam. Nam ceteris ego dico, non Dominus; id est, quod ceteris, nempe innuptis dico, hoc ego iisdem consulo, non autem præcipit Dominus, ut, quemadmodum dixi v. 8. censeant bonum sibi esse, si sic permaneant, nempe cœlibes. Hæc lectio, si genuina est, difficultatem totam perimit. Atqui genuinam esse patet, 1. quia Romana Plantiniana Biblia, aliaque correctissima, verbo, *Ego dico, non Dominus*, a sequentibus interpositione puncti distinguunt. 2. Quia idem aliis terminis repetit Apostolus, v. 25. ubi: *De virginibus præceptum Domini non habeo, consilium autem dō*. Hic porro de innuptis agitur. Ergo & vox, *ceteris*, de innuptis etiam intelligi debet, non autem de conjugibus disparis cultus, quorum hætenus ne meminerat quidem Apostolus. 3. Quia hanc innuptorum nuptis oppositionem postulant voces, *nam & ceteris*. 4. Quia aliqui is foret, (non necessario, ut ex secunda responsione patebit, sed in Adversariorum mente) Pauli sensus: *Ceteris*, id est, Fidelibus qui Infideles duxerunt, dico ego, sed non dicit, Dominus, ut Fidelis qui uxorem habet Infidelem, si hæc consensit habitare cum illo, non dimittat illam. Atqui, ut advertit Estius in hunc locum, interpretatio hæc probanda non est. Alioqui vel ipso Apostoli tempore permixtum a Domino fuisset, licet ab Apostolo minime consultum, ut Fidelis ab Infideli secum cohabitare volente discederet; sicut a Domino innuptis permixtum erat nubere, licet id non consuleret Apostolus. Porro uti prudenter Theophilactus & OEcumenius annotant, si res ita fuisset, in magnam reprehensionem venisset Religio Christiana, per quam conjugia legitime contracta non facile dirimerentur, non sine gravi perturbatione societatis humane. Ita Estius, qui in idem adducit Catharinum & Hesselium: ita & Menochius, Cornelius a Lapide, &c.

Si quæras cur ergo utatur Apostolus verbo, *dico*, non *dixi*: Reponam cum Estio id factum, quia adhuc de innuptis dicturus esset, nempe v. 25.

R. 2. nihil etiam ex objectis verbis contra nos deduci posse, licet hæc non ad ea quæ ante de innuptis dicta sunt, sed ad mox de Infidelibus dicenda referri supponantur. 1. Quia istud, *Dico ego, non Dominus*, indicat equidem nullum esse Domini præceptum de Infidelium Matrimoniiis, sed non impedit quominus Apostolus, Spiritu Sancto movente & dirigente, locutus sit. Unde postea subdit de virginibus, v. 25. *Consilium dō, tanquam misericordiam consecutus, ut sim fidelis*. Et de vidua cum dixisset, v. 40. *Beatior erit, si sic permanserit*, id est novi conjugii expert, secundum meum consilium; subiungit: *Puto autem quod & ego Spiritum Dei habeam*. 2. Quia e contra, ut diximus, sequeretur ex iisdem verbis nulla Domini Lege vetitum esse, ne Fidelis ab Infideli etiam pacifico recedat, licet ut melius consulat Apostolus ne id faciant Fideles. Unde Augustinus, Lib. de adulter. conjug. cap. 13. & qui cum sequuntur Auctor Glossæ, Magister Sentent. Gratianus, Aquinas, Liranus & alii, diligenter inculcant hoc, quod licitum esse credunt, non expedire, sed adherendum consilio Apostoli. Quanquam in illa tota questione de Matrimonio, solubili vel indissolubili, moram facere non debet Augustinus, cum Lib. 2. Retract. cap. 57. fateatur se in Opere quod de adulterinis conjugiiis scripsit, non pervenisse ad perfectam questionis hujus enodationem.

Obj. 2. Non magis Matrimonium inter Infideles contractum dissolvi potest

potest per conversionem alterutrius, quam Matrimonium inter Fideles contractum dissolvi possit per hæresim vel apostasiam alterutrius. Atqui Matrimonium inter Fideles contractum, &c. Minor patet, tum ex cit. cap. *Quanto*, ubi sic Innocentius III. *Si vero alter Fidelium conjugum vel labatur in hæresim, vel transeat ad Gentilitatis errorem, non credimus quod in hoc casu is qui relinquitur, vivente altero possit ad secundas nuptias convolare*; tum ex Trident. Sess. 24. Can. 5. ubi sic Patres: *Si quis dixerit propter hæresim dissolvi posse Matrimonii vinculum, anathema sit*. Major non minus aperta est: Eadem enim hic urgent incommoda, ex quibus nitebamur persuadere Matrimonium a Fidei converso dirimi potuisse & debuisse. Ut enim is cœlebs vivere cogeretur, sic & ille cum gravi sæpe tentationum & lapsus periculo.

53. R. ad r. neg. maj. Rationem disparitatis hanc ibidem assignat Innocentius III. quod videlicet *est Matrimonium verum inter Infideles existat, non est tamen ratum*, neque Sacramentum: *inter Fideles autem verum & ratum existit*, & Sacramentum; adeoque postquam semel consummatum est, nulla potest ratione dissolvi; quia *Sacramentum Fidei* nempe Baptismus, *quod semel est admissum, nunquam amittitur, & ratum efficit conjugii Sacramentum*, ut ipsum in conjugibus illo durante perduret, adeoque & post apostasiam, quia post eam perdurat etiam Baptismus. His adde quod Matrimonium a baptizatis contractum & consummatum ex institutione Christi significat indissolubile Christi vinculum cum Ecclesia per incarnationem; ad quod requiritur ut omnimodis indissolubile sit.
54. Si cui tamen solutio hæc eo difficilis videbitur; quod conjugia etiam ante Baptismum contracta, si ambo conjuges Christiani fiant, solvi jam non possint, etiam si alter ad infidelitatem relapsus nolit sine veri Dei contumelia alteri cohabitare; quamvis eo in casu conjugium ante Baptismi susceptionem contractum, nec fiat, nec juxta multos fieri possit Sacramentum: Is breviter cum Estio hic, dist. 39. §. 8. propositam difficultatem solvet, dicendo videlicet Matrimonium omne, seu post Baptisma seu antea contractum, esse prorsus indissolubile, statim ut qui illud contraxerunt, Christianæ Legi subjacere inciperant, non item quandiu eidem nondum subjacere. Unde propter apostasiam alterius non solvitur Matrimonium, quia ambo fuerunt baptizati; ac vero solvi potest per perseverantem, cum Creatoris contumelia, alterius infidelitatem; quia is necdum Christianæ Legi, quæ suorum conjugia firmat, subjacere incipit.
55. Obj. 3. S. Augustinus, Lib. 1. de adult. conjug. cap. 25. hæc scribit: *Propter quodlibet fornicationis genus, sive carnis sive spiritus, & dimisso viro non licet alteri nubere, & dimissa uxore non licet alteram ducere; quoniam Dominus nulla exceptione facta dicit: Si uxor dimiserit virum suum, & alii nupserit, mæchatur*. Atqui per fornicationem spiritus intelligitur infidelitas. Ergo propter infidelitatem in qua perseverat Pars altera, non licet eam dimittere.
56. Respondent nonnulli Augustinum de eo Infideli disserere, quicum Fidei pacifice permanere consentit, quia de hoc Infidelium genere in illa tota disputatione loquitur S. Doctor. Responderi etiam possit Augustinum loqui de fornicatione, sive carnis, sive spiritus, quæ Matrimonium sequitur, non de ea quæ ipsum præcedit, quia de posteriore ista, non autem de priora

priori dictum sit ab Apostolo: *Si Infidelis discedit, discedat*. Paucioribus respondet Eftius, dist. 39. §. 8. habendam Augustino fidem, qui Lib. Retract. 2. cap. 57. fatetur questionem de conjugii intricatissimam esse: *Nec audeo, inquit, profiteri omnes sinus ejus vel in hoc de adulter. conjug. Ope- re, vel in alio, me adhuc explicuisse, vel jam posse, si urgear, explicare*.

Obj. 4. S. Ambrosius, Lib. 8. in Luc. num. 8. hæc quæ nobis jugulum petunt; verba habet, (Tom. 1. 1471. A.) *Apostolus negavit Legis esse di- vine ut conjugium qualecumque solvatur, nec ipse præcepit, nec dedit dese- rendi auctoritatem: sed culpam abstulit destituto, id est Fideli, a quo rece- dit Infidelis*. Unde sic: Qui deserit conjugem sine deferendi auctoritate, peccat. Atqui ex Ambrosio Fidelis ipse deserit Infidelem *sine de- ferendi auctoritate*: Hanc enim auctoritatem nec ab Apostolo habet, qui eam non dedit; nec a Lege divina, quæ vetat ne conjugium qualecumque solvatur. Ergo.

R. 1. neg min. Istud enim Ambrosii: *Nec dedit deferendi auctoritatem*, cadit in Infidelem qui a Fideli sine justa causa recedit, non vero in Fidelem qui destituitur, id est a quo Infidelis discedit: Alioqui enim si- cut est in culpa Infidelis discedens, & aliud contrahens Matrimonium, sic & in culpa foret Fidelis destitutus seu derelictus, dum aliud init con- jugium. Atqui tamen ex S. Ambrosio Apostolus *culpam abstulit destituto*, dummodo scilicet nulla sua mala agendi ratione dederit causam desti- tutioni. Ergo noster est is Ambrosii locus.

R. 2. obscurus forte, sed, ut videtur, ad mentem Ambrosii, dist. Tex- tum S. Doctoris. Apostolus negavit Legis esse divinæ ut conjugium qua- lecumque quod a Deo est, solvatur, C. Ut conjugium, quod etiam a Deo non sit, N. Itaque cum in præsens non de rebus ut in se sunt, sed de Am- brosii mente sermo sit, si Ambrosius ea solum conjugia dissolvi posse ne- get quæ a Deo sunt, & Infidelis cum Fideli conjugium a Deo esse neget, jam ejus auctoritas est extra rem, licet ceteroqui hæc ipsius opinio non parum habeat difficultatis. Atqui 1. S. Doctor Matrimonium Infidelis cum Fideli negat esse a Deo. Sic enim jam a n. 2. orditur: *Quidam pu- tant omne conjugium a Deo esse; maxime quia scriptum est: Quæ Deus conjun- xit, homo non separet. Ergo si omne conjugium a Deo est, omne conjugium non licet solvi. Et quomodo igitur Apostolus dixit: Quod si Infidelis disce- dit, discedat? In quo & mirabiliter noluit apud Christianos causam residere di- voritii, & ostendit non a Deo omne conjugium: neque enim Christianæ Gentili- bus Dei judicio copulantur, cum Lex id prohibeat*. 2. Idem S. Doctor ea solum conjugia negat, posse dissolvi quæ a Deo sunt, 1. quia ea solum conjugia dissolvi posse negat, de quibus est Dei Lex ea dissolvi prohibens. At- qui ex S. Ambrosio, ibid. n. 8. ubi est *impar conjugium*, seu conjugium Fi- delis cum Infideli, *Lex Dei non est*. 2. Quia in Textu mox adducto pro- bat conjugium Fidelis cum Infideli dissolvi posse, secundum id Aposto- li: *Quod si Infidelis discedit, discedat*; & tamen non posse illud dissolvi, si a Deo esse dicatur. Ergo nihil ex Ambrosio contra nos, sed totum ex Ambrosio contra Adversarios; cum expressim declaret Matrimonium a Fideli, si ab eo discedat Infidelis, posse dissolvi.

Obj. contra 2. part. 1. cum Mart. Grandin, pag. 100. Quod nullo Jure concessum est, admitti non debet. Atqui nullo Jure constitutum est,

est, quod Fidelis conversi Matrimonium per Religionis Professionem dirimatur.

- 61 R. dist. min. Nullo Jure constitutum est explicite, C. Implicite, N. Statim enim ac Jure constitutum est Matrimonia Infidelium, licet consummata, non esse rata, Fidelium vero rata esse, & tamen per Professionem Religiosam dissolvi; non obscure a fortiori constitutum est Matrimonia quæcumque Infidelium per eandem Professionem ab alterutro emissam dirimi.
- 62 Obj. 2. Tota ratio privilegii quo Matrimonium Fidelis conversi solvit illud quod prius cum Infideli contraxerat, est quod alioqui Fidelis coheretur cœlibem vitam ducere. Atqui hæc ratio cessat in eo qui Religionem amplecti cogitur: Is enim cœlebs & continens vivere cogetur. Unde tunc privilegium secundi conjugii totum cederet in favorem obstinati, ad quem tamen non spectat concessio.
- 63 R. neg. maj. Esi enim hæc ratio Christum quadantenus movere debuit & movit, ut Fidelem a prioris conjugii vinculo abolveret, non tamen hanc expressit; sed generatim per Apostolum monuit, Fidelem non esse servituti subiectum in hoc casu. Ergo cum beneficia ample interpretanda sint, potest privilegium divinum ad ipsam Religionis Professionem extendi. Et vero cui liberum est ad aliud Matrimonium transire, a fortiori potest transire ad Religionem, quæ secundum istud Matrimonium dirimeret antequam esset consummatum.
- 64 Nec obest quod tunc secundi conjugii favor soli obstinato proficit; tum quia id se habet per accidens; tum quia Infidelis non multum curat de favore sibi per Evangelium concesso; cum & Evangelium abiciat, & independentem ab eo novum sibi Matrimonium licere existimet.
- 65 Dixi secundam hanc partem Conclusionis *probabilem* esse, quia nec spernenda sunt quæ adversus ipsam militant momenta, nec ipsa rationibus nititur invictis. Potissima enim quæ hinc desumitur, quod Religiosa Professio, cum rata Fidelium Matrimonia dissolvat, debeat & magis dissolvere simpliciter legitima Infidelium Matrimonia; hæc, inquam, ratio imminui potest, tum quia in iis quæ a Jure communi exorbitant, non est argumentandum a simili vel a fortiori; tum quia, fatente Sanch. n. 3. & 7. Fidelis conversus non potest Religionem ingredi non admonito Infideli: imo si legitime ingressus sit, tenetur ad compartem, quæ postea fidem amplexa sit, regredi, si necdum Professionem emisit. Atqui tamen ad neutrum teneretur, si ratum dumtaxat cum alio Fidele Matrimonium contraxisset. Ergo in Matrimonio consummato Infidelium, licet non rato, est vis certa quædam quæ Matrimonio simpliciter rato Fidelium deest, nec proinde ab uno ad aliud valet illatio.
- 66 Hinc inferes difficile permittendum, forte nunquam, ut Infidelis conversus Religiosum statim amplectatur, quamdiu uxor ejus superest in vivis. Quod si id fecerit, & uxor ejus postmodum convertatur, seu novum ipsa conjugium inierit, seu non, nihil melius factu, quam ut interrogetur Apostolica Sedes, an maritus ejus ad ipsam revocari debeat, an in statu quem elegit commorari.
- 67 Unum addiderim, nempe fateri pene omnes Matrimonium in infidelitate contractum non dirimi per Ordinum suspensionem, & multo minus per

per simplex votum castitatis a parte conversa emisum: is enim favor nec Ordinibus, nec castitatis voto ullibi concessus est, cum Ordines nate quidem Fidelium conjugia dirimant.

An autem si convertatur uxor Infidelis, postquam maritus vel Ordines suscepit, vel votum emisit castitatis, is ad illam reverti teneatur, nova est difficultas. Negat Sanchez, cit. disp. 76. n. 6. idque a S. Thoma & ceteris Doctoribus unanimi consensu transcribit: modo tamen Infidelis uxor & debite admonita fuerit, & sufficiens habuerit tempus deliberandi. Ratio est, quia uxor conversionis suae moram imputare sibi debet, sponsus vero qui in perpetuum suspensus manere non tenebatur, quem assumpsit statum, legitime assumpsit.

Sed quid juris, si Pars Infidelis moneri jam non possit ob locorum distantiam, aut nonnisi inutiliter monenda esse praesumatur, quia de ejus pervicacia constat?

R. in neutro hoc casu requiri monitionem; non in priore, uti definit Pius V. pro Indis novae Hispaniae, apud Sanchez, disp. 74. n. 13, tum quia monitio haec moraliter impossibilis est, ut supponitur; tum quia legitime praesumitur ex communiter contingentibus, feminam apud suos, qui Infideles sunt, commorantem, non cohabitaturam pacifice viro ad aliam Religionem converso. Non in casu posteriori, quia ad actum inutilem nemo tenetur. Unde si Pars Infidelis, seu verbis seu factis, puta aliud inuendo conjugium, quamvis tunc invalidum, declaraverit se Fidelis consortium omnino refugere, poterit is alium statum amplecti. Etsi vero non sufficit testis unus ad asserendam alterius sponsi mortem, videtur tamen satis esse ad adstruendam sponsi Infidelis obliationem, quia haec jam per se ex communi Ethnicorum pervicacia moraliter constat. Ita idem ibidem n. 16.

CONCLUSIO III. Potest aliquando Fidelis conversus novas inire nuptias, etiam si non renuat Pars Infidelis, sed in infidelitate pertinax, cum eo pacifice & sine injuria Creatoris conversari.

Prob. 1. Ut in eo casu possit Fidelis novas inire nuptias, sufficit ut humana Lege prohiberi possit, ne v.g. Judaeus conversus cum uxore, Judaea permanente, commoretur; & is ad vitam coelibem adigi non possit. Atqui 1. humana Lex sapienter vetare potuit ne Judaeus jam Fidelis cum uxore sua vivere continueret, & vicissim. Prob. min. ex Concilio Tolitano IV. an. 633. Can. 62. apud Grat. XXVIII. q. 1. c. 10. ubi haec legere est: *Judei qui Christianas mulieres in conjugio habent, admonentur ab Episcopo Civitatis ipsius, ut si cum eis permanere cupiunt, Christiani efficiantur. Quod si admoniti noluerint, separentur; quia non potest Infidelis in ejus permanere conjunctione quae jam in Christianam translata est Fidem.* Et vero, aiebat mihi quidam perfida illius Gentis, Judaeus semper Judaeus est; quanto igitur magis ad vomitum revertetur, si cum aliquo suam ipsi conversionem, vel per silentium suum exprobrante commorari teneatur! Hinc Romae, prout saltem a magni nominis Italoaudi, Judaeo, mox ut conversus est, plena fit potestas ad alia vota transeundi. 2. Nec idem Judaeus ad vitam coelibem adigi potest; tum quia haec ipsa est gens, de qua dixit Christus: *Non omnes capiunt verbum istud*: tum quia deterior foret ejus quam alterius cujuscumque conditio; cum Judaei,

- quin & a Judæis oriundi, certis in locis a Monasteriis excludantur.
- 71 Prob. 2. Tunc licet Fideli converso novum inire Matrimonium, cum desinit idem Fidelis subiectus esse servituti prioris Matrimonii. Atqui Fidelis in casu quo per Leges sibi interdicta est cohabitatio cum Infideli, desinit Matrimonii prioris servituti esse subiectus. Ideo enim secundum Romanos Pontifices Fidelis conversus non est subiectus servituti prioris Matrimonii, quando Infidelis ei quidem cohabitare vult, sed non sine injuria Creatoris (licet exceptionem hanc non fecerit S. Paulus) quia tunc Infidelis eligit cohabitationem Fideli interdiktam; & sic ab eo, non quidem physice, sed moraliter *discedit*. Atqui pariter ubicumque vetita est Fideli converso cohabitatio cum Infideli debite monito, sed invicte pertinaci, eligit Infidelis illud cohabitandi genus quod Fideli interdiktum est. Ergo sicut casus cohabitationis Deo injuriolæ, licet a S. Paulo non expressus, censetur discessio ex parte Infidelis; sic & casus cohabitationis per Ecclesiam vetitz, discessio ex parte ejusdem censi debet.
- 72 Prob. 3. Quia cohabitatio Fideli admodum periculosa, eidem interdiktæ esse debet, ut quæ suo modo graviter in Deum & in Fidem sit contumeliosa. Atqui moraliter loquendo cohabitatio cum Infideli erroribus suis invicte addicto, est admodum periculosa Fideli recens converso, proinde adhuc infirmo in Fide; cum plerumque iis etiam impendio periculosa sit quos credere erat cedris firmiores, ut patet exemplo Salomonis. Ergo moraliter loquendo constans in infidelitate pervicacia sufficit ad prioris Matrimonii dissolutionem.
- 73 Dixi, *moraliter loquendo*; hæc enim omnia utriusque Partis incommoda æqua lance pensari debent; nec profecto tam facile novum indulgebatur Matrimonium Fideli converso, iis in Regionibus ubi id fieri non posset sine gravi multitudinis offensione. Sicut enim, uti observat Sanchez, eod. L. 7. disp. 73. n. 12. in principio Evangelii magna fuisset pacis Reipublicæ perturbatio, si dum tanta erat Infidelium copia, non licuisset Infideli ad veritatem converso habitare cum Infideli, plurimumque a Fide deterriti essent, seu Fideles qui uxores suas dimittere coacti essent, seu Infideles qui Religionem Christianam magis amore divortii, quod pene ubique tunc obsoleverat, quam veritatis, suscipi credidissent, sic & hodie in Indiis, in Sinenfi Regno, &c. magna esset spirituum & Imperii totius commotio, si quisque pene ab initio conversionis ad alia vota transmigraret. Cum hac restrictione intelligendum est istud Angelici, Suppl. q. 59. art. 4. O. *Qui ad Baptismum accedit . . . uxori cohabitare non tenetur, quando converti non vult.*
- 74 Obj. 1. Non licet transgredi præceptum Apostoli. Atqui Apostolus, I. Cor. 7. v. 12. & 13. præcipit ut Fideli ab Infideli secum commorari volente non discedat. *Si quis frater, ait, uxorem habet Infidelem, & hæc consentit habitare cum illo, non dimittat illam, &c.* quæ verba non sunt consilium, sed præceptum, ut bene probat Pontas ex Tertulliano, Lib. ad Uxorem, c. 2. & Hieronymo, Lib. 1. contra Jovin. c. 5. Ergo.
- 75 R. 1. Eadem ratione probari possit non licere nunc vesci suffocatis: Id enim ne fieret, præceperunt Apostoli in nomine S. Spirit. A. 2. 15. v. 28. & 29.
- 76 R. 2. incertum esse an citata D. Pauli verba præceptum sint, an consilium. Si enim Patres quidam ea præcepti loco habent, at & plures eadem

eadem habent instar consilii, præsertim vero Augustinus, & alii qui phrasim hanc; *Ceteris ego dico, non Dominus*, ad sequentia, id est ad Infideles, referunt.

R. dist. maj. Non licet transgredi præceptum Apostoli, sed licet materiam ejus immutare, C. & non licet, N. Atqui præcipit Apostolus. 77
 Disting. min. Præcipit pro tempore & loco, & subsistente eadem quæ erat tempore suo materia, C. Præcipit universe, & pro casu quo materia præcepti mutaretur, N. Sicut ergo præcepit cum aliis Apostolus ne manducarentur suffocata, & tamen jam diu licet vesci suffocatis, quia non eadem nunc imminet ex suffocatorum esu, quæ tunc imminerebat occasio scandali; ita ob urgentes causas licebat sub Evangelii initium cohabitare Infideli: neque illud jam licet, quia per novas Ecclesiæ Leges constitutum est ne Fidelis cum Infideli obstinato permaneat, præsertim autem cum Judæo, uti ceteris omnibus pervicaciori.

Non inepte igitur Sanchez, eadem disput. 73. num. 12. Trja, inquit, secula distinguenda sunt. Primum est ab Apostolorum tempore, & sexcentis postea annis; quo spatio frequens erat conversio & Judæorum, & quorumvis aliorum Infidelium: atque ideo permittebatur eo tempore, juxta consilium D. Pauli, I. Cor. 7. habitatio conjugis ad Fidem conversi cum Infideli propter spem ejus conversionis, quando habitare volebat sine contumelia, nec pertrahens Fidelem ad peccatum. Et eo seculo floruit D. Augustinus, relatus Cap. Si enim, XXVII. quest. 2. & ita tenuit hanc partem. Secundum seculum subsecutum est, quo rarissime Hebræi ad Fidem reducebantur, erantque pervicaciores in sua perfidia: quo tempore ed ta est Constitutio Synodi Toletanæ num. 70. relata: qua decretum est ne uxores Fideles habitare permitterentur cum Judæis Fidem admittere renuentibus: At de ceteris Infidelibus nihil ibidem statutum est, quod non ita obstinati in sua perfidia essent, ut merito eorum conversio desperanda esset. Tertium tandem seculum successit, quo Ecclesiæ consuetudine receptum est, ac præceptum inductum, ne conjux ad Fidem conversus permittatur cum Infideli cujuscumque Sectæ habitare, (nisi, ut diximus, aliud exigat tranquillitas status, & scandali vitandi necessitas); Quia successu temporis experientia docuit, non modicum perversionis periculum imminere conjugi alteri Fideli ex Infidelis consortio. Neque is Ecclesiasticus mos adversatur consilio D. Pauli, quia præcepta humana, nedum consilia, possunt necessitate id suadente variari successu temporum, ut habetur Cap. Non debet, De consang. & affinit. Quare hodie non licet in Christianis Regionibus alternitri conjugi Fidem prostitenti permanere in consortio conjugis Infidelis, sed tenetur ab eo nolente ad Fidem converti, divertere, quantumvis possit absque Creatoris contumelia habitare. Et ratio diversitatis hujus est, quod initio nascentis Ecclesiæ tam efficax gratia, & effectus ad Fidem in tyrannis Fidei erat, ut formidanda minime esset eorum conversio, quin potius probabilissime speranda Infidelis conjugis conversio ex Fidelis consortio: Quæ refrigerante postea charitate ac fervore mutata sunt. Hæc ille, quæ quia Ecclesiæ disciplinam, ejusque vices & causas sapienter evolvunt, duximus esse referenda.

Obj. 2. Dissolutio Matrimonii, utpote privilegium a Deo concessum, nonnisi ad casus a Deo ipso designatos extendi potest. Atqui cum extenditur ad casum quo Infidelis præcisè renuit converti, extenditur 79

ultra casus a Deo designatos. Casus enim a Deo assignati sunt tantummodo, ut scite exponit Innocentius III. vel cohabitationis denegatio, vel cohabitatio contumeliosa, aut ad peccatum invitans; neque enim nova post Apostolum facta est revelatio. Atqui casus quo pars Infidelis renuit simpliciter converti, ab utroque illo casu omnino discrepat. Alioqui vel ipso D. Pauli tempore licitum fuisset a Iudæo renuente converti discedere. Ergo.

80 Confirm. Quia Innocentius III. aliique pene omnes, qui opinionem nostræ contrariam tenent, post tertium illud seculum quo mutatam fuisse veterem disciplinam credimus, scripserunt. Ergo non crediderunt ipsi invecstam fuisse eam de qua loquimur mutationem.

81 R. Deum nihil de cohabitatione contumeliosa vel ad peccatum alliciente, dixisse; sed tantum hæc per Apostolum sanxisse: *Si Infidelis discedit, discedat*, &c. At quia Infidelis eam solum cohabitationem eligens, quæ Fidelis interdicta est, five propter Creatoris contumeliam, five propter ejus ad peccatum mortale invitationem, reipsa a Fideli recedere dicitur: ideo jure Innocentius III. Apostoli decisionem extendit & utcumque restrinxit ad duos illos casus pro tempore quo in his tantum duobus casibus interdicta erat Fidelis cum Infideli habitatio. Sed cum hodie, ait Sanchez, disp. 74. n. 20. interdicta sit eadem habitatio, quoties Infidelis converti renuit, satis est hodie ad Matrimonii dissolutionem ut converti nolit Infidelis, qualitercumque cum Fideli habitare velit. Hæc ille, quæ quia Conclusionem nostram cum juvant, ut simul exceptionem a nobis eidem appositam n. 73. pessumdent.

82 R. dist. min. Cum extenditur generatim & indefinitè ad casum quo Infidelis renuit converti, extenditur ultra casus a Deo assignatos. C. Cum extenditur restrictè ad casum quo Infidelis renuit converti id est ad casum etiam quo ex Ecclesiæ Decreto non licet Fideli cohabitare Infideli, nisi is convertatur. N. Tunc enim, ut diximus, Infidelis recedit a Fideli, quatenus eam eligit cohabitationis speciem, quam Fidelis non nisi ad tempus ferre potest, id est, donec exploratum habeat an compars erroribus suis præfracte adhæreat. Quamquam in hoc etiam casu ferenda est nonnunquam Infidelis pacifici, quin etiam & identidem molesti cohabitatio; cum nempe ex ejus dimissione sequeretur Religionis contemptus, vel Reipublicæ perturbatio; quæ nulla erit in Regionibus jam pridem Christianis, at multa foret apud Sinenses vel Japonicos: ubi etiam ob nascentis Fidei fervorem cohabitatio hæc longe minus habet periculum quam apud nos, ubi caritas tepescit in dies, vixque moentes scintillas emittit. Hinc

83 R. ad 2. cum qui converti non vult, recusare cohabitationem Fidelis, quatenus eam solum concedit quæ Fidelis interdicta est, non per præceptum D. Pauli, sed per præceptum Ecclesiæ, quæ vetare gravibus de causis potuit ne Fidelis cum Infideli obstinato commoraretur, ne ab eo rursus ad infidelitatem traheretur, nisi cohabitationem hanc causæ graviores exigent.

84 Ad id quod additur de Innocentio III. & aliis Doctoribus: R. 1. hinc sequi suam esse contrariæ opinioni probabilitatem, at non ideo nostram minus esse probabilem; cum ut advertit Sanch. disp. 74. n. 20. faciat experientia ut novæ ponderentur rationes quæ ab antiqua praxi ad oppositam

stam infleunt. Sic aliquando periculum Calicis secularibus concessi minus visum est, quam nunc & merito videatur. Idem est de Baptismo per immersionem, &c. 2 Non dico generatim cum Sanchez recusationem conversionis esse semper sufficientem dissolvendi Matrimonii causam: quin & existimo virum ab uxore Infideli, modo pacifica, non debere recedere in circumstantiis in quibus Apostolus recessum hunc prohibebat. At cum eodem Sanchez & aliis pluribus existimo, conversionis negationem esse causam discessionis multis in casibus sufficientem; & pene semper cum de Judæis agitur, prout Romæ observari didici.

Inst. Matrimonii dissolutio non est a Christo concessa nisi in favorem Dei. Atqui non exigit favor Dei ut Fidelis ab Infideli pacifico recedat. 85

R. dist. min. Non exigit in omni casu, C. Non exigit in casibus in quibus cohabitationem hanc & quidem legitime interdicit Ecclesia, N. Itaque non exigit semper favor Dei ut Fidelis ab Infideli pacifico recedat: quin exigere potest ut eidem etiam non ita pacifico cohabitaret; puta cum aliqui timere est ne propter commotionem ex crebris Matrimoniorum dissolutionibus oriundam, ejiciantur Evangelii Præcones. At secluso illo scandalis & turbarum casu, aliunde vero posita Ecclesie Lege quæ cohabitationem hanc prohibeat, exigit favor Fidei, proinde Dei, ut pertinax errori adhesio sit causa discessionis; quia experimento compertum est Infideles plerumque, Judæos præsertim, cohabitationem pacificam non polliceri, nisi ut Partem Fidelem lacrymis suis, precibus, amicorum suasionibus ad errorem revocent. 86

Inst. 2. In dubio favendum est Matrimonio ejusque insolubilitati, cum in istius possessione sit de Jure divino: Atqui sumus in casu dubio: Dubium enim est an periculosa futura sit Fidelis conversi cum Infideli cohabitatio. 87

R. dist. maj. In dubio favendum est Matrimonio, nisi gravior causa, quæ etiam de Jure divino, contrarium exigat, C. Si ob sit causa gravior, N. Obest autem qui maximus esse debet favor Fidei, ex arcta & continua cum Infideli sponso necessitudine multum periclitantis, & frequenter subversa.

Ut solvantur nonnullæ quæ supersunt difficultates.

Quæres 1. an Fidelis conversus possit semper ad nova vota transire, quando Infidelis vel converti renuit, vel pacifice converso cohabitare. 88

R. neg. cum Abulensi in 1. Reg. 8. q. 55, & Sanchez, ead. disp. 74. n. 5. Si enim Fidelis ante vel post receptum Baptisma lapsus sit in adulterium, quod sibi ab Infideli innocente condonatum non fuerit, non poterit novum inire Matrimonium; quia privilegium novi Matrimonii non est concessum a Christo, nisi ut Infidelis a Fide non deterreat metu perpetui cælibatus. Atqui in eo quem expendimus casu timor cælibatus non a Fide impendit, sed ab injuria comparti illata & non condonata. Ergo.

Atque id, salvo Sedis Apostolicæ judicio, extenderim, etiam si innocens eo præcise veniam neget, quod compars Fidem amplexa sit, vel amplecti proponat; quia sicut Marius debitam sibi a Titia summam non remittit de facto, licet dimissionem ejus ideo solum recusat, quia Titia copiam sui recusat; sic & in præsentis. Si tamen Pars Infidelis vel adulterium condonet, vel in adulterium ipsa labatur, vel novum contrahat 89

Matrimonium, licebit Fideli ad alia vota commere: Quod ut pro ultima parte magis innotescat,

- 90 Quæres 2. an sicut Infideli converso novum inire Matrimonium licet in casibus supra memoratis, sic & liceat infideli.

R. Id quidem licet Infideli, cum Fidelis novas nuptias celebravit, quia posterius hoc Matrimonium est concomitanter dissolutio prioris. At antea non licet, quia secundi conjugii facultas tantum concessa est in favorem Fidelis. Unde quicquid secus factum erit, ad adulterium revocabitur, etiamsi Fidelis ipse adulterio se dedat; quia adulterium tribuit jus separationis quoad thorum, non quoad novum conjugium.

Quæres 3. an opus sit Judicis Ecclesiastici Sententia, ut Fidelis aliud Matrimonium ineat.

- 91 Resp. Sylvius in q. 59. art. 4 opus esse Sententia illa, cum Infidelis solum converti reuit, non autem pacifice commorari. Contra vero Sanchez, ibid. n. 11. generatim statuit in neutro casu requiri Sententiam Judicis. 1. Quia Matrimonium etiam consummatum Infidelium dissolvitur, ex Christi privilegio, per novum Fidelis conjugium, sicut Matrimonium ratum per Professionem Religiosam. Atqui ad istius dissolutionem opus non est Sententia Judicis. 2. Quia nec Divus Paulus, quando privilegium illud manifestavit, nec Romani Pontifices cum illud exposuerunt, ullam de qualicumque Sententia mentionem fecere. 3. Quia ita docet pars Theologorum longe maxima.

- 92 Et si autem a trita sententia recedere nolo, melius tamen, ac utriusque conjugis salutis tutius crediderim, ut nihil fiat novi inconsulto Episcopo, vel saltem Neophyti Directore. 1. Quia cum semel ad novas nuptias devotum est, jam pene desperata est conversio sponsi, infidelis; quando vero res sunt integræ sperari utcumque potest Partem Infidelem legitimo conjugis amoris esse cessuram. Ad id autem multum conferre possunt sapientis Directoris monita, quæ etiam Fidelem, quandoque prioris conjugii pertasum, cohibere valent & sistere ad tempus. Ergo æquum est ut de re tota distincte commoneatur, præsertim cum a Deo benedici soleant quæ fiunt ope & ministerio Pastorum.

- 93 2. Quia fatentur omnes non esse licitum ad novas nuptias transmeare, nisi Pars Infidelis sufficienter admonita fuerit, an velit converti, vel saltem sine Creatoris injuria cohabitare; secundum id Concilii Tolertani IV. Can. 62. *Quod si admoniti noluerint, separantur*. Atqui melius judicabit Antistes vel Director, quam alius quilibet, an præcesserit monitio sufficiens.

- 94 3. Quia hæc pene una est via impediendi quominus Pars Catholica præpropere ad novum Matrimonium transitu, alias nuptias magis quam ipsam Fidem inhiasse videatur.

- 95 Quæres 4. an si Fidelis absque præmissa monitione aliud Matrimonium contrahat, valide contrahat.

R. de hoc Matrimonio judicandum videri sicut de eo quod contrahit vir de prioris conjugis morte necdum satis certus. Unde sicut istud valet, si verum sit uxorem ejus occubuisse, non autem, si hæc sit in vivis; sic & illud de quo loquimur. Quamquam pertinacia infidelis (potissimum Judæi) facilius præsumi potest, minorique probatione indiget, quam mors compartis,

partis. Unde, prout annotavimus, permittit Pius V. ut Indi novæ Hispaniæ, qui nihil de uxoribus suis rescire possunt, ad alia vota pertranseant. Quod ad eos etiam extendi solet quorum compartes adeo distant, ut nonnisi difficillime resciri possit num priori sponso cohabitare, vel etiam converti velint. De quibus adi Decretum Gregori XIII. apud Pontium, l. 7. c. 48. n. 23. qui ib. n. 22. docet in his occasionibus opus esse dispensatione Pontificia, quam facile, si tamen *urgens causa fudeat*, concedi declarat Benedicte XIV. ubi infra n. 3. pag. mihi 221.

Ceterum, si Infidelis tempus & inducias ad deliberandum postulet contra fraudem, expectandum erit donec rem totam perpenderit. Quod si de die in diem moras de industria necere videbitur, non erit diutius immorandum, ait Sanchez, n. 18. Malim tamen ut tunc certum & idoneum præfigatur Infideli tempus, quo semel elapso ad præteritum non detur regressus. Id autem nemo faciet consultius quam legitimus Pastor. Quin & opera prætium fuerit, ut dum vel præfigitur tempus Infideli, vel is admonetur, adhibeantur testes, qui veritati testimonium reddant, si postmodo lis de valore secundi Matrimonii moveatur. Ita suadet ibid. Sanchez, n. 19.

Quæres 5. an Infidelis qui tres ante susceptum Baptisma habuit uxores, quæ omnes ejus exemplo Fidem amplexæ sunt, ex iis quam volet retinere sibi valeat.

R. cum S. Thoma in 4. dist. 39. q. unic. a. 3. ad 4. *Non est verum Matrimonium Infidelis, nisi cum illa cum qua primum contraxit: unde si ipse cum omnibus suis uxoribus convertatur, potest & debet cum prima cohabitare, & alias debet abjicere.*

Sed quid si Infidelis ille primam suam conjugem, prout sua sibi Legge permillum erat, repudiasset; vel hæc aut secunda ei in gradu prohibito esset consanguinea? Annon tertiam servare tenebitur?

R. repudium illud, utpote Legge divina jam prohibitum, nullius esse momenti: unde uxorem hanc primam, si converti velit, ad se revocare tenebitur. Nec nocet consanguinitas per solos Ecclesiæ Canones prohibita; quia, ut scribit Innocentius III. Cap. 8. *De divor. & Cap. 4. De consan. & affin. Pagani Constitutionibus Canonicis non arstantur.* Aliud fuerit, si eadem uxor in gradu Legge divina prohibito sit consanguinea; tunc enim ab ea necessario recedendum erit, & adherendum secundæ, quæ sola vere fuit uxor. Hac autem renuente converti, poterit abjici tertia, & alia assumi, quia nullum fuit de Jure Matrimonium ejus: quod autem de Jure nullum est, nullum parit effectum. Decentius tamen erit, & Christianæ caritati consentaneum magis, ut hæc potius quam alia ducatur: *Ducatur*, inquam, quia denuo est desponsanda, cum nunquam vere desponsata fuerit. Vid. Pontas v. *Empêchement de la differ. de Relig. Cas. 2.*

Quæres 6. an si uxor convertatur postquam vir ejus cum Fidele contraxit, teneatur is post hujus secundæ mortem ad primam reverti.

R. negat. Matrimonium enim semel dissolutum nullam amplius vim habet. Quod autem vim jam non habet, ad nihil respectu uxoris dimisse obligat.

Quæres 7. quem ex utroque parente sequi debeat proles: an contra-
verum, an Infidelem?

R. cum S. Thoma, *ibid.* art. 4. ad 4. *Proles aut. pervenit ad perfectam etatem, & tunc poterit libere sequi patrem Fidelem, vel matrem Infidelem, (quia nemo ad Fidem cogendus est, licet ad eam omnimodis sit alligandus) vel est in minori etate constituta, seu necdum alsecuta usum rationis ; & tunc debet dari Fideli, quia etsi tunc maxime indiget matris obsequio ad educationem, quoniam tamen, ait Gregorius IX. cap. 2. De convers. Infidel. mater, si apud eam puer remaneret, posset illum adducere ad infidelitatis errorem, in favorem Fidei Christiane respondendum patri eundem puerum assignandum.*

101 Quæres 8. an Judæus ad Fidem conversus, ut ambages ab uxore sua sibi suscitandas devitet, possit ei scribere libellum repudii.

R. neg. ita late Comitulus, Lib. 1. q. 126. Paucis vero Benedictus XIV. de Synodo Diœc. Lib. 6. c. 4. n. 6. qui *desolabilem hunc abusum* proscipit an. 1747. Et vero libellus ille repudii peccat dupliciter; 1. quia Matrimonii alterius licentiam concedit, quam nemo jam concedere potest, cum a Christo sit revocata; 2. quia efficit ut Christianus compareat coram Tribunali Judæo, cui nulla jam competit auctoritas.

S E C T I O T E R T I A.

Seu

DISSERTATIO DE LIBELLO REPUDIÏ.

102 **E**Tsi divortium & repudium in usu communi promiscue sumuntur, multum tamen a se discrepant. Divortium enim est conjugum separatio, sive quoad thorum solum, id est quoad conjugalis debiti reditutionem; sive quoad cohabitationem, vel in perpetuum, vel ad tempus. Repudium vero est utriusque conjugis omnimoda separatio quoad ipsum fœdus & vinculum. Quin apud Jurisperitos ipsa Sponsalium directio & rescissio divortium nuncupatur.

103 Certum est repudium Hebræis in exteriori foro certis de causis fuisse permixtum. Sic enim loquitur Moyses, Deut. 24. 1. *Si acceperit homo uxorem, & habuerit eam, (id est, cohabitaverit ei, ut vertunt LXX. vel cum ea concubuerit, ut fert Caldeus) & non invenerit gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribat libellum repudii, & dabit in manu illius; & dimittet eam de domo sua: cumque egressa alterum maritum duxerit, & ille quoque oderit eam, dederitque ei libellum repudii, & dimiserit de domo sua, vel certe mortuus fuerit, non poterit prior maritus recipere eam in uxorem; quia polluta est, & abominabilis facta est coram Domino.* En legem repudii: hujus vero formam sic ex *Vatablo* & aliis exhibet *Cornelius* a Lapide in eundem locum, pag. 972. *Ego R. Simeon, Filius R. Abraham, filii R. David, filii R. Salomonis, die prima mensis secundi, anno 5296. a creatione Mundi, h. c. & in Civitate Nabim, ex animi mei consensu, & sine ulla coactione, repudiavi Rachel filiam R. Moysi, filii R. Joseph, filii R. Jacob, & dedi ei libellum repudii in manu, schedam abscessionis, & signaculum divisionis, ut sit a me abjecta, & abeat quocumque velit, & nemo possit illi prohibere, juxta Constitutiones Moysi & Israel.*

Rc-

Brevior erat apud Romanos divortii formula, his solum contenta ¹⁰⁴ verbis: *Res tuas curato: res tuas tibi habeto*; eaque coram Magistratu fiebat, ut liquet ex tit. *De divortii*; quod etiam a Judæis servatum fuisse merito conjicit citatus supra Interpres. Eundem apud Medos & Persas morem invaluisse, patet ex Cap. 1. Esther, v. 19. Idem & de Philistinis colligitur ex Judic. 15. v. 2.

Jam ut questio hæc penes se totam expendatur, quatuor veniunt discutienda: 1. & præcipue an libellus repudii non in exteriori tantum, sed & in conscientia foro, Deo dispensante; licitus esset: 2. quibus de causis: 3. qui tunc ritus servari deberent; 4. an sicut viris uxores, sic & uxori- bus viros dimittere liceret. Postrema hæc Capitula nullam Theologis difficultatem faciunt; at circa primum sciuntur gravissime.

1. Enim nonnulli pene incerti quo se ferant, utriusque partis mo- ¹⁰⁵ menta proponunt & solvunt; neutram definiendo. Ita S. Thomas in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. quest. 2.

2. Alii repudium Judæis permisum fuisse volunt, ut non quidpiam ¹⁰⁶ a peccato immune, sed ut minus malum, quo graviora, præcipue vero uxoricidium, vel asperæ tractationes, vitarentur. Ita S. Hieronymus, Lib. 1. in c. 5. Matth. & alibi passim. Idem apud Sanchez, Lib. 10. disp. 1. n. 5. tuerentur D. Bonaventura, alique plures, quos sequuntur Estius in 4. dist. 33. §. 9. Sylvius Suppl. q. 67.

3. Existimant alii cum Cajetano in cap. 19. Matth. repudii praxim ¹⁰⁷ fuisse equidem malam, sed eo solum gradu, qui dispensante Deo venialem culpam non excederet.

4. Demum sentiunt alii repudium ex Dei concessione, licet ad cor- ¹⁰⁸ dis duritiam facta, culpæ omnis experte fuisse, & dissoluto per ipsum Matrimonio datam exhinc liberam ad alia vota transcendendi facultatem. Ita Bellarmin. Lib. 1. de Matr. Cap. 17. ad 14. Sanchez ubi statim, & apud ipsum plures, Pontius, Lib. 7. c. 50. Cornelius a Lapide ibid. Becan in Analogia, Cap. 24. Quibuscum sit

CONCLUSIO I. Matrimonii per repudium dissolutio, non tantum in Judæis tolerata fuit, sed iisdem, dispensante Deo, licita.

Prob. 1. Quia juxta generalem Augustini regulam, Lib. 3. de Doctr. ¹⁰⁹ Christ. c. 10. Scripturæ verba, ea maxime quæ continent Leges, quibus nihil obscuri subesse debet, naturali & obvio sensu, quantum fieri potest, intelligi debent. Atque citata Moysis verba, naturali & obvio sensu accepta, non significant meram minoris mali ad fugiendum majus permissionem, sed veram facultatem juris. Neque vero aliter loquitur Moyses, cum res proponit quas ex Adversariorum confesso licitas esse constet. Ergo.

Prob. 2. ex his ibid. verbis: *Cumque egressa a priori marito alterum maritum* ¹¹⁰ *duxerit, & ille quoque oderit eam, & dimiserit: non poterit prior maritus recipere eam in uxorem.* Atqui si per repudium non dissolvebatur Matrimonium prius, nec simpliciter dici poterat *maritus*, qui eam secundo loco duxerat, sed *scortator*; nec pie ac prudenter eam ad se redeuntem suscipere prohibebatur prior, isque duntaxat, secundum Adversarios, vere maritus. Quid enim iniquum magis, quam præcludere marito vias omnes quibus divortii, id est gravissimi sceleris injusticiam resarciat? Ergo.

Prob.

- 111 Prob. 3. Quia libellus repudii Hebraice *Keritut*, id est *abscissionis & divisionis* scheda nuncupatur. Atqui abscissio & divisio non meram quoad thorum, sed omnimodam separationem exprimitur.
- 112 Prob. 4. Quia, ut solide Bellarminus, Cornelius a Lapide & alii, si ipsum Matrimonii fœdus per libellum repudii solutum non fuisset, permissio hujus libelli valde inæqualis fuisset, ne dicam iniqua. Vir enim conjuge una quoad thorum rejecta, aliam vel alias plures advocare potuisset, quia tunclicita erat viris polygamia. Contra vero femina, quæ tamen infirmiores sunt, toto vitæ cursu cœlibem agere vitam, quandoque sine ulla sua culpa, coactæ fuissent, quia nusquam mulieri licuit plures simul habere viros. Atqui id & in se durum est, & durius erat in Gente Judæa, cui pene ignota erat continentia.
- 113 Prob. 5. Quia fieri non potuit ut divina Lex, Lex sancta & immaculata, qualem fuisse Mosaicam nemo ambigere potest, adulteria publica toleraverit; cum vel ipsam adulterii suspensionem aquis zelotypiæ, n. 5. 14. subjiceret. Atqui tolerasset tamen, si libellus repudii non dissolvisset Matrimonium, cum dimissa ab uno conjux palam nuberet alteri. Sane minus cimen fuisset uxoricidium raro contingens, & Legibus plectendum severe, quam publicum & impune adulterium.
- 114 Prob. 6. Quia vix ac ne vix quidem concipi potest, nec Moysen, nec Prophetas, qui tot alia longe gravia minus, ut accessum ad menstruatam, ram crebro & tansevere carpebant, nusquam hæc, quæ cum repudiatis tam frequentia erant, adulteria corripuisse. Atqui tamen nullibi adversus ea, quantum ad ipsam substantiam insurrexerunt. Ergo.
- 115 Prob. 7. Quia libellus repudii soli tantum uxori a veromarito dari poterat. Atqui is cui repudiata ab uno mulier nupserat secundò loco, eidem & ipse repudii libellum tribuere poterat. Ergo non secus ac priore vere erat maritus.
- 116 Prob. 8. Quia Levit. 21. 14. prohibetur ne Sacerdos ducat *viduam, repudiatam; & sordidam atque meretricem; sed virginem puellam de populo suo*. Ergo aliis licebat repudiatam non secus ac viduam ducere, eaque nec sordida nec meretrix reputabatur, cum ab istis distinguatur in sacro Textu.
- 117 Prob. 9. Exodi 21. v. 3. sancitum est ut si Dominus dederit servo suo uxorem, & hæc pepererit filios & filias, mulier & liberi ejus sint domini, servus vero, si voluerit, post septem annos egrediatur liber: unde servus uxore orbabatur & liberis. Atqui si tunc temporis indissolubile fuisset Matrimonium, mulier illa toto vitæ decursu continere coacta fuisset sine culpa sua. Id autem cum improbable sit, dicendum videtur cum Bellarmino Deum tunc facile dispensasse circa vinculum Matrimonii, sicut & circa polygamiam dispensabat.
- 118 Obj. 1. Cum Christo neganti fas esse homini dimittere uxorem suam quacunque de causa, id objecissent Pharisei Matth. 19. 7. Quid ergo Moyses mandavit dare libellum repudii, & dimittere? Ait illis Christus: Quoniam Moyses ad duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere uxores vestras. Ab initio autem non fuit sic. Ubi Salvator & verbum mandavit, quo male nsi erant Judæi, mutat in verbum permisit; & repudium non nisi ad duritiam cordis permisum esse docet, ut quod primæ rerum institutioni adversetur. Unde sic: Quod tantum permisum est ad duritiam cordis, & recipi.

& reipsa contrarium erat primæ institutioni, non fuit permisum ut licitum ad excusationem culpæ, sed ut minus malum ad immunitatem pœnæ. Atqui repudium Judæis permisum est, &c.

R. neg. maj. Aliud est enim rempermittere ad duriciam cordis, quæ mala **119** est; aliud rem quæ permittitur esse malam; nec semper quia hæc primæ institutioni contraria sit, sequitur eam malam esse; quia primæ institutio, licet naturæ consentanea magis, magisque perfecta, dispensationem admittere potest. Sic jampridem per Quadragessimam permittitur collatio, seu cœnula vespertina, licet ab initio non fuerit sic. Et tamen cœnula hæc, tametsi ad duriciam cordis permisa, non solum pœnæ immunitatem habet, sed & excusationem culpæ; quia Ecclesia ut filiorum suorum infirmitati consulere, legis suæ severitatem temperavit. Atqui pariter potuit Deus, ut Judæorum infirmitati consulere, primæ Matrimonii institutionis rigorem moderari. Ergo sicut ex S. Th. in 4. dist. 33. q. 2. art. 2. quasi inc. 2. ad 4. *quædam permittuntur infirmis corporaliter, quæ non permittuntur sanis; nec tamen infirmi peccant permissione sibi factautes;* sic & Judæi facta sibi propter infirmitatem suam licentia uti potuerunt. Vere tamen subindicavit Christus libellum repudii a Moyse mandatum non esse, sed tantummodo permisum; tum quia sapius longe est a mandando, qui permittit; tum quia dubio procul maluisset Deus ut Judæi, sicut & Christiani conjuges, alter alterius onera portarent, quam ut repudiandi facultate uteretur: licet simul maluerit ut ea facultate uteretur gens cervicosa, & prona in scelus, quam ut perpetuum cum uxore invisæ societatis impatiens, eandem veneficio vel plagis tolleretur; quod, ex Chrysostomo Lib. de Virginitate, cavere voluit Moyses. Quanquam neque hic defuit mysterium, quia voluit Deus significare se repudiatorum Synagogam, & ipsius loco desponsaturum sibi aliam Ecclesiam.

Inst. Non potest quis licentia sibi ob malum principium concessa uti **120** sine peccato. Atqui libellus repudii non nisi ob malum principium Judæis permisus erat, nempe ob duriciam cordis. Ergo.

R. neg. maj. Licet enim uti dispensationibus propter causas infamantes **121** concessis, ut diximus T. II. Atqui hæc propter rem in principio malam conceduntur, metu majoris mali. Ergo mala quidem erat cordis Judæici dispositio, sed non mala quæ propter eam indulgebatur dispensatio. Utique honestus erat ejusdem finis, intentio videlicet fragilitati Judæorum subveniendi.

Obj. 2. si valuisset in conscientia libellus repudii, uxor dimissa potuisset sine peccato ad novas nuptias transire. Atqui non poterat. Quæ enim ob novas nuptias polluta erat & abominabilis, non tantum coram hominibus, sed & coram Domino, hæc sine peccato non transibat ad novas nuptias. Atqui. Minor patet, tum ex citato Deuterone. Textu, tum ex Jeremiæ 3. v. 1. ubi: *Vulgo dicitur: Si dimiserit vir uxorem suam, & recedens ab eo duxerit alteram, numquid revertetur ad eam ultra? Numquid non polluta & contaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamen revertere ad me, & ego suscipiam te.* Ubi quæ post repudium nubis alteri, polluta est, abominabilis, contaminata, digna demum quæ meretrici comparetur.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. R. 1. Hebraica, Chaldaica, & LXX. Versio **122** legunt,

legunt, quia abominatio hoc est coram Domino; id est, quia orbicularis ille nuptiarum regressus, per quem maritus alteri uxorem suam ad tempus commodare aut locare videtur, est quid coram Domino abominabile, fucatique tantum divortii, veri autem lenocinii rationem habet. Hæc quæ genuina est solutio difficultatem totam perimit. Uxor enim dicitur *polluta* per semen secundi viri a quo cognita est, ut explicat Cornelius a Lapide.

124 R. 2. dist. min. Mulier illa dicitur polluta legaliter, C. Moraliter, Subd. Polluta respectu prioris mariti, cui eam denuo ducere prohibitum est ut quid abominabile, C. Polluta per secundum quod iniit conjugium, N. Itaque vel pollutio de qua loquitur Moses, tantum erat legalis, ut existimat S. Thomas, ibid. quæst. 3. ad 5. prout pollutus erat qui mortuum aut leprosum, tetigerat, non immunditia culpæ, sed immunditia quadam legali: vel si moralis erat, non cadebat in secundum dimissæ uxoris conjugium; (alioqui enim, vetari debuisset, quod nullibi factum legitur) sed in priorem maritum, qui uxorem ad tempus dimittendo, non tam repudiare hanc visus esset, quam tradere adulterandam: imo & cui hæc divortii faciendi & rescindendi facilitas novam quotidie repudiorum occasionem dedisset. *Ægrius* quippe uxorem repudiabat maritus sciens se eam nunquam recipere posse, ut ex Oleastro annotat Cornelius.

125 Ad id quod additur ex Jeremia, eadem est responsio: repudiata mulier non est, sed erit polluta, si ad eam ultra revertatur vir ejus prior: non autem ex eo præcise quia alium inquisierit conjugem; quod non tam ipsi, quam priori qui eam despexit viro, imputandum est.

126 Nec nocet comparatio apud Jeremiam instituta; hæc enim a minori ad majus in hunc modum procedit: Mulier a viro suo semel dimissa, statim ut nupsit alteri, a priori illo jam non recipitur. Ergo multo minus deberem recipere te, quæ non nupsisti alii, sed fornicata es cum amatoribus multis, & omni te idololatriæ dediisti. Tamen revertere ad me, & ego suscipiam te.

127 Obj. 3. Non aliter permisit Deus Judæis uxores suas dimittere, Deuter. 24. quam usuras ab alienigenis percipere, Deuter. 23. 19. Atqui ita Deus usuras Judæis ad duritiam cordis permisit, ut, licet minus esset malum eas ab extraneis accipere, quam a fratribus, nunquam tamen exaëtio hæc vacavit a culpa. Ergo.

128 R. 1. Dici potest non permitti, Deuter. 23. usuram etiam respectu alienigenæ, sed hunc esse loci hujus sensum: *Si quem usuris opprimas, hunc non habes ut fratrem, sed ut hostem.*

129 R. 2. Negari potest minor, & dici cum S. Ambrosio, Lib. de Tobia, c. 15. Judæis permisum fuisse, Deo supremo bonorum omnium Domino in concedente, ab alienis, hostibus suis, usuras recipere, quia ab hoc usuram exigere licet, quem non fit crimen occidere. Vide Tractatum nostrum de Contractibus.

130 R. 3. neg. maj. Longe enim alia est usuræ, alia repudiiconditio. Usuram Deus pluribus in locis, ut Psal. 24. 5. & Psal. 54. 12. generatim interdixisse Judæis videtur. At vero repudium ita permisit expressa Deut. lege, ut illud nullibi, seu per se, seu per Prophetas suos reprehenderit.

Jam

Jam vero, ut pro more sapienter differit S. Thomas hic, q. 67. art. 3. O. Quia Lex vetus, quævis gratiam non conferret, tamen data erat ut peccatum ostenderet, ut communiter Sancti dicunt. . . . Si Judæi repudiando uxorem peccassent, hoc saltem eis per Legem aut Prophetas indicari debuisset, secundum id Isaïæ 58. Annuntia Populo meo scelera eorum. Alias viderentur nimis esse neglecti, si ea quæ necessaria sunt ad salutem, quæ non cognoscebant, nunquam eis nuntiata fuissent. Ergo cum sæpius moniti fuerint quantum ad usuram, atque semel quidem quoad repudium, magnum inter utrumque debet constitui discrimen.

Inst. Atqui reapse Deus per Prophetas libellum divortii reprehendit. 131
Prob. Subf. ex Malach. 2. 16. ubi hæc leguntur amare & ironice dicta: Cum odio habueris uxorem, dimitte. Operiet autem iniquitas vestimentum ejus, nempe dimittentis. Unde Hebraice habetur, vestimentum tuum; id est, Ita redundabit iniquitas tua, nullo ut vestimento contegi possit. Ergo.

R. ad 1. neg. Subf. Ad 2. neg. consequentiam. Neque enim hic re- 132
darguuntur Judæi ex eo uno quod uxores suas dimitterent, sed quia dimitterent temere & sine causa; quin & plurimum ut Ethnicas uxores sibi addiscerent. Patet id ex solo contextu: v. 11. Habuit Juda filiam culticem Dei alieni; atque ut eo perveniretis miseri, operiebatis lacrymis altare Domini, fletu & mugitu uxorum inique repudiatarum, ita ut non respiciam ultra ad sacrificium vestrum. Et si autem vobis permissum est uxores vestras dimittere, non tamen sine causa gravi, & multo minus ut ducatis idolorum cultrices.

Obj. 4. Ex Augustino, Lib. de Bono conjugii, cap. 8. Libellus repudii 133
magis fuit exprobratio divortii, quam approbatio. Rursum ex eodem ib. cap. 18. Sicut duobus pluribusve servire, sic a viro vivo in alterius transire connubium, nec tunc licuit, nec nunc licet, nec unquam licebit. Ergo.

R. 1. nihil certi in hujusmodi quæstionibus decerni posse ex auctori- 134
tate Patrum, quia alii ab aliis dissentiunt, sicut & Interpretes.

R. 2. non ideo malum dici posse libellum repudii, quia in eo 135
apparuerit quædam divortii exprobratio. Ad hanc enim satis erat ut repudium primæ institutioni adversaretur; non vero necessum erat ut absolute malum esset. Sic in institutione Regis non quædam apparuit, sed maxima fuit exprobratio novi quod Israelitæ expetebant regiminis, secundum id Dei ad Samuelem, I. Reg. 8. v. 7. Non te abjecerunt, sed me, ne regnem super eos. Atqui tamen legitima fuit novi Regis electio, & ipse Rex legitimus: unde cap. 10. 17. Filii Belial dicuntur, qui despexerunt eum.

Ad id quod additur ex cap. 18. dist. Nec tunc licuit, nec nunc licet a 136
viro vivo in alterius transire connubium citra Dei dispensationem, C. Cum illa dispensatione, N. Sane vero licitum est mulieri ad Fidem convertere a viro suo in casibus supra expressis ad alium virum transire.

Obj. 5. Ex natura rei latum esse debet discrimen conjugium inter & 137
liberam fornicationem. Atqui nullum fuisset in hypothesi nostra: Ut enim viro ab uxore ad uxorem, sic uxori a viro ad virum transire permissum fuisset; quod ita facilitatum est, ut teste Hieronymo, Lib. adversus Jovinian. repudiatæ quædam conjuges altero nuptiarum die denuo nupserint alteri.

R. neg. min. 1. Quia soluta fornicatio ab objecto in objectum currit 138
con-

contra Leges, filiosque, si parit, parit illegitimos, nec eis providere satagit: Secus in Lege Mosaica, ubi & ritus ad divortium præscriptos fervari oportebat, & filii pariebantur legitimi, & iis indubie providebatur. 2. Quia divortium non nisi gravibus de causis, & quidem a viro solo, fieri poterat, iisque a Iudice approbatis: quæ omnia nescit fornicatio. Quod autem refert Hieronymus, mulieres quasdam semel & iterum paucos intra dies nupsisse, non Legis vitium probat, sed Populi Lege forsitan abutentis. *Forſan* dico, quia fieri potuit ut mulier immerito rejecta, paulo post ab alio ex caritate vel misericordia susceperetur: Ut quædam ex mox & passim dictis magis magisque elueſcant, sit

CONCLUSIO II. Repudium gravibus solum de causis permisſum erat. Has exprimit Scriptura nomine fœditatis, cujus de vocis sensu non omnino convenit inter eruditos.

- 139 Prob. 1. pars, tum quia probabile non est conjugii dissolutionem, quæ res est gravissima, levibus de causis sub Lege durissima fuisse permisſam, tum quia Malachias in Textu superius adducto eos qui temere, ac veluti gratis, uxores suas repudiabant, ut iniquitatis gravissimæ reos exhibet.

- 140 Prob. 2. pars ex ipsa divortii lege, ubi: *Si acceperis hominem uxorem, & non inveneris gratiam ante oculos ejus propter aliquam fœditatem, scribes ei libellum repudii.*

- 141 Prob. 3. pars, quia fœditatem illam alii aliter explicant. Tertullianus, Lib. 4. contra Marcionem c. 34. eam de solo adulterio interpretatur. Alii de gravi ejusdem suspitione: utrique forte perperam. 1. Quia mulier adultera, secundum Legem Mosaicam non demittebatur; sed vel obreuebatur lapidibus, si constaret adulteram esse; vel aquarum zelotypiæ examini subjiciebatur, si suspecta esset de adulterio. 2. Quia Matth. 19. 3. Christum interrogabant Pharisei *an quacumque ex causa liceret uxorem dimittere*. Ergo supponebant plures esse repudii causas, at rescire volebant, num omnes a Christo probarentur.

- 142 Alii igitur fœditatem hanc cum Lyrano exponunt de defectu omni tam corporis, quam animi, Matrimonio superveniente, eo præsertim qui prolis bono noceret; ut sunt lepra, sterilitas, comitalis morbus: item rixatrix insoles, amor vini, & similia, quibus sane laxiores Judæi alia multa leviora addidere, ut patet ex interrogatione Phariseorum.

CONCLUSIO III. Plures erant divortii scribendi ritus.

- 143 Prob. Quia decem divortii ceremonias referunt eruditi plures ante & post Maldonatum. Necessum enim erat, 1. ut uxor non abcederet nisi volente marito; 2. ut libellus in manu uxoris traderetur; 3. ut ei testes ad minus duo subscriberent; 4. ut tres tum viri, tum & mulieris generationes scriberentur; 5. ut scriberetur libellus literis rotundis, perspicuis, & ita distinctis, ut alia aliam non attingeret, ne aliquod irreperet vitium Scripturæ; 6. ut si vel attramenti guttula in libellum decideret, nihil ille haberet auctoritatis, sed alium scribi oporteret; 7. ut in eo nullum appareret lituræ * vestigium, ne vitii cujuscumque suspectus esset; 8. ut charta longior esset quam latior; 9. ut testes quotquot aderant, suo quisque sigillo libellum muniret; 10. ut diceret maritus: *Accipe libellum repudii & esto a me abjecta, & cuicumque viro permissa.*

- 144 His probabiliter addendum est libellum repudii palam coram Iudice datum

datum fuisse, tum ut is animos sedaret, si poterant sedari; tum ut partes lentius ac maturius procederent; tum quia Judicis presentia non minus quam testium in re tam gravi necessaria erat.

Sunt qui cum Becano in Analogia sua aliud admittant secreti divortii genus, per quod vir uxorem sine strepitu forensi abjiceret, de quo illud intelligunt Matth. 1. 19. *Joseph, cum esset iustus, & nollet eam, Mariam, traducere, voluit occulte dimittere eam*. At forte non aliter B. Virginem dimittere voluit Joseph, quam ab ea in Regionem longinquam recedendo, ne vel innocentem accusaret, vel adulteræ videretur assentari: plane *iustus*, qui suum cuique reddebat, Deo timorem, uxori caritatem, sibi cautionem.

CONCLUSIO IV. Solis viris uxores repudiare datum erat, non uxoribus viros.

Prob. 1. Quia ius illud nullibi mulieribus concessum fuisse legitur. 145

2. Quia mulieres licentia illa multo facilius abusæ fuissent quam viri; qui cum plures uxores ducere possent, moerorem de una conceptum alterius solatio lenire poterant. 146

3. Quia Josephus, Lib. 15. cap. 11. ubi refert Costobarum a Salome Herodis sorore repudiatum fuisse, ait id factum præter Legem Mosaicam. *Lex enim nostra, inquit, solis maritis ius repudii permittit: mulieribus autem, ne dimissis quidem fas est nubere, nisi prioris viri permissu; quæ posterior pars non habetur expresse in lege Mosaiica; sed colligi videtur ex hac libelli repudii formula: Abeat quocumque velit; clarius vero ex decimo ritu supra recensito ubi maritus ait: Eslo a me abjecta, & cui-cumque viro permitta.* 147

Ergo iniqui, tenebatur uxor adultero coniugi cohabitare. 148

R. neg. Et si enim ab eo per repudium discedere non poterat, at poterat per divortium, quoties adulterium, furor, aliæque causæ graves id exigerent. Hoc enim & Christianis & aliis quibuslibet jure naturali permixtum est. At eo differt divortium a repudio, quod istud auferat vinculum Matrimonii, illud solam, manente vinculo, cohabitationem. 149

S E C T I O Q U A R T A.

An Christianorum Matrimonia solvantur per adulterium?

FAmosæ quam nunc ingredimur quæstioni ortum dedit subobscura hæc 150
& anceps Christi sententia, Matth. 19. v. 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mæchatur*. Primo enim intuitu dubium apparet an exceptio hæc, *Nisi ob fornicationem*, referenda sit tantum ad verbum *dimiserit*; an etiam ad verbum *duxerit*. Inde nimirum duplex exurgit sensus longe dissimilis: si enim prædicta exceptio referatur ad verbum *dimiserit*, erit is propositionis Christi sensus: *Quicumque dimiserit uxorem suam, quod non licet nisi propter fornicationem ejus, si aliam duxerit, mæchatur*. Si vero exceptio referatur ad verbum *duxerit*, hæc erit Textus Christi interpretatio: *Qui dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, excepto fornicationis casu, mæchatur*. Unde juxta posteriorem hunc intellectum licebit ob fornicationem uxoris aliam uxorem ducere; juxta

juxta priorem vero licebit quidem dimittere fornicariam, sed non ad alias nuptias transire. Fatendum tamen disjunctivam hanc non omnino esse necessariam, sed propositionem Christi medio inter utrumque mox assignatum sensu exponi posse, de quo infra:

- 151 Jam multiplex est vel fuit olim ea de re opinio, 1. enim existimant nonnulli quætionem hanc adeo intricatam esse, vix ut à privatis solvi posset. In ipsis divinis Scripturis, ait Augustinus, Lib. de Fide & Operib. cap. 19. (T. 6. p. 685. E.) ita obscurum est utrum & iste, cui quidem sine dubio alteram licet dimittere, adulter tamen habeatur si alteram duxerit, ut, quantum existimo, venialiter ibi quisque fallatur. Et Lib. 2. Retract. cap. 57. Scripsi duos Libros de adulterinis conjugis, quantum potui secundum Scripturas cupiens dissolvere difficillimam quætionem. Quod utrum enodatissime fecerim, nescio: imo vero non pervenisse ad hujus rei perfectionem sentio; quævis multis finis ejus aperuerim, &c. Plus audent hodie Catholici, præeunte Ecclesiæ judicio.

- 152 2. Fuerunt e veteribus Hæreticis qui repudii, adeoque & novi conjugii facultatem cuique pro nutu indulgerent. Sic Ebionæi apud S. Epiphanium, hæres. 30. nu. 18. Non unius duntaxat nuptiis affinitates inter se conjungebant, sed si cui divortium facere libuerit, ac notum inire Matrimonium, ad tertias & septimas usque nuptias permittebant. Simile quidpiam Marcioni exprobrare videtur Tertullianus, Libr. 4. adversus ipsum, cap. 34. Si, ait, omnino negas permitti divortium a Christo, quomodo tu nuptias dirimis?

- 153 3. Erasimus an. 1515. biennio antequam erumperet factio Lutheri, per adulterium tam viri quam femina Matrimonium dirimi docuit in suis ad Cap. 7. Ep. I. ad Cor. Annotationibus. Negavit quidem id se intendisse, postquam vidit se a Facultate Parisiensi damnatum: At eo tendunt verba ipsius, de quibus infra.

- 154 4. Lutherus vir novi cujuscunque systematis avidus, nullius tenax, etsi nihil in Scripturis reperiret, docuit an. 1520. in Lib. de Capt. Babylon. errare Papam, cum divortium concedit extra causam fornicationis, quam solam Dominus excipit. At eadem pagina oblitus sui cupit vehementer definiri, non a Papa vel ab Episcopis, sed a viris duobus eruditiss æque ac bonis, Matrimonium dissolvi post decennem absentiam, vel quando conjugum alter ab altero discedit nunquam reversurus; proinde cupit definiri ut verum id, quod in Papa condemnavit ut errorem. Nec dubium quin eruditos illos æque ac pios duos homines reperit Hæresiaracha (neque hi enim ulli unquam Novatori defuerunt.) Siquidem an. 1523. dum exponeret cap. 7. Ep. 1. Corinth. scripsit, Matrimonium quoad fœdus dirimi posse; 1. Cum falsus Christianus conjugem Christianam deserit; 2. cum conjux conjugem ad furtum vel aliud peccatum inducit; 3. cum ob frequentes rixas molesta est ac gravis cohabitatio; 4. cum unus conjux diu abest. Demum an. 1530. in Libro de Causis Matrimonialibus subdidit Lutherus, pauperem quæ nupsit diviti, neque hunc, quia reclamant parentes istius, potest retinere, posse aliud Matrimonium amplecti.

- 155 5. Marcinus Bucerus, Luthero impudentior, contendit in cap. 19. Matth. posse aliud, soluto priori, contrahi Matrimonium quoties quacumque de causa conjugum alter alteri non se commodum præbet. Sicque, ait post

Tapperum Bellarminus, Lib. 1. cap. 15. facilius, auctore Buceo, solvitur Matrimonium, quam ceteri contractus civiles. Hi enim ob solam contrahentium malitiam nunquam dirimuntur.

6. Calyinus, Lib. 4. Institut. cap. 19. §. ult. *tyrannicam* vocat Legem ¹⁵⁶ quæ viro, qui adulteram repudiaverit, alteram inducere non permittit. Calvinò reverenter subscribit Kemnitius, Part. 2. Examinis Concilii Trident. Utrique concinit Marcus Antonius de Dominis, Spalatensis Archiepiscopus & apostata, Lib. 5. de Republ. Christ. cap. 11. n. 7. & seq. Hos Novatorum errores prottrivit primum in Erasmo Facultas Parisiensis an. 1526. in aliis vero Trident. Synodus, Sess. 24. Can. 5. & 7.

Utroque hoc sacri Concilii Decreto litem hanc quantum ad Catholi- ¹⁵⁷ cos pertinet, dirimi oportuerat. Sed pro misera temporum conditione non ita res cessavit. Launoius liquidem in Tractatu de Regia in Matrimonium Potestate, a p. 452. ad 523. *longam ac tædiosam* Patrum utriusque Ecclesiæ a Christo ad Trid. usque Synodum texuit seriem, ex qua demonstrare enititur vinculum conjugale ex verbis Christi apud Matth. 19. propter alterius conjugis fornicationem dissolvi posse. Quod si quis in Traditionis hujus decursu occurrat Scriptor, qui aliud a Launoio sentire auit, hunc ille, ut solet, velut in Christi & Ecclesiæ doctrina peregrinum comiter & urbane excipit. Neque vero qui Innocentio I. & Eugenio IV. non parcat, sacre, cujus membrum erat, Facultati Parisiensi suam in Erasmus censuram condonat. Hæc enim ab ipso pag. 508. traducitur quasi *modum excedens, ac propter tenuitatem suam, notæ censoriæ & Censuræ nomini nec respondens, nec respondere valens.* ^{Town. p. 135.}

Sed numquid igitur sacram omnibus Synodum Tridentinam ¹⁵⁸ erroris insinuat Launoius? Nequaquam: sed quæstionem de solubili vel insolubili per adulterium Matrimonio, atque editum ea de re Canonem non ad dogma spectare propugnat, sed ad meram disciplinam, quam pro jure suo, non obstante continua Ecclesiæ praxi, immutare potuit sacra Synodus. Subdit Constantiensis Doctor, pag. 517. Oratores Reipublicæ Venetz, quorum ad postulationem Patres Canonem septimum, uti refert Pallavicinus, temperarunt, *magna quidem suis ad Tridentinos Patres admonitionibus consecutos esse: at majora consecutos sine dubio, si Orientalis Ecclesiæ opportunitatibus Romanæ & Occidentalis Ecclesiæ opportunitates admisissent.* Censet proinde Launoius concessuros fuisse Patres Tridentinos, ut Matrimonium dirimi possit adulterii causa: quasi vero id quod iidem Patres *Evangelicæ & Apostolicæ doctrinæ* non parum adversari docent, potuissent approbare?

Modicam sane difficultatem faceret nobis Launoius; at magnam fa- ¹⁵⁹ cessunt Græci. Hi nempe Matrimonia quoad sædus propter adulterium dirimunt, ut fatentur omnes, & constat ex Goario in notis ad Euchtologium Græcorum, pag. 384. Hanc autem praxim apud eos non esse novam hinc liquet, quod hanc ipsis an. 1439. objecerint Florentini Patres, Sess. 25. ubi quæstiones inter undecim Græcis propositas hæc legitur numero decima, (T. 13. Conc. pag. 523. E.) *Quare conjugia dirimitis, dicente Domino: Quod Deus conjunxit, homo non separet?* Cui postulato canonicè non satisfecit Mytilensis Antistes, qui Græcorum suorum nomine respondebat.

160 Quæ vero sit hujus apud Græcos consuetudinis origo non adeo facile definiri potest. Non defuerunt qui variam ab initio Græcæ & Romanæ Ecclesiæ Traditionem fuisse existiment, ita ut Latini citatum Matthæi 19. textum de sola quoad thorum dimissione semper intellexerint, Græci vero eundem constanter intellexerint de dimissione quoad vinculum. Quasi vero duplex & e diametro adversa ejusdem Textus ab Apostolis manare potuerit interpretatio. Alii Græcanicam praxim ex eo natam censent, quod Græci Patres nec pauci, nec infimi nominis, verba Christi de omnimoda conjugum separatione interpretati sint. Alii cum Arcudio rati ne unum quidem esse e Græcis Doctoribus, qui a Latinis circa præsens punctum dissentiat, (quod vix admitti posse liquebit ex dicendis) inducunt Matrimonii ex adulterio rescindendi consuetudinem repetunt ex Legibus Imperatoriis, quæ primum impugnatæ a SS. Patribus, semper tamen reviviscentes, a timidioribus demum toleratæ, postmodum vero adoptatæ, sensim ac sine sensu tam altas egere radices, ut nulla jam tanto malo medendi spes affulgeat.

Græcorum partibus ultra recti & æqui limites favere tres potissimum e Catholicis, nimirum Cajetanus, Catharinus, & Launoius.

161 Cajetanus Commentario in cap. 19. Matthæi, etsi opinionem suam timide proponit, eo tamen propendet, quod Matrimonium ex adulterio dissolvi queat. *Quoniam, inquit, non audeo opponere me contra torrentem Doctorum & judiciorum Ecclesiasticorum, ideo dixi Textum Matth. 19. nihil dissonare de dimittente fornicariam. Intellego igitur ex hac Domini Jesu Christi Lege licitum esse Christiano dimittere uxorem ob fornicationem carnalem ipsius uxoris, & posse ducere aliam uxorem, salva semper Ecclesiæ definitione, quæ hactenus non apparet.* Hæc ille, cujus e memoria exciderat id quod anno 1439. tum in Florentina Synodo, tum in Decreto Eugenii IV. sancitum fuerat.

Turn.
p. 139.

162 Catharinus in Opusculo de Matrimonio, q. ult. & in Lib. 5. Annotationum adversus Cajetanum in fine, quæstione in utramque partem versata, tria demum statuit, 1. nec ex Evangelio, nec ex Apostolo colligi posse, non licere in causa fornicationis aliud mære Matrimonium; 2. id tamen, quoniam variis Canonibus prohibitum sit, nonnisi de Ecclesiæ judicio & consensu fieri posse; 3. neque id utrique conjugii, sed soli viro esse permissum.

163 Uterque is Theologus inde dignus est venia, quod prior obiit anno 1534 proinde ante Synodum Tridentinam; posterior vero, licet aliquot Concilii Sessionibus interfuerit, quia tamen denatus est an. 1552. Sessioni 24. in qua de Matrimonio actum est an. 1563. interesse non potuit. Quanquam & audacioris Theologi nomen, quod a pluribus promeruit Catharinus, ex eo etiam obtinet, quod ut expediat se a variis Rom. Pontificum Decretis, quæ Matrimonia propter adulterium dirimi posse negant, tranquille responderet, *Decretales Pontificias hæc in materia non esse definitivas Fidei, sed judiciales sæcili: profiteri autem ipsos Summos Pontifices Romanos a suis Prædecessoribus aliquando in his de Matrimonio judicis erratum fuisse.* Quod ultimum an vere in præsentis negotio dictum sit, infra expendemus.

164 Demum ceteris audentior Launoius eo plenius velis tendit, ut Matrimonium

monium ex institutione Christi ob adulterium dissolvi queat. Facilis est, inquit pag. 452. ac expeditus sensus verborum Christi, Matth. 19. atque non tantum dimittendi uxorem fornicationis causa, sed etiam aliam ducendi potestatem facit. Quin & Part. 2. art. 2. cap. 2. pag. 328. hæc scribit Launojus: Non memini legere me ullum existisse Concilium, ullumve Pontificem, qui ante Justiniani tempus solum bona gratia Matrimonium Canone vel Decreto corfixerit. Differt porro, juxta eundem Theologum, pagina 327. bona gratia a libello repudii, quod bona gratia divortii causas habet nullas, bihet vero libellus repudii. Unde ex mente Constantiensis Theologi, facilius, nihil reclamante vel Ecclesia, vel Principe, solvebatur Matrimonium Christiani, quam Judæi. Istud enim nonnisi per libellum repudii causas exigentis solvebatur: Illud autem ex bona gratia, seu ex mero Partium consensu. Atqui utinam hanc Launoji conjectationem perstrinxisset Thiersius aliquis, minus tamen acriter quam is Launoji Opusculum de Auctoritate negantis argumenti. Id nos pro modum tentabimus, sed intra moderationis christianæ fines. Sit

CONCLUSIO. Vinculum conjugale dissolvi non potest propter adulterium Partis alterius.

Prob. 1. ex Scriptura. Marci 10. 11. Qui-umque dimiserit uxorem suam, 165
& aliam duxerit, mœchatur. Et si uxor dimiserit virum suum, & alii nups-
erit, mœchatur. Luc. 16. 18. Omnis qui dimittit uxorem suam, & alte-
ram ducit, mœchatur; & qui dimissam a viro ducit, mœchatur. Unde sic:
Qui abrogando repudii licentiam, statuit generatim, & sine ulla ex-
ceptione, nec virum ab uxore, nec uxorem a viro jam posse dimitti,
statuit consequenter dimissionem hanc ne adulterii quidem causa fieri
posse. Atqui Christus in Textibus mox adductis repudii licentiam ab-
rogando, generatim & sine exceptione ulla. . . . Voces enim omnis &
quicumque, ut neminem excipiunt, sic nec ullam causam excipiunt. Un-
de easdem ponderans Augustinus, Lib. 1. de adul. Conjug. cap. 9. n. 10.
(T. 6. pag. 322. G.) Qui ergo nos sumus, inquit, ut dicamus, est qui mœ-
chatur, uxore sua dimissa alteram ducens; & est qui hoc faciens non mœcha-
tur; cum Ecce gelum dicat omnem mœchari, qui hoc facit?

Idem confirmat Apostolus, ad Romanos, 7. 2. ubi: Quæ sub viro 166
est mulier, vivente viro alligata est legi: si autem mortuus fuerit vir ejus,
soluta est a lege viri. Igitur vivente viro v. cabitur adultera, si fuerit cum
altero viro: si autem mortuus fuerit vir ejus, liberata est a lege viri, ut non
sit adultera, si fuerit cum alio viro. Et 1. ad Corinth. 7. 10. Iis qui Ma-
trimonio sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non
discedere: quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Un-
de sic: Qui repetit arque inculcat Matrimonium ex Domini præcepto
sola morte dirimi, ita ut mulier a marito etiam legitime discedens,
(utique gravibus de causis, quas inter primam sedem obtinet adulte-
rium) debeat manere innupta, nisi vero suo reconciliari malit; ille ex
consequenti docet vinculum conjugale non dissolvi per adulterium. At-

Cc 2

qui

* Impatientem calumniam demonstrat vel is Opusculi Thiersiani Titulus: „ Joannis
Bapt. Thiers. . . defensio . . . in qua Launoji fraudes, calumnix, plagia, impostu-
re, mala fides, & Linguarum Græcæ & Latine inscientia aperiantur, multiplici-
ter errores confutantur. “ Tantum animis celestibus ira.

qui Apostolus : . Unde Augustinus, Lib. 2. de adult. conjug. cap. 5. (T. 6. p. 406. C. D.) *Hæc verba Apostoli toties repetita, toties inculcata, vera sunt, viva sunt, sana sunt, plana sunt : Nullius viri posterioris mulier uxor esse incipit, nisi prioris esse desierit. Esse autem desinet uxor prioris, si moriatur vir ejus, non si fornicetur : Licite itaque dimittitur conjux ob causam fornicationis ; sed nec carebit illo vinculo, etiamsi nunquam reconcilietur viro carebit autem, si mortuus fuerit vir ejus. Ergo juxta S. Doctorem, imò juxta Apostolum ipsum, fornicatio est quidem uxori causa recedendi a viro in perpetuum, sed non est causa cur alteri nubat. Unde si cœlibem vitam agere non possit, debet viro suo reconciliari. Quod autem de uxore dictum est, & in maritum cadit, quia conjugal is nexus utrinque pariter obstringit, vel solvitur.*

- 167 Prob. 2. ex Patribus Græcis, non omnibus equidem : fatendum enim candidè ex iis nonnullos accepisse fuisse, nonnullos etiam a vero deerrasse. Præcipuos indagabimus.

Obiit sub an. 80. Hermas, cui Origenes & Hieronymus existimant a S. Paulo salutem dici, Rom. 16. v. 14. sic Lib. 2. Pastoris, Mandato 4. n. 1. (Edit. Cor. T. 1. pag. 87.) Dominum interrogat. *Si permanserit in vitio mulier? Et dixit: Dimittat illam vir, & vir per se maneat. Quod si dimiserit mulierem suam, & aliam duxerit, & ipse mœchatur. Et postea: Propter penitentiam ergo non debet, dimissa conjuge sua, vir aliam ducere. Hic actus similis est in viro & in muliere. Atqui in eo Textu, quem prudenter omisit Launojus, habetur expressa verbis clarissimis orthodoxa sententia de vinculo Matrimonii post adulterium permanente, tam in viro quam in muliere, ut bene observat Cotelerius, nota 16. idque ob rationem pietatis plenam a Domino constitutum est; quia nempe, ait Hermas, potest in hujusmodi adulteris penitentia esse; cui aditum præcluderet festina Matrimonii alterius celebratio, si hæc permisa fuisset.*

- 168 S. Justinus Martyr, qui circa annum Christi 150. claruit, sub initium Apologiæ I. refert factum Mulieris Christianæ, quæ verita ne si de cætero eodem cum adultero conjuge lecto, eademque uteretur mensa, impietatis quoque ejus foret particeps, misso illi qui apud vos Gentiles dicitur repudii libello, ab eo separata est. Atqui libellus repudii, quem hic describit Justinus, non in plena Matrimonii dissolutione consistit, ut male fingit Launojus, pag. 453. sed in sola quoad lectum & mensam separatione, quæ sane sufficiebat ut mulier impietatis viri adulteri particeps non censetur; ulterius vero progressa potuisset marito plene & integre rejecto penitentiam viam occludere, ut paulo ante docebat Hermas. Ergo.

- 169 Confirm. Quia si quæ sit in Justino ambiguitas, hæc a nemine melius quam ab ipso Justino tolli potest. Atqui universim & indistincte statuit S. Martyr in Apologia 2. pag. 62. cum qui repudiatam a viro altero uxorem ducit, adulterium committere; idque inter capita Christianæ Doctrinæ a Christo circa castitatem data recenset. Ergo noster quoque erit Justinus.

- 170 Athenagoras, Atheniensis, Philosophus Christianus, qui anno 176. superstes erat, in Apologia quam pro Christianis Marci Antonini ævo tenuit, sic loquitur pag. 37. *Ut natus est unusquisque nostrum manet, vel nuptiis copulatur unicis: secundæ enim decorum quoddam adulterium sunt. Qui enim uxorem suam dimiserit, & duxerit aliam, adulteratur, inquit Dominus noster:*

neque

neque illam dimittere concedens cujus delibata est pudicitia, neque alteram ducere. Atqui in hoc quoque Textu, quem caute etiam prætermisit Constantiensis Theologus, disertim statuitur vetitum esse Christiano viro, ne uxorem vel impudicam dimittendo, alteram ducat, quia alioqui adulterii reus est secundum Legem Domini. Et vero qua ratione secundum adulterii causa Matrimonium permisisset Athenagoras, qui vix secundum, post mortem prioris conjugis, Matrimonium permittit?

S. Clemens Alexandrinus, qui circa an. 220. floruit, Lib. 2. Stromatum sic loquitur, pag. 310. *Quod autem consult Scriptura uxorem ducere; nec a conjugio unquam permittit discedere, legem aperte constituit: Non dimittas uxorem, præterquam propter fornicationem. Adulterium autem existimat conjungi Matrimonio, vivo altero ex separatis.* Atqui hic juxta Clementem permittit equidem Lex ut uxor propter fornicationem dimittatur; at stricte vetat ne vir ad alias nuptias transvolet. 1. Quia nunquam permittit unum ab alio in perpetuum discedere, 2. Quia cum alter ex separatis, propter fornicationem scilicet, quæ sola hic recensetur separationis causa, vivo altero novum init Matrimonium, illud Lex adulterium existimat. Ergo male respondet Launoïus, pag. 454. post verba ultima supplendam esse exceptionem prius a Clemente factam, Nisi ob fornicationem; cum Clemens, qui separationem permittit fornicationis causa, continuo subdat, adulterum esse unum ex separatis, qui vivo altero novum contrahit Matrimonium.

Confir. ex iis, quæ præcedentia continuo subsequuntur, verbis, quæ rescevit Launoïus: *Qui autem dimissam accipit uxorem, mœchatur eam, hoc est cogit eam mœchari. Non solum autem qui dimisit, est ejus (mœchix) causa, sed etiam qui eam suscepit, præbens mulieri peccandi occasionem: si enim non suscipiat eam, revertetur ad virum.* Unde sic: Si vir, dimissa propter fornicationem uxore, liber maneret & sui juris, nec mœcharetur qui eam acciperet in uxorem, quia per dimissionem soluta esset a lege prioris viri, nec peccaret qui eam in perpetuum abjiceret prior maritus; nec eam ipse recipere posset, utpote qui dimittendo, suum solvisset Matrimonium. Atqui tria hæc, quæ Launoïanam exceptionem subvertunt, S. Clementis Textui aperte repugnant. Ergo.

Origenes, Clementis Discipulus, tam dure & dubie passim loquitur de Matrimonio, ut si prodesse nobis nequeat, haud multum obesse possit, 1. enim sic digamiam infectatur, ut digamos a Regno Dei videatur excludere, Homil. 17. in Lucam, prout alibi annotavimus. 2. Comment. in Matth. pag. 365. Tom. 1. Edit. Huet. sic habet: *Jam vero contra Legem Scripturæ mulieri vivente viro nubere quidam Ecclesiæ Rectores permisissent agentes contra id quod scriptum est. .* Mulier alligata est quanto tempore vir ejus vivit: *Et contra illud: Igitur vivente viro mulier vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro: Non omnino tamen sine ratione: hæc enim contra Legem initio latam & scriptam ad vitanda peiora alieno arbitrio morem gerentes eos permisisse verisimile est.* Ubi Rectores id quod contra Scripturæ Legem permisissent, non omnino sine ratione permisissent, 3. Sic prosequitur p. 364. *Dicit vero fortasse Judæus quispiam vir. .* Jesum ipsum, cum dixit: *Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, repudiandæ uxoris potestatem fecisse haud*

fecit ac Moysen, quem pro duritie cordis Populi Legem tulisse dixit; & illud, Deuteron. 24. 1. Quia scditatem in eo invenit, idem esse dicit ac fornicationis causam, propter quam jure mulier a viro repudiari possit. Verum huic respondendum est, etiamsi ex Legis mandato mulier adulterii rea lapidibus necanda sit, non ita scditatem esse intelligendam: nec enim propter adulterium, vel similem aliquam turpitudinem, libellus repudii scribendus est, & conjugi in manus tradendus; sed quodlibet forsitam peccatum scditatem nuncupasse Moysen, quod si a viro deprehensum erit in uxore, qua gratiam coram viro non inveniat, libellus repudii scribitur, & e viri domo emititur. Tum vero deinde Servator noster haudquaquam connubii solvendi propter nullum aliud flagitium facultatem concedit, quam solam fornicationem in uxore deprehensam, sic ait: Omnis qui dimiserit uxorem suam; excepta fornicationis causa, facit eam mœcham. Queri autem potest an uxorem repudiare non liceat, nisi in adulterio deprehensa sit, verb. gr. propter veneficium, vel quod infantem ab utroque genitum, viro peregre profecto, interfecerit, vel ob aliam quamlibet causam: Quin & si adulterii quidem insons viri domum clam diripuisse & expulisse animadversa sit, rogaverit aliquis an ejusmodi uxorem ex æquo & bono repudiet, utpote velante Servatore ne quis, excepta fornicationis causa, uxorem suam repudiet: utrobique enim aliquod apparet absurdum, quod an revera absurdum sit ignoro: tanta enim pati & tolerare flagitia, quæ adulterio & fornicatione pejora censi queant, plane a ratione videbitur alienum; rursum contra Servatoris præceptum ogere, nemo est quin impium esse confiteatur. Ac proinde in animo meo id disputo, curiam non dixit: Nemo uxorem, excepta fornicationis causa, repudiet; at ait: Qui dimiserit uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham. Qui enim uxorem adulterii minime ream repudiat, causam ei adulterandi præbere nullus est qui inficias eat; nam si vivente viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro, & repudiata ea occasionem illi dat iterum nubendi, per id efficit sane ut adultera sit; at quæ in veneficio oppressa est, vel eodem patravit, dimittere, utrum excusationem habeat, necne, ipse disquiret. Hæc Origenes, quæ per longum referenda duximus, ut mens ejus percipiatur: eaque utinam objecisset sibi, nec prorsus dissimulasset Auctor Operis de Re Sacramentaria, pagina 450. Melioris fidei Tournelyus Textum hunc vix in bonum sensum flecti posse fatetur. Nimirum vero docere videtur Origenes, 1. repudii eam speciem propter adulterium in nova Lege permitti, quæ propter scditatem permittebatur in antiqua. Jam vero repudium quod in antiqua Lege permittebatur, ipsa erat Matrimonii dissolutio. 2. Dubitat Origenes annon propter veneficium liceat viro dimittere uxorem, sicut propter adulterium. Atqui si de sola quoad thorum & cohabitationem dimissione loqueretur, nullus esset dubitandi locus. 3. Docet eum qui extra casum adulterii dimittit uxorem, huic præbere iniquam occasionem iterum nubendi. Ergo supponit ex dimissione per adulterium fieri ut uxores denuo nubant. Id autem plenam Matrimonii dissolutionem importat.

174 Forte tamen reponi possit ad 1. fateri quidem Origenem, quod vir sponsam adulterii causa dimittere possit, sed eum non expendere an dimissio hæc eodem prorsus modo & effectu fiat in nova Lege ac in veteri.

Ad

Ad 2. esse cur Origenes dubitarit an uxor propter veneficium & ceterum dimitti possit, sicut per adulterium: Dimissio enim propter adulterium de se perpetua est. Potest autem ambigi an item perpetua esse debeat, quæ sit propter veneficium.

Ad 3. Sicut ex eo quod dimissæ ob aliam quam adulterii causam denuo nubere, colligi non potest eas legitime denuo nupsisse; sic nec idem colligi potest de iis quæ propter adulterium dimissæ nova inibant Matrimonia; præsertim cum nunquam permiserit Christus ut adultera denuo nuberet.

Cur autem Adamantium sic exponere malimus, quam omnino desinere, ratio nobis triplex suppetit. 1. Quod concipi vix possit hominem qui secundas nuptias impense redarguit, secundum vivente primo conjugis Matrimonium approbasse. 2. Quod eos Ecclesiarum Rectores, qui mulieri vivente viro novum permittebant Matrimonium, contra Scripturam Legem agere doceat. Atqui credibile non est id unquam permisum fuisse, nisi gravissimis de causis. Unde eos utcumque excusans Origenes, ait id ab ipsis factum ad vitanda peiora. Ergo non credebat Origenes Matrimonium ita solvi propter graves etiam causas, ut ad alia vota transire liceret. 3. Quod si Origenes verba hæc Christi: *Excepta fornicationis causa*, de dimissione-quoad vinculum intellexisset, non potuisset dubitare an propter alias causas uxorem dimittere liceat; quia Christus in uno solum casu libellum repudii permittendo, ceteros manifeste exclusisset. Et hæc tuæ, Lector, censuræ submissa sunt.

S. Gregorius Nazianzenus, cui ob singularem in divinis peritiam inditum est Theologi nomen, qui quæ an. 389. aut 390. celsit e vivis, in secundo Carmine, ubi Virginitatis laudes celebrat, inter alia Matrimonii incommoda illud recenset, quod malum sit remedii expers. Sic ille juxta Jacobi Billii versionem:

*Prospice quanta premunt servos incommoda carnis.
Femina non parva mercatur dote maritum;
Quodque etiam gravius, vitiosum sepe & inertem.
Rursus emenda viro conjux, nec moribus illa
Prædita sepe bonis: quæ sita, attractaque pestis,
Pestis, quam nulla liceat ratione fugare.*

Ergo nequidem propter improbos uxoris mores, ab ipsius conjugio resiliere licitum est.

S. Chrysostomus expendens illud 1. Corinth. 7. *Mulier alligata est Legi*, &c. insurgit in Principum Edicta quibus permittebatur divortium, eaque Ecclesiasticæ Legi repugnare docet. Ne, inquit, mihi Leges ab exteris conditas legas, præcipientes dari libellum repudii & divelli. Neque enim juxta illas judicaturus est te Deus in die illa, sed secundum eas quas ipse statuit. (T. 3. Edit. nov. p. 203. B.) Hic porro divortii legem indefinitæ, ideoque pro omni casu explodit S. Doctor.

Idem, Homil. 17. in Matth. 5. sic loquitur de eo qui uxorem dimisit propter adulterium. Ille, etsi alteram non duxerit, hoc ipso se constituit criminis reum, quod adulteram fecit ex conjugæ, cum hæc nuperit alteri.

Hic vero excipiendo alienam adulter effectus est. Nequaquam enim mihi referas quia illam alter ejecit; nam expulsa quoque uxor esse ejus qui eam expulsi, perseverat.

- 181 Et Hom. 62. in eund. Matth. ad hæc verba: Si sic est causa hominis cum uxore, non expedit nubere, docet mulierem etiam omni nequitia plenam; esse perpetuo retinendam, quamvis onerosum illud & durum videatur. Atqui non docet mulierem etiam quoad thorum perpetuo esse retinendam; cum velit ipse ut vir adulteram conjugem deserat, ne forsan crimine illius polluitur, secundum istud Proverb. 18. 2. Qui tenet adulteram, stultus & impius est. Ergo docet mulierem hanc nequam eo sensu perpetuo retinendam esse, quod initum cum ipsa conjugale vinculum dissolvi non possit.
- 182 Rursum Lib. de Virginitate exponens illud Cap. 7. prioris ad Corin. Epistolæ, iis qui Matrimonio juncti sunt, &c. generatim edicit Matrimonium nulla, quæcumque ea sit, morum alterius conjugis perversione dirimi. Fer, inquit, omnem hanc servitutem, futura demum libera; cum obierit. (Ibid. T. 1. p. 299.) Et paulo post: At quid, si nollet in gratiam redire? Habes alterum effugium atque evasionem. Quamnam? Ejus mortem expecta. Atqui aliud erat effugium in systemate Launoii, nimirum prioris conjugii rescissio, & celebratio novi.
- 183 At, inquit Theologus Constantiensis, p. 463. Chrysostomus, Homil. 26. in Genesim hæc tradit: Audi iterum ipsum Christum dicentem Discipulis: Omnis qui dimiserit uxorem suam, excepta causa stupri, facit illam adulterari. Quam excellens benignitas! Etenim si Infidelis fuerit, vel Pagana, retine: si autem in te peccaverit, & fœderum obliviscitur, & magis aliorum prætulit communionem, licet tibi eam ejicere & repellere.
- 184 Idem in cap. 3. Ilia: Ei qui habet uxorem compertam fornicationis, permittit a se repellere.
- 185 Homil. 17. in Matth. Siquidem reliquit viro unum expulsionis modum, dicendo, excepta fornicationis causa, alioquin in eandem rursus turpitudinem remeant.
- 186 Demum Homil. 19. in Cap. 7. Ep. 1. Cor. docet S. Pontifex per fornicationem nuptias esse dissolutas, universam nuptiarum munditiam avolasse atque discessisse; maritum post fornicationem non esse maritum. Quem postremum locum mirari est prætermisum esse a Launoio.
- 187 R. triplicem funiculum qui e tribus prioribus Chrysostomi locis efficitur, facile abrumpi, quidquid renitatur Launoius. In his enim id unum statuit S. Doctor, quod neminem fugit, uxorem adulteram a marito expelli posse; nullatenas autem eam ira posse dimitti, ut ipsi, vel marito ejus, ad alia vota transire licitum sit. Neque ultimum docere potuisset Chrysostomus, quin principiis a se passim traditis infulte contradiceret.
- 188 Ad ult. dist. Docet Chrysostomus nuptias per adulterium dissolvi quantum possunt, proinde quoad thorum, cohabitationem, mensam, administrationem rei familiaris in communi, fortunæ consortium, &c. C. Docet dissolvi quoad fœdus & vinculum, N. Alioqui enim conjugibus alia præter mortem superelset evasio; quod supra negavit Chrysostomus.
- 189 At, inquires, secundum hanc interpretationem maritus adhuc esset maritus.

ritus. Atqui tamen ex Chrysostomo maritus adulter jam maritus non est.

R. dist. min. Non est maritus quantum ad jura conjugii, sicut pro-
cax & rebellis filius, qui exheredari meruit, jam non est filius quan-
tum ad filiorum jura, secundum id Prodigii, Luc. 15. *Jam non sum di-
gnus vocari filius tuus*, C. Non est maritus, quasi per stuprum rescissæ
sint nuptiæ ejus, N. *Expulsus enim vir, ejus quæ eum expulit, esse perse-
verat*, uti supra dixit Chrysostomus.

Difficilior est Chrysostomo Basilius, cujus quæ certa fuerit sententia vix
potest definiri. Sic enim pro communi dogmate loquitur, Homil. 7. in
Hexameron. (T. 1. p. 68. B) *Quid sibi vult hic sermo? Nimirum necesse
esse ut conjux maritum perferat, licet asperum, licet moribus ferum, nec ob-
ULLAM CAUSAM conjunctionem dirimere velit. Percussor est? Sed
vir tuus est. Temulentusve? At ubi est natura conjunctus. Durusne & im-
placidus? At membrum jam tuum est, & membrorum præstantissimum. Jam
vero conjunctio quæ nulla de causa dirimi potest, nec propter adulte-
rium dirimi valet.*

Idem, vel alius quivis IV. Sæculi Scriptor, ut contra Dupinum censet
Basilii Editor Garnerius, sic loquitur in Libro de Virginitate, n. 41.
(T. 3. p. 626.) *Nonne audis eum adulterari; qui etiam dimissam duxerit? Esi
enim propter culpam fuit dimissa, vivit tamen vir ejus. Et n. 42. eos incre-
pans qui dimissam propter adulterium ducunt: Tu vero, inquit, dum
vivente viro semper cum aliena mœcharis, facilitatem ipsius ad violanda con-
jugii fœdera absurde confirmas. Ergo juxta Græcum hunc Doctorem, sua
IV. Sæculi antiquitate commendandum, qui repudiata propter adul-
terium ducit vivente ejus marito, adulter est.*

Rursum Basilius, Ep. 199. quæ est Canonica secunda ad Amphilo-
chium, sic habet, Can. 48. (Tom. 3. p. 297.) *Quæ a marito relicta est,
mea quidem sententia manere debet innupta. Si enim Dominus dixit. Si quis
relinquat uxorem, excepta fornicationis causa, facit eam mœchari, ex
eo quod eam adulteram vocet, præclusit ei conjunctionem cum alio. Quomodo
enim possit vir quidem esse reus, ut adulterii causa; mulier vero inculpata,
quæ adultera a Domino ob conjunctionem cum alio appellata est? Unde sic
cum Arcudio, Lib. 7. de Matr. cap. 13. pag. mihi 580. Loquitur Basilius
in prioribus loci hujus verbis, de uxore quæ a marito relicta est injuste:
si enim hanc vir iusta de causa dimisisset, non faceret is eam mœ-
chari, sed soli mulieri culpa imputanda foret. Sed qui mulierem, li-
cet injuste dimissam, alii viro nubere vetat, idem a fortiori vetuisset
de ea quæ iuste dimissa est. Non enim melioris est conditionis adul-
tera, quam casta. Ergo.*

Hæc quidem satis aperta sunt, & Ecclesiæ sensum non obscure, con-
tinent. At dubii plurimum atque difficultatis habent quæ continentur
Can. 9. ibi sic S. Doctor. (Ibid. p. 273.) *Æque viris & mulieribus conve-
nit, quod a Domino præsumptum est, non licere a Matrimonio discedere; nisi
ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet: hæc enim etiam
adulteros viros, & in fornicationibus versantes jubet a mulieribus retineri;
cuius tamen viri adulteras uxores dimittant. Quare quæ una cum viro
dimisso habitat, nescio an possit adultera appellari. Crimen enim hic attingit mu-
lierem quæ virum dimisit, quamam de causa a conjugio discesserit. Sive enim
perculsa*

percutta plagas non ferat, ferre satius erat, quam a conjuge separari. Sin autem, quoniam ipse vivit in fornicatione, non habemus hanc in Ecclesiastica consuetudine observationem; imo vero ab infideli viro non iusta est mulier separari, sed propter eventum incertum remanere. Quid enim scis mulier an virum salvum sis factura? (1. Cor. 7.) Quare quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit. Qui autem relictus est, dignus est venia, & quæ una cum eo habitat, non condemnatur. Sed si vir qui ab uxore discessit, accessit ad aliam, est ipse adulter, quia facit ut ipsa adulterium committat, & quæ una cum ipso habitat, est adultera, quia alienum virum ad se traduxit.

Hic tria habentur. 1. Parem ex Christi mandato esse viri & mulieris conditionem in hisquæ Matrimonium spectant, ita ut neutri ab alio discedere licitum sit, nisi ob fornicationem. 2. Contrariam in Ecclesia Græca invaluisse consuetudinem respectu mulierum, quæ propter adulterium a viro dimitti, sed non vicissim eadem de causâ viros dimittere poterant. Atqui horum quidem ratio non facilis, ait S. Doctor, Epistola 199. Can. 21. (Ibid. p. 292.) sed consuetudo sic invaluit. (Quam quidem consuetudinem sustulit Justinianus, æquam mulieribus ac viris a se invicem iustis de causis discedendi facultatem tribuens, ut in hunc Basilii Canonem observat Zonaras.) 3. Inquirere Basilium, 1. an quo in casu uxor contra receptam consuetudinem virum deliquisset, mulier quæ viro huic nuberet, posset adultera appellari: 2. an vir sic a prima uxore derelictus, sit quoque adulter, si aliam ducat, an venia dignus. Ad 1. timide ac dubitanter respondet: Nescio an quæ viro a priori uxore dimisso nubit, possit adultera appellari. Ad 2. assertive magis, virum qui ab hac sua uxore dimissus aliam ducit, esse venia dignum, & ea quæ cum eo habitat, non condemnari. Porro, ait Journelyus, pag. 147: si credidisset S. Doctor, viro etiam propter adulterium dimisso superesse semper firmum primi conjugii vinculum, 1. non dubitasset an adultera nuncupari possit, quæ nubit viro a sua uxore dimisso: 2. nec venia dignum judicasset eum qui sic dimissus aliam duxisset uxorem; neque etiam uxorem hanc secundam subtraxisset condemnatione. Hinc Arcudius, qui, quoniam Veneriis senserat Græcos in eo Basilii Canone, veluti firmissimo presidio suam sententiam collocare, nihil non movet ut vindicet S. Doctorem, fatetur eod. Lib. 7. c. 21. pag. mihi 610: optare quosdam, & se cum ipsis, ut non elset Epistola ista Basiliana quoad hanc partem. Atque eo tandem longum post circuitum delabitur, ut dicat consuetudinem hanc improbari a Basilio, nec unquam ab ipso clare assertum quod vir uxorem adulteram dimittens, possit aliam legitime ducere. Illud postremum libenter agnoscimus, ait idem qui supra Parisiensis Professor: At consuetudinem illam improbasse S. Basilium non ostendit Arcudius: imo quæ jam relata sunt, demonstrant ad minus eum dubium valde & ancipitem fuisse propter illam, quæ invaluerat, consuetudinem.

195 Mihi quidem, si quid in re intricatissima sententiam, timide ac reverenter proponere licebit, postrema Basiliani Textus pars legenda videtur cum puncto interrogante, quod, ut norunt omnes e Mss. Codicibus facile excidere potuit. Sic ergo S. Doctor: *Atque viris & mulieribus convenit secundum sententiæ consecutionem quod a Domino promittatum est, non licere*

licere a Matrimonio discedere, nisi ob fornicationem. Consuetudo autem non ita se habet; (sed contra Domini pronuntiatum) etiam adulteros viros jubet a mulieribus retineri. Quare, inspecta eadem consuetudine, nescio an quæ cum viro dimisso habitas, possit adultera appellari. sed (ecce ubi mutationem crediderim inducendam) quare quæ reliquit, est adultera, si ad alium virum accessit: qui autem relictus est, dignus est venia, & quæ una cum eo habitas, non condemnatur? secundum consuetudinem scilicet; cum dignior venia videatur, quæ ab adultero discedit, quam adulter, qui ut a se discederetur promeruit. Sane, juxta Domini pronuntiatum, Qui ab uxore discessit, & accessit ad aliam, est ipse adulter, &c. His autem sic levissime immutatis plurimum imminuitur difficultas, nisi tollitur; nec jam necesse est dicere cum erudito Basilii Editore, S. Doctorem aliter ante Episcopatum sensisse; ut qui in Moralibus Reg. 73. viro æque ac mulieri novis interdicat nuptiis, sive repudient, sive repudientur. Tunc enim ubique sibi constat sanctus Pontifex, & inductam per Leges Imperatorias consuetudinem, modeste quidem & obscure, sed tamen vere redarguit; nec jam aliud loquitur Canone 9. aliud Can. 48.

S. Epiphanius ad Hær. 59. Catholico Dogmati favere simul & ab eo recedere videtur. Sic enim loquitur n. 6 (T. 1. p. 498. D.) *Scriptum est: Mulier alligata est nuptiis quanto tempore vivit vir ejus: Sin autem mortuus fuerit vir, libera est cui vult nubere (I. Cor. 7.) Quo quidem declarat post viri obitum ab omni illam peccato liberam esse, adeo ut contradicere nemo possit.* Hæc utique partes nostras juvant. At iisdem longe plus nocent quæ habet S. Doctor n. 4. pag. 497. *Qui unam dumtaxat uxorem habuit, majoris, Ecclesie judicio, honore dignus est. Sed qui mortua una non sufficit, cum occasione aliqua stupri adulterique, aut alienius flagitii, cum ea divorcium fecerit, is, si alteram uxorem duxerit, aut alteri viro mulier nupserit, sacrarum Litterarum auctoritas ab omni illos culpa absolvit, neque ab Ecclesia aut æterna vita rejicit, sed propter imbecillitatem tolerandos existimat. Non ita tamen duas ut altera superstitie uxores simul habeat; sed ut ab una separatus, alteram sibi legitime, si lubet, adjungat. Quæ verba benignam interpretationem non ferunt; & eo magis veniunt redarguenda, quod Epiphanius non modo adulterii, sed & alterius cujusque flagitii causa, priores nuptias dissolvi concedat; ex sacrarum, ut ait, Litterarum auctoritate, quæ tamen, si quid in hoc puncto permittant, ob unum adulterium permittunt. Interim perpendat vir Theologus quam parum inter se consentiant Patres qui nobis a Launoio obijciuntur. Origenes siquidem vel ipsos successive bigamos a Regno Cælorum excludere videtur. Basilii, nisi emendationem a nobis tentatam sequi velis, mulierem quæ ab adultero viro discedit, nec accusare prorsus, nec excusare audet. Epiphanius vero ab omni absolvit culpa eos qui, ob quodcumque veri nominis flagitium, aliud a priori Matrimonium contrahunt. Ab his sane incommodis libera est Ecclesiæ Romanæ doctrina. Ceterum non dicit Petavius, prout a Tournelyo, pag. 147. fingitur, hunc Epiphanii locum mendosum esse, sed præcedentem. Vide Anagnadversiones ejus, Tom. 2. pag. 254. Theodorum deserit Tournelyus pag. 148. Hæc tamen illius verba quæ exhibet Launoius, p. 476. Sermon. 9. de Legibus; Cetera uxoris vitia ferri jubet... si vero nuptiarum Leges transiliat, tunc denique copulam solvi jubet: de di-*

196

197

de dimissione quoad thorum & copulam jure intelligi possunt, præsertim cum hæc sola jubeatur. Quæ vero assert Launoius, pag. 506. ex eisdem in Epist. ad Corinth. c. 7. v. 10. Commentariis, Tom. 3. p. 150. *Evangelicam Legem revocat in memoriam* Apostolus. Dominus enim in sacris Evangeliiis dixit; Quicumque dimittit uxorem præterquam causa fornicationis, facit eam mœcham. Propterea adjecit (Paulus) Non ego, sed Dominus. Hoc autem, Maneat innupta, vel viro reconcilietur, non est contrarium illi: Nolite fraudare vos invicem, nisi forte ex consensu. Illa enim dicta sunt iis qui non propter aliam causam, sed propter continentiam solam separantur. Hic autem iis legem statuit qui de aliis rebus contendunt, & conatur quidem infractum servare Matrimonii vinculum: condescendens autem imbecillitati, ei qui separatur continentiam præcipit, hæc etiam ratione prohibens Matrimonii disjunctionem. Cum enim alteri conjungi prohibet, utramque Partem ad prius Matrimonium redire compellit. Hæc, inquam, nihil habent quod Launoii partes adjuvet, habent quod nostras tueatur. Xorem enim dum etiam revocat hanc Christi Legem: Quicumque dimiserit uxorem præterquam causa fornicationis, &c. vult ut juxta v. 10. Apostoli, mulier quæ a viro discesserit, maneat innupta; qui generatim prohibet conjuges a se separatos alteri conjungi, eosque ad prius Matrimonium redire compellit, ut omni ratione disjunctionem Matrimonii prohibeat, ille dubio procul non statuit vinculum conjugii ob fornicationem posse dissolvi. Atqui Theodoretus. Ergo.

- 198 Difficilior sane Asterius Amasenus, qui in Armenia secunda sub an. 380. claruit; quia dum Matrimonia morte tantum & adulterio dirimi docet, non minus ea per adulterium quam per mortem dirimi subindicat. Quia tamen paulo post hanc conjugalis vinculi ex adulterio diremptionem in eo constituit, quod Pars innocens pestem & exitium domus a domo exigit, seu repellat, non ausim pronuntiare eum nobis certo adversari. Neque id indubie postulat comparatio ab eo mortem inter & adulterium instituta; sicut nec exigit comparatio Jeremiæ 13. 23. ut peccator non magis respicere possit, quam *Pardus mutare varietates suas.*

Prob. 3. ex Patribus Latinis, quos quia non æque omnes locuti sunt, sigillatim bona fide librabimus.

- 199 Tertullianus, Lib. 4. contra Marcion. cap. 34. eidem objicienti Christum Moyse adversum esse, quia repudium a Moyse permittum prohibet, sic reponit: Dico Christum conditionaliter nunc fecisse divortii prohibitionem, si ideo quis dimittat uxorem ut aliam ducat. Qui dimiserit, inquit, uxorem, & aliam duxerit, æque adulter est; ex eadem utique causa, quæ non licet dimitti ut alia ducatur: illicite enim dimissam pro indimissa ducens, adulter est; manet enim Matrimonium quod non rite direptum est; manente Matrimonio nubere, adulterium est. Ita si conditionaliter prohibuit dimittere uxorem, non in totum prohibuit; & quod non prohibuit, in totum permittit. Ergo, ait Tournelyus, pag. 148. Christus, in mente Tertulliani, non absolute & simpliciter divortium prohibuit, sed conditionaliter & ex parte; quatenus illud concessit quoad thorum, cohabitationem, & mensam; at sustulit quoad solutionem vinculi, & facultatem novum ineundi Matrimonium.

- 200 Verum hæc viri docti solutio ad minus difficillima est; tum quia in adducto Textu

Textu illud solum Matrimonium manere declarat Tertullianus, quod non rite diremptum est; tum quia cum dumtaxat, ob novas cum dimissa nuptias, adulterii reum esse statuit qui illicite dimissam ducit; tum quia sic prosequitur Tertullianus: Aliud est ubi causa cessat ob quam prohibuit. Nam in Evangelio Matthæi, Qui dimiserit, inquit, uxorem suam præter causam adulterii, facit eam adulterari: atque ita adulter censetur & ille qui dimissam a viro duxerit: ceterum præterquam ex causa adulterii nec Creator disjungit quod ipse scilicet conjunxit.

Et Lib. de Monogamia, cap. 9. Adulteratur qui aliam carnem sibi immiscet super illam pristinam, quam Deus aut conjunxit in duos, aut conjunctam deprehendit: ideoque abtulit repudium quod ab initio non fuit, ut quod ab initio fuit; muniat duorum in unam carnem perseverantiam, nec necessitas vel occasio tertiæ concarnationis irrumpat, soli causa permittens repudium, si forte prævenit, cui præcavetur, videlicet adulterium. Atqui hæc qui leget, non ægre dicet cum Maldonato in cap. 19. Matth. nonnullos veteres, & in his Tertullianum, in ea fuisse sententia, ut liceret marito, dimissa propter adulterium uxore, aliam ducere. Nempe vero repudium quod admittit Tertullianus, id disjungit quod Deus conjunxit; eamque importat ob unum adulterii casum separationem, quam Moyses pluribus de causis permisit. Atqui repudium per quod disjungitur id quod conjunxit Deus; repudium repudio Mosaicò simile, ab eoque tanto discrepans, quod una solum de causa nunc permittatur, ipsam connubialis vinculi dissolutionem importare videtur.

Accedunt hæc quæ scribit idem Tertullianus, Lib. 2. ad Uxor. c. 1. Edit. Pamel. pag. 280. Mulieres quedam divortio, vel mariti excessu, seu morte, oblata continentie occasione, non modo abjecerunt opportunitatem tanti boni; sed ne in nubendo quidem rursus disciplinæ meminisse voluerunt, ut in Domino potissimum nuberent. Ubi secundas ex divortio nuptias non magis quam ex morte redarguit, nisi quatenus continentie repugnant.

Censet tamen Pamelius ad Paradoxum 30. Tertull. pag. 54. eundem nostris a partibus stare, quia Lib. de Monogamia, c. 11. disertè scribit Per mortem utique, non per repudium, solvi Matrimonium; quia, inquit, repudiatis non permitteret Apostolus nubere adversus pristinum præceptum. Ex his autem, quæ clara sunt, obscuriora quæ præmissimus exponi convenit. Unde dici possit Matrimonium ex mente Tertulliani dissolvi quidem per repudium, sed non ita ut ad alias nuptias transire liceat. Mirum certe quod Launojus in gratiam sui adducat Librum de Monogamia, cum in eo Tertullianus ne quidem post mortem ipsam prioris conjugis secundas superstiti coniugi nuptias permittat.

Patres Concilii Arelatensis, quod ex diversis Provinciis an. 314. habitum est, sic fanciunt Canone 10. De his qui conjuges suas in adulterio deprehendunt, & iidem sunt adolescentes Fideles, & prohibentur nubere, placuit ut in quantum potest, consilium eis detur, ne viventibus uxoribus suis, licet adulteris, alias accipiant.

Putat quidem doctissimus Petavius in Animadversionibus ad hæres. 59. Epiphani, emendam esse lectionem Canonis istius in hunc modum: Et non prohibentur nubere, videlicet per Leges civiles. Si enim, inquit, probi-

prohibebantur nubere, non consilium ad eos coercendos, sed præcepti necessitas adhibenda fuerat.

206. At, retenta communi lēctione, quam utique ad Mss. & editos Codices servavit Labbeus, (T. 1. p. 1428.) stat suos Canoni sensus. Docent videlicet Patres Fidelibus prohibitum esse, a Christo scilicet, ne ob uxorum fornicationem alias sibi uxores adsuscant. Quoniam vero secunda hæc Matrimonia Imperatoris Legibus permessa erant, forteque tunc temporis non rata, ne aut bonæ fidei homines nimium perturbent, aut domesticum utramque inter potestatem dissidium concitent, hortantur potius quam præcipiunt. Quamquam aliquando consilia & exhortationes in res vere præceptas, non autem mere liberas, cadunt. Sic cum ait Apostolus ad Titum 2. v. 6. *Juvenes hortare ut sobrii sint*; Et Jannes, Apocal. 3. 8. *Sua deo tibi emere a me aurum ignitum*, &c. neuter ad rem meri consilii, sed uterque ad res maxime præceptas impellebat.

207. Patres Concilii Milevitani III. an. 416: Placuit, inquit Can. 17. *ut secundum Evangelicam & Apostolicam Disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungatur; sed ita maneant; aut sibi reconcilientur. Quod si contempserint, ad pœnitentiam redigantur; in qua causa Legem Imperialem pendam promulgari.* Atqui hic Tridentinæ Doctrinæ præit Ecclesiæ Africanæ doctrina, cum secundas post divortium nuptias omnino prohibeat.

Miratur hic Launoïus quod Imperialem ea de re Legem postulent Antīstites Milevitani; cum, inquit, necdum seculum unum effluxisset, ex quo Legem de hac materia tulerat Constantinus. Ita quidem: verum Legem hanc, etsi meliorem Legibus quas in eodem negotio tulerant Ethnici Principes, ut nondum satis sanam, quin & Evangelicæ & Apostolicæ Doctrinæ adversam revocari, aliamque in ejus locum substitui expetunt. Unde ad Decreti sui firmitatem & robur, Principum, ut a solvent, opem implo rant. Id autem si mirum Launoïo contingit, at vix ulli præter ipsum.

208. Nec minus Africanæ Ecclesiæ sensum exhibet Augustinus; tum quia prædictæ Milevitana Synodo interfuit; tum quia licet præsentem quæstionem semper habuerit uti difficillimam, eo tamen propendit semper ut Matrimonium ne fornicatione quidem dirimi crederet. Sic ille, Lib. 1. de adulter. Conjug. cap. 8. *Majus est adulterium uxore non fornicante dimissa alteram ducere, quam si fornicantem quis dimiserit, & hanc alteram duxerit; non quia & hoc adulterium non est, sed quia minus est ubi fornicante dimissa ducitur altera.*

209. At, inquit Launoïus, pag. 473. Augustinus, tum in Retractionum Libris, quos decem post Milevitanum Concilium annis elucubravit; tum Tract. 9. in Joann. quem post Retractionum Libros emisit, fatetur r. sibi dubium esse an quæstionem divortii enodatissime resolverit. 2. Hæc scribit, L. 1. c. 19. *Propterea in causa fornicationis licet uxorem dimittere, quia ipsa esse uxor prior noluit, quæ fidem conjugalem marito non servavit. Ergo vel non est ist, quem opinamur, Milevitani Canonis sensus, vel ab eo sibi recedendum esse credidit Augustinus.*

210. R. ad 1. Augustinum non fuisse ancipitem; postremis vitæ suæ annis, circa indissolubile conjugii vinculum; sed dubitasse r. an divortium quod permittebatur marito propter uxoris adulterium, liceret & uxori eadem

eadem de causa; 2. an fornicationis nomine mœchia sola proprie dicta intelligeretur; 3. an permissio hæc non haberet locum præcepti, propter istud scripturæ: *Qui tenet adulterus, stultus & impius, &c.* Quæ omnia patent ex citatis S. Doctoris Operibus.

R. ad 2. amare quidem Launoium ut sibi contradicat Augustinus; at nullam ipsa esse objecti loci cum ceteris oppositionem. Eo enim solum sensu adulteram negat esse uxorem, quod per scelus suum juri cuiusque suo renunciaverit, nec jam digna sit uxoris nomine: quemadmodum, uti jam observatum est, non dicitur filius, qui filii viscera exuit, neque Rex, sed Tyrannus, qui Populos opprimit.

Idem fuit ceterarum Occidentis Ecclesiarum sensus: A Romana, ceterarum matre & magistra, exordium ducemus. Sic porro habent Canones Apostolici B. Clementi adscripti, n. 48. (Tom. 1. Conc. pag. 52.) *Si quis Laicus uxorem propriam pellens, alteram vel ab alio dimissam duxerit, Communionem privetur.*

S. Innocentius I. Ep. ad Exuperium Tolosan. cap. 6. hæc habet, (T. 2. Conc. p. 1256. B.) *De his etiam requisivit dilectio tua, qui interveniente repudio aliis se Matrimonio copularunt; quos in utraque parte adulteros esse manifestum est. Qui vero vel uxore vivente, quamvis dissociatum videatur esse conjugium, ad aliam copulam festinarunt, neque possunt adulteri non videri, in tantum ut etiam hæc persone quibus tales conjuncti sunt, etiam adulterium commississe videantur, secundum illud quod legimus in Evangelio: Qui dimiserit uxorem suam, & duxerit aliam, mœchatur, & ideo omnes a Communione Fidelium abstinendos. Unde sic: Repudium generatim loquendo, præcipue fiebat propter adulterium. Atqui tamen universe statuit Innocentius I. nunquam ob repudium licere ad alias transire nuptias; quia quamvis dissociatum videatur esse conjugium, reapse semper subsistit.*

Eidem ad hæserunt doctrinæ, qui Romanæ Ecclesiæ sensum plenius assecuti sunt Ambrosius præsertim & Hieronymus.

Ambrosius, cap. 16. in Lucam, hæc scribit: *Dimittis ergo uxorem quasi jure, sine crimine; & putas id tibi licere, quia Lex humana non prohibet? Qui hominibus obsequeris, Deum verere. Audi Legem Domini, cui obsequuntur etiam qui Leges ferunt: Quæ Deus conjunxit, homo non separet.* (T. 1. pag. 1471. C.)

Respondet Launoius, pag. 461. *Ambrosium in eos invehi qui uxores dimittebant sine crimine, id est sine adulterio. Verum fœde hic allucinator Constantiensis Theologus. Neque enim eos insectatur Ambrosius, qui uxores gratis & sine causa dimittebant, cum id ipsius ævo per Leges non esset permissum; sed illos qui quoniam jure, id est, ut statim explicat se S. Doct. secundum humanam Legem eas dimittebant propter adulterium, se sine crimine esse arbitrabantur. Hinc S. Pontifex, Lib. 1. de Abraham, c. 7. indistincte ait: Non licet tibi uxore vivente uxorem ducere, cum habeas tuam; crimen est adulterii. Quæ propositio esset falsissima, si propter uxoris adulterium, ea vivente, uxorem aliam ducere liceret.*

Hieronymus, Lib. 1. contra Jovinianum docet Paulus, inquit, juxta sententiam Domini, uxorem, excepta causa fornicationis, & repudiatam, viro marito, alteri non nubere, aut certe viro suo reconciliari debere. Hic, faten-

fatente Launoio, p. 465. vetat Hieronymus ne mulier, etiam propter fornicationem dimissa, nubat alteri. Atqui, velit, nolit Laudiois, aqua est in hoc casu viri ac mulieris conditio, juxta Hieronymum. Sicenim loquitur S. Doctor, Ep. 84. alias 30. ad Oceanum: *Praecepti Dominus uxorem non debere dimitti, excepta causa fornicationis; & si dimissa fuerit, manere inuptam: quidquid viris jubetur, consequenter redundat in feminas. Neque enim uxor adultera dimittenda est, & mæchus tenendus.* Ergo non magis adultero quam adulteræ novas licet etiam post repudium contrahere nuptias. Atqui hujus rei nulla fingi potest ratio, nisi quod prius utriusque Matrimonium subsistat. Unde

- 217 Idem S. Doctor in Cap. 19. Matth. *Sola*, inquit, *fornicatio est, quæ uxoris vincat affectum: imo cum illa unam carnem in aliam diuiderit, & se fornicatione separauerit a marito, non debet teneri, ne virum quoque sub maledicto faciat, dicente Scriptura: Qui adulteram tenet, stultus & impius est.* Ubicumque igitur est fornicatio & fornicationis suspicatio, liberæ uxor dimittitur. Sed num ut aliam ducere possit dimittens? Ita quidem censet Launoius, sed male. Sic enim prosequitur Hieronymus: *Et quia poterat accidere ut aliquis calumniam faceret innocenti, & ob secundam quam inhiaret copulam nuptiarum, veteri crimen impingeret, sic priorem dimittere jubetur uxorem, ut secundam prima vivente non habeat. Quod, enim dicit Christus, tale est: si non propter libidinem, sed propter injuriam, dimittis uxorem. Quare expertus infelices priores nuptias, novarum te immittis periculo? Necnon quia poterat evenire ut juxta eandem Legem uxor quoque marito daret repudium, eadem cautela præcipitur ne secundum accipiat virum.* Et quia meretrix & quæ semel fuerat adultera, opprobrium non timebat, secundo præcipitur viro, quod si talem duxerit, sub adulterii sit crimine. Atqui his, quæ tamen in sui gratiam adducit Launoius, plane subvertitur ejusdem systema. Qui enim docet ita quidem licere dimittere adulteram, ut nunquam liceat dimittenti, uxorem secundam prima vivente habere, idque a Christo sapientissime fuisse constitutum; tum quia, si priori uxore dimissa aliam ducere licuisset, potuisset quis secundi Matrimonii desiderio calumniam facere innocenti primæ uxori; tum quia æquum erat ut qui jam infelices nuptias expertus erat, novarum periculo non exponeretur; ille necessario docet licitum quidem esse, imo & necessarium divortium propter fornicationem, sed nunquam licere novi Matrimonii attentionem. Atqui Hieronymus...

- 218 Confirm. Ex S. Doctore uxor potest etiam, juxta Christi Legem, dare marito repudium, scilicet fornicationis causa. Atqui tamen huic præcipitur ne secundum accipiat virum; idque eadem cautela qua viro præcipitur ne secundam accipiat uxorem. Ergo neutri licet ad alia vota transire.

- 219 Non alia fuit mens ceterarum Ecclesiarum. Et id quidem 1. de Hispanicis colligitur ex Can. 9. Illiberitani Concilii, ubi sic legitur: *Fidelis femina, quæ adulterum maritum reliquerit Fidelem, & alterum ducit, prohibeatur ne ducat: Si autem duxerit, non prius accipiat Communionem, quam is quem reliquit, de seculo exierit, nisi necessitas infirmitatis dave coegerit.* Atqui hic tam indistincte quam graviter prohibetur ne mulier, quæ adulterum virum dimisit, nubat alteri; & quia nonnullæ tamen Romanis Legibus adjunctæ, Matrimonia hæc contrahere non dubitabant, Patres qui scelus illud

illud auctoritate sua coercere non poterant, se veris saltem negata Communionis poenis pledebant pro virili; ut in hunc Canonem notat Albalpinus, T. 1. Conc. p. 991.

Nec valet quod objicit Launojus, p. 456. Matrimonium illud irritum non declarari; quin & mulieri huic permitti Communionem, si id necessitatis casus exegerit. Non valet, inquam, quia femina illa a Communionem acceret, donec prior ejus vir de saeculo exierit. Quorsum istud vero, nisi quia posterius ejus Matrimonium pro mero & perpetuo adulterio habetur? Ei autem in necessitatis casu datur Communio; quia, ut in hunc locum observat Mendosa, ibid. p. 1122. vera doloris & poenitentiae signa exhibere censetur, & spondet se ab adulterinis amplexibus recessuram esse, si e morbo sospes evadat.

Adducit etiam Tournelyus, pag. 150. in assertionis probationem, hunc ejusdem Synodi Canonem, n. 72. *Si qua vidua fuerit machata, & eundem postea habuerit maritum quicum machata est, post quinquennium tempus placuit eam Communioni reconciliari; si alium duxerit relicto illo, nec in sine dandam ei Communionem*: At non is est, quem ille fingit, praecitati Canonis sensus pro parte postrema; bene vero iste, juxta Mendosam, ib. pag. 1350. *Si vero alium duxerit, non autem eum quicum peccabat, ei ne in sine quidem dabitur Communio*. Illud enim ultimum majoris intemperantiae argumentum est, quam primum.

2. Idem constat de Ecclesia Anglicana. Hae enim Synodo quae an. 663. habita est sub Theodoro, prout refert Venerab. Beda, Lib. 4. Hist. Anglorum, cap. 5. sic statuit Can. 10. *Si quisquam propriam expulerit conjugem legitimo sibi Matrimonio conjunctam, si Christianus esse recte voluerit, nulli alteri copuletur; sed ita permaneat, aut propria reconcilietur conjugi*. Eo in Textu agitur de uxore gravem ob causam expulsa; cum aliqui permitti non potuisset ut eam ad se non revocaret maritus; & ita permaneret, nempe ab ea disjunctus. Atqui tamen Christianus esse desinit, qui eo in casu alteri uxori copulatur. Ergo.

Idem Beda in Cap. 7. prioris ad Corinth. Epistolae hae habet, quae nescio cur suas in partes trahat Launojus, pag. 481. *Si dimiserit vir uxorem, quod causa fornicationis permittitur, maneat sine uxore*. Qui enim dimissa propter fornicationem uxore, sine uxore manere debet, aliam ducere prohibetur.

Eandem in aliis Ecclesiis viginisse disciplinam patet, de Aquileiensi quidem ex cap. 10. Concilii Foro-Julienfis an. 791. ubi Patres sic quaestionem proponunt, Can. 9. (T. 7. Conc. p. 1006.) *Quoniam in Evangelio ambiguous interponitur sermo, nempe in his verbis: Nisi ob fornicationem queri potest utrum ad solam licentiam dimittendi uxorem, an etiam ad utrumque dictum referatur, hoc est, ad aliam vivente illa accipiendam, quasi dixerit: Qui dimiserit uxorem suam, & aliam, nisi ob fornicationem duxerit mechatur*. Hunc vero nodum adducta Hieronymi auctoritate solvunt. Unde, inquirunt, patenter datur intelligi, quamdiu vivit, adultera, non licere viro impune secundas contrahere nuptias. Unde jam ab initio ejusdem Canonis: *Placuit ut resoluta fornicationis causa jugali vinculo, non liceat viro, quamdiu altera vivit, aliam uxorem ducere*.

De Germanica non minus constat ex Concilio Triburiensi an. 895. ubi sic

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

De

statui-

statuitur, Can. 46. (T. 9. Conc. p. 463.) *Si cuius uxor constuprata fuerit. Episcopus desudet ne ea a viro occidatur. Maritus vero, quamdiu ipsa vivet, nullo modo alteram ducat.*

- 226 Gallicane Ecclesie sensum probant, Arelatense Concilium de quo supra, Sueffionense, an. 745. Can. 9. Parisiense VI. an. 789. Lib. 3. cap. 2. & Nannatense an. 895. Can. 12. quem quia specialem doctrinam continent, hic juvat describere. Sic ergo habet: *Si cuius uxor adulterium perpetravit, & hoc a viro deprehensum fuerit & publicatum, dimittat uxorem, si voluerit, propter fornicationem: illa vero septem annis publice peniteat. Vir vero ejus illa vivente nullatenus aliam accipiat. Quod si voluerit adulteram sibi reconciliari, licentiam habeat: ita tamen ut pariter cum illa penitentiam agat; & exacta penitentia, post septem annos uterque ad Communionem accedat.*

- 227 Contra Canonem hunc insurgit Launoius, Conciliorum Index & Arbitrator. Non omnino capio, ait pag. 489. qua lege, quo jure qua equitate vir & uxor, innocens & nocens ad eandem agendam penitentiam adstringatur. Argue in forma S. M. N. Illud æquum non est, cuius æquitatem non capis omnino; neg. maj. Scilicet enim capient alii quod captum tuum superat. Innocentem supponis eum qui adulteram uxorem dimisit. Atqui multipliciter reus esse potuit. 1. Quia, ut sæpe fit, potuit uxoris suæ flagitio occasionem dare, seu debitum negando, seu durius excipiendo, seu familiarius vivendo cum aliis. 2. Quia & eo ut plurimum deliquit graviter, quod uxoris suæ crimen ex caritate reticendum publicaverit. 3. Quia qui conjugem adulteram, & ut talem expulsam reposcit, non mediocri incontinentiæ suspitione laborat, & inde efficitur irregularis. 4. Quia longa utriusque Partis poenitentia Deum movebat certius; ne quod rursum mali contingere permitteret, & sinceram esse mariti reconciliationem comprobabat. Ita ex parte Cotelieri in notis ad Mandatum IV. Lib. 2. Hermæ.

- 228 Prob. 4. Eadem nostra Conclusio ex censura a sacra Parisiensi facultate an. 1526. lata adversus quatuor Erasmi Propositiones. I. hæc erat: *Quæ alteri viro sui fecit copiam, jam uxor esse desit, & Matrimonii jus ademittit sibi divisa carne, cum Deus unam & indivisam esse voluerit.*

II. *Inter Evangelicos una dumtaxat causa dirimit conjugium, hoc est violata conjugii fides.*

III. *Uxor quæ sui corporis copiam fecit alteri, jam etiamsi non repudiatur, desit esse uxor; & maritus qui sui corporis copiam fecit alienæ, jam ante divortium maritus esse desit.*

IV. *Quemadmodum ignis, nisi caleat, ita conjugium non est conjugium, nisi ex duobus fiat unus; ex tribus aut quatuor una caro fieri non potest.*

De his porro sic sentiebat sacra Facultas: *Hæ Propositiones, quatenus pereas prætendi videtur Matrimonium per adulterium dissolvi quantum ad vinculum, hæreticæ sunt. Est enim vinculum Matrimonii jure divino indissolubile, ut ad Corinthios scribens Apostolus demonstrat, cum inquit: His qui Matrimonio juncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, &c. Et eadem omnino est ratio de viro sicut de muliere: Tanta præterea est indissolubilitas Matrimonii, ut nec per hæresim, quæ fornicatio est spiritualis, dissolvatur.*

Adver-

Adversus censuram hanc purgare se tentavit Erasmus, non impugnando sacræ Facultatis doctrinam, quæ tota est Apostoli, sed Propositiones suas de separatione quoad thorum interpretando; non autem quoad vinculum; ut judicarent Parisienses Magistri. Sic ite in Apologia sua, Tom. 6. p. 679. *Resse additum est in Censura: Prætendi videtur; nam revera nihil minus cogitabam illa scribens, quam quod interpretantur. Sentio eam defuisse esse uxorem; quæ se præstitit matrem uxoris nomine & conjugii commodis; sicut filius abdicatus negatur esse filius, quod amiserit jus filii, & hominem dicimus exuisse eum qui vehementer est inhumanius: Id autem me sentire declarant verba quæ subijcio; Et Matrimonii jus ademit sibi: Jus autem conjugii est individua vitæ societas; lectum, mensa, & lectus communis, rei familiaris in partem administratio, fortunarum omnium consortium, &c. Hæc quæ perdidit culpa sua, quæso, quid habet uxoris? Quod si verba tantum offendunt, non abhorruerunt a talibus sacri Doctores, quorum Chrysostomus in prioris ad Corinth. Epistole, Cap. 7. ita loquitur: Rursus illic quidem post fornicationem vir non est vir, &c. En ut Parisiensem Censuram a se removere molitur Erasmus. Audacior, minusque materno consulens honori Labnoius, eandem pro virili exagitat pag. 308. ut quæ modum excedat, ac propter tenuitatem suam, notæ censorie, & Censuræ nonnisi nec respondeat, nec respondere possit. Sed quid mirum, si temerarius Scriptor, qui nec Pontificibus parcat, his minori Facultati suæ non pepercit.*

Neque vero novella erat doctrina quam eo loci tradit sacra Facultas: hanc enim de seculo in seculum, licet identidem obscuratam, acceperat a Paulo quidem per priorum seculorum Patres, quos supra citavimus: ab his vero per eos qui subsecuti sunt Ecclesiæ Doctores. Eam nimirum tradiderunt seculo VI. Primasius, Adrumentinæ Ecclesiæ in Africa Episcopus, Comment. in Epist. D. Pauli: seculo VII. Isidorus Hispalensis, L. 2. de divinis Officiis: seculo VIII. Beda, & memorata Forojulienensis Synodus: seculis IX. X. XI. & XII. Paschasius, Abbas Corbeienfis, Comment. in Matth. Yvo Carnutenfis, Epist. 125. ad Archiepiscopum Senonensem; Lanfrancus, Cantuariensis Archiepiscopus, Epist. 10. S. Anselmus in c. 9. & 19. S. Matth. Alexander III. S. P. c. Ex parte, de Sponsal. Seculo XIII. S. Thomas, Suppl. q. 62. art. 5. & alii Scholæ Principes, cum Innocentio III. c. *Gulemus, de Divort.* Seculo XIV. innumerabilis Scholasticorum turba. Seculis XV. & XVI. Concilia Florentinum & Tridentinum; quæ quia classem specialem constituunt,

Prob. 5. e Conciliis generalibus. In Florentino, Sess. 25. sic Græcos compellabat Eugenius IV. *Primo dco omnes conqueri de separatione Matrimonii, idque correctione indiget.* Et in Decreto pro Armenorum instructione: *Quamvis ex causa fornicationis liceat thori separationem facere; non tamen aliud Matrimonium contrahere fas est, cum Matrimonii legitime contracti vinculum perpetuum sit.*

Tridentinum, Sess. 24. statim ab initio, *Matrimonii nexum vocat perpetuum & indissolubile.* Ibid. Canon. 5. *Si quis dixerit propter heresim aut molestantem cohabitationem, aut affectuam absentiam a conjuge, dissolvi posse Matrimonii vinculum, anathema sit.* Et Canon. 7. *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum docuit aut docet, juxta Evangelicam & Apostolicam*

Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonii vinculum non posse dissolvi; & utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterii non dedit, non posse altero conjugē vivente aliud Matrimonium contrahere; & meritarque eum qui dimissa adultera aliam duxerit, & eam quæ dimisso adultero, alii nupserit, anathema sit. Jam vero dogma, quod a longe majori Doctorum parte constanter traditum est, cujus oppositum sequi vetuerunt Concilia plurima, quod demum tanquam ab Evangelica & Apostolica Doctrina profluens amplexa est tota in Concilio Trid. Ecclesia; pro certo & indubitato tenendum est. Ergo.

- 233 Prob. 6. ratione Theologica duplici. Prima sic proponi potest. In dubio pars tutior tenenda est; & id si quandoque verum, præcipue ubi agitur de Sacramentis. Atqui ne ipsi quidem Græci negare possint tutiorem esse Latinæ Ecclesiæ sententiam, quam Græcæ suæ. Nimirum, si recordati sunt, fateri debent ad minus dubiam & ancipitem esse Christi mentem, Matt. 19. quæ proinde tam de sola quoad thorum dissolutione, quam de omni-modā intelligi potest. Rursum nec inficiari possunt quin ea de re Patres Patribus, & Concilia Conciliis adversentur; quæ benigne & gratis utrinque æqualia esse supponimus. In hoc autem dubio, quis neget multo esse tutius, ut permaneatur in Matrimonio, quod forte dissolvi potest, quam ut dirimatur quod forte dissolvi nequit.
- 234 II. E duabus sententiis ea præctice tenenda est, & qua talis merito præsumitur a Christo inducta fuisse, quæ longe graviora arcet incommoda. Atqui talis est Romanæ Ecclesiæ sententia. Si enim Matrimonii nexum adulterii causa rescindi dicimus, innumeris repudiis aperimus viam; quod quæ scelestius est habenas laxamus impuditiæ. Cum enim conjuges capitali sæpè sapius adversum se odio urantur, ii quos initi fœderis graviter pœnit, vel adulterium facile sibi permittent, quo fatale vinculum solvant; vel saltem alter alteri non ita gravibus de conjecturis criminum illud impinget. Quis vero malum hoc tantum, quo Pars altera vel in crimen proruit; vel alterius delictum propalat, a Christo; Legislatorum sagacissimo, exclusum esse non credat?
- 235 Nec dicas duo hinc sequi absurda 1. quod in veteri Lege non debuisset permitti repudium, 2. quod in nova ne quidem tolerari debuisset separatio quoad thorum: Neutrum enim solide diceretur.
- 236 Non 1. Tum quia ab imperfecta Moysis Lege ad perfectam Christi Legem nulla est illatio; tum quia Judææ mulieres ab adulterio retraherantur lapidationis metu; ab ipsa vero adulterii suspicionis metu aquarum zelotypiæ.
- 237 Non 2. Cum enim separatio quoad thorum multis de causis obtineri possit quoad tempus, nulla est, nisi læsi cerebri femina, quæ ejus intuitu ad adulterium conflagiat; præsertim cum nulla subsit spes ducendi unquam adulteri. Quot vero crimini se dederent, ut ab inviso thalamo ad amassu nuptias transire possent?
- 238 Idem confirmare nititur Auctor Operis de Re Sacram. pag. 247. quia explicari nequit an Matrimonium solvatur vel ipso adulterii tempore, vel eo instanti quo factum sit divortium, vel dum novum ab uno vel altero conjugē initur Matrimonium. At facile reponetur a Græcis & Calvinianis Matrimonium vel solvi, dum scribitur divortium, ita ut ex tunc

non liceat viro uxorem revocare; vel melius, solvi dum Pars innocens novum cum alia Matrimonium contrahit; ita ut tunc tantum, & non antea, Pars nocens novas inire nuptias valeat; sicut a simili dictum est de Infidelis conyerſi Matrimonio, &c.

Solvuntur Objectiones.

Obj. 1. Christus licem nostram plane indubie dirimit. Siquidem Mat- 239
th. 5. 32. *Omnis, inquit, qui dimiserit uxorem suam, excepta fornicationis causa, facit eam mœcham, & qui dimissam duxerit, adulterat.* Et cap. 19. v. 9. *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Atqui is uterque Textus manifeste docet uxorem propter adulterium dimitti posse, & aliam duci. Sicut enim si dixerō: *Quicumque peccaverit, nisi agat pœnitentiam, certissime peribit*, valet consecutio hæc a contrario: *Ergo qui pœnitentiam agat post peccatum, non peribit*; sic & in præſenti cum dicitur: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur*, legitime inferitur: *Ergo qui dimisit ob fornicationem, & aliam ducit, non mœchatur.*

R. ad 1. neg. min. Ut enim ex prædictis verbis inferri certo possit 240
licitum esse, ob fornicationem uxoris, non modo ab ea separari; sed & aliam ducere, necessum est ut certo constet illud, *excepta fornicationis causa*, utrumque Propositionis Christi membrum pariter afficere, id est, tam licentiam denuo nubendi, quam uxorem adulteram dimittendi. Atqui id nec Protestantibus certo constat, nec Græcis. Non Protestantibus; his enim nihil certo constat, nisi quod in verbo Dei exprimitur. Atqui nupſiam in verbo Dei exprimitur clausulam hanc, *nisi ob fornicationem*, licet a Christo post primum ipsius Propositionis membrum de industria appositam, utrumque ejusdem Propositionis membrum ex æquo afficere. Id equidem e verbo Dei non immerito eruere se credunt Protestantæ. At non docet verbum Dei bene erui a verbo Dei quidquid hinc eruere se credunt Protestantæ. Sed neque idem Græcis certo constat; quia, uti superius dixi, ad minimum fateri debent Patres in eo punſo Patribus ad versari, &c. Ergo stat in premis non constare certo quod exceptio Christi, sicut uxoris adulteræ dimissione & permittit, sic & novi Matrimonii contractum permittat. Hoc autem semel posito, tutior est Ecclesiæ Romanæ Doctrina.

Quin & certo constat exceptionem fornicationis ad prius dumtaxat mem- 241
brum referri. 1. Quia postulat æquitas ut paulo obscurior Matthæi Textus per clariores Marci & Lucæ Textus exponatur. Uterque porro absolute, & dempta fornicationis clausula, eum omnem mœcham asserit, qui vel uxorem a priore viro rejectam ducit, vel sua rejecta conjungitur alteri. Omnis, ait Christus apud Lucam, 16. 8. *qui dimittit uxorem suam, & alteram ducit, mœchatur.* Quod & docet Marcus, 10. 11. *Quoniam igitur, inquit Augustinus, Lib. 1. de adulter. Conjug. cap. 8 fas non est ut Evangelistas de una re loquentes, ab uno sensu eademque sententia dissentire dicamus, resistit ut Mattheum intelligamus eandem tenuisse sententiam, ut omnis qui dimittit uxorem suam & ducit alteram, mœcham minime dubitetur. Nam & illud quod etiam secundum Lucam sequitur: Qui dimissam duxerit, mœchatur, quomodo est verum? quomodo mœchatur, nisi illa quam*

duxit eo vivente a quo dimissa est, adhuc uxor aliena est? Si enim jam sua, non aliena miscetur uxori, uique non mœchatur. Mœchatur autem: aliena est ergo cui miscetur. Porro si aliena est, hoc est, ejus a quo dimissa est, etiamsi propter fornicationis causam dimissa est, nondum dimittentis uxor esse cessavit.

242 2. Quia in his Scripturæ verbis quæ obscuri quidpiam habent, non proprio judicio inniti quisque, sed antiquitatis, universalitatis, perpetuitatis consensionem sequi debet; uno verbo Ecclesiam audire Magistrum. Atqui ex dictis nostra est antiquitas, nostra est, moraliter loquendo, universalitas, cui non nocet quarundam dissensio, sicut nec in his nocet quæ ad Millenarium errorem spectant; nostra demum est perpetuitas, eaque demum totius Ecclesiæ judicio confirmata. Ergo.

243 Ad 2. neg. consequ. Ideo enim in hac Propositione *Quicumque peccaverit, nisi agat pœnitentiam, peribit*, valet illatio hæc contraria: *Non peribit qui post peccatum egerit pœnitentiam*; quia in Propositione hæc: *Quicumque peccaverit*, &c. unicum est membrum quod exceptio, nisi pœnitentiam agat, afficere possit. Contra vero in hac Propositione: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi fornicationis causa, & aliam duxerit*, duplex est membrum; aliud quidem spectans dimissionem, aliud vero spectans mulieris alterius ducendæ licentiam. Porro indubie potuit sancire Christus, ut uxorem, fornicationis causa, dimittere liceret, non tamen aliam ducere. Id autem ab eo reapse factum liquet, tum ex aliis Evangelistis, tum ex Apostolo, qui mulierem a viro dimissam vult innuptam permanere.

244 Confirm. Se habet propositio hæc Christi, *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, & aliam duxerit*, perinde ac ista: *Qui jejunium violat, nisi dispensationem obtinuerit, & se inebriat, graviter delinquit*. Aut ista: *Qui Paschalem Missam omittit, nisi ob interdictum, & Officium suum non recitat privatim, peccat lethaliter*. Atqui nemo sanus ex his a contrario inferet: *Ergo qui jejunium violat, aut se inebriat cum dispensatione, non delinquit*. *Qui Paschalem Missam & Breviarium omittit interdicti tempore, non peccat*. Igitur a pari ex Propositione Christi, quæ virtualiter duplex est, quasi simplex foret, colligi nequit non mœchari eum qui simul & primam dimittit uxorem, & alteram ducit.

245 Confirm. iterum. Christus nulla facta exceptione affirmat mœchari omnem, qui uxorem ab alio propter adulterium repulsam duxerit: *Qui, ait, dimissam duxerit, mœchatur*. Ergo pari jure universum & sine exceptione affirmat, eum omnem qui uxorem dimittit, & aliam propter prioris adulterium ducit, mœchari. Consequentia patet. Si enim conjugium dirimitur adulterii causa, licet dimissæ, ut & dimittenti, novas inire nuptias; cum id nullibi prohibuerit Christus. Prob. itaque Antecedens. Ut enim scite Bellarminus hic, L. 1. cap. 16. verba illa, *Et qui dimissam duxerit, adulterat*, vel universe accipienda sunt, vel cum exceptione, nisi ob fornicationem. Si universe, ergo qui duxerit dimissam etiam ob fornicationem; mœchatur; neque hæc proinde dimissa fuerat quoad vinculum, sed quoad thorum dumtaxat: non enim mœcharetur qui illam ducit, nisi adhuc esset priori viro alligata. Si cum exceptione, ergo qui fornicariam a viro dimissam duxerit, non mœchatur. Id porro admitti non potest: alioquin enim melior esset conditio fornicariæ, quam castæ & innocentis. Hæc enim,

enim, utpote injuste dimissa, alii nubere non posset, neque etiam priorem maritum habere: illa vero foret libera, & cui vellet, nubere posset. Atqui absurdissimum est ut Lex Christi iustissima meliori loco esse velit eam quæ iuste dimissa est, quam quæ dimissa est inique. Ergo.

Nec est quod dicant sententiam Christi esse generalem, & nihilominus 246 fornicariam nubere non posse, non quia subsistat prioris Matrimonii vinculum, sed quia Lex eam nubere vetet in pœnam peccati.

Namque 1. gratis fingitur prohibitum esse adulteræ ne disrupto semel 247 conjugii nexu, nubat alteri. 2. Hac etiam posita prohibitione, peccaret quidem adultera nubendo, & forte irritum esset ejus Matrimonium, sed nec ipsa foret adulterii rea, nec qui eam duceret: quandoquidem non est adulterium, nisi cum alterius conjugē. Atqui tamen disertim pronuntiat Dominus, eum qui dimissam duxerit, adulterare.

Tametsi nostra hæc solutio sufficit, gemina tamen ejusdem Textus interpretatione proferri insuper potest. Prima est eorum qui Matth. 19. verbum *mæchatur*, ad utramque Propositionis partem divisim referant, sed non eodem prorsus sensu, hoc scilicet modo: *Quicumque dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem, mæchatur*, quatenus nimirum eam facit mæchari; & qui aliam duxerit, *mæchatur* ipse proprio suo actu: ita ut bis adulterii reus sit, semel adulterii uxoris, semel proprii adulterii. Ita Augustinus, Lib. contra Adimant. cap. 3. & Theophylactus in cap. 19. Matth. Hæc autem solutio hinc videtur confirmari, quod doctrina Christi, Matth. 19. sit quædam doctrina apud eundem Matthæum, cap. 5. tradita repetitio. Atqui Matth. 5. ait Christus: *Quicumque dimiserit uxorem, nisi ob fornicationem, facit eam mæchari*. Ergo idem Matth. 19. dixisse censendus est. In hac autem expositione, quæ & verbo Dei nititur, & absurdi nihil habet, evanescit difficultas ex contrariorum ratione petita. Id enim unum a contrario deduci poterit: Qui dimiserit uxorem causa fornicationis, non est causa adulterii ejus, nec proinde sic mæchatur; sed mæchatur aliam ducendo.

Secunda expositio est Augustini, Lib. 1. de adult. Conjug. c. 9. ubi clausula 249 *fulam, nisi ob fornicationem*, non exceptive intelligi vult, sed negative, ut sensus sit: *Hoc dico: Quicumque dimiserit uxorem extra causam fornicationis, mæchatur*. De eo autem qui ob causam fornicationis dimittit, nihil liquet, quia non potestis portare modo. Nec desunt similia in Scripturis exempla, ubi ex affirmatione unius non sequitur negatio alterius. Sic cum ait Jacobus, Epist. cap. 4. v. 17. *Scienti bonum facere, & non facienti, peccatum est illi*, non negat a nescientibus peccata multa committi, pravæ scilicet ignorantia.

At, inquiunt Cajetanus & Catharinus, Si is sit Christi verborum 250 sensus, frustra addidit illud, *nisi ob fornicationem*, generatim siquidem & facilius dicere poterat: *Omnis qui dimiserit uxorem, & aliam duxerit, mæchatur*.

Sed male: Sicut enim observat Bellarminus ibid. postulabant locus & tem- 251 pus, ut Salvator partem diceret veritatis, partem reticeret. Eo enim instanti respondebat Phariseis, qui cum venissent ut eum caperent in sermone, jamque audissent eum nonnulla in Monte (Matth. 5.) contra repudii libellum & polygamiam differuisse, interrogaverunt eum an ex quacunque causa:

uxorem dimittere liceret, ut eum ad aliquid contra Legem & Patrum exempla aperte pronuntiandum inducerent. Unde quia eos veritatis totius incapaces vidit, respondit præcisè ad interrogata. Quæsierant an uxorem omnino, quoad vinculum scilicet, liceret dimittere quacumque ex causa: Respondit non licere quacumque ex causa; idque probavit, quia non licet dimittere minime fornicariam, & aliam ducere: quod adeo perspicue verum erat, ut negari non posset. An autem liceat fornicariam dimittere quoad vinculum, & aliam ducere, tunc apertius declarare noluit, quia id ab iis modo capi non posset. Quamquam & id etiam intelligi poterat: ex iis quæ de prima Matrimonii institutione disseruerat: sed ne iis vituperium ansam daret, voluit, ut id ipsi per se colligerent; quod & alias fecit frequenter; præsertim vero in Parabola Vineæ, Matth. 21. & cum Jo: 10: ex eo probavit se nomen Filii Dei vindicare sibi posse, quod nomen illud hominibus quandoque tribuatur in Scriptura. Sicut tamen quæ palam non exponebat Phariseis, aut horum incapaci Populo; hæc Discipulis secreto aperiebat: Sic & id quod circa Matrimonii insolubilitatem obscure dixerat Phariseis, in domo plenius exposuit Discipulis, ut notat Marcus, cap. 10. v. eod. docens irrestrictè, quod quicumque dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committit super eam:

252 Inst. 1. Christus, Matth. 19. respondet quæstioni sibi a Phariseis propositæ, an ex quacumque causa liceret uxorem dimittere. Atqui nisi verba ejus de dimissione etiam quoad vinculum intelligantur, jam res ipsa quæstioni sub propositæ non satisfacit. Pharisei enim de ea dimissione Christum interrogabant, quam Moyses confirmaverat, quæque apud ipsos, imo & apud alias plerasque Gentes erat in usu. Atqui dimissio hæc erat vinculi ipsius dissolutio. Ergo vel de ista loquitur Christus, vel propositam sibi quæstionem non attingit.

253 R. 1. Juxta postremam Augustini solutionem, dist. Christus responderet ex parte, & quantum respondendum erat generationi perfidæ & adulteræ, quæ ipsum in sermone capere volebat, cuique plenior responsio calumniæ ansam præbuisset, C. Respondet planè & adæquate, N. Quod autem Phariseis perperam aperuisset Salvator, id postea secreto in domo utiliter aperuit Discipulis, a quibus quocumque diffusum est.

254 R. 2. Juxta responsionem primam magis communem, ad 1. neg. min. Ea namque Phariseorum erat interrogatio, an liceret uxorem dimittere quacumque ex causa, hæc interrogatio stricte sumpta, & prout a Christo Populum edocere volente sumi potuit ac debuit, duo complectebatur. Primum, an quacumque, proinde levi etiam ex causa, liceret uxorem dimittere. Secundum, an ea dimissa aliam ducere liceret. Atqui ad utrumque differtim respondet Christus. Ad 1. quidem non licere quacumque de causa, sed tantum ob gravissimam, qualis est fornicatio, uxorem dimittere: Ad 2. vero, dimissa etiam propter fornicationem uxore, non licere cum alia inire conjugium, quia jam revocetur quacumque ea de re Judæis facta fuerat licentia. Id autem, quia nonnihil obscure dictum ob rationes superius allatas, privatim exposuit Christus Discipulis; qui eo usque Magistri sui sensum intellexerunt, ut difficultate permoti exclamarint, Matth. 19. 10. Si ita est causa hominis cum uxore, non expedit nubere. Nedom porro verba sua leniret Christus, id unum respondit: Non omnes capiunt verbum istud.

istud, sed quibus datum est. Adeo ut vir uxorem fornicationis causa dimittens, vel continere debeat, quod non capiebat carnalis Judæorum animus, sed aspirante gratia captivum Christiani, cum apud eos sint etiam Eunuchi, qui se castraverunt propter Regnum Cælorum, ibid. vers. 12. vel, si continere non possit, debeat cum uxore reconciliari, prout deinde tradidit Apostolus. Ergo Christus Phariseorum quæstioni abunde respondit. Et sic patet solutio ad 2.

Addi possit cum Estio in 4. dist. 35. §. 13. Christum, licet de alia res- 255.
ponderet dimissione, quam de qua interrogatus fuerat, bene ad rem præsentem respondisse, quia docere voluit quid in Judæorum repudio illicite, quid licite fieret. Cum enim in perfecta dimissione, de qua inquirebant Pharisei, duo contineantur, nempe dimissio conjugis a thoro, & potestas aliam ducendi, Christus sua responsione duo hæc separavit, & illud quidem concessit cum restrictione ad causam fornicationis; istud autem omnino sustulit & negavit. Unde non tam diversum ab eo quod propositum erat, respondit, quam distinguendo quæstionem explicavit. Quæ propter alibi fere semper duo hæc posuit distincte: *Quicumque dimiserit, & qui aliam duxerit*, nimirum ut ostenderet non eandem esse rationem utriusque, cum dimittere aliquo casu liceat, nullo autem casu aliam ducere.

Inst. 2. Juxta nostram hanc solutionem prima responsionis Christi pars 256
necessario intelligenda est de dimissione quoad thorum. Atqui non sic intelligi potest: alioqui enim sola uxor quoad thorum dimittendæ causa esset fornicatio. Id autem in Evangelica etiam Lege nemo nescit esse falsissimum; cum conjuges quotidie ex pluribus extra fornicationem causis ab invicem separantur.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. min. Sola fornicatio non est causa di- 257
mittendæ uxoris improprie, & eo modo quo ad divortium Judaicum nullatenus accedat, C. Proprie & eo modo qui divortium Judaicum magis repræsentet, N. Divortium Judaicum; prout fiebat per libellum repudi-
dii, perpetuum erat. Atqui in Evangelica Lege nulla est præter fornicationem causa propter quam a conjuge in perpetuum separari liceat. Ceteræ enim separationis rationes non adimunt spem reditus, sed cohabitationem suspendunt ad tempus donec Pars nocens resipuerit. At fornicatio, nisi Pars innocens jure suo cedat, omnem reconciliationis viam præcludit. Unde etsi adultera infans amoribus nuntium remisit, non tenetur eam maritus de novo admittere. Non enim dimissa est ne facere pergeret, sed quia fecit, & faciendo gravem conjugali fidei inussit injuriam, quæ ipsas Matrimonii bases pro viribus concutit. Ergo cum Christus de divortio quam proxime Judaicum adumbrante loqui debuerit, unam merito ejus causam, fornicationem scilicet, recensuit. Ceterum latius patet in præsentem nomen fornicationis, quam primo intuitu videatur, ut infra dicemus.

Inst. 3. Si Christus eo loci solam quoad thorum separationem permit- 258
tat, Pars innocens toto vitæ decursu ad continentiam obligabitur. Atqui tantum onus, quod ferre non omnibus datum est, sed paucis, a Christo, qui humanam fragilitatem norat, impositum fuisse nemo sapiens crediderit. Sane qui conjugium ex adulterio solvi negant Rom. Pontifices, contra id Juris sui peccant: *Sine culpa non est aliquis puniendus.* Ita Kemnitus.

R. 1. neg. maj. Potest enim, ut plurimum loquendo, Pars innocens vel 259
con-

conjugem non dimittere. sed solum emendare; vel eidem, ejusdem Apostoli consilium, reconciliari. Istud autem postremum eo convenit magis, quod, ut observat Augustinus, Lib. 2. de adult. Conj. c. 6. & seq. 1. grave esse non debet homini, cui Deus spiritualia sua adulteria pluries dimittit, si carnale uxori poenitenti adulterium dimittat, secundum id Matth. 18. *Nonne oportuit te miseri conserui tui, sicut & ego tui misertus sum?* 2. quod a marito veniam utcumque consequi mereatur, quæ a Deo per poenitentiae lavacrum veniam consecuta est. 3. quod sæpe accidit ut qui uxorem ob adulterium dimisit; sit etiam adulterii reus saltem in corde; quia coram Deo & in rei veritate, qui *viderit mulierem ad concupiscendam eam, jam mechatus est eam in corde suo*. Ergo ut cupiunt viri non deferri ab uxoribus, licet iis non servaverint omnimodam fidem, sic nec eas deferere facile debent, aut saltem dimissis reconciliari. Ita ex Augustino Bellarm. cap. 17.

260 R. 2. neg. min. Potest enim Christus, cui volet, imponere onus castitatis, vel *per se*, ut Eunuchisqui tales nati sunt; vel *per accidens*, ut iis quorum alter ab initio Matrimonii in gravem & perpetuum morbum incidit, vel servitutis aut iusti negotii causa, multos annos in longinqua Regione a comparte disjunctus vivit. Neque vero tunc omni remedio destituti sunt conjuges, quandoquidem, juxta illud Matth. 7. *Petite & accipietis*, continentiae donum vivida & acri oratione consequi possunt.

261 Nec nocet objecta Juris Regula, quam invertit Kemnitius; hæc enim sic habet: *Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus*; (Reg. 2. 3. in 6.) ubi non solum culpam, sed & causam abesse oportet, ne quis illo modo puniri possit: cum aliqui sæpe filii hereditate paterna priventur ob patris peccata, sæpe & ob insanabilem conjugismorbum privetur conjux alter debito conjugali. Unde uxore per divortium separata privatur vir usu conjugii sine culpa, sed non sine causa. Causa enim subest maxima, nimirum perpetuitas conjugii a Christo sancita; tum propter bonum prolis, tum propter gravia quæ supra num. 4. delibavimus momenta. Ita ferme idem Bellarminus.

262 Inst. 4. Non magis perpetuitas Matrimonii idem Matrimonium firmat pro casu adulterii corporei, quam pro casu adulterii spiritualis, infidelitatis videlicet. Atqui non firmat in isto casu, cum Fidelis ab Infideli minime pacifico discedere possit, & novas inire nuptias, ut supra diximus. Ergo.

263 R. neg. maj. Namque præter divinam voluntatem, quæ Matrimonium Infidelis cum Fideli pacifice commorari recusantis dirimi sanxit, non autem in casu adulterii, duo erant cur in uno potius quam in alio casu dissolveretur; 1. quia casus adulterii, utpote longe frequentior quam casus conversionis ad Fidem ex parte unius tantum conjugis, frequentioribus divortiis januam aperiret. 2. Quia rarum est ut quis, quo Matrimonium suum dissolvat, severam Christi Legem amplectatur, præsertim cum nec sic certo illud dissolvat, quia potest alter vel ei pacifice cohabitare, vel ejusdem Fidei professionem simulare. At vero rarum non esset ut quis se se dederet adulterio, quo exosum sibi foedus dissolveret. Ergo merito sanxit Christus ut Matrimonium in uno casu, non autem in altero, dissolveretur.

Obj. 2. Doctrina quam Orientalis Ecclesia ab initio tenuit, quam Imperatores etiam pii Edictis suis, utique de Episcoporum consensu, sanxerunt; quam in Græcis per plura sæcula suo ut minimum silentio comprobant Rom. Pontifices, nonnisi ab Apostolis manare potuit. Atqui talis est doctrina quæ Matrimonium ex adulterio dirimi docet. 1. Namque hanc ab initio tenuit Orientalis Ecclesia, ut ex longa Patrum a Launoio productorum serie constat. 2. Eam Legibus suis consecrarunt Imperatores de re christiana bene meriti, & ut *Conservatores* acclamati in Concilio VI. Aët. 8. Constantinus videlicet & Justinianus. Ille quidem Lege quæ habetur Lib. 3. Codicis Theodosiani, tit. 16. *De repudiis*, & lata est an. 331. Iste vero Novella 117. *De iustis divortiorum causis marito permixtis*, cap. 8. 3. Demum, neque tunc temporis, neque diu post reclamarunt Romani Pontifices. Non Nicolaus I. in gravi lite quam habuit cum Photio. Non Gregorius X. in Lugdunensi Concilio, ubi longe minora Græcis objecta sunt. Porro, ut advertit Launoius, pag. 323. *Paria sunt delinquere, & delinquenti non resistere*, ex Leg. 3. *De administ. tutorum*. Unde graviter deliquissent, Legi adversus Evangelicam Doctrinam latæ connivendo: quod nonnisi per injuriam de tantis viris dici potest.

R. ad 1. neg. min. Et dico 1. plerosque Ecclesiæ Græcæ Patres causam nostram tueri, prout ex allatis eorum Textibus liquet; alios vero tam dubie ut plurimum loqui, vix ut quidpiam certi ex iis sibi decerpere possint Adversarii.

Dico 2. Constantinum definiisse quidem quo in casu uxor marito, vel maritus uxori *repudium* mittere posset, vel non posset; sed nullatenus definiisse, an vi repudii hujus aliam uxorem ducere liceret, quod nec fecit Justinianus. Aliud est porro sancire, quod vir uxorem adulterii causa repudiens, *antenuptialem donationem*, atque etiam *dotem* acquirat, aliud quod ad secundas nuptias transire possit. Vix quidem dubitare est quin multi e Fidelibus, Infidelium morem secuti, Leges illas de adequato repudio intellexerint: aut abusum, ubi invalescebat, pro modo suo compresserunt SS. Patres, potissimum vero Chrysostomus supra n. 179. ubi tamen non tam Constantini, quam Ethnici alicujus Legem insectari videtur: Ne, inquit, mihi *Leges AB EXTERIS* conditas legas, præcipientes dari libellum repudii, & *divelli*, quod ultimum non habet Lex Constantiniana; neque enim juxta illas *judicaturus est te Deus*, &c.

Dico 3. nihil ergo mirum esse, si contra dissolutionem Matrimonii non reclamaverint Summi Pontifices, cum probari quidem ex Imperatoriis Legibus possit viguisse repudium; at nec ex eorum littera, nec ex usu tunc stabilito, probari possit moris fuisse ut repudiens vel repudiata novas nuptias inirent. Quin & ex Pontificum Romanorum silentio contra Launoium inferri potest, repudium Photii ac Gregorii X. temporibus, apud Græcos stetit intra limites meræ quoad thorum & cohabitationem separationis. Sane vero an. 1274. quo habitum est Concilium Lugdunense, constans erat Latinorum doctrina, Matrimonium quoad sedes nulla ratione Fideles inter posse dissolvi. Non ergo conticuisse Romani, si Matrimonia passim a Græcis propter adulterium dirimi rescivissent.

Neque tamen Nicolai I. culpæ verterim, si gravia multa Photio obiecturus divortii pleni abusum silentio prætermisisset. Nec enim semper *paria sunt*

sunt delinquere, & delinquenti non resistere: Utique Antistes, qui omnes simul Dicecesis suæ abusus emendare velit, ne unum quidem eradicabit; cum e contra fiat ut alium post alium impugnans, saltem aliquos radicitus convellat. Idque verum est magis cum Prælati hujus jurisdictionis & auctoritas impetuntur, prout a Photio impetebatur Rom. Pontificum primatus. Non erat sane illud tempus quo simul & Patriarcha, & Imperatoris Leges, & Plebs ipsa, commode impugnari possent.

269 Inst. cum Launoio, p. 318. Marculfus, Lib. 2. Formul. c. 30. (p. mihi 91.) refert formulam repudii, quale inter Christianos vigeat tempore Caroli Magni. In ea autem permittitur conjugibus, ut unusquisque ex ipsis, sive ad servitium Dei in Monasterio; aut copulæ matrimoniali sociare se voluerit, licentiam doceat. Idem docent veteres formulæ, quæ secundum Legem Romanam dicuntur, & Marculfi Libris duobus adjectæ sunt. Harum enim decima nona sic libellum repudii definit, ut quidquid unusquisque ex ipsis, repudiatis, de semetipso facere voluerit, absque repetitione socii sui liberam habeat potestatem, & nullam requiritionem; neque ipsius in caput, neque ulla qualibet persona exinde habere pertimescat. Quod qui contra parem suum, vel contra alium quemcumque hominem ullam repetitionem exinde facere conaverit, &c.

270 R. Ex his sic contra Launoium disputo. Leges diu post Justinianum, diutius post Constantinum latæ, nec Justinianæ, nec Constantinianæ Legis sensum explicare possunt. Atqui tales sunt citatæ a Marculfo ejusve Edictoribus Leges, quæ barbara sua latinitate medium, nisi infimum seculum sapiunt. Ergo perperam & insidiosè Leges illas Constantini & Justiniani Edictis permisit Launoius, ut inde haberemus notionem divortii. Certe neuter Imperator dixit cum Marculfi formulis, post repudium licere unicuique conjugi vel dare se servitio Dei in Monasterio, vel sociare se copulæ Matrimonii.

271 Saltem, inquires, repudium plenum a Carolo Magno comprobatum erat. Id autem quis a tam pio Principe inconsultis Episcopis factum esse credat?

272 R. pendere questionem hanc a tempore quo vixit Marculphus, qui Liberum suum septuagenarius scripsit, & Landerico nuncupavit. Duo enim fuere Landerici, alter Parisiensis Antistes sub Clodovæo II. an. 660. alter Meldensis sub Pipino & Carolo Magno an. 780. Jam vero existimat quidem Launoius, formulas dicatas fuisse Episcopo Meldensi; at eas Parisiensi Episcopo fuisse nuncupatas censet Ill. Bignon, primus earum Editor an. 613. Labbeus, Guillel. Cave, qui easdem a Marculfo an. 660. publici Juris factas esse credit. Ergo ad minus dubium est cujus sit objecta nobis formula, nec minus dubium est an uspiam in usu fuerit; prout dubium est an vetus Misale Compendiense, quod pro damnatis orare videtur, alicui unquam Ecclesiæ inservierit. De quo Tom. 1.

273 Inst. 2. Capitularia quæ præferunt nomen Caroli Magni indubie sunt ipsius. Atqui in his sic habet Liber 5. n. 19. Si quis homo habens mulierem legitimam, si frater ejus adulteraverit cum ea, ille frater vel illa femina qui adulterium perpetravit, interim quod vivunt nunquam amplius conjugium habeant; ille vero cujus uxor fuit, si vult, potestatem habet uxorem accipere aliam. Ergo.

R. neg.

R. neg. conseq. Hic enim vetatur ne adulter vel adultera unquam 274
conjugium, etiam post mortem compartis incant; quod non vetatur
innocenti; at isti non permittitur ut vivente uxore adultera Matrimo-
nium aliud contrahere possit.

Obj. 3. Ex tot Auctoribus quos in sui gratiam protulit Launoius, 275
difficile est ut Pars saltem media eidem non patrocinetur. Ergo ma-
le contra definiit Synodus Tridentina.

R. ex Scriptoribus a Launoio tumide congestis quosdam esse reipsa 276
qui eidem faveant, ut Alterius; plures qui nostri sint, ut supra ostensum
est; non paucos qui relatis nude Christi verbis, Matth. 19. tantum dicant
non licere uxorem dimittere præter fornicationis causam, & aliam duce-
re; qui proinde non plus dicant quam a Christo dictum sit; sed multo
plures quorum verba vel inverterit Launoius, vel fœde adulteraverit.
Tale est imprimis testimonium Joannis VIII. de quo sic Normannus
noster, pag. 488. *Joannes VIII. qui ab an. 873. ad an. 882. Romanam gu-*
bernavit Ecclesiam, in Epistola ad Ederedum Genitis Anglorum Archiepiscopum
sic loquitur: „ His autem quos asseris uxores proprias contra præceptum
Domini relinquere, præcipimus neque virum ab uxore, neque uxorem
a viro, nisi fornicationis causa, discedere: quod si ob aliud disces-
serit, manere innuptum vel innuptam, aut sibi mutuo reconciliari: „
Quoniam dicente Domino, Quod Deus conjunxit, homo non separet, &
ideo cum priorem legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam de-
serit, nequeat, illi conceditur aliam vivente priore conducere “. His
relatis exultanter Launoius, *quid clarius vel expressius?* En, Launoio, quid
clarius. Fraus tua, vel supina in legendo oscitantia. Hunc enim Tex-
tum insigniter vitiaisti; ut e nostro faceres tuum. Sic ergo habet Tom.
9. Concil. Lab. pag. 52. *Quod si ob hoc, id est, propter fornicationem,*
discesserit, manere innuptum. Hic confoderis; sed non minus in sequenti-
bus, quæ crudeliter detruncaſti? Sic enim habent: *Et ideo cum priorem*
legitimo sibi Matrimonio junctam quisquam deferere nequeat, NULLA
RATIONE ILLI PRORSUS conceditur aliam vivente priore con-
ducere. Quæ verba tibi jugulum petentia omisisti.

Inst. Esto, quod humanum est, erraverit in Textu mox citato Lau- 277
noius, at non erravit in referendis Ambrosii, Lactantii, Concilii Ve-
netici, &c. Textibus. Atqui hi ad unum omnes Matrimonium fornicatione
dirimi docent.

1. Ambrosius: is enim Comment. in cap. 7. Epist. I. Corinth. Tom. 278
2. Append. pag. 133. sic loquitur: *Viro licet ducere aliam uxorem, si di-*
misserit uxorem peccantem; quia non ita Lege constringitur vir sicut mulier:
Caput enim mulieris vir est.

2. Lactantius, Lib. 6. Divinarum Institut. cap. 23. Tom. 1. novæ & 279
egregiæ Editionis quam nuper typis dedit Joannes Debure, pag. 591.
Ne quis, inquit, divina præcepta circumscribere se paret posse, adduntur il-
la, ut omnis calumnia & occasio fraudis removeatur, adulterum esse qui a ma-
rito dimissam duxerit, & eum qui præter crimen adulterii uxorem dimiserit, ut
alteram ducat. Idem in earumdem Institut. Epitome cap. 66. T. 2. pag. 59.
Præcepit Deus non dimitti uxorem, nisi crimine adulterii relictam, ut nun-
quam conjugalis fœderis vinculum, nisi quod perfidia ruperit, resolvatur.

S. Hi.

- 276 S. Hilarius, Can. 4: in Matth. nunc cap. 4. n. 22. p. 627. Cum Lex libertatem dandi repudiis ex libelli auctoritate tribuisset, nunc maritus Fides Evangelica non solum voluntatem pacis indixit, verum etiam reatum coactæ in adulterium uxoris imposuit: si alii ex discessionis necessitate nubenda sit, nullam aliam causam definendi a conjugio prescribens; quam quæ virum prostutæ uxoris societate pollueret.
- 281 4. S. Patricius, Hibernorum Apostolus, in Synodo sua, cap. 26. (T. 3. Concil. pag. 1485.) hæc statuit: Item non licet viro dimittere uxorem, nisi ob causam fornicationis, ac si dicat, ob hanc causam. Unde si ducat alteram, velut post mortem prioris, non vetat.
- 282 5. Concilium Venericum an. 465. Can. 11. eos quoque, qui relictis uxoribus suis, sicut in Evangelio dicitur, excepta causa fornicationis, sine adulterii probatione, alias duxerint, statim a Communione statim arcendos. Idem ferme sancit Concilium Agathense, an. 506. Can. 25.
- 283 6. Alcinus Avitus, Viennensis Episcopus, qui obiit an. 521. Ep. 49. ad Ansemundum. (T. 9. Biblior. PP. pag. 582.) de adulterio loquens: Propter quod solum, inquit, Deus separari virum permittit a conjuge. Quæ verba expendens Sirmondus, veteris istius monetæ spectator oculatissimus, in suis ad ea notis: Hinc putet; ait, persuasum adhuc illis temporibus in Gallia fuisse, propter fornicationem separari virum ab uxore, & aliam ducere Christi permissu licuisse. Quod ex Concilio quoque Venerico, Can. 11. manifestum est.
- 284 7. S. Leo, ad Episcopos Africanos, cap. 1. p. 158. cum qui a prima uxore dimissus, alteram duxisse perhibetur, tantum privat honore sacerdotali, ut bigamum. Atqui longe maiorem ei pœnam constitisset, si secundum hoc illius Matrimonium pro merito habuisset adulterio.
- 285 8. Gregorius II. qui sub an. 726. Sedi præsidebat Apostolicæ; in Ep. ad Moguntinum Episcopum, statuit, quod si mulier infirmitate correpta, non valuerit debitum viro reddere. ille, si se continere non poterit, nubat magis. Hic vero non aliud respondet Gregorius, quam qualiter teneat vel doceat hæc Apostolica Romana Ecclesia, uti ab initio præfatur.
- 286 9. Vetus Pœnitentiale Romanum, Si uxor tua hoc probare potuerit, quod tua culpa & tuo iussu, se renuente & luctante, adulterata sit, si se continere non potest, nubat cui voluerit, tantum in Domino: tu autem sine uxoria spe in perpetuum maneat.
- 287 10. Idem sancit Concilium Vermeriense * an. 752. Can. 5. (Tom. 6. Concil. p. 1657.) Si qua, inquit, mulier mortem viri sui cum aliis hominibus conciliavit, & ipse vir ipsius hominem, se defendendo, occiderit, & hoc probare potest, ille vir potest uxorem ipsam dimittere: & si voluerit, aliam accipiat. Et Can. 9: Si quis necessitate inevitabili cogente in alium Ducatum seu Provinciam fugerit, aut Seniore suum, cui fidem mentiri non poterat, secutus fuerit, & uxor ejus, cum valet & potest, amore parentum aut verum suarum, eum sequi noluerit, ipsa omni tempore quandiu vir ejus quem secuta non fuit, vivit, semper innupta permaneat. Nam ille vir ejus, qui necessitate cogente in alium locum fugit, si se abstinere non potest, aliam uxorem cum pœnitentia potest accipere.

* Vermeria Regiōis erat Palatium in Agro Sueffionensi.

11. Suffragatur Compendiense Concilium an. 757. Can. 8. (cod. T. 288
6.p. 1696.) ubi idem sancitur quod paulo ante in Capitularibus Caroli
Mag. Lib. 5. n. 19. sancitum vidimus. Concinit pro alio casu non ab simili
Canon 14. Sed rem plane definit Canon 16. his verbis: *Si vir lepro-*
sus mulierem habeat sanam, si vult ei donare comineatum ut accipiat virum,
ipsa femina, si vult, accipiat. Similiter & vir.

12. Hincmarus Rhemenfis in Lib. de Divortio Lotharii & Tetbergæ, 289
interrog. 21. scribit, legaliter initum conjugium aliquando dissolvi causa in-
delitatis: quæ disjunctio inter Fideles post initum conjugium fieri non potest,
nisi causa fornicationis, & amore continentie. Ergo censet Matrimonium
non minus inter Fideles dirimi propter adulterium, quam inter Infi-
deles propter contumacem unius in infidelitate perseverantiam. Atqui
hos inter dirimitur quoad scedus. Ergo & inter illos.

13. Demum, quia pluribus immorari non licet, Clemens III. qui sub 290
an. 1190. clayum tenebat Ecclesie, in Decretali *Laudabilem* permisit
Matrimonium propter hæresim solvi, & aliud contrahi, prout refert
æqualis Clementi Cardin. Robertus Corzeon in Summa, q. de Impedi-
mentis Matrimonii ex Mss. Codice Victorino; & testatur Innocentius
III. cap. 7. *De divortio*. Ex his quæ luce clariora sunt, superfluum fue-
rit argumentari in forma.

R. ex his auctoritatibus quasdam esse quæ Launio eripi non possint; 291
quasdam quæ Launio minus sint quam nostri, quasdam omnino extra
rem. Quod ut planum fiat, easdem sigillatim indagare placet. Unde

R. ad 1. Commentaria in Pauli Epistolas non esse S. Ambrosii, uno 292
jam omnium calculo constat. Cujus vero sint, dubitatur. Alii enim ea
tribuunt Hilario cuidam, Factionis Luciferianæ Diacō, quem in Dia-
logo suo notavit Hieronymus: alii alii, vel potius aliis pluribus, qui in
multis dissentiant a Patribus, præcipue autem ab Ambrosio. Unde non
certe magna est eorum auctoritas.

R. 2. objecta verba non esse certo Ambrosiæstra, cum definit in uno 293
Remigiensi Codice, & ea adjecta fuisse conqueratur Petrus Lombardus,
Lib. 4. Sent. dist. 35. & aliunde constet Operi huic non pauca fuisse
addita, ut observant Ambrosii Editores, T. 2. in admonitione iisdem
Commentariis præfixa.

Subdit Tournely verba hæc commode posse exponi de licentia per 294
Legem civilem data, non vero per Legem Ecclesiasticam, quæ usum
illum semper improbat, ut docet S. Ambrosius, tum Lib. de Abra-
ham, c. 4. & 7. tum Lib. in Lucam, c. 16. Est quidem commoda hæc
solutio, sed ad minus incerta: cum nulli fundamento innixa sit, & male
his cohareat verbis quæ citatam periodum concludunt: *Caput enim mu-*
lieris vir est. Quis enim ex Scriptura confirmet Legem quam habuerit
ut Scripturæ adversam?

Ad 2. reponunt nonnulli cum Tournelyo, pag. 152. Laetantium hic se 295
cundum Leges Civiles loqui, quæ contra Legem Christi mulierem ab
alio dimissam duci permittebant. Id autem probant ex iis quæ præce-
dunt verbis: *Non enim sicut publici juris ratio est, sola mulier adultera est*
quæ habet alium: maritus autem, etsi plures habeat, a crimine adulterii sola-
tus est, juxta idem Jus Civile. Sed divina Lex ita duos in Matrimonium
quod

quod est in corpus unum, pari jure conjungit, ut adulter habeatur quisquis compagem corporis in diversa distraxerit. Subdunt iidem Doctores alterum Lactantii Textum recte intelligi de conjugii solutione quoad thorum; quia vinculi nomen non raro latius sumitur, nimirum pro separatione ab usu & juribus conjugii.

296 Hæc solutio pro secunda parte admitti posset. Siquidem Concilium Forojulienſe, an. 791. Canone 10. jam citato statuit, ut *resolutio, formationis causa, jugali vinculo, non liceat viro, quandiu adultera vivit, aliam uxorem ducere, licet sit illa adultera, &c.* Ubi solvi dicitur conjugale vinculum per solam a lecto & cohabitatione separationem; cum reipsa adeo remaneat vinculum illud, ut alia uxor duci prohibeatur.

297 At prima ejusdem solutionis pars a bonæ fidei Theologo, qui Lactantium serio perpenderit, admitti non potest. Constat enim illum in objecto Textu secundum divinam, ut credit, præcepta, loqui. Unde & approbat ut quis, dimissa propter adulterium uxore, alteram ducat; licet in Textu, cui innititur Tournelyus, palam improbet quod Jus Civile solam mulierem adulterii ream faciat. Ergo erravit, ut in re intricata fieri facile potuit, Lactantius; eoque dignior est venia, quod rem Matrimonii eo in loco summam tantum & obiter expendat.

298 R. ad 3. difficilem hunc S. Hilarii locum esse omnino nostrum, nultatenus Launoii. En sensum ejus brevi Commentario apertum. Voluit Christus æquitatem maxime in conjugiorum pace servari; Legi Mosaicæ addens plurima, nihil demens. . . Nam cum Lex vetus libertatem dandi repudiij tribuisset, nunc marito Fides Evangelica non solum voluntatem pacis indicit, verum etiam voluit ut ille reus esset adulterii, quod committeret uxor ejus, si, quia ab eo discedere coacta, nubenda esset, seu si nuberet alteri: Nolens ut alia de causa a conjugio desinere liceat, quam propter uxoris prostitutionem; desinere, inquam, quantum ad societatem & thorum; cum S. Doctor indistincte adulterii reum faciat eum omnem qui uxorem suam ejiciens, causa est cur nubat alteri; utique secundum id Christi: *Qui dimiserit uxorem suam, facit eam mœcham*. Merito igitur sic scribunt eruditi Operum Hilarianorum Editores. *Qui ex hoc loco volunt Hilarium non modo uxorem adulterii ream dimitte, sed & alteram ducendi licentiam tribuere, aliud ei tribuunt quam quod dicit aut sentit, cum maritum uxoris adulteræ ab illius societate duntaxat absolvat.*

299 R. ad 4. Synodum hanc, incerti temporis, incertæ & auctoritatis, ut quæ ex uno tantum Codice eruta sit, & insuper mendis reſerta, ut totam legenti constabit; nec nobis obesse graviter, nec Adversariis multum opitulari posse. Et vero quis hujus periodi sensus: *At si dicat ob hanc causam: Si ducat alteram velut post mortem prioris, NON VETANT.* Quo pertinet istud, non vetant? An ad Episcopos? An ad Leges Civiles? Postremum istud non ægre crediderim: unde & eodem sensu interpretabor istud Canonis 28. *Eadem ratione observanda sunt prima vota & prima conjugia, aut secundis prima sint irrita, nisi fuerint adulterata.* Multa sane, præsertim cum barbaræ genti infertur fides, per patientiam tolerantur quæ ab initio evelli non possunt. Ut ut est, Synodus tribus ad summum Episcopis constans, nedum œcumenicis, sed ne aliis quidem, quæ passim adducta sunt, Conciliis adæquari potest.

R. ad

R. ad 5. in his Canonibus percelliquidem censuris eos qui dimissis adul-
terii causa uxoris, alias ducunt, nulla præmissa criminis probatione ; 300
at non approbari, qui præmissa etiam adulterii probatione, novas ine-
unt nuptias. Porrit utique Synodus, ut sensim toti malo mederetur, il-
lud coercere quod gravius erat ; illud autem quod minus foret dissimulare
ad tempus, ne vel assuetas forte repudio conscientias turbaret, vel a Civili
Potestate defatigaretur. Sic juxta citatam Augustini expositionem, Chri-
stus negavit repudium licere extra casum fornicationis, nullatenus vero
statuit illud in casu fornicationis esse licitum.

R. ad 6. nihil esse cur objectus Aviti Textus de plenodivortio intel- 301
ligatur ; nihil proinde unde admittatur Sirmondi conjectura. Non infi-
ciamur, quod dicit vir ille doctissimus, in obscurissima hac quæstione,
quæ tunc temporis non erat liquide disceptata, & circa quam mode-
stius loquendum erat ne offendi videretur Civilis Potestas, cujus ambi-
guæ Leges in sensum plenæ dissolutioni favorem vertebantur a Po-
pulo ; non inficiamur, inquam, multos fuisse qui opinionem sententiam
nostræ contrariam adjuverint ; at negabit nemo quin ad sensum verio-
rem flecti debeant qui ejus capaces fuerint. Hujus porro capacem esse
Aviti Textum primo intuitu patet.

R. ad 7. S. Leo in objecta Epistola totus est ut ab Ordinibus eos arceat, 302
quorum alter *duarum simul uxorum maritus* fuit ; alter *a prima uxore di-*
missus alteram duxisse perhibetur. Ergo sicut non approbat duplex simul
Matrimonium, quia illud eo loci non impetit ; sic nec dicendum esse ap-
probasse Matrimonium illius qui dimissus ab uxore, aliam duxerit ; quia
de neutro capite agebatur eo loci, sed de arcendis a sacro Ministerio
iis qui carnem suam legitime vel illegitime divisissent in plures.

R. ad 8. revolvenda esse quæ de eo argumento diximus C. 5. sect. 3. ubi 303
de Polygamia simultanea, n. 131. Et vero, juxta Launoium, nihil eo lo-
ci aliud docet Gregorius II. quam quod docet & tenet Romana Ecclesia.
Atqui licet credat Launoius se in Ecclesia Romana deprehendere Ma-
trimonii dissolutionem ex causa fornicationis, nullibi tamen in ea de-
prehendet dissolutionem Matrimonii ex causa infirmitatis Matrimonio
supervenientis. Ut quid ergo tot Textus congerit ille, in quibus nihil
agitur de adulterio ? Num intus sensit conjugium olim omni fere de
causa, vel etiam, ut loquitur, *ex bona gratia* solvi potuisse ?

R. ad 9. & 10. sensum Pœnitentialis Romani & Concilii Vermeriensis 304
hunc esse, quod *conjug innocens*, absolute vel comparate, post nocentis
mortem ad alias nuptias transire possit ; hoc vero non possit nocentem
iam post obitum alterius. Id autem evincitur 1. quia vix probabile est
Synodos privatas eo usque ausas progredi, ut contra totam retro Traditionem
permiserint ob aliasquam adulterii causas dissolvere Matrimonium ;
Christo id expressim vetante, nisi ob fornicationem, imo nec propter il-
lam id permittente, ut hætenus ostensum est. 2. Quia ambigui Concilii
sensus non aliunde haberi melius potest, quam ex Decretis aliorum ejus-
dem aut circiter Seculi Conciliorum, quæ eandem materiam tetigerunt.
Nec enim facile sibi quispiam persuaserit in re tanti momenti tot fuisse sen-
sus quot erant capita. Atqui ejusdem temporis Concilia innocentibus quidem
post conjugum suorum mortem novas nuptias permiserunt, non ante ;

tas vero & ante & post interdixere fontibus. Sic an. 791. Foro-Julienſis Synodus in Venetorum ditione, Can. 10. de quo jam ſupra, (T. 7. Conc. p. 1005.) *Placuit ut reſoluto fornicationis cauſa vinculo jurali, non liceat viro, quandiu adultera vivit, aliam uxorem ducere . . . ſed nec adultera alium accipere virum, nec vivente, nec mortuo, quem non erubuit defraudare, marito.* Sic Triburienſe Concil. an. 895. C. 45. (T. 9. Conc. p. 462.) *Qui cum duabus ſororibus fuerit pollutus, uſque in exitum vitæ poenitens & continens permaneat: ubi Matrimonii privatio communis eſt poenitentia: quod docet etiam S. Leo, Ep. 92. c. 12. 3.* Quia nihil eſt in Vermerienſi Decreto, licet obſcuriori, quod benignam hanc noſtram expoſitionem reſugiat. Non in Can. 5. quem vel a Wormacienſi Concilio deſumpſit Synodus Vermerienſis, vel a Vermerienſi accepit Concilium Wormacienſe, & his reddit verbis: (C. 1. De divort.) *Si qua mulier in mortem mariti ſui cum aliis conſiliata eſt, & ipſe alquem illorum ſe defendendo occiderit, poteſt ipſe poſt mortem uxoris, ſi voluerit, aliam ducere; ipſa autem inſidiatrix poenitentiaſque abſque ſpe conjugii ſtet ſubjecta*, quod & iſdem pene verbis refert Gratianus, XXXI. q. 1. c. 6. Non in Canone 9. tum quia poſtremam hanc ejus partem: *Nam ille vir ejus, &c. non legcbant Yvo & Gratianus*; tum quia in verbis præcedentibus, neceſſario, ut alibi ſæpius, ſupplenda eſt particula &, in hunc modum: *Ipsa omni tempore, quandiu vir ejus vivit, & ſemper innupta permaneat; cum e contra vir ejus, ſi ſe abſtinere non poteſt, poſt mortem illius aliam uxorem cum poenitentia poſſit accipere.* Et certe quis putet jam ab oſtavo ſeculo ita reſtriſſiſſe, tam in Populis quam in Paſtoribus, ſcientiam Dei, ut utrique docendi fuerint non licere mulieri, quæ maritum ſuum ex inevitabili præſertim neceſſitate alio conſugientem præ ſtudio & mollicitie ſequi novit, novum eo vivente contrahere Matrimonium?

305 At, inquit, Canon IX. Vermerienſis duo facit, 1. ex indulgentia concedit ut ille de quo agitur, maritus uxorem ſibi aliam jungat, nimirum quia ſe abſtinere non poteſt: 2. novum eidem marito conjugium permittit ſub conditione poenitentiaſque. Atqui admiſſa ſemel expoſitione noſtra, nec indulgentiaſque locus erat, nec poenitentiaſque, cum cuique ſemper licitum fuerit poſt mortem uxoris ad alia vota tranſire.

306 R. neg. min. Erat enim locus 1. indulgentiaſque, tum quia Eccleſia ſecundas nuprias oderat, ut liquet ex iis quæ de Polygamia ſucceſſiva diſputaviſſimus; tum quia plerumque dupliciter reus erat qui inevitabili neceſſitate in aliam Provinciam fugerat; nempe vel eo quod in hanc neceſſitatem ſua ſe culpa conjeceſſet; aut eam prævidens, non admonuiſſet uxorem; vel quod non ita ſibi cor uxoris devinxifſet, ut eum quocumque traherent fata, ſequeretur. Atqui 2. iſdem de cauſis erat locus poenitentiaſque alicui, quæ nonnunquam levioribus de cauſis indicabatur; quandoque gravior, lenior quandoque, ſecundum id veteris illius Romani Poenitentialis quod nobis obijcitur: *Vinum & medonem* (genus potionis quod Græci hydromel, Latini aquam muſſam appellant) & *emelitam cereviſiam nunquam bibas, uxorem ne ducas, abſque conſugio in perpetuum maneat.* Ergo.

307 Confirm. Quia veri admodum ſimile eſt plures ex Episcopis qui an. 752. Concilio Vermerienſi interfuerunt, an. 756. interfuiſſe Concilio Compendienſi, de quo ſtatim dicemus, cum omnes Pippino Regi ſubjecti forent.

forent. Atqui in Concilio Compendiensi sancitum est Can. 18. ut *Si qui propter faidam * fugiunt in aliam patriam, & dimittant uxores suas, nec illi viri, nec illæ femine accipiant conjugium*. Idque jam sancitum erat in Capitularibus, Lib. 5. cap. 4. a quibus nemo crediderit e diametro 308 fuisse recessum. Ergo.

R. ad 11. nullos ex objectis Compendiensi Concilii Canonibus nobis obesse. Non quartum, qui cum idem sit ac Capitulare Caroli Mag. supra objectum, eadem donandus est responsione. Non decimum quartum, in quo sancitur tantum ut qui *cum matre & filia in adulterio mansit*, altera alterius crimen nesciente, uxorem quam postea acceperit, *dimittat*, quoad thorum scilicet, & *usque in diem mortis suæ sine uxore sit*; ita ut mulier ab eo dimissa accipiat virum, postquam videlicet incestus ille conjux diem supremam obierit. Nisi dicere malis incestum scienter commissum simul cum matre & filia fuisse tunc temporis impedimentum dirimens; quod horumce Canonum literæ magis convenire videtur, & explicandis quibusdam ejusdem formæ Decretis inservire potest. Non denique decimum sextum: licet enim vix credi possit Episcopos in eo loqui juxta formam Juris Civilis, at credi facile potest in eo agi de Matrimonio quod propter perpetuam impotentiam, sed relativam, ex lepra prodeuntem consummari non potuerat: tunc autem merito declarat Canon licere utrique Parti novum inire conjugium, quia impotentia relativa Matrimonium quoad omnes non dirimit aut prohibet.

R. ad 12. neg. conf. Neque enim vult Hincmarus omnimodis comparare dissolutionem Matrimonii Fidelium cum dissolutione Matrimonii Infidelium, saltem secundum se totam sumpta; sed ostendere nullam inter Fideles licitam esse Matrimonii disjunctionem nisi causa fornicationis aut continentie. Unde invictum nobis exurgit argumentum. Scilicet enim ex Hincmaro non aliter dissolvitur Matrimonium propter fornicationem, quam propter continentiam. Atqui nusquam in Ecclesia creditum est uxorem a viro quoad vinculum disjungi propter continentie studium. Id quidem licet intuitu Religionis, sed nec ob solum continentie amorem, nec unquam consummato Matrimonio, prout post fornicationem licere contendit Launois.

R. ad 13. Clementem III. si forte sensit Matrimonium propter hæresim 310 dissolvi posse, dubio procul errasse; quod & Romanis Pontificibus in privatis responsionibus contingere posse ne ipsi quidem Ultramontani dissentunt, & ab Innocentio III. agnitum est Cap. 7. *De divortii*. Innocentii autem Decretalis eo Clementine præferenda est, quod Ecclesie totius judicio, præcipue autem a Tridentinis Patribus, fuerit confirmata.

Ceterum nescio ubi existat famosa hæc Decretalis *Laudabilem*, quam alii Clementi III. alii Celestino III. affingunt, & quæ nec in utriusque Epistolæ nec in Jure invenitur, quæque forsan rumore tantum nititur, quem ut verum secutus sit Robertus Corleon.

Obj. 4. Quod destruit essentiam Matrimonii, ejusque bonis omnibus ad- 311 versatur, Matrimonium ipsum dirimere debet. Atqui adulterium *. Matrimonii

Ec 2

* Faída idem est ac inimicitia, seu vindicta quæ a parentibus exigitur pro morte propinqui aut agnati. *Ducange in Glossario.*

monii enim substantia consistit in illa carnis unitate secundum quam duo sunt in carne una. Bonum vero ejusdem Matrimonii in fide, prole, & Sacramento: adulterium porro his omnibus adversatur; fidei, quam violat; proli, quam facit incertam; Sacramento, cujus significationem lædit.

- 312 R. ad 1. neg. min. Essentia enim Matrimonii, si spectetur in fieri, sita est in mutuo Partium consensu: si autem spectetur in factio esse, consistit in nexu qui ex eo consensu resultat. Unde carnis unitas, mutua corporum traditio, fides, certitudo prolis, & alia id genus, sunt vellefectus, vel proprietates, aut bona quæ Matrimonium consequi debent, imo & ipsum antecedere hoc sensu, quod nihil his contrarium in pactum conjugale deduci possit; at non ita sunt ipsa Matrimonii substantia, ut iis læsis hanc lædi & destrui necesse sit. Alioqui enim Matrimonium non modo adulterii causa dirimi posset, sed & necessario independentem a Partium consensu dirimeretur; quod nemo dixerit. Adde, ut ait Tournelyus, pag. 151. quod etsi concederetur per illam in unitate carnis conjunctionem perfici Matrimonium, non tamen legitime inferretur dissoluti vinculum conjugii, quando per adulterium caro dividitur: sicut ex eo quod Matrimonium mutuo Partium consensu efficitur, inferri recte non possit illud ex mutuo consensu solvi.

- 313 Obj. 5. Potissima nostræ assertionis ratio desumitur ex Synodo Trid. Atqui hæc re ipsa difficultatem non tangit. Dicit enim potest cum Lanoio Decretum ejus pertinere tantum ad disciplinam. Porro Synodus quæ per disciplinam vetat ne Matrimonium in tali casu dissolvatur, non declarat illud non posse in eodem casu, sublata hac disciplina, solvi: sicut quæ declarat non jam valere Matrimonia clandestina, non declarat ea nunquam fuisse, vel esse posse valida.

- 314 R. ad 1. neg. min. Ad 2. neg. maj. 1. Quia verba hæc Canonis Trid. *Si quis dicat Ecclesiam errare cum docuit & docet; juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam, propter adulterium alterius conjugum Matrimonii vinculum non posse dissolvi. anathema sit:* hæc, inquam, verba, quibus jam ab an. 416. præluserat Milevitana Synodus, ipsum dogma, non merum disciplinæ caput, designant. Quod enim juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam traditum est & traditur, utique ad dogma pertinet. 2. Quia error proprie adversatur veritati seu dogmati, sicut abusus sanctæ disciplinæ. Atqui hic non emendat Ecclesia abusum, sed erroris labem a se propulsat. 3. Quia quod disciplinæ est, mutari valet ab Ecclesia, cum id prudenter judicaverit expedire: Sic mutata ratio seu Baptismus per trinam immersionem conferendi, seu tribuendi Secularibus Calicis. Atqui nemo facile credet posse Ecclesiam permittere ut Matrimonium ex adulterio dissolvatur; tum quia ad minus dubium est an ea de causa solvi possit, ut arguebamus n. 233. tum quia gravis sublequeretur Christianæ Rei perturbatio, si fictitia illa auctoritate uti vellet seu Ecclesia, seu Pontifex. Certe si semel constituitur Matrimonii dissolubilitas, jam pene nihil in Matrimoniis fixi erit & certi. Licebit Matrimonium dissolvere propter hæresim, propter lepram, propter recessum conjugis alterius, quem quis perpetuum fore sibi finxerit. Licebit forte, quod ferunt Protestantes, non tantum viro dimittere adulteram, sed & uxori dimittere adulterum, quod nec ipsis Judæis licitum erat. Demum & pe-

terit infideli mulieri sua prodesse iniquitas, quatenus dimissa ab uno, alium cui inhiabat, assumere poterit; quod & denum concesserunt Pseudoreformati: de quo vide Maldutium, Tom. 3. Analysis suæ, differt. 25. His omnibus accedit quod Canon ille Lutheranos & Calvinistas ferit. Atqui Calvinus, cum Lib. 4. Instit. c. 14. §. ult. *tyrannicam* vocat Legem quæ viro, qui adulteram repudiaverit, alteram inducere prohibet, non contra disciplinam mere, sed contra dogma peccat. Ergo

An autem Matrimonii indissolubilitas, supposito etiam alterius conjugis adulterio, sit dogma Fidei a Canone Tridentino definitum, ambigi potest. Ex una enim parte videtur sacram Synodus a definitione Fidei abstinere voluisse; ex alia vero definitio ejus articulum Fidei importare videtur.

Quod a definitione Fidei ipsam Matrimonii indissolubilitatem spectante Concilium abstinere voluerit, ex Historico Concilii Scriptore intelligitur. Sic ille Lib. 22. cap. 4. num. 27. (Tom. 3. pag. 626.) Canon quoque paratus fuerat cum anathemate in eum qui diceret Matrimonia consummata ob adulterium dissolvi. Sed Oratores Veneti die 11. Augusti (an. 1563.) cum ipsis posterior modulus ostensus est, solemniter exposuerunt Conventui, veterem Republicanam semper conjunctissimam fuisse Apostolicæ Sedis, & Concilii OEcumenicis ejus auctoritate celebratis, proque semper studio complexam ac veneratam Decreta Sanctionesque inde profecta, utpote divinam gloriam, animarum salutem, pacemque Christianorum promoventia. Verum ab eo quod septimo Canone parabatur, nisi moderatione aliqua reformaretur, inferri posse non modicam offensionem Orientis Ecclesiæ, præsertim vero Venetorum Insulis, Cretæ, Cypro, Coreyæ, Zacyntho, Cephaleniæ, & aliis multis, non solum cum publicæ quietis, sed cum Ecclesiæ Catholicæ detrimentum. Compertum esse Patribus, tametsi Græca Ecclesiæ a Romana ex parte dissentiret, non tamen eo desperationis deventum esse ut meliora sperari non possent; præsertim cum Græci in subjectis Republicæ locis degentes, quavis ritu suo viverent, tamen Præsulibus a Romano Pontifice assumptis obtemperarent. Eapropter, tum verum convenientia, tum Oratorum munere se compelli, ne ipsi eos populos percui sinevent ejusmodi anathemate, quo ad tumultum integramque a Sede Apostolica successionem provocarentur. Satis constare in move positum apud Græcos, ut uxorem adulteram deferant, & aliam ducant, veterrimam Majorum consuetudinem; ut ipsi dicunt, secuti; nec idcirco illos damnatos, aut anathemate percussos fuisse ab ulla Synodo OEcumenica. etiamsi Romanæ & Catholicæ Ecclesiæ hujusmodi mos liquido innotuisset. Existimare igitur Oratores sui esse muneris, quam efficacissime possent, postulare ut voces illæ Canonis adeo moderate lenirentur, ne Græcis detrimentum inferrent, præsertim intentato anathemate; quod dubium non erat confici posse, non solum nulla parte Ecclesiæ indignitate, sed fortasse vetenita plurimorum Doctorem reverentia. Possent, quantum ipsi rebantur, & obtineri quod Synodus intendebat, & Republicæ satisfieri, Canone ejusmodi verbis conflato. „Anathema sit, si quis dixerit sacrosanctam Romanam, Catholicam & Apostolicam Ecclesiam, quæ mater & magistra aliarum est, errasse aut errare, cum docuit & docet, propter adulterium alterius conjugum, Matrimonium non posse dissolvi, nec utrumque, vel etiam innocentem conjugem, qui causam adulterio non dedit, debere novum Matrimonium contrahere, mœchiarique

„eum qui dimissa adultera alteram duxerit, & eam quæ dimisso adultero alii nupserit“, pergit Pallavicinus: Hoc exemplar ab Oratoribus propositum videbatur alicui ex ipsis, aut ex ipsorum Consiliariis, notam heresis haud insultum opinioni contraria; sed vim duntaxat habiturum ad instigendum anathema temerariis in eo vituperatoribus Ecclesiae, quæ optimis nixa fundamentis eam doctrinam, tametsi non tanquam Fidei dogmatraderat. Aliud fortasse ab aliis considerabatur, nimirum per eam Sanctionem non damnari tanquam hereticam Sententiam oppositam, nisi posita Ecclesiae auctoritate, & non quasi divinis Literis evidenter id repugnaret, &c.

- 316 Et infra, pag. 628. In quo suavis (-Fra-paolo) duplici laborat vitio: i. quia describit Venetos, non quidem supra allatam vocum mutationem proponentes, sed quasi mutationem quamdam in genere postulantes, quæ Græcis consuleretur. Hinc vero audacior progreditur ad carpendum Concilium, quasi complexum mutationem aeream, & utilitatis effectusque vacuum, dum narrat a plerisque non discerni quid inter priorem ac posteriorem formam interesset: sed non solum revera discrimen inerat, quamvis subtilius; &c.

Ex iis sic: Qui primum traditam Fidei definitionem ita temperarunt, ut & Venetis Oratoribus non displiceret, & Græcos minus offenderet, & re ipsa ipsam inter & posteriorem Canonis, prout nunc extat, forma inest discrimen, quamvis subtilius; ii Matrimonii ex adulterio indissolubilitatem velut dogma Fidei definire noluerunt. Atqui PP. Tridentini.

- 317 Hinc Auctor Operis de Re Sacramentaria, Lib. 9. q. 4. cap. 1. pag. 452. Cum Patres Tridentini Venetorum postulationi acquieverint, & ad eorum Sententiam Canonem septimum reformaverint, manifestum est hoc Decreto non Græcos, sed Lutheranos & Calvinistas, qui Romanam Ecclesiam erroris & seorsum tyrannidis accusabant, anathemate esse percussos. Qua de re si quis adhuc dubitat, attendat ad morem Concilii Tridentini, temporibus ad hanc usque diem inviolabiliter observatum. In his enim Provinciis ac Diocesium: ubi Græci Latini permixti proprias Ecclesias habent, nihil a Latinis Episcopis quibus subijciuntur, contra antiquam quam hætenus retinuerunt Matrimonia propter adulterium dirimendi consuetudinem, legibus ordinatum: tantumque Synodici Constitutionibus cautum est, ne mariti auctoritate propria, nullaque præmissa forma iudicii, uxores adulterii pretextu dimitterent, & novis deinceps uxoribus jungerentur. „Tam facile dirimi inter conjuges Græcos Matrimonia, inquebat Cardinalis Montaltius, Montis-Regalis in Sicilia Archiepiscopus in Synodo Provinciali an. 1652. habita, approbare nullo modo debemus: ideoque huc usque factas separationes quoad vinculum, extrajudicialiter & auctoritate propria, nullas fuisse atque irritas“, declaramus.

- 318 Quod autem aliunde Tridentina definitio articulum Fidei importet, minus tamen aperte expressum quam erat in priore Canonis septimi forma, sic suaderi potest. i. Doctrina quæ secundum Evangelicam & Apostolicam Regulam traditur, ad Fidem pertinet. Atqui ex Tridentino, doctrina quæ Matrimonium ex adulterio dissolvi posse negat, &c. 2. Non errat Ecclesia, cum docet Matrimonium non posse ob fornicationem dissolvi; quia id docet juxta Evangelicam & Apostolicam Doctrinam. Ergo errat contra Doctrinam Evangelicam & Apostolicam, quisquis illud ea de causa dissolvi posse contendit. Ergo errant hac in parte Græci

Græci ut & Lutherani; licet hi minus redarguendi sint, si tantum recepto apud se mori adhærentes, Latinam Ecclesiam nec erroris, neque rannidis iuculent: Sicut errabat Cyprianus Hæreticorum Baptisma iterando, sed multo minus quam si Latinos a se dissentientes manifesti contra Scripturam erroris insinulasset.

Ut ut est, constat Ecclesiam totam temporibus Concilii Trid. eo propendisse ut Matrimonii indissolubilitatem in ipso adulterii casu velut articulum Fidei definiret. Quin, ut refert ibid. Pallavicinus, *creditum est*, si Andræ Fæstæ, Episcopo Legionensi, (qui Oratorum Venetorum postulationem improbavit, tum quia non solet ab Ecclesia usurpari hæc damnandi formula: Si quis dixerit Ecclesiam errare, tum quia veritatem sententiæ Græcorum oppositam habebat ut certam ac firmatam, in Synodo Milevitana, in Sexta OEcumenica & in Florentina) *creditum est*, inquam, si Fæstæ locus loquendi inter primos obtigisset, sicut inter primos debebatur in Conventu, tantum ab eo numerum assellarum pertractum iri, quantum ad refellendam petitionem Oratorum Venetorum, satis fuisset. Accessissent dubio procul, qui Sessioni 24. interfuerunt Parisienses Magistri; cum sacrorum facultas an. 1526. uti hæreticam proscripserit doctrinam qua Erasmus Matrimonium adulterii causa dirimi posse subindicare videbatur.

SECTIO QUINTA.

An & quando Matrimonium dirimatur Professione Religiosa?

Constat jam apud omnes Matrimonii semel consummati vinculum non solvi Professione Religiosa. Aliud quidem sanxerat Justinianus, L. fin. Cod. *De Episc. & Clericis*; sed eo successu quo Principes, qui sacra tractant liberior. Et vero Lex illa 1. repugnat cum omnibus Scripturæ locis qui Matrimonii insolubilitatem astruunt: hæc enim saltem de Matrimonio consummato intelligi debent. 2. Improbata est a S. Gregorio, Lib. 9. Ep. 39. & postmodum ab Alexandro III. Cod. *Placet*, 12. *De convers. conjug.* ac dudum in Ecclesia tota evanuit.

Nec obest quod Christus, Luc. 19. jubeat odisse uxorem suam; cui precepto per amplexum Religionis parendum esse, invita etiam uxore, scribit S. Basilius in q. fufius disp. q. 12. quod & fecit Theonas ille qui, ut refert Cassianus, Collat. 21. c. 9. Monasterium invita, quam flectere non potuerat, uxore, ingressus est, & miraculis clauit.

Namque Christus vult ut homo uxorem suam odio habeat sicut animam suam, id est, ut nec se, nec uxorem suam plus amet quam Deum, ut patet ex Matth. 10. 37. An vero quia Deum uxori, ipsique etiam vitæ nostræ præferre jubemur, ideo vitam nobis, vel uxorem dimittere, licitum est?

S. Basilius vult quidem ut qui assidue cum uxore contendit, neque cum ea Deo placere potest, consensum ejus petat, & si precibus obtinere non potest, fufis apud Deum orationibus obtinere nitatur, (ut hoc pacto deinceps a confortibus suis obtinere frater & soror S. Bernardi.) At præterquam hic regulam proponit, quam sequi non raro fuerit periculofum, nequaquam dicit solvi Matrimonium hoc quoad fœdus & vinculum.

- 324 Ad exemplum Theonæ dicendum cum Bellarmino, Lib. 2. de Monach. cap. 38. Tom. 2. pag. mihi 481. esse illud unum ex iis Sanctorum factis quæ sunt admiranda, non imitanda. Credendum enim id præter communem ordinem peculiari S. Spiritus instinctu factum esse, cum Theonas postea signis clauerit & virtutibus.

Jam ergo investigandum 1. an Religiosa Professione solvatur Matrimonium duntaxat ratum: 2. quo jure: 3. quandiu ante consummatum Matrimonium possit conjux alter, altero reniēte, ingredi Religionem: 4. quid juris, si consummatio per vim aut metum extorta fuerit, &c. Quæ postrema sequenti Sectione expendemus.

Circa primum, in quo jacet potissima difficultas, duplex est sententiæ ratio; Heterodoxorum altera, qui cum de solemnibus votis pessime opinentur, negant facillime per ea dissolvi conjugium: altera Catholicorum, directè opposita; qui tamen disputant inter se quo jure Matrimonium duntaxat ratum per Monasticam Professionem discindatur: aliis id repetentibus ab ipsa Professionis Religiosæ natura: aliis a Jure solum Ecclesiastico, aliis a Lege divina, uti latius expendunt Sanchez, Lib. 2. disp. 19. & Pontius, Lib. 9. cap. 5.

- 325 Ut autem circa præcedentem articulum aberravit Launojus, sic & in præsentem erravit Maldonatus, qui obiit an. 1583. Is enim postquam omnia Partis adversæ momenta sibi proposuit, Tract. de Matrim. c. 6. fatetur tantam eorum sibi vim esse, nullam ut responſionem ferant, nisi aut concedatur Matrimonium ratum, & nondum consummatum, non esse verum Matrimonium & verum Sacramentum; aut certe Ecclesiam ita existimasse, cum decrevit licere post Matrimonium ratum conferre se ad Religionem, altero conjuge invito: & licere alteri adire alias nuptias. Sane vtro, ut hic redarguit Tournelyus, p. 164. per istud viri ceteroquin doctissimi effugium inanis redditur Tridentinus Canon mox afferendus. Si enim crediderit Ecclesia Matrimonium, quandiu consummatum non est, *haud* esse veri nominis Matrimonium, perperam atque irritò labore definivit, illud per Religiosam Professionem dissolvi posse; cum ubi nullum est vinculum, nulla possit esse vinculi solutio. Dicat ergo quis, prout hujus quæstionis occasione dixit Elius in 4. dist. 27. §. 5. necdum satis evolutos esse nodos omnes quæstionum ad Matrimonia spectantium; sed nihil efferat quod Fidem ut minimum labefactare possit. Nihil profecto mirum, ut sapienter moneat idem Parisiensis Doctor, p. 330. quod Tridentinum Canonem impugnent Hæretici: quid enim aliud speres ab infensis Ecclesiæ hostibus? At Catholicis, quibus sacra esse debet Ecclesiæ Tridentini congregatæ auctoritas, subleſtam videri definitionem ipsius, res est & Orthodoxis sinceris inaudita, & Hæreticis Concilii sancti obrectatoribus scandalose jucunda. Et quanquam deesse, quod falsum est, traditio scriptis consignata, sufficeret tum ipso usu, tum vivæ vocis oraculo ad nos constanter perducta. Eſto enim hanc quidam nec imperiti ignorarint, ut Cardinalis Lotharingus, qui teste Pallavicino, Lib. 23. c. 9. n. 6. Canoni sexto se se opposuit, *T. 1. pag. 761. cum aliis pluribus*; at eam non nesciit reliqua Synodus, quam a Spiritu Sancto directam esse, & in articulis Fidei sequendam, neque idem Cardinalis nec alii dubitare. His præmissis, fit

CONCLUSIO I. Matrimonium ratum, sed non consummatum, quoad

quoad fœdus dirimitur per solemnem Religionis Professionem ;
 Prob. Quia juxta regulam Augustini, Lib. 4. contra Donatistas, cap. 326
 24. *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, non nisi auctoritate Apostolica traditum rectissime creditur.* Atqui Matrimonium simpliciter ratum Professione Religiosa dissolvi, tenet, & jam dudum tenet, universa Christi Ecclesia, idque nullo institutum est Concilio, sed semper retentum.

Quod teneat, patet ex Can. 6. Trid. Concilii citata toties Sess. 24. 327
 ubi: *Si quis dixerit Matrimonium ratum, & non consummatum, per solemnem Religionis Professionem alterius conjugum non dirimi, anathema sit.*

Quod teneat jampridem, non minus constat ex variis doctiorum 328
 Pontificum Decretis. Innocentius III. qui obiit an. 1216. cap. *Ex parte*, 14. *De convers. conjugat.* Nos, ait, *inquisitioni tue taliter respondemus, quod: etsi possit non inconsulte videri, quia ex quo Matrimonium inter legitimas personas per verba de presenti contrahitur, illis viventibus in nullo casu possit dissolvi, ut vivente reliquo alter ad secunda vota transmigret; etiamsi unus Fidelium, inter quos est ratum conjugium, fieret hæreticus, & nollet permanere cum altero sine injuria Creatoris; nisi forte fieret ex revelatione divina, quæ superat omnem Legem, sicut a quibusdam Sanctis legitur esse factum.* Nos tamen nolentes a Prædecessorum nostrorum vestigiis declinare, qui respondere consulti, antequam Matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri conjugum, reliquo inconsulto, ad Religionem transire; ita quod reliquus ex tunc legitime peterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consilium observandum.

Inter hos Innocentii III. Prædecessores rem nostram clare & aperte 329
 definit Alexander III. qui anno 1181. obiit, cap. *Verum*, 2. eod. tit. quod videris Tom. 10. Concil. in Append. part. 5. cap. 1. pag. 1569. C. D. ubi hæc: *Post consensum illum legitimum de presenti datum, licitum est alteri, altero etiam repugnante, Monasterium eligere, sicut quidam Sancti de nuptiis vocati fuerunt, dummodo inter eos carnis commixtio non interveneris; & alteri remanenti, si commonitus servare nolueris continentiam, licitum esse videtur ut ad secunda vota transire possit: quia cum non fuissent una caro effecti, potest unus ad Dominum transire, & alter in seculo remanere.*

Et Cap. *Ex publico*; 7. ibid. & Tom. 10. Concil. p. 1571. *Quia præ-* 330
fata mulier, licet a viro suo desponsata fuerit, adhuc tamen, sicut ipsa asserit est incognita, mandamus quatenus si supradictus vir mulierem ipsam carnaliter non cognovit, & eadem mulier ad Religionem transire voluerit. . . ipsam a sententia qua tenetur, absolvas. Et mox solvens objectionem quæ ex Evangelii auctoritate repeti poterat: *Sane, inquit, quod Dominus in Evangelio dicit, non licere viro, nisi ob causam fornicationis, uxorem suam dimittere, intelligendum est, secundum interpretationem sacri eloquii, de his quorum Matrimonium est carnali copula consummatum.*

Idem docet S. Gregorius Magnus in Regesto, Lib. 6. Epist. 20. ad Fortunatum & Anthemium, nunc Registri Lib. 7. Epist. 23. (Tom. 2. p. 867.) 331
 ubi approbat factum puellæ, quæ Stephano cuidam desponsata, divinæ propitiationis instinctu Neapoli in Monasterio conversa fuerat, ejusque donum & res a sponso ipsius detineri prohibet; quia *Decreta legalia desponsatam, si converti, seu Religionem profiteri, voluerit, nullo omnino cen-*

consueverunt damno mulctari. Hic porro per desponsatam non intelligitur simpliciter promissa, sed vere sponsa, cujus bona in dotem data Stephanus sponsus propter nuptias contractas retinere volebat. Atqui supponit S. Gregorius ut certum, posse hujusmodi sponfam intuitu Religionis a viro discedere, & separationem hanc divina propitiationis instinctu fieri. Ergo.

332. Quod demum idem dogma semper in Ecclesia retentum sit, patet ex pluribus Sanctorum exemplis, de quibus consuli possunt Bellarminus, Lib. de Monachis, c. 38. & Estius in 4. dist. 27. §. 4. Nobis isthæc sufficient. Thecla, illustis primi seculi Virgo, quæ testibus Ambrosio, Lib. 2. de Virgin. c. 8. Methodio in Convivio Virginum, atque Epiphanio, Hæz. 78. magistrum atque institutorem habuit S. Paulum, primum id genus exemplum dedit. Cum in Paulum incidisset, ait ibid. Epiphanius, n. 16. *patet nuptias dissolvit, cum primario cuidam civitatis totius .: desponsata jam fuisset. Verum terrena ideo Sancta illa contempsit, ut Cælestium compos esse posset.* Ambrosius ubi statim: *Thecla, inquit, copulam fugiens nuptialem, & sponsi furore damnata, naturam etiam bestiarum virginitatis veneratione mutavit.* Et illud quidem factum adeo notum erat omnibus, ut eo contra Augustinum uteretur Faustus, Manichæus: *Theclam oppugneratam jam thalamo, agebat Hæresiarcha, apud Augustinum, Lib. 30. contr. Faust. c. 4. in amorem sermone suo perpetuæ virginitatis incendit Paulus.* (T. 8. pag. 446. F.) Rem confitebatur S. Doctor; at hinc colligebat virginitatem præfieri nuptiis ut bonum majus minori, non ut malo.
333. Idem Augustinus, Lib. 8. Confess. n. 15. narrat Aulicos duos, læta Antonii, Monachorum in Ægypto parentis, vita, qui ambo habebant sponfas, Monasticam sortem amplexos esse: *quæ postquam hoc audierunt, dicaverunt etiam ipsæ Deo virginitatem.*
334. S. Gregorius Mag. Lib. 3. Dialog. c. 14. T. 2. p. 301. de Gregoria virgine hæc scribit: *Dum adolescentiæ suæ tempore constitutis jam nuptiis in Ecclesiam fugisset, & sanctimonialis vitæ conversationem quæreretur .: sponsum habere meruit in Cælo, quia sponsum fugit in terra.*
335. S. Gregorius Turonensis, Lib. de Vitis. Patrum; c. ult. p. 1251. narrat Leobardum, celebrato sponsalæ die, Monasticam vitam in majori Cœnobio Turonensi amplexum esse. Mihi tamen, nisi etiam tunc moris esset ut matrimonialis copula diu protraheretur, dubium est an locus ille de Nuptiis, annon solum de Sponsalibus intelligi debeat.
336. Demum, ut alia id genus multa prætermittamus, aliud non ab simile exemplum refert Beda, Lib. 4. Hist. Anglorum, c. 19. (T. 3. p. mihi 101. aliis 138.) Edildridæ, seu Adelredæ, quæ cum Ecgrido, Anglorum Regi, nupsisset, nusquam per annos duodecim connubio suo usa est; quia, quod demum obtinuit an. 672. in Monasterio tantum vero Regi Christo servire intendebat. Atqui Ecgridus post secessum Edildridæ aliam duxit uxorem, nempe Ermenburgam, ut ex Thoma Æliensi norat Pagius, n. 12. ad an. 677. Baronii. Ergo septimo sæculo vigeat disciplina quam a Roman. Pontificibus duodecimo sæculo in gratiam Monachorum inventam esse fabulantur Hæretici. Jam vero non erat hæc disciplina recens; cum ibidem testetur Beda id ab Edildrida factum, *quod ævo præcedente aliquotiens factum fideles historie narrant.* Nec dubium quin ea piissima Reginz agenti ratio Deo probata fuerit, cum idcirco defunctæ ejus caro incorrupta præda-

perduraverit, ut idem refert Beda. Quibus adde Ecgfridum ubique, præsertim ab Eddio Stephano in Vita S. VVilfridi Principem vocari religiosum, & a nemine prorsus ob secundas nuptias fuisse culpatum.

At, inquit, ut quidpiam e præcitatís exemplis inferatur, duo necessariaria sunt; 1. ut in iis agatur de Matrimonio per verba de præsentí contracto, non autem de meris Sponsalibus: 2. ut constet non modo iis quorum afferuntur exempla, licitum fuisse Religionem ingredi, quod creditu facile est; sed & conjugibus in sæculo derelictis liberum fuisse alias contrahere nuptias. Atqui neutrum probari potest. Non 1. sed e contra, cum Sancti & Sanctæ de quibus sermo est, sponsi simpliciter vocentur, nunquam vero conjuges: Et vero quis animo concipiat, Aulicos duos quos commemorat Augustinus, ipso nuptiarum die solos deambulasse in horto extraneo, Antonii vitam diu pervolvisse, &c. Non 2. nullum enim hujus ad alias nuptias transeundi licentiæ extat vestigium in Textibus supra productis.

R. neg. min. & dico ad 1. in prædictis exemplis sermonem esse, non de meris Sponsalibus, sed de Matrimonio vero, licet tantum rato. Neque enim Sponsalia mera vocantur *nuptiæ constitutæ*, nec per ea mulier viro *opignerata* dicitur. Nec obest quod ii sponsi dicantur, nequaquam vero conjuges; cum sponsi ut plurimum nuncupentur qui, licet vero juncti sint Matrimonio, necdum simul convenerunt: quod liquet ex dictis ubi de conjugio Deiparæ, & ex cap. 7. *De convers. conjugat.* Nec rursus obest quod juxta hanc nostram expositionem non parum effluxisset temporis celebrationem inter Matrimonii & ejus consummationem. Neque enim vel id nunc prorsus incognitum est, vel olim non fuit in usu; quod juxta plures, probat id Augustini Lib. 8. Confess. cap. 3. num. 7. in fine: *Institutum est ut jam pactæ sponsæ non tradantur statim, ne vilem habeat maritus datam, quam non suspiraverit sponsus dilatare.*

Ad 2. fateor nihil quidem in prædictis plerisque Textibus esse, quod disertim exprimat factam sponso derelicto ad alias nuptias convolandi facultatem; at consistendum simul faultatem hanc merito, quin & necessario præsumi. 1. Quia constat ex secundis nuptiis Ecgfridi, coram Ecclesia tota, nullo Pastorum reclamante, nullo etiam Scriptorum redarguente, celebratis, licitum fuisse derelicto conjugii novum inire Matrimonium. 2. Quia sic institui debuit Christi Religio, nemini ut damnosa vel invisa efficeretur. Fuisset vero invisa & damnosa Religio, quæ sponsum in sæculo manentem, neque idoneum continentiæ, a nuptiis in perpetuum abstinere sanxisset. Neque enim omnibus datum est, quod datum est sponso Aulicorum de quibus loquitur Augustinus. 3. Quia his Sanctorum exemplis nixi Pontifices declararunt licere sponso derelicto alias inire nuptias. Atqui nusquam eo devenissent, nisi Traditione perpetua, saltem orali, didicissent Matrimonium in eo casu rescindi. Et certe, vel ii Pontifices certam Ecclesiæ Traditionem secuti sunt in hoc casu, vel quo faverent Monachis, ab Evangelii veritate enormiter deviarunt. Atqui postremum istud nec dici potest, nec cogitari debet. Si enim hac in parte ab Evangelii norma deflexissent Rom. Pontifices, dubio procul vel alii ab aliis emendati fuissent, ut aliquando contigit; vel in Synodis reprehensi; vel ab inimicis Ecclesiæ accusati velut falsæ pietatis sectatores & novæ doctrinæ archi-
recti

teſti. Utique nemo credet in quaſtione tanti momenti neminem interceſſurum, neminem pro antiquo dogmate adverſus novellam opinionem reclamaturum. Atqui nullibi legitur Pontificias illas Sanctiones, aut reprehenſas ab Hæreticis, aut correctas a Conciliis, aut Patrum teſtimonio convuſas. Ergo.

Concluſionem hanc triplici potiſſimum ratione firmare ſolent Theologi, & in his Auſtor Lib. de Re Sacramentaria.

- 340 I. Licitum ſemper fuit de ſtatu minus perfectio gradum facere ad perfectiorem, modo nulla cuiquam fiat injuria. Atqui ſtatus Religionis perfectior eſt ſtatu conjugali, ut vel ex eo Apoſtoli liquet, I. Cor. 7. 32. *Qui ſine uxore eſt, ſollicitus eſt quæ Domini ſunt, quomodo placeat Deo: Qui autem cum uxore eſt, ſollicitus eſt quæ ſunt mundi*, &c. Aliunde vero qui ante Matrimonii conſummationem Monaſtica vota emittit, nulli facit injuriam; non proli, quæ nulla eſt; non dereliſto conjugii, qui ad alia vota liber manet, quique in compartis religioſæ precibus habebit ſuum unde mærorem lenire queat.

- 341 II. Duplex in Matrimonio eſt vinculum; ſpiritale aliud, quod ex mutuo Partium conſenſu naſcitur; aliud carnale, quod oritur ex coitu. Ergo ſicut carnale vinculum morte auferitur naturali, ſic & vinculum ſpiritale civili ac ſpiritali morte auferri debet. Atqui per Profeſſionem Religioſam moritur homo ſpiritaliter, cum abdicato liberi arbitrii uſu totum ſe Deo Superioribusque ſuis committat. Ergo.

- 342 III. Matrimonii firmitas hinc potiſſimum pendet, quod conjuges duo ſint in carne una, ut docet ſacer Textus. Atqui ante conſummationem conjuges non ſunt una caro, aut duo in carne una. Ergo necum ſua plena ineſt firmitas eorum Matrimonio. Ergo nihil eſt cur non poſſit aliqua de cauſa infringi. Quæ autem gravior diſciſſionis hujus cauſa eſſe poſſit, quam ipſa Dei ad perfectiorem ſtatum vocatio? Hic enim, ſi bene attendimus, ipſa Dei cauſa agitur, cui iniquum eſt paſſiones humanas, cum nec firmatæ ſunt, nec cuiquam vere nocent, non cedere.

Verum, ut ſagaciter obſervat Tournelyus, p. 167. inomenta hæc, ſecluſa Dei voluntate, certam ac firmam probationem non conſciunt.

- 343 Non 1. 1. Quia ſtatus Religionis eſt quoque perfectior Matrimonio etiam conſummato. Atqui tamen iſtud per illum diſſolvi non poteſt, tamenſi ſæpe nec ulla fieret injuria proli, quæ non eſt; nec comparti, quæ lubens alterius Profeſſioni conſentiret. 2. Quia ſtatus Sacerdotalis non modo conjugalem, ſed & Monaſticum præciſe ſtatum dignitate vincit & perfectione. Atqui tamen Matrimonium per ſuſceptionem Gradus nequidem Episcopalis ſolvitur; ut conſtat tum ex praxi Eccleſiæ, tum ex Joanne XXII. Extrav. *Antique, De voto*, &c.

Hæc tamen ſecunda obſervatio mihi plurimum probat, diſſolutionem Matrimonii rati ex Profeſſione Religioſa non eſſe humanum commentum; cum alioqui idem effectus multo magis ſacro characteri adſcriptus fuiſſet.

- 344 Non 2. Tum quia in ſimplicibus continentæ & paupertatis votis, quæ a puellis de Cruce, & ſimilibus aliis emittuntur, mors quædam ſpiritalis occurrit: nec his tamen Matrimonium etiam ſimpliciter ratum diſſolvitur; tum quia ſicut mors ſpiritalis una cum vinculo conjugali perſeverat in

eis qui post copulam pari consensu castitatem in Religione vovent, sic & Matrimonium ratum in iisdem cum sua hac morte spiritali perseverare possent; tum denique quia mors illa spiritalis, utpote tantum metaphorica, nihil operari potest nisi quod Deus eam operari voluerit. Hic ergo ad unam ejus voluntatem, prout ab Ecclesia, cui semper adest, declaratum, recurrendum.

Non 3. Licet enim Matrimonium ante consummationem necdum omnimoda firmitate gaudeat, tribuit tamen jus conjugibus quo una caro fieri possint. Atqui jure hoc sibi legitime parto non nisi per Deum ipsum spoliari possunt. Ergo rursus recurrendum ad supremam ejus constitutionem.

Clarius ac multo facilius probari possit eadem Conclusio, quia seculi specialiter in contrarium voluntate non contrahitur Matrimonium, nisi sub hac conditione ut alteri sponso, siquidem Deo lubuerit, Religiosum statum amplecti liceat. Huc equidem redeunt difficultates supra adversus conditionate Matrimonium factæ; at nescio an in præsentia materia serio ponderandæ sint, cum vix semel inter gemini seculi spatium occurrant, & huic privilegio expressim renuntient, bene vel male, quicumque contrahunt. Interim Fidelium Matrimonia non absolute prorsus, sed conditionate contrahi docet S. Thomas, Suppl. q. 61. art. 2. ad 2. his verbis: *Ante carnalem copulam non est omnino translatus corpus unius sub potestate alterius; sed sub conditione, si interea alter conjugum ad frugem melioris vite non convolet. Sed per carnalem copulam completur dicta translatio, quia intrat uterque in corporalem possessionem sibi tradita potestatis.*

Solvuntur Objectiones.

Obj. 1. Assertio quæ Decretis nulla auctoritate suffultis innuitur, omnino est rejicienda. Atqui assertio nostra. Hæc enim nititur Decretis tum Trid. Concilii, tum & quorundam Ecclesiæ Rom. Pontificum. Atqui hæc Decretis nulla prorsus auctoritas suffragatur: Hæc enim sicubi extat, vel in Scripturis, vel in Traditione. Atqui non 1. cum in toto quantum est recentiori Testamento, ne unus quidem sit apex unde colligi queat Matrimonium Professione Religiosa dissolvi, sed hic contra vigeat generale istud effectum: *Quod Deus conjunxit, homo non separet.* Non 2. cum totis decem prioribus Ecclesiæ seculis ne levissimum quidem extet disciplinæ hujus vestigium. Quæ enim laudantur Thecæ, Cœciliz & aliorum pene omnium exempla, præterquam incerta sunt, nihil in præsentī casu probant.

1. Quia juxta nos non solvitur Matrimonium, nisi solemnī approbatæ Religionis Professione. Atqui nulla tunc erat approbata Religio, cum Religionēs variæ diu post Evangelium inducæ sint. Sed nec illa tunc erat species voti solemnī: priorum enim Monachorum vota ex eorum ordine erant quæ nunc simplicia vocantur; & meruerant a reuxoria abstinendi propositum, quandiu perseveraret voluntas in Monasterio commorandi. Unde vix ulla duodecimum ante seculum, quo scripsit Gratianus, occurrunt vestigia differentię voti simplicis a solemnī: primusque omnium Bonifacius VIII. sub initium seculi XIV. definivit, *illud solum debere votum solemnē dici, quod solemnissimum est per susceptionem sacri Ordinis, aut per*
Pro-

Professionem, expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis, cap. unic. De voto, &c. in 6.

349 2. Quia esto tunc vigerit approbata quaedam Religio; quis contra Historiæ veritatem asserere ausit, Virgines ac Sanctos in probationibus nostris laudatos Professionem hanc amplexos fuisse. Num Religioni nomen dedit Thecla? Num & quæ ei a multis adjungitur Cæcilia, quæ prima nuptiarum die Valeriani amplexus fugit, non ut castitatem voveret, sed quia virginitatem Deo jam voverat? An &, cujus exemplum nonnulli nostris proferunt, Alexius Monachum egit, de quo id unum prodit Historia, quod prima nuptiarum nocte uxorem dimisit intactam, ut celebrioris Orbis Basilicas pie inviseret, donec post annos 17: paternæ exceptus domo, uti pauper alienigena, diem in ea clausit ultimam.

350 3. Unde habent qui his nituntur exemplis, Matrimonium Theclæ, Cæciliz & similium, non quoad habitationem modo, sed & quoad ipsum fœdus rescisum fuisse; ita ut derelictis earum conjugibus ad alia vota commeare licitum fuerit: hoc enim ipsum est quod in quæstionem vertitur. Cum igitur ex factis incertiscertum deduci argumentum non possit, fatendum est exempla hæc nihil ad vindicandam præsentem Romanæ Ecclesiæ disciplinam conferre.

351 Resp. Habertos Ecclesiam non posse quidem sine revelationis subsidio definire ea quæ sunt Juris divini positivi, puta quod duæ sint in Christo personæ; at posse ea citra revelationem definire quæ sunt Juris naturalis ut quod Sanctorum imagines venerationi Fidelium in templis exponere liceat. Tunc enim, ait, Ecclesia non indiget Scriptura & Traditione, nisi ut definit rem controversam neutri adversari: Ecclesiæ enim est Legem Dei interpretari. Ergo cum Lex naturalis sit Dei Lex in cordibus nostris scripta, eam certo interpretatur Ecclesia; eique adest Spir. S. ne erret in iis quæ ad Fidem & mores spectant, secundum id Christi ad Discipulos & eorum Successores, Joan. 16. *Docebit vos omnem veritatem.* Sicut ergo certo pronuntiavit Ecclesia contractus consignativos esse licitos, & sacras imagines licite in templis coli & pingi, quamvis neutrum doceat Scriptura aut vetus Traditio; sic & definire potuit Matrimonium ratum per Professionem Religiosam dissolvi, quia dissolutio hæc Juri naturali apprimè convenit, nec verbo Dei scripto aut tradito repugnat, licet ex eo positive non eruatur. Hæc ille, quorum nonnulla mox fusius evolvuntur, quæque eo sunt difficilia, quod Matrimonium per Religionem Jure naturali dirimi omnino supponant.

352 R. 2. Si stet semel, quod aliquo saltem sensu verum esse oportet, Matrimonia Fidelium ea lege contrahi, ut liceat sponsis ante coitum Deo ad perfectiora vocanti obtemperare, nullam aut pene nullam ex hac parte superesse difficultatem.

353 R. 3. cum Auctore Operis de Re Sacramentaria, p. 463. Ad 1. & 2. neg. min. Ad 3. dico 1. ad hoc, ut sententia quam tuemur certissime tenenda sit, necesse sum non esse ut disertis Scripturæ Textibus adstruatur; sed satis esse ut nihil habeat verbo Dei adversum, ut Legi naturali sit consentanea, ut Scripturæ silentium suppleat antiqua Traditio. Atqui hæc omnia constant. Et quidem 1. nostra hæc, seu potius Ecclesiæ sententia, nihil habet adversum Scripturæ. Male enim obtruditur nobis istud: *Quod Deus conjunxit,*
bma

homo non separer; quia cum conjux a conjuge necdum tacto Religionis intuitu discedit, non ab homine, sed a Deo ipso separatur. 2. Eadem sententia Juri naturali convenit apprimè; uxorem enim necdum cognitam posse deferi, ut Deo sanctius, liberius, plenius vacetur, Juris naturalis præscriptio est, nisi fingamus humanum officium ex naturali jure ac necessario divino cultui esse præferendum. Neque hic objici potest sub pietatis obtentu violari justitiam proximo debitam; nulla enim, ut præmonuimus, sit injuria proli, quæ nascitura non est: sed nec ulla sit comparti, cui intactæ primæva sua libertas redditur, & quæ eodem jure uti potest. Jam vero quod dicat Lex naturalis, Legi revelatæ adversum esse nequit; cum utraque Lex ab eodem Auctore Deo profluat. 3. Denique Scripturæ silentium supplet antiqua Traditio, tum in illustribus priorum seculorum exemplis, tum in Romanorum Pontificum Decretalibus, quæ nullum Orbe toto impugnatores reppererunt, reperturæ dubio procul, si vel latum unguem a pristina Fide deviasent.

Nec nocent quæ magna quidem ostentatione ab Adversariis, sed casso aut certe mediocri robore obtruduntur.

1. enim ambigi non potest quin vera sint Theclæ & aliorum exempla, 354 quæ ex probatissimis Ecclesiæ Doctores expressa sunt. Alexii Historia, aliæque hujusmodi nonnullæ, si quid habent difficultatis, nihil ad nos qui easdem non citavimus. Unum obiter animadvertendum non adeo caducam esse Simeonis Metaphrastæ auctoritatem, quam Bellarminus & alii plures velint: prout data opera contra Launoium in Defensione sua ostendit Thiersius, c. 13. & solide probat nobis olim non minima necessitudine conjunctus R. P. Honoratus a S. Maria, in Libro cui titulus: *Reflexions sur les regles & l'usage de la Critique*, Tom. 1. disert. 2. pag. 225. ubi & Nicephori Martyris vitam, qualis a Metaphrasta, cum multorum vituperio, tradita est, nihil pene ab ea differre ostendit, quam ex Codice regio uti genuinam dedit Ruynartus; sed & ostendit non pauciora a Bailleto Sanctorum vitis inserta fuisse, quam a Metaphrasta.

2. Fatemur nullam prioribus seculis fuisse Religionem, quantum ad modum; at contendimus fuisse quantum ad rem ipsam. Quod nulla his temporibus quoad modum fuerit approbata Religio, hinc patet, quod approbationis hujus legem primum indixerit Concilium Lateranense IV. sub Innoc. III. an. 1215. celebratum; ne vel nimium multiplicarentur religiosi Ordines, vel ex novis vilescerent antiqui, vel sub novæ religionis obtentu induceretur superstitio. At vero viguisse jam tum ipsam Religionis substantiam, imo in omnibus Ecclesiæ partibus sensim floruisse, nemo nisi in Ecclesiastica Historia plane rudis inficiari possit. Et quid demum habet substantia Religionis? tria hæc, cœlibatum, seu omnimodam a veneris temperantiam; obedientiam Superiori legitimo, & usum boni dependentem ab ejus voluntate. Jam vero an difficile est creditu sanctas feminas, quæ a pactis conjugibus ante coitum recesserunt, & castitatem omnimodis Deo suo consecrasse; & Episcopis, iisve qui ab istis earum regimini præficiebantur, ad unguem obtemperasse, & pro eorum arbitrio; vel renuntiassè facultatibus suis, quod primos inter fideles quotidie contingebat; vel iis nonnisi dependentem ab illorum arbitrio usas fuisse. Deinde, esto virgines illæ nec bonis suis omnino cessissent, nec ab Episcopi nutu dependissent omnino, quod ulti-

ultimum supponi pietas non patitur: Quaro annon saltem emittere possent votum castitatis tam efficax, quam quod nunc emittitur a Sanctimonialibus? Si autem poterant, ut indubie poterant, (cum tanta esset S. Pauli in Theclæ auctoritas, quanta nunc Ecclesiæ in Moniales), ergo nihil mirum si primæ hæc vota cum hodiernis, quæ nunc solemnitas dicimus, votis quantum ad vim & efficaciam conferantur.

356 At, inquires, si res ita se habet, nihil est cur hodieque Matrimonium per simplex castitatis votum non dirimatur.

357 R. in voto duo esse, aliud quod sit promissio melioris boni Deo factæ, atque ut talis necessario implenda; & id Juris est divini, quod, subsistente eodem rerum statu, nulla humana potestas infringere potest; aliud quod ut certos parere possit effectus, puta nuptias abrumperæ, vel antequam fiant, vel postquam factæ sunt, certis debeat muniri conditionibus, puta palam fieri, vel in Religione Romæ approbata; & hoc Juris est Ecclesiastici, quod perinde ac cetera ad disciplinam spectantia pro ætatum diversitate immutari potest. Unde votum, ut prioribus seculis Matrimonia rata dirimeret, non iisdem indigebat formalitatibus quibus nunc indiget. Quanquam veri admodum simile est, votum castitatis privatim & sine Superioris consensu emissum, nunquam dirimendo Matrimonio per se solum satis fuisse, ne abusibus janua panderetur. Unde non immerito dici possit aliquam, nec forte modicam solemnitatem voto necessariam semper fuisse, ut eisdem quos nunc parit, effectus fortiretur.

358 Ad id ergo quod tumide inquirunt, an Cæcilia vel Alexius Monasticam vitam amplexi sint: Respondendum affirmative, si modo nomen Monachi non ut nunc, ex habitu aut cellula, sed solum ex officio æstimeretur. Vere enim Monachus dicitur, qui spretis carnis illecebris, & abdicata rerum temporalium sollicitudine, non proprio spiritali, sed ex Pastorum suffragiis, uni Deo in perpetuum servire ex voto constituit.

359 Quod autem in tertia objectionis parte postulant unde habeamus Theclæ & aliorum conjugia, non modo quoad thorum, sed etiam quoad fœdus dissoluta fuisse; R. 1. id satis male postulari; nam & nobis licet querere unde habeant contrarium. R. 2. id nos habere, tum ab æquitate naturali, quæ utcumque exigit ut Deo sponsum unum ad meliora ante Matrimonii consummationem vocante, sua alii libertas restituatur; tum a Decretis Pontificum, qui nusquam secundi Matrimonii libertatem derelicto sponso concessissent, nisi id scripta vel saltem orali Traditione accepissent a decessoribus suis; tum ab indubiis exemplis, sive a praxi, quæ cum Ecgridi Regis tempore nullam passâ sit difficultatem, indubie priorum temporum auctoritate fulciebatur.

360 Inst. Quod Scripturæ & antiquiori Traditioni repugnat, nulla posteriori Traditione firmari potest. Atqui dissolubilitas Matrimonii ex intuitu Religionis, 1. repugnat Scripturæ; nempe his verbis Gen. 2. *Quamobrem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit uxori suæ.* Ubi Adamus loquitur de Matrimonio, quale tunc temporis erat ipsum inter & Evam, ratio proinde, & necdum consummato. Et huic Christi sententiæ, Matth. 19. *Quod ergo Deus conjunxit, homo non separet;* ac demum huic S. Pauli effato I. Cor. 7. *Alligatus es uxori? noli querere solutionem.* 2. Repugnat Traditioni, quam exhibent Romani ipsi Pontifices, & varia Ecclesiæ

Decreta. Sic S. Gregorius Mag. epist. ad Theodostiam Patritiam, quæ est 49. Lib. 9. *Si dicunt*, inquit cap. 2. *causa Religionis conjugia dissolvi debere, sciendum est quia, etsi hæc Lex humana concessit, Lex divina prohibuit*. Sic Egbertus Eboracensis in Capitulis quæ ad anno 747. refert Labbæus Tom. 6. Concil. pagina 1596. *Legitimum conjugium*, ait cap. 118. *non licet separari sine consensu amborum: potest tamen alter alteri cum consilio Episcopi licentiam dare ad servitutem Dei accedere. Quidam etiam dicunt: Si vir, sive mulier, ex consensu Religionem cepervit, licet alterum accipere novum conjugium, seu puellam vel puerum, si continens esse non poterit; quod non laudo. Sed si quis vult conjugatus converti ad Monasterium, non est recipiendus, nisi prius a conjuge castimoniam proficiente fuerit absolutus*. Nam si, illo vivente, per incontinentiam alteri nupservit, procul dubio adultera erit; & qui eam dimisit, erit particeps peccati ejus. Sic demum, quod majus est, Veronensis Episcopus, excommunicatione percussit conjugem quæ necdum consummato Matrimonio Religionem ingredi voluerat, ut patet ex cap. 7. *De conversi conjugat*. id sane non attentaturus, si quæ contraria tunc viguisset traditio.

R. neg. min. & dico sententiam hanc nostram nec Scripturis adversam esse, nec Traditioni. Non Genesi, ubi Adam, etsi loquitur ante Matrimonii sui consummationem, loquitur tamen relative ad ipsam, ut ex his ejus verbis patet: *Erunt duo in carne una*, quod non fit nisi per Matrimonii consummationem; imo moraliter loquitur, cum facta postmodum repudii licentia non sinat verba ejus metaphysice intelligi.

Non Matth. 19. 1. Quia Christus eo loci disserit de Matrimonio consummato; ut patet tum ex his quæ proxime antecedunt verbis, *Naque jam non sunt duo, sed una caro*; tum quia loquitur de Matrimonio prout per libellum repudii dissolvebatur; istud porro consummatum erat. 2. Quia, ut diximus, non separatur per hominem conjugium ratum de quo loquimur, sed ipsa Dei auctoritate.

Non Apostolo, tum quia hic spectat matrimoniale statum qualis esse solet habitu, ut indicant hæc ejus verba: *Alligatus es uxori*? proinde de Matrimonio consummato loquitur: tum quia alioqui ne quidem permetteret ut conjuges Religionem mutuo consensu amplectantur, sicque a se invicem discedant; quod falsum est: tum quia ibidem docet Fidelem conversum ab Infideli obstinato disjungi posse. Ergo locus ille prorsus est extra rem.

Sed neque eadem nostra assertio Traditioni adversatur. Licet enim de rarissimo hoc casu pauca admodum habeant SS. Patres, qui tamen eum utcumque attigerint, partes nostras adeo juvant, ut his ne unus quidem contradicat. Non S. Gregorius, quem de Matrimonio consummato loqui perspicue indicant hæc ipsius verba: *Que est ista migratio vel conversio, in qua una eademque caro & ex parte transit ad continentiam, & ex parte remanet in pollutione*. Et rursus: *Postquam copulatione conjugii viri atque mulieris unum corpus efficitur, non potest ex parte converti, & ex parte in seculo remanere*. Ex quibus a contrario inferri potest: Ergo antequam copulatione conjuges unum corpus efficiantur, potest converti eorum alter, altero in sæculo remanente: quod & supra nu. 321 docebat S. Pontifex.

- 365 Non Canon Eboracensis, qui evidenter loquitur de conjugio prout se habere consuevit, & in quo ad capiendam Religionem indiget una Pars Partis alterius consensu: quæ quidem Matrimonii consummari indicia sunt. Et vero num ignorasset Egbertus id quod labente sæculo præcedente fecerat, nemine in Anglia reclamante, Ecgridus ille Anglorum Rex, cujus pietatem laudant Historici?
- 366 Non demum auctoritas Veronensis Episcopi, quæ tantum probat Traditionem circa præfens Caput non æque claram fuisse & apertam tunc temporis, quam nunc sit; non autem eam majoribus præsertim Ecclesiis fuisse incognitam: cum Alexander III. in sua ad Brixiensem Episcopum Decretali, eod. cap. 7. Veronensis Episcopi sententiam in irritum miserit, & mulieri, modo vir ejus ipsam carnaliter non cognovisset, plenam ad Religionem transcundi licentiam concesserit. Neque alia defunt Traditionis hujus monumenta. Sic præter superius recensita Theodorus Cantuariensis, cap. 102. (To. 6. Concil. pag. 1878.) *Desponsatam puellam non licet parentibus tradere alicui; tamen ad Monasterium licet.* At iis Capitulis inniti nolum, ut quæ multa a vero devia contineant; quale istud est cap. 113. *Laicus a quo recessit mulier, cum consensu Episcopi post septem annos aliam accipiat. Si in captivitatem per vim ducta est, post annum aliam accipere potest.*
- 367 Inst. Ex Apostolo, cit. cap. v. 4. *Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier.* Unde sic: Qui corpus suum alteri tradidit, illud jam alteri citra gravem ejus injuriam tradere non potest. Atqui ex Apostolo vir per Matrimonium conjugii tradidit corpus suum, & vicissim; idque dubio procul tam in Matrimonio rato verum est, quam in consummato. Jus enim quod una Pars in corpus alterius habet, non oritur a consummatione, quam necessario præcedit, quæque tantum usus est juris illius, sed ex contractu legitime inito. Atqui ubi est Matrimonium ratum; ibi est & contractus legitime initus. Ergo sicut solvi non potest Matrimonium consummatum, sic nec quod simpliciter ratum est.
- 368 R. dist. maj. Qui corpus suum tradidit alteri complete & consummate, C. Qui tradidit incomplete, Subd. Non potest illud alteri tradere citra alterius injuriam, si alter in id minime consentiat, C. Si necessario consentiat propter Dei ordinationem, N. Itaque ut nihil ex Apostolo adversum nos inferri possit, duo sufficiunt, 1. ut Apostolus de Matrimonio consummato loquatur; 2. ut cum negat conjuges habere corporis sui potestatem, non loquatur relative ad extraordinarias Dei voluntates, sed de via ordinaria & naturali. Atqui utrumque constat. Et quidem 1. loquitur Apostolus de Matrimonio consummato; tum quia constituit Leges hominibus conjugatis, a quibus quid sibi facto opus esset interrogatus fuerat, & quorum multi ante susceptam fidem nupserant; tum quia v. 3. jubet uxorem viro debitum reddere, & virum uxori; necdumque eis continentiam suadere audet, nedum eos ad solemne ejus votum inducat. 2. Loquitur Apostolus de ordinario rerum cursu, non autem relative ad extraordinarias Dei voluntates. Nimirum totus est eo loci Apostolus, ut ostendat non esse penes conjugatos ut vel aliis nubant, vel etiam pronutu continentiam servant. Atqui ex eo quod conjugati vel aliis nubere, vel

pro nutu continere non possint, non sequitur eos aliam viam in extraordinariis quibusdam casibus amplecti non posse. Alioqui nequidem potuisset Fidelis ab Infideli moroso discedere; quod tamen ipse permittit Apostolus. Ergo.

Obj. 2. Matrimonium omne est essentialiter maritalis conjunctio individuum vitæ societatem exigens; eaque definitio non minus rato Matrimonio competit, quam consummato, cum unum ab alio nonnisi accidentaliter discrepet. Sed quod essentialiter individuum vitæ societatem exigit, sola morte finiri potest.

R. dist. maj. Est maritalis conjunctio individuum vitæ societatem exigens, præterquam in casibus à Deo exceptis, ut erat in antiqua Lege repudium, in nova vero susceptio status melioris. C. In omni prorsus casu, quasi Deus res aliter constituere non potuerit, N. Porro ex dictis patet res sic à Deo fuisse ordinatas, ut sponso terrestri, rebus modo integris, cœlestem sponsum ad se trahentem sequi liceret. Unde fit ut Matrimonium consummatum morte naturali solvatur: at ratum simpliciter morte civili, non quidem forte per se solam, ut n. 344. diximus, sed posita Dei constitutione.

Inst. Quod Juris est divini simul & naturalis non potest per institutioni humani professionem infringi. Atqui Matrimonii indissolubilitas Juris est divini simul & naturalis; Monastica autem Professio Juris solum humani.

Neque hic ad divinam voluntatem recurri potest. Siquidem divina voluntas Juri naturali contraria esse nequit: alioqui enim Deus Legis naturalis conditor secum ipse pugnaret.

R. r. mirum fore, si difficultatem hæc serio proponant Pseudoreformati, qui Matrimonium non tantum ex adulterio, sed & ex causis longe levioribus dissolvunt.

R. 2. neg. min. & dico Matrimonium etiam consummatum, nec divino Jure, nec naturali striete sumpto, indissolubile esse: alioqui enim non potuisset Deus permittere Judæis ut illud quoad vinculum dirimerent. Atqui permisit tamen: Ergo nihil mirum si idem sanctiores ob causas in Evangelica Lege permiserit, præsertim cum id nonnisi quoad conjugium ratum, & in casibus admodum extraordinariis permiserit.

Quod additur Professionem Religiosam Juris humani esse, si de modo & accidentalibus intelligatur, verum est, sed nihil probat. Si autem de substantia intelligitur, falsum est quam maxime. Regularis enim Professio quoad substantiam & rem ipsam spectata spirituale est connubium, quo quis Deo in perpetuum se consecrat, ut & præcepta ipsius, & ipsa etiam consilia implendo, hereditatem supernam certius consequatur. Atqui hoc instituti genus humanum non est, multoque minus, cum ex speciali Spiritus S. impulsu suscipitur.

Confirmat id Auctor Operis de Re Sacramentaria ex his Nicolai I. verbis, cap. Scripsit, 26. XXVII. q. 2. *In transitu ad Religionem conjuges non homo; sed Deus ipse interna inspiratione separat divino jure, quo Religio tanquam spirituale connubium instituta est.* Verum pace ipsius dictum sit, horum nihil est in præcitato Capite: imo nec quidquam huc faciens in Epistolis Nicolai I. Tom. 8. Conciliorum.

- 377 Obj. 3. Non licet conjugii ad perfectiorem statum transire cum gravi conjugis alterius injuria & detrimento. Atqui reipsa ad hunc transire nequit sine consortis injuria & gravi detrimento. 1. Quia ut est hominum genus a natura primum ad suspiciones, existimabunt quisque eum qui in solitudinem aufugit, abnorme quidpiam in alterius corpore vel animo detexisse. Hinc autem facile continget ut puella præsertim, sinistro rumore aspersa, nemini jam nubere possit. Inde vero quid non mali? 2. Unde constabit Matrimonium a profugo consummatum non esse. Ecquis porro tam nullius consilii erit, ut prolis forsitan non suæ pater audire velit? 3. Ad minus pars derelicta toto probationis anno expectare cogetur. Id vero quam grave sit, nemo non videt. Quid ergo si sponsus ingressum suum in Religionem diu variis sub prætextibus differat? Quid si Regulæ austerioris pondus ferre non valens, leniorem aliam toto rursus anno, & duobus quandoque annis experiri velit?
- 378 His accedunt duo, 1. quod Religiosa Professio neminem a pecuniario debito eximit. Ergo minus a debito conjugali, quod ceteris sanctis est inviolatum magis. 2. Quod præsumi non possit Deum qui suaviter omnia disponit, ipsam nuptiarum diem expectare, ut aliquem sibi in eremo devinciat.
- 379 R. ad 1. neg. min. Uti enim prædiximus, injuria vel fieret proli, vel parti relicte. Atqui non proli, cum nulla sit: non etiam parti relicte, quæ ut relinqui, sic & relinquere poterat; & aliunde palam restari potest se mali nihil de comparte suspicari, quam & cuilibet alii præferat, nisi a Deo vocaretur ad meliora. Unde
- 380 1. Non nocent mali hominum rumores, quibus non obstantibus tot Sancti & Sanctæ, ut Deum sequerentur, nuptiali thalamo nuntium mittere perpetuum. Et vero si tantopere æstimandi forent malevolorum rumores, ne ipsa quidem sponsalia intuitu Religionis dissolvi possent: atqui tamen nemo ambigit quin ea de causa possint dissolvi.
- 381 2. Cum Religiosa Professio integrum probationis annum prærequirat, facile erit judicatu an Matrimonium fuerit consummatum. Quanquam ne garriendi præbeatur occasio, satius est ut quæ de amplectenda Religione deliberat, per tempus ad id sibi concessum, vel idem cum matre aut sorore cubiculum constantè inhabitet; vel quod utrique longè tutius fuerit ac decentius, a sponsi domo abstineat.
- 382 3. Non defuere qui crediderint probationis tempus abbreviandum esse, ne qui in sæculo remanet, tandiu anceps maneat, & sortis suæ incertus; maxime, si renitente ipso, consors ejus in Monasterium se receperit. Verum, ait, Dom. Soto in 4. dist. 27. quæst. 1. art. 4. multo certius, imo certissima est Durandi, Paludani, aliorumque opinio existimantium, quod etiamsi alter altero invito Monasterium ingreditur, non est compellendus renuntiare juri suo, quo sibi annus probationis conceditur: nam si ei licet habitum Religionis induere, illum, cum privilegiis juris induit: præsertim cum annus probationis etiam in favorem Monasterii sit concessus. Quare qui manet in sæculo, totum annum expectare tenetur; quia ante alterius professionem ad alias nuptias migrare non potest.
- 383 Nec est quod id queratur Pars derelicta. Si enim statim a contractis nuptiis, vel in amentiam vergat sponsus, aut morbo corripiatur gravi, vel longum iter aggredi teneatur, vel alio quovis impedimento laborare incipiat; erit utique

utique patienter expectandum, & divinæ tribuendum providentiæ quidquid molestus obex habuerit duris. Ergo idem præsentī in casu faciendum; cum Deus suas sibi pro supremo arbitrio victimas seligat, & aliquando mactet coronatas. Verum de hac materia inferius dicendum.

Ad comparationem æ pecuniario debito petitam, dicendum 1. in ea nihil esse accurati. Qui enim constituit ut homo Monasterium ingressus a conjugali debito eximeretur, potuit non idem constituisse quod debita pecuniaria. Dicendum 2. & ipsa hæc debita per Professionem Religiosam extinguī respectu illius qui ipsam amplectitur. Verum ut post naturalem mortem tenentur hæredes solvere nomine defuncti, sic & post mortem civilem ad solvendum nomine Religiosi astringuntur; vel in solidum Religio, si quidem alieno gravatum ære sciens admittat; quod, ne cui fiat injuria, sollicitè caver.

Nec pluris est quod additur, Deum qui suaviter omnia disponit, non vocare ad Religionem ipsa nuptiarum die. Quis enim Confiliarius ejus fuit? Annon Spiritus ubi vult, & quomodo vult, spirat? Annon qui plerumque voluit ut patri & matri diceretur, *Nescio vos*, idem vellet potest respectu sponsi tenere dilecti? Annon qui jam dudum invitabat ad solitudinem, eam demum ipsa conjugii die vocem emittere potest quæ confringit cedros Libani, & ut olim Paulum, sic tandem sponsæ cor percutiat? *Sicut ergo olim Sancti quidam de nuptiis ad aram, raro licet, vocati fuerunt*, ut ait Alexander III. cap. *Verum*, *De convers. conjugat.* sic & hodiernum vocari possunt.

Obj. 4. Matrimonium etiam ratum est verum Sacramentum, & si-
gnum unionis Christi cum Ecclesia. Atqui nec solvi potest Sacramen-
tum, nec violari signum unionis Christi cum Ecclesia. Ergo.

R. ad 1. part. neg. min. Solvi enim Sacramentum nihil aliud est in præ-
sens, quam tolli effectum ejus, seu perpetuitatem ad quam ex se tendit. Atqui nihil est cur perpetuitas illa solvi non possit. Ergo solvi potest Sacramentum, non quasi fiat ut non fuerit, sed faciendo ut effectus ejus non subsistat. Et vero si Matrimonium, etiam consummatum, solvitur per mortem naturalem, ita ut non subsistat in homine redivo, quidni per mortem civilem solvi queat Matrimonium simpliciter ratum?

R. ad 2. part. dist. maj. Matrimonium ratum est signum unionis Christi cum Ecclesia, unionis, inquam, spiritualis, quæ fit per charitatem, C. Unionis corporalis quæ fit per Incarnationem, N. Hanc enim unionem non significat Matrimonium nisi consummatum sit. Unio autem mere spiritualis, sicut per peccatum tolli potest, sic & tolli potest per gratiam ad meliora vocantem. Neque tunc violatur, sed substituitur in corporalis Matrimonii locum spirituali Matrimonio mutatur in aliquid longe perfectius.

Inst. Si Matrimonium ratum solvi possit, quia Deus ad statum perfectiorem vocat, solvi poterit per votum etiam simplex continentiæ. Ratio est, quia per illud vocatur homo ad meliora; neque Sancti de quibus supra, aliud quam simplex castitatis votum emisere. Atqui tamen solvi non potest Matrimonium ratum per simplex votum castitatis, uti dicemus Sectione sequenti.

R. neg. sequelam maj. Etsi enim cœlibatus, sive voto confirmatus, sive etiam simplex, sit aliquid Matrimonii statu perfectius, non decuit tamen ut

per eum dissolverentur Matrimonia. 1. Quia cum cœlibatus professio facilis sit & omnibus aperta, Matrimonia quæcumque enormi facilitate rescissa fuissent: aliud est autem de Professione Religiosa, quæ & multum habet difficultatis, & non omnes admittit. 2. Quia cum cœlibatus vix unquam fixi quid & immoti habeat, vel suspensa remansisset derelictæ Partis conditio; vel ea ad alias nuptias transeunte, Pars derelinquens, cœlibatus sui pertasa, novum, saltem obtemperante dispensatione, conjugium iniisset: quod utrumque inconueniens a Religione Christi arcendum erat. 3. Demum, quia ita iudicavit Ecclesia, cui in omnibus obtemperandum. Hinc nullatenus dubito quin castitatis votum a Thecla, Macario, & aliis emissum a simplicibus aliorum Fidelium votis insigniter discrepaverit, & a primis Pastoribus Ecclesiæ nomine acceptatum fuerit, ut fixo & inconcusso statui addicens. Unde quoad modum quidem, sed non quantum ad rem ipsam a Monasticis ævi nostri votis differebat.

S E C T I O S E X T A.

Expenduntur difficultates variae circa presentem materiam.

Difficultates illas variis quaestis ac responsionibus enucleare conabimur. Itaque

Quæres 1. quo jure solvatur per Professionem Religiosam Matrimonium simpliciter ratum.

- 391 Triplex est ea de re opinio apud Sanchez, Lib. 2. disp. 19. Prima docet Matrimonium Professione Religiosa dirimi ex natura rei, proinde ex Jure naturali divino. 1. Quia sicut mors naturalis suapte natura carnale conjugium solvit; sic & mors spiritalis spiritale Matrimonii vinculum solvere debet. 2. Quia Jure naturali licet ab imperfectiori statu ad perfectiorem statum transire, quando nulli vera sit injuria, ut in presenti. Pro hac sententia citantur S. Thomas in 4. dist. 27. qu. 1. art. 3. Durandus, Paludanus.

- 392 Secunda existimat Matrimonium istud Jure solum Pontificio rescindi, Ita Hostiensis, & latius Simonnet, pag. 341. & seq.

Probant 1. quia Professio nec Matrimonium dirimit jure naturali, ut dicitur n. 397. nec Jure divino. Si quia enim Professio conjugium solvit Jure divino, ea certe quæ sit in Religione approbata. Hæc autem non solvit Jure divino. Vel enim vim illam habet, quia est status perfectionis; vel ratione voti castitatis, cui repugnat usus Matrimonii; vel demum ratione solemnitaris. Non 1. Quia Religio etiam non approbata est etiam status perfectionis, cum in ea servantur consilia Christi perinde ac in Religione approbata. Hinc Religionem prioribus seculis approbari non consueverant, nec tamen eas perfectionis statum fuisse inficiari quis potest. Non 2. quia Professio in Religione non approbata habet quoque votum perpetuæ castitatis. Non 3. quia voti solemnitas non est juris divini, sed tantum ecclesiastici, ex Cap. unic. *De voto*, &c. in 6. Quod autem juris est mere humani nihil operatur Jure divino.

- 393 Confirm. 1. Quia Professio in Religione approbata nihil habet Jure divino, quod non habeat Professio in Religione non approbata. Prima enim

enim nihil supra secundam habet præter solemnitatem; adeoque si quid possit quod non possit altera, id tantum potest ratione solemnitatis. Atqui solemnitas hæc non est à Deo, sed à Summis Pontificibus, qui eam post sæcula multa instituerunt. Ergo quicquid potest, non alio Jure potest quam Pontificio.

Confirm. 2. Quia si Professio Religiosa Matrimonium ratum dirimit Jure divino; illud etiam diriment vota simplicia quæ sunt in Societate Jesu; cum per ea quis castitatem voveat perpetuam, sequetur Deo tradat & Religioni, quam qui Professionem emittit, ac vere & proprie fiat Religiosus. Atqui tamen non dirimunt ex communiore Patrum ejusdem Societatis opinione.

Confirm. 3. Quia si Religio approbata Jure naturali vel divino Matrimonium jam contractum dirimeret, a fortiori eodem Jure dirimeret contrahendum: quia facilius impeditur vinculum contrahendum, quam solvatur jam contractum. Atqui Religio approbata non dirimit Matrimonium contrahendum nisi jure Ecclesiastico. Prob. min. ex Cap. unico De voto; &c. in 6. ubi Joannes XXII. statuit 1. quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa; 2. illud solum votum debere dici solemnne, quantum ad post contractum Matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis; aut per Professionem expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis; Reliquia vero vota, inquit, etsi quandoque Matrimonium impediunt contrahendum, reddendo illud illicitum; non tamen rescindere possunt Matrimonium jam contractum.

Probant 2. Si quid obstat ne Matrimonium Jure Pontificio dissolvi dicatur; hoc maxime quod homo separare non possit id quod conjunxit Deus, sed Matth. 19. Atqui cum Pontifex Matrimonium solvit, non solvit homo, sed per hominem Deus; ut cum vota relaxat: quia in utroque casu agit tantum ut Dei Vicarius. Neque ideo dicendum erit posse igitur ab eo etiam dissolvi Matrimonium consummatum; quandoquidem nihil sit causæ cur potestas illa Ecclesiæ à Christo concessa esse dicatur. Unde nec ea ullus unquam Pontifex usus fuit; etsi non defuerint occasiones urgentissimæ. Summam ergo hanc potestatem nulli hominum tradere voluit Christus; quia voluit ut Matrimonium consummatum signum esset ad æquatum conjunctionis Verbi cum Natura humana, & Christi cum Ecclesia, quæ conjunctio indissolubilis est.

Tertia opinio ceteris communior docet hujusmodi Matrimonia solvi Jure divino; prout ea etiam quæ consummata erant; antiqua Lege per libellum repudiij solvebantur. Ita Sanchez; ib. n. 3. & alii apud ipsum plures.

Probant, quia ceteræ opiniones nihil habent solidi.

Non prior, quæ Matrimonium Jure naturali dirimi docet per Professionem Religiosam. 1. Quia alioquin Matrimonium non esset ex natura sua indissolubile: sicut enim non diceretur indissolubile, si per causam supervenientem dissolvi posset; puta per fornicationem; sic nec indissolubile dici posset, si per Religionem dissolveretur. 2. Quia speculata sola rei natura votum solemnne emissum post Matrimonium ratum; esset omnino irritum; quia res uni tradita non potest alteri valide tradi absque domini consensu. Sed quod ex natura sua post Matrimonium est irritum, non potest idem Matrimonium ex natura sua dirimere. Ergo quod votum solemnne dirimat Matrimonium ratum; non habet ex natura rei, seu ex Jure naturali.

Ff 4 Non.

per eum dissolverentur Matrimonia. 1. Quia cum cœlibatus professio facilis sit & omnibus aperta, Matrimonia quæcumque enormi facilitate rescissa fuissent: aliud est autem de Professione Religiosa, quæ & multum habet difficultatis, & non omnes admittit. 2. Quia cum cœlibatus vix unquam fixi quid & immoti habeat, vel suspensa remansisset derelictæ Partis conditio: vel ea ad alias nuptias transeunte, Pars derelinquens, cœlibatus sui pertaxa, novum, saltem obtenta dispensatione, conjugium iniisset: quod utrumque inconueniens a Religione Christi arcendum erat. 3. Demum, quia ita iudicavit Ecclesia, cui in omnibus obtemperandum. Hinc nullatenus dubito quin castitatis votum a Thecla, Macario, & aliis emissum a simplicibus aliorum Fidelium votis insigniter discrepaverit, & a primis Pastoribus Ecclesiæ nomine acceptatum fuerit, ut fixo & inconculso statui addiscens. Unde quoad modum quidem, sed non quantum ad rem ipsam a Monasticis ævi nostri votis differebat.

S E C T I O S E X T A.

Expenduntur difficultates variae circa præsentem materiam.

Difficultates illas variis quaestis ac responsionibus enucleare conabimur. Itaque

Quæres 1. quo iure solvatur per Professionem Religiosam Matrimonium simpliciter ratum.

- 391 Triplex est ea de re opinio apud Sanchez, Lib. 2. disp. 19. Prima docet Matrimonium Professione Religiosa dirimi ex natura rei, proinde ex Jure naturali divino. 1. Quia sicut mors naturalis suapte natura carnale conjugium solvit; sic & mors spiritalis spirituale Matrimonii vinculum solvere debet. 2. Quia Jure naturali licet ab imperfectiori statu ad perfectiorem statum transire, quando nulli vera sit injuria, ut in præsentia. Pro hac sententia citantur S. Thomas in 4. dist. 27. qu. 1. art. 3. Durandus, Paludanus.

- 392 Secunda existimat Matrimonium istud Jure solum Pontificio rescindi. Ita Hostiensis, & latius Simonnet, pag. 341. & seq.

Probant 1. quia Professio nec Matrimonium dirimit jure naturali, ut dicitur n. 397. nec Jure divino. Si quæ enim Professio conjugium solvit Jure divino, ea certe quæ sit in Religione approbata. Hæc autem non solvit Jure divino. Vel enim vim illam habet, quia est status perfectionis; vel ratione voti castitatis, cui repugnat usus Matrimonii; vel demum ratione solemnitatis. Non 1. Quia Religio etiam non approbata est etiam status perfectionis, cum in ea serventur consilia Christi perinde ac in Religione approbata. Hinc Religiones prioribus seculis approbari non consueverant, nec tamen eas perfectionis statum fuisse incitari quis potest. Non 2. quia Professio in Religione non approbata habet quoque votum perpetuæ castitatis. Non 3. quia voti solemnitas non est Juris divini, sed tantum ecclesiastici, ex Cap. unic. *De voto*, &c. in 6. Quod autem Juris est mere humani nihil operatur Jure divino.

- 393 Confirm. 1. Quia Professio in Religione approbata nihil habet Jure divino, quod non habeat Professio in Religione non approbata. Prima enim

enim nihil supra secundam habet præter solemnitatem; adeoque si quid possit quod non possit altera, id tantum potest ratione solemnitatis. Atqui solemnitas hæc non est a Deo, sed a Summis Pontificibus, qui eam post sæcula multa instituerunt. Ergo quicquid potest, non alio Jure potest quam Pontificio.

Confirm. 2. Quia si Professio Religiosa Matrimonium ratum dirimit Jure divino, illud etiam diriment vota simplicia quæ sunt in Societate Jesu; cum per ea quis castitatem voveat perpetuam, sequetur Deo tradat & Religioni, quam qui Professionem emittit, ac vere & proprie fiat Religiosus. Atqui tamen non dirimunt ex communiiori Patrum ejusdem Societatis opinione.

Confirm. 3. Quia si Religio approbata Jure naturali vel divino Matrimonium jam contractum dirimeret, a fortiori eodem Jure dirimeret contrahendum: quia facilius impeditur vinculum contrahendum, quam solvatur jam contractum. Atqui Religio approbata non dirimit Matrimonium contrahendum nisi jure Ecclesiastico. Probi. min. ex Cap. unico De voto; &c. in 6. ubi Joannes XXII. statuit 1. quod voti solemnitas ex sola constitutione Ecclesiæ est inventa; 2. illud solum votum debere dici solemnè, quantum ad post contractum Matrimonium dirimendum, quod solemnizatum fuerit per susceptionem sacri Ordinis, aut per Professionem expressam vel tacitam, factam alicui de Religionibus per Sedem Apostolicam approbatis. Reliqua vero vota, inquit, etsi quandoque Matrimonium impediunt contrahendum, reddendo illud illicitum, non tamen rescindere possunt Matrimonium jam contractum.

Probant 2. Si quid obstat ne Matrimonium Jure Pontificio dissolvi dicatur; hoc maxime quod homo separare non possit id quod conjunxit Deus, ex Matth. 19. Atqui cum Pontifex Matrimonium solvit, non solvit homo, sed per hominem Deus; ut cum vota relaxat: quia in utroque casu agit tantum ut Dei Vicarius. Neque ideo dicendum erit posse igitur ab eo etiam dissolvi Matrimonium consummatum; quandoquidem nihil sit causæ cur potest illa Ecclesiæ a Christo concessa esse dicatur. Unde nec ea ullus unquam Pontifex usus fuit; etsi non defuerint occasiones urgentissimæ. Summam ergo hanc potestatem nulli hominum tradere voluit Christus; quia voluit ut Matrimonium consummatum signum esset ad æquatum conjunctionis Verbi cum Natura humana, & Christi cum Ecclesia, quæ conjunctio indissolubilis est.

Tertia opinio ceteris communior docet hujusmodi Matrimonia solvi Jure divino, prout etiam quæ consummata erant, antiqua Lege per libellum repudii solvebantur. Ita Sanchez, ib. n. 3. & alii apud ipsam plures.

Probant, quia ceteræ opiniones nihil habent solidi.

Non prior, quæ Matrimonium Jure naturali dirimi docet per Professionem Religiosam. 1. Quia alioqui Matrimonium non esset ex natura sua indissolubile: sicut enim non diceretur indissolubile, si per causam supervenientem dissolvi posset; puta per fornicationem; sic nec indissolubile dici posset, si per Religionem dissolveretur. 2. Quia speculata sola rei natura votum solemnè emissum post Matrimonium ratum, esset omnino irritum; quia res uni tradita non potest alteri valide tradi absque domini consensu. Sed quod ex natura sua post Matrimonium est irritum, non potest idem Matrimonium ex natura sua dirimere. Ergo quod votum solemnè dirimat Matrimonium ratum, non habet ex natura rei, seu ex Jure naturali.

399 Non posterior, quæ Matrimonium Jure Pontificio dissolvi contendit.
 1. Quia Alexander III. cit. c. 7. *De convers. conjug.* declarat hæc Matrimonii rati dissolutionem haberi ex *sacri eloquii interpretatione*: eandemque repetit Innocentius III. Cap. 14. *ibid.* ex *revelatione* Sanctis quibuscum facta, *quæ superat omnem Legem*. Quod autem ex sacro eloquio, & ex divina revelatione oritur, non oritur a Jure Pontificio. 2. Quia cum dissolutio Matrimonii rati sit certissima, in causam certissimam refundi debet. Incertum Porro est an Pontifex per Religionem Matrimonia rara dissolvere valeat. 3. Quia hujus consuetudinis initium non habetur in Jure Ecclesiastico, sed ab ipsis Ecclesiæ principiis extitit, ut ex allatis exemplis patet. Ergo refundi debet in privilegium Christi; ab ipso ad nos perpetua Traditione deductum.

400 Mihi hæc opinio plus sapit quam ceteræ. Harum tamen primam legitimo sensu admitti posse facile credidero. Quod enim Matrimonium sub conditione initum, eadem deficiente solvatur, Juris est naturalis. Atqui supra docebat S. Thomas Fidelium Matrimonia fieri *sub conditione, si interea alter conjugum ad frugem melioris vite non convelet*. Ergo.

Nec obest quod Matrimonio indissolubile sit. 1. Quia id de Matrimonio absolute contracto intelligi potest. 2. Quia casus perrari loquendi modum non mutant. 3. Quia ut advertunt Salmanticense, Tract. 9. Cap. 4. n. 21. & 22. duplex in Matrimonio concipi potest indissolubilitas, *intrinseca* nimirum, vi cujus nunquam ex solo partium consensu, perinde ac alii contractus, dissolvi potest; & *extrinseca*, per quam nequidem ex Dei constitutione dissolvi posset. Prima indissolubilitatis species Matrimonio etiam rato competit. Secunda nequidem consummato competit. Unde Matrimonia infidelium etiam completa dissolvi possunt per Baptismum, vel potius occasione Baptismi; ut olim Judæorum Matrimonia per repudium; Matrimonia Fidelium, modo tantum rata, per Professionem Religiosam; Eorundem vero Matrimonia consummata, nullo modo, nisi ex speciali Dei mandato, quod nusquam scimus concessum esse, & merito conjicimus numquam concessum iri.

401 Ad argumenta n. 610. proposita; responderi facile potest, Matrimonium ratum dissolvi per statum Religionis aut alium æquivalentem: non præcise quia sit perfectior, aut quia votum castitatis includat; sed quia utrumque cum Ecclesiæ judicio irrevocabiliter complectatur. Hæc autem duo, videlicet irrevocabilitas novi status, & Ecclesiæ judicium, non pendunt a libera Ecclesiæ ipsius constitutione. Licet enim efficere possit Ecclesia, ut non omnis status irrevocabiliter & usque ad certum gradum liget hominem; prout forte fecit in simplicibus, ut ipsi loquantur, Jesuitarum votis; non tamen efficere potest ut homo a Deo potenter motus, non amplectatur immobiliter perfectionem vitæ continentis statum: neque etiam, cum manifesta apparent divinæ voluntatis argumenta, suam novo hujusce status proposito approbationem denegare potest. Non nego quod varias inducere possit fomalitates, quibus omissis nemo jam in illo statu esse censeatur: at nego posse statum hunc ab illa prorsus impediri. Ecquis Theclam, Cæciliam, Edildridam, & alias id genus, ab Ecclesia credat repelli potuisse, ne se se Deo in perpetuum manciparent? Longe alius est sensus Sponsæ Christi, quæ

quæ Agno Cœlesti sponſas pro viribus ſuppeditat. Ex his vanefcit tota Simoneti difficultas, quæ hinc peccat maxime quod. modum cum ſubſtantia confundens, Religioſum ſtatum ab Eccleſia inſtitutum eſſe credit, quia certas ad eum ſolemnitates præſcripſit Eccleſia.

Nec plus urget quod addit n. 613. Religionem, ſi Matrimonium jam contraſtum dirimat Jure divino, illud pari Jure dirempturam eſſe antequam contrahatur. Non urget, inquam, quia in his quæ a libera Dei voluntate pendent, non licet ab effectu uno ad alium argumentari. Sane neceſſum erat ut Chriſtus per ſe ipſum diſſolutionem Matrimonii in primo caſu inſtitueret, quia nemo id auſus eſſet tentare, aut tentando, omnem formidinem excluſiſſet. At neceſſe non erat ut id per ſeipſum faceret in caſu ſecundo, quia nemini dubium erat quin id Eccleſia, & ipſi forte terreni Principes, efficere poſſent: de quo Cap. ſeq.

Quæres 2. quandonam Matrimonium ira conſummatum cenſeatur, ut jam Profeſſione ſacra diſſolvi non poſſit. 403

Reſpondet Sylvius hic q. 61. art. 1. poſt Edeſſam, ſufficere conſumationem imperſectam, quæ fit per vaſis penetrationem, abſque ſemine. Plerique tamen ipſam ſeminis emiſſionem requirunt. Ita D. Thomas in 4. diſt. 41. q. 1. art. 1. quæſt. 4. ad 2. D. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 11. Sanch. diſp. 21. n. 8. &c. Ratio eſt, quia ex cap. 2. *De converſ. conjug.* Matrimonium per eam ſolum copulam conſummatum qua conjuges ſunt una caro; tunc enim, & non ante, perfecte ſignificatur Verbi cum humana Natura conjunctio. Atqui non ſunt conjuges una caro (inchoative ſcilicet, quatenus in una prolis carne adunantur) niſi per ſeminis emiſſionem.

Addunt iidem Matrimonium conſummatum fore, ſi citra penetrationem recipiatur ſemen in vaſe naturali, etiam arte dæmonis; quia * id ſufficiens eſt generationi, & per hoc conjuges in unam carnem adunantur. An autem ad prædictam conſumationem requiratur ut ſuum etiam ſemen virili jungat ſemina, diſputant Theologi. Affirmant nonnulli propter hæc D. Thomæ verba, ead. diſt. q. 1. art. 1. q. 4. *Vir & mulier efficiuntur una caro per commiſſionem ſeminum.* Unde quanto quiſque alteri clauſtra pudoris frangat, niſi miſtio ſeminum ſequatur, non contrahitur affinitas, nec proinde fit carnis unitas. Verum id alii negant, & melius; 1. quia negant multi hanc mulieris ſeminationem ad prolem requiri: 2. quia qui hanc cum Zachia requirunt, eandem a muliere ſæpe ſæpius non animadverti exiſtimant: 3. quia diſſolutio Matrimonii, res certe graviffima, ex rebus admodum incertis dijudicari non debet.

Atque hinc dicendum cum ipſo Sanch. diſp. 21. n. 8. nuſquam in exteriori foro credendum eſſe conjugi, qui vaſis penetrationem conſistendo, ſolam ſeminis emiſſionem negat: tum quia unum aliud comitari ſolet, & ex communiter contingentibus eſt prudens præſumptio: tum quia nemo idoneus teſtis in propria cauſa eſſe poteſt. 405

Imo, nec inconſulto S. Pontifice permittere auſim ut qui ſponſam imperſecte deſtoreſcet, Religionem ingreditur; tum quia non eſt adeo certum 406

* Zachias in QQ. Medico-Legalibus, Lib. 3. tit. 1. quæſt. 8. negat id ſufficere ad generationem,

tum istam consummationis speciem non sufficere; tum quia etsi ea non sufficiat ad affinitatem, sufficit tamen ad adulterium; si fiat ab alieno; tum quia defloratio hæc grave sponsæ detrimentum parere nata est; tum quia in dubio valere debet possessio Matrimonii; cujus vinculum scitur de se esse indissolubile.

- 407 Ob postremam hanc rationem dicendum cum La Croix, Lib. 6. par. 3. n. 283. ut una copulam affirmante, viro autem negante, vel e contra, credendum affirmanti esse, non autem neganti. Sic enim tenetur pars longe tutior, & quæ minori periculo Matrimonium forsan indissolubile exponat. Imo, postquam uxor ad domum viri deducta est, non est credendum conjugibus in præjudicium Matrimonii, ne, ut in simili casu ait Cælestinus III. *inter se contra Matrimonium velint colludere*. Requiritur ergo ut mutux huic utriusque confessioni rationabiles & fide dignæ probationes accedant, ib. c. 5. *De eo qui cognovit*; &c. Erit autem fide digna probatio, si sponsa etiam domum traducta virgo a matronis judicetur: Si autem virgo non erat, sufficiet hujus & viri iurandum, modo in domum sponsi traducta non fuerit; alioquin enim ne iuratis quidem sponsis creditur, ut docet Sanchez, Lib. 2. disp. 22.

Quæres 3. an Matrimonium post copulam fornicariam contractum vi ejusdem præcedentis copulæ censeatur consummatum, ita ut jam sponsis Religionem ingredi non liceat.

- 408 Duplex est opinio. Negat prima, quam tenet Sanch. Lib. 2. disp. 21. n. 13. 1. quia Matrimonium non nisi per conjugalem copulam consummatur: quæ vero ipsum præcessit, fornicaria est. 2. Quia huc tendit Caput Veniens, 14. *De sponsalibus*.

- 409 Secunda opinio minus communis affirmat per præviam hanc copulam Matrimonium censei consummatum. 1. Quia Alexander III. ad Matrimonii indissolubilitatem requirit ut conjuges fiant una caro; non autem ut una fiant caro post Matrimonium. 2. Quia si conjugium illicitam copulam subsequens vim habet legitimandæ prolis, vim etiam habere debet ut actus qui proli ortum dedit, censeatur quædam Matrimonii consummatio; adeoque ut copula primum fornicaria evadat conjugalis. Hanc opinionem tenet Collator Paris. Tomo 2. pagina 235: eique adhærerem in praxi, (nisi aliud definiret legitima auctoritas, prout optabat Sambovius, tom. 1. cas. 100.) tum quia multo tutior sit; tum quia fieri non potest ut sponsa tali in casu a marito derelicta, grave hinc dispendium non patiatur.

Quæres 4. an sponsæ quæ Matrimonium vi, vel gravi metu consummavit, Religionem ingredi liceat.

- 410 R. 1. Matrimonium in hoc casu vere consummatum esse, quia fit accessus ad suam, qui nec fornicatio nec adulterium dici potest; quique, licet minus bene representet voluntariam Christi cum Natura humana unionem, eam tamen quoad substantiam representat, prout & copula animo fornicario habita.

- 411 R. 2. licere tamen Parti oppressæ Religionem ingredi. Quod videris quæ dixi Tom. 2. ubi de impedimento voti.

Quæres 5. quotum sponsis tribuatur tempus ad deliberandum de Religionis ingressu.

R. ex Cap. 7. *De convers. conjugat.* juxta communem intellectum accepto sponsis assignari duorum mensium spatium, quo vel ad Religionem transeant, vel secum maritaliter habitent.

An autem si sponsi Religionem ingredi non cogitent, teneantur statim sibi invicem reddere debitum, an prædicto bimestri gaudeant, controversitur. Gaudere contendit Sanch. disp. 24. n. 25. tum quia licet neuter sponsus hodie de Religione amplectenda cogitet, potest propositum mutare in melius; tum quia sponsa statim tradita vilescit, cum dilata ardentius optetur, ut tradit Augustinus, Lib. 8. Confess. cap. 3.

Consent tamen alii melius cum Navarro novum conjugem statim ad debitum alteri postulanti reddendum teneri, nisi aliter ipsos inter convenerit, aut compars Religionem ingredi proponat. Ratio est quia qui contrahunt, statim mutuum sibi sua in corpora dominium tradunt, ita ut neuter jam corporis sui potestatem habeat, sed alter alterius. Ergo neuter juris alteri acquisitus usus suspendere potest, nisi in casu per Jus excepto, qui nullus est præter propositum amplectendæ Religionis. Et vero coitus dilatio, quæ meræ phantasie opus esse videbitur, conjugem alium dubio procul gravi similitatis & incontinentiæ periculo exponet. Hæc autem mala, cum illa Dei voluntate possunt, sedulo averti debent.

Nec valet allata Sanchesi ratio. Moralia enim non metaphysice, sed moraliter spectanda sunt. An porro supponi moraliter potest futurum ut conjuges, qui, ut sæpius contingit, parum vel nihil pietatis habent, Religionem oderunt vel dedignantur, ad eam nulla ex parte idonei sunt, & Matrimonii remedio indigent quam maxime, in Religionem, præcise post initum Matrimonium, propendere incipiant. Est id aliquoties factum sit; at erga personas jam pridem tenera pietate insignes, & per extraordinaria illa gratiæ miracula, quæ prudens nemo sibi polliceri valeat.

Quæres 6. an elapso bimestri, sed necdum consummato Matrimonio, possit adhuc conjux Religionem ingredi; & an subsecuta tunc Professione solvatur Matrimonium.

Respondent post Sanchem, disp. 24. n. 27. Salmanticenses, c. 4. n. 90. sponsum transacto semel bimestri non posse licite ingredi Religionem absque alterius consensu; posse tamen valide profiteri, adeo ut dissolvatur Matrimonium.

Probant 1. part. tum quia transacto bimestri tenetur conjux alteri petenti debitum reddere. Sed qui ad debitum hoc jam tenetur, non potest licite amplecti statum cum debiti hujus solutione impossibilem. 2. Quia cum Judex præcepit alicui sub excommunicationis pœna, ut certum intra tempus Religionem ingrediatur, vel Matrimonium consummet, potest, si neutrum fecerit, eundem statim, post elapsum illud tempus, censura percutere. Ergo jam tunc ad Religionem transire non potest. Alias injusta foret censura qua propter negatam debiti redditionem percuteretur.

Secunda pars probatur, quia Christus professioni Religionis beneficium hoc absolute concessit, ut per eam dissolveretur Matrimonium, modo non consummatum. Ergo cum in prædicto casu res sint integræ, & Matrimonium, jure vel injuria, consummatum non sit, necessario dissolvetur.

Confirm. ex laudato supra facto Edilridæ, quæ post duodecim Matrimonii nusquam consummati annos Religionem valide professa

falsa est, ita ut vir ejus novas cum alia nuptias contraxerit.

- 420 Mihi secunda hæc pars indubia videtur; at primam non in uno casu limitandam esse arbitror. Num enim ad debitum post bimestre tenebitur mulier, quæ immotum gerens subeunda Religionis propositum, per aliquot hebdomades expectat, donec vel idoneam dotem congerat; vel defierit pestis in Monasterio quod statuit ingredi; vel ipsa ex morbo convalescat? Num, quæso, his in circumstantiis justa propter negatum debitum, aut dilatum ingressum Religionis, censura percuteretur? &c. Fatendum tamen extra hos casus peccare conjugem qui moras trahit; quia sponsus alter eo diutius expectare cogitur, quo plus dilata fuerit sacri velaminis susceptio.

Quæres 7. quo instanti rescindatur Matrimonium, an eo quo recipitur habitus Religionis, an quo emitur Professio.

- 421 R. non dissolvi præcisè per ingressum Religionis sed per ejus professionem. Atque id patet, tum cit. Can. 6. Concilii Tridentini, ubi Matrimonium *per solemnem Religionis professionem dirimi* dicitur; sola autem susceptio habitus non est professio: tum quia vinculum nonnisi vinculo immobili dissolvi potest.
- 422 Nec est quod objiciatur per hoc irrogari injuriam sponso, qui cœlebs in seculo vivere cogitur, donec alter Professionem emittat. Non enim fit injuria, cum quis jure suo utitur, quo & alter petinde uti possit.
- 423 Quin & aliquando tenetur Pars derelicta per annos plures expectare; ut si puellam duodenariam duxerit, quia hæc ante completum decimum sextum ætatis annum non poterit profiteri. Sed nec hic quidquam injuriæ subest, quia norat aut nosse debuerat conjux, esse hanc tacitam cujuslibet Matrimonii conditionem.
- 424 Sed quid si sponsus, quasi experturus quæ Religio sibi magis conveniat, ex unaquaque ante finem Novitiatus egrediatur.

R. recurrendum tunc temporis ad Judicem, qui terminum constituat, quo vel completo Novitiatu profiteatur, vel ad conjugem redeat, Matrimonium consummaturus. Alioqui enim Pars derelicta posset diuturno, quin etiam toto vitæ tempore manere ligata, sibi que per aliud conjugium mederi incapax; quod nec intendit Deus, nec approbat Ecclesia.

Porro annum probationis ita a momento in momentum currere, nihil ut omnino deficiat, diximus Tom. III. Atque eodem modo computandum bimestre sponsis ad deliberationem concessum: de quo videatur Sanchez, disp. 24. n. 14. & seq.

- 425 Saltem, inquires, in locis ubi non viget Tridentinum, necesse non erit ut probatio toto anno perduret.

R. posse equidem tam Religionem ipsam, quam qui eam ingreditur, ex dispensationibus Juris antiqui, privilegio annuæ probationis renuntiare; at id tamen non licere sine gravibus causis; & longe magis cavendum, cum quis contracto prius Matrimonio Religionem ingreditur; quia periculum est ne vel ex levitate animi, vel magis ex odio conjugis, quam ex amore Religionis, ad eam se convertat; adeoque postea facti penitens, Religioni damno sit & oneri.

Quæres 8. quæ Religio Matrimonium ratum dissolvat.

- 426 R. Matrimonium per eam solam Religionem solvi, quæ ab Ecclesia appro-

approbata fuerit ut hominem Regulari Statui invicte addicens. Status enim de se invariabilis non nisi in statum perfectiorem simul & æque invariantum commutari potest.

Hinc non solvitur conjugium, i. per professionem vitæ Eremiticæ, 427 licet olim per eam, in manu Episcopi vel alterius Prælati factam, eo quod tunc solemniter esset, dirimeretur: Eremitæ enim hodierni vel nulla, vel simplicia tantum vota, eaque ab Ecclesia minime acceptata, emittunt. 2. Nec dirimitur per vota a feminis quibusdam piis Tertiis, ut ajunt, Ordinis SS. Augustini, Dominici, Francisci emissæ. Aliud est de iis *Beatis* quæ Mantelatarum nomen gerunt. Hæ enim cum in communi vivant, & solemniter profiteantur, Monialium hac in parte privilegiis gaudent, uti declararunt Paulus III. & Sixtus IV. 3. Nec per vota Donatorum, ut vocant, quia hæc non sunt perpetua ex parte saltem admittentis. 4. Nec per vota simplicia post biennium in Societate Jesu emissæ; sed nec per vota Coadjutorum Formatorum ejusdem Ordinis; quia *sunt simplicia, licet publice emittantur*, ait Sanchez, disp. 18. n. 6. Huic autem & aliis ejusdem Instituti Patribus magis credendum, quam Pontio aliud docenti, Lib. 9. cap. 6. Unde, ait Sylvius ad q. 61. art. 1. pag. 250. *Vota simplicia post biennium probationis in Societate emissæ, sunt quidem impedimentum Matrimonii dirimens, juxta Bullam Gregorii XIII. Ascendente Domino: sed non valent dirimere Matrimonium semel ratum, tamen si consummatum*. Quod a fortiori non dissolvunt vota simplicia quæ in secularibus nonnullis Sodalitatibus emittuntur.

An autem per Professionem Instituti, non tantum Claustralis, sed & 428 militaris; solvatur Matrimonium ratum, ambigi potest. Negant Salmanticensis cit. cap. 4. n. 85. de Ordinibus Calatravæ, Alcantaræ, D. Jacobi & similibus, in quibus emittitur equidem castitatis votum, sed conjugaliter, non absolutæ. Imo, ajunt iidem, si prædicti Milites, vel nutu proprio, vel ex Superiorum consensu castitatem voverent omnimodam, non ideo Matrimonia rata dirimerent, quia deesset necessaria Ecclesiæ approbatio. Aliter sentiunt Theologi pene omnes de votis Equitum D. Joannis, seu Melitenium; tum quia id expresse doceatur in eorum Statutis; tum quia omnimodam castitatem solemniter & cum approbatione legitima profiteantur; tum quia partem hanc, auditu Sapientum consilio, amplexus sit Gasto quidam Dux Metinæ.

Aliud est de Episcopatu, qui licet status sit Monastico perfectior, 429 non est tamen mors omnimoda spiritalis; nec ex natura rei impossibilis est cum Matrimonio.

Quæres 9. an dissolvatur etiam Matrimonium ratum, si conjux uterque Religionem communi consensu profiteatur, vel alio proficiente alter in sæculo continentiam voveat.

Negant aliqui; quia ideo solvitur Matrimonium, quod conjux pro- 430 fitens vinculo ejus renuntiat, quantum est in se, unde ab eo alter solvitur. Atqui neuter renuntiat, cum proficitur uterque. Hinc Textus omnes qui Matrimonium Professione dirimi docent, eum præcise casum assignant quo sponсорum alter Religionem proficitur.

Sed adhærendum prorsus sententiæ contrariæ. Neque enim Matrimonii 431 dissolutio ex proprii juris abnegatione oritur; cum ad eam utriusque etiam conju-

conjugis renuntiatio non sufficiat, nedum unius; sed ex privilegio Christi, qui id concessit Professioni, ut statum sibi longe acceptiorem immobiliter complectenti. Hæc autem ratio æque procedit, sive uterque, sive alter tantum profiteatur.

Hinc si forte ambos conjuges a Professione per Apostolicam Sedem dispensari contingeret, neuter alterum ducere teneretur, aut sine novo conjugio ducere posset.

- Quæres 10. an ad dissolutionem Matrimonii sufficiat Professio tacita :
 432. R. Non sufficit in Gallis, ubi non admittitur. Sed neque alibi sufficit juxta Zerolam in Praxi v. *Professio*, & Salmanticenses, ib. n. 87. Quid autem, & quotupliciter fiat Professio tacita, dixi Tom. III. pag. 72.

S E C T I O S E P T I M A.

An rata Fidelium Matrimonia per dispensationem solvi possint :

Duplex est ea de re opinio. Affirmans prima, quam communiter tenent Jurisperiti, & Theologi non pauci, quos refert & sequitur Sanch. Lib. 2. disp. 14. Negans secunda, cui adherent Scotus, Paludanus, Soto, qui oppositum ne umbram quidem probabilitatis habere vult, & Silvius Auctor Lib. de Re Sacramentaria, &c.

433. Opinio prima his nittitur momentis. I. In dubiis standum est sententiæ Superiorum, ex Cap. *Ad aures*, 5. *De temporib. ordinat.* & Cap. *Quid culpatur*, 4. XXIII. q. 1. præsertim vero Summi Pontificis, cui cum Ecclesiæ totius regimen incumbat, nihil dubium quin magis assistat Spiritus Sanctus. Atqui varii Pontifices in Matrimonio rato dispensarunt. Nimirum Alexander III. cap. 2. *De frigidis*, &c. Martinus V. & Eugenius IV. quorum dispensationis Bullas vidisse se testatur S. Antoninus, 3. part. tit. 1. cap. 21. Paulus III. & Pius IV. a quibus se id genus dispensationes obtinuisse refert Navarrus in Manual. cap. 22. n. 21. pag. mihi 665. quod & pluries ætate sua factum scribit Cajetanus, Tract. 28. de Matrim. q. 1. Demum Gregorius XIII. quem cum undecim in eo casu positis eadem die dispensasse tradit Henriquez, Lib. 11. de Matrim. cap. 8. Ergo cum negari non possit quin saltem res sit dubia, neque hic desint Doctores gravissimi, gravissimave momenta, in hoc dubio standum est. Sententiæ Pontificum qui dispensarunt.

434. II. Non absurde creditur novæ Legis Auctorem, qui Ecclesiæ suæ in necessariis non deest, plenam Vicario suo contulisse potestatem ad ea quæ bono Ecclesiæ regimini necessaria sunt. Atqui potestas dispensandi in Matrimonio rato plerumque in Ecclesia summæ est necessitatis; cum ea sublata coerceri sapius non possint gravissima quæ Fidelibus imminet scandala. Nimirum vero ante Tridentinam Legem, & etiamnum ubi ea non viget, frequenter contingere potest ut multi clam cum una, & ante coitum cum alia publice contrahant. Tunc porro quæ de occultis non judicat Ecclesia, posteriores ad Matrimonii invalidi consummationem urget. Atqui grave hoc malum, nisi priores nuptiæ tantum rata dissolvi possent, remedii cujuscunque incapax foret. Ergo :

435. III. Potest juxta probabilissimam quam amplexi sumus opinionem Roma

Pontifex in voto solemniter dispensare. Ergo & in Matrimonio tantum rato. Prob. conseq. Qui potest in fortiori vinculo dispensare, potest in eo quod minus est dispensare. Atqui vinculum Religionis fortius est vinculo Matrimonii simpliciter rati, cum istud dissolvatur, & utrobique sit Traditio: major sane in voto, ubi sit Deo & homini; minor autem in Matrimonio tantum rato, ubi soli sit homini. Ergo a fortiori in eodem Matrimonio rato dispensare poterit S. Pontifex; secundum id Juris Leg. *De accessionibus* 14. ff. *De divers. & temp. præscrip. Si vinco vincentem te, a fortiori vincam te.*

IV. Quod necdum omnimodam habet dissolubilitatem, gravibus de 436
causis dissolvi potest. Atqui Matrimonium dumtaxat ratum omnimodam hanc indissolubilitatem nondum habet, seu de Jure naturali, seu de Jure positivo. Non de Jure naturali; cum & apud Judæos etiam consummatum dirimeretur per libellum repudii; hodieque etiam per infidelitatem oblinatam dirimatur; & quatenus officium naturæ ad prolem, vel concupiscentiæ remedium, potius exigit dissolvi in sterilibus, iisve qui perpetuo morbo laborant, quam immobiliter firmum esse. Non Jure divino. Si enim a Jure divino haberet quod non possit dissolvi, vel quatenus Sacramentum est: vel quatenus sanctam Christi nobiscum unionem significat. Atqui non ut Sacramentum; tum quia ut tale characterem indissolubilem non parit; tum quia per Professionem Religionis dissolvitur. Non etiam prout significat unionem Christi nobiscum. Duplex enim est Christi unio cum hominibus, alia per Gratiā, alia per Incarnationem. Primam significat Matrimonium ratum, & hæc dissolubilis est in singulis, qui ab ipsa per peccatum excidere possunt: secunda est quidem indissolubilis; at hæc non nisi per Matrimonium consummatum repræsentatur. Ergo Matrimonium ratum necdum omnimoda indissolubilitate gaudet. Quid mirum autem si per summam Ecclesiæ potestatem dissolvatur, quod necdum prorsus indissolubile est. Ita ferme idem Sanchez, quem vide etiam disp. 13.

An autem ad hujus dispensationis valorem requiratur causa non conveniunt inter se opinionis hujus defensores. Non desunt qui requiri negent; quia, inquit, Matrimonii rati indissolubilitas est solum de jure humano. Atqui, dispensatio in jure humano, valet etiam sine causa, licet sit illicita. Alii vero causam requirunt, quia Matrimonium etiam ratum aliquam de Jure divino indissolubilitatem habet. Atqui non valet dispensatio in Jure divino, si absque causa detur, ut patet in dispensatione voti. Ita velut probabilius docet Sanch. disp. 15. n. 6. 437

Quæ vero ad tantam dispensationem sufficiant causæ, alii aliter explicant. Has admittit idem qui mox Theologus Disp. 16. 1. magnam inter conjuges disparitatem; quæ mutæ conjugum benevolentiae, statim ut refrigit æstus cæcæ libidinis, insigniter adversatur. Unde id Ovidii: *Si qua voles apte nubere, nube pari.* 438

2. Gravem metum scandali, seu propter futurum adulterium alterius Partis, quæ conjugem ferre non valens, alii, forte meretrici, se dabit; seu ob exortum inter consanguineos vel ipsos conjuges odium; unde alter utrius mors sequi possit: quæ de causa dispensavit Eugenius IV. &c. 439

3. Leprem supervenientem, aut post conjugium detectam, quæ universis 440
Matrimonii finibus impendio adversatur, unde etiam impotentia conjugio

jugio superveniens, æquissima erit ratio illius disrumpendi.

441 4. Quando conjugatorum alter asserit se non habuisse animum contrahendi; nec induci potest ad sponte ac voluntarie consentiendum.

442 5. Cum vir ad Episcopatum promovendus est, & ob egregias quibus pollet dotes, in eo de Ecclesia bene & optime meriturus.

443 Addunt aliqui sufficere mutuam Partium consensionem. At causam hanc rejiciunt alii ut omnino insufficientem, nisi adeo discordes sint sponsi, ut ex eorum conjunctione non alii quam infelices exitus sperari possint. Hæc continua serie duximus referenda, ut primæ hujus opinionis motiva & conspectaria simul intelligantur. Sit jam

CONCLUSIO. Non potest Summus Pontifex in Matrimonio rato dispensare.

444 Prob. 1. Quia si potestas illa Pontificibus a Christo tradita esset, ea duobus proculsi essent primævi Pontifices: cum nunquam prioribus Ecclesiæ sacculis, sicut nec nostris, defuerint gravissimæ ejusmodi dispensationum causæ, præsertim quando moris erat ut aliquo temporis intervallo Matrimonium a cohabitatione divelleretur. Atqui tamen per tota quatuordecim sæcula nullum ullibi extat dispensationis hujusmodi vestigium, seu in Patribus, seu in Historicis, seu Conciliis. Unde ejus epocha non prætergreditur Martinum V. qui an. 1431. diem obiit supremam. Quod enim objicitur ex Alexandro III. qui & ipse an. 1189. denatus est, nihil ad rem facit; cum in objecto, cap. de frigidis, separaretur mulier ob perpetuam & antecedentem viri impotentiam; sicut in cap. 18. XXXII. q. 7. quod opponunt nonnulli, separatur vir a muliere ob parem ejus impotentiam.

445 Prob. 2. Quia in moralibus, iis præsertim quæ ad Sacramenta spectant, non licet sequi opinionem minus tutam, nisi hæc simul sit multo probabilior. Atqui opinio nostræ contraria 1. longe minus tuta est; quia gravi exponit periculo rescindendi contractum Sacramentalem, qui forte rescindi non potest; cum e contrario assertio nostra ejusdem incolumitati consulat, idque unum habeat molesti, quod gravia quædam Matrimonii incommoda non auferat; quasi vero conjugati ab ea, quam prædixit Apostolus carnis tribulatione, & omni alia liberi effici possint. 2. nec est nostra longe probabilior; seu ab extrinseco; tum quia si plures contra nos militent Jurisperiti, plures multo contra Jurisperitos illos militant Theologi; tum quia assertionem nostram ipse Sanchez *probabilissimam* vocat; Sanchezii vero opinionem ne umbram quidem probabilitatis habere contendunt e nostris aliqui ut Soto; tum denique quia nulla est ex objectis probationibus quæ probabiliter solvi non possit; ut paulo post apparebit. Ergo jure Covarruvias, par. 2. de Matrim. §. 4. n. 21. *Tutor ac verior est communis opinio Theologorum*, quæ negat Matrimonium ratum posse dissolvi R. Pontificis auctoritate.

446 Prob. 3. Quod Matrimonio qua tali convenit ex institutione divina, non potest ab homine tolli, nisi auctoritate eidem per Deum certo concessa. Atqui 1. indissolubilitas Matrimonio ex divina institutione competit; tum quia Matrimonium ut sic definitur viri ac mulieris legitima conjunctio individuum vitæ societatem retinens; quod nisi ex natura ipsa habeat, saltem a Deo habere debet; tum quia ex Tridentino Sess. 24. *perpetuum indissolubileque nexum Matrimonii primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit*, cum dixit: *Hoc nunc os ex ossibus meis*; tum quia ex Catechismo

chismo Romano n. 11. *Quamvis Matrimonio conveniat maxime dissolvi non posse*, id ei tamen *quatenus* etiam est *naturæ officium* competit. 2. Nec certo concessa est mortalium ulli auctoritas idem Matrimonium dissolvendi. Ut enim Scripturam & Traditionem omittam, quæ plenum ea de re silentium habent, non est certo concessum, quod ex iis qui Pontificibus favent maxime, alii incunctanter concessum esse negant; alii fidentur, *probabilissime* negari concessum. Atqui e Theologis qui, ut æquum est, Pontificibus favent maxime, alii, &c.

Confirm. 1. Non ita imminui potest Matrimonii firmitas, ut ei sua, 447
eque vera indissolubilitas auferatur. Atqui suam Matrimonio rato indissolubilitatem aufert opinatio nostræ contraria. Ut enim beæ Sylvius, si Matrimonium ratum dispensatione Pontificia solvi potest, potest frequenter solvi; quia frequenter recurrunt ejusdem solvendi causæ, ut ex iis, quas a Gregorio XIII. tredecies eadem die concessas perhibent, dispensationibus liquido constat. Sed quod solvi frequenter potest perperam dicitur insolubile. Ergo.

Confirm. 2. vinculum tam voti quam juramenti etiam illius quod ab 448
uno Papa tolli potest, non est insolubile, & hoc ideo quia per dispensationem Pontificiam tolli valet. Ergo insolubile non erit Matrimonii consummati vinculum, si pari modo solvi queat.

Prob. 4. qui potest Matrimonium ratum solvere, potest & statuere casum in quo solvatur. Non enim major ad unum requiritur potestas, 449
quam ad aliud. Unde utrumque admittunt Jurisperiti plures, quos citat Sanch. disp. 24. n. 3. Atqui non potest Papa casum unum statuere, in quo Matrimonium ratum ipso facto dirimatur, puta per aliud postea contractum & consummatum. Si enim unum statuere possit, poterit plures, & quid tandem fiet de Matrimonii indissolubilitate.

Prob. 5. Si Pontifex Matrimonium ratum dissolvere possit, utique ob graves causas, eas puta quas paulo ante n. 438. &c. expressimus. Atqui 450
negarunt vel ipsi Pontifices sibi licere Matrimonium ratum his de causis dissolvere. Sic Alexander III. in Appendice Concilii Later. p. 6. c. 8. jubet mulierem, quæ postquam cum uno per verba de presenti contraxit, contraxit cum alio & consummavit, ad priorem reverti, *quavis*, inquit, alii aliter sentiant, & aliter etiam a quibusdam Prædecessoribus nostris sit aliquando judicatum: ubi discussionis & odiorum timor non videtur doctis. Pontifici æqua ratio cur Matrimonium ratum per aliud subinde consummatum dissolvi possit; quia id utique Legi divinæ adverteretur. Sic Nicolaus I. c. Hi qui XXXII. q. 7. Hi, ait, qui Matrimonium sane contraxerunt, & uni ex duobus dementia aut furor, aut aliqua infirmitas accesserit, ob hanc infirmitatem conjugia talium solvi non possunt. Similiter sentiendum de his qui ab adversariis excæcantur, aut membris truncantur, aut a barbaris exsecti fuerint. Ubi indistincte statuitur Matrimonium semel valide contractum ne quidem ob gravissimas amentię, furoris, detruncati membri, atque etiam exsectionis causas dirimi posse.

Neque ineluctabile telum habent probationes in contrarium adductæ. Unde

Ad 1. dist. maj. In dubiis standum est sententiæ Superiorum, si consentiant inter se, C. Si alii ab aliis eadem de re dissentiant, N. Circa præsen- 451
Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII. G g tem

tem materiam, cum multum caliginis inspergere Jurisperiti, nusquam inter se convenerunt Summi Pontifices. Alii enim magni nominis Doctores, quales fuerunt Goffredus, Felinus, Decius, Navarrus temporis sui oraculum, auctoritate rapti, permissam sibi Matrimonii rati dissolutionem credere, si vera sunt quæ narrantur. Alii eandem sibi graviter illicitam arbitrati sunt. Sic inter alios vir nemini pene secundus, Innoc. III. qui ut ex Panormitano refert Pontius, Lib. 9. cap. 3. n. 6. cimpian Matrimonii rati dissolutionem petenti, ore rotundo negavit sed id posse; eidemque Glossæ auctoritatem alleganti respondit, *Maledictus qui te docuit*. Sic & referente Soto in 4. dist. 37. q. 1. art. 4. *Adrianus PL. vir. tum utriusque Juris peritissimus, tum & rei Theologica non infime doctus, cum ab illo hujusmodi dispensatio fuisset postulata, oblatæque fauoritæ sententiæ Casetani, demeratus est virum Theologum hoc sibi in animum inducere potuisse; & ideo improbis precibus succumbens respondit se dare quod posset, sed tamen credere nihil posse*. Sic deum, cum calus sit admodum frequens, ipsi etiam Pontifices qui nihil tale concesserunt, nobis cedunt in probationem, quia concessissent, si concedere posse credidissent. Dicendum igitur cum S. Antonino: Pontifices qui in Matrimonio rato dispensarunt, non sunt condemnandi, quia numerosæ doctorum Jurisperitorum phalangi cesserunt: sed nec consulendum est alicui, ut procuret talem dissolutionem sive dispensationem; cum Theologi gravibus nixi momentis tenere videantur, (& vel ipso Sanch. fatente, communiter teneant) quod non possit dissolvi Matrimonium, nisi per ingressum Religionis. Ergo, ait solide Auctor Libri de Re Sacrament. neminem, qui vere Theologus fuerit, a doctrina Ecclesiæ exempla talia dimovebunt; tum quod incerta penitus sunt, illud potissimum quod de tredecim una die Gregorii VIII. dispensationibus sine probatione narratur; tum quod disciplina divinitus constituta factis contrariis convelli non possit.

452 Ad 2. 1. neg. maj. generaliter intellectam: nec enim quia quædam ad Ecclesiæ regimen admodum commoda vel etiam necessaria nobis videantur, idcirco credendum est statim horum potestatem Ecclesiæ fuisse concessam, nisi gravia id aliunde probent momenta. Alioqui enim posset Ecclesiæ Matrimonium etiam consummatum rescindere, cum occurrunt causæ iis graviores quas ad conjugii rati dissolutionem sufficere existimant Adversarii. Sic rescindere potuisset Henrici VIII. Matrimonium; quia ex negata rescissione impendebat toti Angliæ schismatis & hæreseos periculum. Sic & clandestina etiam post consummationem Matrimonia dissolvere debuisset, ut perpetuum in secundo a publico Matrimonio concubinarum impediret. Ita ferme Pontius, ibidem, num. 12.

453 2. neg. min. Quia potestas dispensandi in Matrimonio rato non est Ecclesiæ necessaria magis, quam potestas in Matrimonio consummato dispensandi. Ex una enim parte habet Ecclesiæ facultatem comprimendi abusus qui obijciuntur, puta irrita efficiendo Matrimonia clandestina; ex alia vero parte conjuges post ratum Matrimonium eadem habent remedia quæ post consummatum, atque etiam majora, cum & Religionem ingredi facile possint, & statum suum oratione & lacrymis lenire. Et vero si Matrimonium ratum dissolvi possit, quot conjuges, astuti potissimum, sic se

fic. se gerent, ut nunquam consummalse videantur, tandemque mutuo consensu dispensationem exquirant!

Ad 3. neg. confeq. Et ad probationem dico 1. in iis quæ ex solâ Dei voluntate pendent, non valere argumentum a pari; & multo minus cum hæc sunt ordinis plane diversi, ut sunt in præsens voti solemnitas, quæ, juxta communioris sententiam, Juris est mere humani, & firmitas Matrimonii, quæ ipsa Dei Lege sancita est. Dico 2. esse cur Professio Religiosa obringerit privilegium dissolvendi Matrimonium ratum, quia nempe hominem totum Deo devincit & consecrat; non esse vero cur id quoad Matrimonium ratum magis obtinuerit Pontifex, quam quoad consummatum, & aliunde qui rata sua Matrimonia dissolvi velint, vix unquam alio quam libidinis impetu moveantur. Dico 3. regulam, *vinco vincentem te; ergo vinco te*, fallere in multis casibus, prout in objectam Legem, demonstrant Accursius & Bartholus; neque enim quia te vassallum meum vinco, idcirco vassallum tuum vincam, quem ipse vincis.

Ad 4. neg. min. Matrimonium enim eo ipso quo ratum est, tantam habet indissolubilitatem, ut non nisi in uno Religionis casu rescindi possit. Hæc autem indissolubilitas primario repetenda est ex ordinatione divina, secundum id Bonifacii VIII. cap. unic. *De voto*, &c. in 6. *Matrimonij*, rati scilicet de quo ibi agitur, *vinculum ab ipso Ecclesie Capite, rerum omnium Conditor, unionem & indissolubilitatem accepit*. Unde etsi illa indissolubilitas repeti etiam solet ex significatione unionis Christi, non est tamen, ut multi censent, rationi huic summopere insistendum; præsertim quoad casus dubios & ancipites. Ut enim nec male observat Anacl. Reiffenstuel in tit. 19. Lib. IV. Decret. constat r. multos arbitrari Matrimonium etiam ratum significare unionem Christi non solum cum agima, sed & cum Ecclesia; cum Paulus, Ephes. 5. unionem illam indicans, dicat universe: *Hoc Sacramentum magnum est: Ego autem dico vobis, in Christo & in Ecclesia*. Porro unio Christi cum Ecclesia plane est indissolubilis. 2. Quia etsi Matrimonium consummatum indissolubilem hæc cum Ecclesia unionem significaret, non inde sequeretur illud adeo indissolubile esse, ut Pontificia dispensatione propter Ecclesie bonum a Deo permissa dissolvi non posset; cum juxta plures ex Adversariis ipsa consummata, tam Infidelium quam Fidelium antiquæ Legis Matrimonia, hæc etiam unionem significarent; & tamen possent dissolvi. 3. Quia ut late contendit Pontius, Lib. 1. c. 13. Matrimonii indissolubilitas efficaciam suam ab illa unionem non habet, sed ex institutione Christi. Ergo ad hanc præcipue in hæc materia recurrendum est. Hæc ille, quæ satis veri habent ut argumentum e significatione unionis Christi petita suos intra limites coerceant.

SECTIO OCTAVA.

An & quibus de causis Matrimonium quoad thorum & cohabitationem solvi possit?

Conjuges tripliciter separari possunt, nempe quoad vinculum, quod hucusque dictum est; quoad thorum, ita ut alter alterius corpore non utatur, & quoad thorum simul & cohabitationem: atque hoc postremum

separationis genus divortium proprie nuncupatur; quia conjux a conjuge, quantum sibi licet, divertit. Quzitur an & quando utrumque vel alterutrum conjugibus permissum sit.

Lutherus, Melancton, & alii passim, nullum manente vinculo conjugali divortium agnoscunt: utique promptius habent in ipsa matrimonialis nexus dissolutione remedium. Aliud & offerebat turpi plebeculæ acceptum magis Lutherus his quæ nota sunt securitibus verbis: *Si nolit uxor, veniat ancilla*. Sit cum Catholicis omnibus.

CONCLUSIO I. Quamvis Matrimonium consummatum quoad vinculum dissolvi non possit, possunt tamen aliquando conjuges iustis de causis quoad thorum & habitationem separari.

457 Prob. 1. ex Tridentino; Sess. 24. Can. 8. ubi: *Si quis dixerit Ecclesiam errare, cum multis ob causas separationem inter conjuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus fieri posse decernit, anathema sit.*

458 Prob. 2. ex Concilio Milevitano II. Can. 17. jam citato, ubi non prohibetur conjugum separatio, sed jubetur tantum ut maneant inupti, vel sibi reconcilientur. (T. 2. Conc. pag. 1541.)

459 Prob. 3. ex Apost. qui id manifeste supponit, cum I. Cor. 7. ait: *Præcipio, non ego, sed Dominus uxorem a viro non discedere: Quod si discesserit, manere inuptam, aut viro suo reconciliari*. Ergo licet Dei nomine vetet ne conjux a conjuge, alterius Matrimonii intuitu, discedat, non prohibet tamen ne discedat simpliciter, cum non jubeat absolute eam viro suo reconciliari, sed eo tantum casu quo continere non possit.

CONCLUSIO II. Conjux a conjuge propter adulterium ejus quoad thorum & habitationem discedere potest.

460 Prob. 1. ex citatis toties Christi verbis apud Matth. 5. & 19. ubi permittitur uxoris dimissio propter adulterii causam. Atqui dimissio hæc non cadit in vinculum: *Qui enim dimiserit, & aliam duxerit, mæchatur*. Ergo cadit in thorum & cohabitationem.

461 Atque id indicant hæc ejusdem Salvatoris verba cit. cap. 19. v. 29. *Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut socores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit*: ex quibus constat cariora quæque ad majorem Dei gloriam, propriamque perfectionem dimitti posse; quod & fecerunt qui relictis omnibus Christum secuti fuerunt. Atqui si perfectionis desiderio uxorem aliquando dimittere licet, licet a potiori, cum non solum a perfectione dimovet, sed & retrahit a via salutis.

462 Confirm. ex his Christi verbis apud Matth. 18. *Si oculus tuus scandalizaverit, erue eum*; quem in locum animadvertunt Patres, & in his Hieronymus sententiam Domini esse, ut qui ceteroquin nobis oculorum instar cari esse possint, ut parentes, filii, uxor, generose dimittantur, cum ruinæ nobis occasio efficiuntur. Atqui per adulterium, & alia id genus plurima, conjuges sibi invicem ruinæ occasio evadunt. Ergo. Hinc fit.

CONCLUSIO III. Præter adulterii crimen plures esse possunt legitimi divortii causæ.

463 Prob. Ex dictis potest dimitti conjux, quando gravis sit ruinæ causa. Atqui multi sunt præter adulterium casus in quibus id contingat: puta si alter al-

terum a rectis moribus avocet; si hæresim vel irreligionem inspiret pro viribus; si maledictis, verberibus, blasphemis eundem ad iracundiam, ad continuas obmurmurationes, ad desperationem inducat; si mortem lentam pareat; si in eo languoris ac mœoris statu constituat, qui patientiam infringit, & omnes demum pietatis sensus excutit. Hinc et si Hieronymus in cap. 19. Matth. (Tom. 4. part. 1. pag. 87.) retineri vult uxorem, quæ temulenta fuerit, iracunda, malis moribus; luxuriosa, vaga, jurgatrix, maledica; ubique tamen jam receptum est ut vitia hæc, cum ad certum usque gradum assurgunt, legitimam divortii causam reputentur. Unde Innocentius III. cap. Litteras, 13. De rest. spoliat. Si tanta sit viri sevitia, ut mulieri trepidanti non possit sufficiens securitas provideri, non solum non debet illi restitui, sed ab eo potius amoveri. Verum hæc ut admodum practica fusiori egent discussione: quod antequam fiat, placet nonnullas Kemnitii objectiones expendere.

Obj. Itaque 1. Christus, Matth. 19. non aliam divortii causam assignat quam fornicationem. Ergo.

R. neg. confeq. Negati ratio duplex: prima, quod Christus, Matth. 19. 464 loquitur de divortio, quod in perpetuum fieri potest per se & vi ipsius contraus Matrimonii, invito etiam altero conjugē, & in poenam delicti contra Matrimonium ipsum, seu mutuam corporum traditionem directe commissi, cujusmodi crimen est adulterium dumtaxat. Non vero loquitur de divortio seu separatione; quæ secundum Jus naturale fieri potest ad vitandum grave corporei vel spiritualis mali periculum, vel ex mutuo consensu propter majus utriusque conjugis bonum. Secunda, quod Christus de eo loquitur divortii genere, quod sponis qua talibus competit; non autem de eo quod ipsis cum aliis commune est. Atqui fornicatio causa est divortii ad sponsores qua tales pertinens. Hæresis vero, scandalum, sevitia, & alia id genus, sunt divortii seu separationis causæ omnibus communes. Propter hæc enim focus quisque ex Jure naturali habet, quod a socio recedere possit; neque id a Christo necessum erat explicari in loco ubi de sponso qua talibus, tantumque de Matrimonio agebatur.

Obj. 2. Catholici qui divortium permittunt, his nituntur Pauli verbis: 465 *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere: Quod si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Atqui Apostolus eo loci non loquitur de divortio justo, sed de illicito, quod fit ob leviores causas. Si enim de divortio justo loqueretur, haud præciperet uxorem a viro non discedere. Atqui tamen id præcipit.

R. neg. min. & dico cum Augustino, Lib. 1. de adult. conjug. cap. 1. & 466 seq. B. Paulum non loqui de eadem discessione, cum ait: *Præcipio uxorem a viro non discedere*; & cum ait: *Quod si discesserit, manere innuptam.* In priori enim loquitur de discessione injusta, quam nomine Domini prohibet; in posteriori vero de discessione justa. Si enim de illicita & levibus causis innixa loqueretur, cum ait: *Quod si discesserit*, &c. non daret optionem conjugibus, ut post separationem manerent innuptæ, vel reconciliarentur viris suis, sed simpliciter juberet reconciliari. Si enim Dominus uxorem a viro discedere prohibuit, nimirum sine justa causa, ut testatur Apostolus; qui fieri potest ut idem Apostolus, ibid. contra

Domini præceptum permittat uxorem a viro sine iusta causa separatam remanere? Is ergo nec distortus, sed sponte fluens, est Apostoli sensus: *Præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, sine iusta causa; at si iusta de causa discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari.* Ita Bellarminus, cap. 14.

467 Obj. 3. Ideo Christus, Matth. 5. uxorem extra fornicationis causam dimitti vetat, quia dimissio hæc gravibus exponit incontinentiæ periculis. Atqui de periculis illis solliciti non sumus, qui tot admittimus divortii causas.

468 R. quod sicut periculum incontinentiæ novæ cui exponitur conjux propter adulterium dimissa, ipsi soli imputatur, non autem dimittenti, qui jure suo utitur; sic nec idem periculum ei qui aliis iustis de causis dimittit, imputari debet. Sane, cum duo immineant pericula, unum conjugum innocenti, si cum Hæretico vel ad flagitia trahente permaneat, videlicet in hæresim aut flagitia proruendi; aliud conjugum nocenti, si separetur, nempe fornicandi periculum, censuit Ecclesia, & ubique sentiunt Catholici Magistratus, innocenti potius quam nocenti esse consulendum; & ideo cohabitationis separationem decernunt; non quia de dimissa Partis periculo solliciti non sint, sed quia de innocentis periculo iuste solliciti sunt.

469 Obj. 4. Divortium quod statuunt Pontificii, ipsum Matrimonii vinculum perimit. Quod enim tollit individuum vitæ societatem, quod a conjuge aufert potestatem in corpus alterius, quod impedit ne conjuges jam una caro fiant, &c. id, nisi de nominibus perperam digladiari lubet, ipsum Matrimonii nexum subvertit, Atqui, &c.

470 R. ad 1. neg. ant. Ad 2. dist. Quod tollit individuum vitæ societatem, &c. ita ut qui unus erat, alteri dare se possit, & novum cum ipsa Matrimonium inire, C. Quod tollit, &c. ita ut neuter sui maneat juris quoad novum conjugium, N. Et vero, si separatio præcise quatenus mutuam vitæ, mensæ, lecti & domus societatem tollit, vinculum Matrimonii tolleretur; desineret vinculum illud quotiescumque vir & uxor, æquissimis etiam de causis, in regiones procul distitas commigrarent. Id autem absurdissimum est dictum.

De ceteris, quæ minoris sunt momenti objectionibus, adi Bellarminum, cit. cap. 14. Libri 1. Nunc practica quæcumque ad materiam hanc spectant, evolvere decet.

471 Quæres 1. an divortium ex adulterii causa semper licitum sit.

R. negat. Siquidem ex S. Thoma hic, q. 62. art. 1. O. *Septem sunt casus in quibus non licet viro uxorem dimittere fornicantem, in quibus vel uxor a culpa immunis est, vel utrique sunt æqualiter culpabiles. Primus est, si vir ipse similiter fornicatus fuerit. Nec refert quod semel tantum, mulier vero pluries deliquerit; aut hæc in genere graviore, puta per bestialitatem aut sodomiam; quia jura fidem fractam, divisamque carnem attendunt: quod utrobique reperitur. Secundus, si ipse uxorem prostituerit. Tertius, si uxor virum suum probabiliter mortuum credens propter longam ejus absentiam, alteri nupserit. Quartus est, si latenter, seu fraudulenter, cognita est ab aliquo sub specie viri sui lectum subintrante. Quintus, si fuerit vi oppressa. Sextus, si reconciliaverit eam sibi post perpetratum adulterium, seu verbis, seu tacite, puta eam post adulterium ipsius sibi notum, sponte,*
non

non autem quia ad id a Iudice apud quem probationum defectu succubuit, carnaliter cognoscens. *Septimus, si Matrimonio in infidelitate utriusque contracto vir dederit uxori, quæ vel unica foret, vel omnium prima, libellum repudii, & uxor alteri nupserit; tunc enim si uterque convertatur, tenetur eam vir recipere.* Hæc non prosequimur, quia a nobis sat expensa. Tom. 3. pag. 394. & seq.

Quæres 2. an divortium eadem de causa aliquando sup præceptum cadat.

R. cum eod. S. Doctore, ibid. art. 2. *Si mulier de peccato pœniteat, vir non tenetur eam dimittere. Si autem non pœniteat, tenetur, ne peccato ejus consentire videatur; & ne, ut habetur cap: Apud misericordem, 10. XXXII. q. 1. Patronus turpulinis & legocinii reus habetur.* Unde id Proverb. 18. *Qui tenet adulteram, stultus est & insipiens.* Qua sententia motus Augustinus, Lib. 1. Retract. cap. 19. id improbat quod scripserat alibi, dimissionem uxoris propter adulterium permissam esse, non præceptam. Et vero Pars compartis respicientiam omni qua potest via procurare tenetur ex debito caritatis. Ergo & eam dimittendo, si, quod antea tentandum, nihil verbo & verbera consequi potuit. Hinc Arelatenfis Synodus relata cap. 3. *De adulteriis, &c. Si vir scens uxorem suam deliquisse, quæ non egerit pœnitentiam, sed permanet in fornicatione, vixerit cum illa, reus erit, & ejus peccati particeps.* Imo juxta Caput *Si quis XXII. q. 1. Maritus qui cohabitaverit cum uxore adultera, tribus annis subijcitur pœnitentia.* Hic tamen justitiam temperare debet misericordia. Unde citatum mox Arelatense Concilium: *Si mulier dimissa egerit pœnitentiam, & voluerit ad virum suum reverti, debet, sed non sape, recipere peccatricem.* S. Thom. ib. ad 1.

Quæres 3: an præter adulterium aliæ sint divortii causæ.

R. esse, ut patet ex Tridentino multas separationis conjugum causas quoad thorum & cohabitationem generatim constituite. Ex his causis potior est sævitia conjugis unius tanta, ut ei alter sine periculo cohabitare non possit. Ad sævitiam referuntur odium implacabile, furor demens, jurgia gravia & continua.

Causa hæc, idemque est de ceteris præter fornicationem, divortium solummodo temporale parit: unde seu fiat auctoritate privata, seu, ut decet & moris est, auctoritate Judicis, non potest Pars innocens statum assumere, cum Matrimonii usu impossibilē, puta sacros Ordines, vel Religionem; quia divortium illud tamdiu solum ab onere conjugali eximit, quamdiu subsistit divortii causa: cum ergo hæc cessare possit, potest nocens ad revertendum obligari. Unde si sacris initiatus sit, tenetur ad Partis conversæ instantiam redire, ac debitum reddere, non tamen petere. Idemque est si Religionem professus sit; quia licet Professio hæc irrita sit, emissum tamen in ea castitatis votum obligat, in quantum potest obligare sine alterius præjudicio; ut in simili statuit Cœlestinus III. c. 2. *de conversis conjugat. de viro qui uxorem suam obiisse credens, Religionem professus est.* Ita, & melius quam Henno, Sanch. Lib. 10. disp. 9. n. 9; qui idem eandem ob causam statuit de eo qui post divortium hujusmodi temporale, simplex castitatis votum emisit.

Censet tamen idem Theologus, disp. 18. n. 49. licitum esse innocentem ad

Religionem invito altero transire, quando Iudex de conjugis scævientis emendatione, omnibus mature perpensis, desperans, absolutam divortii sententiam pronuntiavit; quia divortium istud per accidens fit perpetuum, ut per se perpetuum est quod ratione adulterii celebratur. Neque jam Professus, vel sacris initiatus ab alio licet emendato, aut idoneam cautionem exhibente, poterit revocari. Quin & id de ipso conjugis scævitiæ reo docet Navarrus, Lib. 4. Consil. Contil. 5. final. de Divortio. Melius tamen crediderim cum Sanch. ibid. disp. 10. n. 12. & seq. non licere conjugi, seu scævitiæ seu adulterii reo, etiam post latam divortii sententiam, ingredi Religionem; aut Ordines assumere, sine innocentis licentia expressa vel tacita; qualis erit si innocens rem videat, neque, cum possit, contradicat. A fortiori, si innocens monitus & rogatus nocentem bene conversum recipere constanter renuerit, poterit si irrevocabiler profiteri. Neque enim innocens lata etiam divortii sententia; adulterum quasi ligatum habet, ne sibi, statum eligendo, consulere possit, si ad reconciliationem minime admittatur. Sane absurdum fuerit ut qui veniam negat petenti, Religionis etiam remedium neget poenitenti. Favet Authentica *Sed bodie*, Cod. ad Leg. Jul. de adulteriis, sic se habens: *Sed bodie adultera in Monasterium mittatur, quam intra biennium viro recipere licet: biennio transacto, adultera tonsa Monastico habitu suscepto, ibi, dum vivit, permaneat.*

- 476 Secunda divortii temporalis causa est fornicatio spiritualis, seu professio hæreseos, incredulitatis; &c. eaque causa Fidei perinde ac rationi consentanea est; tum quia Hæretici sermo ut cancer serpit, II. Timot. 2. 17. *Unde hæreticum hominem post unam & secundam correptionem devitari jubet Apostolus* ad Tit. 3. tum quia quæ forte uxori non noceret hæresis, ejusdem consanguineis ipsam invisentibus, ac proli potissimum facile noceret.

Circa hanc divortii causam quinque inquiruntur, 1. an unus infidelitatis actus ad divortium sufficiat; 2. quid Juris, si pars male sentiens de Fide compartem ad errores suos non sollicitet. 3. An pars fidelis ab infideli discedere possit auctoritate propria; 4. an conversum infidelem recipere teneatur; an vero possit ad alium statum, puta sacros Ordines, vel Religionem transire; 5. an in hæresi detur compensatio, sive ex hæresi, sive ex adulterio alterius. Quæ ut paucis solvantur,

- 477 R. ad 1. Non sufficere ad divortium simplicem quempiam infidelitatis actum, 1. quia non eo quis contumax est, quo semel male sensit & locutus est. Sane multa contra fidem excidunt, quandoque incautis, quandoque loquacibus, unde ipsa fidei subversio nequaquam inferri potest; 2. quia plus tentandum est erga conjugem, dimidium nostri, quam erga extraneum; & hunc tamen semel & iterum invisi patitur Apostolus. Hinc non eadem est hæresis conditio, quæ adulterii; hoc enim semel admissum ad perpetuam separationem sufficit, quia malum intulit irreparabile; fecus de hæresi. Ita S. Thomas in 4. dist. 35. & alii apud Sanchem lib. 10. disp. 15. n. 11.

- 478 R. ad 2. Sentiunt nonnulli in hoc casu non licere divortium, ob istud Alexandri III. cap. *Quæsit*, 2. *De divortiiis. Si conjugem suam ad infidelitatis maleficium traxerit, a viro poterit separari.* At respondent alii statui quidem a Pontifice, quid liceat, si conjux alter alterum ad infidelitatem trahere nitatur; sed taceri quid liceat, si non traxerit; id autem exprimi per alia jura,

puta

pnta per Cap. ult. *De convo. conjug.* & per Cap. 6. *De divortii*, ubi generatim statuitur infidelitatem ad divortium sufficere.

Mihi persuasum est infidelitatem contumaciæ junctam satis esse ad divortium; tum quia subest semper magnum perverſionis in prole ad omnes motus cerea periculum; tum quia timere est ne uxor ea quam Hæretici plerique affectant pietatis larva sensim decipiatur, & ex moribus specie austeris, fidem judicet, contra regulam Tertulliani. Si tamen mulier auxilio Dei sentiat se in fide roboratam & non imprudens speret futurum esse ut conjugem mediocris ingenii virum paulatim meliores ad sensus revocet; hortabor ut separationem differat, nisi hæc potentius maritum commotura sit. In his sane ut in plerisque moralibus tota agendi ratio ex consilio sapientum, & ex personarum circumstantiis metienda est.

R. ad 3. Jure communi potest Catholicus ab Hæretico contumaci discedere auctoritate propria. Patet id ex tit. cap. 6. *De divortii*, ubi supponitur mulierem posse viri Hæretici *confortium sine Ecclesie judicio* declinare. At in his inspicendi sunt locorum mores, nec præpropere agendum, præsertim in Gallia, ubi divortium, quoad fieri potest, restringitur.

R. ad 4. cum Sanchez eadem disp. n. 13. Catholicum non posse faeros Ordines vel Religionem amplecti, donec ab Hæretico per Ecclesie judicium separatus sit. Ita habetur cit. mox cap. ubi: *De illa quæ viro suo labente in hæresim, sine Ecclesie judicio declinavit, videtur nobis, quod mulier ei, cum conversus fuerit, est reddenda, quæ etiam si ad eam reverti noluerit, compellatur.* Ergo si ad Religionem transferit ante Ecclesie judicium, egit contra jus Hæretici; qui proinde si resipiscat, eam ad se a Monasterio poterit revocare.

Sed quid facto opus erit, si Fidelis ab Hæretico per Ecclesie auctoritatem se junctus fuerit? Respondet Sanchez ibid. Catholicum in hoc casu sui jam Juris esse, perinde ac si propter adulterium separatus esset; proinde nec teneri ad conversum redire, nec in Monasterio profiteri. Verum reclamant alii plures, quos sequuntur in h. tit. Pirhing, n. 31. & Reiffenstuel ib. n. 32. adeoque docent Catholicum vel ad redeundum teneri, vel ad profitendam Religionem. Horum rationes, jam T. 3. allatæ, sunt 1. quia nulla est, teste Christo, perpetui divortii causa præter adulterium: 2. quia divortium perpetuum, ob periculum incontinentiæ, & alia scandala, pro viribus restringendum est: 3. quia non est Hæretico ad Fidem redeunti adimendum cohabitandi jus, quod eidem jure divino competit. Ast addendum, 1. posse Ecclesiam conjugem Catholicum præcipere, ut partem vere & sincere conversam recipiat ad conjugale confortium, si id necessum sit ad occurrendum periculo anime; 2. pœnam illam vix habere locum in locis hæresi infectis: quod ob publicam pacem sancitum est. Ita Pirhing, num. 32.

R. ad 5. Consent aliqui quos secutus sum Tom. 3. pag. 263. non posse unum tunc ab alio divertere, quia jus divortii soli Catholico concessum est. Sed addunt plures cum Sanchez, L. 10. disp. 16. n. 4. eum qui semel propter hæresim damnatus est, non posse alium, licet postea hæresi infectum, revocare. Quin & docet Pichler hic, n. 17. utrumque, si ambo condemnati sint, ab alio, si velit, divertere posse; quia divortium propter hæresim non fit directe in favorem alterius conjugis, sed in detestationem hæreticos, quæ causa semper manet, licet altera quoque Pars in hæresim labatur.

Verum

Verum in rebus tam implicatis malim consuli Judicem: a quo lata fuerit divortii Sententia.

- 484 Idem servari velim, si vir in adulterium; uxor in hæresim prouerit. Etsi enim existimat Lugo, quem ibid. simpliciter retuli, non posse tunc conjugem alium ab alio invito recedere, aliud tamen alii sentiunt: Quia duo hæc crimina sunt generis adeo diversi, ut neutrum repararet injuriam alterius, aut damnum ex illo imminens: Adulterium enim minime facit ut non immineat Fidei periculum ex habitatione cum Hæretico; hæresis vero non reparat violationem fidei conjugalis; neque facit ut qui ex hac parte innocens est, licet aliunde nocens, teneatur ei servare fidem, qui fidem sibi violavit. Certe, inquirunt, si Hæreticus per Ecclesiæ Sententiam damnatus fuerit, adulterium uxoris non restituit illi jus; quo in pœnam hæresis privatus est absolute & independentè a futuro compartis suæ peccato. Pari de causa non datur adulterii compensatio cum sævitia, morbo extitiali, & similibus divortii causis. Unde his non obstantibus potest uterque ab altero, si sufficientem dederit causam, recedere. Ita Martinon, disp. 79. n. 56. Hæc addenda duxi, quia brevius exposita T. 3. Ad hunc pro ceteris legitimi divortii causis recurre.

- 485 Quæres 4. an divortium, vel si mitiori nomine uti velis, separatio conjugum, ex mutuo eorum consensu fieri possit.

R. affirm. Et quidem si de separatione thori agitur quoad certum tempus, res indubie constat ex Apostolo, I. Corinth. 7. v. 5. ubi: *Nolite, inquit, fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus; ut vacetis orationi, &c.* Idem est cum ex Matrimonii usu probabile imminet uxori periculum mortis, de quo vide Tom. 3. pag. 403.

- 486 Si autem de omnimoda separatione sermo sit, nemini dubium est quin post consummatum Matrimonium vel utrique ex mutuo consensu, vel uni ex consensu alterius liceat ingredi Religionem, & eam profiteri, prout statuitur cap. 1. *De conv. conj.* Verum ad id nonnullæ requiruntur conditiones: & quidem 1. ut conjux alter & ipse Religionem ingrediatur, si adhuc juvenis sit, vel senex quidem, sed non absque periculo incontinentiæ. Ita communiter Theologi & Canonistæ, ut Sanchez, lib. 7. disp. 32. n. 2. Pagnan in cap. *Cum sis*, 4. hoc tit. propter hæc ejusdem Capituli verba. *Prohibemus ne virum vel uxorem (nisi uterque ad Religionem migraverit) transire permittas. Verum si ita uxor senex est & sterilis, quod sine suspitione possit esse in sæculo, dissimulare poteris, ut ea in sæculo remaneat, & castitatem promittente ad Religionem transcat vir ejusdem.* Neque satis est ut conjux alter juvenis simpliciter ingrediatur Religionem, ibique maneat, sed necessum est ut profiteatur, quia non dicitur proprie transire ad Religionem & converti, quod Jura exigunt, nisi qui profiteatur.

- 487 2. Requiritur ut conjux in sæculo remanere volens, sit non solum senex, & ab omni incontinentiæ suspitione immunis, sed & simplex perpetuæ continentiæ votum emittat, scilicet in manibus Episcopi & testium, qui de eo fidem facere possint. *Profecto enim, ait Innocentius III. c. 13. eod. tit. non est alter conjugum recipiendus ad observantiam regularem, nisi reliquus perpetuam continentiam promittat, sed & vitam mutare debet, nisi forte sit ejus ætatis, ut sine suspitione incontinentiæ valeat in sæculo remanere.* Quapropter conjunctum hic requiruntur quatuor, consensus alterius partis, casti-

tatis

tatis perpetuæ votum, senectus, & immunitas ab omni suspitione. Unde conjux juvenis, quantumlibet ab omni suspitione propter bonos mores libera, non potest, etiam emissio castitatis voto inter sæculares remanere. Rationem dant, tum quia conjux juvenis copulæ prius astricta, variis in sæculo obnoxia foret incontinentiæ periculis, tum quia *mulier semper volubilis est ut rota.*

Quis autem in præsentî dicendus sit senex varii varie explicant. Sanchez, lib. 7. disp. 32. censet feminam quoad propositum esse senem, si quinquagenaria sit; virum autem, si sexagenarius. Aliter censet Fagnan in cit. cap. *Cum sis*; & id æqui Judicis (Episcopi scilicet, qui etiam Medicos consulere poterit; & melius forte eos ex consanguineis & familiaribus, qui conjugatorum mores, castimoniam in factis & verbis, totamque agendi rationem penitus cognoverint) arbitrio relinquit; qui tamen nec ut senes habere poterit eos qui annis 50. minores sint, nec ut non senes, eos qui annum ætatis septuagesimum excedant.

Sed quid si vir obtento uxoris consensu Religionem profiteatur, non servatis ab uxore ceteris conditionibus, puta quod juvenis & ipsa Monasterium ingrediatur, vel senex voveat castitatem?

R. cum Canonistarum vulgo, professionem hanc, quamvis illicitam, fore tamen validam; sed ita ut Professus ad uxorem, quæ continentiam in sæculo perpetuam non vovit, ab Episcopo revocari possit & aliquando debeat.

Quod professio hæc illicita sit, patet, quia non impletæ sunt conditiones a Jure sapienter præscriptæ.

Quod eadem professio sit valida, non minus constat, tum quia nulli libi irritatur in Jure, tum quia in eo supponitur valida: Siquidem decernit Urbanus III. cap. *Ex parte* 9. h. t. ut vir, qui de uxoris licentia, sed ommissis aliis conditionibus, quandoquidem hæc in sæculo remansisset, Religionem amplexus erat, & uxore revocante ad eam regressus erat, ipsaque demum mortua aliam duxerat, ista dimissa ad suum Monasterium revertatur, sub regulari habitu de cetero Domino serviturus. Ubi posterius Matrimonium supponitur esse nullum, quod fieri non potuisset, si professio ejus fuisset invalida.

Quod demum in hoc casu possit professus ad uxorem per Episcopum revocari, liquet tum ex communi Doctorum sensu, tum ex cap. 1. eodem tit. ubi sic Alexander III. *Utrum Laicus uxoratus, qui presentibus Sacerdotibus & Monachis, sed ignorante Episcopo, de licentia & permissione uxoris Monasterium ingressus, professionem fecit, uxore in seculari habitu remanente, nec transiente ad Religionem, aut perpetuam continentiam vovente, ab Episcopo suo possit ad thorum revocari uxoris, an illa compellenda sit continentiam observare?* Dicitur quod nisi uxor ad Religionem transierit, aut perpetuo castitatem servare promiserit, vir potest & debet de Monasterio revocari; & uxori debitum reddere, quæ exigere illud potest, quia aliqui frustra revocaretur maritus, sed non petere. Promisit enim, cum Religionem professus est, se non exigere debitum, quod in ejus potestate erat, & ideo quoad hoc votum ejus tenuit, cap. 3. h. t. quod & statuitur cap. *Placet*, eodem.

Quod si Pars in sæculo remanens perpetuam continentiam vovit, jam seu juvenis sit, seu senex, seu suspecta, vel non, partem alteram quæ Religionem

gionem vovit, revocare amplius non potest; quia ad hoc ut professio unius de alterius consensu facta irrevocabiliter valeat, ius divisive solum requirit, ut conjux alter vel transeat ad Religionem, vel perpetuam continentiam voveat; licet ut eadem professio licite fiat, plus aliquid requiratur, nempe ut pars juvenis aut suspecta Religionem profiteatur. Sed de his, quibus sua inest difficultas, adeundus Sanchez, lib. 7. disp. 33. 9. & Canonici Juris Interpretes ad Tit. 33. lib. 3. Decretalium.

- 494 Sed num tunc temporis mulier quæ juvenis vel alias suspecta continentiam simpliciter vovit, ad ingrediendam vel etiam profitendam Religionem ab Episcopo erit compellenda?

R. vel conjux, cum alteri licentiam fecit profitendæ Religionis, conscientia erit Juris, quo pars in sæculo remanens ad profitendam Religionem, casu quo juvenis sit, adstringitur, vel ejusdem Juris ignara. Si primum, non modo Claustrum ingredi debet, sed in eo profiteri. Ratio est quia quæ Legem sciebat, ad ejus observantiam se obligasse censetur. Unde cap. 10. XXXIII. q. 5. *Qui uxorem suam violare permiserit, aliam non accipiat, sed similiter convertatur.* Si vero eadem uxor Juris ignara erat, debet quidem compelli ad manendum in Monasterio ut evagationibus & incontinentiæ periculis aditum præcludat: Verum ad ipsam professionem adigi non potest; quia ad id nec expresse, nec tacite se obligavit. Ut autem nemo Ordines assumere cogitur, ex cap. 6. *De etate & qualitate.* sic nec quisquam, nisi in id consenserit, cogendus est profiteri. Ita Sanchez ibid. n. 27. Fagnan. Pirhing. Reiffenst. & alii vulgo.

- 495 Eadem de Jure communi præciuntur, cum vir ad sacros Ordines de uxoris assensu provehitur. An autem strictim servarentur in Galliis incertum videri possit. Cum enim N. de Villemonte ad Maclovienfes insulas assumptus est, derelicta ejus uxor, nec Religionem introiit, quod mirum non est, quia senicula erat; nec castimoniam in sæculo vovisse legitur.

C A P U T S E X T U M.

De Effectibus & Bonis Matrimonii.

A R T I C U L U S P R I M U S.

De Effectibus Matrimonii.

- 1 **R**EVOCANDUM in mentem, quod pluries diximus; gratiam sanctificantem in hoc statu, vel primam esse quæ hominem ex peccatore justum facit, vel secundam, quæ hominis jam justii justitiam & sanctitatem adauget. His suppositis, sit

CONCLUSIO I. Matrimonium non confert gratiam primam.

- 2 Prob. Gratia sanctificans prima ea est qua deletur peccatum mortale, & homo ex injusto justus efficitur. Atqui Matrimonium gratiam hujusmodi non parit, quia non est Sacramentum mortuorum, sed eorum qui jam vivunt vita gratia.

- 3 **C**onfirm. Matrimonium debet esse imago unionis Christi cum Ecclesia, Atqui

Atqui purissimam hanc unionem adumbrare non potest, nisi in statu iustitiæ & sanctitatis celebretur. *Quæ enim participatio aut similitudo iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autem conventio Christi ad Belial?*

Hinc sedulo monendi sunt a Pastoribus ii qui de nuptiali fœdere cogitant, 1. ut peccata sua sinceræ poenitentię laboribus quamprimum expungant; neque differant ad ipsam pene conjugii diem, quia nec edoceri satis, nec probari congrue possunt; 2. ut accepta reconciliationis gratia nullum Sacramenti hujus effectui, qui in augmento gratiæ situs est, obicem ponant; 3. ut periculosam hanc celebrati Matrimonii diem, non in ornatibus plusquam vanis, in comessationibus, in lascivis cantilenis miscere transigant; sed Tobię junioris instar Deo prius juncti per charitatem, sic ad altare accedant, ut cum eodem dicere possint (Tob. 8. 9.) *Et nunc, Domine, tu scis quia non luxurie causa accipio sororem meam conjugem; sed sola posteritatis dilectione; in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorum.* Hæ autem sanctæ dispositiones quam raræ sunt, partim quidem conjugum, sed & partim ipso Pastorum defectu!

CONCLUSIO II. Matrimonium iis a quibus pie suscipitur, gratiam secundam confert; & cum ea jus ad actuales gratias, quæ malis in nuptias per primi hominis peccatum investitis medeantur.

Prob. 1. pars. Matrimonium duo habet: 1. quod Sacramentum sit: 2. quod Sacramentum sit vivorum. Atqui sub priori respectu gratiam parere debet; sub posteriori autem parere gratiam secundam, seu gratiæ iustificantis augmentum. Ergo.

Confirm. Sacramenta novæ Legis id in subjecto suo operantur quod significant. Atqui Matrimonium significat sanctam illam charitatem qua Christus sponсорum exemplar sponсам suam Ecclesiam prosequitur. Ergo & eandem servata proportionem in sponsis operatur. Unde sicut Baptismus speculative quidem representat mortem & resurrectionem Christi; practice vero in baptizatis significat & operatur mortem peccati, & novitatem vitæ: sic & Sacramentum Matrimonii signum est speculativum equidem charitatis qua Christus Ecclesie coheret; practicum vero & efficax pie illius ac castæ unionis qua sibi invicem agglutinati debent sponsi fideles.

Prob. 2. pars. Sacramentum omne eo tendit ut gratiam ipsam rite suscipientibus collatam in iisdem conserve, & ad actum reducat. Sic Confirmatio non solum gratiam adauget, sed & tribuit auxilia, quorum ope Fidelis Evangelium, cum se dederit occasio, profiteri non erubescat. Ergo cum Sacramentum Matrimonii sanctæ & castæ dilectionis gratiam in sponsis productam non possit firmitus in iisdem tueri ac conservare quam mala in nuptias per peccatum inducunt vel auferendo penitus, vel certe minuendo; necessum est vi divinæ constitutionis ut actuales gratias adversus mala illa sponsis, nisi obicem ponant, conferat.

Et vero, ut advertit Estius in 4. dist. 26. §. 8. quinque potissimum mala in nuptias per peccatum investita sunt; nimirum 1. humana infirmitas, quæ societatem pluribus inficit incommodis, puta morbi in corpore, vitia in animo, molesta & morosa indoles; & alia huiusmodi, quæ rixas, odia, dissensiones facillime parciunt. 2. conceptio prolis in peccato;

to; quia ex conjugibus etiam sanctis nascitur progenies immunda, sicut oleaster ex oliva frugifera, ait S. Augustinus, L. 1. de Nupt. & Concup. cap. 19. 3. Præter originale peccatum, quod parentes in liberos transfundunt, sæpe aliis modis nocent proli; dum videlicet eam vel impediunt concipiendam, vel conceptam extinguunt, vel natam abijciunt, vel pravis exemplis aut amore præpostero mores ejus corrumpunt. 4. Libido sævens, quæ conjugēs extra temperantem Matrimonii usum rapit, & in varia flagitia præcipitat. 5. Misericordia quæ nuptias consequuntur; onus uteri, labores partus & educationis; sollicitudo alenda & instituenda familiæ, casus adversi, anxietates, & alia id genus plura, quæ Apostollus, I. Corinth. 7. apposite vocat *tribulationem carnis*, utpote quæ carnem affligant & discrucient. Atqui mala hæc tanta salutem in gratia matrimoniali antidotum habent, quo si non semper tolluntur, at minuuntur plurimum, & tolerabilia fiunt.

9. 1. Enim Matrimonii gratia efficit ut sponsi mutuas infirmitates non patienter modo, sed & alacriter propter Deum ferant. Efficit enim juxta Apostolum, Ephes. 5. ut *Viri*, quemadmodum debent, diligant uxores suas ut corpora sua, adeoque sanctissimo & tenerrimo amore; quandoquidem nemo unquam carnem suam odio habuit, sed nutrit & fovet, sicut & Christus Ecclesiam. Porro hinc quidem quisque corpus suum, morbidum licet aut male affectum diligit; nec ullum ab eo membrum refecari finit, nisi aliis noxium sit & insanabile: inde vero Christus Ecclesiam suam non abiecit propter vitia membrorum ejus; sed eam quotidie mundat, nutrit ac fovet, donec eam sibi in futuro sæculo exhibeat gloriosam sponfam, non habentem maculam aut rugam. Ergo ut magnam istam Christi cum Ecclesia unionem perfecte repræsentent Christiani conjugēs, mutuo se se ferre ac fovere debent, viri uxores infirmiores diligere ut sua corpora, uxores viris adherere ut membra suo capiti, & id unum vereri ne ab eis, licet ægro, divellantur. Id autem si utrinque debent conjugēs, possunt utique; sed non a se ipsis. Ergo a gratia Sacramenti.

10. 2. Eadem gratia efficit ut in nuptiis prolem quarant conjugēs, non ut nascatur tantum, verum etiam, & longe magis, ut renascatur, prout ait August. Lib. 1. de Nuptiis, &c. cap. 17. Nimirum vero ex dictis humanæ nuptiæ nuptias Christi cum Ecclesia, quantum potis est, referre debent. Atqui Christus non alio intuitu conjunctus est Ecclesiæ, quam ut ex hisce nuptiis nascerentur filii Dei adoptivi. Ecclesia quippe simul & virgo est & mater sacundissima, quæ, ut late prosequitur idem S. Doctor, Lib. de Virginitate, cap. 5. 6. & 7. innumeros parit filios; non huic sæculo, quod Ethnicis facient, sed Regno cœlesti. Hinc illud Isaïæ, 60. v. 4. *Leva in circuitu oculos tuos, & vide: Omnes isti congregati sunt. Filii tui de longe venient, & filiæ tuæ de latere surgent.* Cui concinit istud ejusdem, cap. 54. quod Galat. 4. Ecclesiæ accommodat S. Paulus: *Leidete, steriles, quæ non paritis; erumpite & clama, quæ non paritis, quia multi filii deserte magis, quam quæ habet virum.*

Neque vero fideles conjugēs in eo solum Ecclesiæ cooperantur, ut proles sua renascatur in Christo, sed in id maxime insudant, ut religiose instituatur, & in pietate adolescat, ac demum supernam hæreditatem consequatur, in qua non solum liberos, sed & domesticos peroptat habere

confortes. Vult enim Christus ut suæ cum Ecclesia conjunctionis in æginem in omnibus exhibeant conjugati. Atqui Christus eo tantum sine Ecclesiam sibi conjunxit, ut susceptos ex ea filios in gloria consummet. Unde completo semel Electorum numero nullæ erunt nuptiæ, sicut collectis agri frugibus nulla est agricolæ cura & sollicitudo. Ergo idem a sponsis quoad prolem suam exigit Christus. Ergo iterum cum legem & misericordiam portet in lingua, prout docet Augustinus, gratiam tot & tanta exequendi Sacramento Matrimonii alligavit.

11. A fortiori efficit conjugalis gratia, ut nec impediatur conceptio prolis, nec concepta perimatur, &c. Procul enim ab iis horroribus ab sunt, qui in id incumbunt toti ut gentem sanctam & adoptionis filios multiplicent.

12. 4. Facit gratia Sacramenti ut conjuges eodem se diligant amore, quo Christus Ecclesiam, casto proinde, & qui concupiscentiam debite temperet & moderetur: *Abstinet enim*, inquit Augustinus, Lib. 1. de Nupt. & Concup. cap. 18. *ut fidelis homo, cum audit ab Apostolo: Diligite uxores vestras, concupiscentiam carnis diligit in uxore, quam nec in se ipso debet diligere, audiens alterum Apostolum dicentem, I. Joan. 2. Nolite diligere mundum, nec ea quæ in mundo sunt, &c. Ergo in id incumbere debent conjuges, ut honorabile sit connubium in omnibus, & iborus immaculatus, Hebr. 13. ut unusquisque conjugum sciat vas suum possidere in sanctificatione & honore, non in passione desiderii, sicut & Gentes quæ ignorant Deum, I. Thes. 4. quia corpora sua ut templum Dei sanctum habere debent, & meminisse quod si quis templum Dei violaverit, disperdet illum Deus, I. Cor. 3. 17. Atqui constat 1. moderatum illum conjugii usum in hoc ebullientis concupiscentiæ statu sine gratia obtineri non posse. 2. Gratiam hanc per Matrimonii Sacramentum debere conferri, cum Sacramenta gratiam suos ad fines necessariam ex opere operato conferant; & eo majorem, quo qui Sacramentum aliquod suscipiunt, ad illud accedunt magis dispositi. Nec dubium quin id pii conjuges a Deo abunde consequantur; cum & id vel in antiqua Lege, teste Augustino, obtinuerint plures ante & post Abraham, quibus etiam uxorum pluralitas ratio fuit prolis multiplicandæ, non variandæ appetitio voluptatis.*

13. 5. Demum conjugalis gratia firmat conjuges adversus calamitates, eamque carnis tribulationem quæ nuptias subsequi consuevit. Hæc enim gratia in dilectionis Christi simili posita est. Atqui fortis est ut mors dilectio, nec flumina adversitatum obruant illam, Cantic. 8. Ergo.

14. Hanc multiplicem nuptiarum benedictionem, ait ibid. Eftius, Christus nobis insinuare voluit per hoc quod in nuptiis quas præsentia sua dignatus est, aquam convertit in vinum; nimirum significans ad hoc se venisse, ut maledictionem culpa primi hominis invecram ipse secundus homo aboleret, atque in benedictionem verteret. Nam per aquas in Scripturis tribulationes intelligi solent. Unde illud: *Quoniam intraverunt aquæ usque ad animam meam*. Et in alio Psalmo: *Libera me de aquis multis*. Vinum autem a Deo creatum esse ut lætificet cor hominis alibi idem Psalmista testatur.

15. Si quæras cur tam rari sint hujus gratiæ effectus, cum Matrimonia plerumque plena videantur iræ furoris Domini: in promptu est respondere id fieri,

fieri, 1. quia pauciores quam credi possit, ad Sacramentum istud accedunt congruis dispositionibus instructi. Alii nimirum oculos habent pleenos incescibilis delicti. Alii libidinem unice intendunt. Alii opulenti fœderis splendorem, & nihil præterea, meditantur. Alii parentum auctoritate oppressi conjugium ineunt quod animo detestantur. Nemo pene Deum interrogat: nemo utcumque interrogatum audit. Jam vero qui Sacramentum recipiunt male dispositi, nedum ex eo quid percipiant fructus, sacrilegii reos se constituunt: & pro benedictione maledictionem sibi sueque familiæ advocant. 2. Quia e conjugibus debite sanctificatis non pauci a gratia sibi per Sacramentum concessa excidunt. Hac autem corrumpente corrumpit jus ad auxilia mox recensita, quia jus illud fundatur in gratia sanctificante, veluti radice fecunda. Injustum enim foret, ait S. Augustinus, Lib. de Nupt. &c. ut ei a servo, id est a corpore aliisque creaturis obtemperaretur, qui non obtemperat Domino suo. Hinc de conjugibus impiis dicitur, Sap. 3. *Mulieres eorum insensate, & nequissimi filii eorum: Maledicta creatura*, Græce, generatio seu progenies eorum. Qui enim datam Deo fidem violant, id merentur, & habent, ut optata pace in familia frustrentur, nec iis morem gerant uxores, nec honorem deferant filii, ii præsertim quos parentes gignere metuerunt; quos proinde solam inhiantes volupratem præter intentum habuere, sicque antequam nascerentur, odisse visi sunt.

- 16 Ex his in praxi colligendum, 1. quanti sponzorū interfit ut ad Sacramentum hoc magnum in statu gratiæ accedant: 2. ut peccatum fugiant sedulo; & si quod humana fragilitate commiserint, quam cito fieri poterit, illud per pœnitentiam diluant, quo virtus Sacramenti in iis operetur, & fortunatum reddat eorum conjugium, tum ipsis, tum & toti Christianæ Reipublicæ; ipsis quidem, quia impendio veteri est ne gratia destituti libidini habenas laxent; & prævalente adversus eos dæmonio, de quo Tobiz 6. impotentes malæ flammæ insanias, prout tot conjugatis evenit, experiantur; toti vero Reipublicæ, quia sicut ex Matrimoniis a vitiato conjugum pari contractis nasci solent infantes, parentum instar libidinosi, ebriosi, podagrici, &c. juxta vetus adagium: *Mali corvi malum ovum*; sic & ex Matrimoniis sanctis oriri consueverunt liberi indolis in bonum propensæ. Hinc juxta Ambrosium, Lib. 1. in Luc. sacer Textus natalitia Sanctorum sæpius laudat, ut in eos veluti transmissam immaculatæ puritatis hereditatem significet. Sic, inquit, *sancti Samuel mater Anna laudatur: sic Isaac a parentibus nobilitatem pietatis accepit, quam posteris dereliquit*. Unde communiter docent Theologi ortum e familia bonis ac sanctis moribus informatam signum esse prædestinationis; quod de ortu in Parochia a sanctissimo & vigilantissimo Pastore directæ tam absolute pronuntiari non audent; tum quia facilius est mentes teneras ad pietatem informare; tum qui ætate grandiores minus se Pastoribus dociles præbent, quam pueri parentibus; tum denique quia conjuges e sacro fonte prolem suscipiunt veluti tabulam puram, in qua prout voluerint lineas ducunt. Contra vero Pastores sæpe sæpius incidunt in subditos juxta mœurs sæculi nequam institutos, & omnium vitiorum semine infectos; qui vel nihil, vel leviter admodum eorumdem monitis & exhortationibus commoventur. Unde si quid proficere volunt, necessum est ut Xaverii exemplo juvenutia

agrum,

agrum, evulsis sentibus ac radicibus noxiis, assidue excolant. Quos enim fructus legere poterunt, si ex familiis, veluti errorum ac vitiorum seminarii nova in dies serpent scandala, quæ gregem sibi creditum corrumpant? Hortulanum cogita, qui obvias erucas obterit, nidos vero unde continuo ebulliunt noxia hæc infecta prætermittit intactos. Huic similem dixeris Parochum qui publica scandala vehementi stylo impetit, dum interim negligit sacrilegia in nuptiarum celebratione frequentia, & perversam quæ hinc velut e pestilenti fonte scaturit, puerorum institutionem. Imite-
tur saltem Ædilium vigilantiam, qui jugiter cavent ne quis malevolus receptacula aquarum quæ ad civitatem defluunt, in civium perniciem inficiat. Caveat imprimis ne futuri conjuges dæmoni cooperentur, pariendo ipsi filios seculi, cuius Princeps est, & amplificent imperium ejus. Moneat graviter, non semel & quasi in transitu, sed instanter, opportune & importune, ne in vacuum gratiam Sacramenti recipiant, sed ea fideliter utantur ad educandos liberos in timore & correptione Domini. Subjiciat eis exemplum Heli, qui prout diximus in Tract. de Penitentia, & docet S. Fulgentius, Ep. 1. de Debito conjugali, c. 10. *a Domino reprobatus fuit & abjectus, non quia filiis in iniquitate consensit, sed quia peccantes mansuetum sermonem monuit, & prohibere competenti severitate cessavit.* Hæc partim ex Estio ubi supra, sed longe plus ex Haberto, quem qui plura volent, de his adeant fusc at simul pie conscionantem, cap. 5.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Bonis Matrimonii.

TRIA post Augustinum, Lib. 9. de Genesi ad lit. c. 7. Matrimonii bona * recentest Theologi, fidem scilicet, prolem, & Sacramentum. 17
Fidei nomine non ea hic intelligitur quæ virtus est Theologica, sed quæ pars est justitiæ, seu fidelitas quam uterque conjugum alteri debet: & hæc duo exigit; 1. ut neuter alteri legitime petenti debitum neget, 1. Cor. 7. 2. ut alteri non commisceatur, Rom. 7. Utrumque sequitur ex mutua & sancta corporum potestate, quam sibi tradidere conjuges.

Per prolem non intelligitur sola ejus procreatio, sed & educatio atque 18
religiola institutio, ad quam sicut ad finem ordinatur tota communicatio operum, quæ est inter virum & uxorem, in quantum sunt Matrimonio conjuncti; quia patres naturaliter thesaurisunt filiis, ut patet 2. Cor. 12. Et sic in prole, quasi in principali fine, alius, (id est ejusdem prolis educatio) quasi secundarius includitur. Ita S. Thomas, q. 49. art. 2. ad 1.

Per Sacramentum hic intelligitur, non Matrimonium ipsum, ut ibid. docet S. Thomas, ad 7. sed firmitas & inseparabilitas ejus. 19
Quamvis enim ait hunc in locum Sylvius, vinculum Matrimonii ex natura sua indissolubile sit, (sensu a nobis superius exposito) tamen ex ratione sacræ significationis adjuncta majorem habet firmitatem & indissolubilitatem; & adhuc

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Hh

ma-

* „ Nuptiale bonum tripartitum est, scilicet fides, proles, & Sacramentum. In fide attenditur ne præter vinculum conjugale cum altero vel altera concumbatur. In prole, ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur. In Sacramento autem, ut conjugium non separetur, & dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri conjugatur, August. unde supra,

maorem in nova Lege, ubi & solum est unius cum una, & est omni prorsus casu indissolubile post consummationem.

- 20 Docet porro S. Th. Matrimonium per ea bona excusari, non quasi sit res in se mala vel indifferens; sed quia plura invehit incommoda, quibus nemo sapiens subjacere velit, nisi hæc tribus bonis mox assignatis compensentur. Nempe tria sunt præsertim incommoda Matrimonii. Primum, libido in usu illius, & ex ea detrimentum aliquod rationis: *Tanta est enim voluptatis exuberantia in ipso impetu libidinis*, ait Augustinus, L. 14. de Civ. Dei, c. 16. *ut mens ipsa carnali delectatione submergatur, nec sanctum aliquid possit cogitare*. Secundum est sollicitudo familiæ, rerum temporalium, prolis, &c. Tertium, quod ceteris præsit, est perpetua illa servitus qua vir uxori, & uxor viro ad mortem usque alligatur. Atqui mala hæc excusantur seu compensantur per triplex quod assignavimus conjugii bonum. Namque 1. libidinem compensat bonum prolis, seu procreatio liberorum, quibus propagatur humana species, & Deus perpetuo colitur. Hinc copula, eique annexa passio, licet turpis sit, & extra Matrimonium scelus grave, a conjugibus tamen qui libidini pro viribus resistunt, citra culpam admitti potest. 2. Sollicitudinem familiæ compensat bonum fidei, qua alter ita se totum alteri tradit, ut ipsi, & quidem soli, corpus suum quasi devoveat. 3. Perpetuam Matrimonii servitutem compensat ipsa ejus indissolubilitas, non præcise qua talis, sic enim ab eadem servitute non discrepat; sed quatenus æternam Christi cum Ecclesia sua unionem repræsentat: & multo magis quatenus ex ea repræsentatione trahit gratias, quarum subsidio conjuges se se invicem diligant, sicut Christus Ecclesiam; & omnia Matrimonii onera ad mortem usque constanter & religiose ferant.

- 21 Ex his porro bonis principalius est sub aliquo respectu Sacramentum; sub aliquo autem proles, ut ibid. docet S. Th. art. 3. Et quidem, si principalius accipiatur pro digniori, Sacramentum est quid magis principale; quia maximum est conjugii bonum, quod Deus illud assumpsit ad significationem rei tam eximie. Rursum vero si principalius dicatur illud quod magis ad essentiam pertinet, & eo quoque sensu principalior erit in Matrimonio ratio Sacramenti, quia pertinet ad Matrimonium secundum substantiam consideratum; proles autem & fides ad ipsum duntaxat pertinent, quatenus est in usu. Unde nec in omni conjugio reperiuntur; cæm proles desit in sterilibus, & absit fides quando vel debitum negatur, vel acceditur ad alienam: contra vero Sacramentum in omni conjugio reperitur; quia licet contingat conjuges quoad thorum & habitationem separari, manet tamen semper vinculi indissolubilitas; tametsi hæc aliter se se habeat in Matrimonio Infidelium, aliter in Fidelium; aliter in consummato, aliter in eo quod necdum est consummatum.

- 22 Si vero principalius dicatur illud quod primarium est in intentione, si non contrahentium, saltem Dei Matrimonium instituentis, principalius est proles, deinde fides, ac postmodo Sacramentum: *Sicut homini est essentialius esse nature, quam esse gratie, quamvis esse gratie sit dignius*. Ratio est, quia quidquid reperitur in Matrimonio ex parte institutionis spectato, ordinatur ad prolem tanquam ad finem. Propter eam enim necessaria est fides, & pariter inseparabilitas. Ita hunc in articulum Sylvius.

Gravior est difficultas an Matrimonium per ea bona sic excusetur, ut ab omni peccato vacet: an proinde sine aliquo eorundem bonorum intuitu non possit esse ab omni noxa liberum? Quæ licet quantum ad primam partem ex iis quæ supra de Matrimonii honestate disputavimus, satis innotescant,

Dico tamen paucis cum eodem S. Thoma hic, art. 4. actum Matrimonii sic per prædicta bona excusari, ut bonus esse possit ac meritorius. 23

Prob. 1. pars. Actus qui est in genere virtutis, non tantum vacat a peccato, sed bonus est. Atqui conjugalis actus a bonis supra recensitis habet quod sit in genere virtutis, seu a virtute profluat. Habet enim a bono prolis intentionem finis debiti & a bono fidei debitam materiam; ita ut a duobus extremis, mollitie videlicet & fornicatione, ex æquo recedens, medium sectetur, quod proprium est virtutis moralis in medio constitutæ. Ergo.

Prob. 2. pars. Actus qui ad repræsentandam Christi cum Ecclesia unionem ordinari potest, potest esse meritorius. Atqui actus conjugalis ex bono Sacramenti habet quod ad hujus unionis imaginem exerceri possit. Possunt enim conjuges, auxiliante Dei gratia, intendere prolem, non ut solum mere naturalem, sed ut progeniem Dei adoptivam, in pietate enutriendam, & Regni Cælestis hæredem. Ergo. 24

Obj. 1. Actus per quem patitur homo damnum majoris boni propter minus bonum, necessario est inordinatus. Atqui per conjugalem actum patitur homo damnum rationis, quæ majus est bonum quam tria conjugii bona. 25

Respondet S. Thomas, ibid. ad 1. quod per Matrimonii actum non incurrit homo damnum rationis quantum ad habitum, sed solum quantum ad actum. Porro, inquit, non est inconveniens, quod quandoque aliquis actus qui est melior secundum genus suum, interrumpatur pro aliquo minus bono actu. Hoc enim sine peccato fieri potest, sicut patet in eo qui ab actu contemplationis cessat, ut interdum actioni vacet. 26

Si objicias licitam igitur fore ebrietatem, ut recuperetur sanitas; Reponent S. Doctoris Discipuli negando illationem. Disparitatis ratio est, inquit, 1. quod ebrietas secundum se sit mala, proinde nullo bono sine dishonestari possit; secus de actu conjugali: 2. quod ebrietas neque a Deo, neque a Natura ordinata sit ad recuperandam sanitatem; actus vero Matrimonii ad prolis generationem ordinatus sit: 3. quod in ebrietate non tantum omnimode absorbetur ratio, sed & aufertur potentia proxima ad eam pro nutu recuperandam; non sic in actu conjugali. 27

Hæc solutio enodandæ difficultati non sufficit sola: unde addendum in viris qui pie utuntur Matrimonio, rationem nunquam penitus interimi etiam quoad actum, licet nonnihil ex libidinis sensu infirmetur. Neque si quam pateretur eclipsim, hæc vitio magis vertenda foret, quam quæ in somno contingit. Ut enim sopor individuo ad conservationem ejus, sic & coitus ex divina institutione ad speciei conservationem necessarius est. 28

Obj. 2. Ubi cumque est immoderatio passionis, ibi est vitium in moribus. Atqui bona Matrimonii non efficiunt quin hujusce actus delectatio sit immoderata. Ergo nec eam ab omni peccato excusare possunt. 29

Confirm. Verecundia, juxta S. Damascenum, Lib. 2. orthod. Fidei, 30

cap. 15. non est nisi de turpi actu, Sed Matrimonii bona non tollunt verecundiam ab actu conjugali. Ergo.

- 31 R. ad 1. dist. maj. Ubi est immoderatio passionis, id est excessus ultra justos rationis limites, ibi est vitium in moribus, C. Ubi est immoderatio passionis, id est passio intensissima secundum quantitatem, N. Tunc solum passio dicitur immoderata, quando rationis limites excedit. Atqui delectatio quæ fit in actu matrimoniali, quamvis sit intensissima secundum quantitatem, non tamen excedit per se limites sibi a ratione præfixos antequam principium suum; quamvis in ipsa delectatione ratio eos ordinare non possit, & ideo sit malum poenæ. Ita S. Thomas, ibid. ad 3.

- 32 Ad confirm. dicendum cura S. Doctore ibid. ad 4. quod turpitudine illa, quæ semper est in actu matrimoniali, & erubescens facit, est turpitudine poenæ & non culpæ, quia de quolibet defectu homo naturaliter erubescit.

- 33 Obj. 3. S. Gregorius in resp. ad interrog. 10. Augustini, & refertur Cap. vir. 7. XXXIII. q. 14. expressim asserit, quod voluptas actus conjugalis esse sine culpa nullatenus potest. Atqui quod sine culpa nullatenus esse potest, per nullum bonum excusari valet. Neque enim facienda sunt mala, ut eveniant bona.

- 34 R. dist. maj. Nullatenus potest esse sine culpa, id est sine aliquo turpi & ad peccatum sollicitante, quo sensu concupiscentia Rom. 7. vocatur peccatum, C. Nullatenus esse potest sine culpa morali, Subd. Si exerceatur, ut sapius fit, solo voluptatis intuitu, C. Si amore prolis vel ex necessitate reddendi debitum, N. Querit eo loci S. Gregorius an vir cum propria uxore dormiens, Ecclesiam statim ingredi possit, & respondet Romanorum morem esse, ut vir ille nisi lotus aqua non intret Ecclesiam, nec, etsi lotus aqua, statim, intret. Id autem recte constitutum esse probat S. Pontifex, quia licet admixtio conjugum sine voluptate carnis fieri non potest, & voluptas ipsa esse sine culpa nullatenus potest. Dubium est porro textum ejus legenti an de culpa proprie dicta loquatur. Negat Sylvius, & S. Doctorem per culpam id intelligere credit quod turpe est, & inverecundum, non autem quod vere peccatum est; tum quia ibidem Gregorius similiter loquitur de motibus iracundiæ, aliarumque vitiosarum passionum, qui tamen non semper sunt peccata, nisi quatenus ad peccatum impellunt, tum quia tradit ibid. S. Doctor, conjugum admixtionem esse licitam; licitum porro non esset, quod sine culpa morali nullatenus posset consistere. Alii vero censent Gregorium in usu Matrimonii peccatum aliquod admittere, non quidem necessarium & semper, sed tunc tantum, cum, ut sapius fieri solet, voluptas unum est conjugalis actus motivum. Unde sic prosequitur. Oportet itaque legitima carnis copula ut causa prolis sit, non voluptatis, & carnis commixtio creandorum liberorum sit gratia, non satisfactio vitiorum. Si quis ergo sua conjuge, non cupidine voluptatis captus, sed solummodo liberorum creandorum gratia utitur, ipse profecto de ingressu Ecclesiæ, seu de sumendo corporis Domini, sanguinisque mysterio, suo est relinquendus judicio. Cum vero non amor procreande sobolis, sed voluptas dominatur in opere commixtionis, habent conjuges etiam de sua commixtione quod desceant; & tunc non nisi juxta præsumptam Pastoris sententiam, Ecclesiam intrare debent. Unde sic: Juxta S. Gregorium ab Ecclesiæ ingressu abstinere debent conjuges, quoties habent de sua commixtione quod desceant, seu quoties peccant in actu con-

conjugali. Atqui ex eodem S. Gregorio conjuges non semper tenentur ab ingressu Ecclesiæ abstinere; cum ad id non teneantur, quoties Matrimonio utuntur *solummodo creandorum liberorum gratia*; tunc enim circa Ecclesiæ ingressum & corporis sanguinisque Domini participationem *suo sunt relinquendi iudicio*. Ergo juxta S. Gregorium non semper peccant conjuges in usu Matrimonii.

At, iniques, usus Matrimonii semper aliquid importat libidinis, cui sine peccato consentiri non potest. Atqui tamen conjuges libidini huic semper consentiunt. Cum libere exercent actum, cui illa inseparabiliter coheret. Ergo.

Resp. ibidem Sylvius post Estium in 4. dist. 31. §. 6. consensum voluntatis posse fieri in solum actum, finemque ejus, qui est generatio aut debiti redditio, non autem in libidinem actui conjunctam: quia qui consentit in actum, non semper in id omne consentit quod est actui conjunctum. Claudus enim in progressionem consentit, non in claudicationem; & viator in ambulationem, non in lassitudinem, &c. Quod si, ait, in ipsam libidinem consentiant conjuges, nonnisi venialiter delinquant.

Sed annon abstinendum esset a deambulatione, si hæc lassitudinem pareret periculosam, puta feminæ prægnanti? Prorsus, nisi contrarium exigent graves circumstantiæ, ut v.g. necessitas puerum flammis subducendi. Ergo a pari dicendum & addendum est, ab ipso etiam conjugali actu abstinendum fore, propter immoderatam, quæ ipsi annexa est, libidinem; nisi contrarium exigeret generis humani conservatio ad Dei gloriam ordinata.

CAPUT SEPTIMUM.

De Matrimonii Usu ejusque peccatis.

MATERIAM hanc indicare potius ad ordinem, quam hic pertrahere volo, utpote quam satis in hujusce Operis Volumine sexto expendierim. Unde paucis

Quæres 1. an conjugalis actus excusari possit sine intuitu bonorum Matrimonii; adeoque vel exerceri ob solam voluptatem, vel ad fornicationem in semetipso vitandam.

R. neg. Ratio est quia ex dictis bona Matrimonii sola sunt causa, quæ excessum libidinis a sui ejusannexum cohæret. Unde copula alio quam generationis, vel justitiæ, id est reddendi debiti sine exercita, semper aliquid habet peccati, uti fusc probavimus ad quartum Decalogi præceptum, pag. 415.

Et vero si conjugalis actus independentem a Matrimonii bonis omni ex parte licitus foret, maxime cum exercetur ad vitandam propriam fornicationem. Atqui ne tunc quidem vacat a veniali peccato. Peccat enim venialiter, qui etiam intra ipsos Matrimonii limites libidini obsequitur; sicut peccat Monachus, qui intra mensæ religiosæ terminos servit gulæ. Sed qui Matrimonio utitur, tantum ad vitandam in se fornicationem, obsequitur libidini intra Matrimonii limites, quamvis eidem extra ejusdem Matrimonii limites obsequi nolit: sicut peccat in allata hypothefi Monachus, cui extra do-

mun epulari prohibitum est. Prob. min. Ille obsequitur libidini, qui in usu Matrimonii solum querit voluptatem, ne eam extra Matrimonium querat; sicut gula obsequitur Monachus, qui in domo sua propter voluptatem manducat, ne extra domum propter eandem voluptatem manducando, gravius peccet. Atqui qui nec prolem intendit, nec iustitiæ debitum, reipsa solum voluptatem inquit, &c. Ergo licet voluptatem hanc eo sine assumat, ne turpiorem aliam extra Matrimonium querat, stat semper totam ejus operationem ex voluptatis studio profluere.

- 3 Dices duo hinc sequi absurda: 1. non posse uxorem viro reddere debitum in hoc casu, utpote qui illicite petat: 2. conjuges seniculos aut steriles coire non posse, etiam ut mortem sibi a tyranno, nisi congregiantur, intentatam effugiant.

R. Prius absurdum esse, sed non sequi; posterius sequi, sed non esse absurdum. Unde

- 4 Dico 1. uxorem obsequi debere marito etiam minus legitime petenti, quia ejusmodi culpa nec virum jure suo privat; nec actum cui uxor cooperatur, facit in se illicitum. An quia nullius conscientie homo voluptati soli studebit, prohibitum erit uxori cives cælo intendere, & parturire?

- 5 Dico 2. nihil esse absurdi quod veniali etiam peccato, ne ex ipso quidem mortis timore indulgendum sit. Ceterum vel tyrannus vult ut Partes coram se misceantur; & id, quia summopere invecundum, sine gravi peccato fieri non potest; vel jubet Partes secreto congressi; & tunc qui castitatis protector est Deus, evadendi media præbebit.

Quæres 2. an & quatenus peccent, qui conjugalem actum exercendo, optant non inde oriri prolem.

- 6 Resp. Sylvius ibid. a. 6. Concl. 2. eos peccare quidem, quod ex proxime dictis patet, sed venialiter tantum; modo nec ullum conceptioni fœtus impedimentum apponant, nec finem intendant mortaliter malum; ut ii faciunt qui sic cum uxore concumbunt, ut idem cum alia quavis facere parati sint. Ratio responsionis est, tum quia nulla est in eo actus de se aliqui licito mortalis circumstantia: tum quia non tenetur homo sub culpa gravi velle ut actus suus assequatur finem ad quem ex natura institutus est: Hæc ille. Sed quam melius & certius sibi provident, qui vel continentie donum a Deo impetrare student, vel conjugalis actus successum divinæ voluntati omnino committunt.

Quæres 3. an usus Matrimonii propter vitandam compartis incontinentiam quaesitus, sit expers peccati.

- 7 R. affirm. cum cod. Concl. 5. Ratio est, quia qui in hoc casu debitum petit, reipsa & moraliter ipsum reddit; cum conjux cui incontinentiæ periculum imminere advertitur, merito censeatur exigere debitum. Unde, ait Sylvius, quoties conjugum alter alterius periculum præsentit, tenetur ei reddere debitum, partim ex iustitia; (ex hac enim obligatur ad redditionem debiti, etiam interpretative tantum petiti) partim ex caritate; quia tenetur non negligere discrimen salutis, cui scit compartem suam subjacere.

Quæres 4. quæ peccata pugnent contra Matrimonii fidem.

- 8 R. Pugnant 1. adulterium, ad quod refertur extraneæ personæ concupiscentia, Matth. 5. 18. & quævis libido in illud tendens, ut tactus, oscula, morosa cogitationes: quæ omnia, utpote quæ fidem comparti datam

ladant,

ledant, in conjugē graviora sunt, quam in soluto, adeoque in Confessione cum Matrimonii circumstantia aperiri debent. De adulterio vide dicta Tom. 3. a pag. 485. Sed & vide Tract. de Peccatis, part. 1. cap. 4.

2. Mollities voluntaria, & a fortiori graviora contra naturam peccata. Qui enim per hanc proprium corpus inquinat, re aliena turpiter abutitur; cum ex Apostolo, I. Corint. 7. *Vir corporis sui potestatem non habeat, sed mulier, & vicissim*. De his scelerum portentis consule rursus Tom. 3. pag. 494. & seq.

3. Denegatio conjugalis debiti, quam eodem T. 3. p. 402. iustitiæ graviter adversari probavimus. Cum autem, ut apposite notat Parisiensis Magister, mulieres, in sacro Tribunali peccatum illud reticeant, vel ex ignorantia, vel præ pudore; quin & adeo ægre se se circa illud interrogari ferant, ut earum nonnullæ Confessario e sacra ade, remeanti insultaverint; necessum est ut Parochi, vel per se in Tribunali Pœnitentiæ, vel, quod malim, si fieri possit, per piæ matris patriſve religiosi ministerium, mox contracturos doceant, quæ sint ea in re Christianorum conjugum partes, quid observare, quidve fugere teneantur. Sed & discant Confessarii non esse ex abrupto sciſcitandum a feminis an hic peccaverint, sed captandam industriæ occasionem; inquirendo v.g. an cum marito rixatæ sint, quæ huiusmodi rixarum causa fuerit, quis effectus, an propterea idnegaverint, quod eis juxta Matrimonii legem debitum est.

Quæres 5. an & quando conjux debitum non reddens a toto vel a tanto excusetur.

R. 1. a toto, seu ab omni prorsus culpa excusatur, qui debitum negat adultero, plene ebrio, laboranti, non quocumque morbo, etiam graviore, puta comitiali, sed eo qui reddenti graviter exitiosus esse possit, qualis est quem Galli Neapolitanum, Neapolitani Gallicum vocant, lepra, pestis, &c. quæ latius videris cit. Tom. 3. pag. 400. & seq.

R. 2. Vel nihil, vel leviter peccat, qui iustis de causis aliquando negat debitum remisſe petenti, aut in dilationem non ægre consentienti. Est enim debitum huiusmodi sicut alia, in quibus mortaliter non peccat, qui solutionem differt, quando creditor remisſe petit, aut rogatus moram facile indulget. Ita Sylvius.

Dixi 1. *iustis de causis*, quales sunt, quod uxor ad sacram Synaxim accedere cogitet, quod valetudo ejus non bene se habeat, quod menstrua patiat, quod uterum gerat, quod amice viro exprobrat frequentiore ejus hac in parte intemperantiam.

Dixi 2. *aliquando*: si enim uxor ita morosam se & difficilem præbeat, ut vix corporis ejus usum extorquere maritus possit, a lethali saltem diu excusari non poterit. Inde enim stomachatur vir, & vel incontinentiæ solus cedit, vel, quod frequens est, ex iracundiæ & vindictæ animo in aliena queritat quod a sua obtinere non potuit.

Dixi 3. *petenti remisſe*: si enim insistat multum, lethaliter peccat qui ei morem non gerit. Quin & docet Sylvius post S. Th. hic, q. 64. a. 2. virum teneri reddere debitum uxori tantum interpretative petenti; seu quando ex signis, vel ex comperto ejus ingenio advertit eam remedium illud cupere, licet præ verecundia vel ex aliquo offensionis motu non ausit petere formaliter. Quo casu, ait idem Theologus, cavendum ne mariti uxores

suas, quæ vel cupidinem suam indicant, vel diuturniorem incontinentiam ægre ferunt, oburgent aut reprehendant; neve aliqua ratione avertant a petendo debito, nisi forte ex rationabili causa; & ne tunc quidem asperere, propter fornicationis aut alterius immunditiæ periculum. Sane vero periculum illud pro viribus arcendum est, & ideo quandoque concedendum est quod ceteroqui iuste negaretur. Unde idem Sylvius, qui ibid. p. 278. cum aliis statuit non deberi officium illud plene ebrio, sicut nec plene amentem, aut inter somniandum petenti, vult tamen ut ebrio satisfiat, si periculum sit, ne denegato sibi debito, vel ad aliam accedat, vel seipsum polluat; quia quisque cavere debet ejusmodi turpitudines in sua comparte. Idem docet de amente, q. 58. art. 3. cum idem imminet periculum; quia etsi amentis ista faciendo non esset peccaturus propter defectum rationis, uxori tamen incumbit ne sinat ea fieri quæ natura sua sunt contra legem naturæ & peccata mortalia. Quod si amentia se teneat ex parte utriusque, vel ex parte solius uxoris, non est permittendum ut carnaliter copulentur, tum propter abortus, tum propter prolis educandæ periculum. His de causis atque insuper obviolatam naturæ honestatem letaliter peccaret, qui amentes duos coire sineret, cum posset obstitere. Idem ibid.

Quale sit peccatum ad uxorem gravidam, menstruo fluxu laborantem, aut necdum egressam puerperii tempus: quæ item crimina utrumque vel alterutrum conjugum spolient jure petendi debitum exposuit. Tom. III. pag. 406. & 408. &c.

16 Quæres 6. quatenus peccet conjuges adversus bonum suscipiendæ prolis. R. levatis ad Deum mente & corde, ut in hisce miseris decet, peccare contra bonum suscipiendæ prolis, i. viros qui, antequam semen emiserint; retrahunt se, imitati scilicet Her & Onam, quos, quia rem hanc detestabilem facerent, interfecit Dominus, Gen. 38. v. 7. & 9. Et id bellu- nis illis conjugibus serio ponderandum; qui ne prolem multiplicent, aut uxorem mortis periculo exponant, interim tamen lascivix vacent, copulam non perficiunt. Quin & aliquando, certa loquor, uxori, nisi in id acquiescat, mortem comminantur.

17 An autem tunc temporis, vel cum incontinentia propria cruciatur uxor possit acquiescere, gravis est ac tristis controversia. Negarunt quoad primum caput Sorbonici Magistri cæ de re ante aliquot decem annos consulti. Negant quoad secundum alii communiter cum Haberto, p. mihi 768. tum quia mulier illa concurreret ad actum letaliter malum; quoad letale est, tum quia non præberet se uxorem marito, sed meretricem adultero; tum quia alioqui posset uxor consentire Sodomitico congressui; tum denique quia hanc docti ceteroquin Interpretis Propositionem. *Potuiſſet Susanna, de qua Danielis, 13. in tanto periculo infamix & mortis negotio se habere, & permittere in se eorum senum libidinem, modo eam detestata & execrata fuisset*, Clerus Gallic. an. 1700. proſcripſit ut temerariam, scandleſam, caſtaram aurium offenſivum, &c.

Verum, ut fatear quod res est, parum me movent quatuor hæc argumenta, quantum ad posterius difficultatis punctum, in quo mulier ad propriam incontinentiæ medelam debitum exigere supponitur.

18 Non i. Sicut enim qui gravi de causa vel mutuum ab usurario, vel Eucharistiæ ab indigno Pastore exigit, neutrius peccato concurrit, quia

id solum exigit quod ab utroque dari legitime potest; sic nec in presenti mulier conjugis scelere concurrere censenda est. Exigit enim pro jure suo, & bene dari potest, quod bene exigitur.

Non 2. Præbet enim se uxorem; quæ exigit idem & eodem modo quo legitime uxores.

Non 3. Sodomia enim non solum ratione agentis, sed & ratione actus intrinsece perversa est. Secus de actu conjugali, qui bene fieri potest, quemque uxor bene fieri exoptat.

Non 4. Quia & fornicatio ratione sui mala est; ei autem quod intus malum est nequidem permissive cooperari licet.

An inde colligi possit licere uxori marito, eo præcise quod extrema comminetur, consentire in hoc casu, mihi summo per dubium est. Si enim absolutionem ab impio Pastore exigere possum, at hanc eidem ne ipso quidem necis metu impendere mihi licitum est. Quamquam nec ratio hæc multum urget. Qui enim absolutionem injecto mortis metu recipit, eam necessario male recipit. Secus de eo qui Matrimonio male utitur. Verum hæc, quod jam monui Tom. IV. non tam asserendo, quam doctorum examini subjiendo, dicta sint. Qui Theologum harere, ac judicii suspensum esse mirabitur, iis vel Theologos nullos legit; vel Augustinum nec a limine salutavit.

2. Contra ejusdem prolis bonum peccant uxores; seu quæ potionibus, atque etiam immoderato castæi usu conceptionem sæctus impediunt, seu quæ susceptum viri semen ejiciunt aut ejicere conantur, seu quæ de industria proprii seminis emissionem, ne cum virili semine commisceatur, suspendunt: utriusque enim commissio, si forte ad generationem necessaria non sit, ut post Aristotelem docent multi cum Sanchi Lib. 9. disp. 17. n. 9. at tamen a natura inutiliter institutam esse nemo crediderit.

An autem graviter peccent quæ, cum frigidiores sint a natura, tactibus se ad seminandum excitant, postquam vir abscessit, dubitant Theologi. Negant Casuistæ plures, e quibus non ignobiles D. Thomæ Discipuli; tum quia muliebris hæc seminatio est matrimonialis actus consummatio, & ad bonum prolis concurrere potest; tum quia alioqui conjugium non foret remedium, sed cruciatus; cum intolerandi sint æstus libidinis per actum qui præcessit vehementius commotæ, & asserant feminæ nec unquam se tantos ignes passas esse dum vitam cœlibem agerent, nec in his casibus continere posse. Doctrinam hanc improbat Habertus, pag. mihi 766. sed obscure. Interim id dat consilii Directoribus, ut eas frigidioris naturæ uxores moneant, ut ante conjugalem actum faciant, secluso tamen pollutionis periculo, quæ necessaria sunt ad libidinem ita commovendam, ut utriusque seminatio simul concurrat. Quapropter, inquit, tactus & alia quæ præmittuntur, non voluptatis, sed necessitatis gratia ad commovendum libidinosum illum ardorem in ordine ad copulam, sunt prorsus innoxia sicut & ipsa copula; iisque uti possunt & debent feminæ a natura frigidiores, ne acriori post coitum flamma comburantur. Id & ego suaderem; sed feminas contrariam opinionem animo repugnante sequentes acriter redarguere non ausim.

Addit Sanchi ubi statim, n. 11. post Card. Cajeranum, Tabienam, &c. fas

fas esse marito, ubi ipse semen effudit, copulam continuare; donec femina seminet; quia id pertinet ad completam uxoris copulæ consummationem: quo de calu olim consultus fui.

- 16 3. Adversus proles bonum peccant qui, licet vas servant debitum, ita naturalem situm & ordinem immutant, ut seminis extra diffundendi periculum incurrant. At extra periculum illud non peccant qui situm immutant ex necessitate, & quia aliter congressi non valent. Qui autem in ea situs inversione soli voluptati student, obbellinum hunc morem qui naturam humanam valde dehonestat, graviter & dure a Confessariis increpandi sunt, quamvis peccatum hoc ad mortale progredi non censeatur. Ita idem qui supra Doctor Paris.

- 17 4. Et in eodem genere delinquant qui abortum foetus etiam inanimati procurant. Sed de abortu satis dixi Tom. 3. pag. 449. & seq. ubi expendi an numeroræ prolis metu debitum negare liceat. Unum hic addam cum eodem Haberto, laudandos videlicet conjuges qui ex perfectionis continentiae studio torum dividunt; at eos sine singulari Dei dono temere hac de re pacisci: compertum enim est, inquit, plura & gravia ex huius passionibus sequi incommoda, nisi ad id moveat flagrans sanctioris vitae desiderium. Nempe vero decrevit amor conjugal, remittitur animorum nexus, minus sapit frigida individuae vitae societas, acrius pungunt ignei carnis aculei; quibus vel contabescunt, vel in damnabiles corruptelas trahuntur conjuges, quos necessarium remedium implorare pudet, ne levitatem alter atque infirmitatem exprobet. Atque id prospexisse videtur Apostolus, cum I. Corinth. 7. scripsit: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; & iterum revertimini in idipsum, ne tenet vos satanas*, &c. Et hæc potissimum de his intelligenda sunt qui paucos annos in Matrimonio transegerunt: Quamquam & ii qui ætate maturiorem mutuo consensu dividunt, viri præsertim, compartem monere debent ei se ad nutum obtemperaturos esse.

Quæres 7. quæ conjugum peccata sanctitatem Sacramenti directe magis impugnet.

- 18 R. hanc dubio procul impugnari per peccata quæ bonum prolis & tori fidem impetunt. At non desunt alia plura quæ Matrimonii sanctitatem insigniter offendant; ut 1. quæ sacrilegam huiusce Sacramenti receptionem efficiunt: 2. quæ individuiam conjugum societatem perturbant: 3. quæ nuptialem torum inficiunt.

- 19 Sacramentum hoc sacrilege recipiunt; 1. qui ad ipsum in habitu mortalis peccati accedunt; quales nobis esse videntur qui in concubinato, aut alia quavis perversa familiaritate ad ipsum pene nuptialis benedictionis tempus vixerunt, non aliter victuri, si Matrimonium differri contingat. Hinc quidem cruciantur Parochi, qui scandalum formidant, si absolutionem negent, huius vero profanationem, si concedant. At incommoda quæ ex opinione quapiam profluunt, non sunt argumenta contra ipsam efficaciam.

- 20 2. Qui idem Sacramentum recipiendo, temporale bonum, seu divitias, seu voluptatem primario intendunt. Ii enim ex S. Thoma in 4. d. 31. q. 2. ar. 2. ad 4. se habent sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem

quærentes: is autem dubio procul abuteretur re sacra, quia camulus pararet ad si.

ad finem ad quem non est ordinata. Hinc docet Sambovius, Tom. 3. cap. 165. juvenem qui vetulam solo bonorum quæ illa spondet intuitu ducit, peccare mortaliter. Idem docet Guillelmus Paris. Tract. de Matr. cap. 6. qui tamen simul a mortali excusat eum, *qui causa voluptatis carnalis tantum uxorem suam cognoscit; quia aliud est ad horam impem & vehementia concupiscentiæ trahi; aliud est totam vitam dare, seu intendere dandam concupiscentiæ, sequæ illi quodammodo mancipare; quod indubitanter facit qui sic, seu, ut supra dixit, solo amore explendæ libidinis suæ, Matrimonium contrahit.*

3. Et in Sacramentum graviter delinquent qui ad illud velut ad spectaculum profanum accedunt, & nuptiarum solemnitatem adornant pompis Satanae, id est, luxu, choreis, conviviis flagitium exhalantibus, a quibus exultat pudor, ubi sobrietas & modestia verterentur in crimen; & amatoria, seu magis obscæna cantica aures demulcent, & libidinis virus instillant. His malis, quæ graphice pingit, quem in tota hac materia pene & vestigio secuti sumus, Parisiensis Doctor, sanctos tot Matrimonium exitus attribuit. Numquid enim, inquit, Christus cum Discipulis suis aderit illis nuptiis in quibus homines Deum a se & a sua mente excludunt. Hæc, prosequitur, vident Pastores, quidam quidem cum dolore, sed pauci ea qua par est animi fortitudine tantæ impietati obsistunt; quia periculosum vel ad minus inutile arbitrantur conari adversus æstum consuetudinis. Verum, ajebat S. Bernardus, Lib. 4. de Consider. cap. 3. *Si dissidus tu, apud Deum non eris impossibile omne verbum; Si dura fronte sunt, durato & tu e contra tuam. Nihil tam durum quod duriori non cedat. Vidimus qui assidue docendo, instanter obsecrando, & duriores vehementius obsecrando, obtinuerunt tandem ut in Parochia solennitas nuptiarum religioso, ut decet, cultu celebraretur, & tota dies in gratiam Sacramenti pie accepti memoriam pie ageretur.* Hæc ille, quæ proprio nos experimento confirmare possumus; cum in vico una minus leuca a Bolognia distante cognoverimus Parochum, qui plebem nauticam, durum & intractabile genus, ita ad teneram pietatem labore continuo flexerat, ut eam ingressi non tam piscium quam animarum piscatores inveniunt nobis videremur.

Pugnant 2. adversus sanctitatem Sacramenti, quæ individuum conjugum societatem inturbant, ut rixæ, dissidia, querelæ, continuæ obmurationes. Matrimonium enim signum est unionis Christi cum Ecclesia. Ergo sicut, Apostolo teste, Ephel. 5. *Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus quæ evidenter mala non sunt, subiectæ esse debent. Viri autem uxores suas debent diligere sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.* Atqui nec subiecta est viro uxor querula, repugnax, dissidiorum, amans, id omne in marito redarguens quod in extraneo approbet, erigens se in caput & arbitram familiæ, leviora quæque deputans crimini, nihil non sibi volens indulgeri, sæpe liberior, quandoque vino devota, &c. Rursus nec uxorem, ut Christus Ecclesiam, diligit maritus, qui eam habet ancillæ loco, qui extra domum urbanus est & comis, in domo sua est sicut leo everrens domesticos suos, & opprimit subiectos sibi; imo & asperior leone, qui caveam suam ingressus ferinos mores exuit, prædam cum læna amanter partitur, sequæ patrem catulis suis fovendo ac nutriendo exhibet.

fas esse marito, ubi ipse semen effudit, copulam continuare, donec femina seminet; quia id pertinet ad completam uxoriæ copulæ consummationem: quo de casu olim consultus tui.

- 16 3. Adversus proles bonum peccant qui, licet vas fervent debitum, ita naturalem situm & ordinem immutant, ut seminis extra diffundendi periculum incurrant. At extra periculum illud non peccant qui situm immutant ex necessitate, & quia aliter congregari non valent. Qui autem in ea situs inversione soli voluptati student, ob belluinum hunc morem qui naturam humanam valde dehonestat, graviter & dure a Confessariis increpandi sunt, quamvis peccatum hoc ad mortale progredi non censeatur. Ita idem qui supra Doctor Paris.

- 17 4. Et in eodem genere delinquant qui abortum foetus etiam inanimati procurant. Sed de abortu satis dixi Tom. 3. pag. 449. & seq. ubi expendi an numerosæ proles metu debitum negare liceat. Unum hic addam cum eodem Habeto, laudandos videlicet conjuges qui ex perfectioris continentię studio torum dividunt; at eos sine singulari Dei dono temere hac de re pacisci: compertum enim est, inquit, plura & gravia ex hisce pactionibus sequi incommoda, nisi ad id moveat flagrans sanctioris vitæ desiderium. Nempe vero decrevit amor conjugalis, remittitur animorum nexus, minus sapit frigida individua vitæ societas, acrius pungunt ignei carnis aculei; quibus vel contabescunt, vel in damnabiles corruptelas trahuntur conjuges, quos necessarium remedium implorare pudet, ne levitatem alter atque infirmitatem exprobet. Atque id prospexisse videtur Apostolus, cum I. Corinth. 7. scripsit: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi; Et iterum revertimini in id ipsum, ne tenet vos satanas, &c.* Et hæc potissimum de iis intelligenda sunt qui paucos annos in Matrimonio transegerunt: Quamquam & ii qui ætate maturiores torum mutuo consensu dividunt, viri præsertim, compartem monere debent ei se ad nutum obtemperaturos esse.

- Quæres 7. quæ conjugum peccata sanctitatem Sacramenti directe magis impugnet.
- 18 R. hanc dubio procul impugnari per peccata quæ bonum proles & tori fidem impetunt. At non desunt alia plura quæ Matrimonii sanctitatem insigniter offendant; ut 1. quæ sacrilegam hujusce Sacramenti receptionem efficiunt: 2. quæ individua conjugum societatem perturbant: 3. quæ nuptialem torum inficiunt.

- 29 Sacramentum hoc sacrilege recipiunt; 1. qui ad ipsum in habitu mortalis peccati accedunt; quales nobis esse videntur qui in concubinato, aut alia quavis perversa familiaritate ad ipsum pene nuptialis benedictionis tempus vixerunt, non aliter victuri, si Matrimonium differri contingat. Hinc quidem cruciantur Parochi, qui scandalum formidant, si absolutionem negent, hujus vero profanationem, si concedant. At incommoda quæ ex opinione quapiam profluunt, non sunt argumenta contra ipsam efficaciam.

- 30 2. Qui idem Sacramentum recipiendo, temporale bonum, seu divitias, seu voluptatem primario intendunt. Ii enim ex S. Thoma in 4 d. 31. q. 2. ar. 2. ad 4. se habent sicut qui ex Sacramento Baptismi tantum salutem corporalem quaerunt: is autem dubio procul abuteretur re sacra, quia eam usurparet ad fi-

ad finem ad quem non est ordinata. Hinc docet Sambovius, Tom. 3. cap. 165. juvenem qui vetulam solo bonorum quæ illa spondet intuitu ducit, peccare mortaliter. Idem docet Guillelmus Paris. Tra& de Matr. cap. 6. qui tamen simul a mortali excusat eum, *qui causa voluptatis carnalis tantum uxorem suam cognoscit; quia aliud est ad horam impetu & vehementia concupiscentiæ trahi; aliud est totam vitam dare, seu intendere dandam concupiscentiæ, seque illi quodammodo mancipare; quod indubitanter facit qui sic, seu, ut supra dixit, solo amore explende libidinis suæ, Matrimonium contrahit,*

3. Et in Sacramentum graviter delinquent qui ad illud velut ad speculaculum profanum accedunt, & nuptiarum solemnitatem adornant pompis Satanz, id est, luxu, choreis, conviviis flagitium exhalantibus, a quibus exulat pudor, ubi sobrietas & modestia verterentur in crimen; & amatoria, seu magis obscæna cantica aures demulcent, & libidinis virus instillant. His malis, quæ graphice pingit, quem in tota hac materia pene e vestigio secuti sumus, Parisiensis Doctor, funestos tot Matrimonium exitus attribuit. Numquid enim, inquit, Christus cum Discipulis suis aderit illis nuptiis in quibus homines Deum a se & a sua mente excludunt. Hæc, prosequitur, vident Pastores, quidam quidem cum dolore, sed pauci ea qua par est animi fortitudine tantæ impietati obstitunt; quia periculosum vel ad minus inutile arbitrantur conari adversus æstum consuetudinis. Verum, aiebat S. Bernardus, Lib. 4. de Consider. cap. 3. *Si diffidis tu, apud Deum non eris, impossibile omne verbum; Si dura fronte sunt, aurato & tu e contra tuam. Nihil tam durum quod duriori non cedat. Vidimus qui assidue docendo, instanter obsecrando, & duriores vehementius obsecrando, obtinuerunt tandem ut in Parochia solent nuptiarum religio, ut decet, cultu celebraretur, & tota dies in gratiam Sacramenti pie accepti memoriam pie ageretur.* Hæc ille, quæ proprio nos experimento confirmare possumus; cum in vico una minus leuca a Bologia distante cognoverimus Parochum, qui plebem nauticam, durum & intractabile genus, ita ad teneram pietatem labore continuo flexerat, ut eam ingressi non tam piscium quam animarum piscatores inventi nobis videremur.

Pugnant 2. adversus sanctitatem Sacramenti, quæ individuum conjugum societatem inturbant, ut rixæ, dissidia, querelæ, continuæ obmurationes. Matrimonium enim signum est unionis Christi cum Ecclesia. Ergo sicut, Apostolo teste, Ephes. 5. *Ecclesia subiecta est Christo, ita & mulieres viris suis in omnibus quæ evidenter mala non sunt, subiectæ esse debent. Viri autem uxores suas debent diligere sicut & Christus dilexit Ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea.* Atqui nec subiecta est viro uxor querula, repugnax, dissidiorum, amans, id omne in marito redarguens quod in extraneo approbet, erigens se in caput & arbitram familiæ, leviora quæque deputans crimini, nihil non sibi volens indulgeri, sæpe liberior, quandoque vino devota, &c. Rursum nec uxorem, ut Christus Ecclesiam, diligit maritus, qui eam habet ancillæ loco, qui extra domum urbanus est & comis, in domo sua est sicut leo evertens domesticos suos, & Eccles. 4. opprimens subiectos sibi; imo & asperior leone, qui caveam suam ingressus ferinos mores exiit, prædam cum lezna amanter partitur, seque patrem catulis suis fovendo ac nutriendo exhibet.

- 33 Sed quis tandem tumultuantium ejusmodi conjugiorum finis? Duplex, ut norunt qui rationis & fidei oculos habent. Prior, anticipata quædam inferorum pœna: posterior, inferi ipsi, seu locus ille in quo nullus est ordo, sed sempiternus horror inhabitat: ea nempe sedes illos manet qui sacratissimum unionis Christi cum Ecclesia signum perpetua dissensione violant, *Sanguinem Christi*, cujus virtute sacramentaliter juncti sunt, *pollutum* ducunt, & *contumeliam* faciunt *Spiritui* gratie per nuptialem benedictionem ipsis collatæ, ut alter alterius onera seu defectus portaret per commiserationem, per correptionem benevolam, & præcipue, quod pene semper negligitur, per orationem.
- 34 3. Demum peccant contra ejusdem Sacramenti sanctitatem, qui eo utuntur intemperantius, & contra ordinem ab Auctore naturæ constitutum; seu intemperantia hæc in ipsam cadat substantiam, ut quando conjuges solam in actu Matrimonii voluptatem inquirunt; seu cadat in actus circumstantias, ut locum, tempus, uxoris conditionem.
- 35 Et quidem 1. quod voluptatis solius inquisitio sit peccatum aliquod, unanimis est saniorum Doctorum sensus, hac innixus ratione Augustini, Lib. de Bono conjug. cap. 16. *Quod est cibus ad salutem hominis, hoc est concubitus ad salutem generis; & quod est in cibo licito nonnullis immoderatio appetitus, hoc est in conjugibus venialis ille concubitus.* Unde liquet conjuges non minus in proprio toro peccare, cum ultra temperantiæ limites Matrimonio utuntur, quam in propria peccant mensa, cum ultra ejusdem temperantiæ leges licitis cibus utuntur. Atqui in hoc postremo casu peccant indubie. Jam vero ultra æqui limites utuntur cibus, qui eos assument, non ut corpus nutrant, sed voluptatis causa. Unde proscripta fuit hæc juniorum Casuistarum Propositio: *Comedere & bibere usque ad satietatem ob solam voluptatem non est peccatum, &c.* Qua de Thesi id dixisset Augustinus, quod olim dixit adversus Julianum concupiscentiæ defensorem: *Obsecro te, non sis benevolentior Philosophia Gentilium, quam nostra Christiana, quæ una est vera Philosophia.* Sed de his fusius differuimus Tom. III. pag. 419.
- 36 Ex his ibidem collegimus eum non esse ab omni culpa immunem, qui partim prolis, partim voluptatis amore Matrimonio utitur; quia is ex parte obsequitur libidini.
- 37 Sunt tamen qui credant cum Dom. Soto hic, dist. 31. q. 1. art. 3. posse intendi voluptatem, non quidem propter se solam, sed ut medium ad generationem, vel ad redditionem debiti. Quomodo ferme persona quæ alimenta fastidit, eximium fructum comedere potest ob saporem ejus, non intendendo simpliciter suavitatem gustus, sed quæ inde proditura est aliquam languentis stomachi refectioem. Hæc opinio admitti possit, si dum voluptas ad bonum finem refertur, in ea displiceat quidquid inordinatum est, pudendum, & rationem obtenebrans.
- 38 2. Nec minus certum est lædi conjugii sanctitatem ex circumstantiis loci. Et quidem vetat naturalis pudor ne eo in loco misceantur conjuges ubi a quopiam perspicui possint. Id quidem plerique eorum cavent, sed non cavent satis ne palam inverecundiora quædam amoris minus castigati signa sibi mutuo præbeant. Quin & rustici, quibus unum cum pueris ac famulis suppetit cubiculum, sibi quandoque non satis noctu diuque

invigilant. Meminerint dictum illud jam vetus, nullos ea qua vivimus ætate infantes esse. Mirum quousque pueri, vix novennio majores, corrupti sint: id autem ut plurimum incautis parentibus debent.

Sed & vetat sanctitas loci ne debitum in locis sacris, etiam incontinentiæ vitandæ studio, exigatur, prout dixi in Tract. de Peccatis, p. 311.

Non diffiteor esse plures qui nullum hic peccatum subesse credant, ut Sylvester, Toletus, Azor, Pontius, Lib. 10. c. 10. n. 13. &c. tum quia, iniquum, nimis durum esset ut detenti in æde sacra conjuges tempore obfidionis, gravi lapsus periculo objicerentur; contra hanc Apostoli indulgentiam, 1. Cor. 7. *Nolite frangere invicem, nisi forte ex consensu ad tempus*, &c. tum quia non polluitur Ecclesia, quando vel sanguis licite ad sui defensionem effunditur, vel emittitur semen in illusione nocturna.

Verum reclamant alii plures cum S. Antonino, 3. p. tit. 1. r. c. 2. §. 23. Soto in 4. dist. 32. q. 1. art. 3. Sylvio, ad q. 64. art. 7. Pontas, *verb. Devoir*, cas. 14. & in eo qui etiam belli tempore, quando conjuges diu morantur in Ecclesia, exigat vel reddit debitum, mortale sacrilegium agnoscunt; tum quia actio hæc reverentiæ Deo, in Templis suis specialiter inhabitanti, debet insigniter adversatur: nec dubium quominus qui Ozam, ob temerarium Arceæ contactum percussit, eundem ob casum præsentem fuisset percussurus; tum quia polluitur Ecclesia *cujuscunque semine* libere emissio, ex cap. fin. *De consecr. Ecclesiæ*. Atqui nulla est causa cur Ecclesia legem suam erga conjuges diu in Templo detentos relaxet: quia incontinentiæ periculo mederi possunt per orationem, jejunium, aliaque pietatis exercitia, prout facere compelluntur, cum eorum alter veldiuturna ægritudine laborat, vel ab alio propter domestica negotia ad tempus abscedere cogitur.

Nec vel leviter urgent quæ in contrarium obijciuntur.

Non 1. tum quia non ita institutum est Matrimonium, ut ab omni lapsus periculo eximat: tum quia si quando urget incontinentiæ & orationis tempus, tunc certe cum instant hostes, & impendit internecio; tum denique quia periculum omne per vividam orationem auferri potest. Ceterum indulgentia Apostoli de communi rerum statu intelligitur, non vero de iis casibus qui aliquem divinæ Majestatis despectum, sacri loci irreverentiam, & Legis Ecclesiasticæ transgressionem important: alioqui Matrimonii usus quacumque in circumstantia licitus foret; quod falsum est & absurdum.

Non 2. Licitæ est enim in necessitatis casu effusio sanguinis, quia mors aliter vitari non potest; at incontinentia aliter quam per Matrimonii usum potest vitari.

Ceterum, ait ibid. Pontas ex Dom. Soto, nomine loci sacri intelligitur corpus Ecclesiæ consecratæ vel benedictæ: nam in Cœmeteriis & in Cameris Ecclesiæ adherentibus, & in Campanulis nulla est violatio. Quod quidem de Cœmeteriis falsum esse credo, licet multum decrescat culpa, quia multum decrevit sanctitas loci.

3. Constat etiam lædi Sacramenti hujus sanctitatem ex circumstantia temporis, quo exigitur debitum conjugale. Et 1. suadet quædam naturalis verecundia ut ad id assumatur nocturnum tempus, licet id non strictè imperet. 2. Suadet & debita festivis diebus reverentia, ut in iis a conjugali

gali opere abstinenceat. Sicut enim, ait S. Th. q. 64. art. 5. aliqua loca sunt sacra, quia deputata sunt sacris, ita aliqua tempora sunt sacra propter eandem rationem. Sed in loco sacro non licet petere debitum: Ergo nec in tempore sacro. Et vero, ut bene ibid. S. Doctor, O. Actus maritalis, quamvis ex se culpa careat, tamen quia rationem deprimit propter carnalem delectationem, hominem reddit ineptum ad spiritualia. Ergo in diebus in quibus precipue spiritualibus est vacandum, non licet petere debitum.

45. Eadem est Patrum doctrina. Ambrosius. apud Grarianum, cap. 4. XXIII. q. 4. Si, ait, causa procreandorum filiorum ducitur uxor, non multum tempus concessum videtur ad ipsum usum, quia & dies festi & dies processionalis, & ipsa ratio conceptus & partus juxta Legem cessari temporibus his demonstrant.

46. Augustinus, ead. causa & quæst. cap. 2. Quotiescumque aut Dies Natalis Domini aut reliquæ Festivitates adveniunt, sicut frequenter admonui. a. propriis uxoribus abstinere.

47. Innocentius I. Ep. 3. ad Exuperium, c. 1. apud Grat. dist. 82. c. 2. B. Paulus Apostolus ad Corinthios scribit dicens: Abstinetes vos ad tempus ut vacetis orationi, & hoc utique Laicis præcepit. Hæc porro, quidquid contradicat Sanchez, Lib. 9. disp. 12. n. 3. aliquid merito consilio fortius sonant, ut in citatum D. Thomæ locum observat Sylvius.

Sed duo hic inquiruntur: 1. quale sit peccatum his diebus uti Matrimonio: 2. an quicquid usus fuerit, ad sacram Synaxim accedere valeat.

48. R. ad 1. nullatenus peccat qui his diebus debitum reddit exigenti: imo peccaret non reddendo; tum quia gravis esse posset comparti occasio iniuriæ; tum quia, ait S. Franciscus Salesius, creditori exigenti debita oportet solvere etiam festivis diebus: qui vero petit, non peccat mortaliter; sed tamen gravius est peccatum, si sola delectationis causa petatur, quam si propter timorem, quo quis sibi timeret de lubrico carnis, sibi debitum petat. Ita S. Thomas, ibid. art. 6. O. Si quis tamen debitum in tempore sacro petat ex contemptu ejusdem temporis, mortaliter peccat, ut docent idem S. Thomas, Lib. 4. ad Hannibald. dist. 32. a. 4. & S. Antoninus, 3. p. tit. 1. cap. 20. §. 7. Idem erit, si, ut loquitur Augustinus, Lib. de Bono conjug. cap. 10. Concubitus ita sit nimis, ut impediatur, quæ seposita esse debent, tempora orandi. Qui enim voluptatum ceno se se adeo immergit, ut hinc ne diebus quidem orationi precipue consecratis emerget, ex eorum est numero qui conjugium ita suscipiunt, ut Deum a se & a sua mente excludant, & libidini ita vacent sicut equus & mulus, quibus non est intellectus; & in quos proinde habet potestatem demonium, ut in priores septem Sæc. viros, Tob. 6.

R. ad 2. generatim loquendo. decentius esse ut, juxta antiquum Ecclesie ingenium, a sacra Mensa abstineant qui a carnali commercio non abstinere. Si enim, ait Hieronymus apud Grat. c. 1. XXXIII. q. 4. panes propositionis non poterant ab iis qui uxores suas tetigerant, comedi, quanto magis Panis ille qui de Cælo descendit, non potest ab his qui conjugaliibus paulo ante hæresere complexibus, violari atque contingi. Hinc Eliberitana Synodus: Omnis homo, inquit, ante sacram Communionem a propria uxore abstinere debet tribus aut quatuor, aut octo diebus. Si tamen, ait Sylvius in 3. p. quæst. 80. art. 7. juxta aliquam causam his etiam diebus Communionem suadeat,

ut Fe-

ut Festi solemnitas, dies Indulgentiarum, specialis devotio, nota quedam ex Communionis omissione, poterit is præsertim qui tantum reddidit, & aliunde mentem a fordidis distractionibus liberam habet, ad Eucharistiam accedere absque ulla culpa, & quandoque etiam qui petit, ut si petiti causa prolis. Qui vero venialiter deliquit in petendo, sæpe venialiter peccabit eodem die communicando, nisi cause aliquæ rationabiles, de quibus statim, indecentiam resarciant. Ceterum, subiungit idem mihi semper veneratus Doctor, sicut conjux quæ est communicatura, non propterea excusatur a redditione debiti, si alter insilet, sic neque excusatur ex eo quod illo die communicaverit: quamvis, si honeste possit comparti suadere dilationem, hoc facere debeat ex decencia & Sacramenti reverentia.

Nec dicas non magis licere tunc petenti reddere debitum, quam ensem furioso, qui eo male usus sit; cum uterque male petat. Est enim hæc inter utrumque casum disparitas, quod per redditionem debiti conjugalit evitatur malum, per redditionem vero gladii nullum malum evitatur, sed potius incurritur. Ita idem, Suppl. q. 64. art. 7.

4. Et hi etiam ex circumstantiis personæ alterius vel utriusque sanctitatem conjugii offendunt, qui debitum postulant, cum uxor vel uterum gerit; vel lactat infantem, cui nocere potest, vel mutuum ex mariti assensu emitit votum continentie. Sed de his jam dixi Tom. III. pag. 406. & Tom. II. part. 2. cap. 5. sub finem.

5. Nec dubium quin ejusdem Sacramenti religio lædatur per turpes contactus, & aspectus obscenos. Qui vero ex iis venialem intra culpam sistant, aut ad letalem noxam progrediantur, dixi eod. T. 3. pag. 469. & seq. quem consule, ne misera hæc iterum refricare compellamur.

6. In idem offendunt, juniores præsertim, qui præteriti vel futuri coitus delectatione animum pascunt in absentia compartis. Quod etiam expendimus eod. Tom. III. ad IX. Decalogi præceptum Concl. VIII.

Ex dictis colligit Confessarius quilibet, præcipue vero Parochus, cui generalis incumbit gregis totius cura, quanta indigeat scientia ut lepræ speciem a lepra, & lepram a lepra secernat; quanta & prudentia ut lepram, neque exaggerando, neque minuendo, sed prout a parte reiest, declaret. Quapropter ex saniorum Theologorum sensu nitetur 1. rescire quid absolute licitum, quid vero illicitum: 2. non quæcumque illicita sunt, eodem ordine habebit, letalia secernet a venialibus; & hæc tolerabit aliquando, ne dum ab iis avertere volet, graviorum occasio existat; aliquando severius redarguet, quia ex iis quæ de se damnabilia non sunt, quædam pudicitie ac pierati gravius repugnant, & hæc omnimodis rescandenda sunt. Id etiam habebit præ oculis, quædam, mala licet, vix in Matrimonio impediri posse, & de his leniter, paterno ac commiserante affectu admonebit Pœnitentes, atque hortabitur, ut agant temperantius, & periculosissimis resistent illecebris quæ Deo displicent, divini amoris fervorem remittunt, & extinguunt denique, nisi quotidiana pœnitentia eluantur. 4. Non permittit, necdum suadebit, ut conjux debitum alii per culpam venialem petenti deneget: imo nec ei semper qui petendo peccat mortaliter, ut dixi Tom. III. pag. 405.

Cum autem hæc docebit Parochus, singulari eget prudentia ne, dum a peccato avertere nititur, crimen doceat, & auditoribus scandalo sit. 1. Igitur

Igitur extollet Sacramenti hujus dignitatem, coelestisque effectus, qui extendunt ut conjugati sanctam Christi cum Ecclesia unionem in se exhibeant, atque repræsentent. Sic enim intelligent auditores in quo ab exemplari suo recedant. 2. Conjugum peccata generatim & quasi oblique perstringet, & comparationibus utetur quæ ab uno quod dicitur, ad aliud quod videtur sileri, mentem transferant, idque Augustini exemplo, qui conjugum intemperantiam arguit sub typo eorum qui dapibus aliqui licitis & iuste partis immoderatus vescuntur. Ostendet nihil fe dius esse patrefamilias qui frequens est in potationibus, quique licet popinam non frequentet, e proprio vino se inebriat; seque privata sua in mensa ingurgitat quotidie. Quæret cur dives de quo Luc. 16. in inferno sepultus sit: an quia rapuerit aliena, & pupilli substantiam devoraverit. Minime gentium; sed quia splendidius & ultra æqui limites rebus suis abuteretur, Exempla hæc inordinatis conjugatorum moribus non accommodabit Pastor, sed ita proponet ut sibi accommodent. Tum sine intermissione sic prosequetur: Cur invaluit Dæmon in septem maritos Saræ, Tob. 6. Nonne ob effrænem, cui tamen in Matrimonio legitimo serviebant, libidinem? Cur mundum totum diluvii aquis suffocari oportuit, una excepta viri iusti familia? Annon quia caro omnis corruerat viam suam, nec ullis conjugatorum furor limitibus coerceretur? Ne expectare, inquiet, ut ea vobis hic exponam: Non finit pudor ea me loqui quæ in vobis furor nullus coeret. De his interrogate prudentem Confessarium. Quamquam & de iis sub ipsum Matrimonii tempus admoneri oportuerat, &c. De instructionibus tunc præmittendis vide quæ dixi Tom. III. ad sextum Decalogi Præceptum, pag. 489. & in hoc ipso Tractatu, C. 3. n. 254. Hæc autem ab eodem, de quo pluries in hoc Capitulo, fonte hausimus: imitati videlicet eum probæ fidei Concionatorem, qui tota Quadragesima Divione Burdalzæ sacras orationes et suggestu recitavit, causatus, quod nemo non facile credidit, se melius nihil e proprio penu argiri posse.

CAPUT OCTAVUM.

De Impedimentis Matrimonii.

- 1 **I**MPEDIMENTUM definitur obex Matrimonio præexistens, illud jure reddens invalidum vel illicitum.
- 2 Dicitur *obex*, seu positivus, ut crimen, votum, raptus; seu negativus, ut amentia, impotentia, absentia Parochi.
- 3 Dicitur 2. *Matrimonio præexistens*, quia quod Matrimonium ab initio invalidum facit vel illicitum, ei necessario præexistere debet. Si autem superveniat Matrimonio valido, vel usum ejus impedit, ut affinitas; vel rati vinculum dissolvit, ut Professio Religiosa; sed non dirimet proprie, quia non efficit ut ab initio fuerit irritum.
- 4 Dicitur 3. *jure*, seu divino naturali, ut error circa personam; seu divino positivo, ut olim consanguinitas gradus secundi & inferiorum, lineæ collateralis, Levit. 18. seu humano, ut raptus, clandestinitas, &c.

Dici-

Dicitur 4. *illud reddens, nempe ab initio, vel invalidum, vel illegitimum.* Unde

Impedimenta duplicis sunt generis: alia dirimentia, quæ Matrimonium contrahendum impediunt, & dirimunt contractum, ita ut non subsistat: alia simpliciter impedientia seu prohibentia, quæ impediunt quidem ne Matrimonium licite contrahatur; sed non irritant contractum.

Antequam vero hæc sigillatim expendant Theologi, moris est ut agant de potestate statuendi impedimenta; tum iisdem ex ordine recensitis, inquirunt quis in eis dispensare valeat; quis dispensationes ea de re concessas extqui possit; quo item pacto revalidentur Matrimonia propter aliquod dirimens impedimentum invalide contracta. Nos horum quædam prosequemur in præsens, cetera omitturi, quia alibi, quantum fert modulus noster, pertractata. Sit igitur

ARTICULUS PRIMUS.

An penes Ecclesiam sit statuere Impedimenta dirimentia?

NEgarunt Lutherus & Calvinus; nec mirum, qui enim nihil in Matrimonio deprehendunt nisi civile ac politicum, nihil in eo deprehendere possunt quod ceterorum contractum instar, politice auctoritati non subiaceat. Eadem fuit Marci Antonii de Dominis sententia, eo solum discrimine, quod Matrimonium, licet Sacramentum esse supponeretur, nihilominus Ecclesiasticæ auctoritati subtrahendum esse contendat; quia, inquit, *supernaturalis hæc conditio & ratio Sacramenti supervenit Matrimonio jam plane & perfecte in esse civilis contractus constituto.* Unde, si ipsi fides, totum Ecclesiæ in causis matrimonialibus officium in eo consistit, ut judicet de peccatis quæ vel in contrahendo Matrimonio, vel in ejus usu admittunt conjuges, & propter quæ debita pœnitentia multari debent.

Launoïus in turgido, quem pluries citavimus, Tractatu de Regia in Matrimonium Potestate, auctoritatem dirimentia impedimenta sic alligat solis Principibus, ut hanc, juxta ipsum, Ecclesia exercere non possit, nisi vel usurpatione, vel sæcularium Principum concessione & indulgentia. Neque ei moram facit Trid. Canon, quo definitur *posse Ecclesiam statuere impedimenta Matrimonium dirimentia.* Hic enim, per Ecclesiam non Ecclesiæ Pastores, sed Principes supremos, quorum illi auctoritatem exercent, novo & hæctenus inauditum figmento intelligi debere contendit, pag. 293.

Adversus stupendum illud Launoïi systema stylum exacuere suum duo in primis Sorbonici Doctores. Alter in Opere cui titulum fecit: *Observationes in Librum Magistri Joannis Launoïi de Regia in Matrimonium Potestate*; an. 1678. ubi infinita prope detegit & carpit obliqua & distorta Launoïi ratiocinia; Auctororum textus ab ipso interdum misere depravatos exhibet; atque totum immani plagio expilatum ac fere transcriptum Spalatensis Archiepiscopi Librum, collato utriusque textu, demonstrat. Alter in Opere inscripto: *Traité du Pouvoir de l'Eglise & des Princes sur les empêchemens du Mariage*, par M. Gerbais, Docteur en Théologie de la Maison & Société de Sorbonne, Paris, 1690. quod Volumen Illustr. Galliz Cancellaria

rio D. Bouchérato nuncupatum est. Ita porro utriusque Potestatis jura temperat Gerbasius, ut dum suam Ecclesie in statuendis impedimentis potestatem asserit, suam & eodem in puncto asserat Principibus: qui modus ab utroque extremo perinde recedens, multas ab erudito Causidico prædicti Operis Approbatore laudes tulit, & omnium mereri debuisse videbatur. Non ita tamen res cessit: prodit enim non ita pridem novus ea de re Tractatus, qui Ecclesie nihil, totum Principibus concedit. Præfatur equidem Auctor sibi non esse in animo ut vel Ecclesiam commoveat adversus Principes, vel Principes adversus Ecclesiam. Bene, si serio; sed an serio, dubitabit quisquis subnexam Operi ejus Dissertationem de Auctoritate Concilii Tridentini in Gallia paululum evolverit. Sit

CONCLUSIO. Ecclesia jus & potestatem habet statuendi impedimenta Matrimonium dirimentia.

10

Prob. 1. Christus & Apostoli dubio procul sæcularium Principum potestatem non usurpavere. Non Christus, qui Cæsari reddi voluit quæ Cæsaris sunt. Non Apostoli, qui Christi imitatores fuisse. Atqui & Christus & Apostoli quædam sanxere impedimenta. Christus quidem, Marc. 10. & Luc. 13. impedimentum ligaminis, quo fit ut nemo vivente uxore sua aliam ducere possit; quod & declaravit Paulus his verbis, I. Corinth. 7. 39. *Iis qui Matrimonio juncti sunt præcipio, non ego, sed Dominus, uxorem a viro non discedere, vel manere innuptam*. Apostoli vero, non quidem impedimentum disparitatis cultus, aut voti, sed aliquid utroque fortius; cum sanxere ut Matrimonium consummatum per conversionem alterius pacifice cohabitare recusantis dirimeretur; ratum vero dissolveretur per continentia professionem ab Ecclesia immobiliter acceptatam: quod certe Principum nemo sancire ausus esset. Ergo.

11

Prob. 2. Christus per hæc verba, Joan. 21. 17. *Pasce agnos meos, pasce oves meas*, eam Ecclesie potestatem concessit quæ necessaria erat ad regimen ejusdem Ecclesie, & ad bene instituendam Fidelium societatem; cum duo hæc, regimen videlicet sanctum, & bene instituta Fidelium societas, multum conducant ad æternam salutem; neque huic deesse potuerit, qui semetipsum pro redemptione ipsius victimam obtulit Patri. Atqui potestas dirimentia sancienti impedimenta necessaria erat ad regimen Ecclesie, & ad bene instituendam Fidelium societatem. Ut enim potestas illa Ecclesie necessaria foret, sufficit ut sine illa penes Ecclesiam existente coerceri non possent immania in Religione scandala. Atqui sine potestate dirimentia constituendi impedimenta, & quidem penes Ecclesiam existente, immania quandoque scandala coerceri non potuissent. Certum est enim quod ex Matrimonii seu Fidelium cum Infidelibus, seu Monachorum cum Sanctimonialibus, seu clandestine contractis gravissima prodissent, ut & Lutheri tempore prodierunt, scandala. Atqui ut his efficaciter occurreretur, necesse fuit ut penes Ecclesiam foret potestas constituendi impedimenta dirimentia: Fieri enim poterat ut in certo rerum statu sola Ecclesia, quæ nunquam deficit, hisce malis mederetur. Neque enim v.g. recens quipiam Julianus apostata, obstat ne Fideles Infidelibus nuberent, & inde subirent grave seditionis periculum. Pariter non impediret Dux aliquis Saxonie ne Monachi, ruptis claustris ac pudoris foribus, Moniales ducerent, &c. Inde vero quantum inter Gentem, Judæos, Mahumetanos,

canos, dubiæ fidei Christianos, blasphemaretur nomen Christi, nemo non videt. Ergo.

Prob. 3. argumento Gerbasii, pag. mihi 12: Ut Ecclesia constituendi impedimenta potestatem habeat, tria sufficiunt, 1. ut Ecclesia sit in Juris hujus possessione: 2. ut potestatem hanc non usurpaverit in Principes: 3. ut neque eandem a purâ eorum liberalitate desumpsisse censeretur: possit. Atqui hæc tria constant.

1. Ecclesia est in possessione constituendi impedimenta. Hæc nempe ante Tridentinum duodecim numerabantur, error scilicet, conditio, &c. Atqui ex his impedimentis nullum est quod suas in Jure Ecclesiastico leges atque regulas non habeat; nullum ferme quod varios extensionis vel restrictionis gradus, prout exigebat bonum Ecclesiæ, variis temporibus non receperit. Sic quæ ad errorem personæ spectant, ordinantur Causa XXIX. qu. 1. Quæ ad conditionis errorem, ead. & seq. quæstione, & Cap. *Ad nostram, De conjug. Severorum*. Quæ ad voti impedimentum, tit. 34. Lib. 3. *Extra*, & Lib. 4. tit. 6. ibid. Quæ ad consanguinitatem & affinitatem, in titulis *De consanguinitate*, &c. & *De eo qui cognovit consanguineam uxoris sue*. Quæ ad crimen, cap. 1. & 6. tit. 7. Lib. 4. *De eo qui duxit in Matrimonium quam polluit*, &c. Quæ ad disparitatem cultus, XXVIII. q. 1. & Cap. *Quanto & Gaudemus*, tit. *De divortio*. Quæ ad vim, Cap. *Significavit*, 2. *De eo qui duxit*, &c. & Cap. 13. 21. & 27. *De Sponsalibus*. &c. Quæ ad Ordinem; Cap. *De Diacono*, & Cap. *Ex Litterarum*, tit. *Qui Clerici vel vocentur*. Quæ ad honestatem publicam, tit. *De Sponsalibus*, in 6. & extra Cap. *Sponsam*. Quæ ad affinitatem spirituales, tit. *De cognatione spirituali*. Quæ ad impotentiam, tit. toto *De frigidis*, &c. Sic demum raptus & clandestinitatis impedimenta renovavit aut induxit Synodus Tridentina, quod & Reges nostri observari voluerunt. Sic & eadem Synodus cognationis spiritualis, honestatis publicæ, & affinitatis ex illicito coitu impedimenta restrinxit.

Confirmatur eadem Ecclesiæ possessio, tum ex exercitio jurisdictionis, quam quotidie exerit Ecclesia in judicandis Matrimonii causis, quæque ei speciali Canone a Concilio Trid. ac deinde Regis Sanctionibus asserta est; tum ex dispensationibus, quas eadem Ecclesia constanti usu personis impedimento aliquo irretitis largitur; ita ut Reges ipsi, non aliis quam Ecclesiæ auspiciis, in prohibitis gradibus Matrimonia contrahere audent; quod cum in ceteris, tum maxime in Ludovico Magno Mariam Theresiam Austriacam, sibi in gradu secundo consanguineam, ducturo enituit. Ergo jam constat Ecclesiam frui pacifica possessione impedimenta dirimentia constituendi: pacifica, inquam; neque enim possessionem hanc inturbant, vel insani Hæreticorum clamores, vel putida quorundam ex nostris declamatio.

2. Potestatem hanc non usurpavit Ecclesia in Principes. Si enim usurpaverit, vel vi aperta, vel dolo & secretis artibus. Atqui non vi aperta: Hæc enim vel in armis sita esset, vel in decretis adversum Principes excommunicationibus atque interdiktis. Porro nec armis usa est Ecclesia ut Principes jure suo spoliaret; neque eos, quia resisterent, censuris ullis percussisse uspiam legitur. An vero qui Pontificum & Imperatorum dissidia de & quandoque exultanti calamo recensuerunt Historici, unum hoc

tanti momenti punctum alto preffissent silentio? Vix credat delirus senex. Sed neque fraude & dolosis molitionibus eandem hanc potestatem usurpavit Ecclesia. Cedo enim quis doli hujus inventor & artifex fuerit; quos per canales hunc mali fontem deduxerit; ubi locorum habiti sint confessus in executionem hujusce consilii. Cedo rursus qui factum sit ut abusu tandem erumpente, neque Principes, neque Principum Ministri labem auctoritati suæ factam animadverterint, & qui in minoribus conqueri solent, in re tam grandi non excanduerint. An cæci omnes? an jurium suorum, quæ juxta Adversarios placide hæctenus & soli exercuerant, omnino imperiti, vel inimici? Apagē fabulam commentis quibuslibet fabulosiorem.

- 16 Responder quidem Launoius potestatem hanc ab Ecclesia usurpatam fuisse beneficio falsarum Decretalium, quæ, licet ab Isidoro Mercatore Sæculo sexto inventæ, primum nono Sæculo prodierunt; undecimo autem & duodecimo a Burchardo, Yvone Carnotensi, & Gratiano, Collectionibus suis insertæ sunt. Verum responsio hæc nemini præter Launoium comprobabitur: 1. quia diu ante nonum Sæculum varias sanxerat Leges Ecclesia, quibus Matrimonia certis in circumstantiis irritarentur, ut statim patet: 2. quia eorum qui contra Pseudodecretales insurrexerunt cum Hincmaro Remensi, ne unus quidem illas hinc redarguit, quod Ecclesiæ tribuerent potestatem quæ solos ad Principes pertineret; & id nequidem tentavit Blondellus, etsi in Libro cui titulum fecit: *Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes*, omni argumentorum genere, amarius adhuc quam doctius, prædictas Decretales impetierit: 3. quia nedum Decretales illæ Ecclesiam constituerint in possessione dirimentia impedimenta fandiendi, ne ea quidem inducere potuerunt impedimenta quæ in ipsis disertim exprimebantur. Sic enim ad Matrimonium requirit Evaristi Epistola 1. ut non fiat, nisi ab his qui super ipsam feminam dominationem videntur habere, atque ut sacerdotaliter benedicatur. Sic & Calixtus Matrimonia clandestina uti nulla reprobatur; & tamen neutrum viguit ante Synodum Tridentinam. Ergo.

- 17 Confirm. Ecclesia quæ sunt contra rectam Fidem & bonos mores, nec facit, nec approbat, nec tacet, ut ait Augustinus: neque etiam, teste S. Optato, transiliret fines suos. Atqui alienæ potestatis invasio esset contra bonos mores; nec dubium quin Ecclesia potestatem hanc suffurandis fines suos transiliret. Ergo abusum hunc nec approbare potest Ecclesia, nec, multo minus, facere.

- 18 3. Neque etiam hanc impedimenta dirimentia constituendi potestatem habet Ecclesia ex mero Principum favore. Hic enim, si usquam, valet argumentum negativum quod tanti Launoio erat. Nempe si eam de qua loquimur facultatem Ecclesiæ concessissent Principes, aliqua sane concessionis hujus, seu in Imperatoris Legibus, seu in Historiis superesset vestigia, ut supersunt aliorum beneficiorum quæ in Ecclesiam contulerunt; v.g. servos donandi libertate: de quo Justinianus, Cod. *De iis qui in Ecclesiis manumittuntur*, & Sozomenus, Lib. 1. Hist. cap. 9. Atqui singularis hujus gratiæ nulla extant seu in corpore Juris Cæsarei, seu apud Historicos omnes monumenta. Ergo.

- 19 Prob. 4. Ideo Launoius potestatem dirimentia impedimenta constituendi

Prin-

Principibus attribuit, quia Principes potestate illa cunctis retro sæculis *Id. p. 66.* pacifice usos fuisse contendit, & ex longa possessione probat. Atqui ex *Id. p. 69.* pari, quin & ex longiori Traditionis serie constat Ecclesiam eadem auctoritate potitam esse: Siquidem Launoiana Traditio exordium ducit a Theodosio seniore, qui an. 395. fato functus est. Atqui altior est & remotior Ecclesiasticæ Traditionis origo. Etsi enim e prioribus sæculis, quibus vix spirabat Ecclesia, paucæ circa Matrimonium Leges proferri possint, constat tamen nonnullas, & quidem necessario, tunc temporis ab Ecclesia prodiiisse. 1. Enim necesse fuit ut Episcopi passim receptum polygamiz atque divortii usum; juxta Christi Domini Legem, insectarentur: 2. nec fieri potuit quin damnarent perverfos mores, tum Arabum & Persarum, qui sororibus, atque etiam propriis matribus, instar pecudum, commiscebantur; tum & Parthorum atque Scytarum, quorum primi uxores suas amicis ad sobolem commodabant, secundi promiscuam uxorum communitatem habebant in usu: 3. Patres qui quarto Sæculo & sequentibus floruerunt, varias proferunt Ecclesiæ Leges, e quibus colligere est certa quædam Matrimonia, vel jam pridem prohibita fuisse, vel etiam prorsus invalida.

Tertullianus, Lib. de Corona Militis, cap. 13. impedimenti, cui nunc inditum nomen disparitatis cultus, fundamenta jactat: *Non nubimus Ethnicis*, inquit, *ne nos ad idololatriam usque seducant, a qua apud illos nuptiæ incipiunt*. Porro nulla tunc civili Lege prohibitum erat ne Fideles Infidelibus nuberent. Imò contrariam Legem, si potis fuisset, tulissent Imperatores. 20

Concilium Neocæsariense an. 314. Can. 2. denuntiat Matrimonium per affinitatem abrumpi. *Mulier*, ait, *si duobus fratribus nupserit, abjiciatur usque ad mortem si promiserit quod, ubi convalescerit, solvet Matrimonium, propter humanitatem pœnitentiam habebit*. Sed si mortua fuerit mulier in hujusmodi conjugio existens, vel ejus maritus, difficilis erit pœnitentia remanenti. Atqui hic & nullum est Matrimonium cum sorore primæ uxoris contractum, cum solvi jubeatur; & nullum est vi solius Ecclesiasticæ Legis; cum nulla hæctenus ea de re prodiiissent Principum Edicta. 21

S. Basilus, Epist. 1. Canonica, de qua jam pluries, expresse meminit impedimentum Ordinis, voti, raptus & affinitatis: sexto enim Canone sic habet: *Canonicorum fornicatio pro Matrimonio non reputetur, sed eorum conjunctio divellatur*. Hic porro, ut eum in locum advertit Theodorus Bassamon, Antiochenis Patriarcha, & celebris Canonista XII. Sæculo, *Canonicos eos dicit Basilus qui in Canone numerantur; scilicet Clericos, Monachos, Monachas, & quæ virginitatem professæ sunt*. Ergo & duplex ibi recenset impedimentum, Ordinis scilicet & voti. Posterius istud renovat S. Doctor, Can. 18. ubi: *Virgo, quæ ejurata Professione Religiosa nubit, adulteræ judicio, seu pœnæ, subijcitur*. 22

Idem, Can. 22. *Eos*, inquit, *qui ex rapto habent mulieres, si ab aliis quidem desponsas habuerint, non oportet prius admittere, quam ab eis ablatae sint, & sit in eorum potestate quibus desponsæ fuerant, an eas velint accipere, an desistere: Si quis vero vacantem acceperit, auferre quidem oportet, & suis restituere; illorum autem sententiæ permittit, si sint parentes, sive fratres, sive quicumque alii virgini præsent*. Idem jam ab an. 314. con-

stituerat Synodus Ancyrana, Can. 11. his verbis: *Desponsatas puellas; & ab aliis postea raptas, placuit iis reddi quibus desponsatæ fuerant, etiam si eis a raptoribus vim esse illatam constiterit.*

- 24 Demum Can. 22. nec utramque sororem a quopiam, nec viduam fratris a fratre duci permittit. *De his autem, inquit, qui duas sorores successively ducunt, vel eis, quæ duobus fratribus nubunt, a nobis edita est Epistola, cujus exemplum tuæ pietati misimus. Qui autem sui fratris uxorem accepit, non prius admittetur, quam ab ea recefferit.* Epistola, cujus hic meminit Basilius ea ipsa est quam ad Diodorum scripserat, & quæ sic habet: *Principio, quod in ejusmodi rebus maximi momenti est; morem qui apud nos est, obicere possumus, quod is legis vim habeat; propterea quod Sanctiones istæ a sanctis nobis sunt viris traditæ. Est autem hic mos talis: Si quis affectu immundo correptus ad illicitam duarum sororum communicationem exorbitaverit, id neque conjugium esse censendum, neque talem ad Ecclesiasticum Cœtum admittendum, priusquam a se invicem dirimantur. Hic sane affinitas in primo gradu impedimentum est maxime dirimens. Atqui impedimentum hoc non a Principibus inductum erat, sed a Sanctorum, qui prius vixerant, hominum Sanctionibus; quæ tunc temporis jam erant antiquæ, cum jam vim inviolatæ legis haberent. Ergo.*

- 25 Neque minus diserte conditionis servilis impedimentum exprimit Basilius, Can. 49. ibi: *Quæ præter domini sui sententiam se viro tradidit, fornicata est: quæ autem postea, cum sui juris esset, libero Matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc Matrimonium, &c. Vide & Canones 68. & 78.*

- 26 Siricius qui Romanam Sedem circa an. 385. tenebat, in Epistol. ad Himerium Tarraconensem, Cap. 4. *De conjugialium violatione requisisti, inquit, si desponsatam alii puellam alter in Matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat modis omnibus inhibemus, quia illa benedictio quam nupturæ Sacerdos imponit, apud Fideles cujusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur. Atqui hic præludit Siricius impedimento honestatis publicæ; idque, ut notat Gerbasius, pag. 75. sine ullo ad civiles Leges respectu, sed solo pietatis & sacrilegii vitandi motivo.*

- 27 Idem Cap. 6. impedimentum voti sic confirmat. *Monachorum quosdam atque Monacharum, abjecto proposito sanctitatis, in tantam proteſtaris demersos esse lasciviam, ut prius clanculo. inlicita ac sacrilega se contagione miscuerint; postea vero in abruptum, conscientiæ desperatione perducti, de illicitis complexibus libere filios procrearint; quod & publicæ Leges & Ecclesiasticæ Jura condemnant. His igitur impudicas detestabilesque personas a Monasteriorum cœtu, Ecclesiarumque conventibus eliminandas esse censemus. Hic equidem Ecclesiasticis Juribus Leges Imperii publicas adjungit Siricius; sed ut Decretorum Ecclesiæ adjunctrices; cum diu ante sola vetuisset Ecclesiæ id quod postmodo vetuere Leges Principum, ut patet ex citatis S. Basilii Canonibus 6. & 18.*

- 28 Innocentius I. qui an. 417. diem obiit, in Epist. ad Victricium Rothomagensem, cap. 2. prædictam Siricii Sanctionem confirmat. Item, ait, cap. 2. *quæ Christo spiritualiter nupservant, & a Sacerdote velantur, si postea vel publice nupservant, vel se clanculo corruerint, statuimus non admittendas esse ad agendam penitentiam, nisi is cui se junxerant, de mundo receſſerit. Si enim*
de

de hominibus hæc ratio custoditur, ut quæcumque vivente viro alteri nupserit, habeatur adultera, nec ei agendæ penitentiae licentia concedatur, nisi unus ex his fuerit defunctus; quanto magis de illa tenenda est, quæ ante immortalis se sponso conjunxerat, & postea ad humanas nuptias transmigrationis. Ubi quæ post Religionis professionem nubunt, habentur pro adulteris, utique quia invalide nupserunt. Et hoc sensu intelligendum est id Concilii Chalcedonenfis, an. 431. Sancimus virginem quæ se Deo Domino dedicavit, similiter & Monachos, non licere Matrimonio conjungi: Si vero hoc fecisse inventi fuerint, excommunicentur. Quod enim hic simpliciter dicitur non licere, sub nullitatis poena erat prohibitum, ut patet ex Canone 104. Concilii IV. Carthaginensis, an. 398. ubi hæc: Nam si adulteræ conjugæ reatu sunt viris suis obnoxie; quantomagis viduæ, quæ religiositatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo sponte, non coacte obtulerunt, libidinosa corruerint voluptate, atque ad secundas nuptias transitum fecerint?

Idem, Innocentius Epist. 9. ad Probum impedimentum ligaminis auctoritate sua confirmat, & decernit Matrimonium Fortunii, cujus uxor, nomine Ursæ, a barbaris rapta fuerat, nulla ratione esse legitimum. Quæ de re, inquit, statuimus, fide Catholica suffragante, illud esse conjugium, quod primitus erat gratia divina fundatum, &c. Probationem hanc non urgerem, quia impedimentum ligaminis ab ipso Christo inductum dici possit; nisi Launoius ex simili Canone grandem sibi triumphum parasset. Nempe sic habet Canon 102. Collectionis Africanæ, qui ad Concilium Carthaginense anni 407. refertur, quemque alibi jam exscriptimus: Placuit ut secundum Evangelium & Apostolicam disciplinam, neque dimissus ab uxore, neque dimissa a marito, alteri conjungantur: sed ita maneant, aut sibi met reconciliantur; quod si contempserint, ad penitentiam redigantur: in qua causa Legem Imperialem petendam promulgari. Ex his sic Launoius, part. 1. art. 1. cap. 14. pag. 77. Africani Patres nihil aliud quod Canonis sui præsidium esse possit agnoscunt, præter penitentiam: unde nec Synodi majoris, nec Sedis Apostolicæ præsidium implorant, quo Canon ille potentius atque efficacius communiatur, sed ad Legem Imperialem recurrunt. Atqui si persuasum habuissent, sibi datum esse ut poenam penitentia gravioresset, puta Matrimonii a dimissis secundo contracti nullitatem decernerent, jam per se ipsos, aut saltem per Synodos majores id effecissent, quod ab Imperatore faciendum esse decreverunt. Ergo potestatem suam in sola penitentiae impositione, non autem in constitutione impedimenti dirimentis reposuerunt.

Verum gravis hæc oblectio per se solam corrumpit. Supponit namque Africanorum Patrum mentem fuisse, ut ab Imperatore obtinerent Legem, qua Matrimonia a dimissis denuo contracta rescinderentur. Id autem ab omni veri specie prorsus alienum est. Neque enim Patres Africani ea Matrimonia per Imperatoriam Legem rescindi optarunt, quæ sciebant per Evangelium & Apostolicam disciplinam rescindi. Atqui sciebant quod in citato Canone docent Africani Patres, Matrimonia vivente primo conjugæ, etiam dimisso contracta, per Evangelium & Apostolicam disciplinam rescindi. Ergo non eum in finem implorant Leges Imperatorias; sed optarunt, quod etiamnum frequenter optat & petit Ecclesia, ut sibi Evan-

gelicam & Apostolicam doctrinam renovanti, adessent Principes, & proterviam multorum, qui Dei, Apostolorum, & Ecclesiæ præcepta palam aspernabantur, rebellionem temporalibus pœnis coercerent. Verum ad Traditionem nostram regrediamur.

- 31 S. Leo, Epist. 84. alias 12. *Nec Subdiaconis, inquit, carnale connubium conceditur.* Idem, Epist. 79. alias 129. rescindi vult Matrimonia earum, quæ quia viri sui in servitutem abducti essent, aliis (secundum leges civiles) nuperant. Demum Epist. 92. alias 2. statuit quod *Ancillam, seu vere servam, abficere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est honestatis.* Atqui hic triplex constituitur impedimentum, Ordinis videlicet, ligaminis, & conditionis.
- 32 Concilium Agathense an. 506. decem post Clodovæi Magni conversionem annis habitum, annuente Alarico Visigothorum Rege, qui in hac Galliarum parte jura dabat, cuique præerat S. Cæsarius Arelatensis, varias circa Matrimonium sanctiones edidit, puta Can. 9. ut *Diacones & Presbyteri conjugati ad torum uxorum suarum, juxta Innocentii & Siricii ordinationem, redire prohibeantur; Can. 25. ut qui abjecerint uxores suas, antequam apud Episcopos Comprovinciales dissidii causas dixerint; a communione Ecclesiæ & sancto populi coitu, pro eo quod filium & conjugia maculant, excludantur.* Demum Can. 61. hæc habet observatione dignissima: *De incestis conjunctionibus nihil prorsus venie reservamus, nisi cum adulterium separatione sanaverint: incestos vero nullo conjugii nomine deputandos. . . bos esse censuimus; 1. Si quis relictam fratris, quæ pene soror extiterat, carnali conjunctione polluerit; 2. Si quis frater germanam uxoris acceperit; 3. Si quis novercam duxerit; 4. Si quis consobrinæ se sociaverit; 5. Si quis relicte vel filie æmuli miscerit, aut patris filie, vel privignæ suæ; 6. Aut qui ex propria consanguinitate aliquam, aut quam consanguineus habuit, concubitu polluerit, aut duxerit uxorem: quos omnes & olim atque sub hac conditione incestos esse non dubitamus. . . Quod ita præsentī tempore non prohibemus, ut ea quæ sunt hætenus instituta non dissolvamus.* Atqui Synodus eo in Canone Principum Constitutiones non describit, ut frigide respondet Launoius, pag. 215. 1. Quia Lex Theodosiana non alia quam consobrinorum Matrimonia prohibebat: Canon vero mox recensitus non hæc solum vetat, sed & Matrimonia cum relicta fratris, cum germana fratris, cum noverca, imo cum omni consanguinea aut affine, &c. 2. Quia Lex Theodosiana quæ consobrinorum Matrimonia reprobabat, non jam subsistebat tempore Agathensis Concilii, utpote quæ ab Arcadio & Honorio Theodosii filiis abrogata esset per Legem Celebrandis, *God. De nuptiis.* 3. Quia Theodosii Leges nullam per se in Gallia Narbonensi auctoritatem habere poterant; cum illa Galliarum pars Alarico Visigothorum Regi obtemperaret, qui solum anno sequenti 507. propria Clodovæi manu cecidit in prælio.
- 33 Concilium Lugdunense I. an. 517. multat Stephanum quemdam, qui consobrinam suam duxerat. Atqui Concilium istud non est innixum Theodosianæ Legi, quæ pridem, ut dictum est, a Theodosii filiis antiquata erat.
- 34 Concilium Aurelianense II. an. 533. Can. 10. vetat *ne ullus novercæ suæ, id est uxori patris sui, ulla copulatione fungatur.*

Theo-

Theodobertus, qui fratris sui viduam duxerat, Legatos ad Apostolicam Sedem misit, ut hinc piandi criminis sui regulam ediceret. Rescripsit ad Cæsarium Arelatensem Vigilius in hæc verba: *Caritas tua totius facti qualitate, ac poenitentis ipsius compunctione perspecta, prædictum gloriosum Regem filium nostrum, & de temporis observatione non omittat instruere, & ne ulterius tale aliquid præsumatur, instanter exposcat illud quam maxime præcavendum, ut nec ipse qui hoc noscitur admisisse, ad eosdem vomitus revertatur; sed divisim habitationibus commanentes, ab omni suspitione commissi facinoris reddantur immunes.* Atqui egregium eo in facto habetur Ecclesiasticæ in Matrimonia potestatis specimen. Hic enim & Regem habes qui agnoscit se contra Canones deliquisse, viduam fratris sui ducendo; & Regem qui ab Apostolica Sede poenitentiam sibi ad diluendum scelus præscribi efflagitat, & Regem quem ab uxore contra Canones ducta abscedere jubet Summus Pontifex.

Huic Vigilii exemplo affine est aliud Gregorii V. qui Robertum, Galliarum Regem, eo quia consanguineam suam Bertham contra Ecclesiæ Leges in uxorem duxerat, septem annorum poenitentiam addixit an. 998. in Synodo Romana ex Episcopis viginti octo constante; & Erchembaldum, Tironensem Archiepiscopum, talis conjugii consecratorem, cum omnibus Episcopis qui consentientes fuerant his incestis nuptiis Regis & Berthæ consanguineæ suæ, a sacrosanctæ Communionis suspensione, donec ad sanctam Sedem Apostolicam venirent satisfacturi. Huic Concilii Edicto nonnisi sub an. 1000. satisfecit Robertus, unde comminatum sibi excommunicatione incurrit. At ea censura tanti fuit apud populos, ut teste Petro Damiano, qui sexaginta post annis scribebat, nemo cum Regē quid commercii habere vellet, præter famulos duos, qui eidem in rebus ad victum necessariis serviebant, & vasa quibus ille ad bibendum aut comedendum usus esset, igni tradebant. Ergo ubique tunc temporis persuasum erat Ecclesiam plurimum posse in materia impedimentorum. Verum hæc fusius profequi superfluum fuerit, cum fateatur Launoius Ecclesiam nono saltem sæculo de impedimentis Matrimonii judicasse, ejusque potestatem ex tunc crevisse in dies. Qui plura volet quoad tempora nono sæculo antiquiora, consulat Gerbasium, aut oculis pervolvat Canones, 104. Concilii Carthag. IV. an. 398. 17. Aurelianensis II. an. 536. 21. Aurelianensis IV. an. 545. 13. Parisiensis V. Plenarii, ann. 615. ac demum 54. 55. & 56. Moguntini ann. 813. ubi omnia ferme quæ jam in usu sunt impedimenta detegeret.

Prob. 5. ex Concilio Trident. Sess. 24. Can. 3. ubi sic definit: *Si quis dixerit eos tantum consanguinitatis & affinitatis gradus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire Matrimonium contrahendum, & dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere ut plures impediant & dirimant, anathema sit.* Et Can. 4. *Si quis dixerit Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse, anathema sit.* Utramque porro hanc suam definitionem usu suo ac praxi, nemine præter Hæreticos conquerente, firmavit Ecclesia. Namque & Matrimonia clandestina irritavit ibidem, cap. 1. & impedimenta tum affinitatis spiritualis, tum & illius quæ ex copula illicita oritur, tum & honestatis publicæ finibus arctioribus conclu-

conclufit Capit. 2. 3. & 4. & demum impedimentum raptus de novo induxit, aut pene obfoletum inftauravit cap. 6. Has autem Concilii Leges, nedum velut ufurpato jure fancitas redarguerint Principes Catholici, fummo plaufu acceptarunt; præfertim vero Rex Chriftianiffimus in Ediâto Blefenfi.

38 Confirm. Non eft deneganda Ecclefiæ potestas quam in ea lubenter agnofcunt Principes, quorum plaris eſſet eandem inficiari, vel in dubium vocare. Atqui poteſtatem impedimenta dirimentia ſanciendi aſſeruerunt Eccleſiæ vel ipſi Principes: cum neſciat nemo Galliæ Regem per Oratores ſuos apud Tridentinam Synodum egiſſe, ut irrita declararentur Matrimonia filiorum familias ſine parentum conſenſu contraſta.

39 Prob. 6. ex judicio ſacæ Facultatis Pariſienſis, quæ an. 1521. ut impiam, poteſtati Eccleſiæ impie derogativam, & ex damnato Valdenſium errore procedentem, damnavit Lutheri doctrinam, quæ denegat Eccleſiæ poteſtatem ſtatuendi impedimenta dirimentia. Et in alia cenſura, quæ an. 1644. perſtrinxiſſe Librum Theophili Brachet, cui titulus erat: *Vexax pacificus docet temerarium eſſe, erroneum & hereticum, negare penes Eccleſiam eſſe auctoritatem condendi novas Leges, & aliud ſtatuendi, quam quod Apoſtoli inſtituerunt, circa ea quæ ad Regimen Eccleſiaſticum, ſive quæ ad Cultum divinum, Officium, & Cæremonias pertinent.* Atqui dubio procul impedimentorum conſtitutio ad Eccleſiaſticum Regimen pertinet: Ad iſtud enim Regimen pertinet ut a nuptiis arceatur quidquid ſanctitatem earum lædit, & obſeſſe poteſt ne ſpiritualis Dei civitas decreſcat. Atqui ad hunc finem neceſſe eſt aliquando ut Eccleſia conſtituat impedimenta dirimentia; puta ut a Matrimonio abigatur clandestinitas, & ſimilia. Ergo.

40 Launoïus in omne latus ſe vertit, ut, quæ ſe opprimi videt, difficultatem e Tridentino Canone petitam eludat. Reponit itaque 1. in eo Canone per Eccleſiam intelligi ſupremos Principes, quorum dumtaxat auctoritate Eccleſia Leges quæ Matrimonium irritent, condere poteſt: 2. citatis Canonibus non definiri dogma, ſed tantum inveni diſciplinam, quæ iis ſolum in locis obligat ubi recepta eſt Tridentina Reformatio.

41 At primum illud commentum adeo a communi Orthodoxorum ſenſu alienum eſt, uti obſervat Tournelyus pag. 236. mirum ut ſit illud ejus in mentem venire potuiſſe. 1. Quia ſic a puero ſumus inſtituti, ut quoties de Legibus ab Eccleſia conſtitutis ſermo eſt, eas intelligamus quæ a Paſtorum auctoritate manant: idque multo magis de iis Legibus verum eſt, in quibus ſub anathemate decernitur non errare Eccleſiam, nōpote a Spiritu Sancto directam; quod quidem Apoſtolorum Succeſſoribus promiſſum eſt, nequaquam vero Principibus. 2. Quia Eccleſia, quam Tridentina Synodus in inſtituendis impedimentis non erraſſe definiit, ea ipſa eſt quam in iisdem inſtituendis erraſſe contendebat Lutherus. Hæc autem non alia erat Eccleſia, quam quæ primariis Paſtoribus conſtat. 3. Quia idem Lutherus in Principibus, & quidem ſolis, admittebat poteſtatem conſtituendi impedimenta Matrimonii diremptiva. Ergo nihil erat cur Tridentinum hanc Principibus poteſtatem expreſſo Canone aſſereret. 4. Demum, quia per Eccleſiam in utroque Canone ſupra citato idipſum debet intelligi quod in aliis Canonibus ubi idem Eccleſiæ nomen uſurpatur: Neque enim in re gravi variatur, ſine prævia monitione, ejuſdem vocaboli ſen-

ſus.

fus. Atqui Ecclesiæ nomen pro ipsis Pastoribus a sacra Synodo in aliis Canonibus constanter accipitur, puta Can. 15. Sefs. 6. ubi dicitur *claves datas esse Ecclesiæ*; Can. 12. Sefs. 24. ubi anathemate damnantur, *qui negant causas matrimoniales spectare ad Judices Ecclesiasticos*; Sefs. 25. in Decreto de Indulgentiis, ubi docetur *potestatem conferendi indulgentias a Christo Ecclesiæ fuisse concessam*: quibus certe in locis Ecclesiæ nomen pro Christiani Gregis Rectoribus supponit, ut apud Matth. 18. 17. *Dic Ecclesiæ: si autem Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus*.

Nihilo solidior est altera Launoi responsio: 1. quia definitio quæ ex verbo Dei scripto vel tradito probari potest, ad Fidem pertinet, non ad disciplinam. Atqui definitio Tridentina, ex verbo Dei scripto vel tradito definiri potest; ut constat ex probationibus nostris. 2. Quia definitio errori Lutheranorum contradictorie opposita, & Canonibus, quibus dogma continetur, cum poena anathematis inserta, dogma Fidei spectat, non merum disciplinæ caput. Atqui Tridentina definitio errori Lutheranorum contradictorie opposita est, &c. 3. Quia disciplinæ quidem est hæc vel illa constituere aut tollere impedimenta, uti pro variis temporum circumstantiis judicat Ecclesia; at decernere an Ecclesia jus & potestatem habeat hæc vel illa constituendi impedimenta, ad dogma necessario pertinet, & post definitionem tenendum est ut pars dogmatis: sicut ut dogma post definitionem tenendum est posse Matrimonium dumtaxat ratum Professione Religiosa dissolvi.

Solvuntur Objectiones.

Obj. 1. Qui ipse determinavit Matrimonii impedimenta, eadem nulli humanæ potestati determinanda reliquit. Atqui Deus ipse determinavit impedimenta, Levit. 18.

R. dist. min. Determinavit pro tempore Legis Mosaicæ, & quantum ad eos qui eidem Legi subjacebant, C. Determinavit in perpetuum, atque etiam pro Lege Christiana, N. Siquidem Leges circa Matrimonium a Deo sancitæ mere erant ceremoniales aut judicariæ. Atque eæ Leges & solos Judæos ligabant, & ad solum Legis Mosaicæ tempus erant duraturæ, prout diximus in Tract. de Legib. cap. 4. art. 2. sect. 5. & 6. Sed & de impedimentis Levitici 18. & 20. assignatis, vide quæ dicta sunt Tom. II. ubi de Dispensationibus, cap. 12. Ergo quamvis nonnulla sint impedimenta Juris divini, ut est *ligamen*; nonnulla etiam Juris naturalis, ut *amentia*, & juxta plures *impotentia*, quædam tamen Jure Ecclesiastico constitui potuerunt; præsertim cum Apostolus impedimentum *disparitatis cultus* aliquo modo instituerit.

Obj. 2. Potestas Ecclesiæ concessa in materia admodum gravidis Scripturæ auctoritatibus adstrui debet. Atqui potestas Ecclesiastica quantum ad gravem impedimentorum materiam nullo etiam levi Scripturæ testimonio adstrui potest.

R. 1. neg. maj. Duplex enim nobis morum atque fidei regula præscripta est, Scriptura nempe & Traditio, quæ in pluribus gerit vicem Scripturæ, & indubie adstruit id etiam quod tacet Scriptura. Atqui ex Traditione perpetua constat Matrimonium sic semper ab Ecclesia temperatum fuisse,

fuisse, ut illegitimum foret quoties Ecclesiæ Legibus adversaretur. Neque hinc culpata fuit unquam, aut culpari potuit Ecclesia, quæ *finis suos non transiit*, ut supra ex S. Optato dicebamus. Ergo.

- 47 R. 2. neg. min. Ut enim omittam exemplum Christi, qui impedimentum ligaminis constituit, nemini dubium est quin Apostolus his verbis, I. Corinth. 7. *Ceteris ego dico, non Dominus. Si Infidelis discedit, discedat*, aliquid constituerit longe fortius quam impedimentum disparitatis cultus; cum istud ut nunc est, Matrimonium dumtaxat contrahendum dirimat; illud vero, ut Apostolicum est, dirimat etiam contractum. Jam vero id possunt Apostolorum Successores, quoad Ecclesiæ regimen, quod ipsi potuere Apostoli. Unde ipsas quandoque Apostolorum Leges immutant, ut in iis patet quibus suffocatum & sanguinis esus prohibebatur. Ergo.

- 48 Idem, ut notat Auctor Operis de Re Sacramentaria, pag. 477. confirmari posse videtur ex his Matth. 16. 29. verbis: *Quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in cælis*, &c. Quæ Interpretes quidam antiqui non solum de potestate dimittendi peccata, vel censuris plectendi intellexerunt, sed & ad potestatem Matrimonium certis conscribendi conditionibus, quas ultra citraque consistere nequeat. Eoque forte sensu dictum est a Tertulliano, Lib. 2. ad uxorem: *Deus Pater Matrimonium ratum habet in cælis, ubi a Sacerdotibus consecratum fuerit in terris*.

- 49 Inst. 1. Christus nullam Ecclesiæ potestatem concessit, vel in substantias Sacramentorum, cum id Ecclesia ipsa agnoverit in Concilio Trid. vel in res mere politicas, cum Regnum Ecclesiæ, sicut & Christi, non sit de hoc mundo. Atqui si posset Ecclesia constituere impedimenta, jam & aliquid posset in substantias Sacramentorum; & ad minus posset aliquid in res mere politicas, quæ pleno jure spectant ad Principes.

1. Posset aliquid in ipsas Sacramentorum substantias. Quæ enim efficeret ut materia juxta institutionem Christi sufficiens, jam non sufficiat, ea sane aliquid & multum posset in substantiam Sacramentorum. Atqui Ecclesia efficiendo, v. g. ut jam non valeret Matrimonium inter quarti gradus affines, vel clandestine contractum, efficeret ut materia juxta Christi institutionem sufficiens, jam non sufficeret ad Sacramentum.

2. Ad minus posset aliquid in res mere politicas & civiles. Matrimonium enim ante omnia est contractus civilis, aut saltem civilem contractum ut sui basim ac fundamentum supponit. Atqui contractus civiles pleno jure spectant ad Principes. Ergo.

- 50 R. ad 1. neg. min. pro utraque parte, & dico 1. Ecclesiam, tamen si impedimenta constituere possit, nihil posse in substantiam Sacramentorum, nec eorum materiam immutare. Quod ut intelligatur, supponendum est 1. non omnem contractum, sed eum dumtaxat qui legitimus sit, esse materiam Sacramenti nostri; 2. Christum non prohibuisse quominus ab Ecclesia præscriberentur certæ quædam solemnitates, ex quarum defectu contractus desineret esse legitimus. His porro, quæ impugnari non possunt, præmissis, sic disputo. Ut Ecclesia materiam Sacramenti immutasse diceretur, necessum foret ut contractus legitimus jam non esset, ut olim erat, ejusdem Sacramenti materia. Atqui falsum est contractum legitimum non esse ut semper, materiam Sacramenti. Equidem per clandestinitatis impedimenta & alia ejusmodi factum est ut contractus qui

qui olim legitimus erat seu sufficiens, jam non sit legitimus; at non ideo magis immutata est ipsa Matrimonii materia, quam mutetur materia Eucharistiæ, si vinum a quopiam in acetum mutetur. Atqui nemo tunc dixerit mutari materiam Eucharistiæ. Ergo neque id dicendum in proposito. Ita ferme nodum hunc qui Tridentinos Patres diu exercuit, solvit Camillus Campegius, cui, reclamante licet Antonio Solifio, a sacra Synodo tandem applausum est, prout refert Pallavicinus, Lib. 22. Sed de hoc jam dictum in Tract. de Sacramentis in genere, cap. 22. p. 149. quod relegisse non pigebit.

Dico 2. Ecclesiam, licet impedimenta constituat, nihil ideo posse in res mere politicas. Si enim ob suam hanc potestatem Ecclesia diceretur invadere res mere politicas; vel quia Matrimonium esset res in se mere politica; vel quia ut basim sui necessarium supponeret contractum mere politicum. Atqui neutro ex capite repeti potest clamosa illa politicæ rei, seu temporaneæ potestatis invasio. Non ex priori, cum Matrimonium ex æquo sit Sacramentum & contractus; & longe potior in eo sit ratio Sacramenti, quam contractus. Non ex posteriori; 1. quia non magis ex eo quod Ecclesia Sacramentum irritando, civilem contractum per accidens irritet, sequitur eam etiam indirecte posse aliquid in res temporaneas, quam quia Principes contractum civilem irritando, per accidens irritent Sacramentum, sequitur eos indirectam ut minimum habere in res spirituales auctoritatem. Atqui ultimum hoc ipsum Adversarii sequi negant. Ergo & prius sequi negare debent. Sicut ergo Ecclesia, cum certa Festa indixit, ne cogitavit quidem de invadenda Regum potestate, licet servilia subditorum opera, a quibus abstinendum est diebus festis, sint quidpiam temporale; sic necdum impedimenta sanxit, Principum auctoritatem læsisse dicenda est. 2. Quia gratis asseritur contractum civilem, seu contractum, prout temperatur Lege civili, esse basim, fundamentum & materiam hujus Sacramenti: Nihil enim vetat quominus materia hæc in contractu humano, seu naturali, vel, ut alii loquuntur, in contractu mere spiritali reponatur. Et vero potest Matrimonium valere in ratione contractus civilis, nec tamen valere in ratione Sacramenti; sicut vice versa valere potest in ratione Sacramenti, nec tamen valere in ratione contractus. Valet quidem in ratione contractus civilis, si fiat juxta Principum Leges; nec tamen tunc semper valet in ratione Sacramenti, si nempe vel sine Sacerdotis ministerio in remotioribus Insulis celebretur, vel cum expressa Sacramenti non conficiendi intentione. Rursum vero valet in ratione Sacramenti, non autem in ratione contractus, si ab his fiat quos Ecclesia habet ut capaces Sacramenti; Princeps vero ut inhabiles ad contrahendum, quales sunt civiliter mortui, putz ad mortem per contumaciam, vel ad triremes damnati. Ergo perperam dicitur civilem contractum esse primariam hujus Sacramenti materiem.

Dicendum igitur cum Illust. Tutelenf. Antistite. Tom. 3. Explicationis, pag. 179. Matrimonium per se & ex natura sua, nec civilem contractum esse, nec spirituale; sed contractum naturalem, naturæ Lege, quæ Leges omnes, seu politicas, seu Christianas præcedit, directum. Id autem sic esse patet, 1. quia essentialis & primitiva Sacramenti Matrimonii materia debet

debet esse fixa & eadem omni tempore & loco; ut in ceteris Sacramentis liquet. Atqui contractus civiles qui Matrimonia regunt, nec fixi sunt; nec omni loco & tempore iidem. 2. Quia si Christus instituendo Sacramentum Matrimonii, eidem in materiam assignasset civilem contractum, vel contractum hunc in specie, vel contractum generatim, qualicumque foret. Atqui neutrum dici potest. Non 1. Neque enim Christus Sacramentum suum alligavit vel Legi Judæorum, quos sciebat ubique invisos esse, & quam nemo præter Judæos sequitur; vel Legibus Romanis, quæ polygamiam, divortia & alia pejora permittebant; & variis superstitionibus conjugia stipabant. Non 2. Si enim Christus contractum ut sic destinasset in Sacramenti hujus materiam, quisque loci in quo degit, ritum sequi deberet; proinde Fidelis apud Barbaros barbaro & antichristiano, idem apud Turcas Musulmano ritu contrahere teneretur; ut & olim apud Romanos Gentili Romanorum more. Atqui id falsum esse & impium nemo Christianus non videt. 3. Quia eadem esse nunc debet conjugii materia, quæ ab initio. Atqui ab initio materia conjugii non erat contractus civilis, quia non erant civiles Leges; sed naturalis, qui de se bonus est & legitimus. Ergo hodieque naturalis contractus est Sacramenti materia. Non nego contractum hunc naturalem aliquando perfici per Leges. Neque etiam nego contractum civilem esse integram materiam Sacramenti. Nego, & constanter nego, contractum civilem esse primariam & substantialem Sacramenti materiam. Nego proinde materiam Sacramenti politici legibus omnino subiacere. Hæcille.

53. Inst. 2. Quando Christus Matrimonium ad honorem Sacramenti erexit, hoc unum fecit, ut contractui, qualis ab exordio mundi institutus fuerat, vim gratiæ producendæ adjungeret. Atqui contractus ille erat, modoque est ab humana Lege independens. Ergo fatendum; vel substantiam contractus ab Ecclesia mutatam esse; vel omnino negandum est Ecclesiam, aliamve quamvis potestatem; frui jure impedimenta constituendi.

54. Confirm. Nulla Potestas valet irritum per leges suas facere contractum; quem natura ipsa, legibus omnibus superior, ratum declarat & sufficientem. Atqui natura valere declarat contractum qui a mundi primordiis valuit.

55. R. neg. min. Natura enim ita approbat contractus; ut eos tamen firmos esse nolint, si fiant contra Leges juxta ipsius naturæ dictamen constitutas. Sic natura per se solam unum hoc ad venditionum & donationum validitatem requirit, ut fiant ex mutuo ac libero Partium consensu; at permittit, quin & præcipit, ut, quo fraudibus & dolis aditus præcludatur, certæ a Principibus apponantur his, aliisque contractibus conditiones, quarum defectu corrumpantur. Pari igitur jure natura, ejusque Auditor Deus, unum id, rebus in se & præcise spectatis, ad Matrimonium exigit ut Partes libere in id consentiant. At simul jubet ut servantur solemnitates quæ ad occurrendum pluribus malis, deinceps ab auctoritate legitima præferuntur. Unde.

56. Ad confirmat. dist. Nulla Potestas irritare potest contractum, quem natura ipsa ratum declarat pro omni omnino casu, C. Quem natura ratum declarat pro eo solum casu, quo legitima auctoritas nullam ei appo-

suertit.

fuerit conditionem, N. Natura enim, quæ homines in hoc præsertim corruptionis statu, a Superioribus regi suadet, vult simul ut iis etiam jus naturale perficientibus obtemperetur. Unde sicut non omnibus, post Edictum Principis, venari licet, quamvis natura id omnibus permittat; sic nec omnibus qui a natura licentiam habent nubendi, post legitimæ auctoritatis sanctionem, nubere licitum est.

Obj. 3. Si credidisset Ecclesia penes se esse impedimenta constituere, non postulasset, imo nec passa esset suos ea de re Canones a Principibus politicis confirmari. Atqui postulavit tamen; ut patet ex Moguntina Synodo an. 813. quæ Canonum, quibus varia consanguinitatis & affinitatis impedimenta sanxerat, confirmationem a Carolo Magno supplex efflagitavit.

R. dist. min. Postulavit Ecclesia Canones suos a Principibus confirmari, id est rogavit ut eorum executio imperaretur a Principibus, C. Id est rogavit ut eis a Principibus tribueretur auctoritas quam per se habere non possent, N. Profecto si nihil in impedimentis possit Ecclesia, quia suarum de iis Sanctionum confirmationem a Principibus postulavit, nihil quoque poterit in iis quæ ad spirituales disciplinam, ad bonos mores, atque ad ipsam fidem pertinent; quia sua de his Decreta a Principibus, eo quem exposuimus sensu, confirmari precatæ est. Atqui absurdum consequens. Ergo & absurdum antecedens; eoque magis, quod, ut notat P. Dronin pag. 478. ex Conciliis præfatione constat, causas ad Matrimonium spectantes, non a Laicis Magistratibus, qui Synodo frequentes aderant, sed ab Episcopo *sacra dogmata diligenti studio perquirantibus*, discussas fuisse.

ARTICULUS SECUNDUS.

An Principibus competat potestas impedimenta dirimentia instituendi?

Certum est 1. a Principibus condi posse Leges, quæ civilem Matrimonii contractum irritent, id. est, vi quarum contrahentes, etsi valide quoad Ecclesiam contraxerint, adeo invalide coram exteriori foro contraxerint, ut & ipsi nullum jus ad dotem, successionemve habeant; & eorum filii eatenus a saculari Magistratu habeantur pro illegitimis. Patet id ex quotidiana Galliarum praxi circa Matrimonia filiorumfamilias sine paterno consensu inita.

Certum est 2. Principes non posse per Leges suas directe & quasi ex officio dirimere Matrimonium, quatenus Sacramentum est & ad effectus pure spirituales ordinatur. Sicut enim Ecclesiasticas Potestates ne indirecte quidem ad res temporales Principum sese extendit; sic nec Potestas secularis ad res spirituales. Ita idem pag. 484. qui, nisi fallor, monere poterat ne ipsam quidem Ecclesiam directe Matrimonium, quatenus Sacramentum est, dirimere posse; sed tantum indirecte, materiam ejus subtrahendo, prout articulo superiori diximus.

Questionis igitur præsentis nodus in eo est, an quemadmodum Ecclesia, cum impedimenta dirimentia statuit, materiam omnem conjugii tollendo, indirecte tollit Sacramentum, quod sine præexistente materia

teria stare non potest; sic & Principes, cum impedimenta contrahus civilis diremptiva constituunt, materiam conjugii adeo tollant, ut ex ejus defectu nullum sit & irritum Sacramentum?

- 62 Triplex porro est circa hanc controversiam Doctorum opinio. Prima plenam hanc & omnimodam potestatem sic adscribit Principibus, ut eam Ecclesie demat. Ita Launoius in Opere pluries citato, & recens Auctor Gallici Operis supra etiam appellati. Secunda sic adscribit Ecclesie, ut neget Principibus; sive quia huc ipsis nusquam concessa sit a Christo, ex quo Matrimonium ad Sacramenti honorem evexit, ut censent Pontius, Lib. 6. c. 2. Galeus Rubetensis (a) in Italia Episcopus, & alii plures apud Sanchem; sive quia potestatis hujus exercitium sibi reservaverit Ecclesia, & Principibus qui eam ex genere & natura sue dignitatis habebant, interdixerit, ut docent Sanch. Lib. 7. disp. 3. n. 3. & 4. & apud eum Ledesma, Henriquez, Victoria, &c. Tertia sic Ecclesie tribuat, ut Principibus etiam imprescriptibili jure competere existimet. Ita Petrus Soto, cujus hæc ex lect. 4. de Matrimonio verba refert & approbat Auctor Operis de Re Sacramentaria Italici typis impressi: *Nec debent ægre ferre Prælati, si sæculares Principes statuant quæ temporali paci necessaria julicarint. Nec est cur se illis opponant; sed permittant potius Matrimonium humanis legibus ordinari, cum officium humanum sit: & addant postea ipsi, si videbitur, quod ad bonum Religionis pertinet.*

- 63 Mediam hanc opinionem in Gallia sectantur plures, quos inter Gerbasius ejusque doctus & moderatus Approbator: eamque ut minimum teneri vult Parisiensis Senatus. Unde cum anno 1675. propositionem hanc in suo Vesperiarum Actu emisisset Jacobus l'Huillier: *Non audiendus quisque hanc potestatem (statuendi impedimenta dirimentia Matrimonium) Ecclesie eripit, ut Principibus sæcularibus eam adscribat; hunc & Gastonem Chamillard sacræ Facultatis Syndicum, agente Dionysio Talon, Regio causarum Astore, accersivit Curia, ut mentem suam ea de re aperirent. Extat tum in Notis ad Concilium Trid. quæ Racicoto attribuuntur, pag. mihi 276. tum & accuratius in recenti Opere de Matrimonio, pag. 81. & seq. Oratio tunc temporis a Talonio habita. Sit*

CONCLUSIO I. Possunt Principes quædam Matrimonium impedimenta statuere.

- 64 Prob. 1. Ex constanti Principum usu, qui varia variis temporibus circa Matrimonium sanxere impedimenta, quibus ipsa etiam Ecclesia non sponte minus obtemperavit, quam Tridentinæ de clandestinis conjugii Sanctioni adhærere Christiani Principes. Sane vero usum hunc deprehendet quisquis primoribus oculis pervolverit Titulos *De ritu nuptiarum; De jure dotium; De pactis dotalibus, &c. ff. & Tit. De nuptiis, De incestis & inutilibus nuptiis*, Cod. aliosque quos plures refert Gerbasius, part. 2. (b) ubi ex Cassiodoro narrat a Theodorico, Ostrogothorum Rege, bis dispensatum

(a) Rubi, seu Rubetum, civitas modica in territorio & sub Metropoli Bariensi Commariva in Opere cui titulus: *Tables Géographiques & Chronologiques de tous les Archevêchés & Evêchés de l'Univers. Rothomagi, 1700.*

(b) Fatendum tamen ex iis Textibus nonnullos esse qui videri possint non ipsam Matrimonii substantiam perimere, sed effectus ex eo prodire consuetos. Vide quæ dicta sunt de Matrimonii filiorumfamilias.

tum esse, semel cum viro nobili, qui contra vetitum Legis plebejam duxerat, semel cum sobrino, qui consobrinx ducendæ facultatem ab ipso expetiit.

Eandem fuisse consuetudinem Francorum Regum ab ipsis Imperii sui exordiis probat idem, non ex solis eorum Edictis, sed & ex Conciliis, quæ, ut Turonense II. Edicta illa honorifice recentent.

Prob. 2. brevi quidem, sed firma ratione, quam subindicat S. Thom. Lib. 4. contra Gentes, cap. 78. his verbis: *Matrimonium in quantum ordinatur ad bonum politicum, subjacet ordinationi Legis civilis: in quantum igitur ordinatur ad bonum Ecclesiæ, oportet quod subiaceat Regimini Ecclesiastico*; quibus utriusque Potestatis jura felici nexu uniuntur. Sicut ergo Ecclesia suos intra fines Matrimonium regere ac moderari valet, ut per eos Civitas Dei crescat in pietate; sic & Regia potestas, cum a Deo ad publicæ rei concordiam & pacem ordinata sit, Matrimonia, e quibus certe sælix Civium status summopere dependet, suo modo regere ac moderari potest.

Prob. 3. ex communiori eorum etiam Galliæ Theologorum sensu, qui minus in suspensionem venire possint; quales fuere III. Petrus de Marca, Carolus Merinvilleus in Opusculo pluries citato, p. 68. ubi & Ecclesiæ potestatem in statuendis impedimentis sine magna temeritate negari non posse asseverat, & eandem auctoritatem Principibus *citra dubium* competere declarat; Carolus d' Argentrè, Tutelensis Episcopus, T. 3. p. 194. His addi possint citati a Launoio magno numero Doctores, pag. 7. & seq. Verum tot in ejus Opere lapsus, obliqua tot & distorta ratiocinia nactus est & redarguit citatarum Observationum Auctor, ut ei, nisi post serium examen, quod temporis angustia non ferunt, fides haberi nulla possit.

Obj. 1. A factio ad jus, cum de auctoritate fallibili agitur, nihil inferri potest. Annon enim potuit sæcularis auctoritas usurpare jus dirimentia Matrimonia constituendi? An indubie a Deo erat auctoritas quæ polygamiam, divortia, aliosque hic peiores abusus induxit.

Deinde, Esto Principes politici impedimenta dirimentia legitime constituerint, dicam id factum per ipsam potestatem Ecclesiæ, quæ ea de re Principes interpellavit, ut qui non sine causa gladium portant.

R. non equidem semper a factio ad jus legitime concludi; unde male quis ex typo Constantii, Heraclii & Ecclæ argumentetur; at valere probationem a factio ad jus, cum & favet naturalis ratio, & iiquorum interest, de usurpatione non conqueruntur, imo factum laudant. Atqui 1. potestati Principum favet naturalis æquitas; cum hæc decernat ea quæ & quatenus politicum regimen spectant, a Principibus moderanda esse. 2. Nec de fictitia hac usurpatione conquesti sunt Ecclesiæ Pastores, tamen temeraria & iniqua Principum Edicta, qui decebat Evangelii libertate, redarguerint. 3. Illas Principum Sanctiones commendarunt Episcopi. Sic Concilium Lateranense I. Can. 5. legem qua prohibet consanguineorum Matrimonia, confirmat auctoritate Legis Civilis, quia, inquit Can. 5. & divine & sæculi Leges prohibent. (Tom. 10. Conc. pag. 88.)

Neque nocet quod politici Principes, in ipsa conjugiorum materia, potestate sua pluries sæde abusi sint. Nec enim quia Legislator in uno aut pluribus turpiter cecutit, ideo ab auctoritate sua excidit in legitimis; &

multo minus cum Decreta ejus ab Ecclesia sponte acceptantur.

- 71 Quod additur Principes impedimenta constituisse, quia id rogaverit Ecclesia, absque eorum juris præjudicio verum esse potest. Potest enim quis jure suo facere id quod ab alio idem jus, sed minus efficaciter possidente, facere rogatur.

- 72 Obj. 2. Matrimonium est Sacramentum. Atqui Sacramenta politicis Legibus non subjacent. Ergo.

- 73 R. dist. maj. Est Sacramentum, simulque & antea contractus naturalis & civilis, C. Est Sacramentum dumtaxat, N. Matrimonium, uti docet S. Thomas in 4. dist. 34. q. 1. art. 1. ad 4. tria habet, nempe quod sit officium naturæ, officium communitatis, & Sacramentum. *In quantum est officium naturæ, statuitur jure naturæ; & sic nihil obest quin ecclesiastico Juri subjaceat. In quantum est officium communitatis, statuitur Jure civili; eoque idcirco vel prohiberi, vel simpliciter irritari potest. In quantum est Sacramentum, statuitur Jure divino; & ideo ex qualibet dictarum Legum, naturalis politicæ, & divinæ, potest persona effici ad Matrimonium illegitima. Illud autem discrimen est inter Ecclesiasticæ & politicæ auctoritatis officium, quod prior per se intendat consecrationem Sacramenti, ne profanetur; posterior per se consulat bono civili: unde per accidens, & præter intentionem ejus non conficitur Sacramentum. Vide supra num. 52.*

- 74 Obj. 3. Ejus est impedimenta constituere, cujus est in eis dispensare. Atqui solius est Ecclesiasticæ Potestatis, &c.

- 75 R. dist. min. Solius est Potestatis Ecclesiasticæ dispensare ab impedimentis ecclesiastico vel utroque Jure constitutis, C. Jure tantum civili, N. Cum impedimenta vel ecclesiastico, vel utroque simul Jure constituta sunt, in his sola dispensat Ecclesia, quia juris sui partem, non Ecclesiæ, sed dispensandi, remittunt Principes. At nihil est absurdi, si iidem Principes in impedimentis propria auctoritate constitutis, eadem auctoritate dispensent; prout a Theodorico factum esse supra diximus, & a Regibus nostris non ita pridem fiebat, quantum ad Calvinianos Ecclesiæ potestatem nescientes, juxta hunc Edicti Blesensis articulum, n. 40. *Si Majesté ne veut aussi que ceux de ladite Religion qui auront ci-devant contractés, ou contracteront ci-après Mariages au tiers & quart degré, en puissent être molestés, ni la validité desdits contrats révoquée en doute, ni pareillement la succession otée ni querellée aux enfans nés ou à naître.* Quamquam posterius istud Decretum extra rem est, cum Calvinianorum Matrimonia rationem non habeant Sacramenti; de quo solo agitur in præsens.

- 76 Obj. 4. Si Matrimonii impedimenta Principum potestati subjaceant, poterunt qui extra eorum ditionem aufugient in alienam, ubi eadem impedimenta non vigent, valide contrahere; ut possunt duo Galli clandestinum in Anglia conjugium inire, quia ibidem non viget Lex Tridentina. Atqui absurdum consequens: Alioqui Monachus & Monialis; qui ambo confugient in Angliam, ibidemque nefariæ quidem, sed tamen valide nubent, quandoquidem hic nihil potestatis habeat Catholicus Princeps cui subjacebant.

- 77 Respondet idem Auctor novi Tractatus de Matrimonio, pag. 336. istud utriusque apostatæ conjugium ubique pro invalido habitum iri, quia
uter-

utroque solemniter continentiam vovit, adeoque hanc, quocumque fugiat, servare tenetur vi divinæ Legis, quæ proinde in hoc casu Matrimonium istud irritum facit. Suam hanc responsionem confirmat ille, tum exemplo, seu debitoris, qui summam pactam ubique debet, seu servi, qui & post fugam Domini sui esse pergit; tum ex eo Deuter. 23. *Cum votum voveris Domino Deo tuo, non tardabis reddere. Quod semel egressum est de labiis tuis, observabis, &c.*

Verum responsio hæc difficultatem non solvit. Etsi enim qui continentiam vovit, ubique observare debet id quod semel egressum est de labiis ejus, proinde graviter peccat nubendo, non tamen ex natura rei invalide nubit. Nec dubium est quin sub Mosaica Lege valide nupfisset, licet sacrilege; quæ post continentiae votum nupfisset; ut singulis diebus apud nos valide nubant, quæ non obstante castitatis voto nubunt.

Nec nocent summæ ex chyrographo debita, vel servi fugitivi exempla. Non summæ debita, quæ nec licite nec valide in alium transferri potest. Non servi fugitivi, qui non secus ac latro crumenam subripiens, ex natura rei sui ipsius furtum facit. Cum e contra ex unanimi Doctorum sensu, qui corpus suum Deo per votum castitatis simplex spondit, dominium illius in alium valide transferre possit: qui vero idem Deo per solemne castitatis votum consecravit, ex communiori simul ac veriori Jurisperitorum ac Theologorum sententia, valide quidem illud transferre nequeat, sed ideo solum quia resistit Lex Ecclesiæ, jam pluries per ejusdem Ecclesiæ dispensationem sublata.

Dicendum igitur quædam esse impedimenta, ut Ordinis & solæmnis voti, quæ politica Legi nullatenus subiaceant. Unde potest quidem Sinesium Imperator Christianam Fidem a ditionibus suis excludere; at si admittat, necessum est, nisi aliud faveat Ecclesiæ, quod numquam faciet, ut Sacerdotes continentia perpetuaë mancipatos admittat. Potest pariter Christianus Princeps, si Cælo victimas suas pro nutu vocanti contradicere velit, nullos in Regno suo Monachos vel Sacerdotes pati; at si utrosque admittere volet, necessum est ut ad Ecclesiæ mentem admittat, proinde nuptiarum incapaces. Id equidem ægre fert prædicti Tractatus Auctor, qui tertiam ad summum Monachorum partem in Gallia retineri velit, & serio computat quot inde liberi annos intra decem prodituri sint. Sed erat aliquid quod antea tentaret, nempe ut ad nuptias adigeret trecenta ad minus hominum millia, qui in Regno cælibes vivunt. Sic enim intra decem annos eam habebit Civium multitudinem, ex qua futurum confidit ut tantus agriculturæ atque commercio honos accrescat. Sed hæc plus satis adversus declamatorem qui evanescit in cogitationibus suis, qui Tridentinum Concilium Catholicis omnibus venerandum fuggillat, qui ejus circa immaculatam Deiparæ Conceptionem Decreta maligno dente carpit, sed, quod fastum sit, non periculoso, &c.

Sed quid juris, si Princeps approbet conjugium quod irritaverit Ecclesiæ, vel irritet ab eadem Ecclesiæ approbatum?

R. in primo casu valiturum juxta nos Matrimonium illud, non quidem in ratione Sacramenti, sed in ratione contractus, nisi fiat contra primitivas Leges, quas uti conditionem præambulam a futuris Fidelibus exigit Ecclesiæ. Unde nequidem in ratione contractus legitimi, si proprie loqui-

velis, staret Matrimonium Sacerdotis ex sola Principis lege conjugati. In secundo autem casu non staret Matrimonium in ratione contractus politici, seu politici effectus parturientis: staret tamen in ratione Sacramenti, ut liquet ex Matrimonii eorum qui ad mortem condemnati effugerunt.

CONCLUSIO II. Jam pridem ex pietate Principum, eorumque in Ecclesiam reverentia, exercitium dirimentia impedimenta constituendi, soli Ecclesiae reservatum est; ita ut rupto etiam quoad civiles effectus conjugio, stet tamen foederis & Sacramenti substantia, nisi accedat concursus Ecclesiae.

- 82 Prob. ex factis pluribus. Chilpericus an. 577. Prætextatum Rothomagensem Episcopum, eo quia Matrimonium contra Leges benedixisset, his coram Episcoporum cœtu verbis increpavit, teste Gregorio Turonensi, Lib. 5. cap. 18. *Quid tibi visum est, o Episcopo, ut inimicum meum Mero-vechum .: cum amica sua, id est cum patruī sui uxore conjungeres? An ignavis eras quæ pro hac causa Canonum Statuta sanxissent?* Ergo jam a sexto sæculo Principes non a civilibus Edictis, sed a Statutis Canonum; Matrimonii invaliditatem repetebant.
- 83 Childebertus circa an. 595. incestas conjunctiones, agebat: *Per prædicationem Episcoporum jussimus emendari.*
- 84 Carlomannus an. 743. in Hipitinenſi Conventu, cap. 3. *Similiter, inquit, præcipimus ut, juxta Decreta Canonum, adulteria, & incesta Matrimonia, quæ non sunt legitima, prohibeantur, & emendentur Episcoporum judicio.*
- 85 Carolus Magnus eadem exempla secutus est, tum quod se ipsum, cum sui a filia Longobardorum Regis divortii causam ab Ecclesia dijudicari voluit; tum & quod Subditos suos, cum in Capitularibus suis Pontificum nomine loquitur, non suo. Lib. 5. Capitularium, cap. 5. & 6. nulla quæ de Matrimonio dixerat, confirmat quia sic Gregorius sentit. Ibid. cap. 7. *De propinquis; id est de consanguineorum Matrimonio, juxta Constituta SS. Patrum, & juxta Decreta Canonum judicetur.* Lib. 6. cap. 96. postquam declaravit raptorem inter & raptam non esse Matrimonium, *Sacri Canones, inquit, non solum raptores, sed etiam omnes eorum cooperatores, eisque consentientes anathemate feriunt. Et cap. 178. Ut deinceps, sicut Ecclesiastici Canones prohibent, nullus Deo devotam virginem, nullus sub Religionis habitu consistentem, &c. illicito connubio, aut vi, aut consensu accipiat.*
- 86 Carolus Calvus Matrimonia Francorum cum Normannis nulla esse voluit, quia a Summis Pontificibus interdicta essent. Si autem, ait in Edicto Pistensi, cap. 31. *de istis partibus in illis feminis maritum, aut maritus feminam accepit, illud conjugium, quia non est legale neque legitimum, sicut Leo in Decretis suis & S. Gregorius in Epistolis monstrant, dissolvatur.*
- 87 Mitto plura id genus, quæ de sæculo in sæculum dabit Gerbasius in Tractatu citato. Pauca hic quæ in idem conspirant, facta recensere sufficiat. Dum subsisteret magnum illud schisma, quod annis totis 40. perduravit, Carolus VI. cui neutram dissidentium Pontificum partem amplecti propositum erat, & cum eo Regni status, sanxerunt ut in casibus ubi moris erat ad Apostolicam Sedem recurrere, ad majorem Pœnitentiarium, si quid in iisdem casibus posset, recurreretur; sin vero ad Provincialia Concilia. Ergo longo tunc usu receptum erat & firmatum, ut ma-

ut matrimonialis quælibet dispensatio Juris tantum ecclesiastici foret.

Ludovicus XII. non nutu proprio, sed uno Apostolicæ Sedis judicio, suum cum Joanna Ludovici XI. filia Matrimonium dissolvi curavit. 88

Idem antea factitarum erat, ut patet ex historia tum Judithæ Caroli Calvi filiz, quæ a Balduino Comite rapta erat; tum divortii Lotharium inter & Thetebergam; tum separationis Roberti Regis a Berta consanguinea sua, quam contra Canones duxerat. 89

Et is quidem mos adeo convaluit temporum lapsu, ut Reges quique Christianissimi unum id habuerint in votis, ut ineunda suis a Subditis Matrimonia aduersus leges Canonum celebrarentur. Ita in primis per Edicta sua Henricus II. an. 1556. Carolus IX. ann. 1561. art. 9. Henricus III. art. 40. Edicti Blesensis, Henricus IV. an. 1606. Ludovicus XIII. an. 1639. & variis in Edictis Ludovicus ille Magnus, qui jura sua mouerat, atque contra omnes tuebatur. 90

Confirm. 1. quia neminem fugit Oratores Gallos Regis Christianissimi nomine a Tridentinis Patribus postulasse ut Matrimonia, seu clandestina, seu invitis vel nesciis parentibus a filiis familias contracta in irritum mitti juberent: quod quantum ad prius caput concessum est; quantum ad posterius, graves ob causas quæ ferme jam non vigent; est denegatum. Ergo vel id persuasum habebant S. Thomæ in 4. dist. 42. q. 2. art. 2. ad 4. *Prohibitio Legis humane non sufficeret ad impedimentum Matrimonii, nisi interveniret Ecclesiæ auctoritas; vel saltem existimabant impedimenta solo civili Jure inducta, pluribus nunc obnoxia fore incommotis.* 91

Confirm. 2. Quia in celebri de qua superius Cleri Declaratione an. 1635. circa invaliditatem Matrimoniorum, quæ sine Regis consensu ineuntur a Principibus Regiz Familiæ, iis præsertim quos proxime tangit regia successio, duo statuunt principia Episcopi nostri; 1. *posse impedimentum dirimens sola Imperiorum consuetudine institui; 2. consuetudinem illam debere esse rationi consentaneam, antiquam, legitima præscriptione firmatam, & ecclesiastica auctoritate munitam.* Idem declaraverant Facultatis Parisiensis Doctores ab Episcopis quinque nomine Comitiorum consulti. Sed de consuetudinis vi quantum ad impedimenta, dicam articulo sequenti. 92

Confirm. 3. Quia Reges sollicitè semper id quod temporale est & politicum in Matrimoniis, ab eo quod divinum est & Sacramentale distinxerunt. Unde, prout jam observavimus, cum declarasset Ludovicus XIII. art. 39. Edicti ann. 1629. *Non valide contrahi Matrimonia contra tenorem Edicti Blesensis; istud, non valide contrahi, supplicante Clero Gallicano; ad effectus duntaxat civiles pertinere, nomine Regis renuntiatum est.* Aliunde vero semper caverunt idem Christianissimi Principes, ne temporaria sua potestas in iis quæ ad connubia spectant, a quopiam cuiuscunque ille sit dignitatis, vel digito tangatur. Hinc Bullas Legatorum, quibus amplissima facultates ab Apostolica Sede tribui solent, suos intra limites coarctant. Sic Em. Cardinalis Farnesii Bullas suis, ut ajunt, patentibus Litteris temperavit an. 1539. Franciscus I. hac clausula: *Pourron aussi qu'il ne pourra exercer jurisdiction, soit par lui, ou par ses Delegates, sur nos Sujets Laïcs, soit en matiere de faux ou usure, separation des Mariages, quant aux biens, petition de dot:* Latine sic: *Ita ut jurisdictionem, nec per se, nec per delegatos suos exercere valeat in Subditos nostros,* 93

sive in crimine falsi, sive in usura materia, sive in separandis conjugibus quoad bonorum communitatem, sive quoad petitionem dotis, &c. Extat de verbo ad verbum eadem formula in Parisiensi an. 1547. Senatusconsulto, quo Cardinalis S. Georgii facultates restringuntur. Hec postquam retulit Compilerator Probationum quibus asseruntur Ecclesie Gallicane libertates, Tom. 2. pag. 967. sic prosequitur: *Nous ne laissons pas pour cela de reconnoître sans difficulté, que lorsqu'il s'agit du droit du lien & du Mariage en soi, & qu'il est question de sçavoir s'il doit tenir, ou non, en tant qu'il est Sacrement, c'est matiere purement Ecclesiastique.*

94

Ex quibus colliges tam amico nexu ad impedimenta Matrimonii concurrere utraque Potestatem, ut plane vanescat ingens illud dissidii periculum, quod Opratus Gallus imminere præfagebat: Quod videris elegantem Libellum, quo connubialis Edicti an. 1639. a Ludovico XIII. emissi iustitiam vindicat Isaac Habertus, Paris. Doctor, & Vabrensis Episcopus.

95

Obj. cum Launoio: Tempore Yvonis Carnotensis, qui communis Ecclesie Launoii, rum Gallie Magister fuit; quique anno solum 1115. octogenarius diem obiit, Matrimonia ex solo civilium Legum usu dirimebantur. Patet id,

F. 358.

quia Yvo, part. 9. Decreti, cujus titulus: *Inter quas personas incesta copulatio: inter quas legitime nuptie fiant*, non aliis quam Institutionum Justiniani & Pandectarum textibus utitur. 2. quia idem Yvo Epist. 129. ad Gaufridum Vindocinensem Comitem, qui in uxorem ducere volebat Vicecomitissam Blesensem, cujus ille consanguineus erat: *Tibi mando*, inquit, *& per legem Christianam interdico fœdalis & incestas nuptias, quas nec lege poteris defendere, nec legitimos de his heredes suscipere.* Atqui nuptias defendere, nihil est aliud quam eas ad Legum Civilium normam contrahere. 3. Quia in Epist. 134. ad Dainbertum, Senonensem Archiepiscopum; de alio casu sic statuit Yvo: *Quidquid pater nascente virgine surrexit, cum ad annos rationales perducta est, nisi ipsa virgo consentiat, etiam vivente patre secundum Leges irritum erit. Unde in Legibus Romanis Justiniani Imperatoris ita habetur: „ Sponsalia sicut nuptie consensu filias contrahentium, & ideo sicut in nuptiis, ita & in sponfalibus filias familias consentire „ oportet. „ Ubi, ait Launoius, Matrimonium quode loquitur, secundum leges irritum esse scribit, Yvo civiles, non Ecclesiasticas. Concinunt alia ejusmodi apud Yvonem Plura, & ibid. apud Launoium. Ergo non est tam longe repetenda origo potestatis quam Ecclesie affingimus.*

16, p. 360.

R. ad 1. neg. ant. quod ex nullo Launoii argumento rite consequitur.

96

Non ex primo. Tum quia Yvo, juxta morem eorum qui Leges compilaverant, varia ex omni Jure refert Decreta, e quibus quædam nusquam in usu fuerant, quædam seu contrario usu, seu contrariis Legibus certissime abrogata erant, tum quia si per Leges e Civili Jure per Yvonem collectas judicare licet, Decreta civilia fuisse Matrimoniorum normam; a fortiori judicandum erit Canonicas Leges eorundem Matrimoniorum regulam fuisse. Cum Yvo nona hac Decreti sui parte, quam objicit Launoius, quatuor ad summum Cæsarei Juris capita exscribat; e monumentis vero Ecclesiasticis capita referat non minus quam 124.

97

Non ex secundo, ex quo quidpiam adversus Ecclesiam inferre, soli reservatum erat Launoio: namque 1. ut scitque observat Gerbasius, p. 160. non in eo loci loquitur Princeps, sed Episcopus ad Principem, & quidem summa

summa auctoritate : *Tibi mando* ; 2. neque is Matrimonium interdicat Gaufrido ob legem politicam , sed ait , *Per Legem Christianam* interdicat frales nuptias . 3. Instar Judicis diem reo dicit : *Statuemus* , inquit , *tibi diem & locum* , quatenus ad discussionem venias , & Sententiam quam Lex Christiana distaverit , super tali desponsatione recipias , 4. Demum excommunicationem comminatur , nisi Pastoris voci obtemperet : *Quod si aliter incipitum tuum adimplere presumpseris* , excommunicationem incurres , & infamiae notam non evades . Hic porro omnia concurrunt Ecclesiastica jurisdictionis momenta ; mirumque quod *Legis* vocem ad politicam flectat Launojus ; cum hanc semel & iterum ad *legem Christianam* Yvo determinet .

Non ex tertio , quod misere & immaniter truncavit Launojus . En 98
Yvonis textum , qualis est . *Hoc paternitati vestrae respondeo* , quod & natura disposuit , & Lex tam Ecclesiastica , quam mundana firmavit ; quia quorum per conjugalem copulam unum debet fieri corpus , eorumdem pariter animorum debet esse consensus : *Quidquid ergo pater nesciente Virgine juraverit* , cum ad annos rationales perducta est , nisi ipsa consentiat , etiam vivente patre , secundum leges irritum erit . Unde Papa Nicolaus Hincmaro scribit Episcopo : *Sufficiat per Leges solus eorum consensus* , de quorum conjunctionibus agitur ; qui consensus solus in nuptiis si forte defuerit , cetera omnia , etiam cum ipso coitu , frustrantur , Joanne Chrysostomo Magno attestante , qui ait : *Matrimonium non facit coitus , sed voluntas* . Unde etiam in Legibus Romanis Justiniani habetur , &c. Ut supra . Jam Launoio fide , qui eos textus unde plus juvatur Ecclesia , adversus Ecclesiam detorquet . Argumentatur Yvo ex Lege , tum naturali , tum ecclesiastica ex Nicolai . & Chrysostomi textibus desumpta , hisque postremo loco ex juris abundantia subnectit Justiniani Legem ; & ecce in Launoii centone sola comparet lex Justiniani . Apage , malae fidei hominem de ceteris , quae in longum nos traherent , adi Gerbasium . Optem rebus denuo pensatis , ut materiam hanc demum pertractet aliquis nulli Partium studio alligatus , unique veritati serviens .

ARTICULUS TERTIUS.

An consuetudo impedimenta inducere possit , vel auferre ?

Consuetudo , uti dictum est in Tractatu de Legibus , Cap. 7. definitur 99
a S. Isidoro : *Jus quoddam moribus institutum* , quod pro lege suscipitur , ubi deficit lex , & quandoque etiam ubi est lex ; quia cum consuetudo alia sit secundum legem , alia praeter legem , alia contra legem , quae ipsam abrogat , non omnis consuetudo supponit praevium legis defectum .

Constat apud omnes , 1. consuetudinem quocumque scandali metu 100
adjutam nullas habere vires ad dissolvendum conjugium semel valide initum ; utpote quod vinculum sit juris naturalis & divini .

Constat 2. posse per consuetudinem a Pontifice approbatam induci 101
impedimenta Matrimonium postea contractum dirimentia , atque Jure Canonico constituta auferri : Quia hujusmodi consuetudo vim habet Pontificiae Constitutionis .

- 102 Constat demum valere consuetudinem, quæ vel ad tempus impediatur Matrimonium, vel illud ad tempus separet, non quia invalidum sit, sed in poenam, eo quod adversus legitimam prohibitionem initium sit: id enim facere potest prohibitio consuetudinis, quod hominis prohibitio. Hæc autem vel ad tempus conjugium impedire, vel ad tempus separare potest.

Tota igitur quæstio in eo est, an consuetudo vim habeat nova faciendi impedimenta Matrimonium dirimentia; & inducta prorsus auferendi, idque ignorante etiam Pontifice, atque etiam si nullum ex continuatione impedimenti oriatur scandalum. Hic autem scinduntur Doctores ob varios Juris Canonici textus, qui non ita facile conciliari posse videntur. Sit

CONCLUSIO. Consuetudo, modo legitima sit, potest impedimenta inducere, potest & auferre. Tres sunt partes.

- 103 Prob. 1. pars, 1. ex Cap. finali *De consuetudine*, ubi sic Gregorius IX. *Licet longæve consuetudinis non sit vilis auctoritas, non tamen est usque adeo valitura, ut vel juri positivo debeat præjudicium generare, nisi fuerit rationabilis & legitime sit præscripta.* Ergo si rationabilis sit & legitime præscripta, poterit juri positivo derogare, antiquam Legem abrogando, proinde & novam inducendo.
- 104 Confirm. Quæ alias Leges Ecclesiasticas inducere potest, & nova inducere impedimenta. Atqui consuetudo. Potest enim, ut advertit Sanch. Lib. 7. disp. 4. n. 11. nova indicare Festa & jejunia: potest etiam quempiam ad Beneficium reddere inhabilem, ex Cap. *Cum olim*, *De cleric. conjugat.* Ergo.
- 105 Prob. 2. ex cap. 3. *De cognat. Spirituali*, ubi interrogatus Alexander III. an filii duorum compatrum, per quorum neutrum parentes ad compertitatem venerunt, licite Matrimonium contrahant, sic respondet: *Da his te volumus consuetudinem tuæ Metropolitanæ Ecclesiæ, vel aliarum circumpositarum inquirere & diligentius imitari: ita quod si ejusdem Ecclesiæ consuetudo habeat inter eos non sustinere conjugium fieri, nec factum firmitatis robur habere; tu simili modo in Ecclesia tibi commissâ conjugium hujusmodi fieri non permittas; & si quos taliter conjunctos inveneris, juxta earumdem Ecclesiarum consuetudinem ipsos separare ab invicem non omittas. Verum si de consuetudine habeatur, ut talia conjugia permittantur in Ecclesia tua, dissimulare poteris, &c.* Ergo toleratur, vel non valet Matrimonium, prout ei favet vel repugnat locorum consuetudo.
- 106 Prob. 3. ex citata superius S. Basilii Epist. ad Diodorum, ubi hæc: *Principio igitur, quod in ejusmodi rebus maximi momenti est, morem qui apud nos est objicere possumus, quo scilicet more quædam Matrimonia pro nullis habebantur.* Quod & confirmat generalis ea D. Augustini regula, Epist. 36. ad Casulanum: *In his rebus de quibus nihil statuit Scriptura divina, mos populi Dei, vel instituta Majorum pro lege tenenda sunt: De quibus si disputare voluerimus, ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio, &c.*
- 107 Prob. 4. Quia Bannorum promulgatio, in multis Angliæ & Galliæ locis, ut Parisiis, Bellovaci, &c. ante Concilium Lateranense IV. item & impedimentum criminis occulti, prius speciali locorum consuetudine iisdem in locis vigerunt, quam solemnî Ecclesiæ Lege instituta sint.

Prob. 5.

Prob. 5. Quia Matrimonium Gastonis, fratris Ludovici XIII. cum 108
Margareta Lotharinga, vi solius Galliarum consuetudinis, quæ prima-
riorum Regiis Sanguinis Principum connubia, absque Regis consensu
celebrata, pro invalidis habet, nullius esse momenti iudicatum est a
Clero Gallicano; & ideo in Castro Meudonis an. 1643. annuente de-
um Rege instauratum coram Parisiensi Archiepiscopo, sub hac tamen,
quæ dubii aliquid habet, formula: *Et ego conjungo vos in Matrimonium
in quantum opus est, in nomine Patris*, &c. quam historiam fufe recenset
in citato toties Tractatu Launoius, pag. 426. & seq.

Prob. 2. pars, quæ longe plus habet difficultatis quam præcedens, ut 109
videris apud Sanchez, cit. disp. 4. n. 13. Prob. inquam 1. quia generatim
statuit Gregorius IX. laudato jam cap. fin. *De consuetudine*, consuetudinem,
modo rationabilis sit & legitime præscripta, vim habere derogandi Legi
positivæ, de qua sola agitur in præsentî. Atqui fieri potest, quod præci-
pue negant Adversarii, ut consuetudo statutum Lege impedimentum au-
ferens, rationabilis sit, proinde legitime præscribatur. Ut enim consuetu-
do antiquum impedimentum tollens, rationabilis esse possit, satis est 1. ut
consuetudo sicut vim sic & honestatem Legis habeat: 2. ut Lex nova Le-
gem antiquam, qua impedimentum aliquod statuabatur, rationabiliter
abrogare possit. Atqui 1. nemini dubium est quin consuetudo, ut habens
vim Legis, necessario honestatem ejus habere possit: 2. neque minus con-
stat posse antiquas de certis impedimentis Leges per novas vel abrogari
prorsus, vel restringi, prout in consanguinitate & affinitate, seu carna-
li, seu spiritali, factum est a Conciliis Lateranensi IV. & Tridentino. *Trid. c. 2.*
Ergo sicut impedimenta hæc restrinxerunt ecclesiasticæ Leges, quia doce-
bat experientia multitudinem prohibitionum noxiam esse animarum sa-
luti; sic & eadem restringere potuisset consuetudo. Si autem restringe-
re ob animarum salutem; ergo & eadem de causa prorsus tollere.

Prob. 2. Quia ex communi sententia, quam ibid. tradit Sanchez, n. 8. 110
potest consuetudo personas alioquin habiles ad Matrimonium, ad idem
inhabiles facere. Ergo contrario jure potest inhabiles ad ipsum redde-
re ejus contrahendi capaces. Atqui fieri ultimum istud non potest, nisi
tollendo impedimentum: & hoc Collator Parisiensis, tom. 2. pag. mihi
54. dicit evenisse in impedimento raptus, quo quidem conjugia pluri-
bus sæculis irritata fuere; postmodum vero non item, donec ope Trid.
Conciliî revixit. Et vero quis Legum finis, nisi utilitas publica. At-
qui fieri potest ut quod uno quodam sæculo populis utile erat, iisdem
temporibus lapsu fiat noxium. Ergo si sensim contraria prævaleat con-
suetudo, cessabit Lex, quæ cessat cessante fine suo.

Prob. 3. pars, nimirum quod consuetudo, ut circa impedimenta vim 111
habeat Legis, legitima esse debeat: Prob. inquam, quia consuetudo il-
legitima non tam est consuetudo, quam corruptela, ut loquitur Inno-
centius III. cap. 5. *De consanguin.* &c.

Ut autem legitima sit consuetudo, certæ ad eam requiruntur condi-
tiones, de quibus satis actum est cit. Tract. de Legibus, pag. 391. & seq.

Obj. 1. contra 1. part. Male tribuitur consuetudini id quod consuetu- 112
do per se facere non potest. Atqui consuetudo non potest per se ad Ma-
trimonium facere inhabiles eos qui Jure Canonico ad ipsum habiles sunt; sed
tunc

tunc tantum cum consuetudini, seu potius violationi consuetudinis annexum est scandalum, quod ex Matrimonio contra receptum morem contracto suboriretur. Unde Alexander III. cit. cap. i. *De cognat. spirit.* ubi duobus compatarum filiis Matrimonium permittit, subdit hæc notanda: *Nisi consuetudo Ecclesie hujus quæ scandalum generet, aliter se habere noscatur.* Ergo non ipsa consuetudo, sed vitandi scandali necessitas, impedimenta constituit.

- 113 R. ad 1. neg. min. Neque enim Jus Canonicum exigit, sed tantum permittit ut Matrimonia certis in gradibus contrahantur. Hoc autem interdiciere potest consuetudo; sicut interdiciere potest ne populus certæ die serviliter laboret, quia non præcipiebat Ecclesia, sed tantum permittebat, ut iis diebus serviliter laboraretur. Idque eo magis æquum est, quod Ecclesia identidem quædam permittat quasi ad dicituriam cordis, aut saltem quæ tolli desiderat: & sic consuetudo invexit disparis cultus impedimentum, quod in vestrum esse gaudet Ecclesia.
- 114 Neque absolute opus est ut scandalum juvet consuetudinem, quæ novum inducitur impedimentum. Sicut enim consuetudo non legitime præscripta non induceret impedimentum, licet ex violatione ipsius sequeretur scandalum grave, quod tunc pro passivo, ad quod Leges non attendunt, haberetur; sic nec consuetudo, suis quibuscumque conditionibus vestita, haud inducit impedimentum, licet forte citra scandalum violari possit. Unde Cap. fin. *De consuet.* ad eam solum, quo Legem novam faciat, vel receptam antiquet, requiritur ut *rationabilis sit & legitime præscripta*. Cum autem consuetudinis, quæ has conditiones possidet, violatio ex natura sua scandalum generet, merito scandali rationem haberi voluit Alexander III. non ut per se necessarii, sed ut, quod in his moralibus sufficit, constanter annexi. Ita Sanchez; ib. n. 11. Salmanticenses, Tract. 9. cap. 11. num. 23.
- 115 Saltem, inquires, ad inductionem novi impedimenti necessaria est Pontificis, vel ad minimum particularis Ecclesie approbatio. Atqui eo ipso non tam consuetudo, quam approbatio illa, impedimentum constituit. Ergo.
- 116 R. dist. maj. Necessaria est approbatio vel expressa & formalis, vel virtualis & tacita, C. Formalis & expressa, N. Porro tacite consentit Superior, non tantum cum videt nec contradicit, sed dum etiam consuetudinis nescius jam ab ipso, vel a jure superiori determinatum est, ut consuetudo quævis rationi consentanea, & per certum tempus observata vim Legis haberet. Ita iidem, quibus concinit Parisienfis Collator, T. 2. p. 48. Unde caute invigilandum a Superioribus ut varias quæ passim grassantur consuetudines resciant, iisque, dum sunt tempus, reluctentur; ne demum in Legem evadant, prout mandat Alexander III. cap. *Super eo*, 3. *De cognat. spirit.* Atque id eo verum est magis, quod licet censeant plures consuetudinem a Laicis solis absque Clericorum concursu in hac impedimentorum materia induci non posse, eo quia nihil in ecclesiasticis Legibus possint seculares; id tamen alii forte plures negant cum Aversa, Palao & Salmanticensibus, ibidem, num. 25. quia cum materia consuetudinis spectat ad Laicos, possunt hi per se consuetudinem illam inducere; unde & Jejunii ac Festi consuetudinem introducere valent: neque id sua tunc, sed Superioris aucto-

auctoritate efficiunt, qui generalem invehendæ consuetudinis licentiam per Leges suas concessit.

Obj. contra 2. part. 1. id Capituli *Quod super, 5. De consang. & affin.* 117
Ne intra gradus prohibitos Matrimonium contrahatur, debet publice inhibere, & præsumptores ecclesiastica districtione punire, non obstante consuetudine, quæ dicenda est potius corruptela. Unde sic: Ut consuetudo vim habeat abrogandi Legem, debet ad minus a Superiore tacite esse approbata. Atqui cum Legislator ipse consuetudinem omnem Legi contrariam reprobatur, eamque habet pro corruptela, quod in dicto Cap. facit Innocentius III. haud certe eam tacite etiam approbat. Ergo.

R. neg. min. prout generatim statuit in Cap. prædicto reprobari consuetudinem omnem Legi primitus sancitæ contrariam; quia Caput illud intelligi potest, 1. de consuetudine non præscripta: 2. de consuetudine cui hæcenus pars sanior Cleri obstitisset: 3. de consuetudine, cui nulla gravis causa suffragaretur. Non ideo autem quia consuetudines hujusmodi pro corruptelis habet Pontifex, ideo omnes omnino reprobatur, atque eas etiam quæ gravibus juvantur causis, seu postmodum supervenientibus, seu antiquis, sed quæ Legislatori non satis expositæ fuissent: quod egregie probat Lex *Si hominem, 30. ff. Mandati.* Et vero istæ voces: *Non obstante quacumque consuetudine*, non habent vim majorem quam Jus scriptum pro speciali aliquo casu. Atqui consuetudo contra Jus illud speciale prævalere potest. Ergo & contra Legem prædictis vocibus expressam.

Obj. 2. Ex cap. fin. *De consuetud.* ut consuetudo Juri positivo derogat. 119
 necessum est ut sit honesta & rationabilis. Atqui consuetudo contra Legem Ecclesiæ nunquam honesta esse potest. Ea enim solum honesta est & rationabilis consuetudo, quæ nec Leges violat, nec a Legibus damnatur. Atqui consuetudo contra Ecclesiæ Leges, & easdem violat, &c.

R. 1. Consuetudo Legi positivæ cullibet, adeoque & Ecclesiasticæ, 120
 derogare potest ex objecto textu. Ergo ex eodem textu fieri potest ut consuetudo Legi Ecclesiasticæ contraria, sit, saltem aliquando, honesta & rationabilis.

R. 2. eam ad minus consuetudinem redargui non posse, quæ bona fide 121
 contra Legem inducitur. Multas porro sic induci, suffragante absentia vel obsecantia Pastorum, aut ancipiti Doctorum sensu, nemonegaverit; non quod ad præscribendum contra Legem sola sufficiat ignorantia Legis, ut vulgo docent Canonistæ, sed quia ex ignorantia factum est ut inciperet consuetudo, quæ jam citra grave scandalum abrogari non possit.

R. 3. dist. min. Consuetudo adversus Ecclesiæ Legem scienter inducta, 122
 non potest esse rationabilis in Principio, C. in decursu & post legitimam præscriptionem, N. Peccant itaque dubio procul qui consuetudinem Legi hæcenus vigenti adversam inducunt sine Superioris consensu. At ubi ea semel tempore per Leges ad præscriptionem definito invaluit, ac demum transivit in consuetudinem tacite approbatam, jam nihil Lex contra eam roboris habet, nec peccant qui eandem sequuntur. Neque, ajunt hic Salmanticenses N. 34. debent curare posteri an majores consuetudinem hæc licite vel illicite introduxerint; sed ei, utpote quæ jam vim habeat Legis, & ad minus tacite approbata sit, inherere possunt, (post certum bonæ fidei suæ tempus, quod plures decennium constituunt) quanquam non
 definit

defunt qui præscriptionem hanc mala etiam fide inchoari posse credant cum Anacleto Reiffenstuel ad Tit. 4. Lib. 1. n. 143.

- 123 Inst. Si consuetudo adversus Legem induta, non obstante mala fide majorum contra Legem præscribere possit, hæretici qui jam nihil dubii circa sectam suam habent, ab universis Ecclesiæ Legibus, vi hujusce præscriptionis immunes erunt. Falsum consequens.

- 124 R. neg. maj. Quia ea solum consuetudo adversus Legem præscribere potest, quæ rationalis fuerit. Atqui rationabiles non sunt hæreticorum consuetudines; tum quia ex originem ducunt ex pertinaci contra Fidem Catholicam errore, & directe in contemptum sanctæ Matris Ecclesiæ, ejusdemque Capitis, Christi in terris Vicarii, tendunt: tum quia ratio. ni non congruit consuetudo, per quam rumpitur nervus Ecclesiasticæ disciplinæ, impeditur morum reformatio, debita extinguitur obedientia, ministratur licentia peccandi, deformatur universalis Ecclesiæ status. Has porro esse consuetudines hæreticorum soli negant hæretici.

- 125 Obj. 3. Ex Cap. *Nemo*, cod. *De sent. & inter. om. judic. Non exemplis, sed Legibus judicandum*. Atqui admissa consuetudinis vi, exemplis judicaretur, non Legibus.

- 126 R. Cum Glossa in Leg. *De quibus*, ff. *De legibus*, vel in casu nostro non judicari exemplis, sed consuetudine, quæ ubi præscripta est, transit in legem; vel exemplis multorum judicari posse, licet non possit unius exemplo judicari. Ad cujus intellectum.

- 127 Nota cum Canonistis in Tit. IV. Lib. 1. Decretalium, consuetudinem nec ab una tantum persona, nec ab imperfecta Communitate, qualis est privata familia, induci posse, sed neque a mulieribus; tum quia *Lex est commune præceptum, virorum prudentum consultum*, ex Leg. 1. ff. *De legib.* Consuetudo autem est lex non scripta: Tum quia Legem aut quid Legi æquivalens inducere, eorum est tantum qui legislativæ potestatis capaces sunt, & officium aliquod publicum habent; quod feminis non competit. Quod autem hinc deducit Gobat, Moniales nulla consuetudine ad Horarum recitationem teneri, nihil pro praxi concludit, tum quia Moniales ad Officii recitationem vi Legis Ecclesiasticæ tenentur; tum quia sicut Monialium Communitas accedente Superioris approbatione expressa vel tacita capax est condendi novam aliquam Legem vel Statutum; ita & eadem concurrente approbatione, consuetudinem, quæ vim Legis obtineat, inducere potest. Ex quo sequitur, quod docet Collator Andeg. Tom. 2. p. 22. impedimenta per generalem unius etiam Diœcesis usum induci posse.

- 128 Quæres an metus cadens in virum constantem excuset a culpa eum qui cum impedimento, seu prohibente, seu dirimente, Matrimonium init & consumat. Ratio dubitandi est, quod ex communi Theologorum sententia Leges ecclesiasticæ non obligent cum gravis damni, ac præsertim vitæ periculo.

R. ne ipsum quidem mortis certissime & actu inferendæ metum impedire posse, ne contractum in his circumstantiis Matrimonium sit nullum & irritum. Ita Suarez, Lib. 5. de Legibus, cap. 22. & apud eum Cajetanus, Medina, Soto, & Navarrus. Ita etiam Sanchez, Lib. 4. disp. 15. quem & vide Lib. 7. d. 5. ac demum fusc Antoninus Heislenger, part. 2. cas. 12. Ratio est,

est, quia licet, regulariter loquendo, Lex ecclesiastica non obliget cum vitæ periculo, attamen cum eo etiam, ex communi Doctorum sententia, obligat, quando non in favorem privati præcipue, sed in gratiam boni publici sancita est. Atqui Leges quæ Matrimonia cum aliquo impedimento, imo sine impedimento quocumque, sed cum & ex gravi metu facta, irritant, in gratiam boni publici sancitæ sunt, sicut eæ quæ simoniam ecclesiasticam prohibent: Et ratio est, quia si metus valida faceret Matrimonia cum impedimento dirimenti contracta, facile a scelesto quocumque eluderentur graviora impedimenta; quia ad id satis esset malum grave ac ipsam mortem comminari. Unde valerent Matrimonia non modo inter consanguineos & affines, sed raptorem inter & raptam, atque etiam sine Parocho & Testibus contracta: quæ quantum publicæ rei bono nocerent nemo non intelligit.

Et hæc ratio probat non valere Matrimonium ex gravi metu sine quocumque impedimento contractum; quia Lex vim ac metum pro dirimente impedimento constituens, nullam ab Ecclesia exceptionem habet seu in Lege ipsa, seu in alio Jure. Nec solide responderetur, impedimentum metus in favorem metum passi introductum fuisse; tum quia & præcipue magis introductum est in gratiam Reipublicæ, quam ejusmodi Matrimonia turbis opplerent & lacrymis; tum quia raptus impedimentum etiam in favorem raptæ inductum est: nec tamen stabit Matrimonium raptorem inter & raptam, durante raptu, quocumque ex metu contractum.

Sed num. igitur tenebitur puella mortem pati, ne cum impedimen- 129
to quocumque contrahat?

Respondent Sanchez, Lib. 7. disp. 5. n. 3. & 4. Ægidius Coninch, disp. 28. n. 37. & 39. & alii ex Neotericis non pauci, eum qui ex gravi metu (modo non incussio in odium Fidei vel Religionis) Matrimonium contrahit, si vere & ex animo contrahat, nullatenus peccare: si autem fide, peccare venialiter, (*nisi restrictione mentali aut æquivocatione utatur.*) Ratio est, inquit, quia in secundo casu nihil est mali præter mendacium officiosum, nisi accedat juramentum. In primo autem casu nequidem occurrit mendacium, cum omnia vere & ex animo peragantur.

Verum doctrina hæc pro posteriori fidei consensus parte rejicienda est. 130
Ut enim omittam æquivocationum & restrictionum doctrinam a Christiana Doctrina jam exulare, constat pro veniali haberi non posse mendacium, quo coram Deo in materia gravissima asseritur ut verum quod omnino falsum est, & irritum redditur Sacramentum. Atqui in hoc casu coram Deo, &c. Quod enim regunt Adversarii Matrimonium tunc temporis non ab ipso contrahente irritum fieri, sed jam ab Ecclesia irritatum esse, mera est subtilitas quæ per se ipsam corrumpit. Sane enim ad Sacramenti invaliditatem concurrat, qui eidem materiam ineptam sciens & volens præbet. Ergo ut mortaliter peccat, qui etiam mortis metu se se a Sacerdote cui illud, absolvi patitur; sic & in presenti. Adde quod sic consensum præstans aut finiens, se se probabili exponat periculo Matrimonium illud consummanti; quod licet a nonnullis concessum sit, ita abhorret a vero, ut statuat idem Coninch, ibid. n. 43. *Talem potius eo casu mori debere, quam consummare Matrimonium, nisi possit mutare mentem; ita ut sine respectu ad metum hominis libere velit contrahere;* quia alias

consummatio esset mera fornicatio. Quamquam (& id est bellum probabilitatis opus). paulo post, propter Doctorum auctoritatem contraria opinione in gravi necessitate: uti permittat in locis ubi Tridentinum non est receptum.

131. Quod autem attinet ad eum qui, quamvis ex gravi metu, sincere tamen & ex animo contrahit, neque etiam is a gravi peccato immunis supponi potest, nisi ignoret suum hunc contractum per Leges irritari, adeoque bona fide agat. Ratio est, quia si sciat certo contractum hunc suum prorsus irritum esse, fieri nequit ut vere intendat contrahere. Ergo necessario fit, nisi animum mutet, & ex nolente volens evadat, ut ineptam Sacramento materiam præbeat.

ARTICULUS QUARTUS.

De Impedimentis dirimentibus in specie remissive.

132. **I**mpedimenta Matrimonium dirimentia quindecim recensentur, his expressa. Versibus:

*Error, conditio, votum, cognatio, crimen,
Cultus disparitas, vis, Ordo, ligamen, honestas,
Amenis, affinis, si clandestinus, & impos;
Si mulier sit raptā, loco nec reddita tuto.
Hæc sociandā vetant connubia; facta retractant.*

133. Et quidem male, quia prætermittitur ætas, quæ minus bene ad impotentiam revocaretur. Unde tertius Versus sic refici possit:

Junior, affinis, demens, secretus, & impos.

Ex iis porro impedimentis nonnulla sunt Juris naturalis, quæ hoc Versu indicantur:

Mens ægra, & conjux, vis, error, ineptia, sanguis.

At dubitant nonnulli an ineptia, seu impotentia, invictum a natura obicem Matrimonio apponat. Idem de ligamine & vi seu metu dicendum, & multis in casibus de sanguine.

134. Impedimenta Juris tantum Ecclesiastici Versibus sequentibus exhibentur.

*Ordo sacer, votum, necnon sponsalia firma;
Atque duplex crimen, quadruplex cognatio, raptus,
Si Baptisma deest, ætas, testes, Parochusve.*

Quæ valeant ut poterunt: defectus enim Baptismi nec Matrimonium quodcumque impedit, nec Matrimonium ut Sacramentum impedit ecclesiastico Jure, sed divino.

Quoniam vero quæ ad impedimentorum praxim attinent, satis ex-

pendianus in secundo hujus Operis Volumine, & paulo aptius in Gallico de Dispensationibus Tractatu, nihil est cur hæc in præsens repetamus. Quædam tamen ibidem omissa circa originem impedimentorum conditionis, voti & Ordinis disputabimus.

SECTIONO PRIMÆ.

De errore personæ & conditionis.

CUM error personæ Matrimonium ex natura rei dirimat, non est quod in indaganda ejus origine immoremur. Major est difficultas de errore conditionis servilis.

Fuere qui crediderint impedimentum servitutis a D. Paulo reprobatum fuisse his ejus verbis, tum I. Corinth. 7. 39. *Cui vult nubat, tantum in Domino*; tum Galat. 3. 28. *In Christo Jesu non est servus, neque liber*. In priori enim textu, aiebant, viduæ cuilibet permittit Apostolus, ut *cui vult nubat*: ergo permittit ut etiam ancilla ingenuum, vel ingenua servum ducat. In posteriori autem statuit nullum esse in Lege Christiana servum. Ergo servitutem abolet.

Verum neutra hæc ratio intentum probat. Non prior; tum quia jubet Apostolus viduam nubere in Domino: non nubit autem in Domino, quæ non nubit secundum Leges justæ sancitas; tum quia sanciret Apostolus ut viduæ quemcumque etiam consanguineum & affinem, modo non in gradibus divina Lege prohibitis, ducere liceret; adeoque pleraque quæ nunc vigent impedimenta reprobaret: Id autem quis opinetur? Non posterior: sensus enim Apostoli est in Christo, id est quantum ad effectum Baptismi, nullum inter Judæum & Græcum, inter masculum & feminam, inter servum & liberum esse discrimen; non vero pares nunc esse omnium quantum ad cetera omnia conditiones: alioqui male jam ab Ecclesiæ incunabulis servos a sacris Ordinibus, imo & feminas exclusisset. Sit itaque

CONCLUSIO. Impedimentum conditionis Lege civili antiquissima inductum, ab Ecclesiâ prioribus sæculis approbatum est: non tamen in eodem gradu ubique viguit. Nunc autem, præsertim in Gallia, collapsum est.

Prob. 1. pars. Quia servitutem a Julio Cæsare in Matrimonii impedimentum constitutam fuisse rite colligitur ex Papiniano, qui exeunte secundo Ecclesiæ sæculo scripsit. Sic ille Leg. 6. *Ad Legem Juliam de adulteriis coercendis*, Lib. 48. ff. tit. 5. *Inter liberas personas adulterium stuprumve passas Lex Julia locum habet: quod autem ad servas pertinet, non habet locum*. Atqui Julius Cæsar non alia de causa noluit servas Lege contra mulieres adulteras lata comprehendere, quam quia illarum conjunctionem non habuit pro vero Matrimonio; quod & docet Lex 23. Cod. ad *Legem Juliam*.

Idem eodem sæculo docuit Jurisconsultus Paulus, Lib. 2. Sent. recept. tit. 19. n. 3. ubi: *Inter servos & liberos Matrimonium contrahi non potest, potest contubernium*. Porro contubernium Romanis idem erat ac concubinatus, ut advertit in prolixo Tract. Gibert, pag. 6.

Eandem disciplinam firmavit Justinianus, Novel. 22. ubi hæc: *Si vero ab initio putaverit aliquis liberæ jungi personæ, illa vero famula postea decla-*

declaratur existens, non dicimus solvi Matrimonium, sed ab ipso initio neque Matrimonium fieri.

- 140 Prob. 2. pars, 1. ex S. Basilio, qui in Epist. Canon. ad Amphiloq. sic loquitur Can. 40. *Quæ præter domini sententiam se viro tradidit, fornicata est: quæ autem postea libero Matrimonio usa est, nupsit. Quare illud quidem fornicatio, hoc Matrimonium: Eorum enim qui sunt in alterius potestate pacta conventa nihil habent firmi.*

- 141 S. Leo, Epist. 92. ad Rusticum Narbonensem, cap. 4. *Non omnis mulier viro juncta, est uxor viri, quia nec omnis filius est heres patris: Nuptiarum autem fœdera inter ingenuos sunt legitima, & inter æquales. Et rursus: Ancillam a toro abjicere, & uxorem certæ ingenuitatis accipere, non duplicatio conjugii, sed profectus est æquitatis.*

Idem sanxere Concilia plura, ut Aurelianense an. 541. Can. 21. Tolertana III. & IX. Verberienſe, & alia quæ dabit ibid. Gibertus.

- 142 Prob. 3. pars. Impedimentum servitutis secundum se totum tria verbat: 1. ne servus etiam servam duceret: 2. & magis ne serva ingenuo nuberet, & vicissim: 3. ne, ubi servo, seu servam, seu liberam consentientem, ducere licitum erat, id unquam posset absque obtento domini consensu. Atqui nusquam impedimentum hoc ubique viguit secundum totum hunc suum rigorem.

- 143 1. Quia ne ipsa quidem servorum conjugia ubique simpliciter interdicta erant, ut patet ex Prologo in Casinam Plauti, ubi sic: *Sunt hic & Romanis, quos credo nunc inter se dicere: servine uxorem ducent. At ego ajo hoc fieri in Græcia & Caribagini, & in Apulia.* Unde dubium forsan videri possit an S. Basilius servorum Matrimonia vi Cæsareæ Legis irrita declararet; annon vi Legis ad illius normam ab Ecclesia instituta. Idem statueret videtur Julius I. cujus hæc referunt verba Burchardus, Lib. 9. c. 18. *Yvo, part. 8. c. 156. Gratianus, XXIX. q. 2. c. 3. Omnibus nobis unus est Pater in Cælis. Si autem omnes unam Dei Legem habent, ergo sicut ingenuus dimitti non potest, sic nec servus semel conjugio copulatus ulterius dimitti poterit.* Negat quidem Gibertus, pag. 9. textum hunc esse Julii; at sine fundamento. Melius cum Gratiano dixeris eum intelligi de servis quorum conditio utrique contrahenti nota erat. Verum plus aliquid exigit contextus. Ceterum fatetur Gibert non deesse omnino testimonia, quæ servorum connubia approbent.

- 144 2. Quia saltem post Justiniani tempus passim receptum fuit, ut non tam servitus, quam error, seu ignorantia servitutis, conjugium dirimeret. Sic enim sancit ille in Novella, quam refert Yvo, part. 8. cap. 36. *Si quis per errorem ancillam mulierem duxerit uxorem, liberam eam esse putans; vel ex contrario, si libera mulier servo per errorem juncta sit, posteaque veritas reperta fuerit, dicendum est omnino nuptias non constituisse.*

- 145 Prob. 4. pars. Quia jampridem defuit servitus in Gallia, & ut minimum a tempore Ludovici X. cognomento Hutini *. Hinc tritum illud: *Regum nostrorum Coronam, Coronam esse gloriæ & libertatis.* Unde quisquis Galliam ingreditur, juris esse sui incipit.

Imo nec nulliter quoad Sacramentum contrahunt, qui vel triremibus in perpetuum, vel morte ex contumacia damnati sunt, prout ex Auditoribus nostris dixi Tom. 2.

De Impedimento Voti & Ordinis.

Votum adjungimus Ordini propter multam utriusque connexionem: sic tamen ut quæ ad utrumque spectant, sublesto calamo expediamus. Una hic quaestio, quæ scilicet utriusque impedimenti sit epocha.

Quod ad votum spectat, non agitur in præsens de eo quod simplex ¹⁴⁶ dicitur: sed de solemni, quod nempe vel olim coram Episcopo, illud Ecclesiæ nomine ratum habente fiebat, vel nunc in Religionibus appro-
batis juxta præscriptos ritus emittitur.

Istud porro voti genus nonnisi pluribus post Ecclesiam natam seculis ¹⁴⁷ Matrimonium diremisse docent Collatores Parisiensis, T. 2. L. 3. & Andegavensis, T. 2. p. mihi 207. Ulterius progreditur Gerbasius, p. 406. & votum solemne non ante duodecimum seculum dirimentibus impedimentis certo annumeratum fuisse docet. Eadem est recentis quem alibi citavimus Scriptoris opinio, p. 149. ubi &, quo tendit potissimum, probare nititur impedimentum istud solis a Principibus institui potuisse.

Illam præcitati utriusque Collatoris opinionem dure redarguit, & te- ¹⁴⁸ meritatis infirmulat illust. Turelensis Episcopus, T. 3. p. 459. & solemne votum divino Jure Juri naturali innixo Matrimonium dirimere asseverat.

Eandem utrique eidem Scriptori notam affigit idem doctissimus Præsul, eo quia horum prior existimet Ordinem sacrum non ante duodecimum seculum dirimentibus impedimentis annumeratum esse; posterior vero scripserit incertum esse num idem Ordo sacer prioribus Ecclesiæ seculis impedimentum dirimens fuerit in Occidente; licet fateantur ambo Matrimonium sacris Clericis jam ab initio fuisse prohibitum. Optandum sane ut eruditus Præsul geminam hanc quaestionem penitus tractasset. De hac nos paucis. Sit itaque

CONCLUSIO I. Votum solemne, seu, ut in præsens intelligimus; votum non privatim, sed conscio & acceptante Episcopo factum, Matrimonium jam ab Ecclesiæ primordiis dirimit.

Prob. 1. Votum quod constanti usu Matrimonium ratum diremit, a ¹⁴⁹ fortiori contrahendum dirimere debuit. Atqui votum solemne usu constanti. Minor liquet ex dictis supra, p. 146. Major prob. tum quia quod rumpit vinculum jam existens, a fortiori rumpere debet futurum; tum quia aliqui potuisset Thecla quæpiam, fracto prioris conjugii nodo, castitatem ad menses aliquot vel annos profiteri, & subinde novum inire Matrimonium, illicite quidem, sed tamen valide. Id autem quis concipiat?

Prob. 2. ex Traditione. S. Basilius in Ep. Canon. can. 8. sic loquitur: ¹⁵⁰ *Canonicorum*, id est, ut supra interpretatus est Balsamon, Clericorum, Monachorum, & Sanctimonialium, *fornicatio pro Matrimonio non reputetur sed eorum conjunctio divellatur.* Et can. 18. *Virgo*, quæ ejurata Regulari Professione nubit, *adulteræ judicio subijcitur.* Atqui hic non agitur de sola quoad torum separatione, uti perperam tradit recens Auctor, pag. 169. sed de Matrimonii per se invalidi rescissione. Quod enim pure ac simpliciter vocatur fornicatio & adulterium, quod pro Matrimonio non

reputatur, non quoad torum modo, sed quoad fœdus rescinditur. At qui ex S. Basilio Monachorum conjunctio, &c. Ergo, nisi aliud invicte postulent loci & temporis circumstantiæ, quod in præsentî locum non habet, Basilii textus de omnimoda nullitate intelligi debet.

- 151 Concilium Carthaginense IV. an. 398. Can. 104. *Nam si, inquit, adultera coniuges reatu sunt viris suis obnoxia, quanto magis viduæ, quæ religionistatem mutaverunt, crimine adulterii notabuntur, si devotionem, quam Deo sponte, non coacte, obtulerunt, libidinosa corruperint voluptate, atque ad secundas nuptias transitum fecerint?*

- 152 Concilium I. S. Patricii, an. 450. habitum: *Virgo, inquit, quæ voverit Deo, si permanet casta, & postea nupserit carnalem sponsum, excommunicationis sit donec convertatur. Si conversa fuerit, & dimiserit adulterium, penitentiam agat, & postea non in una domo, nec in una villa habitent.* Atqui his in Canonibus simpliciter adulteræ dicuntur, quæ post Religionem solemniter professam nubunt; neque Deo & Ecclesiæ reconciliari antea possunt, quam adulterium suum dimiserint: quæ verba ex communium hominum intellectu non metaphorice & de adulterio spiritali, sed de proprie & simpliciter dicto accipi debent.

- 153 Confirm. Quia si viduæ vel virgines post votum suum nubendo, sacrilege tantum, non autem invalide nupsissent, erat quidem cur excommunicationi & penitentia subicerentur, non autem cur a conjugibus suis in perpetuum sejungerentur: sicut neque nunc ab iis separantur, quæ in secularibus Sodalitatis simplex castitatis votum emisere. Sane vero exigebant bonum prolis, & timor lapsus novi, ut iisdem per dispensationem succurreret Ecclesia, prout Bonifacio Comiti succurrit Augustinus. Atqui tamen ubique fixa lege constituunt Canones, ut quæ Deo solemniter se se tradiderunt, ab adulteris suis conjugibus divellantur. Ergo

- 154 Mitto innumeras Ecclesiæ Leges, quæ, uti Concilium Calced. an. 451. Can. 16. statuunt, *Virginem quæ se Domino Deo dedicavit, similiter & Monachum, non licere Matrimonio conjungi*; &c. Respondet quidem Adversarius Matrimonia hæc illicita declarari, sed non invalida. Quasi videlicet necessum sit ut singuli quique Canones invalidi nomen usurpent; nec congrue locutus sit Joannes Baptista, cum Herodi dixit Marci 6. 18. *Non licet tibi habere uxorem fratris tui.*

- 155 Quin & censent viri graves, Thomistæ præsertim, Matrimonium Jure ipso naturæ per solemne votum dirimi; 1. quia qui rem suam alicui donavit, donatione ab isto acceptata, jam non potest eandem rem alteri donare, præsertim in usum contrarium; quia per donationem acceptatam rei sic datæ dominium amisit. Atqui homo per solemne votum donat & tradit Deo corpus suum ad perpetuam continentiam; eaque traditio a Superioribus Ecclesiæ acceptatur. Nempe, inquirunt, illud est discrimen inter votum simplex, & votum solemne, quod votum simplex sit nuda promissio; votum autem solemne sit simul promissio & traditio acceptata; promissio quidem fructuum arboris, continentia scilicet, paupertatis & obedientia; traditio vero arboris; seu personæ voventis ad emittendos hujusmodi fructus 2. Quia Trident. Sess. 24. Can. 9. declarat Matrimonia Clericorum in sacris, & Religiosorum esse irrita propter legem Ecclesiasticam vel votum; illa scilicet propter legem Ecclesiasticam,

ita

ista propter votum. Atqui, ajunt, distinctio hæc locum non haberet, si Regularium vota sola Ecclesiæ Lege, non autem ex natura sua Matrimonium dirimerent.

Hæc tamen opinio ab aliis pluribus rejicitur; tum quia in votis simplicibus Jesuitarum vera semper fuit ipsius traditio, neque tamen vota hæc semper vim habuerunt Matrimonii dirimendi, ut docet Pontius, Lib. 7. cap. 8. n. 9. tum quia sicut qui se uxori per Matrimonium tradidit, potest se valide tradere Religioni, ita ut traditio posterior non irritet priorem, quæ consummato semel Matrimonio indissolubilis est; sic & attentæ rei natura potest quis se valide tradere Religioni, & tamen se in usum plane disparem tradere uxori. Sed de his adeundi Doctores, qui quæstionem hanc fusius versant; atque inter eos Grandin, disp. 2. de Matrim. cap. 4. art. 2. Pontius, Lib. 7. cap. 17. &c.

Obj. 1. Cum eodem Pontio, cap. 15. & seq. S. Cyprianus, Epist. 62. Edit. Pamelii, & 4. Edit. Pearsonii, sic loquitur: *Quod si ex fide se Christo dicaverint, pudicæ & castæ sine ulla fabula perseverent, ita fortes & stabiles præmium virginitatis expectent: si autem perseverare nolunt, vel non possunt, melius est nubant, quam in ignem delictis suis cadant.* Atqui hic Cyprianus Matrimonium permittit Monialibus, quæ in continentia perseverare nolunt, vel non possunt. Ergo harum Matrimonia jure primitivo non erant irrita.

R. 1. Ad summum ex eo textu sequi, Cyprianum de Collegarum aliquot suorum consensu, prædictas virgines, quæ post promissam Deo castitatem in eodem lecto pariter cum masculis detectæ fuerant, a voto castitatis, tum & Religionis dispensasse. Ex eo autem quod Moniales ab hisce votis dispensari potuerint, non sequitur eadem neutiquam fuisse impedimenta Matrimonii diremptiva. Hodie enim Matrimonium dirimunt, & tamen dispensationem admittunt, uti probavimus Tom. I. part. 2. cap. 5.

R. 2. Neg. min. & dico cum Pamelio esse eo in loco sermonem de virginibus quæ simplex, uti nunc loquimur, votum castitatis emiserant, non de velatis, quarum votum erat solemne. Scilicet enim virgines de quibus agit S. Martyr, cohabitabant cum masculis, promiscua cum ceteris balnearia adibant, divitiis & opibus pollebant aliquando, nullo certo utebantur habitu, adeo ut Cypriano in superfluos earum ornatus insurgendum fuerit. Ii porro, quidquid regerat Pontius, non sunt Virginum Deo solemniter sacrarum characteres. Et vero quis solemne castitatis votum Cypriani oculis adeo modicum fuisse credat, ut iis quæ ipsum emisissent, nuptias permiserit, quoties vel non possent, vel, quod damnabilius est, *nolent perseverare*? Ergo palam est Cyprianum non agere de proprie dictis Sanctimonialibus, imo nec forte de virginibus quæ perpetuo continentia nexu se ipsas obstrinxissent; sed quæ firmum ejus propositum exhibuissent, seu, ut ab initio loquitur Cyprianus, quæ *semel statum suum continenter & firmiter tenere decreverant*. Quantum autem distet professio castitatis ab ejusdem proposito, nemo est qui ignoret.

Obj. 2. Augustinus, Lib. de bono viduitatis, cap. 10. & 11. (Tom. 6. p. 375. & 376.) eos redarguit qui Monialium conjugia habebant pro adulteriis. Sic enim loquitur num. 13. *Proinde qui dicunt talium nuptias non esse*

nuptias, sed potius adulteria, non mihi videntur satis acute ac diligenter considerare quid dicant. Fit autem per hanc minus consideratam opinionem, quæ putant lapsum a sancto proposito seminarum, si nupserint non esse conjugia, non parvum malum, ut a maritis separarentur uxores, quasi adulteræ sint, non uxores; & cum volunt eas separatas reddere continentia, faciunt maritos earum adulteros veros, cum suis uxoribus vivis alteras duxerint. Et n. 14. Quapropter non possum quidem dicere a proposito meliore (id est a publica castitatis professione) lapsas, si nupserint, feminas, adulteria esse, non conjugia: sed plane non dubitaverim dicere, lapsus & ruinas a castitate sanctiove, quæ vocetur Domino, adulteriis esse peiores. Unde sic; Loquitur eo loci Augustinus de veris Monialibus. Atqui harum tamen Matrimonia negat adulteria esse; unde eas a viris quibus fracta voti fide nupserunt, separari non patitur. Ergo.

161 Respondent aliqui 1. cum Erasmo, Pamelio & Lindano, Opusculum de bono viduitatis, non esse Augustini. Verum opinio hæc, quam modestè carpent PP. Benedicti ibid. pag. 368. nullo, quod assensum eliciat, momento innititur.

162 Resp. 2. alii cum S. Bernardo, Lib. de præcepto & dispensat. Cap. 17. n. 51. p. 520. ita quidem sensisse Gregorium Augustinum: at rectius? ipsi viderint. Utique fuerunt Augustini tempore, qui nuptias hujusmodi personarum, non conjugia, sed adulteria esse dicerent; fuerunt qui negarent. Augustinus ab istorum partibus stat, sed an eas egregie tueatur, ut censet Launoius, p. 249. nec Bernardo constitit, nec aliis pluribus constat.

163 R. 3. Neg. maj. & dico cum Episcopo Tuteleni Augustinum de iis loqui, seu virginibus, seu viduis, quæ emissum a se simplex castitatis votum publico quodam indicio, puta certi cujusdam habitus gestatione, manifestaverant; sed non eo usque progressæ erant, ut votum illud coram Ecclesiâ, acceptante Episcopo, emitterent. Tale, juxta nonnullos, erat votum quod fecit & misere fregit Comes Bonifacius. Atqui votum illud nusquam solemnè fuerat, ut patet ex Augustini ad ipsum Epistola 220. Tom. 2. pag. 812.

164 Obj. 3. Si Religiosa Professio Matrimonium jam a prioribus Ecclesiæ sæculis diremisset, non dubitatum fuisset circa medium sæculi duodecimi, an invalidum, nec ne, foret Matrimonium a Monacho professò contractum. Atqui tamen de hujus Matrimonii invaliditate tunc temporis dubitabatur. Siquidem S. Bernardus, qui an. 1153. diem clausit, ea de re sic loquitur, Epist. 76. non ad Artaldum Pruliacensem Abbatem, sed ad Abbatem, Canonicorum S. Petri de Monte, (Edit. Mabill. pag. 77.) Periculosum quidem est & fortassis illicitum, hominem post diutinam in domo & habitu Religionis conversationem ad sæculum rediisse: quique prius, & adhuc priore uxore sua vivente ac consentiente, fortissime ac diutissime continentiam tenuit, secundis rursus amplexibus se ineptissime atque inonestissime implicasse. Quia tamen publice ac solemniter juxta morem ceterorum hominum, & sine querela vel calumnia ipsum qualecunque conjugium celebratum fuit; non nobis videtur tutum, illum illam non consentientem dimittere, nisi prius Episcopalis auctoritatis vel consilio fretum, vel imperio, aut certe Ecclesiastico canonicoque judicio. Ergo.

165 R. 1. Nihil mirum, si viri etiam graves in casibus quæ rarissime con-

contingunt, ancipites hæreant. Quoties in hunc modum hærese Augu-
stinus, D. Thomas, D. Bonaventura; Quoties etiamnum incerti varias
in partes abeunt Theologi, in iis etiam quæstionibus, quæ cum frequen-
ter recurrant, ab omnibus eadem ratione dijudicanda viderentur? Quid-
ni igitur circa præsens punctum, sopita, ut ita loquar, per non usum
Traditione, dubitarint nonnulli, & ad Ecclesiæ definitionem recurri vo-
luerint? Utrique, quod in c. 17. Libri de præcept. & dispens. notat Ma-
billonius, quæstionem de valido Monachorum conjugio, Bernardi tem-
pore fuisse ventilatam, patet, tum ex Abælardo, qui quemdam Bur-
gundiz Magistrum arguit, p. 1067. quod *Monachos atque Moniales post
publicum etiam suæ professionis votum, & benedictionis vel consecrationis vin-
culum, posse Matrimonium contrahere* assereret: tum ex concilio Rhemensi
sub Eugenio III. ubi ejusmodi Matrimonia irrita ac nulla esse definit
Can. 7. etiam in Conversis Professis. Longe ante Gregorius M. Mona-
chos, qui uxores duxissent, in Monasterium revocari jubet in Lib. 1.
Epist. 40. Hactenus idem Mabillon.

R. 2. neg. min. Neque enim plene Monachus erat is de cujus Matrimonio 166
consultus est Bernardus. Nimirum vero ad Monachatum non sufficit ut
quis diu in domo & habitu Religionis converteretur, utve consueva Ordinis
sui vota emittat. Id enim sæpe, quo inconstantiam suam frangent, plures
quotidie faciunt in ipso etiam Novitiatu, vel ante; sed requiritur insuper
ut professio ejus a Superiore nomine Ecclesiæ acceptetur. Atqui professio
illius de quo rescribit mellissimus Doctor, nondum a Superiore moras tra-
hente acceptata fuerat; cum ipsa hæc dilatio fuerit ei occasio ad seculum
revertendi. Patet minor ex sequentibus præcitatæ Epistolæ verbis. *Quo-
niam vero, persequitur Bernardus, hoc tam grande hominis periculum ad te
non minima ex parte respicere credimus; (ex eo quippe quod volentem ac fla-
gitantem suum confirmare propositum, nimis suscipere distulisti, occasione sum-
pta, diabolus in hæc eum mala præcipitavit) omnino ex caritate suademus,
&c.* Ergo necdum viri illius propositum, ipso licet volente ac fla-
gitante, susceperat illius Superior. Ergo dubium Bernardi, nedum no-
bis obstit, cedit in probationem. Num enim dubitasset de invaliditate
Matrimonii a vero Religioso contracti, qui nequidem pronuntiare au-
det valere Matrimonium hominis, cujus professio nondum erat acce-
ptata? Unde fitemur, quod ajunt Pontius ibid. cap. 17. & Launojus,
pag. 251. fratrem illum emisisse vota: at negamus vota hæc hactenus
solemniter acceptata fuisse.

CONCLUSIO II. Ordo sacer Matrimonium a prioribus Ecclesiæ se-
culis prohibuit. An ex tunc diremerit, non ita certum.

Prob. 1. pars ex Lib. 6. Constitut. Apostolicæ. cap. 17. (T. 1. Con- 167
cil. p. 392. E.) ubi sic: *post Ordinationem, si uxores non habent, præcipi-
mus ut non liceat amplius ducere; aut si antea duxerant, non alias in Matri-
monium accipere, sed potius ea quam haberent, cum ad Ordinationem vene-
rant, contentos esse.*

Concinat tum istud Concilii Neocæsariensis an. 314. (ibid. p. 1484.) 168
Can. 1. *Presbyter, si uxorem acceperit, ab Ordine deponatur; tum illud apud
Socratem, Lib. 1. Histon. cap. 11. pag. 40. Paphnutii dictum, in Con-
cilio Nicæno 1. satis esse ut qui in Clerum fuissent adscripti, juxta ve-*

rem Ecclesie Traditionem jam non amplius uxores ducunt. * Cetera omitto, quia plenior hujus materię investigatio pertinet ad Tract. de Ordine.

- 169 Prob. 2. pars. Quia ex variis priorum seculorum Canonibus, qui sacri Ordinis cœlibatū spectant, ne unus quidem est qui evidenter adstruat Matrimonium post ordinationem contractū pro mera scortatione habitum fuisse. Vetant enim equidem sacri Canones, ne Ministri uxores accipiant, quin & eos, si contra fecerint, deponi jubent; at nec Matrimonia hac rescindi præcipiunt, nec pura esse contubernia declarant.

- 170 Imo Matrimonium aliquando Clericis majoribus fuisse permissum multi ex Can. 10. Concilii Ancyran, ubi sic: *Quicumque Diaconi ordinati in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt oportere se uxores ducere; cum non possint sic (cœlibes) manere; ii si uxorem postea duxerint, sint in ministerio, eo quod hoc illis sit ab Episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio præterito, & in ordinatione ut ita manerent suscepti sunt, postea autem in Matrimonium venerint, ii a Diaconatu cessent.*

- 171 Postrema hæc pars iis consonat Canonis I. Neocæsariensis Synodi verbis: *Presbyter si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur: si vero fornicatus fuerit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, & ad penitentiam redigi.* Ubi duo advertit Pontius, Lib. 7. Cap. 27. n. 2. 1. Presbyterum hunc a ministerio tantum deponi in penitentiam, non autem irritum declarari Matrimonium ejus; 2. Graviorem fornicationi ejus vel adulterio poenam indici, amplius puniri debet; ergo Matrimonium ejus nec fornicatio erat, nec adulterium; & ideo mitiori poena plectebatur.

- 172 Addunt aliqui Gregorium, cognomine Theologum, ex patre jam Nazianzeno Episcopo natum esse. De quo videris eruditi alicujus animadversiones apud Gibertum, T. 2. p. 518. Verum facti hujus discussio extra rem est. Neque enim hic de Matrimonii usu, sed de valore ejus differimus.

- 173 Hæc tamen Tutelensem Episcopum a præconcepta opinione non dimovent. Unde reponit ad I. Ancyranæ Synodi Patres (ob Ministrorum penuriam) cum Diaconis aliquibus dispensasse, ut antequam initiarentur, uxores ducerent. Hujus autem dispensationis necessitas, utpote exceptio legis, firmat regulam in contrarium.

- 174 Ad 2. respondet idem doctiss. præsul, p. 290. Presbyterum qui uxorem duxit, deponi, quia hanc & sacrilege & invalide duxerit; non tamen subijci publicæ poenitentię laboribus, a qua immunes erant majores Clerici. Eundem vero, si jam depositus fornicetur, aut cum alterius uxore peccet, amplius puniri debere, & instar Laicorum, quibus per depositionem sociatus erat, ad solemnem poenitentiam esse redigendum. Ita exponitur Canon ille in Capitularibus Caroli Magni, cap. 158.

- 175 Patendum tamen expositionem istam habere aliquid violenti, & receptam pene ubique locorum esse opinionem quæ negat Ordinem sacrum ab ipsis Ecclesiæ primordiis Matrimonium diremisse. Quin & sentiunt pene omnes impedimenti hujus epocham vix esse duodecimo sæc. Christianæ seculo antiquiorem. Primum ejus monumentum suppeditat Concilium Lateranense I. sub Calixto II. an. 1123. (T. 10. Concil. pag. 899.) ubi sic Can. 21.

* Historiam hanc Paphnuſii plures fabulis accipient. Bene an male, e pendam in Tractatu de Ordine.

Can. 21. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus & Monachis, concubinas habere seu Matrimonia contrahere, penitus interdicere; Contracta quoque Matrimonia ab huiusmodi personis dissingi, & personis ad penitentiam debere redigi, juxta sacrorum Canonum definitionem, judicamus.

Si obiciat Matrimonia hæc non primum eo in Canone declarari invalida, sed supponi jam invalida ob eam quæ præcesserat sacrorum Canonum definitionem, duo reponi poterunt: 1. illud, juxta sacrorum Canonum definitionem, non in ipsam Matrimonii nullitatem, sed in decernendam prævaricatoribus penitentiam cadere: 2. alludere Patres ad Decretum ea de re factum ab Urbano II. an. 1090. Sic enim scribunt Romani Correctores in eundem Canonem, quem n. 8. dist. 27. refert Gratianus: *Hic Canon inventus est in Codice Vatic. Bibliotheca in fragmento cujusdam Concilii ab Urbano II. habiti, Cap. 2. Sic autem aliquanto vetustior erit, uno tamen minus seculo, impedimenti hujus epocha. Imo hanc Correctorum Romanorum utcumque corrigi Gibertus, ibid. pag. 603.*

Idipsum confirmavit Concilium Lateranense II. sub Innocentio III. an. 1139. (ibid. p. 1003.) Sic Can. 7. *Ut lex continentie, & Deo placeans munditia in Ecclesiasticis personis & sacris Ordinibus diuatur, statuimus quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Regulares Canonici, & Monachi a que Conversi Profissi, qui sanctum transgredientes propositum uxores sibi copulare præsumpserint, separentur. Huiusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, Matrimonium non esse censuimus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus condignam penitentiam agant.*

His accessit auctoritas Synodi Trident. Sess. 24. Can. 9. his verbis: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege ecclesiastica, vel voto. Anathema sit.* Ubi Matrimonii hujus invaliditas in Ecclesie Legem simpliciter refunditur, non in Legem a prioribus seculis deductam; quod non omisisset sacra Synodus, ut plus Decreto suo conciliaret auctoritatis.

ARTICULUS QUINTUS.

De Impedimentorum Dispensationibus, earumque executione.

Materiam hanc, quia alibi fuscè a nobis pertractatam certis ac brevibus regulis complectemur.

REGULA I. Potest Papa dispensare in impedimentis omnibus, quæ constet positivo solum jure instituta esse.

Ratio est, quia potestatem hanc toto in Orbe, erga ipsos etiam Principes constanti usu, approbante, quin etiam efflagitante Ecclesia, exercet Rom. Pontifex.

Dixi, quæ constet solum inducta esse *jure positivo*: neque enim quia ambigunt plures an consanguinitas in primo transversæ lineæ gradu; vel impotentia, Matrimonium jure naturali dirimant, in iis dispensare liceret.

REGULA II. Possunt etiam quandoque Episcopi, tam in contracto, ut ajunt, quam in contrahendo Matrimonio, dispensare, jure devoluto vel proprio.

rem Ecclesiæ Traditionem jam non amplius uxores ducere. * Cetera omitto, quia plenior hujus materiæ investigatio pertinet ad Tract. de Ordine.

- 169 Prob. 2. pars. Quia ex variis priorum seculorum Canonibus, qui sacri Ordinis cœlibatum spectant, ne unus quidem est qui evidenter adstruat Matrimonium post ordinationem contractum pro mera scortatione habitum fuisse. Vetant enim equidem sacri Canones, ne Ministri uxores accipiant, quin & eos, si contra fecerint, deponi jubent; at nec Matrimonia hæc rescindi præcipiunt, nec pura esse contubernia declarant.

- 170 Imo Matrimonium aliquando Clericis majoribus fuisse permissum mul-
ti ex Can. 10. Concilii Ancyрани, ubi sic: *Quicumque Diaconi ordinati in ipsa ordinatione protestati sunt, & dixerunt oportere se uxores ducere; cum non possint sic (cœlibes) manere; ii si uxorem postea duxerint, sint in ministerio, eo quod hoc illis sit ab Episcopo concessum. Si qui autem hoc silentio præter-
miserint, & in ordinatione ut ita manerent suscepti sunt, postea autem in Matrimo-
nium venerint, ii a Diaconatu cessent.*

- 171 Postrema hæc pars iis consonat Canonis I. Neocæsariensis Synodi ver-
bis: *Presbyter si uxorem duxerit, ab Ordine deponatur: si vero fornicatus fue-
rit, vel adulterium perpetraverit, amplius puniri debet, & ad penitentiam
redigi.* Ubi duo advertit Pontius, Lib. 7. Cap. 27. n. 2. 1. Presbyterum
hunc a ministerio tantum deponi in penitentiam, non autem irritum
declari Matrimonium ejus; 2. Graviorẽ fornicationi ejus vel adul-
terio penam indici, *amplius puniri debet; ergo Matrimonium ejus nec
fornicatio erat, nec adulterium; & ideo mitiori penã pledebatur.*

- 172 Addunt aliqui Gregorium, cognomine Theologum, ex patre jam Na-
zianzeno Episcopo natum esse. De quo videris eruditi alicujus animadver-
siones apud Gibertum, T. 2. p. 518. Verum facti hujus discussio extra rem
est. Neque enim hic de Matrimonii usu, sed de valore ejus differimus.

- 173 Hæc tamen Tutelensem Episcopum a præconcepta opinione non di-
movent. Unde reponit ad I. Ancyranæ Synodi Patres (ob Ministrorum
penuriam) cum Diaconis aliquibus dispensasse, ut antequam initiaren-
tur, uxores ducerent. Hujus autem dispensationis necessitas, utpote ex-
ceptio legis, firmat regulam in contrarium.

- 174 Ad 2. respondet idem doctiss. præsul, p. 290. Presbyterum qui uxorem
duxit, deponi, quia hanc & sacrilege & invalide duxerit; non tamen
subjici publicæ penitentiae laboribus, a qua immunes erant majores Cle-
rici. Eundem vero, si jam depositus fornicetur, aut cum alterius uxore
peccet, amplius puniri debere, & instar Laicorum, quibus per deposi-
tionem sociatus erat, ad solemnem penitentiam esse redigendum. Ita
exponitur Canon ille in Capitularibus Caroli Magni, cap. 158.

- 175 Farendum tamen expositionem istam habere aliquid violenti, & recep-
tam pene ubique locorum esse opinionem quæ negat Ordinem sacrum ab
ipsis Ecclesiæ primordiis Matrimonium diremisse. Quin & sentiunt pene
omnes impedimenti hujus epocham vix esse duodecimo Æræ Christianæ
seculo antiquiorem. Primum ejus monumentum suppeditat Concilium La-
teranense I. sub Calixto II. an. 1123. (T. 10. Concil. pag. 899.) ubi sic
Can. 21.

* Historiam hanc Paphnutii plures fabulis accensent, Bene an male, e pendam in
Tractatu de Ordine.

Can. 21. Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus & Monachis, concubinas habere seu Matrimonia contrahere, penitus interdicere; Contracta quoque Matrimonia ab huiusmodi personis disjungi, & personas ad penitentiam debere redigi, juxta sacrorum Canonum definitionem, judicamus.

Si obijcias Matrimonia hæc non primum eo in Canone declarari invalida, sed supponi jam invalida ob eam quæ præcesserat sacrorum Canonum definitionem, duo reponi poterunt: 1. illud, juxta sacrorum Canonum definitionem, non in ipsam Matrimonii nullitatem, sed in decernendam prævaricatoribus penitentiam cadere: 2. alludere Patres ad Decretum ea de re factum ab Urbano II. an. 1090: Sic enim scribunt Romani Correctores in eundem Canonem, quem n. 8. dist. 27. refert Gratianus: *Hæc Canon inventus est in Codice Vatic. Bibliothecæ in fragmento cujusdam Concilii ab Urbano II. habiti, Cap. 2.* Sic autem aliquanto vetustior erit, uno tamen minus seculo, impedimenti hujus epocha. Imo hanc Correctorum Romanorum utcumque corrigat Gibertus, ibid. pag. 603:

Idipsum confirmavit Concilium Lateranense II. sub Innocentio III. an. 1139. (ibid. p. 1003.) Sic Can. 7. *Ut lex continentiae, & Deo placeans munditia in Ecclesiasticis personis & sacris Ordinibus dilatetur, statuimus quatenus Episcopi, Presbyteri, Diaconi, Subdiaconi, Regulares Canonici, & Monachi acque Conversi Professi, qui sanctum transgredientes propositum uxores, sibi copulare præsumserint, separentur. Huiusmodi namque copulationem, quam contra ecclesiasticam regulam constat esse contractam, Matrimonium non esse censemus. Qui etiam ab invicem separati, pro tantis excessibus condignam penitentiam agant.*

His accessit auctoritas Synodi Trident. Sess. 24. Can. 9. his verbis: *Si quis dixerit Clericos in sacris Ordinibus constitutos, vel Regulares castitatem solemniter professos, posse Matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante Lege ecclesiastica, vel voto anathema sit.* Ubi Matrimonii hujus invaliditas in Ecclesie Legem simpliciter refunditur, non in Legem a prioribus seculis deductam; quod non omisset sacra Synodus, ut plus Decreto suo conciliaret auctoritatis.

ARTICULUS QUINTUS.

De Impedimentorum Dispensationibus, earumque executione.

Materiam hanc, quia alibi fuscè a nobis pertractatam certis ac brevibus regulis complectemur.

REGULA I. Potest Papa dispensare in impedimentis omnibus, quæ constet positivo solum Jure instituta esse.

Ratio est, quia potestatem hanc toto in Orbe, erga ipsos etiam Principes constanti usu, approbante, quin etiam efflagitante Ecclesia, exercet Rom. Pontifex.

Dixi, quæ constet solum inducta esse Jure positivo: neque enim quia ambigunt plures an consanguinitas in primo transversæ lineæ gradu; vel impotentia, Matrimonium Jure naturali dirimant, in iis dispensare liceret.

REGULA II. Possunt etiam quandoque Episcopi, tam in contracto, ut ajunt, quam in contrahendo Matrimonio, dispensare, jure devoluto vel proprio.

180 Ratio primæ partis est, quia reservatio potestatis dispensandi non nisi ob publicum Ecclesiæ bonum instituta est. Porro non desunt casus in quibus eadem reservatio in grave Ecclesiæ malum cederet; eo quod ad Apostolicam Sedem vel nullatenus, vel opportune recurri non possit. Quæ autem ad hujusmodi dispensationem requirantur conditiones expressui in Tractatu de Dispensationibus, part. 1. capite 17. art. 3. quem attente relegi precor.

181 Ratio 2. partis est, 1. quia Episcopi non pauci ex consuetudine legitime præscripta, antiqua scilicet & pacifica, dispensant, alii in 4. simplici, alii in 4. simplici & mixto tam consanguinitatis, quam affinitatis gradu; alii cum pauperibus tantum; alii etiam cum divitibus, prout latius expendi ibi p. 782. 2. Quia ii etiam Episcopi qui ex Diocesis suæ usum dispensandi facultatem non habent, dispensare possunt, non modo in casu dubii, sed & in casu magnæ necessitatis; quæ omnia ibidem explicui p. 783. An autem in casu dispensationis nulliter obtentæ, vi potestatis, ut ajunt, excitativæ, dispensare valeant, gravis est difficultas ibid. expensa, pag. 784. 3. Quia Episcopi plures virtute Apostolici Indulti dispensant. Quoniam autem Indulta hæc variis obnoxia sunt difficultatibus, quædam hic proponendæ sunt & solvendæ difficultates. Itaque

Quæres 1. quæ tribuatur Episcopis auctoritas per hæc Indulti verba: *Dispensandi in tertio & quarto simplici & mixto* *, tantum cum pauperibus, in contrahendis; in contractis vero cum hæreticis conversis etiam in secundo simplici & mixto, dummodo nullo modo attingat primum gradum, & in his casibus prolem susceptam declarandi legitimam. Hinc enim triplex exoritur difficultas; prima an Episcopi dispensare possint in secundo & tertio, an tantum in tertio & quarto; 2. an pauperum nomen eo loci rigoro accipi debeat, prout Romæ accipitur; 3. quid possint cum hæreticis.

182 R. ad 1. Attentis Indulti verbis videtur concedi facultas dispensandi in tertio & secundo, 1. quia alioqui nullus est hujusce commatis sensus: *In tertio, & quarto simplici & mixto*: qui enim habet facultatem dispensandi in tertio simplici, a fortiori habet facultatem, dispensandi in tertio relative ad quartum, cum nulla opus sit dispensatione in quarto relative ad quintum, quia gradus remotior ad se trahit propinquiores. 2. Quia saltem dubium est an illud, & mixto, non æque cadat in tertium & quartum gradum: in dubio autem favores conveniunt ampliari. Et ita cum aliis pluribus docet Sanchez, Lib. 8. disp. 24. n. 34.

183 Fatendum tamen ab Apostolica Sede annis. 1690. & 1694. prohibitum fuisse ne Nuntii in Germania, alique ejusdem Ditionis Episcopi, similibus Indultis fruenter in tertio & secundo dispensarent. Unde qui hujusmodi Indulta obtinuerunt, ne temere agant, gratiæ largitorem, Papam scilicet, interrogare debent quid permittat aut neget; nisi moris sit in eorum Diocesi ut Indult hæc de tertio relative ad secundum intelligantur. Tunc enim eo quo cæperunt pede, progredi posse videntur; præsertim si verum est, quod ab Officiali erudito audiivi, Indulta quædam hanc habere

clau-

* Nota. Gradus simplex ille est qui æqualiter distat a communi stipite, ut frater & soror; mixtus, qui inæqualiter distat, ut frater & sororis filia.

clausulam: *In tertio, dummodo non attingat secundum.* Recepti enim Juris est, quod exceptio in uno firmat regulam in aliis.

R. ad 2. Episcopus qui virtute Indulti dispensat, pauperum nomen eo rigido sensu accipere debet quo Romæ intelligitur. Neque enim qui gratiam largitur Papa, a Sedis suæ forma & procedendi ratione recedere præsumendus est. Aliud est cum potestate ordinario dispensat Episcopus; tunc enim eos etiam ut pauperes habere poterit, qui non eo usque miserabiles existunt, ut ex suis labore & industria tantum vivant. Quin licet olim utcumque statuerim pauperis instar habendum non esse, qui plures quam mille nummos habet in bonis, hoc tamen an. 1755. audiui a viris tribus in hac materia veratissimis, quorum unus Romanus est, Bancarius alter, alter Romanorum mores apprime novit, Culcitarum Artificem qui mille quingentas annui redditus libellas possidebat, in forma pauperum dispensari potuisse. In his tamen malim, & enixe precor, ut veritas, quanta est, Apostolicæ Sedi nude semper aperiatur; ut vel taxa quæpiam modica solvatur, si debita sit; vel si non petatur, tranquilla maneat conscientia.

R. ad 3. Possunt Episcopi Hæreticos, id est, Lutheranos & Calvinistas, in quocumque affinitatis & consanguinitatis gradu ex prædicto Indulto dispensare, dummodo gradus ille non attingat gradum primum. Unde duo consequuntur; 1. non posse ab iis validari Matrimonium, seu avunculi cum nepte, seu fratris cum defunctæ fratris sui, quia avunculus & fratris defunctæ sunt in primo gradu: ille consanguinitatis, hæc vero affinitatis; 2. nec ab iis firmari posse Matrimonia cum alio quocumque, puta criminis; impedimento contracta, nisi aliunde jus illud possideant.

Quæres quid ex Indulto circa alia impedimenta possint Episcopi. R. ipsis per articulos sequentes tribui potestatem dispensandi supra impedimento publicæ honestatis ex sponsalibus proveniente: Super impedimento criminis, neutro tamen conjugum machinante; ac restituendi jus petendi debitum amissum: demum supra impedimento cognationis spiritualis, præterquam inter levantem & levatum.

Circa quæ notandum 1. facultates hic concessas non restringi ad pauperes, quia nulla horum fit mentio in prædictis articulis; 2. potestatem restituendi jus amissum debiti petendi, licet utcumque restricta videatur ad jus amissum per crimen, generaliter nihilominus esse intelligendam; tum quia verba generalia generaliter intelligenda sunt, ex Cap. 22. *De privileg.* tum quia vel crimen est occultum, & tunc reus non excidit a jure petendi simpliciter; vel est publicum, & tunc condonatio ejus non pertinet ad Papam, sed ad conjugem innocentem, cujus est infidelitatem adversum se commissam plectere vel condonare.

Ceterum Episcopi jus debitum restituendi posunt præterquam in casu continentis ab utroque sponso, vel ab uno de consensu alterius, ex voto in perpetuum promissæ. Vide dicta in Tract. Gallic. de Dispensat. Tom. 1. Lib. 2. part. 2. cap. 3. num. 12. pag. nunc 559.

REGULA III. Dispensationes obreptitiæ vel subreptitiæ prorsus nullæ sunt; non tamen redarguendum illud dispensationum genus, quod dicitur sine causa.

Ratio primæ partis est, quia dispensationes obreptitiæ ex sunt quas Superior ob causam sibi falso propositam concedit, alioqui non concessurus.

rus. Atqui ex dispensationes omnino nullæ sunt, defectu voluntatis im-
concedente. Et vero non licet Pontifici dispensare sine iusta causa. At-
qui Pontifex non censetur id velle quod sibi non licet. Ergo nec cen-
seri debet sine iusta causa dispensare velle.

- 190 Ratio secundæ partis est, quia dispensatio subreptitia ea est in qua
reticetur aliquid quod de Jure, vel Cancellariæ stylo ita exprimi debet,
ut alioqui Papa dispensare non intendat. Sed de utroque hoc capite re-
leganda quæ dixi in Tract. de Legibus, c. 6. art. 3. & seq. ubi & probavi-
mus dispensationes, quas vocant *sine causa*, quæque a pluribus jam se-
culis in usu sunt, nihil habere quod redargui mereatur.

- 191 Porro quæ sint causæ in impedimentis Matrimonii dispensandi exposui-
mus, T. 4. c. 4 p. 552. & seq. Quæ vero in supplici ad Papam Libello ne-
cessario exprimi debeant, ibi declaratum est, c. 17. p. 720. Hic addendum
expressionem falsi, aut veri reticentiam, etsi ad causam motivam seu
finalem pertineat, non semper vitare totam dispensationem, si hæc di-
visibilis sit. Si v.g. Titius voto obstrictus dispensationem ejusdem voti
petat ut ducat consanguineam suam, valebit dispensatio voti, si causa
quam ad eandem impetrandam exposuit Titius, vera sit; non valebit au-
tem dispensatio consanguinitatis, si falsa sit causa quam ad ejus dispensatio-
nem obtinendam exhibuit. Unde tunc Titius non equidem consanguineam
suam ducere poterit, sed poterit aliam, si bona fide processerit. Si enim
fraudulenter egerit, pensandum id c. 28. *De scriptis*: *Inter eos qui per
fraudem vel malitiam, & illos qui per simplicitatem vel ignorantiam Literas a
nobis impetrant, hujusmodi credimus discretionem adhibendam, ut hi qui prio-
ri modo falsitatem exprimunt, vel supprimunt veritatem, in sue perversitatis
pœnam, nullum ex illis Literis commodum consequantur, &c.*

REGULA IV. In Supplicatione ad dispensationem omnia simul quæ
quis habet impedimenta explicari debent: item & quæ de jure expri-
menda sunt.

- 192 Ratio primæ partis est, quia impedimenta vel sunt veluti cognata,
& ejusdem quasi rationis, ita ut conjuncta unam quidem & eandem
faciant indecentiam, sed longe majorem quam seorsim singula efficerent
ut consanguinitas & affinitas; vel sunt disparata & rationis diversæ,
ut votum & consanguinitas, quæ non eadem, sed disparati prorsus ra-
tione conjugio adversantur. Atqui 1. fatentur omnes omnia prioris ge-
neris impedimenta in eadem Supplicatione esse exprimenda, quia longe
gravius contrahendo Matrimonio repugnant collectæ, quam divisa; unde
iis divisim expressis non sentit dispensator totam gratiæ quam con-
cedit latitudinem. 2. Et multo melius est ut disparata impedimenta si-
mul exponantur; tum quia id tutius est; tum quia contraria agendi
ratio dolum & fraudem redolet; tum quia, meo quidem judicio, non
ita facile viro per votum castitati obstricto concedetur ut ducat con-
sanguineam, quam ut alienam. Atque ita cum aliis pluribus docet San-
chez, Lib. 8. disp. 23. n. 4. ubi dispensationem aliter concessam nullius om-
nino roboris fore contendit.

Si tamen qui consanguineam ducere intendit, alias jam nihil de ipsa
cogitans, voti dispensationem obtinisset; aut si eo teneretur impedi-
mento quod alia quam dispensationis via, puta per irritationem, ut

Impuberum vota non ratificata post pubertatem; vel per cessionem alterius, ut Sponsalia, auferri posset, necesse non esset ut utrumque impedimentum simul exponeretur Pontifici. Ita idem ib. n. 6. Quamquam alibi monuimus circa prædicta impuberum votatius esse ut irritationi paternæ jungatur Episcopalis dispensatio. Quod ad Tom. 2. de Dispensationibus.

REGULA V. Dispensationes a Dataria concessæ per Officiales, quæ vero a sacra Pœnitentia proficiunt, per Confessarios in Pœnitentiæ foro executioni mandari debent; utraq; secundum conditiones ab iis Tribunalibus præscribas.

Pars prima constat ex usu; secunda ex ratione, quæ Leges iuste impositas ad amissum observari præcipit. Has porro conditiones sigillatim exposuimus, Tom. II.

De Matrimonii revalidatione, quam plures in præsentì expendant, diximus Cap. 4. pag. 278.

CAPUT ULTIMUM.

De Cæremoniis Matrimonii.

QUONIAM nullos habet ritus Ecclesia qui pietatem ac morum doctrinam non spirent, idcirco placuit potiores hic recensere christiani Matrimonii cæremonias, licet ex iis quædam non ubique fortassis observentur.

1. Itaque Sacerdos anulum mox a se benedictum tradit marito, ut is edoceatur sibi nullam feminam, præter eam quam ducere intendit, deinceps amandam esse; eo scilicet amoris genere quem conjugii debet.

2. Idem Sacerdos sponsum & sponsam de mutuo ac præsentì in Matrimonium consensu interrogat, absque præfatione honoris, sed utrumque suo nomine & cognomine appellans, ut noverint ambo Ecclesiam fideles mundanorum titulos, Magistri sui exemplo, dedignari; & unam fidei ac morum nobilitatem inquirere.

3. Suscepto Partium consensu ab Ecclesiæ Ministro, sponsus anulum benedictum inserit digito annulari sponsæ in signum tenetæ quam ei pollicetur caritatis atque fidei.

4. Parochus, aut qui vices ejus gerit, partem stolæ dexteram manibus sponforum adhuc junctis circumvolvitur, alicubi dicens: Idcirco Matrimonium per vos contractum confirmo, ratifico, & benedico in nomine Patris, &c. ut nexu ab utroque contracti vim atque firmitatem denuntiet.

5. Conjux uxori nummulos aliquot tradit, ut palam testetur se ei omne quod poterit subsidii genus esse impensurum. Monetam hanc benedicit Sacerdos, ut in novos conjuges accersat benedictionem Dei, sine qua vanum est ipsi ante lucem surgere ad operam & laborem.

6. Ex pauculis istis ceterorum Matrimonii rituum sensus haberi non ægre potest. Sic sponsi dant sibi invicem manum dextram, quia dextræ portectio ubique gentium pro inviolatæ fidei symbolo habetur. Sic manum sponsæ

sponsæ manui superponit vir, ut se caput illius esse demonstret. Sic 2 Parocho benedicuntur & conjunguntur sponsi, ut discant suum istud scædus in Cælo ratum haberi, & suscipiant datam Protoparentibus a Deo benedictionem his verbis: *Crescite & multiplicamini.*

7 Hosce ritus proxime excipit celebratio Missæ, ut oblatum in Sacrificio Sanguis Christi conjuges feliciter aspergat, & promissa ab iisdem mutuo facta confirmet. Moris erat antiqui ut novi conjuges in eadem Missa Eucharistiam sumerent, & in ea fontem gratiarum, sine quibus vix ac ne vix quidem intolerandum connubii onus ferri patienter valeat. At quod induxerat pietas, abstulit irreverentiæ timor. Mirum, simulque lugendum, quod dies tot titulis sacra vix ullam præ se ferat speciem religionis.

8 Interim qui album cereum per Missæ tempus gerunt conjuges, momentur ut lampades perpetuo succensas gerant, ne aliquando cum fatuis virginibus a connubiali solemnitate ejiciantur.

Expanditur post Sacerdotis Communionem velum super conjuges, seu; quæ Tertulliani mens est, ut intelligat mulier se viro subjeci; seu, quod Ambrosio placet, ut recolat potissimum nuptæ feminæ decus in veracundia & castæ modestiæ limitibus positum esse.

9 Demum pax ad utrumque deferitur, ut moneantur ambo Matrimonium, nisi concors sit, fontem esse unde mala omnia scaturiant.

10 Etsi autem non interdicitur sponis nuptiale convivium, cujus suppetunt exempla in nuptiis, tum Rachelis cum Jacob, tum junioris Tobiz cum Raguelis filia; quodque & præsentia sua, & miraculorum suorum primo cohonestavit Christus; cavendum tamen ut ab eis exulent, quæ heu! inter plebejos sæpius recurrunt, comotationes nimiz, cantilenæ turpes, frigida congeries æquivocationum; quæ a gratia per Sacramentum impensa deturbare facillime possunt. Sed de his jam supra.

11 Ut mox scripti ritus ab Hæreticorum contemptu vindicentur, sufficit observasse eos in Ecclesia primævæ esse antiquitatis, & a Græcis, perinde ac Latinis, multa ex parte admitti. Hos passim recensent Patres antiqui.

Tertullianus in Lib. de Cultu feminarum meminit annuli quem sponsus sponsæ tradebat.

Gregorius Nazianz. Ep. 57. ad Anysium, dextrarum conjunctionem recenset. *Animo, inquit, & voluntate adsum filiz tuæ nuptiis, juveniles dextras inter se, & utraq; Dei manui jungo.*

Ambrosius præclaram habet memoriam veli, quod in pudoris signum super utrumque conjugem expendebatur. *Utinam, inquit Lib. de Virginit. cap. 15. possem revocare nupturas! Utinam possem flammæ nuptiale pio integritatis mutare velamine.* Et Epist. 19. *Conjugium velamine sacerdotali & benedictione sanctificari oportet.* Idem videris apud Siricium, Epist. ad Ecclesiam Mediolanensem.

Demum nuptiales ritus non pridie constitutos, sed lapsis retro seculis observatos, refert Nicolaus I. medio circiter-nono seculo Pontifex maximus in Responsis ad Consulta Bulgarorum, c. 3. Ergo qui ritus illos mordaci dente carpunt Novatores, atque derident, ipsi se deridendos propinant.

DISSERTATIO PRACTICA.

De variis ad civilem Matrimonii contractum pertinentibus.

IN hac Dissertatione agendum nobis, 1. de dote connubiali; 2. de ratione contractum civilem ineundi, & fraudibus in eoadmitti consuetis; 3. de dono & donatione matrimoniali; 4. de sponforum communitate, & eorum debitis; 5. de prolis legitimatione; 6. de secundis nuptiis. Quid autem de his omnibus sentiendum sit e Gallis præsertim Scriptoribus repetendum arbitramur.

ARTICULUS PRIMUS.

De Dote connubiali.

DOS definitur a Corvino in Enchiridio, p. mihi 98. Jus in re, quod marito a muliere, vel ab alio pro ea constituitur ad sustinenda Matrimonii onera. Dos enim vel a muliere ipsa constitui potest, si sui juris sit; vel ab alio pro ea, sive ipsa sit sui, sive alieni juris. Cum autem is alius dotem mulieri constituens, vel pater aut avus esse possit, aut extraneus, idcirco dos secernitur duplex; *profectitia* videlicet seu *justitiæ*, & *adventitia* seu *gratiæ*. Profectitia ea est quæ mulieri constituitur a patre, avo, vel proavo paterno. Adventitia, quæ ab alio quam a patre, avo, aut proavo constituitur; puta a matre, avo aut proavomaterno, fratre, vel sorore, de bonis ipsorum & factis; item quæ datur a curatore, tutore, aut alio quopiam extraneo. His præmissis

Quæritur 1. an quæ nullam sponso dotem promissit, si quid habeat boni, marito bonum hoc ignoranti, ad ferenda Matrimonii onera tribuere teneatur.

R. affirm. cum Glossa in Leg. 72. ff. de jure Dotium, Covarruvia, 1. part. cap. 5. in Epit. Navarro in Manuali, cap. 22. n. 27. Pontas, v. *Dot*, cas. 5. Ratio est, quia ex communiori Jurisperitorum sensu, cum sponsa certam dotem non promittit, videtur omnia sua bona promittere. Unde si post Sponsalia pauperior fiat, ita ut non possit omnia quæ tunc habebat tradere, sponsus eam ducere non teneatur.

Hic tamen tria cum eodem Pontasio, ib. & cas. 8. & 10. animadvertenda; 1. sponsam quæ multo plus bonorum habet quam conjux, non omnia debere conjugi, sed quantum ad Matrimonii onera sufficit pro loco, tempore, & personis, nisi aliud loci consuetudine sancitum sit, vel pacto contrahentium: 2. virum qui consensit in nuptias mulieris nullam ei dotem allaturæ, ad suppeditanda ipsi ea quibus ad victum & decentem vestitum indiget, omnino teneri, quia in id tacite consensit: 3. sponsum haud negare posse conjugale debitum, quia sponsæ pater dotem conventam solvere recusat; quia nec cohabitatio, nec redditio debiti, a dotis solutione dependent. Idipsum docet Collator Condomensis, tom. 2. Collat. 15. sect. 3.

Quæres 2. an pater debeat dotem proli suæ. Dotem hic sumimus latiori sensu,

sensu, prout significat bona quæ filio etiam dantur ad ferenda conjugii onera.

R. Vel filius & filia Matrimonium incunt de consensu patris, vel eo rationabiliter invito.

Si 2. nihil iis debet pater, cum nulla exigit æquitas ut jura naturæ violantibus succurratur. Imo potest in Gallia pater filiam annis 25. minorem, & filium minorem annis 30. exheredare, si contra voluntatem ejus nubant. Ita sanxerunt Henricus II. Henricus III. &c.

Si 1. tenetur pater tum jure naturali, tum & in locis quæ Jure scripto reguntur, Jure civili prolem dotare. De Jure naturali patet, quia pater debet alimenta proli: dos autem alimentorum vices gerit. De civili Jure constat ex Leg. *Qui liberos*, ff. *De ritu nuptiarum*, ubi sic: *Qui liberos quos habent in potestate, injuria prohibuerint ducere uxores, vel nubere, vel qui dotem dare non volunt: per Proconsules, Praefidesque Provinciæ, coguntur in Matrimonium collocare & dotare.*

5. Aliud est in Provinciis, ut ajunt, consuetudinariis. In his enim parentes nulla municipali Lege prolem dotare adstringuntur; unde & ibidem receptum est istud: *Ne dote qui ne venit*, id est, non dotat, nisi qui dotare velit. At quod non jubet Lex positiva; jubet naturalis: *Nec enim debent filii parentibus thesaurizare, sed parentes filiis*, ait S. Paulus, 2. Corinth. 12. Hinc, ut scite monet Collator Andeg. tom. 3. p. 99. graviter redarguendi sunt parentes qui præ luxu & superfluis impensis se se dotandæ proli impares efficiunt. Nihil tamen filii aut filiz etiam an. 25. & 30. majores adversus eos actionis habent, etsi consensum eorum obsequiose requisiverint, quia Leges Galliz actionem hanc non juvant. Sed neque si pater e puellis suis unam dotaverit, ideo ad aliam dotandam adigi poterit, prout Aresto judicatum est. Hortari tamen debent Confessarii patrem satis habentem boni, ut hæc ponderet S. Ambrosii verba. Lib. 2. de Jacob, &c. *Eadem foveat prolem mensura pietatis: par debet circa omnes esse forma justitiæ.* Hæc item Lib. 5. Hexameron, seu Sex Dierum, 18. (T. 1. p. 103. E.) *Numquid natura divisit merita filiorum? Ex pari omnibus tribuit quod ad nascendi atque vivendi possint habere substantiam. Ipsa vos doceat non discernere patrimonio, quos titulo germanitatis æqualis.*

6. Addit Pontas eod. v. *Dot*, cas. 3. & seq. 1. matrem divitem in defectum egeni patris ad dotandam filiam teneri, secundum id Legis 19. Cod. *De jure dotium*, Lib. 5. tit. 12. *Neque mater pro filia dotem dare cogitur, nisi ex magna & probabili causa*: 2. avum paternum, & in ejus vicem, matrem, respectu neptis: 3. fratrem respectu sororis ad id caritatis officium teneri, cum illud præ inopia sua exequi non possunt pater, mater, aut avus paternus.

7. Sed quid si dos prima, puta domus, casu fortuito perierit? An novam refundere tenebuntur parentes?

R. teneri, si defunctus sit vir cujus in gratiam dos prior constituta erat, quia alioqui vidua hæc defectu dotis a nuptiis secundis excluderetur: non teneri vero constante priori Matrimonio. Verum, ait Caballut. Lib. 6. licet integram dotem ipsam quæ major sit legitima refarcire in hoc casu non teneatur parens, tenetur tamen legitima filiz debitam reparare ac ei erogare, etiam

etiam durante ejus Matrimonio. Decisionem hanc adoptat Pontas, ibid. cas. 2. sed addit receptum esse in Curia Supremis quæ Jure scripto utuntur, ut pater novam dotem debeat, si filiam conjunxerit marito qui solvendo non erat. Unde consulendi locorum usus.

Sed num mater infcio patre dotem, quam idem pater æquam irrationabiliter denegat, adaugere poterit? Poterit sane, si habeat bona paraphernalia: sed si tantum communia, non poterit, quia vir dominus est bonorum communis. Ita idem Doctor, v. *Communauté de Biens*, cas. 5. & quidem in casu admodum favorabili, qui nempe ad ingressum Religionis spectat. Sed de dominio mariti in bona communis, vide, quæ dixi Tractatu de Jure, part. 3. cap. 4. art. 3.

Quæres 3. an maritus dotalitia uxoris suæ bona vendere, aut servituti alicui subjicere possit. 9

R. id definiendum esse ex locorum Legibus: alicubi enim ad sensum Legis unic. §. 1. Cod. *De rei uxoris actione*, vetitum est ne *fundum dotalem*, non solum hypotheca titulo dare, nec consentiente muliere maritus possit, sed nec alienare, &c. Alibi vero alienatio hæc accedente uxoris consensu permissa est. Universim tamen æquum est dos distrahi possit, cum aliter e carcere vel servitute maritus, uxorve, aut filii educi non possunt, aut alioqui victu & vestitu sunt carituri. Verum in his ne quid subrepat injuriæ vel doli, Provinciæ quisquis suæ ritum sectari debet. Hodie receptum videtur ut dos nequidem de uxoris consensu vendi, aut etiam hypotheca subjici possit, præterquam in Tractatu Lugdunensi, Matifconensi, Forensi & Bellojocensi. Ita Argou, Lib. 3. cap. 8.

Quæres 4. ad quid teneatur maritus cujus culpa dos uxoris interiit, puta quia eam debito tempore non exegit ab homine qui postea solvendo impar factus est. 10

R. maritum hunc post uxoris mortem teneri dotem hanc ejusdem uxoris hæredibus refundere, secundum id Legis 17. ff. *De jure dotium*, L. 25. tit. 3. *In rebus dotalibus virum præstare oportet tam dolum quam culpam*, quia causa sua dotem accepit: sed etiam diligentiam præstabit quam in rebus suis exhibet.

Imo si domus assignata in dotem certo prætio æstimata fuerit, ejusdem interitus, licet incendio aut alio fortuito casu evenierit, in maritum cadet, secundum id Legis 10. eod. tit. *Quoties res æstimata in dotem dantur, maritus dominium consecutus, summe, velutipretii, dominus efficitur*. Aliud erit, quoties non æstimata res in dotem dantur: Tunc enim & meliores & deteriores, mulieri sunt; Ibid. Vide Pontas hic, cas. 20. & 21.

Hic animadvertendum cum Ferriere, v. *Dot*, pag. 633. maritum ad dotis restitutionem non teneri, si restituendo in necessitatem extremam lapsurus sit: Idque in Provinciis etiam Consuetudinariis observandum esse docet Henrÿs, tom. 2. Lib. 4. q. 63. contraria quævis stipulatio bonis moribus adversa foret. Eadem humanitatis Lege erga focerum uti debet gener, ita ut non exigat rigidius dotem, quam is (circa dolum) exsolvere non potest. 11

Quæres 5. an defuncta sine liberis uxore possit maritus impensas quas fecit in dotali fundo repetere ab uxoris hæredibus. 12

R. posse eum repetere impensas, tum necessarias, sine quibus fundus periret.

perisset; tum utiles, quæ uxoris rem meliorem fecerunt: non autem voluptarias, etiam si voluntate mulieris factæ sint, ut habet Lex II. ff. *De impensis in res dotales factis*. Si tamen ex evelli a fundo possint, ut tabellæ, statuar, & alia id genus, has utique, rebus in pristinum statum reductis, auferre poterit. Quin & postulat æquitas quædam ut, si fieri potest, huiusmodi sumptuum ratio habeatur; prout ex Domato diximus, tom. 1. pag. nunc 252. Vide Pontas. eod. cas. 23.

- 13 Subdit idem ibid. cas. 24. & seq. 1. maritum posse impensas necessarias repetere, etiam si perierit fundus circa quem factæ sunt; ut si *fulserit insulam ruentem, eaque exusta sit*, Leg. 4. ff. *De impensis*, &c. 2. Fundum e dotali pecunia comparatum non esse dotalem. Unde qui ex decem librarum millibus agrum comparavit, qui nunc duplo pluris valet, decem librarum millia, non autem fundum refundere tenetur. 3. Eum qui partem in dotem pecuniam actu exolvere non potest, sed ejus redditum seu interesse solvit, non posse redditum hunc in sortem computare; prout statuit Innocentius III. cap. 16. *De usuris*. Neque hic timenda usuræ labes; cum hic subsit titulus damni emergentis, & recompensatio onerum Matrimonii, quæ gener sustinet. Ita Pithæus. 4. Reditus summæ in dotem promissæ ante omnem Judicis sententiam deberi, & currere vel ab ipso die contractus, vel a tempore per contractum præfixo. Ita idem Argou, ibid. pag. 76.

- 14 Quæres 6. an maritus uxori dotem integram restituere debeat, & lucrum inde perceptum cum ea partiri, si Matrimonium postmodo invalidum esse deprehendatur.

R. cum Urbano III. cap. *Significavit*, 2. *De donat. inter virum & uxorem*, maritum hunc ad restitutionem dotis, & divisionem eorum quæ olim communiter habuerunt, compellendum esse, nisi aliud quid obstitat, puta stipulatio *, aut consuetudo, ait Pontas, v. *Dot*, cas 16.

- 15 Addit idem, cas. 17. post Sylvium in variis resolutionibus, v. *Matrimonium*, feminam quæ post conjugis obitum certo cognoscit Matrimonii sui nullitatem, habere quidem jus dotis suæ repetendæ, sed non percipiendi commoda ejusdem Matrimonii intuitu sibi concessa, quia hæc promissa erant sub conditione veri Matrimonii, quod in præsentī non occurrit.

Quæres 7. an mulieri a viro propter adulterium separaræ per Sententiam, dos sit restituenda.

- 16 R. mulierem per adulterium dote sua privari, tum civili Jure, c. 24. Cod. *De jure dotium*; tum Jure canonico, cap. 4. *De donat. inter vir.* &c. ubi sic Clemens III. *Si mulier ob causam fornicationis, judicio Ecclesiæ, aut propria voluntate recesserit, nec reconciliata postea sit eidem, dotem vel dotalitium repetere non valebit*. Dotalitium istud de bonis etiam paraphernalibus post Glossam explicat Ponsas hic, cas. 18. Sed male; tum quia in *pœnis benignior est interpretatio facienda*, ex Reg. 49. Juris in 6. tum quia renituntur Doctiores quique, ut Abbas, Menochius, Sanchez,

* Le mari peut stipuler qu'il gagnera la dot, ou une partie, en cas qu'il survive la femme; comme aussi l'Etranger qui donne la dot, peut stipuler qu'elle lui sera rendue, ou à ses héritiers. Argou, tom. 2. p. 76. Verum stipulatio hæc in Matrimonio irrita locum habere non potest. Unde hæc Urbani III. verba, *Nisi aliud quid obstitat*, sic videntur intelligenda; *Nisi maritus jus in dote habens, propter impensas necessarias, &c.*

chez, Lib. 10. disp. 8. n. 10. Unde dotalitii nomine vel donatio propter nuptias facta, vel alia bona ex dotalibus ceteroquin uxori debita intelligi debent.

Hæc tamen Conclusio limitatur 1. si Pars innocens nocenti culpam expresse vel tacite condonavit, nisi reconciliationi adjiciatur pactum de dote & aliis non restituendis: 2. si adulterium materiale sit, & a culpa vacet: 3. si conjux in alterius adulterium consensit: 4. si & ipse adulter sit, vel fiat ante Sententiam Judicis: 5. si Pars adultera vel ex eodem vel ex alio Matrimonio prolem habeat legitimam. In priori enim casu maritus sumit tantum partem illius & filiis cui minus debetur (*du moins prenant.*) In posteriori dos non accrescit Parti innocentæ, sed liberis; innocente ulumfructum duntaxat retinente ex Novella 117. cap. 8. Sed de his, quæ ex parte admittit Ferriere, v. *Adultere*, pag. 57. consulendi sunt locorum usus.

Tria his addenda cum Cabassut. Lib. 6. c. 28. n. 6. & 7. 1. Posse uxorem cujus vir adulteratur & concubinam tenet, agere ad separationem tori, dotem repetere, & lucrari donationem propter nuptias. 2. Uxorem quæ viro concubinam tenente adulteratur, non perdere dotem ex Dectio & aliis, quia paria delicta in hoc saltem casu mutua compensatione tolluntur. 3. Mulierem quæ a viro propter sævitiam ejus & perditos mores juridice separatur, posse quidem sine viri interventu obligari in illis quæ ad dotis suæ conservationem & administrationem pertinent, perinde ac si vidua foret; sed tamen non posse vivente viro eandem dotem alienare, prout a Senatu Parisiensi judicatum est 2. Januarii 1597. Quod huic Codicis Legi 29. *De jure dotium* consonat: Ita tamen ut eadem mulier nullam habeat licentiam eas res alienandi, vivente marito, & Matrimonio inter eos constituto.

Quæres 8. an uxor quantum ad dotem præferenda sit Fisco, vel creditoribus dotantis.

R. ad 1. hypothecam dotis, si anterior sit Fisco seu Thesauro Regio, eidem præferri. Secus, si posterior sit. In dubio an posterior sit, servandum id Reg. 85. ff. *De Regulis Juris: In ambiguis pro dotibus respondere melius est.* Pontas, v. *Dette*, cas. 14. Auctor Observationum in Argou, tom. 2. pag. 86.

R. ad 2. hypothecam, quam in securitatem dotis suæ habet mulier in mariti sui bona, valere tantum a die celebrati contractus, solumque ad dotem & pacta connubialia. Unde si ante contractum matrimoniale vir ejus debebat aureos centum, non potest uxor summam hanc post obitum viri clanculum sibi in locum dotis etiam majoris retinere, sed creditori se antiquiori restituere tenetur. Vide Domat, Lib. 1. tit. 9. in Preambulo; Pontas, v. *Hypothèque*, cas. 15. Argou, pag. 87. ubi aliana Tolofani Senatus praxim esse indicat.

Quæres 9. an creditores agere possint in rescissionem dotis cum ipsorum præjudicio concessæ.

R. Vel dos illa a patre constituta est, vel ab ipsa muliere quæ sui juris erat. Si 1. dos citra fraudem constituta censetur, modo sponsus futuri sui foci debita ignoret. Si 2. dos fraudulenter constituta supponitur. Ita Jure Romano sancitum, quod dabit Pontas v. *Dot*, cas. 11.

- 22 Quæres 10. an uxor de dote disponere possit.

R. negat. quia *pro oneribus Matrimonii mariti lucro fructus totius dotis esse, quos ipse cepit, manifesti juris est*, Leg. 20. Cod. *De jure dotium*. Si autem de dote, quæ cum mariti bonis non confunditur, uxor disponere non potest, non poterit a fortiori disponere de bonis communitatis in ludum, imo nec in actiones pias certi valoris. Vide dicta in *Traët. de Jure*, part. 3. cap. 4.

- 23 Sed quid, si dotem dilapidet maritus? Annon eam poterit uxor subtrahere, imo & ex ipsa lucrum usurarium percipere?

R. non licere uxori ex dote usurarium lucrum percipere: unde vel dotem ex Judicis arbitrio in societatem honestam collocare potest, vel separationem bonorum, quo sibi consulat, obtinere. V. Pontas, *v. Pret. Mutuum*, cas. 3.

- 24 Quæres 11. an uxor quæ certam pecuniæ summam a priori marito sui juris ante Matrimonium recepit, eamque cum pari, quæ sua erat, exhibuit in dotem, possit eam inter primi & secundi conjugii liberos ex æquo partiri.

Respondet Pontas, *v. Dot*, cas. 13. affirmat. quia, inquit, nulla cautum est Lege ne sponsus sui juris futuræ suæ sponsæ donum ejusmodi largiatur. Verum hæc decisio suas habet difficultates, ut dixi part. 2. de contractib. cap. 12. Vide Articulum seq. in fine.

ARTICULUS SECUNDUS.

De Contractu & Pactis Connubialibus.

- 25 **C**ontractus civilis Matrimonii vel est *conventionalis*, & definitur Actus, seu Instrumentum, quo nupturientes conjugii futuri pacta & clausulas coram persona publica, seu Notario, scriptis consignant, ut de iis in posterum constet; vel est *legalis*, & tunc est conventio juxta Legem vel Consuetudinem tacite facta ab iis qui sine scripto contraxerunt. Jam

- 26 Quæres 1. an in Gallia sufficiat contractus legalis, & quæ sit vis ipsius.

R. sufficere: unde Rusticani plerique sine contractu conventionali nubunt, & tamen valide nubunt. Tunc autem consuetudo, non loci in quo contrahitur Matrimonium, sed loci in quo domicilium habet maritus, conventiones matrimoniales regit ac moderatur: unde his nihil, contracto semel Matrimonio, superaddi potest. Collator Paris. tom. 4. pag. mihi 20. & Andegav. tom. 3. pag. 103.

- 27 Expedit tamen ut qui aliquid census seu boni habent, conventionalem celebrent contractum, quia in eo multa, non quidem adversa consuetudini, sed per eam minime prohibita, inscribi possunt.

- 28 Quæres 2. quæ ad contractum conventionalem requirantur formalitates.

R. requiri 1. ut coram Notario fiat, vel Status Secretario: alioqui nullam uxori vel liberi, in ipso etiam conscientie foro, hypothecam dabit: 2. ut ante nuptiarum benedictionem ineatur; quicquid enim post fatale illud momentum sit, nullius omnino est momenti. Unde nunquam ferre debent Parochi ut contractus subscriptio ad tempus Matrimonium sub-

subsequens differatur. Sane clausula omnis post benedictionem apposta, nisi Lege aut Consuetudine firmetur, jus nullum re ipsa tribuit. Qui vero diem antiquiorem contractui præfixit Notarius, ut ille ante benedictionem celebratus videretur, in solidum ad restitutionem tenetur, si hæc via aliquid legitimis hæredibus contingat detrimenti. Collat. Parisi. tom. 4. pag. 23. & 24.

Atque hinc sequitur nihil in eo contractu post initum Matrimonium mutari posse. Unde ne quidem de communi consensu a dono etiam mutuo resilire possunt, prout duobus Arestis judicatum est: quin neque id possunt per Actum extremæ voluntatis. Quod ad Ferrière, v. *Contractat de Marriage*, pag. 477.

Quæres 3: quæ clausulæ seu conditiones matrimoniali contractui apponi possint.

R. apponi possunt clausulæ omnes quæ bonis moribus non officiunt; secundum id Consuetudinis Aurelianensis, art. 202. *En Traité de Mariage & avant la foi baillée, & avant la bénédiction nuptiale, hommes & femmes peuvent faire telles conditions, d'ouailles, donations, & autres conventions que bon leur semblera.*

Dixi, quæ non officiunt bonis moribus. Siquidem ex Leg. 4. *De inutilib. stipulationibus*: Omnia quæ contra bonos mores, vel in pactum, vel in stipulationem deducuntur, nullius momenti sunt. Porro bonis moribus officiunt, quæ adversantur 1. Juri naturali, ut quod mulier caput & domina communitalis instituitur; 2. utilitati publicæ, ut quod conjuges pacifcantur licitas sibi fore donationes mutuas post nuptialem benedictionem, sicut antea; de quo inferius: 3. Consuetudini, ut si Partes in Normannia contra Provinciam morem de futura bonorum communitate conveniant; 4. bonæ fidei, ut si quid contractui inferatur, quod uxori, hujusmodi rerum imperitæ, post conjugis obitum nocere possit. Utique qui dolosas id genus clausulas de industria contractibus apponi curant, jure super his satisfacere tenentur. Nec ignorantia te excusat, si, quod in Notarios præcipue cadit, scire debuisti ex facto tuo injuriam verisimiliter posse contingere, vel facturam, Cap. *Si culpa*, *De injuriis*.

Quæres 4: an civilis contractus titulum seu jus sponſis faciat a die contractus, an a die benedictionis conjugalis.

R. Vel Partes legaliter, proinde sine Notarii opera contrahunt; vel conventionaliter & coram persona publica. Si 1. mutua eorum jura non nisi a die benedictionis nuptialis incipiunt, quod expresse statuit Consuetudo Parisiensis, art. 220. Si 2. multo probabilius est mulierem, ejusque futuram prolem, ab ipso contractus die jus & hypothecam habere in bona mariti, ad doarii sui & aliarum conventionum assecurationem. Alioqui enim sponſus eo temporis intervallo quod contractum inter & Matrimonii celebrationem defuit, in futura conjugii fraudem vendere posset, aut hypothecæ subicere bona quæ sponse in securitatem obligata sunt. Etsi autem, ut contractus ille plenum fortiaur effectum, requiritur sollemnis benedictio Matrimonii, non tamen ejusdem consummatio, nisi hæc per veram ac perpetuam alterutrius conjugis impotentiam impediatur: tunc

Mm. 2.

enim.

* Vide Commentarium Cl. de Ferrière in: Artic. 220. Consuetud. Parisi.

enim ut nullum est Matrimonium, sic nulla ex eo jura percipi possunt. Collat. Paris. Tom. 4. pag. 30. & seq.

- 33 Quæres 5. an contractus civilis titulum faciat conjugatis omnibus. R. negat. Non enim facit titulum, 1. iis qui in extremis post crimen nubunt, prout fanxere Ludovicus XIII. an. 1639. art. 6. & Ludovicus XIV. an. 1697. 2. Neque iis qui toto vitæ decursu Matrimonia sua, licet alias in facie Ecclesiæ, contracta celaverunt. Ita idem Ludovicus XIII. ibid. art. 5. 3. Sed neque filiisfamilias, qui sine patrum, matrum, tutorum, aut curatorum assensu nubunt. 4. Neque iis qui exultatione vel triremibus in perpetuum mulctati sunt.

- Sed quid, si Matrimonium cum impedimento dirimente contractum sit? 34 R. Vel Matrimonium utrinque mala fide contractum est, vel utrinque bona fide, vel cum bona fide ex parte unius, mala vero ex parte alterius. Si 1. nullum parit effectum, seu in exteriori, seu in interiori conscientiæ foro: quanquam valet tunc communitas, ut & alia quævis societas solo Partium consensu stabilita. Si 2. valet contractus quantum ad civiles effectus & legitimationem prolis; valet, inquam, pro tempore quo substitit bona fides, puta quo uxor priorem maritum occubuisse iustis de causis existimavit. Si 3. prodest contractus Parti innocentis, puta feminae quæ Sacerdoti, conditionis ejus inscia, nupsit. Unde hæc doarium suum & communitatis jura obtinebit. Ubi notandum deesse semper bonam fidem conjugis quæ clandestine inita sunt. Collat. Paris. pag. 36. & seq.

- 35 Quæres 6. quæ potissimum fraudes & injustitiæ in civili Matrimonio contractu committantur.

R. nullum esse contractum qui plus exigit sinceritatis quam Matrimoniale; at nullum esse qui dolis pateat amplioribus. In hoc autem quadruplici potissimum ratione peccatur, 1. per contra scripta privata; Gallice *Contre-Lettres*; 2. cum ut libera ab omni debito exhibentur bona, quæ tamen hypothecis gravata sunt, aut supra vim suam elevantur bona modica, &c. 3. cum futurus sponsus id sibi agnoscit in dotem datum, quod revera datum non est; 4. cum subscriptio contractus post Matrimonii celebrationem remittitur, quia sic nihil habet virum: de quo jam supra; atque utinam non excidat animis.

- 36 Quod ad 1. caput attinet, indubii juris est apud nos, contra scriptum; quo quidpiam additur clausulis contractus matrimonialis, vel ab eo demittitur, validum esse, si fiat coram Notario & de consensu consanguineorum qui matrimoniali contractui subscripserunt. Si enim a Sponsalibus licet iustis de causis resilire, licet & paribus de causis pacta quædam connubialia immutare. At vero si contra scriptum clanculo fiat, absentibus utriusque Partis consanguineis (nisi Pars una cum consanguineis suis Parti alteri gratificari velit: isthæc enim consentire censetur) tunc nullum in utroque foro effectum parit *. Hinc, si puella nummos mille in contractu matrimoniali futuro sponso pollicita, ab eo contra scriptum privatum exigit, quo summa hæc

* Contre-Lettres, en fait de Contrats de mariage, sont défendues, & n'y peuvent donner atteinte, si elles ne sont faites avant la célébration du Mariage, & en présence des parents qui ont signé au Contrat, ou du moins de ceux au préjudice de qui elles sont faites, & qu'il y en ait minute au pied du Contrat. *Ferréus hæc verba.*

hæc media parte diminuat, non desinent puellæ hæredes teneri ad refundendam superstiti marito nummorum mille summam. A contrario si maritus duntaxat 6000. librarum sponsæ futuræ in contractu pollicitus, eidem per contrascriptum sponderit 10000. librarum, mariti hæredes qui contrascriptum sigillo suo non muniisse supponuntur, tantum 6000. librarum in contractu enuntiata mulieri refundere tenentur: neque hæc, ut residuum comparet, mariti bona quasi compensationis titulo subripere poterit.

Aliquando judicatum est a Parisiensi Curia valere contrascriptum quo gener socero suo, dum viveret, fundi filiz ipsius in dotem concessi fructus retrocedebat. Idque admittit Ferriere, v. *Contre-Lettres en fait de Contrat de Mariage*. Ast observat Collator Paris. pag. 45. Jurisprudentialiam hanc jam ab an. 1630. desisse, ne deterior fiat communitas, & uxor quæ manus habet ligatas, aliquid detrimenti ferat. Unde ne quidem respectu patris potest filius id facere quod gener ille fecerat respectu soceri.

Secundum caput, quo vel amplificatur opes hominis cui res est angusta, vel ut libera exhibentur bona hypothecis onusta, &c. sæcunda est malorum & injustitiarum radix. Ex hac aut simili parte peccant, & ad restitutionem tenentur, 1. qui ut puellam incantam decipiant, amassus ejus villas, annuos redditus, officia apud Principem, alique ejusmodi commenta plenius eidem faucibus eruant: cujusdoli exemplum multiplex dabit Auctor Collat. Paris. tom. 4. sub finem. 2. Patres, qui famæ ditiores quam opum, pecunias undecumque corradunt, quas proli suæ assignant in dotem; & sic ex alieno fortunam natorum suorum construunt. 3. Qui post omnigenam bonorum suorum cessionem factam creditoribus, qui multum perdidere, pinguem hæreditatem sortiti, eam non partiuntur inter creditores, sed in natorum suorum dotem aut dotalia large impendunt; cum id unum retinere possint quod ad parcam sui suorumque sustentationem necessum fuerit, ut dictum est tom. 1. 4. Patres qui ut uni e suis impensius dilecto faveant, ceteris legitimam detrahunt. 5. Matres quæ pupillares denarios secundo marito in dotem tribuunt. 6. Tutores qui ut de filio suo, de nepote, de amico, bonorum pene inopibus præclare mereantur, iisdem pupillam suam divitem dant in Matrimonium. De his & aliis eo pertinentibus adi Collat. Paris. tom. 4. Lib. 6.

Ex tertio capite peccant, qui quam non accipere dotem, accepisse, seu consentiente Notario, qui tunc perjurii reus est, seu eodem decepto testantur: hæc enim recognitio multis abusibus viam pandit, ut dixi tom. 1. Si tamen vir sui juris id tantum dederit quod juxta Legem aut Consuetudinem dare poterat, non erit mulier post obitum ejus ad restituendum obliganda, ut docet Collator Andegav. to. 3. p. 110. quia sponsa de futuro non est deterioris conditionis quam extraneus, cui idem datum fieri potuisset. In hoc autem casu possent, meoquidem judicio, parentes hanc dotis partem, post uxoris mortem repetere, quia quod vere dari potuit, & reipsa datum est filiz, ad ejus parentes vel hæredes pleno jure devolvitur. Aliud fuerit, si quod datum est, aut dari fictum, vel a viro minime sui juris datum sit, tunc enim totum restitui debet; vel penes aliquam sui partem datum sit adversus Legem, tunc enim restituendus erit

excessus. Sed & inspicendum dantis motivum: si enim agnoverit se, dum mille nummos accepit, duo millia recepisse, quia sperabat motum honesta illa agendi ratione patrem nummos mille prioribus additurum, iniquum fuerit id repetere quod vere datum non esse cognoscitur. Inerim uxor quæ ejusmodi dotem legitime acceperit, non poterit, si secundo nubat, eam prioris inter & posterioris conjugii prolem dividere; quia quidquid donat maritus prior, id relative ad propriam sobolem donare censetur. Vide & confer quæ dixi eodem Tom. I. ubi supra.

ARTICULUS TERTIUS.

De Donis & Donationibus inter virum & uxorem.

40 **D**onatio ex dictis in Parte secunda Tract. de Contractib. cap. 12. est Liberalis & gratuita rei alicujus collatio: eaque vel incompleta est, tantumque verbalis, quæ fit sine actuali rei traditione; vel completa, quæ fit re actu tradita. Utraque autem vel est inter vivos, vel causa mortis. Prior ea est quæ fit a vivente & sano, ea mente ut donatarius dominium rei ipso facto acquirat. Dixi, *a vivente & sano*, quia ex Art. 277. Consuetudinis Parisiens. quæcumque donatio facta tempore morbi unde quis decedit, causa mortis facta censetur: idemque est de donationibus instante mortis periculo, puta naufragio imminente, factis. Posterior ea est qua quis ita donat, ut rei donatæ dominium nonnisi post mortem suam in alium transferri velit.

41 Est aliud donationis genus, quod *donum mutuum* nuncupatur, quo nempe conjuges sibi aliquid mutuo largiuntur, vel potius in futurum spondent.

42 Donum mutuum vel in connubiali contractu & ante benedictionem fieri potest, vel constante jam Matrimonio. Potior est doni mutui, quod in ipso Matrimonii contractu fit, conditio, quam doni Matrimonium subsequens. Neutrum quidem executioni mandari potest ante mortem alterutrius conjugis: at donum quod in ipso Matrimonii contractu perficitur, absolutum esse valet, & sine reversione ad hæredes, (*sans retour.*) Quod autem fit Matrimonio jam celebrato, pluribus in locis solum rei donatæ usufructum completitur, & multis subjacet oneribus. De quibus vide Auctores infra citandos. Jam

Quæres 1. an donum mutuum tam constante Matrimonio, quam antea, licitum sit.

43 R. 1. nullam esse difficultatem de dono mutuo ante Matrimonium. Contractus enim matrimonialis capax est cujuscumque honestæ conditionis. Honestæ est autem conditio qua quis minime prohibitus, accedente Juris subsidio, vel parentum consensu, dat alteri ut ab eo recipiat: *Do ut des.*

44 R. 2. donum mutuum, vel aliquid æquivalens, constante etiam Matrimonio, ubique pene secundum uniuscujusque loci consuetudinem, esse licitum, modo præscriptis conditionibus velatiatur. Sane viget illud donigenus a prima Regum nostrorum progenie, ut patet ex Formulæ Marculphi, Lib. I. cap. 12. Et vero æquum erat ut conjuges liberis privati aliquem

ex mutuo suo labore fructum percipere possent. Hinc a veteri quodam Praefato donum mutuuum vocatur, *le soulas des maries privées d'enfans.*

Quinque porro sunt doni hujus mutui conditiones.

Prima est, ut uterque conjux mente & corpore sanus sit. Si enim dum fit donum, ægrotet alteruter, donum corrumpere necesse est; quia spes tota penes recte valentem consisteret. Quin & nonnullæ Consuetudines, ut Nivernensis, tantam in utroque conjuge æqualitatem requirunt, ut nisi ejusdem sint ætatis, donum corruat. Aliæ volunt ut altera Pars compartem non superet decennio.

Secunda, ut neuter conjux, alio moriente, prolem aut prolis partem ex præcedente vel præsentī Matrimonio suscepit. Alicubi tamen, ut in Aræmorica, valet donum mutuuum, etiamsi non desint liberi. At tunc qui in vivis superest, donatoris prolem rescire, eique ad victum & cultum necessaria suppeditare debet.

Tertia est, ut mutuuum donum utrinque sit æquale. Unde si, quod quibusdam in locis licitum est, possint conjuges usum proprium sibi mutuo donare, qui plus habet propriorum quam alter, nonnisi massam istius bonis parem largiri valet. Si vero, ut Consuetudine Parisiensi & Jallii pluribus cautum est, nonnisi mobilium proprietatem, & immobiliarium usufructum dare liceat; par quantum ad hoc esse debet conditio utriusque sponsi; ita ut si quid alter sibi reservet, alter paris reservationis jure utatur. Sed de doni mutui materia, quæ non est ubique eadem, imo & alicubi quoad usufructum stat, etiamsi non desint filii, adeundæ necessario locorum Consuetudines.

Quarta est, ut donum mutuuum coram Notario fiat, qui primam ejus percriptionem (*Minute*) penes se aservet.

Quinta est, ut *insinuetur*, ad minimum quandiu uterque in vivis est, alioqui ab uno revocari potest, alio etiam dissentiente. An semel insinuatam jam nonnisi mutuo de consensu retractari valet.

Ceterum *minores* duo, duove quorum alter minor sit, major alter, donum mutuuum sibi invicem prestare non prohibentur. De his adi Joseph. de Ferriere, v. *Don mutuel*, pag. 618. Argou, L. 3. cap. 22. &c.

Quæres 2. an conjugum alter alteri quid donare possit dono simplici seu non mutuo, saltem ex grati animi sensu, puta quia uxor maritum per annos plures in strato languentem assiduo labore curavit; item quia eadem mulier nihil aut vix quidquam habeat in bonis unde vitam suam roleret, &c.

R. id esse licitum in locis ubi hujusmodi donationes, seu intervivos fiant, seu causa mortis approbantur per Consuetudinem, ut Rhemis quoad primum caput, Nannetis & Ambiani quoad secundum. Quæstio itaque de iis solum locis moveri potest, in quibus utrumque hoc donationis genus per Consuetudinem reprobatum, ut Parisiis, Trevis, & alibi frequenter.

Et quidem videtur quod ex donationes sint licitæ. 1. Quia ex dictis art. 1. q. 4. maritus non tenetur ad restitutionem dotis, si ex restitutione futurum sit ut in extremam inopiam vergat. Ergo nec a pari ad refundendam donationem tenebitur mulier, si refundendo in eundem miseriam statum delapsura sit. 2. Quia ex dictis To. I. ubi de dominio, p. 243. filius

qui ex bonis paternis lucratur, aliquam hujus lucri partem labori suo parem retinere potest, ne deterioris sit conditio quam extraneus. Ergo a pari uxor quæ teneriora quæque & humiliora conjugii diu ægrotanti obsequia impendit, donum aliquod sibi libenter factum retinere potest, ne pejor sit ejus quam ancillæ conditio. 3. Quia humanae Leges, cum alioqui justitiæ & humanitati adversantur, per epicheiam sunt interpretandæ. Quid autem humanitati adversum magis, quam ut uxor, quæ vires & tempus mariti obsequio impendit, ab eo recipiat unde vitam utcumque sustentet. His de causis admittunt Theologi nonnulli id genus donationes, quas remuneratorias nuncupant.

53

Contrarium tenent Galli, & in his late Pontas, v. *Donation*, cas. 1. & seq. Nempe vero, ait, ut ea donationis species irrita sit, tria sufficiunt: 1. ut Consuetudo vim habeat Legis humanæ; 2. ut humanæ Legi obtemperandum sit in conscientiæ foro; 3. ut obligatio hæc in casibus etiam austeris urgeat, cum id exigit commune bonum, cui privata quæcumque bona cedere necessum est. Atqui 1. Consuetudo vim habet positivæ Legis; quia, ut post S. Isidorum (cap. 5. dist. 1.) admittunt omnes: *Consuetudo est jus quoddam moribus constitutum, quod pro Lege suscipitur, cum deficit Lex*: 2. *Leges humanæ etiam seculares imponunt homini necessitatem ad observandum in foro conscientiæ*, ut ex SS. Augustino & Thoma docet D. Antoninus, 1. Part. tit. 18. cap. unic. & a nobis probatum est in Tract. de Legib. 3. demum obligatio hæc in casibus etiam duris urget, cum id exigit commune bonum, prout ibid. ostendimus. Porro exigit commune bonum ne conjugum alter alteri donet contra præscriptum Legis; quia alioqui comminationes, blanditiæ, aliaque id genus, quorum artem norunt conjugati, perpetuam hæredes legitimis fraudandi ansam præberent. Hinc equidem gravia interdum sequuntur incommoda: quin & nonnihil iis offendi videtur naturalis æquitas. At ubique receptum est istud: *Omnis Lex humana habet aliquid iniqui*. Item istud Glossæ in cap. 2. dist. 1. *Quandoque est aliquid jus, quod primo intuitu non est æquum nec justum, ut si cujus uxor adulteratur, quod (si postea cognoverit eam) non possit ad Ordines promoveri*. . . Dico, quod in omnibus casibus & causa & pro bono pacis, vel publico, inducitur quoque rigor contra naturalem æquitatem. Huic decisioni animo penæ renitenti subscribo. Optandum sane ut vel Magistratus, interpretata Consuetudine, inopi conjugii succurrant, cum id meretur tota ejus erga defunctum agendi ratio, vel ut hæredes defuncti id donent ex antidotali pacto, quod stricto Legis jure non debent.

54

Quæres 3. annon possint conjuges per viam fideicommissi, id quod aperto jure non possunt.

R. non posse. Quæ enim Consuetudo donationem seu *brevi manu*, seu per actum ultimæ voluntatis reprobavit, reprobavit & donationem per viam fideicommissi; & merito, quia sic facile eluderentur Leges donationum inter conjugatos prohibitiæ. Cum ergo, ad mentem Justiniani, Leg. 22. ff. *De legib. id custodiri oporteat quod moribus & consuetudine inductum est*, pro certo haberi debet viam fideicommissi fraudibus annumerandam esse. Vide & expende Pontas, v. *Donation*, cas. 2.

55

Sed quid, si conjugum alter certam tertio alicui summam pecuniæ lega-

legaverit, ea intentione, quam nec verbis nec factis expressit, ut is eam reddat alteri conjugī?

R. prout jam feci. Cap. ultim. de Contractibus, in hoc facto nihil esse mali, modo circumstantiæ & indicia ex quibus Legatarius intentionem legantis cognoscit, non includant virtuale pactum donationis in alterum conjugem refundendæ. Quin & sicubi hæc legandi ratio ita communis fieret, ut per eam Lex frequenter eluderetur, ita ut non posset Legatarius citra famæ & honoris dispendium re legata uti nisi in commodum conjugis superstitis; existimarem istud legati genus pro vero fidei commissio, adeoque pro vera fraude habendum esse: Sicut pro ficto ad Ordines titulo habetur, qui juxta loci alicujus morem sine infamia exigi non possit, ut dixi T. VI. par. II. c. 8. n. 437. Unde non ita pridem consului, ut aliquis hujusmodi Legatarius legatam summam inter uxorem & hæredes mariti æqua mensura divideret; tum ut ea lectione monerentur Legantes sibi deinceps ab ea tortuosa legandi ratione abstinendum; tum ut palam constaret Legatarium non ex pacto, sed pro nutu de re legata disponere.

Quæres 4. an conjuges ipsa etiam mobilia dare alter alteri prohibeatur.

R. in his sequendam esse locorum consuetudinem. In Provinciis quæ Jure scripto reguntur, licet utrique per testamentum mobilia sua alteri liberos non habenti donare. In iis vero Provinciis quæ per Consuetudines reguntur, id alicubi permissum est, ut in Tractatu Nirvernensi, Borboniensi, Pistaviensi, &c. alicubi vero severe prohibitum, ut in Consuetudinibus Parisiensi, Aurelianensi, Blesensi, Senonensi, Altisiodorensi, &c. imo quibusdam in locis, ut Meloduni, Turonibus, in Aremerica, &c. licet marito dare uxori, non uxori dare marito. Pontas, ibid. cap. 4.

Quæres 5. an donatio prorsus caduca sit, nisi insinuetur ante mortem conjugum.

R. donationem hanc, nisi insinuetur, non esse prorsus firmam, ut quæ ab uno sine alterius consensu retractari possit; at non esse prorsus nullam ex parte uxoris, cui satis est si eam intra quatuor a mariti obitu menses insinuari curet. Aliud est de marito qui a donatione excidit, nisi eam vivente uxore insinuari fatagat. Argou, T. 2. Lib. 3. cap. 14. pag. mihi 164.

ARTICULUS QUARTUS.

De Communitate bonorum inter conjuges, ubi & de debitis.

Communitas bonorum est societas, vi cujus maritus & uxor vel bona quæcumque sua, vel aliquam horum partem in communem reponunt, ut finita societate & bona ipsa, & quod ex iis lucri vel damni perceptum est, inter utrumque ex æquo dividatur.

Communitas illa vel contrahitur vi solius Consuetudinis, & tunc locum habet in iis qui cum contractu, aut sine contractu nupserunt, nisi positive communitatem excluderint; vel nec præcipitur, nec reprobatum a Consuetudine, ut in Provinciis Jure scripto utentibus; & tunc non habet locum, nisi Partes de ea convenerint; vel Consuetudine disertim reprobatum, ut in Normannia sola; & tunc de ea pacisci non licet, nisi Matrimonium

59
Ferrière,
h. v.

* Nota
in Argou
p. 25.

monium extra Normanniam celebretur: quamquam si res in Curia Rothomagensi ageretur, communitas habeatur ut infecta.

- 60 Quæ bona communitati subiaceant, an mobilia quæcumque, an etiam immobilia, vel actu possessa, vel titulo gratuito aut oneroso deinceps possidenda, ex conventionione contrahentium, vel ex usu locorum in quibus contrahunt, dijudicandum est. De his sic decernit Consuetudo Parisi, art. 220. *Hommes & femmes conjoints ensemble par Mariage sont communs en biens meubles & conquets immeubles, faits constant & durant ledit Mariage. Et commence la communauté du jour des épousailles & benediction nuptiale.* His premissis quorum peritior expositio, occurrente casu, e Jurisperitis desumenda est.

- 61 Quæres 1. an maritus, qui secundum Consuetudinem Parisiensem est mobilium atque immobilium constante Matrimonio acquisite domini*, possit, inscia vel renitente conjugæ suæ, ex iis parentes vel amicos suos locupletare, aut iisdem pro nutu abuti: Et num idem uxori licitum sit.

R. negat. Etsi enim, ut advertit Gregorius Tolosanus, in Syntag. Juris, Lib. 11. cap. 3. & 4. *Non datur actio furti contra uxorem, quæ res mariti subtraxerit, pendente & constante Matrimonio; nec contra virum, si uxoris res furatus fuerit;* certum est tamen eundem gravis peccati reum esse, si uxoris dotem aliaque ejus bona malos in usus impendat atque dilapidet. Ita docet Honorius III. cap. 10. *De Consuetudine.* Sed, & ita docet ratio, cum Consuetudo administrationem bonorum uxoris marito non committat, nisi ut ea instar boni patrisfamilias regat & gubernet. Potest is quidem egenis parentibus quidpiam largiri, ne indigeant; idque de viri consensu potest etiam uxor. Verum aliud est rem domesticam in usus necessarios, aut admodum decentes impendere; aliud eandem in superfluos sumptus prodigere.

- 62 An autem maritus bonorum communium decoctor ad restituendum teneatur, gravis est questio, de qua vide dicta Tom. 1. part. 3. cap. 4. ubi etiam expendi an quid uxoris subripere licitum sit. Hic addendum in ipsa Normanniæ Consuetudine, quæ bonorum communitatem non admittit, uxorem, nisi quantum ad bona separata sit, ne ad pias quidem causas sine mariti assensu testari posse, vel inter vivos de bonis disponere, nisi vel in casu extremæ necessitatis, vel cum vir regimen bonorum committit uxori, aut ipsa consensum ejus merito præsumere potest. Vide Resolutiones Rogerii Andreae la Palluelle, pag. 133. Sed majoris elucidationis causa.

- 63 Quæres 2. an uxor e bonis communibus subripere aliquid possit, unde eleemosynam faciat, vel honeste recreationi vacet, aut moderate ludat.

Respondet Pontasius, v. *Communauté de biens*, cas. 4. cum Merbesio, Tom. 1. pag. 599. uxorem posse aliquid e communibus bonis subtrahere, ut patri, vel matri, vel utrique, non extrema solum, sed & gravi necessitate laboranti impertiat, si maritus illis opem offerre veniat; quod uterque ad fratres, sorores, aut susceptos e priori conjugio filios, in eadem necessitate

* Le Mari est maître des actions mobilières & possessoriales appartenantes à la femme. *Consuet. Paris. art. 133.*

fitate positos extendit. Rationem dant, quod censentur ea lege contrahi Matrimonia, ut onera debitaque realia, quæ uni conjugum incident, alterius etiam debita evadant.

Quod ad eleemosynas spectat; docet idem Pontasius, ibid. cas. 1. & ex Augustino, Epist. 272. alias 99. n. 4. & 5. probat uxori a gravibus eleemosynis esse abstinendum, nisi accedat mariti consensus; at eleemosynas moderatas ex tacito ejusdem mariti consensu permittit, cit. cas. 4. præsertim, inquit, cum a domo abest maritus, & ipsa communis rei administrationem gerit; tunc enim, ait, eadem erogare, seu pauperibus, seu aliis potest uxor, quæ maritus, nisi id prohibuerit.

Addit idem ex Navarro, in Manuali, cap. 17. n. 154. pag. mihi 466. uxorem, quæ dedit marito dotem sufficientem, & nihilominus callet artem texendi, suendi, aut pingendi, vendendi, emendi, aliamve similem, qua non negligendo debitam domus administrat omnem, lucretur, posse ex ita lucrifactis libere impendere, modo eo lucro familia non indigeat. Sed hæc parum profuit; subdit enim Navarrus hæc a Pontasio prætermissa: *Modo lucra non sint communia marito & uxori, ut communiter sunt in omnibus Hispaniæ Regnis, & in hypthesi nostra.*

Quod ad ludum & moderatas recreationes attinet; generatim pronuntiat idem Parisiensis Subpœnitentiarius, non licere uxori quidquam eos in fines e bonis communibus auferre. Favet hujus propositionis censura inter proscriptas an. 1700. a Cléro Gallicano, n. 40. *Potest uxor viro surripere pecuniam, etiam ad ludendum, si mulier talis sit conditionis, ut ludus bonus pari loco cum alimentis ac victu habeatur.* Quæ propositio a generalibus Paris. Metropolitæ Vicariis jam ab anno 1658. in Casuistarum Apologia damnata erat, ut temeraria, scandalosa, a femine honeste & Christiane moribus aliena, &c. Nos tamen eod. Tom. 1. in feminam, cui maritus dure negat quod parci ipsi concedunt, paulo fuimus indulgentiores. Nec obstat censura mox allata; tum quia Casuistarum propositio longe est generalior; tum quia mulier, cui ludus pari est loco cum victu & alimentis, effusam in ludum habet propensionem, quæ omnimodis coercenda est, non fovenda.

Quæres 3. an uxor, ut filix suæ Religionis ingressum ambiat, possit dotem ejus, quam congruam negat pater sat rei habens, adaugere.

R. id illicitum esse uxori, neque augmentum a Monialibus posse suscipi, si resciant illud subtractum esse e bonis communibus. Ratio est, quia vir communitatis est arbiter, non uxor. Pontas, ibid. cas. 5. Unde obiter colliges eos qui ab uxoribus jocalia, suppellectilia; &c. titulo quolibet receperunt, ad ea marito restituenda teneri, nisi res sint nullius pene valoris.

Quæres 4. an uxor, quæ violenter suspicatur maritum suum e communibus bonis summas graves subripere, possit vel aliquid clanculum titulo compensationis inde suffurari, vel rationem præsentis rerum status ab eodem exigere.

Respondet Sanbovius, Tom. 3. cas. 195. neutrum licere uxori. Non 1. tum quia nec ipsa, nec proles ejus quidquam in bona hæc juris habent, quamdiu subsistit communitas; tum quia suspiciosa mulier multa imaginatur quæ non sunt; tum quia cum nesciat gradum detrimenti sibi allati, si quod reapse illa-

illatum est, fieri nequit ut iusta compensatione utatur. Non 2. quia nullam administrationis suæ rationem præstare uxori tenetur maritus; sicut nec alius quipiam propriæ rei suæ rationem debet. Decisionem hanc totam approbat Pontas hic, cap. 3.

- 69 Fatendum tamen esse in ea quid admodum duri, ut quæ feminam minus habeat veluti sociam & participem communitatis, quam ut extraneam, cui nequidem interrogare licet quid de bonis suis fiat. Censeto igitur uxorem amice & modeste sciscitari posse a viro quomodo res succedant, quem in usum summam hanc vel illam expenderit; blandiri, si cathagorice respondeat; sin vero, comminari separationem bonorum, ac demum ad eam usque progredi; præhabito tamen semper viri pii & iueiisimodi rebus versati consilio; ne aut nimium concedatur suspitioni non raro iniuriæ, aut, quod innumeris mulieribus quotidie evenit, uxor cum prole sua ad extremas angustias brevi redigatur.

- 70 Quæres 5. an vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta solvere teneatur.

Prænot. debita vel esse activa, quæ nobis ab alio debentur, vel passiva, quæ a nobis debentur alteri: utraque vero vel esse mobilia, quæ semel solvuntur, ut v. g. pretium mercis emptæ; vel immobilia, quæ singulis annis solvenda redeunt, ut census consignativi. His positis.

- 71 R. 1. Neuter conjux tenetur ad exsolvenda debita quæ alter inter tempus subscripti matrimonialis contractus & Matrimonii celebrationem, alio infcio contraxit, nisi ex iis adactum sit communitatis bonum. Ratio est, quia æqua esse debet viri & uxoris conditio. Atqui vir postquam semel suum matrimoniali contractui sigillum apposuit, non potest bona sua vel hypothecis gravare, vel distrahere. Ergo nec simile quidpiam potest uxor ipsius. Ita Collat. Andeg. Tom. 3. pag. 135. Collat. Paris. Tom. 4. Lib. 2. pag. 59. &c.

- 72 R. 2. Tenetur uterque conjux mobilia alterius debita, quæ Matrimonii contractum præcesserunt, expungere, nisi sit stipulatio in contrarium; eaque non semper sufficit ad præstendam ab iis debitis immunitatem.

- 73 Dixi debita mobilia; cum enim bona immobilia, quæ conjugati ante Matrimonium possidebant, non ingrediantur communitatem, ut supponimus, ex cit. art. 220. Consuet. Paris. sic nec ad communitatem spectare debent immobilia debita ante Matrimonia creata; unde ea conjugum quique tenetur de suo præstare. Reditus tamen ex immobilibus bonis, item & censuum consignativorum reliquationes, *arrerages*, quæ constante Matrimonio percipiuntur, ad communitatem pertinent, eorumque fructus & administratio ad maritum devolvuntur; etsi nec fundus, nec fors principalis ad eundem pertineant. Collat. Andeg. pag. 138. Jam explicantur responsionis partes singulæ.

- 74 1. Itaque tenetur conjugum quisque mobilia alterius conjugis debita, quæ Matrimonii contractum præcesserunt absolvere. Ratio est quia cum mobilia, mobiles effectus, mobilia jura, & activa debita, quæ ante Matrimonium ad alterum conjugem pertinebant, fiant per Matrimonii contractum utriusque communia, necessum est ut in hoc commodum sentientes, in opposito sentiant incommodum, ne vel decipiantur creditores, vel Matrimoniiis, quod sine turbis pluribus non fieret, se se opponere com-

compellatur. Hinc illud consuetudinarii Juris proverbium : *Qui épouse la femme épouse les dettes*, quod huic consonat Parisiensis Consuetudinis artic. 221. *A cause de laquelle communauté le mari est tenu personnellement à payer les dettes mobilières dues à cause de sa femme, & en peut être valablement poursuivi durant leur mariage : & aussi la femme est tenue après le décès de son mari payer la moitié des dettes mobilières faites & accrues par ledit mari, tant durant ledit Mariage, qu'auparavant icelui ; & ce jusqu'à concurrence de la communauté, &c.* de quo vide Commentarium Claudii de Ferriere, cum animadversionibus N. Sauvan d' Aramon.

Neque si maritus plus solvere coactus sit, quam uxor in communitatem detulerit, ideo vel in exteriori foro, vel in foro conscientiae, jus ullum habebit compensationis, seu in immobilia uxoris bona, seu actionis in heredes ejus ; prout ostendit Le Brun, Tract. de communitate, Lib. 2. cap. 3. n. 8. Unde qui communitatis bonorum partem corripuit, quo debita conjugis alterius a se ipsis perfoluta compensent, rei sunt injustitiae, prout docet idem Collator Andeg. pag. 134.

2. Neuter tamen de his alterius debitis tenetur, si mutua ab iisdem immunitas stipulata sit, ut plerumque fieri solet, praesertim cum vidui aut viduae desponsantur ; unde tunc non gravatur communitas debitis ante Matrimonium contractis, sed iis tantum quae constante Matrimonio & durante communitate contracta sunt.

3. Non tamen sufficit ad praestandam a debitis immunitatem haec stipulatio, nisi accedat inventarium mobilium quae in communitatem eradita fuere. Unde sic habet articulus 222. Consuetudinis Paris. *Combien qu'il soit convenu entre deux conjoints qu'ils payeront séparément leurs dettes faites auparavant leur Mariage ; ce néanmoins ils en sont tenus, s'il n'a Inventaire préalablement fait ; auquel cas ils demeurent quittes, représentant l' Inventaire, on estimation d' icelui.* Quapropter secluso Inventario non posset mulier obfistere creditoribus, qui mobilia ejus in solutionem debitorum mariti occuparent ; nec proderit ei per testes probasse mobilia haec sua esse, non mariti ; quia quidquid in communitate est, praesumitur mariti esse, nec admittitur probatio in contrarium. Ita Claudius de Ferriere in eundem art. Tom. 2. pag. mihi 10.

Porro Inventarium illud 1. non nisi ex mulieris parte requiritur ; 2. non potest confici post Matrimonii celebrationem, quia jam tum facta est bonorum confusio ; 3. debet bona fide confici, & non fraudulenter ; si enim probari posset dolose factum esse, pro nullo reputabitur ; 4. enumeratio tamen diserta bonorum mobilium, quae a patre & matre in contractu praecise recensentur, habet locum Inventarii, nisi puella mobilia alia possideat praeter ea quae sibi connubiali contractu dantur in Matrimonium. Ita Collar. Andeg. pag. 136.

Sed quid si maritus de bonis sponse suae sine praevio Inventario debita sua perfolverit ? an nihil sponse suae refundere tenebitur ?

Tenebitur sane, Inventarium enim requiritur equidem ne sponse bona creditoribus obnoxia sint ; sed non requiritur relative ad alium conjugem, cujus a debitis immunis efficitur mulier eo ipso quo conventum est ut conjugatorum quisque sua, non autem alterius debita ferat : unde si debita.

bita hæc post communitatis disruptionem perseverent, ab eo solum expungenda erunt a quo nominatim fuere contracta. Si vero ex communitatis bonis perfoluta sint, debet conjux qui non ea contraxerat, ex bonis alterius compensari. Id. ibid. pag. 138.

20. Si quæras an vir debita ab uxore constante Matrimonio procreata solvereteneatur, Reponam cum eodem distinguendum esse inter debita quæ mulier contraxit ad impensas domus, cujus administratio sibi a viro concedita est; & debita quæ contraxit sive ad ornatum sui, sive ad oblectationem.

Constat maritum de priori debitorum specie teneri in conscientia, quia uxor veluti quædam ejus procuratrix hoc in casu habetur. Quod vero ad ornatum & vestitum spectat, vel inspectata uxoris bonorumve communium conditione nimius est & factum redolens, tuncque de eo non tenetur maritus; vel sinit intra æqui & recti metas, & tunc ejusdem sumptus & impensæ in maritum cadunt. Curandum tamen ne mulieres inconsultis viri sumptus efficiant. Quod attinet ad debita ludi vel oblectationis intuitu contracta, docet idem Collator Andeg. pag. 141. maritum de iis in conscientia non teneri, neque hunc ad id condemnatum iri a Judicibus. Ita quidem se res habere possent; at tristem avari notam apud probos omnes sustineret, qui nummum unum aut alterum in honestam cum aliis ejusdem fortunæ feminis recreationem ab uxore semel mutuo acceptum refundere nolleret; & si non a Judicibus, quod incertum mihi est, saltem a publica proborum omnium voce condemnaretur.

81. Si mulier sciente & approbante viro alii negotiationi intento, mercatricem publice agit, is ut lucri socius erit, sic & debitorum. Id. ib. p. 141.
82. Quæres 6. an uxor cujus vir debita plurima, tum ob res proprias, tum ob uxoris & filiorum alimenta & institutionem, contraxit, nec ante mortem exolvit, dotem suam, aliaque sua jura communitati renuntiando, possit repetere.

Respondet Pontasius, h. v. cal. 6. affirmat. modo debita hæc nec uxoris nomine, nec in privatam ejus utilitatem contracta fuerint. Nec obest quod debita hæc ad uxoris & prolis victum & vestitum ex parte contracta fuerint; ad id enim tenebatur maritus: quod si lautius fecit motu proprio, ipsi soli, non uxori est imputandum. Dura quidem decisio, sed quæ Consuetudinum dispositioni & genio non male congruit.

83. Quæres 7. an vir mediam mobilium quæ mulier attulit, partem sibi possit vindicare, si uxorem necdum consummato Matrimonio mori contingat.

R. id pendere ex statuto Consuetudinis; alicubi enim, ut in Consuetudine Parisiensi, art. 220. maritus statim a nuptiali benedictione omnia communitatis jura habet. Alibi, ut in Consuetudine Conomanensi, art. 508. jura hæc nonnisi post annum & diem cohabitationes ad conjugem superflitem pertinent.

84. Quæres 8. an mulier quæ communitatem videt in dies deperire, eidem renunciare possit; & quæ sint hujus renuntiationis commoda.

R. Mulieri fas est renunciare communitati, idque nunc, etsi nullâ præcederet de hoc stipulatio, Juris est communis, ut observat Argou, Tom. 2. pag. 60. sed & in contractu nuptiali additur, in eo renuntiationis casu li-

citum

citum fore uxori repetere ut liberum & immune (franchement & quitte-
ment) quidquid ipsa de suo in communitatem detulerit, quin & doa-
rium & præcipuum suum. Hæc facultas repetendi, Gallice Reprises, ita
operatur, ut uxor nihil debeat creditoribus mariti, nisi se cum eo in
solidum obligaverit; quod Jurisconsulti nostri sic exprimunt: *La femme
n'est tenue que des dettes auxquelles elle a parlé*. Sed de his adeundi iidem
nostri Juris Interpretes passim citati.

Quæres 9. an communitas cesset per alterius conjugis mortem.

R. eam cujuslibet societatis conditionem esse, ut morte unius socio- 85
rum dissolvatur. Verum aliter se res habent in communitate bonorum;
hæc enim, nisi post mortem præmorientis conficiatur. Inventarium, per-
severat inter superstitem & filios ejus minores, imo & majores, si ex
filiis quidam minores sint. Siceaim recepto usu intelligitur is Consue-
tudinis Parisiensis Articulus 40. *Quand l'un des deux conjoints per Mariage
va de vie à trépas, & délaisse aucuns enfans mineurs dudit Mariage; si le
survivant des deux conjoints ne fait faire Inventaire avec personne capable,
& légitime contradicteur, des biens qui étoient communs durant ledit Mariage,
& au temps du trépas, soit meubles, ou conquets immeubles, l'enfant ou enfans
survivans peuvent, si bon leur semble, demander communauté en tous les
biens, meubles & conquets immeubles du survivant; pose qu'icelui survivant
se remarie*. Quodæ ad Claud. de Ferriere.

ARTICULUS QUINTUS.

De augmento Dotis, Doario, Præcipuo, & Focalibus.

Hæc brevi calamo perstringimus, ut levem eorum ideam sibi ef-
formet juniores Theologi, pleniorẽ, cum opus erit, a Juris-
consultis notionem desumpturi.

Augmentum dotis definitur a Josepho de Ferriere, v. *Augment de dot*, 86
Commodum a marito uxori superstici factum, & ex mariti, post ejus
mortem, bonis suscipiendum secundum mensuram dotis ab uxore alla-
ta. Longe aliter definitur ab Auctore Institutionum Juris Gallici; juxta
hunc enim augmentum dotis est Portio bonorum mariti uxori superstiti
concessa, ut secundum conditionem suam vivere possit: quæ boni por-
tio, inquit, a contrahentium voluntate omnino pendet, atque ab iis
figi & determinari potest sine ullo ad uxoris dotem, vel mariti bona
respectu; ita ut nec de ea vel tanquam arctiori mulier, vel tanquam
profusiori hæredes mariti conqueri possint.

Augmentum dotis vel *conditionale* est, de quo statim, quod nempe ex 87
partium consensu determinatum est; vel *consuetudinarium*, quod ex usu
vel lege locorum fixum est, & alicubi ad mediam usque bonorum ma-
riti partem assurgit, alibi ad tertiam tantum; alibi non eodem pro
plebeis ac pro nobilibus gradu constitutum est.

Uxor quæ viro sine liberis defuncto supervixit, plenam habet augmenti 88
dotis proprietatem, & de eo ad nutum disponere potest: Quæ vero suscepit
prolem, 1. hujus augmenti usumfructum habet; 2. habet portionem *vir-
ilem*, id est portioni filiorum suorum parem, de qua pro arbitrio suo dif-
ponere

ponere potest. Quod si ad secundas nuptias convolet, ab hac portione excidit, solumque augmenti usumfructum conservat; idque modo non intra annum luctus nubat, alioqui vel ipso hoc usufructu privatur. Excidit etiam ab augmento dotis vidua quæ male versata est.

- 89 Hæredes de augmento erga defuncti uxorem tenentur, etiamsi Matrimonium consummatum non fuerit. Uxor cujus vir bonis suis in gratiam creditorum cessit, non modo dotem suam, sed & dotis augmentum repetere potest, (nisi sumptibus immoderatis cessioni huic causam dederit.) Dos tamen semper præfertur augmento dotis, huiusque hypotheca privilegium non habet, sed tantum a die initi contractus incipit. Usura, seu interesse augmenti dotis debetur viduæ ab ipso obitus mariti die, nisi aliter conventum sit. Ita Ferriere eod. verbo.

Quod Provinciis Jure scripto utentibus est augmentum dotis, hoc in Regionibus consuetudinariis est Doarium, Gallice *Donaire*. Aliud tamen ab alio insigniter discrepat, ut paulo post dicemus.

- 90 Doarium describi potest: Donatio uxori facta, & post mariti obitum eidem uxori cessura. Doarium duplex, *prefixum*, seu *conventionale*, quod ex contrahentium pacto percipiendum est ex ea bonorum communitalis parte quæ ad virum pertinet, eaque deficiente ex *proptius* mariti; & *consuetudinarium*, quod Consuetudine sancitum est, & consistit tum in pensione quæ assignatur uxori, tum in Legitima quæ filiis constituitur.

- 91 Doarium hæcenus non videtur differre ab augmento dotis; ab eo tamen nomine multiplici discrepat; & quidem 1. quod proprietates augmenti vel portionis virilis ad feminam pertinet; contra vero mulier solum communiter doarii usumfructum habet; 2. Dotis augmentum, utpote lucrum superfluitis (*gain de survie*) non transit a matre ad prolem, nisi mater viro supervivat: At doarium propria est filiorum hereditas, statim ut Matrimonium contractum est. 3. Augmentum dotis non debetur, cum uxor suam ipsamet dotem pollicita est, & non præstitit: At debetur doarium, licet mulier promissam a se dotem non exhibuerit. 4. Augmentum dotis obnoxium est Edicto de secundis nuptiis per Henricum II. lato; secus de doario, seu consuetudinario, seu præfixo, nisi consuetudinarium excedat. Ita idem de Ferriere, v. *Augment de dot*.

- 92 Viduæ doarii & ipsæ capaces sunt, unde falsum est quod docet Cujacius, doarium concedi in pretium defloratæ virginitatis: quibusdam tamen Consuetudinibus cautum est, ut mulier doarium non lucratur, nisi cum marito dormierit.

- 93 Per adulterium excidit mulier a lucro doarii; at adulterii actionem a marito intentam fuisse oportet; nec sufficeret ut ab hæredibus mariti post ejus mortem intentaretur. Si tamen probarent eam intra annum luctus impudice vixisse, posset ea suo hoc jure privari.

- 94 Ubi Matrimonium quacunque de causa irritum judicatur, desinunt jura doarii. Si tamen pacifice vixerit conjux cum marito impotente, judicatum est an. 1545. ei competere jus doarii repetendi. Vide Cl. Ferriere in artic. 247. Consuetudinis Paris. pag. mihi 117.

- 95 Si maritus civili morte plectatur, ut perpetua ad triremes damnatione, aut bonis cedat, &c. non potest uxor jam tunc doarium exigere; quia doarium mortem naturalem supponit. Potest tamen ipsa pensionem

nem alimentariam ex mariti bonis exsolvendam insequi.

Præcipuum, vel ut alii volunt, præcisum, gallice *Préciput*, est donatio certarum bonorum partis e communitalis bonis repetendæ, alterutri conjugum superstiti, per aliquas Consuetudines concessa. 96

Is favor nobilibus solis conceditur per Consuetudinem Parisiensem. tantumque quoad mobilia, vel potius suppellectilia, *meubles meublans*, quæ extra Lutetiam & suburbia jacent, de quo vide articulum 238. ejusdem Consuetudinis; ubi mobilia hæc conceduntur *sine fraude*, ne conjugum altero ad interitum vergente, alter mobilia pretiosa extra urbem & suburbia in villam suam, ut sua fiant, deportari curet. 97

Cum præcipuum e solo communitalis bono repetatur, non potest exigi, seu ab uxore quæ communitali renuntiavit, seu a marito, cum uxoris hæredes eidem communitali renuntiaverunt. Si tamen in contractu stipulatum est fore ut mulier communitali renuntiando, jus servet ad Præcipuum suum, poterit illud repetere. 98

Præcipuum repetitur sine augmento, *sans croûte*, id est præcisè secundum æstimationem rerum factam tempore Inventarii. 99

Præcipuum non viget in ditionibus jure scripto directis; at moris est iis in locis pacifici ut uxor superstes certam habeat summam pro annulis & gemmis, seu ut brevius loquuntur, pro jocalibus, *Bagues & Joyaux*; eaque jocalia, ut & augmentum dotis, generali nomine dicuntur lucrum supervivens, *gain de survie*. 100

Jocalia in Provinciis quæ bonorum communitali non admittunt, pertinent ad uxorem velut propria; unde licet dotem non perfolverit, ea præ marito creditoribus repetere potest, si adhuc extent in specie. In Provinciis vero consuetudinariis jocalia in communitali cadunt. Vide Ferrière v. *Bagues & Joyaux*; & quia dicta huc usque leviolem, quam par sit, materiarum hujus ideam subministrant, de his in interiori foro consultus, ne passu quidem uno progredere, quin peritum causarum Auctorem ipse tu consulueris. 101

ARTICULUS SEXTUS.

De Legitimatione prolis.

QUÆRES 1. an parentes ad promovendam illegitimæ suæ prolis legitimationem teneantur in conscientia. 102

R. teneri quantum possunt, quia prolis illegitimitas grave eidem detrimentum infert, tum in ordine Ecclesiastico, cum ad sacrum statum inhabilis sit; tum in ordine civili, cum excludatur a successione, & infamis reputetur.

QUÆRES 2. quomodo proles legitimæ effici possit. 103

R. prolem vel esse a soluto & soluta, qui tempore conceptæ prolis capaces erant Matrimonii secum contrahendi; vel esse adulterinam, aut ab iis natam quibus interdictum erat ex impedimento dirimente Matrimonium.

In priori casu proles legitima efficitur per Matrimonium subsequens, secundum id Alex. III. c. 6. *Qui filii sint legitimi: Tanta est vis Matrimo-* 104

nii, ut qui antea sunt geniti, post contractum Matrimonium legitimi habeantur:
 105 In posteriori autem casu, puta si vir vivente uxore sua aliam cognoverit, & ex ea prolem susceperit, licet post mortem uxoris eandem duxerit, nihilominus spurius erit filius, & ab hereditate repellendus. Ita idem Pontifex ibidem; eaque decisio viget in Gallia.

106 Sed quid si vir vivente uxore sua aliam imprægnavit, quam mortua uxore ante partum ducere potuisset?

Respondent plures Canonistæ prolem tunc per subsequens Matrimonium legitimam effici; quia ut proles legitimari valeat, satis est ut parentes, vel tempore conceptionis, vel tempore nativitatis, (addunt nonnulli, vel medio aliquo conceptionem inter & partum tempore) ad contrahendum habiles sint. Ita Covarruvias, Pontius, Sanchez, Lib. 8. disp. 7. n. 19. Ex quo insuper deducunt, prolem per subsequens Matrimonium legitimari, quando parentes sunt quidem conceptionis tempore ad nubendum inhabiles ratione alicujus impedimenti, puta affinitatis, sed ante nativitatem facti sunt per dispensationem pontificiam habiles. Favet huic opinioni, quod sæpe & merito pro causa impetrandæ dispensationis allegari solet prolis legitimatio. Verum his, secluso speciali locorum usu, anniti nolum, ob dicta in Tract. de Irregularitatib. p. 2. c. 1. p. 349. quibus concinit Ferrière, v. *legitimer*, p. 143. ubi principii instar supponit, tempus conceptionis inspiciendum esse.

107 Etsi autem legitimatio prolis simpliciter spurie per subsequens Matrimonium pleno Jure perficitur, dummodo constet legitimo quopiam instrumento prolem hanc ex iis natam esse, qui legitimam deinceps Matrimonium contraxerunt: est tamen e re Parochi, qui rescit nullam hujusmodi puerorum factam esse mentionem in contractu connubiali, eorum meminisse in instrumento celebrationis Matrimonii; quod iis præstandum verbis admonet Collator Andeg. T. 2. p. 178. *Lesquels époux en présence des susdits témoins ont confessé être procédés d'eux, sous les promesses de ce présent mariage un garçon (ou) une fille nommée N. baptisée en telle Paroisse, le* du mois de *de l'an* *sous leurs véritables noms,* (ou) *sous tel & tel nom, qu'ils reconnoissent par ce présent Acte être habiles à leur succéder en tous leurs biens, noms, raisons, & actions, & ont signé, ou déclaré ne savoir signer.*

108 Quæres 3. num igitur proles adulterina, vel, ut ajunt, ex quovis damnando coitu nata, sit cujuscumque remedii, seu legitimationis incapax.

R. eos etiam qui ex damnando coitunati sunt, legitimari possetum a Papa, tum a supremo Principe; a Papa quidem quoad quæcumque & qualiæcumque Beneficia; a Supremis verò Principibus quoad effectus omnes politicos.

109 Verum hæc quæ de Jure communi procedunt, multas in Gallia restrictiones patiuntur: Papa enim nec adulterinam prolem, imo nec simpliciter naturalem legitimare potest in ordine ad Præbendas, quæ ex foundationis titulo a solis legitimis possideri exigunt. Reges vero Christianissimi, tametsi Legibus a se constitutis derogare valent, adeoque (quod tamen non pauci negant cum Domat, T. 2. Lib. 2. tit. 2. sect. 2. p. mihi 11.) ex plena sua potestate infantes quocumque ex coitu natos infantibus legitimi æqui-
para.

parare; haud tamen, juxta Regni mores, id unquam efficaciter velle & intendere censetur. Unde quæ tunc ab iisdem conceduntur legitimations Diplomata, etsi in suprema Rationum Curia *verificata* sint, pro obrepticiis habentur a Parlamentis, prout docent Ferriere ubi supra, p. 142. Collat. Andegav. pag. 179. &c. Etsi autem Diplomata hæc quoad successiones etiam ab intestato non profunt, profunt tamen quoad Officia, dignitates & alia Regis ac Regni munera.

Quæres 4. an proles naturalis per quodcumque Matrimonium legitima efficiatur. 110

R. negat. ad hanc enim legitimationem requiritur, saltem in Galliis, 1. ut Matrimonium non contrahatur in extremis; ita sancitum a Ludovico XIII. an. 1639. & Ludovico XIV. an. 1697. 2. ut contrahatur in facie Ecclesiæ, cum aliter contractum non valeat; non tamen requiritur ut postea consummatum sit.

At dubium est an ad legitimationem necesse sit, 1. ut Matrimonium reipsa validum sit; annon vero sufficiat ut bona fide validum reputetur. 2. An ad id opus sit parentum consensu; 3. an proles naturalis per Matrimonium, post aliud intermedio tempore contractum, legitimari possit.

R. ad 1. prolem illegitimam non legitimari per Matrimonium putative validum, sed per illud duntaxat quod reipsa validum est. Ita contra Pontium, Gonzalem & Pirhing, docent Abbas, Zoësius, Molina, & alii quos sequitur Reiffenstuel in tit. 17. Lib. IV. Decretalium, n. 35. Eaque opinio in Gallia certior videtur ex Arresto Parisiensi an. 1674. uti docet, qui tamen hic, ut alibi pluries, male disserit Auctor Collator Paris. tom. 4. p. 101. Ratio est, 1. quia vis legitimandi prolem non tribuitur bonæ fidei contrahentium, sed ipsi Matrimonio vere & proprie tali. Porro Matrimonium bona fide habitum pro valido, non est tamen reipsa validum. 2. Quia quod de jure nullum est, nullum parit effectum.

Nec obest quod legitimi censeantur qui ex Matrimonio invalido, sed bona fide, saltem ex parte unius, contracto nati sunt. Postulat enim æquitas ut proles sine crimine concepta benigne excipiantur; at non postulat ut eodem excipiantur modo, quæ concepta est ex crimine. 112

R. ad 2. Illud est discrimen inter legitimationem *gratiæ*, seu per Rescriptum Principis concessam, & legitimationem concessam *vi & beneficio Legis*, quod ad priorem opus sit paterno & materno consensu, non vero ad posteriorem. Ita Alexander III. cap. *Conquestus*, 1. *Qui filii sint legitimi*. Atque hoc in Gallia docent Samborius, tom. 1. cal. 178. Collat. Paris. pag. 103. &c.

R. ad 3. filios naturales legitimari, etiamsi pater non statim cum Lucia matre ipsorum, sed prius cum Bathilde, & hac defuncta, cum Lucia Matrimonium ineat. Ita vulgo Canonistæ & Theologi. Ratio est, quia jus nihil aliud ad legitimationem requirit, quam ut Matrimonium verum & legitimum inter parentes illegitimæ prolis contrahatur; nec curat an mediate vel immediate contrahatur. 114

An autem in hoc casu infans postmodum legitimatus, primogeniti jure gaudeat præ illo qui ante legitime natus est, gravis est controversia, circa quam scinduntur Jurisperiti nostri. Probabilior & receptæ nunc disciplinæ consentanea magis videtur opinio negans, quam tenet Argou in

Institutionibus Juris Gallici, tom. 1. p. 72. Ratio est, quia, ut ait Molinæus, *legitimatio nunquam retrotrahitur in præjudicium tertii, cui jus est quæsitum*. Quod tamen, juxta eundem Molinæum, fallit si puellæ sint primogenitæ. Vide Collat. Paris. eod. tom. 4. pag. 106.

ARTICULUS SEPTIMUS.

De secundis Nuptiis.

116 **P**ER secundas nuptias eæ in præsens intelliguntur, quæ post prioris aut priorum conjugum mortem a superstite, sive secundo, sive tertio aut quarto loco contrahuntur. Hæ autem vel *præmature* sunt, quas uxor intra luctus annum contrahit; vel *intemperantes*, quas vir vel uxor liberos habens contrahit. Jam

117 Queritur 1. quæ sint secundi præmaturi conjugii pœnæ.

R. has esse de Jure communi Casareo, 1. Uxor intra luctus annum nubens est infamis, sicut & qui eam ducit, aut qui Matrimonio consentie pater ejus. 2. Eadem, si liberos non habet, non nisi tertiam bonorum suorum partem marito suo erogare valet: 3. Nec eadem quidpiam ex dispositione ultimæ voluntatis recipere potest. 4. Excidit ab omnibus bonis quæ sibi a marito priore donata erant, atque etiam a conventis matrimonialibus. 5. Incapax est successionis cujuscumque ab intestato extra tertium gradum. Hæ pœnæ, dempta prima, vigent in omnibus pene locis quæ Jure scripto reguntur, non autem in locis consuetudinariis, ubi quæ intra annum luctus nubit, non plectitur magis quam quæ post eundem annum novas nuptias contrahit.

118 Dixi, in omnibus pene locis: non enim vigent in territorio Burdigalensi.

119 Querens 2. quid ab iis observandum qui novas in Gallia nuptias incunt.

R. his ad amussim sequendum id Edicti. mense Julio an. 1560. lati a Francisco II. I. *Les femmes veuves ayant enfans, ou enfans de leurs enfans, si elles passent à de nouvelles nocces, ne peuvent & ne pourront, en quelque façon que ce soit, donner de leurs biens, meubles, acquets, ou acquis par elles d'ailleurs que de leur premier mari; ni moins leurs propres, a leurs nouveaux maris, ou autres personnes, qu'on puisse présumer estre par dol ou fraude interposées, plus qu'à l'un de leurs enfans. Et s'il se trouve division inégale de leurs biens faite entre leurs enfans ou enfans de leurs enfans, les donations par elles faites à leurs nouveaux maris, seront réduites & mesurées à la raison de celui des enfans qui en aura le moins. Prima hæc Edicti pars, tamen si solis feminis loquitur, ad viros ab universis Regni Curii protensa est propter identitatem rationis. Ferrière, v. *Secondes nocces*.*

II. Et au regard des biens à icelles veuves acquis par dons & libéralités de leurs défunts maris, elles n'en peuvent & ne pourront faire aucune part à leurs nouveaux maris; ains elles seront tenues de les réserver aux enfans communs d'entr'elles & leurs maris, de la libéralité desquels iceux biens leur seront venus. Le semblable voulons estre gardé es biens qui sont advenus aux maris par dons & libéralités de leurs défunes femmes, tellement qu'ils n'en pourront faire don à leurs secondes femmes, mais seront tenus les réserver aux enfans qu'ils ont de leurs premières. Toutefois

n'entendons par ce présent notre Edit bailler auxdites femmes plus de pouvoir & liberté de donner & disposer de leurs biens, qu'il ne leur est loisible par les Coutumes des Pays, auxquelles par les Präsentes n'est d'rogé, entant qu'elles resfraignent plus ou autant la libéralité desdites femmes.

Quæres 3. an qui ad secundas nuptias convolat, non plus secundæ conjugii dare possit, quam obtinuit filius (vel filia) cui minor portio contigit (le moens prenant), posito quod is legitima sua fraudatus fuerit, aut etiam exheredatus. 120

R. exheredatos non numerari inter filios, adeoque ex his non esse argumentandum, sed ab aliis qui minimam boni portionem obtinere, modo hæc ad legitimam usque excrescat. Verumtamen intra fines Jurisdictionis Burdigalensis, qui ad secunda vota pertransit, non plus novo conjugii donare potest, quam de facto habeat is cui minor boni portio contigit, nec iste ad petendam legitimam suam adstringi potest. Ita Auctor Animadversionum in Argou, tom. 2. pag. 192. 121

Quæres 4. an portio filii vel filia minus recipientis dimetienda sit ex bonis quæ conjux defunctus moriendo reliquit. 122

R. affirm. secundum id Novellæ 22. c. 28. Optimum nobis visum est mortis huius parentis observari tempus. Ita Scriptores mox citandi.

Quæres 5. an argumentum dotis & doarium prædictæ diminutioni obnoxia sint.

R. diminutioni huic subiacere augmentum dotis, at non doarium, seu consuetudinarium, seu præfixum, nisi istud excedat consuetudinarium. Sed de his quorum indagatio ad Jurisperitos spectat, iudicium vero ad Magistratus, vide Argou cum notis, Lib. 3. cap. 18. Domat, tom. 1. Lib. 3. tit. 4. Ferriere, v. *Secondes Noces*, & maxime in Art. 279. Consuetud. Paris.

Atque hic tandem sit finis Tractatus Matrimonii; rei Confessariis quidem duræ, at conjugibus ut plurimum multo durioris. Faxit qui nos Sacerdotes ab ea carnis tribulatione misericorditer exemit Deus, ut animo sicut & professione casti, virginum instar, Agnum, quocumque ierit, sequi mereamur, eique canticum illud in secula seculorum pungere, quod ii soli norunt qui cum mulieribus non sunt coinquinati. Interim & istud, & alia quæcumque scripsimus Opuscula, Ecclesiæ sanctæ iudicio lubenter & demisse subijci volumus.

Finis Tractatus de Matrimonio.

DISSERTATIO PRIMA.

De Canonibus Apostolicis.

CUM frequens, tum Canonum, tum & Constitutionum Apostolicarum, recurrat mentio apud Theologos, visum est mihi brevem utriusque Operis notitiam exhibere; simulque fontes, e quibus plenior hauriri queat, aperire. De Canonibus in hac prima, de Constitutionibus in secunda Dissertatione agendum.

- 1 Canones Apostolici, qui pluries Græce & Latine editi sunt; ut notant Remigius Ceillier, T. 3. Hist. Auctorum Eccl. c. 32. p. 632. nunc sunt numero octoginta quinque. De his porro triplex præcipue volvitur Eruditorum opinio. Prima eisdem Apostolis tribuit, vel universos, ut probare nifus est Franciscus Turrianus in Defensione pro Canonibus Apostolicis; vel aliquos duntaxat, nimirum priores quinquaginta, quos solos in Concilio Romano an. 494. probavit Gelasius Papa, solosque ineunte Seculo VI. in Collectione sua reposuit Dionysius Exiguus. Secunda eosdem Canones omnes ad unum Seculo V. fabricatos esse existimat. Ita Dallæus, L. De Pseudigraphis Apostolicis; & Nat. Alexander, diss. 17. in Hist. Eccl. Seculi I. Tertia eosdem Canones negat quidem Apostolorum esse; at eisdem censet collectionem esse quamplurimum Canonum ante Nicænam an. 325. Synodum œcumenicam in variis particularibus Conciliis editorum; quæ collectio, cum temporum successu novis Canonibus fuerit adaucta, factum est ut iidem Canones non semper secum invicem conciliari facile possent: ita sentiunt Albaspinus, Lib. 1. Observ. cap. 13. Petrus de Marca, Lib. 1. de Concordia Sacerdotii, &c. cap. 2. Beveregius, Anglieanus Presbyter, in Opere inscripto *Codex Canonum Ecclesie primitivæ vindicatus*: Dupinius, tom. 1. Biblior. Eccles. pag. 39. De his sic statuimus.

CONCLUSIO I. Canones quibus nomen Apostolicis, non sunt Apostolorum factus.

- 2 Prob. 1. Si prædicti Canones, saltem pro aliqua sui parte, ab Apostolis dimanassent, dubio procul a veteribus priorum quatuor Seculorum Patribus; aut ad minus a quibusdam eorum in Canonem Scripturarum Novi Testamenti relati fuisset; sicut alia Apostolorum Opera; quæ ut Auctoribus, sic & divina auctoritate adæquassent. Atqui nemo prioribus sæc, aut etiam subsequenteribus sæculis, si unum Joan. Damascenum exceperis, Canones illos Libris novi Testamenti accensuit. Imo frequentius * nuncupati sunt *Canones antiqui*, *Canones Ecclesiastici*, quam Canones Apostolici. Si quando autem dicti sunt *Canones Apostolici*, unum hoc nomine isto expressum est, eos videlicet ab Episcopis qui Apostolica tempora contingerent, adornatos fuisse: quod de pluribus, iis præsertim qui frequentius citati sunt; indubium nobis est.

- 3 Prob. 2. Canones qui sermone scripti sunt ab Apostolorum oratione pror-

* Tradit vir doctus eos Canones *Apostolicorum* nomen non obtinuisse ante Synodum Ephesinam; quæ etiam multi pro *Canonibus* Apostolorum legi velint *Canones Patrum*. At eos longe ante Ephesinum Concilium *Apostolicos* dictos esse constat. Vide infra numer. 11.

prorsus diverso; qui usus Apostolis ignotos recensent; qui quæstiones Apostolico tempore nunquam definitas definiunt, qui & errores continent, Apostolis neutiquam tribui possunt, sed vel in particularibus Synodis constituti fuere, vel varia variorum secundi Seculi & subsequen-
tium Statuta exhibent. Atqui tales sunt Canones Apostolici.

1. Sermone Apostolis inusitato conscripti sunt. In his enim passim 4
recurrunt hæc vocabula: *Clericus, Catalogus Clericorum, Lector, Cantor, Sacerdos, Sacerdotalis administratio, Laicus, Pentecoste*, non pro singulari hujus nominis Festo, sed pro toto tempore Paschali; *primus inter Episcopos*, pro Metropolita; *Mensis hyperbeteaus*, pro Octobri. Atqui horum omnium in genuinis Apostolorum Operibus nec vola est nec vestigium. Mirum porro si Apostoli aliter in Decretis suis, aliter in aliis suis seu Libris, seu Epistolis, locuti essent.

2. Canones prædicti usus & abusus Apostolicæ ætati ignotos recensent: 5
Præcipit enim tertius ut deponatur *Episcopus vel Presbyter qui ad Altare attulerit vel mel, vel lac, vel pro vino siceram fastitiam, vel aves, vel aliqua animalia, vel legumina, præterquam novæ spicas, vel uvam tempore opportuno*. Jubet & sexagesimus quintus deponi Clericum qui Sabbato jejunaverit. Atqui nec Apostolorum ævo vigeabant abusus qui hic carpuntur; nec jam increverat consuetudo novæ spicas vel uvam offerendi. Et si, quidquid contradicat Remigius Ceillier, p. 610, vigere poterat usus vel oleum ad luminare, vel incensum ad tempus sanctæ oblationis offerendi, qui eodem Canone permittitur; prout scite ostendit Beveregius, L. 2. c. 8. num. 2. Aliunde vero nemo prudens suspicabitur Ecclesiam Romanam cum aliis innumeris tam enormiter descivisse, ut contra Apostolicum Canonem, jejunium Sabbati constanter servaret. Ergo.

3. Iisdem Canonibus definiuntur quæ certo ab Apostolis definita non 6
sunt. Statuitur enim Can. 7. ut si quis *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, sanctum Paschæ diem ante verum æquinoctium cum Judæis celebraverit, deponatur*. Atqui id nusquam ab Apostolis definitum est: Neque enim Legem hanc ignorassent docti æque ac pii Orientalis Ecclesiæ Episcopi; qui tamen in hoc puncto & Victori Papæ, & Occidenti toti resistenter acriter, suumque cum Judæis Paschatis celebrandi morem a Joanne & Philippo Apostolis prodire causabantur. Nec profecto, quo Asiaticos suam ad sententiam revocaret Victor, Canonem causæ suæ tam opportunum citare omisisset.

4. Denum & in iisdem Canonibus non desunt quæ hæresis speciem, nisi 7
rem ipsam, habeant. Sic enim habet quadragesimus sextus: *Episcopum vel Presbyterum, qui Hæreticorum Baptisma vel sacrificium admisserit, deponi jubemus*; a quibus non recedit Canon quadragesimus septimus. Atqui hic Rebaptizantium error non obscure habetur. Quod enim reponunt aliqui per hæc verba eorum dontaxat Hæreticorum Baptisma explodi, qui formam ejus vitiaverant, nullius omnino roboris est; tum quia non hujus aut illius Hæretici Baptisma rejicitur, sed indefinite Baptisma Hæreticorum; tum quia ratio qua nritur Canon prædictus, non a Baptismi forma, sed a persona baptizantis, nullam cum Christo communionem habentis, deducitur: *Quæ enim, inquit, conventio Christi cum Belial, aut quæ pars Fidelis cum Infidelis?* Ita Nat. Alexander.

- 8 Confirm. 1. quia Canonibus 51. & 53. damnantur qui a nuptiis, & carnibus, & vino, non propter exercitationem, seu mortificationem, sed propter abominationem abstinere; Et Canone 52. qui Pœnitentem a peccatis conversum non recipiunt, sed ejiciunt. Atqui his Canonibus manifeste reprobantur, tum Manichæorum, tum & Montanistarum deliria, quæ Apostolorum ævo necdum nata erant.
- 9 Confir. 2. Quia Canon 85. Canonicis Libris annumerat Libros tres Machabæorum, Clementis Epistolam duas, & Constitutiones Apostolicas, per me Clementem, ait mendaciter Canonis hujusce Fabricator, in octo Libris editas. Ex eodem vero sacrorum Librorum Canone expungit Libros tum Sapientiæ, tum Tobie, tum Judith, atque Ecclesiastici. Porro nec ulquam Ecclesia pro hagiographis habuit Librum tertium Machabæorum, Clementisve Epistolam; nec pro pseudegraphis habuit Libros Sapientiæ, &c. Ergo.
- 10 CONCLUSIO II. Canones Apostolici non quinto Ecclesiæ Seculo fabricati sunt, sed ad minimum quarto ineunte seculo e variis secundi & tertii Seculi Canonibus efformati prodierunt.
- Prob. Canones qui ante ipsum Nicæni Concilii tempus, & paulo post ipsum citati sunt, quique secundi & tertii Seculi gustum & disciplinam sapiunt, merito judicantur quinto Seculo superiores, proinde Seculis secundo ac tertio variis in Synodis constituti. Atqui Apostolici Canones.:
- 11 1. Citati sunt ante Nicænum an. 325. Concilium. Prob. minor 1. ex his Alexandri Alexandrini verbis in Epist. ad Alexandrum CP apud Theodor. Lib. 1. Hist. cap. 2. pag. 526. *Maxima, ut opinor, Commissis nostris, qui ausi sunt Arium ejusque fautores suscipere, imminet infamia; quod neque APOSTOLICUS Canon id permittat*, &c. 2. Ex iis Constantinii Magni verbis ad Eusebium Cæsareensem, apud eundem Eusebium, Lib. 3. de vita Constantinii, cap. 61. *Reclissime fecit prudentia tua, quæ & mandata Dei, & Apostolicum atque Ecclesiasticum Canonem custodire statuit, Episcopatum Antiochenis Ecclesiæ repudians, & in eo potius permanere desiderans, quem Dei mandato ab initio suscepisset*. Atqui Apostolici Canones, quos iis in locis commendant Alexander & Constantinus, ii ipsi sunt de quibus nunc loquimur. Sic enim habent Canones 32. & 33. inter Apostolicos. *Si quis Presbyter vel Diaconus ab Episcopo sit segregatus, non licet alii eum suscipere.:* Nullus externorum Episcoporum, vel Presbyterorum, vel Diaconorum sine commendatitiis recipiatur. Sic rursus habet Canon 14. *Episcopo non liceat sua relicta Parochia ad aliam transire, etiamsi a pluribus cogatur*, &c. Ergo Canones a S. Alexandro & a Constantino citati, ipsissimi sunt Apostolorum Canones, qui proinde quam tardissime sub initium quarti Seculi innotuerunt.
- 12 Confir. Eo usque noti erant Apostolici Canones ante Seculum quintum, ut ex iis octodecim suos fecerit Antiochena Synodus an. 341. Nec est quod dicatur Apostolicos Canones ex Antiochenis depravatos esse, non Antiochenos ex Apostolicis. Siquidem prædicta Synodus statuit, Can. 9. *reliquos Episcopos nihil magni momenti aggredi sine Metropolita*, *FUXTA ANTIQVUM PATRVM CANONEM*. Atqui antiquus ille Patrum Canon ipse est trigessimus quintus inter Apostolicos, Beveregio trigessimus quartus, ubi hæc: *Episcopos uniuscujusque gentis nosse oportet eum qui in eis est primus.:* & nihil facere quod sit magni momenti præter illius sententiam, &c. Ergo

Ergo Canones Apostolici & ante & paulo post Nicænam Synodum, diu proinde ante seculum quintum, fuere in usu. De quo fusius disserentem adi Beveregium & Remigium Ceillier, pag. 612. & seq.

2. Idem Canones gustum & genium Seculi ad minus tertii sapiunt atque redolent: Canon namque septimus, aliis octavus, qui *sanctum Paschæ diem cum Judæis celebrari vetat*, dubio procul editus est ab aliqua e Synodis quæ Victoris tempore circa Paschatis celebrandi diem frequentes habitæ sunt, uti testatur Eusebius, L. 5. Hist. c. 25. Canon quadragesimus textus, qui Hæreticorum Baptisma rejicit, non utique quinto Seculo, quo Cypriani systema ubique a Catholicis protritum erat, conditus est; sed revocari debet ad ætatem Agrippini, quo præside *convenientes in unum Episcopi plurimi hæc statuerant*, teste Cypriano, Ep. 1. ad Plebem Furnitan. Canones 6. aliis 7. & 81. juxta quos *Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, seculares curas suscipere verantur sub pœna depositionis*, ii ipsi esse videntur vi quorum idem Cyprianus Victorem illum, qui *Geminium Faustinum Presbyterum ausus erat tutorem constituere, ad Altare Deominari* post mortem non tulit. Mitto alia id genus, quæ dabit Auctor uterque supra adductus.

Obj. 1. cum Dallæo: Auctor Canonum de quibus in præfens est sermo, Canonici Scripturæ Libris annumerat Can. 85. *Macchabaicorum tres, Clementis Epistolæ duas, Constitutiones per me Clementem*, inquit, *vobis Episcopi editas*. Atqui veri non est simile Scriptorem secundi aut tertii Sæculi in errorem adeo sædum impigisse.

R. 1. neg. maj. Quia in antiqua Græca Canonum Collectione a Joanne Antiocheno elucubrata, extat tit. 50. postremus ille Canon ex Apostolicis. Atqui in eo nulla fit mentio de Libris Macchabaicis. Ergo horum mentio quæ nunc in prædicto Canone apparet, aliena & posteriori manu eidem inserta est. Idem dicendum de insertis eidem Canoni Constitutionibus Apostolicis, quas earum confarcinator, ut plus haberent auctoritatis, & per se *Clementem* editas supposuit, & utrumque Canonici Scripturis annumeravit. Utrumque, inquam, quia, ut notat Beveregius, Lib. 2. cap. 9. n. 10. pag. mih. 251. prædicti Canonis Auctor non eodem prorsus loco utramque Clementis Epistolam, ac multominus Constitutiones Apostolicas cum sacris Scripturis habere videtur.

R. 2. nego minorem. Nescit enim nemo Canonem Scripturæ non ita ab initio fixum fuisse, nulla ut inter eruditos esset de singulorum ejus Librorum auctoritate dissensio. Ergo nedum ex eo quod apocryphos quosdam Libros Canonis suo inferuerit Collector iste, & agiographos quosdam ex eo rescuerit, inferri merito possit eum quinto ad summum seculo scripsisse, inferri a contrario debet eum diu antea collectionem hanc suam adornasse. Nec profecto facile reperientur qui Sæculo quinto, quos ille rescuit, e Scripturarum Catalogo Libros rescuerint; nec quos admisit (si tamen admisit, non aliquis ejus interpolator) admisierint. Ergo hæc Dallæi & Nat. Alexandri argumenta feriant eequidem Turrianum, qui Canones illos ab Apostolis partos existimat, non autem qui eos Apostolis abnegant, tantumque Nicæna Synodo antiquiores arbitrantur.

Obj. 2. Si Canones illi Seculo quinto anteriores essent, haberentur utique in Codice Canonum universalis Ecclesiæ, qui prodit ante Concilium Cal-

Calcedonense an. 451. Eorum quoque meminissent Eusebius & Hieronymus, uterque sedulus hujusmodi antiquitatum perscrutator. Atqui nec extant in præfato Codice, nec de iis apicem habent Eusebius & Hieronymus.

- 18 R. neg. maj. Siquidem 1. Auctor prædicti Codicis nullos edidit trium priorum Ecclesiæ Seculorum Canones, præterquam Conciliorum Neocæsariensis & Ancyran. Atqui tamen certo certius est non paucos in Conciliis pluribus quæ sub illud tempus habita sunt, Canones editos fuisse; in iis vero præsertim quæ sub Agrippino & Cypriano celebrata sunt. 2. Qui alios Canones recensent Eusebius & Hieronymus, Ancyranos & Neocæsarienses altum silent. Atqui nemo tamen horumce veritatem in dubium revocaverit. Ergo.
- 19 Obj. 3. cum eodem & Nat. Alexandro : Gelasius S. Pontifex in Romana Synodo an. 494. hæc statuit in posteriori Decreti sui parte: *Liber Canonum Apostolicorum apocryphus*. Ergo.
- 20 Respondet Beveregius, Lib. 1. cap. 9. n. 3. pag. mihi 74. apud Cotelierum, tom. 2. pag. 34. 1. incertum esse an unquam Decretum istud a Gelasio emissum sit; cum nemo illius ante trecentesium a morte Gelasii morte annum meminerit. De quo adiri vult Pearsonium in Vinciticiis, Epist. S. Ignatii, Lib. 1. cap. 4. * Verum prætermissa ista solutione, quæ alio nos traheret.
- 21 R. 2. cum eodem & Remigio Cellerio, pag. 616. incertum esse an hæc verba : *Liber Canonum Apostolicorum apocryphus*, Gelasii Decreto ab eodem Pontifice inserta fuerint; annon hostili manu affuta; tum quia in pluribus qui a Justello consulti sunt Manuscriptis desiderantur; tum quia Hincmarus Remensis, qui primus, vel saltem e primis, Gelasium Decretum citavit, expresse negat de Apostolicis Canonibus ullam in eo fieri mentionem. Sic ille in Opusculo 55. quod adversus nepotem suum, Hincmarum Laudunensem, an. 870. elucubravit, cap. 24. (Tom. 2. pag. 474.) *Canones qui vocantur Apostolorum, antequam Episcopi Concilia libere inciperent celebrare, a devotis quibusque collecti; in quibus quedam receptibilia, quedam vero sunt non servandi. De quibus interdum quedam assumpta in Conciliis; quedam a maximis & præcipue auctoritatis viris in suis Opusculis (sicut & de apocryphis) assumpta fuisse legimus. . . . Ceterum iidem Canones, qui vocantur Apostolorum, non ab Apostolis conscripti esse creduntur, . . . sed & B. Gelasius, in Catalogo qui Libri ab Ecclesiis recipiantur, de his Apostolorum Canonibus penitus tacuit, sed nec inter apocrypha eos misit; quapropter in lectione eorum sequenda est cautela ab eodem S. Gelasio præmonita; ut cum hæc ad Catholicorum manum advenirent, B. Pauli præcedat sententia, quæ dicit: Omnia probate, quod bonum est*

* Decreti hujus antiquitatem plures optimæ notæ manuscripti Codices in dubium revocari non sinit. Verum quis ejus sit Auctor non ita facile desinitur. Illud Damaso adscribit vetustissimus Codex Collectionis Dionysii Exigui, quem Baluzio communicavit Lucas Dacherius; & hujus Decreti partem ex Romana Synodo sub Damaso habita laudat Baronius ad an. Chr. 69. Alii Codices antiquissimi, Urgellensis potissimum & Jurensis illud Hormisdæ attribunt. Quædam Bibliothecæ Collegii SS. Trinitatis Cantabrigiæ Decretum hoc Gelasii partem esse præfatur. Quod & secuti sunt Gratianus, Burchardus, Lupus Ferrariensis. Potuit a Gelasio primum emitti, & subinde ab Hormisdæ confirmari. Vide Nat. Alexand. in Hist. Eccl. Scul. V. cap. 6. art. 12.

est tenete. Ergo ut minimum apocrypha est ea Decreti Gelasiani pars; quæ apocryphis Libris Canones Apostolicos inscribit. Quod enim reponunt Dallæus & Nat. Alexander, pro verbo *misit*, legendum esse *omisit*, adeoque textum hunc sic restituendum esse; *Sed nec inter apocrypha eos omisit*, nulla ratione admitti potest. Si enim quia id suscepta causa flagitabit, liceat verbum *misit*, in verbum *omisit*, id est album cum nigro, verum cum falso, negationem cum affirmatione commutare contra omnium Codicum fidem, nihil jam in Scriptis Patrum supererit certi. Idque eo verum est magis in præfenti, quod series contextus verbum *misit*, omnino postulat: alioqui dicendum non fuisset: *Sed nec inter apocrypha eos omisit*: bene vero; *Sed non inter apocrypha eos omisit*, quia particula *nec* ultima verba necit cum præcedentibus, & indicat Gelasium nec inter Catholicæ, nec inter apocrypha Scripta, Canones Apostolicos recensuisse.

Alia eundem scopum via attingere studuit nescio quis Beveregii Observator; & particulam *nec* initio textus reponi voluit, ut sic legatur: *Nec de his Apostolorum Canonibus penitus tacuit, sed inter apocrypha eos misit.* At merito idem Beveregius; n. 6. Si miris & antehac inauditis hujusmodi vocum transpositionibus indulgeatur, mox actum erit de tota scribendi arte: hoc enim modo quidvis e quovis elici poterit.

R. 3. neg. conseq. Non enim magis ex eo quod Apostolorum Canones Libris apocryphis a Gelasio annumerati fuerint, sequitur eos paulo ante Decretum ejus confictos fuisse, quam quia in eodem Decreto dixerit: *Historia Eusebii Pamphili apocrypha. Opuscula Tertulliani, Africani. Arnobii, Lactantii apocrypha. Opuscula alterius Clementis Alexandrini apocrypha;* imo & *Liber qui appellatur Pastoris apocryphus;* inferri possit Libros Tertulliani, Lactantii, præsertim autem Pastoris, cujus meminit Tertullianus, Origenes, & ipse Irenæus, paulo ante Decretum Gelasii, seu annum 494. editos fuisse. Atqui id nemo sanæ mentis dixerit. Ergo seu Canones Apostolicos inter apocrypha recensuerit Gelasius, seu *de his penitus tacuerit*, nihil contra eorum antiquitatem deduci potest. Unum hoc deducetur legitime, nimirum Canones illos caute legendos esse, & quantum ad eos servandam hanc D. Pauli legem: *Omnia probate, quod bonum est tenere.* Et vero fieri non poterat ut Gelasius Canones illos, si forte de iis locutus est, indistinctim approbaret; cum ex iis duo Rebaptizantium errorem aperte spirent & profiteantur; ex aliis vero nonnulli (quemadmodum Arnobius & Lactantius) nonnulla habeant quæ a doctrina vel praxi Ecclesiæ Romanæ aliena videantur; ut quod statuit Canon 66, aliis 65: *Cilicium, si quis deprehendatur die Dominico jejunans, vel Sabbato, præterquam uno solo, deponi; laicum vero segregari;* quo antiquus Rom. Ecclesiæ usus redarguitur, cum in ipsa urbe Roma Sabbatarium Jejunium servaretur ex eunte quarto sæculo, ut liquet ex Augustino, Epist. 86. ad Casilian. ex Socrate, Lib. 5. cap. 2. & Innocentio I. qui Epist. ad Decentium ait: *Sabbato jejunandum evidentissima ratio demonstrat.*

Quæres quæ fuerit horum Canonum fortuna in utraque Ecclesia, 23 Orientali scilicet & Occidentali.

R. plane disparem fuisse; namque 1. Græci Patres diu ante Latinos ad faciendâ varia disciplinæ capita prædictis Canonibus usi sunt, ut ex probationibus n. 11. adductis liquet. 2. Non videntur iidem Canones in Græca
ulla

ulla Synodo damnati; contra vero, saltem juxta plures, in Romanâ Gelasii Synodo utcumque proscripti sunt. 3. Justinianus Augustus & Synodus Trullana an. 692, Canones prædictos, nullo dempto, nimirum octoginta quinque receperunt, (quod quantum ad eos qui Rebaptizantibus favent mirum videtur) Contra Ecclesia Latina ex iis tantum quinquaginta priores, rejectis posterioribus triginta quinque, post editam illorum a Dionysio Exiguo versionem comprobavit; quod quidem ægre satis, tantumque temporis lapsu factum est, ut probat Nat. Alexander, cit. dissert. 17. propof. 2.

DISSERTATIO SECUNDA.

De Constitutionibus Apostolicis.

DE Constitutionibus illis quæ Libris octo constant, & a B. Clemente Romano collectæ supponuntur, tria præsertim inquiri possunt; 1. an vere sint B. Clementis; 2. an a quopiam qui secundo vel tertio Ecclesiæ sæculo vixerit, collectæ fuerint; 3. si recentioris sint ævi, quo demum sæculo in lucem prodierint. De his autem non una est omnium opinio.

1. enim Turrianus Jesuita, qui Constitutiones illas Græcæ & Latine edidit an. 1563. affirmare non veretur, tales habere ætatem nostram. *Apostolorum Constitutiones, sanas scilicet & incorruptas, quales Epiphanius ætas habuit; in temporibus nunquam errore lapsus Clementem: Omnia quæ his Libris complexus est, a SS. Apostolis didicisse, accepisse, audivisse.* Non eo usque progreditur Joannes Carolus Bovius, Ostunensis Episcopus, qui eandem eodem anno Venetiis edidit in-4 & anno seq. tum Parisiis in-8. tum Antuerpiæ in-16. * &c. At illas tamen pro genuino Clementis partu habet; & in iis nihil non grave, non constans, nihil quod viro Apostolico merito non sit tribuendum, detegit.

2. Alii plures easdem Constitutiones habent ut Opus, nedum S. Clementis, imo impostoris, qui ut aliquam Operi suo fidem conciliaret, Apostolorum nomine, sicut & S. Clementis, fœde abusus sit. Ita Nat. Alexander ubi supra, dissert. 19.

3. Alii Constitutiones prædictas Clementi tribuunt; at eas dolosa manu auctas vel interpolatas esse censent ante ipsa Epiphanius tempora. Ita Vyitassii Continuator, ad calcem Tom. 2. de Confirm. pag. 20. De his sit

CONCLUSIO I. Constitutiones Apostolis affixæ non sunt Apostolorum. Thesis hanc alii aliter probant; quod ut innotescat, varia summam argumenta dehibebimus. Itaque

4. Probant 1. quia Constitutiones illæ de Filii & Spiritus Sancti divinitate male sentiunt; siquidem Lib. 6. c. 25. Bovio 24. hæreticis eos accensent, qui suspicantur Jesum esse Deum super omnia. Lib. 5. cap. 20. eum exhibent ut ministrantem Deo suo, ac Patri, ad rerum omnium creationem. Lib. 8. cap. 12. docent Patrem ante sæcula Filium genuisse, voluntate, & potentia, & bonitate. Lib. 2. cap. 26. Episcopum Deo Patri affimi-

* Editionem hanc, quæ mea est, nescisse videtur R. D. Remig. Ceillier,

affimilant, Diaconum Christo, qui Patri ministrat, & in omnibus affit; Sp. S. Diaconissæ, quæ ut nihil sine Diacono facere debet aut loqui, sic Paracletus nihil a se ipso loquitur aut facit; sed Christi voluntatem expectat. Atqui hæc quam Arii & Macedonii hæresim redeoant nemo non videt. Merito igitur Photius in Bibliotheca, Cod. 112. & 113. ait Scriptorem hunc nonnisi ægre ab hæresi Ariana vindicari posse. Hanc equidem censuram duriorem esse contendit Witassius T. 2. de Trinitate, pag. 586. At cum unum duntaxat Operis prædicti locum sibi objecerit, non omnimodam fidem meretur. Quia tamen in Antenicænis Patribus quædam non omnino dissimilia occurrunt, ut notat Bovius, non est fortassis probationi huic tantopere innitendum; præsertim cum in eodem Opere extent non pauca quæ Filii divinitatem adstruere videantur. Sed de his in Tract. de Trinitate.

Prob. 2. quia in iisdem Constitutionibus extant non pauca dogmatibus Ecclesiæ contraria. Sic L. 6. c. 15. Baptisma ab hæreticis collatum iterari jubent. Sic L. 8. c. 33. Sabbatum æque ac Dominicam diem celebrari decernunt, quod in Ecclesia cautum est. Sic L. 2. c. 57. vetant ex ipsius Christi præcepto, ne constituatur Episcopus *minor natu quam annorum 50.* quod Apostolicis viris nusquam venit in mentem; cum Timotheus valde juvenis Ephesæ Ecclesiæ a S. Paulo præfectus fuerit. Sic ait Auctor L. 8. c. 4. Constitutiones illas suas a duodecim Apostolis editas esse *præsentem Paulo & septem Diaconis*; & tamen Stephanus, inter Diaconos septem primarios, ante Pauli conversionem martyrium obierat; quod ipse Auctor sui oblitus tradidit L. 5. c. 8. Sic L. 2. c. 57. inter Libros quos in Ecclesia legi præcipiunt, recensent Evangelium Joannis; & hoc tamen nonnisi anno Christi 97. revocato ab insula Parthmos S. Joanne conscriptum erat; quo tempore Petrus & Paulus, ceterique Apostoli, qui Constitutionum Auctores finguntur, omnes variis mortibus ac locis occubuerant. Ergo stet primo Constitutiones illas ab Apostolis non mansisse.

CONCLUSIO II. Neque etiam Clementi adscribendæ sunt Constitutiones Apostolicæ.

Prob. 1. quia S. Pontifex non ille is fuit, qui in errores mox recensitos incideret. 6

Prob. 2. quia Clemens, qui S. Lino successit an. 67. & Pontificatu cessit circa finem an. 76. non potuit hæreticos diu post mortem suam natos recensere. Atqui Constitutionum Apost. Scriptor, Lib. 6. c. 8. hæreticis, & merito quidem accenset Marcum, Menandrum, Basilidem & Saturninum; quos omnes ante primi Ecclesiæ seculi finem prodierisse verisimile non est; cum Marcus, juxta Eusebium, Lib. 4. Histor. nonnisi circa an. 148. emerferit, quod apud eruditos receptum est. 7

Prob. 3. quia Eusebius, Lib. 3. Hist. Eccl. c. 15. & S. Hieronymus, Lib. de Scriptor. Eccl. ubi de S. Clemente, unam duntaxat ejus ad Corinthios Epistolam commemorant. Atqui nemo sibi facile persuaserit iis notam fuisse Epistolam quæ ad unam tantum Ecclesiam spectat; ignotum vero fuisse Opus quod toti Ecclesiæ leges indicat. 8

Prob. 4. quia Clemens Constitutionum Auctor a Clemente ad Corinthios scribente non dissentiret. Atqui dissentit tamen in eo quod ad Phœnicis mortem & quasi resurrectionem pertinet. Narrat enim verus Clemens Phœni- 9

Phenicem in Arabia mori; Auctor vero Constitutionum avem hanc He-
liopoli in Ægypto mori scribit.

- 10 Addunt Albaspineus, Petrus de Marca, &c. 1. Auctorem Constitutionum vixisse quo tempore Judæi Pascha ex calculo & ratiociniis celebrabant; ut patet ex Lib. 5. c. 16. Atqui, inquit, Judæi necdum ex calculo & ratiociniis Pascha celebrabant quo tempore florebat Clemens Romanus; Judæi enim, quandiu illis in Judæa commorari licuit, non ex Cyclorum calculo, sed ex Lunæ conspectu diem Festi hujus statuebant. Imo vulgatum est apud eos axioma, in terra promissionis Pascha non aliter quam ex intuitu Lunæ celebrandum. Jam vero Judæi e patria sua non nisi per Adrianum expulsi sunt, id est an. Christi 137. Ergo, inquit, Constitutiones Apostolicæ post illud tempus concinnatae sunt; imo & post annum 200. cum paulo post annum hunc floruerit R. Samuel, quem cum R. Ad-
dam & R. Hilelem computi sui auctorem faciunt Judæi; quo de computo & Computistis adi Morinum, Exercit. Samarit. 1. cap. 3.

- 11 Addunt 2. ibid. Lib. 5. cap. 16. vel 17. ab Apostolis congregatis statu-
tū ne Pascha a Fidelibus cum Judæis celebretur Luna 14. quo Decreto, si extitisset, jam definita fuisset celebris die paschali die controver-
sia, quæ desinente seculo II. tot in Ecclesia Victorem inter & Polycar-
pum Smirnæ Episcopum tumultus concitavit.

- 12 Addunt 3. juxta idem caput, Æquinoctium vernum diē 22. Martii an-
necti. Atqui hæc quadrant, non in Christi tempus, quo Æquinoctium in
diem 25. Martii incidebat; sed in annum 280. quo Æquinoctium tribus
jam diebus retrocesserat, adeoque in Martii diem 22. incidebat; ut vide-
re est apud Eusebium, Lib. 7. Hist. sub finem.

- 13 Addunt 4. L. 2. c. 14. & 15. Constitutionum, damnari eos qui poeniten-
tibus veniam negandam esse blasphemabant. Atqui id dictum videtur
contra Montanistas, quorum Antesignanus vel anno 174. sub Antonio
Vero, juxta Eusebium erupit, vel postea, secundum Epiphanium, hæ-
resi 48. diu proinde seu post Apostolos, seu post Clementem.

Hæc tamen argumenta eruditis quibusdam, quos inter Witassii Con-
tinuatorem referre non pigebit, modico negotio dissolvi posse viden-
tur. Unde reponunt.

- 14 Ad 1. Judæos ex cyclorum usu & ratiocinii, etiam ante Christi ad-
ventum Pascha celebrasse, prout apud Eusebium asserit & probat Ana-
tolius, non tantum ex Philone, Josepho, ac Musæo, sed & ex Agatho-
bulo, & Discipulo ipsius Aristobulo, qui unus fuit ex senioribus LXX.
missis ad Regem Ptolomæum.

- 15 Ad 2. caput 16. Libri 6. nothum esse ac spurium; quod, inquit,
liquet ex Epiphanio, qui in hæresi 70. adversus Audianos, ex Consti-
tutionibus Apostolicis probat Pascha eadem cum Judæis die esse cele-
brandum: unde patet responsio ad 3. siquidem ex capite spurio nihil
deduci potest.

- 16 Ad 4. reponunt inde tantum sequi Constitutiones, quales hodie ex-
tant, interpolatas fuisse; quod nemini dubium esse possit.

CONCLUSIO III. Constitutiones Apostolicæ, quales hodie extant,
in pluribus differunt ab iis quas passim citat Epiphanius. Exiis tamen
multa in hodiernas Constitutiones irrepere. An vero id sub finem
seculi

seculi IV. contigerit definiri facile non potest. Tres sunt nostræ hujus conjectationis partes.

17
 Prob. 1. pars, quæ conjecturam superat, ex his Epiphaniî verbis, hæresi 70. n. 10. *Andiani ad institutum suum quamdam ex Apostolorum Constitutione auctoritate accomodant. Qui Liber tamen dubie apud nonnullos fidei sit, non est tamen improbandus. Nam in eo quæ ad Ecclesiæ disciplinam attinent, omnia comprehenduntur; neque quidquam aut in fide, ac Catholica professione depravatam, aut Ecclesiæ administrationi ac Decretis contrarium continent.* Atqui Constitutiones hodiernæ, si nihil habent adversum fidei, quod non paucis videtur incertum; at plura habent disciplinæ sub Epiphaniî tempus receptæ adversa. Siquidem in Constitutionibus quales hodie supersunt, dies Natalis Domini ab Epiphaniæ die palam distinguitur, ut videre est Lib. 5. c. 13. Atqui contra apud Epiphanium idem erat Natalis Domini & Epiphaniæ dies. *Neque, inquit in Epilogo Panarii, in die Epiphaniæ quando natus est Dominus in carne, licet jejunare; & hæresi 51. n. 27. A Natali sue die, hoc est die Epiphaniæ.* Rursus verant eadem Constitutiones cit. Lib. 5. c. 16. vel 17. ne Pascha cum Judæis celebraretur; tam quia nulla nobis nunc cum eis est societas; tum quia in ipso etiam calculo falluntur. Contra vero Epiphanius, hæresi 70. n. 10. *Apostoli, inquit, in illa Constitutione ita definiunt: Eo tempore celebrate Pascha, quo fratres vestri qui ex Circumcisione prodierunt.* Ergo non eadem erant cum hodiernis Constitutiones ab Epiphaniio commendatæ: quanquam & has nihilo plus genuinas fuisse, quam sint hodiernæ, vel ex adducto mox Epiphaniî textu constare debet; cum dicant ab Apostolis definitum quod ii dubio procul non definire. Atque hinc rursus colligo, neque laudatas ab Epiphaniio Constitutiones neque nostras, vel cognitatas fuisse sub finem seculi II. cum emerit acris de die Paschali controversia, vel saltem in aliquo pretio fuisse; iis enim causam suam alterutra pars juvare conata fuisset.

18
 Prob. 2. pars. Constitutiones ab Epiphaniio adductæ, 1. Ecclesiæ Catholicæ vocant *Dei stirpem ac vineam*, hæresi 45. n. 5. 2. *Barbam corrumpi*, seu radi prohibent. hæresi 80. n. 7. 3. *Præcipiunt luctum ac jejunium festo illo die quo Judæi Christum in Crucem sustulerunt*, hæresi 70. n. 11. 4. *In iisdem Constitutionibus dicunt Apostoli: Qui afflixerit animam suam Domino, maledictus est Deo*, ibid. 5. *Jejunium quartæ sextæque Ferie perpetua leg. sancitum; & sex Paschatis diebus nihil omnino ad cibum præter panem, salem & aquam adhibendum definiunt*, hæresi 73. n. 6. Atqui hæc penes substantiam habentur in Constitutionibus quæ hodie supersunt. Primum quidem in Præmio ubi *Ecclesia Catholica plantatio Dei est & vinea ejus electa*. Secundum, Lib. 1. cap. 3. ubi: *Oportet non barbæ pilum corrumpere*. Non enim, inquit lex, depilabitis barbas vestras. Tertium, Lib. 5. cap. 15. his verbis: *Christus præcepit nobis jejunare his sex diebus, propter Judæorum impietatem & scelus, admonens ut deseamus eos.* In Parasceve jussu nos jejunare propter Passionem. Quartum Lib. 5. cap. 20. sic ibi: *In omni Dominica letor conventus celebrate: erit enim reus peccati qui per Dominicam jejunaverit.* Quintum, ibid. cap. 15. ubi hæc: *Christus ergo in quarta Ferie & in Parasceve jussit nos jejunare.* Et cap. 18. *In diebus ergo Paschæ incipientes a Ferie secunda usque ad Parascevem & Sabbatum per sex dies, solo utentes pane, sale, oleis, & aqua*

aque potu, & quidem in Parasceve & Sabbato ex omni parte jejunate; quibus sat virum sat virium suppetit, nihil penitus gustantes, usque ad nocturnum galli cantum. Ergo.

- 19 Prob. 3. pars, nimirum quod statui facile non possit Constitutiones Clementinas sub finem seculi quarti, vel initium quinti, tales prodidisse quales nunc habemus: Prob. inquam, quia unica id statuendi ratio, quæ Remigium Cellarium p. 637. moverit, inde petitur, quod Auctor Operis imperfecti in Matt. qui sub Arcadio & Honorio, proinde post an. 395. vixit, Hom. 53 in Matt. (T. 6. edit. novæ, p. 221.) hæc scribat: *Quomodo autem quidam Sacerdotes ex hominibus ordinantur, manifeste in Lib. 8. Canonum Apostolorum dicitur his verbis: Qui autem ex hominibus ordinatus est, quantum ad Deum non est Diaconus aut Sacerdos: Quæ quidem evidenter alludunt ad id Libri 8. Const. Clem. c. 2. Neque Episcopus inficitia vel animi prævitæ constrictus, Episcopus est, sed falsum nomen gerit, non a Deo, verum ab hominibus promotus.* Atqui allusio hæc non figit epocham Clementinarum Constitutionum quales nunc sunt: Multo enim minus ex uno hoc textu inferri potest, Clementinum Opus jam tum temporis eam formam natum esse sub qua nunc prodit, quam ex tot textibus ab Epiphanio productis n. præced. quique in hodiernis Constitutionibus quoad sensum occurrunt, inferri velit doctis. Cellerius eas sub Epiphanii tempus in ea quam nunc habent forma apparuisse. Nec obest quod Epiphanius ex iis multa proferat hodiernæ lectioni contraria: unde enim habetur Auctorem Operis imperfecti in Matth. si eas pluries, ut Epiphanius, citavisset, nihil quod in iis nunc non reperiatur, citaturum fuisse. Et vero prædicti Operis imperfecti Auctor Constitutiones illas non citat ut Opus recens editum, cujus modica fuisset auctoritas. Ergo ut Opus quod pluribus ab annis notum esset, uti observat Cellerius ipse ibid. Jam vero Opus pluribus annis editum ante an. 395. vel 400. facile attingit tempus Epiphanii, qui an. 374. vel 375. Panarium adversus hæreses incepit, & an. 403. excessit e vivis.

- 20 Hinc non ægre crediderim hodiernas Constitutiones, quantum ad substantiam, vel præcipuas sui partes, esse easdem cum primigeniis illis quæ ab Epiphanio tractatæ sunt: at eas vel subinde in nonnullis capitibus corruptas fuisse, vel forte ante Epiphanium; sicutamen ut genuina supersessent earum exemplaria, in quorum unum aliquod inciderit Epiphanius. Neque id mirum, cum Origenis Libri eo vivente interpolati fuerint; & nostrum, qui nihilo minores sumus, non ita pridem cum ingenti fragore vitiata sit Epistola, sic ut sensus a corde nostro plane alienos exhiberet.

- 21 Consent tamen nonnulli eas seculo tantum sexto, vel sub primordia septimi adulteratas esse; quia Gelasius qui Apostolicos Canones inter apocrypha recenset, iisdem Constitutiones non annumerat. At vero Trullana Synodus an. 692. earum lectionem prohibet, quod lis jam olim ab hæterodoxis, non sine Ecclesiæ perniciæ, adulterina quedam & a pietate aliena inserta sunt, quæ divinatorum nobis dogmatum elegantem ac decoram speciem obscurarunt. Ex quibus conjici possit eas media Gelasium inter & Trullanum Synodum ætate viciatas fuisse. Verum hæc, ut attendenti patebit, conjecturarum limites non excedunt.

Sed nulliusne igitur sunt in Theologicis momenti hodiernæ Constitutiones?
R. cum

R. cum Gabriele Albaspineo: *De Constitutionibus* istis nemini dubium esse debet, quin probus juxta & antiquus Liber sit; certoque affirmare possum trecentis primis annis eo Ecclesiam Græcam tanquam Rituali & Pontificali usam esse. Quique eas attentius legerit, eadem de illis quæ de Canonibus juaicabit, additas videlicet decursu temporum primis novas, quemadmodum & novæ Leges ac Constitutiones in regimine Ecclesiæ, novis occasionibus enatis, factæ sunt. Ergo jure trahuntur in argumentum, quoties de primævis ritibus agitur, iis præcipue qui nullis in contrarium monumentis revinci possunt: neque enim qui eas emisit, ita delipuisse credendus est, ut ignotos ac inusitados, ritus, veluti passim frequentatos, exhibere voluerit.

Imo Photius, vir paris ad nequitiam scientiæ, qui circa an. 860. scribebat, tria quæ in hisce Constitutionibus reprehendit, facile dilui posse existimat. Sic ille in Bibliotheca, cod. 113. *Constitutiones* tribus capitibus duntaxat reprehensioni videntur obnoxie; ex mala nimirum fictione, quam depellere non est admodum difficile. Deinde quod contra Deuteronomium criminationes quasdam adducant, quæ & ipsæ dilui facillime possunt. Denique ex Arianismo, quem item paulo stando repellere queas.

DISSERTATIO TERTIA.

De Epistolis Decretalibus Veterum Pontificum.

Cum Gratianeum Decretum legentibus occurrant plerumque Canones ex Pontificum Siricio antiquiorum Epistolis depromptis; placuit hic expendere an eæ genuinæ sint, an spurix, a quo collectæ, & quando natæ. Hæc vero antequam breviter evolvamus,

Not. agi in præsens de iis antiquiorum Pontificum Epistolis, quæ vel totæ, vel aliquam sui partem hodieque in veterum Patrum scriptis leguntur; quales sunt Epistolæ dux Clementis ad Corinthios, ab Ireneo, Origene & aliis Patribus laudatæ; Julii I. apud Athanasium, Apolog. 2. Liberii, apud Hilarium in Fragmentis; (si tamen hæc difficultate carent) Damasi ad Illiricos Præsules apud Theodoret. Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 22. aliæque ejusdem Pontificis, apud S. Hieronymum superstites. De his igitur tantum nobis est sermo quas ex Collectione Isidori Mercatoris in editiones suas transtulerunt Conciliorum Collectores, & quarum quinque adscriptæ sunt S. Clementi, tres Anacleto, dux Evaristo, tres Alexandro, dux Sixto I. unica Telesphoro, dux Hygino, quatuor Pio I. unica Aniceto, dux Soteri, unica Eleuthero, quatuor Victori, dux Zephirino, dux Callisto I. unica Urbano I. dux Pontiano, unica Antero, tres Fabiano, tres Cornelio, unica Lucio, dux Stephano I. dux Sixto II. dux Dionysio, tres Felici, dux Eutychiano, Cajo unica, Marcellino dux, dux Marcello I. tres Eusebio, una Melchiadi, una Sylvestro, una Marco, dux Julio I. dux, extra superius recensitas, Liberio, dux Felici II. Damasi tres ad S. Hieronymum, una ad universos Episcopos Africanæ Provinciæ, una ad Prosperum Numidiæ de Chorepiscopis, una ad universos Italiæ Episcopos, una ad Aurelium, una ad Hieronymum.

2. Has omnes Epistolas erudito quidem labore, sed non adeo felici successu vindicare conatus est Turrianus e Societate Jesu. Easdem vero omnes ut imposturæ factum abjecit David Blondellus, in prolixo Opere cui titulus: *Pseudo-Isidorus & Turrianus vapulantes*, Genevæ edito 1628. Cui Libro, etsi sua ob Scriptoris doctrinam laus esse debet, at & sua debet esse oburgatio propter intemperantem viri petulantiam, qui *sue parti supra æquum additus (a)* non raro facit quæ culpæ in adversariis; & prout in partes sibi invisas aut dilectas incidit, in contraria quasi vento circumagitur, si fides Jo: Boecler.

3. Turriano plus minuse adhæserunt Binnius in Notis ad Epist. easdem, Stapleton, Gretser, &c. At Blondellum, vel potius Antonium Augustinum Tarragonensem, qui Blondello præluferat, secuti sunt ceteri pene omnes, & in iis Card. Bona, P. de Marca, N. Alexander in seculum I. differt. 21. Sic cum istis

CONCLUSIO I. Præcitatæ veterum Pontificum, ad Siricium usque (b) Epistolæ, sunt supposititiæ. Propositionem hanc, ne nimio crescat labor iste, deductis pro more in forma argumentis non probabo, sed mediis simpliciter indicatis.

4. Prob. 1. quia in his Epistolis frequenter usurpatur vulgata Scripturæ versio, quæ Damasi jussu a S. Hieronymo adornata est. Ergo posteriores sunt Hieronymo.

5. 2. Quia dubio procul Epistolæ illæ a Patribus aliquando, aliquando à Conciliis, non secus ac alia Ecclesiæ monumenta, citatæ fuissent. Atqui ne semel quidem ante Seculum IX. nominatæ sunt. De his nihil in Eusebio, nihil in Hieronymo, nihil in Dionysio Exiguo, qui cum præteritorum Apostolicæ Sedis Præfulum Constituta, quæ valuit cura & diligentia, ut ipse ait, collegisset, a Siricio initium compilationis suæ fecit.

6. 3. Quia earum argumenta nullatenus conveniunt prioribus Ecclesiæ sæculis; cum in iis ne apex quidem sit de primorum Seculorum hæresibus, de persecutionibus Ecclesiæ, de lapsis, eorumque poenitentia; quæ toties in genuinis Patrum Operibus tractantur. Hæc ratio infirmari potest.

7. 4. Quia Epistolæ illæ ex variis Pontificum, Patrumve, aut etiam Imperatorum, qui post Siricium vixere, laciniiis compositz sunt. Nec reponi potest non Auctores Epistolarum ex subsecutis Patribus, sed Patres subsecutos ex Epistolis fragmenta hæc deprompsisse; 1. quia indubie Patres illi, seu honoris causa, seu ut dictis suis robur ex auctoritate accresceret, Pontifices quorum verba deslorasse supponuntur, aliquando nominassent, quod nunquam fecere; 2. quia vel ipso eorum nomine obruissent temporis quisque sui hæreticos; 3. quia quæ ex posteriorum Patrum, Conciliorumve aut Pontificum Decretis in eisdem Epistolas transvecta sunt, nec cum ceteris partibus cohærent, nec illarum stylo conveniunt; 4. quia quod in iisdem Decretalibus expressim definitum supponitur, a subsecutis Patribus agitur dubitanter, instar quæstionis nullibi definitæ.

5. Quia

(a) Hugo Grotius in Epist. ad Vossium. Lutet. 22. Augusti 1642.

(b) Damaso die 11. an. 384. emortuo successit Siricius, & a die 1. Januarii sequentis ad diem 26. Novemb. 398. Ecclesiæ clavum tenuit. Prima genuinas inter Decretales est ejus ad Himerium Tarraconensem Epistola, In his omnibus Chronologiam sequor vulgarem, sæpe incertam.

3. Quia omnes ferme Epistolæ illæ falsis temporum atque Consulatum notis consignatæ sunt, quod grave est imposturæ argumentum. Etsi enim in temporum signis errare non tamen pene semper.

6. Quia ubi est unus & idem scribendi caracter, & omnimoda styli similitudo, unum Auctorem esse oportet: cuique enim sua est ratio scribendi, ut norunt omnes. Porro in Pseudodecretalibus Damasus non aliter loquitur ac Victor, isque ut Clemens; quodque stupendum, iidem omnes stylo barbaro & sordido, & ab elegantia temporis sui plane alieno loquuntur; sic ut non Pontificum, sed agaronis cuiuspiam vel horulani scriptitationem tibi legere videaris.

Obj. 1. Ex Epistolæ pro genuinis haberi debent, quas S. Leo Magnus, 10
Geladius, Leo IV. præcipue vero Nicolaus I. ceu genuinas admiserunt ipsi, & ab omni Ecclesia admitti voluerunt, quasque ut tales receperunt per octo secula Gallicani Præsules. Atqui Decretales veterum Pontificum Epistolas pro genuinis habuere; 1. S. Leo, Epist. 1. ad universos Episcopos per Campaniam, &c. ubi omnia Decretalia Constituta omnium Prædecessorum suorum custodienda esse districte præcipit; 2. Geladius Papa diversis temporibus ab Urbe Romana dederunt, venerabiliter recipiendas decernit; 3. Leo IV. qui in Epist. ad Britannia Præsules, apud Gratianum, dist. 20. cap. De Libellis, inter leges non relinquendas, non modo Canones Apostolorum, & Nicænorum, & Ancyrenorum, &c. recenset, sed & cum illis Regulas Præsulum Romanorum, Sylvestri, &c. 4. Nicolaus I. qui ex citatorum mox Pontificum verbis concludit & probat, Epist. 47. ad universos Gallia Episcopos, recipi debere non tantum Decretales Epistolas, quæ inter Canones habentur, nec tantum quas moderni Pontifices ediderunt, sed eas etiam quas Beatissimi Papæ diversis temporibus ab Urbe Roma dederunt. Dictis autem temporibus, etiam illa tempora Geladius comprehendit quæ crebrescentibus Paganorum persecutionibus, ad Sedem Apostolicam deferri causas Episcoporum difficillime permittebant. 3. Demum eandem pro genuinis habuerunt Gallicani Antistites; tum quia iidem se tueri natus est Hincmarus Laudunensis contra avunculum suum; tum quia is, Hincmarus videlicet Remensis, vir Canonici Juris peritissimus, Opuscul. 55. easdem venerabiliter suscipiendas fatetur; tum quia pressa earum auctoritate a Nicolao I. Galli Præsules, nusquam responderunt Decretales illas esse pseudopigraphas, sed solum his non eam deberi reverentiam quæ Canonibus; eo quia Codici Canonum non essent insertæ. Ergo.

R. 1. neg. maj. Quemadmodum enim certa quedam Opera Cypriano, 11
Chrysostomo, Augustino, &c. diu tribuerunt antiqui, quæ postmodum in Appendices rejecta sunt ut spuria, quandoque etiam ut erroris fulgine tincta; qualis fuit celebris Epistola ad Demetriadem, & alia quæ passim in Operis nostri decursu effusavimus: sic & fieri potuit ut rebus nondum ad æquæ critices limam expensis, suppositæ Decretales pro veris haberentur. Atque hinc elucet summa Dei in Ecclesiam suam vigilantia, quod ex eo facti errore nihil illa præjudicii subire potuerit, quia vel nusquam admisit quæ sanam Fidem labefactare possent; vel orthodoxo sensu intellexit, quæ corde etiam heterodoxo prolata essent: & aliunde tot semper indubie fidei monumentis locupletata fuit, ut ceteris non indigeret.

12 R. 2. cum Nat. Alexandro neg. min. quoad ceteros præter Nicolaum I. Pontifices. 1. enim S. Leo Prædecessorum suorum Decreta commendans, eorum seriem ab Innocentio I. qui post Siricium vixit, orditur. Ergo per Prædecessores suos, non antiquiores Siricio Pontifices, sed ejus Successores, Cælestinum videlicet, Zozimum, Bonifacium, ac Sixtum III. intelligit. 2. Gelasius de iisdem intelligi optime potest: nec est cur verba ejus, prout a Nicolao I. factum est, ad Decretales quas ceteræ nusquam viderat Gelasius extendantur. 3. Idem dicendum de Leone III. qui ex omnibus qui Siricium præcesserunt Pontificibus, nullius Decreta memorat nisi S. Sylvestri. Quibus, inquit, in omnibus Ecclesiasticis utimur iudiciis, sunt *Canones Apostolorum, Nicænorum, Ancyranorum*. & cum illis *Regule Præfulum Romanorum Sylvestri, Siricii, Innocentii, Zozimi, Cælestini, Leonis, Gelasii, Hilarii, Symmachi, Hormisdæ, Simplicii, & Gregorii junioris. Isti OMNINO sunt & per quos judicant Episcopi, & per quos judicantur Episcopi & Clerici. Ubi aperte excluduntur aliorum, quam qui mox recensiti sunt, Pontificum Decretales. Qui enim omnino ex his Episcopos judicare vult & judicari, alias quascunque ignorat.*

13 Quod spectat ad Nicolaum I. r. quibusdam dubium est an Isidorianas Decretales pro genuinis habuerit: quo de legatur Blondellus, Prolegom. cap. 19. pag. mihi 199. Equidem contra Gallicanos Episcopos probat Nicolaus eas ab ipsis male rejici hoc uno quod in Codice Canonum non habentur adscriptæ: Quia, inquit, nec Gregorii sancti, nec ullius alterius qui ante vel post ipsum fuit, erit scriptum recipiendum, eo quod in Codice Canonum non habeatur adscriptum; at non ideo intrinsecam ipsarum veritatem vel admittit, vel supponit. Et vero, ait Baronius ad an. 865. n. 7. cum ex illis Epistolis multiplici ei suppeterent eademque fortissima testimonia sanctissimorum Pontificum, eorundemque Martyrum, quorum summa auctoritas in Ecclesia esse posset, abstinuit tamen ab illis penitus, quas saltem dubias intellexisse non sit dubium; illis tantum usus de quibus nunquam in Ecclesia fuerat dubitatum: quod illis adventitiis & recens inventis non egeret Ecclesia, cum eadem aliunde ex germanis, sinceris, omnino legitimis, securis, certisque Rom. Pontificum Epistolis abundanter accipere licisset.

14 2. Existimant alii Nicolaum I. spuria etiam Decretales habuisse pro veris. Sic enim cit. ad Gallie Episcopos Epistola loquitur: *Apsit ut scripta eorum quoquo modo parvi pendenda ducimus, quorum videmus, Deo auctore, sanctam Ecclesiam aut roseo cruore floridam, aut roseis sudoribus & salutaribus eloquiis adornatam. Porro, ait in Conatu Chronico-Historico Papæbrocius, & ex eo Pagius ad eundem an. 865. quos alios habuit Rom. Ecclesia Pontifices Martyres, nisi eos sub quorum nominibus tunc circumferebantur, & passim ab omnibus suscipiebantur ut veræ, Decretales Epistolæ, nunc autem convictæ tenentur suppositionis certissimæ. Quis interim hoc sciens dicere audeat, Decretales illas indifferenter habendas omnes pro canonizatis, quia omnes indifferenter laudavit Nicolaus, & quia easdem postea in Decretum Gratiani receptas, passim laudavit, allegaruntque non solum Canonici Juris Magistri in Scholis, sed etiam Pontifices Romani in suis Re-scriptis & Definitionibus; nihil quidem approbantes a fide aut a moribus Ecclesiæ abhorrens: in eo tamen quod facti erat & historie omnino*

errantes, sed citra culpam? Quis enim a Rom. Pontificibus in quanticumque momenti negotio majora exigit, distinctioremque rerum præteritarum scientiam, quam sua cuiusque ferebant tempora? aut cur debuerint illi dubitare de factis de quibus nemo tunc dubitabat? Talia vero erant Baptismus Constantini a Sylvestro susceptus, thurificatio Marcellini Papæ cum Responso Concilii Sinuesani, ac denique absolutio Polychronii, quæ similiter, licet conficta sint, a Nicolao I. allegantur.

Obj. 2. Genuinæ sunt ex Decretales quas uti genuinas habuere Concilia, Conciliorumque & Canonum Collectores, alique Scriptores gravissimi. Atqui .: Eas enim citant Agilgranensis Synodi Patres sub Gregorio IV. Benedictus Levita Compiler Capitularium Caroli Magni, & Ludovici Pii, Concilia Colonienſe, Moguntinum, Triburienſe; & postmodum per annos 400. Theologi omnes, omnesque Jurisperiti. Ergo.

R. neg. maj. Hic nempe recurrit eadem ratio qua proxime utebatur Papebrochius; nimirum quoad quæſtionem pure historicam, non plus a privatis Synodis exigendum scientiæ, quam sua cuiusque ferebat tempora. Citarunt itaque spurias Decretales, tum Concilia, tum & Doctores numero plurimi, quos refert Blondellus, cap. 16. Prolegom. pag. mihi 96. at citantur 1. propter honestum Isidori nomen, sub quo proditi, male feriatu vitiatæ hujus mercis artifex; 2. quia in iis sunt non pauca quæ longo usu in Ecclesia recepta essent, & recipi mererentur. Unde & eas hodieum proferimus identidem, prout in Burchardo, Yvone Carnot. & Gratiano leguntur. Verum nemo eas citavit vel ante Seculum IX. quia necdum fabricatæ erant, vel post IX. Seculum, quia ipsas ad æque critices normam expendisset. De his ad Nat. Alexandrum, cit. Dissert. 21. quam tamen in iis quæ ad Benedictum Levitam spectant, ex Baluzio, vel ex Pagio ad an. 865. Baronii n. 6. curabis emendare.

Obj. 3. Non is erat Isidorus Hispalensis, vir sanctus adæque & doctus, qui Orbi Christiano merces spurias pro legitimis obtrudere veller. Atqui is Decretalium de quibus nobis sermo est, collectionem adornavit; prout expressim docet Hincmarus Remensis, Epist. 7. cap. 12. Pro solutione sit

CONCLUSIO II. S. Isidorus, Hispalensis Episcopus, spurias Decretales nec elucubravit ipse, nec collegit.

Prob. 1. Qui monumenta profert Isidoro recentiora, non est Isidorus ipse. Atqui pseudodecretalium artifex profert .: Siquidem Isidorus Hispalensis obiit an. Christi 636. nimirum Heraclii Augusti 26. Atqui Decretalium Architectus monumenta profert an. 636. recentiora; videlicet Concilii Toletani XI. an. 675. Concilii Oecumenici VI. an. 681. Gregorii II. & III. necnon & Zachariæ Summorum Pontificum, qui post an. 700. floruerunt. Ergo qui Epistolas ab eo editas credidere, ut Hincmarus, decepti sunt. Quanquam Remensis ille Præsul fraudem suspicatus est, vel potius sensit; unde &, teste Flodoardo, accusatus est quod Pontificum Rom. Epistolas contemnebat. Id quidem negavit Hincmarus, & protestatus est se cum maximo honore has admittere, tenere & approbare. Verum quidquid sit de protestationis hujus sensu, ex ea Hincmari nota apparet quod se Isidori eam collectionem minime in omnibus probare significasset, uti animadvertit ibidem Baronius.

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Oo 3

Prob.

19 Prob. 2. Quia Braulio, Cæsaraugustanus Episcopus, Isidoro coævus, & amicissimus, in Indice Operum ejus quem texuit, nullam facit collectionis hujus mentionem, uti nec S. Hildephonus, Toletanus Antistes. Atqui nemo crediderit Opus tanti momenti vel iis ignotum fuisse, vel omissum.

20 Prob. 3. Quia summa viri sanctitas & doctrina non solum ut is tam fœdæ imposturæ, tam miseræ farraginis, tot naniarum auctor existimetur.

21 Atque hinc deduces cum Nat. Alexandro, collectionis hujus auctorem non esse Isidorum alium Hispalensem Episcopum. Siquidem Auctor ille post an. 700. vixit; cum plurimas excerpserit lacinias ex Epistolis, tum Bonifacii Moguntini ad Regem Ethibaldum; tum celeberrimæ Abbatissæ Cuthgith, quæ utraque post an. 720. scripta est. Atqui ab an. 636. quo felici exitu vitam posuit S. Isidorus, ad an. 700. & supra nullus in Hispalensis Ecclesiæ Cathedra sedit Isidorus.

22 Nec eadem collectio refundi potest in Isidorum vel Asturicensem, vel Setabiensem, quia cum prior Concilio III. Bracaren. an. 675. posterior Conciliis Toletanis XII. an. 681. XV. an. 688. XVI. an. 693. interfuerit, neuter proinde post an. 720. & 744. in vivis superesse potuit.

CONCLUSIO III. Spuriæ Decretales non videntur ante Seculum VIII. natæ. An Isidorus earum parens Monachus fuerit, vel Episcopus, incertum. Id certum est, hunc, quisquis fuit, impostoris nomine de-honestandum.

23 Prob. 1. pars, quia nemo ante an. 830. Decretales illas citavit, ut fuisse probat Blondel, cap. 17. Prolegom. pag. 89. Atqui dubio procul fuissent ante id temporis appellatæ, si antea innotuissent; cum in eis occurrant multa quæ varios in fines assumi possint.

24 Prob. 2. pars, quia de Isidori illius Professione nihil ex certioribus monumentis deduci potest. Eum quidem Setubensem Episcopum facit Chronicon Juliani Toletani, & mortem ejus an. 805. consignat. At Chronicon illud suspectæ admodum fidei est apud eruditos, & sancto illi Archiepiscopo suppositum existimatur. Alii Isidorum hunc censent magni nominis Monachum fuisse, qui nomini suo peccatoris epithetum semper adjungeret; ex peccatore autem Scribas oscitantes mercatorem fecisse. Alii eum Episcopis annumerant, quia sanctorum Episcoporum mos esset solemniter, ut præ humilitate se peccatores subscriberent, ut constat ex Conciliis Turonensi I. Parisiensi III., &c. Verum hic intra conjecturæ limites sistendum.

25 Prob. quæ nimio certior est tertia pars: Impostoris nomen meretur, qui, licet Fidem non tangat, gravissime sanctissimis Pontificibus imponit, disciplinæ in multis immutandæ ansam præbet, proterve mentitur, &c. Atqui talis fuit Isidorus ille, & peccator mentiendo, & adulterinæ monetæ mercator, absque innumera pro veris obtrudendo. Indulgeat Deus peccatori, at mercatorem severe castigent eruditi.

DISSERTATIO QUARTA.

De Epistolis S. Ignatii.

1 Quidem sub nomine S. Ignatii circumferuntur Epistolæ, e quibus tres Latine tanquam prodierunt; ad B. Virginem una, ad S. Joannem

niem duæ: aliæ autem Græcæ superfunt; cæ vero directæ ad Mariam Casabolitem, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem, ad Phillipenses, ad Ephesios, ad Magnesianos, ad Trallianos, ad Romanos, ad Philadelphios, ad Smyrnicos, & ad S. Polycarpum. Quæritur an & quæ genuinæ sint. De his quæ nunc dubii parum habent. Sit

CONCLUSIO I. Tres Epistolæ priores quæ Latine tantum extant, sunt pseudepigraphæ.

Prob. 1. Quia Epistolæ illæ nec Græcismum redolent, sed Latini Scriptoris genium sapiunt, nec ulli Græcorum Auctorum cognitæ sunt; imo a nemine Antiquorum, præterquam a S. Bernardo; Serm. 7. in Psal. 90: citatæ sunt. 2. Quia in vetustissimis quibusque Ignatianarum Epistolarum Mss. Codicibus defunt. 3. Quia nec rationi temporis quo vixit Ignatius, nec institutis ejus consentiunt: unde jam ab omnibus exploduntur. Hinc falsum id quod legitur in Catalogo Manuscriptorum Ecclesiæ S. Petri Bellovacensis: *Epistolæ duæ aut tres B. Ignatii Martyris ad B. Mariam Virginem, & ad S. Joannem Evangelistam, quæ inventæ fuerunt Lugduni tempore Concilii Innocentii Papæ IV. de Græco in Latinum conversæ*. In his enim paucis error duplex; alter, quod e Græco conversæ supponantur Epistolæ, quæ nusquam Græcæ extiterunt; alter, quod sub Innocentio IV. an. 1245. inventæ supponantur, quæ a S. Bernardo, an. 1153. de mortuo, citatæ fuerant.

CONCLUSIO II. Epistolæ ad Mariam Casabolitem, ad Tarsenses, ad Antiochenos, ad Heronem & ad Phillipenses; spuræ sunt, nec Ignatio adscribendæ.

Prob. 1. Quia Epistolæ illæ nec ab Eusebio, qui septem aliarum meminit, nec ab antiquis Patribus laudatæ sunt; nec Ignatii stylum & indolem, & nascentis Ecclesiæ mores ullatenus referunt.

2. Quia in Epist. ad Antiochenos salutat Scriptor *Hypodiaconos, Lectores, Cantores, Janitores, Laborantes*, &c. Horum porro nomen primo, quo vixit Ignatius seculo (qui sub Trajano circa an. 107. passus est) prorsus fuit incognitum.

3. Quia idem in Ep. ad Philippi. dicit eum, qui cum Judæis Pascha celebrat, participem esse eorum qui Dominum occiderunt & Apostolos ejus. Atqui hæc nemo prudens crediderit scripta esse ab Ignatio: Is enim magna devinctus erat necessitate S. Polycarpo, qui sicut & Asiaticæ Ecclesiæ omnes (proinde, ut credere par est, Ignatius ipse) Pascha eodem cum Judæis die celebrabat; neque unquam ab Aniceto Rom. Pontifice adduci potuit ut morem illum, quem ad S. Joannem referebat, deponeret. An ergo virum sanctum Judæis Christi interfectores annumerasset Ignatius?

4. In eadem Epistola scribit *Christi interfectorem esse, qui Sabbatum, et non exceptio, jejuna verit*. Quod erroneum esse demonstrat, tum Rom. Ecclesiæ praxis, tum & auctoritas D. Augustini, Epist. 86.

CONCLUSIO III. Posteriores septem Epistolæ, prout ab Uslerio & Jacobus Angliæ Manuscriptis an. 1644. Latine; a Vossio autem ex Codice Bibliothecæ Medicæ an. 1646. editæ sunt Græcæ, omnino genuinæ sunt.

Dixi, prout ab Uslerio & Vossio editæ sunt: Quæ enim datæ sunt in Bibliotheca Patrum, dubio procul in pluribus interpolatæ fuerunt; eum vel loca ab antiquis Patribus ex Ignatianis Epistolis adducta non continent;

vel alii longe verbis repræsentent, vel multa complectantur ab Ignatii ætate & moribus discrepantia. Jam Conclusio, quam contra Salmasium, Blondellum, Dallæum, Bagnagium, aliosque magni apud suos nominis Calvinistas, tenent tum Catholici omnes (præter paucos qui cum Card. Bona, Lib. 1. rerum Liturg. cap. 22. Ignatii Epistolam ad S. Polycarpum rejiciunt;) tum ex A Catholicis Vossius, Pearsonius, Bullus, &c.

- 8 Prob. 1. Quia, ut solide disserit Nat. Alexander, dissert. 23. in Hist. Seculi I. genuina sunt monumenta, quæ ab antiquis Scriptoribus citata fuerunt ut S. Ignatii proles; quæ verba Ignatio ab iisdem adscripta continent; quæ eisdem præferunt characteres quos illi Epistolis Ignatii attribuerunt; quæ demum Ignatii ævo & ingenio apprime conveniunt. Atqui quas habemus Ignatii Epistolas septem, ex ipsæ ab antiquis Patribus ut Ignatii fœtus laudatæ sunt, &c.

- 9 Prob. minor pro prima & secunda parte, 1. ex S. Polycarpo, qui in sua ad Philippenfes Epistola, Epistolarum Ignatii meminit, apud Eusebium, Lib. 3. Hist. cap. 37. his verbis, quæ toti Africæ in qua legebatur Epistola Polycarpi, notissima erant: *Epistolæ sane Ignatii, quæ transmissæ sunt nobis ab eo, & alias quantascunque apud nos habuimus, transmissimus vobis.* Ex quibus magnus vobis erit profectus: continent enim fidem, patientiam, & omnem edificationem, ad Dominum nostrum pertinentem. Atqui his & Ignatii Epistolæ, & proprius earum character continetur.

- 10 Reponit 1. Dallæus verba hæc assuta esse Divi Polycarpi Epistolæ, utpote quæ in verba clausulam hanc præcedentia optime desinat.

Verum evasione hæc omnino frivolam esse hinc legitime probat Person, part. 1. cap. 5. 1. quod nullus, seu Miss. seu cusus Epistolæ Polycarpianæ Codex proferri possit, cui prædicta verba desint: 2. quod alioqui postrema tria Epistolæ ad Ephesios Capita merito assuta dici queant. Utique enim Epistola hæc optime desineret in hæc Capitis tertii verba: *Ipsi gloria in Ecclesia & in Christo Jese in omnes generationes seculi seculorum; Amen.* sicut & Epistolæ ad Romanos non inepte finem imponent verba hæc quæ Caput XV. claudunt: *Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen.* Et Epistolæ Clementis ad Romanos istud pag. 29. *Per Jesum Christum, cui gloria omnis & magnificentia in secula seculorum.* Atqui tamen ne ipsi quidem Dallæo venit in mentem, ut vel caput ultimum ex Epistola ad Romanos, vel tria ex Epistola ad Ephesios, velut assuta deleteret. Neque is etiam ob decentiam clausulæ ex Clementis Epistola rescacabit paginas quadraginta septem, quæ eandem clausulam subsequuntur. Ergo, &c.

Reponit 2. idem ex Polycarpo colligi quidem S. Ignatius Epistolas scripsisse, non autem illas ipsas quæ a nobis hodie leguntur.

- 11 Verum exceptio hæc loquendi pruriginem, non veri inquirendi desiderium, arguit. Hæc enim ratione probari poterit de nullo, seu sacro, seu Ecclesiastico Auctore, nobis constare ex veterum testimoniis. Neque enim qui Libros Scripturæ, Irenæi, Origenis, vel Augustini recensuerunt, dixerunt aut dicere potuerunt eos ipsos esse quos nunc terimus manu. Nec si plenas eorum pagellas exscripsissent, certo dici posset cetera non esse vitiata. Imo nec constaret textos ab iisdem indices, eos esse quibus nunc utimur. Hæc autem absurda, & ceteris ante Dallæum ignota, quo tandem trahent nisi ad generalem Pyrrhonismum?

Reponit 3. Basnagius, Annal. Politico-histor. Tom. 2. pag. 20. num. 13. testari Polycarpum se plures ab Ignatio Epistolas recepisse; licet, juxta nos, unam tantum receperit, eamque ex Ulerio & Bona subditiitiam.

Verum fallit aut fallitur Basnagius; neque enim ait Polycarpus se plures ab Ignatio Literas recepisse; sed mittere se Epistolas, quæ, inquit, nobis, id est tam mihi quam Ecclesiæ meæ, transmissæ sunt. Porro indubium est quod ad Polycarpum & ad Smyrnos scripserit Ignatius.

Prob. 2. eadem minor ex S. Irenæo, de quo sic Eusebius, Lib. 3. Hist. cap. 36. Scit autem & Irenæus martyrium ejus, Ignatii, & mentionem facit scriptorum ejus per hæc verba: Sicut dixit, inquit, quidam ex nostris pro martyrio Christi damnatus ad bestias: Frumentum ego sum Dei, bestiarum dentibus molor & subigor, ut panis mundus efficiar Christo. Atqui hæc, quæ Irenæus laudat Lib. 5. cap. 28. deprompta sunt ex Epistola Ignatii ad Romanos. Ergo hanc pro genuina habuit Irenæus, II. Seculi Auctor, utpote passus an. 178.

Respondet Dallæus hæc ab Ignatio quidem dicta, secundum id Irenæi: Dixit quidam ex nostris, sed non scripta. Verum hæc misera est hominis ad meliora nati cavillatio: 1. quia alioqui per hæc verba sua Irenæus non faceret mentionem scriptorum Ignatii, quam tamen facit, teste Eusebio: 2. quia solemne est Irenæo ut in locum verbi scripsit, utatur verbo, dixit. Sic apud eum, ait Justinus; Scriptura Genesios dicit, &c.

Resp. 3. ex Origene, Hom. 6. in Lucam, ubi hæc: Eleganter in cuiusdam Martyris Epistola reperi (Ignatium dico Episcopum Antiochiæ post Petrum Secundum) Principem seculi hujus latuit virginitas Mariæ. Atqui hæc in Ignatii ad Ephesios Epistola leguntur.

Idem Prologo Commentariorum in Cantica: Meminimus, inquit, aliquem Sanctorum dixisse (Ignatium nomine) de Christo: Meus autem amor crucifixus est. Hæc autem habes in Ignatii ad Romanos Epistola.

Respondet quidem Dallæus neutrum istud Opus Origenis esse. Verum hæc de causa & a Pearsonio, & a ceteris merito vapulat. Nobis vero per orium non licet hominem insequi, qui ut Ignatianas Epistolas repiciat, ea etiam rejicere paratus sit quæ e Græco vertit Hieronymus, ut Origenis in Lucam Homilias 39. se vertisse testatur in Prologo ad Paulam & Eustochium. An autem Ignatii sensum in posteriori textu assecutus sit Origenes dubitari possit, vide Dissert. seq.

Prob. 4. ex Eusebio, qui Lib. 3. Hist. Eccl. cap. 36. ubi de S. Martyre hæc habet: Ut Smirnam venit Ignatius, ubi erat Polycarpus, unam Epistolam ad Ecclesiam Ephesinam scribit, in qua Onesimi, qui ibidem Pastor fuit, mentionem facit. Aliam autem Ecclesiæ quæ erat Magnesiæ misit, in qua rursus Damam Episcopum in memoriam redigit: Ecclesiæ autem Trallianæ aliam, in qua Polybium, qui tum ibi præfuit, inserit. Ecclesiæ porro Romanæ dedit Literas, in quibus illos impense hortatus est, ne martyrium illius deprecando, ipsum optatis ullo modo privarent, &c. Pene similia scribit Hieronymus in Catalogo Scriptorum Ecclesiæ ubi & longam refert sententiam ex citata mox Ignatii Epistolas ad Romanos.

Regerit quidem Dallæus Eusebium fuisse deceptum. At virum eruditio-

tionis tantæ, tantæ & lectionis, quicquid cum diu tertio Ecclesiæ Seculo vixerit * pluribus Ignatii mediate cœvis cœvus esse potuit, non vidisse circa Epistolas, quæ non minus Orbe toto inclaruerunt quam Ignatii martyrium, id quod in iis Seculo decimo septimo vidit Dallæus, nemo præter Dallæanos facile aut difficile opinabitur.

20 Prob. 7. ex Athanasio in Epist. de Synodis Ariamini & Seleuciæ, ubi sic habet: *Ignatius igitur, qui post Apostolos Antiochiæ Episcopus constitutus est, & Martyr Christi fuit*, scribens de Domino dixit: *Unus Medicus est carnalis & spiritualis, factus & non factus, in homine Deus, & in morte vita vera, & ex Maria & ex Deo*. Atqui verba hæc in superstitæ ad Ephesios Ignatii Epistola habentur. Ergo quæ hodieque manet, prioribus Ecclesiæ seculis legebatur. In his autem seculis errasse Doctores omnes, ne nostro pene erraverit Calvinista Dallæus, creditur difficillimum est. Mitto plura id genus testimonia, quæ de seculo in seculum dabit Pearsonius, ita ut nullum seculum suis testimoniis careat, a secundo, quo primum natus, ad decimum quintum, quo primum impressæ sunt Epistolæ Part. 1. cap. 2. Edit. Cotel. tom. 2. pag. 260. Jam

21 Prob. prima minor pro tertia parte, nimirum quod quæ supersunt Ignatii Epistolæ, eos præferant characteres quos iisdem affixerunt Antiquis. Is enim S. Martyris Epistolarum character erat, teste supra S. Polycarpo, quod *fidem, patientiam, & omnem edificationem ad Dominum nostrum pertinentem* complecterentur. Atqui horum nihil deest Ignatianis quæ supersunt Epistolis; idque ex primori earum lectione nemini non manifestum est.

22 Non minus constat pars ejusdem minoris quarta: Scilicet enim Epistolæ quæ hæreses tempore Ignatii grassantes, easque solum impetunt; quæ nullis nisi Scripturæ testimoniis utuntur, quia nihil ferme hæcenus scriptum esset a Patribus; quæ florentia temporibus Apostolicis charismata meminerunt; quæ doctrinam Apostolici viri simplicitatem, & ardens martyrii desiderium undequaque spirant, ætati & genio Ignatii plane conveniunt. Atqui tales sunt Ignatii Epistolæ. Dux nimirum hæreses Ignatii tempore maxime valebant, una Docetarum, quæ cum Simonianis Christum putative hominem assereret: Ebionitarum altera, quæ divinam Christi naturam, & æternam ipsius generationem subverteret, simulque ceremonias legis urgeret. Atqui has hæreses passim impetit Ignatius, &c. Sed de his fule & erudite disputantem Pearsonium consule, part. 2. c. 1. p. 344.

23 Obj. 2. Si germanæ forent Ignatii Epistolæ, notæ visissent Ecclesiasticis Auctoribus ante Eusebium; sed & post Eusebium innotuissent S. Chrysostomo, Antiocheno civi. Atqui neque huic, neque illis cognitæ fuerunt. Non Chrysostomo, cum is in elogio Ignatii nullas ejus Epistolas memoret, quæ tamen ad commendationem ejus maxime contulissent. Non aliis ante Eusebium Auctoribus; cum de iis sileant, qui eas contra temporis sui hæreses utiliter adhibuissent, Justinus, Tertullianus, Clemens Alexand. & Epiphanius: nec sileant modo, sed & his adversa doceant, puta Tertullianus, cum Lib. de exhort. castitatis scribit: *Ubi tres, Ecclesia est, licet laici;* quod

* Natus est Eusebius extremis Galieni temporibus. Is porro anno 268. interemptus est. Jam vero natus homo circa anno 266. convivere potuit non paucis qui Ignatio mediate convixissent; præsertim si S. Martyr nonnisi an. Traiani 19 Christi 116 passus sit. De quo vide Pag. in Baronium, Pearson in Vindiciis, &c.

quod Ignatio contradicit; & Clemens Alexandrin. qui Christi prædicationem, quam triennem facit Ignatius, nno anno concludit.

R. 1. argumentum hoc, quantum est, contra Dallæum militare. Non enim negat Dallæus * quod diserte docet Polycarpus, Ignatium scripsisse Epistolas, sed solum quas habemus eas esse quas scripserit S. Martyr. Atqui hinc contra eum sic arguere licet. Si quas unquam Epistolas scripserit Ignatius, eas Scriptoribus Eusebio vetustioribus notas esse oportuit. Atqui tamen eas nec scivere Justinus, Tertullianus, & alii quibus dubio procul tanti viri Opera, vel ad fidem, vel ad mores plurimum inservissent. Ergo.

R. 2. neg. maj. Sicut enim necesse non fuit ut veteres omnes Librum Pastoris, Clementis Epistolas, aliaque id genus primi vel secundi seculi monumenta, etsi longè lateque diffusa cognoverint, saltem Dallæi sensu, seu ita ut de iis mentionem facerent; sic necesse non fuit ut Justinus & alii Ignatianas Epistolas cognoscerent. Sane vero quot olim extiterunt Opera in quæ Justinus, Tertullianus & Clemens nusquam inciderunt: Nemo forte antiquorum conquirendis undecumque monumentis magis incubuit, quam Eusebius & Hieronymus; quot tamen utrique exciderunt? quot visa & silentio pressa? quot commemorata in Libris qui nusquam ad nos devenere? Ergo etsi valet identidem argumentum negativum, non tamen in præsentia, ubi viget argumentum affirmativum, ab iis scilicet desumptum qui Ignatii Epistolas legerunt & commendaverunt. Vide Pearson. part. 1. c. 11. edit. Cotel. pag. 317.

R. 3. neg. min. Unde enim probabit Dallæus Epistolas Ignatii veteribus illis ignotas fuisse? an ex eo quod nusquam citaverint? Atqui hinc nihil certi inferri potest: cum, ut diximus, nullas prorsus S. Martyris Epistolas protulerint, nec omnia protulerint quæ legerunt, nec quæ protulere ad nos omnia devenerint.

Interim tamen negamus Ignatii Epistolas Chrysostomum fugisse, cum in Oratione de ejus martyrio hæc loquatur: *Cum audisset quod hic eum supplicii modus maneret: Utinam ego illis bestiis fruam, inquiebat. Tales enim sunt qui amant, quidquid pro eis quos amant patientur, cum voluptate ferunt.* Atqui verba hæc ex Epistola Ignatii ad Romanos desumpta sunt. Ergo licet eam non nominet, uti nec sæpius nominat Librum Scripturæ, dum verba ejus profert, certum est tamen quod eam saltem consule cognoverit. Et vero nec Origenis scripta Gregorius Thaumaturgus, nec Cypriani Augustinus nominat, ille in illius, iste in istius laudatoria Oratione.

Neque est quod Oratio prædicta Chrysostomo abjudicetur, cum hanc Photius Biblioth. Cod. 277. Adrianus 1. Epist. ad Carolum M. Nicæna etiam Synodus II. Chrysostomo evidenter adscribant.

Non plus urget argumentum ex eo de promptum, quod Tertullianus Ignatio contradicat; cum ipsis Scripturis contradicat in Opere objecto, ubi Montanista factus secundas nuptias stupris accenset: potuisset equidem Ignatianis Epistolis uti in suis contra Valentinianos & Marcionem Operibus;

at

* Queritur non an Epistolas scripserit: quis enim tam fatuus est ut scripsisse eum aliquas neget? Sed an has quæ circumferuntur scripserit. Dallæus in Opere cui titulus: *De Scriptis quæ sub Dionysii Areopagitæ & Ignatii Antiocheni nominibus circumferantur, Libri duo, &c.*

at contra priores non alios citavit Patres quam ipsis *contemporales*; quique eorum dogmata *instructissimis voluminibus retulerant*; quod non fecit Ignatius Valentinianis antiquior: contra posteriorem vero ne unum quidem Scriptorem Ecclesiasticum adducit.

- 30 Quod ad Clementem Alexand. spectat, duo certa sunt: 1. plura ejus Opera periisse, atque in his Libros octo hypotiposeon; 2. eum, teste Eusebio, meminisse *Milonis, Irenæi, & aliquot aliorum*, in Libro de Paschate. Sed ex silentio hominis, cujus Opera plura intérie runt, quique fortassis Ignatium cum Irenæo laudaverat, nihil inferri potest. Ceterum de trienni Christi prædicatione nihil habet Ignatius in Codice Mediceo & Mss. Anglicanis. Ergo ei non contradicit Clemen Alexand. Quantum nihil mirum si patres duo circa factum unum disenserint.

- 31 Nihil plus urget Epiphaniî silentium, cum isetiam Papæ, Hegesippi, Theophili, utriusque Dionysii, Corinthii & Alexandrini, Pantheni, &c. Opera prætermiserit, qui tamen multa ad institutum ejus accomodatissima scripserant. An ergo vel horum Libros nescivit, vel sine scivit, apocryphos inter computandi erunt? De his plura & erudite congesta videris apud Pearson, supra, vel brevius atque facilius apud Nat. Alexand. cit. Diss. 23:

Dallæus. Obj. 2. Nicephorus, CP. Patriarcha, in Stichometria, quam ejus Opus esse solide & fute demonstrat eruditissimus Goar, Ignatianas Epistolas ad apocrypha rotunde amandat. Ergo.

- 32 R. 1. Nicephorum, qui an 828. diem clausit, tardius venisse, quam ut tot antiquis qui Ignatii Literas agnoverunt, præjudicium inferre possit.

- 33 R. 2. Stichometria, seu *Indiculus Librorum Canoniceorum, Ecclesiasticorum & apocryphorum*, licet Nicephorianæ Chronologiæ ut plurimum annexa sit, non esse Nicephori; cum ei, ut notat Pearson cap. 4. nec ullo in Codice Mss nec ullo Veterum testimonio adjudicetur; & aliunde in ea dubitetur de Libris Elther, Judith, & Tobie, qui communi utriusque Ecclesiæ consensu agiographis isono seculo annuerantur. Quod autem ad eruditi Goarii testimonium remittitur a Dallæo, rotunde dicimus Dallæum vel alienis oculis fidisse, vel impudenter esse mentitum. *Quidenim*, ait ibid. Pearson pag. 272. *an eruditus Goar hoc solide demonstrat? neutiquam: an fute? nequiquam: an omnino demonstrat? nullo modo: an id nude dicit, aut affirmat? minime gentium. Imo vero dicit plane contrarium, &c.*

- 34 R. 3. Auctorem Indicis hujus non relegare ad apocrypha Epistolas Ignatii, sed aliquid Ignatii; illud autem de *Didascalia*, Opere S. Martyri perperam affecto intelligi potest & debet. Sic enim habet Indiculus ille; *Quæ novi Testamenti sunt apocrypha.*

Itinerarium Petri, versus 2800.

Itinerarium Joannis, versus 2500.

Itinerarium Thomæ, versus 1600.

Evangelium secundum Thomam, versus 1300.

Doctrina Apostolorum, versus 200.

Clementis, versus 2600.

Ignatii, Polycarpi.

Ubi vox *Doctrina* in Clementem, Ignatium & Polycarpum, sicut & in Apostolos cadit; quod ex Regiæ Bibliothecæ Manuscripto indubium est, in quo habetur: *Ignatii doctrina, & Polycarpi doctrina.* Ergo rejicitur qui.

quidem inter apocrypha Opus inscriptum *Doctrina Ignatii*, non autem Epistolæ ejus.

Adde quod ex inter apocrypha recenseri potuissent, ob interpolationes quibus ante nonum seculum scatebant : non autem vindicamus interpolatas, sed genuinas, quales ex Mss. Mediceæ & Anglicanis prodierunt.

Adde rursus Librum aliquem non raro dici apocryphum, non quia malus sit, sed quia ad Scripturæ sacræ Canonem minime pertineat, ut evidenter liquet ex Hieronymo, Epist. 106. Id autem in præfenti locum habere suadent hæc Scitometrix verba : *Hæ sunt divinæ Scripturæ, quæ recipiuntur ab Ecclesia & canonizantur; & quæ sunt apocrypha veteris Testamenti, & quæ novi sunt apocrypha.* Ergo sicut his stando Cypriani, Basilii, Chrysostomi Opera sunt apocrypha, utpote quæ velut Scripturæ sacræ non canonizentur ab Ecclesia, nec tamen genuina esse desinunt; sic & apocrypha dici possunt Ignatii & Polycarpi scripta, neque hinc præjudicium parvi. Vide Pearson. edita Cotelerii, pag. 273.

Obj. 3. Epistolæ Ignatii neminerunt 1. Cleobulii, Theodoti & Basilidis; de his enim sermo est in Epist. ad Trallianos 2. Refellunt errores Valentini, qui in OEonum suorum Genealogiis asserbat Verbum a Sige, id est a Silentio proditisse. Sic enim habet Epist. ad Magnesianos: *Unus Deus est, qui se ipsum manifestavit per Jesum Christum Filium suum, qui est Verbum ipsum, non a Silentio, (Græce, a Sige) progrediens.* Atqui Cleobulus & alii Novatores nonnisi post Ignatii obitum nati sunt. Ergo nec nisi post Ignatii mortem natæ sunt Epistolæ quæ ipsi adscribuntur.

R. ad 1. part. quæ spectat Cleobulum, Theodorum, & Basilidem, 1. neg. maj. Cleobuleni enim & aliorum nomina ab interpolatore Ignatianis Epistolæ affuta sunt; unde in genuinis Florentiæ & Angliæ Codicibus desunt.

2. Neg. min. Cleobulus enim & Basilides non fuere posteriores Ignatio, cum Cleobulus, sive Cleobius, (utrumque enim est hominis unius nomen, ut patet ex Epiphanio, hæc. 51.) Simonis Magi discipulus fuerit; Basilides vero eodem ferme tempore vixerit quo Ebion & Cerinthus, prout liquet tum ex eodem Epiphanio, hæc. 31. tum ex Hieronymo; in Dialogo adv. Lucifer. Unde quod scribit Eusebius in Chronico ad an. Adriani 17. Christi vero 134. *Basilides Hæresiarcho in Alexandria commoratur, a quo Gnostici;* exitum Basilidis potius quam ejus exordia spectat; secundum id Hieronymi, Lib. de Scrip. Eccl. *Mortuus est Basilides, a quo Gnostici, in Alexandria, temporibus Adriani.*

R. ad 2. p. quæ est de Valentino, neg. maj. Hic enim non impetit Ignatius Valentinum, (qui nunquam asseruit Logon, seu Verbum a Sige progredi, bene vero ex Nu & Aletheja, uti ex Irenæo L. 1. adversus hæreses, & Epiphanio, hæc. 31. omnino liquet) sed Ebionem, qui asserbat Christum esse merum hominem, nec ante Mariam extitisse. Contra hunc porro statuit Ignatius, *unum Deum esse, qui se manifestavit per J. C. Filium suum, qui est Verbum ipsum æternum;* seu Verbum, quod, ut loquitur Schola, *semper dicitur*, nec proinde ut humana vox vel succedit silentio, vel in silentium definit; atque id est quod ab Ignatio brevius expressum, clarius expressit, qui certe de Valentino non cogitabat, Augustinus Sermo 2. de Nativ. Domini, nunc 369. (Tom. 4. pag. 1457. A) ubi: *Quod est,*

inquit, hoc Verbum, quod dicturus antea non filebat, quod dicto non filius qui dicebat. Quod est Verbum sine tempore, per quod facta sunt tempora? Verbum quod labia nullius aperuit capium, clausivæ finitum.

- 41 Neque tamen si assertum a Valentino Sigen impeteret Ignatius, nobis idcirco causa cadendum esset, quia suum hunc errorem e veteribus Gnosticis, Simonis ac Menandri sectatoribus desumpserat Valentinus, ut colligere est ex Irenæo, Lib. 1. cap. 5. Epiphanio, hæc. 31. Theodoro, &c. Sed de his adi vel Pearson, part. 2. cap. 5. vel Nat. Alexandrum, qui felix Pearsonii Compendium instituit.

- 42 Inst. Quicumque Bythum & Sigen induxerunt, docuerunt alium esse Deum præter Creatorem. Atqui nemo ante Valentinum & Marcionem docuit alium esse Deum præter Creatorem, ut constaret ex Tertulliano, L. 1. adversus Marcion, c. 21. Ergo nemo ante utrumque hunc Sigen admisit.

- 43 R. 1. fieri omnino posse ut non omnes hæreticorum omnium errores cognoverit Tertullianus; sicut & fieri potuit ut quosdam erroris labe perperam inficeret. Eccei, præsertim aliis intento, non contingit in his aliquando labi.

- 44 R. 2. dist. min. Nemo docuit tam aperte, & iisdem verbis, C. Nemo docuit verbis æquivalentibus, N. Qui enim falsum Patrem, cæli & terræ fabricatorem, ab eo quem Christiani omnes verum Patrem & mundi artificem confitentur, penitus distinctum agnoscebant, ii sane alium Deum præter Creatorem necessario admiscere. Atqui hæretici Valentino & Marcione antiquiores falsum Patrem, mundi creatorem, & ab eo quem adorant Ecclesia plane diversum admittebant, prout admiscere Valentinus ipse & Marcion. Probat. minor ex S. Irenæo, L. 4. adversus hæc. c. 14. ubi sic de Deo loquitur: *Hic autem est fabricator cæli & terræ.* Et non is qui a Marcione, vel a Valentino, aut a Basilide, aut a Carpocrate, aut a Simone, aut reliquis falso cognomine Gnosticis adinventus est falsus Pater. Ubi idem Simon, Carpocrati & Gnosticis omnibus tribuitur delirium, quod Valentino & Marcioni tribuit Tertullianus. Videtis Pearson, part. 2. c. 6. pag. 367. ubi solide probat ante Valentinum a Basilide, ante Basilidem a Saturnino, ante Saturninum a Menandro, & ante hunc a Cerintho admissum fuisse Deum mundi creatorem, a Deo Patre diversum.

- 45 Obj. 4. Auctor Epist. ad Ephesios loquitur de Onesimo quasi vivente, ut indicant hæc ejus verba: *Multitudinem vestram in nomine Dei suscepi in Onesimo, qui in caritate inenarrabili est, vester autem in carne Episcopus.* Atqui utrique jam diu ante passionem Ignatii obierat Onesimus, qui ex Adone in Martyrologio Discipulus erat S. Pauli, & ex Nicephoro sub Domitiano diem clauferat. Ergo.

- 46 R. paucis, ut faciam deinceps studio brevitatatis, 1. non constare an Onesimus, de quo nunc, fuerit Discipulus Pauli; cum id e Græcis Scriptoribus nemo asserat, & solus e Latinis id testetur Ado, qui si Viennensi est, floruit an. 879. si Trevirensis, an. 1070. 2. nihil ex Nicephoro colligi posse; 1. quia non is est Nicephorus, utpote recentior, & in multis historicis lapsus, cui credendum sit præ Eusebio, qui antiqua Ecclesiæ monumenta tam assidue rimatus est, quique tot veterum Episcoporum Catalogos tam diligenter collegit. Porro Eusebius de Ignatio nostro, *Unam quidem ait, Epistolam scripsit ad Ecclesiam Ephesorum, Onesimi ipsorum Pastoris men-*

tionem faciens. 2. Quia dicit quidem Nicephorus Onesimum sub Domitiano Martyrem fuisse; sed non dicit Onesimum hunc Ephesium Episcopum fuisse. Ceterum idonee ostendit Pearson eadem p. 2. c. 8. Onesimum Pauli Discipulum ad undecimum Trajani annum perdurare potuisse, nec tamen esse septuagenario majorem. Sed nemone tunc temporis mortuus est aut pæsus octogenario major?

Obj. 5. Auctor Epist. ad Smyrnæos suggillat hæreticos, qui ab Eucharistia & oblatione abstinent, eo quod non confiteantur Eucharistiam carnem esse Salvatoris nostri J. C. quæ pro peccatis nostris passa est. Atqui Ignatii ævo nulli erant hæretici qui ab Eucharistia abstinerent, &c. Si qui enim tales fuissent, de iis egisset vel Irenæus, vel aliquis veterum. Atqui nemo, &c.

R. ad 1. & 2. neg. min. Vigebant enim Ignatii tempore Docetæ. Atqui hi cum humanæ in Christo naturæ veritatem inficiarentur, & passionem ejus ac resurrectionem pernegarent, ab Eucharistia necessario propter causam ab Ignatio recensitam abstinerebant.

Neque id ab Irenæo prætermisum, eo siquidem teste receptum erat apud Menandri Discipulos, non esse credendum in eum qui crucifixus est. Quo autem pacto qui Christi mortem negabant, Eucharistiam, quæ ad recolendam Christi mortui memoriam instituta est, celebrassent? V. Pearson, cap. 11. p. 392.

Obj. 6. Epistolarum Auctor in ea quæ est ad Romanos hæc scribit: De Syria usque ad Romam pugno ad bestias in mari & terra, nocte dieque ligatus cum decem Leopardis, hoc est militibus qui me custodiunt; quibus & cum benefeceris, pejores fiunt. Atqui, ait Dallæus, fieri nequit ut homo cum arte custoditus, & tot Epistolas scripserit, & sibi aggregatas habuerit Ecclesias, quarum nomine scribit ad Trallianos. Sed & aliunde prælium instaurat Basnagius, & Leopardi nomen tunc temporis ignotum fuisse Græcis ac Latinis contendit.

R. ad 1. part. neg. min. namque fieri potuit ut homo ab effero licet milite observatus, & aliquando scribere potuerit, & Fidelium qui ad eum quacumque transiret confluebant, alloquio frui; hanc enim gratiam, seu a militibus, seu a carcerum Præfectis mercati solebant Fideles, ut ex Tertulliano, Cypriano, pluribusque & indubiis Historiæ monumentis constat. Istud quidem beneficii genus ab Ignatio, quia Leopardis ferocibus commisso, & difficilior, & per intervalla duntaxat obtentum fuisse facile crediderim; at aliquandiu & pluries obtentum, a Populo vel irridente, vel beneficiis Milites leniente, nemo dubitaverit, dicente Chrysostomo in Orat. de laudibus S. Martyris: Civitates in itinere concurrentes Ableas animabant, & cum copioso viatico dimittebant, &c.

Quod ad Basnagium attinet, dicendum cum Cellerio, tom. 1. pag. 635. ei tot in hoc puncto excidisse errores, quot verba. Constat enim ex Aliano, ex Actis sanctarum Perpetuæ & Felicitatis, Tertulliano antiquioribus, ex Eusebio, ex Athanasio in Antonii vita, Leopardi nomen & Græcis & Latinis sub Ignatii tempora cognitum fuisse.

Obj. 7. Idque Basnagio Judice ineluctabile est telum: Epistolarum Auctor Presbyteros ab Episcopis constanter distinguit. Atqui distinctio hæc Apostolicis temporibus plane ignota erat: Scilicet enim Hermas, L. 1. Visione 2. n. 4.

eos qui Romanæ Ecclesiæ præerant solo Presbyterorum nomine indigitar. Nec alia est Papiæ locutio apud Eusebium L. 3. cap. 39. Ergo.

- 54 R. neg. min. Mirum sane, si quid a Basilio mirum, quod difficultatem a Pearsonio radicibus attritam secure adeo & exultanter producat. An ergo nesciebat Episcopos a Presbyteris aperte fecerim in Epist. Imperatoris Adriani ad Servianum Consulem, in Actis S. Polycarpi, in Epistolis S. Dionysii Corinthii, in Hegesippi scriptis, aliisque pluribus, quæ latius in Tractatu de Ordine expenduntur. Interim adi Pearson, cap. 13. pag. 402.

- 55 Obj. 8. Epistolæ virorum Apostolicorum usitata & ingenua dictionis simplicitate se produnt, nihilque inepti habent. Atqui contra afficit Ignatio Epistolæ dictionem turgidam, spumosa epitheta, phrasæ obscuras vel ineptas habent. Minor, quæ vel ex ipsis inscriptionibus liquet, abunde constat ex Literarum contextu: quæ enim est ad Philadelphios, Evangelium vocat *carnem Christi*, quo nihil insulsius: quæ ad Trallianos, Fidem nuncupat *Christicarnem*, caritatem vero *sanguinem* ipsius: quæ ad Ephesios, statuit *mentum* esse in *Christo* spiritualiter & carnaliter, quæ locutione quid obscurius? Rursus ibid. Spiritus Sanctus comparatur funi, & Fides subvestrici: hæc autem comparatio quam vilis sit & absorta nemo non videt. Mitto quod sæpius Episcopum relate ad Presbyteros comparat Patri æterno, &c. Ergo.

- 56 R. neg. maj. prout supponit styli novitatem, emphasimve aut tumorem, esse indicium dictionis Ignatio, ejusve Synchronis nequaquam adscribenda. 1. Quia cuique sua est ratio scribendi, nec ut una fuit virorum Apostolicorum fides, sic & una lingua fuit. 2. Quia S. Ignatius, vir Syrus, ideoque Asiaticus, secundum Gentis suæ genium & indolem loqui debuit. Atqui ex Tullio, Lib. de claris Oratoribus, *Asiatici Oratores non contemnendi quidem nec celeritate, nec copia, sed parum preffi, & nimis redundantes. Imo Ciceronem ipsum, teste Quintiliano, suorum temporum homines incesse audebant ut tumidiorem & Asiaticum, & redundantem, & in repetitionibus nimium*, 3. Quia nova Christi Religio novas & inusitatas voces exigebat; neque enim Trinitatis, Incarnationis ac Redemptionis Mysteria, eorumve appendices, quæ non ita pridem revelata erant, vocibus antea usurpatis explicari poterant. Ergo eæ voces sensum efformari debuerunt, aliæ ab Ignatio, aliæ ab aliis. Hinc Zeno, juxta Scriptorem antiquum, *plurimis novis verbis usus est, nova enim dicebat*. Hinc causæ ab Apostolis voces nonnullæ, quas apud neminem Græcorum aut Sapientum invenerat Origenes, ut ipse testatur Lib. de Orat. Hinc Francisco Xavierio apud Japonios evangelizanti deerant verba quibus divina exprimeret, &c. Nihil ergo mirum, si Ignatius, qui loquitur ut Christianus, verba habet suæ Religionis propria, & a Gentilibus minime usurpata. Pearson, p. 2. cap. 14. pag. 416.

- 57 R. 2. neg. min. qua parte Ignatianas Literas, seu ex inscriptionum prolixitate, seu ex sententiarum ineptitudine redarguit. Ut enim objecta capita singulatim & breviter perstringam,

- 58 1. Nihil habent Ignatianæ Inscriptiones Paulinis Inscriptionibus prolixius.

- 59 2. Non vocat Ignatius Evangelium carnem Christi, sed dicit ad Evangelium tanquam ad carnem Christi confugiendum esse: *Confugio*, inquit,

ad Evangelium tanquam ad carnem Jesu, & consulo Apostolorum Scripta, quasi cœtum Ecclesie: id est, sicut qui jam Apostolos consulere non possum, ad eorum scripta recurro, sic qui Christum in carne jam intueri non possum, ad Evangelium ejus confugio. Hic autem quid inepti? Velsi quid tam absurdum, vapulent cum Ignatio Clemens Alexand. qui L. 3. Pedagogi, c. 6. Origenes, qui Hom. 7. in cap. 10. Levit. Ensebii, qui eandem Christi carnis cum Evangelio comparationem instituerunt.

3. Non dicit Ignatius quod Fides sit caro Christi, sed quod objectum Fidei sit Christi caro, & sanguis ipsius incentivum charitatis. Verba ejus isthæc sunt: *Recreate vosmetipsos in Fide, quod est caro Domini; & in charitate, quod est sanguis ejus.* Non dicit, in Fide, quæ est caro, &c. Unde sensus ejus is est, nec obscurus: *Recreate vos in Fide, qua creditis veram, & non apparentem duntaxat carnem Christi; & in charitate, quam meruit vobis sanguis ejusdem in gratiam vestri effusus.* In his vero quid a bono sensu alienum?

4. Verba hæc Epist. ad Ephesios: *In omni castitate & temperantia manete in Christo Jesu carnaliter & spiritualiter, unum id volunt, ut juxta Pauli admonitionem, 2. Corinth. 7. Mundati ab omni inquinamento carnis & Spiritus sanctificationem nostram perficiamus in timore Dei.* Hæc vero quam sancta sint uniusne non videbit Dallæus?

5. Nec absurdum quod vir Apostolicus vocat Ephesios lapides Templi vivi, velatos in excelsa per crucem Christi, quasi per machinam, Spiritu Sancto, quasi fune utentes, Fide tanquam subvectore. Et quidem Fideles esse lapides vivos domus spiritualis docet S. Petrus, 1. Epist. 2. 5. Lapidem autem in excelsa ferri novum non est, sed omnibus temporibus usitatum. Crucem vero instrumentum esse quo vivi lapides in altum vehantur, prædixerat Christus Joan. 12. 32. his verbis: *Et ego si exaltatus fuero a terra, omnia traham ad me ipsum;* quomodo autem, nisi funiculis Adam, & vinculis charitatis; non humanæ, sed ejus quæ est a Spiritu Sancto, quæque per Fidem operatur. Certe Chrysostomus nec nova, nec barbara occinebat, & tamen de ipsa Pauli catena dicebat, Hom. 8. ad Ephesios: *Hæc vinclos tanquam per machinam trahit ad Cœlos, & tanquam aureus funis dependens sursum trahit ad Cœlos ipsos.* Et ne quid desit, Tertullianus, Lib. 1. cap. 8. ad Nationes, *Crucem configendi corporis machinam vocat.* Ergo nihil mirum habet Ignatii metaphora; sed mirum quid habent Dallæi ad metaphoram hanc exclamationes. Verum quo se non convertat Dallæus, cui & illud mirum est, quod Ignatius vincula sua margaritas spirituales vocet; cum locutio hæc antiquis plurimum fuerit usitata; Cypriano præsertim, Ep. 77. Chrysostomo, Orat. in S. Meletium, Victori Vitenis, Lib. 5. de Persecut. Africana. Neque enim epithetum, spirituales, ut nemo non puer intelligit, in vincula ipsa cadit, sed in horum mercedem, vitam æternam.

Obj. 8. Pseudepigraphæ sunt Epistolæ quæ plura habent a veracitate & virtutibus Martyris aliena. Atqui: 1. namque a veracitate alienum est, quod Paulus in omni Epistola memor sit Ephesiorum; quod Christus cum Apostolis post resurrectionem comederit & biberit; cum de comestione sola ex Evangelio & ex Actis constet; quod Ignatius Christum viderit. Atqui Pseudoignatius primum dicit in Epist. ad Ephesios; alterum in Epist.

ad Smyrnenſes; tertium in iis quæ ex eo refert Hieronymus: *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum vidi*: & tamen negat Chryſoſtomus, Orat. 42. & in c. 18. Matth. Chriſtum ab Ignatio viſum fuiſſe, 2. Alium eſt a Martyris virtute, non modo ut beſtias vi adigat ad ſui devorationem, ſed ut omnimodis prohibeat ne quiſpiam vel apud Deum precibus, vel apud homines officiis, deſtinatam ſibi pœnam avertat. Atqui utrumque hoc præſtat Auctor Epistolæ ad Romanos; nota ſunt ubique hæc ejus verba: *Sed eſti ipſæ*, belluæ, *venire noluerint*, ego vim faciam, *ego urgebor ut devorer*. Ergo.

- 64 R. ad 1. neg. min. Nec nocet quintuplex in contrarium probatio.
- 65 Non 1. Senſus enim Ignatii, juxta phraſim Græcam eſt, quod Paulus in tota ad Ephēſios Epistoła virtutem eorum ubique commendat; quod non facit in aliis Epistolis, ubi frequenter increpat, parce gratulatur, aut de rebus ad dogma pertinentibus diſcepat. Adde quod qui Ephēſios per Orbem totum ut primi ordinis Chriſtianos commendat, quoties in aliis Epistolis veros Fideles celebrat, Ephēſios celebrare cenſetur.
- 66 Non 2. Chriſtum enim cum Apoſtolis ut manducaſſe, ſic & bibiſſe indicat id Petri, Act. 10. *Nobis qui manducavimus & bibimus cum illo, poſtquam reſurrexit a mortuis*. Idem ex Scripturis collegerunt SS. PP. Auguſtinus, Epist. 49. *Chriſtus*, inquit, *poſt reſurrectionem, propter dubitantes, cibum ac potum ſumere voluit*. Hieronymus adverſus errores Joannis Hieroſolymit. *Comedit Chriſtus poſt reſurrectionem, & bibit*. Idem ex iisdem Petri verbis deducit Theodoretus, Dialogo 2.
- 67 Non 3. Eſti enim crediderunt aliqui S. Ignatium fuiſſe parvulum illum quem ſuſcepit Chriſtus, ut humilitatis Chriſtianæ ſpecimen exhiberet; hæc tamen opinio, ut omni apud Antiquos fundamento deſtituta, abjici ſolet. Quod ad Hieronymum ſpectat, iſ errante oculo, (quod facile fuit homini qui interdum velociffime diſtabat, prout ipſe teſtatur in Præfatione Chronici Eufebiani), Græcum verbum legit pro alio parum diſſimili. Ut ut eſt, genuini Codices, quotquot comparent, ſignificant: *Ego vero & poſt reſurrectionem in carne eum fuiſſe ſcio*. Atque ita vertit Freculphus, eſti vulgo Hieronymi exſcriptor eſſe ſolet. Quamquam nihil adeo mirum ſi pius adoleſcens annos 15. natus Chriſtum redivivum videre meruerit, & anno Chriſti 107. fuerit ſuperſtes.
- 68 Non 4. quæ Dallæum cutis ſuæ amantiorem quam Crucis fuiſſe probet, non Ignatium a virtutibus alienum extiſſe. Et vero, ſi Chriſtus, Marc. 8. 33. Petro indidit Satanæ nomen, quia ipſum a cruce ſubeunda dimoveret; Si Paulus Diſcipulos redarguit, quia eum a vinculis apud Jeruſolymam ſubeundis avertere moliebantur, & hi acquieverunt, dicentes Act. 21. 14. *Domini voluntas fiat*: Si ſtrenui illi Confeſſores, de quibus Eufebius, Lib. 5. cap. 2. *Profuſis lacrymis obſecrabant Fratres*, non modo ne martyrio ſuo obſiſterent, ſed ut continue ad Deum preces fierent, quo tandem perficerentur: Quid mirum, ſi vir Theophorus, unoque cœleſtis patriæ deſiderio ſuccenſus, Fideles obteſtari potuit, ne jam impendentem capiti ſuo coronam alio converterent? Non erat Spiritus S. ebrius Dallæus, cum miſera hæc effutiit. Utinam eodem plenus fuiſſet Ceſtrienſis Episcopus, cum Dallæum pari ad modeſtiam eruditione diſſuſſavit.

Non 5. Etsi enim recentibus Dallæanis, ac non antiquis Martyribus indignum erat ut, quemadmodum loquitur Sulpitius Severus, L. 2. Hist. sacræ, avidius Martyria gloriosa moribus quærerent, quam nunc Episcopatus pravis ambitionibus appetuntur. Hinc tot exempla Sanctorum, a quibus non tam expectabatur certamen, quam certatim gloriosa in certamina ruebatur. Sic Germanicus ille, quem per vetusta Smyrnenfis Ecclesiæ Epistola celebravit, cum diceret ei *Proconsul se ætatis ejus misereri; attraxit sibi bestiam, vi eam adgens & stimulans*. Sic Cyprianus, teste in ejus vita Pontio, Diacono, *moram carnisficis urgere tentabat*. Sic Agapius apud Eusebium, Lib. 8. Hist. c. 16. urbs, quæ adversus ipsum dimissa fuerat obviam venit concito cursu, seque ei devorandum obtulit. Sic sancta Perpetua errantem gladium tirunculi G'aliatoris ipsa in jugulum suum transtulit, ut habet antiquissima beate Martyris passio. Sic sancta Apollonia, referente & applaudente Dionysio Alexand. *celeriter in ignem insiluit & consummavit*. Hunc martyrii ardorem redarguerunt, sed & simul posteris tradiderunt Ethnici. Lucianus in Peregrino de Christianis sui avi: *Miseri homines, inquit, a se persuasi fore se in egre immortales, se in perque victuros, mortem contemnunt, multique ultro seipsos dedunt: quod quidem ex universa Historia nemini non compertum est. Diras ergo & truculentas Ignatii voces nuncupet Dallæus; loquatur, ut nunc palam Deistæ nostri, at non loqueretur ut Germani Christiani. Hi enim, teste Chrysostomo, Orat. in Romanum, in ignem, tanquam in fontes aquarum, se ipsos projiciunt, & non tanquam pœnas, sed velut vernos flores, propriæ alacritatis excessu tormenta Diaboli præcipiebant*. Vide Pearson, part. 2. cap. 9.

Obj. 9. Epistolæ quæ manifestos contra Fidem errores habent, non sunt Ignatii. Atqui: Epistola enim ad Smyræos asserit Christum esse Filium Dei secundum voluntatem & potentiam Dei. Atqui is manifestus est error, Arianismo præludens. Ergo.

R. ad 1. neg. min. Ad 2. dist. maj. Asserit Christum ut hominem esse Filium Dei secundum voluntatem, C. Christum, ut Deus est, Subd. Esse Filium Dei secundum voluntatem, id est a Deo non invito, non coacto, sed volente gigni. C. id est ex libéra Dei voluntate, creaturarum instar, produci. N. Itaque vel S. Martyr loquitur de Incarnatione Filii Dei, vel de æterna ejus generatione. Si primum, (quod hæc ejus verba, secundum antiquam versionem, subindicare possint: *Vere existentem de genere David secundum carnem, Filium Dei secundum voluntatem & potentiam Dei genitum vere ex virgine*: quæ ad id Angelici alludere videntur: *Virtus Altissimi obumbrabit tibi; ideoque & quod nascitur ex te Sanctum, vocabitur Filius Dei*.) nihil sane habet assertio ejus quod Fidei, & receptæ vivis locorum Theologiæ non cohereat. Si vero de æterna Verbigeneratione intelligatur, non erit etiam reprehensioni obnoxius. Ut enim ex hac etiam parte ab omni censura immunis sit, satis est ut Filius Dei sensu admodum legitimo ex Patris voluntate genitus dici possit; idque eo intellectu admissum sit a SS. Doctoribus, quo etiam tempore majori propter Arianos cautela loquendum erat. Atqui 1. Filius ex Patris voluntate genitus dici potest sensu admodum legitimo, nec legitimo tantum, sed & necessario; quatenus nimirum non ab invito, sed a volente procedit: quod a Catholicis, ut eos in invidiam adducerent, negari calumniabantur Ariomanitæ.

- Unde is eorum Cagon in Sirmienti Concilio apud Hilarium, Lib. de Synodis: *Si qui nolente Patre natum dicat Filium, anathema sit: Non enim coactus Pater: Filium genuit.* 2. Idem ab aliis Patribus hoc ipso, qui Ignatii est sensu, dictum fuisse, res est indubia ex Justino, Athenagora, Theophilo, Tertulliano, Lactantio, Mario Victorino, Lib. 1. adversus Arium. Quin & ex Hilario ipso, Lib. de Synod. *Ante omnia tempora Pater ex naturæ suæ essentia impassibiliter VOLENS Filio dedit naturalis nativitatem essentia.* Sed de his infra ubi de Trinitate.
- 72 Obj. 10. Epistola ad Polycarpum hæc habet: *Episcopo attendite, ut & Deus vobis. Collaborate vobis mutuo, una certate: una dormite, una exsurgite.* Atqui non hæc uni viro dixisset Ignatius, quæ multos spectant.
- 73 R. neg. min. Quia enim Epistola ad Polycarpum directæ, Smyrnen-sibus, ex more Ecclesiæ, legenda erat, par fuit ut ei Ignatius multa ad plebem Christianam spectantia insereret. Atque in eo imitatus est S. Paulum, qui in Epistola ad Timoth. multa non uni Episcopo, sed toti Fidelium multitudini utilia vel necessaria immiscet. Ita Nat. Alex.
- 74 Obj. 11. Auctor Epistolarum de Stella quæ Magis apparuit, hæc loquitur: *Astrum in Cælo resplenduit super omnia astra, & lumen ipsius inef-fabile erat, & stuporem tribuit novitas ipsius. Reliqua vero omnia astra simul cum Sole & Luna chorus facta sunt illi astro:* unde solvebatur omnis ma-gia. Atqui, ait Dallæus, hæc temere scripta sunt, eaque nemo Interpretum secutus est.
- 75 R. neg. min. Duo enim dicit Ignatius; 1. quod resplenderet in Cæ-lo astrum super omnia astra; 2. quod astra reliqua cum Sole & Luna eidem astro chorus facta sint. Atqui primum tradidere SS. Patres: se-cundum, quod aperte metaphoram sonat, nihil habet quod ex Scri-ptura vindicari non possit.
- 76 Quod primum, perperam renitente Dallæo, tradiderint SS. Patres, liquet ex Clemente Alexand. in excerptis, ubi: *Orta est peregrina & nova stella, dissolvens veterem Astrologiam, novo: lumine corrumpens;* quæ verba ad Ignatii locum manifeste alludunt. Concinit id Leonis Magni Homil. 1. de Nativ. ubi: *En regione Orientis stella novæ claritatis apparuit, quæ illustrior ceteris pulchriorque sideribus, facile in se intuentium animos oculosque converteret.* Gemina scribunt S. Maximus, Hom. 3. Chrysostomus, Hom. 6. in Matth. &c. Neque tantum fuisse novi hujus sideris splendorem mirabitur, qui cum Origene, Lib. 10. adversus Celsum, & Grotio in cap. 2. Matth. illud fuisse cometem suspicabitur. *Est enim,* ait Plinius, Lib. 2. cap. 25. *Cometes qui fit candidius argenteo crine ita resurgens, ut vix contueri liceat, specieque humana Dei effigiem ostendens.*
- 77 Quod secunda Textus Ignatiani pars ex Scripturis vindicari queat, constabit vel ex his Baruch verbis, cap. 3. v. 34. & 35. *Stelle dederunt lumen in custodiis suis; & letatæ sunt, vocatæ sunt, & dixerunt: Adsumus, & luxerunt ei cum jucunditate qui fecit illas.*
- 78 Obj. 12. Ex Actis Martyrii S. Ignatii, Ignatius paulo ante supplicium Deum exoravit ut persecutioni finem faceret. Atqui hæc cum ipsa Ignatii ad Philadelphios Epistola conciliari non possunt; cum ex ea compertum sit Antiochensem Ecclesiam tunc temporis pacem habuisse.
- 79 R. neg. min. Fieri enim potuit ut dum pace fruebantur Antiocheni, loca

alia persecutio inceseret. Ita porro se res habebat, cum & Romæ Ignatius an. 107. & Jerosolymis Simeon Cleopæ filius martyrio vitam finirent, ut testatur Eusebius, Lib. 3. Hist. cap. 32. Quid mirum autem si Christi Martyr persecutionem etiam minime generalem, qualis sub Adriano nulla fuit, suis ad Deum precibus avertere studuerit.

Obj. 13. Hieronymus, L. 3. adversus Pelagianos hanc velut Ignatii sententiam refert: *Elegit Dominus Apostolos, qui super omnes homines peccatores erant.* Atqui tamen id nullibi in Epistolis Ignatii comparet.

R. S. Doctorem, quod viris doctissimis interdum contingit, memoria lapsus esse, & tanquam Ignatii citasse quæ sunt alterius. Hæc enim verba in superflite S. Barnabæ Epistola etiamnum extant.

Et hæc ad Ignatii Epistolarum vindicias sufficiant; quas, si quid auguror recti, nusquam in dubium vocassent Dallæus, Basnagius, & alii, nisi in iis Episcoporum a Presbyteris distinctionem, aliaque Romanæ Fidei capita non pauca reperissent. Eas tamen, quibus ceteroqui in multis nocent, pro genuinis habuere Pearsonius, Bullus, Vossius, &c.

DISSERTATIO QUINTA.

De Operibus Dionysii, vulgo Areopagita.

Sub nomine Dionysii Areopagitæ circumferuntur Libri de *Cælesti Hierarchia*, de *Ecclesiastica Hierarchia*, de *divinis Nominibus*, de *Mystica Theologia*, & *Epistolæ decem*; quæ an ejus sint, disputatur inter eruditos. Negant ex heterodoxis Scultetus in *Medulla Theologia*, Dallæus, Rivetus, Pearson, & alii passim. Ad hos accedunt Morinus, Launojus, Remigius Cellerius, Tom. 15. pag. 362. Ulterius progreditur P. Le Quien & familia Prædicatorum, qui Dissert. 2. inter Damascenas, prætensi Areopagitæ Opera hæretico cuiusdam Monophysitæ adscribit. Eadem nihilominus Dionysio Areopagita adjudicant Claudius David, & Congregatione S. Mauri, P. Adrianus, seu vere P. Bernardus Serem Pontium, Nat. Alexander, Dissert. 22. in Hist. seculi I. &c. Nobis præcipua litis hujus instrumenta referre satis fuerit; quod & per summa capita exequemur.

Momenta Partis negantis.

I. Auctor nullibi se vel Areopagitam, vel Episcopum nominat; cum tamen multiplex ei fuerit occasio se se his nominibus insigniendi, uti ab aliis factum est; imo se solo Presbyteri nomine donat.

Respondent nihil inde colligi; cum & Joannes Evangelista ad Hebræam scribens, tacitis Apostoli & Evangelistæ nominibus, se duntaxat Presbyterum nuncupet. Præterea Dionysius Timotheum vocat *Compresbyterum*; ergo ejusdem cum Timotheo erat dignitatis; is porro Episcopus erat, ex Lib. de *Cælesti Hierarchia*, cap. 9. §. 4.

II. Auctor Timotheum, cui Libros de Hierarchia Cælesti & Ecclesiastica inscribit, filium suum nominat. Quis porro credat Timotheum ætate parem, Apostolica institutione, & sacro in Ecclesia principatu antiquiorem, illi nomine a genuino Dionysio salutatum. Subdit Auctor, Timotheum

non potuisse assequi Librum Hierothei de Theologicis Elementis, ejusque intellectum a se Dionysio flagitasse. An porro tam hebetis erat ingenii primarius Pauli discipulus, ut mysticam Theologiam non intelligeret.

- 5 R. ad 1. r. Thimotheum hunc non esse illum Pauli Discipulum; ita Baronius ad an. 109. n. 56. neque contrarium evinci certo potest: quod enim B. Mariæ Virginis exequiis interfuit, ex cap. 4. Libri de divinis nominibus; quod item in Epist. Dionysii ad Titum cum eodem Tito conjungatur, nihil probat, ut per se evidens est.

- 6 R. 2. Dionysium Græca uti voce, quæ puerum magis quam filium exprimit. Porro Clemens Alex. L. 1. Pædagog. c. 7. ait *pueros & infantes vocati omnes qui Christum secuti sunt, qui solum patrem habeant*. Unde Maximus Martyr in Scholiis ad c. 2. de Cælesti Hierarch. *Filium vocat, inquit, tanquam imitando Dominum Apostolis dicentem: Pueri, numquid pulmentarium habetis?* Præterea non fuit olim inusitatum quod Episcopus Episcopum alium filii nomine donaret. Sic Dionysius Alexand. Basilidem, Pentapolitanum Episcopum, Montanus Toletanus Theoribium, filium appellat. Vide Vvitaßii Continuatores, pag. 45.

- 7 R. ad 2. nihil adeo mirum si Timotheus, etsi Sacris Literis apperime instructus, ad capiendâ subtilioris Theologiæ, & Platonicæ Philosophiæ arcana lectionibus alienis indiguerit. Quot viri, quandoque etiam aliis doctiores, ad alterius faciem recurrere coguntur; præsertim cum gravibus distenti negotiis, parem certo studio operam navare non possunt.

- 8 III. Nec Eusebius, nec Hieronymus, assidui Librorum inquisitores, Dionysii Opera vel ex apice cognoverunt. Sed neque Origenes, Athanasius, aut Veterum quispiam ea, quod tamen multi fuisset, contra Arium, Nestorium, Eutychetem prodidit. Neque, ut observat Dalæus, ab ullo Catholico ante an. 630. citata fuisse. Quin & cum eos adversus Catholicum dogma protulerunt Acephali, Eutychetis asseclæ, in Collatione Constantinopoli habita an. 532. responderunt Catholici ea perperam Dionysio Areopagitæ tribui; cum nec a B. Cyrillo, nec præsertim ab Athanasio, cui multum contra Arianos inservire poterant, citata fuissent.

- 9 R. ad 1. ex negantibus argumentis nihil certi erui posse: utique aiebat S. Maximus, fatetur Eusebius *Libros qui ad ipsum non pervenerunt, esse numero superiores. Et sane multorum meminisse possem, quos minime habuit, & hos quidem suæ Regionis, ut Himerii & Narcissi, Panteni item & Athenagoræ. Quod ad Hieronymum spectat, is, ut advertit Baronius ad an. 109. n. 60. Præfatione ad Dextrum, eos se colligere præstetur antiquos Scriptores Ecclesiasticos quos invenisset ab Eusebio recensitos; quod & præstissime certum est, illis tantum superadditis qui post Eusebii obitum usque ad sua tempora in Ecclesia floruerunt. Reliquos vero Sophronium addidisse, omnes intelligunt.*

- 10 Quod si indagatorem Eusebium tot monumenta fugerunt, quanto plus Athanasium & alios minus intentos fugere potuerunt; præsertim cum idem Maximus vel quisquis est Auctor Prologi in Opera Sandionysiana, commoneat *Antiquiores Athenis Philosophos, Opera hæc sibi vindicantes: oculasse, ut ipsi divinerum B. Dionysii Librorum Auctores ac Pa-*

tres viderentur. Et Dei dispensatione, inquit, tunc præsens Opus demonstratum est, ad ipsorum vanitatem & nequitiam redarguendam.

R. ad 2. falli, ut persæpe, Dallæum, cum a nemine Catholico Scripta Dionysii ante an. 630. commemorat. Siquidem 1. Leontius in Opere de Scæis ante annum 608. conscripto, Librum de divinis nominibus sub Dionysii, velut inter Patres antiquissimi, nomine citat. 2. Ephræmius, Antiochenus Patriarcha, qui ante annum 543. scripsit Apologiam de sacris Antiochiæ Legibus, Areopagitum nostrum, & ex eo textum insignem laudat. 3. Idem fecere Andræas Cæsariensis & Joannes Scytopolitæus, quorum prior circa an. 500. posterior ante Seculum VI. scripsit. 4. S. Gregorius Nazianzenus, qui ante finem Seculi IV. mortuus est, ex iisdem Libris plurima, tacito licet Auctoris nomine, deprompsit, ut observat Billius. 5. S. Dionysius Alexand. qui Seculo III. floruit, eisdem Libros Scholus illustravit, ut testatur S. Maximus in cap. 5. Cælestis Hierarchiæ. Sed de his, quæ ad examen revocanda erunt, adi Nat. Alexandrum in Seculum 1. cap. 12. art. 15.

Nec obest quod Catholici quinque Episcopi Opera hæc ab Eutychianis objecta primum ut dubia habuerint; quia iisdem matura expensis aliud ferunt Catholici pene omnes, iisque contra hæreticos usi fuer. Sed de his susus Nat. Alex. ad Object. 5.

IV. Pseudodionysius tres in Deo admittit hypostasas, proinde per hypostasim personam intelligit. Atqui *hypostasis* pro *persona* acceptio ignota erat ante Concilium Alexandrinum anni 362. ut patet, tum ex Socrate, Lib. 3. Hist. c. 4. & 5. tum ex Hieronymo, qui Epist. 57. *Taceantur*, inquit, *tres hypostasas, & una teneatur*. Ita & fuse Morinus.

R. 1. fieri potuisse ut vir Græcæ Linguae peritus hypostasis nomen sensu admodum proprio, nec veteribus Philosophis ignoto usurparet, eisi acceptio hæc non esset in usu apud alios Patres.

R. 2. hypostasim pro persona, non equidem apud Latinos, quibus id ipsa Hieronymi ætate displicebat, sed apud Græcos, non omnes quidem, sed nec paucos, sumptam fuisse ante Concilium Alexandrinum an. 362. Sic Athanasius in Opusculo de Incarnatione Verbi, singulis personis distinctas tribuit hypostasas, Christo autem unicam, quamvis duas in eos naturas admittat. Sic Basiliius, Ep. 37. ad Gregorium Nyssenum hypostasim ab omnia seu a natura distinguit. Sic Dionysius Alexand. in Epistola, cujus meminit Hieronymus in Lib. de Script. Eccles. Paulum Samositanum redarguit quod duas in Christo hypostasas admittat; non redarguebat autem quod duas in Christo naturas admitteret. Ergo vox *hypostasis* non uno sensu apud Veteres accepta fuit, sed ab aliis pro natura, ab aliis pro persona. Quidni autem istis præluserit Areopagites. Vide Nat. Alexand. obj. 6. & forte melius Vitassii Continuatores, pag. 40.

V. Pseudoareopagita, Lib. de Eccl. Hierarchia, c. 6. & in Epist. 8. ad Demophilum, loquitur de Monachis velut de Ordine jam instituto: *Mysterium Monasticæ Consecrationis recenset, juxta quod Sacerdos eisdem Crucis signo consignatos condat, omni que veste detracta, eos alia induit; iis specialem in Ecclesia locum assignat, ad postes adytorum, ut agnoscant, tam se quam Ordinem suum, magis Populo præ Sacerdotibus appropinquare*. Atqui nulla Monachorum apud Veteres sit mentio per priora duo Ec-

clesia Secula & ulterius. Cornelius Papa, Epist. ad Fabium, apud Eusebium; L. 6. Hist. Eccl. c. 35. universos Ecclesie Ordines ad viduas usque & pauperes recenser, & ne voculam quidem habet de Monachis. Priorum vitam scripserunt Athanasius & Hieronymus, Pauli iste, ille Antonii. Ignatius, Tertullianus, Cyprianus viduas & virgines Deo sacras commemorant, de Monachis autem omnino silent. Quis autem credat viros, qui summum erant Ecclesie decus, ceteris præter unum Patribus ignotos fuisse? Quis Tyrannis in Christianos atrociter grafsantibus intactam fuisse credat Sectam hominum qui in Collegiis communiter degentes, tonsura, habitu, & perfectiori victus ratione sese apertius Christianos profiterentur? Et tamen Veterum nemo meminit Monachi ob Fidem necati.

- 17 Sed & idem Auctor, eod. Lib. cap. 3. varios describit ritus qui Areopagitz ævo nec fuerunt, nec esse potuerunt: *Pontifex*, inquit, *peracto precum sacro ad Dei altare, cum ab eo incendiendi odores initium fecit, sacrum obit locum. Reversus autem ad divinam aram sacros Psalmos canere incipit, canuntque cum eo omnes Ecclesiastici Ordines. Deinceps a Ministris sanctorum Librorum lectio ordinate recitatur, & recitata, extra ambitum collocantur Catechumeni, & una cum eis Energumeni, atque ii quos superioris vite paniter, &c. Atqui hæc non utique I. Seculi quo vixit Areopagites, sed IV. potius disciplinam exhibent. Ergo hæc non ipsi Dionysio, sed impostori nomen ejus ementito, tribuenda.*

- 18 R. ad 1. non fuisse quidem prioribus Ecclesie seculis Monachos, qui a societate penitus avulsi essent; at fuisse quales describit Areopagita, qui nempe vel in domibus privatis, vel in Collegiis vitam ducerent uni Deo mancipatam. In hoc ordine erant Jerosolymis Christiani primi, qui omnia habebant communia, qui possessiones suas vendebant, quibus nemo ceterorum audebat se conjungere. Sed & in eo ordine erant Alexandrie, sub Marci Evangelistæ disciplina, qui Therapeutæ, seu Cultores, atque etiam Monachi dicebantur. Hi scilicet, ut ex Philone Judæo refert Eusebius, L. 2. Hist. Eccl. c. 16. ab aliis separati se-junctique, vitæ piæ, & propter virtutem auxilium mysteria obeunt; nihilque eo vel cibi, vel potionis, vel aliarum rerum quæ ad corporis usum necessariae sunt, omnino secum apportant; sed leges & oracula a Prophetis divinitus edita, hymnosque ibi recolunt.: Totum temporis spatium quod inter auroram & vesperam intercedit, in pia quadam exercitatione collocant. Et longe infra: Cibum aut potionem ante Solis occasum nemo illorum capit.: Quidam porro.: vix semel toto triduo cibi recordantur. Subdit Eusebius: Ista Philonis tam perspicua tamque rata testimonia, de nostræ Religionis viris solum tradita esse, pro certo arbitramur.

- 19 Non desunt equidem qui cum Scaligero, Blondello, Valesio in notis ad Eusebium, & aliis paucis, quos secutus est doctissimus Boherius, Senatus Burgundici Præses, Philonis Therapeutas Judæos fuisse, nedum Christianos existimant: 1. quia Therapeutæ, juxta Philonem, legebant Commentarios, seu Libros Veterum quorum tam hominum qui illorum Sectæ & Religionis auctores ac doctores fuerunt; quique complura monumenta de ea specie, & ratione doctrinæ, quæ in allegoriis cernitur, post se reliquerunt. Atqui Christiani nullos tempore S. Marci id genus Libros evolvere poterant, cum nulli hæcenus prodissent: 2. quia iidem hymnos Deo canebant; hymni autem in Ec-

Ecclesia ante Seculum IV. nulli fuere; 3. quia bis in die precabantur, mane scilicet & sub vesperam; Christiani vero non iis tantum temporibus, sed hora etiam tertia, sexta & nona preces funderant; 4. quia Philo Librum de Vita contemplativa, in quo de Therapeutis sermo est, dicavit Caligula, cum Romam ad eum Imperatorem venit gentis suae Legatus. At tunc temporis nullus Alexandriae Discipulos habere potuit S. Marcus, qui eo nondum advenerat; 5. quia scribit Philo feminasidem illud cum viris vitae genus amplexas fuisse; quod nusquam Christianis Monachis concessum est; 6. quia impossibile sit Judaeum, qualis erat Philo, tot in Christcolas laudes concessisse: & illud argumentum totis nervis pressit ill. Praefes Bohierus.

Hæc tamen non ea sunt quæ ab opinione quindecim Seculis indubie dimoveant. Unde

R. ad 1. Libros quos versabant Therapeutæ fuisse Prophetico Libros, Christum ac Christianæ Religionis Mytheria prænuntiantes, Evangelia a SS. Matthæo, Marco, forte & Luca jam tum exarata, nonnullas Apostolorum Epistolas, ut tradit Eusebius. Neque necessum est ut qui legentes vidit Philo, Libros eorum ipsos, qui Judæo a Christianis non adeo facile communicati essent, pervolverit. Mirum sane quod Judæus homo de Judæis dixisset, quod *Secte suæ* Libros legerent. Equis Christianus de Christiano alio scribat, eum legendis *Secte suæ* Libris incumbere?

Ad 2. Hymni eorum similes quos ad Horas Canonicas recitat Ecclesia, ante Seculum IV. non fuerunt in usu, sed ab initio Ecclesiæ in usu fuit ut recitarentur Dei laudes, quod per hymnos fieri dicitur. Unde id Pauli, Ephes. V. *Implemini Spiritu Sancto, loquentes vobismetipsis in Psalmis & Hymnis, & Canticis Spiritualibus*. Atqui id vel ipsis Ethnicis notum erat: unde Plinius ad Trajanum de Christianis rescribens, ait ipsos ante Solis ortum convenire solitos, & carmen Christo tanquam Deo canere. Idem testatur Tertullianus, Apologet. cap. 39.

Ad 3. Præcipua quibus ad orationem convenirent tempora annotavit Philo, cetera non negavit; imo eos perpetuo quadantenus orasse indicavit.

Ad 4. Gratis asseritur Philonem Librum suum de Vita contemplativa Caligulae nuncupasse, cum id Veterum nemo scripserit: imo eum & a Caligula male exceptum fuisse, eidemque invisum, quin & contra Imperatorem hunc scripsisse commemorant Antiqui. De his consulatur Josephus, Lib. 18. Antiquit. cap. 10. Eusebius, Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. &c.

Ad 5. scribit expressè Philo, viros Therapeutas, quos coelibes facit, non solum ædibus a feminis fuisse sejunctos, sed & in orationis loco sedem mulierum a virorum sede divisam fuisse pariete interjecto, qui a solo tribus quatuorve cubitis surgeret, ita ut superiora usque ad tectum patere. Unde, inquit, *gemina provenit commoditas; & quod pudori feminei sexus consultum, & quod verba Doctoris exaudiuntur facile absque ullis obstaculis quæ vocem ejus interceptant*.

Ad 6. non raro fit ut vera sint quæ nequidem verisimilia videntur. Non est admodum verisimile Monasticum statum impensis laudibus ab Anglicanis Scriptoris celebrari, aut in Anglia, quin & Territorio Londinensi a temporibus Henrici VIII. ad nostra usque substituisse Collegium Virginum, quæ

quæ palam Catholicæ Fidei adhireant. Atqui tamen *Monastici Anglicani* Editor, Anglicanæ Sectæ homo, & qui Opus illud novis additionibus adauxit, uterque Monasticam conditionem impense celebrant, ejusque in Anglia excidium lugent, perinde ac faciat vir Catholicus; imo plus quam faciant Catholicis multi. Aliunde constat, quod & ab Anglis didici, flores etiamnum in vicinia Londinensi Catholicam illam puellarum Societatem, quas uti rosas in medio spinarum Deus huc usque conservavit. Quidni ergo vir bonæ fidei, ut genti suæ stimulos daret, Christianorum mores commendaverit? An id difficilius, quam S. Jacobi mortem, velut indignum facinus enarrare? Et id tamen fecit Philo, qui Jacobum inter nobiliores Christi Discipulos fuisse non ignorabat. De his adi tum Dissertationem versionis Libri de Vita contemplativa a Bernardo de Montefaucon affixam an. 1709. tum scriptas ad eum a Bohiero de Therapeutis Epistolas, tum & consensum Bernardi responsionem, quæ uno volumine an. 1712. prodierunt.

- 16 Ad id quod supra num. 16. objectum est, fieri non potuisse ut furente persecutionum æstu staret conditio hominum qui ipso habitu sese palam & apertius Christianos profiterentur: R. cum Nat. Alexandro, vestem Therapeutarum in usu civili vel non aliam fuisse a Christianorum ceterorum habitum, vel non magnopere dissimilem: erat forte quoddam indumentigenus, sicut pallium de quo Librum exaravit Tertullianus. Et vero, qui apud Hæreticos degunt Missionarii, licet dum sacris operantur, vestes habeant proprias, communes tamen gerunt, cum extra domum progrediuntur. Ergo assentiendum videtur Eusebio, Lib. 2. Hist. Eccl. cap. 17. Epiphonio, hær. 29. Hieronymo in Catalogo, v. *Marcus & Philo*; Sozomeno, L. 5. cap. 12. &c. qui Philonis Therapeutas Christianos fecere. Cum igitur Paulus Monachorum Princeps dicitur, id de Eremitica vita intelligendum, non de cœnobitica. Quanquam nihil necessum est ut Therapeutæ dicantur professi Monasticam vitam, qualem sub Antonio & aliis exinde professi sunt Monachi.

Quod spectat ad alteram argumenti partem supra nu. 17. Respondent nihil eo in loco ab Areopagita dici, quod prorsus a disciplina incuntis Seculi secundi alienum videri possit. Nihil enim dubii quin sacra peragerent Pontifices, quin thus adolerent, quin in locis vel extra urbes positis, vel ubi omnes pagi alicujus incolæ fidem suscepissent, hymni canerentur, quin Catechumeni a propiore sacrorum intuitu arceri deberent, quin scandalosi Christiani ab aliorum consortio ejicerentur ad tempus; sicque præluderetur famosis illis Pœnitentium stationibus, de quibus a nobis Tom. VI. fuisse actum est.

- 17 VI. Stylus Librorum de quibus nunc, non fuit nitide & simpliciter, ut Apostolicorum Patrum dictio; sed tumidus est & obscurus.

- 28 R. genuinas esse Epistolas, tum ad Romanos, tum & ad Hebræos, quarum tamen dictio nec simplex est, sed elata; nec facilis, sed in pluribus obscura, ut omnes norunt. Quapropter sublimi quidem stylo conscripta sunt Areopagitæ Opera, sed qui rerum traſandandarum majestati respondeat: unde a Photio, non impari horum Judice, vocatur Dionysius *sermone magnus, sed major contemplatione*. De eo sic S. Thomas. Præfat. in expositionem Libri de divinis Nominibus: *B. Dionysius in omnibus Libris suis obscuro utitur stylo; quod quidem non ex imperitia fecit, sed ex industria, ut sacra & divina dogmata ob irrationem Infidelium occultaret.* Accidit etiam

etiam difficultas in prædictis Libris ex multis: 1. quidem, quia plerumque utitur stylo & modo loquendi quo utebantur Platonici, qui apud Modernos est inconfuetus: 2. quia multoties paucis verbis, vel etiam uno verbo, rationes suas implicat, &c.

VII. Auctor Lib. de Eccl. Hierarchia, cap. ult. de infantium Baptismo ejusque ceremoniis differens; id a se scribi ait, quod divini sui Præceptores, (vel Pontifices, ut vertunt alii) ab antiqua Traditione edocti, ad nos usque produxerunt. Qui autem sunt hi Pontifices, quæ antiqua Traditio, si Auctor ille sit Areopagita Pauli Discipulus?

R. 1. Pontifices illos esse vel Apostolos, vel Hierotheum, Justum, Antipam, & similes a Dionysio commemoratos, qui ab Apostolis instituti fuerant.

R. 2. Græcam Dionysii phrasim sic verti posse ut legatur a prima Traditione. Unde sensus est: Divini nostri Pontifices, id est vel Apostoli, a prima Christi, vel Hierotheus, Justus, &c. a prima Apostolorum Traditione edocti eo usque, &c. Nec vero, ut bene Nat. Alexander, necesse est antiquam esse doctrinam, quæ Traditionis nomine commendatur, cum Paulus Traditiones a Christo utique & Apostolis suscepas recenseat 2. Thesal. cap. 2.

VIII. Si Liber de Cœlesti Hierarchia factus esset Areopagitæ, dubio procul Angelorum Ordines distinxisset accuratius: neque alium ordinem tradere coacti fuissent Gregorius Mag. & Bernardus. Quid quod Augustinus, Enchir. cap. 58. fatetur ignotam sibi esse Ordinum Angelicorum differentiam.

R. ordinem a Dionysio inter Angelos assignatum ceteris præstantiorem esse: unde & eum secutus est qui de Angelis Angelice scripsit S. Thomas, & eo longe antiquior S. Joannes Damascenus. Nec mirum quod ab Areopagita paululum disceserint SS. Gregorius & Bernardus: qui enim eorum species obiter tantum & in Homiliis delibabant, minus scripserunt accurate, quam qui dogmatice & ex instituto argumentum illud tractavit Dionysius. Adde quod Gregorius Mag. qui Græce nesciebat, ut ipse testatur Lib. 9. Epist. 69. Opera Dionysii nondum Latine reddita per seipsum evolvere non potuerit.

Quod ad Augustinum spectat, citra incommodum dici potest eum nesciisse quæ Dionysius, aut alius quispiam, non nesciit. An temerarius erit qui aperte inficiabitur Solem, Lunam, ceteraque Sidera vivere, intelligere, & beatitudinis capacia esse, quia ibidem ingenue fatetur Augustinus id sibi ignotum esse?

IX. Pseudoareopagita multiplici anachronismo laborat; siquidem citat verba hæc quæ habentur in Epist. S. Ignatii ad Romanos: *Meus amor crucifixus est*; idque in Lib. de divinis Nominibus, quem Timotheo S. Pauli Discipulo nuncupat. Atqui nec Epistolas Ignatii sub Trajano passim legere potuit Areopagita sub Diocletiano passus; nec ea proferre potuit in Libro ad Timotheum directo; cum ex S. Ignatio in Epist. ad Ephesios constet Timotheum jam diemobilis, cum scripta est ab Ignatio Epistola ad Romanos, & Timotheo successisse Onesimum. Ergo.

Confirmat. & ex novis anachronismis proditur impostura. Pseudo-dionysius nonnullos ex Evangelio & Apocalypsi S. Joannis textus Operi suo

suo inferit, & Millenariorum errorem, Lib. de Eccl. Hierarch. cap. 7. impugnatur. Atqui vir sub Domitiano passus, nec Evangelium Joannis, ejusque Apocalypsim citare potuit, cum hæc tantum post Domitiani mortem scripta sint, nec impugnare Millenariorum errorem, qui non nisi post Joannis mortem ex male intellectis Apocalypseos textibus a Papias inventus est. Ergo.

- 37 R. 1. Dionysium Ignatio superstitem vixisse, nec passum sub Domitiano, sed vel extremis Trajani, vel primis Adriani temporibus; quod ultimum testantur Michael, Syncellus Jerosolymorum, Suidas, Beda, Ado, & alii quibus concinit Martyrologium Romanum, & vetustissimum aliud a Rosveido editum. Ergo & Ignatii & Joannis textus Operibus suis inserere potuit, ut qui utrique supervixerit. Potuit & Millenariam fabulam exploere, cum probari non possit eam extremis Trajanni annis recentiorē esse; & Papias non fuerit hujus doctrinæ auctor, sed ipsemet apud Eusebium testetur se eam *ex viva traditione* ab aliis accepisse: potuit autem Dionysius errorem *viva voce* sparsum insequi. Jam ut Timotheo Opus suum nuncupasse dicatur, sufficit ut vel Timotheus ille non sit Pauli discipulus, de quo supra, n. 5. vel ut Dionysius Opus suum recensuerit, eique jam penes substantiam elucubrato plura addiderit; prout ferebat temporum occasio. Id autem nulli qui Auctor fuerit mirum videbitur. Sic qui Lotharingæ historiam Leopoldo ejus Duci nuncupasset Calmetus, in nova ejus editione, idemque est de autographo, multa commemorasset quæ Leopoldi mortem subsecuta essent. Quin hinc vero post aliquot secula colligeret Opus illud Calmeto perperam assigni, male profecto argueret. Id autem quidni dicatur in præfens?

- 38 R. 2. excerptum illud ab Ignatii Epistola testimonium, non ab ipso Dionysio, sed aliena manu Operi ejus insertum fuisse; quod ut ad oculum pateat, textum ejus integrum referre placet; & quæ dubia nobis videntur, duos intra uncinos [] concludere. Mens Dionysii est ut probet se redargui non posse, eo quia pro caritatis nomine nomen amoris frequens usurparet; quasi id faceret contra Scripturæ sacræ auctoritatem. Id ut retundat, sic progreditur. *Audiant divina Scripta, qui nomen amoris criminantur. Ama illam, inquit Proverb. 4. & custodiet te . . . & quaecumque alia in amatoris de Deo sermonibus, hoc est in Cantico Cantic. celebrantur. [Atqui visum est quibusdam nostris sacrarum Scripturarum Tractatoribus nomen amoris divinius esse quam nomen dilectionis: scribit enim divinus Ignatius: Mens amor crucifixus est] Et in iis quæ aditum ad Scripturam preparant, id est in Libris Ecclesiastæ & Sapientiæ, quemdam invenies de divina Sapientia agentem: Amator factus sum formæ illius, Sap. 8. v. 2. Quare ne propter hoc metumque amoris; nec ullus de hoc nomine sermo nos moveat aut terreat, Mibi enim videntur Theologi existimasse quidem commune nomen esse amoris & dilectionis, &c. Porro verba intra duos uncinos conclusa, [Atqui visum est, &c.] primum quidem ab aliquo ad marginem posita, deinceps a margine in textum irrepsisse, vix dubitari potest.*

- 39 1. Quia, ut scite disserit quem hic sequar profundus, quisquis ille est, Vvitaßii Continuator, sine his verbis sensus integer, & plenum orationis corpus, consistit.

- 40 2. Quia absque iisdem verbis multo melius coheret Dionysii oratio, quam

quam cum illis. Iis enim sublatis uniformiter & conjunctim currunt testimonia ex Libris Sapientialibus petita, qui & ordine suo citantur; primum quidem Proverbia, deinde Canticum Cantic. post hæc Ecclesiastes & Sapientia; hunc vero ordinem perturbant verba hæc interposita.

3. Quia Dionysius id unum eo loci intendit, ut probet amoris nomen in Scriptura sacra bonam in partem sumi. Ad quid igitur Ignatii verba, quæ sane a Dionysio Scripturis non accensebantur?

4. Quia Dionysius Ignatii auctoritatem medias inter Scripturæ auctoritates non reposuisset; neque hanc præposuisset auctoritati Apostolorum, quos, tum ibidem, tum cap. 3. §. 2. per Theologos intelligit.

5. Quia institutum Dionysii non postulat ut probet *amoris* nomen esse *divinus* nomine dilectionis seu charitatis: imo neque id vir doctus, qualem Dionysium hunc, quisquis ille est, fuisse nemo ambigit, serio probandum intendere potuit; cum vox *eros*, seu amor, in Novo Testamento ne quidem semel occurrat; vox vero *agape*, seu charitas, plusquam nonagies: in Veteri autem, & maxime in Canticis Cantorum, bis tantum extet vox *eros* aut *erao*; ereberrime vero nomen *agape*.

6. Quia Dionysius necdum nomen *dilectionis* meminit, aut cum eo nomen *amoris* comparavit, sed id tantum postea præstat. Quorsum igitur probare velit *amoris* nomen divinus esse nomine *dilectionis*? Commodiori sane loco id asseruisset post adductam eorum Theologorum sententiam, qui existimabant *commune esse nomen amoris & dilectionis*; & tunc apposite magis subiecisset istud: *Aiqui etiam visum est quibusdam, &c.*

7. Quia ex intempestiva illa Ignatii sententia non probatur id quod probare intendit Dionysius, videlicet *amoris* nomen a sacris Scripturis bonam in partem sumi, sed e contra. Id enim: *Amor meus crucifixus est*, apud Ignatium intelligitur, non de Jesu, sed de terreno sui amore, quem in se crucifixum ait Ignatius, sicut dicebat, ad quem alludit, Paulus, Galat. 6. 14. *Mibi mundus crucifixus est*. Unde antiqua Ulserii versio habet; *Vivens scribo vobis, desiderans mori; meum desiderium crucifixum est, & non est in me ignis amans aliquam aquam*. Alia vero legit: *Amor meus crucifixus est, & non est in me ignis ullius rei terrene amans*.

8. Quia Dionysius Epistolæ Ignatianæ textum citans, non omisit eam ipsius partem quæ pro ipso faciebat maxime, & in qua vos *eros* citra dubium bonam in partem sumitur: *Vivus enim scribo vobis, AMANS mori propter Christum, &c.* Ergo veri admodum simile est præfata verba intra parenthesis conclusa, i. quidem profecta esse a Scoliaſte aliquo, qui iisdem, sed, ut vidimus, male intellectis, confirmare voluerit id Dionysii: *Mibi enim videntur Theologi existimasse commune esse nomen amoris & dilectionis*; 2. cujusdam Scriptoris imperitia a margine in textum irrepſiſſe: quod non semel contigit.

X. Auctor Libri de divinis nominibus, cap. 5. §. 9. cum Clementi Philosopho tribuit opinionem, secundum quam eadem sunt in generatione rerum sensibilibus exemplaria, quæ sunt in rebus principaliora, v.g. in ignis sublunaris generatione, ignis cœlestis; in productione aquarum cœlestium, aquæ supercœlestes. Is porro Clemens ipse est Clemens Alexandrinus qui Philosophiam Alexandria docuit, & opinionem hanc sequitur Lib. 8. Stromatum; Jam vero qui Stromata Severo imperante scripsit Cle-

Clemens, a Germano Dionysio nec legi potuit, nec citari.

- 48 R. 1. Clementem quem citavit Dionysius, non esse Alexandrinum; sed vel Clementem Romanum, Petri successorem, ut credit Maximus, Martyr, in Scholiis ad cap. 5. de divinis nominib. vel forte Gentilem Philosophum, ut ad an. 109. suspicatur Baronius, ex eo quod Dionysius nullo eum honoris titulo cohonestat; cum e contra dicere soleat, *divinus Bartholomæus, divinus Ignatius, eximius Hierotheus* Regerit quidem Vvitassii Continuator, *Iustum* cognomento Barfabam, seu Barfabam cognomento *Iustum*, unum e Christi Discipulis, nullo apud Dionysium honoris titulo decorari. At reponi queat id factum esse, quia Iusti nomen sufficiens sit honoris insigne.

- 49 R. 2. cum eodem, opinionem quam Dionysius Clementi Philosopho affigit, nec in Libro 8. Stromatum, qui totus philosophicus est, nec in ullo alio Clementis Alexandrini Opere reperiri: unde necessum est ut ab alio fuerit desumpta.

- 50 XI. Idem Auctor, Lib. de Eccl. Hierarch. cap. 5. part. 3. §. 5. (Edit. Corderii, 1644. pag. 315.) testatur quod de divina illa sorte, qua divinitus super Matthiam cecidit, alii ab aliis: non recte diversa senserint. Atqui vix credere est tam multos diversa de sorte illa primo Ecclesie seculo fuisse opinatos. Annon enim Apostolos, quibus familiariter utebantur, consulere poterant? Ita Morinus, cap. 6. n. 9.

- 51 R. nihil mirum, si quo tempore scriptus est Liber de Hier. Eccl. id est, post mortem Joannis, anno 101. defuncti, alii aliud de sorte ex qua electus est Matthias senserint; cum & mille annos de quibus loquitur Joannes*, eo etiam vivente, diversi diverse interpretati sint, & mortem Christi alii anno ætatis ejus 34. cum S. Ignatio consignaverint; alii anno 50. cum Irenæo, qui Lib. 2. cap. 39. subjicit se id accepisse ab Asiæ Senioribus, qui id a Joanne & aliis Apostolis audierant, &c. Si ergo in his tanta opinionum varietas, quia vel non semper præsto erant Apostoli qui interrogarentur, vel aliqua eorum responsa exidebant ex animo, quidni & in præsentī casu?

- 52 XII. Pseudo-Dionysius Apocalypsim citat ut Librum Canonicum. At qui tamen Apocalypsim non habebant Græci Patres ut Canonicum Librum, teste Hieronymo, Epist. 129. ad Dardanum. Ita idem Morinus, cap. 5. n. 9.

- 53 R. neg. min. Apocalypsim siquidem, non modo e Latinis Tertullianus, vir Apostolicorum temporum, sed e Græcis Iustinus Martyr, in dialogo cum Triphone; Theophilus Antioch. ex Eusebio, Lib. 4. cap. 23. Melito Sardicenis ex eodem, ibid. cap. 25. Irenæus, Lib. 4. cap. 37. & 50. Clemens Alexand. Hippolytus Martyr, Origenes, &c. pro Canonico Libro habuere. Ergo fallitur Morinus.

- 54 XIII. Auctor ille frequens laudat Hierotheum tanquam Apostolorum Discipulum, suumque præceptorem, ac virum probitate & doctrina insignem, qui tam sublimes Theologiæ Libros composuit, ut ii Timothei, peneque ipsius Dionysii captum superarent. Atqui duo in his fraudem spirant. Primum, quod tantus ille Hierotheus toti Antiquitati ignotus fuerit, nullaque ejus umbra vel suspicio apud Veteres occurrat. Alterum, quod stylus magistri stylum discipuli adeo referat (ut ex pauculis quæ inde refert

refert Pseudo-Dionysius colligere est) ovum ut ovo, & lac lacti non sit similis. Ita Morinus, cap. 6. n. 10.

R. 1. non magis mirum esse quod Hierotheus, ejusque Scripta, Veteres fugerint, quam id mirum sit de innumeris Apostolorum Discipulis, e quibus plures nonnulla scripsisse nemini dubium esse potest. Certe vix alios Apostolorum Discipulos commemorant Antiqui, quam qui vel Ecclesius præfuerunt, vel diffusis Scriptis, aut martyrio commendati sunt. Nec mirum si Scripta Hierothei, forte satis obscura, ut profunde mystica esse solent, & a paucis intelligerentur, & idcirco neglecta perierint.

R. 2. communem Hierotheo & Dionysio styllum, si tamen e pauculis stylus dijudicari potest, discipulum in magistro imitando fidelem argueret. Hæc idem Theologus.

XIV. Idem Scriptor, Epistola 7. quæ est ad S. Polycarpum, (Tom. 1. pag. 755.) de eclipsi quæ patiente Christo contigit, hæc habet. *Tunc ambo (ego & Apollophanes) juxta Heliopolim, Aegypti urbem, præsentibus simul & adstantibus, mirabili ratione Soli Lunam coincidere cernebamur, (neque tamen tempus conjunctionis erat) ipsamque rursus sub hujusmodi nonam vel pertinam diametro Soli opposito supernaturaliter restitui.* Atqui in plenilunio, cum passus est Christus, fieri non potuit eclipsis ex occurso & interpositione Lunæ.

R. haud equidem fieri potuisse secundum consuetas naturæ leges, ut in plenilunio Sol ex occurso Lunæ deliquium pateretur; id autem potuisse fieri ea virtute quæ Solem & Lunam in diebus Josue retardavit; quæve Solem sub Ezechia decem gradibus retrogradum, ad locum priorem convertit; quibus exemplis ibidem utitur Dionysius: in his autem esse quidem potest aliquid a Tertulliani & Origenis sententia diversum, (ambo siquidem tenebras in Christi morte Aegyptiacarum similes fuisse volunt) sed nihil est a scriptura alienum. Nec dubium est quin Dionysio, occultato testi, & insigni Philosopho, major quam ceteris fides debeatur.

XV. Auctor ille, Lib. de Eccles. Hier. cap. 1. (pag. 196.) vetat ne Timotheus mysteria suis in scriptis contenta, profanis, sed solis Sanctis communicet. Idem quoad Baptismi ritus sancit, c. 2. Atqui, ut solide notat Albaspinæus, *lex secreti* primis Ecclesiæ seculis non vigeat, cum Christiani sua lubentes mysteria enuntiarent, ut ex Justino constat.

R. vetare Dionysium, quod vetuit Christus, ne margaritæ projiciantur ante porcos; eamque legem; etsi ab ea utcumque, ad propulsandas Ethnicorum calumnias, deflectit Justinus, non modo quoad Gentiles, sed quoad ipsos Catechumenos viguisse. Unde S. Ambrosius, Lib. de iis qui initiantur: *Sacramentorum rationem si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius, quam edidisse estimaremur.* Cyrill. Hierosol. *Catecheses istas eorum illuminantur, id est qui baptizantur, nullo modo communes cum Catechumenis, neque cum ullis aliis nondum christianis.* S. Basilii, Lib. de Spiritu S. cap. 27. *mysteria solum purioribus detegenda esse, probat exemplo Apostolorum & Patrum, qui certos Ecclesiarum ritus ab initio præscripserunt, suamque ipsis occultatione & silentio dignitatem servari voluere: Neque enim, inquit, omnino mysterium est id quod in populi & vulgi aures effertur.* Clemens Alexandrinus, Lib. 1. Stromaton, se obscure scribere ait, ut semina veræ Philosophiæ, id est, Christianæ doctrinæ

Erinæ artificiose celet. Nequē hæc sapiens œconomia Judæos, quibus pauciora erant mysteria, omnino fugit; cum LXX. Interpretes in vertendis ex Hebræo Prophetis obscuritatem affectarint. *Noluerunt*, ait Epist. 117. Hieronymus, *fidei suæ Sacramenta perspicue Ethnicis prodere, ne sanctum canibus & margaritis porcis darent.*

- 61 XVI. Auctor ille persecutiones non meminit; unde pacata jam Ecclesiæ vixisse probatur; nec Barnabæ, nec Clementis Epistolas citat, quæ tanti Veteribus pretii erant; templorum majestatem & Ecclesiæ ceremonias exhibet, quæ nascenti & afflicte sub Tyrannide Ecclesiæ non conveniunt.
- 62 R. paucis cum citato toties Thologo, i. institutum Dionysii non postulasse ut de persecutionibus, sed ut de rebus mysticis & sacris ageret. Sane si quis Dionysium ementiri voluit, poterat non utique ignotas sibi persecutiones recensere. Adde quod ineunte seculo II. sub Trajani initia scripserit; tunc autem Ecclesiæ pace fruebatur, atque florebat, ut ostendit Baronius ad annum .200. n. 2.
- 63 2. Si Dionysius multos Scripturæ Libros non citavit, potuit Clementis & Barnabæ Epistolas omittere, ut quæ ad scopum ejus nihil pertinerent.
- 64 3. Ex Dionysii Scriptis eruitur quidem pietas in sacris peragendis; non templorum magnificentia. Quod spectat ad Baptismi ritus, non alios commemorat quam qui a Tertulliano, ejusdemque ævi Patribus, furente licet persecutione, observati fuisse narrantur.
- 65 XVII. Qui prioribus seculis scripsere, vel apologiis pro Religione instituentis, vel debellandis ævi sui Novatoribus, vel hortandis ad martyrium Fidelibus toti incumbabant. Atqui horum nihil facit Pseudo-Dionysius. Ita contra Nat. Alexandrum Italus ejus editor Constantinus Roncaglia.
- 66 R. Spiritum ubi vult, & quomodo vult spirare, & ab eo esse divisiones gratiarum, quarum aliæ alios ad apologias pro Fide, alios ad Catecheses, alios ad mystica impulerint. Decuit sane ut Ecclesiæ ab initio certas haberet leges, quibus in spiritualibus, ut & in ceteris, dirigeretur.

Momenta Partis affirmantis.

- 67 I. Opera de quibus agitur, per secula undecim Areopagitæ constanter asserta fuisse a Patribus, a Conciliis, a Summis Pontificibus. Atqui tam longa possessio multi momenti esse debet. An enim Ecclesiastici Scriptores ad unum omnes eo in puncto cœcutierunt? An ita ignota erat quarto aut quinto Ecclesiæ seculo seculi primi vel secundi historia, ut jam nesciretur num floruissent tunc temporis Monachi, num certi in Baptismo ritus adhiberentur, &c.
- 68 Quod autem statim ut innotuerunt Dionysii Opera, quæ in scriptis delituerant, comprobata fuerint in genuina S. Martyris proles, constat i. ex Juvénali Hierosolymorum Episcopo, qui Synodi Calcedonenfis tempore florebat. Is enim apud Nicephorum Callistum, Lib. 15. Hist. Eccl. c. 14. sic ex laudato cap. 3. Libri de divinis nominibus funera Deiparæ enarrat: *Aderant cum Apostolis sanctissimus Timotheus, primus Episcopus Ephesiorum, & Dionysius Areopagita, sicut hic ipse magnus testatur Dionysius in his quæ de B. Hierotheo, qui tunc quoque aderat, conscripsit ad Timotheum.*

2. Leontius Bylantineus, quem Bellarminus circa an. 540. alii sub an. 590. floruisse volunt, Lib. 2. contra Nestorium & Eurychetem, ut Aphtardocetas, seu carnis Christi incorruptibilis assertores, refellat, primo loco profert *Testimonium S. Dionysii Areopagitæ, ætatis Apostolorum ex Libros de divinis nominibus.* 69

3. Primarii Monothelitarum Duces, Sergius, Macarius, Cyrus & Pyrrhus Opera hæc velut Dionysii in sui gratiam adduxerunt. Atqui etsi Catholicorum intererat dolum & suppositionem inclamare, nemo tamen Catholicis id fecit. Quin & Sophronius, Hierosolymitanus Patriarcha, qui Hæreticis illis primus obstitit, eadem Opera velut Areopagitæ laudavit, & contra Sergium adhibuit in Epistola ad eundem scripta. 70

4. Idem fecere, tum S. Martinus, Papa I. in Concilio Lateranensi; tum & S. Maximus, Martyr, qui Opera Dionysii universa Scholiis illustravit. 71

5. Concilium sextum generale, Aët. 8. Item, inquit, *relatum est aliud testimonium ex eodem Codicillo S. Dionysii, Atheniensis Episcopi & Martyris, ex Libro de divinis nominibus.* 72

Demum, ut alios omittam plures, quos congeffit Nat. Alexander, cit. diss. 22. Photius, de cujus singulari eruditione atque accurato incensendis Libris judicio Catholici atque Hæretici consentiunt, in Bibliotheca, cod. 231. ubi varios Auctores quos laudaverat Sophronius, recenset, sic loquitur: *Et Dionysius ille, sermone quidem magnus, sed major contemplatione, Pauli Discipulus & Christi Martyr, & Athenensium Episcopus.* Atqui hæc non diceret vir sagaciter criticus, nisi Dionysio ea quæ sub ejus nomine circumferuntur Opera adjudicaret, & legisset. Unde enim didicisset eum sermone magnum, si nihil evolvisset Scriptorum ejus? Unde nosset illum *contemplatione majorem* quam sermone, si nullam ejus contemplationem expendisset? 73

Respondent Adversarii nihil ex iis auctoritatibus deduci posse; quia doctrinam Libri, non auctorem ejus inquirunt Patres. Sui sæpe Pseudo Decretalibus fuerunt, & diu fuerunt, assertores; & ex tamen proadulterino impostoris fœtu pene ab omnibus habentur. Quidni idem de Dionysii Operibus tandiu ignotis, quin &, cum primum citata sunt, inter dubia explosis, dicatur; præsertim si verum est quod his nemo in argumentum usus sit ante Severianos in Collatione apud Justinianum Imperatorem habita cum Catholicis an. 532. vel 533. 74

Dixi, præsertim si verum est, &c. sunt enim qui Dionysii Opera, tum a Chrysostomo, tum a Cyrillo Alexand. generatim aut in specie laudata fuisse contendunt: a Chrysostomo quidem in Homilia de *Pseudopropheta* a Gerardo Vossio edita, his verbis: *Ubi Dionysius Areopagita, volucris cæli;* quæ ad sublimem Dionysii theologicam alludunt: a Cyrillo autem, qui in Opere adversus Diodorum & Theodorum laudavit *testimonia Felicitis, Dionysii Areopagitæ, & Gregorii Thaumaturgi*, prout in Breviario quod an. 546. conscripsit, refert Liberatus, Carthaginensis Diaconus. 75

Verum utraque hæc nova probatio suas habet difficultates. 1. enim eruditi plerique illam Chrysostomi orationem habent ut pseudepigrapham, eamque uti talem, ob styli differentiam, inter spurias rejicit vel ipse Fronto Ducæus; quod & fecit nuperus Chrysostomi Editor, Tom. VIII. 76

ubi hanc tum ob styli inelegantiam a Chrysostomi Operibus excludit ; tum quia (ibid. pag. 79.) meminit Hæretici Nestorii , qui diu post Chrysostomi mortem se prodidit . Unde alienis oculis fudit Witassii Continuator, qui p. 30. dicit quod *sicut in hac Homilia nullius Catholici Auctoris mentio fit, qui non o hierit ante Chrysostomum ; ita nec ullius Hæresiarchæ qui post ipsum vixerit.* 2. Quantum ad Cyrillum, duo certa sunt ; alterum, quod Catholici objectos sibi ab Acephalis textus negaverint Cyrilli esse ; neque id ab aliis male negatum fuisse dicent omnes cum Nat. Alex. ad object. 5. Alterum, quod ex ipso incertum sit an Dionysius a Cyrillo, si vere a Cyrillo, citatus, sit Areopagita noster vel Corinthius ; sic enim in eo habetur : *Dionysii Areopagitæ Corinthiorum Episcopi.* Alterutrum enim, aut Areopagitæ, aut Corinthiorum nomen redundat ?

77 II. Libri quorum sinceritatem Deus Optimus Maximus comprobavit, genuini esse debent. Atqui Librorum S. Dionysii veritatem comprobavit Deus miraculis ; Cum enim ii an. 824. per Theodorum Diaconum, unum e Legatis Michaelis Balbi, in Oriente Imperatoris, ad Ludovicum Pium transmissi essent, qua die ad Cœnobium San-Dionysianum advenere, (erat hæc ipsa S. Dionysii vigilia) novemdecim ægri variis a morbis curati sunt per tanti Martyris merita ; uti refert Baronius ad an. 109. n. 43.

78 R. ex miraculis probari quid possit apud Deum S. Dionysius ; & viva supplicantium fides ; non autem hoc vel illud Opus ei adscribendum esse. Nullus dubito quin plures in Vindocinensi Cœnobio a gravibus morbis sanati sint ; at etiam minime incredulus cum Thiersio dubitare possim, an Vindocinenses unam e Christi lacrymis asservent.

79 III. Argumentum petitur ; tum ex Librorum materia, quæ cum tota sit de Deo, de Trinitate, de Angelis, de Ecclesia ejusque Pontificibus & Ministeriis, digna est quæ a Pauli Discipulo pertractetur ; tum estyli dignitate, qui ita in sublime affurgit, ut Hugo Victorinus Angelum potius quam hominem sibi audire videatur.

80 Reponit quidem Scultetus Pseudo-Dionysium in Hierarchia cœlesti suppellectilem, & quasi Inventarium, non otiose tantum, sed & falso conficere ; styli vero ipsius nimis argutum esse, affectatum, & ab Apostolico nonnihil abhorrentem. At vana sunt hæc vani Dissertatoris commenta, cui & garrire propositum est, & nihil probare. Utique si erravit antiquitas circa horumce Operum Scriptorem, at nec circa materiam, quam insigni Theologo dignam judicavit ; nec circa dictionem errare potuit. Atqui hæc non solum a S. Maximo, sed a Photio centum Scultetis superiore, commendata sunt.

81 Melius igitur responderis, sublimia etiam argumenta, eaque sublimi stylo, non tantum a Pauli Discipulo, sed & ab alio quovis tractari potuisse ; sicut & communia, stylo etiam depressiori, ab ipso Christo tractari potuerunt.

82 IV. desumitur a certissima quæ in Libris continetur doctrina ; quæ, ut etiam advertit S. Maximus in Prologo, tanta est ut in iis quæ ad fidem, mores, religionem spectant, ne vel minimum novum reperiatur. Quæ enim redarguit Scultetus, vel non dixit Areopagita, vel dixit verissime. Atqui tot citra erroris fuliginem scribere, solius erat viri Apostolici.

R. pri-

R. privilegium vera scribendi, ut & loquendi, non magis Apostolicum hominem probare, quam natus aliquis aut error probet hominem non Apostolicum. Fuerunt utique Hermes & Papias, viri quoad tempus Apostolici. Neuter tamen ab omni nato immunis est.

Sunt quidem qui ægre ferant quod docet Auctor Eccl. Hier. c. 4. p. 1. videlicet quod *unguenti consecratio sit coordinata sacræ Synaxi*; sed perperam; Neque enim mysterium unguenti seu chrismatis eo sensu sacræ Synaxi coordinatum dicitur, quod Eucharistiæ dignitatem adæquet; sed quia, ut observat eum in locum Corderius, p. 293. chrismatis consecrationem nonnisi intra Missarum solemniam fieri potest, vel quia ab eodem Pontifice fieri debet. Imo consecratio unguenti eatenus utcumque dignior est, quod a solo Episcopo fieri valet, non item Eucharistiæ consecratio. Videtis Cyrilum Hieros. qui Catech. 3. mystag. ita chrismatis consecrationem exaggerat, eam ut cum Eucharistiæ consecratione conferre videatur.

V. cui Maximus in Prologo, & Baronius ad an. 109. n. 58. summo opere innituntur, argumentum suppeditat Auctoris pietas indubia, quæ tamen pessum ibit, si se eum finxit qui non erat. Enim vero proficetur Auctor ille se Apostolis convixisse, ad eos scripsisse, Pauli fuisse Discipulum, Heliopoli cum Appollophane philosophatum de solari eclipsi quæ passionis tempore contigit. Subdit se B. Virginis funeri interfuisse, hymnos in ejus honorem audiisse, Joanni apud Pathmos exulanti prædixisse futurum ut in Asiam reverteretur. Refert & Epistolas atque verba tanquam ab Apostolorum Discipulis pronuntiata. Hæc porro, si ficta sint, audaciam ad dolos & mendacia projectam continebunt. Quis autem istud fraudis ac nequitie genus suspicetur de homine cujus Scripta modestiam, gravitatem ac sanctimoniam spirant, neque vel minimum levitatis vanitatisve fumum redolent? quæ tamen vitia fallaciarum lateri inherent. Huic argumento, ait Witassii Continuator, nihil hæcenus responsum est ab Adversariis.

Utinam tamen firmitus sit. Memini me olim a doctissimo Remigio Ceillier audiisse, non infrequens fuisse ut priorum temporum Scriptores plurimi magnis se nominibus obumbrarent, quo Scriptis suis conciliare. Utrique pietatem exhibent Constitutiones Apostolicæ in iis etiam interpolata sunt; exhibent & spuria Decretales, quæ alioqui nusquam Ecclesiis fucum fecissent: exhibent & monumenta ex iis non pauca, quæ respuit Gelasius. Quidni ergo & exhibeant afficti Dionysii Libri, nec tamen proles ejus sint? Sic equidem mentitus erit: at quidni ob bonam fidem aliquid obtinuerit indulgentiæ? Quidni crediderit Scripta sua, qua parte Historiam spectant, piæ fabulæ instar habitum iri, prout nunc ab eruditissimis pene omnibus habentur? Interim ipse viderit; nec enim res agitur mea, sed ipsius. Hæc tamen reponenti heret scrupuli nescio quid & anxietatis.

VI. depromitur ex gemina Facultatis Parisiensis censura; alia quidem an. 1520. adversus Lutherum, qui Areopagitæ Opera suggillabat; alia an. 1527. adversus Erasmus, qui Præfat. ad Paraphrasim in I. Corinth. sic loquebatur: *Dionysius, qui in secunda Hierarchia, id est Ecclesiastica, priscos Ecclesiæ ritus satis copiose describit, eruditus quispiam recentior fuisse videtur, quam fuerit Areopagites ille.* De hac porro assertionem sic statuit sacra Facultas die Decembris 17. *Non vere eruditus, sed temerarius & novitatum studiosus, videtur non esse Dionysius Areopagites, qui Libros Ecclesiasticæ Hierarchiæ*

rarchiæ conscripserit: quandoquidem ab ipso Dionysio Areopagita fuisse conscriptos constat, primum ex ipsis Ecclesiasticæ Hierarchiæ & aliis ejusdem Auctoris Libris; deinde clarorum virorum testimoniis; postremo sexta generali Synodo id fit dilucidius, in qua Magnus Dionysius appellatur is qui Libros scripsit Ecclesiasticæ Hierarchiæ. Lutheri vero propositionem, quæ sic extat in Lib. de Captiv. Babylon. In Dionysio qui scripsit de Cælesti Hierarchia, nihil ferme est solidæ eruditionis, & omnia sunt illius meditata in præfato Libro, & somniis prope simillima. In Theologia autem mystica perniciosissimus est, platonisans magis quam Christianus: In Ecclesiastica vero Hierarchia ludit allegorici, quod est otiosorum hominum studium; sic perstrinxit eadem sacra Facultas: Hæc propositio est falsa, temerarie & arroganter asserta, ac viro sancto insigni eruditione claro injuria, quem Damascenus divinum Areopagitam, Pauli Discipulum, acerrimum & Deiloquentissimum appellat.

38 Respondet Remig. Cellerius, p. 367. esse id privatæ Facultatis iudicium, quod tanti non sit, ut per accuratius examen retundi nequeat.

En potiora quæ detegere potui Partis utriusque momenta. Neutra, quantum opinor, invicte probatur vel oppugnatur: nec mihi stolidus fuerit, vel imperitus, qui posteriori adhaerit.

Ex dictis in his quinque Dissertationibus patet ad oculum, ut gemini Libri a dubiis vel spuris secernantur, in primis necesse est resciri quo tempore Ecclesiam rexerint primariorum saltem Sedium Antistites; quo anno diem obierint Patres & Scriptores præcipui; quo emerferint hæreses; quo protrita fuerint, &c. His de causis, ut labori nostro pauciora desint, brevem, quæ omnia hæc, quam certo & nitide fieri poterit, complectatur, Chronologiam ad hujus Voluminis calcem instituemus; quæ sexcenties profuisset nobis, si de ea ocius effet cogitatum.

DISSERTATIO SEXTA.

De Communione Discipuli proditoris.

1 **S**unt ut plurimum Theologi cum S. Thoma, 3. p. q. 81. art. 2. & alibi passim, proditorem Judam in ultima Cœna cum aliis Apostolis Eucharistica communione donatum fuisse a Christo. Jure an injuria id existiment, in præsentī nobis est investigandum.

2 Ante omnia vero animadverti velim quæstionem hanc nullius quantum ad proximum momenti esse. Duo enim tantum, bene vel male, ex communione proditoris inferri possunt; 1. Eucharistiam nonnullis peccatoribus tribui posse; 2. ab ea ne publicos quidem peccatores arceri posse; quia ad eam admixtus Judas peccator fuerit manifestus. Atqui primum inferri potest, etiamsi Judas Eucharistiam non receperit, secundum vero supponi non potest, etiamsi Judas Eucharistiam recepisse supponatur.

3 Quod primum merito inferatur, etiamsi Judas communionem non suscepit, patet; tum quia si ab ea exclusus est, non certe a Christo; tum quia plerique Patres existimaverunt eundem reipsa Eucharistiam recepisse. Sed qui Judam Eucharistia donatum crediderunt, necessario crediderunt pos-

se aliquando peccatorem ad Eucharistiam admitti. Imo plerique communionem hanc a Christo permissam esse censent, ut intelligerent Ministri ejus, occulta peccata per Sacramenti hujus subtractionem plectenda non esse: Unde fidus Traditionis affecit S.Th. 3. p. q. 81. art. 2. *Christus*, inquit, *Judam non repulit a communione, ut daret exemplum tales peccatores oculos non esse ab aliis Sacerdotibus expellendos.*

Quod vero ex admissa Proditoris communione minime inferri possit Eucharistiam publicis etiam peccatoribus impendi potuisse, perspicuum est magis, quam ut probari indigeat. 1. Quia nemo hactenus, seu Patrum, seu Ecclesiae vel Catholicæ, vel Pseudo-Evangelicæ Doctorem, quos legerim, & tamen legi non paucos, unum ex alio deduxit.

2. Quia Judæ scelus nemini nisi Christo, forte & Joanni*, quod ad publicitatem facti non sufficit, ante Eucharistiæ institutionem cognitum est. Si enim Apostolico Collegio notum fuerit, vel ex iis Christi verbis: *Amen dico vobis, quia unus vestrum, qui manducat mecum, tradet me*, Matth. 26. Marc. 14. Jo. 13. vel ex ea Christi ad Judam inquirentem an ipse proditor foret responsione: *Tu dixisti*; vel demum eo quia traditorem suum Joanni indicaverit Christus his verbis: *Ille est cui ego intinctum panem porrexero*. Atqui nullum ex his dici potest. Non primum, quia generalis hæc Christi prædictio nullum ex Apostolis duodecim in individuo designabat; unde tanta eorum anxietas. Non secundum, 1. quia uno ore docent Interpretes verba hæc a Christo submissa voce pronuntiata fuisse, ita ut hæc quidem audire potuerit Judas, non autem audierint Discipuli alii, quod in mensa cui assidebant personæ tredecim, eæque omnes ob prædictionem Domini consternatæ animo, aliæque ab aliis inquirentes de quo id diceret Christus, fieri facillime potuit. Unde nulla extunc suspicio in Judam; cui sane non pepercisset ardens Petri zelus; quemque, cum ei dixit Salvator: *Quod facis, fac citius*, crediderunt a Christo præ ceteris commissum, ut emeret ea quæ opus erant ad diem festum. De quibus consule Maldutii Analysim, Tom. 4. cap. 131.

2. Quia incertum est an hæc Christi verba ante Eucharistiæ institutionem prolata sint, annon post ipsam. Nec certe defunt qui narrationi Lucæ ad hærentes, ea post institutam Eucharistiam prolata esse existiment. Ita Estius, in c. 26. Matth. v. 21. *Et hoc modo*, inquit, *facilius ostenditur Judam fuisse peccatorem occultum, quando Dominus dedit ei Eucharistiam, ita ut nec Joannes adhuc nosset*; de quo paucis infra.

3. Quia verba, *Tu dixisti*, quæ, quod observari velim, necdum huc usque adhibuerat Christus, non habent per se patentem & apertum illum sensum, quem eis affixit eventus. Unde Suarez, in 3. p. disp. 41. sect. 3. hæc solide scribit: *Quod verbum, Tu dixisti, vel solus Judas audivit, quia post illud adhuc Petrus & Joannes ignorabant; vel certe solus intellexit. Nam illa distinctio juxta phrasim hebraicam, non est affirmantis, sed suspendentis assensum, & interdicentis sermonem, ac si diceret: Satis est, tu videris. Quod docuit Augustinus, Lib. 3. de consensu Evangel. cap. 1. Euthymius, in Tourm. Theol. Mor. Tom. VIII.*

Q q 3

Matth.

* Dico, forte & Joanni, &c. quia existimant aliqui cum Corn. a Lapide & Estio, prodicionem Judæ ante institutionem Sacramenti generatim a Christo prædictam, ab eodem post institutionem Joanni speciatim referatam fuisse. Quod an admitti possit, ex dicendis innotescet.

Matth. cap. 64. & habetur etiam apud Clementem, Lib. 5. Constitut. cap. 15.

- 9 4. Quia Patribus semper fuit persuasum, Judæ prodicionem non palam & aperte, sed involutis vocibus prænuntiata fuisse a Christo. Ita, nemine qui in contrarium allegari possit, reclamante, docet S. Hieronymus his verbis: *Mittit crimen in numero, ut conscius agat penitentiam*: Ita S. Leo, Serm. 56. qui septimus est de Passione, c. 3. p. 127. alias 53. ubi: *Notam, inquit, sibi esse proditoris conscientiam demonstravit, non aspera, nec aperta impium increpatione confundens, sed leni ac tacita admonitione convincens, ut facilius corrigeret penitendo, quem NULLA DEFORMASSET ABJECTIO*. Et iterum: *Nulli te, nisi tibi indicat Christus; nec nomen tuum, nec persona detegitur*. Ita & cum tota Schola S. Thomas, supra n. 3.

- 10 5. Quia etsi, quod indubie falsum est, palam & aperte denuntiasset Christus se a Judæ tradendum esse; Apostoli qui de impia ejus cum Judæis pactione nihil audierant, non potuissent ex Christi prædicatione inferre Judam extunc in statu peccati letalis esse constitutum. Nimirum vero gemina hæc Christi prædictio: *Petre, ter me negabis: Judæ, me trades*, horrendum utrinque scelus prænuntiat. Atqui ex eo, quod dictum sit Petro: *Hac nocte ter me negabis*, nemo inferre potuit Petrum jam in corde suo reum esse. Ergo neque ex his verbis, si expressissime dicta fuissent: *Judæ, hæc nocte me trades*, inferri potuisset Judam actu iniquitatem meditari. Verum his quæ sola plebecula in dubium vocare possit, prætermisiss, ad ipsam Judæ communionem deveniamus. Sit igitur

CONCLUSIO. Nulla certa ratione evincitur Judam Eucharisticæ communionis fuisse participem.

- 11 Prob. Si certo alicunde evinci possit proditoris Judæ communio, vel ex Scriptura sacra, vel ex Traditione: sunt enim ii uni fontes ex quibus facta hæc judicari possint. Atqui nec ex Scriptura, nec ex Traditione certo evinci potest proditoris communio.

- 12 1. Non ex Scriptura. Siquidem concordia loci ad prodicionem Judæ & Eucharistiæ institutionem spectantis quadrupliciter ordinari potest. 1. ita ut ante instituta sit Eucharistia, quam prædictum Judæ crimen; & ordinem hunc servavit S. Lucas, c. 22. 2. Ita ut crimen Judæ partim ante, partim post institutam Eucharistiam prædictum sit, eo præsentem; ante quidem verbis generalibus, *Unus vestrum me traditurus est*; post vero minus obscure: *Tu dixisti*; & hanc concordiam sequuntur Cornelius a Lapide, Estius, & alii quidam; 3. ita ut proditoris scelus pluries prædictum sit, ante Eucharistiæ institutionem, quæ eo præsentem statim peracta sit: 4. denum ita ut idem scelus prædictum sit ante Eucharistiæ institutionem, quæ nonnisi eo jam egresso fuerit celebrata. Atqui postrema hæc concordia, quæ proditorem ante Eucharistiam ecœnaculo jam egressum supponit, non modo, quod sufficeret nobis, certa nulla ratione convelli potest; sed & ceteris preferenda videtur. 1. quia nihil habet contorti, nihil quod cum sacro textu non quadret apprimere. En ipsam qualem exhibet Lamici Harmonia, c. 20. Post lotos Apostolorum pedes, ait Christus (Jo: 13.) *Non de omnibus dico: Vos mundi estis; ego scio quos eligerim: sed ut impleatur Scriptura: Qui manducat mecum panem, levabit contra me calcaneum suum*. Cum hæc dixisset Jesus, turbatus est spiritu, (Marc. 14.) & discumbentibus eis & manducantibus, ait: (Joan. 13.) *Amen, amen dico vobis, quia unus*

ex vobis tradet me . . . Aspiciebant ergo ad invicem Discipuli hestantes de quo diceret. (Matth. 26.) Et contristati valde cœperunt singuli dicere; Numquid ego sum, Domine? At ipse respondens, ait: Qui intinxit mecum manum in paropside, (græce, qui intinxit, seu, ut cum aliis interpretatur Cornelius a Lapide, Qui intingere solet, id est, quem jampridem nutrio, & qui, ut loquitur Psaltes, Psal. 40 v. 10. edebat panes meos, magnificavit super me supplantationem, & hic) me tradet. Respondens autem Judas . . . dixit: Numquid ego sum, Rabbi? Ait illi Jesus, (vel capitis nutu, vel submissa voce, ait Maldurius) Tu dixisti. (Luc. 22.) Et ipsi cœperunt querere inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. (Joan. 13.) Erat ergo recumbens unus ex Discipulis ejus in sinu Jesu . . . Innuit ergo huic Simon Petrus, & dixit: Quis est de quo dicis? Itaque cum recubuiisset ille suprapectus Jesu, dixit ei: Domine, quis est? Respondit Jesus: Ille est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Judæ Simonis Iscariotæ. Et post buccellam introivit in eum satanas. Et dixit ei Jesus: Quod facis, facitius. Hoc autem nemo scivit discumbentium ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant quia oculos habebat Judas, quod dixisset ei Jesus: Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum; aut egenis ut aliquid daret. Cum ergo accepisset ille buccellam, exivit continuo: Erat autem nox. Cum ergo exisset, dixit Jesus: Nunc clarificatus est Filius hominis, &c. (Matth. 26.) Cœnantibus autem eis, id est sub finem cœnæ, seu, ut habet Paulus, I. Corinth. 11. Postquam cœnavit, accepit Jesus panem, & benedixit, ac fregit, deditque Discipulis suis, & ait: Accipite, & comedite; hoc est corpus meum, &c. Jam vero; liceat iterum dicere, tota hæc concordia nihil habet quod lubenti vena non fluat, nihil quod a recto narrationis ordine deviet: imo Evangelistas omnes obvie & feliciter conciliat.

Confirm. 1. Constat Eucharistiam sub cœnæ finem, ut loqui consuevimus, seu postquam cœnatum est, ut habet Paulus, institutam fuisse. Atqui tunc temporis jam exierat Judas; Quandoquidem exivit continuo post acceptam panis intincti buccellam; quæ panis intinctio supponit cœnam nondum desisse.

Confir. 2. Animadvertit Joannes proditorem sub initium noctis exiisse. Neque enim de eo, qui post duas tresve noctis horas egreditur, dici solet: Erat nox, cum egressus est. Et vero multo opus erat tempore ut Judas sacerdotes adiret, ut ii turmas cogerent, ut ex urbe ad montem Oliveti progredierentur, quæ omnia diu ante mediam noctem perpetrata sunt, prout liquet ex primo galli cantu suam Petro abnegationem denuntiantis. Jam vero si Eucharistice institutioni adstitisset proditor, non potuisset exire sub initium noctis. Cum institutionem illam proxime secuta sit oratio longa quam ad Discipulos suos habuit Christus, quæque refertur Joan. cap. 14. 15 & 16. & nullo interrupta est eventu.

Confir. 3. Ante Eucharistice institutionem Christus Judam a laude, quæ Discipulorum suorum sanctitatem commendabat, semel & iterum exclusit. Vos mundi estis, aiebat, Joan. 13. v. 10. sed non omnes. Sciebat enim quoniam traderet eum. Et rursus, v. 17. & 18. Beati eritis, si feceritis ea quæ docui: Non de omnibus vobis dico; ego scio quos elegerim. Atqui in institutione, & post institutionem Eucharistice, nulla id genus exceptio in iis etiam verbis, quæ hanc maxime exegissent, deprehendi potest. Gene-

ratum & irrestrictè dicit Jesus, Matth. 26. 29. *Non bibam amodo de hoc genere vitis, usque in diem illum, cum illud bibam vobiscum novum in regno Patris mei.* Nec minus universim ait, Luc. 22. v. 29. & 30. *Dispono vobis, sicut disposui mihi Pater meus regnum, ut sedeat super thronos judicantes duodecim Tribus Israel.* Ergo, ut bene annotat Cajetanus, necessum erat ut tunc temporis abesset proditor.

- 16 Quod reponit Estius, Christum in aliis æque faustis sermonibus Judam cum aliis Apostolis pluries admiscuisse; difficultatem eludit, non solvit. Hic enim inquirimus, cur qui sermonis initio Judam bis a favorabilibus excepit ante Eucharistiæ institutionem, eum jam instituta Eucharistia non excipiat, Id quidem capies, si proditorem abfuisse supponas; secus, si superfuisse credideris.

- 17 Confir. 4. Constat ex Trid. Sess. 22. c. 1. Christum Apostolos in ipsa Eucharistiæ institutione Sacerdotes instituisse. Atqui nemo facile, vel difficile concipiet Judam, hominem in primo gradu sceleratum, Sacerdotio sibi prorsus inutili, nec inutili tantum, sed & exitiali, a Christo decoratum fuisse, at sane non concipiebat S. Hilarius, uti paulo post liquebit.

- 18 Confir. 5. Quia intelligi non potest, qui potuerit fieri, ut sagax, omnipotens, & summe bonus medicus præberit infirmo medicinam, quæ rebus, ut erant, positis, mortem ei certam allatura erat. Hic equidem recurrent adversarii ad conjectationes, quæ nunquam desunt: verum dubito an solidi quidpiam reponant. Ergo stat primum nihil e Scriptura erui posse quod traditoris communionem certo probet; imo hanc ægre admodum cum Scriptura posse conciliari.

- 19 Sed neque eadem communio a Patribus firmiter erui potest. An id enim necessum foret 1. ut hæ facti quæstiones ex iis sint quarum resolutio ex Traditione necessario sit repetenda; 2. ut Patres de ea idipsum sentiant; 3. ut saltem qui numero vincunt: vincant vel ad minimum adæquent pondere rationum. Atqui nullum ex his velut certum & inconculsum asseri potest.

- 20 Non primum: siquidem ex Trid. Sess. 4. in Decreto de editione & usu sacrorum Librorum id unum statuitur, *ut nemo suæ prudentiæ innixus, in rebus fidei et morum, ad adificationem doctrinæ Christianæ spectantium, sacram Scripturam contra sensum Ecclesiæ, aut etiam contra unanimem consensum Patrum interpretari audeat.* Atqui quæstio præsens nec ad fidem spectat, nec ad mores pertinet, uti n. 2. probavimus: aliunde nec circa eam unanimes est Patrum sententia. Ergo si licitum sibi esse crediderint Lamiius, Calmet, Turneminius, & alii non pauci, ultimum Christi Pascha negare: si etiamnum cuique dubitare liceat num Antichristus ex Tribu Zabulon oriundus sit, licet utrumque a Patribus moraliter admissum sit; licebit nobis Judæ communionem, tametsi a Patribus non paucis admissam, in dubium revocasse.

- 21 Non secundum: etsi enim patres multi Judam Eucharistiæ participem esse crediderunt, & in his Cyrillus, Chrysostomus, præcipue vero Augustinus; fatendum tamen cum Calmeto, in v. 23. capitis 26. Matthæi, *contrariam opinionem apud Antiquos satis communem fuisse.* Hanc disertim tradunt Constitutiones Apostolicæ, * quæ ab Epiphania paulo post medium quarti seculi citantur; Hilarius Pictaviensis, de quo statim; Innocentius

Lib 5. 13.
alias 17.

III. Rupertus, & apud Klebitium Zacharias Chryſopolitan Petrus Comestor, Durandus, in Rationali, &c. Hæſit aliquando circa ipſam Origeneſ: & qui Chryſoſtomo lubens adhæret Theophylaſtus, ſententiam ejus non eſſe difficultati expertem conſtitetur.

Non tertium. Siquidem Patribus alii communionem proditoris lubenter admifere, quod & hodie dum indefinenter faciunt ſacri Oratores; quia hæc ad demonſtrandos malæ communionis effectus admodum commodum ſit: alii quia Lucas poſt enarratam Euchariftiæ institutionem, prædictionem Judæ commemorat. Atqui neutra hæc ratio ullius vere eſt momenti. Non prior, ut per ſe liquet; neque enim quidquid Oratori commodum fuerit, ideo ſtatim pro vero habendum eſt. Sic Lamifio commodum erat, quod Chriſtus immolaretur in cruce, qua hora, Chriſti typus, agnus paſchalis immolabatur in templo: neque tamen ex commo-
do illo figuræ & figurati conſenſu Lamifii ſystema ſolide probatur; quia in primis expendendum eſt an res ita geſtæ ſint, uti advertebat Tillemontius. Non poſterior, quæ Auguſtinum præcipue movit. Siquidem ex Auguſtino ipſo, q. 92. in novum Teſtamentum: *Multa noviffima ordinantur in Scripturis, quæ antea facta probantur.* Atqui, ut bene advertit Salmeron, Tom. 9. Tract. xi. pag. 70. poſtulat æquitas ut, quando nihil obſtat, Evangeliſta unus per duos, non duo per unum exponantur. Cum ergo ex Matthæo & Marco multo probabilius ſit traditionem Judæ ante prædictam eſſe quam inſtitueretur Euchariftia, horum ordini potius quam Lucæ adhærendum videtur. Addit Klebitius, in Diſſertatione quæ extat Tom. vi. Criticor. ſacror. pag. nu. 22. Auguſtinum non ſemel in iis quæ ad Judæ hiftoriam pertinent, lapſum eſſe.

Verum ſi Judæ communionem mediocri aut nullo ſucceſſu probavit ex Luca Auguſtinus, ejus non communionem, ſi ſic loqui fas eſt, ſatis feliciter probavit Hilarius, iſdem nimirum argumentis, quæ jam uſurpavimus. Sic ille in c. 30. Matth. n. 2. pag. 740. edit. novif. *Sine quo, Juda, Paſcha accepto calice, & fracto pane, conſicitur: Dignus enim æternorum Sacramentorum communionem non fuerat. Nam diſceſſiſſe ſtatim hinc intelligitur, quod cum turbiſ reverſus oſtenditur. Neque ſane bibere cum Domino poterat, qui non erat bibiturus in Regno: cum univerſos tunc bibentes ex vitis iſtius fructu, bibituros ſecum poſtea polliceretur.* Ubi triplex indicatur ratio, ſuperius exhibita n. 14. 15. & 17.

Expenduntur Partis alterius momenta.

Obj. 1. cum Cornelio a Lapide, in v. 20. c. 26. Matth. Narrat Matthæus Chriſtum ad cœnam agni & Euchariftiæ diſcubuiſſe cum duodecim Diſcipulis ſuis. Ergo etiam cum Juda, cum iſ unus eſſet ex duodecim.

R. neg. ant. pro ſecunda parte: Conſtat enim equidem ex Matthæo Chriſtum ad cœnam diſcubuiſſe cum duodecim Diſcipulis. Conſtat rursus ex eodem cœnæ huic ſucceſſiſſe Euchariftiæ institutionem. At ex eo nec conſtat, nec conſtabit unquam, proditorem uſque ad institutionis hujus tempus in cœnaculo permanſiſſe: cum durante adhuc cœna, quæ Euchariftiæ institutionem præceſſit, acceperit intinctum panem, & eo recepto continuo exierit, ut narrat S. Joannes. Ergo dicendum eſt vel in intinctum hunc panem fuiſſe Euchariftiam, quod admiferunt aliqui, ut quocumque demum pretio ad-

mitte-

- mitterent communionem Judæ; vel Eucharisticæ coenæ coenam tertiam successisse, ex qua desumpserit Christus intinctum panem quem Judæ porrexit. Atqui neutrum dici potest. Non 1. cum Christus non intinctum panem, sed siccum, ut & vinum simplex consecraverit. Non 2. cum vix concipi possit Apostolos statim ab Eucharistia ad communes dapes revolasse; neque id factum ullatenus probari possit.
- 26 Obj. 2. cum eodem. Ex Marci 14. 28. *biberunt omnes ex calice*. Atqui si omnes, ergo & Judas.
- 27 R. juxta Marcum bibisse omnes qui aderant; at non dici a Marco, quod satis aperte negat Joannes, adfuisse Judam.
- 28 Obj. 3. Ex Lucæ 22. v. 21. Christus statim a consecratione calicis subjecit: *Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa*. Ergo etiamnum intererat Judas.
- 29 R. neg. conf. duplici de causa; 1. quia nulla est necessitas sequendi ordinem, quem eo loci sequitur Lucas; cum proditorem Judæ alio prorsus ordine recenseant Matthæus & Marcus, ejusdem cum Luca autoritatis, & his impense faveat Joannes; 2. quia hæc verba post institutam Eucharistiam a Christo dici potuerunt, etsi proditor jam e cenæ loco exiisset; quia, ut supra insinuavimus, phrasis isthæc: *Manus tradentis me mecum est in mensa*, non actualement cum Christo mensæ accubitus, sed id unum significat, Christum statim ab eo tradendum esse; quo familiariter utebatur, quem nutriebat, qui *commedebat panes* ejus. Neque nostrum quis aliter de eo, etiam absente, loquatur, a quo proxime tradendus sit. Qui me tradit, inquit, ille est quem nutrio, qui mensæ meæ assidet, &c.
- 30 Obj. 4. Christus lavando Apostolorum pedes, lavit etiam pedes Judæ, ut demonstrant hæc illius verba, apud Joan. 13. *Et vos mundi estis, sed non omnes: sciebat enim quisnam esset qui traderet eum*. Atqui si Christus pedes Judæ lavit, debuit ei tradere Eucharistiam, quæ mox instituta est: Ad hanc enim dirigebatur ea pedum lotio.
- 31 R. ad 1. neg. min. Ex eo enim quod Christus proditori pedes laverit, colligi quidem potest eum a Christo per insigne illud humilitatis facinus ad meliores sensus quacumque via revocatum fuisse: at eum de facto Eucharistia donatum esse, neutiquam hinc inferri potest; vixque id patitur Joannis textus, qui perfidum paulo post exiisse tradit.
- 32 Ad 2. pedum lotio dirigebatur, tum ad grande humilitatis exemplum, ut ibid. v. 15. edocet Christus; tum ad demonstrandam omnibus postmodum Christianis humilitatem iis præsertim necessariam esse, qui de recipienda Eucharistia cogitarent. Sed quid inde ad proditoris communionem? An quia data est Eucharistia iis qui lotionem Christi pie exceperunt, ideo danda fuit scelesto, qui nec exemplis, nec verbis commoveri voluit?
- 33 Obj. 5. quod narrat Joannes a Christo traditum esse proditori intinctum panem, non nisi post institutam Eucharistiam contigit Ergo.
- 34 R. Ita quidem videri Cornelio a Lapide, Estio, & aliis perpaucis, qui Judæ crimen ante & post institutam Eucharistiam prædictum esse opinantur. Verum conjectatio hæc, etsi idonea quæ probet occultum fuisse ante communionem peccatum Judæ, a ceteris Interpretibus passim rejecta est, qui proditorem apostatæ simul & ante Mysteriorum celebrationem prænotatam esse existimant. Atqui ex opinione arbitraria, quæ paucis probata est, nihil

hil certi deduci valet. Ergo stat & stabit communionem traditoris nulla certa ratione fulciri; Et id unum intendimus.

DISSERTATIO SEPTIMA. *De identitate Petri cum Cepha.*

Extat Tomo hujus Operis secundo, cap. IV. omisso tantum Dissertationis nomine.

DISSERTATIO OCTAVA. *De veteri Cathecumenatu.* Extat Tomo IV. sub finem Capituli VII. de Baptismo, pag. 375. nunc 380.

DISSERTATIO NONA.

De Baptismo Constantini.

*Ad Traj.
de Baptif.*

TRiplex est circa Constantini Baptismum opinio. Prima docet eum a S. Sylvestro, an. Christi 324. Regno ejusdem Imperatoris 19. inuncte, fuisse baptizatum: ita Baronius, propter Concilii Romani auctoritatem, Eusebio perperam reclamante. Secunda eundem Nicomediae sub vitæ suæ finem, tinctum esse contendit, propter ejusdem Eusebii testimonium, nulli adversum Romano Concilio: ita Æneas Sylvius, Henricus Valesius, Daniel Papebroch, Ant. Pagi, N. Alexander, diff. 23. in Hist. sec. 4. & in speciem timide Gravefoniæ, Tom. 1. Hist. Eccl. malæ mez editionis, Germanæ scilicet, pag. 62. Tertia, ut omnes amice conciliet, Constantinum Romæ semel a Sylvestro, semel Nicomediae, pro Arianorum more, tinctum existimat. Ita Anselmus Havelbergensis (a) Episcopus, Lib. 3. Dialogorum, quos an. 1145. Eugenio III. nuncupavit. Sit

CONCLUSIO I. Constantinus Nicomediae sub vitæ finem baptizatus est. 2
Prob. I. ex Eusebio Cæsariensi, qui Lib. 4. de vita Constantini, cap. 61. & 62. sic loquitur: *Cum extremum vitæ diem sibi imminere sentiret, Constantinus, tempus tandem adesse existimavit, quo totius vitæ delicta expiaret; firmissime credens quæcumque humanitus peccavisset; arcanorum verborum efficacia, & salutari lavacro penitus esse delenda. Hec cum apud se reputasset, genu flexo humi procumbens, veniam a Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in ipso Martyrio, quo in loco manuum impositionem, per quam constituebantur Catecumeni, cum solemnī precatione meruit accipere. Hinc ad suburbana Nicomediae digressus, convocatis Episcopis, sic ad eos verba fecit: Jam tempus est ut salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine, in quo Servator ipse ad exemplum nostrum lavacrum suscepisse memoratur. Sed Deus, qui optime novit quæ nobis utilia sunt, hoc in loco nobis id ipsum exhibere dignatus est. Hec cum dixisset, illi solemnī ritu divinas ceremonias peregerunt; insinctisque ei quæcumque necessaria erant, sacrorum Mysteriorum participem eum fecerunt. Solus igitur ex omnibus, qui unquam fuerunt, Imperatoribus, Constantinus in Christi Martyrio renatus & consummatus est, & divino donatus signaculo, exultavit spiritu.*

Respon-

(a) Havelberga, urbs modicæ inferioris Saxonie, Episcopatu insignita anno 946. suppressa autem a Principibus Lutheranis.

- 3 Respondent Baronius & alii nullam hac in parte habendam esse fidem Eusebio; 1. quia ut Arianus collatum Romæ Constantino Baptismum subituerit, ne si scriberet eum a Sylvestro baptizatum esse, Constantiam ejus filiam desertam tum paternæ fidei, tum in Apostolicam fidem reverentiæ, commonuisse videretur; 2. quia ipse secum pugnat Eusebius: qui enim in allato textu Constantinum nonnisi in extremis Catechumenum facit, non modo alibi passim scribit eum Nicæno Concilio interfuisse, leges edidisse pro Christianis, Ecclesias ædificasse, Gentiles omnimodis ad fidem revocasse, Hæreticos ac Schismaticos spoliasse Basilicis suis; sed & Dominicos dies ac Martyrum Festa celebrasse, & *sacrorum Mysteriorum participem*, Pontificis *atque Hierophantæ*, seu Aeditui, aut Thesaurarii munere functum, & in Paschæ vigiliis cum ceteris Fidelibus pernoctasse. Atqui vir nondum Catechumenus, neque cum aliis in Ecclesia celebrasset vigiliis Paschæ, neque sacrorum Mysteriorum fuisset particeps. Ergo male suiue immemor scripsit Eusebius Constantinum nonnisi in extremis baptizatum fuisse. Hinc v. l. capite 32. Lib. 1. narrat quomodo Constantinus visa in cælo Cruce Catechumenus factus sacras Scripturas legerit. Qui autem jam ab initio Catechumenus factus erat, qua ratione paucis ante mortem diebus Catechumenus evasit?

Lib. 4. c.
22. & 57.

- 4 Verum neutra hæc responsio satisfacit. Non 1. Etsi enim multa siluit Eusebius, quia Arianz factioni nocuissent; non eo tamen usque stolidus fuit, propriæque famæ despector, ut putidam de baptizato Nicomediæ Constantino fabulam, quæ a decem oculatorum qui superant testium milibus, Catholicis præsertim, falsi redargueretur, scribere auderet. Et vero an nesciebat Constantius ubi & a quo pater suus baptizatus esset? Qua igitur ratione eidem fucum facere intendit Eusebius? Stet ergo in præfenti, ut in aliis quæ ad Arianam hæresim non spectant, sua Eusebio fides; cujus Historiam ut præclare contextam laudat Hieronymus, Epist. 65. cujus Libros propter verum, notitiam singularem non esse usquequaque reuendos decernit Gelasius; de quo Pelagius II. Epist. 3. ad Episcopos Iſtriz: *Quid in Historiographis inveniri Eusebio honorabilius potest?*

- 5 Non 2. quia sic intelligi potest Eusebius, ut Imperator non in Basilicis ipsis vigiliis ageret, (neque enim id expresse dicit de Constantino, licet id expressissime dicat de Helena matre ejus) sed in palatio suo preces funderet, dum eas in templis fundebant Fideles. Pernoctat enim cum ceteris qui vigiliis agit, dum agunt ceteri. 2. Quia nihil mirum si Imperator fidei integritate, & mira pietate spectandus, cuique tot nominibus devincta erat Ecclesia, Basilicas ingredi, & in iis preces fundere permisus sit, etsi nondum Catechumenorum albo inscriptus; cum ipsis Gentilibus, dempto Sacrificii tempore, Ecclesias ingredi, quin & concionantem Episcopum audire liceret. Sane iis temporibus habebantur hæretici sicut ethnici, juxta Salvatoris edictum: neque tamen Arianum Valentem ab Ecclesiæ ingressu prohibuit S. Basilius; imo passus est ut dona sua ad Altare offerret, ex Theodoro, Lib. 4. Hist. cap. 18.

- 6 Nec urget quod scribit Eusebius, Lib. 4. cap. 22. Constantinum *sacrorum Mysteriorum participem* fuisse. Neque enim id de sacra Communione intelligendum, sed de fide ac notitia Mysteriorum, qua imbutus est, & ex qua non tam simplicis Christiani quam Pontificis partes adimplevit, ea in Ecclesiæ gratiam præstando, quæ vix præstent Pontifices.

Quod

Quod spectat ad titulum capiti 32. Libri. 1. præfixum, nihil ex eo inferri potest; quia capitulum tituli non ab Eusebio, sed a recentiore quopiam exarati sunt; ut hinc probat Valesius, 1. quod iidem tituli ut plurimum insulsi sunt ac barbari, 2. quod de Eusebio semper in tertia persona loquantur; 3. quod capitulum distinctiones nimis crebræ sint, & adeo ridiculæ, ut unam Imperatoris Epistolam, vel Sanctionem plura in frustra discerpant; quæ res inter legendum nauseam parit. His adde quod tituli non sint iidem in universis Editionibus: quæ enim Coloniz an. 1612. prodit, multo melius habet: *Quomodo Constantinus Christianorum Mysteriis instructus, sacris Literis operam dedit.* Multo melius, inquam, quia nihil in toto illo capite est de Constantini Catecumenatu, sed id solum refertur, quod convocatis Præsulibus, ab iis rationem atque mysterium cælestis sue visionis didicerit. De his adiufusius disserentem Nat. Alexandrum, Dissert. 23.

Aliam difficultatis hujus enodandæ viam iniiit Blanchinius; in notis ad Anastasium Bibliothecarium, ubi multa de S. Sylvestro expendit. Is ergo nec in malam Eusebii fidem insurgit, nec ejus Historiam interpolatam fuisse comminiscitur: Alit id ab eo unum traditum esse credit, nempe quod Constantinus instante morte apud Antiochiam delicta sua pœnitentiæ lavacro diluerit: & Nicomediz salutaris signaculi, id est Confirmationis; quæ apud Patres, maxime Græcos, divini signaculi nomine donatur, Sacramentum receperit. Solutionem hanc repetit atque confirmat ex his Eusebii verbis: *Genuflexo, humi procumbens, veniam a Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in ipso Martyrio; quæ Confessionem ac Sacramentale Pœnitentiam apprimè designant.* Istud autem: *Quo in loco manuum impositionem cum solemnii pœnitentia meruit accipere,* interpretatur de ea manuum impositione, quæ ex Morino, Lib. 8. cap. 8. in conferendo Pœnitentiæ Sacramento adhibebatur: præsertim cum de pietate Constantini præsumi possit, eum quoddam pœnitentiæ publicæ genus imitari voluisse.

Verum solatio hæc cum Eusebii textu vix ac ne vix quidem coherere potest. Is enim hæc refert Constantini verba: *Fam tempus est ut signum illud quod immortalitatem confert, nos quoque percipiamus: tempus est ut salutaris signaculi participes fiamus. Equidem olim statueram id agere in flumine Jordane,* &c. Et infra: *Solus igitur ex omnibus, qui unquam fuerunt, Imperatoribus, Constantinus in Christi Martyrio renatus est,* &c. Atqui hæc Baptismum indicant. De eo enim Sacramento sermo est, quod immortalitatem confert; per quod homo renascitur; quod in Jordane ad exemplum Christi suscipere statuerat pius Imperator. Atqui hi gemini sunt Baptismi characteres, non Confirmationis. Hæc enim vitam immortalem non præstat, sed adauget; non facit renasci, sed renatos supponit; non confertur in Jordane, vel alio quovis flumine, cum materia ejus nihil ad aquam relativi habeat.

Nec obstat id ejusdem Eusebii, L. 6. c. 34. & in Chronico ad a. 1. Olimpiadis 255. *Philippus primus omnium ex Romanis Imperatoribus Christianus fuit.* Cum his enim stat Constantinum solum ex omnibus qui unquam fuerunt Imperatores, in Christi Martyriis renatum esse: quia aliud est nasci simpliciter; aliud palam & in Ecclesia nasci: porro et si de Christianis bene meritis est Philippus, tam secreto Religionem Christi professus est,

ut suam post mortem a Paganis, cum filio suo Deos interrelatus fuerit. Adi Nat. Alexand. in cap. ult. seculi III. num. 10.

- 11 Prob. 2. ex Scriptoribus quotquot de extremis Constantini temporibus locuti sunt. Socrates, L. 1. c. 39. *Constantinus, inquit, quantum & sexagesimum ætatis ingressus annum, in morbum incidit : Cum morbum ingravescere sensisset, lavacrum quidem distulit : Helenopoli autem abscedens : Nicomediam profectus est: illic in suburbano degens, Christianum Baptisma suscepit.* Idem scribunt Sozomenus, Lib. 2. cap. 34. Theodoretus, Lib. 1. cap. 2. & ex ipso Evagrius, Lib. 3. cap. 41.
- 12 Prob. 3. ex ejusdem seculi Patribus. Hieronymus, in Chronico ad an. ultimum Constantini, *Constantinus extremo vitæ suæ tempore baptizatus est, & in Arianum dogma declinavit.* At si quoad postremum istud erravit S. Doctor, necesse non est ut circa primum aberraverit.
S. Ambrosius, in Oratione funebri de Theodosio: *Cui, Constantino, inquit, Baptismatis gratia in ultimis constituto omnia peccata dimisit.*
- 13 Patres omnes Concilii Ariminensis Catholici, in Epist. ad Constantium: *Fuit nobis persuasissimum, inquit, iniquum esse, cum Imperator Constantinus, ab obitu suo dignius omni memoria, hanc fidem omni diligentia conscriptam promulgarit, tum demum ex quo ille baptizatus, ex hominibus in requiem sibi debitam translatus est, aliquid novi in ea fide moliri velle.*
- 14 Reponunt quidem Baronius & qui ei adherent, in Epistola hac, prout refertur a S. Athanasio, Lib. de Synodis Arimini & Seleuciæ, Constantini loco haberi Constantem. Verum hanc quæ in Latina sola Athanasii versione habetur, *Constantis* in locum *Constantini* substitutionem, Interpretis aut Typographi oscitantæ tribuendam esse patet, 1. quia *Constantinum* habent tum Mss. Codices omnes, tum excusi, quos legit & inter se contulit Valesius; idque non modo apud Athanasium, sed & apud Socratem, Sozomenum, Theodoretum, Cassiodorum, qui eandem Epistolam referunt; 2. quia primitivum hujus Epistolæ exemplar, quod, ut monet Athanasius, Latine scriptum est, *Constantinum* habet, non *Constantium*, prout videre est in Hilarii Fragmentis; 3. quia erat quidem cur Constantius moveretur exemplo Constantini patris sui, viri toto orbe celeberrimi; nihil autem erat cur ipse natu major cederet exemplo Constantis fratris sui natu minoris, quem nusquam reveritus erat, imo nec dilexerat.
- 15 Obj. 1. Acta S. Sylvestri tradunt Constantinum ab eodem sancto Pontifice baptizatum esse. Idem docet Concilium Romanum sub Sylvestro habitum an. 324. Atqui Acta hæc gravissimi apud omnes ponderis esse debent. Cum ea ad vindicandam sanctarum imaginum reverentiam citaverit Adrianus I. sum. Pontifex, in Epist. ad Constantinum & Irenem; eaque severus Apocryphorum censor Gelasius a multis Catholicis legi declararet. Ergo.
- 16 R. neg. min. Acta enim quæ putidis mendaciis scatent, nullius omnino momenti esse possunt. Atqui talia sunt Acta Sylvestri. Tradunt enim 1. habitam Romæ an. 315. Synodum, cui cum Episcopis 75. interfuere Sacerdotes Judæi 109. exceptis duodecim quæ ab Isachar Pontifice missi fuerant, ut coram Helena eorum tunc ærenua Proteſtrice & Constantino de Religione disputarent; 2. a S. Sylvestro jejunium Sabbati abrogatum esse; 3. ab eodem sancitum, ut dies prima hebdomadis

Domini.

Dominica diceretur; 4. Sylvestrum in Soraſte monte latitaſſe, ut Conſtantini patritis ſuperſtitionibus adhuc devincti perſecutionem fugeret; 5. Conſtantinum in Baptiſmate naſtum eſſe remedium lepræ, quam ex conſilio Aruſpicum in balneo ex recenti infantium cruore conſecto abluere cogitabat. Atqui hic quot verba, tot mendacia. 1. epim falſum eſt conveniſſe in unum Episcopos cum Judæis Sacerdotibus, iisque a ſummo Sacerdote miſſis: cum poſt excidium Jeruſolymæ nulli creati ſint a Judæis ſummi Sacerdotes, atque apud ipſos exoleverit vel ipſum Pontificis nomen. Neque minus abhorret a vero Helenam tunc temporis ethnicam inter & judaicam ſuperſtitionem fuiſſe ſuſpenſam. 2. Falſum eſt abrogatum fuiſſe a Sylveſtro jejunium Sabbati, quod a ſucceſſoribus ejus perpetua religione ſervatum eſt. 3. Et id egregie falſum, *Dominicæ* nomen, quod in Apocalypſi, cap. i. v. 10. legitur invecum a Sylveſtro fuiſſe. 4. Sed & id falſiſſimum eſt Conſtantinum, qui pluribus antea annis conſecto cœlitus ſigno ad Chriſtianam fidem vocatus fuerat, qui tot in Eccleſiæ gratiam & gloriam leges ſanxerat, qui omnes ad Religionem Chriſti invitabat, licet neminem cogeret; qui tam pie de Chriſto ac Chriſtianis loquebatur, an. 314. contra Chriſtianos perſecutionem mooviſſe. 5. Nec minus fabuloſa eſt Conſtantini lepra, de qua nemo veterum obmutiit; & cujus per Baptiſmum miranda ſanatio indubie a S. Cyrillo, Lib. 7. contra Julianum, objeſta fuiſſet Apoſtata huic exultanter objicienti neminem a lepra per Baptiſmum ulquam mundatum fuiſſe.

Nec Baronio prodeſt, quod ipſe multum urget ad eundem an. 314. n. 17
32. Acta hæc ab Adriano ad Orientis Imperatores ſcribente, fuiſſe citata. Hinc enim tantum ſequitur in his quædam haberi unde Catholicum dogma vindicare queat; non autem ea quantum ad hiſtorica facta juris eſſe indubii. Et vero ex iſdem Actis refert Adrianus ſingulare illud Concilium, quod ex Judæis Chriſtianisque Sacerdotibus coaluit. Atqui tamen Concilium iſtud ipſi etiam Baronio fabuloſum eſt. Unde etiam nihil Baronio prodeſt, vel nobis officiit, quod illa hæc Adriani Epitola in Concilio generali VII. lecta fuerit. Neque enim dum in Conciliis quidpiam legitur in gratiam dogmatis, ſtatim approbatur quicquid in eo eſt ad facta minime revelata pertinens. Alioqui jam non liceat inſiciari Origenem cum demonibus damnatum eſſe; quia damnatio ejus referatur in Prato Spiritualis, vel in quibuſdam Sanctorum Vitis; quibus ex Operibus in eodem VII. Concilio teſtimonia pro ſacrarum imaginum cultu prolata ſunt.

Sed nec obſtat quod Gelafius Acta hæc multis in Eccleſiis legi aſſer- 18
rat, & nihil in ea ferat cenſuræ; tum quia non immerito dubitari poſſit, an quæ ſuperſunt hodie Sylveſtri Acta, eadem ſint quæ non impro-
bavit Gelafius; tum quia ex ea qualicumque ejus approbatione tantum ſequitur in eis Actis nihil eſſe quod legentium fidem labefactare valeat. Ita Pagius ad an. 324. & Nat. Alexander.

Quod ſpectat ad Romanum Concilium, paucis dico cum Hincmaro Re- 19
menſi, P. de Marca, Labbeo, Chr. Lupo, &c. illud in eadem Officina cu-
ſum eſſe, unde ebullierunt Acta Sylveſtri; 1. enim Concilio huic interfuſſe dicitur Conſtantinus, cum Helena matre, quæ & ei ſubſcripſit. Atqui die 30. Maii, quo idem Concilium habitum inſcribitur, Conſtantinus bello Li-
ciano

ciano intentus, in Oriente versatus est ad Octobrem usque. Qui ergo fieri potuit ut exeunte Majo baptizaretur Romæ, Synodo interesset, & famosam illam *donationem* faceret, de qua tanto olim astu disputatum est? Deinde quis feminam præter & contra fixum morem Aëtis Concilii subscripsisse existimet? 2. In prologo Concilii narratur damnatum ibidem esse Photinum. Atqui hujus hæresis diu post emerisit, nec ante Syrmiensem Synodum proscripta est. 3. Huic Concilio adfuisse dicuntur Episcopi 284. *Cives Romani*, Consulibus Constantino III. & Prisco. Atqui nec tot, dominante adhuc idololatria, haberi potuerunt Episcopi, qui cives Romani essent, nec an. 324. Consulem agebat Priscus, sed Crispus; nec qui subscripserunt fictitii illi Episcopi, Episcopatus quisque sui locum præter morem reticuisent; 4 quia qui in ea Synodo editi fuisse perhibentur Canones, eodem in gradu fidem & sensum communem offendunt. Statutum enim 1. Episcopum nonnisi in septuaginta duobus, Sacerdotem vero nonnisi in 42. testibus damnari; contra constantem Ecclesiæ disciplinam, quæ Episcopum ab Episcopis duodecim judicari, Presbyterum autem in ore duorum aut trium testium damnari posse decrevit. 2. Neminem ad Acolythi ordinem esse promovendum nisi Lector fuerit annis triginta; quod insanum est. 3. Majorem a minori accusari non posse, proinde Sacerdotem a laico: *Quæ dicta*, ait Ep. 7. Hincmarus, *quam aversa a sanctis Canonibus, a sacris legibus sint*, nemo est qui non intelligat. Vide Pagium a num. 122. ad 131. & N. Alexandrum.

20 Obj. 2. Acta Liberii, quæ Cresconii Collectioni inserta sunt, Constantinum a Sylvestro baptizatum, & a lepra mundatum commemorant. Idem docent 1. Gregorius Turonens. L. 2. Hist. Franc. c. 31. ubi sic describit Baptismum Clodovæi: *Procedit novus Constantinus ad lavacrum deleturus lepræ veteris morbum*, &c. 2. Nicolaus I. in Epist. ad Michaellem Græcorum Imperatorem, ubi sic: *Consonat huic necessariæ sententiæ S. Sylvestri, & Magni Constantini baptizator*. 3. Anastasius Bibliot. in Chronico, ubi Constantinum Romæ an. Imperii sui 18. baptizatum esse scribit; 4. Nicephorus, Lib. 7. Hist. cap. 33. & 34. ubi hunc Constantini Baptismum vel ex ipsius Baptisterio quod Romæ asservatur, probari dicit; & suscepti ab eo Nicomedix Baptismi historiam velut excogitatum ab Arianis figmentum explodit.

21 R. ad 1. Nicolaum pseudepigraphis Sylvestri. & Romani Concilii Aëtis deceptum fuisse; quæ cum nihil jam apud eruditos fidei mereantur, nullius contra veterum assertionem esse possunt momenti.

22 Ad 2. vel iisdem Aëtis delusum fuisse Gregorium Turonensem, vel de spiritali peccati lepra intelligendum esse: ceterum nihil ab eo dici de tempore & loco Baptismatis Constantini.

23 Ad 3. & 4. plus fidei habendum corvis aut vicinis Scriptoribus, Eusebio, Socrati, &c. quam longe recentioribus Anastasio & Nicephoro. Nec obest Constantini Baptisterium: Quidni enim vel eo translatus sit, vel ejus nomen ferat, quod ipsius magnificentia in aliorum usum extractum fuerit.

24 Obj. 3. Vel ex ipsis Ethnicis Scriptoribus colligi potest Constantinum Romæ baptizatum esse. Narrat enim Zosimus, L. Hist. Constantinum ad Baptismum recurrisse, ut scelus a se perpetratum in Crispi filii, ac Faustæ conju-

conjugis cruenta morte, dilueret; eo quod a Flaminiis accepisset, non esse traditum apud Gentiles lustrationis modum, qui tam fœda piacula possent eluere. Ergo cum Romæ præceperit Constantinus filii & conjugis suæ mortem, necesse est ut illic ablutus fuerit.

R. esse qui cum Evagrio hanc Zosimi narrationem, ut ethnici in Constantinum impie grassantis calumniam respuant. Neque solutio hæc displicet Nat. Alexandro, qui hanc inde confirmat, quod Photius, in Bibliot. Zosimum vocat *piorum Princeipum calumniatorem*. Atque utinam solutio hæc speciem haberet veri: Ast adeo de Crispi & Faustæ misero exitu constat, ut de eo vix dubium superesse possit. Quo de videris Tillemontium, Tom. 4. Hist. Imperatorum, art. 62. de Constantino, pag. 222. Hæc ergo admissa narratione, non propter Zosimi, sed propter aliorum auctoritatem.

R. 2. eadem Crispi an. 326. contigisse; hancque ideo nihil influere in Constantinum Baptismum, quem an. 324. receptum fuisse existimat Baronius. Ita idem Tillemontius, & fusius ex Sozomeno N. Alexander.

R. 3. mendacem in universis facti hujus circumstantiis esse Zosimum. 1. enim falsum est quod ethnica Religio nullas sibi adscriberet lustrationes, quæ hujusmodi cædes eluerent. Quis enim, ait Sozomenus, Lib. 1. c. 5. quis nesciat *Herculem Alcmenæ filium post cædem liberorum, & post necem Iphiti, quem licet amicum atque hospitum inique interfecerat, Cerevis sacris Athenis expiatum fuisse*. 2. Etsi nulla fuisset pro iniquis cædibus expiatio apud Gentiles, erant tamen pro justis instituta. Atqui iusta erat, licet forte præcipitantiore, Crispi & Faustæ mors; Crispus enim & nefariæ in patrem molitionis, & inverecondi adversus Faustæ honorem consilii ab ipsa incusatus erat Faustæ; Faustæ vero calumniam hanc per summum nefas excogitasse detecta est. Ergo culpandus forte Imperator, quod citius conjugii crediderit; sed non veniæ omnis expers judicandus.

Obj. 4. Fingit Eusebius dilatam a Constantino fuisse Baptismi suspensionem, ut is in Jordane tingeretur. Atqui ratio hæc fabulam sapit; 1. quia concipi nequit Imperatorem piissimum, aliunde tamen parricidiis gravatum, & cui sane per vitam ægrotudo multiplex contigit, ob causam adeo levem Baptismi remedium in vitæ finem distulisse; 2. quia si in Jordane baptizari voluisset, commodam in uno ante anno faciendi occasionem nactus esset; cum Episcopi Hierosolymam ex omnibus Orientis partibus ab eo vocati, in Basilicæ dedicationem convenire; & imminens in Persas expeditio eum ad propositi executionem impellebat. Ergo.

R. ad 1. neg. min. & dico dilationem Baptismi nec in se, nec ratione Jordanis, a consuetudine seculo quarto frequentissima, alienam esse. 1. enim quod tunc temporis differri solet a pluribus Baptismi susceptio, seu ut ad Sacramentum istud dispositi magis accederent; seu ne a gratia ex eo parta, dum ebulliebat peccatis idonea juvenus, excideret; seu quia longe severior foret disciplina erga eos qui semel regenerati laberentur, quam erga necdum regeneratos, seu quia confiderent per Baptismum, non modo peccatum omne, sed omnem peccati reatum expunctum iri; patet tum ex Patribus qui moram hanc sapius redarguerunt, ut Basilii ac præsertim Gregorius Nyssenus; tum ex frequentibus exemplis. Sic Valentinianus tandem distulit Baptisma, ut Catecumenus moreretur; sic Constantius, Nestorius præsertim, Ambrosius & August. matura jam ætate baptizati sunt: ultra

progressi Clinici, nisi letalis morbus immineret, Baptisma non suscipiebant. 2. Non minus certum est dilatum a multis fuisse Baptisma, ut exemplo Christi, qui Jordanis aquas sacri sui corporis contactu ratione quadam sanctificavit, in eo fluvio tingeretur. *Usque hodie*, ait Eusebius, in Lib. de locis Hebraicis, quem Latine reddidit Hieronymus, plurimi de fratribus, hoc est de numero credentium, in Jordanem renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur. Idem diu post observatum fuisse constat ex Itinerario Antonini, quo teste piam hanc consuetudinem insigni miraculo probabat Deus: Siquidem, ait, *qua hora Sacerdos in flumen descendens capit benedicere aquam, mox Jordanis cum magno rugitu post se re-vertitur: & stat aqua superior in se usque dum Baptismus perficitur: inferior autem fugit in mare.*

30 Neque Baronio proderit duplex cui innititur conjectura. Non prior; tum quia nusquam ita reus fuit Constantinus, ut fuisse fingitur; tum quia ipsi ejusdem lapsus potuerunt esse ratio differendi Baptismatis: potuit enim timere ne culpas suas non doleret satis, satissime expunxisset, ut toto Sacramenti effectu potiretur.

31 Non posterior: Etsi enim dedicatio Basilicæ Jerosolymitanæ splendida erat recipiendi Baptismi occasio, fieri facile potuit ut distentus mundi torius negotiis Imperator sacram hanc in urbem contendere non potuerit; & de facto totum id tempus mansit Constantinopoli: de quo meditare quæ scribit Pagius ad an. 335. Baronii, sub n. 1. & seq. Præterea nulli contra Veterum omnium fidem valebit hæc disputandi ratio: Commodum erat ut in Enceniis Ecclesiæ Jerosolymitanæ baptizaretur Constantinus. Ergo non fuit anno sequenti baptizatus.

32 Obj. 5. Eusebius, Lib. 3. de vita Constantini, cap. 3. testatur hunc ante Palatii sui vestibulum appendisse tabulam, in qua effigies ejus descripta erat cum Cruce capiti superposita, & dracone telis per medium ventrem confixo sub pedibus, qui in maris imos gurgites projectus esset. Atqui hæc in dæmonem victoria nequaquam competisset Principi necdum baptizato; cum omnem catechumenum dæmoni, ut quadante-nus energumenum, subjacere constet.

33 His addè quod in oratione coram Nicœnis Patribus habita Constantinus se pluries sacro Baptismate initiatum profiteretur; ut videris apud Dalmatianum Cyzicenum.

34 R. ad 1. Constantinæ hujus tabulæ scopum fuisse, ut designaret occultum humanis generis hostem, salutaris illius trophæi, quod capiti ipsius superpositum erat, & ac potentia in exitii barathrum detrusum esse. Id autem quid ad Baptismum Constantini.

35 R. ad 2. Dalmatianum redargui a Gelazio Cyziceno, qui ex ipso Dalmatiani Codice exscripsit Acta Nicœni Concilii. In ea sane quam refert Constantini oratione, ne verbum quidem est de ejus Baptismo.

36 Obj. 6. Si Constantinus imminente exitu in suburbanis Nicomedie baptizatus est, debuit baptizari ab Eusebio Nicomedienfi, quem præsentem adfuisse scribit Theodoretus; idque revera tradunt Hieronym. & Isidor. in Chronico. Atqui id admitti non potest: alioqui enim & ab Ariano Præsule, & in Ariana perfidia initiatus esset, proinde ab Ecclesia alienus migrasset. Id autem quis credat de Principe cujus sanctitatem commendat

Ecclesia, & ejus, ut Sancti, vitam exhibent Bollandistæ, T. 5. Actorum Sanctorum ad diem 21. mensis Maji.

R. 1. neg. maj. Etsi enim *asperiori suo stylo* * scribit Hieronymus, *Constantinum extremo vitæ suæ tempore ab Eusebio Nicomediensi Episcopo baptizatum, in Arianum dogma declinasse*; ei tamen ut in posteriori puncto (nisi forte sensus sit Constantinum in eos visum inclinare, qui ab *omou-* sio, ut novo & rixas pariente abstinere volebant) sic & in priori fides abnegari posse videtur: 1. quia nec Eusebius Cæsariensis, nec alii Scriptores dicunt a quo ille fuerit baptizatus. Mirum autem si rem Partibus suis adeo jucundam reticuisset Eusebius: 2. quia Gelasius Cyzicenus, cujus testimonium refert & approbat Photius, Codic. 88. scribit Constantinum *ab orthodoxo Sacerdote tinctum, non (ut quidam prodiderunt) ab Hæreticorum aliquo*, qualis Photio erat Eusebius Nicomediensis, etsi vivente Constantino sensus suos dissimularet: 3. Quia potuit illas Eusebii juries baptizari Constantinus, seu a Presbytero loci, seu de ejus licentia ab Osio, qui & pium Imperatorem frequens comitabatur, & ei in deliciis erat. Unde ruit unicum Tillemontii fundamentum in Constantino, art. 77.

R. 2. potuisse Constantinum ab Eusebio baptizari, nec tamen ejurare Nicenam Fidem, quia Nicomediensis Episcopus & Nicenæ Definitioni subscriperat; & quod sub Catholicis Principibus facile fingunt Hæretici, Catholicum se simulabat.

CONCLUSIO II. Semel tantum, videlicet in Nicomedia suburbii baptizatus est Constantinus.

Prob. 1. quia contraria Anselmi Havelburgensis conjectatio nullum habet in rebus retro Antiquitate fundamentum; & ipse, ut medii duodecimi seculi Scriptor, serius venit, quam ut ei fidem conciliaret.

2. Quia hæc ejus opinio supponit Constantinum a Sylvestro semel Romæ baptizatum esse: quod ab omni veri specie abhorret, ut fusc mox probatum est.

3. Quia falsum est Arianos temporibus Constantini & Constantii rebaptizasse, cum id iis nec Athanasius, nec Epiphanius, nec demum Patrum ullus ante Augustinum expronaverit; neque eo temeritatis ante Vvandalicæ persecutionis tempus devenerint.

4. Quia verissimile non est Constantinum, qui rebaptizantes Donatistas severe compreserat, novo se Baptismati subjecisse; idve proponere aulos Arianos, qui totam Ecclesiæ fidem se profiteri mentiebantur. Ita ex parte Pagius, num. 15. ad an. 324. Baronii, & melius Nat. Alexander: cui tamen verba hæc quæ despectum sonant: *Baronius cum perdissequis; Baronius & Baroniani*, excidisse dolemus. Lapsus sane est in multis, & labi debuit Baronius, Historiæ Ecclesiasticæ parens & quasi creator; at ei, etiam dum cadit, reverens quadam indulgentia debetur, ut qui *omnibus sua diligentia palmam præripuerit*, teste I. Casaubono, cum aliis ejusdem Sectæ pluribus.

DISSERTATIO DECIMA. De dissidio Stephanum inter & Cyprianum circa Valorem Baptismi ab Hæreticis collati. Extat in Tract. de Sacramentis in genere, a pag. 52. melius extitura in Tractatu de Baptismo; quia dubitant

nonnulli an hujus validitas validitatem seu Confirmationis, seu sacrae Ordinationis adstruat. De quibus suo loco. Unde

DISSERTATIO UNDECIMA. *De Confirmatione ab Hæreticis data.*
Extat Tomo V. a pag. 95. ad pag. 105.

DISSERTATIO DUODECIMA.

De Persona & Sacerdotio Melchisedech.

Ad Traj. de Euch. **N**ihil in Ecclesia frequentius, quam quod Christus sit Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Id ut penitius intelligatur, videndum, 1. quis fuerit Melchisedech ille; 2. qua ratione *assimilatus sit Filio Dei*, uti loquitur Apostolus, Hebr. 7. 3.

1 Circa primum multiplex prodiit opinio. 1. enim Melchisedechiani a Theodoto Trapezita * secundo seculo exorti, asseruerunt Melchisedech esse supernam quandam *virtutem majorem Christo*; ita testantur Epiphanius, Hæ. 55. Theodoretus, Augustinus, &c.

2 2. Hierax, seu Hieracax, vir Ægyptius, a quo Hieracitæ, de quibus Epiphanius, Hæ. 67. Melchisedech pro Spiritu Sancto habuit. Idem docuit anonymus Scriptor, quem Epist. 126. confutavit Hieronymus.

3 3. Origenes, teste Hieronymo, Melchisedech Angelum esse existimavit.

4 4. Eundem Samaritani crediderunt esse Sem filium Noe. Judæi autem eum ut hominem justum venerati sunt, sed spurium credidere, quia patris ac matris ejus nomina incognita sint.

5 5. E Catholicis nonnulli eum habuere pro Filio Dei, qui Abraham sub specie humana se se obtulerit. Exoletam jam dudum opinionem hanc suscitavit Petrus Molinæus Calvinista, & Petrus Cunæus.

6 6. Demum Patres pene omnes, & qui iis adherent catholici Theologi, Melchisedech pro micro homine habent, origine Chanaanæ, suæque Gentis Rege simul & Sacerdote. Sit

CONCLUSIO I. Melchisedech neque fuit cœlestis Virtus major Christo, neque Spiritus Sanctus, neque Angelus humana specie Abrahamo spectabilis; nec demum Filius Dei, assumptus ad tempus carne apparens.

7 Prob. 1. pars; tum quia nulla est Virtus major Christo, qui est Deus de Deo, consubstantialis Patri, &c. tum quia Melchisedech Rex fuit Salem, & Sacerdos Dei Altissimi; cui & decimas omnium *divisit Abraham*. Atqui Virtus cœlestis, eaque, juxta Melchisedechianos, in locis innotatis residens, nec Sacerdos esse potest, nec Rex terrenus, &c. Ergo.

8 Prob. 2. pars, 1. quia Spiritus Sanctus nusquam carnem induisse legitur, sive ut hominibus appareret, sive ut eam sibi uniret hypostatice. 2. Quia ut bene S. Epiphanius, Hæres. 57. Melchisedech non dicitur similis Filio Dei, sed eidem *assimilatus*, quatenus ejus umbra fuit & figura, proinde aliquid ipso minus. Atqui Spiritus Sanctus nulla ratione esset quid minus Filio Dei. Ergo opinio hæc, ait Cornelius a Lapide in cap. 14. Geneseos, v. 18. mera est hæresis.

10 Prob. 3. pars. Melchisedech fuit Rex Salem & Sacerdos Dei summi, Heb. 7. 1. Atqui Angelus neque Rex Salem esse potest, neque Sacerdos Dei; cum

cum omnis Pontifex & Sacerdos ex hominibus assumptus esse debeat, ut pro hominum peccatis dona offerat, Heb. 5. 1.

Prob. 4. pars, 1. quia Moysen legenti, Gen. 14. facile constabit Melchisedech eodem modo Regem fuisse ac Regem Sodomorum, qui, ut & ipse, obviam venit Abraham a cæde Chodorlahomor revertenti. 11

2. Quia Christus est Sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech, Psalm. 104. Sed qui secundum ordinem, seu ritum, alterius est Sacerdos, non est idem cum ipso. Ergo Melchisedech non est idem cum Filio Dei. 12

3. Quia nullum simile est idem cum eo cui est simile. Atqui Melchisedech assimilatus est Filio Dei, Heb. 7. Ergo idem cum eo esse non potest. 13

Obj. contra 2. part. Opinio quam tenuit, & gravibus de causis tenuit Augustinus, admitti debet, nedum inter errores amandari. Atqui opinio nem quæ Melchisedech fuisse Spiritum Sanctum docet, 1. tenuit Augustinus, Lib. Quæst. veteris & novi Testamenti, q. 109. 2. Tenuit gravibus de causis; his potissimum, 1. quod Melchisedech fuit sine patre, sine matre, sine genealogia; quæ de vero homine dici non possunt. 2. Quod Christus dicitur Sacerdos secundum ordinem Melchisedech. Unde necessum est ut in isto fuerit præcipua quædam & archetypa Sacerdotii dignitas, proinde divina. 3. Quod Melchisedech vocatur Rex justitiæ & pacis. Ergo sicut Christus, quia Princeps pacis, est Deus, ita & Melchisedech, quia Rex justitiæ & pacis, Deus est. 4. Quod Melchisedech major erat Abraham, cui benedixit; nam sine ulla contradictione quod minus est, a meliore benedicitur, Heb. 7. v. 7. Atqui eo tempore nemo mortalis fuit major & melior Abraham. 5. Quod Melchisedech dicitur assimilatus Filio Dei: Id autem apprime convenit Spiritui Sancto, quem Græci Patres imaginem Filii vocant. 6. Quod si Melchisedech homo fuit, jam ipse, non Abraham, dici debet Credentium pater: Quandoquidem ut Rex & Sacerdos plebem fidelem sibi subditam habuit ante Abrahamum. Ergo 14

R ad 1. neg. min. & dico nec objectum Librum esse Augustini, prout animadverterunt Lovanienſes; nec solida esse momenta quibus divinitatem Melchisedech adstruere nititur. 15

Quod Liber ille non sit Augustini, patet 1. quia nec ejus in Retractionibus suis meminit Augustinus, nec Possidius in Indice Operum S. Doctoris: 2. (& id ad rem nostram maxime facit) quia Augustinus, Lib. de Hæres. cap. 34. opinionem quæ Melchisedech non hominem fuisse, sed virtutem Dei arbitratur, inter hæreses recenset. 16

Quod autem ex ejusdem Auctoris rationibus nulla veri speciem præferat, non minus perspicuum est. Unde paucis

Ad 1. Melchisedech patris ac matris expertus dicitur, non quod illis caruerit, sed quod nulli sit illoꝝ in divinis Scripturis expressa mentio, contra morem Scripturæ, quæ Judæorum, præsertim Sacerdotum, quos ex Aaron satus esse certo constare oportebat, genealogias accurate recenset. Ita S. Epiphanius, Her. 55. Hieronymus, Epist. 126. & alii. Unde Syrus vertit: Cujus neque pater neque mater scribuntur in generationibus. 17

Ad 2. Christus dicitur Sacerdos secundum ordinem, seu typum, analogiam, similitudinem * Melchisedech; tum quia sacrificium suum in pane & vino * Heb. 7. obtulit in ultima cœna, cujusmodi sacrificium obtulit Melchisedech; tum 18

quia sacrificium ejus æternum esse debet, sicut æternum utcumque est Melchisedechi sacrificium, cujus finem nullibi declarat Scriptura; non autem quia Melchisedech sacrificium divinum & infiniti valoris obtulerit pro omnibus: alioqui *consummatio*, seu perfecta justitia, per facerdotium Melchisedech producta fuisset. Quod si ita erat, ut quid ergo adhuc necessarium fuit, secundum ordinem Melchisedech alium surgere Sacerdotem? Heb. 7. 11.

- 19 Ad 3. Melchisedech dicitur *Rex justitiæ & pacis*, non quia horum bonorum fons esset primarius, sed quia pacem & justitiam diligeret; vel quia Sedec & Salem non appellativa, sed propria sint nomina, quæ justitiam & pacem significant. Neque Christus eo uno Deus probaretur, quod dicatur princeps pacis; sicut nec Moyses, quia Deus Pharaonis vocatus sit.

- 20 Ad 4. Melchisedech, si non sanctitate, cujus judicium penes Deum sit, sed sacerdotii & officio Abrahamum superavit: sacerdotio, quia publica sacerdotii munia apud gentem suam totam exercebat; cum Abraham, vir privatus, suæ duntaxat familiæ Sacerdos esset: officio autem, quia in hac præsertim circumstantia gerebat vices Christi in Abrahamo totam Hebræorum nationem benedicientis. Sic qui Papam consecrat Ostiensis Episcopus, eo major est, quatenus personam Christi, primi consecratoris, sustinet.

- 21 Ad 5. Melchisedech dicitur *assimilatus Filio Dei*, non quasi ejusdem cum ipso sit substantiæ; id enim neque dicit neque tantillum subinsinuat Scriptura, sed quatenus hinc quidem est *sine patre & matre*, inde vero manere videtur Sacerdos in æternum; quia nullibi mentio fit exitus seu ejus sacerdotii, seu personæ. Christus enim nec patrem habet in terris, nec in celis matrem, & sic est sine patre & matre: Aliunde vero Sacerdotium gerit, quod sine fine futurum est.

- 22 Ad 6. Is Credentium pater jure nuncupatur, cui factæ sunt repromissiones auctoris & consummatoris fidei, & ad cujus normam crediderunt, quotquot ante Christum in venturum Messiam crediderunt. Talis porro fuit Abraham solus, non Melchisedech, cujus nulla in veteri Scriptura mentio est, nisi semel & cursim, Genes. 14. & in Psalm. 109. cum ubique celebretur fides & caritas Abraham. De his adi Schlegellum ad calcem Tomi III. Criticor. sacr. Nat. Alexandrum, dissert. 3. ad tertiam ætatem mundi, & 19. in hist. Eccl. secul. II. Corn. a Lapide in Genes. & Pauli Epist. ad Hebræos, cap. 7.

CONCLUSIO II. Melchisedech merus fuit homo, at non Sem, filius Noe; sed aliquis Rex Salem, idemque simul veri Dei Sacerdos.

- 23 Prob. 1. pars, tum ex dictis, quæ a Melchisedech aliam quam hominis meri conditionem excludunt; tum ex rationibus Hieronymi: sic ille, Epist. 26. ad Evagrium. *Revolvi Veterum Libros, ut viderem quid singuli dicerent; & tibi quasi de consilio multorum responderem. Veri me ad Hippolytum, Irenæum, Eusebium Cæsariensem, &c. & deprehendi horum omnium opiniones diversis argumentationibus ac divectulis ad unum compitum pervenisse, ut dicerent Melchisedech hominem fuisse Chananæum, Regem urbis Hierosolymitanæ, quæ postea Jebus ad extremum Jerusalem appellata sit; nec mirum esse si Sacerdos Dei Altissimi describatur; absque Circumcisione & legalibus ceremoniis,*

nis, & genere Aarón; cum Abel quoque, & Enoch, & Noe placuerint Deo, & victimas obtulerint, & in Job Volumine legerimus quod ipse & oblator munus fuerit, & Sacerdos, & quotidie pro filiis suis hostias immolavit, &c.

His autem consentit S. Doctor, nisi quod credit, Salem, non ut Josephus & omnes nostri arbitrantur, esse Hierusalem: sed oppidum juxta Scythopolim; quod, inquit, usque hodie appellatur Salem, & ostenditur ibi palatium Melchisedech, ex magnitudine ruinarum veteris operis ostendens magnificentiam. Subdit Salem esse locum nomine Salim, juxta quem erat Joannes baptizans, Joan. 3. v. 23. 24

Hæc tamen, quod obiter dictum sit, S. Doctoris conjectura quod Salem, non probatur omnibus; 1. quia, ipso fatente, plerisque Patribus eadem est Salem, quæ Jerosolyma; 2. quia eadem est Hebræorum traditio, ita ut Josephus, Lib. 7. Belli, cap. 18. Jerusalem a Melchisedech conditam esse scribat; 3. quia errore vulgi, prout sæpius, fieri potuit ut palatium quod commemorat Hieronymus, Melchisedechi fuisse diceretur; cui forte rumori, ad augendam loci celebritatem, fauerunt Jeroboam & ejus successores; 4. Quia Scriptura, cum Genes. 33. 18. Salem urbem Sichimorum recenset, satis indicat urbem fuisse aliam, quæ Salem vocaretur; ut cum Bethleem Judæ & Cana Galilææ dicit, alias extra Judæam & Galilæam urbes cognomines indicat. 5. demum, quia difficile est ut insignes manerent palatii Melchisedechiani ruinæ; cum Abimelech, Judic. 9. 43. Sichem, quæ Hieronymo est Salem, sic subverterit, ut sal in ea dispergeret. 25

Prob. 2. pars, 1. quia Melchisedech ab Apostolo dicitur sine patre, sine matre, sine genealogia, neque initium dierum, neque vitæ finem habens. Atqui hæc non quadrant in Sem, cujus parentes, nativitas, obitus, posterius in Scriptura traduntur. 26

2. Quia ex eodem Apostolo generatio Melchisedech non annumeratur in Levitis, imo eis adeo est extranea, ut universa Abraham progenies in ejusdem lumbis existens, eidem Melchisedech decimas solverit. Atqui nec Levitis omnino extraneus foret filius Sem, & nepos Noe, nec tota Abraham soboles ei pendisset decimas; nam pendisset quidem ex parte Abrahami, sed receperet ex parte Sem. 27

3. Quia terra Chanaan obtigit filiis Cham: non est autem verisimile Sem in alterius fines irrepsisse. De his adi Nat. Alexandrum citata dis. 3. 28

Prob. 3. pars ex disertis Geneleos & Pauli textibus, qui Melchisedech & in Salem regnasse, & Dei Altissimi Sacerdotem fuisse docent. 29

Obijciunt 1. Molinæus & Cunaus, nullum sub Abraham tempus fuisse Sacerdotem in Chanaanæ terra; alioqui enim eo confisisset Abraham, ibique filio suo conjugem & uxori sepulcrum inquisisset, non apud Infideles. Ergo nomina Melchisedech & Salem non sunt propria Regis alicujus, sed appellativa, & solum Christum justitiæ ac pacis Regis designantia. 30

R. ad 1. neg. ant. ut adversum sacro Textui, cujus auctoritas nulla humana conjectatione elidi potest. Potuit utique Abraham alio quam Salem confugere multis de causis quæ ad nos minime devenerint; puta quia id permiserit Deus, ut magnalia sua enarraret in terra infidelis, & faceret scire incolas ejus, quis non est alius Deus omnipotens prætor eum, (Tob. 13.) vel quia territorium Salem angustius foret, quam ut pascendis numero- 31

sis Abrahæ gregibus sufficeret; vel quia vir peregrinus ante eum Aner, Eskol & Mamre, fœdus inierit, quam pietatem Melchisedechi cognosceret. Potuit etiam in Mesopotamia uxorem filio suo quærere, ne patriam cognationem despiciere videretur, aut quia futurum speraret ut Isaac uxorem suam ad veri Dei cultum adduceret.

Nec obest quod Hierosolyma tempore Judicum urbs Ethnica foret. Facile est enim & proclive ut quas urbes veri Dei obsequio nancipant Principes religiosi, eas ad idololatriam, qui erat horum temporum morbus, detorqueant mali Principes. Quanquam nec certo nobis obijci potest Hierosolymæ Ethnicismus, quia cum Hieronymo licitum est credere Melchisedech, non Hierosolymorum, sed Salem, urbis Sichimitæ, Regem fuisse.

- 33 Obj. 2. Melchisedech ille de quo Scriptura, fuit *Sacerdos in æternum*, Sacerdos *sine patre & matre*, Sacerdos *neque initium dierum*, *neque finem vite habens*. Atqui soli Christo convenit Sacerdotium æternum, soli non habere patrem in terris, &c.

- 34 R. dist. maj. Fuit Sacerdos in æternum, vel quoad modum apparendi, vel quia fuit Sacerdotii æterni typus, C. Sacerdos in æternum in rei veritate, & ratione sui, N. Itaque, ait Epiphanius, Hæres. 55, n. 4: quia sanctus ille Melchisedech nullum post se successorem habuit, nec ei Sacerdotium est abrogatum, ideo magno quodam ac spiritali sensu typus est Sacerdotii illius quod Christus in æternum exercet. Sed non ideo censeretur debet ratione sui & personaliter Sacerdos æternus: imo neque Christus; si ut Molinæo placet, is fuerit qui apparuit Abrahæ, posset alio sensu quam Melchisedech dici Sacerdos in æternum. Non enim est Sacerdos in æternum, qui æternus est, sed qui in æternum ejusdem Sacerdotii munia exercet. Porro Christus & semel tantum Sacerdotis munia obisset tempore Abrahæ, & nusquam idem quod tunc obtulit sacrificium iterasset. Ergo nec eo quem Adversarii indicare volunt, sensu dici posset Sacerdos in æternum. De aliis objectionis partibus dictum est Concl. r.

- 35 Obj. 3. Apostolus, Heb. 5. 11. stupet ad dignitatem illius, de quo verba facturus est, Melchisedechi. *De quo*, inquit, *nobis grandis sermo & ininterpretabilis*. Atqui non esset quod adeo stuperet Apostolus ad tertium usque cælum raptus, si de puro homine, mero Christi typo, dicturus esset.

- 36 R. neg. maj. Non enim stupet Apostolus præcise ad dignitatem Melchisedech, sed ad analogiam inter sacerdotium ejus & sacerdotium Christi; neque hunc simpliciter ininterpretabilem vocat, sed relative ad Hebræos necdum fideles, qui *imbecilles facti erant ad audiendum*. Sane tanta est hujus Epistolæ sublimitas, tantam ubique præfert Mosaici Sacerdotii cognitionem, ut eam hodieque mirentur Judæi.

- 37 Obj. 4. Apostolus, Heb. 7. v. 8. sic habet: *Et hic quidem*, id est, in Judaismo, *decimas morientes homines*, Levitæ scilicet, *accipiunt*. *Ibi autem*, id est in historia & facto Melchisedech, *contestatur Scriptura quia vivit idem Melchisedech*, qui ab Abrahamo decimas accepit; *contestatur*, inquam, non modo quia mortem ejus silet, sed quia eum per os Davidis asserit esse Sacerdotem in æternum. Unde sic: Eo loci opponitur conditio Melchisedech conditioni Levitarum, in eo quod *homines sint & morientes*; ille vero in æternum vivat. Atqui in æternum vivere, & eatenus iis qui moriuntur opponi, solius Christi est. Ergo Melchisedech ille non alius a Christo esse potuit.

Con-

Confirm. ex versib. 15. & 16. ubi sic Apostolus: *Et amplius adhuc manifestum est, si se undum similitudinem Melchisedech exurgat alius Sacerdos, qui non secundum legem mandati carnalis factus est, sed secundum virtutem vite insolubilis*: ubi quæ Levitis negatur *virtus vite insolubilis*; asseritur Melchisedecho.

R. dicit. maj. ut pluries: Opponitur in eo quod Levitæ moriantur, Melchisedech autem vivat, ratione sacerdotii quod & exercuit ipse, & a Christo exercendum præsentavit, C. In eo quod vivat quantum ad personam, & quatenus homo vitam habeat indissolubilem, N. Vivit itaque Melchisedech ut Sacerdos, tum quia vivere censetur is cujus mortem silet Scriptura, & cui nulli proferuntur in sacerdotio successores; tum quia sacerdotium ejus in pane & vino hodieque in Ecclesia Christi utcumque subsistit. At nihil est cur secundum personam vivere dicatur, cum Apostoli verba figurate & typice intelligi oporteat: Neque enim vel de ipso Christo ad litteram dici possit, eum ut Sacerdotem esse sine patre & matre; est enim Christus Sacerdos ut Deus Homo. Atqui ut Deus patrem habet, & matrem ut homo. Ergo Apostoli verba singula non ad litteram urgeri debent; sed typico sensu intelligi. Hinc patet responsio ad confirmationem.

Obj. 5. Apostolus sacerdotium Melchisedech sacerdotio Levitico præfert, quatenus per illud *consummatio*, seu perfecta justitia induci non potuit, ibid. v. 11. Atqui si Melchisedech homo fuit mortalis, nihil habuit sacerdotium ejus unde præferretur Levitico, quod Deus ipse per Moysen constituerat. Equis credat Chanaanos inter, gentem pene maledictam, perfectiorem viguisse Dei cultum, quam apud gentem Deo dilectam?

R. neg. maj. Non enim præfert Apostolus sacerdotium ipsius Melchisedech sacerdotio Levitico, sed præfert sacerdotio Levitico sacerdotium Sacerdotis alterius, quem *secundum ordinem Melchisedech fingere necessarium fuit*; quia supplenda erat sacerdotii Levitici infirmitas. Aliud est autem Levitico sacerdotio præferre sacerdotium Christi, aliud eidem præferre simplex Melchisedechi sacerdotium. Quanquam & eo Leviticis Sacerdotibus præferri potuit Melchisedech, quod iis superior fuerit, quando & eos in persona Abraham benedixit, & ab iis *in lumbis* Abraham existentibus decimas recepit, uti subtiliter & profunde disserit Apostolus, ibid. versib. 9. & 10. Ceterum nihil est dubii quin & sacerdotium Melchisedech a Deo Altissimo, cujus is Pontifex erat, ordinatum fuerit.

CONCLUSIO III. Melchisedech quantum ad personam & Sacerdotium multiplici ratione assimilatus est Filio Dei.

Prob. quia Melchisedech assimilatus est Christo, 1. in nomine & nominis atymo; Melchisedech enim idem est quod Rex justitiæ, seu justissimus. Atqui justissimum esse convenit Christo, qui quæ Deus & homo omnia disponit in judicio, & orbem judicaturus est in æquitate.

2. In officio & statu: Melchisedech enim fuit Rex Salem, id est pacis. Atqui & id Christo egregie competit Regi pacifico, qui Deum inter & homines pacem & concordiam sanxit; quique in Salem, seu Jerusalem terrestri, regnavit a ligno, in cœlesti, ubi est pax verissima, æternum regnaturus.

3. In generatione: Ut enim Melchisedech inducitur, ita Christus est sine Patre in terris, & sine matre in cœlis. Addit in Epist. ad Philipp. pseu.

pseudo-Ignatius Melchisedech semper virginem mansisse; sic autem virgo, sed & virginum sponsus est Christus.

45 4. In duratione: Quemadmodum enim Melchisedech proponitur neque initium, neque finem vitæ habens; ita Christus secundum divinitatem omni prorsus ipitio & fine temporis caret.

46 5. In Sacerdotio: Sicut enim Melchisedech regiam dignitatem Pontificatui conjunxit, ita & Christus Rex & Legifer noster, Sicut Melchisedech non est consecratus terrestri oleo, ut fuit Aaron; ita nec Christus. Sicut Melchisedech speciali ratione Gentilium Sacerdos fuit, etiam concomitanter Hebræorum, quandoquidem pro Abraham, Hebraicæ gentis parente, sacrificium obtulit; ita & Christus, ad quem deficientibus Judæis congregatæ sunt Gentes.

47 6. In Sacerdotii perpetuitate: Sicut enim Melchisedech inducitur ut primus sui generis Sacerdos, idemque ultimus; nec enim legitur quis vices ipsius excepisse; sic & Christus habet novum & æternum Sacerdotium; tum quia nullus ei succedit, tum quia passionis sacrificium pro nobis continuo offertur in cælis; tum & propriissime, quia idem sacrificium per Sacerdotes suos offert & offeret in æternum, id est, usque ad finem mundi. (Sic namque vox æternum sumitur, Levit. 25. 46. Exodi 15. 18. & alibi passim) *Propriissime*, inquam, si enim sacrificium Christi, quia a Christo in cælis perpetuo commemoratur, æternum dici debet, natiuitas ejus, tentationes, ærumnæ, sitis, fames, aliaque id genus dicerentur æterna, quia ea Christus in æternum Patri offert & commemorat.

48 7. Maxime & perfectissime in hostia; quia Melchisedech panem & vinum obtulit, sicut obtulit & offert Christus in Eucharistia. Sed de his repetere quæ dixi Tom. V. ubi de Sacrificio, cap. 2. vel ad Nat. Alexand. cit. disert. 3. in vetus Testamentum. Nos pauca hæc ex Cornelio Lapide in cap. 7. Epist. ad Hebræos.

DISSERTATIO XIII. *De Speciebus Eucharisticis.* Extat Tom. V. pag. 300.

DISSERTATIO XIV. *De Diebus & Festis Judæorum.* Extat ibid. p. 341.

DISSERTATIO XV. *De Supremo Christi Paschate.* Extat ibid. p. 353.

DISSERTATIO XVI. XVII. XVIII. *De Pœnitentia Samson, Heli & Salomonis.* Extant Tom. VI. Parte I. pag. 23. 26. & 29.

DISSERTATIO XIX. *De veteri Ecclesiæ Disciplina circa negatam vel concessam certis peccatoribus, tam sanis quam infirmis, absolutionem.* Extat Tom. VI. Parte I. pag. 461.

DISSERTATIO XX. *De Disciplina Ecclesiæ antiquæ circa Pœnitentiam.* Extat eodem Tom. VI. pag. 560.

DISSERTATIO XXI. *De divinis utriusque Machabeorum Libri auctoritate.* Extat in Tract. de Purgatorio, Tom. VI. Parte II. pag. 305.

DISSERTATIO XXII. *De Apparitione Samuelis.* Extat in eodem Tract. & Tom. pag. 337.

DISSERTATIO XXIII. *De Prædicatione Christi in Inferis.* Extat ibid. pag. 343.

DISSERTATIO XXIV. *De Canonica S. Jacobi Epistola.* Extat eodem Tom. VI. Parte II. pag. 549.

TABULA CRONOLOGICA

Hæreticorum & errorum qui prioribus Ecclesiæ seculis grassati sunt.

ANTE CHRISTUM.

SAMARITÆ, seu SAMARITANI, solos quinque Moyſis Libros, ſen Pentateuchum admittebant; ceteros omnes reſpuebant. Erat, ut fieri ſolet, errori ſchiliſina conjunctum. Samaritæ enim contra prohibitionem Legis, Deuteron. 14. 24. in monte Garizim, urbi Sichem imminente, non privatos tantum, quod ſemper ubique licuit, ſed & publicos, per ſacrificia ſcilicet & alias ceremonias, religionis ritus exercebant, a tempore Manaſſis, fratris Jaddi Pontificis, qui Alexandrum Magnum Judæis inſenſum placavit, an. circiter mundi 3672. ante Chriſtum 328.

PHARISÆI, ſic dicti, quia ab aliis ſe quaſi juſtiores ac peritiores ſepararent (*Paraſch* enim unde eorum nomen, inter alia *diviſionem* ſignificat) in multis, non quidem ab initio, ſed temporum lapſu errare. 1. enim docebant omnia fato evenire: forte quia aſtronomiæ deditiſſimi, majorem quam par ſit planetis & ſideribus efficaciam tribuerent: ita S. Epiphanius, Hær. 16. 2. animas, non quidem malorum (teſte Joſepho) ſed juſtorum, de corporibus in corpora migrare opinabantur. Hinc natus ille Judæorum error, quod alii Chriſtum dicerent eſſe Eliam, alii Jeremiam, alii unum e Prophetis: 3. nec de pietate filiorum erga parentes, nec de religione juramenti bene ſentiebant; 4. nimis urgebant traditiones, & quidem aliquando malas, ſæpe inutiles Seniorum. 5. Nec Joannis Baptiſmum, nec Chriſti dignitatem agnoſcebant. Hinc illud Chriſti *Cavete a fermento*, id eſt a doctrina Pharifeorum. Neque tamen ii erant omnium errores, ut conſtat de Nicodem, Gamaliel, & Paulo, qui Act. 22. 3. ait ſe ſecus pedes Gamaliel eruditum fuiſſe juxta veritatem paternæ legis. Errores ceterorum nec approbat, nec excludit iſtud Chriſti, Matth. 23. v. 2. & 3. *Super Cathedram Moyſi ſederunt Scribæ & Pharifæi. Omnia ergo quæcumque dixerint vobis ſervate & facite.* Senſus enim eſt, vel, *Facite omnia, quæ Libros Moyſis prælegendo, dixerint vobis.* Vel, *Facite quæcumque dixerint vobis in cathedra, id eſt publica auctoritate:* neque enim a Synagoga acceptabantur ut doctrinæ ac fidei capita, quæcumque a privatis, etiam multis, tenebantur; cum plures veriſimiliter Sadducæi forent quam Pharifæi: vel demum: *Facite omnia quæ dixerint vobis Legi minime contraria;* quo ſenſu dubio procul reſtringenda Pauli hæc, Coloff. 3. *Filii, obedite parentibus per omnia.* Servi, obedite per omnia dominis carnalibus: Quanquam & fieri potuit, Deo ita providente, ut nuſquam e cathedra Moyſis errores ſuos docerent Pharifæi, ſicut nec ſuos Sadducæi: quod ultimum videtur indubium. Sectæ Pharifaicæ origo, juxta Serarium, Lib. 2. Thiræreſii, præceſſit Chriſti nativitatem annis 130. (& eo pluribus, juxta Becanum, Analog. cap. 11.)

SADDUCÆI, ſic dicti vel a Sadoc, juxta Philaſtrium, & Rabinos plures, vel a Zaddic, ſeu Tſedek, Antigni Pharifæi diſcipulo, juxta Epiphanium, Hær. 14. & Hieronymum, in cap. 22. Matth. non uno errore infecti erant; 1. enim ſolos Moyſis Libros admittebant, teſtibus Hieronymo, ibid. & Terulliano, Lib. de præſcript. 2. nulla n admittebant Traditionem, vel Scripturæ interpretationem, a Prophetis, vel Doctoribus exortam; unde e

dzis

daus alii *Rabbinistæ* dicuntur, qui Traditiones Rabbīnorum acceptant, alii *Caraitæ*, qui eas respuunt; 3. dicebant non esse resurrectionem, neque Angelum, neque Spiritum, Matth. 22. & Act. 23. hinc facile iurgia Sadducæos inter & Phariseos. Neutri autem bene conveniebant cum Essenis (seu Essæis, qui pietatem colebant accuratissime; & Christi fidem plures amplexi sunt. Verum hæc ad Synagoga spectant: nunc de hæresibus in Ecclesia exortis. Horum duplicem proponimus chronologiam, priorem Lengletii Dufresnoy, in Tabulis chronologicis, quæ etiam nevis non carent, suam habent æstimationem; posteriorem Anonymi, qui chronologicam Ecclesiasticæ Historiæ epitomen texuit. Neutra plane consentit, quod in rebus ab ævo nostro tantopere diffitis nemini mirum continget.

S E C U L U M P R I M U M.

I.	anno	II.	anno
Simon Magus,	38.	Simon Magus,	41.
Ebion,	45.	Cerinthus,	51.
Cerinthus,	45.	Hymeneus,	64.
Osseni,	50.	Philetus,	64.
Himeneus,	50.	Nicolaitæ,	65.
Philetus,	55.	Ebion,	72.
Nicolaus,	66.	Menander,	74.
Menander,	74.	Nazaræi,	82.

SIMON Magus, Gittis, Samaritæ vicu oriundus, cum a S. Petro dure vapulasset, quia miraculorum donum pecunia comparari posse crediderat, a fide apostata, præstigiis & arte magica, quam profunde norat, plures seduxit, ita ut ei ad Tiberim duos inter pontes erecta sit Romæ statua cum hac inscriptione: *Simoni Deo sancto*; prout testantur Iustinus, Apolog. 2. Tertullianus, Apolog. c. 13. & alii Patres, a quibus male recedunt Rigaltius, Valesius, &c. Hunc, cum Neroni volatum in æra promississet, & opedæmonum exequeretur, S. Petrus susa ad Deum oratione, in terram retraxit præcipientem; quo casu fractus crura, & alio translatus, dolore & pudore suffusus & summa domo se eiecit, ut testantur Arnobius, Lib. 2. adversus gentes Eusebius, L. 2. Hist. Eccles. c. 12. Epiphanius, hæ. 21. & alii plures. Simonis mortem consignant nonnulli sub Claudio; multo plures sub Nerone, circa an. 65.

Docuit nefandus homo, omnium ferme hæreseon parens, i. semetipsum in monte Sinai Legem Moysi in Patris persona dedisse Judæis; tempore Tiberii in Filii persona putative apparuisse; postea se in linguis igneis Spirituum sanctum super Apostolos venisse: August. de hæres. c. 1. qui nonnihil dissentit ab Irenæo, Lib. 2. adv. hæ. c. 10. 2. Helenam (erat hæc quæstuararia meretrix quam Simon circumducebat) primam esse mentis suæ conceptionem, per quam Angelorum creationem animo conceperat, Irenæus, loco cit. Epiphanius, hæ. 21. & fusc, Lib. de anima, c. 34. Tertullianus, 3. Legem non a Deo, sed a sinistra quadam Intelligentia latam; ita Epiphanius: Quod tamen cum relatis supra Augustini verbis male coheret, bene autem cum Irenæo conciliari potest. Ut ut est, idipsum deinceps tenuerunt Marcionitæ & Manichæi. 4. Prophetas non a bono Deo, sed

a variis Intelligentiis afflatus esse; & omnes qui veteri Testamento fidem haberent, mortem incurrere: ita idem Epiphanius. 5. Iis omnibus qui in ipsum atque ejus Helenam sperarent, nec Legis præcepta curanda esse; nec minas illius pertimescendas; sed his liberam esse quidquid facere vellet operandi facultatem: ita S. Irenæus ac Theodoretus. 6. Per gratiam ipsius salvari homines, non per justa quæ facerent opera; & sic prælusit errori Calvinianorum, qui fidem sine operibus ad salutem sufficere commenti sunt. 7. Nullam fore carnis resurrectionem: ita S. Augustinus. 8. Ad salutem necessaria esse obscœna, quæ ipse docebat, promiscuæ viros inter & feminas libidinis mysteria; 9. summo parenti offerenda esse sacrificia per Angelos (quibus barbara quædam nomina impertiebatur) non quod Angelos, quorum se conditorem blasphemabat, minime aspernaretur, sed quia eos execrandis quos docebat ritibus placari vellet, ne animas e corporibus evolantes pro jure suo retinerent. 10. Docuit indifferentem rem esse idololatriam, teste Origene, L. 6. contra Celsum; unde & suos Christum, quem putatitium admittebat, in persecutionis actu negare docuit. 11. Inventor fuit Æonum, qui a Valentinianis postmodum adeo celebrati fuere. Hos inter Æones, quos ad minus octo admisit, Verbum quinto tantum loco collocabat; unde & primus Arianismi, prout & multarum hæreseon, parens fuit. Vide Nat. Alexandrum, seculo I. c. 11. & D. Hermant, Hist. hæres. Tom. 4. v. *Simonien*, Tillemont, Tom. 2. p. 38. Secta hæc, licet jam circa medium secundi seculi multum imminuta, nondum tamen initio seculi IV. plane extincta erat. Utinam in Beneficiorum nundinatione, quæ a Simone denominationem habet, nostro saltem ævo extincta foret. A Simonianis orti sunt Cleobani, Dositheani, Eutiquetæ, &c. De quibus adi Theodoretum, Lib. 5. hæretic. fab. cap. 9.

MENANDER, Simonis discipulus, & ipse Samaritanus, iisdemque deditus præstigiis, seque præceptore suo majorem prædicans, ceteris quos tenebat magistri sui erroribus, istos adjunxit; 1. Se ad omnium salutem cælitus esse demissum; 2. neminem, nisi baptismate suo tinctus esset, subtrahi posse damnationi Angelorum hujus mundi conditorum; 3. eos qui lavacri sui participes essent, nec morti, nec senio obnoxios fore. Prodiit Menander sub Tito, vel forte circa an. Christi 74. & Antiochiæ potissimum grassatus est. Contra eum scripsere Irenæus, L. 2. c. 21. Justinus, Apolog. 2. Tertullianus, Lib. de præscript. c. 46. &c. A Menandro nati sunt non modo Basilides & Saturninus, sed & impia Gnosticorum propago; de quibus sub seculo secundo dicendum erit.

NICOLAÏTÆ eodem seculo exorti sunt. Hi 1. promiscuos mulierum amplexus, & alia magis obscœna docebant & peragebant; 2. Idololotrytorum confessionem habebant pro re indifferenti; 3. ineptissimas de origine mundi fabulas venditabant. Sed & Ænones suos habebant; de quibus & aliis vide Tillemontium, Tom. 2. pag. 45. N. Alexandr. Hermant, ibid. &c. Hæc S. Joannis verba, Apoc. 2. *Scio quia odisti facta Nicolaitarum, quæ & ego odi*, fidem faciunt & Nicolaitas ante finem primi seculi innotuisse; & eos Ephesti præcipue magis grassatos, & in moribus potissimum errasse.

An Nicolaus, unus e primis septem Diaconis, pessimæ hujus Sectæ parens extiterit, ambigunt eruditi. Negant multo plures, quos sequitur Nat. Alexander, in secundum 1. dissert. 9.

CERINTHUS, quem Apostolis Jerosolymæ & Antiochiæ frequenter restitisse scribunt Antiqui, quique, juxta Epiphanium, hæc. 28. Jerosolymitano Concilio occasione dedit, eo quia ardentius circumcisionem & alias Mosaicæ Legis sanctiones observandas esse contenderet, præter errorem hunc in quo perstitit obstinatus, docuit 1. mundi opificium non Deo, sed separatis quibusdam potestatibus tribuendum esse; 2. Jesum merum esse hominem ex Maria & Josepho genitum, in quem jam adultum ad Jordanis oram sub specie columbæ descenderit Christus, qui & Jesu dedit potestatem portenta perpetrandi, & ab eo post passionem ad cælos unde illapsus erat, redierit. Hinc duplex in Christo persona per aliquod tempus, humana Jesu, divina Christi: quod systema deinceps concinnavit Nestorius. 3. Post resurrectionem humanæ carnis homines cum Christo, terrestre regnum habituros; per annos mille Jerosolymis voluptati & nuptiarum festis servituros.

Cerinthiani, quibus & nomen Merinthianis, Evangelium a Matthæo conscriptum, qua parte Christi genealogiam refert, lubenter amplectebantur; at in aliis quibusdam rejiciebant, ut Acta Apostolorum, & Pauli Epistolæ; quia is docet Christum nihil iis profuturum, qui circumcissionis necessitatem admitterent. Baptizabant in nomine suo eos qui sine Baptismo decessissent, ne signaculo isto destituti, subicerentur dominationi Potestatis illius quæ mundum condidit. Martyres afficiebant contumeliis, & Judam proditorem honore singulari venerabantur, teste Philastro: Ceterum contradictoria multa loquebantur Cerinthiani; cum volebant observari Legem, quam tamen, sicut nec mundum, a Deo esse credebant.

De tempore quo vixit Cerinthus non omnino constat. Hunc Apostolis coævum fuisse farentur plerique. Alii tamen errorum ejus disseminationem referunt ad Domitiani tempus; post an. 80. Prima opinio ut a pluribus tradita, verisimilior apparet. De utraque adeatur Tillemontius, Tom. 2. p. 61. &c. Notum illud quod ex Ireneo refert Eusebius; L. 3. Hist. c. 22. S. Joannem (qui in Asiam Cerinthi debellandi causa circa an. 66. se contulerat) cum ad balnea lotum venisset, conspecto qui tum eodem accesserat Cerintho, illinc statim se proripuisse, dicendo: *Fugiamus extemplo, ne balneum in quo Cerinthus veritatis hostis moratur, subito concidens nos opprimat.*

EBIONIS eadem ferme dogmata fuerunt quæ Cerinthi; hæc nempe 1. Christum non esse Deum, sed purum hominem; sive is ex Josepho via solita conceptus esset, ut voluerunt ex Ebionitis nonnulli; sive ex Maria, Spiritu sancto operante foret, ut alii melius senserunt: 2. Christum & diabolum a Deo constitutos esse principes, istum seculi præsentis, illum futuri; 3. Mosaicæ Legis ritus cum Evangelicis, Sabbatum cum Dominicæ servari debere, &c. Errores suos non in Asia solum, sed & Romæ predicavit Ebion. Nemini qui veteres legerit dubium est quin S. Joannes suum adversus Cerinthum & Ebionem scripserit Evangelium circa an. 97. at antea jam innotuerat miser ille Cerinthi discipulus: unde sinecundum errores suos spargere cæperit Ebion circa an. 66. ut credit Epiphanius; vix fieri potuit quin eos circa an. 80. evomuerit. Non omittendum Ebionitis Mytheria sua in azymis & aqua, non autem vino celebrasse. Videcitatatos auctores, potissime Tillemontium.

NAZARÆI eodem seculo prodierunt: horum nomen ab initio Christianis

nis omnibus traditum, Sectæ demum specialis nuncupatio evasit. Hujus error præcipuus in eo fuit, quod circumcissioni adstringerent Christianos quoscunque, etiam Gentiles. An Christum uti Deum verum haberent, non omnino constat. Videntur ab Ecclesia præcisi sub tempore Domitiani, vel paulo ante; id est circa an. 80. Vel 81.

OSSENI, juxta Epiphanium, erant Secta quedam Judæorum ante Christum exorta, quæ post excidium Hierosolymitanum Ebionitis coadunata est. Hæc sub Trajano circa an. 105. turbas concitavit ope cujusdam Elxai Pseudoprophetæ. Osseni aquam ut deitatem quamdam & vitæ principium venerabantur; continentiam oderant; fidei ejurationem, & exteriorum idolorum cultum permittebant, modo animus dissentiret. Hermant.

HYMENÆUS & PHILETUS dicebant resurrectionem jam esse factam, 2. Tim. 2. 18. id est, uti conpicit Augustinus, nullam esse resurrectionem præter mysticam illam animæ, qua a peccatis per Baptismum renovati resurgimus cum Christo.

SECVLVM SECVNDVM.

Errorum hujus sæculi seriem sic ordinant iidem Scriptores.

I.	an.	II.	an.
Basilides,	105.	Cainitæ,	101.
Elxai,	106.	Elxai,	103.
Saturninus,	115.	Saturninus;	107.
Gnostici,	115.	Millenarii,	109.
Millenarii,	120.	Basilides,	110.
Carpocrates;	120.	Gnostici,	110.
Adamitæ,	130.	Carpocrates,	120.
Marcion,	134.	Epiphanes,	120.
Cerdon,	141.	Adamitæ,	130.
Valentinus,	142.	Valentinus,	140.
Theodotes,		Cerdon,	141.
Colobarses,	150.	Marcion,	142.
Quartodecimani,	158.	Theodotus,	146.
Bardefanes,	163.	Heraclæon,	147.
Tatianus,	170.	Ophitæ,	149.
Apelles,	175.	Sethiani,	149.
Montanus,	184.	Marcus,	151.
Ophitæ,	187.	Colobarsu,	151.
Cainitæ,	189.	Lucianus,	159.
Sethiani,	190.	Tatianus,	171.
Patricius,	195.	Bardefanes,	171.
		Montanus,	172.
		Alogi,	173.
		Hermogenes,	179.
		Apelles,	180.
		Praxeas,	187.
		Seleucus,	190.
		Hermias,	190.
		Artemas,	191.

CAIMANI, seu Cainitæ, 1. Cain primogenitum Adæ, necnon Esau, Core, Dathan, Abiron & Sodomitas, a potentiori quadam virtute, Abелеm vero ab infirmiori prodiisse effutiebant : unde eos venerabantur ; 2. Judam colebant, alii quia Christum Legis instituta violentem prodidisset ; alii quia eum, licet optimum, tradendo, salutem nostram consulisset ; 3. neminem, nisi qui flagitia omnia implevisset, salutem consequi posse blasphemabant, &c. De immanibus his legantur, si forte opuserit, Irenæus, Lib. 4. cap. 35. Epiphanius, hæc. 38. Cainanos Valentino & Carpocrate posteriores facit Nat. Alexander, in sæculum 2. cap. 3. art. 4.

HELCESEITE, qui & Sumpsei dicti sunt, auctore Elxai illo, de quo jam actum est ubi de Osensis, Ecclesiam sub Trajano turbant. Docebant 1. Christum esse Regem magnum, sed merum hominem ; 2. Spiritum sanctum, quem feminam esse itatuebant, Christi sororem esse comminiscabantur ; 3. Sacrificia ut a Deo aliena prorsus damnabant ; nec usquam ipsi in Legge fuisse oblata mentiebantur, &c. Vide Epiphan. hæc. 19. & 50.

SATURNINUS, genere Antiochenus, quem multi cum Eusebio, L. 4. Hist. Eccl. c. 6. sub Adriano, proinde circa an. 120. dogmatistam egisse volunt, docuit 1. unum esse patrem prorsus ignotum, & hunc creasse Angelos, e quibus septem mundum hunc condiderint ; 2. duo ab Angelis condita esse hominum genera, alios a natura malos, alios a natura bonos, quibus, quia a malis premerentur opedæmonum, in suppetias venerit Christus ; 3. Christum umbratiliter tantum & specie tenus in terris apparuisse, ut destrueret Deum Judæorum, quem unum ex Angelis septem mundi conditoribus esse tradebant ; 4. nuptias & generationem ex diaboli mala doctrina ortum habuisse. De his plura apud Nat. Alexandrum, qui de Saturnino & Basilide, quia Menandri discipulis, anticipare disserit ad sect. I. c. II. art. 3.

BASILIDES, gente Alexandrinus, condiscipulus Saturnini, & cum eo Alexandri auditor, mundum non a Deo creatum esse volebat, sed ab Angelis, qui & per alios ipsi cælorum 365. artifices fuissent. Negabat Christum veram carnem assumpsisse, proinde nec passum dicebat, sed loco ejus Simonem illum Cyrenæum, cujus cum crucem ferret post Jesum, is effigiem ejus induerat, suamque illi commodaverat. Unde non Crucifixo, sed ei qui crucifigi visus esset, credendum asseverabat. His commentis addebat & ista, animas in altera vitæ peccasse, & ideo in præsentī subiacere poenis : corpora non esse resurrectura ; futuræ vitæ poenas non alias fore quam transmigrationes animarum in alia corpora ; licitum esse ejurare Deum coram persecutoribus, neque timendum tunc illud Christi : *Qui me negaverit coram hominibus, & ego n. gabo eum coram Patre meo* : quia qui coram tyrannis negat Christum, coram canibus & suis negat, non coram hominibus. Hæc & alia id genus portentosa emisit vir scelestus, qui tamen Evangelium componere, eique nomen suum præfigere non erubuit.

MILLENARII, seu Chiliaistæ, Christum post resurrectionem per annos mille in urbe Jerosolymitana cum Electis suis in lætitia & deliciis victurum esse fabulati sunt. Horum duplex ordo plane ablimilis. Alii enim cum Cærintho, homine nequam, & carnis illecebris addictissimo, delicias illas in esculentis, poculentis, nuptiis, & earum partium quæ ad venerem spectant, expietione, constituerunt, uti tradit S. Dionysius Alexandrinus, apud Eusebium,

bium, L. 7. cap. 20. Alii vero decepti apocryphis Domini sermonibus quos conscripserat S. Papias, vir pius, sed, Eusebio teste, *pertenuis ingenii*, neque, ut crediderunt plures, Joannis Apostoli, sed alterius Joannis auditor, delicias quidem corporeas illi Christi regno attribuerunt; sed moderatas, & quæ gentem sanctam, atque Christi amicos dece- rent. Unde S. Hieronymus, in cap. 19. Jeremiæ, horum opinionem non est ausus erroris insimulare.

GNOSTICI, id est Illuminati, seu sapientia ac rerum divinarum co- gnitione insigniter præditi, homines fuere omni scelerum colluvie infa- mes. Observandum tamen splendidam *Gnosticorum* appellationem a pluri- bus sectis usurpata fuisse. Hinc, quod multam tyronibus difficultatem movere possit, non idem apud SS. Doctores recensetur Gnosticorum pa- ter. S. Irenæus, L. 1. cap. 20. Gnosticos à Simone Mago deducit. Idem L. 3. c. 11. impuros Nicolaitas ad Gnosticos pertinuisse commemorat. Ba- silidem Hieronymus, Epist. 19. Gnosticum, quin & Gnosticorum caput appellat. Epiphanius, hæc. 27. Gnosticam impietatem a Simone, a Me- nandro, a Saturnino, a Basilide, a Nicolao, a Carpocrate, a Valentino derivat; quod argumento est & nomen, & impia dogmata pluribus, cum aliquo tamen discrimine, ut fieri solet, fuisse communia. Nunc passim sub Gnosticorum nomine veniunt Carpocratis discipuli.

Gnosticorum errores, quos absit ut sigillatim cum summa castitatis of- fensione referam, ii potissimum erant; 1. negabant Christum ex Maria natum; sed aserebant per eam ostensum, ut qui carnem non reipsa, sed specie tantum de ea sumpsisset; 2. Carnis resurrectionem inficiabantur; 3. castitatem, jejunia, Martyrium, Monasticum Institutum deridebant; 4. non modo feminas habebant communes, sed libidinum furias in fexus & corpora exercebant; ita ut quod in Ethnicis inhorruerat Apostolus, Rom. 1. v. 26. & 27. illud tanquam ad perfectionem necessarium adim- plerent; quia anima de corpore in corpus transiret semper, donec infamæ aliquid superesset exercendum. Arque illa est abominanda Se- cta, quæ nascenti Christianismo tantopere nocuit. His enim facinoribus auditis Ethnici in Christicolos omnes, quascorum perinde reos, exar- descebant; nec leniori quam ignis supplicio plectendos arbitrabantur.

CARPOCRATES, genere Alexandrinus, eadem ferme docuit cum ceteris Gnosticis, quorum & parens a pluribus existimatur, ut qui in- fandam sectam perfecit & amplificaverit. Is corporeas creaturas ab Angelis conditas esse aserebat; tollebat boni ac mali distinctionem; imaginem Christi, quam a Pilato adumbratam esse dicebat, imagi- nibus Pythagoræ, Platonis, aliorumque Philosophorum admiscere non verebatur, omnes pari cultu dignandas, &c.

EPIPHANES, Carpocratis filius, disciplina institutus Platonica, in- sanos patris errores pro viribus commendavit. Anno ætatis 18. raptus e vivis, templo & aris in urbe Samea, seu Samos donatus est, in in- ferior æternum cruciandus.

ADAMITÆ, seu Adamiani, nefanda Capocratianorum progenies, Adæ innocentis nuditatem suis in sacris imitabantur, quia Christus humanum genus reparando, primævam ipsi integritatem restituisset. Matrimonium reprobabant, quia protoparens non nisi post peccatum cognoverat Evam,

quam alioqui, juxta ipsos, minime fuisset cogniturus. Qui eorum in culpam lapsus esset, hunc, ut Adamum ejecerat Deus, ejiciebant ab Ecclesia sua, quam Paradisum nuncupabant. Eos ab Adamo quodam nomen suum sortitos esse scribit Epiphanius, hæres. 52. Alii ut plurimum a Proclo Carpocratis discipulo prodiisse referunt. Sectam hanc circa an. 1415. renovavit Belga quidam nomine *Picardus*, quam & an. 1420. in Bohemia extinxit Zizca ille toto orbe famosus. Habuit & Adamitas suos an. 1535. Amstelodamensis civitas: erant hi e grege Anabaptistarum, & licet non infimæ conditionis essent, nudi divagabantur.

VALENTINIANI nomen suum traxere a Valentino, gente Ægyptio, professione Platonico, homine qui ingenio & scientia, quibus polluisse dicitur, misere abusus est. Dejectus ab Episcopatu, quem, *quia in ingenio poterat & eloquio*, sibi debitum esse arbitrabatur, *ad expugnandam converfus est veritatem*, ut scribit Tertullianus, in Libro adversus Valentinianos. Nulla fignientis feracior hæresis fuit quam Valentini. Is ex Græcorum Poetarum, Hesiodi præsertim fabulis, Æonas triginta, seu Deos commentus est, de quibus adeatur, qui præcipue Sectam hanc debellandam intendit S. Irenæus, toto c. 1. L. 1. adversus hæreses. Neque in speculativis stetit error: qui enim apud Valentinianos erant perfectissimi, quidquid divinis legibus prohibitum est, sine scrupulo perpetrabant, Gentilium Festa celebrabant, & ita serviebant voluptati, ut pro degeneri haberent, qui *diversatus est in mundo non amasset feminam, nec se ei conjunxisset*. Unde qui hæc refert Tertullianus, ironice reponit: *Et quid facient spadones quos videmus apud illos?* Mitto, quem nemo nescit, hunc eorum errorem, Christum de cælo corpus suum detulisse, nihil prohinc accepisse a Maria, sed per eam, ut per fistulam transit aqua, pertransiisse.

E Valentini schola prodierunt hæretici alii complures, qui Magistri sui fabulas vel amplificaverunt, vel alio modo exposuerunt; Secundus scilicet, a quo Secundiani, apud Epiphanium, hæres. 31. Ptolomæus, a quo Ptolemaeæ, qui Legis præcepta quædam a Deo & bona quædam, ut *oculum pro oculo*, &c. a Moyse esse dicebant, & mala. Marcus, a quo Marcossii, Sethiani, &c. quorum aliquot mox perstringemus, ceteros omisuri.

MARCUS, quem Valentini collegam nonnulli esse volunt, philtreis utebatur, quo mulierum amorem sibi conciliaret; quarum & multis, & potissimum uxore Diaconi admodum speciosa sede abusus est. Ejus, ut & suorum, idem qui Gnosticorum error, Christum putative, non reipsa hominem fuisse. Baptizabant Marcossii in nomine ignoti rerum universarum parentis, & veritatis omnium protectricis, & illius qui a cælo in Jesum delapsus est. In calice per artem magicam colorem vini in colorem rubrum exhibebat Marcus; unde liquet quæ tunc foret Ecclesiarum fides de liquore consecrato.

Prodiit sub quarti seculi finem Marcus alter, Gnosticorum ac Manichæorum delirii refertus, qui & ea in Galliis juxta Rhodani littora successu sparsit nimio, adjuvit doctrina ejus, voluptatem & carnis delicias exhalans.

SETHIANI, seu Sethioiæ, quos ab Ophitis contra Theodoretum distinguunt Epiphanius, Augustinus & Philastrius, multa de Seth Adam filio fabulabantur: hæc in primis, Cain & Abel fuisse ab Angelis conditos; inde graves inter Angelos rixas emeruisse; quapropter *Virtutem illam*,
que

quæ super omnes Virtutes esset, post Abelis eadem voluisse ut ejus loco conciperetur Seth, semen purum, quo evacuantur Angeli qui Cain & Abel condidissent. Eundem Seth vel Christum esse, vel locum ejus tenere nugabantur. Ita Theodorus Petreus Carthusiensis, in Catalogo hæreticorum, Hermant, v. *Sethens*, &c.

A Valentino prodierunt etiam COLOBARSUS & HERACLEON. Prior Marci deliria, quibus antea consenserat, deliriis novis cumulavit; his præcipue, 1. summum universorum parentem, hominem vocari, atque ideo Salvatorem se filium hominis nuncupasse; 2. totam veritatis plenitudinem in Alphabeti Græci literis inveniri, qua de causa Christus se *Alpha & Omega* pronuntiaverit; 3. *vitam omnem hominum in seipsum stillis positam esse*, prout habet Prædestinatus a Sirmundo editus; 4. Christum nec vere hominem, nec reipsa passum esse.

HERACLEON eadem, teste Tertulliano, sentiebat ac Valentinus, sed pronuntiationis novitate novi dogmatis artifex videri ambiebat. Id forte proprium habuit, quod invocatis super morientes quorundam Principatum nominibus, effusioque super ipsorum capita oleo vel balsamo aqua temperato, sibi videretur eos redimere, & invisibiles factos subtrahere conatibus aliorum Principatum, a quibus e corpore migrando potuissent detineri.

Insana Valentini dogmata amplexi sunt Florinus & Bassus, Romani Presbyteri, quorum prior tot portentis minime contentus, addidit, teste Augustino, Lib. de hæresib. Deum esse mali auctorem; posterior Judaïsmum suscitare voluit, asserendo Pascha non nisi die 14. mensis primi celebrandum esse, juxta Moïsis Legem.

Ab eodem genoso Valentinianorum gurgite manantur insuper BARBELIOES seu BORBORIANI, quibus prætioste erant Gnosticorum infamiz. Ab his negatum fuisse Judicium postremum scribit Philastrius.

His pestibus affinis fuit error ARCHONTICORUM, qui sic nuncupati fuere, quia creationem mundi diversis tribuerent Principatibus: Est enim Arcos Princeps, seu Magistratus: Hi, licet ex iis quidam baptizati essent, Baptismum damnabant, non secus ac celebrationem Mysteriorum; quia hæc omnia fierent in nomine Sabaoth, Dei Judæorum, ceteris Principatibus inferioris, quin & pessimi. Horum alii sedissimis libidinibus indulgebant; alii ementita Monachorum specie illudebant simplicibus. Certis utebantur Libris, quibus nomen *Allogenis*, malo Sethianorum partu. Sed etiam hanc in Armenia minori, præsertim inter divites, miro & lugendo successu propagavit Eutactus quidam sub finem Constantii Imperatoris, proinde circa an. 361. Necdum hæc omnino desierat cum scripsit S. Epiphanius, quem consule Her. 40. ut & Augustinum, Her. 20.

CERDON, ignotæ originis homo, Simonis & Saturnini deliriis inheret, ut observat Epiphanius, Her. 41. Is sedente Hygino Papa, proinde sub an. 140: Romam venit, nunc hæresim docens, nunc ejurans, ac poenitentiam simulans, donec comperta ejus hypocrisis ab Ecclesia ejectus est. Hæc ipsius dogmata, 1. duos esse Deos, sævum unum, mundi creatorem, cuique renunciabat Cerdon; bonum alium & superiorem, qui Christi pater esset; 2. Christum nec a Maria genitum, nec in substantia carnis, sed in specie apparuisse, nec omnino natum aut passum, sed quasi natum & passum; 3. resurrecturas quidem animas, non autem corpora; 4. Solum

Lucæ Evangelium recipi debere, nec tamen totum; idem esse de Epistolis Pauli; Apostolorum Acta sicut & Apocalypsim falsa esse.

MARCION, genere Ponticus, filius Episcopi pietate illustris, vir prima ætate castitatis & vite solitarie cultor, sed tandem ob stuprum ab Ecclesia per patrem suum ejectus. Romam confugiens sub Aniceti Pontificatu, adhæsit Cerdoni, eumque audiuit impietatis magistrum; sed &, ut inter Novatores moris est inviolati, suos Præceptoris erroribus errores ad cumulum adjecit. Docuit ille, 1. duos esse Deos, bonum unum, alterum malum, mundi hujus conditorem: 2. duos & Christos admisit, alium qui Tiberii tempore apparuerit, alium qui ad restitutionem Judaici Status olim venturus sit: 3. negavit Christum suum veram habuisse carnem: 4. rejecit etiam resurrectionem corporum, & animas a corpore in corpus aliud migraturas commentus est: 5. Cain, Dathan, Elau, Abiron, Sodomitas ipsos, omnes demum quibus ignotus fuisset Judæorum Deus, salutem obtinuisse; Abel vero, Enoch, Abraham, aliosque Patriarchas Prophetas, quia hunc Judæorum Deum cognovissent cultu & obsequio, ab eadem salute excidisse, effutit: 6. vetus abiecit Testamentum, quia a malo Deo traditum; novum autem mutilavit, solius Lucæ Evangelio, cum truncatis Pauli Epistolis retento: 7. pervertit formam Baptismi; unde, ait Epist. 145. Theodoretus: *Plures decem millibus ex Marcionis Discipulis ad sanctum Baptisma perduxit*: 8. Novum ad abluenda graviora quæque crimina Baptismum excoGITAVIT, ad propriæ infamie sui que stupri remedium: 9. vivos pro mortuis baptizabant Marcionitæ: 10. mulierculis plenam faciebant baptizandi potestatem: 11. Mysteria sua coram catechumenis, & quidem in aqua, celebrabant: 12. ita carnem execrabantur, ut nollent eam per conjugium propagari; atque in ejus odium in martyrium ruerent præcipientes. His erroribus nuntium remittere, atque Ecclesiæ restitui parabat Marcion, cum morte preventus est, ut tradit Tertullianus, Lib. de Præscript. cap. 30.

THEODOTUS Bysantinus, arte Coriarius, vir tamen eruditionis multæ, cum in persecutione Christum negasset, ut se a justis Fidelium exprobrationibus tueretur, dixit se non Deum, sed hominem duntaxat negasse; & ideo deinceps Christum esse merum hominem blasphemavit; seu hunc a Josepho & Maria, ut aliqui volunt, seu a Virgine natum, ut aliis placet, crediderit. Hunc excommunicavit Victor S. Pontifex. Rejiciebat Theodotus Evangelium Joannis atque Apocalypsim. Hinc, si minus nata, at propagata hæresis eorum qui *Alogi*, id est, sine verbo dicti sunt; quia potissimam suam dotem Christo, seu divinitatem auferrent.

Fuit & Theodotus alter Trapeſita, quem nonnulli Coriario se adjunxisse volunt, alii vero Montani Pseudoprophetae Procuratorem fuisse existimant, & a Diabolo in sublime abreptum ac præcipiti casu dejectum, crudeliter periisse. Is Christum, non hominem modo esse propugnavit, sed inferiorem Melchisedech, ut qui secundum hujus ordinem Sacerdos esset, & matrem haberet qua caruerat Melchisedech.

Theodoti Coriarii hæresim secutus est ARTEMON, sive *Artemas*, qui Christum habuit pro mero homine, nato tamen ex Virgine, & Prophetis multo præstantiori. Is doctrinam hanc ab Apostolis, atque a Romanis Pontificibus ad Victorem usque prædicatam esse discitabata

quæ

quæ commenta solide refellit Anonymus quidam apud Eusebium, L. 5. Hist. Eccl. cap. 27. Unde inferas moris ab initio fuisse ut priorem Ecclesiam reclamarent, qui a præfenti damnabantur.

OPHITÆ, nefanda Valentinianorum soboles, Euphratem quemdam impietatis suæ auctorem habuerunt. Aiebant Christum esse huncipsum serpentem a quo Adam & Eva decepti sunt. Hinc serpentem venerabantur, eumque e spelunca ubi nutriebatur, incantationibus advocatum, & circa ipsos acmensam in qua propositi panes erant, girantem osculabantur, atque sic sua mysteria confici jactitabant. Christum, quem negabant in substantia carnis fuisse, distinguebant a Jesu. Hunc e cælis descendisse docebant; illum a Maria esse rati: quem idcirco execrabantur quicumque Sectæ nomen darent, ut testatur Origenes, Lib. 6. contra Celsum.

SETHIANOS cum Ophitis confundit Theodoretus; at distinguit Epiphanius, Hær. 39. ubi refert eos, 1. Christum habuisse pro Seth, Adami filio: 2. duo admisisse hominum genera, quorum aliud a Caino, aliud a Setho genus traheret: 3. Libris apocryphis pluribus usos esse.

LUCIANUS, a quo *Lucianiste*, Marcionis olim Discipulus, Valentinus, Cerdonis ac Basilidis hæreses tenuit sub Antonino Pio, Imperatore. Is, auctore B. Hilario. L. 6. de Trinitate, vetus Testamentum rejiciebat, Deos inducebat duos, unum justum, injustum alium; negabat Christum verum esse hominem, eumque nonnisi per umbram apparuisse contendebat. Theodor. Petreus.

Fuit & circa an. 378. Lucianus alter in Alexandrinam Sedem intrusus, & Arianae Sectæ propugnator acerrimus; de quo Historia Tripartita, L. 7. cap. 40.

TATIANUS Syrus, Philosophus insignis, sacrorum Librorum lectione conversus est ad Fidem, & Justino adhæsit. Sed scientia sua elatus post Justini martyrium in hæresim lapsus est, & Encratitarum Sectæ ortum dedit. 1. Æonum fabulam a Valentino mutuatus est. 2. Matrimonium velut fornicationem abjecit. 3. Vino suos abstinere voluit, quia illud uti diabolicum quid, & reproborum duntaxat liquorem, averfaretur. Hinc Sectatores ejus dicti sunt Encratitæ, id est continententes. 4. Mysteria sua in aqua celebrabat; unde a seclæ ipsius *Hydroparastæ* & *Aquarii* nuncupati sunt. 5. Aiebat Protoparentem esse damnatum, quia scriptum sit nos per ipsum omnes mori. His addiderunt posteriores Encratitæ, plura esse principia, & in his diabolum, &c.

Tatiani errorem amplexus est SEVERUS quidam, qui Gregales suos suo a nomine *Severianos* appellari voluit. Hi, si non vetus Testamentum, ut scribit Augustinus, at Pauli Epistolas & Actuum historiam rejiciebant: quidquid admittebant Scripturæ, id arbitrato suo interpretabantur. Addebant ad Tatiani dogmata, mulierem Diaboli opus esse, & a mala potestate conditum quidquid in homine infra umbilicum est. Negabant etiam carnis resurrectionem, si fides sit Augustino. Tatiani hæresis sub Aniceto agnita est & impugnata.

BARDESANES Syrus, Edesse natus, sub Marco Aurelio floruit, cum intrepida Fidei confessione, tum eruditione singulari, quam præsertim

in editis contra Marcionem, & Astronomum nomine Abidam, qui fato omnia tribuebat, nihil libertati, Libris commonstravit. At nonnullis Valentini erroribus, licet ex iis plures redarguerit, adhæsit infelliciter; unde ab Epiphanio comparatur navi, quæ post felicem cursum perit in portu. Negabat mortuorum resurrectionem, quam funestam expectetur. Filium ejus Hermonium, non unius Operis Auctorem, confutavit S. Ephremus.

Celebrior longe fuit MONTANISTARUM Secta, quæ juxta Eusebium sub M. Antonino Vero, juxta Epiphanium, Hæc. 48. sub Antonino Pio erupit. Hujus parens Montanus, in Myſia Phrygiæ natus, unde & aſſectæ ejus CATAPHRYGES dicti sunt. Correptus furore dominandi, Spiritu Sancto ac prophetiæ dono plenus videri voluit, & cum quo turgebat, infantæ spiritum duabus feminis, opulentis æque ac nobilibus, Priscillæ ac Maximillæ afflavir, easque Prophetiſſas haberi voluit. Ex, si quid forte veri, quod ipsis mendacibus contingit, at falsa multa varicinata sunt: prædixerant scilicet bella & seditiones ubique futuras, cum tamen pax aeneniſſima Imperium & Ecclesiam recreaverit. At ipse se perverſis moribus prodebat Sectæ parens. Unde sic eum exagitant Apollonius, ecclesiasticus Scriptor apud Eusebium, L. 5. c. 17. *Die mihi, Prophetane comam coloribus tingit? Prophetane stibio oculos oblinis? Prophetane sumptuose & vestitu splendido ornatus incedis? Prophetane tabulis & tesseriſ ludis? Prophetane sævus exercet, &c.*

Jam hi fuere Montanistarum errores, 1. Ducem suum ut Paracletum venerabantur; 2. Nuptias uti ſcortationes reprobant; 3. solvebant Matrimonium rite contracta; 4. Quadrageſimas tres velut ad salutem necessarias celebrabant; 5. veniam gravioribus delictis ab Ecclesia concedi poſſe negabant; 6. tertiam duntaxat Sedem Episcopis assignabant in conventibus ſuis; 7. Pepuzæ vicum (unde & *Pepuziani* audierunt) ubi frequentius ſacris ſuis operabantur, Jerosolymæ vocabulo inſigniebant; 8. ob aliquam unius e Prophetiſſis ſuis viſionem, animam credebant eſſe corpoream; 9. ut primos homines imitarentur, qui terræ & pecorum partus offerebant Domino, panem & caſcum ſuis in Myſiis offerebant; unde & vocati ſunt *Artoryitæ*. Addunt S. Cyrillus, Hieroſol. Catech. 15. & S. Auguſtinus, Lib. de Hæref. Montaniſtas de infantis anniculi ſanguine, quem minutis punctiſſimis vulneribus extorto ipſius corpore eliciebant, cum farina mixto, confeſciſe panem & Eucharistiæ: & is quidem puer, ſi moriebatur, martyri loco erat: ſi ſuperſtes viveret, pro magno Sacerdote habebatur. Verum id Pepuzianis ex Montano prognatis, non autem genuinis Montaniſtis adſcribit Epiphanius. Id certe ſcelus aſſiduum ſibi conquerebantur Montaniſtæ. Montanum, qui inſcrutabilibus Dei judiciis Eccleſiam per annos 40. potenter concuſſit, ſibi demum laqueo mortem conſciſiſſe, quod & fecit Maximilla circa an. 218. vel 219. teſtatur Apollinaris Hierapolitanus. Dignum utroque exitum, qui etiamſi innumeros Chriſtianos non perverſiſſent, eo mundi totius odium promererentur, quod Tertullianum, grande hæcenus Fidei columen, ſeduxerint.

ALOGI, id eſt ſine Verbo, aut a Theodoto Byſantino nati, aut in eo ſtrenuum vindicem naſti, errorem Cerinthi & Ebionis, divinitatem

tem Christi negantium, pro viribus tuiti sunt. Joannis Evangelium & Apocalypsim, quibus sua illa hæresis conteritur, rejiciebant. Geometria intenti Euclidem & Aristotelem multi, Scripturam & sanctos Patres parvi faciebant.

HERMOGENES cadente secundo seculo a Christianis defecit ad Stoicos. Palmaris ejus error in eo fuit, quod materiam ingentem, Deoque coæternam esse assereret. Sed & docuit corpus Christi in Sole depositum esse; diabolum autem & demones in materiam refundendos, ex Theodoret, Lib. I. Hæret. fab. cap. 19. Hermogenem rudem ac imperitum hominem exagitavit Tertullianus.

APELLES, cujus hæresim sub an. 146. emersisse credit Nat. Alexander, præter errores Marcionis, cujus sectam amplexus fuerat, sed a quo propter incontinentiæ crimen ejectus est, a Philumene quadam virgine revelationes & miracula fingente deceptus, id habuit proprii, quod doceret Filium Dei e cælo descendente sibi corpus ex quatuor elementis compeçisse, quibus in cælum conscendens id reddidit: quod ab ipsis mutuatus fuerat, ita ut animam solam ad superna intulerit. Presus a Rhodone, Doctore Catholico, coactus est effutire nemini circa Religionem suam injiciendum esse scrupulum, eosque qui spem suam in Jesu vese crucifixo constituissent, salvatum iri, si pie viverent.

PRAXEAS, Patripassianorum dux, tinam tantum in Deo personam admittit; unde sequebatur Patrem in cruce pronobis passum esse. Fuerat Praxeas Discipulus Montani, cujus nefariam hæresim detulit ad Romanum Pontificem, quem Victorem alii, alii Zephirinum esse credunt. Unde Praxeani erroris primordia referunt alii ad seculi secundi finem cum Hermantio, alii ad initium tertii cum Nat. Alexandro. Errorem hunc propagavit Noetus, & multo plus Sabellius.

SELEUCUS & HERMAS e Galatia oriundi docuerunt, 1. ut & Hermogenes, materiam esse æternam; 2. Deum corporeum esse; 3. animas ab Angelis e terra educi; 4. infantium generationem solam esse resurrectioni quæ expectanda sit. Ad hæc rejiciebant Baptismum aquæ, quia Baptismum alium in Spiritu & igne præstolabantur. Audaciores Magistro Discipuli, Christum veram habuisse carnem, prohinc e Maria natum negaverunt. Hæc Philastrius. De Artemone, seu Artema, diximus ubi de Theodoro.

PATRICIANI a quodam Patricio nati sunt, juxta Philastrium, qui eorum epocham nec figit, nec indigitat. Hi carnem hominis a Diabolo factam mentiebantur; unde & hanc eo usque oderant, ut ex his nonnulli mortem sibi ipsis consciscere non dubitarent.

QUARTODECIMANI seu Paschastæ nomen utrumque sortiti sunt, quia Pascha Luna XIV. cum Judæis celebrarent. Hos ad tempus toleratos tandem damnavit Ecclesia pluribus in Conciliis, præcipue Nicæno I. generali.

In hujus seculi hæretica serie recurrent nonnulli ex iis de quibus sub seculo præcedenti dictum est, quia incertum est tempus quo exorti sunt; & aliunde qui labente seculo uno turbas dedere, ineunte sequenti non conticuerunt. Horum igitur ordinem sic texunt Langletus & Anonymus.

I.	anno	II.	anno
Apostolici,	204.	Docitæ,	201.
Tertullianus,	205.	Tertullianus,	206.
Praxeas,	207.	Agrippinus,	215.
Hermogenes,	208.	Theodotus,	217.
Origenes,	230.	Noetus,	239.
Noetus,	240.	Valesius,	240.
Berillus,	241.	Privatus,	240.
Arabes,	246.	Berillus,	242.
Novatus,	250.	Arabes,	249.
Esquinitæ,	250.	Novatus,	251.
Valesius,	250.	Novatianus,	251.
Novatianus,	251.	Aquarii,	252.
Sabellius,	257.	Sabellius,	257.
Paulus Samos.	262.	Paulus Samos.	263.
Manes,	277.	Manes,	277.
Hierax,	286.	Hierax,	280.

DOCITÆ, seu *Docetæ*, vel *Apparitæ*, sic dicti quia docerent Christum nonnisi in speciem natum, mortuum & redivivum fuisse. Secūm hanc præ ceteris circa an. 200. tuitus est *Julius Cassianus*, de quo S. Clemens Alexand. L. 3. Stromat. Is ex textu Pseudo-Evangelii secundum Ægyptios, ubi Christus cum Salome loquens nuptias detestari exhibetur, Matrimonium exhorrebat. Erant Docetæ vera Gnosticorum propago, vel potius prodomi; vix enim dubium est quin contra eos, ut & contra Cerinthum atque Ebionem Evangelium suum scripserit Joannes, & ii fuerint quos ab Eucharistia abstinuisse scribit Ignatius, quia hanc non confiterentur esse carnem *Servatoris nostri, quæ pro peccatis nostris passa est*. Vide Dissert. 4. n. 47. Docetarum nomen subindicat Tertullianus, cum de Marcione & Apelle verba facit. Unde Sectæ huic, quod aliis, contigit, ut aliquando pene ignota fuisse videatur, aliquando ut ignis cineri suppositus eruperit.

APOSTOLICI, quos Epiphanius, Hæc. 61. & Augustinus, Hæc. 40. *Encratitarum* & *Catharorum* germen fuisse existimant, suum sibi nomen ex accurato disciplinæ Apostolicæ studio vindicarunt. Dicti sunt *Apostolici*, quia matrimonio & bonorum possessioni, non solum renuntiarent, quod semper licitum fuit, ut notat Baronius ad ann. 260. sed quia his qui praxim hanc sequi nollent, spem omnem salutis denegarent.

Hæresis ista hæc, licet obscura satis, idemtidem quasi proprio e tumultu emerit. Fuere duodecimo Ecclesiæ seculo *Apostolici*, qui matrimonium condemnarent, contenti sane meretricibus, quas secum abducebant. Hi infan-

tinum Baptisma, Purgatorium, orationem pro mortuis, Sanctorum invocationem subsannabant. Eos suggillat S. Bernardus, Serm. 66. in Cantica. De *Catharis*, quos obiter appellavi, dicam ubi de Novatiano.

TERTULLIANUS, quo, iudice saltem Vincentio Lirinensi in Commonit. n. 18. nihil doctius, nihil in divinis atque humanis rebus execratius: qui omnem Philosophiam & cunctas Philosophorum sectas, auctores, adsectoresque sectarum, omnesque eorum disciplinas, omnem historiarum ac studiorum varietatem mira quadam mentis capacitate complexus est; qui ingenio tam gravi ac vehementi excelluit, ut sibi nihil pene ad expugnandum proposuerit, quod non aut acumine irruerit, aut pondere eliserit; cuius oratio tanta nescio quationum necessitate conferta est, ut ad consensum sui quos suadere non potuerit, impellat; cuius quot pene verba, tot sententiæ sunt; quot sensus, tot vi-turæ: (Sciunt hoc Marciones, Appelles, Praxeæ, Hermogenes, Judæi, Gentiles, Gnostici, ceterique, quorum ille blasphemias multis ac magnis Voluminum suorum molibus, velut quibusdam fulminibus, evertit.) Hic tamen post hæc omnia, hic inquam, Tertullianus, Catholici dogmatis, id est universalis ac vetustæ Fidei parum tenax, ac disertior multo quam felicior, mutata deinceps sententia fecit ad extremum quod de eo beatus Confessor Hilarius scribit (in cap. 5. Matth.) Sequenti, inquit, errore detraxit scriptis probabilibus auctoritatem; Et fuit ipse quoque in Ecclesia magna tentatio. Præcipui ejus errores hi fuerunt, 1. quod Montani, ejusque Prophetisarum delirio ad tempus crediderit; ad tempus, inquam, constat enim eum sub vitæ finem a Montanistis descivisse: utinam & constaret ad Ecclesiam reversum, prout contra ceteros omnes crediderunt aliqui sine gravi ullo argumento; 2. quod graviorebus delictis veniam negaverit; 3. quod animas, ut quæ corporeæ essent, per traducem, alias scilicet ab aliis propagari; pessimas autem post obitum in dæmones converti crediderit; 4. quod bigamiam & ulteriores nuptias reprobaverit. An Deum fecerit corporeum, an Ario, negata Christi divinitate, præluserit, controversant Theologi. Supererant, Augustini ævo, Tertullianis in urbe Hipponensi, quos ab errore revocavit S. Doctor. Cunctos Tertulliani errores summa diligentia collegit Jacobus Pamelius, quem consule.

AGRIPPINUS Carthaginensis Episcopus, primus omnium mortalium contra divinum Canonem, seu Scripturam, contra universalis Ecclesiæ regulam: re-baptizandos esse censuit eos qui ab Hæreticis baptizati essent. Quæ præsumptio tantum mali intexuit, ut non solum Hæreticis omnibus formam sacrilegii, sed etiam quibusdam Catholicis occasionem præberet erroris. Neque vero novitiæ adinventioni patrocinia desuerunt. Imo vero tanta vis ingenii affuit, tanta eloquentiæ flumina, tantus adsectorum numerus, ut conspiratio illa nullo modo destrui posse videretur. Sed quis tandem universi negotii exitus? Quis utique, nisi usitatus & solitus? Retenta est scilicet antiquitas, explosa novitas. Interim, necdum locuta Ecclesia, Auctores ejusdem opinionis Catholicos, confelatores vero post Ecclesiæ judicium Hæretici judicantur; absolvuntur Magistri, condemnantur Discipuli. Ita Vincentius Lirin. n. 6. Edit. Baluz. ad calcem Salviani, pag. mih. 322. & seq.

ORIGENES cui propter invictum sermonis robur, Adamantii cognomen inditum, Leonidis Martyris filius, penèque in ephebis ipse Martyr: Ori-

Origenes ille, *vir magnus ab infantia*, ut scribit Hieronymus, Epist. 65. & *cujus ex sinu innumeri Doctores, innumeri Sacerdotes, Confessores & Martyres extiterunt*, quemque impius ille Porphyrius, qui puer Alexandriam ipsius audiendi causa perrexerat, testatur se *vidisse jam senem, sed plane talem tantumque, qui arcem totius scientiæ condidisset*, prout ibid. n. 17. scribit Vincentius Lirinensis; ille, inquam, Origenes in errores innumeros & absurdissimos prolapsus est, si vere & quantum ad omnia proles ejus sint Libri qui sub ejus nomine circumferuntur. Hos ipsi tribuerunt Veteres, 1. Filium esse minorem Patre, & Spiritum S. utrique inferiorem; de quo alibi: 2. animas præexistisse corporibus, & in ea, velut in quodam carceres, supplicii causa fuisse detrusas; 3. Christi animam Deo-Verbo ante Incarnationem unitam fuisse; 4. Christum in futuro seculo pro dæmonibus crucifixum iri; 5. suum fore aliquando finem dæmonum & reproborum pœnis; 6. animas etiam beatas a virtutibus in vitia prouere posse, & ideo in crassioris corporis carcerem denuo amandari; 7. negavit carnis resurrectionem; tribuit tamen animabus corpus nescio quod orbicularis figuræ, ut omnium perfectissimæ; 8. Inferni ignem non corporeum, sed in miseræ conscientiæ stimulis positum admisit; 9. astra & animata esse, & orationis atque salutis capacia somniavit; 10. circumscriptam esse Dei potentiam arbitratus est; 11. mundum hunc aspectabilem esse secundaria duntaxat intentione conditum esse finxit, videlicet ut punirentur animæ quæ ante orbis creationem deliquerant; 12. totam de terrestri Paradiso Mosaicam narrationem allegorice interpretatus, paradisum hunc in celo constituit; per arbores intellexit fortitudines Angelicas; per vestes quibus induti sunt Adam & Eva, corpus utrique donatum; 13. de gratia sic sensit, ut Hieronymus doctrinam Pelagii *ramisculum* Origenis pronuntiaverit. Alios alii errores affingunt Origeni, a quibus eum vindicat Nat. Alexander in sec. 3. cap. 3. §. 2. quem consule, simulque Auctorem Dictionarii Hæreseon.

Fuit & alius Origenes, cujus Discipuli nuptias repudiabant, Monasticam vitam specie profitebantur, & in omnem libidinem erant effusi.

NOETUS, quem forte melius cum Epiphanio sub an. 145. quam an. 139. constitueris, adinventam a Praxeæ Patris passim fabulam, Praxeæ ipso vehementius propugnauit. Is ut personarum in Deo pluralitatem tolleretur, iisdem utebatur Scripturæ textibus, quibus Essentiæ diuinæ unitatem adstruunt Catholici.

Eandem hæresim nomine suo ac patrocínio celebriorem fecit SABELIUS, Ptolemaide in Libia natus. Hunc damnauit S. Dionysius Alexandrin. in Synodo Alexandriæ habita. Utrumque ob perfidam hæresis identitatem coniungimus.

VALESIUS suam ab Arabe quodam, cui nomen erat Valens; denominationem sumpsit. Horum error is unus, quod mutilationem sui ad salutem necessario requiri docerent; & ideo obvios quoscumque, si viribus præualebant, eunuchos facerent. De his Epiphanius, Hæ. 58.

Sub idem tempus ARABES quidam animæ immortalitatem negarunt, hoc tamen sensu quod ea cum corpore moreretur simul & resurgeret. Damnati sunt in Arabico Concilio, & ab Origene ibidem præfente confutati an. 247. aut 249.

PRIVATUS alienæ potius hæresis affecla, quam novæ institutor, (qualis hæc fuerit, Baronio & aliis incertum) damnatus est a Donato Cypriani decessore in Concilio Episcoporum nonaginta, circa an. 242. Fuit Privatus gravissimi in Cyprianum schismatis inceptor.

BERILLUS, Bostrorum in Arabia Episcopus, asserere ausus est Filium Dei non ante fuisse quam humanæ carni uniretur; nec aliam in se habuisse quam Patris divinitatem. Ab Origene, quem in suppetias vocaverant Episcopi, in Concilio circa ann. 247. aut 249. Bostreæ habito, erroris convictus, errorem, quod raro faciunt Novatores, abiecit.

ESQUINISTÆ, Montanistarum propago, ferme ignota, Patrem & Filium, instar Noeti & Praxeæ, confundebant. De his, qui a Sabellianis absorpti sunt, pauca apud Veteres. Vide Hermant.

AQUARI, Græcis *Hydroparastæ*, Mytheria sua in aqua sine vino, perperam proinde, celebrabant; nec forte ab Encratitis primitus differebant. Horum tamen error Catholicos nonnullos infecit, ne ex odore vini sacra pergissee dignoscerentur ab Ethnicis. Illos divino admonitu coercuit Cyprianus, Epist. ad Cecilium.

NOVATUS & NOVATIANUS in unum miscentur ab Eusebio & Epiphonio: alitium ab alio aperte secerant Cyprianus, & merito: erat enim Novatus Presbyter Carthaginensis, *rerum novarum semper cupidus, avaritiæ inextinguibili rapacitate furibundus, arrogantia & stupore superbi tumoris inflatus*, &c. ut ait Cyprianus, Ep. 49. ad Cornelium. Novatianus vero Presbyter erat Romanæ Ecclesiæ, suæque facundia celebris. Is, juvante qui Romam confugerat Novato, primi in Ecclesia schismatis artifex fuit, quia primus fuit contra Cornelium Antipapa. Errorem schismatis junxit Novatianus, & docuit 1. Ecclesiam iis qui in persecutione lapsi essent, Libellaticis scilicet & Sacrificatis, indulgere non posse; 2. docuit postmodo nec ceteris post Baptismum criminibus tribui posse veniam per Ecclesiæ claves; 3. eos qui ad sectam suam deficerent e Catholicis, rebaptizari voluit; 4. bigamos a communione sua in perpetuum arcendos esse sanxit; 5. in baptismi administratione non adhibebant Novatiani delibationem chrismatis Magistri sui exemplo, qui e morbo in quo baptizatus fuerat, convalescens, ritum hunc totæ Ecclesiæ sacrum neglexerat; 6. & id etiam edixerunt, indifferens esse an Pascha cum Judæis luna XIV. an Dominica proxime sequenti celebraretur.

PAULUS SAMOSATENUS, qui *Paulianistis* nomen dedit, Antiochenum Episcopatum adeptus, fastu & arrogantia maximam Christianæ Religionis conflavit Ethnicorum invidiam, ut testantur Patres secundæ Synodi Antiochenæ. Zenobius Palmyrenorum Regiæ præsidio fretus, cui quoniam Judææ ut serviret, Judaïsmum ex parte inducere voluit, errores suos quo potuit astu disseminavit, hos præcipue; 1. Christum non extitisse ante Mariam Virginem; Verbum tamen & Sapientiam in eo habitasse, sed quæ tunc primum hypostasim a Patre æterno distinctam habere cœperint, cum in utero Virginis formatus est Christus; hunc tamen licet recens novellusque Deus esset, prædestinatione æternum fuisse: unde Paulum accusarunt secundæ Antiochenæ Synodi Patres, quod *proditio atque ejurato Religionis nostræ Mystério, ad execrandam hæresim Ariemæ transisset*; 2. duas proinde in Christo personas, duos & Dei Filios, unum natura, alterum adoptione; & nullam

re ipsa esse in Deo personarum Trinitatem; quandoquidem Verbum non esset persona a Patre distincta, sed mera quadam Dei Virtus, Deo quidem coeterna, at sine hypostasi, quandiu in Deo erat.

MANICHÆORUM hæreseos triplex fuit pater, nempe Saracenus quidam nomine *Scythianus*; *Terbyntus*, vir non improbabiler Ægyptius; & *Cubricus*, Persa. Scythianus Libros quatuor exaravit, quorum doctrinam, quam verbis non poterat, ut præstigiis defenderet; summas ædes, forte quasi in aera volaturus conscendit; at ulciscente Deo lapsus in præceps vir nequam miserrime periit.

Terbyntus auri quod multum congesserat Scythianus, ejusque Librorum, & nefandi, quo Libri scatebant, dogmatis hæres factus, e Judæa, quæ impietatem ejus jam noverat & detestabatur, fugit in Persidem; at exagitatus a Sacerdotibus Mithræ, postquam apud anum quandam delituisse aliquandiu, Magistri sui exemplo summum domus tectum ascendens, ac maleficiis operatus, ibidem correptus a dæmone, atque in terram deturbatus, infelicem animam exhalavit.

Anus & pecuniæ totius & Librorum compos facta, servum emit Persam nomine Cubricum, quem quia forma elegantem, atque ingenio præditum, manumissit, adoptavit in filium, disciplinis Persarum institui curavit, bonique ac Librorum conscripsit heredem. Is, ne in Cubrici nomine quandam haberet primæ suæ conditionis exprobrationem, *Manes* vocari voluit, quasi *Allocutor*. Sed quia nova hæc appellatio male sonabat apud Græcos, ei a Discipulis, quos viginti duos errorum suorum præcones constituerat, subrogatum est nomen *Manichei*, vel potius *Mannichei*, quasi Manna fundentis. Ut erroribus auctoritatem conciliaret Manes, adhibuit præstigia, & Saporis Persarum Regis filium ægotantem magicis artibus curandum suscepit. At cum Maneti, qui Medicos ejecerat, permissus junior Princeps occubisset, conjectus est in carcerem impoſitor; qui tamen corruptispretio custodibus aufugit, & in Epistola ad Marcellum, virum nobilitate ac pietate celebrem, quem seducere moliebatur, se se *Apostolum Jesu Christi* vocare non erubuit. Comprehensus demum a Satellitibus quos quoqueversum fugitivi vestigiis insilire jusserat *Sapores*, acerbum, cute sibi vivo detracta, supplicium tulit (a), quam & paleis tumidam Rex ante palatii fores appendi jussit, Dignum finem homine scelesto, qui Ecclesiam turbis & lacrymis per Sectarios suos opplevit.

Præcipua impiæ phalangis deliria hæc fuere; 1. duo esse Principia suprema, æterna pariter, pariter & sibi adversa; boni aliud fontem, aliud mali totius; 2. carnem ex materia, materiam a malo Principio esse: unde, etsi mulieribus urebantur, generationem impediabant, ne materia aucta partes mali Principii agerent: eadem de causa prore hostili habebant pauperum commiserationem, & Sanctorum reliquias execrabantur. 3. Christum non veram carnem habuisse, sed speciem carnis, ideoque nec re ipsa mortuum, nec vere a mortuis redivivum fuisse, 4. Eo usque delirarunt, ut Christum dicerent fuisse serpentem qui protoparentibus boni & mali scientiam infudisset. 5. Christum, ut Dei Virtutem, in Sole; ut Dei

Sa-

(a) Manetis mortem assignat Benedicini mensi circiter Martio an. 278, Quod si ita est, debuit Sectarius ante an. 277. virus suum effundere,

Sapientiam, in Luna habitare fingebant. Eundem tamen, nisi forte Christos plures admiserit, ex Spiritu Sancto & terra patibilem gigni, atque in herbis & arboribus universis suspensum esse mentiebantur. 6. Dicebant Christum, non ad liberanda corpora, quæ nulquam resurrectione essent, sed tantum ad reparandas animas, venisse. 7. Duas in unoquoque homine animas admittebant, quarum alia pars Dei esset, alia de gente tenebrarum; utraque sibi adversa, ita ut una foret spiritus, alia vero concupiscentia adversus spiritum rebellis, quæ a nobis in æterna felicitate separanda esset, & in globo quodam, velut in carcere, victura. 8. Nullum in homine esse liberum arbitrium; alioqui peccatum Deo imputandum fore. 9. Inficiabantur Baptismi necessitatem, & nullum e suis tingebant. 10. Admittebant transmigrationem animarum, sive in electorum suorum corpora, sive feliciori compendio in eorum effcas, ut sic purgata jam alia corpora non ingrederentur. 11. Plantis atque arboribus sensum doloris tribuebant; unde agriculturam, velut continui homicidii fontem redarguebant. 12. Solem & Lunam somniabant esse quasdam naves e pura Dei substantia fabricatas; addebant in his residere Virtutes, quæ se in masculos transtormarent, ut permixtum femineis gentis adversæ corporibus lumen excuterent; purgatumque illis navibus imponent, ad regna propria tranfvehendum. 13. Promissionem Christi de alio Paraceto in Manete adimpletam blasphemabant. 14. Bellum prorsus esse illicitum contendebant; quod mirum satis, cum impendio materiam destruat; quam illi tanto odio prosequerantur. De his paulo fufus Nat. Alexander, cap. 3. art. 9. Hermant, &c.

HIERARCHIÆ, quorum auctor Hierax, Ægyptius, Græcarum Litterarum peritissimus, e Manetis & Gnosticorum erroribus suos sibi errores compegere. 1. Itaque damnarunt nuptias, unoque adultos celibes ad vitam æternam pervenire posse crediderunt; unde pueros excludere salutem. 2. Paradisum quemdam minime sensibilem admiserunt: 3. ciborum, vini præcipue, abstinentiam sanxerunt. 4. Melchisedech habuerunt pro Spiritu Sancto. Alios etiam ex Origene errores desumpserunt.

SECVLUM QVARTVM.

Seculi hujus errores, ut nemini ferme ignotos paucis admodum perstringemus; sed & schismata, si quæ occurrerint, adjiciemus, ut labori nostro pauciora desint.

I.	an.	II.	an.
Donatistæ,	312.	Donatistæ,	311.
Ariani,	315.	Ariani,	319.
Colluthiani,	316.	Circumcelliones,	329.
Eunomias,	320.	Eusebiani,	331.
Eusebiani,	326.	Audiani,	335.
Audiani,	337.	Acaciani,	341.
Acaciani,	341.	Aetius,	358.
Semiariani,	342.	Macedonius,	362.
Phociniani,	342.	Eunomius,	362.
Aetiani,	356.	Apollinaris,	377.

Macedoniani,	360.	Antidicomaritaniz,	377.
Apollinaristz,	370.	Collyridiani,	377.
Dadoes,	378.	Priscillianus,	380.
Helvidius,	380.	Jovinianus,	389.
Priscillianistz,	380.	Massaliani,	390.
Jovinianus,	382.		
Collyridiani,	382.		
Circumcelliones,	398.		
Pelagiani,	400.		

DONATISTÆ sic dicti partim a Donato Casarum Nigrarum Episcopo, qui Majorinum in locum Cœciliani, legitimi Carthaginensis Ecclesiæ Episcopi, ordinavit; partim ab alio Donato Majorini Successores, grandes in Ecclesia turbas quarto & quinto seculo dederunt. Horum errores hi fuerunt, 1. Baptisma extra Ecclesiam collatum nullus esse roboris; unde quia Ecclesiam suam in secta totam coarctari effutiebant, ideo Catholicos, quotquot ad eorum partes deficiebant, novo tingebant Baptismate: 2. Ecclesiam Catholicam meretricem vocabant, solam suam communionem, quæ tamen extra Africam non vigeat, veram esse Ecclesiam persuasi; 3. aliqua postmodum Ariani veneni fuligine aspersus est Donatus, uti ex Augustino & Theodoro colligit N. Alexand. ad seculum IV. cap. 3. §. 4.

ARIUS, ex ea Lybiæ parte, quæ Egypto vicina est, oriundus, habuit tum in externa oris, corporis & habitus specie, tum in verborum blanditiis & leporibus, tum in argutiarum Dialecticarum peritiâ, unde non simplicibus modo, sed & Ecclesiæ Principibus fucum faceret. Is, juxta Baronium, anno 315. juxta N. Alexandrum, an. 317. docere cœpit Filium Dei ante tempora quidem æternæ genitum esse a Patre, qui per eum secula condidit; at non esse coæternum Patri, vel naturæ Deum, sed meram creaturam. Erravit etiam circa Incarnationem; dum a Verbo animam carnem, in qua scilicet animæ vices suppleverit idem Verbum, assumptam esse commentus est. Ne error suus recepta in omnibus Ecclesiis doxologia concuteretur, suos cantare voluit: *Gloria Patri per Filium in Spiritu Sancto.*

COLLUTHIANORUM Sectæ initium dedit *Colluthus*, Ecclesiæ Alexandrinæ Presbyter, Ario coævus; qui licet merus Presbyter, Presbyteros alios ausus est ordinare, & inter alios Ischyram, famosum illum Athanasii calumniatorem. Potissimus ejus error is fuit, Deum non magis malorum naturæ & poenæ, quam peccati auctorem esse. Sectam hanc brevi extinctam esse scribit Epiphanius, hæc. 69.

EUNOMIUS, ex agricolæ filio miles, e milite Ludimagister, **AETIR**, Diaconi Antiocheni, qui *Atheus* cognominatus est, discipulus fuit & Scriba, & ab eo dolosa Sophistarum argutias didicit. Uterque in Arium barbarum præceps corruit, & novæ quasi sectæ, quæ *Anomæorum* dicta est, qui Filium Patri ab similem prædicaret, parens evasit. Fuerunt hæc utriusque deliria. 1. Spiritum sanctum non ordine modo, sed & natura a Patre tertium esse; 2. attributa Dei tam absoluta, ut est æternitas, quam relativa, ut innascibilitas, ne cogitatione quidem ab essentia divina distingui; 3. Verbum in Christo animæ vices præstitisse; 4. se suosque Deum non minus comprehendere, quam ipsi se comprehendat: quasi Dei penetralis exha-

exhaustire posset, qui ne formicarum quidem naturam intelligeret; prout Eunomio ipse exprobat S. Basilii, Epist. 66. 5. Martyrum reliquias aspernabantur, miracula eorum præstigiis tribuentes; 6. non baptizabant in nomine Trinitatis, sed in mortem Christi; 7. Baptismum non a Catholicis duntaxat, sed ab aliis etiam Arianis datum iterabant. Irerati huius Baptismi formam hanc exhibet S. Epiphanius, quæ tamen cum Baptismo in Christi mortem dato non coheret: *In nomine Dei increati, & in nomine Filii creati, & in nomine Spiritus sanctificantis, & a creato Filio procreati.*

8. Eos qui baptizati non essent, Baptismi conferendi incapaces esse discitabant; 9. si Scripturarum auctoritate premebantur, hæc reponebant quibus nodum facile secarent: *Ista Apostolus tanquam homo dixit: istave? Quid tu mihi vetus Testamentum objicis?* 10. peccata quæcumque & in his perseverantiam nihil eis obesse, qui Eunomianam fidem amplexio essent. Hinc nulla apud eos jejuniorum aut mandatorum Dei observatio. In Arianorum castris ad annum usque 360. militavit Eunomius; exinde in propriis castris imperator, ac novæ sectæ artifex vitam, magno Ecclesie damno, protraxit usque ad tempora Theodosii senioris, quamque hæresim severis ejus legibus coercitam vidit an. 381. Eunomio & Aetio inhæserunt Eudoxius Antiochenæ Sedis invalor, & Georgius pseudo-Alexandrinus Patriarcha. Troglodistarum nomen quibusdam Eunomii Discipulis, quia ab urbibus expulsi in speluncas se recipere, inditum est. De his Baronius ad an. 360. n. 3.

EUSEBIANI, sic dicti ab Eusebio Nicomediensi, homine variis discipulis apprimè instructo, nullum novum circa divinitatem Filii dogma instituisse videntur; sed Arii partes, geminatis præsertim contra Athanasium calumniis, indefesso studio adjuverunt. Subscripsit tamen Eusebius Nicænæ fidei, & censuræ adversus Arium latæ.

Novæ potius sectæ conditores fuerunt ACACIANI, quorum principes Acacius, Cæsariensis Præsul, quem privatæ cum Cyrillo Hierosol. simulas a Semiarianorum partibus retraxerunt. Is potro Filium nec *Omoion*, seu consubstantialem Patri confitebatur cum Catholicis; nec *Omoion*, seu Patri per omnia, adeoque secundum *ousiam* seu essentiam similem prædicabat cum Semiarianis; nec *anomoion*, seu substantia dissimilem blasphemabat cum Aetianis, &c. sed *omoion* dicebat, id est Patri similem; neque inquiri volebat in quo sita esset hæc similitudo. Quanquam cum eam nec in divinitate, nec in æternitate reponeret, sed in expressione illius simili quæ statuarii effigies representat hominem, oris scilicet ductu & lineamenti, nequaquam autem substantia; palam est eandem fuisse Acacii hæresim, quæ Arianorum; magis tamen involutam.

SEMIARIANI, rejecto *consubstantialis* vocabulo, Filium Patri per omnia, proinde penes essentiam similem esse dicebant. Horum principes extiterunt Basilii Ancyranus, Georgius Laodiceus, Sylvanus Tarsensis, Cyrillus Hierosolymitanus, Meletius Antiochenus, quem male Acacianis annumerat S. Epiphanius. Horum orthodoxiam, si forte dederit Deus, suo loco vindicabimus.

AUDIANIS nomen dedit *Audæus*, e Mesopotamia oriundus, Ario coetaneus. Hunc quia Clericos & Episcopos liberius coargueret, ab Ecclesia eiecerunt Præsules. Audæum tandem schismaticum evasisse, suos seorsim ab aliis

conventus celebrando, fatetur & luget Nat. Alexander, sect. iv. cap. 3. art. 9. at hæreticum fuisse negat; quamvis non neget ab eo durius expositum id Scripturæ: *Faciamus hominem ad imaginem nostram*. Ast cum ANTROPOMORPHITARUM ducem fuisse censent alii plures; neque Epiphanium, qui hunc ab errore excusat fuliginis hujus omnino expertem fuisse judicant, ut videris in nota ad prædictum Nat. Alexandri locum, pag. mihi 61.

Ut ut est, neque enim his expendendis locus est, Audiani cum Judæis Pascha celebrabant; & ut peccata remitterent, tempore Theodoret, duos faciebant Librorum ordines, sacros hinc, inde apocryphos collocando: tum inter hos peccatores transire, suæque peccata confiteri jubebant; quo semel expleto, & nulla secundum normam Ecclesiasticam injuncta penitentia, hominem absolvebant.

PHOTINUS, gente Galata, & Syrmienfis Episcopus, unam in Deo personam admittit cum Sabellio, & Christum ex Maria initium accepisse, merumque hominem fuisse docuit. Damnatus est in Conciliis Mediolanensi, an. 347. & Syrmienfi, an. 351.

MACEDONIUS, Constantinopolitana Sedis invasor, ex ea tamen ejectus an. 359. quia Constantini Magni corpus ex Apostolorum templo, inconsulto Constantio Imperatore, in aliud transferre ausus esset, statim ut ab Episcopatu abdicatus est, id est, an. 360. novæ opifex hæreseos, docuit Spiritum sanctum Patris & Filii ministrum esse, atque creaturam: hinc dicti assectæ ipsius *Pneumatomachi*, seu Spiritus sancti impugnatore. Damnatus est error ille 1. in Alexandrina Synodo, post S. Athanasii reditum, celebrata an. 362. 2. in Synodo Illirici, an. 367. ultimo in Concilio CP.I. an. 381.

APOLLONISTARUM Secta ab utroque Apollinari, patre & filio nomen traxit. Pater Ecclesiæ Laodicensis Sacerdos fuit, filius Lector. Patris error palmaris, quem jam a multis adinventum vidimus, is erat, naturam hominis in Christo dimidiatam fuisse, ita ut careret anima, cujus vicem supplebat Verbum. Sententiam hanc ut emolliret, eam animæ partem tribuit Christo, qua vivimus & sentimus ut animalia, non qua rationales sumus. Docuit insuper, 1. corpus Salvatoris consubstantiale esse divinitati; unde sequebatur divinitatem passam esse; 2. Verbum carnem non e Maria sumpsisse, sed attulisse ex cælo; unde Catholicos, qui Christi corpus ex Maria sumptum profitebantur, hominicos vocabant; 3. Verbum in carnem conversum, aut saltem unam esse Verbi & carnis naturam effutiebatur, quod & postea voluerunt Eutychiani; 4. nec sanior ejus fides circa Trinitatem, in qua gradus fixit, ita ut magnus foret Spiritus S. major Filius, Pater maximus; 5. demum Sanctos mille annis cum Christo post judicium regnatos, & instaurandos esse Mosaicæ Legis ritus asseruit. Errores suos diu dissimulavit Apollinaris; unde & Patribus multis fuit acceptissimus: sed tandem circa an. 370. larvam deposuit, & ad Damasum ceu multorum errorum auctor delatus est. Ita N. Alexander, cit. cap. 3. art. 14. qui tamen sub lit paulo post, Apollonistarum hæresim, qua parte Incarnationem pulsabat, tacito auctoris nomine in Alexandrina Synodo, an. 362. a S. Athanasio & aliis Episcopis damnatam fuisse. Sed qui damnari potuit an. 362. si nonnisi an. 370. eruperit?

MESSALIANI, seu MASSALIANI, quod idem est Hebræis ac *Precatores*, Græci vero *Euchitæ*, auctores habuerunt DADOEM, SABBAM, ADELPHUM, cum *Herna & Simeone*. Ab horum tertio *Adelphiani* quandoque dicti sunt, sæpius autem *Enthusiastæ*, a violentis quas in iisdem excitabat dæmon-convulsionibus. Dicti sunt etiam *Saccophori*, quia saccis induti graderentur. Horum errores isti fuere; 1. unicuique hominum inesse a natura dæmonem, qui eos ad malum sollicitaret; per Baptismum veluti per novaculam radi exteriores peccati ramos, at ipsam ipsius radicem oratione sola stirpitus excindi; ea juvante dæmonem cum narium excrementis abigi, &c. tunc porro animam fieri habitaculum Spiritus sancti, qui eam sic ab omni in malum propensione liberabat, ut nec jejuniis, nec injiciendo concupiscentiæ fræno indigeret, imo & aperte futura prævideret. 2. Posse hominem summam virtutis ac scientiæ perfectionem adipisci, ita ut divinum Numen ea in parte omnino adæquaret; 3. Trinitatem totam a secta sua corporeis oculis inspicere; 4. licitum sibi esse suos, cum interrogarentur, errores negare, atque iis etiam anathema dicere. Doctrinæ pessimæ respondebant mores pessimi: Massaliani enim nullo prorsus operi vacabant, huc atque illuc oberrantes, porrigebant manus ad eleemosynam, post preces suas somno indulsebant; promiscue, viri scilicet & mulieres mediis in vicis dormiebant æstivo tempore; quia quidquam a se in terris possideri negarent. Damnata est eorum hæresis in Concilio Sydz habito, circa annum 383. & alias pluries.

Fuerunt eodem seculo DISCALCEATI, qui non modo nudis pedibus incederent, sed Christianis omnibus incedendum dicerent; quia a Deo dictum sit Moyse ac Josue: *Solve calceamentum de pedibus tuis*; & Isaias nudis pedibus ambulare jussus sit. Nullum his errorem alium tribuunt Philastrius & Augustinus, hæc. 68. Sectam hanc instaurarunt Vvaldenses, Albigenes, Beguardi & Beguini, Apostolici posteriores, & nonnulli Anabaptistæ.

HELVIDIANI, quos Epiphanius, hæc. 78. *Antidicomarianitas* vocat, & ab Apollinaristis originem trahere docet, *Helvidium*, Auxentii Ariani discipulum, virum rusticanum, vixque primoribus litteris imbutum, ducem habuisse communiter perhibetur. Is Mariam, quam perpetuo virginem fuisse negabat, alios post conceptum ex Spiritu sancto Christum filios, qui in Evangelio fratres ejus vocantur, ex Josepho habuisse commentus est. Addidit in eodem honoris ac meriti gradu esse virgines & maritatas. Hunc orbi toti deridendum propinavit Hieronymus, in Libro contra ipsum edito.

PRISCILIANISTÆ, infamis Gnosticorum soboles, a Prisciliano Hispano, viro nobili, opum divite, ingenio ac facunda disserendi arte conspicuo, nomen traxerunt. Ille errorum partem a Manichæis corripiens, partem proprio e cerebro confingens, juvantibus quos seduxerat Instantio & Salviano Episcopis Hispanis, conspirante etiam plebejorum, atque ut moris est, seminarum caterva, docuit 1. cum Sabellio, unam esse Patris, Filii, & Spiritus S. personam; 2. Filium Dei perhiberi unigenitum, quia solus ex virgine natus sit; unde vel originem Christi a Maria deducebat cum Paulo Samosatensi & Photino; vel plures Deo tribuebat filios, quorum unus e Maria natus esset; 3. hominis naturam divinæ esse substantiæ & conditio-

nis, 4. animas quæ corporibus insertæ erant, id propter peccata prius commissa perperas esse; 5. corpora & animas fatalibus stellis constringi; 6. a nuptiis & generatione prorsus abhorrendum esse; hinc Priscilianitæ nolentium etiam matrimonia solvebant; adoptivis tamen mulieribus cohabitabant, ipsi eorum Clerici & Monachi, ex instituto Sectæ; 7. psalmationem humani corporis esse figmentum diaboli, proinde non esse credendam resurrectionem carnis; 8. a carnibus, ut quæ immundi quidpiam forent, abstinendum esse; 9. jejunandum esse Dominicis diebus, & in Nativitate Christi; 1. licitum esse mendacium etiam cum perjurio; unde his familiare effatum istud, quo turpitudines suas occultabant: *Jura, perjura, secretum prodere noli*. Tot opinionum portenta, non utique e sacris Codicibus, sed ex apocryphis Libris confirmabant.

Damnati sunt pessimi Novatores in Synodo Cæsaraugustana, circa an. 380. habita, agentibus potissimum Idacio & Ithacio, qui tamen ultra quam oportuit Priscilianitas insequendo, eorumque mortem a Maximo Imperii usurpatore obtinendo, labem sibi non unam incusserunt. Sane, ait Severus, Lib. 2. Hist. sacræ: *Prisciliano, quem Instantius & Salvianus Episcopum constituerant, occiso, non solum non repressa est hæresis, quæ illo auctore proruperat, sed confirmata, latius propagata est. Namque Sectatores ejus, qui cum prius ut sanctum honoraverant, postea ut Martyrem colere ceperunt*. Nec tamen inde inferas, ait Nat. Alexander, eod. cap. 3. art. 17. *Principes & seculares Magistratus in hereticos, etiam pona capitis animadvertere non posse, &c.*

JOVINIANUS e Mediolanensi Monasterio erumpens an. 382. mollem vitam cum Monachi habitu conjunxit; & ab ea partim, partim a dogmatibus, quæ evomebat, *Christianorum Epicurus* ab Hieronymo appellari meruit. Docebat 1. Matrimonium ejusdem cum virginitate esse meriti; 2. jejunia & abstinentiam certis a cibis nihil prodesse; 3. peccata incipacem esse, qui plena fide in Baptismo renatus esset; 4. parem esse Sanctorum omnium gloriam; 5. paria & esse omnia peccata; 6. B. Mariam non esse in partu virginem, sed ceterarum more fuisse corruptam. Dogmata hæc, quæ pleraque renovaverunt Pseudoreformati, damnavit Siricius in Concilio Romæ congregato anno 390. damnavit & in Mediolanensi, acceptis Siricii litteris, S. Ambrosius. Nec tamen compressa est infelix Secta; unde Honorius Jovinianum in Boam insulam, servili affectum supplicio, ejusque Sectarios in remotissimas insulas relegavit an. 412.

COLLYRIDIANI, quos an. 373. Baronius, alii post Prateolum an. 395. in Arabia natos tradunt, hinc nomen habuere, quod certa anni die Collyridem panis, seu placentam, Virgini tanquam Deæ offerrent; idque per mulieres, quibus Sacerdotii munera deserebant. Et hæc est summa erroris eorum, in simplicitatem magis, quam in voluntarium innovandi studium refundendi. Hos ante annos decem Scriptor, nescio quis, Gallico, sed ignoto pene folio abluere conatus est.

CIRCUMCELLIONES, seu *Circuite*, Donatistarum soboles furibunda, quoquoeversum per urbes & pagos divagati, in omnes qui sibi non obtemperaverent, sevitiim immanem exercebant; creditores, nisi debita remitterent; dominos, nisi Mancipiis libertatem darent, immisericorditer enecabant. Horum duces, Maxidus & Fafer circa annum, ut aliqui

volunt, 340. Discipulos suos ad omne seditæ genus efformant. In se, ut in alios feroces, alii se summis e rupibus præcipites dabant; alii projiciebant se in ignes; alii fauces sibi præcidebant: atque id vel ipsæ gregales feminæ, nativæ lenitatis oblitæ, audebant. Error sectæ & furor inde manavit, quod istud mortis genus haberent instar martyrii. In hos tandem capitale supplicium decrevit Honorius.

Alios ejusdem nominis Hæreticos seculo XIII. emerisse refert Krantzius Historicus. Papam hi, ceterosque Præsules omnes hæretica lue infectos esse mentiebantur; nullum ex his, quia nemo eorum a simonia immunis foret, Sacramenta conficere posse; nullum Fidelem excommunicationi obnoxium esse prædicabant. Indulgentiam sub orationis finem suo, non autem Ecclesiæ nomine, largiebantur; & populi precibus, non Papam, sed Fredericum II. an. 1245. in Lugdunensi Concilio abjectum commendabant.

Eodem seculo prodierunt AERIANI & BONOSTIACI. Aerianis nomen dedit Aërius, Presbyter Armenus, qui Eustathium sibi hætenus amicum præ se ad Episcopales Infulas assumptum impatienter ferens, hæc dogmata evomit: 1. Presbyteros Episcopis omnino æquales esse: 2. Paschatis ad Festorum celebrationem, ritus esse mere Judaicos; (& is circa an. 320. fuerat error *Archonticorum*; Armeniani Presbyteri, nomine Petri Eremitæ, Discipulorum) 3. perperam fundi preces pro defunctis, quia nullum esset Purgatorium: 4. Missæ sacrificium ad peccati remissionem non prodesse.

BONOSTIACI nomen dedit Bonosus, Sardicensis Antistes. Hi Nestorio præludentes, post Ebionem & Photinum, Christum pro mero homine habuerunt; sic ut in eo duo essent filii, æternus alter, alter temporalis. Subjicit Bonosus Mariam a partu Christi, liberos alios suscepisse. Damnati sunt Bonosiani in Capuana Synodo, an. 389.

Notius est Luciferi, Calaritani Præsulis, schisma, quam ut ei sit immorandum. Is, cum ordinationem Paulini a se factam, videret ab Eusebio Vercellensi improbari, improbavit & ipse Alexandrini Concilii Decretum de lapsis recipiendis; neque cum his communionem inire volens, nec cum illis a quibus in pristinas dignitates suscepti essent: & sic ex nimia erga Episcopos ab Arianis deceptos duritie schismaticus, gravio rem quam illi culpam commisit. Obiit an. 371. extra Ecclesiæ unitatem.

De Pelagianis dicemus ad seculum sequens.

SECVLVM QVINTVM.

I.	anno	II.	anno
Vigilantius,	404.	Vigilantius,	406.
Cœlicolæ,	406.	Pelagius,	408.
Vincentius,	415.	Cœlicolæ,	409.
Vitalis,	420.	Cœlestius,	412.
Paternus,	420.	Julianus,	418.
Semipelagiani,	420.	Semipelagiani,	427.
Nestorius,	429.	Nestorius,	428.
		Tc a	Euty-

Eutyches,	447. Eutyches,	448.
Dioſcorus,	449. Petrus Fullo,	471.
Prædeſtiniani,	470. Xenaja,	486.
Zenon Imp.	482. Prædeſtiniani,	
Petrus Fullo,	482.	

VIGILANTIUS, patria Calaguritanus, Eccleſiæ Barcinonenſis Presbyter, S. Paulino Nolano familiaris, vir imperitus, ſed periti nomen ambiens, docuit imprimis Sanctorum Reliquias nullo cultu proſequeſſas eſſe; unde *Cinerarios* atque *Idololatrias* vocabat Catholicos qui mortuorum oſſa venerabantur: 2. Martyres a nobis fruſtra invocari, ut qui pro nobis non orent: 3. miracula quæ ad Martyrum ſepulchra fieri negare non poterat, incredulis ſolum, non item credentibus prodeſſe diſcitabat: Joviniani aſſecta virginitatem vel in ipſis Clericis averſabatur. De ceteris ejuſdem minoris momenti erroribus adi Nat. Alexandrum, ſec. 5. cap. 3. art. 1.

PELAGIUS, patria non Arcemoricus, ſed Britannus, profeſſione Monachus, ex eorum tamen ordine qui neque in Eremitio, neque in Cenobio, ſed propriis in laribus, Religioſam vitam, moribus, mundi contemptu, & habitu corporis modèſtiore proſitebantur, hæreſim ſuam, nec an. 400. nec 408. ſed 404. vel 405. ut ex ejus ad Innocentium I. Epistoſa liquet, ſpargere incepit. Hunc Auguſtinus, Lib. 3. de peccator. meritis & remiſſ. cap. 1. *ſanctum* vocat, & *non minime proſectu Chriſtianum*. Balneis tamen epuliſque non illubens vacabat ſanctus ille; unde ei lati humeri, cervix robuſta, frons pinguis, teſte Oroſio in Apologia.

Pelagii cauſam ſtrenue promoverunt, 1. Cæleſtius, incertæ patriæ homo, certæ nobilitatis, eunuchus a natura, ex Cauſidico Monachus: 2. Julianus, ex illuſtri adeo genere natus, ut conſulare virginem nomine Yam duxerit; exinde juvenis adhuc ad Eclanenſem Episcopatum aſſumptus. Acer fuit ingenio, ſacris & ſecularibus Literis eruditus, clarus ſacundia, quæ tamen pro erroris genio in jaſtationem & maledicentiam degeneravit: 3. Annianus, Celedenſis Diaconus, quem ipſum fuiſſe Pelagium ſub eſſentito nomine credunt nonnulli; alii plures amanuenſem Pelagii faciunt cum G. Cave. Hiſ Leporium & alios plures jungit Nat. Alexander, cap. 3. ſec. V.

Potiora Pelagiani veneni capita hæc fuere, 1. Adamum & Evam ſibi tantum noſuiſſe, proinde nullum eſſe originis peccatum: 2. liberum arbitrium in Adæ poſteris non minus ſanum eſſe & validum, quam fuerit in ipſo Adam: 3. poſſe hominem *ſine gratia facere omnia mandata*, ex Auguſtino, Lib. de Hæreſ. cap. 88. Sed de hiſ, ut & de Pelagianorum circa gratiam variationibus plura apud Theologos.

COELICOLÆ, ſeu Cœli Adoratores, mixtam ex Judaismo & Paganismo Religionem proſitebantur, & Baptiſmum pervertebant uti Donatiſtæ. Contra eos legem ſanxit Honorius, an. 409. eoſque Apoſtatarum pœnis ſubjecit.

PATERNIANI, ſic a Paterno, homine ignoto, dicti, Simmachii Samaritani, & PATRICIANORUM errores ſequébantur. Hi porro carnem, velut diaboli opus, adeo execrabantur, ut ſeipſos aliquando in-

terficerent. Gnostici erant magis quam Nazarci, ut advertit Hermantius.

SEMIPELAGIANI, qui in Lugdunensi & Arelatenſi Provinciis emicuerunt, præſertim autem Maſſiliæ, unde & *Maſſilienſes* nuncupati ſunt; viri non eruditione minus, quam morum ſanctimonia conſpicui; & omni hominem, Adam peccante, peccaſſe, & neminem per opera ſua, ſed per Dei gratiam regeneratione ſalvari, contra Pelagianos fatebantur; ac credere initium aliquod juſtitie ac ſalutis a nobis eſſe, fidem ſcilicet & voluntatem aliquam ſalutis obtinendæ; quibus initiis, eſſi juſtitie operibus minime annumeranda eſſent, ſicut nec ſanitatis obtinendæ deſiderium inter Medicinæ opera recenſetur, promovebantur tamen homines ad Dei gratiam. Sed de his agunt Theologi omnes.

Errorum hunc præ ceteris tenuere, 1. *Vitalis* Carthaginenſis, ut conſtat ex Epiſt. 107. Auguſtini ad eum data. 2. *Caffianus*, quem alii Scytham faciunt, alii in Provincia natum exiſtimant, quique peragratis Paleſtinæ ac Ægypti Cœnobiis, Maſſiliæ demum commoratus eſt, ubi extructo Monafterio tantam ſibi pietatis ac ſcientiæ famam peperit, ut ejus tanquam Sancti memoria ritu ſolemni colatur die 23. Julii. 3. *Fuafius* ex Lirinienſi Abbate Epiſcopus Rejenſis. 4. *S. Hilarius*, Arelatenſis Epiſcopus, uti conſtat ex lecta attente Proſperi ad Auguſtinum Epiſtola. 5. *Vincentius*, quem non illum Viſtorem ab Auguſtino, Lib. de origine animæ impetitus, ſed famoſum illum Lirinienſem, Commonitorii auctorem, fuiſſe credit poſt Noriſum Nat. Alexander; & ex ipſo Commonitorio probare ſtudet. Sed de his quæ multa in quaſitione egeant, pauca hæc ſatis ſint.

NESTORIUS, Germanicia Syriæ oppidulo oriundus, cœnobiticam vitam in Laura S. Enprepii prope Antiochiam profeſſus, ob multam eloquentiæ, ſanctitatis & doctrinæ opinionem an. 427. in Epiſcopum CP. inauſguratus eſt. Minuit famam quod Pelagianos foverit; aſt omnino perdidit quod eodem vel ſequenti anno docuerit, 1. duas in Chriſto eſſe perſonas, Verbi aliam, aliam hominis, quæ ſola nata ſit, paſſa, mortua, & perſonæ Verbi accidentali tantum nexu conjuncta: 2. & conſequenter B. Virginem Chriſti quidem, ſed non Dei matrem eſſe. Errores iſtos, quos Proclus Cyzicenorū Antifteſ jam anno 429. in ſolemni Oratione perſtrinxit, demum reprobavit Synodus Epheſina. Non acquievit Hæreſiarcha, unde in Monafterium ſuum reductus, cum & hic quoque turbare non deſineret, in Oaſim an. 435. ineunte deportatus eſt, ubi exela vermibus lingua in Chriſtum & Deiparam toties blaſphema, miſere interiit.

Hæreſim Neſtorianæ e diametro adverſam induxit EUTYCHES, celeberrimi Conſtantinopolitanæ Urbis Monafterii Archimandrita. Is zelo qui ſecundum ſcientiam non eſſet, contra Neſtorium exardeſcens, unicam in Chriſto naturam ex duabus, divina & humana coaleſcentem admixit. Damnatus pluries, præſertim a Concilio Calchedonenſi, an. 451. Ejuſdem finis is fuit qui cæterorum Hæreſiarcharum eſſe ſolet: in errore ſcilicet pertinax mortuus eſt.

DIOSCORUS in Ægypto natus, & obſtricante hipocryſi ad Alexandrinum Patriarchatum evectus, novam tuendæ Eutycheſis hæreſeos viam adinvenit, violentiam ſcilicet, S. Flaviani homicidium, S. Leonis Papæ excommunicationem, horrores omnes Epheſini latrocinii. Amandatus Gangram Paphlagoniæ civitatem, in ea miſere occubuit an. 452. Eum tamen,

referente Baronio, Alexandrini totis decem seculis uti sanctum coluerunt. Sunt qui ei Origenis Ariique errores impingant: alii nullibi eorum insinulatum fuisse videtur ab Adversariis, quos plures habuit, & habere meruit.

PETRUS CNAEPHEUS, a professione quam in Acomitenfium Monasterio exercuerat, FULLONIS cognomen sortitus est. Propter Eutychianum dogma e Cœnobio ejectus, Anthiochiæ quo se receperat, graves contra Martyrium, Calchedonenfis Synodi propugnatorem, tumultus concitavit, una cum Apollinaris Sectatoribus qui ea in urbe supererant. Ibi Theopaschitarum dogma innoxit; causatus scilicet ipsam Verbi divinitatem cruci affixam, & in sepulchro reconditam fuisse. Hinc celebri Trifagio, *Sanctus Deus, Sanctus Fortis, Sanctus Immortalis*, addidit: *Qui passus es pro nobis*. Damnatus est infelix Fullo a Felice Papa, non an. 483. uti Baronio visum est, sed 484. ut ex Valesio probat N. Alexand. sec. V. c. 3. art. 17.

Theopaschitarum venena Armenis propinavit JACOBUS quidam Syrus, obsecrator generis homo. Ab eo nuncupati Eutichiani omnes, qui hodieque in Ægypto & per totum Orientem frequentes sunt. Hi Catholicos vocant *Melchitas*, quasi *Imperatorios*, eo quia fidem congregatæ ab Imperatore Calchedonenfis Synodi sequantur. Sic vefanior quæque hæresis Adversarios suos immerito quopiam nomine infamat.

Infelices etiam habuit exitus Imperatoris Zenonis *Henoticum*, id est *unitivum Edictum*; quod etsi Nestorium & Eutychem damnat, de Dioscoro perinde ac Synodo Calchedonenfi, & S. Leonis ad Flavianum Epistola omnino silet; imo Calchedonenfe Concilium damnat, si fidei in Edicto propositæ adversatur. Henoticon fidei quidem nocuisse, at eidem reipsa non fuisse contrarium existimat & docet contra Baronium N. Alexander. Id certum, ex eo prodixisse in Alexandrina civitate Sectam ACEPHALORUM, qui nimirum cum viderent Calchedonenfem Synodum a Petro Moggo, urbis illius Patriarcha, qui tamen Henoticum probaverat, ex ejusdem Edicti præscripto non damnari, ab ejus communione recesserunt; ac propterea nominati sunt *Acephali*, quod a capite, id est a Patriarcha suo disjuncti, seorsim congregabantur, ut scribit Leontius de Sectis, act. 5. Huic perditorum Eutychianorum Sectæ vires addiderunt Severus, pseudo-Episcopus Antiochenus, Petrus Apameensis, Antymus CP. Patriarcha, & Zoaras, Monachus, in Concilio CP. sub Menna condemnati. Hietiam disci sunt *Hæsitantes* & *Monophysitæ*; quia unam tantum in Christo naturam admitterent. Ex his sati *Jacobite*, de quibus supra.

PRÆDESTINATIONORUM hæresis jam ab an. 417. si fides sit Prospero Tironi, ex male intellectis Augustini Libris emerfit. Hanc amplectus est Lucidus Presbyter, cujus error in Synodis Arelate & Lugduni circa annum 475. habitis proscriptus est. Erant hæc præcipua ejus capita, quod post primi hominis lapsum, ex toto arbitrium voluntatis extinctum sit; quod Christus mortem non pro omnium salute suscepit; quod Deus alios deputavit ad mortem, alios ad vitam prædestinavit; quod humane obedientie labor divinæ gratiæ non sit iungendus. Dogmata hæc liquido ejuravit Lucidus, cujus hæresim non fictam esse probat Nat. Alexander eodem seculo, differt. 5.

XENATAS, natione Persa, & Manichæus, conditione mancipium, ut se subduceret servituti, in Syriam an. 483. concessit; Eutychianis adhæsit.

fit, & a Petro Fullone Episcopus necdum suscepto Baptismo consecratus est. Primus omnium in imaginum Christi, Sanctorumque venerationem infurrexit. At nullos tunc habuit Sectatores homo nullo nomine commendatus. Videfis Baronium ad annum 485.

S E C U L U M S E X T U M
& S E P T I M U M.

I.	an.	II.	an.
Severus,	513.	Deuterius,	506.
Petrus Apameensis,	616.	Severus,	512.
Julianus Halicar.	519.	Themistius,	530.
Themestius,	530.	Barfenes,	535.
Barfanes,	535.	Zanzalus,	535.
Zanzalus,	535.	Tritheitz,	537.
Tritheitz,	537.	Origenistæ,	553.
Origenistæ,	538.	Incorrupticolæ,	
Monothelitæ,	540.	Mahumetes,	609.
Mahumetes,	609.	Monothelitæ,	639.

DEUTERIUS, Arianorum Constantinopoli Episcopus, Baptismi formam pervertebat, receptæ huic in Ecclesia: *Ego te baptizo, istam substituens: Baptizatur N. in nomine Patris, per Filium, in Spiritu Sancto*. Scribit Nicephorus eum, cum aliquando quempiam nomine *Barbas* tingere vellet, simul cum aqua sacri fontis evanuisse, nec unquam rescitum quid de eo factum sit. De eo Baronius ad an. 506. alii ad an. 504.

De Severo, Petro, Apamiensi, & ceteris *Acephalorum* Promotoribus dictum est sub finem seculi præcedentis. Acephalis inditum etiam nomen *Diocrinomenorum*, quia se a capite sejungerent. Vide Baron. an. 482. n. 42. & 492. n. 44. &c.

JULIANUS Halycarnassæus in Caria Episcopus ut se a Severo, corpus Christo corruptibile attribuenti, leccerneret, docuit e contra idem corpus nulli corruptioni obnoxium fuisse; eo quod juxta principia Eutyche- tis, cujus doctrinæ mordices adhærebat, humana natura a persona Verbi omnino absorpta fuisset. Hinc deducebat Christum, non re, sed specie tenus passum esse & mortuum: qua de causâ Sectatores ejus *Phantastici*, *Incorruptibiles*, *Aphrodocitæ* seu *Phantasiastæ* nuncupati sunt. Hæc tamen aliter exponit Nat. Alexander, cap. 3. art. 3.

THEMISTIUS, seu THEMESTIUS, Alexandrinæ Ecclesiæ Diaconus, docuit Christo ignota fuisse, tum Mytheria, tum diem ultimi Judicii. Hinc Discipuli ejus vocati sunt *Agnostæ*, seu *Ignorantes*.

Eodem nomine circa an. 365. donati sunt pauci quidam a seclæ *Teo- phroni*, Cappadociæ Laici, qui docebat Dei scientiam augeri in dies, nec enim fieri posse ut futura omnia prænosceret.

BARSANIANI a BARSANE Alexandrino dicti sunt. Barfanesporro propugnavit errorem *Gajani*, Alexandriæ Episcopi, qui cum Juliano Halycarn. Christum specie duntaxat passum esse blasphemabat. Vide Di- ction. Hæreseon.

Jacobus *Bardax*, ab indecora vultus specie dictus *ZANZALES*, a misera Sabellianorum & Eutychianorum cohorte creatus Antistes, docuit Baptismum aquæ nullius esse roboris; sed eum duntaxat valere, qui in nomine Spiritus Sancti, & applicata candentis ferri lamina conferebatur, quia scriptum sit: *Ille vos baptizabit in Spiritu Sancto & igni*, Matth. 3. Fœdus ille error tristes in Syria progressus habuit. Vide Baronium ad annum 535.

TRITHEITÆ sic appellati, quia Deos tres admitterent: Auctorem habuerunt Joannem Grammaticum, cognomine *Philoponum*, ex Euty-chianorum castris, qui etiam corporum resurrectionem negavit. De eo Baronius ad an. 535. n. 7. & seq.

ORIGENISTÆ supra memoratos Origenis errores renovarunt ex parte, quos an. 553. numero novem anathemate percussit Concilium generale Constantinopolitanum II.

INCORRUPTICOLÆ censebant Christi corpus, nec fami, nec siti, nec defatigationi fuisse obnoxium, adeoque nullius corporei detrimenti reparatione in vita magis quam post resurrectionem indiguisset. De his jam supra ubi de Dionysio Halycarnasensi. Eos in speciali Dissertatione, quæ prima est seculi VI. refellit N. Alexander, ubi probat *adversus Aphtardocetas corpus Christi ante resurrectionem corruptibile fuisse*.

Sicut unam in Christo naturam MONOPHYSITÆ, sic unam in eodem Christo voluntatem admiserunt MONOTHELITÆ. Hujus erroris initium signat Nat. Alexander, an. 622. & Paulo Severiano hæretico attribuit: alii ad an. 627. retrahunt, & a Theodoro Pharanitano manasse existimant, cum Hæreseon Dictionario. Dammati sunt Monothelitæ in Concilio generali CP. an. 680.

MUHAMMEDES, seu *Moamedus*; aut *Mahometus*, quem plures an. 570. alii an. 577. natum volunt, Alcoranum suum ex propriis & aliorum deliriis anno circiter ætatis suæ 40. compegit. Hunc erudite præ ceteris omnibus confutavit Ludovicus Marracius, Congregationis Matris Dei, vir Orientalium Linguarum peritissimus, & quo nemo melius vel Alcoranum reddidit, vel ineptias ejus Orbi toti ridendas propinavit. De eo nos, quantum ferme satis est, diximus in brevi Tractatu de Veritate Religionis.

T A B U L Æ C H R O N O L O G I C Æ

Romanorum Pontificum, Imperatorum, &c.
qui prioribus Ecclesiæ seculis vixere.

Tantæ molis est Chronologia priorum Ecclesiæ Romanæ Pontificum, ut circa ipsam doctiores quique hæreant incerti. Non is profecto sum qui tantam hanc litern componere præsumam. Mihi id unum sedet animo, ut quod eruditi varii optimum dictu crediderunt, id ego Candidatorum oculis subjiciam. Triplicem igitur Romanorum Pontificum Chronologiam exhibebo. Unam, quam in pervenusta sua Anastasii Bibliothecarii Editione secutus est eruditus Abbas Bianchini. Alteram, quam tenuit Franciscus Pagi, vir multi nominis apud Literatos omnes. Postremam, cui inhæserunt Benedictini in Opere ubique noto, cui titulus: *L' Art de vérifier les Dates*; qui utinam eodem studio hæreseon epocham in posterum constituent. His ad cuiusque paginæ calceam addeamus seriem Patriarcharum Orientalium, qualem dedit in Historia sua Ecclesiastica Ignatius Hyacinthus Amat de Graveson, Ordinis Prædicatorum, Parisiensis Doctor, & Theologus Casanatensis.

666 *Consules.*

- An.Ch. 33 Ser. Sulpicius Galba.
L. Corn. Silla Felix.
Subrogati
L. Salvius Otho.
Vibius Marfus.
-
- 34 L. Vitellius Nepos.
Paul. Fabricius Perficus.
-
- 35 C. Cestius Gallus.
M. Servilius Nonanus.
-
- 36 Sext. Papinius Allenius.
Q. Plautius Plautianus.
-
- 37 Cn. Acerronius Proculus.
C. Pontius Nigrinus.
-
- 38 M. Aquillius Julianus.
P. Nonius Asprenas.
-
- 39 Caius Cæs. Caligola, Aug. 2.
L. Apronius Cæsianus.
-
- 40 Caius Cæs. Caligula,
Aug. 3. *solus.*
-
- 41 Caius Cæs. Caligula,
Aug. 4.
Cn. Sextius Saturninus.
-
- 42 Tiberius Claudius,
Aug. 2.
Caius Cœcina Largus.
-
- 43 Tib. Claudius, Aug. 3.
L. Vitellius, 2.
-
- 44 L. Quint. Crispinus, 2.
M. Statilius Taurus.
-
- 45 M. Vincius, 2.
Taur. Statilius Corvinus.
-
- 46 Valerius Asiaticus, 2.
M. Junius Silanus.
-
- 47 Tiberius Claudius,
Aug. 4.
L. Vitellius, 3.

Pontifices.

S. Petrus post Christi Sacerdotis æterni assumptionem, Vicarium ejus agit in terris. Ann. 36. fundat Ecclesiam Antiochenam, eique speciali cura præest annis septem.

An. 41. sedet Romæ uti proprius Pastor. Regit annis 25. menses 2. dies 7. Ita Bianchini.

S. Petrus Romam advenit sub Nerone an. 54. Martyr 29. Jun. an. 65. Pagi.

S. Petrus Romam advenit an. 42. Sedet an. 25. Martyr 29. Jun. an. 67. non, ut aliqui volunt, an. 68. cum Nero, Petri & Pauli carnifex, ante 29. M. Jun. mortuus sit. Ita Benedictini.

Nota. Patentur omnes Lini Successores: at circa Lini Successores non conveniunt. Eos alii sic ordinant, ut Clemens post Linum, Cletus post Clementem, Anaclethus post Cletum, Evaristus post Anaclethum primam Sedem tenuerint. Ita Bianchini, Pagi; &c. Alii Cletum & Anaclethum pro eodem habent, & Lino, quem cum Eusebio & Epiphania per annos 12. sedisse docent, Cletum seu Anaclethum, huic Clementem, isti porro Evaristum - successisse contendunt. Utrumque ordinem exhibebimus: priorem Italico, posteriorem,

Consilia.

Jerosolymitanum I. in quo eligitur S. Matthias.

Jerosolymitanum II. in quo eliguntur Diaconi 7.

Patriarchæ Alexandrini.

- Anno 43. S. Marcus, Evangelista,
Sedit annis 19
An. 62 Anianus, sedit an. 22
An. 84 Melianus, seu Abilius,
Sedit an. 13

Patriarchæ Antiocheni.

- An. 36 vel 37 S. Petrus sedit Antiochiæ an. 7
An. 43 Evodius, sedit an. 23
An. 68 Ignatius Martyr, sedit ad minus an. 42

Julio Cæsare interempto anno ante Æram vulgarem 44. successit.

Octavianus Augustus. Imperat. annis 44. Mor. 19. Aug. an. U. C. 767, Christi 14. Huic succedit

Tiberius, eodem anno Chr. 14. Regnat an. 22. mens. 6, dieb. 23. Mor. 26. Mart. an. 37.

Caius Julius Cæsar Germanicus, cognomine Caligula, imperat an. 3, mens. 10, d. 8. Invisus universis ob vitia sua, occiditur an. 41.

Claudius I, (Fiberius Nero Drusus) eligitur 25. Jun. an. 41. Regnat an. 13. m. 8, d. 19. aut 20. Veneno per Agrippinam boletis infuso, gratis dapibus mortem vorans, perit 13. Octob. an. 54.

S. Matthæus scribit Evangelium anno 44.

S. Marcus Evangelium Matthæi contrahit, cui & nonnulla, jubente S. Petro, adjicit.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 34. Jacobus Alphæi, cognomen-
to Iustus, primus ab Apostolis
ordinatur Episcopus. Lapidibus ob-
ruitur an. 60. S. an. 26

An. 60 Simeon, Martyr an. 107
Sedit an. 46

Patriarchæ Constantinopolitani.

Quæ olim Civitas *Byzantium* dicebatur, hæc seculo Ecclesiæ quarto multis a Constantino Magno decorata ornamentis, & in aliam urbem mutata, mutavit nomen, & Constantinopolis nuncupata est.

An. Ch. 48 Aulus Vitellius.

L. Vipfanius Publicola.

49 C. Pompejus Gallus.

Q. Veranius Lætus.

50 C. Antiftius Vetus.

M. Suillius Nervilianus.

51 Tib. Claudius Aug. 5.

Serv. Cornelius Orfitus.

52 P. C. Faustus Sylla.

L. Salvius Otho.

53 D. Jun. Syllanus Torquatus.

Q. Haterius Antoninus.

54 M. Afinius Marcellus.

M. Acilius Aviola.

55 Claud. Nero Aug.

L. Antiftius Vetus.

56 Q. Volufius Saturninus.

P. Cornelius Scipio.

57 Claud. Nero Aug. 2.

L. Calpurnius Pifo.

58 Cl. Nero Aug. 3.

Valerius Meffala.

59 Tit. Vipfan. Apronianus.

L. Fontejus Capito.

60 Claud. Nero Aug. 4.

Coffius Cornelius Lentulus.

61 C. Cætonius Pætus.

P. Petronius Turpillianus.

62 P. Marcius Celfus.

L. Afinius Gallus.

qui a S. Irenæo traditus eft,
& receptus magis videtur,
Romano caractere.

49 vel 51
Jerofolymitan. III. in
quo Fideles ab
obfervatione
Legis non om-
nimoda tamen
eximuntur. *Ab.*
15.

58 Jerofolymitan. IV.
ubi legalia to-
lerantur ad
tempus. *Ab.*
21.

Nulla exin-
de Concilia
certa ad an-
num usque 146.

Patriarchæ Alexandrini.

An. 97 Cerdo, fedit an. 11
An. 109 Primus, fedit an. 12
An. 119 Iuftus, fedit an. 11
An. 130 Eumenius, seu Himenæus,
fedit an. 13
An. 143 Marcus seu Marcianus, fe-
dit an. 10
An. 153 Celadion, fedit an. 14
An. 167 Agrippinus, fedit an. 12

Patriarchæ Antiocheni.

An. 110 vel 113 Hero, fedit an. 20
An. 130 Cornelius, fedit an. 12
An. 143 Heros, fedit an. 27
An. 170 Theophilus, fedit an. 11
An. 182 Maximinus, fedit an. 9
An. 191 Serapio, fedit an. 22
An. 203 Afelepiades, fedit an. 15
An. 218 Philetus, fedit an. 10
An. 228 Zebinus, fedit an. 9

Nero (Claud. Cæsar Drusus Germanicus) Imperator 13 Octob. 54. Regnat an. 13. m. 8. d. 2. Ipse sui occisor. Victima Orbi debita, quem omni flagitiorum genere inquinaverat; primusque Christianorum insecutor. Obiit die 9 vel 11 Jun. an. 68.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Theſſalonicenſes, an. 52

S. Paulus scribit Epist. II. ad Theſſalonicenſes, an. 53.
Mors Gamalielis.

S. Lucas scribit Evangelium anno 55.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Cor. & ad Galat. an. 57.

S. Paulus scribit Epist. II. ad Cor. an. 58.
Scribit & eam quæ est ad Rom.

S. Jacobus scribit Epist. Canonice, an. 59.

S. Petrus Epist. I. scribit, an. 60.

S. Paulus scribit ad Philippenſ. ad Ephes. ad Coloss. ad Philemonem, an. 62.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 107. Justus, obiit an. 3.
fedit

An. 111. Zachæus seu Zacharias, obiit an. 112. fedit

An. 112. Tobias, fedit

An. 117. Benjamin, fedit

An. 119. Joannes, fedit

Patriarchæ Constantinopolitani.

Inde Episcopi ejus, qui quandiu stetit Byzantii appellatio, sui jacebant Metropolitano Heracleæ in Thracia, multo celebriores facti, obtinuerunt tandem an. 381. a Patribus Concilii Constantinopolitani I. ut deinceps Episcopus CP. haberet priores

An. Ch. 63 C. Memmius Regulus.
L. Virginius Rufus.

64 C. Lecanius Bassus.
M. Licinius Crassus.

65 A. Licinius Nerva Sili-
nus.
M. Vestinus Atticus.

66 Lucius Telesinus.
C. Suetonius Paulinus.

67 L. Fonzcius Capito.
C. Julius Rufus.

68 C. Silius Italicus.
M. Galerius Trachalus.

69 Ser. Sul. Galba Aug. 2.
T. Vinius Rufinus.

70 Fl. Vespasianus, Aug. 2.
Titus Vespasianus.

71 Vespasianus, Aug. 3.
M. Cocceius Nerva.

72 Vespasianus Aug. 4.
Tit. Vespasianus Cæsar 2.

73 T. Fl. Domitianus Cæ-
sar 2.
M. Vaserius Messalinus.

74 Vespasianus Aug. 5.
Tit. Vespasianus Cæf. 3.
Subrogatur.
T. Fl. Domitianus 4.

*S. Linus, Petri coadjutor, a die 11 Ju-
nii 55. succedit die 29 Jun. 66. juxta Pa-
gi 65. Regit ann. 1. m. 2, die 24. Martyr
23 Sept. 67.*

*Juxta Bened. Linus sedet an. 12. Morit.
an. 79. Sub Pontificatu ejus vastata a Ro-
manis Jerosolyma.*

*S. Clemens elg. 24. Sept. 67. Idcet. ann. 9.
m. 2. d. 10. Cedit loco d. 3. Decemb. an. 76. Va-
cat Sedes m. 2. d. 14.*

*Juxta Pagi, cedit Clemens 4. Sept. 77. Exu-
lat, & martyrio afficitur an. 100.*

Patriarchæ Alexandrini.

An. 179 Julianus, fedit an. 10
An. 189 Demetrius, fedit an. 43
An. 232 Heraclas, fedit an. 16
An. 248 Dionysius, fedit an. 17
An. 265 Maximus, fedit an. 18
An. 282 Theonas, fedit an. 19
An. 300 Petrus I. Martyr, S. an. 12
An. 312 Achilles, fedit menses 5

Patriarchæ Antiocheni.

An. 238 Babylas, fedit an. 9
An. 251 Fabius, fedit an. 5
An. 254 Demetrianus, fedit an. 6
An. 260 Paulus Samosatenus,
ob hæresim depositus an. 272.
fedit an. c. 12
An. 272 Domnus, fedit an. 3
An. 277 Timæus, fedit an. 5

S. Paulus scribit ad Hebræos, an.
63.

S. Paulus scribit Epist. I. ad Ti-
motheum & Titum, anno 65.

S. Paulus scribit Epist. II. ad Ti-
moth. anno 66.

S. Petrus scribit Epist. II.

S. Marcus, Evangel. Martyr 25
Aprilis an. 68.

S. Andreas, Martyr 30 Novemb.
anni 69.

S. Judas Epistolam suam scribit
anno 71.

S. Barnabas, Discipulus Pauli, scri-
bit Epist. Apud Coster.

Hermas scribit Librum Pastoris.
Moritur post annum 95.

Galba (Servius Sulpicius) insur-
git in Neronem 13 April. Regnat
post mortem ejus. mens. 7. Occiditur
15 Jan. an. 69.

Otho (M. Salvius) regnat m. 3
A Vitellio victus, desperatione im-
perii vel tædio, ferro incubuit 15
vel 16 Aprilis an. 69.

Vitellius (Aulus) a militibus
suis electus, jam a die 2. Januarii
ann. 69. profundæ gulæ homo, &
luxuriosissimæ voracitatis, excarnifi-
catus circa 20 Decemb. misere in-
terit.

Vespasianus (Titus Flavius Sabi-
nus) jam a die 1. Junii ann. 69.
Alexandriæ Imperator salutatus, re-
gnat ann. 10, d. 6. minus. Natales

Patriarchæ Hierosolimitani.

An. 121 Matthias, fedit
An. 122 Philippus, fedit
An. 126 Seneca, fedit
An. 127 Justus II. fedit

Patriarchæ Constantinopolitani.

an. 1 | honoris partes post Romanum Episco-
an. 4 | pum, eo quod Constantinopolis sit no-
an. 1 | va Roma, quod & iis Canone 3
an. 1 | concessum est.

An.Ch. 75 Vespasianus Aug. 6.
Titus Vespasianus, Cæf. 4.
Subrogatur.
T. Fl. Domitianus. 4.

76 Vespasianus Aug. 7.
Tit. Vespasianus Cæf. 5.
Subrogatur.
T. Fl. Domitianus 5.

77 Vespasianus Aug. 8.
Tit. Vespasianus Cæf. 6.
Subrogatur.
T. Fl. Domitianus 6.

78 L. Ceinotus Commodus.
C. Corneius Priscus.

79 Vespasianus Aug. 9.
Fl. Domitianus Cæf. 7.

80 Tit. Vespasianus Aug. 8.
Fl. Domitianus Cæf. 7.

81 Sex. Annii Silvanus.
T. Verus Pollio.

82 T. Fl. Domitian. Aug. 8.
T. Fl. Sabinus.

83 F. Domitianus Aug. 9.
Q. Petilius Rufus.

84 F. Domitianus Aug. 10.
Ap. Junius Sabinus.

85 F. Domitianus Aug. 11.
T. Aurelius Fulvus.

86 F. Domitianus Aug. 12.
Se. Cornelius Dolabella.

87 F. Domitianus Aug. 13.
A. Volusius Saturninus.

88 F. Domitianus Aug. 14.
L. Minucius Rufus.

89 T. Aurelius Fulvus.
A. Sempronius Atratinus.

90 F. Domitius Aug. 15.
M. Cocceius Nerva, 2.

*S. Cletus eligitur 16, (Pagi 9.) Febr. 77.
Sedet an. 6, m. 2, d. 10. Martyr 26 Aprilis 83.
Vacat Sedes m. 4. d. 12.*

*S. Anacleus, seu Cletus, succedit Lino an-
no 78. vel 79. Sedet annis 12, forte cum
mensibus aliquot. Moritur an. 91.*

*S. Anacleus eligitur 7. Sept. ann. 83. Sedet
an. 12, m. 10, d. 7. Martyr 13 Jul. 96. Juxta
Pagi, 12 Jul. 65.*

Patriarchæ Alexandrini.

An. 313 Alexander, sedit
An. 326 Athanasius, sedit
An. 373 Petrus II. sedit
An. 380 Timotheus, sedit

Patriarchæ Antiocheni.

an. 13 An. 281 Cyrillus, sedit an. c. 20
an. 46 An. 302 Tyrannius, sedit an. 11
an. 8 An. 313 Vitalis, sedit an. c. 5
an. 5 An. 318 Philogonius, S. an. c. 3

obsceuros militari laude illustrans
ubique imperio dignus, nunquam di-
gnior quam cum eo potius. Moritur
24. Junii anni 79. an. natus 69
cum mensibus 7 & diebus 7.

S. Clemens Papa scribit ad Corin-
thios, apud Labbe, T. 1. Moritur
anno 100.

Titus, Vespasiani filius, eidem
successit 24 Junii 79. Moritur 13.
Septemb. 81. Ab eo capta 8. Sept. 70.
Jerusalem, suo inundata sanguine,
quæ Christi fudisset innoxium. Ti-
tus, humani generis amor & deli-
ciæ, mores, quod rarum, in impe-
rio emendavit.

Domitianus (T. Flavianus) Cz-
sarum duodecim postremus, Titi fra-
ter natura, non moribus, Christiani
nominis persecutor, Tito succedit 13.
Sept. an. 81. Regnat an. 16, d. 5.
Confoditur in Palatio 18. Septemb.
anni 96. homo muscas & homines
nullo delectu interimens, dignus se-
cundi Neronis nomine.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 128 Levi, sedit an. 1
An. 129 Ephras, seu Ephraim,
sedit an. 2
An. 131 Iosès, seu Iosephus, S. an. 1
Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Patriarchæ Constantinopolitani.

Canonem hunc, qui Decreto
Concilii Nicæni I. aperte adversa-
batur, renovarunt ambitiosi Græci
ann. 451. in Calcedonensi Conci-
Vu

- An.Ch. 91 M. Ulpius Trajanus.
M. Acilius Glabrio.
- 92 F. Domitianus Aug. 16.
Q. Volusius Saturninus.
- 93 S. Pompejus Collega.
Cornelius Priscus.
- 94 Nonius Asprenas Torquatus.
M. Aricius Clemens.
Subrogatur
Lateranus.
- 95 F. Domitianus Aug. 17.
T. Flavius Clemens.
- 96 C. Fulvius Valens.
C. Antistius Vetus.
- 97 Coc. Nerva Aug. 3.
L. Virginus Rufus.
- 98 Nerva Aug. 4.
M. Ulp. Trajanus Cæs. 2.
- 99 C. Sotius Senecio 2.
A. Cornel. Palma.
- 100 Trajanus Aug. 3.
M. Julius Fronto.
- 101 Trajanus Aug. 4.
S. Articulæus Pætus.
- 102 Suranus.
L. Licinius Sura.
- 103 Trajanus Aug. 5.
L. App. Maximus 2.
- 104 Licinius Sura 2.
P. Nerat. Marcellus.
105. Tib. Jul. Candidus.
A. Jul. Quadratus.
- 106 L. Cejon. Com. Verus.
L. Tutius Cerealis.
- 107 L. Licinius Sura 3.
C. Sotius Senecio.

Patriarchæ Alexandrini.
An. 385 Theophilus, sedit
An. 412 Cyrillus, sedit
An. 444 Dioscorus, sedit
An. 452 Proterius, sedit

S. Clemens a S. Petro ordinatus eligitur
post Cletum die 13. Januarii anni 91. Se-
det ann. 9 & aliquot menses. Obiit ann. 3
Trajani, Ch. 100. Sub ea persecutio Do-
nitiani.

S. Evaristus, Anacleto Coadjutor, 25.
Martii 95 succedit 13 Julii anni 96. (juxta
Pagi 95) Præest annos 12, m. 3, d. 13. Mar-
tyr 26 Octob. 106. Ita & Pagi.

Juxta Benedict. succedit Clementi Eva-
ristus sub finem anni 100. Regit an. ferme
9. Moritur 26 vel 27 Octob. 109. Sub eo
persecutio Trajani, quæ S. Ignatium mes-
suit.

Patriarchæ Antiocheni.

an. 27 An. 322 Paulinus, ob pravos
an. 32 mores depositus, sedit an. 4
an. 7 An. 325 Eustathius, ab Aria-
an. 6 nis ejectus anno 327

Nerva (Cocceus) succedit Domitiano d. 18 Septemb. an. 96. Regnat an. 1 , m. 4 , d. 8. vel 9. Trajanum adoptat. Moritur sub finem Januarii 98.

Ulpus Trajanus Crinitus succedit Nervæ 27. Januarii an. 98. Vir privati temperantia , Principis magnanimitate . Hoc uno miser , quod præclarâ multa multiplici in Christianos sævitia feceravit . Sub eo dilaniatus est Ignatius , ferarum cupidior , quam gloriæ Trajanus . Regnavit is annis 19, m. circiter 7. Obiit ineunte m. Augusto annis 117.

S. Joannes tres suas Epistolas scribit anno 92.

S. Dionysius Areopagita , juxta plures , Martyr an. 95.

S. Joannes scribit . Apocalypsim anno 96.

S. Timotheus , Discipulus Pauli , moritur anno 97.

S. Joannes scribit Evangelium anno 98.

S. Clemens moritur 13. Novemb. anni 200.

S. Joannes moritur 27. Decemb. vel anno 104.

S. Ignatius scribit Epistolas plures . Martyr anno 107 , secundum Pagianum 116. Finis Apostolici ævi.

Patriarchæ Hierosolymitani .

An. 132 Judas , sedit

An. 134 Marcus , sedit

An. 146 Cassianus , sedit

An. 144 Publius , sedit

Patriarchæ Constantinopolitani .

an. 211 , ubi non modo primatus ho-

noris post Romanum Pontificem

an. 8 Constantinopolitanis Episcopis con-

cessus est , sed & iisdem assignata

An. Ch. 108 Ap. An. Trebonian, Gallus.

M. Atil. Metellus Bradaua.

109 A. Corn. Palma 2.
C. Calvisius Tullus.110 Crispus Priscianus.
Solinus Orphitus.111 C. Calpurnius Piso.
M. Vetrius Bolanus.112 Trajanus Aug. 6.
T. Sextius Africanus.113 L. Publius Celsus.
L. Clodius Crispinus.114 Q. Ninius Hasta.
P. Manilius Vopiscus.115 L. Valerius Messala.
M. Pedo Vergelian.116 L. Ælius Lamia.
Ælianus Vetus.117 Quinctius Niger.
C. Vipfianus Apronian.118 Hadrianus Aug.
T. Cl. Fuscus Salinator.119 Hadrianus Aug.
Q. Jun. Rusticus.120 L. Catilius Severus.
T. Aurelius Fulvius.121 M. Annianus Verus 2.
L. Augur.122 M. Acilius Aviola.
C. Corelius Pansa.123 Q. Artius Postinus.
C. V. Apronianus.124 M. Acilius Glabrio.
C. Bellicius Torquatus.S. Alexander eligitur 3 Decemb. Sedet an. 8,
m. 5. Martyr 3. Maii 117. Sedes vacat m. 1,
d. 5.Juxta Pagi, elig. 2 Mart. Martyr 3. Maii
116.Juxta Benedict. elig. anno 109. Præ annis
10 plenis. Moritur 3 Maii anni 11S. Sixtus I. eligitur 7 Junii. Sedet ann. 9,
m. 9, d. 26. Martyr 3 Aprilis 127.Juxta Pagi, eligitur an. 116. Martyr 3
Jul. 126.Juxta Benedict. eligitur m. Majo 119. Se-
det ann. ferme 10. Moritur sub finem an-
ni 128.*Patriarchæ Alexandrini.*

An. 457 Timotheus II. S.

An. 460 Timotheus Solophaciolus, fedit.

An. 482 Petrus Mongus,

*Patriarchæ Antiocheni.*an. 3 An. 327 Paulinus Arianus,
feditan. 16 An. 328 Eulallius Arianus,
fedit non diu.

m. 6

Hadrianus (Ælius) a Trajano adoptatus , eidem succedit die 11 Augusti anni 117. Imperator an. 20, mensibus 11.

Judæos in Palestina gravissimo bello contrivit , cæsis quingentis octoginta eorum millibus. Everſæ Jeruſolymæ Æliam Capitolinam , adjuncto Jovis simulacro , crexit ; nec patriam Judæis , erepta sola miserrum voluptate , vel ad flendum adire permisit.

Nascitur S. Irenæus , exinde Episcopus Lugdunensis.

Eustachius & Socii , Martyres .
Lenglet.

Patriarchæ Hierosolymitani .

An. 159 Maximus , fedit an. 5
An. 163 Julianus , fedit an. 1
An. 165 Gajanus , fedit an. 3
An. 168 Simmachus , fedit an. 2

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Patriarchæ Constantinopolitani .

fuit Patriarchica Jurisdicctio in provincia Asiæ , Ponti & Thraciæ .
Privilegio huic clanculum a fœdis Græci Constantinopolitana Sedi

Vu 3

An.Ch. 125 P. Cornel. Afaticus 2.
Q. Vettius Aquilinus.

126 N. Annius Verus.
L. Varius Ambululus.

127 Gallicanus.
Titianus.

128 L. N. Torquatus Alpi-
nas.
M. Annius Libo.

129 P. Juventius Cellius 2.
M. Annius Libo 2.

130 Q. Fabius Catullinus.
Q. Julius Balbus.

131 Sev. Octav. Lanas Pon-
tianus.
M. Antoninus Rufinus.

132 Sentius Augurinus.
A. Sergianus.

133 Hibertus.
Sifenna.

134 C. Jul. Servil. Sever. 3.
C. Vibius Juventius Va-
rus.

135 Luperus Pontianus.
Rufus Atilianus.

136 L. Cejonius Commodus
Verus.
S. Verulen. Civica Pom-
peianus.

137 L. Aelius Cæsar Verus 2.
P. Ceclius Balbinus.

138 Sulpicius Camerinus.
Quinctius Niger Ma-
gnus.

139 Antoninus Pius Aug. 2.
Brutius Præfens.

Patriarchæ Alexandrini.

jam antea in vasor Sedis
Alexandrinæ, fedit
An. 490 Athanasius II. Hæ-
ret Eurych. fedit,

S. Telephorus eligitur 5. Aprilis. Regit
an. 10, m. 9. Martyr 5 Januarii 138.

Juxta Pagi eligitur anno 126. Martyr 5 Ja-
nuarii, an. 137.

Juxta Benedict. eligitur sub finem anni 128.
Sedet annis ferme 11. Martyr 2, ut credi-
tur, Januarii, an. 139.

S. Hyginus eligitur 6 Januarii. Sedet an. 4,
d. 3. Martyr 8 Januarii 142.

Juxta Pagi, eligitur 137. Moritur die 10
Januarii 141.

Juxta Bened. eligitur anno 139. Moritur
anno 142.

Patriarchæ Antiocheni.

An. 328 Euphronius, fedit
an. 8 cum paucis mensibus an. 1

An. 330 Flacilius, se-
an. 7 dit an. 12

S. Quadratus, Atheniensis Episcopus, anno 126.

Apologiam pro Religione offert Adriano anno 131. unde refrigescit persecutio.

Justinus Philosophus, natus anno 103, fidem Christi amplectitur anno 133. Moritur anno 167.

Faustinus & Jovita, Martyres. *Lenglet* 21.

Antoninus Pius imperat annis 22, m. 7, dieb. 26. Moritur anno 161. Pii cognomen meruit, non tam quia mole Adriani in sepulchrum erecta, memoriam ejus commen-

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 170 Gajus, fedit
An. 173 Julianus II. S.
An. 178 Capito, fedit
An. 182 Maximus, fedit

Patriarchæ Constantinopolitani.

an. 3 asserto, pro viribus obstitere Lucen-
an. 5 tius & Bonifacius Apostolicæ Sedis
an. 4 Legati. Interecesserunt & ipsi summi
an. 4 Pontifices Leo & Gregorius, utar-

- An.Ch. 140 Antoninus Pius 3.
M. Aurelius Cæsar.
-
- 141 M. Peducæus Syloga Pri-
scinus.
T. Hænius Severus.
-
- 142 L. Cuspius Rufinus.
L. Staius Quadratus.
-
- 143 T. Bellicius Torquatus.
T. Claudius Atticus He-
rodes.
-
- 144 Lollianus Avitus.
Claudius Maximus.
-
- 145 Antoninus Pius Aug. 4.
Marc. Aurelius Cæf. 2.
-
- 146 Sext. Erucius Clarus 2.
En. Claudius Severus.
-
- 147 M. Valerius Largus.
M. Valer. Messalinus.
-
- 148 Bellicius Torquatus, 2.
M. Salv. Julianus Vetus.
-
- 149 Sergius Corn. Scipio
Orfitus.
Q. Nonius Priscus.
-
- 150 Glabrio Gallicanus.
Antistius Vetus.
-
- 151 S. Quintilius Condianus.
S. Quintilius Maximus.
-
- 152 Sext. Junius Glabrio.
C. Valer. Omallus Ve-
rianus.
-
- 153 C. Brutius Præfens 2.
M. Junius Rufinus.
-
- 154 L. Aurelius Commo-
dus.
Til. Sext. Lateranus.
-
- 155 C. Julius Severus.
M. Rufinus Sabinian.

S. Pius 1. eligitur 9 April.
Regit annis 8 , m. 3. d. 3.
Martyr 11 Jul. 150.
Juxta Pagi eligitur an. 141.
Moritur 11 Julii 151.
Juxta Bened. eligitur anno
142 Moritur anno 157

S. Anicetus eligitur 15 Ju-
lii . Sedit an. 10 , m. 9. d. 3.
Martyr 10 Aprilis 161
Juxta Pagi , eligitur anno
151. Martyr 17 Aprilis 161.
Juxta Bened. eligitur anno
157. Regit anis 11 Moritur
anno 168.

Roma-
num contra
Theodo-
tum Coriar.
Fabric. T.
11. p. 186.

Pergame-
num in Asia
contra Co-
lobarfarr.
Baluf. folus.

Patriarchæ Alexandrini.
An. 497 Joannes Mela , seu
Hemula , hæc. Eutyck. S. an. 9
An. 506. Joannes Niczota ,
hæc. Eutyck. sedit an. 11

Patriarchæ Antiocheni.
An. 342 Stephanus , depo-
situs anno 349 , sedit an. 7
An. 349 Leontius , sedit an. 9
An. 358. Eudoxius , paulo post ,

davit posteris, quam quia humanum genus amore & beneficiis complexus est universum. Deorum tamen quam Dei studiosior, Christianos passus est cruciari.

Papias Hierapolit. Claret circa annum 120. Moritur an. 150.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 186 Antonius, sedit
An. 191 Valens, sedit
An. 194 Dolichianus, sedit

Patriarchæ Constantinopolitani.

an. 5 | que re & cognomento Magnus, &
an. 3 | Leo IX. Verum progressu temporis
adeo invaluit afflicta illa Imperiali
an. 2 | Sedi dignitas, ut eam in Concilio

An.Ch. 156 M. Scionius Sylvanus.
C. Serius Augurinus.

157 Barbarus.
Regulus.

158 Q. Flav. Tertullus.
Claudius Sacerdos.

159 Plantius Quintillus.
M. Staius Priscus.

160 T. Clod. Vibius Varus.
Atilius Bradaa.

161 M. Aelius Aurelius Verus, Cæsar 3.
Aelius Commodus 2.

162 L. Junius Rusticus.
C. Vettius Aquilinus.

163 L. Papirius Aelianus.
Junius Pastor.

164 M. Nonnius Macrinus.
L. Cornelius Juventius.

165 L. Arrius Pudens.
M. Gavius Orfitus.

166 Q. Servilius Pudens.
L. Fusilius Pollio.

167 Aurel. Verus Aug. 3.
T. Numidius Quadratus.

168 Apronianus 2.
L. Vettius Paulus, 2.

169 Q. Sosius Priscus.
P. Cælius Apollinaris.

170 M. Cornelius Cethegus.
C. Erucius Clarus.

171 L. Septimius Severus, 2.
L. Alfidius Herennianus.

S. Soter eligitur 1 Januarii
Sedet annis 9, m. 3, d. 22.
Martyr 22 Aprilis 171. Vacat
Sedes d. 10.

Juxta Pagi, eligitur anno
161. Moritur anno 170.

Juxta Bened. eligitur anno
168. Præst annis 8. Moritur
exeunte anno 176, vel
ineunte 177.

Oriente
contra Cerdonem. Basilus solus.

Romanum
adversus
Quartodecimanos.
Fabric. T. II. p. 186.

S. Eleutherius eligitur 3
Maji. Regit annis 14, d. 33.
Martyr 26 Maji 185.

*Patriarchæ Alexandrini.**Patriarchæ Antiocheni.*

An. 516. Dioscorus junior,
hæc. Eutyech. sedit

An. 518. Timotheus, hæc.
Eutyech. sedit

an. 2

an. 17

feu die 28 mensis Januarii ad Sedem CP. transvectus.

An. 360. Meletius ab Arianis in exilium ablegatus. Fuit ille schisma-

Marcus Aurelius imperat annis

19, d. 10.

Lucius Verus annis 9.

O quam dissimiles & vita & moribus ambo ! Aurelius nomen Philosophi morum integritate adimplevit . Verus luxu & libidine diffluens , mancipium fuit voluptatis , ut in uno Palatio virtus & vitium hospitarentur . Uterque tamen concordii animo Imperium gessit . Male de Christianis meruit Aurelius , etsi dum pugnat in Quados , siti & calore interclusus , suis imbrem , hostibus fulmina , ex *Legionis fulminantis* precibus obtinuerat .

S. Polycarpus , Smirnenfis Episcopus , moritur post medium seculi II. Scribit de morte ejus Ecclesia Smirnenfis .

Claret Melico , Sardinensis Episcopus .

Tatianus , Justinus Discipulus .

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 196 Narcissus , ejectus post

An. 199 Dius , sedit

An. 207 Germanius , S.

an. 4 Lateranensi IV. utcumque confirma-

verit Innocentius III.

an. 8 Nobis jam referendi , non equi-

an. 4 dem Byzantini Præsules , multam

An.Ch. 172 Claudius Maximus.
Cornel. Scipio Orfitus.

173 M. Aurel. Severus, 2.
T. Claudius Pompejanus.

174 Gallus.
Flaccus.

175 Calpur. Piso.
M. Sal. Julianus.

176 I. Vitranus Pollio, 2.
M. Flavius Aper, 2.

177 L. Aurelius Commo-
dus.
Plautius Quintillus.

178 Julianus Vettius Rufus.
Gavius Orfitus.

179 L. Aurelius Commodus
Aug. 2.
T. Annius Aur. Verus.
Subrogat Jul. 1.
P. Helvidius Pertinax.
M. Didius Severus Julia-
nus.

180 L. Ful. Brutius Præ-
fens, 2.
S. Quintilius Condianus.

181 L. Aurel. Commodus 3.
L. Antistius Burrhus.

182 Petronius Mainertinus.
Cornel. Trebellius Rufus.

183 L. Aurelius Commo-
dus 4.
M. Aufid. Victorinus, 2.

184 M. Eggius Marallus.
M. Attul. Met. Brudua.

Juxta Pagi, eligitur die 1.
Maji anni 170. Moritur 15
Maji 185.

Juxta Bened. eligitur anno
177. Præst. annis plus 17.
Moritur anno 193.

Hierapolita-
num contra
Montanistas.
Baluf. Fabric.

Patriarchæ Antioceni.

tis in Oriente male famosi occa-
sio. Quidam enim e Catholicis, qui
Eustachiani dicebantur, a Meletii
communione, quia ab Arrianis or-
dinati, recedebant; quidam fla-
bant ab ejusdem partibus, quia hunc
strenue Catholicum esse rescirent.
Adauxit Lucifer Calaritanus schis-

Athenagoras Marco Aurelio apologiam offert pro Christianis.

Theodotio Vetus Testamentum Græce vertit.

S. Irenæus, Episcopus Lugdunensis, anno 177. Martyr anno 202.

Commodus (L. Æl. Aurel.) imperat annis 12, m. 9, d. 14. Strangulatur ultima nocte anni 192.

Is Aurelii patris (nisi tamen gladiatoris filius erat) virtutes spurcissimis vitiis expunxit. Cum exoletis & meretricibus in Palatio, cum gladiatoribus & bestiis in arena dehonestatus, Herculis personam induens, plures mactavit clava. Nec sororis nec affinium vitæ parcens, vix dignus qui a Narcisso athleta necaretur.

Theophilus, Antioch. Episc. apologiam instituit pro Christianis.

Apollinaris Hierapolit.

Pantenus, Catechist. Alexand.

Hegesippus, Hist. Eccl. moritur.

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 211 Gordius, sedit an. 5 partem ignoti, & obscuræ successionis, sed qui in urbe jam regia sederunt. Sunt hi porro.

An. 216 Narcissus qui supra, restitutus est, & Martyr

obiit an. 237. Unde sed.

an. 20

An. 317 Metrophanes, S.

an. 10

- An.Ch. 185 Triarius Maternus.
M. Atilius Bradua..
- 186 L. Aurelius Commo-
dus, 5.
M. Acilius Glabrio, 2.
- 187 Clodius Crispinus.
Papir. Ælianus.
- 188 Allius Fuscianus, 2.
Dullius Silanus, 2.
- 189 Junius Silanus.
Q. Servilius Silanus.
Subrogatur
Severus Vitellius.
- 190 L. Aurelius Commo-
dus, Aug. 6.
M. Patronius Septimia-
nus..
- 191 Cassius Apronianus.
M. Bradua Mauricus.
- 192 L. Aurelius Commo-
dus, Aug. 7.
P. Helvius Pertinax, 2.
- 193 Q. Sotius Falco.
C. Julius Erucius Clarus.
Subrogantur 1 Martii.
Fl. Claudius Sulpicianus.
F. Cilo Septimianus.
Et Julii 1..
Ælius.
Probus.
- 194 L. Septimius Severus,
Aug. 2.
Clodius Albinus Cæsar 2.
- 195 Q. Flavius Scapula Ter-
tulus.
Tineius Clemens.

S. Victor I. eligitur Julii
18. Sedet annis 12, die-
bus 10. Martyr 28 Jul. 197.
Idem Pagi.
Juxta Bened. eligitur anno
193. Moritur anno 202.

Patriarchæ Antiocheni.

ma, dum electo Paulino sopire
voluit. Extunc enim e Catholicis
alii Meletio, alii Paulino adhae-
runt.

An. 381 Flavianus, sedit an. 23
An. 400 Porphyryus, obiit an. 413

Polycrat. Episc. Ephesin.

Pertinax (P. Helvius) imperat
d. 97. Necatur a militibus 200, d. 28
Martii ejusdem anni 193.

Julianus, Niger, & Severus, de
Imperio certant. Julianus regnat
d. 66. Niger exeunte eodem anno
perit. L. Septimus Severus imperat
annis 17, mensibus 8, diebus 3.
Moritur Eboraci in Anglia die 4
Julii, anno 211.

Sub eo Lugdunum, florentissima
Colonia igne & cadibus vastata,
& acerbissima in Christianum no-
men crudelitate saevitum. Inde Lug-
dunensis Antistes Irenaeus, virtu-

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 237 Alexander, Martyr
sub Decio, fedit.

an. 14

An. 251 Mazabanus, fedit.

an. 24

An. 276 Hymenezus, fedit.

an. 22

An. 327 Alexander, fedit.

an. 13

An. 340 Paulus, statim a

Constantio Ariano ejectus.

An. 340 Eusebius Nicom. S.

an. 2

An.Ch. 196 Cn. Domitius Dexter, 2.
L. Valerius Messala.

197 Appius Claudius Late-
ranus.
M. Titius Rufinus.

198 Tiberius Aturin. Satri-
ninus.
C. An. Trebon. Gallus.

199 P. Cornelius Anullu-
nus, 2.
M. Aufidius Fronto.

200 Tib. Claudius Seve-
rus, 3.
Claudius Aufidius Victo-
rinus.

201 L. Annius Fabianus.
M. Nonius Mucianus.

202 L. Septim. Severus,
Aug. 3.
M. Aurel. Antonin.

203 L. Fulvius Plantianus.
P. Septimius Geta.

204 L. Fab. Sept. Cilo 2.
M. Annius Libo.

205 M. Aurelius Antoninus
Caracalla, Aug. 2.
Septimius Geta Cæsar,

206 M. Nummius Albinus.
Fulvius Æmilianus.

207 M. Flavius Aper.
Q. Attius Maximus.

208 M. Aurel. Anton. Cara-
calla, Aug. 3.
P. Septim. Geta Cæsar, 2.

S. Zephirinus, electus
25 Septemb. Regit an. 19.
mentibus 10, dieb. 2. Mar-
tyr 26 Julii 217.

Juxta Pagi, eligitur die 7
Augusti 197. Moritur 12
Julii 217.

Juxta Benedict. eligitur
anno 202. Sedet annis cir-
citer 17. Moritur 20 Decem-
bris 218.

190 vel 197
Romanum,
Cæsariense,
Ponticum,
Osrhoenum,
Lugdunense,
&c. in causa
Quartodeci-
man. *Labbe*
& alii.

Lugdunense
contra Valen-
tin.

200, vel 215,
vel 225 Car-
thaginense,
seu Africa-
num, pro ab-
jiciendo Bap-
tismo Hæreti-
corum,

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 198 Zabdas, seu Ladas,
fedit an. 2

An. 300 Hermon, fedit an. c. 10.

An. 311 Macarius, fedit an. 24

An. 342 Macedonius, divini-
tatis Spiritus Sancti impu-
gnator, depositus anno 360,
fedit an. 18

tum ut & doctrinæ dives, vitam
sub gladio fortissime posuit, anno
circiter 202. Tyranno superstitit
Religio Christiana, quæ cladibus
suis ferax, de Imperio ipso trium-
phavit.

Patriarchæ Hierosolymitani.

An. 335 Maximus, fedit an. 15
An. 350 Cyrillus ab Arianis
depositus post an. 8
An. 358 Herennius, a
Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Patriarchæ Constantinopolitani.

An. 360 Eudoxius, Aria- an. 10
nius, fedit
An. 370 Evagrius (Arianis
Demophilum agnoscen-
Xx

An.Ch. 209 Tit. Claudian. Civica
Pompejanus.
Lollianus Avitus.

210 M. Acilius Faustinus.
C. Triarius Rufinus.

211 Q. Lollianus Gentia-
nus.
Pomponius Bassus.

212 C. Julius Asper.
P. Asper, *fratres*.

213 M. Antoninus Caraca-
la, Aug. 4.
D. Cocilius Balbinus.
Subrogati
M. Antonius Gordia-
nus.
Helvius Pertinax.

214 Silius Messala.
Q. Aquilius Sabinus.

215 Æmilius Lætus, 2.
Anicius Cerealis.

216 C. Atius Sabinus, 2.
S. Cornelius Anulli-
nus.

217 C. Bruttius Prærens.
T. Messius Extricatus.
Subrogati
Macrinus Aug.
Diadumenianus Cæsar.

218 M. Opelius Macrinus,
Aug. 2.
Q. M. Coclat. Adven-
tus.

219 M. Aurelius Anton. Ela-
gabalis, 2.
Licinius Sacerdos.

S. Callixtus eligitur 2. Au-
gusti. Sedet annis 5, men-
sibus 2, diebus 10. Martyr
12 Octobris, 222.

Juxta Pagi eligitur 17 Ju-
lii 217. Martyr 28 Septem-
bris 222.

Juxta Benedict. eligitur
incunte anno 219. Martyr
14 Octobris 223.

Carthagi-
nense II. de
Disciplina.
Harduin. *sol.*
Tom. I.

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

Catholicis depositus anno
361, fedit
An. 361 Cyrillus idem qui
supra, denuo ab Arianis

bus, fedit an. 8
an. 3 An. 378 S. Gregorius Na-
zianz. cessit post an. 3
An. 381 Nectarius, fedit an. 17

Caracalla (M. Aurel. Antonin.) Severi filius, natus 4 Aprilis 188. a Severo Cæsar institutus anno 196. & Augustus anno 192. Imperat cum fratre Geta, quem inter matris brachia occidit 17 Februarii anni 212. Ipse vero a Sicariis interimitur 8 Aprilis anni 217. Imperat annis 6, mensibus 2, Nihil patris, præter sævitiam, imitatus, viginti mortalium millia qui fratri faverant interemit, quos inter Papinian. Themidis oraculum. Perit anno ætatis 29 eorundem militum manu, quibus, ut sibi licerent omnia, omnia condonabat. Ita scelus sceleris nunquam tutum..

S. Clemens Alexandrinus moritur post annum 211, forte 215..

Marcus Opilius Macrinus, Caracallæ occisor, eligitur 11 Aprilis. Imperat anno 1, mensibus ferme 4. Sernitur ab Heliogabalo die Junii 7 anni 218.

Tertullianus, Presbyter Carthagenensis. Moritur circa 217 vel 220..

Antoninus Heliogabalus renuntiatur Imperator 6 Maji. Vincit Macrinum 7 Januarii. Inde regnat annis 3, mensibus 9, diebus 4. Occiditur 11 Martii 222.

Hic mortalium omnium sceleratissimus: digna indignæ matris (Se-

Patriarchæ Hierosolymitani.

Patriarchæ Constantinopolitani.

† eiectus, sedit tunc
An. 364. Hilarius, Arianus,
† sedit
An. 379. Cyrillus, iterum.

an: 3

an: 15

An: 379 S. Joannes Chrysostom. in exilium missus anno 404, obiit
An: 404. Arfacius, sedit
Xx. 2.

an: 407

An.Ch. 220 M. Aurelius Antoninus
Elagabalus, Aug. 3.
M. Aurelius Eutych. Co-
mazon.

221 An. Gratus Sabinianus.
Claudius Seleucus.

222 Aurelius Antoninus Ela-
gabalus, Aug. 4.
M. Aurel. Severus Ale-
xander Cæsar.

223 L. Marius Maximus.
L. Roscius Ælianus.

224 Claudius Julianus, 2.
Claudius Crispinus.

225 M. Mæcius Fuscus, 2.
L. Turpilius Dexter.

226 M. A. S. Alexander, 3.
Aug. 2.
C. Quintilius Marcellus.

227 M. Nummius Balbinus.
Maximus Æmilius.

228 Tr. Manilius Modestus.
Serg. Calpurn. Probus.

229 M. A. S. Alexander, 3.
Cassius Dio, 2.
Hic subrogatur
M. Anton. Gordianus.

230 L. Calp. Virius Agri-
cola.
S. Catiu. Clementinus.

231 M. A. C. Civica Pom-
pejanus.
Pelignianus, al. Felicia-
nus.

232 P. Julius Lupus.
Maximus.

18. S. Urbanus I. eligitur 13 Octob. Regit an. 7, mens. 7, diebus 11. Martyr 23 Maji 230.

Juxta Pagi eligitur 1 Octobris 222. Martyr 24 Maji 230.

Juxta Benedict. eligitur sub finem anni 223. Sedet annis ferme 7. Moritur 25 Maji 230.

Alexandri-
num, ubi de-
gradatur Ori-
genes, quia
sui fector. Ba-
sus.

19. S. Pontianus eligitur 29 August. Sedet annis 5, mensibus 2, diebus 2. Martyr 30 Octobris 235.

Juxta Pagi, eligitur 22 Junii. Cedit loco 28 Sept.

Juxta Benedict. eligitur 22 Julii anni 230. Relegatur in Sardiniam an. 235. ibique moritur 28 Septem-

Patriarchæ Hierosolymitani.

restitutus, fedit
An. 386 Joannes II. fedit
An. 416 Prægius, fe-
dit

an. 7 | cum mensibus 4
an. 30 | An. 405 Atticus, fedit
An. 425 Sisinnius, fedit
an. 8 | An. 427 Nestorius propter

Patriarchæ Constantinopolitani.

an. 1
an. 20
an. 2

miamiræ, seu Julæ) propago, ultimum humanitatis portentum, tribus annis per infamia quæque voluntatus, unco impacto cæsus, in cloacam, inde in Tiberim projicitur, anno ætatis 18.

Julius Africanus moritur post annum 220.

Severus Alexander avunculo Heliogabalo succedit 11 Martii. Christum una cum Diis suis coluit. In Palatio justus, severus in castris, fortis in acie, prioris monstri delivie infamiam. Leges per Ulpianum aliosque Jurisconsultos emendavit. Persas vicit in Oriente, Afros vicit in Mesopotamia; plura gesturus, nisi cum matre Julia Mamaea, agente Maximino, necatus esset. Regnat annis 13, diebus 9. Occiditur 19 Martii 235, natus annis 26, mensibus 5.

Uranus Tyrannus.

Patriarcha Constantinopolitani.

hæresim a Concil. Ephes. an. 431	mensibus aliquot,	an. 13
a Sede sua deturbatus, S. an. c. 5	An. 447 Flavianus, S. m. 10	
An. 431 Maximianus, sed. an. 3	supra	an. 1
An. 434 Proclus, sedit cum	An. 449 Anatolius, sedit	an. 9
<i>Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.</i>	Xx 3.	

An.Ch. 233 Maximus, 2.
Ovinus Paternus.

234 Maximus, 3.
C. Coelius Urbanus,
Vel Maximus, *vel* Ur-
banus.

235 L. Catil. Severus.
L. Ragon Urinat. Quin-
tillianus.

236 C. Julius Verus Maxi-
minus, Aug.
C. Julius Africanus.

237 P. Titius Perpetuus.
L. Ovinius Rust. Corne-
lian.
Subrogati 1 Maji.
Iulius Silanus.
Cn. Messius Gallicanus.
Huic substituitur
L. Septimius Valerianus.
Utrique M. Julia
T. Claudius Julianus.
Celsus Aelianus.

238 M. *vel* Ant. Pius Cri-
nitus,
Pontianus Proculus.

239 M. Ant. Gordianus,
Aug.
M. Acilius Avola.

240 Vetricus Salbinus, 2.
Venusus.

241 M. Anton. Gordianus
Aug. 2.
T. Cl. Civica Pompeja-
nus, 2.

242 C. Vetricus Auf. Atticus.
C. Asinius Prætextatus.

243 Jul. Arrianus.
Æmilii Papi.

bris. Sub eo sævit persecu-
tio sexta Maximini, eaque
acerbissima.

S. Antherus eligitur 22
Novembris juxta Pagi, &
juxta Benedict. 21. Sedet
mense 1, diebus 12. Martyr
3 Januarii 136. Idem Pagi &
Benedict.

S. Fabianus eligitur 4 Ja-
nuarii. Sedet an. 14, mense
1, diebus 25. Martyr 1 Mar-
tii 250.

Juxta Pagi eligitur 11 Ja-
nuarii. Martyr 20 Januar.
Idem quoad diem mortis Be-
nedict. qui de initio nihil
præter eundem annum 236
definiunt.

Alexandri-
num contra
Ammonium,
Fidei deserto-
rem. *Labbe.*
Tam. 1.

Iconium &
Synod. contra
Baptisma Hz-
ret.

Romanum
contra Ori-
gen. *Rexia,*
Labbe.

240 *vel* cir-
citer, Lambe-
stanum in
Africa, ex E-
pisc. 90 con-
tra Privatum
hæretic.

Philadel-
phienſe. *ſeu*
Boſtrenſe in
Arabia contra
Berillum.

Maximinus I. (Cajus Julius Verus) imperat annis 3. Novus phalaris occiditur sub fine Martii 238.

Minucius Felix scripsit Octavianum contra Gentiles.

Gordianus uterque, pater & filius, M. Antonius Africanus, ab exercitu contra Maximinum rebelliguntur. Firmata electio a Senatu 27 Maji. Occidit filius in pratio: pater laqueo se interigit. Gesta hæc intra hebdomadas 6, eod. an. 237.

Maximus & Balbinus a Senatu electi 9 Julii, post Maximini mortem anno 238 a militibus necantur.

Gordianus junior, filius vel nepos secundi Gordiani, a Senatu Cæsar 9 Julii 237, a Prætorii cohortibus Augustus renuntiatur 15 Junii anni 238. Imperat annis 5, mensibus fere 8. Occiditur anno 244, incunse Martio.

Ammonius Philosophus Alexandrinus, Origenis magister, dat Harmoniam Evangelicam.

An.Ch. 233 Maximus, 2.
Ovinus Paternus.

234 Maximus, 3.
C. Caelius Urbanus,
Vel Maximus, *vel* Ur-
banus.

235 L. Catil. Severus.
L. Ragon Urinat. Quin-
tillianus.

236 C. Julius Verus Maxi-
minus, Aug.
C. Julius Africanus.

237 P. Titius Perpetuus.
L. Ovinus Rust. Corne-
lian.
Subrogati 1 Maji.
Jullus Silanus.
Cn. Messius Gallicanus.
Huic substituitur
L. Septimius Valerianus.
Utrique M. Julia
T. Claudius Julianus.
Celsus Aelianus.

238 M. *vel* Ant. Pius Cri-
nitus,
Pontianus Proculus.

239 M. Ant. Gordianus,
Aug.
M. Acilius Avola.

240 Vetricus Salbinus, 2.
Venustus.

241 M. Anton. Gordianus
Aug. 2.
T. Cl. Civica Pompeja-
nus, 2.

242 C. Vetricus Auf. Atticus.
C. Asinius Prætextatus.

243 Jul. Arrianus.
Emilius Papus.

bris. Sub eo sævit persecu-
tio sexta Maximini, eaque
acerbissima.

S. Antherus eligitur 22
Novembris juxta Pagi, &
juxta Benedict. 21. Sedit
mense 1, diebus 12. Martyr
3 Januarii 136. Idem Pagi &
Benedict.

S. Fabianus eligitur 4 Ja-
nuarii. Sedit an. 14, mense
1, diebus 25. Martyr 1 Mar-
tii 250.

Juxta Pagi elligitur 11 Ja-
nuarii. Martyr 20 Januar.
Idem quoad diem mortis Be-
nedict. qui de initio nihil
præter eundem annum 236
desiniunt.

Alexandri-
num contra
Ammonium,
Fidei deserto-
rem. *Labbe.*
Tom. 1.

Iconium &
Synod. contra
Baptisma Hæ-
ret.

Romanum
contra Ori-
genem. *Regia*,
Labbe.

240 vel cir-
citer, Lambe-
titanum in
Africa, ex E-
pisc. 90 con-
tra Privatum
hæretic.

Philadel-
phienſe seu
Boſtrenſe in
Arabia contra
Berillum.

Maximinus I. (Cajus Julius Verus) imperat annis 3. Novus phalaris occiditur sub fine Martii 238.

Minucius Felix scripsit *Oclavium contra Gentiles*.

Gordianus uterque, pater & filius, M. Antonius Africanus, ab exercitu contra Maximinum rebellis eliguntur. Firmata electio a Senatu 27 Maji. Occidit filius in praelio: pater laqueo se interimit. Gesta hac intra hebdomadas 6, eod. an. 237.

Maximus & Balbinus a Senatu electi 9 Julii, post Maximini mortem anno 238 a militibus necantur.

Gordianus junior, filius vel nepos secundi Gordiani, a Senatu Caesar 9 Julii 237, a Prætorii cohortibus Augustus renuntiatur 15 Junii anni 238. Imperat annis 5, mensibus fere 8. Occiditur anno 244, incunte Martio.

Ammonius Philosophus Alexandrinus, Origenis magister, dat *Harmonianam Evangelicam*.

An.Ch. 244 Peregrinus.

A. Fulvius Æmilianus.

245 M. Julius Philippus.
T. Fabius Junius Trianus.246 Bruttius Præfens.
Nummius Albinus, 2.247 M. Julius Philippus Augustus, 2.
M. Julius Philippus Cæsar.248 M. Julius Philippus Augustus, 3.
M. Julius Philippus Cæsar, 2.249 M. Fulvius Æmilianus, 2.
Junius Aquilinus.250 Cn. Messius Decius Augustus, 2.
An. Maximus Gratus.251 Cn. Messius Decius Augustus, 3.
Q. H. H. M. Decius Cæsar.252 C. Vib. Tribonius Gallus Augustus, 2.
Q. Vibius Volusianus Cæsar.

S. Cornelius eligitur 2. Jun. (Juxta Pagi 4 Januar. juxta Benedict. 4 Jan. 251. cum Sedes vacasset mensibus 16.) Regit an. 2. m. 3. d. 12. Martyr 14 Sept. 252. Idem Pagi & Bened.

Novatianus Antipapa I.

S. Lucius elig. 18 Oct. (Pagi 25 Sept.) Sedet anno 1, m. 4 d. 17. Martyr 3 Martii 254. Pagi & Benedict. 4 Martii 253. qui cum nonnisi m. 5. cum aliquot diebus præfuisse volunt.

Ephesinum contra Noetianos. *Baluz. Harduin. Tom. 1.*

246 vel circiter, Arabicum contra eos qui animas cum corporibus mori & resurgere statuebant.

Acaianum contra Valesianos seu Eunuchos. *Baluz.*Romanum pro recipiendis lapsis. *Regia & Labbe soli.*

Romanum contra Novatianum. Carthaginense pro recipiendis lapsis.

Romanum ex 60 Episc. quo confirmatur Carthag. præced. Carthagin. contra Privatum, Feliciss. & Novatian. Anthiochen. contra Baptisimum Hæret.

Philippus ante diem 16. Martii a militibus imperium recipit. Primus is Christo nomen dedisse creditur. A S. Babyla exclusus ab Ecclesia ingressu ob illatam Gordiano juniore mortem, exomologesim fecit. A Decio cæsus est circa 19 Octobris 249. Regit annis 9 & mensibus aliquot.

Decius (C. Menius Quintus Trajanus) succedit Philippo mense Octobri. Misere perit in palude: homo immani sua contra Ecclesiam persecutione execrandus. Regnat annis 2, mense 1, diebus aliquot.

Gallus (Cajus Vibius Trebonianus) eligitur anno 251. Volusianum filium suum circa mensem Julium Augustum facit. Uterque occiditur circa mensem Majum anni 253. Gallus & ipse Ecclesiæ persecutor.

An. Ch. 253 C. Vib. Volusianus

Aug. 2.

M. Valerius Maximus.

254 P. Licinius Valerianus,

Aug. 2.

P. Licinius Gallienus,

Aug.

255 P. Licinius Valerianus.

Aug. 3.

P. Licinius Gallienus,

Aug. 2.

256 M. Valerius Maxi-

mus, 2.

M. Acilius Glabrio,

Subrogati

Antoninus,

Gallus.

257 P. Licinius Valerianus,

Aug. 4.

P. Licinius Gallienus,

Aug. 3.

Subrogati 1 Julii,

M. Ulpus Crinitus.

L. Domitius Aurelia-

nus.

258 M. Aurelius Memmius

Tuscus.

Pomponius Bassus.

259 Fulvius Æmilianus.

Pomponius Bassus, 2.

260 Lucius Cornelius Secu-

laris, 2.

Junius Donatus,

261 P. Licinius Gallienus,

Aug. 4.

L. Petronius Volusia-

nus.

262. P. Licinius Gallienus,

Aug. 5.

L. Petronius Taurus Vo-

lusianus.

S. Stephanus eligi-

tur 10 Aprilis. Sedet

an. 3, m. 3. d. 23.

Martyr 2 Aug. 257.

Sub eo gravis emer-

sit controversia de Ba-

ptismi ab Hæreticis

dati valore circa an-

num 255.

Juxta Pagi eligitur

13 Maii 253. Martyr

2 Augusti 257.

Juxta Bened. eli-

gitur m. Mart. Sedet

annis 4 & mens. ser-

me 6. Moritur anno

257.

Sixtus II. Coadju-

tor 2 Sept. 255. suc-

cedit 2 Augusti 257.

Regit annis 2, d. 9.

Martyr 6 Aug. 259.

in persecutione Vale-

riani, quæ est octava.

Juxta Pagi. sedet 24

Aug. 257. Martyr 6

Aug. 258. Idem. Ben.

S. Dionysius eligi-

tur 19 Sept. Sedet an-

nis 9, m. 3. d. 10.

Obiit 29 Dec. 268.

Vacat Sedes d. 14.

Juxta Pagi & Ben.

eligitur 22. Julii 259.

cum Sedes uno pene

anno vacasset. Juxta

eisdem moritur 26.

aut 27 Decemb. 269.

Carthagin. contra
Baptismum Hæret.Carthagin. contra
Basilidem & Martia-
lem, Episcopos Li-
bellaticos.Carthag. ex Cypria-
no & 32 Episc. con-
tra Baptismum Hæret.Carthagin. cum Cy-
priano & 71. Episco-
pis, ubi idem error
confirmatur.Romanum, quo
Carthaginenfis defini-
tio rejicitur à S. Ste-
phano.Carthagin. quo cum
Episcopis 85 error idem
denuo sancitur.Alexandrinum con-
tra Novatum. *Fabric.*Narbonense (alii,
anno 257.) quo S.
Paulus, Narbonensis
Episcopus I. miraculo-
se ab impacta incon-
tinentiæ labe vindi-
catur.Africanum pro Ba-
ptismo Hæret.

Æmilianus (C. Julius) imperat
mensis 3 vel 4. Occiditur circa men-
sem Aug. 253.

Valerianus (P. Licinius) mense
Augusto Imperator renuntiatur. Li-
cinius Gallienum filium in Impe-
rii consortium vocat, & cum eo an-
nis septem, id est ad annum 260
regnat. Captus a Sapore Persa Va-
lerianus, scabellum ipsius equum con-
scendentis efficitur. Demum cute nu-
datus conditur sale. Digitum Dei,
innoxii sanguinis vindicem, in fu-
nesto illo excessu agnoverunt omnes
Christiani.

Origenes Alexandrinæ Ecclesiæ Pres-
byter, natus anno 181, mortuus an-
no 252 vel 253.

S. Cyprianus, Carthag. Episcop.
anno 243. Martyr 258, Septem-
bris 14.

Licinius Gallienus post patris mor-
tem solus imperat annis 8. Occidi-
tur circa 20 Martii 268. Infelix sub
eo situs Imperii a Tyrannis 18. de-
fatigati, præter eos qui Cæsaris &
Augusti nomine insigniti erant.

Pontius Diaconus, auctor vitæ Cy-
priani.

An.Ch. 263 M. Nummius Albinus, 2.
Maximus Dexter.

264 P. Lic. Gallien. Aug. 5.
An. Saturninus.

265 P. Licinius Valerianus,
Cæsar 2.
M. Lucianus Macer Ru-
finianus.

266 P. Lic. Gallien. Aug. 6.
Sabinillus.

267 Ovinus Paternus.
Arcefilaus.

268 Ovinus Paternus, 2.
Marianus.

269 M. Aurelius Claudius,
Aug. 2.
Paternus.

270 Flavius Antiochianus.
Furius Orphitus.

271 L. Domitius Aurelian.
Aug.
M. Ceionius Virius Baf-
sus.

272 *Quietus.*
Voldumianus.
Subrogatur mens. Jul.
Falconius, vel Nico-
macus.

273 M. Claudius Tacitus.
M. Fur. Placidianus.

274 L. Valer. Domitianus
Aurelianus, Aug. 3.
C. Julius Capitolinus.

275 L. Valer. Domit. Au-
relianus, August. 4.
Hic substituitur 1 Febr.
M. Aurel. Gordianus.
Isti vero 1 Jul.
Vet. Cornif. Gordianus.

S. Felix I. eligitur
3 Januari (juxta
Pagi & Benedict. 28
aut 29 Decembris an-
ni 269.) Sedet an-
nis 4, mensibus 11,
diebus 29. Moritur
1 Junii 274. Vacat
Sedes die 1. (juxta
Pagi & Bened. mori-
tur 22. Decemb. 274.)
Sub eo sævit, quæ
nona est, Aurelia-
ni persecutio, annis
273 & 274.

S. Eutichianus eli-
gitur 3 Januarii 274.
(juxta Pagi & Be-
nedict. 5 vel 6 Janua-
rii 275.) Sedet annis
9, mensibus 11, die-
bus 6. Obiit 8 Dec.
283. Vacat Sedes die-
bus 7. Idem ferme Pa-
gi & Bened.

Alexandrinum con-
tra Nepotian. & Ce-
rinthum Millenarios.
Fabric. t. 11. p. 292.

Antiochen. I. men-
se Septembris contra
Paulum Samosat. qui
ementita fide censuræ
se subducit.

Romanum pro Baptis-
mo Hæret. *Fabritius,*
ibid.

Antiochen. II. in
quo depositus est Pau-
lus Samosat.

Anciranum in Ga-
latia de Disciplina.
Pitbeus.

Claudius II. (M. Aurelius Gothicus) Imperator renuntiatur; quod nuncium Senatui die 24 Martii gratum accidit. Sirinii lue moritur anno regni 3, anno 270.

Quintilius (M. Aurel. Claudius) Claudii Gothici frater, necatur post dies imperii 17.

Aurelianus (Lucius Valerius Domitius) infimæ loci homo, post Claudii II. mortem eligitur sub mensem Aprilis. Imperat annis 4, & aliquanto plus.

Tacitus (M. Claudius) post 6 vel 7 inter regni annos eligitur a Senatu. Imperat mensibus 6. Obiit circa 12 Aprilis 276.

S. Gregorius Thaumaturgus, Episcopus Neocaesariensis, circa annum 240. Mortuus creditur anno 270, Nov. 17.

An.Ch. 263 M. Nummius Albi-
nus, 2.
Maximus Dexter.

264 P. Lic. Gallien. Aug. 5.
An. Saturninus.

265 P. Licinius Valerianus,
Cæsar 2.
M. Lucianus Macer Ru-
finianus.

266 P. Lic. Gallien. Aug. 6.
Sabinillus.

267 Ovinus Paternus.
Arcefilaus.

268 Ovinus Paternus, 2.
Marianus.

269 M. Aurelius Claudius,
Aug. 2.
Paternus.

270 Flavius Antiochianus.
Furius Orphitus.

271 L. Domitius Aurelian.
Aug.
M. Ceionius Virius Baf-
sus.

272 *Quietus.*
Voldumianus.
Subrogatur mens. Jul.
Falconius, vel Nico-
macus.

273 M. Claudius Tacitus.
M. Fur. Placidianus.

274 L. Valer. Domitianus
Aurelianus, Aug. 3.
C. Julius Capitolinus.

275 L. Valer. Domit.
Aurelianus, August. 4.
Huic substituitur 1 Febr.
M. Aurel. Gordianus.
Isti vero 1 Jul.
Vet. Cornif. Gordianus.

Alexandrinum con-
tra Nepotian. & Ce-
rinthum Millenarios.
Fabric. t. 11. p. 292.

Antiochen. L. men-
se Septembris contra
Paulum Samosat. qui
ementita fide censuræ
se subducit.

Romanum pro Baptis-
mo Hæret. *Fabricius*,
ibid.

Antiochen. II. in
quo depositus est Pay-
lus Samosat.

Anciranum in Ga-
latia de Disciplina.
Pitbeus.

S. Felix I. eligitur
3 Januari (juxta
Pagi & Benedict. 28
aut 29 Decembris an-
ni 269.) Sedet an-
nis 4, mensibus 11,
diebus 29. Moritur
1 Junii 274. Vacat
Sedes die 1. (juxta
Pagi & Bened. mori-
tur 22. Decemb. 274.)
Sub eo sævit, quæ
nona est, Aurelia-
ni persecutio, annis
273 & 274.

S. Eutichianus eli-
gitor 3 Januarii 274.
(juxta Pagi & Be-
nedict. 5 vel 6 Janua-
rii 275.) Sedet annis
9, mensibus 11, die-
bus 6. Obiit 8 Dec.
283. Vacat Sedes die-
bus 7. Idem ferme Pa-
gi & Bened.

Claudius II. (M. Aurelius Gothicus) Imperator renuntiatur; quod nuncium Senatui die 24 Martii gratum accidit. Sirinii luc moritur anno regni 3, anno 270.

Quintilius (M. Aurel. Claudius) Claudii Gothici frater, necatur post dies imperii 17.

Aurelianus (Lucius Valerius Domitius) infimæ loci homo, post Claudii II. mortem eligitur sub mensem Aprilis. Imperat annis 4, & aliquanto plus.

Tacitus (M. Claudius) post 6 vel 7 inter regni annos eligitur a Senatu. Imperat mensibus 6. Obiit circa 12 Aprilis 276.

S. Gregorius Thaumaturgus, Episc. Neocæsar. circa annum 240. Mortuus creditur anno 270, Nov. 17.

An.Ch. 276 M. Claudius Tacitus,

Aug. 2.

Fulvius Æmilianus.

Huic subrogatur 1 Febr.

Ælius Corpianus.

277 M. Aurelius Probus,

Aug.

M. Aurelius Paullinus.

278 M. Aurelius Probus,

Aug. 2.

M. Furius Lupus.

279 M. Aurelius Probus,

Aug. 3.

Ovinus Paternus.

280 Junius Messala.

Gratus.

281 M. Aurelius Probus,

Aug. 4.

C. Julius Tiberianus.

282 M. Aurelius Probus,

Aug. 5.

Pomponius Victorinus.

283 M. Aurelius Carus,

Aug. 2.

Marcus Aurelius Carinus, Cæsar.

Subrogatur 1 Jul.

M. Aurelius Numerianus.

284 M. Aurelius Carinus, 2.

M. Aurelius Numerianus, 2.

His substituti 1 Maii.

Diocletianus.

Annius Bassus.

Quibus subrogati 1 Sept.

M. Aurelius Valerius Maximianus.

M. Junius Maximus.

285 C. Valerius Diocletianus,

Aug. 2.

Aristobulus.

S. Cajus eligitur 6 Decemb.
(Juxta Pagi 15 Decembris Juxta Benedict. 17. Decemb.) Sedet annis 11, mensibus 4, diebus 12. Martyr 27 Aprilis 295. Vacat Sedes. mensibus 7, diebus 24.

Juxta Pagi, moritur Cajus 21 Aprilis. Juxta Bened. 22, anni 296. Unde sedet annis 12, mensibus 4, & diebus aliquot.

Ancyra-
num in Cæ-
lesiria.

Idem.

Mesopt.
contra Ma-
nem.

Florianus Taciti frater seipsum ad Imperium vocat : at intra dies 60 incisis sponte venis obit.

Probus (M. Aurelius Valerius) ad Imperium invitatus assurgit , mense Aprilis 276. Digne imperat , & tamen a militibus occiditur an. 282.

Carus (M. Aurelius) eligitur circa mensem Augustum. Perit ictus fulmine , exeunte anno 282 , vel ineunte 284.

Caro successerunt filii ejus , jam Augusti , Carinus & Numerianus . Perit eodem anno Numerianus , ante diem 17 Septembris . Cæsus est & Carinus anno 205 ab exercitu Diocletiani .

Diocletianus (Cajus Valerius Aurelius) post Cari mortem ab exercitu Imperator factus die 17 Decembris . (Unde Æra Diocletiana , seu Martyrum , quæ tamen vere anno 103. persecutionis primo inci-

Arnobius Africanus Libris VII. Gentiles impetit. Eo Præceptore usus est Lactantius.

An.Ch. 286 M. Junius Maximus, 2.
Vettrius Aquilinus.

287 C. Valerius Diocletianus, Aug. 3.
Maxim. Herculus, Aug.

288 Maximianus Herculus, Aug. 2.
Pomponius Januarius.

289 Annius Bassus, 2.
L. Ragon. Quintianus.

290 Diocletianus, Aug. 4.
Maximianus Herculus, Aug. 3.

291 C. Junius Tiberianus, 2.
Cassius Dio.

292 Afran. Hannibalianus.
M. A. Asclepiodorus.

293 Diocletianus, Aug. 5.
Maximianus Herculanus, Aug. 4.

294 F. Valerius Constantius Cæsar.
C. Galer. Valer. Maximianus Cæsar.

295 Nummus Tuscus.
Annius Annulinus.

296 Diocletianus, Aug. 6.
Constant. Chlorus, Cæsar 2.

297 Maximianus Herculus, Aug. 5.
C. Galerius Maximianus, Cæsar 2.

298 Anicius Faustus, 2.
Severus Gallus.

299 Diocletianus Aug. 7.
Maximianus Herculus, Aug. 6.

300 Constantius Chlorus, Cæsar 3.
C. Galer. Maxim. Cæf. 3.

S. Marcellus eligitur 22. Decembris 295. (Juxta Pagi & Bened. 30. Junii 296.) Sedet annis 8, mensibus 2, diebus 23. Martyr 16 Mart. 304. (Juxta Pagi & Benedict. 24. Octobris 304; ex quibus vacat Sedes usque ad annum 308.) Sub eo furens, quæ tot cives cælo peperit, Diocletiani persecutio. Hæc est decima.

Illiberitanum, quod alii anno 250, alii anno 313 vel

pit.) Is 17 Septembris 284 Imperator salutatus, Imperium anno 292 contra receptum morem divisit; quos enim Principes alii sibi socios quandoque; hos Imperii totius, non certæ partis, Rectores adsciverant. Anno igitur 286 Maximianum Herculum Italiae, Africae; anno 292. Constantium Chlorum, Claudii nepotem ex filia, innocentia morum insignem; & Christianis amicum Gallis, Hispaniis; Galerum vero Thraciae & Illiriae commisit. Isto adhortante in Christianos crudeliter deservit Diocletianus. Cessit Imperio anno 305, & ante mortem, quæ desperanti contigit anno 313, Ecclesiam damnis suis feracem, & a Constantino protectam vidit.

An.Ch. 301 Postumius Titianus, 2.
Fl. Popil. Nepotianus.

302 Constantius Chlorus,
Cæsar 3.
C. Galerius Maximianus,
Cæsar 4.

303 Diocletianus, Aug. 8.
Maximianus Herculus,
Aug. 7.

304 Diocletianus, Aug. 9.
Maximianus Herculus,
Aug. 8.

305 Constantius Chlorus,
Cæsar 5.
Galerius Maximianus,
Aug. 6.

306 Fl. Val. Constantius,
Galerius Maximianus,
Aug. 6.

Nota. Difficilis est assignatio Consulum annis sex sequentibus, quia ob Imperatorum dissidia non iidem ubique erant. Suos habebat Italia sub Tyranno Maxentio, qui alibi non agnoscebantur. Unde aliquando anni a Consulatu 6. id est a Consulatu ann. 306. designantur. Utrosque Consules, Imperii scilicet & Maxentii seu Romæ, ubi ille dominabatur, dabimus cum Tillemontio, T. 4. pag. 708.

307 M. Aurelius Severus,
Aug.
Maximinus Cæsar.
Romæ,
Maximianus Herculus,
Aug. 9.
Maximinus Cæsar.

308 Maximianus Herculus,
Aug. 10.
Maximianus Galerius, 7.

S. Marcellus, quem pro Marcellino perperam habuerunt Eusebius & Hieronymus, eligitur 21 Maii. Sedit annis 5, mensibus 7, dieb. 26. Martyr 16. Jan. 310.

Longe aliter Pagi, Tillem. & Benedict. juxta quos Marcellus eligitur 19 Maii vel 27. Junii 308. & Martyr obiit 9, vel 16 aut 17 Januarii 310.

324. consignant. Canonones ejus 81, non tam Concilii alicujus sortum, quam collectionem variorum Decretorum existimant eruditi.

Sinuelflanum in Campania, in causa Marcentii Papæ.

Filium a Donatistis.

Cirtense in Numidia ubi Episcopi sac. Codicum Traditores absolvuntur.

Alexandrinum, in quo Meletius Lyopolitan. Episcopus, non unius criminis reus condemnatur; & schisma post annum 150 perdurans orditur.

S. Methodius, Tyriensis Episcopus,
269. Martyr 302.

Lucius Cælius Firmianus a la-
stea dicendi facundia Lactantius, cir-
ca annum 295 ad Fidem conversus,
obiit circa annum 304.

Habuit & annus ille quatuor Impe-
ratores. Fuerunt hi

Severus (Fl. Valerius) quem Ga-
lerus Augustum fecit anno 306, &
captivum anno 307 trucidari iussit.

Maximianus, seu Maximinus,
(Valerius) Christianorum acerbissi-
mus tortor, qui sub miseræ vitæ fi-
nem dolore furens Christum invoca-
bat. Obiit circa mensem Augustum
anni 313.

Constantinus (C. Flavius Vale-
rius, Aurelius Claudius) Constanti-
tini Chlorig, & Sanctæ Helenæ primæ
ac legitimæ Chlori uxoris filius, na-
tus 22 Februarii 274. Electus in An-
glia Imperator 25 Julii 306. Huic in
Maxentium arma paranti anno 311
vel 312 visa Crux solaribus radiis
splendens, cum hac epigraphe: *In
hoc vincito.*

Erat hæc ejus
forma.

P
X
I

Constantinopolim anno 330 extru-
xit, & a nomine suo nuncupavit.

An.Ch. 301 Postunius Titianus, 2.
Fl. Popil. Nepotianus.

302 Constantius Chlorus,
Cæsar 3.
C. Galerius Maximianus,
Cæsar 4.

303 Diocletianus, Aug. 8.
Maximianus Herculius,
Aug. 7.

304 Diocletianus, Aug. 9.
Maximianus Herculius,
Aug. 8.

305 Constantius Chlorus,
Cæsar 5.
Galerius Maximianus,
Aug. 6.

306 Fl. Val. Constantius,
Galerius Maximianus,
Aug. 6.

Nota. Difficilis est assignatio Consulum annis sex sequentibus, quia ob Imperatorum dissidia non iidem ubique erant. Suos habebat Italia sub Tyranno Maxentio, qui alibi non agnoscebantur. Unde aliquando anni a Consulatu 6. id est a Consulatu ann. 306. designantur. Utrosque Consules, Imperii scilicet & Maxentii seu Romæ, ubi ille dominabatur, dabimus cum Tillemontio, T. 4. pag. 708.

307 M. Aurelius Severus,
Aug.
Maximinus Cæsar.
Romæ,
Maximianus Herculius,
Aug. 9.
Maximinus Cæsar.

308 Maximianus Herculius,
Aug. 10.
Maximianus Galerius, 7.

S. Marcellus, quem pro Marcellino perperam habuerunt Eusebius & Hieronymus, eligitur 21 Maii. Seder annis 5, mensibus 7, dieb. 26. Martyr 16. Jan. 310.

Longe aliter Pagi, Tillem. & Benedict. juxta quos Marcellus eligitur 19 Maii vel 27. Junii 308. & Martyr obiit 9, vel 16 aut 17 Januarii 310.

324. consignant. Canones ejus 81, non tam Concilij alicujus sætæ, quam collectionem variorum Decretorum existimant eruditi.

Sinuessanum in Campania, in causa Marcellini Papæ.

Fidum a Donatistis.

Cirtense in Numidia ubi Episcopi fac. Codicum Traditores absolvuntur.

Alexandrinum, in quo Meletius Lycopolitan. Episcopus, non unius criminis reus condemnatur; & schisma post annum 150 perdurans ordinatur.

S. Methodius, Tyriensis Episcopus,
269. Martyr 302.

Lucius Cæcilius Firmianus a la-
stea dicendi facundia Lactantius, cir-
ca annum 295 ad Fidem conversus,
obiit circa annum 304.

Habuit & annus ille quatuor Impe-
ratores. Fuerunt hi

Severus (Fl. Valerius) quem Ga-
lerus Augustum fecit anno 306, &
captivum anno 307 trucidari iussit.

Maximianus, seu Maximinus,
(Valerius) Christianorum acerbissi-
mus tortor, qui sub miseræ vitæ fi-
nem dolore furens Christum invoca-
bat. Obiit circa mensem Augustum
anni 313.

Constantinus (C. Flavius Vale-
rius, Aurelius Claudius) Constan-
tini Chlorig, & Sanctæ Helenæ primæ
ac legitimæ Chlorig uxoris filius, na-
tus 22 Februarii 274. Electus in An-
glia Imperator 25 Julii 306. Huic in
Maxentium arma paranti anno 312
vel 312 visa Crux solaribus radiis
splendens, cum hac epigraphe: *In
hoc vincito.*

Erat hæc ejus
forma.

P
X
I

Constantinopolim anno 330 extru-
xit, & a nomine suo nuncupavit.

An.Ch.

*Romæ.*Maxentius, Aug.
Romulus Cæsar.309 Licinius Aug.
*Seu post Consulatum X.**Æ VII.**Romæ,*
Maxentius, &
Romulus, 2.310 Andronicus ..
Probus, *seu anno 2. post*
*C. X. Æ VII.**Romæ,*
Maxentius, 3. *solus.*311 Galer. Maxim. Aug. 8.
Maximinus Aug. 2.*Romæ,*
Rufinus.
Eusebius, *a m. Sept.*312 Constantinus Aug. 2.
Licinius Aug. 2.*Romæ,*
Maxentius *solus.*313 Constantinus Aug. 3.
Licinius Aug. 3.314 Rufinus Volusianus.
Annianus.S. Eusebius sedet
mensibus 4, diebus
16, a die 2 April. ad
17 Aug.Juxta Bened. a 20
Maii ad 26. Sept.
Juxta Pagi, a 5
Febr. ad 21 Jun.S. Miltiades vel
Melchias, coadjutor
Eusebii, die 4 Junii,
succedit d. 17
Aug. Sedet annis 3,
m. 4, d. 29. Moritur
15 Jan. 314.Juxta Pagi sedet a
2 Julii 310 ad 10 Januarii
314.Juxta Bened. succedit
2 Julii an. 311. Moritur
10 vel 11 Jan. anni 314. Sub
ejus Pontificatu, post
tria sævientiis persecutionis
secula pax demum facta Eccle-
siæ.S. Silvester juxta
omnes exigitur 21
Januarii. Sedet an-
nis 21, mensibus 11.
Moritur 31. Decem-
bris 335.Carthaginense duplex;
aliud quo Cecilianus in-
stituitur Carthaginensis
Episcopus; aliud quo
a 70 Numidia Episco-
pis deposito Cecilio,
substituitur Majorinus.
Inde Donatistarum schi-
ma.Romanum sub Mel-
chiade, in quo absol-
vitur Cecilianus, & dam-
natur Donatus, Caf-
Nig. Episcopus.Arelatense ex toto
Occidente, ubi denuo
abfolvitur Cecilianus,
& damnantur Donati-
stæ.Ancyranum, in quo
25 Canones pro Lapsis
& Disciplina. Eodem
anno vel sequenti.

Obiit 22 Maii anni 337, ætat. 63, mensibus 2, diebus 25.

Licinius seu Licinianus, (C. Fl. Valerianus) anno 307, die 11 Novembris a Diocletiano & Galerio Augustus instituitur. Constantini amicus, & exinde hostis, sternitur anno 323, & datur neci anno 304.

Pamphilus, Origenis vindex, Martyr anno 309.

Ar.Ch. 315 Constantinus Aug. 4.
Licinius Aug. 4.

316 Fl. R. Ceion. Sabinus
Q. Av. Rufinus Proc.

317 Ovinus Gallicanus.
Septimius Bassus.
Huic substituitur
Adr. Sabinus Rufinus.

318 Licinius Aug. 5.
Crispus Cæsar 3. *filius*
Constantini.

319 Constantinus Augu-
stus 5.
Licinius junior Cæsar.

320 Constantinus Aug. 6.
Constantinus junior Cæ-
sar.

321 Crispus Cæsar, & *frater*
ejus.
Constantinus junior Cæ-
sar 2.

322 Petronius Probianus.
Anicius Julianus.

323 Acilius Severus.
Junius *vel* Vetus Ru-
finus.

324 Crispus Cæsar 3.
Constantinus Cæsar 3.

325 Anicius Paulinus.
Anicius Julianus.

326 Constantinus Aug. 7.
Constantius Cæsar.

327 Flavius Valerius Con-
stantius, *frater Con-*
stantini Magni.
Flavius Valerius Ma-
ximus.

Neocæsarensē, in
quo Canones 15.

Alexandrinum, in
(aliis an. 315) in
quo Arius & Diaco-
ni novem a S. Ale-
xandro & toto ejus
Clero excommunican-
tur.

Alexand. II. in quo
ab Alexandro cum E-
pisc. Egypt. 100. de-
nuo percutitur Arius
cum suis.

Bithiniense & Pale-
stinum, in quibus,
agente Eusebio Nic.
vindicitur Arius.

Alexandrinum, præ-
sede Osio, in quodam-
nantur Ariani & Col-
luthiani.

NICOENUM, in
quo asseritur Verbi con-
substantialitas. Ario
dicitur anathema ab
ipsis Eusebianis, quo-
rum tamen duces Eu-
sebius & Theognis pau-
lo post in alio Concil.
deponuntur.

Imperatores.

Idem: Constantinus.

Scriptores.

711.

An.Ch. 328 Fl. M. Januarius.
Faber Justus.

329 Constantinus Aug. 8.
Constantinus Cæsar 4.

330 Ovinus Gallicanus.
L. Aurelius Symmachus.

331 Annus Bassus.
Ablavius Ægiptius.

332 Ovinus Pacatianus.
Mæcil. Hilarianus.

333 Fl. Valerius Julius Dal-
matius.
M. Aurelius Zenophilus.

334 L. Alcontius Opta-
tus.
Anicius Paulinius ju-
nior.

335 Valerius *vel* Julius Con-
stantius.
Cejonius Rufius Albi-
nus.

336 Fl. Pop. Nepotianus.
Favendus.

337 Ti. Fab. Titianus.
Felicianus.

338 Urfus Lupulus *in Occid.*
Polemius *in Oriente*.

339 Fl. Constantius Aug. 2.
Fl. Constans Aug.

340 L. Arc. Proculus *in Oc-*
cidente.
Fl. Sept. Acyndinus *in*
Ö Oriente.

S. Marcus eligitur
18 Januarii. Sedet men-
sibus 8, diebus 20 vel
21. Moritur 6 vel 7
Octob. *Ita iidem*.

S. Julius I. eligitur
6 Februarii. Sedet an-
nis 15. mensib. 2. Mo-
ritur 12 Aprilis 352.
Iidem omnes.

Alexandrinum in
quo elig. S. Athana-
sius in locum S. Ale-
xandri, demortui men-
se Aprilis.

Antiochenum, in
quo S. Eustathius,
Antioch. Episc. falsi
criminis postulatus,
deponitur ab Aria-
nis.

Cæsareense in Pa-
lestina Arianum, cui
se fittere noluit Atha-
nasius.

Tyrienſe, in quo
post graves calum-
nias deponitur Atha-
nasius.

Jerosolymit. in quo
ex dolosa fidei pro-
fessione ab Eusebianis
recipitur Arius.

Constantinopolita-
num, ubi Marcellus
Ancyranus depositus
est. Hujus Concilia-
buli tempore moritur
Arius.

Alexandrinum, in
quo eliduntur calum-
niæ omnes Athanasio
inusta.

Gangrenſe, in quo

Post Constantini mortem, Imperium inter se, ex patris suprema voluntate, partiti sunt tres ejus filii.

Constantinus junior, natus anno 316. Cæsar 1. Martii anni 317. Perit anno 340, ante diem nonum Aprilis.

Constantius, natus 7 vel 13 Aug. anni 317. Creatus Cæsar die 8 Novembris 323. Anno 343 Imperii totius rector. Obiit 3. Novembris anni 361. Ariane hæresi mancipatus.

Eusebius Cæsarensis, scriptis celeberrimus, Pamphili Martyris amicus, dubiæ circa *homousion* fidei, obiit circa annum 338.

An.Ch. 328 Fl. M. Januarius.
Faber Justus.

329 Constantinus Aug. 8.
Constantinus Cæsar 4.

330 Ovinus Gallicanus.
L. Aurelius Symmachus.

331 Annius Bassus.
Ablavius Ægyptius.

332 Ovinus Pacatianus.
Mæcil. Hilarianus.

333 Fl. Valerius Julius Dal-
marius.
M. Aurelius Zenophilus.

334 L. Alcontius Opta-
tus.
Anicius Paulinus ju-
nior.

335 Valerius *vel* Julius Con-
stantius.
Cejonius Rufius Albi-
nus.

336 Fl. Pop. Nepotianus.
Fæcundus.

337 Ti. Fab. Ticianus.
Felicianus.

338 Urfus Lupulus *in Occid.*
Polemius *in Oriente*.

339 Fl. Constantius Aug. 2.
Fl. Constans Aug.

340 L. Arc. Proculus *in Oc-*
cidente.
Fl. Sept. Acyndinus *in*
et Oriente.

S. Marcus eligitur
18 Januarii. Sedit men-
sibus 8, diebus 20 vel
21. Moritur 6 vel 7
Octob. *Ita iidem*.

S. Julius I. eligitur
6 Februarii. Sedit an-
nis 15. mensib. 2. Mo-
ritur 12 Aprilis 352.
Idem omnes.

Alexandrinum in
quo elig. S. Athana-
sius in locum S. Ale-
xandri, demortui men-
se Aprilis.

Antiochenum, in
quo S. Eustathius
Antioch. Episc. falsi
criminis postulatus,
deponitur ab Aria-
nis.

Cæsarensē in Pa-
lestina Arianum, cui
se sistere noluit Atha-
nasius.

Tyriense, in quo
post graves calum-
nias deponitur Atha-
nasius.

Jerosolymit. in quo
ex dolosa fidei pro-
fessione ab Eusebianis
recipitur Arius.

Constantinopolita-
num, ubi Marcellus
Aneyranus depositus
est. Hujus Concilia-
buli tempore moritur
Arius.

Alexandrinum, in
quo eliduntur calum-
niæ omnes Athanasio
injustæ.

Gangrense, in quo

Post Constantini mortem, Imperium inter se, ex patris suprema voluntate, partiti sunt tres ejus filii.

Constantinus junior, natus anno 316. Caesar & Martis anni 317. Perit anno 340, ante diem nonum Aprilis.

Constantius, natus 7 vel 13 Aug. anni 317. Creatus Caesar die 8 Novembris 323. Anno 343 Imperii totius rector. Obiit. 3. Novembris anni 361. Arianae haeresi mancipatus.

Eusebius Caesareensis, scriptis celebrer, Pamphili Martyris amicus, dubia circa homousson fidei, obit circa annum 338.

- 341 Marcellinus in
Oriente.
Cœl. Probinus
in Occid.
- 342 Fl. Constantius,
Aug. 3.
Fl. Constans
Aug. 2.
- 343 M. Mem. Fu-
rius Placidus.
Fl. Pifid. Ro-
mulus.
- 344 Demetrius Leon-
tius.
Salustius.
- 345 Postumius
Amantius.
Cej. Ruf. Albi-
nus.
- 346 Fl. Constantius
Aug. 4.
Constans, Au-
gust. 3.
- 347 Fl. Eusebius.
Fl. Rufinus.
- 348 Fl. Philippus.
Fl. Salia.
- 349 Ulpius Lime-
nius.
Aco Catulin.
Philomanus.
- 350 Sergius.
Nigrinianus.

Canones 20 pro Disciplina.
Alii illud anno 326 assignant.
Omnes divinando.

Antiochenum pro Encænii,
in quo Canones 25 ex vaga Fi-
dei professione admitti ad com-
munionem Ariani.

Romanum, in quo præside
Julio, ab Episcopis 50 vin-
dicatur Athanasius: Concilium
hoc experierunt Orientales, at
renuerunt interesse.

Antiochenum, in quo edita
ab Ariani nova Fidei profes-
sio; hanc ob suppressam *Con-*
substantialis vocem rejecit anno
sequenti.

Mediolanense, Nicœna pro-
fessione contentum..

Sardicense: In eo vindicatus
iterum Athanasius. Canones 20
conditi.

Mediolan. contra Photinum.
Admissi post ejuratum Arianis-
mum Ursacius & Valens.

Carthaginense sub Grato: Ca-
nones 13 conditi.

Jerosolymitanum sub S. Ma-
ximo scribit in gratiam Atha-
nasii.

Romanum adv. Photinum.
Calumnias in Athanasium
suas retractant: Ursacius &
Valens.

Constantinus, (Flavius Iulius) natus
sub annum 320. Cæsar institutus
die 21 Decembris, an. 333. Anno
350 Magnentii opera interficitur,
ævi sui an. 30. Spei plurimæ juve-
nis, bello strenuus, propugnator Re-
ligionis. Non degener a Constanti-
no, si tam adulatores amicos cavi-
ser, quam hostes.

An.Ch. 351 Post Consulatum Sergii & Nigriniani, in *Ditionibus Magnentio non subiectis. In iis autem que parebant Magnentio, Magnentius, Aug. Fl. Gaifo.*

352 Constantius, Aug. 5. Constantius Gallus Cæs. *Sub Magnentio Decentius, ejus frater. Paulus.*

353 Constantius, Aug. 6. Constantius Gallus Cæs. 2.

354 Constantius, Aug. 7. Constantius Gallus Cæs. 3.

355 Arberio. Mavort. Lollianus.

356 Constantius, Aug. 8. Julianus Cæs.

357 Constantius, Aug. 9. Julianus Cæs. 2.

S. Liberius eligitur 22 vel 24 Maji; (ex Pagio 21 Junii.) An ejus jam lapsi Sedem tenuerit Felix anno 356. An & quandiu Felix ille Antipapa fuerit, quæstio est a qua temperamus. Sunt qui Liberium nusquam lapsum existiment. Juxta quosdam, cedit dignitati Liberius 29 Augusti 358, eique jam legitime succedit Felix, eadem die, & cedit vel moritur 11 Nov. 359, rursusque Sedem suam regreditur Liberius, 21 Dec. 359, & moritur 24 Dec. 366. Juxta alios perpetuo sedet, & solus, an. 14, m. 4, & moritur 23 vel 24 Dec. 366. Ita Ben. ex quibus Liberius fedat an. 14, m. 4, d. 1 vel 2.

Sirmienſe contra Photinum. Nova Fidei professio, in qua supprimitur *Consubstantialis*.

Romanum sub Liberio, in gratiam Athanasii.

Arelatenſe Arianum. Dam-nati in eo Photinus, Marc. Ancyran. & Athanasius.

Mediolanenſe Arianum. Dam-natus Athanasius. Exulare jussi Eusebius Vercel. Dionysius Mediolan. Lucifer Calarit. Cæsus virgis, agentibus Ursacio & Valente ad vomitum reversis, Hilarius a Liberio missus.

Biterrenſe, cujus factione, si forte non depositus, at exulare jussus est S. Hilarius.

Sirmienſe II. in quo nova Fidei formula aliis pluribus pe-jor. Ei, proh dolor! subscripſit Oſius.

Imperatores;
Idem Constantius.

Scriptores,

717

* S. Antonius , Cœnobitarum pa-
rens, moritur 17. Jan. 356.

718 *Consules.*

An.Ch. 358 Neratius Cerealis.

Tir. Fab. Dacianus.

359 Fl. Eusebius ,
Fl. Hypathius ,
fratres.

360 Constantius ,
Aug. 10.
Julianus, Cæs. 3.

361 Fl. Taurus.
Fl. Florentius.

362 Fl. Mamertinus.
Fl. Nevitta.

363 Julianus ,
Aug. 4.
Sec. Salustius.

Pontifices.

S. Damasus consecratur die 1. Octob. Sedet annis 18, m. 2. Moritur 10 vel 11 Decembris 384. Plura & gravia ab Ursino vel Ursicino Antipapa sustinuit sanctus Pontifex. Huic a secretis fuit, exeunte anno 382. S. Hieronymus. Meruit Damasus virginis Ecclesie Doctor virgo appellari.

Concilia.

Antiochenum ab Euzodio & Arianis aliis, qui Omouision & Omoiousion reprobaverunt.

Ancyranum a Semiarianis, qui formulam Syrmienensem anni 357 rejiciunt.

Syrmienense III. ubi emittitur professio Fidei inscripta 22 Maji, eaque Ariana.

Ariminense, ex Episcopis circiter 400 & Seleucienſe. Nota utriusque historia.

Constantinopolitanum, ubi iussa subscriptio formulæ Ariminensis. Obſistens Hilarius Pictavium relegatur.

Parisiense, ubi, agente Hilario, vix in Galliam regresso, abjicitur formula Arimini ab Arianis condita.

Antiochenum, ubi Omouision e postrema sua formula tollunt Arianæ.

Alexandrinum, ubi ab Athanasio proponitur vera Fides de Trinitate & Incarnatione.

Alexandrinum, in quo ad Joviniani Imp. postulata, exponitur & proponitur Fides Nicæna.

Antiochenum, a Meletio eique additis Episcopis.

Idem Constantius.

Osus Cordubensis moritur anno
358.

Eusebius Emisen. moritur circa
annum 359.

Julianus, Constantini ex ejus fratre Constantio nepos, cognomine Apostata, cum Gallo fratre in Ecclesia munus obiit Lectoris. Anno 360 Augustus ab exercitu denuntiatur Parisiis, renitente perperam Constantio, cujus post mortem, denuo Imperator CP. 11 Decembr. 361 inelamatur. In Ecclesiam novo persecutionis genere grassatus, Philosophos & Aruspices honoribus cumulat, Galileos summo contemptu; illis dignitatum fastigia libertim largitus, his ne litteras quidem humaniores permittens. At quem Galilaum contemptum vocat, in Perfide vindicem sentit. Jaculo confixus perit sub 25 Junii 363, anno nat. 32.

Jovianus (Flavius Claudius) imperat 27 Junii. Moritur nocte inter 16 & 17 Februarii media an. 364.

An.Ch. 358 Neratius Cerealis.

Tit. Fab. Dacianus.

359 Fl. Eusebius ,
Fl. Hypathius ,
fratres.

360 Constantius ,
Aug. 10.
Julianus, Cæs. 3.

361 Fl. Taurus.
Fl. Florentius.

362 Fl. Mamertinus.
Fl. Nevitta.

363 Julianus ,
Aug. 4.
Sec. Salustius.

S. Damasus consecratur die 1. Octob. Sedet annis 18 , m. 2. Moritur 10 vel 11 Decembris 384. Plura & gravia ab Ursino vel Ursicino Antipapa sustinuit sanctus Pontifex. Huic a secretis fuit , exeunte anno 382. S. Hieronymus . Meruit Damasus virginis Ecclesie Doctor virgo appellari.

Antiochenum ab Euxodio & Arianis aliis , qui Omou- sion & Omoiou- sion reproba- vere.

Ancyranum a Semiarianis , qui formulam Syrmiensem anni 357 rejiciunt.

Syrmien- se III. ubi emittitur professio Fidei inscripta 22 Maji , eaque Ariana.

Ariminen- se , ex Episcopo circiter 400 & Seleucien- se . Nota utriusque historia.

Constantinopolitanum , ubi iussu subscriptio formulæ Ariminen- sis . Obstitens Hilarius Pictavi- um relegatur.

Parisiense , ubi , agente Hilario , vix in Galliam regres- so , abjicitur formula Arimini ab Arianis condita.

Antiochenum , ubi Omou- sion e postrema sua formula tollunt Ariani.

Alexandrinum , ubi ab Atha- nasio proponitur vera Fides de Trinitate & Incarnatione.

Alexandrinum , in quo ad Joviniani Imp. postulata , ex- ponitur & proponitur Fides Nicæna.

Antiochenum , a Meletio eique addictis Episcopis.

Idem Constantius.

Osius Cordubensis moritur anno
358.Eusebius Emisen. moritur circa
annum 359.

Julianus, Constantini ex ejus fratre Constantio nepos, cognomine Apostata, cum Gallo fratre in Ecclesia munus obiit Lectoris. Anno 360. Augustus ab exercitu denuntiatur Parisiis, renitente perperam Constantio, cujus post mortem, denuo Imperator CP. 11 Decembr. 361 inelamatur. In Ecclesiam novo persecutionis genere grassatus, Philosophos & Aruspices honoribus cumulat, Galileos summo contemptu; illis dignitatum fastigia ubertim largitus, his ne litteras quidem humaniores permittens. At quem Galilaeum contemptum vocat, in Perfide vindicem sentit. Jaculo confixus perit sub 25 Junii 363, anno nat. 32.

Jovianus (Flavius Claudius) imperat 27 Junii. Moritur nocte inter 26 & 17 Februarii media an. 364.

An.Ch. 364 Fl. Jovinianus,

Aug.

Varronius,

N. P.

id est, nobilissimus puer.

365 Valentinianus,

Aug.

Valens, Aug.

366 Gratianus,

N. P.

Dagalaiphus.

367 Fl. Lupicinus.

Jovinus,

Vel post Consul.

Valentiniani &

Valentis.

368 Valentinianus,

Aug. 2.

Valens, Aug. 2.

369 Valentinianus,

N. P.

Sextus Aurel. Vi-

ctor.

370 Valentinianus,

Aug. 3.

Valens, Aug. 3.

371 Gratianus,

Aug. 3.

Sext. Petr. Pro-

bus.

372 Fl. Modestus.

Fl. Arintheus.

373 Valentinianus,

Aug. 4.

Valens, Aug. 4.

374 Gratianus,

Aug. 3.

Equitius.

Idem S. Damasus.

Lampfacenum a Semiaria-
nis habitum.Siculum & Tyanense in
gratiam Nicænz Fidei.Læodicensem (nisi an. 363.)
Canonibus suis 66. celebre.Cariense, in quo Episcopi
Asiatici triginta quatuor for-
mulam Synodi Antiochenæ
an. 341 velut S. Martyris Lu-
ciani factum tuerunt.Romanum sub Damaso,
ubi damnantur Ursacius &
Valens.Alexandrinum, quod Urfa-
cii & Valentis damnationem
Damaso gratulatur; idemque
in Auxentium Mediolan. fieri
peroptat. Hinc forteRomanum, in quo Auxen-
tius ab Episc. 39. reprobatur.Antiochenum, ubi ab Epi-
scopis 146 confirmatur Fides
Romanæ Ecclesiæ.Romanum contra Apolli-
nariistas.Valentinum. Vetat quartus
& ultimus Canon ne quis fal-

Imperatores Occidentis:

Valentinianus sub Juliano Catholico Fidei Confessor, eligitur 24 Februarii. Valentem fratrem in Oriente Imperii socium adsciscit 28 Martii. Morte corripitur 17. Nov. 375, ætatis suæ 55. Regnavit annis ferme 12. Ex eo duas in classes dividuntur Imperatores, quorum alios Occidens, Oriens alios Dominos agnovit.

Imperatores Orientis. 721

Valens a Gothis, quos Ariana lue infecerat, vivens comburitur 9 Augusti 378, ætatis suæ 50. Præfuit an. 15, m. 4 & d. aliquot.

Scriptores Seculi IV.

S. Optatus, Milevitanus Episcopus, creditur obiisse anno 370.

Apollinaris uterque; pater, Laodicensis Sacerdos; filius, Laodicensis Præful. Is obiit circa an. 370.

Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Eusebius, Vercellensis Episc. moritur an. 370.

S. Gregorius Nazianzenus, pater, moritur 1 Jan. 373.

S. Athanasius, an. 326. Alexand.

Zz

722 *Consules.*

An.Ch. 375 *Post Consulatum*
Grat. & Equitii
Defuere hoc an.
Consules.

376 Valens, Aug. 5.
 Valentinianus
 jun. Aug.

377 Gratianus,
 Aug. 4.
 Fl. Merobau-
 des.

378 Valens, Aug. 6.
 Valent. jun.
 Aug. 2.

379 Dec. Ausonius,
 Q. Clod. Her-
 mog. Oly-
 brius.

380 Gratianus,
 Aug. 5.
 Theodosius,
 Aug.

381 Flavius Euche-
 rius.
 Fl. Syagrius.

382 Fl. Antonius.
 Afran. Syagrius.

383 Fl. Merobau-
 des, 2.
 Fl. Saturninus.

384 Fl. Clearchus.
 Fl. Richomeres.

385 Flavius Arca-
 dius, Aug.
 Fl. Banto.

386 Fl. Honorius,
 N. P.
 Fl. Evodius.

387 Valentinianus,
 Aug. 3.
 Eutropius.

Pontifices.

Idem S. Damasus.

Concilia.

sum contra se magis, quam
 contra alios, testimonium fe-
 rat.

Romanum contra Antipa-
 Urinum. In eo damnati coe-
 vi omnes hæretici.

Antiochenum, ubi emissæ
 Fidei professio ad Concilium
 mox habendum Constantinopoli.

CONSTANTINOPOL. ubi
 hæretici Synchroni omnes, Ma-
 cedonius præcipue, damnan-
 tur, & editum Symbolum quod
 hodieque canimus.

Constant. ubi Sæctæ omnes
 agente Theodosio proscriptæ,
 Fides vindicata.

Bordigalense, ubi damnati
 Priscillianistæ, quos Patres
 male patiuntur Imperatorem
 appellare.

Romanum sub Siricio, ubi
 sancirum hæreticos per impo-
 sitionem manuum receptum
 iri.

S. Siricius succe-
 dit Damafo, vel
 exeunte anno 384
 (Pag. 22 Decembr.
 vel 1 Jun. 385. ut
 vult Bianchini, qui
 eum annis 15 m. 8
 d. 19, proinde ad 19
 Decembris 399 su-
 perstitem facit. An
 mortem ejus 26 No-
 vembris anni 398.
 consignat Pagius &

Gratianus, Valentiniani filius, 24 Augusti 369. ante Augustus, quam Cæsar, patri necdum annos 17 natus, succedit anno 375. Audita funesta. Valentis morte, jamque Orientis dominus, Theodosium ex Hispanis revocatum, Orientis Imperatorem constituit die 19 Jun. anni 379. Inito contra Maximum prælîo, desertus a suis Gratianus, Lugdunique ab hoste captus, interficitur die 25 Augusti, nisi Julii, annos natus 24, Princeps æterni nominis.

Valentinianus II. Treviris Imperator acclamatur 22. Novembr. 375. A Tyranno Maximo spoliatus anno 387. ditione sua, eidem post Maximi stragem, die 25 Augusti. 388. restituitur a Theodosio. Arbogasti opera strangulatur die 25 Maji anni 392, annos natus 20, cum aliquot mensibus.

Theodosius, cui pietas insignis, avitæ fidei studium, & præclare gesta, suscepta demissæ propter Thessalonica eadem anno 390. pœnitentia, Magni nomen promeruerit, devicto, non sine Numine, die 5 Septembris 394 Arbogasto, gloriæ & meritum plenius obit die 15 Augusti 395.

Scriptores Seculi IV.

Episcopus, moritur 2 Maji, an. 373.	Antiochenfis, moritur an. 380.
S. Basilus M. natus anno 318.	S. Ephrem Syrus, Diaconus Edesen. obit circa an. 381.
Ep. Cæsarens. an. 369. moritur an. 379 vel 380.	S. Cyrillus, Jerosolym. Episcopus.
Melcius, anno 361 Episcopus	an. 356. Moritur an. 386.

724 *Consules.*

An.Ch. 388 Theodosius ,

Aug. 2.

Fl. Cynegius.

389 Fl. Timasius ,

Fl. Promotus.

390 Valentinianus

Aug. 4.

Fl. Neoterius.

391 Tit. Fab. Tatia-

nus.

Aurel. Symma-
chus.

392 Arcadius , Au-

gust. 2.

Fl. Rufinus.

393 Theodosius ,

Aug. 3.

Fl. Abundan-
tius.

394 Arcadius ,

Aug. 3.

Fl. Honorius ,
Aug. 2.

395 S. Anic. Probi-

nus.

396 Arcadius ,

Aug. 4.

Honorius ,
Aug. 3.

397 Cl. Herm. Cæ-

sarius.

Pontius Atti-
cus.

398 Honorius ,

Aug. 4.

Fl. Eutychia-
nus.

399 Fl. Manl. Theo-

dorus.

Fl. Eutropius.

*Pontifices.*Benedictini . Ab eo
initium ducunt veræ
Decretales.*Concilia.*Romanum & Mediolanense
contra Jovinianum.Antiochenum contra Mēssa-
rianos.Hipponense , Africa totius ,
Octobris. In eo conditi Cano-
nes 41.Hipponense , in quo invitus
contra legem , vivente Valerio ,
consecratur Augustinus.Carthag. unde Canones 50.
Quidam tamen forte ab aliis
Conciliis.S. Anastasius , vir
insignis , teste Hie-
ronymo , juxta Pagi
consecratur die 9 De-
cembris , & moritur
6 Decembris ; (Til-
lemont. 24 Aprilis)
an. 402. Juxta Bian-Carthag. in gratiam eorum
qui crimine præventi in Eccle-
sias confugiebant

Imperatores Occidentis.
dem Valentinianus.

Imperatores Orientis. 725
Idem Theodosius Magnus.

Honorius, Theodosii magni filius natu minor, in Occidente imperavit ante patris mortem an. 344. Hydropisi consumptus obiit Ravennæ, mense Aug. an. 423, annos natus 37. Princeps eo patri non absimilis, quod avitæ Fidei tenax fuerit, & S. Chrysostomum adjuverit

Arcadius patri Theodosio successit 17 Januarii 395. Obiit 1 Maji 408, annos natus 31, septem circiter mensibus post S. Chrysostomi mortem, cui nimis furorum Eudoxiæ,

Scriptores Seculi IV.

S. Hilarius, Episcop. Pictav. circa annum 353. Moritur anno 388.

S. Pacianus, Barcinonensis Episcopus. Moritur circa annum 390.

S. Gregorius Nazianz. cognomine Theologus, filius S. Gregorii Naz. 1 Jan. 373 mortui. Episcop. CP. moritur an. 391.

Dydimus Alexandr. pene ab infantia cæcus, eruditione tamen insignis, supererat an. 392, annos natus 83.

Amphilochius, an. 379 Episcopus Ieonienfis in Asia, obiit an. 395.

S. Ambrosius, natus circa an. 340. Episcop. Mediol. 7 Decembris 374. Moritur an. 397.

S. Phebadius, Aginnenfis Episcopus, moritur sub exitum sec. IV.

S. Martinus, Turonensis Episc. moritur verisimiliter an. 400. *Sirmond, Bolland, Labbe, Pagi.*

An.Ch. 400 Fl. Stilicho.
Fl. Aurelius.

401 *In Oriente*,
Travita.
In Occidente
Ragon. Vincen-
tius Celsus.

402 Fl. Arcadius,
Aug. 5.
Fl. Honorius,
Aug. 5.

403 Theodosius (ju-
nior) Aug.
Fl. Rumoridus.

404 *In Oriente*,
Fl. Ariftanzus.
In Occidente
Fl. Honorius. A. 6.

405 Fl. Anthennus.
Fl. Stilico.

406 Arcadius, Au-
gust. 6.
Anicius Petron.
Prob.

407 Honorius,
Aug. 7.
Theodosius (ju-
nior) Aug. 2.

408 Anicius Bassus.
Fl. Philippus.

409 Honorius, Au-
gust. 8.
Theodosius (ju-
nior) Aug. 3.

410 *In Oriente*,
Fl. Varanes.
In Occidente,
Tertullus.

411 Fl. Theodosius
(junior,)

chini, instituitur 9
Octob. 399, & obit
3 Novembris 501.

Innocentius I. eli-
gitur 24 Nov. 401.
Præst. annis 15, m.
2, d. 20. Moritur d.
14 Febr. an. 417. Va-
cat Sedes dieb. 22.

Juxta Pagi eligitur
21 Decembris 401.
Moritur 12 Martii,
an. 417.

Juxta Tillemont.
eligitur d. 27 Aprilis
402. Moritur die 12
Martii, an. 417.

Pontifex Hieroni-
mi, Augustini, &
clarorum, quotquot
ævo suo floruerunt,
economis dignus.
Chrysostomi vindex,
Novatianorum debel-
lator & Pelagianorum,
quos sub vitæ exitum
reprobavit.

Toletanum, a quo Cano-
nes 20. Recepti multi ejura-
tis erroribus Priscillianistæ.

Alexandrinum, in quo dam-
nata Origenis scripta. Ephe-
sum item & Carthaginense.

Milevitanum, 27. Augusti.
In eo conditi Canones non-
nulli.

Constantinopolitanum in
gratiam S. Chrysostomi.

Carthaginense contra furo-
res Donatistarum.

Italicum in gratiam ejusdem
S. Chrysostomi, in alio CP.
Concilio, an. 403 depositi.

Carthaginense d. 16 Julii,
pro instituenda Romanam in-
ter & Alexandrin. Ecclesiam
pace.

Carthaginense adversus Do-
natistas.

Carthaginense, in quo ha-
bita Collatio Catholicos inter,

pro viribus . At penes cetera ita degener a patre , ut is compararet Regna , iste perderet . Decessit Honorius sine liberis , etsi utramque Stilichonis filiam , Mariam & Thermanciam successiue duxit .

conjugis suæ assentator , manus dederat . Homo in nonnullis æqualis fratri , in omnibus patre impendio minor .

Theodosius II. seu junior , Arcadii filius , octennis puer , patri successit an. 408. Hujus mores Pulcheria soror ad suos , proinde ad pietatem

Scriptores Seculi V.

S. Epiphanius , Episcop. Salaminenf. an. 366 , vel potius 367. Moritur probabiliter anno 403 , annos natus circiter 93.

S. Joannes Chrysostomus , Episcop. CP. 26 Febr. 398. Moritur 14 Sept. 407.

Asterius , Amasenf. Episcopus , Chrysostomo coevus , claret anno 392.

Gaudentius , Philastrii Brixienfis Episcopi successor anno 387. mortuus , juxta alios an. 410. Juxta Labbe an. 427.

An.Ch.

Aug. 4.
solus.

Idem Innocentius.

& Donatistas, e quibus multi
ad unitatem rediere.412 Honorius ,
Aug. 9.
Theodosius ,
Aug. 5.Carthaginense, in quo dam-
natur Cœlestius, Pelagii dis-
cipulus.413 Fl. Lucius Cal-
vus.
Fl. Heraclianus;
Seu
Post Consulat.
Honorii 9. &
Theodosii 5.414 *In Oriente* ,
Fl. Constans .
In Occidente
Fl. Constantius .415 Honorius ,
Aug. 10.
Theodosius ,
Aug. 9.Diospolitanum, ubi Pela-
gius dolo & mendaciis absol-
vitur.416 Theodosius ,
Aug. 7.
Jun. Quart.
Palladius.417 Honorius ,
Aug. 11.
Fl. Constan-
tius 2.Zozimus sanctus
sancto Innocentio ,
succedit d. 9. Martii.
Præst an. 1, m. 9,
d. 4. Moritur d. 13
Decembris an. 418.
Vacat Sedes d. 16.
Juxta Pagi eligitur
d. 18 Martii. Mori-
tur 26 Decemb. 418.
Idem Benedictini.
Ab eo, cui fucum
fecerant, attriti Pe-
lagiani.Carthaginense, e 214 Epis-
copis, qui ad Zozimum scri-
bunt adversus Pelagium.418 Honorius ,
Aug. 12.
Theodosius ,
Aug. 8.S. Bonifacius I.
eligitur die 30 Dec.
an. 418. Regit an. 3,
m. 8, d. 5. Moritur

Idem Honorius.

conformavit. Ei pauca deerant quæ in Christiano desiderari possint; cum Scripturam sanctam teneret memoriter, & D. Chrysostomi, velut ab exilio revocati, corpus Regiam in Urbem transvehi curaverit. At deerant nonnulla quæ in Principe requirantur. Sub eo nata hæresis impii Nestorii, quem in Oasim Arabiæ relegavit pius Imperator. Obiit ex equo præceps die 20 Junii; vel, ut alii malunt, die Julii 28, an. 450, post annos Imperii 42, cum tribus circiter mensibus.

Scriptores Seculi V.

Theodorus, Chrysostomi socius, Episcopus Mopsuest. an. 407. Juxta Cave, an. 392. Juxta eundem denatus an. 428.

S. Hieronymus, nat. an. 345. moritur 3 Septembris an. 420.

Rufinus, Aquilejens. Presbyter; moritur an. 420. Juxta Cave, 410. Severus Sulpitius claruit an. 401. Incertum tempus mortis ejus.

S. Augustinus natus an. 354 vel 355, renatus an. 387 vel 388 Hip-

An.Ch. 419 *In Oriente*,
Monaxius.
In Occidente,
Fl. Plinta.

420 Theodosius,
Aug. 9.
Constantius,
Cæs. 3.

421 *In Oriente*,
Fl. Eustathius.
Agricola.

422 Honorius,
Aug. 13.
Theodosius,
Aug. 10.

423 *In Oriente*,
Asclepiodotus.
In Occidente,
Fl. Avitus Ma-
rianus.

424 *In Oriente*,
Fl. Victor.
In Occidente,
Fl. Castinus.

425 Theodosius,
Aug. 11.
Pl. Valentinia-
nus, Cæs.

426 Theodosius,
Aug. 12.
Pl. Valentinia-
nus, Aug. 2.

427 *In Oriente*,
Hierius.
In Occidente,
Ardaburius.

428 *In Oriente*,
Fl. Taurus.
In Occidente,
Fl. Felix.

4 Decemb. an. 422.
Vacat Sedes d. 8.
Juxta Pagi conse-
cratur 29 Decembris
an. 418. Moritur 4.
Sept. an. 422. Idem
Benedictini.

*Eulalius, Antipa-
pa. Cedit is, Impe-
ratore electionem Bo-
nifacii confirmante*,
d. 3. April. an. 419.

S. Cœlestinus I.
inauguratur die 13
Sept. an. 422. Præst
an. 9, m. 10, d. 8.
Moritur d. 21 Julii,
an. 432. Vacat Sedes
d. 20.

Juxta Pagi eligitur
d. 10 Sept. an. 422.
Moritur die 18 vel
19 Julii, anno 432.
Idem Benedictini, ni-
si quod Cœlestini
mortem die 26 Julii
cum Tillemontio
consignari posse au-
tumant.

Obstitit Cœlestinus
graviter Nestorianæ
impietati, cujus au-
ctorem anno 430. a
communione sua di-
movit. Pelagianos
extra Italix fines eji-
ci curavit. Novatia-
nis suas in Romana
Urbe Ecclesias abstulit.
Nascentem Semi-
pelagianorum hæ-
resim compressit;
Suum Augustini do-
ctrinæ decus asseruit.

Carthagenense, ex tota Afri-
ca, ubi exhibentur sub nomine
Concilii Nicœni Canones Sar-
dicenses.

Ciliense, in quo vel ab ipso
Theodoro Mopsuest. damnantur
Pelagiani.

Antiochenum, in quo dam-
natus hæreseos Pelagius et Jero-
solyma ejicitur.

Imperatores Occidentis.
Idem Honorius.

Imperatores Orientis. 731
Idem Theodosius Junior.

Valentinianus III. natus an. 419.
creatus Cæsar jam ab an. 424, Im-
periali Corona donatus est 425. Sub
eo collapsæ res Occidentalis Impe-
rii, adeoque in pejus ferri ce-
perunt, vix ut ulla tantæ molis
umbra superfuërit. Malorum prima
labes ferox ille Attila, Dei flagel-
lum, qui septingenta hominum

Scriptores Seculi V.

nenfis. Presbyter ann. 391. Episcop.
an. 395. Moritur 430. Hieronymi amicus, claruit an. 416.
De morte ejus nihil certi liquet.
S. Paulinus, Nolanus Antistes cir-
ca an. 409. Obiit 22 Jun. 431. S. Cyrillus, Patriarch. Alexandr.
an. 412. Moritur an. 444.
Paulus Orosius, Augustini & Cassianus (Joannes,) Presbyter

An.Ch. 429 *In Oriente*,
Fl. Florentius,
Fl. Dionysius,
Seu
Dynamius.

430 Theodosius,
Aug. 13.
Valentinianus,
Aug. 3.

431 *In Oriente*,
Fl. Antiochus.
In Occidente,
Anic. Bassus.

432 Fl. Aetius.
Fl. Valerius.
In Oriente ambo.

433 Theodosius,
Aug. 14.
Petronius Ma-
ximus.

434 Areobindus.
Aspar, *vel* Af-
per.

Ambo in Occidente.

435 Theodosius,
Aug. 15.
Valentinianus,
Aug. 4.

436 Anthemius Isi-
dorus.
Fl. Senator.

437 Sigisvuldus.
Aetius.

438 Theodosius,
Aug. 16.
An. Ac. Gla-
brio Faustus.

439 Theodosius,
Aug. 17.
Fl. Festus.

Idem S. Cœlesti-
nus.

S. Sixtus III. in-
cipit præesse d. 10.
Aug. an. 432. Regit
an. 7. m. 11, d. 12.
Moritur 22. Jul. an.
440. Vacat Sedes
m. 1, d. 9.

Juxta Pagi eligitur
Sixtus d. 24 Jul. an.
432. Moritur 11 Au-
gusti an. 440.

Juxta Benedict.
consecratur d. 31
Julii, quæ dies erat
Dominica. Moritur
d. 18 Aug. an. 440.

Victricem de Pe-
lagianis & Novatia-
nis Ecclesiam na-
ctus, nactus est gra-
vi inter Orientales
dissidio exagitata;
quod ut tandem se-
daretur, egit ut pa-
cem inirent S. Cy-
rillus & Joannes An-
tiochenus. Restituit
Liberii Basilicam,
quæ tunc obtinebit
nomen S. Mariæ *ad*
Præsepe, ob trans-
lata in ipsam e Beth-
leem incunabula Sal-

Gallicanum; in quo SS. Ger-
manus Antissiod. & Lupus Tre-
centis ad debellandos in Anglia
Pelagianos feliguntur.

Romanum, in quo reprobat
doctrina Nestorii.

EPHESINUM, in quo diris
devota Nestorii hæresis.

Romanum, in quo delata nun-
tia pacis Cyrillum inter & Orien-
tales composuit.

millia trahens in bellum , oculato
 furore , sibi omnium cruore litabat.
 Necatus a duobus barbaris Valenti-
 nianus diem clausit an. ætatis 34 ,
 Christi 455. Vix penes nomen co-
 gniti Successores novem Valenti-
 niani , quibus præiit an. 455. Ma-
 ximus.

Scriptores Sæculi V.

Maffiliensis , moritur circa an. 448.	Latine doctus , obiit circa an. 450.
Memoria ejus colitur Maffiliæ , 23	Theodoretus , Cyrensis Episcop.
Julii , a Græcis 29 Febr. annorum	an. 420. Moritur an. 457.
Bissextilium.	S. Leo , Papa , electus an. 440.
Marius Mercator , vir Græce ac	moritur 30. Octob. 461.

An.Ch.

440 Valentinianus ,
Aug. 5.
Fl. Anatolius.

441 Cyrus Panop-
lytes ,
solut.

442 Fl. Eudoxius .
Fl. Diofcorus .
Ambo in Oriente .

443 F. A. Petron.
Maximus .
Paterius , *feu*
Paternus .

444 Theodosius ,
Aug. 18.
Coecina Decius
Albinus .

445 Valentinianus ,
Aug. 6.
Fl. Nonius .

446 Fl. Aetius , 3.
Q. Aurel. Sym-
machus .
*Uterque in Occi-
dente .*

447 Alypius .
Fl. Artaburius .
Ambo in Occidente .

448 Fl. Zeno .
Ruf. Prætextat.
Postumianus .

449 Fl. Protogenes .
Fl. Asturius .

450 Valentinianus ,
Aug. 7.
Gennadius .
Avienus .
In Occidente ambo .

vatoris , nunc autem
S. Maria Major nuncu-
patur .

S. Leo assumitur d.
10. Aug. an. 440. Re-
git an. 21 , m. 2 , d. 1.
Obiit 3. Nombriis ann.
461. Vacat Sedes d. 17.
Juxta Pagi , incipit
22 Sept. 440. Desinit 4
Novemb. 461.

Juxta Benedictin. or-
dinatur S. Leo 29 Se-
ptembris an. 440. Mo-
ritur d. 10. vel 11 No-
vemb. an. 461.

Inditum sibi *Magni*
cognomen omni ex par-
te sustinuit Leo Mani-
chæos Roma expulit an.
443. Pelagianos infecta-
tus est an. 44. Priscil-
lianistas felici ausu ex-
pugnavit an. 447. Eutychetem protrivit an.
451. Pietate vir & scientia ac dicendi faculta-
te præstans , hæc præ-
fidiis & Ecclesiam uni-
versam ab errorum la-
be , & Italiam ab in-
gruentium Barbarorum
crudelitate tutatus est .

Arusicanum , in quo editi
Canones 30 ad Disciplinam
spectantes .

Arelatense : Editi Cano-
nes 56.

Romanum , a quo vapulat
S. Hilarius Arelatenfis .

Hispanica duo contra Pri-
scillianistas .

Tyriense & Beritense , ubi
ablata libæ Edesseno labes Ne-
storianismi .

Constantinopolit. ubi ge-
nuna dignoscuntur Acta con-
tra Eutychem .

Imperatores Occidentis.

Iidem qui supra.

Imperatores Orientis. 735

Iidem qui supra.

Marcianus an. 391 natus, ad Imperium e mediocri stirpe, d. 24

Scriptores Seculi V.

S. Hilarius, Arelatenfis, Episcopus an. 429, moritur an. 449.	dio circiter Seculo V.
S. Petrus Chrysologus moritur circa an. 451. <i>Langlet.</i>	S. Maximus Taurinenfis moritur circa an. 466.
S. Prosper Aquitan. moritur me-	S. Lupus, Episcopus Trecentis an. 426. Moritur 29 Julii 478.

736 Consules.

Pontifices.

Concilia.

An.Ch. 451 Fl. Marcianus .
Cl. Adelphius .

452 Fl. Sporatius .
Fl. Herculanus .

453 Fl. Vincomalus .
Fl. Opilio .

454 Fl. Actius ,
Actis filius .
Fl. Studius .

455 Valentinianus ,
Aug. 8.
Anthemius .

456 Varanes .
Johannes .

In Occidente ambo .

457 Fl. Constantius .
Fl. Rufus .

Ambo in Occidente .

458 Fl. Leo , Aug.
Jul. Majorianus ,
Aug. .

459 Ricimer .
Fl. Patricius .

460 Magnus *in Occidente* .
Apollonius .

461 Fl. Severinus .
Fl. Dagalaifus .

462 Fl. Leo Aug. 2.
Severus .

463 Fl. Cœcina Ba-
filius .
Fl. Vivianus .

464 Fl. Rusticus .
Anicius Oly-
brius .

Idem S. Leo Ma-
gnus .

CHALCEDONENSE, in
quo reprobatur Eutychianum
dogma .

Andegavense, in eo editi
Canones 12 de rebus Disci-
plinæ .

Constantinopolitanum ad-
versus Simoniacos .

Turonense, a quo Cano-
nes tredecim .

S. Hilarius, seu Hi-
larus, Ecclesiæ Ro-
manæ Diaconus, Leo-
ni successit d. 21. Nov.
an. 461. Præfuit an. 6,
mens. 3. Obiit 21. Fe-
bruarii an. 468. Vacat
Sedes diebus 2.

Juxta Pagi, succe-
dit 12. Novemb. Mo-
ritur 21. Feb. 468.

Idem Valentinianus.

aut 25. Augusti ann. 450. sublatuſ ex Theodoſii votis, & agente Pulcheria, Theodoſii ſorore, quæ eum imperii ſocium adſcivit, non lecti, quia virginitatem ſuam Deo ipſa voviſſet. Adæque merituſ de Religione & Imperio Marciſanus, æternuſ ſibi nomen in S. Leonis Operibuſ peperit: ſed, proſ dolor! regnat tantuſ an. 6. m. 5. Moritur exeunte Januario, an. 457, annos natuſ 65.

Valentiniano III. ſtudiis ſuis interrempto, ſucceſſit d. 27 Martii ann. 455. Petroniuſ Maximuſ, qui Eudoxiuſ Valentiniani viduam duxit uxorem. Hæc dolore furens gemino, Vandaloruſ Regem nomine Geſericuſ in ſuppeticiaſ vocat. Eo adventante concidunt omneſ animiſ, atque imprimiſ Maximuſ, quem irati militeſ dilaniant die Junii 12, poſt Imperii meſeſ 6 cum diebuſ 5.

Huiſ eodem ann. 455, die 10 Julii, ſucceſſit Avituſ, qui poſt meſeſ 15 Regiſ Inſignibuſ ſpoliatuſ eſt, & Placentinuſ Episcopatuſ adeptuſ.

Avito ſub ſineſ an. 457 ſucceſſit Majoranuſ, vir par reſtituendo imperio, niſi a Ricimero, perfidiuſo ſupra fidem homineſ deſoſituſ primuſ die 2 Auguſti 465, & poſt dieſ 5 trucidatuſ eſſet. Regnavit an. 3, cum meſeſ. aliquot.

Libiuſ Severuſ ad Imperiuſ a Ricimero evehitur, d. 19 Novembris 461. Obiit die circiter 15 Au-

Leo I. ab exercitu Imperator denuntiatur d. 7 Februarii an. 457. Primuſ iſ eſt quem ab Episcopuſ Coronam ſuſcepſiſſe reſerunt Hiſtorici Scriptoreſ. Fuit Leo vindex Fidei acerrimuſ contra Eutyſchianoſ Obiit die 26 Januarii, anno 474, poſt annuſ Imperii 17.

Scriptoreſ ſeculi V.

Simeon Stylita ſcribit pluſeſ Epistolas. Moritur inter ann. 490. & 465.

Floruſerunt & tunc Salvianuſ
Tourn. Theol. Mor. Tom. VIII.

Maſſil. Arnobiuſ junior, Honorat. Maſſil.

Claudianuſ Mamertuſ, floret c. an. 466.

Aaa

An.Ch. 465. Basiliscus in
Oriente.

Herminiricus,
Seu
Armanaricus.

466 Leo III. Au-
gust. 3.
Fab. Tatianus.

467 Pasæus.
Fl. Johannes.

468 Anthemius,
Aug. 3. *solus.*

469 Marcianus.
Zeno Isauricus.

470 Fl. Jordanes.
Fl. Severus.

471 Leo, Aug. 4.
Anic. Probianus.

472 *In Oriente,*
Fl. Marcianus.
In Occidente,
Fl. Festus.

473 Leo Aug. 5.
solus.

474 Leo junior,
Aug. *solus.*

Juxta Bened. elig.
12 Nov. Consecratur
d. 16. ejusdem men-
sis, quæ erat Domi-
nica. Morit. 21. Feb.
468. Primus omnium
veruit ne suum sibi
successorem eligeret
Episcopus. Transla-
tiones a Sede in Se-
dem, Nicæni Cano-
nes vindex, severe
prohibuit.

S. Simplicius fede-
re incipit d. 24 Feb.
Regit annis 15, d. 6.
Obiit die 2 Martii
483. Vacat Sedes
d. 3.

Juxta Pagi, sedet
25 Feb. Idem in ce-
teris.

Juxta Bened. sedet
25 Februarii. Mori-
tur exeunte Februa-
rio an. 483.

Vir sanctus, & qui
Christianam rem dif-
ficillimis temporibus,
ea quæ sanctum &
magnum Pontificem
decebat, animi per-
spicacitate moderatus
est.

Venetense in Aremorica, a
quo Canones 12.

Romanum eodem anno sub
Hilario, de rebus Disciplinæ.

Antiochenum, in quo depo-
nitur Petrus Fullo.

gusti an. 465, post annos fere 4 Imperii. Vacavit Imperium ad usque mensem Aprilis an. 467.

Anthemius jam a S. P. Q. R. electus, inelamatus est Augustus die 12 Aprilis, vel die 10. Aug. anni 467. Innocens a scelerato, socer a genero Ricimero, jam non unius Augusti parricida, occiditur die 12 Julii anni 472. Ricimero diebus 40 post Anthemium obeunti rapta tot scelerum merces. Præfuit Anthemius an. circiter 5.

Olybrius an. 472 electus, tribus post Anthemium mensibus, die 24 Octobris fato cessit.

Glicerius ipse se Augustum fecit die 5 Martii ann. 473. Hunc Nepos an. seq. Imperio spoliavit, & Salonitanum Episcopum fieri voluit. Præfuit an. 1, & aliquanto plus.

Julius Nepos primum Ravennis sub mensem Februarii, & denuo Romæ 24 Junii an. 474. Imperator renunciatus, audita Orestis Patricii rebellionis ausurit die 28 Aug. ann. 475. Demum Maii 9 an. 480. interemptus est Salonæ.

Leo II. seu junior sub finem an. 473. ab avo suo Cæsar, forte & Augustus nuncupatus fuit. Huic, quia vix quinquenni administer datur Zenon, qui ut & suo nomine regnaret, purpuram induit, solusque mortuo post menses decem Leone, Imperium exercet, Ob libidinosos æstus suis invisus, a Basilisco fratre Verinæ, Zenonis focu, exeunte ann. 475. abigitur, & cum uxore Ariadna latens apud Isauros ægre famem sedat vili oleris: ejusque in Imperio vices excipit eodem ann.

Scriptores Seculi V.

Fauftus Regiensis circa annum 470.
Sidonius Claromont. floret anno 480.

Victor, Episcopus Vitenf. scribit an. 482.
Vigilius Tapsensis, claret anno 485.

740 Consules.

An.Ch. 475 Zeno Isauric.

Aug. 2. *solus*;*Seu*

Post Consul, Leonis jun.

476 Basiliscus, 2.

Fl. Armatus.

In Oriente ambo.

477 Post Consulat.

Basilisci 2. &

Armati.

478 Illus, *seu* Hel-lus, *solus*.

479 Zcoo, Aug. 3.

solus.

480 Basilis junior,

solus.481 Placidus, *solus*.

482 Severinus ju-

nior.

Fl. Trocondus.

483 Anicius Fau-

stus, *solus*.*Seu* P. C.

Trocondi.

484 Theodoricus,

*Rex Gorb-**orum.*

Venantius De-

cius.

485 Q. A. Sym-

machus,

solus.

486 Fl. Longinus.

Cœc. Maur.

Decius.

487 Anic. Boetius,

solus in Occid.

488 Cl. Dinamius.

Fl. Sigidius.

Pontifices.

Concilia.

Lugdunense & Arelatenſe, ex
ſolis Faulti Regionis Operibus
cognita.Constantinopolitanum ſub A-
cacio, in quo damnatur Petrus
Fullo, Johannes Apameæ, &
Paulus Ephesia.Romanum, in quo Felice III.
excommunicantur Vitalis & Mi-
ſenus, quia Petro Mongo & A-
caciaſis communicaffent.Romanum 13 Martii, ex
Epiſcopis 40. & Presbyteris 76,
in quo lecta Felicis Epiſtola
de iis qui a Fide in perfe-
cutione Africana deſciverant.S. Felix II. vel III.
ſi numeretur Felix
ille quem Liberii Se-
dem tenuiſſe credunt
nonnulli, ſedet d. 6.Martii. Regit an. 8,
m. 11, d. 19. Mor.
25 Feb. an. 492.Juxta Pagi, ſedet
quidem d. 6. Martii,
ſed moritur 24. Feb.Idem Benediſtini.
Ab eo damnati,die 28 Julii 484, tum
& Romanæ Sedis Le-
gati, qui ab Aca-
cio, vel fracti mi-
nis, vel promiſſis
corrupti, commu-
nionem ejus inierant,
Zenonis conatibus,
ſervata ſemper ſua

Romulus Augustus, postremus Occidentis Imperator, nomen sortitus Augustuli, seu a juvenili aetate, seu a ludibrio; Ravennae ab Oreste patre, post abjectum Nepotem, Imperator renuntiatus est d. 25 Octobris an. 475. & ea dignitate orbatus an. seq. per Odoacrum, qui Regem se promulgavit die 34. Augusti anni 476. sicque Romanum Imperium, quod per Augustum unum inceperat in Occidente, ibidem desinit sub Augusto alio, postquam annos 507, dies minus aliquot, ab Aetia pugna numerandos perdurasset: Et quae a Romulo uno fundata erat Roma, sub alio Romulo, post annos a fundatione sua 1229. a libertate sua, simulque mundi dominio proruens, in Barbarorum servam immutata est.

Extunc numeratur Italiae Reges, quorum primus an. 476. Odoacer, Rex Herulorum II. an. 493. Theodoricus, Rex Gothorum. III. an. 526. Athalaricus Theodorici nepos, IV. an. 534. Theodatus, &c.

Basiliscus. At conversis postmodorebus, ex Augusto captivus fit Basiliscus, ex profugo Zeno Augustus, qui memor inedia in Isauris perlata Basiliscum cum uxore & liberis in Castello inclusum, fame, novo Regibus supplicio, peremit. Regnavit, seu insaniit Zeno an. 17. Obiit mens. Aprilis an. 491.

742 *Consules.*

An.Ch. 489 Anicius Probi-
nus.
Eusebius.

490 Fauftus junior.
Fl. Longinus, 2.

491 Olybrius junior,
solus.

492 Anastasius,
Aug.
Rufus, seu Ru-
finus.

493 *In Oriente.*
Eusebius Chro-
nio, 2.
In Occidente;
Decius Albi-
nus.

494 Fl. Praefidius.
Turcius Aste-
rius.

495 Viator, *solus.*

496 Paulus, *solus.*

797 Anastasius,
Aug. *solus.*

498 Joannes Scyta.
Paulinus De-
cius.

499 Johannes Gib-
bus, *solus.*

500 Fl. Hypatius.
Patricius.

Pontifices:

Imperatoria dignita-
ti reverentia fortiter
obstitit.

S. Gelasius Felici
successit die .1. Mar-
tii. Regit annis 4.
m. 5, d. 19. Moritur
19 Nov. an. 496. Va-
cat Sedes d. 4.

Idem Pagi & Be-
nedicti.

Gelasius quæcum-
que a Decessore suo
in causa Acacii ge-
sta erant, strenue &
prudenter defendit.
Supererat enim, pro-
movere Imperatore
Anastasio, schisma
Acacii, etsi is exeun-
te anno 493 fato
cesserat.

S. Anastasius II.
sedet die 24 Nov.
Regit an. 1, m. 11,
d. 25. Moritur 17
vel 18. Novemb. 498.
Vacat Sedes d. 3. vel
4. Idem Pagi. Juxta
Bened. Moritur d. 19
Nov. Sub eo bap-
tizatur Clodovæus, an.
496.

Symmachus aſſur-
git die 22 Nov. Præſt
an. 15, m. 6, d. 28.
Moritur die 19 Junii
an. 514. Vacat Sedes
m. 5. d. 6. Idem Pa-
gi & Bened.

Concilia.

Constantinopolitanum, in
quo firmatur fides Concilii
Chalcedonenſis.

Romanum, in quo Miſſe-
nius ille an. 484. prævarica-
tor, miſericorditer abſolvitur
poſt mortem Vitalis.

Romanum ſub Gelasio,
quod an. non 494. ſed 496
habituſſe oſtendit Pagi,
in quo Canonici Libri ab apo-
criphis ſecernuntur.

Quatuor duobus dictus op-
pillas oculorum dicoloris; Zenonis
in locum coronatus est Igna V. ma-
joris Hebdomada; Avris 11 ann
491. Primordia ejus fuisse boni Prin-
cipis; cetera pessima. Chrisargium
tributum; id est aurum afflictionis ex
vilissimis mercibus; ipsique etiam
meretricibus ignominiose collectum
subtulit; Magistratus vendi prohi-
bit; &c. At conversam mentem ad
Eutychianam hæresim; Orthodoxos
aterrime vexavit. Euphemium &
Macedonium Præfules sanctissimos
urbe eiecit; suffecto Timotheo, ho-
mine turpissimo. Trisagio addidit:
Qui passus es pro nobis; ut Trinitas
passa intelligeretur. Severum hære-
siarcham Antiochiæ intrusit. Hor-
misdæ Legatis interdixit Græcia: id
unum enitens ut vulgatum in plu-
res erroris venenum nocentius esset.
Populo pro tuenda Fide seditionem
moventi gravissimam illulit; diade-
mate posito veniam deprecatus. At qui
homines ludos fecit, non fecit Deum;
a quo tonitru perterritus; dum a-
mens cubacula discurrit; ictus ful-
mine animam egisse perhibetur ann.
ætatis 88; Imperii 27 cum tribus
mensibus. Extinctus est die 10 Ju-
lii., an. 518.

Gelasius Papa plura erudite scripsit.

Paschalis, Eccles. Rom. Diacon. de
Divin. Spiritus Sancti.
Julian. Pomerius de Vita contem-
plativa.

Gennadius Massiliensis.

Gelas. Cizic. Hist. Concil. Nic. I.
parum accurata.

- 501 R. M. Faustus
Avienus.
Fl. Pompejus.
- 502 Fl. Avienus
junior.
Fl. Probus.
- 503 Dexicrates.
Fl. Volusianus.
- 504 Cethæus seu Ce-
tegus, *solut.*
- 505 Fl. Sabinianus.
Fl. Theodorus.
- 506 Fl. Arcobinda.
Ennod. Messala.
- 507 Anast. Aug. 3.
Venantius.
- 508 B. Venantius.
Fl. Celer.
- 509 Importunus,
solut.
- 510 Boetius, *solut.*
- 511 Secundinus.
Felix Gallus.
- 512 Fl. Paulus.
Fl. Muschianus.
- 513 Probus.
Clementinus.
- 514 M. Aurel. Cas-
siodorus, Se-
nator, *solut.*
- 515 Anthemius.
Florentinus.
- 516 Petrus, *solut.*
- 517 Anast. Aug. 4.
Agapitus.

Antipapa IV. Lau-
rentius; quod agente
Patritio Festo per-
actum est, ut Zeno-
nis Henotico subscri-
beret Romana Sedes.
Multa tulit Sym-
machus a Schismati-
cis: quin & ab iis
impectas sibi calum-
nia labes in Conci-
lio abstergere coactus
est; atque hæc omni-
zvo pars erit Catho-
licorum, & fors a
Novatoribus expectan-
da.

Lugdunense, seu verius Col-
latio Catholicorum cum Aria-
nis, præfente Gondebaldo, Re-
ge Ariano. Convicti erroris Hæ-
retici a S. Avito Viennensi, ad
unitatem plures redeunt.

504 vel 503 Romanum, in
quo lecta Symmachi Papæ Apo-
logia.

Agathense Episcop. 24. In eo
editi Canones 48, quibus subin-
de adjecti alii 25. utique variis
Synodis posterioribus eruti.

Aurelianense, die 10 Julii,
a quo Canones 31 de rebus Di-
sciplinæ ad Clodoveum missi,
eos sua ut auctoritate firmaret.

Hormisdas sedet die
26 Novemb. Regit
an. 8, mens. 8. d. 10.
Moritur d. 6. Augu-
sti 523. Vacat Sedes
diebus 6.

Juxta Pagi orditur
27. Jul. Moritur ut
statim. Idem Benedi-
dictini, qui eum die

Tarraconense, in quo ab E-
piscop. 10 conditi Canones 13.

Epaonense in Tractatu, ut
creditur, Bellicensi, & loco

Imperatores Orientis:
Idem Anastasius I.

Scriptores: 745

Avitus Viennensis mor. an. 525.

S. Cæsar, Arelatenſis Episcopus
an. 502, moritur die 27 Augusti
an. 542.

S. Fulgentius, Episcopus Rusp.
Moritur an. 533.

Eugippius Synopſim edidit doctrinæ
S. August.

Ferrand. Diacon. Carthag. Collect.
Canon.

An.Ch.

18 Magnu s, *solus.*519 Justinus, Aug.
Eutharicus.520 Vitalianus..
Fl. Rusticus.521 Justinianus.
Valerius.522 Symmachus.
A. M. S. Boe
tius.523 Fl. Anicius Ma-
ximus,
*solus in Occid.*524 Justinus, Aug. 2.
Fl. Opilio.525 Th. Philoxenus.
Prob. junior.526 Olybrius, *solus.*527 Mavortius,
*solus.*528 Justinianus,
Aug. 2.
*solus.*529 Decius junior,
*solus.*530 Posth. Lampa-
dius.
Fl. Orestes.

531 Post Consulat.

26. Julii electum vo-
lunt, & consecratum
die 27.S. Joannes I. sedet
d. 13 August. Regit
an. 2, m. 9, d. 13.
Moritur d. 25 Maji,
an. 526. Vacat Sedes
m. 1, d. 26.Juxta Pagi, mori-
tur d. 18 Maji. Juxta
Bened. die 27. Coli-
tur ut Martyr.Felix III. vel IV.
sedet 24 Julii. Præst
an. 4, m. 2, d. 2.
Obit die 25 Sept.
an. 530. Vacat Sedes
diebus 2.Juxta Pagi, sedet
12 Julii Moritur 18
Sept.Juxta Bened. inau-
guratur 12 Jul. Mo-
ritur 12 Octobr. an.
529. Unde sedet
tantum an. 3, cum
m. 2.Bonifacius II. in-
cipit die 28 Sept.
an. 530. Sedet an. 2.
m. 1, d. 11. Obit.qui nunc *Tenna*. In eo condi-
ti Canones 40.Constantinop. in quo dyp-
tici restituta Euphemii, Ma-
cedonii & S. Leonis nomina.Arelatense sub S. Casario
edit Canones quatuor.Carthaginense ex 60 Epif-
copis, in quo persolutæ Deo
grates ob restitutam Ecclesiæ
Africanæ concordiam.Arausicanum II. cui inter-
fuerunt Episcopi 13, & in
his Casarius Arelatenfis. Suf-
cripti Articuli 25 de Gratia
& Libero Arbitrio a Sede
Apostol. missi. Accessit eod.
vel seq. an. Concilium Valen-
tinum.

Justinus I. Thrax e subulco miles, e milite dux Prætorianæ Cohortis, magno fortunæ Iusu, aliena pecunia sibi emit Imperium, gestisque melius quam paraverat, fortiter ac religiose. Hæreses in Hæreticis, quantum potuit, extinxit. Bella in Persam Cabadem feliciter aggressus est. At dum suis consulit religiosus Princeps, obruta terræ motu tam horrendo Antiochia, ut supra quadringenties millia Civium, conruentibus ædificiis, disperierint extrema calamitate, ubi sua cuique domus sepulchrum est. Obiit Justinus die 1. Augusti an. 527, ætatis 77, Imperii 9.

Justinianus I. Justini ex sorore nepos, ab eo dignitatem Augusti obtinuit die 1. Aprilis, anno 527. Multæ famæ Princeps, sed aliena manu partæ; namque per Belisarium & Narsen triumphis, per Tribonianum Legibus, (unde celebris ille Codex, qui qualis extat prodiiit an. 534,) per tributa ædificiis celebris, Constantinopoli immotus, terrarum Orbem pereursat, atque commovet. Herulis Religionem Christianam persuadet. Gordæ, Hunnorum Regi, auctor est suscipiendi Baptismatis. Dum tamen se in pluribus facit Religionis arbitrum, peccat in pluribus. Moritur juxta Bened. die 14 Nov. an. 565, an. ætatis 84, cum regnasset an.

Boetius (Anic. Manlius Torquatus Severin.) vir Consolatione Philosophica, &c. notissimus.

S. Ephrem, Episcopus Antioch.

Marcellinus Comes, Auctor Chronic. ad annum usque 535.

Justinianus Imperator, per Leges suas celebris.

Dionysius exiguus, Monachus Schyth. Canonum Collector.

Cassiodorus, Auctor Histor. Tripart. Obiit an. 565.

S. Benedictus, Monachor. Occident. parens, natus circa an. 480, editor Regulæ suæ, mort. an. 543.

An.Ch. Lampadii &

Orestis, an. 1.

532 Post Consulat.

Lampadii &

Orestis, an. 11.

d. 8 Nov. an. 532.

Vacat Sedes m. 2,

d. 14.

Juxta Pagi, inci-

pit d. 21 Sept. Mor.

16. Octobris an. 532.

Juxta Bened. ordi-

natur d. 15. Octobris

an. 529. Mor. m. De-

cemb. an. 531.

Dioscorus, Antipapa

V. d. 29.

533 Justinianus,

Aug. 3.

solut.

534 Justinianus,

Aug. 4.

Dec. Theod.

Paulinus ju-

nior.

Joannes 11. eligitur

die 2 Jan. Regit an. 2,

m. 4, d. 6. Moritur

28 Maji an. 535. Va-

cat Sedes diebus 5.

Juxta Pagi, eligitur

31 Dec. 532. Mor.

26 Maji 535.

Juxta Bened. ordi-

natur d. 22 Januar.

an. 532. Mor. die 25

Aprilis an. 535.

535 Fl. Belisarius,

solut in Oriente.

Post Consulat.

Paulini, in

Occidente.

Agapetus sedet die

3 Junii. Regit m. 10.

d. 19. Mor. 22 April.

an. 536. Vacat Sedes

m. 1, d. 7. Idem Pagi.

Juxta Bened. inau-

guratur die 4 Maji.

Moritur ut statim.

536 In Oriente,

Post Consulat.

Fl. Belisarii.

In Occidente,

Post Consulat.

Paulini, 2.

Sylverius sedet die

30 Maji. Præest an-

nis 2. Moritur m. Ju-

nio anni 538. Non

vacat Sedes.

Juxta Pagi, conse-

cratur die 8 Julii.

Moritur 19 Novem-

bris 537.

Juxta Bened. mor.

20 Julii.

537 In Oriente,

Post Consulat.

Fl. Belisarii, 2.

In Occidente,

Post Consulat.

Paulini, an. 3.

Aurelianense, a quo Ca-
nones 20 adversus Simoniam,
&c.

Romanum, in quo appro-
bata Propositio isthæ: *Unus*
e Trinitate passus est, & dam-
nati qui eam damnabant Acc-
usata.

38, m. 7, d. 13. Recentiores plerique cum D. Fleury mortem ejus consignant an. 556. Sed hanc ad an. 567 differt Antonius Pagi.

Ei successit Justinus junior, Justiniani ex Vigilantia sorore nepos, cui in phræncium lapso an. 574 Imperii socius adscitus est Tiberius, eod. anno 574 creatus Cæsar, & anno 578 coronatus a Justino paucis ante hujus mortem diebus. Obit Justinus d. 5 Octobris an. 578; Tiberius vero d. 14 Augusti an. 582. Huic successit Mauritius ille quem Phocæ, ex milite subito Imperator, die 24 Novembris an. 602 cum quinque filiis jugulavit, id repetentem Davidis: *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum*. Sed enim avaritiæ indulgens Mauritius in causis fuerat cur decem millia captivorum, quos levi pretio redimere abnuerat, a Cagano Avarum Rege trucidarentur.

Zacharias Scholastic. Auctor Dissertat. contra Philosophos æternitatem Mundi asserentes.

750 Consules.

Pontifices.

Concilia.

An.Cli. 538. Fl. Joannes,
solus.

539. In Oriente,
Appio, solus.
In Occidente,
Post Consulatus
Paulini 5.

540 Justinus junior,
solus.

541 Fl. Basilii
junior, in
Oriente.

Ex hinc privatus
nemo Consul usque
ad Justinum junio-
rem, qui an. 567
nomen & dignita-
tem Consulatus anne-
xit Imperatoribus.
Inde sic numeratum.

542 Post Consulatus
Basilii, U.C.

543 Post Consulatus
Basilii, an. 2.

544 Post Consulatus
Basilii, an. 3.

Vigilius ex Anti-
papa legitimus Pon-
tifex, post Sylverii
mortem, esse incepsit
m. Junio. Præfuit
an. 16, m. 7. Mori-
tur die 11 Januarii,
an. 555. Vacat Sedes
m. 3, d. 7.

Vigiliani Pontifi-
catus exordium ducit
Pagi a die 22 No-
vemb. an. 437. Mor-
tem assignat m. Jan.
an. 555. Idem ferme
Bened. Vigilio suc-
cessit an. 555 Pelagius
I. Huic anno 559 vel
560 Joannes III. Joanni
III. Benedictus I. anno
573 vel 574. Bene-
dicto Pelagio II. anno
578. Pelagio S. Gregorio
Magn. anno 590. Huic
sequenti seculo an. 604
Sabinianus.

Aurelianense III. d. 7 Maji
In eo editi Canones 33.

Aurellanense IV. edit. Canones 38.

Constantinopolitanum, in
quo comprobatur a Menna &
ab aliis Episcopis Edictum Ju-
stiniani errores Origenarios ana-
thematizantis.

Et sic de ceteris, ubi duo hæc notanda: I. quod Josephus Tunnonensis annum 542 designet per annum 2 Consulatus Basilii: unde anno uno discrepat a Justiniano in Novellis, & a Rom. Pontificibus in Epistolis; quod nisi attendas, anachronismum incurres. II. Quod juxta communem numerandi methodum designentur anni priores 24 per id: *Post Consulatum Basilii*. An. 566 per Consulatum Justinii junioris; anni 567 & seq. per id: *Post Consulatum Justinii*. An. 579 per Consulatum Ti. Constantini Aug. An. 583 per Consulatum Ti. Mauricii Aug. &c. De his adi Lengletum du Fresnoi, pag. 265 & seq. qui fatetur moris esse ut nulli post annum 24 a Basilio Consules assignentur.

Scriptores Seculi VI.

Arator gemino Carminum Libros. Facundus Herimianensis Trium Ca-
Ada Apostolorum complexus est. pitulorum defensor.

INDEX RERUM.

757

A

A *Aduentus*, an eo tempore contrahi possint Sponsalia, 116.

Adulterium Partis alterius non solvitur conjugium, 403 Neque id a Christo sanctum est, 403 aut constitutum ab Imperatoribus, 427 An a Clemente III, 435 Hæc Matrimonii indissolubilitas num sit dogma Fidei, 437 Adulterium præcipua divortii causa, 468 sed non semper sufficiens, 470 An propter adulterium malier necessario dimittitur, 471 An hinc privetur jure dotis repetendæ, 544 An jure docti, 560 *Amentis*, quid juris si quis dato Procuratori ad conjugium mandato in amentiam vergat, 13

Apostasia, num sufficiat ad dissolutionem Sponsalium, 152

Arrha, quid sint, 125 An licite apponantur Sponsalibus, 131 Quando restituendæ, *ibid.* Quid si sponzorum alter sit in mora, *ibid.*

Augmentum Dotis, quid sit, 559; & quod duplex, 560 An æque ab uxoris omnibus participetur, *ibid.* An mariti heredes ad illud erga uxorem teneantur, si Matrimonium non fuerit consummatum, *ibid.* Quid si vir bonis cesserit, *ibid.* Interesse augmenti dotis a qua die debeat, *ibid.* An qua secundas nuptias init, excidat ab augmento dotis, 565

B

1. **B** *Banna*, quid sint, & antiqua, 186 Quando & quibus de causis instituta, 187 Quæ eorum necessitas, *ibid.* Quo tempore promulganda, 189 An in Festis ex devotione sola celebratis promulgari possint, 190 An extra Missam solemne, vel in Vespers, *ibid.* Quæ lingua, & quo in loco denuntianda, *ibid.* Quando in duplici Parochia, 191 Quid de Bannis Vagorum & Militum, 192 A quo Banna promulgari oporteat, *ibid.* Quæ in præsentia a Parocho servanda, *ibid.*

2. Bannorum forma & modus, 193 Ad quid teneantur Fideles ex Bannorum promulgatione, *ibid.* An alterius loci Incolæ revelare teneantur, *ibid.* An consanguinei vel amici, 194 An Chirurghi & Consiliarii, *ibid.* Cui faciendæ sit revelatio, 195 *Vide Parochus*. An dispensari possit a Bannorum promulgatione, 199, & a quo, *ibid.* An in Gallia ab omnibus, 200 *Vide Episcopus*. Ad dispensationem hanc requiritur causa, *ibid.* Quæ causæ sufficiant, 201 & seq. Quæ dubia sint, 202 Quæ poena plectantur quide-

nuntiationes omittunt, 204 Error eorum qui Banna citra causam omitti posse credunt, 205 An graviter peccant qui sic contra Matrimonium denuntiatum impedimenta proponunt, *ibid.* An Banna præmiti debeant, cum Matrimonio irritum inflatur, 227

Basilii Macedo tertias prohibuit Nuptias, & ultiores misit in irritum, 358

Bigamia: ejus poenæ apud Antiquos, 347 & 357

Virginitas, an repugnet Matrimonio, 325

C

C *Cassum*: Usus Cassi Intemperantior adversatur bono prolis,

Canones Apostolici non sunt Apostolorum scripti, 566 Quo tempore prodierint, 568 Eorum fors in utraque Ecclesia, 571

Christi unio cum Natura humana quod simplex, 375

Calbasus potior concubio, 321 & 322

Communio, an licita post usum Matrimonii, 493

Communitas bonorum in Matrimonio, quid sit, quomodo contrahatur & quæ bona involvat, 553 & *ibid.* An vir ex bonis communitatis parentes suos locupletare possit, 554 An in Normannia, quæ communitatem non admittit, licitum sit uxori sine viri consensu de bonis suis disponere, *ibid.* An uxor possit quidpiam e bonis communibus aliquando subripere, *ibid.* An inde filie Religionem ingredi volentis dotem adaugere, 555 An quid accipere titulo compensationis, cum maritus communia bona decoquit, *ibid.* An uxor communitati renuntiare queat, 558 An cesset communitas per mortem alterius conjugis, 559

Concubina, quid sonuerit nomen illud apud veteres Judæos, 334 An concubina in extremis civiliter ducatur, 202

Conditio alia de præterito vel præsentis; alia de futuro, 116 Alia honesta, alia turpis; & hæc quandoque substantiæ Matrimonii contraria, 117 Valent statim sponsalia sub conditione de præterito aut præsentis, *ibid.* Valent & purificata conditione, quæ contracta sunt sub conditione honesta, *ibid.* An valeant si conditio foret impossibilis, *ibid.* vel turpis de futuro, & substantiæ Matrimonii adversa, 118 Quid si conditio, licet turpis, non adversatur substantiæ Matrimonii, *ibid.* Quid de conditione castitatis utrinque servandæ, 9, 119 & 277 An impleta conditione novo Partium consensu opus sit, 121 & 124 Conditio de præterito anticit

viat Matrimonium, si ejus substantia contraria sit, 270 Quid si conditio de praterito sit impossibilis, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione honesta de futuro, 271 Quid si nubatur sub conditione futuri consensus patris, & si primum dissentiat, & deinde consentiat, 272 Quid si nec consentiat, nec dissentiat, *ibid.* Quid si mortuus sit, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione impossibili, 273 An sub simpliciter inhonesta, 274 Quid si hæc substantia Matrimonii adversa sit, 275 & *sc.* Quid de hac conditione, si prolem necesse vel abiciat, 277 An peccent qui contrahunt sub conditione honesta de futuro, *ibid.*

1. Consensus Partium ad conjugium omnino necessarius, 234, isque interior esse debet, non fictus, 236 An consensus ille a Deo suppleri possit, *ibid.* An simul ab utroque sponso poni debeat, 239 Quandiu virtualiter perseveret, *ibid.* An ad valorem Matrimonii satis sit ut consensus renovet qui primum fide confenserat, *ibid.* Quid si conjux alter ex errore solum in priori suo consensu perseveret, 240 An idem sit, si conjux uterque fide, vel ex metu, vel cum impedimento dirimente contraxerit, 241 An valide consentiat, qui falso credit se impedimento dirimente ligari, *ibid.* An teneatur serio contrahere qui fide contraxit, 243 An habenda fides asserenti se fide confensisse, *ibid.*

2. Consensus an essentialiter debeat esse exterior, 248; an verbis exprimi, 250; & quibus, 251 An sufficiat puellæ silentium in aliquo casu, 252 An consensus debeat esse liber ab errore & vi, *ibid.* Vide Error & Vis. Consensus an debeat esse absolutus, 269 *Vi de Conditio.* Consensus matrimonialis quando & quo pacto renovari debeat, 278 & 279 An coram Parocho, *ibid.* Quomodo Pars impeditenti nescia ad novum consensum allci debeat, 280 Objectum consensus matrimonialis quale esse debeat, 283 An sufficiat animorum nexum intendere, 284

Copula carnalis an sit de essentia Matrimonii, 4 An & quando ratum faciat Matrimonium ex gravi metu initum, 267 An a nubentibus explicite intendi debeat, 287 Multiplex in ejus usu peccatum, 492 & *seq.* An post eam liceat accedere ad Communionem, 494; vel post Communionem, ad eam, 495 *Vide Matrimonium, 6 & Debitum.*

Constantinus, an Romæ baptizatus fuerit, an Nicomedie, 619

Constitutiones Apostolicæ perperam Apostolis tribuæ, 512 Non sunt S. Clementis, 573

Contractus Civilis Matrimonii duplex, & quæ forma ad conventionalem necessaria sit, 546 Nihil in eo post benedictionem mutari

potest, *ibid.* Cujus clausula sit eapax, 547 An jus contractus ab ipso contractu dic, an a die benedictionis incipiat, *ibid.* An iusticiat conjugatis omnibus, 548 Quid si Matrimonium cum impedimento dirimente contractum sit, *ibid.* Quæ in eo fraudes fiant per contrascripta, *ibid.* Quæ per exaggerationem bonorum alterius sponsi, 549 Quæ per recognitionem dotis non acceptæ, *ibid.* Contra scriptum, Contrelestres, fraus in Matrimonio frequens, 548

D

Dataria, quis dispensationes ab ea concessas exequi debeat, 539

Debitum conjugii non petendum intemperanter, 492 Non in loco sancto, *ibid.* Non quovis tempore, 494 An reddi possit ante Communionem, vel post ipsam, *ibid.* & 495 An cum uxor gerit uterum, vel lactat infantem, *ibid.*

An vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta solvere teneatur, 556 Quid de debitis mobilibus, *ibid.* An maritus habeat compensationis, si plus solvere debeat, quam uxor in communitate attulerit, 557 Quid si maritus debita sua persolverit ex bonis sponse sine inventario ductæ, *ibid.* Quid de debitis ab uxore, constante Matrimonio, contractis, 558 An si vir debitis gravis sit, liceat uxori dotem repetere, *ibid.*

Declarationes Congregationis Cardinalium, cujus sint auctoritatis, 109 Quam fidem iis denegaverit Urbanus VIII.

Decretales. Vide Epistole.

Defectus, an a sponso alteri detegendi sint, & quando, 135 *Vide Sponsi.*

Dionysius Areopagita num Scriptor Librorum de Cælesti Hierarchia, &c. 597 & *seq.*

Dispensatio, an necessaria ut Fidelis contrahat cum Hæretico, 57 An ab eo petenda qui sub ejus conditione contraxit, & cujus expensis, 111 Quid de Sponsalibus sub ea conditione initis, quod Papa dispenset, 109 An qui post Sponsalia contraxit impedimentum, ejus dispensationem obtinere debeat, 177 An possit Episcopus in Sponsalibus dispensare, 179 An a banis, & quousque, 199 Causæ dispensandi in banis, 200 An ab iis dispensari possit, quia infert tempus veterum, 203 An quia certum sit nuptiarum impedimento nullo distineri, *ibid.* An quia inutilis futura sit denuntiatio, *ibid.* An petenda dispensatio juramentum per metum extorti, 267 Num rata Fidelium conjugia per dispensationem Pontificiam solvi possint, 462 & *seq.* An, si possint, requiratur causa, 463 Probabilius est non posse id fieri, 464 Quibus ab impe-

Impedimentis dispensare possit Romanus Pontifex, 536 A quibus dispensent Episcopi, *ib.* Quid hi possint virtute Indulti, 537 Dispensatio obreptitia & subreptia, 538 An in supplicatione ad dispensationem impedimenta omnia debeant exprimi, 539 Dispensationes a Dataria & a Penitentiaria per quos executioni mandari debeant, *ib.*

Divortium, ut differt a repudio, 373
* Cause divortii multæ, 468. *Vide Matrimonium*, 2.

Doarium, quid sit & quotuplex, 560 Qui differat ab augmento dotis, *ib.* Viduæ an doarii capaces, *ib.* Mulier per adulterium excidit a jure doarii, *ib.* Quid si conjugium judicetur irritum, aut vir civili morte plectatur, *ib.* An excidat conjux a doario, si ad secundas nuptias convolet, 97

Dolus alter substantialis, accidentalis alter, 97 Uter irritet Sponsalia, *ib.* 157 & *ib.* *Domicilium*: ejus expertes ad Sponsalia caute admittendi, 133

Donatio, quid & quotuplex, 550 *Vide Donum tantum*.

Donum tantum quando fieri possit, *ib.* An etiam constante Matrimonio, *ib.* Ad illud requiruntur conditiones quinque, 551 An conjux alter possit alteri quidpiam donare dono non mutuo, *ib.* & *seq.* Annon possint conjuges per viam fideicommissi id quod aperto jure non possunt, 552 An conjuges ipsa etiam mobilia sibi dare prohibeantur, 553 An donatio caduca sit, nisi ante mortem infinetur, *ib.*

1. *Dos*, an liceat resistere a Sponsalibus, quia sponsa dotem non affert, 157 *Dos*, quid sit, 541 Quotuplex, *ib.* An quæ dotem non promittit, quidquid boni habet, marito tradere debeat, 541 An si pater dotem pactam solvere recusat, possit vir debitum negare uxori, *ib.* An pater proli suæ dotem debeat, *ib.* & 542 An mater in defectum patris, an in utriusque defectum avus, vel frater, *ib.* An dote priori fortuito collapsa novam dotem debeant parentes, *ib.* An mater e bonis suis infcio patre dotem augere possit, 543

2. An maritus dotalia uxoris bona vendere, vel servituti subicere possit, *ib.* Ad quid teneatur maritus ex cuius culpa dos interit, *ib.* An restituere teneatur, si inde gravi necessitate opprimendus sit, *ib.* An factas circa dotem impensas repetere queat, *ib.* An maritus dotem totam refundere debeat, si Matrimonium ex impedimento nullum fuisse detegatur, 544 An dos restituenda uxori propter adulterium separatæ, 545 Quid si vir ejusdem criminis reus sit, *ib.* Uxor an quantum ad dotem præferenda filio vel creditoribus dotantis, *ib.* An creditores agere possint in rescissionem dotis sibi noxivæ, *ib.* Uxor de dote

Tourn. Theol. Moral. Tom. VIII.

an disponere possit, si maritus eam dilapidet, 546 An dotem sibi a marito traditam possit inter primi & secundi conjugii liberos parti ex æquo, *ib.* Dos semper præfertur augmento dotis, 560 *Vide Augmentum Dotis*. An mater infcio conjugis possit adaugere dotem filiz Religionem ingredi volentis, 555

B

Celestia, an impedimenta Matrimonii statueret possit, 498 An ei soli jus illud hodie reservatum sit, & unde id habeat, 516

Episcopus, an a Sponsalium fide dispensare possit, 179 An a *Bannis*, & quousque, 199 An solum cum Diocesani suis, 200 An sine causa, & qualis sufficiat, *ib.* & 205 Quid virtute Indulti possit, 537 & *seq.*

Epistola Decretales veterum Pontificum quædam genuinæ, 577 Falsæ complures, & quæ, 578 An & cujus lisdori factus, 581 Laus mercis & mercatoris, 582 Epistolæ an & quæ sint proles Ignatii Martiris, 582 *Erasmus*, Doctrina ejus de Matrimonio per adulterium solubili, 428 Notatur a Facultate Parisiensi, quia sua Dionysio Areopagitæ Opera abjudicat, 612

Error, quid sit, 252 & quotuplex, 253 An error personæ conjugium dirimat, *ibid.* Quid si sit concomitans, vel factus, *ib.* Quid de errore circa personæ qualitatem, 254 & 255 Quid de errore circa servitutem, 257 *Vide Servitus*.

Esther, an potuerit nubere Assuero Gentili, 337

Eugenius IV. an in Decreto suo negaverit Sacerdotem esse Ministrum Matrimonii, 302

F

Fideles an cum *Infidelibus* contrahere olim potuerint, & nunc possint, 71. & 80 An Matrimonium Fidelis cum Infideli ex parte prioris sit Sacramentum, 76 Fidelis an Hæreticam ducere prohibeatur, 81 An eo in puncto dispensare possit Ecclesia, 85 An Catholici Sponsalia cum Hæretico, non illicita solum, sed & invalida sint, 107

Fideicommissum, an ejus ope possint conjuges alter alteri quidpiam donare, 552

Filifamilias, an sine parentum tutorumve consensu Sponsalia contrahere valeant, 106 An jungi in Matrimonium absque patrum consensu, 206 & *seq.* *Vide Parentes*. An si absque illo consensu nubant, penis Gallico Jure statuitur quacunque ætate obnoxii sint, 232 Quid si eorum matres ad secundas nuptias transierint, *ib.* An etiam indigeant tutorum consensu, 233 *Vide Tutores*. *Forma Matrimonii*, an in his sit ver-

Bbb

bis:

bi: Ego vos coniungo, 311 An in istis: *Quod Deus coniunxit*, &c. 313 An in nuptio Partium consensu, 318 An in verbis aut signis *ib.* In quo demum sita sit, 319
Fornicatio sponſi vel ſponſæ an ſufficiat ad diſſolutionem Sponſalium 147 & ſeq. Vide *Sponſalia*,

G

G *Aſtonis* Franciæ Matrimonium ſine Regis conſenſu an invalidum, 231 & 232
 Quomodo inſtauratum. *ib.*
Gauſimine, vir ſic nuncupatus, peſſimi Matrimonii artiſex, 310
Gelaſius, an Pſeudodecretalium approbator, 597 An celebre de Libris Canoniciſ & apocryphiſ Decretum ſit Gelaſii partuſ. 570
Gomer, an vere uxor Olæ Prophetæ, 243
 & ſeq. An idololatra fuerit, 245 Vide *Oſeas*.
Gradus ſimplex & mixtuſ quid ſit in Matrimonio, * 536

H

H *æreſis*, peſſimum infidelitatis genus, 82 tamen nullum eſt Hæreticum Catholicum coniugium; 81; at omni Jure grauer prohibituſ eſt, *ib.* An diſpenſationem Eccleſiæ admittit, 82 & ſeq. An ex eo ſequatur abſolute Sacramenti profanatio, 85
 Quando Hæretico nubere licituſ, 87 An ad id requiritur diſpenſatio, *ib.*; & quæ conditioneſ, *ib.* An Hæreticam ducere liceat cum probabili perverſionis periculo, 88 An propter hæreſim alteriuſ ſponſi corruant Sponſalia, 152 An propter hæreſim licituſ ſit diuortium, 107 Vide *Matrimonium*, 4.
Hæretici priorum ſeculorum recenſentur, a p. 636 ad p. 664
Honeſtas publica an, quando & ubi oritur a Sponſalibuſ mere civilibuſ, 112 & ſeq.

I

I *Gnatiuſ* S. an Auctoꝝ Epistoꝝarum que ſub nomine ejus circumferuntur, 582 & ſeq.
Impedimenta, an peccent grauer qui ſi ſta contra futurum Matrimonium obſciant 205 An ſi ambo conjuges cum impedimento diſſimiliter contraxerint, ſufficiat ut unus conſenſu ſuum renouet, 241
Impedimenta Matrimonii ab Eccleſiâ conſtitui poſſunt. 498 An a Principibuſ, 511 An a Conſuetudine, 519 An excuſetur a culpa qui ex graui metu contrahit cum impedimento, 524 & an mortem præſerre debeat, 525 & ſeq.
Impedimenta quot ſint, 526 Antiquitaſ impedimentoꝝ ſeruitutiſ, votiſ, & Ordinis, 527 & ſeq. Vide *Seruituſ*, *Votuſ*, & *Ordo*.
Impedimentoꝝ diſpenſatio unde obſtinenda, 536

Impenſa circa dotem facta an a marito repeti poſſint, 544

Imperatoꝝ prioris æui delineatur a pag. 667 ad pag. 747

Impotentia temporalis, an a ſponſo uno ut alteri detegenda, 139
Impotentia perpetua num ex natura rei dirimat Matrimonium, 287

Impubereſ, an Sponſalia contrahere poſſunt, 99 Ad quid teneantur, ſi parenteſ propliſ ea contrahant, 104 Quo tempore reniti debent, *ib.* Reniti an poſſint, ſi Sponſalia confirmauerint juramento, 105 An pubereſ facti ſine cauſa reſiliere poſſint, 106 An Matrimonia impuberum vim Sponſalium habeant, *ib.* Quo tempore impubereſ Sponſalia reclamare poſſint, 153 & 178

Indiſſolubilitaſ Matrimonii, an & qua Legge præcepta ſit, 371 Vide *Matrimonium*, 3.

Indultum, quid ejus virtute poſſit Epicoꝝpꝛuſ, 537

1. *Infideleſ* valide nubere poſſunt, 70 & 87 Horum tamen conjugia minus habent firmitatiſ, quam Fidelium, 70 Nec ſunt vere Sacramenta, 71 Non tenentur coram Parocho contrahere, *ib.* An cum Indiſſolubilibuſ olim contraxerint Fideleſ, *ib.* Cur Matrimonia hæc prohibita fuerint, 73 An Matrimonium a duobuſ non baptizatiſ contrahenduſ, ad Sacramenti rationem aſſurgat, ſi ambo vel alteruter conuertatur, 78 An nullo in caſu valere poſſit Matrimonium Fidelis cum infideli, 80 An in huiuſmodi conjugiis diſpenſare poſſit Eccleſiâ, 81 Vide *Hæreſiſ*.

2. Infidelis Matrimonium non dirimitur ipſo facto per conuerſionem ejus, 377: at dirimitur certis in caſibuſ per novum quod ille contrahit Matrimonium, 378 & probabiliter per Professionem Religioſam, 379 & 384; non vero per ſuſceptionem Ordinum, *ib.* An Infidelis poſt Ordineſ ſuſceptoſ ad conugem reuerti teneatur, 385 Quid ſi Paꝛſ Infidelis moneri jam nequeat, vel inaniter monenda præuideatur, *ib.* An poſſit Infidelis conuerſuſ novas inire nuptiaſ ob unam compartiſ in infidelitate pertinaciaſ, 385 & 386 An Infidelis conuerſuſ novas inire poſſit nuptiaſ, ſi ante vel poſt conuerſionem in adulterium lapſuſ ſit, 390 An ut infideli conuerſo, ſic & ei qui conuertire nuiſ, novum Matrimonium contrahere liceat, *ib.* An ut Infidelis conuerſuſ denovo contrahat, requiratur Sententia Judiciſ, *ib.* An valide contrahat, ſi non præmiſſiſ monitionibuſ contrahat, *ib.* An dandum petendi tempuſ ut deliberet, 391 An qui tre ante Baptiſmum uxoreſ duxit, exiſ quiſ quam volet retinere poſſit, *ib.* An ſi conuertatur Infidelis, poſtquam vir ejus novas nuptiaſ contraxit, teneatur iſ ad iliam, poſt ſecundu

de conjugis mortem, reverti, *ib.* An proles convertum sequi debeat, vel Infidelem, *ib.* An Judæus convertus possit libellum repudiū uxori scribere, 392

Infamatio, an ante conjugis alterius mortem necessaria sit ut valeat donatio ab eodem facta, 553

Focallia, quid sint, & quomodo ad uxorem pertineant, 561

Inventarium, ad quid profit in re nubiali, 557 Quando & quomodo confici debeat, *ib.* An qui de bonis sponsæ citra inventarium prævium duxit debita sua expunxit, aliquid uxori refundere debeat, *ib.*

Joseph, an vere conjux Mariæ, 25. Vide *Maria*.

Isidorus quis Decretalium Artifex, 581
Judas proditor, an sacra Communionem resecet, 612

Judæi, an iis omnia cum Infidelibus quibuscumque interdicta forent conjugia, 85
Ex iis plures & pii cum Infidelibus contraxere, 71

Judex, an ejus auctoritas semper requiratur ad Sponsalium dissolutionem, 180
seq. Quis sit in hac materia Judex, 182
Quæ tunc necessaria sit certitudo, *ib.* Quæ probationes, 183 Vide *Textus*. Quis Judex sit oppositionis Matrimonio factæ, 198

Julianus, in quo Matrimonii essentiam reposuit, 4

L

Legitimatio prolis an procuranda a parentibus, 561 Quomodo haberi possit, *ib.* Quid si proles ex adulterino coitu nascitur, *ib.* & 562 Quid in hac parte præstandum a Parocho, *ib.* An spuria proles per Matrimonium quodcumque validum legitima fiat 563 Quid de Matrimonio putative tantum valido, *ib.* An ad legitimatorem opus sit consensu parentum, *ib.* An legitimetur proles per Matrimonium post aliud intermedio tempore celebratum, *ib.*

Libellus repudiij, forma ejus, 392 An per eum dissolverentur Matrimonia in ipso etiam conscientie foro, 393 Quibus de causis libellum hunc scribere liceret, 398 Qui forent ejusdem scribendi ritus, *ib.* An a solis viris scribi posset, 399 An Judæo converso licitum sit scribere libellum repudiij, 392

Liberta, an valide nubatur, & quando, 259
Vide *Servitus*.

M

Malitia supplet ætatem & sensus hujus Axiomatis, 100

Maria (B.) vere nupsit Josepho, 24 Quo

tempore, 17 Causæ hujus connubij, 20
Quid circa illud doceat Fides, 21

Marius, an dotalia uxoris bona vendere possit, &c. 543 Ad quid teneatur, si dos perierit culpa sua, *ib.* An impensas in dotali fundo factas repetat, *ib.* Vide *Dos*.

Materia connubij, in quo posita, 319

1. **Matrimonium**, quid sit ut contractus, 2 Quid ut Sacramentum, 3 Matrimonium legitimum, ratum, consummatum, *ib.* in fieri, in facto esse, 4

Essentia ipsius non consistit in copula carnali, *ib.* Quam Christi unionem exprimere debeat, 7 Essentia ejus, tum in fieri tum in facto esse: 12 An & quo sensu sit de Jure naturali, 22, 23, 30

Honestas ejus vindicatur, 24 Ubi primo celebratum, & quando, 32 Non fuit Sacramentum ante Christum, 34; ac est in nova Lege, 38 Quo tempore institutum sit, 56 An apud Fideles ratio contractus a ratione Sacramenti divelli possit, *ib.* An contractum per Procuratorem habeat rationem Sacramenti, 62 Vide *Precursor*. An sit Sacramentum apud Infideles, 69 An saltem sit Sacramentum ex parte *Fidelis* ducentis *Infidelem*, 76; vel baptizati contrahentis cum baptizato qui non habet intentionem recipiendi Sacramentum, *ib.*

2. **Matrimonium** cum una an solvat Sponsalia cum alia, 174 Quid si invalide contrahatur, *ib.* Si uxor valide ducta moriatur, an reviviscant priora Sponsalia, 175 Matrimonio contrahendo dupliciter obstiti potest, 196 Matrimonia concubinorum in extremis an & quousque valeant, 202 Matrimonii conscientia quid sint, 205 An gravior illicita, *ib.* An parentum consensus ad filiorum Matrimonia requiratur, 206 Vide *Parentes* & *Principes*. Matrimonium conditionate initum, aliquando valet, aliquando non, 270 & seq. Vide *Conditio*. An & quando instaurari debeat Matrimonium, 278 An publice, & quando, 280 An tunc præmittenda Banna, 281 Matrimonium in Ecclesia sub conditione initum an publice renovandum sit, 282 An qui Matrimonium contrahunt, copulam saltem implicite intendere debeant, 287 & seq. Vide *Consensus*. Quis sit Matrimonii Minister, 290 Vide *Minister*.

3. **Matrimonium** preceptum est communitati, 321; non tamen singulis ejus membris, moraliter loquendo, *ib.* A seq. Imo eo potior est coelibatus, 322 Potest tamen Princeps ad Matrimonium obligari, 325 Unitas Matrimonii biviratum excludit, *ib.* An polygamiam, 326. Vide *Polygamia*. Indissolubilitas Matrimonii legibus Naturæ admodum consentanea, 371 Divina Leges præcepta, 372 An competat Matrimonii Infidelium. Vide *Infideles*. An Fidelium conjugia solvantur per Adulterium, 399 Vide

An.Ch. Lampadii &

Orestis, an. 1.

532 Post Consulat.

Lampadii &

Orestis, an. 11.

d. 8 Nov. an. 532.

Vacat Sedes m. 2,

d. 14.

Juxta Pagi, incipit d. 21 Sept. Mor.

16, Octobris an. 532.

Juxta Bened. ordi-

natur d. 15. Octobris

an. 529. Mor. m. De-

cemb. an. 531.

Dioscorus, Antipapa

V. d. 29.

533 Justinianus,

Aug. 3.

solus.

534 Justinianus,

Aug. 4.

Déc. Theod.

Paulinus ju-

nior.

Joannes II. eligitur

die 2 Jan. Regit an. 2,

m. 4, d. 6. Moritur

28 Maji an. 535. Va-

cat Sedes diebus 5.

Juxta Pagi, eligitur

31 Dec. 532. Mor.

26 Maji 535.

Juxta Bened. ordi-

natur d. 22 Januar.

an. 532. Mor. die 25

Aprilis an. 535.

535 Fl. Belisarius,

solus in Oriente.

Post Consulat.

Paulini, in

Occidente.

Agapetus sedet die

3 Junii. Regit m. 10,

d. 19. Mor. 22 April.

an. 536. Vacat Sedes

m. 1, d. 7. Idem Pagi.

Juxta Bened. inau-

guratur die 4 Maji.

Moritur ut statim.

536 In Oriente,

Post Consulat.

Fl. Belisarii.

In Occidente,

Post Consulat.

Paulini, 2.

Sylvester sedet die

30 Maji. Præst an-

nis 2. Moritur m. Ju-

nio anni 538. Non

vacat Sedes.

Juxta Pagi, conse-

cratur die 8 Julii.

Moritur 19 Novem-

bris 537.

Juxta Bened. mor.

20 Julii.

537 In Oriente,

Post Consulat.

Fl. Belisarii, 2.

In Occidente,

Post Consulat.

Paulini, an. 3.

Aurelianense, a quo Ca-
nones 20 adversus Simoniam,
&c.Romanum, in quo appro-
bata Propositio isthæc: *Unus*
e Trinitate passus est, &c. dam-
nati qui eam damnabant Ac-
cusa.

38, m. 7, d. 13. Recentiores plerique cum D. Fleury mortem ejus consignant an. 566. Sed hanc ad an. 567 differt Antonius Pagi.

Ei successit Justinus junior, Justiniani ex Vigilantia sorore nepos, cui in phrænelim lapso an. 574 Imperii socius adscitus est Tiberius, eod. anno 574 creatus Cæsar, & anno 578 coronatus a Justino paucis ante hujus mortem diebus. Obiit Justinus d. 5 Octobris an. 578, Tiberius vero d. 14 Augusti an. 582. Huic successit Mauritius ille quem Phocæ, ex milite subito Imperator, die 24 Novembris an. 602 cum quinque filiis jugulavit, id repentinum Davidis: *Justus es, Domine, & rectum judicium tuum*. Sed enim avaritiæ indulgens Mauritius in causis fuerat cur decem millia captivorum, quos levi pretio redimere abnuerat, a Cagano Avæsum Reges trucidarentur.

Zacharias Scholastic. Auctor Dif-
fertat. contra Philosophos æternita-
tem Mundi asserentes.

750 Consules.

Pontifices.

Concilia.

An.Cli. 538. Fl. Joannes ,
solus.

539 In Oriente ,
Appio , solus .
In Occidente .
Post Consulat.
Paulini 5.

540 Justinus junior ,
solus .

541 Fl. Basilus
junior , in
Oriente .

Ex hinc privatus
nemo Consul: usque
ad Justinum junio-
rem , qui an. 567
nomen & dignita-
tem Consulis anne-
xit Imperatoribus .
Inde sic numeratum .

542 Post Consulat.
Basilii , U.C.

543 Post Consulat.
Basilii , an. 2.

544 Post Consulat.
Basilii , an. 3.

Vigilius ex Anti-
papa legitimus Pon-
tifex , post Sylverii
mortem , esse ince-
pit m. Junio. Præst
an. 16, m. 7. Mori-
tur die 11 Januarii
an. 555. Vacat Sedes
m. 3, d. 7.

Vigiliani Pontifi-
catus exordium du-
cit Pagi a die 22 No-
vemb. an. 437. Mor-
tem assignat m. Jan.
an. 555. Idem fer-
me Bened. Vigilio
successit an. 555 Pe-
lagius I. Huic anno
559 vel 560 Joan-
nes III. Joanni III.
Benedictus I. anno
573 vel 574. Bene-
dicto Pelagius II.
anno 578. Pelagio
S. Gregorio Magn.
anno 590. Huic se-
quenti seculo an. 604
Sabinianus .

Aurelianense III. d. 7 Maji
In eo editi Canones 33.

Aurellanense IV. edit. Cano-
nes 38.

Constantinopolitanum , in
quo comprobatur a Menna &
ab aliis Episcopis Edictum Ju-
stiniani errores Origenarios ana-
thematisantibus .

Et sic de ceteris, ubi duo hæc notanda : I. quod Josephus Tunnonensis
annum 542 designat per annum 2 Consulatus Basilii : unde anno uno di-
scerepat a Justiniano in Novellis , & a Rom. Pontificibus in Epistolis ;
quod nisi attendas , anachronismum incurres . II. Quod juxta commu-
nem numerandi methodum designentur anni priores 24 per id : *Post Con-
sulum Basilii* . An. 566 per Consulatum Justinii junioris ; anni 567 &
seq. per id : *Post Consulatum Justinii* . An. 579 per Consulatum Ti. Constan-
tini Aug. An. 583 per Consulatum Ti. Mauricii Aug. &c. De his adi
Lengletum du Fresnoi , pag. 265 & seq. qui fatetur moris esse ut nulli
post annum 24 a Basilio Consules assignentur .

Scriptores: Seculi VI.

Arator gemino Carminum Libro | Facundus Herimianensis Trium Ca-
Ada Apostolorum complexus est . | pitulorum defensor .

INDEX RERUM.

757

A

A *Aduentus*, an eo tempore contrahi possint Sponsalia, 116.

Adulterium Partis alterius non soluit conjugium, 403 Neque id a Christo sanctum est, 403 aut constitutum ab Imperatoribus, 427 An a Clemente III, 435 Hæc Matrimonii indissolubilitas num sit dogma Fidei, 437 Adulterium præcipua divortii causa, 468 sed non semper sufficiens, 470 An propter adulterium mulier necessario dimittenda, 471 An hinc privetur jure dotis repetundæ, 544 An jure doctis, 560

Ament, quid juris si quis dato Procuratori ad conjugium mandato in amentiam vergat, 15

Apostasia, num sufficiat ad dissolutionem Sponsalium, 152

Arrha, quid sint, 125 An licite apponantur Sponsalibus, 131 Quando restituendæ, *ibid.* Quid si sponsum alter sit in mora, *ibid.*

Augmentum Dotis, quid sit, 559; & quod duplex, 560 An æque ab uxoris omnibus participetur, *ibid.* An mariti hæredes ad illud erga uxorem teneantur, si Matrimonium non fuerit consummatum, *ibid.* Quid si vir bonis cesseris, *ibid.* Interesse augmenti dotis a qua die debeat, *ibid.* An qua secundas nuptias init, excidat ab augmento dotis, 565

B

1. **B** *Anna*, quid sint, & antiqua, 186 Quando & quibus de causis instituta, 187 Quæ eorum necessitas, *ibid.* Quo tempore promulganda, 189 An in Festis ex devotione sola celebratis promulgari possint, 190 An extra Missam solemneni, vel in Vespers, *ibid.* Qua lingua, & quo in loco denuntianda, *ibid.* Quando in duplici Parochia, 191 Quid de Bannis Vagorum & Militum, 192 A quo Banna promulgari oporteat, *ibid.* Quæ in præsentia a Parocho servanda, *ibid.*

2. Bannorum forma & modus, 193 Ad quid teneantur Fideles ex Bannorum promulgatione, *ibid.* An aliter loci Incolæ revelare teneantur, *ibid.* An consanguinei vel amici, 194 An Chirurgi & Consiliarii, *ibid.* Cui faciendæ sit revelatio, 195 *Vide Parochus.* An dispensari possit a Bannorum promulgatione, 199, & a quo, *ibid.* An in Gallia ab omnibus, 200 *Vide Episcopus.* Ad dispensationem hanc requiritur causa, *ibid.* Quæ causæ sufficiant, 201 & seq. Quæ dubiæ sint, 202 Quæ pœna plectantur quide-

nuntiationes omittunt, 204 Error eorum qui Banna citra causam omitti posse credunt, 205 An graviter peccant qui fida contra Matrimonium denuntiatio impedimenta proponunt, *ibid.* An Banna præmiti debeant, cum Matrimonium irritum instauratur, 227

Basilius Macedo tertias prohibuit Nuptias, & ultiores misit in irrium, 358

Bigamia: ejus pœnæ apud Antiquos, 347 & 357

Biviratus, an repugnet Matrimonio, 325

C

C *Cassium*: Usus Cassi intemperantior adversatur bono proli, 375

Canones Apostolici non sunt Apostolorum hæretici, 566 Quo tempore prodierint, 568 Eorum fors in utraque Ecclesia, 571

Christi unio cum Natura humana quod duplex, 375

Calbasus potior connubio, 321 & 322

Communio, an licita post usum Matrimonii, 493

Communitas bonorum in Matrimonio, quid sit, quomodo contrahatur & quæ bona involvat, 553 & *ibid.* An vir ex bonis communitatis parentes suos locupletare possit, 554 An in Normannia, quæ communitatem non admittit, licitum sit uxori sine viri consensu de bonis suis disponere, *ibid.* An uxor possit quidpiam e bonis communibus aliquando subripere, *ibid.* An inde filie Religionem ingredi volentis dotem adaugere, 555 An quid accipere titulo compensationis, cum maritus communia bona decoquit, *ibid.* An uxor communitati renuntiare queat, 558 An cesset communitas per mortem alterius conjugis, 559

Concubina, quid sonuerit nomen illud apud veteres Judæos, 334 An concubina in extremis civiliter ducatur, 202

Conditio alia de præterito vel præsentis; alia de futuro, 116 Alia honesta, alia turpis; & hæc quandoque substantiæ Matrimonii contraria, 117 Valent statim sponsalia sub conditione de præterito aut præsentis, *ibid.* Valent & purificata conditione, quæ contracta sunt sub conditione honesta, *ibid.* An valeant si conditio foret impossibilis, *ibid.* vel turpis de futuro, & substantiæ Matrimonii adversa, 118 Quid si conditio, licet turpis, non adversatur substantiæ Matrimonii, *ibid.* Quid de conditione casualitatis utrinque servandæ, 9, 119 & 277 An impleta conditione novo Partium consensu opus sit, 121 & 124 Conditio de præterito aut vitiet

vitiet Matrimonium, si ejus substantia contraria sit, 270 Quid si conditio de praterito sit impossibilis, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione honesta de futuro, 271 Quid si nubatur sub conditione futuri consensu patris, & is primum dissentiat, & deinde consentiat, 272 Quid si nec consentiat, nec dissentiat, *ibid.* Quid si mortuus sit, *ibid.* An valeat Matrimonium sub conditione impossibili, 273 An sub simplici iter inhonesta, 274 Quid si hæc substantia Matrimonii adversa sit, 275 & *seq.* Quid de hac conditione, si prolem necesse vel abjiciat, 277 An peccent qui contrahunt sub conditione honesta de futuro, *ibid.*

1. Consensus Partium ad conjugium omnino necessarius, 234, isque interior esse debet, non fictus, 236 An consensus ille a Deo suppleri possit, *ibid.* An simul ab utroque sponso poni debeat, 239 Quamdiu virtualiter perseveret, *ibid.* An ad valorem Matrimonii satis sit ut consensus renovet qui primum fuisse consenserat, *ibid.* Quid si conjux alter ex errore solum in priori suo consensu perseveret, 240 An idem sit, si conjux uterque fuisse, vel ex metu, vel cum impedimento dirimente contraxerit, 241 An valide consentiat, qui falso credit se impedimento dirimente ligari, *ibid.* An teneatur serio contrahere qui fuisse contraxit, 243 An habenda fides asserenti se fuisse consensisse, *ibid.*

2. Consensus an essentialiter debeat esse exterior, 248; an verbis exprimi, 250; & quibus, 251 An sufficiat puella silentium in aliquo casu, 252 An consensus debeat esse liber ab errore & vi, *ibid.* Vide Error & Vis. Consensus an debeat esse absolutus, 269 *Vi de Conditio.* Consensus matrimonialis quando & quo pacto renovari debeat, 278 & 279 An coram Parocho, *ibid.* Quomodo Pars impedimenti nescia ad novum consensum allici debeat, 280 Obiectum consensus matrimonialis quale esse debeat, 283 An sufficiat animorum nexum intendere, 284

Copula carnalis an sit de essentia Matrimonii, 4 An & quando ratum faciat Matrimonium ex gravi metu initum, 267 An a nubentibus explicite intendi debeat, 287 Multiplex in ejus usu peccatum, 492 & *seq.* An post eam liceat accedere ad Communionem, 494; vel post Communionem, ad eam, 495 *Vide Matrimonium, 6 & Debitum.*

Consentinus, an Romæ baptizatus fuerit, an Nicomedie, 619

Constitutiones Apostolicæ perperam Apostolis tribuuntur, 512 Non sunt S. Clementis, 573

Contractus Civilis Matrimonii duplex, & quæ forma ad conventionalem necessaria sit, 546 Nihil in eo post benedictionem mutari

potest, *ibid.* Cuius clausula sit capax, 547 An jus contractus ab ipso contractu dic, an a die benedictionis incipiat, *ibid.* An iustificat conjugatis omnibus, 548 Quid si Matrimonium cum impedimento dirimente contractum sit, *ibid.* Quæ in eo fraudes fiant per contra scripta, *ibid.* Quæ per exaggerationem bonorum alterius sponsi, 449 Quæ per recognitionem dotis non acceptæ, *ibid.* Contra scriptum, Contra electres, fraus in Matrimonio frequens, 548

D

Datoria, quis dispensationes ab ea concessas exequi debeat, 539

Debitum conjugii non petendum intemperanter, 492 Non in loco sancto, *ibid.* Non quovis tempore, 494 An reddi possit ante Communionem, vel post ipsam, *ibid.* & 495 An cum uxor gerit uterum, vel lactat infantem, *ibid.*

An vir debita ab uxore ante Matrimonium contracta solvere teneatur, 556 Quid de debitis mobilibus, *ibid.* An maritus jus habeat compensationis, si plus solvere debeat, quam uxor in communiatem attulerit, 557 Quid si maritus debita sua persolverit ex bonis sponsæ sine inventario ductæ, *ibid.* Quid de debitis ab uxore, constante Matrimonio, contractis, 558 An si vir debitis gravis sit, liceat uxori dotem repetere, *ibid.*

Declarationes Congregationis Cardinalium, cuius sint auctoritatis, 309 Quam fidem iis denegaverit Urbanus VIII.

Decretales. Vide Epistolæ.

Defectus, an a sponso alteri detegendi sint, & quando, 135 *Vide Sponsi.*

Dionysius Areopagita num Scriptor Librorum de Cælesti Hierarchia, &c. 597 & *seq.*

Dispensatio, an necessaria ut Fidelis contrahat cum Hæretico, 57 An ab eo petenda qui sub ejus conditione contraxit, & cuius expensis, 111 Quid de Sponsalibus sub ea conditione initis, quod Papa dispenset, 109 An qui post Sponsalia contraxit impedimentum, ejus dispensationem obtinere debeat, 177 An possit Episcopus in Sponsalibus dispensare, 179 An a bannis, & quousque, 199 Cause dispensandi in bannis, 200 An ab iis dispensari possit, quia insit tempus vetitum, 203 An quia certum sit nupturos impedimento nullo distineri, *ibid.* An quia inutilis futura sit denuntiatio, *ibid.* An petenda dispensatio iuramenti per metum extorti, 267 Num rata Fidelium conjugia per dispensationem Pontificiam solvi possint, 462 & *seq.* An, si possint, requiratur causa, 463 Probabilis est non posse id fieri, 464 Quibus ab impe-

Impedimentis dispensare possit Romanus Pontifex, 536 A quibus dispensent Episcopi, *ib.* Quid hi possint virtute Indulti, 537 Dispensatio obreptitia & subreptia, 538 An in supplicatione ad dispensationem impedimentorum omnia debeant exprimi, 539 Dispensationes a Dataria & a Pœnitentiaria per quos executioni mandari debeant, *ib.*

Divortium, ut differt a repudio, 373
* Cause divortii multæ, 468. *Vide Matrimonium*, 2.

Dotarium, quid sit & quotuplex, 560 Qui differat ab augmento dotis, *ib.* Videtur an dotarii capaces, *ib.* Mulier per adulterium excidit a jure dotarii, *ib.* Quid si conjugium judicetur irritum, aut vir civili morte plectatur, *ib.* An excidat conjux adaroio, si ad secundas nuptias convoleat, 97

Dolus alter substantialis, accidentalis alter, 97 Uter irritet Sponsalia, *ib.* 157 & *ib.*

Domicilium: ejus expertes ad Sponsalia caute admittendi, 133

Donatio, quid & quotuplex, 550 *Vide Donum mutuum*.

Donum mutuum quando fieri possit, *ib.* An etiam constante Matrimonio, *ib.* Ad illud requiruntur conditiones quinque, 551 An conjux alter possit alteri quidpiam donare dono non mutuo, *ib.* & *seq.* Annon possint conjuges per viam fideicommissi id quod aperto jure non possunt, 552 An conjuges ipsa etiam mobilia sibi dare prohibeantur, 553 An donatio caduca sit, nisi ante mortem infinuatur, *ib.*

1. *Dos*, an liceat resiliere a Sponsalibus, quia sponsa dotem non affert, 157 *Dos*, quid sit, 541 Quotuplex, *ib.* An quæ dotem non promittit, quidquid boni habet, marito tradere debeat, 541 An si pater dotem pactam solvere recusat, possit vir debitum negare uxori, *ib.* An pater proli suæ dotem debeat, *ib.* & 542 An mater in defectum patris, an in utriusque defectum avus, vel frater, *ib.* An dote prior fortuito collapsa novam dotem debeant parentes, *ib.* An natus e bonis suis inficio patre dotem augere possit, 543

2. An maritus dotalia uxoris bona vendere, vel servituti subicere possit, *ib.* Ad quid teneatur maritus ex cuius culpa dos interiit, *ib.* An restituere teneatur, si inde gravi necessitate opprimendus sit, *ib.* An factas circa dotem impensas repetere queat, *ib.* An maritus dotem totam refundere debeat, si Matrimonium ex impedimento nullum fuisse detegatur, 544 An dos restituenda uxori propter adulterium separatæ, 545 Quid si vi reus ejusdem criminis reus sit, *ib.* Uxor an quantum ad dotem præferenda fisco vel creditoribus dotantis, *ib.* An creditores agere possint in refectionem dotis tibi noxæ, *ib.* Uxor de dote

Town. Theol. Moral. Tom. VIII.

an disponere possit, si maritus eam dilapidet, 546 An dotem sibi a marito traditam possit inter primi & secundi conjugii liberos parti ex æquo, *ib.* Dos semper præfertur augmento dotis, 560 *Vide Augmentum Dotis*. An mater inficio conjuge possit adaugere dotem filiz Religionem ingredi volentis, 555

E

Eclesia, an impedimenta Matrimonii statuere possit, 498 An ei soli jus illud hodie reservatum sit, & unde id habeat, 516

Episcopus, an a Sponsalium fide dispensare possit, 179 An a *Bannis*, & quouique, 199 An solum cum Diocesanis suis, 200 An sine causa, & qualis sufficiat, *ib.* & 205 Quid virtute Indulti possit, 537 & *seq.*

Epistola Decretales veterum Pontificum quædam genuinæ, 577 Falsæ complures, & quæ, 578 An & cujus lisdori fæctus, 581 Laus mercis & mercatoris, 582 *Epistolæ* an & quæ sint proles Ignatii Marcyris, 582

Erasmus, Doctrina ejus de Matrimonio per adulterium solubili, 428 Notatur a Facultate Parisiensi, quia sua Dionysio Areopagitæ Opera abjudicet, 612

Error, quid sit, 252 & quotuplex, 253 An error personæ conjugium dirimat, *ibid.* Quid si sit concomitans, vel factus, *ib.* Quid de errore circa personæ qualitatem, 254 & 255 Quid de errore circa servitutem, 257 *Vide Servitus*.

Esther, an potuerit nubere Assuero Gentili, 337

Eugenius IV. an in Decreto suo negaverit Sacerdotem esse Ministrum Matrimonii, 302

F

Fideles an cum *Infidelibus* contrahere olim potuerint, & nunc possint, 71. & 80 An Matrimonium Fidelis cum Infideli ex parte prioris sit Sacramentum, 76 Fidelis an Hæreticam ducere prohibeatur, 81 An eo in puncto dispensare possit Ecclesia, 85 An Catholicici Sponsalia cum Hæretico, non illicita solum, sed & invalida sint, 107

Fideicommissum, an ejus ope possint conjuges alter alteri quidpiam donare, 552

Filifamilias, an sine parentum tutorumve consensu Sponsalia contrahere valeant, 106 An jungi in Matrimonium absque patrum consensu, 206 & *seq.* *Vide Parentes*. An si absque illo consensu nubant, penis Gallico Jure statuis quacumque ætate obnoxii sint, 232 Quid si eorum matres ad secundas nuptias transierint, *ib.* An etiam illegante tutorum consensu, 233 *Vide Tutores*.

Forma Matrimonii, an in his sita sit verbis:
Bbb bis:

bis: *Ego vos coniungo*, 311 An in istis: *Quod Deus coniunxit*, &c. 312 An in nutu Partium consensu, 318 An in verbis aut signis *ib.* In quo demum sita sit, 319
Fornicatio sponsi vel sponsæ an sufficiat ad dissolutionem Sponsalium 147 & *seq.* Vide *Sponsalia*, 5

G

G *Astons* Franciæ Matrimonium sine Regis consensu an invalidum, 231; &
 221 Quomodo institutum. *ib.*
Gastimine, vir sic nuncupatus, pessimi Matrimonii artifex, 310
Gelasius, an Pseudodecretalium approbator, 597 An celebre de Libris Canonicis & apocryphis Decretum sit Gelasii partus. 570
Gomer, an vere uxor Osee Prophete, 243 & *seq.* An idololatra fuerit, 245 Vide *Oseas*.
Gradus simplex & mixtus quid sit in Matrimonio, * 536

H

H *æresis*, pessimum infidelitatis genus, 82 tamen nullum est Hæreticum Catholicum coniugium; 81; at omni Jure graviter prohibitum est, *ib.* An dispensationem Ecclesiæ admittat, 82 & *seq.* An ex eo sequatur absolute Sacramenti profanatio, 85 Quando Hæretico nubere licitum, 87 An ad id requiratur dispensatio, *ib.*; & quæ conditiones, *ib.* An Hæreticam ducere liceat cum probabili perversionis periculo, 88 An propter hæresim alterius sponsi corrumpat Sponsalia, 152 An propter hæresim licitum sit divortium, 107 Vide *Matrimonium*, 4.

Hæretici priorum Seculorum recensentur, a p. 636 ad p. 664.

Honestas publica an, quando & ubi oritur a Sponsalibus mere civilibus, 112 & *seq.*

I

I *Gnatus* S. an Auctor Epistolarum quæ sub nomine ejus circumferuntur, 382 & *seq.*
Impedimenta, an peccent graviter qui si ita contra futurum Matrimonium obiciunt 205 An si ambo conjuges cum impedimento dirimente contraxerint, sufficiat ut unus consensum suum renoveat, 241 *Impedimenta* Matrimonii ab Ecclesia constitui possunt. 498 An a Principibus, 511 An a Consuetudine, 519 An excusetur a culpa qui ex gravi metu contrahit cum impedimento, 524 & an mortem præferre debeat, 525 & *seq.*
Impedimenta quot sint, 526 Antiquitas impedimentorum servitutis, voti, & Ordinis, 527 & *seq.* Vide *Servitius*, *Votum*, & *Ordo*.
Impedimentorum dispensatio unde obinenda, 536

Impensa circa dotem facta an a marito repeti possint, 544

Imperatores prioris ævi delineantur a pag. 667 ad pag. 747

Impotentia temporalis, an a sponso uno ut alteri detegenda, 159 *Impotentia* perpetua num ex natura rei dirimat Matrimonium, 287

Impuberes, an Sponsalia contrahere possint, 99 Ad quid teneantur, si parentes propter ea contrahant, 104 Quo tempore reniti debent, *ib.* Reniti an possint, si Sponsalia confirmaverint juramento, 105 An puberes facti sine causa resiliere possint, 106 An Matrimonia impuberum vim Sponsalium habeant, *ib.* Quo tempore impuberes Sponsalia reclamare possint, 153 & 178

Indissolubilitas Matrimonii, an & qua Legge præcepta sit, 371 Vide *Matrimonium*, 3.

Indultum, quid ejus virtute possit Episcopus, 537

1. *Infideles* valide nubere possunt, 70 & 87 Horum tamen conjugia minus habent firmitatis, quam Fidelium, 70 Nec sunt vere Sacramenta, 71 Non tenentur coram Parocho contrahere, *ib.* An cum Infidelibus olim contraxerint Fideles, *ib.* Cur Matrimonia hæc prohibita fuerint, 73 An Matrimonium a duobus non baptizatis contrahitur; ad Sacramenti rationem assurgat, si ambo vel alteruter convertatur, 78 An nullo in casu valere possit Matrimonium Infidelis cum infideli, 80 An in hujusmodi conjugii dispensare possit Ecclesia, 81 Vide *Hæresis*.

2. *Infidelis* Matrimonium non dirimitur ipso facto per conversionem ejus, 377: at dirimitur certis in casibus per novum quod ille contrahit Matrimonium, 378 & probabiliter per Professionem Religiosam, 379 & 384; non vero per susceptionem Ordinum, *ib.* An Infidelis post Ordines susceptos ad conjugem reverti teneatur, 385 Quid si Pars Infidelis moneri jam nequeat, vel inaniter monenda prævideatur, *ib.* An possit Infidelis conversus novas inire nuptias ob unam compartis in infidelitate pertinaciam, 385 & 386 An Infidelis conversus novas inire possit nuptias, si ante vel post conversionem in adulterium lapsus sit, 390 An ut infideli converso, sic & ei qui converti renuit, novum Matrimonium contrahere liceat, *ib.* An ut Infidelis conversus demum contrahat, requiratur Sententia Judicis, *ib.* An valide contrahat, si non præmissis monitionibus contrahat, *ib.* An dandum petendi tempus ut deliberet, 391. An qui tres ante Baptismum uxores duxit, ex iis quam volet retinere possit, *ib.* An si convertatur Infidelis, postquam vir ejus novas nuptias contraxit, teneatur is ad illam, post secundam

de conjugis mortem, reverti, *ib.* An proles
conversum sequi debeat, vel Infidelem, *ib.*
An Judæus conversus possit libellum repu-
dii uxori scribere, 392

Insinuatio, an ante conjugis alterius mor-
tem necessaria sit ut valeat donatio ab eo
dem facta, 553

Jocalia, quid sint, & quomodo ad uxore
pertineant, 561

Inventarium, ad quid prodest in re con-
nubiali, 557 Quando & quomodo confici
debeat, *ib.* An qui de bonis sponsæ citra
inventarium prævium ductæ debita sua ex
punit, aliquid uxori refundere debeat, *ib.*

Joseph, an vere conjugx Mariz, 25. Vide
Maria.

Isidorus quis Decretalium Artifex, 581
Judas proditor, an sacra Communionem
recedat, 612

Judæi, an iis omnia cum Infidelibus qui
bulcumque interdicta forent conjugæ, 85
Ex iis plures & pii cum Infidelibus con-
traxere, 71

Judex, an ejus auctoritas semper requi-
ratur ad Sponsalium dissolutionem, 180 &
seq. Quis sit in hac materia Judex, 182
Quæ tunc necessaria sit certitudo, *ib.* Qua
probationes, 183. Vide *Textis*. Quis Judex
sit oppositiois Matrimonio factæ, 198

Julianus, in quo Matrimonii essentiam
reposituit, 4

L

Legitimatio proles an procuranda a pa-
rentibus, 561 Quomodo haberi possit.
ib. Quid si proles ex adulterino coitu nata
sit, *ib.* & 562 Quid in hac parte præstan-
dum a Parocho, *ib.* An spuria proles per
Matrimonium quodcumque validum legiti-
ma fiat 563 Quid de Matrimonio putative
tantum valido, *ib.* An ad legitimatorem
opus sit consensu parentum, *ib.* An legiti-
metur proles per Matrimonium post aliud
intermedio tempore celebratum, *ib.*

Libellus repudiij: forma ejus, 392 An per
eum dissolverentur Matrimonia in ipso etiam
consentiente foro, 393 Quibus de cau-
sis libellum hunc scribere liceret, 398 Qui
forent ejusdem scribendi ritus, *ib.* An a so-
lis viris scribi posset, 399 An Judæo con-
verso licitum sit scribere libellum repu-
dij, 392

Liberta, an valide nubat, & quando, 259
Vide *Servitus*.

M

Malitia supplet ætatem = sensus hujus
Axiomatis, * 100

Maria (B.) vere nupsit Josepho, 54 Quo

tempore, 17 Causæ hujus connubij, 10
Quid circa illud doceat Fides, 21

Maritus, an dotalia uxoris bona vendere
possit, &c. 543 Ad quid teneatur, si dos
perierit culpa sua, *ib.* An impensis in do-
tali fundo factas repetat, *ib.* Vide *Dos*.

Materia connubij, in quo posita, 319

1. *Matrimonium*, quid sit ut contractus.

2. Quid ut Sacramentum, 3 Matrimonium
legitimum, ratum, consummatum, *ib.* in
heri, in facto esse, 4 Essentia ipsius non
consistit in copula carnali, *ib.* Quam Chri-
sti unionem exprimere debeat, 7 Essentia
ejus, tum in heri tum in facto esse: 12 An
& quo sensu sit de Jure naturali, 22, 23,
30 Honestas ejus vinculatur, 24 Ubi primo
celebratum, & quando, 32 Non fuit Sacra-
mentum ante Christum. 34; at est in no-
va Lege, 38 Quo tempore institutum sit,

56 An apud Fideles ratio contractus a ratio-
ne Sacramenti divelli possit, *ib.* An contra-
ctum per Procuratorem habeat rationem Sa-
cramenti, 62. Vide *Procurator*. An sit Sacra-
mentum apud Infideles, 69 An saltem sit
Sacramentum ex parte *Fidelis* ducentis *In-
fidelem*, 76; vel baptizati contrahentis cum
baptizato qui non habet intentionem reci-
piendi Sacramentum, *ib.*

2. *Matrimonium* cum una an solvat Spon-
salia cum alia, 174 Quid si invalide con-
trahatur, *ib.* Si uxor valide ducta moriatur,
an reviviscant priora Sponsalia, 175 Matrimo-
nio contrahendo dupliciter obfisti potest,
196 Matrimonia concubitorum in extremis
an & quousque valeant, 202 Matrimonia
conscientie quid sint, 205 An graviter illi-
cita, *ib.* An parentum consensus ad filio-
rum Matrimonium requiratur, 206. Vide *Pa-
rentes* & *Principes*. Matrimonium condicio-
nate initum, aliquando valet, aliquando
non, 270 & seq. Vide *Conditio*. An & quan-
do instaurari debeat Matrimonium, 278 An
publice, & quando, 280 An tunc præmit-
tenda Banna, 281 Matrimonium in Ecclesia
sub conditione initum an publice renovan-
dum sit, 282 An qui Matrimonium contra-
hunt, copulam saltem implicite intendere
debeant, 287 & seq. Vide *Consensus*. Quis
sit Matrimonij Minister, 290 Vide *Minister*.

3. Matrimonium præceptum est commu-
nitati, 321; non tamen singulis ejus mem-
bris, moraliter loquendo, *ib.* A seq. Imo
eo potius est cælibatus, 322 Potest tamen
Princeps ad Matrimonium obligari, 325
Unitas Matrimonij biviratum excludit, *ib.*
An polygamiam, 326. Vide *Polygamia*. In-
dissolubilitas Matrimonij legis Naturæ ad-
modum consentanea, 371 Divina Lego præ-
cepta, 372 An competat Matrimonij Infide-
lium. Vide *Infidelis*. An Fidelium conju-
gia solvantur per Adulterium, 399. Vide

in eo supplevit Deus consensum Prophetæ; 246 Quo sensu filii ejus fuerint filii fornicationum; *ibid.*

P

Parentes, an pro filiis suis Sponsalia contrahere possint, & quæ inde oriatur obligatio, 103 An contradictio sola parentum sufficiens sit aliquando ad dissolvenda Sponsalia, 178 Illicita filiorum Matrimonia sine paterno consensu, 206 An nulla sint jure naturali, vel divino, 207 & 208 An olim invalida fuerint Jure Civili; vel Canonico, 211 & 212 Quid ea de re sanxerit Tridentina Synodus, 219 & 221 Cur Gallis Matrimoniorum hujusmodi nullitatem postulantibus non acquieverint Patres Tridentini, 219 Quid circa eadem Matrimonia fancitur Jure Gallico, 225 Quid de Matrimoniis Principum sine Regis consensu intis, 231 *Vide Filiifamilias.*

1. **Parochus**, an exigere debeat ut exhibetur sibi mandatum nubendi per *Procuratorem*, 68 Non debet filiosfamilias admittere ad Sponsalia, nisi de parentum aut tutorum consensu sibi constet, 106 Est Minister Sponsalium Ecclesiasticorum, 132 Quæ monita sponsis ab eo tradenda, *ibid.* Curandum ei ut sponsi in statu gratiæ recipiant Sacramentum, 132 ut a quocumque impedimento liberi sint, 133: ut mature ad penitentiam accedant, *ibid.* Quæ ejus agendi ratio esse debeat erga vagos & fixi domicilii expertes, 134 Num a Sponsalibus & Matrimonio arceant, qui Fidei Myſteria ignorant, 104 *Vide Sponsi.*

2. An Parochus sub gravi teneatur ad Bannorum promulgationem, 188 An ea denunciare possit Parochus primitivus, 190 Quid in Bannis Vagorum & Militum servari oporteat, 192 Quid in Bannis aliorum, *ibid.* Quæ esse debeat agendi ratio Parochi, cum quis futuro Matrimonio obſiſtit, 196 An aliquando in Bannis dispensare valeat Parochus, 189 & 202 Qua pena plectatur si denuntiationes omiserit, 203 An Matrimonia conscientie tolerare possit, 206 Cavere impendio debet ne filiosfamilias jungat sine prævio patrum vel tutorum consensu, 233 & 234 An peccet, si Matrimonio sub conditione facto intersit, 277 An Banna præmittere debeat, cum instituendum est Matrimonium, 281 Quid de Matrimoniis coram invito & ſilente Parocho factis, 310 Quantum enim debeat ne conjuges a matrimoniali gratia excidant, 481 An sponsis suadere debeat ut de continentia pacificentur, 490 Quanta indigeat scientia ut in re conjugali lepram a lepra vel ejus specie discernat, 495 Eius in his exponendis sagacitas, *ibid.* Si cavendum ne

subscriptio contractus matrimonialis post benedictionem nuptialem differatur, 184

Peccata contra fidem, prolem & Sacramentum, recensentur, 486, 488, 490 *Vide Matrimonium, 5.*

Pena in Sponsalibus an positive apponi queat, 124 An ut damni compensatio, 125 Quid de pena, non a sponsis, sed ab eorum amicis vel onganis apposita, *ibid.* Quid si pena a extraneis apposita sit ex proprio eorum notu, 126 Quid si pena iniuncta resiliendi constituta sit, *ibid.* An pena de se invalidi firmetur juramento, 127 An cui soluta est a resiliendo pena, eam restituere teneatur, 129 Quid de penis negativis sentiendum, 125 & 126 Quid de pena indicta ad retrahendum a Nuptiis, 130

Penitentia, quis dispensationes ejus executioni mandet, 539

Polygamia multiplex, 325; an Juri naturali simpliciter adversa, 327 Repugnat primæve instituti, 331 An veteribus Judæis vere permisa fuerit, 332 Cur ob eam culpatus Salomō, 336 Quando primum permisa, & an istis etiam Gentilibus, 337 An Christianis licita, 339 Quid de Polygamia successiva, 342 & 343 Hanc equidem odit primæve Ecclesia, 346 & seq. At incertum quousque reprobaverit, 348 Ulteriores Nuptiæ quo etiam Decreto prohibentur, 358 An hodie semper Gracis, & an solis interdictæ, 360 Viduis an statim liceat ad alia vota transire, *ibid.*

Pontifices Romani recensentur a pag. 666 ad 750

Præcurator, quid sit, & quæ ejus conditiones, 561

Preces importunæ, an *metus* instar dirimant Matrimonium, 269 num. 121

Presumptio alia ab homine, quæ cessat in casu particulari; alia a Jure, quæ non cessat, 102

Principes Regiæ Piosapæ an sine Regis consensu valide nubant, 231 An Principes ad Matrimonium aliquando teneatur, 325 An Matrimoniis impedimenta statuere possint, 511

Procurator, an Matrimonia per eum contracta rationem habeant contractus & Sacramenti, 61. & 63. Quid si mandans in amentiam vergat, 64. Condicio in Matrimoniis Procuratore multiplex requiritur, 67 An alium substituere possit, *ibid.* An per actum internum revocari possit, *ibid.* vel quantum satis est, approbati, *ibid.* Quid si absque Bannis contrahat, *ibid.* An debeat sexus esse diversi a mandante, *ibid.* An per Scripturam constitui possit, *ibid.* An Parocho & Testibus exhibere litteras mandati, *ibid.* An per Procuratorem Sponsalia contrahere liceat, & quomodo, 116

Pre-

Professio Religiosa. Vide Religio.

Proles. Vide Legitimitas & Matrimonium.

Pubertas naturalis & legalis, quid sint, 100

Q

Q *Uadragesima, an per eam Sponsalia contrahere licitum, 116*

R

R *Rehabilitatio Matrimonii, quando & quomodo fieri debeat, 278 & seq. Religio, an ingressus in eam solvat sponsalia, 162 & 163 Quid si iuramento firmata sint, ibid. An etiam solva conjugium ratum, 440 Quo iure, 454 An satis sit imperfecta Matrimonii consummatio, ut illud per Religionem dirimitur nequeat, 457 Quid si Partium una copulam asserat, & neget altera, 458 An copula precedens Matrimonium censetur eius consummatio, ibid. An conjux vi a marito oppressa Religionem ingredi prohibetur, 459 Quoto tempore liceat sponsis deliberare de ingressu Religionis, ibid. An copula bimestri possit conjux licite vel valide Religionem ingredi, &c. ibid. An conjugium sola habitus susceptione rescindatur, 460 Circa id quaedam notanda, ibid. Quae Religio conjugia dissolvat, ibid. An solvatur Matrimonium, si conjux uterque Religionem profiteatur, vel alio proficente alter vocet castitatem, 461 An ad solutionem Matr. sufficiat professio tacita, 462*

Religiosus qui licite consensit, an vere fiat Professus, si consensum solo animo renovet, 240 Quid si Religionis consensus solum ex errore perseveret, ibid. An conjugum alter possit ex alterius consensu fieri Religiosus, & quae tunc facienda, 474 Quid si his omnis conjux Religionem profiteatur, 475

Repudium, an differat a divortio, 373 & 392 Vide Libellus Repudii.

S

S *Accordus, an Matrimonii Minister, 291 Salem, cujus Princeps Melchisedech, an eadem urbs quae Ierosolyma, 612*

Secunda Nuptia, an olim essent Sacramentum, 306 An semper a civili poena sint immunes, 564 Editum Henrici II. de secundis Nuptiis, ibi. Tria hic observanda, 565

Servitus: error circa servitutem Matrimonium dirimit, 257 An sicomomitans sit & crassus, ibid. An si affectatus, 258 Quid si servus ex ipso Matrimonio libertatem recuperet, 259 An valeat Matrimonium cum

liberta, ibid. An impedimentum servitutis antiquum sit, 624

Sicometria, quid, 588 An sit Nicephori, ibid.

Supplicatio ad Dispensationem, an in ea exprimi debeant impedimenta omnia, 539

1. Sponsalia definiuntur, 90 Non subsistunt sine vera promissione, licet sicte promittens lethaliter peccet, ibid. Quid si promissio sicte iuramento sincero firmetur, 91 Promissio sponforum debet esse mutua; unde nec jurata etiam obligat, nisi acceptata, ibid. Quid si a patre solum vel tutore acceptetur, 92; vel acceptetur, non facta per Procuratorem ad eam ferendam deputatum, ibid. An necessaria sit Sponsalia re-promissio, ibid. An promissarii taciturnitas vicem gerat acceptationis, ibid. In Sponsalibus requiruntur advertentia & libertas, 93

Unde eorum incapaces sunt ebrii, amentes. Quid de mutis & surdis, ibi. Quid de Sponsalibus ex ira motu vel ex metu contractis, ibid. Vide Metus. Quid de contractis ex dolo, 97 Vide Dolus. Sponsalia per verba de futuro contrahuntur, ibid. vel per signa, 98

Dubie Sponsalium formulæ, ibid. Sponsalium divisiones, 99

2. Sponsalia ante septennium contracta num valeant, ibid. An parentes pro filiis spondere possint, & quæ hinc nascatur obligatio, 103 Vide Mipuberes. An filiam alias sine parentum aut tutorum consensu Sponsalia inire queant, 106 Vide Filiasfamilias. An valeant Sponsalia cum persona indeterminata, 107 Quam debeat pater e puellis quatuor, quæ indeterminate promissæ sunt, ibid. Quid si tres obierint, ibid. vel una corrupta fuerit, ibid. An illicita & nulla sint Sponsalia Catholici cum Hæretica, ibid. vel cum ea quæ impedimento prohibente laborat, 108 Sed quid si contractum sit sub conditione hac, Si Papa dispensaverit, 109, 110 An dispensationem petere teneatur, qui sub ejus conditione Sponsalia contraxit, 111 Cujus expensis obtinenda dispensatio, ibid.

3. Sponsalia, ubi celebranda, ibi. An hodie valeant clandestine contracta, 112 Civilia, ubicumque solavigent, honestatem publicam inducunt, ibid. imo hanc inducunt quibusdam in locis ubi vigent Ecclesiastica, 108 & 110 An ubi valent clandestina Sponsalia, ibi sint & licita, 115 & seq. Cur instituta sint Sponsalia, ibid. An omni tempore, etiam Adventus, contrahi possint, 116 An per Procuratorem, internuncium & litteras, ibid. Sponsalia vel absolute contrahuntur, & multipliciter, ibid. vel conditionate, ibid. Vide Conditio. Quid de Sponsalibus sub modo, sub causa, & cum demonstratione, 119

An sponlis de poena vel arrhi satisfacti liceat

124 *Vide Arrha, & Perna*. Quis Sponsalium Minister, & quæ ejus obligationes, 132. *Vide Parochus*.

4. Sponsalia Matrimonio præmittenda, non tamen necessaria, 140 Quid si præcepta sint in hoc loco, *ibid*. Obligant graviter ad contrahendum, *ibid*. idque tempore constituto, *ibid*. vel quamprimum fieri potest, si nullum præfixum sit tempus, 141 Exceptio & confessaria, 142 An vir nobilis & dives, qui Plebeje cognitz fidem dedit, eam ducere teneatur, 143 Quid si major 25 annis virginem ex spe connubii seduxerit, *ibid*. An cogit ad Matrimonium debeat, qui datam in Sponsalibus fidem sine causa implere renuit, *ib*. & *seq*. An ad id in Gallia interserviant censure, 145 An ex certa pecunie summa si des sponsalia remitti possit; *ibid*. Sponsalium violatio per adulterium an in Confessione necessario sit aperienda, *ibid*. An idem de osculis dicendum, 147

5. Fornicatio Sponsalia præcedens in sponsa, si sponso ignota erat, sufficit ad dissolutionem Sponsalium, *ibid*. Non idem est de sponsi crimine, 148 nisi vel fuerit multiplex, vel prolem dederit, 149 Quid si fornicatio Sponsalia subsecuta sit, *ibid*. An sponsa, ut resiliat, sponsi lapsum revelare possit, *ibid*. Quid si crimen probare nequeat, 150. Amplexus liberioris an satis sint ad dissolutionem Sponsalium, *ibid*. An sponsus resiliere valeat, quia sponsam erga se sponsum expertus sit indulgentiorem, 151 Quid si sponsa per vim oppressa sit, 152 An si peccet uterque desponsatus, locum habeat compensatio, 152 Quid si sponsus peccet cum desponsatæ sanguinea vel affine, *ib*. An propter hæresim vel Apostasiam solvantur sponsalia, *ibid*. An Partis utriusque consensus ad dissolutionem hanc sufficiat, 153 Quid de impuberibus, *vide Impuberes*. Quam mutatio sufficiat ad resiliendum, 154 *vide Mutatio*. An propter dolum resiliere semper liceat, 157 & 158 *Vide Dolus*. An propter sponsi discessionem, *ibid*. An propter moram ejus, 159 Quid si Sponsalia sine temporis præfixione constituta sint, *ibid*. Quid si sponsi mora sit inculpabilis, *ibid*.

6. An Sponsalia solvantur per ingressum Religionis, Ordinis susceptionem, vel utriusque votum, *ibid*. *Vide Religio, Ordo, Votum*. An per Sponsalia posteriora, 170 Si priora Sponsalia solvantur, an subsistant posteriora, *ibid*. Quid si sponsa prior jure suo cedat, 172 Quid si posterior gravida evaserit, *ib*. & 173 Quid si posteriora Sponsalia jurata sint, 174 Matrimonium subsequens cum una solvit Sponsalia cum alia, *ib*. *Vide Matrimonium*. 2. An superveniens Juris impedi-

mentum dirimat Sponsalia, 177 *Vide Dispensatio*. An ea solvat diffamatio sponsi alterius, 178. An timor scandalii vel mali exitus, *ib*. An contradictio paterna, *ib*. Episcopus a Sponsalium hâc an dispensare queat, 180 Arid omne quod Matrimonium irritat; v&facit illicitum, dissolvat Sponsalia, *ib*. Cujus Judicis auctoritate solvantur Sponsalia, *i*. & *seq*. *Vide Juxta*. An qui iusta de causâ resiliat, teneatur ad refundendos sumptus ab alio factos, 185

Sponsi sedulo monendi, 1. ut mature ad penitentiam accedant, ne in statu peccati conjungatur, 132 & 133 2. Ut nihil sibi plus pos Sponsalia licere putent, quam antea, 134 3. Ut juvenum ceteram ad Edes sacras nci invitent, 135 Teneatur eos aperire defectus qui in Partis alterius probum vel damnum cessuri sint, 135 Quid si patres alter iubeat, *ib*. Quid si hujusce defectus non sint graver exitiosi, 136 Quid si vitium unius publicum est, alterius occultum, 136 Quid si sponsa ab alio concepit, & a sponsi concepit creditur, 137 An Pars impotente temporali laborans vitium hoc aperire teneatur, 139 Quæ cogitationes sponsi vitæ sint, 146

Surdi & Muti Sponsalium capaces, 97 Non si simul cæci sint, 93

T

Testes, an testis unus sufficiat ut Sponsalis jurata dissolvantur, 184 & 185 An ad impedimenti revelationem teneatur, 195

Tutores, an pro pupillis Sponsalia contrahere possint, 105 & 106 An eorum consensu indigeant filii familias ad Matrimonium, 233 An sine sanguineorum consilio pupillos suos maritare valeant, 234

V

Vagi ad Sponsalia caute admittendi, 133 Eorum Banna, licet ignoti, 163 promulganda,

Veneri Oratores rogant temperari Matrimonium de indissolubili per adulterium nonio, 437

Viduis an statim liceat alij Matrimonio inire, 360 Viduæ R^{is} ad quid *ib*.

teneantur in Hispaniis, agnitionis præcedens *Votum* castitatis aut R^{is} secuta defloratio, 168 169 & *seq*. An reviviscant Sponsalia; si obstat voti dispensatio, 171 Votum castitatis ab utroque conjugelatum an Matrimonium dirimat, 9 & 176 Votum Clemæ an dirimat conjugium ab Ecclesiæ primordiis, 529

Tom. 2. in Tractatu de peccatis part. 2. cap. 4. artic. 2. quæ docet Sanctus Thomas de frangendo secreto, cui res sub secreto commissæ vergeret in grave damnum alicujus personæ, sic, meo quidem tenui, & graviorum Theologorum judicio, sunt intelligenda, ut consiliis non præcludatur aditus: inde enim publica res gravius ferret detrimentum, quam quod artui posset. Si enim obstrictæ ut futuri conjugii nullitatem avertat, semel revelat turpitudinem puellæ, quæ fidei ejus se commisit in partu; jam multa in eo casu possit proli, & forte sibi necem inferre malent, quam eo modo infamari. Hinc licet alicui solo amicitiz titulo a secreti in hunc modum perniciosi revelatione non eximantur, eximi tamen ab ea possunt ut consiliarii, si tales sint. Sed cavendum 1. ne pro Consiliario se gerat, cui futuri damni machinatio, solo eum subornandi, vel mutum efficiendi animo, detecta fuerit. Equis censetur proprie consilium querere ut hostem suum occidat, domum ejus succendat, famam calumniis aspergat? 2. Aliam eslationem criminis perpetrandi, aliam criminis jam perpetrati. Neque enim qui tenor ad avertendam proximi mortem, semper teneor ad revelandum ejus auctorem.

Tom. 2. In Tract. de Censuris, part. 2. cap. 1. art. 3. sect. 2. in id propendi, ut eum credendum valide absolvi a non approbato pro reservatis, qui cum iis peccata quædam non reservata absolvetur. Virum huic opinioni inhærere ausus non sum in Tract. de Pœnitentia, Tom. VI. Fateor me jampridem circa materiam hanc discredidit, & Episcopos precatum esse ut res si constituerent ne quis unquam ex mera improbi Sacerdotis culpa periret. Quoniam vero vota nostra jurisdictionem non dant, idcirco, licet adhuc in mitiora propendens, durioribus & certioribus adhærendum opinor, donec saltem questio hæc judicata fuerit a Parisiensibus Magistris, quibus eam, si per tempus licebit, fuscè discussam suscipere cogito.

Tom. 3. in Tract. de præcipuis obligat. pag. 35. dele hac, Secus de Canonicis, &c. est enim hæc Pontifici decisio ad nunc incerta, ut probatum est in Gallico Tractatu de recitatione Officii divini, part. 2.

Tom. 4. in Tract. de Sacram. ii genere, pag. 11. dele hac: Puta cum confessione vocali, ob dicenda in Tract. de Pœnit. Tom. VI. pag. 54. num. 37.

Ibid. pag. 376. sic lege: Triple; erat Catechumenorum classis. In prima erant *Audientes*; in secunda *Catechumeni* proprie dicti; in tertia *Electi*: quanquam aliqui secundam classem *Competentium* vocant; & tertiam solo Electorum nomine designant. *Audientes*, &c.

Tom. 5. pag. 371. sic lege: *Quod nemo admittit quoad secundum, pauciores vero quoad primum*. Nec enim defunt etiam graves qui minime jejuno permittant ut celebret ad reficiendum Viaticum infirmum. Aliter, absque tamen cujusquam præjudicio, & cum aliqua modificatione, sensi in Gallico de sanctis Mysteriis Tractatu. cap. 2. n. 20. Quin & postremam hanc opinionem intrepide teneri vult Benedictus XIV. Lib. 3. de Sacrif. c. 12. n. 8. At responsionis hujus rationem, meo sane defectu, necdum satis intellexi.

Tom. 5. pag. 462. dele Verisimiliter.

Tom. 3. pag. 320. dixi hominem ex præcepto charitatis teneri Deum diligere tum præteritive, tum & intensive. In Tractatu de Pœnitentia (Tom. VI. Pars I. pag. 174.) hujus meæ assertionis consensum, ad quam & Lectorem remis. contrariam opinionem suppositus, non qua jam mihi vera sit, sed *ne contritionis materiem de se jam arduum satis, novis implicare ambagibus*, &c. Ibid. pag. 173. Quid hic mali? Annon aliquando perspicuitatis gratia loquendum cum multis, dum etiam sentitur cum paucis.

In eodem de Pœnitentia Tractatu aliquoties citavi *Directorem animarum pœnitentium*, non ut Opus & omni suspitione alienum, sed ut nonnulla habens quæ Theologo intervirere possint. Idem typus a me quoad alios dubiæ fidei Scriptores sagittatus; quos dum in uno capite sequor, abste ut in aliis sequi velim. Hæc tamen resecei ab Institutionibus meis, quia in huius juventutis gratiam exaratae sint; secus de Prælectionibus, quæ vix ab aliis quam a Magistris teruntur.

Tom. VI. Pars II. In Tract. de Indulgentiis, pag. 405. ante, Quæres 2. hac adde: Atque ideo ne dubia hæc pœssitate utantur in regimine exteriori, quo solum sensu deinceps loquemur, præsertim cap. 6. Concl. IV. pag. 450.

Quod dixi I. 8. p. 476. *Matrimonium non conferre gratiam primam*, confido ab omnibus sic intellectum iri, ut gratiam hæc per se & primario non conferat. Alibi pluries, atque in ipso hoc Tractatu animadverti Sacramenta mortuorum, secundum multos id per accidens conferre, quod per se non efficiunt, Et hæc dicta sint, ut vitiligationi janua occludatur,

